

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SKANDINAVER I CONGO.

SKANDINAYER I CONGO.

SVENSKE, NORSKE OG DANSKE MÆNDS OG
KVINDERS VIRKSOMHED I DEN UAFHÆNGIGE CONGOSTAT.

AF

OBERSTLØJTNANT H. JENSSEN-TUSCH.

MED 1142 ILLUSTRATIONER OG KAART, HVORAF 15 HELSIDES, SAMT
1 STØRRE KAART SOM TILLÆG.

HELSIDESBILLEDERNE UDFØRTE AF J. ØLSGAARD OG J. NØRRETRANDERS,
VIGNETTERNE TIL DELS AF J. ØLSGAARD OG L. GOLDMANN.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL — NORDISK FORLAG.

KJØBENHAVN 1902—1905.

FORORD.

DET bliver i Aar et kvart Aarhundrede, siden *Stanley* endte sin første Rejse tværs igennem det mørkeste Afrika, idet han, efter, som den første af alle hvide Mænd, at have fulgt Congofloden fra Nyángwe lige til dens nederste Løb, den 8. August 1877 naaede Boma.

Med Interesse og Spænding læste man den berømte Englænders Skildring af denne betydningsfulde Rejse ligesom ogsaa af hans paafølgende Expeditioner i Associationens Tjeneste, i hvilke de første skandinaviske Congofarere deltog, de danske Sømænd *Christophersen* og *Mortensen*, af hvilke Sidstnævnte blev det første Offer herhjemmefra for det farlige Klima, og Efterretningerne om det nye Land lokkede strax Folk af alle Nationer, deriblandt mange Nordboer, mest svenske og danske Sømænd og Maskinister, men specielt ikke faa svenske Officerer til Ansættelse i den nye Congostat. Allerede i 1886 kunde saaledes den svenske Geograf *Dahlgren* i Tidsskriftet »Ymer« berette om 40 svenske Mænd i forskellige Livsstillinger, der virkede eller havde virket i Belgisk Congo, af hvilke 10 vare døde dernede, 7 vare vendte hjem paa Grund af Sygdom, 7 Andre efter fuldført 3 Aars Tjeneste, medens dog 16 endnu vare tilbage i Afrika. I Slutningen af Firserne indtraadte der ligesom en lille Standsning i Skandinavernes Tilstrømning, men med Halvfemserne tog det atter Flugt, og lige indtil Aarhundredets Slutning voxede Antallet af Svenske, Norske og Danske, fra 1894 navnlig af Landofficerer, under Congostatens Banner.

I December 1896 modtog Forfatteren af disse Linier i min Egenskab af daværende Redaktør af »Militær Tidende« i mit Hjem i Hovedstaden Besøg af *Friherre H. H. von Schwerin*, den Gang Docent, nu Professor ved Universitet i Lund og Generalkonsul for Skandinavien for Den Uafhængige Congostat. Friherren meddelte mig, at han havde henvendt sig i det danske Krigsministerium for at erfare, hvorledes han skulde forholde sig for at søge at hverve yngre, faste danske Officerer til frivillig Tjeneste i Congostaten, og at man i Ministeriet havde erklæret ikke at kunne have med den Sag at gøre, men havde

henvist ham til mig. Han fortalte endvidere, at han selv havde opholdt sig i Congo, havde befundet sig vel der og altsaa efter egen Erfaring kunde anbefale Folk at tage derned.

Mit eget Kendskab til Forholdene i Congo udover, hvad jeg havde set af Rejsebeskrivelserne, indskrænkede sig den Gang til, at jeg vidste, at Reserveløjtnant *Freiesleben* af Flaaden var bleven dræbt dernede af de Vilde i 1890, at Maskinist *Feddersen* var død dernede af Sygdom samme Aar, samt at nuværende Maskininspektør *Herløv* i Aarhus havde været der 1 Aar og havde maattet vende hjem paa Grund af Sygdom, men iøvrigt ikke havde haft varig Men af Opholdet. Endelig kendte jeg Premierløjtnant *Stöckel* af Artilleriet, der i 3 Aar havde gjort Tjeneste i Congostatens, havde klaret sig godt dernede og i det hele havde været tilfreds med Forholdene, under hvilke han havde været stillet. Og hvad angaar Skildringerne hos *Stanley* af de Lidelser, som han og hans Rejsefæller maatte gennemgaa, saa betragtede jeg dem som maaske for største Delen hidrørende fra Ukendskab til Forholdene i de aldrig før af Europæere betraadte Egne og fra deraf følgende utilstrækkelige Forberedelser til Expeditionerne.

Hvorom nu alting er, saa lovede jeg Friherren at indrykke en lille Notits i »Militær Tidende« om, at Congostatens Regering ønskede at antage til 3aarig Krigstjeneste et Antal yngre faste Officerer — ikke Løjtnanter eller Sekondløjtnanter — af Artilleriet eller Infanteriet, at disse Officerer i Congostatens Hær vilde faa samme Rang som herhjemme, at Redaktionen af »Militær Tidende« kunde give nogle foreløbige Oplysninger, men at de Reflekterende iøvrigt maatte henvende sig snarest muligt til Friherre von Schwerin i Lund. Denne Notits kom i »Militær Tidende«s sidste Nummer 1896.

Omtrent et halvt Aar senere anmodede Friherren mig om at bekendtgøre, at Betingelserne ved Officerers Antagelse til Tjeneste i Congostatens Hær siden Begyndelsen af 1897 vare bleve betydeligt forbedrede, samt at Congostatens Regering gerne inden den 27. Juli s. A. vilde sikre sig nogle Officerer til Engagement med den Erstatningsstyrke, som den 6. August skulde afgaa fra Europa. Samtidigt bad Generalkonsulen os igen give Reflektanter visse foreløbige Oplysninger. Redaktionen optog denne Bekendtgørelse i Tidendens Nr. 16 af 15. Juli 1897, men med et vist Forbehold, idet vi tilføjede, at vi naturligvis ikke havde nogetsomhelst med Hvervningen at gøre.

I stigende Antal ilde nu altsaa efter Den Uafhængige Congostats Oprettelse baade herhjemme fra og fra vore to nordlige Nabolande unge Officerer til eventyrlig Fart i de afrikanske Ækvatorialegne. Men medens fra Begyndelsen især svenske Linieofficerer havde ladet sig engagere, blev Hovedmassen fra alle tre Lande snart værnepligtige Løjtnanter. Ogsaa enkelte Underofficerer, baade svenske og danske, meldte sig og bleve hvervede.

Hovedaarsagerne til, at saa faa faste Officerer fulgte Congostatens Opfordring, maa

vel nærmest formodes at være dels den, at de svenske Linieofficerer, som vare gaaede derned tidligere og vare naaede hjem igen, ikke havde givet helt rosenfarvede Skildringer af Forholdene, dels at heller ikke de pekuniære Betingelser, som nu lovedes, vare saa overordentlig tillokkende, og at der navnlig ikke stilledes nogensomhelst Pension eller anden Godtgørelse i Udsigt i Tilfælde af Invaliditet paa Grund af Sygdom eller Saar. Til at holde Folk tilbage bidrog maaske ogsaa det Rygte, som snart bredte sig, at, naar Congoregeringen søgte til Udlandet, var det, fordi den ikke kunde formaa Belgierne til at tage til Afrika.

Vist er det, at Antallet af Officerer fra selve Moderlandet, der hverves til Tjeneste i Congo, i en Del Aar har været i Aftagende, og i Reglen er det saa Folk, der tidligere have været i Afrika, som paany prøve deres Lykke. Og det samme gælder, saavidt man kan skønne, ogsaa Tilgangen af Mænd i andre Stillinger. Hvor mange Kræfter der hverves, kan man nøje læse sig til i de belgiske Blade i Listerne over de Rejsende til Congo.

Jeg har ovenfor berørt, hvor lidt jeg selv i Virkeligheden kendte til Forholdene i Centralafrika, da Friherre von Schwerin besøgte mig. Og man kommer sikkert Sandheden meget nær ved at sige, at man overhovedet i Norden, i alt Fald i Danmark, for 5 Aar siden egentlig kun kendte Congo af Navn. Landsmænd vare tagne derned som til andre Egne i Troperne, og Nogle af dem vare vendte tilbage, Andre havde man ikke guset. Men deri var der jo intet mærkeligt. Hørte vi dog ikke jævnlige fra vore egne Vestindiske Øer, som siges at have et sundt Klima, om Dødsfald blandt de Officerer, Embedsmænd og Handlende m. Fl., som vare ansatte derovre, og tilføjedes der ikke i Reglen ved Meddelelsen om Dødsfaldet: »Det er hans egen Skyld! Han har været uforsigtig!« Der er ganske vist kloge Folk nok, som nu bagefter fortælle, at alt netop er gaaet, som de havde tænkt sig. Hvorfor toge disse ikke, mens det endnu var Tid, Bladet fra Munden ligeoverfor Bekendte og Venner eller Slægtninge, der vilde til Congo? *Henry Stanleys* Bog om »Congofloden og Grundlæggelsen af den frie Congostat« har desuden kun kunnet tilskynde unge Mænd til at gøre Forsøget.

Men saa bragte Aarene 1897—99 pludseligt Congolandet til at rykke vor Bevidsthed ganske nær. Aarsagen hertil var den uhyggelige Række af Budskaber om, at 8 svenske og 13 danske Officerer af Hær og Flaade foruden den eneste danske Kvinde, som opholdt sig i Congo, havde tilsat Livet dernede, og næsten Alle vare de bukkede under for Sygdomme; kun 2 blandt Mændene, en svensk og en dansk Løjtnant, vare faldne i Kamp mod de Indfødte.

De fleste af disse Sørgebudskaber naaede Hjemmene omkring Nytaar 1899, og da en Del af Dødsfaldene vare indtrufne efter kun ganske faa Ugers Ophold i Troperne, satte

de her i Danmark Sindene i et vist Oprør, som endnu steg, da samtidigt Skibskaptajn *Schönberg*, der i en hel Del Aar havde gjort Tjeneste paa Congofloden, under en Orlov rejste rundt i Danmark og holdt Foredrag, gennem hvilke han aabenbart, idetmindste indirekte, søgte at bevæge unge Mænd til at drage til Afrika. Hans Optræden gav, som bekendt, Anledning til, at Politiassistent *Tvermoes* i Kjøbenhavn, der havde mistet en Broder i Congo, under 14. August 1898 i »Politiken« gav nogle Oplysninger om, hvorledes det var gaaet forskellige Danske, der vare rejste derned, fraraadede Andre at følge disses Exempel og protesterede mod Kaptajn Schönbergs Foredrag.

Politiassistent *Tvermoes*' Artikel i »Politiken« gav Stødet til en hel Avisfejde om Congo, ført i nævnte Blad og i »Vort Land«, og naturligvis ledsaget af Efterligninger og Overdrivelser med Reklame for Øje andet Steds. Paa denne Polemik skulle vi ikke komme nærmere ind her. Naturligt var det, at Mænd, der havde mistet nære Slægtninge i Congo, følte sig fristede eller forpligtede til offentligt at advare Landsmænd mod at drage samme Vej.

Fast staar det, at Efterretninger fra Congo i de sidste Aartier have bragt bitter Sorg i talrige svenske, norske og danske Familier, hvis Sønner eller Brødre som Sømænd eller Officerer eller i andre Livsstillinger med friskt og frejdigt Mod vare gaaede til Afrika i Haab om under Congostjernens Tegn at skabe sig en Fremtid eller maaske blot for i nogle Aar at opleve noget, der kunde skaffe en Forandring paa den daglige Ensformighed i Hjemlandet. Og fast staar det ogsaa, at endnu et ikke ringe Antal Nordboere færdes dernede.

Der er derfor neppe Tvivl om, at Mange i Danmark og maaske ogsaa i Nabolandene kunde ønske at gøre nærmere Bekendtskab med Congo, end de alt have gjort det gennem Skolegeografien, gennem Aviserne eller gennem vor meget ringe og nu til Dels forældede Literatur om dette Land.

Selv har jeg ikke besøgt Congo. Men siden min Broder drog derned for ikke at vende tilbage, har jeg paa Afstand studeret Forholdene i Landet, og jeg har staaet eller staar i Korrespondance med Slægtninge af næsten alle de Afdøde, med ikke faa levende danske Congofarere og med enkelte svenske og norske. Og, som sagt, jeg gaar ud fra, at det er gaaet Mange, som det gik mig, at Navnet Congo nu fylder dem med Interesse og Videbegærlighed.

Det er derfor, at jeg, støttet paa de trykte Kilder, der foreligge, og paa Breve og Dagbøger fra Skandinaver i Congo har udarbejdet de efterfølgende Skildringer.

Men jeg har gjort dette af een Grund til. Fordi det forekommer mig, at Congofarerne fortjene lidt mere end Slægtninges og gode Venners Taarer og Andres medlidende Skuldertræk.

Jeg har søgt i min Bog efter bedste Evne at faa noget med om Alle, i hvilken Virksomhed end Congolandet har lagt Beslag paa dem. Det har været forbundet med et ret stort Arbejde og er endda kun lykkedes ufuldkomment. Men det er sket, fordi jeg ønsker, at Bogen ikke alene skal fortælle om de Døde, ikke alene handle udelukkende om Officererne, men at den, foruden at kunne finde Læsere i større Kredse, i det hele og store skal kunne være til Nytte ogsaa for alle dem, der i Fremtiden maatte tænke paa at drage til Centralafrika. Dog vil man ikke fortænke mig i, at jeg paa Grund af min egen Livsstilling og, fordi det nu er næsten *halvtredsindstyve* svenske, norske og danske Officerer, der i mindre end 20 Aar ere omkomne i Congo eller døde af Følgerne af Opholdet der-nede, at jeg af disse Aarsager trækker Officererne i Forgrunden.

Lad være, at maaske netop blandt Officererne en Enkelt hist og her, ung af Aar, har haft et noget for let Sind, som har gjort ham det vanskeligt at finde sig i de rolige Garnisonsforhold i Hjemlandet. Lad være, at en Anden blandt disse har haft for lidt Lyst til Bogen. Sikkert er det dog, at Mod og Mands Hjerte have de Alle lagt for Dagen, der have trodset Farerne ved at melde sig til Kamp i det fjerne, ukendte Land. Det er ikke det daarligste Soldaterblod, der tager den Slags Beslutninger, naar Skuffelsen møder, eller Haabet om Oplevelser vinker.

Derfor skulde denne fordringsløse Bog særligt være viet Mindet om min Broder og dem af hans svenske, norske og danske Kammerater, der som han fandt en alt for tidlig Grav i det mørke, febersvangre Land, langt borte fra Slægt og Kære i Hjemmet.

»L'fameux Congo, c'est en Afrique.
 Ousque l' plus fort
 Est obligé d' déposer sa chique
 Et d'fair' le mort.
 Ousque l'plus dur et l'plus farouche
 Est vit' sur l'dos.
 Car on y crèv' comme des mouches
 Dans tout l'Congo.« *)

*) Ovenstaaende Vers lyder i Oversættelse saaledes:

Det berygtede Congo, det ligger i Afrika.
 Selv den Stærkeste
 Maa holde sin Mund der
 Og lægge sig til at dø. —
 Selv den Haardeste og den Vildeste
 Er hurtigt til Rotterne der.
 Thi man dør som Fluier
 I hele Congo.

VI

Med omstaaende halvkaade Strofer besang en halv Snes Aar tilbage i Tiden en belgisk Visedigter det Land, hvor Døden gjorde saa rig en Høst blandt de stakkels Europæere. Indtil for et Par Aar siden var Verset sikkert træffende nok. Men efter Fuldførelsen af Jernbanen i Nedre-Congo og efter Genoprettelsen af Forbindelsen med Ægypten ned ad Nilen have dog Forholdene bedret sig; thi, hvad der er det vigtigste, man har nu lettere ved at forsyne de Hvide med de fornødne Føde- og Lægemidler. Maaske ville mere fuldkomne Kommunikationer og især Opdyrkningen af Landet, efterhaanden som den skrider frem, ende med helt at forjage det frygtelige, der hidtil har klæbet ved Navnet Congo. Lad os haabe det! Lad os haabe, at de mange Menneskeliv, det har kostet og koster at tage Landet i Besiddelse, ikke maa være bortkastede helt uden Nytte!

Aarhus, i Januar 1902.

H. JENSSEN-TUSCH.

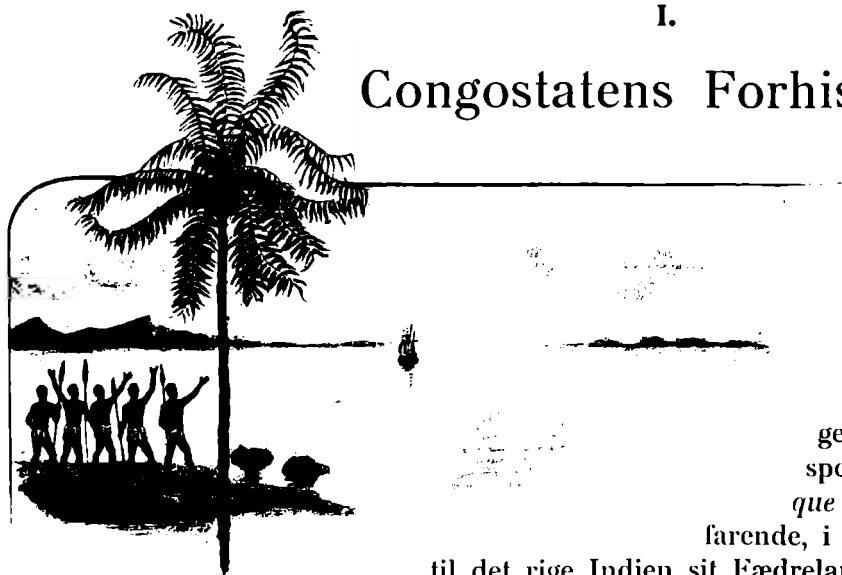
FØRSTE AFSNIT.

CONGOSTATENS
HISTORIE.

Den efterfølgende korte Fremstilling af Congostatens Historie er i Hovedsagen udarbejdet paa Grundlag af *A. J. Wauters*: »L'État Indépendant du Congo«. Ved Siden deraf er dog benyttet talrige andre Kilder, af hvilke her anføres: *Stanleys Bøger*, *Chapaux*, »*Petermannsche Mitteilungen*«, *belgiske illustrerede Tidsskrifter*, *det svenske Tidsskrift »Ymer*«, *dansk »Geografisk Tidsskrift*« pp. pp. En samlet Oversigt over Kilderne vil følge i Slutningen af Bogen. I Fremstillingen er strax fra Begyndelsen indflettet enkelte Momenter, der have Interesse med Hensyn til Skandinavernes Deltagelse i Kolonisationsarbejdet.

I.

Congostatens Forhistorie.

til det rige Indien sit Fædrelands kække Sømænd til lange Rejser ud paa de vældige, ukendte Have, Rejser, der førte til, at man fandt Porto Santo, Madeira, Kap Branco, Kap Bojador, Kap Verde, de Capoverdiske Øer, Senegambien og Azorerne. Selv oplevede Prinsen dog ikke at se Udfaldet af Togterne syd for Ækvator. Han døde nemlig i 1460, og først i 1471 naaede man Ogowé og Kap Santa Catharina.

Allerede disse Opdagelser udbyttedes imidlertid hurtigt ved Kolonisationer, og neppe havde Kong *João* (Johan) *II* af Portugal i 1481 fulgt sin Fader, *Affonso V*, paa Tronen, før han søgte at sikre og konstatere sine Rettigheder til de fjerne Strækninger langs Afrikas Kyster ved Anlæggelsen af Fortet *San Jorge de Mina*, nu *Elmina*, og ved til sine Titler at føje Benaævnelserne »Herre til Guinea«. Derpaa udrustedes en ny Expedition under Kommando af en Ridder blandt Hoffolkene, *Diogo Cam* (eller *Cão* eller *Cano*) som »capitão mor« (kommanderende Chef), der forlod Lisboa i Slutningen af 1484 og det følgende Aar kom til *Congoflodens Munding*, hvor han paa den sydlige Bred rejste en »padrão« eller Mindestøtte, helliget San Gregorio. Cam naaede endog helt ned til Kap Cross, omtrent under 22os sydlig Bredde. Fra Congoflodens Munding medtog han 4 Indfødte og ankom

DET var i Slutningen af det 15. Aarhundrede, at Portugiserne opdagede Afrikas Sydvestkyst. Fra sit Slot paa Kap Sagres, nær ved Forbjergget São Vicente, ansprogede Prins *Henrique Navegador*, Henrik den Søfarende, i sin Iver for at finde Søvejen til det rige Indien sit Fædrelands kække Sømænd til lange Rejser ud paa de vældige, ukendte Have, Rejser, der førte til, at man fandt Porto Santo, Madeira, Kap Branco, Kap Bojador, Kap Verde, de Capoverdiske Øer, Senegambien og Azorerne. Selv oplevede Prinsen dog ikke at se Udfaldet af Togterne syd for Ækvator. Han døde nemlig i 1460, og først i 1471 naaede man Ogowé og Kap Santa Catharina.

Portugiserne befare Afrikas Kyst.

Henrique Navegador.
(Efter Major.)

efter 19 Maaneders Fraværelse atter i Midtsommeren til Portugals Hovedstad. Hans Led-sager paa Rejsen var Nürnbergeren *Martin Behaim*, bekendt for sine matematiske Kundskaber, hvem Kong Johan efter Hjemkomsten slog til Ridder af Christusordenen.

En spansk Beretning om Cams Rejse indeholder bl. a. i sit naive og omstændelige Sprog følgende:

»Efterat han havde omsejlet dette Forbjerg (Kap de Lopo Gonsalvez) og ligedes Kap Sta Catharina, naede han en anselig Flod, ved hvis Munding han paa Sydsiden rejste en Søjle, hvorved han tog hele den Kyst i Besiddelse, som han havde passeret. Paa Grund af denne Søjle, der opkaldtes efter San Jorge, blev Floden i lang Tid kaldt do Padrão; men nu kaldes den Congo, fordi den strømmer gennem et Kongerige af dette Navn, som Diogo Cão havde opdaget paa denne Rejse, skønt de Indfødte kalde den Zaire. Denne Flod er mærkeligere og anseligere ved sin Vandmængde end ved sit Navn; thi paa den Tid, da det er Vinter der, falder den med en saadan Kraft ud i Havet, at man træffer Brakvand endnu 20 Mile fra Kysten. Da Diogo Cão havde rejst Søjlen, indsaa han nok, at der ved en saa stor Flod maatte ligge mange Byer; og da han sejlede et lille Stykke op ad den, saa han, at der viste sig mange Folk paa Bredderne, saaledes som han havde truffet dem overalt paa Kysten ovenfor, alle meget sorte og med kruset Haar. Og endskønt han havde nogle Tolke hos sig, kunde han dog ikke gøre sig forstaaelig for Indbyggerne, saa at han maatte tage sin Tilflugt til Tegn, hvorved han erfor, at de havde en saare mægtig Konge, der boede saa og saa mange Dagsrejser inde i Landet. Han besluttede da at sende nogle af sine Folk med nogle Indfødte med en Gave til Kongen. Men Tidsfristen, inden hvilken disse Folk skulde vende tilbage, forløb to Gange, uden at Diogo Cão erholdt nogensomhelst Underretning om dem. Han lod da nogle af de Negere gribe, som kom ombord paa Skibet, og tog dem med hjem til Portugal og gav ved Tegn de øvrige Indfødte at forstaa, at han rejste bort for at forestille de 4 Mænd for sin Konge.«

»Da nu Diogo Cão kom hjem til Portugal, glædede Kongen sig meget over at se saa opvakte Folk; thi eftersom disse vare af ædel Byrd, lærte de undervejs saa meget, at de ved Ankomsten til Portugal kunde svare paa de Spørgsmaal, man stillede dem. Men, forat de efterladte Gidsler ikke skulde lide Fortræd, befalede Kongen Diogo Cão strax atter at rejse derved og gav ham mange Gaver med til Kongen af Congo og lod denne opfordre til at omvende sig til Christendommen. Diogo Cão kom altsaa igen til Mundingen af Rio do Padrão og blev modtagen med Glæde af de Indfødte, der saa deres Landsmænd komme levende tilbage. Han sendte Gaverne til Kongen af Congo, og de 4 Portugisere, der vare blevne efterladte, vendte tilbage med Gaver til Gengæld.«

»Senere havde Diogo Cão en Sammenkomst med Kongen, der ikke vidste, hvor megen Ære han skulde vise ham; og Kongen var meget skinsyg ligeoverfor ham og vilde ikke betro ham til nogen Anden. Og han sendte med Diogo et Gesandtskab til Portugal og bad Kongen, Don João, om at sende Præster, der kunde døbe ham og hele hans Rige.«

Resultaterne af Cams Opdagelser fik man faa Aar efter at se i *Christoforo Seligos*

Gradbog og i *Henri Martellus* Kaart, hvilke begge udkom i 1489, samt paa Behaims berømte Globus i Nürnberg, der stammer fra 1492. Til Minde om den af Portugiserne rejste Søjle kaldtes den nye store Flod her *Rio do Padrão*, men Andre gave den ogsaa Navnet *Rio Poderoso* (den mægtige Flod) paa Grund af den store Vandmasse, som den vælter ud i Oceanet. Missionærerne kaldte den *Zaire*, hvilket, som Stanley bemærker i sin Bog »Congofloden«, er en Forvanskning af de Indfødtes Ord »Nzari« (Nzalé, Nzadi, Niadi o. s. v.), der blot betyder Flod, og saaledes hedder den endnu den Dag i Dag hos Portugiserne, medens man ellers overalt er enig om at give den Navnet *Rio de Congo* eller *Congofloden*.

I 1490 landede igen en portugisisk Expedition under *Ruy de Souza* ved Flodmundingen, døbte Høvdingen i *Ambassi*, paa Sydsiden af Floden, og kaldte hans Kongeriget **Congo**. By *San Salvador*. *Ambassi* laa mellem *Mpozofloden* og Havet og betegnedes af

Congo-
flodens
Navne.

de gamle Krønikeskrivere som »Kongeriget Congo«. De Indfødtes Omvendelse gik for sig med stor Hast. En enkelt Præst døbte endog paa een Dag 5000 Sorte, og ved Slutningen af det 17. Aarhundrede skal der endnu i Congoegnene have været henimod 100 christne Kirker. Man maa dog ikke gøre sig for store Forestillinger om disse Kirker. Dr. *Falkenstein*, som i 1874 besøgte Congo, skildrer Ruinerne af en saadan gammel portugisisk Kirke, og det fremgaar heraf, at i alt Fald den i Virkeligheden aldrig havde været andet end en Lerhytte.

San Paolo de Loanda i ældre Tider.
(Efter Sievers-Hahn.)

forjog de Indfødte Portugiserne, der efter i 137 Aar at have holdt Nedre-Congos venstre Bred besat, trak sig tilbage til *San Paolo de Loanda*, som fra nu af blev Basis for deres Foretagender syd for Ækvator.

Hele Historien om »Kongeriget Congo«, som af Krønikeskriverne udmaledes med de mest fantastiske Farver, har neppe heller været stort andet end Hjernespind. Missionæren *Comber*, der i 1878 besøgte San Salvador, forefandt der ganske vist endnu en Høvding med den højtklingende Titel »His. Majestæt Dom Pedro, Konge af Congo«, og denne Mand, der forøvrigt var en stor Ube-tydelighed, førte et Nationalflag, mørkeblaat med en gylden Stjerne i Midten. Men forresten var Landet delt i en Mængde, indbyrdes uafhængige Smaadistrikter under talrige Høvdinge, og saaledes har det sikkert været ogsaa i de foregaaende Aarhundreder.

Foruden den ovenfor omtalte Stensøjle, som Diogo Cam opstillede ved Congoens Munding, og som man efter Sigende i det 19. Aarhundrede bragte til Lisboa — Svenskeren *Friherre von Schwerin* fandt i 1886 Rester af den —, rejste han ved Endepunktet for sine Expeditioner ind i Land en lignende Støtte, der dog skal være bleven sønderslaaet i 1570. Men desuden fortælles det, at han ved Indskrifter betegnede det Punkt, hvortil han naede op ad Floden, og ganske rigtigt

San Antonio Bugten og San Salvador synes forøvrigt at have været de eneste Punkter, som Portugiserne hævdede varigt i det 16. og 17. Aarhundrede, og om nogen nøjere Undersøgelse af det indre meldes intet. Vel sejlede enkelte Eventyrere op ad Floden til *Noki* og *Matadi*, ja, lige til *Yellalavandfaldene*, men mest er det dog Missionærer, der optræde som Opdagere. Og i 1627

Portugiserne forjages fra Congo-flodens Bredder.

Brudstykke af Lapidarindskrifter paa Klipperne paa Øen Landotafi i Congoeloden ved Matadi.
(«La Belgique Coloniale» 1900.)

fandt man alt for længere Tid siden paa Øen *Landotafi* ved Matadi en Del Indskrifter paa Klippevæggene. Først i 1899 har dog den engelske Missionær *Domenqoz* undersøgt disse, der bestaa af et Vaabenskjold samt Navnecifre og Sætninger i Lapidarskrift og som han fik udlagt saaledes:

»Vi ere komne hertil med vore Skibe efter Befaling af Hs. Majestæt Dom João af Portugal.«

Noget paalideligt officielt Skrift om eller noget Kaart over selve Kolonien Congo offerlode de gamle Portugisere ikke, og, skønt der strax udspandt sig et livligt Samkvem mellem Moderlandet og Congoegnene, varede det hele 100 Aar, inden den første indgaaende Beskrivelse af Landet i 1598 forfattedes af Italieneren *Pigafetta* efter Oplysninger, givne af *Duarte Lopez*, som opholdt sig i San Salvador og Angola fra 1578 til 1591. Ved Siden af fortjenstfulde Skildringer indeholdt den de mest eventyrlige Overdrivelser, som der alt ovenfor er hentydet til. Og lige saa uvederhæftige ere alle de Beretninger, som Datidens øvrige Lærde eller Rejsende, saaledes Kapucinermunken *Cavazzi* og Englænderen *Battell*, give om Centralafrika. Derfor strøge de franske Geografer *Delisle* og *Danville* i det 18. Aarhundrede paa deres Kaart over Afrika meget fornuftigt alle de Detailler, som deres Forgængere havde haft travlt med at fremstille.

I 1766 besøgte Franskmanden *Belgarde*, i 1768 hans Landsmænd *Descouvières* og *Joli Congo*, i 1780—81 gave de portugisiske Missionærer sig fra San Salvador igen til at anlægge Stationer ved Floden. Men de egentlige videnskabelige Udforskninger af Congoens Bassin begyndte dog først i 1798, da Portugiseren Dr. *Lacerda* fra Tete ved Zambesifloden naaede Floden *Shambezi*, der flyder ud i Bangwelosøen. Han var den første Hvide, der trængte ind til Øvre-Congo. I 1832 fulgte hans Landsmænd, *Monteiro* og *Ga-Opdagelse. mitto*, samme Vej, og i 1843 trængte Portugiseren *Graça* fra Vestkysten ind i Øvre-Kassais Bassin, hvor han opdagede Negerriget *Lunda*, hvis Fyrste kaldte sig *Muata-Yamvo*.

Men nu kom Englænderne til, og først saa fik Opdagelserne rigtig Fart. I 1816 foretog den af den engelske Regering udsendte Kaptajn *Tuckey* med Skibet »Congo« en Rejse fra *Banana* til *Isangila*. Expeditionen var fortrinligt udrustet og talte 56 Hvide. Saa langt som *Tuckey* naaede Ingen til Søs før *Stanley*; 37 Mil af den nedre Flod rekognoscerede han. Men Feberen gjorde Ende paa hans Liv og paa Expeditionen; foruden *Tuckey* omkom nemlig i mindre end 3 Maaneder paa Floden eller kort efter, at man havde forladt denne, ialt 18 af de Hvide, idet 4 døde ombord paa

John Hanning Speke.
F. $\frac{1}{2}$ 1827, † $\frac{1}{2}$ 1864.
(Efter Sievers-Hahn.)

»Congo«, 14 paa Landexpeditionen hinsides Katarakterne. I 1825 kaartlagde den engelske Kaptajn *Vidal* Congo-floden fra Mundingen indtil *Ponta da Lenha*, i 1826 maalte Kaptajn *Owen* op til 25 engelske Mile ovenfor Mundingen, i 1860 lykkedes det Kaptajn *Beddingfield* at føre Orlogsskibet »Pluto«, med et Dybgaaende af 3.7 Meter, op til *Boma*, og i 1863 besejlede Kaptajn *Burton* samme Del af Floden. Øst paa havde imidlertid den samme *Burton* og *Speke* opdaget *Tanganikasøen*, og i 1867 fandt *Livingstone* her *Moërosøen*, i 1868 *Bangwelosøen*, i 1869 den sydlige Del af *Tanganika* og i 1871 Congo-flodens øvre Løb ved *Nyángwe*.

David Livingstone.
F. $\frac{3}{4}$ 1813, † $\frac{1}{2}$ 1873.
(Efter Sievers-Hahn.)

Imidlertid deltog ogsaa andre Nationer samtidigt i Udforskningen af Landet. Allerede i 1848 var Østrigeren *Magyar* sejlet fra Congomundingen til Yellala. Men derefter maa særligt nævnes Dr. *Schweinfurths* Expeditioner, ved hvilke bl. a. i 1870 *Uelléflodens* mellemste Løb fastsloges. *Freiherr von Schleinitz* sejlede i 1874 med »Gazelle« op ad Congo til Ponta da Lenha og derfra med 2 smaa Fartøjer videre til Boma. Imellem dem falder den italienske Missionær *Mianis* Rejse i 1872 langs *Ubangifloden* og derfra til *Bomokandi*.

Georg Schweinfurth.
F. 29/12 1836.
(Efter Sievers-Hahn.)

Endelig forlod den engelske Marineløjtnant *Cameron* i Marts 1873 sammen med Lægen *Dillon* og Løjtnant *Murphy* Zanzibar for at finde *Livingstone*. Dennes 18-aarige Svoger fulgte med, men døde snart. I *Tabora* mødte man *Livingstones* trofaste Negere med deres Herres Lig. Den berømte Afrikarejsende havde i April Maaned, udmattet af Sygdom og Anstrengelser, udaandet den 4. Maj i *Ilala (Kitambo-Mwenge)*, syd for *Bangwelosøen*. *Murphy* vendte om med Ligtoget, *Dillon* ligeledes, men skød sig undervejs i Febervildelse. *Cameron* derimod drog videre, naaede i Februar 74 *Ujiji*, berejste og kaartlagde *Tanganikas* søndre Del og opdagede dens Afløb mod Vest til Congofloden, *Lukuga*. Derpaa gik *Cameron* til *Nyángwe*, maalte her *Luálaba* og udtalte den

Gisning, at det var Congoflodens øvre Løb, naaede *Øvre-Lomami* og *Kisalesøen*, drog til *Urua* og derfra i 1875 mod Vest gennem *Usamba* til *Lunda* og videre til *Benguela* paa Vestkysten. Det var den første Tværrejse gennem hele Midt Afrika.

Som spillende nær ind paa Congobækkenet maa vi dernæst omtale den tyske *Loango*expedition i 1873—76, ledet af Dr. *Güssfeldt*, i hvilken den tidligere nævnte Dr. *Falkenstein*, samt Dr. *Pechuel-Loesche*, Botanikerne *Soyaux* og *Lindner* og Major von *Mechow* deltog, og som udforskede *Kwilufloden* med Omgivelser og anlagde Stationen *Tschiloango* ved Floden af samme Navn.

I 1875 udsendtes en engelsk Expedition for at afstraffe Indfødte, der paa Congofloden havde plyndret den strandede Skonnert »*Geraldine*« og dræbt en Del af Besætningen. Da de talrige Flodarme i Munden og Negerlandsbyernes Beliggenhed vare meget unøjagtigt angivne paa de hidtil anvendte Admiralitetskaart, brugte Commander *Medlycott* ombord paa »*Spitefull*« flere Uger til først at kaartlægge c. 100 engelske Mile Flodstrækning, inden en Flotille paa 6 Skibe under Commodore *Sir Hewett* løb ind i Floden og tuggedede Røverne.

Atter komme vi nu til en tysk Expedition, nemlig den under Ornitologen, Major *von Homeyer*, ledsaget af den østrigske Løjtnant *Lux*, af *Soyaux* og Jægeren, Dr. *Pogge*, som i 1875—76 udgik fra *San Paolo de Loanda* for at besøge det af *Graça* og *Magyar* skildrede, af *Livingstone* omtalte *Lundarige*. Dr. *Pogge* var, idet de Andre vendte om paa Grund af Sygdom, den Eneste af Rejseselskabet, der langs *Øvre-Kassai* naaede den mægtige Negerfyrstes Hjem, dog uden at naa større Resultater. De portugisiske Marineløjtnanter *Capello* og *Ivens* gjorde i 1877—78 et forgæves Forsøg paa ogsaa at naa *Lunda*, og først Tyskeren *Buchner* lykkedes det paa hans 3aarige Rejse i

Verner Lovett
Cameron.
F. 1/7 1844, † 2/6 1894.
(•Le Congo Illustré 1892.)

1878—81 at gøre et længere Ophold hos Muata-Yamvo og at hjembringe solide og fyldige Efterretninger om denne Fyrstes Land og Undersaatter.

Og naar vi nu omtale, at Portugiseren Dr. *Potago* i 1876 foretog en Rejse til *Bomu*, og at Tyskeren Dr. *Junker*, til ham vi senere skulle komme tilbage, i 1877 drog til *Kibali*-flodens Kilder, have vi hermed i kronologisk Orden nævnet alle de Expeditioner og Rejser af Betydning, som indtil dette Tidspunkt, Slutningen af 70erne, havde berørt Congosflodens Territorium og som i Forbindelse med *Nachtigals*, *Rohlf's* og mange Andres Foretagender i de øvrige Egne af Afrika omsider mægtigt havde bidraget lil at vække hele Europas Nysgerrighed og Interesse med Hensyn til denne Del af Verden, med hvilken al Tilknytning hidtil kun havde bestaaet i Handelsfaktorier langs Kysterne, som endda for en stor Del vare opgivne, da man forbød Slavehandelen.

Saaledes bevægedes **Kong Léopold II af Belgien** til i September 1876 i *Bruxelles* at samle alle de mest bekendte Afrikarejsende, Præsidenterne for de geografiske Selskaber i forskellige Lande, Politikere og Filantroper til en *geografisk Konference* for at raadslaa om Centralafrikas Fremtid. 37 Mænd gave Møde, deriblandt *Nachtigal*, *Rohlf's*, *Duveyrier*, *Marquisen af Compiègne*, *Sir Bartle Frère*, *Grant* og *Cameron*. Resultatet af Konferencen var Dannelsen af »*Association Internationale Africaine*«, »*Det Internationale Afrikanske Selskab*«, sammensat af Medlemmer i talrige europæiske Lande og i Nordamerika. Selskabet — »*Associationen*«, som det almindeligt kaldtes, eller med forkortet Betegnelse: »*A. I. A.*« — fik en fælles *Kommission* (Centralkomité) med den belgiske Konge som Præsident og med følgende Medlemmer som Repræsentanter for de latinske, de tysktalende og de engelsktalende Folkeslag: Geografen *Quatrefages* fra Paris, Dr. *Nachtigal* fra Berlin og *Sir Bartle Frère*, af hvilke dog den Sidstnævnte afløstes af Amerikaneren General *Sandford*, eftersom Englænderne trak sig tilbage af Frygt for at paadrage sig internationale Forpligtelser. Desuden dannedes Lokalkomitéer i Frankrig, Italien, Nederlandene, Portugal, Rusland, Schweiz, Tyskland, Østrig-Ungarn og flere Lande. Formaalet var at skaffe Midler til »Udbredelsen af Civilisationen i Afrika«. I England og Spanien dannedes særlige, uafhængige Komitéer.

Kommissionen holdt sit første Møde i 1877 i Bruxelles, hvor det vedtoges ad Handelsvejen fra Zanzibar til Tanganika at foretage en Række Opdagelsesrejser ind i Landet og at bygge en Station ved sidstnævnte Sø.

Samtidigt erklæredes en blaa Fane med en gylden Stjernebanneret. Stjerne, »Congorigets« gamle Fane, for den internationale Associations Mærke.

Den belgiske Komité, hvis første Formand var *Baron Greindl*, udrustede i de 10 Aar, i hvilke Associationen virkede, i alt 6 Expeditioner. I 1877 udsendtes over Østafrika den første af disse, sørgeligt bekendt paa Grund af alle de Ulykker, der fulgte den. Dr. *Maës* døde af Solstik, derefter Expeditionens Chef, Kaptajn *Crespel*, af Feber, begge allerede i Zanzibar. Det var Belgiens første Ofre i Congostatens Tjeneste, kan man sige. *Crespel* afløstes af Løjtnant *Cambier*, der til Assistance fik Løjtnant *Wautier* og Dr. *Dutrieux*; *Wautier* døde i 1878, *Dutrieux* vendte syg hjem. Endelig i 1879 naaede Expeditionen efter talrige Uheld og umaadelige Anstrengelser Tanganikasøen, paa hvis

Kaptajn Crespel.
† i Zanzibar 10/4 1878.
(Efter Chapaux.)

Associa-
tionen
begynder
sin Virk-
somhed.

Østside den anlagde Belgiernes første Station, *Karema*. Den anden Expedition kommanderedes af Kaptajn *Popelin*; den havde til specielt Hverv at føre 4 indiske tamme Elefanter fra Zanzibar til Karema, men kun et af Dyrene naaede Maalet. En tredje Expedition fulgte samme Vej. Englænderne *Carter* og *Cadenhead*, Deltagere henholdsvis i anden og tredje Expedition, holdt paa Hjemvejen til Kysten Rast hos Sultanen i *Mpimbué*; men Sultanen blev under deres Ophold angreben af den mægtige Negerhøvding *Mirambo*s Folk; trods alle Protester udvikledes de to Gæster i Kampen og dræbtes begge. *Popelin* døde i 1882 under Forsøg paa fra *Mtoa (Towa)* at trænge Vest paa ind i Landet. Chefen for den fjerde Expedition, Kaptajn *Ramaeckers*, ligeledes udsendt til

Karema.
Belgiernes første Station i Afrika.
(Efter Reichard, se «Le Congo Illustré» 1893.)

Karema, døde her samme Aar. I 1883 anlagde den nuværende Major *Storms* af det belgiske Grenaderregiment Stationen *Mpala*, ligeledes ved *Tanganika*, men paa Søens Vestside. I alt udrustede Belgierne 25 Rejsende, men naaede foreløbigt kun smaa Resultater.

Den tyske Komité udsendte i 1881—84 *Kaiser*, *Böhm* og *Reichard*, som anlagde *Kakoma*, midt imellem *Zanzibar* og *Tanganika*, og derefter trængte frem til *Katanga*. *Kaiser* døde allerede i 1882. Denne Expedition gav det første Stød til Dannelsen af det senere Tysk-Østafrika.

Endelig udrustede den franske Komité i 1880 to Expeditioner, af hvilke den ene, under *Bloyet*, anlagde en Station i *Kondoa* i det nuværende Tysk-Østafrika, medens den anden, under *Savorgnan de Brazza*, grundlagde Kolonien *Gabun* eller *Fransk Congo*.

Savorgnan de Brazza.
F. i Itom 20/1 1852.
(Efter Stanley.)

Det var denne Mand, der udrettede mest af alle Komitéernes **Savorgnan** Udsendinge. I 1875—78 berejste han sammen med Dr. *Ballay de Brazza*. Floden *Ogowé* og Vandskellet mellem den og *Alima* og gik derefter ned ad denne Flod til 180 Km. fra dens Udløb i Congofloden uden at ane, at den løb ud der, eller at Congofloden overhovedet var i Nærheden, bøjede saa af til *Likoma* og naaede tilbage til *Gabun*, hvor han erfor *Stanleys* Rejse gennem det mørke Fastland. I 79 rejste han samme Vej, anlagde *Franceville* og naaede Congofloden, hvor han afsluttede Traktater med Høvdingene paa højre Bred og ved *Stanley-Pool* anlagde Stationen *Brazzaville*, gik saa ned ad Floden og mødte her i 1880 *Stanley*, der var meget forbitret over, at Franskmanden var kommen ham i Forkøbet.

Kaptajn
Ramaeckers.
† i Karema 25/1 1882.
(Efter Chapaux.)

Imidlertid var altsaa endnu i 1877 midt i Hjertet af Afrika den store Strækning omkring Congofloden fra *Isangila* til *Nyángwe* og fra *Uellé* til *Lunda* ganske ukendt for Europæerne. Om *Luálabas* løb mod Nord til Nilen eller mod Vest til Congo, og hvorfra denne Flod i det hele kom, vidste endnu Ingen med Sikkerhed. Livingstone havde troet, at han i *Luálabas* havde opdaget Nilens øvre Løb og i Søen *Bangwélo* dens Udspring. Schweinfurth forvexlede *Uellé* med *Sharifloden*, der falder ud i *Tschadsøen*. Kun to Mænd havde hidtil haft en Anelse om Sandheden: Geografen *Behm*, der fra 1872 i »*Petermannsche Mittheilungen*« med Bestemthed havde paastaet, at Floden ved *Nyángwe* matte være den samme som den ved *Boma*, og *Cameron*.

Stanley drager fra Øst til Vest gennem Afrika. Den 2. Tværrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika.

Da gjorde *Stanleys* mindeværdige Rejse tværs gennem Afrika Ende paa al Uvished.

Vi skulle i al Korthed dvæle ved dens Hovedmomenter.

Udsendt af Ejerne af de to nordamerikanske Blade »*New York Herald*« og »*Daily Telegraph*« forlader *Stanley* sammen med sine Landsmænd *Barker* og Brødrene *Pocock* den 13. November 1874 *Zanzibar*, den 17. November *Bogamoyo* paa *Afrikas* Østkyst. Den 17. Januar 75 dør *Edward Pocock*, den 27. Februar s. A. naar Expeditionen *Victoria Nyanza*, som *Stanley* rundsejler og kaartlægger paa den transportable Baad »*Lady Alice*«. I *Uganda* modtages *Stanley* hjerteligt af Kong *Mtesa* og træffer her *Gordon Paschas* Udsending, den franske Løjtnant *de Bellefonds*, som med hele sit Følge kort efter nedhuggedes af Negrene ved Øvre-Nil. *Stanley* vender tilbage til *Victoria Nyanza* og træffer *Barker* død. I November 75 drager han til *Luta Nsigé* (*Albert Edward Søn*), naar derfra i Maj 76 *Ujiji* og omsejler *Tanganika*. I August fortsætter han Rejsen med 129 Mand, —

Den hvide Plet paa Afrikas Kaart i 1877.
(Efter F. v. Stülpnagel i Bannings »L'Afrique.«)

Dr. Ernst Behm.
F. ¼ 1830, † 15/8 1884.
(Fot. Pätzold, Gotha.)

Henry Morton Stanley.
F. 29/1 1841 v. Denbigh i Wales.
(Efter Sievers-Hahn.)

41 vare deserterede af Frygt for Menneskeæderne Vest paa. I *Kassongo*, en halv Hundrede Km. øst for Nyángwe, træffer Stanley den snedige, men driftige arabiske Købmand *Tippu-Tip* fra Zanzibar, hvem han bevæger til at hjælpe sig med at finde Congoflodens Løb.

For at forstaa, hvilken Betydning det havde, at Stanley fik denne Mand overtalt til at drage med Nord paa, maa man læse, hvad den berømte Geograf *Petermann* skriver i sine »Mittheilungen« 1877, Side 469 ff.:

»Da Livingstone kom til Nyángwe, han, der med Jernkraft, Energi og Udholdenhed heldigt havde besejret selv de største Hindringer, havde gennemkrydset hele Kontinentet fra Syd til Vest og fra Vest til Øst, havde fulgt hundrede Floder, opdaget og udforsket kæmpemæssige Søer, var trængt frem i alle Retninger, — da fandt han for første Gang paa sin uovertrufne Vandring Vejen spærret foran sig. Ingen vilde ledsage ham, Ingen vidste noget om det foran ham liggende vidtstrakte ækvatoriale Afrika. — — — Næsten 2 hele Aar, 1869—71, opholdt han sig i Nyángwe, Bambarré og i Nærheden af Luálaba for at følge denne Strøm. Men han kunde hverken faa Baade eller Folk til Rejsens Fortsættelse, og forgæves bød han arabiske Handlende for 10 Mand en Sum af 7000 Kroner (400 £) og hele sit Varelager i Ujiji. Den 20. Juli 1871 maatte han vende om med uforrettet Sag.«

»3 Aar senere, den 1. August 1874, naaede Cameron Nyángwe; men heller ikke ham gik det bedre. De arabiske Slavejægere havde imidlertid fuldstændigt bragt Landet under deres Aag. De stakkels Indfødte troede i den nyankommende Fremmede kun at se en ny Fjende og vilde ikke være ham behjælpelig med, som de antog, at bringe Mord og Brand længere ind i Landet. Cameron maatte under Slavehandlernes Beskyttelse vende sig mod Syd. — — Arabernes og de Indfødtes fuldstændige Ukendskab til det øvrige ækvatoriale Afrika fremgaar deraf, at endnu Cameron lader Luálaba flyde lige mod Vest, medens allerede Livingstone ganske rigtigt dirigerede den mod Nord.«

»Den 30. Oktober 1876 skriver Stanley fra Nyángwe: »Hele Centralafrika foran mig er et endnu jomfrueligt Gebet. om hvilket end ikke den mindste Efterretning har naaet Omverdenen; ikke en Gang her i Nyángwe ved man noget derom. — — — Hele Gebetet er indhyllet i et hemmelighedsfuldt Mørke, og de Indfødtes levende Overtro har omgivet det med de gyseligste Forestillinger. Efter deres Anskuelse er det beboet af ondsksfulde Dværge, stribede som Zebraer, som skyde med forgiftede Pile og leve af Elefanter. En umaadelig Urskov strækker sig i det uendelige Nord paa, og hele Maaneder kan man rejse der uden at se Solen. — — — Efter at jeg har forhørt En af de Arabere, der ere trængte længst mod Nord, undrer jeg mig nu ikke over, at det blev til en fix Idee hos Livingstone, at Luálaba flyder ud i Nilen; thi denne Mand paastod, at han efter 15 Marcher (Stanley synes at regne en Marche = 3 Dage) Nord paa atter var stødt paa Luálaba, og at den der bøjede mod Nordøst. — — — Men min Mening er det, at Luálaba ikke flyder ud i Albert Nyanza eller i Nilen, men at den i Nærheden af Ækvator i sydvestlig Retning falder i Congofloden.«

Det var Stanleys faste Overbevisning, at Luálaba ikke, trods sit Løb mod Nord, kunde være Nilen, eftersom den alt ved Nyángwe, har lige saa meget Vand som 3 Nilfloder. Og hans Selvtillid, hans faste Villie, hans fortræffelige Færdighed i Swahilisproget — ved Hjælp af hvilket han med Lethed kunde forhandle med Araberne og overtale sine Folk, hvem han mindede om, hvor drøje Marcherne havde været i Uregas skrækkelige, fugtige Skove, og hvor bekvemt det nu vilde være, siddende i Kanoer, at padle ned ad den store Flod — og frem for alt hans gode Lykke gave ham Sejren i Hænde.

I en Styrke af 400 Mand forlode Stanleys og Tippu-Tips forenede Skarer den 5. November 1876 Nyángwe og trænge ind i den uhyre Urskov, der bedækker Ækvatorialegnene, og om hvis vældige Udstrækning Rygtet ikke havde løjet. Efter 14 Dages Kamp mod Skoven, naar Kolonnen, medtagen af Anstrengelser og Sygdom, atter Floden, og Marchen fortsættes, snart til Vands og snart over Land. Expeditionen angribes fra alle Sider af de Indfødte, og Dysenteri og Kopper decimere Rækkerne. Efter 50 Dages Forløb naas *Kasuka*, hvor Tippu-Tip opgiver Evret. Stanley fortsætter Rejsen uden Araberne

med i alt 150 Mand, fordelte i 23 Baade. I Januar 1877 bruger han 20 Dage om at komme igennem eller udenom den Række Vandfald, der nu efter ham bære Navnet *Stanley-Falls*. Den 1. Februar passerer *Aruwimiflodens* Munding, hvor man slaas med *Basokoerne*. Den 14. Februar føres den sidste Kamp med de Indfødte, nemlig med *Bangalaerne*. Den 9. Marts passerer *Kassais* Munding, den 12. naas *Stanley-Pool*. Vare imidlertid Indbyggerne i disse Egne lettere at komme ud af det med end de ved Øvre-Congo, saa havde man nu atter aldeles kolossale Naturvanskeligheder at kæmpe med, nemlig den overordentlig farlige Sejlads paa denne Del af Floden og de mange Katarakter paa den 250 Km. lange Strækning mellem *Ntamo* og *Matadi*, netop de Hindringer, som i Aarhundreder havde standset Europæernes Bevægelser op ad Congo Vest fra. Ved den 5. Katarakt nedenfor Stanley Pool drukner Stanleys tro Tjener *Kalula*, ved *Manassafaldet* Franck Pocock. Endelig den 9. August 1877 ankommer Stanley til *Boma*, den eneste Tilbageblevne af Expeditionens Hvide, næsten 3 Aar efter Afrejsen fra Zanzibar, 9 Maanedere efter Afmarchen fra Nyángwe. Af 356 Negere, med hvilke han havde begyndt Rejsen, vare kun 115 tilbage; 173 vare omkomne undervejs, deraf 65 faldne i Kamp, dræbte eller døde af Saar, 14 druknede, 1 dræbt af en Krokodil, 45 døde af Kopper, 21 af Dyssenteri, 11 af Udmattelse eller Svækkelse, Resten af andre Aarsager. Men Maalet, den fuldstændige Undersøgelse af Congoflodens Løb, var naaet.

Om denne Stanleys Bedrift siger Petermann. ligeledes i »Mittheilungen« 1877, Side 467, begejstret:

»Saaledes har Stanley udrettet mere end hele den videnskabelige Forskning af Indreafrika, der nu har fundet Sted i noget over 30 Aar; han har udrettet mere end alle Europæernes Rejser i de sidste 80 Aar, end alle Arabernes Rejser, der i over 1000 Aar ere trængte frem overalt i Afrikas Indre; han har udrettet mere end hele den graa og klassiske Oldtid; og endelig har Stanley erfaret mere, end alle de Millioner af Indfødte selv vide om deres eget Land. Der gives intet Sidestykke til denne Rejse i hele Opdagelsesernes Historie.«

Ved Efterretningen om Stanleys Ankomst til Afrikas Vestkyst opgav man i Bruxelles

**Selskabet
til Øvre-
Congos
Udforsk-
ning.**

strax de hidtil benyttede Udgangspunkter for Operationerne, og allerede, da Stanley i Januar 78 paa Tilbagereisen gennem Europa i Marseille steg ud af Iltoget fra Italien, traf han to Befuldmægtigede fra Kong Léopold, der meddelte, at denne havde i Sinde at gøre noget alvorligt for Afrika, og at man stolede paa hans Hjælp. Da han derfor med beundringsværdig Energi allerede i Maj Maaned s. A. havde faaet sin Bog »Gennem det mørke Fastland«, Skildringen af den just tilendebragte berømmelige Expedition, i Trykken, aflagde han et Besøg hos Kongen af Belgien, foretog derefter en Rekreatjonsrejse til Schweiz og traf saa i Paris paany sammen med en Udsending fra Kong Léopold. Endelig modtog han i November 78 Indbydelse til at komme til Bruxelles igen. Med Kongen som Ærespræsident og med en Kapital af 1 Million Frcs. grundedes nu et Selskab, ved Navn »Comité d'études du Haut-Congo«, paa Dansk altsaa: »Selskabet til Øvre-Congos Udforskning«. Til Præsident for samme valgtes Baron Greindls Efterfølger som Formand i den belgiske Comité af Associationen, daværende Oberst *Strauch*, og i Virkeligheden smeltede

General Strauch.
(«Le Congo Illustré» 1893.)

Bangalakriger.
Tegnet af J. Ølsgaard efter «La Belgique Coloniale».

Skandinaver i Congo.

»Comité d'études« i Praxis sammen med Det Internationale Selskabs Overledelse. Kong Leopold overtalte Stanley til at gaa i Selskabets Tjeneste. Der skulde strax udrustes en stor Expedition under hans Ledelse. Man vilde nu begynde ved Boma, oprette Stationer til Lettelse af Transport og Samkvem og købe eller leje Land til Dyrkning omkring disse for at gøre dem saa uafhængige af Tilførsel udefra som muligt.

Associationens første Flotille i Bananas Havn.
(Efter Stanley.)

Man tog fat med stor Energi. I Januar 1879 drog Stanley til Stanley i Zanzibar for at hverve Folk Associationens til en ny, storartet, ikke alene Tjeneste. videnskabelig, men økonomisk og politisk Expedition, og allerede i Maj samme Aar indskibedes den europæiske Del af Expeditionen, bestaaende af 13 hvide Deltagere — 4 Belgiere, 3 Englændere, 3 Amerikanere, 2 Danske og 1 Franskmand — med

fornødent Materiel og Proviant i Anvers paa Damperen »Barga«, medens samtidigt Stanley ombord paa Damperen »Albion« fra Zanzibar løb gennem det røde Hav og norden om Afrika, hvorefter Expeditionen samledes ved Banana. Til Brug længere oppe paa Floden havde man medbragt 5 smaa Dampere, 2 Lægtene og 1 Hvalbaad. Det er altsaa nu 23 Aar siden, at det første egentlige Skridt til Congo-statens Grundlæggelse foretoges.

Af de to Danske blandt Statens første Pionerer bringe vi Portrætter her; vi skulle læn- De første gere henne omtale dem lidt nærmere. Danske i Congo.

Den 21. August forlod Stanley Banana, og i September s. A. paabegyndtes Anlægget af den første Station, *Vivi*, paa Flodens højre Bred. Derpaa skiltes Damperne ad, og nu begyndte *Vivi* en Transport, som man vil forstaa, navn- anlægges. lig under tropiske Forhold, af den allerbesværligste Art, idet Skibene tilligemed Huse, Møbler, Proviantkasser og Vareballer Stykke for Stykke slæbtes afsted ad uvejbare Strækninger, gennem Sumpe og Hulveje, gennem Klipper, som sprængtes,

Alb. Christophersen.
Deltager i Stanleys første
Exp. i Associationens
Tjeneste.

Martin Mortensen.
Deltager i Stanleys første
Exp. i Associationens
Tjeneste.
† i Makaya Manguba 29/6 1880.

og Skove, der omhuggedes. 83 Km. øst for *Vivi* anlagdes paa Nordsiden af Floden den 2. Station, *Isangila*. Det tog 1½ Aar, fra August 79 til Slutningen af 80, at anlægge Vejen dertil. I den 3. Station, *Manyanga*, 107 Km. øst for *Isangila*, og hvortil man kom ad selve Floden, efterat Skibene vare satte i Vandet, samledes hele Expeditionen, i Maj 81. Her blev Stanley meget syg og var nær ved at bukke under for Feberen. Endelig tilbagelagde man de sidste 152 Km. langs den højre Bred udenom Katarakterne til Stanley-Pool,

som naaedes i December 1881, og hvor Stanley grundlagde sin 4. Station, *Léopoldville*, syd for Floden.

Den 3. December 1881 sattes den første Damper i Vandet i Stanley-Pool. Uden at standse fortløb, rykningen mod Landets Indre, og nu meldte efterhaanden talrige Officerer, Sø-mænd, Maskinister og andre Lysthavende, mest Belgiere og Eng-lændere, men ogsaa mange Svenske og Ty-ske sig til Tjeneste i det nye Land. Blandt Belgierne og Svenskerne vare Officererne stærkt repræsenterede.

Den første svenske Congofarar var Skibskaptajn *A. E. Andersson*, som allerede i December 80 i Vivi traf sammen med Stanley, der roser ham i høj Grad. Efter ham fulgte 3 Missionærer, i 81 *Engvall*, udsendt af »The Livingstone Inland i Congo. Mission«, i 82 *Westlind* og *Pettersson*, udsendte af »Svenska Missionsforbundet«. Men navnlig er Aaret 1883 mærkeligt ved, at hele 18 Svenske traadte i Associationens

Léopoldville i Begyndelsen af 80erne.
(Efter Stanley.)

Forløb. De fleste af de Øvrige ville blive nærmere omtalte nedenfor. Om Møller skal blot her med det samme bemærkes, at han ledede Arbejdet ved Anlæggelsen af Stationerne *Philippeville*, i Kwiluegnen nord for Congofloden, og *Lukungu* og *Matadi*. Med Kaptajn Stenfelt fulgte den første norske Congofarar, en Sømand *Olsen*.

Vivi.
(Efter Stanley.)

Tjeneste, blandt disse 9 Officerer. De første af Officererne vare Løjtnanterne *von Krusenstjerna*, som blev der i 3 Aar, og *Sundvallson*, der dog snart vendte hjem paa Grund af Sygdom. De Andre vare Løjtnanterne *Wester*, *P. A. Møller*, *Gleerup*, *Juhlin-Dannfelt*, *Lingvannerus*, *Pagels* og *Liljevall*, Skibskaptajnerne *Een*, *Levin*, *Stenfelt* og *Schmiedte*, Maskinisterne *Dahlgren*, *Eckblom* og *Wall*, samt Herrerne *Schröder* og *Westmark*. Kaptajn Een døde dog alt ombord paa Oceandamperen ved *Banana*, og *Dahlgren* bukkede under for Feberen efter faa Maaneders

Det kan her anføres, at de to Missionselskaber, »The Baptist Missionary Society« og førnævnte »The Livingstone Inland Mission« lige saa hurtigt som Associationen gjorde Skridt til at trænge ind i Landet fra Congomundingen, saa saare de erfarede om Stanleys Rejse gennem Afrika. Det første Selskab udsendte alt i 1878 en Expedition under *Comber*, Livingstone Missionen repræsenteredes af *Mc. Call*, og begge disse Mænd virkede i et Par Aar i Kataraktegnene, stræbende at naa Stanley Pool.

De første Missionærer i Kataraktegnene.

Løjtnant
von Krusenstjerna.
Den første svenske Officer
i Congo.
(Efter Ymer 1886.)

I April 1882 sejlede Stanley paa den lille Dampers »En Avant« opad Congo, anlagde Stationerne *Msuata* og *Kwamouth*, hvilken sidste som Chef fik den svenske Løjtnant *Pagels*, og vendte saa tilbage til Léopoldville. I Maj sejlede han opad *Kwa* (Kassai) og opdagede *Léopold II's Sø*. I Juli samme Aar maatte han af Helbredshensyn gaa til Europa — midlertidigt afløst af Dr. *Pechuel-Loesche* —, men var allerede i December igen i Afrika for i Maj 83 med Dampersne »En Avant«, »Royal« og »A. I. A.« samt nogle mindre Baade paany at gaa opad Floden. Denne Gang besøgte han den det foregaaende Aar anlagte Station *Bolobo*, samt *Lukolela*, *Irébu* og *Rukifloden* (»den sorte Flod«) og grundlagde Stationen *Equateurville* (»Ækvatorstationen«), hvis første

Stanleys Rejser opad Congo-floden som Administrator.

Chef blev den senere saa bekendte *Van Gèle*. I August s. A. løb han endelig for 4. Gang ud fra Léopoldville, besøgte *Ikoko* (*Bangala*), hvor han i 1877 havde haft sin sidste Kamp at bestaa med de Vilde, løb opad *Aruwimi*, men standsedes af Strømhvirvler, naede i November aller Congo-floden, traf her *Tippu-Tip* med et Bytte af 1300 Slaver og kom 1. December for anden Gang til Stanley-Falls, hvor han paa Øen *Rusani* midt i Floden anlagde Stationen *Stanley-Falls*, nu kaldet *Stanleyville*. Som første Chef her maatte den skotske Maskinist *Bennie* blive alene tilbage blandt de Indfødte, eftersom den til Posten bestemte belgiske Løjtnant var bleven syg.

Stanleyville anlægges.

Løjtnant P. A. Møller.
(Efter Ymer 1886.)

Da de *Brazza* var kommen til det Resultat, at den sejlbare Del af Congo-floden lettere — ved Omgaaelse af Katarakterne — naaedes ad *Kwilufloden*, der falder i Atlanterhavet 225 Km. nord for

Congomundingen og hvis øvre Løb, *Niadi*, kun ligger 150 Km. **Kwilufloden som Genvej til Congo-floden.** fra Stanley-Pool, søgte Stanley af al Magt at udbytte sin Rivals Opdagelse og udsendte derfor alt i 1882–83 dels fra *Kwilus Munding*, dels fra *Isangila* en Expedition, hvis Dele stødte sammen ved *Katabi*, hvor en Station anlagdes. I 1883–84 opererede den engelske Kaptajn *Grant Elliot* og Belgieren, Løjtnant *L. Vandeveld* ved *Niadi*—

Stanley-Falls-Stationen i Begyndelsen af 80erne.
(Efter Dr. Baumann, se »Le Congo Illustré« 1894.)

Kwilu. Flere Expeditioner fulgte paa, flere Stationer grundedes, og ogsaa selve Kysten til til Kap Sta Catharina i en Udstrækning af 250 Kr. toges ind under Associationen.

Samtidigt organiseredes i al Hemmelighed under nogle Tyskeres Ledelse, nemlig med Løjtnant *Wissmann* som Chef og Dr. *Wolf* og Løjtnanterne *von François* og *Müller* som Deltagere, en Expedition, der skulde bemægtige sig *Lunda*. Den forlod Europa i Slutningen af 1883, trængte fra San Paolo de Loanda ind i Landet,

**Lulua-
bourg
anlægges.** grundlagde i November 84 *Luluabourg* og gik derpaa ned ad *Luluafloden* og *Kassai* til *Congofloden*. Løjtnant *Müller* døde undervejs, ligeledes en tysk Smed, *Meyer*. Løjtnant *Wissmann* selv fortsatte sin Rejse Øst paa over *Nyángwe* og *Ujiji* til *Zanzibar*. Det var i det hele Rejsende af mange Nationer, der i denne Periode støttede *Stanleys* og *Belgiernes* Bestræbelser ved at gennemstrejfe forskellige Dele af det mellemste Afrika. Paa den Maade opdagedes eller rekonosceredes atter Floderne *Mitwanzi*, *Kwango*, *Luapula*, *Søen Moëro*, *Øvre-Uellé*, *Azandélandet* og *Djabbir*. Paa samme Tid kom Guvernøren i den ægyptiske Ækvatorialprovins, *Emin Pascha*, og Italieneren *Casati* Nord fra til *Mombuttuernes* Land, men standsedes i deres Virksomhed ved *Mahdiens* Oprør.

**Wissmann.
Den 3.
Tværrejse
gennem
det ækva-
toriale
Central-
afrika.**

Major Hermann
von Wissmann.
F. 1/6 1853.

(+Le Congo Illustré. 1892.)

I Marts 1884 forlod Belgieren Kaptajn *Hanssens*, Anlæggeren af

Kaptajn Hanssens.
† i Vivi 29/12 1884.
(Efter Chapaux.)

Bolobo, en udmærket Mand, til hvem *Stanley* havde den største Tillid, *Léopoldville* med nogle Dampere, ledsaget af 6 Officerer, deriblandt den svenske Løjtnant *Wester*, inspicerede Ækvatorialstationerne, opdagede *Ubangiflodens* Munding og sejlede et Stykke op ad denne Flod, lod Løjtnant *Coquilhat* anlægge Stationen *Bangala*, nu *Nouvelle-Anvers*, udforskede *Mongallaflodens* Munding, sejlede et Stykke opad *Itimbiri* og anlagde Posten *Aruwimi* (*Basoko*) ved *Aruwimiflodens* Munding. Denne Post havde dog en meget sørgelig Skæbne: af de 3 Mænd, *Hanssens* efterlod der, bleve de To ædte af *Basokoerne*, den Tredie maatte flygte ind i *Sko-ven*, hvor han senere blev funden af *Van Gèle*. I Juli kom *Hanssens* til *Falls*, hvor han fandt *Skotten Bennie* i bedste Behold og indsatte Løjtnant *Wester* til Chef med Belgieren, Løjtnant

Amelot, som Næstkommanderende, hvorpaa han vendte tilbage til *Léopoldville*. *Amelot* døde dog samme Efteraar paa Vejen til *Nyángwe* af *Hematurifeber* under Forsøget paa i *Tippu-Tips* Selskab at naa *Afrikas Østkyst*.

I September 84 sejlede *Hanssens* atter opad Floden, havde ligeoverfor *Kwamouth* et meget hjerteligt Møde med de *Brazza*, men blev saa syg og gav *Van Gèle* Kommandoen i *Øvre-Congo*. Den 28. December samme Aar døde han i *Vivi* af *Galdefeber*.

Ved Slutningen af 1884 havde »Comité d' Etudes« gennem *Stanley* og hans Hjælpere sluttet over 500 »Traktater« med de Indfødte om Besiddelsen og Udbygningen af Landet, anlagt 40 Stationer, sat 5 Dampere i Vandet ovenfor Katarakterne og formelt bemægtiget sig Landet

Lt. Wester.
(Efter Ymer. 1886.)

fra Kysten til Stanley-Falls, fra Bangala til Luluabourg. Efterhaanden, som Selskabet mere og mere optraadte som Grundlægger af en Stat, antog det Navnet »*Association Internationale du Congo*«, »A. I. C.«, som det betegnedes kort, paa Dansk altsaa: »Det Internationale Congoselskab«.

Det Internationale Congo-selskab.

Under alt dette havde Stanley den 6. Juni 1884 paa Grund af svækket Helbred maattet opgive sin Stilskabets Administrator.

af Sir Francis de netop Aaret 84 skulde største Betydning for

I 1884 anerkendte Stater Associationens flodens Territorium.

rig at respektere Sel-Anlæg, naar man til til ikke at afstaa Besidanden Magt end Repu-protesterede i London, Handelskamrene mod tugal — der holdt paa heder til Nedre-Congo faaet disse officielt aner-Lovforslag om Oprettel-Provins Congo«, delt i

Landana, Banana, da optraadte der en Beskytter for Kongen Planer. Bismarck ned-i Lisboa og London Portugals Fordringer, Frankrig om i Forbin-ordne det afrikanske rede i Rigsdagen, at giernes Foretagender i Afrika. England lod Portugal i Stikken. hederne Slag i Slag.

Den 3. November 1884 anerkendte Tyskland »*Association Internationale Africaine*« som *suveræn Magt* og indbød Magterne til en *Konference i Berlin* for at opnaa en Forstaaelse med Hensyn til Handelen og Sejladsen paa Congo-floden og med Hensyn til Forholdsregler ved fremtidige Kolonisationsforetagender paa Afrikas

Kyster. Man vilde med andre Ord, dele det Bytte, man agtede at gøre i Afrika. Konfe-rencen — i hvilken følgende 15 Magter deltog: Belgien, Danmark, England, De Forenede Stater, Frankrig, Italien, Nederlandene, Norge, Portugal, Rusland, Spanien, Sverige, Tyr-

Léopold II.

Konge af Belgien.

Enehersker i den uafhængige Congostat.

(Fotografi af Russell & Sons, Windsor.)

ling som Sel- Han afløstes Winton. Men blive af aller den vordende Stat.

nemlig De Forenede Højhedsret over Congo-Kort efter lovede Frank-skabets Stationer og Gengæld forpligtede sig delserne til nogen

blikken. Ganske vist Rotterdam og Hamburg denne Aftale, og i Por-sine historiske Rettig-og i England havde kendte — forelagdes et sen af »den portugisiske

Distrikterne Cabinda, Boma og Noki. Men mægtig

af Belgiens Bismarck blander sig i det afrikanske Protest mod Spørgs-maal.

delse med Tyskland at Spørgsmaal og erklæ-Tyskland støttede Bel-Og nu fulgte Begiven-

Stanley forlader Associationens Tjeneste.

Bismarck blander sig i det afrikanske Spørgs-maal.

Konferen-cen i Berlin.

kiet, Tyskland og Østrig-Ungarn — traadte sammen den 15. November og førte til Afslutningen af *Berlinertraktaten*, der fastslog, at Handel og Skibsfart paa Floderne Congo og Niger er fri i Krig og Fred, og at Slaveriet er forbudt, og gav Regler

for Kolonialmagternes Højhedsret, for de Indfødtes Behandling og for Formaliteterne ved Erhvervelsen af nyt Land i Afrika. Bl. a. bestemtes det, at intet Land kunde gøre Fordring paa noget Territorium i denne Verdensdel uden i Virkeligheden at have besat det eller, før der var sket Meddelelse til de andre Magter om Besættelsen. Endnu, mens Konferencen var samlet, satte Associationen sig i diplomatisk Forbindelse med de forskellige Magter, og den 23. Februar 1885 — Congostatens egentlige Stiftelsesdag — kunde dens Befuldmægtigede, Oberst Strauch,

ligeoverfor Konferencens Medlemmer notificere »*Det Uafhængige Congostat oprettes som suveræn Magt af samtlige paagældende Stater, en Anerkendelse, der af Frankrig og Portugal navnlig var opnaaet ved Afstaaelsen af Kwiluomraadet til førstnævnte, af nogle Strækninger paa den sydlige Side af Floden til sidstnævnte Magt.*

Paa Kong Léopolds Anmodning indvilgede det belgiske Parlament derefter i, at Landets Fyrste tillige indtog

Kong Léopold bestiger Tronen i Congo-staten.

Stillingen som enevældig Hersker i den nye afrikanske Stat, og den 1. August 1885 notificerede Kongen samtlige Magter sin Tronbestigelse. Samtidigt meddelte Statens første Udenrigsminister, *Van Eetvelde*, at *Den Uafhængige Congostat erklærede sig »neutral til evige Tider«.*

Edmond Van Eetvelde.

Første Statssekretær for Den Uafhængige Congostat.

(Efter »Guide de l'Exposition p. p.«.)

Wester driver en hel Stamme paa Flugt.
(Efter Møller, Pagels og Gleerup: »Tre År i Congo«.)

II.

Den Uafhængige Congostat 1885—1901.

DEN Uafhængige Congostat var dannet udadtil, men i selve Landet skulde Arbejdet nu ret begynde for Alvor. I September 1885 rejste *Camille Janssen* til Congo som Viceadministrator og afløste i April 86 de *Winton* i Generaladministratorværdigheden, ligesom Forgængerne med Sæde i *Vivi*. Først ved hans Overtagelse af den lokale Ledelse blev denne, siger *Chapaux*, centraliseret tilstrækkeligt.

Imidlertid vare Opdagelserne i det indre blevne fortsatte med stigende Energi. Portugiserne *Capello* og *Ivens* havde, da de paa deres 2. Expedition i 1884—85 fra *Mossamedes* paa Vestkysten gik tværs gennem Afrika, bl. a. fundet *Luálabas* Kilder og bestemt Skellet mellem Congo og *Zambese*, Foretagender af stor geografisk Betydning. I 1885—86 rekognosceredes Congoens Bifloder *Ikelemba*, *Mongalla*, *Rubi* og *Ubangi* indtil *Zongo* samt *Ruki* og *Nedre-Kwango*. I disse Expeditioner tog den engelske Missionær *Grenfell*, som havde slaæet sig ned i *Léopoldville*, med sin Dampers »Peace«, en væsentlig Del.

Løjtnant *Gleerup*, som havde været stationeret i *Stanley-Falls* som Næstkommanderende hos sin Landsmand, *Wester*, drog herfra i Selskab med *Tippu-Tip* i 1886 til *Bogamoyo* paa Østkysten. Det var den Plan, der var bristet for den stakkels *Amelot*. Efter den Tid blive Rejserne tværs igennem Ækvatorialegnene fra Kyst til Kyst mere almindelige. Dr. *Lenz* drager saaledes 1885—87 gennem Kontinentet fra *Banana* Øst paa, og hans Ledsager, Dr. *Baumann*, tegner det første Kaart over Congofloden fra *Stanley-Pool* til *Stanley-Falls*. *Wissmann* foretager 1886—87 sin anden Tværrrejse

Capello og Ivens. Den 4. Tværrrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika.

Gleerup. Den 5. Tværrrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika.

Løjtnant Gleerup.
(Efter »Ymer«.)

Dr. Oscar Baumann.
F. i Wien 25/6 1864.
(«Le Congo Illustré» 1893.)

ad samme Vej som Lenz. Dr. *Buttner* og Dr. *Wolf* udforske i Forening yderligere Kwango, deres Landsmænd, Løjtnanterne *Kund* og *Tappenbeck*, *Lukenyefloden*.

Efter Christoffersen og Mortensen vare **Danske Sømænd og Maskinister gaa i større Tal til Congo.** fulgte enkelte andre Danske, saaledes *P. H. Herløv*, i 84 ansat som Agent og Maskininspektør. Men i 86 begyndte vore Sømænd og Maskinister i større Tal at drage til Congo. Blandt de Første af disse vare Skibskaptajnerne *Schønberg*, *Boye*, *Martini* og *H. J. L. Madsen*.

Med Hensyn til den høj-**Congos første Generalguvernør.** ere Lokaladministration fandt i 1887 den Forandring Sted, at der i Spidsen for samme stillede en *Generalguvernør*. Den 17. April erholdt *Janssen* Udnævnelse i den nye Stilling. Allerede fra Begyndelsen af 86 havde han forlagt sin Residens til *Boma*.

Og saa blev Aaret 1887 frem for alt mærkeligt ved, at *Stanley* endnu en Gang optræder paa Skuepladsen, nemlig som Chef for *Emin Pascha-Expeditionen*.

Danske paa Kommandobroen paa Damperen »Ville de Bruxelles«.
Maskinm. Petersen. Kapt. Jessen. Kapt. Schönberg. Kapt. Martini.
(Efter Fotgr., tilh. afd. Lt. Schou.)

Dog, inden vi i Korthed skildre denne Tildragelse, maa vi dvæle et Øjeblik ved

Generalguvernør
Camille Janssen.
F. i Liège 1/12 37.
(Efter *Chapaux*.)

Slavejagten i ægyptisk Sudan. *det ægyptiske Sudan*. Dette Land havde længe været uafhængigt og delt mellem indfødte Høvdinge. Men i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede udstrakte *Mehemed Ali* og hans Efterfølgere deres Herredømme Syd paa, og de ægyptiske Embedsmænds Skamløshed og Brutalitet, idet de ligefrem opmuntrede og som en for dem vigtig Indtægtskilde beskattede Slavehandelen, bragte Indbyggerne til Fortvivlelse. I 1870 fik da *Sir Samuel Baker* af *Ismail Pascha* paa Opfordring af Prinsen af Wales det Hverv med Vaabenmagt at gøre en Ende paa denne skændige Trafik. Slavejægerne vare for største Delen Arabere, ægyptiske Undersaatter, i Tjeneste hos rige Købmænd i Karthum, af hvilke En endog havde 2500 saadanne Røvere i sin Sold. Ialt ansloges de til 15,000 Mand, fordelte i smaa Afdelinger rundt omkring og langt ned i Centralafrika,

bevæbnede med Geværer, kommanderede af en Slags Befalingsmænd, Købmandens Agenter, og underkastede en Slags militær Disciplin. Hver Købmand havde sit Distrikt med Militærstationer, Zeribaer, besatte med indtil 2—300 Mand. Disse Zeribaer, af hvilke vi nævne *Dem Soliman*, *Dem Bekir*, *Ali Kobo*, opkaldte efter Ejerne, forvandlede snart til Arnesteder

Parti af Boma i Begyndelsen af 80erne.
(Efter Stanley.)

tede til Forhindring af Røverierne Militærposterne *Schambi*, *Bor*, *Ladó*, *Redjaf*, *Ladó Afuldo*, *Dufilé*, *Fatiko* og *Fovira*. Men da han i 1873 vendte tilbage til Ægypten, anlægges blussede Slavehandelen strax op igen. Saa sendtes i 74 *Gordon Pascha* til Sudan for at fortsætte Bakers Værk. Han flyttede sit Hovedkvarter til *Ladó* paa Nilens venstre Bred. Sir Baker og Gordon staa iøvrigt selve Congostatens Historie fjernere. Derimod maa vi med et Par Ord omtale en af Gordons Befalingsmænd, Italieneren *Gessi Pascha*, den første Europæer, der omsejlede *Mwutan* (*Albert Nyanza*). Med stor Tapperhed og Energi bekæmpede han Slavejagten; men i Efteraaret 1880 var han saa uheldig paa en Rejse til *Khartum* med sine Skibe, med 500 Soldater, Fanger, Kvinder og Børn ombord, at blive stikkende i en Plantebarre paa *Bahr-el-Ghazal*, hvor 400 af hans Ledsagere omkom, eftersom man kun havde 1 Maanedes Proviant med og var afskaaren fra al Tilførsel. *Gessi Pascha* selv blev her saa medtagen, at han kort efter døde paa Rejsen fra *Khartum* til Europa. Og endelig komme vi til den Mand, hvis Navn er blevet mest bekendt ved hans Virksomhed i disse Egne, nemlig Tyskeren *Emin Pascha*, hvis egentlige Navn var Dr. *Eduard Schnitzer*. Han afløste i 1878 *Gordon* som Guvernør i *Ækvatorialprovincen*, hvor han som bekendt

Emin Pascha.
F. 1840, † 10/10 1892.
(Efter Sievers-Hahn.)

Romolo Gessi Pascha.
F. 1829, † i Suez 20/4 1881.
(Efter Casati.)

Emin Pascha.
Emin Pascha.

i høj Grad udmærkede sig ved sin Dygtighed som Organisator og Administrator, sin smukke Maade at behandle de Indfødte paa og sine talrige, paa Udbytte rige Opdagelsesrejser.

Fra Ladó som Udgangspunkt var det ogsaa, at den berømte tyske Naturforsker, Dr. **Junker**, fra 1876 undersøgte *Makraka-* og *Mundulandet*, *Bahr-el-Gazal* og *Kibali*, Uellés Hovedbiflod. Efter et Ophold i Europa drog han i 79 atter til Afrika for at udforske *Niam-Niam-* og *Azandelandet* og komme til et endeligt Resultat med Hensyn til Uelléflodens Løb. Hans enestaaende Evner til at omgaaes de Indfødte hjalp ham frem overalt, selv blandt de farlige *Mombuttuer*, og han sluttede et varmt Venskab med den mægtige Høvding *Semio*. En Tid lang opholdt han sig hos den forhenværende østrigske Kaptajn, Italieneren *Casati*, der i ægyptisk Tjeneste havde Station i *Mambanga* i Uelléegnen, og besøgte herfra bl. a. *Bomokandi* og *Nepokolloden*. Da Mahdisterne Nord fra truede disse Egne, slap han under *Semios* Beskyttelse tilbage til Ladó.

Dr. Wilhelm Junker.
F. 1/4 1840, † 10/8 1892.
(Efter Sievers-Hahn.)

Det er Læserne bekendt, hvorledes Dervischen *Mohamed-Mahdien*. *Achmed* fra *Dongola* ved Nilen i 1880 satte Befolkningen i hele ægyptisk Sudan i Bevægelse ved at udgive sig for en af Himlen sendt Frelser, »Mahdi«. Hans Anseelse voxede paa Grund af den almindelige Forbitrelse over Ægypternes Styrelse hurtigt. Man tænke eksempelvis blot paa, at *Gessi Pascha* i Februar 1881 fra *Suez* skrev til Dr. *Schweinfurth*, at i samme Aars Januar Maaned regulære og irregulære ægyptiske Tropper med en Regeringsdamper vare gaaede op ad *Bar-el-Gebel*, havde ødelagt hele Flodens nedre Gebet og bortført 10,000 Indfødte — *Khedivens* egne *Undersaatte* — som *Fanger*, Tusinder af *Kreaturer* og andet *Bytte*. Intet Under derfor, at *Mahdien* meget snart saa sig i *Spidsen* for en stor *Hær*, der trodsede alle fra *Kairo* og *Suakim* udsendte *Expeditioner*. Imod ham og hans *Næstkommanderende*, *Osman Digma*, optraadte efter hinanden *Hicks Pascha*, *Sir Baker*, *General Graham* og *Admiral Hewet*, *General Gordon* og *Lord Wolseley*, og der udkæmpedes i Aarene 1881—83 ved *Nillflodens* Bredder en Række blodige *Kampe*, som gave følgende sørgelige Resultater: *Baker* slagen, *Khartum* erobret og *Gordon* dræbt, *Lipton Pascha* og *Slatin Pascha* fangne, *Wolseley* tvungen til *Tilbagetog* og dermed hele *Sudan* sunket tilbage i det rædselsfuldeste *Barbari*. I *Ækvatorialprovincen* bleve *Ladó* og alle de nordlige *Stationer* opgivne og besatte af *Mahdisterne*, kun i *Wadelai* lykkedes det, uden at man i *Europa*

Emin, havde nogen *Anelse* derom, *Emin Pascha*, *Junker* og *Casati* med nogle Tusinde ægyptiske *Soldater* at holde sig midt i *Ødelæggelsen*. *Junker* og *Casati* i *Wadelai*. opofrede sig da for at bringe *Europa* i *Kundskab* herom og naaede i *Januar* 1887 lykkeligt *Zanzibar*. Han døde nogle Aar senere i *St. Petersborg*. Men ved hans *Melding* organiseredes der strax i *England* en *Hjælpeexpedition*, og denne var det, *Stanley* paatog sig at lede.

Kaptajn
Gaetano Casati.
F. 1838 i Lesmo i Øvre-It.
(Efter Casati.)

I Spidsen for 800 Soldater og ledsaget af 8 Hvide samt paany, under helt andre Forhold, ledsaget af Tippu-Tip, der havde lovet at staa ham bi, drog den tidligere Administrator i Congolandet den 30. April 1887 til Stanley-Pool, sejlede derfra til *Yambuya* ved *Nedre-Aruwimi* og trængte nu op langs denne Flods øvre Løb under hyppige Kampe med de Indfødte og store Besværligheder med at proviantere sig. I disse Egne tabte han helt Forbindelsen med sin i *Yambuya* efterladte Bagtrop. Enkelthederne ved Expeditionens Skæbne skulle vi ikke komme ind paa, men i saa Henseende blot henvise dels til Stanleys egen Bog derom: »Gennem det mørkeste

**Stanleys
Tog for
at befri
Emin
Pascha.**

Ladó i Gordon Paschas Tid.
(Bruuns »Afrika«.)

Fastland«, dels til Skildringen deraf i Daniel Bruuns »Afrika«. Kun minde vi om, at af alle Stanleys hvide Ledsagere var *Mounteney-Jephson* den Eneste, der naede frem til Emin Paschas Stationer. Thi da Stanley havde efterladt *Stairs*, *Nelson* og *Parke* i *Fort Bodo* ved Øvre-Ituri og var vendt tilbage til Bagtroppen, traf han her den 17. August 1888 som eneste hvid Mand sin Landsmand *Bonny*, syg og lidende, med en lille Styrke inde-sluttet af 2000 af Tippu-Tips Arabere under *Salem-ben-Muhamed*; det var paa denne Maade, at Tippu-Tip holdt sine Løfter. Af de øvrige hvide Ledsagere paa Expeditionen, var Major *Barttelot* dræbt, *Jameson* rejst til Falls for at forhandle med Tippu-Tip, der havde forladt Expeditionen, (*Jameson* døde senere), *Troup* rejst syg hjem til Europa og *Ward* i sin Fortvivlelse gaet til Congomundingen for at telegrafere til London om Ordre, da man ingen Efterretning havde fra Expeditionens Hovedstyrke. Endelig naede Stanley

efter 18 Maameders heltemodige Anstrengelser gennem den mørke Ækvatorialskov *Albert Nyanza*, hvor han i Februar 1889 i *Kavalli* traf Emin og Casati. Emin havde da endnu 14 Stationer tilbage i Sudan. Efter mange Forhandlinger satte alle Europæerne med største Delen af de ægyptiske Soldater sig saa 2 Maanedere senere i Forening i Bevægelse mod Afrikas Østkyst, undervejs kæmpende mangen en Kamp med fjendtligsindede Indfødte og benyttende Lejligheden til at rekognoscere *Semlikifloden*, Snebjergene *Ruwenzori* og Albert-Edward Søen.

Denne Stanleys sidste Expedition var en Bedrift af ypperste Rang. Men paa en vis Maade, paastaas der, gjorde den stor Fortræd i civilisatorisk Henseende, idet den fremskyndede Ækvatorialprovinsens Rømning og tillige stillede de Hvide og Congostaten for lange Tider i et afgjort fjendtligt Forhold til de Indfødte i Egnene omkring Aruwimi, eftersom Expeditionen med sin store Styrke mange Steder maatte bane sig Vej og skaffe sig Levnetsmidler med Magt, en Omstændighed, Belgierne senere ofte kom til at lide under.

Kaptajn Cambier.
F. 29/6 1844.
(Efter Chapaux.)

I Aarene 1887—88 besøgte *Alexandre Delcommune* paa Damperen »Le Roi des Belges«, som han transporterede til Stanley-Pool, næsten hele det af Congoen og dens Bifloder dannede sejlbare Net, og Kaptajn *Cambier*, den Samme, der havde anlagt *Karema*, kaartlagde Egnen om Katarakterne, hvor senere den første Congojernbane skulde bygges. I 87—89 besejlede *Van Gèle* Ubangi, *Bomu*, *Bili* og *Uellé* og

anlagde Stationerne *Zongo*, *Banzville* og *Yakoma*. Under ham førte den danske Kaptajn *Madsen* Damperen »Stanley«. I 89 anlagde ogsaa Løjtnant *Dhanis* paany den ødelagte Station *Basoko* ved Aruwimis Udløb i Congo, hvorpaa han Aaret efter fra Kataraktegnene drog Øst paa til Mellem-Kwango, hvor han anlagde Stationen *Kingunchi*. Ogsaa i disse Expeditioner deltog Kaptajn *Madsen* med »Stanley«. Paa samme Tidspunkt besejlede Kaptajn *Roget* *Uellé* og anlagde her Stationen *Djabbir*, Handelsmanden *Hodister* herejste *Mongallafloden* og *Paul le Marinel* anlagde *Lusambo* ved *Sankuru*. Endelig tog ogsaa i 1890 Kaptajn *Delporte* geografiske Positioner langs Floden fra *Banana* til *Falls*, men døde 25. Maj 91 paa Hjemvejen i *Manyanga*.

Imidlertid vare i 1888 ogsaa de første Officerer af den danske Hær komne til Congo. Det var Løjtnanterne *Schack* og *Øst*, af hvilke den Førstnævnte gjorde Tjeneste i *Lukungu*, men allerede i Efteraaret 89 maatte vende hjem paa Grund af Sygdom, medens *Øst* døde dernede i 1890.

I 1889 træffe vi fremdeles sammen med vore Landsmænd i Congo den norske Maskinmester *Scharffenberg*, der senere nedsatte sig som Købmand, først i *Kinchassa* ved Stanley-Pool og saa i *Matadi*.

Ved Slutningen af Aaret 90 vare, kan man sige, Congofloden og dens vigtigste Bifloder i hele den Udstrækning, i hvilken de ere sejlbare, i alt væsentligt afsøgte og indtegnede paa Kaartet. Derimod var der endnu store Strækninger imellem Vandløbene, hvor endnu ingen Europæer havde sat sin Fod. Navnlig

Sekondltn.
H. M. Schack.
F. 4/6 1861.

gjaldt dette Egnene mod Nord omkring Uellé og Aruwimi, mod Syd mellem Kwango og Kassai, mod Sydøst i Urua og Katanga; i sydlig Retning var endelig Lusambo endnu den yderste Station.

Generalguvernør Janssen gik hjem i 1888 og overlod Administrationen til Viceguvernør *Ledeganck*, der dog hurtigt opgav sin Stilling, hvorpaa Janssen atter genindtog sin tidligere Plads for i 1890 at afløses af den allerede ovenfor omtalte Kaptajn *Coquilhat*, en meget dygtig og energisk Mand, som desværre døde allerede den 24. Maj 1891 af Galdefeber.

Ledelsen af Foretagenderne, der hidtil mest havde været i Hænderne paa Rejsende og Videnskabsmænd eller Officerer af fremmede Nationer, gled nu efterhaanden, som naturligt var, mere og mere over til Belgierne. Dog var Tilgangen fra Moderlandet langt fra tilstrækkelig, og man saa sig derfor stadigt, for at faa egnede Kræfter, nødt til at ty til Udlandet. Vi ville da ogsaa nedenfor se, hvorledes Congostatens lige til Datum i betydelig Grad paa mange Omraader, og navnlig i Krig og Søfart har taget Nytte af andre Nationers Undersaatter, og ikke mindst af Skandinaverne.

Haand i Haand med Regeringens Expeditioner gik dog ogsaa en Mængde Foretagender, iværksatte af forskellige nyoprettede belgiske

Handelsselskaber, der fik Koncession paa at udbytte Dele af Landet, eller ledede af Missionsselskaberne. I det foregaaende ere alt enkelte Exempler anførte herpaa. At skildre alle disse Expeditioner, som Skridt for Skridt have udvidet Kendskabet til Congostatens Territorium og dets Grænser, vilde naturligvis føre os alt for vidt her. Vi nøjes med blot at nævne de vigtigste af dem og de dertil knyttede Navne.

I 1890 udsendte Handelsselskabet »Compagnie du Congo pour le commerce et l'industrie« *Alexandre Delcommune* med det Hverv at undersøge Egnen mellem Nyángwe, Tanganika og Statens Sydgrænse. Samtidigt fik Distriktskommisær *Paul le Marinel* i Lusambo Ordre til at bevæge *Msiri*, den mægtigste Høvding i *Katanga*, til at hejse Stjerneflaget. Desuden udsendte

Vicegeneralguvernør
Coquilhat.
(Efter Werner.)

Selskabet »Compagnie du Katanga« i 1891 to Expeditioner under Kaptajnerne *Stairs* og *Bia* for at udforske den samme Landsdel. Le Marinel sejlede op ad *Sankuru*, besteg *Mitumbabjergenes* vestlige Skraaning, udrettede sit Ærinde hos *Msiri* og anlagde i Maj 91 Posten *Lofoi*, hvis første Chef var Løjtnant *Legat*. *Delcommune*, der bl. a. var ledsaget af den svenske Løjtnant *Håkansson*, naaede langs *Lomami* i Maj 91 *Gandu*, rekognoscerede den af *Cameron* opdagede *Sø Kisale* og besøgte ligeledes *Msiri*. Undervejs blev Løjtnant *Håkansson* den 30. August om Aftenen, mens han førte Bagtroppen, i Bælgmørke overfaldet og myrdet af de Indfødte tilligemed 14 Haussasoldater. Fra *Bunkeia* undersøgte Karavanen *Lufilas* og *Nzilos* Kilder, men maatte her vende om dels paa Grund af Terrainvanskelig-

Viceguvernør
H. Ledeganck.
F. 7/2 1841.
(«Le Congo Illustré» 1893.)

Expeditionerne udstrækkes til Statens Grænser.

Katanga-expeditionerne.

Stationen Lofoi anlægges.

Alexandre Delcommune.
F. 9/10 1855.
(Efter Chapaux.)

heder dels af Mangel paa Levnetsmidler, hvorpaa den rekognoscerede *Lukuga*floden og i Januar 93 kom tilbage til Lusambo. Kaptajn Bia forlod dette Punkt i November 91, opdagede *Kabelesøen*, overskred Mitumbabjergene, naaede ogsaa *Bunkeia*, men led i denne Egn, hvor der herskede Hungersnød, lige saa grueligt som Expeditionen *Delcommune*. Fra *Lofö* udforskede Bia *Nzilo* og *Lubudi* og Egnen mellem disse Floder og *Lomami*, men døde 30. August 92 i *Ntenke*, hvorpaa Expeditionen i Januar 93 atter var i Lusambo. Kaptajn *Stairs*, *Stanleys* gamle Ledsager, gik over *Zanzibar* til *Katanga*, men traf *Msiri* meget fjendtligt stemt. Under en Sammenkomst, som Expeditionens Næstkommanderende, Kaptajn *Bodson*, havde med Høvdingen, dræbte *Bodson* denne med et Revolverskud, men saaredes selv dødeligt i det paafølgende Haandgemæng og udaandede Dagen efter. *Stairs* selv blev syg, og da Karavanen led *Tab* baade af Hungersnød og Feber, vendte han tilbage til Kysten, hvor han døde 8. Juni 92 af Feber.

Kaptajn Bia.
† i *Ntenke* 30/8 1892.
(Efter *Chapaux*.)

Endelig fuldendte Løjtnant *Brasseur* i Hovedsagen Udforskningen af denne Del af *Congobækkenet*. I 93 afløste han Legat som Chef i *Lofö*, strejfede i 3 Aar omkring i *Katanga* og rekognoscerede derpaa fra Juni 96 *Urua*, fulgte *Luálabas* Løb gennem de 7 Søer og undersøgte *Luapula*. Egnen mellem *Nyángwe* og *Lukuga* besøgte Dr. *Hinde* og den amerikanske Konsul *Mohun* i Forening og opdagede og passerede bl. a. den snævre Bjergdal »*Helvedesporten*« (*Porte d'enfer*).

I samme Tidsrum vare *Tanganika*, *Kiwu*, *Albert-Edward* og Øst-grænsen. Albert Søn Genstand for vigtige Opdagelsesrejser. I 1891 undersøgte Dr. *Stuhlmann*, i 1892 Kaptajn *Lugard* disse Egne Derefter gik en fransk Expedition under *Versepuy* fra *Zanzibar* denne Vej, hvorpaa den fulgte *Aruwimifloden* til *Congoen*, og i Juni 1896

Kirimi anlagde Løjtnant *Van der Wielen* Stationen *Kirimi* paa Øst-anlægges. grænsen ved *Semlikifloden*. Den af alle Expeditioner i Søernes og Bjergenes Land, som bragte det største Udbytte, var dog Grev

Løjtnant Brasseur.
† i *Lofö* 10/11 1897.
(«*La Belgique Coloniale*» 1898.)

von Götzens, som i 1893—94 drog tværs gennem Kontinentet, idet han bl. a. fulgte *Lowadalen*, som slynger sig midt gennem *Ækvatorialskeven*. Endelig supplerede Løjtnant *Lange* i 1895 *Götzens* Opdagelser ved *Kiwu* og *Russisi*, paa hvis Bredder han anlagde to Poster.

Sydgrænsens østlige Del udforskedes først i 1898—1900 af Kaptajn *Ch. Lemaire*, dens vestlige Del derimod allerede i 1890 af *Dhanis*, da han anlagde Stationen *Popocabaka*, i 1892 af den fortræffelige Officer, Østrigeren *Lehrmann* og i 1893 af den congolesisk-portugisiske Grænsekommision under Missionær *Grenfell* og Løjtnant *Gorin*.

I 1890 fik Kaptajn *Vankerckhoven*, der hidtil havde været Distriktchef i *Bangala*, Ordre til at tage Kommandoen over Nordøst-grænsen. en stor Expedition i Retning af *Nilen*. Paa Grund af det særlig interessante ved hele denne Expeditions ret kæmpemæssige Hverv, skal der dvæles lidt ved Enkelthederne.

Løjtnant Stairs.
† i *Chinde* 9/6 1892.
(«*Le Congo Illustré*» 1893.)

Expeditionen forlod i Februar 1891 Léopoldville ombord paa Damperne »Ville de Bruxelles« og »Ville d'Anvers« og naede midt i Marts Bangala. Man maatte **Vankerckhovens Expedition** være forberedt paa at træffe arabiske Røverbander paa sin Vej, hvorfor man vilde bevæbne de Indfødte imod dem. Da Vandstanden i *Itimbiri* var for lav, **til Nilen.** sendtes Løjtnant *Milz* med Avantgarden og Kaptajn Ponthier med 2 Kompagnier over *Bumba* og *Djabbir*, medens Expeditionens Chef selv ventede, til *Itimbiri* blev sejlbare. Man erfor, at Araberbander hærgede Egnen om Bomokandi. Sultan *Djabbir* traadte i Statens Tjeneste med Rang som Kaptajn, Sultan *Semio*, der boede paa *Bomuflodens* højre Bred, og mange andre Sultaner sluttede sig ligeledes til Belgierne, og talrige Niam-Niamer meldte sig frivilligt som Bærere. Expeditionen selv talte paa dette Tidspunkt 15 Hvide og 500 Sorte. Ponthier marcherede nord for Uellé til *M'Bima* gennem meget usunde Egne og jog Araberne, Tippu-Tips og andre Røveres Bander, der næsten helt havde ødelagt Landet mellem *M'Bima* og Bomokandi, paa Flugt. Mellem Bomokandifloden og **Araberne forjages fra Uellé.** *Mokongofloden* satte Araberne, hvis Overanfører var Tippu-Tips Nevø, *Rachid*, sig fast, ligesom de ogsaa besatte en Del Øer i *Uellé*. Men den 27. Oktober 91 erobrede Ponthier deres Lejr og befriede bl. a. 250 Slaver, af hvilke Mange vare bundne sammen To og To ved en Jernstang med en Ring i hver Ende. Nu begyndte imidlertid Vanskelighederne for Alvor. *Mombuttuerne* sluttede sig til Araberne og *Abaramboerne* og *Embattaerne* indtog ligeledes en fjendtlig Holdning; i smaa Troppe fulgte de paa Afstand Belgiernes Kolonner og raabte til disse: »Baade Tyrkere, Arabere, Hvide og Semios Folk ere Løgnere, Røvere og Hunde!« Ordningen af Transporterne var derfor forbunden med det største Besvær, og Vankerckhoven maatte foretage den ene lange Rejse tilbage og frem igen efter den anden.

Imidlertid fik man paany en Allieret i Semios Onkel, Sultan *N'Sassa*, og i Marts 92 gik det saa atter Øst paa. Løjtnant *Milz*, som fra *Amadis* førte Tæten frem langs *Makuas* venstre Bred, havde ved *Mont Madjema* en haard Kamp med *Abaramboerne*. I Slutningen af Marts naede Vankerckhoven *Nyángara*, hvor en Station anlagdes. I *Mombuttuernes* Land herskede der for Tiden fuldstændigt Anarki, idet alle Stammerne laa i Haarene paa hinanden indbyrdes, men dog navnlig havde sammensvoret sig mod Høvdingen i *Nyángara*. Den belgiske Expedition kom lige til Pas til at gøre en Ende paa disse Stridigheder, der havde gjort det muligt for Araberne at faa saa let Bugt med de Indfødte. I Slutningen af April naede Transportflaaden det Sted, hvor *Dongufloden* falder ud i *Kibali*; her anlagdes Stationen *Dongu*. Samtidigt naede Tropperne *M'Bittima*. Her blev Vankerckhoven meget syg af Feber og Hema-**Stationen Nyángara anlægges.** **Stationen Dongu anlægges.** turi, og alle de Hvide vare, paa Grund af de anstrengende Marcher i den usunde Regntid, mere eller mindre lidende. Tilmed begyndte Levnetsmidlerne at mangle, og Avantgarden maatte da bryde op 4. Maj.

Kaptajn Ponthier og hans Officerer.
1. Souslt. Dugniolle. 2. Dr. Bulteau. 3. Sgt. Binet. 4. Souslt. Blocteur. 5. Kaptajn Ponthier. 6. Souslt. Van Montfort.
(Efter Chapaux.)

Momvuerne ved *Mont Goddo* havde bestjaalet Expeditionen og bortført en Mængde Kvinder. Det var nødvendigt at straffe dem; men dette førte til en ualmindelig heftig og meget mærkelig Kamp med denne Stamme. Paa det nævnte Bjerg **Kampen ved Mont Goddo.** havde 1000 Mænd, Kvinder og Børn søgt Tilflugt og vilde ikke overgive sig, idet de indesluttede sig i dybe Huler i Bjerget. Efter 6 Dages Forløb forlode 500 Kvinder og Børn og 150 Krigere Hulerne, men Resten omkom af Sult eller Tørst eller faldt for Angribernes Kugler, forsvarende sig til sidste Aandedræt.

I Midten af Juni kom man til Sammenløbet af Kibali og *Nzoro*, men maatte paa Grund af Klipper og Skær opgive at trænge op ad sidstnævnte Flod. Tropperne lede fremdeles af Sult, da det høje Græs gjorde al Jagt umulig, og Soldaterne derfor ikke havde anden Føde end Majs og Græskar. Expeditionen maatte da forlade Vandvejen og over Land se at naa Vandskellet mellem Congo og Nilen. Under fornyede Anstrengelser, idelige Kampe med de Indfødte, der dræbte mange Folk med forgiftede Pile, og megen Sygdom blandt de Hvide lykkedes det Vankerckhoven den 25. Juli at samle hele Expeditionen ved *Tomolangi*, hvor man i 4 Dage gav de udmattede Tropper lidt Hvile, men derpaa igen maatte bryde op af Mangel paa Levnetsmidler. Det gik kun langsomt fremad, da mange Syge maatte bæres. Indbyggerne var det umuligt at komme i Forbindelse med, men heldigvis var det nu en frugtbar Egn, hvor man fandt Masser af Eleusine, Sorgho, samt desuden ogsaa lidt Sesam og Bønner. Mellem Negrene grasserede Kopperne. Den 10. August 1892, mens man nærmede sig *Kibbi*, angrebes Hovedstyrken imidlertid pludseligt af de Indfødte i stort Antal. Vankerckhoven og Milz samlede i Hast nogle Folk og ilede Fjenderne i Møde.

Vankerckhovens Død. Men under Kampen dræbtes Vankerckhoven paa Stedet af et Vaadeskud — siges der — af den Tjener, der bar hans Reservevaaben og som vilde lade hans Winchesterriffel igen for ham. Det mangler dog ikke paa Paastande om, at Expeditionens Chef er bleven dræbt med Villie. Han var sikkert en dygtig, men en haard og streng Foresat og efter Nogles For-

Statsinspektør Vankerckhoven.
Falden 10/8 1892.
(Efter Chapaux.)

tælling mindre vel lidt af sine Undergivne, baade Hvide og Sorte; herom er det dog ikke let at danne sig nogen bestemt Mening, da Andre ivrigt hævde det modsatte.

Løjtnant Milz førte Expeditionen videre, naaede den 14. August Wadelai og den 16. en gammel ægyptisk Zeriba, omgivet af Brystværn, 20 Km. nord for *Mont Abanga* og lige ved Kibbifloden. Han havde nu løst en Del af Expeditionens Opgave, idet han havde naaet Nilfloden.

Resterne af Emlin Paschas Soldater. Men han skulde ogsaa søge Forbindelse med de Rester af ægyptiske Tropper, som endnu muligvis maatte findes her. Man traf virkelig ogsaa i Nærheden af Wadelai 2 ægyptiske Officerer og 2 Gejstlige, der strax erklærede sig beredte til med deres øvrige tiloversblevne Kammerater at træde i Congostatens Tjeneste; men

Løjtnant Milz.
F. 10/8 1861.
(Efter Chapaux.)

samtidigt rigtignok meddelte, at disse befandt sig i den mest fortvivlede Situation, uden Levnetsmidler, uden Ammunition og derfor aldeles værgeløse ligeoverfor de Indfødte, der kun lurede paa en Lejlighed til at gøre det af med dem. Milz besluttede da selv nærmere at undersøge Forholdene, forlod 4. Oktober Lejren ved Kibbi sammen med Semio og 400 Mand og naaede faa Dage efter Ægypternes Zeriba, som han fandt opfyldt af en stor Skare Kvinder og Børn, hvis Mænd og Fædre vare faldne i Kampen mod Derwischerne. Han etablerede nu en Post i *Korobé* under Løjtnant *Gustin* med 4 Hvide og 125 Sorte, efterlod *Semio* med største Delen af Tropperne i *N'Dirfi* og naaede den 18. December 1892 tilbage til Posten *Uando*.

**Posterne
Korobé
og N'Dirfi
anlægges.**

Denne Expedition havde haft det smukkeste Resultat, man kunde tænke sig, havde fordrevet Araberne fra disse Dele af Staten, skaffet Belgierne Fodfæste i de øvre Uelléegne indtil Nilen og reddet Levningerne af Emin Paschas Soldater fra fuldstændig Undergang. Den havde anlagt talrige Stationer foruden de alt nævnte, nemlig bl. a. *Bima*, *Bomokandi*, *Amadis*, *Wurungu*, *Faradj*, *Loku*, *Gumbiri* og *Lemin*.

Paa samme Tid rettede andre Karavaner deres Marche i nordlig Retning. Løjtnanterne *Nilis* og *de la Khetulle* fulgte, med Azandéhøvdingen *Rafaïs* Residens som Udgangspunkt, *Shinkofloden*, der er en Biflod til Bomu, overskredede Nilens Vandskel ved Minerne *Hofrah-er-Nahas* og hejsede i 1893 det blaa Flag i *Katuaka* ved *Adafloden*, der falder ud i *Bahr-el-Ghazal*, medens Løjtnant *Donckier de Donceel* naaede *Liffi*. Kaptajn *Hanolet* trængte endnu længere frem, ind i *Baliflodens* og *Shariflodens* Bækkener, naaede endog i vestlig Retning lige til *El Kuti* og anlagde en Station ved *Bele*.

**Nord-
grænsen.
Belgierne
gaa over
Bomu-
floden.**

Det var en umaadelig Strækning nord for Bomu, de nævnte belgiske Officerer havde lagt Haanden paa. Men dermed havde man ogsaa temmelig dristigt overskredet Berlinertraktatens Bestemmelser. Allerede i 1891 havde nemlig den franske Guvernør *Liotard* anlagt Stationen *Abiras* ved Bomuflodens Munding. Ligeoverfor lagde strax Van Gèle en belgisk Station, og der opstod Stridigheder, i hvilke Belgierne en Tid lang, som de Stærkeste i disse Egne, beholdt Overhaanden, men som saa førte til diplomatiske Forhandlinger, der i Maj 1894 endte med et Arrangement med England og August samme Aar med en Konvention med Frankrig. Congostatens maatte opgive sine snedige Planer om at trænge frem til *Darfur*, rømme alle Pladser paa højre Bomubred og forpligte sig til at respektere Berlinertraktaten, hvorhos Frankrig fik Ret til Polititilsyn paa Bomufloden. Imidlertid vare alt i Forvejen, siden 1887, Congostatens Grænser rundt om blevne ordnede ved en Række Traktater. Ved Konventionen af 1894 kunde Statens Omraade siges at være definitivt fastslaaet.

**Stridig-
heder med
Frankrig.**

**Belgierne
maa
opgive
Landet
nord for
Bomu.**

Théophile Wahis.
Congostatens
2. Generalguvernør.
(Efter Chapaux.)

I denne for den unge Stat ret frugtbringende Periode havde Ledelsen af Forretningerne i Congo været betroet til den belgiske Grenaderofficer, daværende Major *Wahis*, der i Juli 1891 var bleven udnævnt til Vicegeneralguvernør, i Juli 1892 til Generalguvernør. *Wahis* er en ualmindelig energisk, bestemt, intelligent Mand, der med sikker Haand forstod at hævde Disciplinen, ogsaa blandt de Hvide, under de vanskelige koloniale Forhold.

**Congo-
statens 2.
General-
guvernør.**

bestemt, intelligent Mand, der med sikker Haand forstod at hævde Disciplinen, ogsaa blandt de Hvide, under de vanskelige koloniale Forhold.

Den geografiske Konference i Bruxelles i 1876 og Konferencen i Berlin i 1885 havde skarpt udtalt sig imod Slavehandelen. I 1888 udsendte Paven en Rundskrivelse til de brasilianske Gejstlige om at forhindre den, og Katolikker og Protestanter forenede nu deres Bestræbelser til dens Undertrykkelse. Endelig tog i 1889 i Bruxelles en ny Konference, sammensat af Delegerede fra 17 Magter, en Række Beslutninger, gaaende ud paa alvorlige Skridt til den afskyelige Trafiks fuldstændige Underkuelse til Lands og til Vands, og i første Række var Congostatens Regering kaldet til Virksomhed i denne Retning. Det var en vanskelig Sag. Thi Handelen med Mennesker er saa indgroet i Befolkningen i Afrikas Indre, hvor Fangerne benyttes i Landbrug og Industri, til Ofringer ved Gudsdyrkelsen og simpelthen som Slagtekvæg, at der skal Menneskealdre til helt at fjerne den. Og Belgierne selv maa ofte, for at skaffe sig de aldeles uundværlige Lastdragere og Arbejdere i et Klima og i Egne, hvor ingen Hvid kan tage fat paa den Maade, med de sorte Høvdinge afslutte Kontrakter, der stærkt nærme sig til Købekontrakter. Imidlertid søgte man virkelig efter bedste Evne loyalt og energisk at optræde mod al Handel med Mennesker. Men denne Regeringens Holdning paaførte den unge Stat en meget alvorlig Kamp, som en Tid lang alvorligt rystede den i dens Grundvold.

Allerede Livingstone havde ved Søerne Moëro og Bangwélo og i Nyángwe truffet en talrig Koloni af Arabere og muhamedanske Farvede og havde til Europa sendt de første Meddelelser om, at man nu syd for Tanganika fra Zanzibar drev det selv samme Uvæsen som i Sudan fra Ægypten. Aarsagerne til Arabernes Fremtrængen i Tanganika-egnene forklarer *von Götzen* saaledes:

Den frugtbare Ø Zanzibar ved Afrikas Østkyst havde siden Europæernes Opdagelse af disse Dele af Jordkloden tilhørt Portugiserne, der imidlertid her endnu mindre end andetsteds havde sat tilstrækkelig Energi ind paa at bevare deres Zanzibar. Herredømme og derfor allerede fra Midten af det 17. Aarhundrede ikke længere kunde kalde Øen deres. Efterhaanden havde Arabere fra *Maskat* opfyldt Zanzibar og den nærliggende Kyst, og fra 1840 var Øen i et arabisk Dynastis ubestridte Besiddelse. Araberne paa Zanzibar levede navnlig af Jordens Dyrkning og havde fra 1820 med Iver kastet sig over Kryddernellikeavl. Hertil behøvede de imidlertid megen Arbejdskraft. Dette i Forbindelse med den Handel, man i Forvejen drev med Slaver, bevirkede, at Efterspørgslen efter denne Artikel steg i en uhyre Grad og gav Anledning til Razziaer ind paa Fastlandet i Egnene mellem Kysten og Tanganika. Men saa tvang i 1873 Englænderne, der efterhaanden optraadte med stor Driftighed langs Østafrikas Kyster, Sultanen af Zanzibar til at undertegne en Traktat om Slavehandelens Afskaffelse. Denne Traktat, hvis Overholdelse de engelske Krigsskibe gjorde sig al mulig Umage for at kontrolere, ødelagde for en stor Del Arabernes Agerbrug og andre Erhverv, hvortil de vare vante til at benytte Slaver som Arbejdskraft, og en Mængde af disse Folk, der paa den Maade bleve ledige paa Torvet, kastede sig saa over Handelen med Elfenben, en Artikel, som blev mere og mere søgt i Europa.

Det var altsaa Begærligheden efter Elfenben, der var den egentlige Drivfjeder til Arabernes Tilsynekomst først i Egnene omkring Tanganika og saa ved den øvre Congoflod. Men Maaden, hvorpaa de søgte at skaffe sig den attraaede Vare, var ingenlunde af menneskelig Art. Thi ved Siden af at jage Elefanter plyndrede Araberne og deres Folk

de Indfødtes Beholdninger af Elfenben, naar de ikke kunde købe dem til bekvemme Priser, og i Forbindelse med dette Elfenbensrøveri dreves den grusomste Menneskejagt. I 1874 — Aaret efter, at man i Zanzibar havde undertegnet ovenomtalte Traktat — berettede den engelske Konsul *Elton*, der 5 Aar senere døde af Solstik paa en Rejse fra Nyassa til Zanzibar, at der til Sultanens Besiddelser var ført over 30,000 sorte Slaver. Ogsaa Stanley udtaler i 1877 sin Harme over de Skændigheder, der fandt Sted i Manyema. Men siden den Tid havde Slynglerne udstrakt deres Virksomhed til Stanley-Falls, Lomami og Urua, i 1883 mødte Stanley, som ovenfor berørt, paa sin Vej til Falls, da han 2. Gang saa Tippu-Tip, denne Mand i Spidsen for en Bande, der var trængt frem lige til Lomami-flodens Udløb i Congo, og i 1884 lagde samme Tippu-Tip sit Hovedkvarter umiddelbart ved Stationen Stanley-Falls for herfra at etablere en regelmæssig Virksomhed i disse Egne.

Om Arabernes Optræden ligeoverfor de Indfødte fortæller nuværende Kaptajn Wester:

»Paa min Tid strejfedes Araberbander paa 50 til 1000 Mand, bevæbnede med Flintelaas- og Perkussionsgeværer, omkring overalt i det østlige Centralafrika. De mægtigste blandt Førerne forsynedes med Vaaben og Varer til Bytning af Sultanen i Zanzibar. I flere Aar droge de med vexlende Held om paa disse Jagter efter Slaver og Elfenben, indtil de, struttende med rigt Bytte, kunne holde deres Triumfindtog i Zanzibar, hvor Sultanen delte Gevinsten med dem og belønnede dem efter Fortjeneste. Naar disse Strejfkorps ankom til nye, ukendte Egne, slog de sig ned hos den største Negerhøvding i Nærheden og søgte gennem deres uægtelig store Evne til at bedaare og deres Underfundighed at vinde hans Tillid og Venskab.«

»Negerstammerne ligge sædvanligvis i Fejde med deres Naboer, og naar nu Araberne stillede deres Vaaben til Raadighed for den mægtigste Høvding til Bekæmpelse af hans Fjender, var hans Glæde uden Grænser. Ved Nattetid nærmede de sig saa listigt de intet anende Ofre, de slumrende Negerbyer, for ved første Daggry at foretage deres blodige Overfald. Skræmmede op ved den vilde Skydning, Skrigene og Larmen styrte de Indfødte ud i alle Retninger, men fanges og bindes af de i Baghold liggende Arabere, der nedskyde eller brænde alt, hvad der kommer dem i Vejen. Paa denne Vis bekrigede de til deres Gæstevens fulde Henrykkelse de fleste Byer i Egnen.«

»Men i Vennens egen By indrettede de sig det selv behageligt, byggede bekvemme Huse, anlagde store Rismarker og benyttede sig i det hele af Landets Hjælpekilder, alt ved Hjælp af Slaver, hvem de forstod at bibringe Interesse for deres Gerning og lidt efter lidt forvandle til Muhamedanere og væbnede Tjenere. Og en skøn Dag, naar de saa ikke længere havde Brug for deres Vært, men havde faaet opsnuset, hvor han gemte sit Oplag af Elfenben, saa vendte de deres Vaaben mod ham selv, naar han mindst anede det, og gjorde ofte der den rigeste Høst. Derpaa begave de sig med deres Bytte til en eller anden af deres Hovedstationer, Tabora (øst for Tanganika), Ujiji, Kassongo, Nyángwe, Kibongo m. fl., hvor de fangne Kvinder opfostredes til værdige Medlemmer af Arabernes Haremmer og Mændene efter deres Brugbarhed enten forsynedes med Vaaben eller forbleve Lastdyr.«

»Paa disse Marcher udstaa de stakkels Slaver og Slavinder de forfærdeligste Lidelser. Med smaa, korte Jernkæder mellem Fødderne tvinges de ved Hug og Slag af deres umenneskelige Herrer til at bevæge sig frem i smaa Hop; Børn, som ere til Besvær, kastes i Floderne til Føde for Krokodillerne; kniber det med Levnetsmidler, maa de selv undervejs friste Livet paa bedste Maade ved Hjælp af vildtvoksende Bær, Larver og Øgler, og oftest se de ud som vandrende Skeletter, inden de naa deres Bestemelsessted.«

»En Gang passerede en saadan Slavetransport min Bolig, og da jeg saa den tykke Araber med haarde Slag drive sine sammenlængede, udmagrede Ofre afsted, greb jeg helt instinktmæssigt min Revolver, styrtede hen til ham, satte ham Munden for Ansigtet og befalede ham paa Bekostning af sit Liv øjeblikkeligt at frigive de længede Negre. Baade han og hans Mænd bleve saa imponerede af min uventede Indskriden, at de ikke prøvede paa at bruge Vaaben, men strax i Stedet slap et Dusin Kvinder og Mænd løs, hvorpaa de droge knurrende videre.«

Rigtignok følger Wester til:

»Men da jeg nu betragtede de stumme, sløve, ligeglade Ansigter paa disse stakkels Mennesker,

der i dette Øjeblik ikke viste en Mine af Forbauselse, Glæde eller Taknemlighed, kunde jeg rigtignok, om ikke billige, saa dog forstaa Arabernes Opfattelse, der stiller dem i Række med Dyrene. Jeg tilbød dem Hjem og Beskyttelse paa min Station, men de foretrak Friheden og søgte tilbage til de øde Skove, hvor de føre et Liv, i hvilket de kun ved Taleevnen og ved Evnen til at skaffe sig Ild og Tag over Hovedet adskille sig fra Gorillaerne.«

Helt uforklarligt er det dog ikke, at de stakkels Vilde, der ikke kendte de Hvide, vare bange for at falde i Hænderne paa nye Fjender.

I det foregaaende have vi saa mange Gange nævnet *Tippu-Tip*, at det vel nu turde være paa Tiden at omtale denne mærkelige Mand lidt nærmere. Men først maa vi med det samme indskyde den Bemærkning, at, naar der hidtil har været Tale om »Arabere«, maa man ikke dermed forstaa Arabere i Ordets egentlige Betydning. Fuldblodsarabere findes kun i meget ringe Tal i det indre Afrika. De fleste

Hamed-ben-Hamed-ben-Juma kaldet Tippu-Tip. (Efter »Tre År i Congo«.)

Slavejægere ere af blandet Blod. Og lige saa stærkt vilde man fejle ved at tillægge Kampene mellem Araberne og de Indfødte religiøse Motiver. Allerede Kystarabernes islamitiske Fanatisme — siger von Götzen — er meget lidt udviklet, men inde i Landet er den helt forsvunden. Og at de senere Kampe mellem Belgierne og Araberne antog en saa heftig Karakter, skyldes simpelthen den Omstændighed, at den for de Sidste var en fortvivlet Kamp for deres Existens.

Hamed-ben-Hamed-ben-Juma-Marjebbi med Øgenavnet *Tipporo* eller *Tippu-Tip* — hvilket efter Nogle betyder »Den, der samler Verden sammen«, efter Andre blot er lavet efter Lyden af hans Geværer, fordi han altid knaldede løs med dem ved den mindste Anledning, efter Andre atter betyder »Den, der blinker med Øjnene« — tilhører den rige og indflydelsesrige maskatarabiske Købmandsfamilie *Marjebbi* i Zanzibar. Han er temmelig sort af Hudfarve; thi hans Fader var kun halvblods Araber og hans Moder en fuldblods Negerlavinde fra Østkysten. Han er født i 1832 i *Buamadi* ved *Bogamoyo* og gjorde allerede som ganske ung Mand sit første Røvertog med 100 væbnede Ledsagere og vendte hjem fra dette, belæst med Bytte af Slaver og Elfenben, og da han næste Gang rykkede ud, var det i Spidsen for en hel lille Hær. *Tippu-Tip* er en behagelig og forekommende Mand, som ynder de Hvides Selskab, en dygtig Administrator, en behændig Underhandler. Han var meget populær blandt de øvrige Arabere og blandt de Indfødte i *Manyema*, der kaldte ham *Mkangwa-Mberra* : »Den, der bemægtiger sig alt«. I 1876 traf han sammen med *Livingstone*, i 1874 i *Nyángwe* med *Cameron*, hvem han ydede Hjælp. Derefter var han en Tid lang bosiddende i *Kassongo*, som hans Bedstefader havde anlagt, og optraadte der som en Slags Guvernør i Sultanen af *Zanzibars* Navn. Men ked af dette Liv, overlod han denne Virksomhed til sin Søn *Sefu* og drog atter ud paa Rov. Han besad den Gang et betydeligt Antal Poster i hele den umaadelige Region af Afrika, der begrænses af *Uellé*, *Albert-Edward Søn* og *Uganda* mod Nord, af det Indiske Ocean mod Øst, af *Nyassa Søn* mod Syd og af *Lomami* mod Vest, ejede et meget stort Harem, utallige Slaver og Tusinder af geværbevæbnede Krigere.

Sefu-ben-Hamed, Tippu-Tips Søn. (Efter »Tre År i Congo«.)

Af *Tippu-Tips* Ledsagere og Deltagere i hans Bedrift have vi lige nævnt hans ældste

Søn, hvis fulde Navn var *Sefu-ben-Hamed-Marjebbi*. Han var i 1891 27 Aar gammel, en intelligent og livlig Natur. De Indfødte kaldte ham *Matora*. En anden Søn, *Salem-ben-Mohamed*, er alt omtalt ovenfor under Stanleys sidste Expedition. Vi maa dernæst nævne Tippu-Tips ældre Halvbroder *Bwana-Nzigé-Mohamed-ben-Säid-ben-Hamedi-Marjebbi*, der ligeledes boede i Kassongo, med mere Araberblod i sig, næsten hvid af Hudfarve, og dennes Søn *Rachid-ben-Mohamed-ben-Säid-Marjebbi*, kaldet *Kamanga*, i 1891 29 Aar gammel, en meget grusom Person og meget listig. Men desuden havde han en Række frigivne Slaver blandt de sorte Høvdinge, hvilke stode i et Slags Vasalforhold til ham. Blandt disse maa især nævnes *Gongo-Lutele*, som, boende i *Gandu*, herskede over *Batetelaerne*.

Uafhængige af og omtrent ved Siden af Tippu-Tip i Magt og Indflydelse stode endvidere de tre Arabere, Sultaner, som de kaldte sig, *Rumaliza (Mohamed-ben-Rhelfan)* i *Ujiji*, hvor han tyranniserede hele Egnen ved den nordlige Ende af Tanganika, Glerups Vært paa hans Rejse til Østkysten, *Kibonge (Hamed-ben-Ali)* i *Kirundu* ved *Luálaba*, der beherskede en vældig Strækning Land fra *Aruwimi* til *Albert Søn* og derfra Syd paa til *Riba-Riba (Lokandu)*, og endelig *Munie-Moharra*, der residerede i *Nyángwe* og var den egentlige Magthaver i selve *Manyema* og Egnen om *Luálaba* og *Øvre-Lomami*. Om *Rumaliza* og

Kibonge berettes det — vistnok dog med Overdrivelse —, at deres Bander talte henholdsvis 15,000 og 20,000 Geværbevæbnede.

Da Tippu-Tip slog sig ned ved *Stanley-Falls*, var *Wester* endnu Chef

der. Han havde af Congo-regeringen bestemt Ordre til at søge at hindre Arabernes Fremtrængen udover en Grænselinie, der mod Nord dannedes af *Aruwimi*, mod Vest af *Lomami*. Men, kun i Spidsen for en Styrke af 23 Mand, var han naturligvis nærmest henvist til diplomatiske Midler. Og det lykkedes da ogsaa baade ham og *Glerup* ved klog men tillige fast Optræden at gøre Indtryk paa Araberne og samtidigt komme paa en helt venskabelig Fod med dem uden dog at formindske den Respekt, de hidtil havde forstaaet at indgyde de Indfødte.

Bwana-Nzigé og hans Broder Tippu-Tip i 1888.

(•Le Congo Illustré• 1894.)

Rachid, hans Hustru og Tolken Chanzy i 1892.

(•Le Congo Illustré• 1894.)

Mohamed-ben-Rhelfan-ben-Hamisi-el-Beruani, kaldet *Rumaliza*. (Æt. •Tre År i Congo•.)

Alligevel kan man let indse, at Araberne ikke med det gode lod sig paatvinge en saadan Indskrænkning i deres Erobringslyst, som Belgierne forlangte, og det kom stadigt udenfor den fastslaaede Grænse, ved Itimbiri og Lubefu, til Smaakampe mellem Congostatens Tropper og Slavejægerne. Da nu tilmed Westers Efterfølger, Englænderen Løjtnant *Deane*, dels var instrueret af Administrationen om at optræde med mere Kraft — hvad der var alt andet end forsigtigt med hans ringe Hjælpemidler —, dels savnede Greb paa i det hele at omgaas de uciviliserede Folkeslag, antog Forholdet omkring Falls efterhaanden en mere og mere spændt Karakter, og den 28. August 1886

Araberne overfaldt Rachid pludseligt Fallsstationen. Efter 3 Dages For-
overfaldt Stanley- svar slap Ammunitionen op, Soldaterne, Haussaer og Ban-
Falls. galaer, forsvandt og lode Officererne i Stikken. Disse stak da Stationen i Brand og flygtede ad et Vad over til Flodens nordlige Bred for langs denne at slippe Vest paa. Undervejs druknede Deanes Næstkommanderende, den belgiske Løjtnant *Dubois*. Deane selv blev

Løjtnant Deane.
(Efter Werner.)

efter et Par Maaneders Omflakken optagen af Kaptajn Coquilhat, der med Damperen »A. I. A.« ved Efterretningen om det skete var ilet til Falls, men paa Grund af sin ringe Styrke maatte vende om med uforrettet Sag.

Endnu var Congostaten dog for svag til — trods disse Fjendtligheder — aabenlyst at bryde med Araberne. Man greb da til Under-Tippu-Tip handlinger, der endte med, at — Tippu-Tip udnævntes til i Congo-statens Tjeneste. Congostatens Vali (Statholder) i Stanley-Falls. Hvad man ellers kan have at indvende mod denne Forholdsregel, har vist Wauters Ret, naar han betegner den som et behændigt Skaktræk, saa længe man ikke havde fast Fodfæste i disse Egne. Den 17. Juni 1887 hejsede altsaa Tippu-Tip det blaa Stjerneflag i Falls, og Aaret efter besatte Belgierne atter Stationen. Det var den tidligere som Løjtnant

Løjtnant Dubois.
Omkommen 29/8 1886.
(Efter Chapaux.)

omtalte *Liévin Vandevælde*, der var udset til at være Tippu-Tips »Næstkommanderende« i Falls. Men den kække og afholdte unge Officer døde paa Vejen derop den 7. Februar 1888 i Léopoldville. Det blev saa Kaptajn *Van Gèle*, der, efter at være vendt tilbage fra Ubangi, paatog sig Hvervet.

I de nærmeste Aar derefter var det, at man som Basis for kommende Operationer anlagde de to tidligere nævnte, befæstede Stationer, Basoko ved Aruwimiflodens Udløb i Congo og Lusambo ved Øvre-Sankuru, c. 350 Km. vest for Nyángwe.

Det arabiske Elements Anbringelse under Congostatens Banner førte imidlertid naturligt til, at Araberne bredte sig yderligere, idet Tippu-Tip ikke formaaede og maaske heller ikke ønskede at gøre noget alvorligt for at standse deres Uvæsen. I alt Fald begyndte Slavejægerne snart atter at strejfe om langt vest og nord for Falls, ja, helt op mod Mongallafloden og mod Uellé, hvorhen deres Trosfæller tidligere vare komne fra Nilegnene. Ved Siden heraf fik Araberne, som bedre end Belgierne forstod at

Kaptajn
Liévin Vandevælde.
† 7/2 1888.
(Efter Chapaux.)

omgaas de Indfødte, idet de ikke blandede sig i deres Skikke og Sæder, medens de Sidstnævnte vilde paatvinge dem christen Tænkemaade, efterhaanden større og større Indflydelse hos Negerne, hvem de ophidsede mod Europæerne.

Paa dette Tidspunkt udsendte »*La Société Antiesclavagiste*« i Bruxelles, ledet af Kaptajn *Storms*, efter hverandre Kaptajnerne *Jacques* og *Descamps* og Kommandant *Long* til Tanganikadistriktet, hvor man strax kom i aabenbar Krig med Rumalizas Bander. Den første egentlige Kamp fandt dog Sted ved Uellé, hvor Kaptajn *Ponthier* den 27. Oktober 1891, som ovenfor berettet, tilintetgjorde en Skare Slavejægere. Den 9. April 1892 blev Kaptajn *Jacques* slaet af Rumalizas Folk og indesluttet i *Albertville*. Kort efter fandt det tredie større Sammenstød Sted, idet Gongo-Lutete, Bate-telaernes Høvding, med anselige Bander trængte frem fra Lomami mod Sankuru, men blev slaet den 2. og 3. Maj ved *Monakialo* og ved *Batubenge*, af Kommandant *Dhanis*, der da laa som Chef i Lusambo, hvorpaa Lutete 4 Maaneder senere tilligemed Høvdingene *Lupungu*, Balubaernes Høvding, og *Pania-Matumbo* gik over til Belgierne. I begge Høvdinges Hovedtilholdssteder lagdes der et Kommando af Statens Tropper, dels for at holde Øje med de nye Forbundsfæller, dels for at hjælpe dem mod Araberne. Ret interessant er S sammensætningen af Gongo-Lutetes Stridsmagt i Maj 92:

300 Kvinder, til Dels bevæbnede med Geværer;
600 Soldater, bevæbnede med Forladegeværer og
1400 Kvinder, tilhørende disse Soldater;
900 Mand Hjelptropper fra mindre Høvdinge og
1400 Kvinder, tilhørende disse;
4000 Indfødte, bevæbnede med Lanser, Knive og Buer;
400 Kvinder.

Summa 9000 Hoveder.

Under de ejendommelige Forhold i hine Egne var det, trods denne Hærs mærkelige Udseende, ikke nogen uvigtig Tilvæxt, *Dhanis* havde skaffet Congostatens Tropper. Voldte den Vanskelighed med Hensyn til Forplejning og bidrog den ikke til at gøre Operationerne hurtige, saa talte den dog ikke faa Geværer og kunde yde god Hjælp som Bærere og Spejdere.

Krigen var nu i fuld Gang. Men *Tippo-Tip* selv var siden 1890 ikke længere i Farvandet. Den norske Løjtnant *Stormoen* skriver herom i et af sine Breve:

»*Tippo-Tip*, som anede uvejret, fjernede sig i tide med sine rigdomme til Zanzibar. Hans brodersøn *Rachid* blev nu arabernes høvding ved Stanley-Falls, og med ham varede ikke freden længe. Det var araberne, som gjorde begyndelsen ved at overfalde de hvide. Saaledes blev en stor belgisk Expedition, som var udsendt af et belgisk handelskompani, overfaldet i nærheden af Riba-Riba. Af expeditionens 16 hvide*) deltagere bleve 9 dræbte**), desuden alle de sorte, fangerne under store pinsler. Kun 7 hvide undslap. Chefen for expeditionen, *Hodister*, blev efter sigende pisket fra Kl. 8 morgen til 4 eftermiddag, da han døde; men først vare alle lemmerne skaarne af ham.«

Andre Beretninger fremstille nu ganske vist ikke denne Begivenhed fuldt saa

Arthur Hodister.
Myrdet i Riba-Riba 14/6 1892.
(Efter Chapaux.)

*) Skal være 15. **) Skal være 6; 2 døde af Sygdom, 1 druknede.

uhyggelig. Imidlertid er den omgivet af et mystisk Skær, eftersom ingen Hvid har kunnet bringe Meddelelse om den. Det var det nydannede Handelsselskab »Syndicat commercial du Katanga«, som havde udsendt en meget omhyggelig udrustet Expedition til Manyema og Katanga. Paa Vejen myrdedes først den 3. Maj 92 — altsaa mens Dhanis sloges med Gongo-Lutete — paa Befaling af *Nserera*, Munie-Moharras Vasal i Riba-Riba, Handelskommisen *Noblesse* sammen med Løjtnant *Michiels*, en af Congostatens Officerer, sammesteds 12 Dage efter Expeditionens Chef, Hodister, tilligemed Dr. *Magory* og Kommiserne *Desmedt* og *Goedseels*, og den 17. Maj i *Lomo* Kommisen *Pierret*.

Statsinspektør Fivé.
(Efter Chapaux.)

Ved Efterretningen om disse Begivenheder, greb Statsinspektør *Fivé*, der havde den øverste Kommando ved Øvre-Congo, strax med stor Energi de nødvendige Forholdsregler til Forsvaret af Stationen Stanley-Falls og til Understøttelse af Dhanis. Situationen var ogsaa alvorlig nok; thi ved Falls foregav vel endnu *Rachid* at være Congo-staten tro, men ellers vare Araberne overalt ved *Luálaba* og *Lomami* i fuldt Krigsrøre, støttede af de af dem afhængige Negerstammer. Sefu sætter Kaptajn *Lippens* og Løjtnant *De Bruyne*, Congostatens Repræsentanter i *Kassongo*, i Fængsel og rykker tilligemed *Munie-Moharra* i Spidsen for betydelige Kræfter frem mod *Lomami*, paa hvis østlige Bred han indtager en befæstet Stilling ved *Dibwé*, hvorpaa han af Belgierne forlanger Forræderne *Gongos*, *Lupungus* og *Matumbos* Hoveder.

Og midt under disse truende Bevægelser fra Arabernes Side finder i *Manyema* et nyt opsigtsvækkende Mord Sted paa en Hvid. Det er *Emin Pascha*, som den 23. Oktober 92, paa Vejen fra *Ituri* til *Kirundu*, paa *Kibonges* Tilskyndelse i *Kinena* falder som Offer for Araberen *Said-ben-Abedis* Folk.

Ved *Lomami* forhandlede man endnu; thi det gjaldt for *Dhanis* om at trække alle disponible Forstærkninger til sig. Under en af disse Forhandlinger, der paa Belgiernes Side førtes fra venstre

Løjtnant De Bruyne.
(Som Sergent.)
Myrdet af Araberne
i Nov. 1892.
(Le Congo Illustré. 1894.)

Flodbred af Løjtnant *Scheerlink*, paa Sefus Vegne fra højre Flodbred af den fangne Løjtnant *De Bruyne*, gav denne Sidste et Bevis paa **De Bruynes Heltemod**, som ikke bør lades uomtalt. I et givet gunstigt Øjeblik opfordrede *Scheerlink* sin Landsmand til blot uden videre at springe i Floden og svømme over; han havde Skytter liggende paa venstre Bred, som nok skulde hjælpe ham til Frihed. Men *De Bruyne* erklærede, at han ikke vilde lade sin fangne Kammerat *Lippens*, der oven i Købet var syg, i Stikken. Kort efter lod *Sefu* begge Fangerne myrde, efter Sigende under store Pinsler. Paa *Palissaderne* i *Kassongo* fandt man deres og 9 andre Europæeres Hoveder.

Endelig i November mente Kommandant *Dhanis* sig stærk nok

Kaptajn J. Lippens
i Araberdragt.
Myrdet af Araberne i Nov. 1892.
(Le Congo Illustré. 1894.)

til at gribe Offensiven. Med 350 regulære, med Albinigeværer forsynede sorte Soldater, en 7.5 Cm.s Kruppsk Bjergkanon og 3400 Mand med Forladegeværer bevæbnede Hjælpetropper angriber han Sefu, som med 6000 Geværer og 10,000 Lanser var begyndt at overskride Lomami ved *Tschigé*, tilføjer ham store Tab, slaar ham atter den 9. Januar 93 ved *Goë-Kapoka*, hvor Munie-Moharra falder, og erobrer den 4. Marts Nyángwe. Nogle Maaneders Standsning var uundgaelig her for igen at samle Forstærkninger og for at bringe Byen i ordentlig Forsvarsstand. Men den 18. April brød Dhanis atter op Øst paa med 300 Soldater og 2000 Mand Hjælpetropper, slog paany Arabernes Skarer, der angaves til 60,000 Hoveder, og besatte Kassongo.

Kampene ved Goë-Kapoka, Nyángwe og Kassongo.

Manyemakvinder, befriede fra Araberne.

Øjeblikksfotografi af Kommandant Leroi, der dræbtes ved Ekwanga i 1897 af sine egne Soldater. (Efter Fot., tilh. Prmlt. Stöckel.)

Imidlertid havde Rachid nu kastet Masken og aabenlyst sluttet sig til sine Troesfæller. I 5 Dage, 13. til 18. Marts 93, udholdt Kaptajn *Tobback* i Falls hans voldsomme Angreb og var lige ved at opgive Pladsen, da han i yderste Time fik Forstærkning af Løjtnant *Chaltin*, der fra Basoko just havde foretaget et heldigt Strejftog op ad Lomami, havde fordrevet Araberne fra *Bena-Kamba* og *Riba-Riba*, havde bragt 6--7000 Fanger til Kirundu og netop var naaet tilbage til sit Udgangspunkt, da han erfor Fallsstationens fortvivlede Stilling og øjeblikkeligt ilede *Tobback* til Hjælp. Rachid greb Flugten og søgte Hjælp hos Kibonge. Men Kommandant *Ponthier*, der nu kom til Nord fra og tog Kommandoen i Falls, fulgte efter ham og fik efter 7 paa hinanden følgende Fægtninger Bugt med de to Allierede, fratog dem 8000 Fanger og forenede sig i Kassongo med Kommandant Dhanis.

Rachid angriber paany Stanley-Falls.

Rachids og Kibonges Nederlag.

Det var paa høje Tid, at Dhanis her fik Forstærkning; thi Rumaliza, den dristigste Krieger blandt alle Araberne, var omsider selv ileet sine Venner til Hjælp med 3000 Mand.

Kaptajn Ponthier.
† ved Kitele 25/10 1892.
(•La Belgique Coloniale•
1895.)

Men forinden Ponthier vare ogsaa Kaptajnerne *Rom* og *Lothaire* stødte til, hver med et Par Hundrede Mand, og der kæmpedes nu i Løbet af 3 Maanedere i Egnen om Kassongo 3 Rækker haardnakkede Kampe, som endte

Rumalizas med, at Rumalizas Boma (befæ-
Nederlag. stede Lejr) den 14. Januar 1894 blev angreben og skudt i Brand, hvorpaa Sultanen af Ujiji maatte flygte. I en af disse Kampe saaredes den tapre Kommandant Ponthier den 18. Oktober i Nærheden af *Kitele* ved *Luamafloden* haardt i begge Ben og døde den 25. s. M. af sine Saar, og den 18. November faldt den unge Løjtnant *de Heusch*, men samtidigt ogsaa Sefu. Løjtnan-

Sefu, Tippu-Tips Søn, i 1892.
(•Le Congo Illustré• 1894.)

terne *Wouters*, *Hambursin* og *Doorme* fulgte i Ilmarcher efter Fjenden til *Kabambarré*, hvor Resterne af Arabernes Stridskræfter overgav sig den 25. Januar, og hvor Rachid selv, der i flere Maanedere med sine Kvinder og nærmeste Trofaste havde flakket om i Manyemas Skove, frivilligt indfandt sig som Fange.

Hermed var den saakaldte Araberkrig endt. Den havde

varet 19 Maanedere. Rachid lever nu som Agerdyrker i Kwango. Saïd-ben-Abedi, **Araber-**
krigens Emins Morder, var bleven fangen og hen-
Afslutning. rettet, Rumaliza og Bwana-Nzigé flygtede.

Baron Francis Dhanis.
F. i London 11/8 62.
(Efter Hinde.)

Det lykkelige Resultat af Kampene med Araberne skylder Congostaten i første Række de belgiske Officerers Tapperhed og Udholdenhed. Thi vel var det slet bevæbnede Bander, de havde overfor sig, men i Tal var Fjendens Overmagt i Reglen aldeles overvældende. Det kan neppe heller nægtes, at Belgierne med betydelig Energi overvandt de store Vanskeligheder, som de uhyre Afstande, de ringe Transportmidler og Tropernes Forsyning under disse Forhold lagde dem i Vejen, saa at det altid lykkedes dem, naar det kneb at faa Forstærkningerne frem til Krigsskuepladsen i rette Tid. Kommandant Dhanis belønnedes for sine Fortjenester med Barontitelen.

Araberkrigen havde et lille Efterspil, *Affæren*
Affæren *Stokes*. Englænderen Stokes, oprindelig Mis-
Stokes. sionær, var under Krigen fra 92 tillige op-
traadt som Købmand, idet han over *Kilonga-Longa* forsynede Araberhøvdingen Kibonge med Vaaben og

Ammunition, som han indførte fra Østkysten. Kaptajn Lothaire og Løjtnant *Henry*, der i Efteraaret 94 forfulgte Kibonge i Eggen om *Lindifloden* for bl. a. at straffe ham for hans Andel i Mordet paa Emin Pascha, fik under denne Expedition Beviser for, at Stokes paa ovenangivne Maade paa Congostatens Grund havde støttet Araberne i Kampen mod Belgierne. Kibonge fik man først fat i og henrettede ham den 1. Januar 95, og derpaa lykkedes det ogsaa at fange Stokes, der af en Standret under Lothaires Forsæde dømtes til Døden den 14. Januar og blev hængt næste Morgen. Naturligvis førte denne Tildragelse til nogle smaa diplomatiske Forviklinger med England, som forlangte Erstatning til Stokes Arvinger og Lothaire straffet for Mord. Congo-regeringen lod ogsaa Sidstnævnte stille for Retten, men han frifandtes.

Mere alvorlige Følger for Congostaten havde en anden Begivenhed, der stod i direkte Forbindelse med de nylig stedfundne Kampe. Midt under disse, i September 93, havde nemlig de belgiske Officerer i Gandu pludseligt faaet Mistanke om, at deres Allierede, Gongo-Lutete, stod i forræderisk Forbindelse med Araberne. Gongo blev stillet for en Krigsret og skudt. Den alt tidligere omtalte Englænder, Dr. Hinde, som i et særligt Værk*) har skildret

Kaptajn,
Dr. S. L. Hinde.
(Efter Hinde.)

Araberkrigen, i hvilken han deltog som Officer under Dhanis og avancerede til Kaptajn, paastaar, at man gjorde Gongo Uret. Andre paastaa det modsatte. Vist er det, at denne Høvdings Henrettelse havde skæbnesvangre Følger. Først udbrød der et formeligt Anarki imellem de Stammer, som Gongo hidtil havde behersket, og dernæst viste hans 600 Mand stærke Livvagt saa voldsomme Tegn paa Forbitrelse, at man blev nødt til at sende den bort fra dens Hjemstavn og anbragte den i Luluabourg under skarpt Tilsyn. En Tid lang gik alt godt her. Men en skøn Morgen i Juni 94, da de Hvide mødte til Appel i Luluabourg, gav en Batetelakorporal Signal til Oprør ved at pibe i Fingrene, og et Øjeblik efter var **Opstanden i Luluabourg.** Chefen, Kaptajn *Pelzer*, dræbt; Løjtnant *Cassart* flygtede saaret. Oprørerne bemægtigede sig Geværer og Ammunition, de Indfødte rundt omkring sluttede sig til dem, og der rasede nu i Eggen mellem Luluabourg og Lomami i 18 Maaneder — altsaa lige saa længe, som Araberkrigen varede — en Række yderst blodige Kampe, i hvilke Congostatens Tropper lede flere alvorlige Nederlag, indtil det endelig lykkedes Kommandant Lothaire i November 95 at forjage Oprørernes sidste Rester i Retning af Luálaba og Lukuga. Ialt skal der i denne Revolte paa belgisk Side være faldet 15 og saaret 6 Hvide, et ret betydeligt Tab for Congoforhold. Blandt de Faldne nævnes Løjtnanterne *Bollen*, *Franken*, *Augustin*, *Sandrart*, *Collet*, *Delava*, *Cassieman* og *Heyse*, Sergenterne *Langerock* og *De Corte*.

I Skildringen af Krigen mod Araberne i Manyema træffer man intetsteds paa skandinaviske Navne. Men i Kampene mod Batetelaerne deltog to Nordboer, **De første norske Officerer i Congo.** Svenskeren, Løjtnant *Svensson*, som udmærkede sig i høj Grad den 9. Oktober 95 i et Sammenstød ved Lomami, i hvilket han ved sin Konduite forvandlede et Nederlag til en afgjort Sejr for Belgierne, og Nordmanden, Løjtnant *de Besche Jürgens*.

*) »The Fall of the Congo Arabs.« London 1897.

I de Dage, da Araberkrigen nærmede sig sin Slutning, i Vinteren 93—94, begyndte nemlig norske Officerer at tage Tjeneste under Stjernebanneret. Den Første blandt dem var Ingeniøren, Premierløjtnant *Kielland*. Efter ham fulgte Rytteren, den ovenfor citerede Premierløjtnant *Stormoen* og Premierløjtnant *Soelberg*, derpaa Løjtnanterne *Schiötz* og *Huusher*, *Böhler* og *Jürgens*. De tre Førstnævnte mistede dog snart Livet, Soelberg efter kun faa Maaneders Ophold, de andre To i Løbet af et Aar, Kielland i Kamp.

I de fleste af Expeditionerne mod Batetelaerne deltog ogsaa den tyske Læge *Kötz*. Af de belgiske Officerer udmærkede sig bl. Andre *Doorme*, der nu var bleven Kaptajn.

Løjtnant Soelberg.
Den første norske Officer, der mistede
Livet i Congo.
† i Léopoldville 9/4 1894.

Efter Khartums Fald overskred Mahdisterne Nilens Vandskel mod Vest, og trængte ned i Bomus og Uellés Omgivelser, men bleve dog atter fordrevne af de Indfødte i Forbindelse med de ægyptiske Soldater, som vare efterladte her. Da Løjtnant Milz i 1892 naaede Nilen, vare de fuldstændigt forsvundne her, og i Juni 93 plantedes Congostatens Fane langs Nilens venstre Bred i Emin Paschas gamle Stationer *Kiri*, *Muggi*, *Laboré* og *Dufile*. Men Okkupationen af disse Punkter blev dog kun af kort Varighed. Thi endnu samme Aar vendte Mahdisterne med betydelige Kræfter tilbage ad selve Nilen, og alle de belgiske Poster ved denne Flod maatte rømmes. De vigende Congotropper forfulgtes helt ned til Øvre-Uellé, og først her lykkedes det at sætte en Stopper for Derwischernes Fremtrængen.

Kaptajn A. Svinhufvud.
Nu ved
Stockholms Brandkorps.

Kampe i Uellé med Mahdisterne. Deres Bander besejredes den 18. Marts 94 ved *Mundu*, som de havde holdt indesluttet i 5 Dage, af Kaptajnerne *Delanghe* og *Bonvallet*, men i Slutningen af August lede Belgierne atter et Nederlag, som dog hævnedes grundigt den 23. December s. A. af Kaptajnerne *Francoqui* og *Christiaens* i en Kamp, i hvilken Mahdisterne af 1100 Mand havde 700 Faldne, det bedste Bevis paa, hvor farlige Modstandere de vare. I begge disse Kampe deltog den svenske Løjtnant *Svinhufvud*, og i den sidste saaredes den kække *Christiaens*. Samtidigt overfaldt andre mahdistiske Bander, kommende fra Darfur, de belgiske Poster nord for Bomufloden og tvang dem til at gaa tilbage bag denne Flod. Dette Tilbagetog havde dog forsaavidt ingen større Følger, som det faldt sammen med Congostatens Opgivelse af disse Egne efter Konventionerne med England og Frankrig.

Kaptajn Francoqui.
F. 29/4 1863.
(Efter Chappaux.)

Ved disse Konventioner var, som alt berørt, Bomufloden bleven fastsat som Congostatens Nordgrænse, og Belgierne havde opgivet alle Ønsker om at

trænge ind i Bahr-el-Ghazalgebetet. Kun i Enklaven *Redjaf*, der skulde betragtes som bortforpagtet af Ægypten til Congostatens, havde Englænderne tilstaaet Belgierne fuld Handlefrihed. I denne Kant af Landet havde Congoregeringen Planer, som dog holdtes hemmelige. Nogle mente, at de kun gik ud paa en Besættelse af selve Enklaven, Andre tillagde dem større Rækkevidde. Hvorom alting er, saa samlede Arabernes Besejrer, *Dhanis*, i 1895—96 i Omegnen af Stanley-Falls en anselig Expedition, der i August sidstnævnte Aar sattes i Bevægelse fra Congofloden i nordøstlig Retning. Faa Maaneder efter forlod Kaptajn *Chaltin* i Spidsen for en anden Styrke Dongu for, koncentrisk med *Dhanis*, at rykke frem mod Nilen, hvor Englænderne i 1895 en kort Tid havde haft baade *Wadelai* og *Ladó* besatte, men hvor nu Mahdisterne paany huserede. *Chaltin* naaede sit Maal, slog Mahdisterne og naaede 14. Febr. 1897 Nilen. Men samme Dag gjorde Hovedexpeditionens Avantgarde Mylteri, dræbte sine hvide Officerer og Underofficerer, vendte om, angreb Hovedstyrken og fik Soldaterne her til ogsaa for en stor Del at gøre Oprør, og de tiloversblevne Hvide og Resterne af Tropperne spredtes i vild Flugt Syd paa i Retning af Udgangspunktet.

Den store Expedition mod Nilen under Baron Dhanis.

Chaltin besætter atter Nilbredderne.

Dhanis Expeditionens Undergang.

Det var Soldater af *Batetelaernes* Stamme, der havde gjort Revolte, den samme Stamme, som 2½ Aar i Forvejen havde rejst sig mod Belgierne, da man henrettede deres Høvding, *Gongo-Lutete*. »Revoltørerne« udgjorde vel fra Begyndelsen en tusind Mand. Men deres Antal voxede ved Tilløb af Desertører og Utilfredse, og forsynede med Masser af Geværer og Ammunition, gjorde de i Løbet af 4 Aar hele Egnen mellem Congofloden og *Tanganika* usikker, tilføjede Statens Tropper talrige Nederlag og kunne først fra Begyndelsen af sidste Aar betragtes som helt adspaltede og uskadeliggjorte ved Expeditioner, førte af Belgieren, Kommandant *Hecq*, og af Danskeren, Kommandant *J. F. Andersen*.

Dog baade ved *Dhanis*expeditionen, ved *Chaltin*expeditionen til *Redjaf* og ved Kampene mod *Revoltørerne* i Statens østlige Distrikter i de nævnte 4 Aar skal der i et senere Afsnit af denne Bog dvæles mere indgaaende. Dels rumme nemlig disse Begivenheder i sig selv ikke ringe Interesse, dels have mange Nordboer haft virksom Part i dem.

I Løbet af kun lidt over et Decennium havde Belgierne bemægtiget sig hele det uhyre Territorium paa c. 2,250,000 □ Km. eller 40,000 □ Mil med omtrent 15 Millioner farvede Indbyggere, som nu kaldes Den uafhængige Congostat, altsaa et Areal, der er 75 Gange saa stort og har dobbelt saa mange Indbyggere som Kongeriget Belgien selv og er 3 Gange saa stort og ligeledes har henved dobbelt saa mange Indbyggere som Sverige, Norge og Danmark tilsammen. Og denne Belgiernes Besættelse af Landet indskrænkede sig allerede efter saa kort Tids Forløb ikke til Hævdelsen af et Par Punkter paa Kysten og forøvrigt til politiske Formaliteter, men man havde over hele den nye Koloni anlagt, om end ofte med meget store Afstande, et Net af Stationer og Poster og samtidigt i Hovedtrækkene ordnet Grænsforholdene til alle Sider. Vanskeligt kan vist Historien opvise noget Kolonisationsforetagende, udført med større Kraft og større Hurtighed. Men endnu beløbe de Hvide i det store Land sig ikke til 2000 Sjæle, det vil sige i Gennemsnit ikke til 1 for hver 20 □ Mil. Det var derfor naturligvis ikke at vente, at den i Forhold til

Europæerne overvældende store Befolkning af fuldstændig vilde og for en stor Del meget krigerske indfødte Stammer selv nu, en Snes Aar efter Værkets Begyndelse, skulde være i den Grad bragt til Lydighed under det næsten som et Lyn fra Himlen opstaaede fremmede Herredømme. Man kan jo ikke fortænke de oprindelige Indbyggere i, at de ikke strax saadan helt uden videre tillod denne lille Skare Hvide at skalte og valte med deres Land efter Forgodtbefindende, især, naar de tillige efterhaanden opdagede, at de selv ved alle de mange Købekontrakter i Virkeligheden kun havde gjort saare tarvelige Forretninger. Kommer saa hertil, at der mellem de første Nybyggere i Kolonier altid findes Eventyrere og slette Elementer eller Folk, der af Begærlighed efter Vinding ligeoverfor ikke civiliserede Indfødte let glemme deres Menneskepligter, saa er det ikke underligt, men tværtimod særdeles forklarligt, at ogsaa Congostaten har været og vel i mange Tider vedblivende vil være Skuepladsen for større eller mindre Uroligheder, selv efter, at de egentlige Operationer til Landets Besættelse ere endte og de nye Herrer tilsyneladende have faaet Fodfæste overalt. Batetelaernes to store Opstande vare de farligste Begivenheder af denne Art. Men ved Siden af dem har lige til den Dag i Dag næsten hvert Aar bragt en eller anden blodig Revolte, næsten hver Maaned Smaahistorier af lignende Beskaffenhed. Enkelte af disse sørgelige Affærer, grebne i Flæng ved at gennemløbe Bladene fra de senere Aar, kunne vi godt med det samme berøre her.

Den 8. December 1895 nedhuggedes Kommandant *de Bock*, Chefen for Aruwimi-distriktet, tillige med sin svage Eskorte ved *Lulufloden* af *Bajandeerne*. Kaptajn *Fiévez*, som er paa Vejen hjem fra Falls, maa standse i Basoko og sætte sig i Spidsen for en Expedition, og det lykkes ham i de første Dage af Januar 96 at afstraffe de Bocks Mordere.

Bajandeerne myrde Kommandant de Bock.

Overfald paa Stationen Irébu.

Den 28. Juni 1896 Kl. 6 $\frac{1}{2}$ Morgen angribes Lejren ved *Irébu* af de Indfødte fra *Bikoro* ved *Tumbasøen*. Angrebet kommer aldeles overraskende, da man mente at staa paa den allervenskabeligste Fod med hele Omegnens Beboere. Expedition for at tugte Angriberne.

Budjaerne, der bo mellem Øvre-Mongalla og Itimbiri, have altid haft Ord for at være en af de vanskeligste af alle de indfødte Stammer i Congo at komme ud af det med.

Budjaernes Opstand.

Handelsselskabet »Société Anversoise du Commerce au Haut-Congo«, som har Koncession paa Faktorier i disse Egne, laa i stadig Kiv med dem, og hvert Øjeblik bleve dets Agenter fortrædige eller overfaldne paa Handelsposterne eller paa deres Rejser. Mens Generalguvernør Wahis i 1896 inspicerede Øvre-Congo, sendtes saaledes bl. a. den norske Løjtnant *Sundt* ind i Mongalla for at jævne Stridigheder af denne Art. I Begyndelsen af Oktober 1898 falde Handelskommiserne *Badard* og *Ghyssels* i et Baghold og myrdes med deres Eskorte. *Fiévez*, der nu var Kommandant og laa i Bangala, sendte strax et Detachement under Løjtnant *Ceulemans* og Aspirant *Kessels* fra *Dobo* ved Congofloden mod *Bundu*, hvor det stødte paa *Budjaerne*, der havde iført sig de Uniformer, de havde taget fra *Badards* og *Ghyssels* Soldater. Detachementet antog dem for Venner, lod sig ligeledes lokke i Baghold og nedhuggedes til sidste Mand. Den 16. Oktober udsendtes et nyt, noget større Kommando, paa 125 Mand, under Kommandant *Van Doorne* ind paa *Budjaernes* Gebet, var lige paa Nippet til at løbe i en Snare som begge de foregaaende Expeditioner, men averteredes i Tide og fik saa Ram paa Modstanderne, der talte 1200 Lanser og 84 Albinrifler. Men Mongallaegnene vare ikke faldne til

Ro endnu. For at holde de Indfødte i Ave udrustede den nye Distriktskommisær i Bangala, *Verdussen*, i August og i September 99 to Expeditioner, og man anlagde nogle Poster i Budjaernes Land. Dog, de Indfødte forsøgte at udsulte de nye Poster ved at nægte at sælge dem Fødevarer, og Stridighederne fortsattes. Den 17. Januar 1900 blev Agenten for »Société Anversoise«, *Van Eyken*, paa Marchen til Dobo, ved *Linduku*, kun 45 Minutters Vej fra Endestationen, med en Karavane paa 41 Mand overfalden, han selv saaret af et Lansestik, og 27 af hans Folk og alle hans Bærere massakrerede; Van Eyken slap kun med Nød og neppe bort med 14 Mand. Den 3. Marts blev Kaptajn *Weynants*, under en Expedition mod Budjaerne, i *Yaminga* omringet og nedhugget tilligemed Agenten for ovennævnte Selskab, *Rabe*, og 100 Mand, næsten uden, at han havde haft Lejlighed til at bruge Vaaben. Hele 1900 og 1901 gik med under større og mindre Kampe i disse Egne, og endnu i December sidstnævnte Aar var det f. Ex. i Dobo umuligt at begive sig udenfor Palissaderne uden at risikere Overfald, og omkring Itimbiri og helt op mod Uellé var Tilstanden fremdeles meget prekær.

Forøvrigt gav Revolten i Mongallaegnene Anledning til en meget stor Retssag i Boma. Man beskyldte nemlig flere Hvide, navnlig Agenter for det omtalte Handelsselskab, for gyselige Mishandlinger af Negrene, og Beretninger herom fyldte Spalterne i de belgiske Oppositionsblade. Et Par Hvide bleve ogsaa straffede med langvarige Tugthusstraffe.

I Slutningen af 1900 var der alvorlige Uroligheder i Egnen mellem *Ibembo* og *Bomokandi*, der beboes af *Ababuaerne*, en af de Stammer, som Expeditionen Vankerekhoven havde saa mange Kampe med. Saaledes blev bl. a. Stationen *Libokwa* overfaldet under følgende Omstændigheder: Løjtnant *Tilkens*, som havde været Chef der i 2½ Aar, kaldtes til Djabbir og efterlod en yngre Officer, Løjtnant *Janssen*, paa Stationen med kun 45 Mand. Dette benyttede *Ababuaerne* til i et Antal af 6—700 Mand at angribe Posten, Besætningen maatte forlade den, og Negrene bemægtigede sig for 75,000 Frcs. Varer, 45 Albingeværer og 48,000 Patroner. 2 Dage efter lykkedes det dog *Janssen* at tage Stationen tilbage. Endnu næsten hele 1901 igennem vare *Ababuaerne* stadigt i Oprør, og først i August nævnte Aar adsplittede man deres Hovedstyrke i en Kamp nord for *Buta*.

Ababuaernes og *Budjaernes* fjendtlige Optræden bevirkede, at man i lange Tider fra *Ibembo* ikke kunde lade Rejsende eller Transporter følge den korteste Vej til Øvre-Uellé og Nilen over *Buta*, men maatte lægge Vejen om ad *Djabbir*.

I de senere Aar have ret stærke Bander gjort visse Dele af *Katanga* usikre og søgte tilsidst Tilhold i Egnen omkring *Kisalesøen*, hvor de, efter Belgiernes Paastand, fik Understøttelse fra portugisisk Territorium i Form af Geværer og Ammunition. I Sommeren 1901 tilintetgjordes de, ifølge de sidste Efterretninger, af Tropper fra *Stanley-Falls-Distriktet* under Overkommando af Statsinspektør *Malfeyt* og Nordmanden, Kommandant *Sannaes*. Efter Sigende bestode de væsentligst af en Del omstrejfende Rester af Oprørerne fra *Luluabourg* og af forsprængte *Batetelaer* fra *Dhanis-expeditionen*.

Endnu skulle vi til disse Exempler føje et Par Linier om *Oprøret i Fortet Shinkakassa* ved *Boma*, altsaa lige i Lokalregeringens umiddelbare Nærhed, i For-aaret 1900. Mandagen den 16. April saa Indbyggerne i *Boma* til deres For-færdelse paa een Gang Granat efter Granat fra Fortet slaa ned midt imellem dem,

og strax efter meldtes det, at Soldaterne paa »Shinka« havde gjort Mytteri. Kl. 2 om Eftermiddagen, ved Arbejdets Genoptagelse, var Revolten udbrudt, idet Arbejderne pludseligt havde kastet sig over deres Officerer. I Fortet befandt sig Kommandant *Van Meerbeke* med flere Hvide, deriblandt den danske Løjtnant *Vermehren*, der i Begyndelsen havde gjort Tjeneste som Adjutant (Stabssergent). Efter en kort Kamp maatte de Hvide flygte, og Negrene begyndte at bombardere Boma, der kun ligger 1200 M. fra Fortet. Hele Natten og hele Tirsdagen vedblev Kanonskydningen fra Shinka. Den anrettede megen Skade i Boma, men voldte kun ringe Tab af Menneskeliv. I Generalguvernørboligens Nabolag faldt alene over 100 Granater. Imidlertid var Boma strax bleven erklæret i Belejringsstilstand, alle de Hvide forsynede med Albinigeværer og Forstærkninger hentede fra Nabogarnisonerne, og den 18. April tilbageerobredes Fortet af Kaptajn *Gilson*. De Soldater, der gjorde Oprør, vare Negre fra Manyema og Tanganika. Et halvt Hundrede Stykker af dem undløb, men indhentes og dræbtes.

Som sagt, Kamp paa Kamp har Besættelsen af Congobækkenet kostet og vil koste endnu i lange Tider, og kan Listen over de Hvide, der faldt for Fjendehaand, vel ikke maales med Listen over dem, der døde dernede af Sygdom og Anstrengelser, saa er den dog lang nok alligevel. Fremad er imidlertid Kolonisationsarbejdet gaet trods alle Tab og Hindringer, det tør man ikke benægte.

For at udbrede Kendskabet til Congo i Belgien og navnlig paa Handelens Omraade vække Interesse for Forholdene dernede, afholdtes der i 1894 i *Anvers* en *Congoudstilling*, og i 1897 var der paa Udstillingen i *Bruvelles* forbeholdt Kolonien en særlig stor Plads. Congoprodukterne vare her bragte til Skue i saa stor en Udstrækning og under saa tiltalende Forhold som muligt, og talrige Indfødte fra forskellige Egne af Landet, hele Familier eller hele Grupper af enkelte Stammer, vare førte til Belgien og havde paa Udstillingspladsen faaet Lov til og saavidt muligt Midlerne til at bygge Hytter og i det hele indrette sig aldeles paa hjemlig Vis. Begge disse Fremvisninger betegnes fra alle Sider som særdeles interessante og vellykkede. Men Moderlandet er jo efterhaanden ogsaa kommet i lettere Berøring med sin Koloni.

I Begyndelsen løb Oceandamperne kun ind til Banana eller naaede højst op til Boma. Men i 1889 lodsede den danske Kaptajn *Boye* det første af disse store Skibe op til Matadi, og siden den Tid gaa de fleste af dem til denne Havn, hvad der medførte en umaadelig Lettelse i Til- og Udførselen. Og paa selve Congoen og dens Bifloder

Høvding med Paradekniv og Hue af røde Papegøjehalefjer, samt 5 af hans 60 Hustruer. Denne Familie førtes af Prmlt. Stöckel til Anvers. (Fot. tilh. Prmlt. Stöckel.)

ovenfor Katarakterne er Flotillen voxet Aar for Aar, saa at nu mellem 70 og 80 Dampere, af hvilke de største ere paa 250 Tons, besejle det vidtstrakte Flodnet. Men det er dog først ved Bygningen af Jernbanen i Nedre-Congo, der forbinder *Matadi* med *Léopoldville*, og hvorved de tidligere besværlige Karavanetransporter paa denne Strækning undgaas, at dette enestaaende Komplex af naturlige Vandveje har kunnet udbyttes og nu efterhaanden vil naa sin fulde Betydning.

Allerede fra 1878 spekulerede man i Belgien paa ved en saadan Bane at tilvejebringe den saa stærkt savnede regelmæssige Forbindelse mellem Havet og Congobækkenet ovenfor Katarakterne. Først i 1889 lykkedes det dog at samle belgiske, tyske og engelske Pengemænd til Stiftelsen af *Congojernbaneselskabet* — *Compagnie du chemin de fer du Congo* — med en Begyndelseskapital af 25 Millioner Frs., af hvilke den belgiske Stat tegnede sig for de 10. Endnu i Vintren 89—90 paabegyndtes Forarbejderne, og efter 8 Aars Anstrengelser aabnedes Banen under stor Højtidelighed i Juli 1898 i Overværelse af indbudne Repræsentanter for den engelske, franske, italienske, portugisiske, russiske, spanske, tyske og østrigsk-ungarske Regering og talrige belgiske og udenlandske Bladkorrespondenter. En af vore Landsmænd, Premierløjtnant *von Irgens-Bergh*, der netop da havde erholdt Ansættelse som Kaptajn i Congostaten, fik her Lejlighed til at lægge sit ikke ringe kunstneriske Talent for Dagen, idet han tilbød og erholdt Tilladelse til i Anledning af Aabningshøjtidelighederne udenfor Guvernementsboligen i *Léopoldville* at rejse et Monument for Kong *Léopold II.*, det første Foretagende af denne Art i den nye Stat. Monumentet, der forøvrigt var tilvejebragt med kort Varsel og med yderst simple Midler, gjorde almindelig Lykke. En Afbildning af det vil findes nedenfor.

Den første
Jernbane
i Congo.

Imidlertid er man ikke bleven staaende ved denne Bane. Siden 1898 er en Linie under Bygning fra *Boma* til Stationerne *Boma-Sundi* og *Lengi* i *Mayombe*. I Egnen mellem *Stanleyville* og *Tanganika* har man allerede foretaget Rekognosceringer vedrørende en Linie, der skal forbinde *Congobækkenet* med *Tysk-Østafrika*, og der er Planer oppe om lignende Anlæg mellem *Ibembo*, *Bomokandi* og *Nilen*, samt mellem de Punkter, hvor *Lomami* og *Lobefu* ophøre at være sejlbare, og *Nyángwe*.

Nye
Jernbaner.

I de senere Aars Indberetninger til Kongen har Congoregeringen da ogsaa med en vis Berettigelse kunnet pege paa de forholdsvis store Fremskridt, Staten alt har gjort, og man har netop som væsentlige Momenter i disse Fremskridt særligt henledet Opmærksomheden paa den Andel, den nys omtalte stadige Forøgelse af Dampfлотillen saavel som Jernbanen have i disse Fremskridt. Og ved Siden deraf har Regeringen ligeledes med Grund kunnet minde om, at den videnskabelige Undersøgelse af Landet stadigt drives med uformindsket Kraft. Forskellige belgiske Officerer og Videnskabsmænd have i Forbindelse med de egentlige geografiske Forskninger foretaget andre Studier. Kommandanterne *Weyns*, *de la Khetulle de Ryhove* og *Delhez* have hjemsendt zoologiske, *Luja* og *Dechesne* botaniske Samlinger, Kommandant *Cabra* har i *Mayombe* udført betydelige geodætiske Arbejder og ogsaa derfra hjembragt talrige Prøver af Flora, Fauna og Mineralier, men af størst Interesse i de sidste Aar er dog maaske nuværende Kommandant *Ch. Lemaire*s Expedition i *Katanga* og langs Congostatens Sydgrænse.

Lemaire gik den 25. Maj 98 ind i Landet fra *Chinde* ved *Zambeseflodens* Munding, hvor *Stairs* døde, og ankom 2 Aar og 3 Maaneder derefter, nemlig den 3. September 1900 til *Congoflodens* Munding. Da han først er den 23. Rejsende, der er gaaet tværs gennem denne

Del af Afrika, er det nu dog ikke denne Omstændighed, der gør hans Rejse mærkelig; men Expeditionens Betydning ligger deri, at han med Held løste den Opgave, grundigt at ud-

Kommandant Ch. Lemaire. Den 23. Tværrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. forske Congoflodens Kildeegne og Vandskellet mellem denne Flod og Zambese, som danner Grænsen mellem Congostatens og Englands Besiddelser, og til hvilken Strækning man endnu kun havde lidet Kendskab. Lemaire var ledsaget af Geologen Dr. De Windt, af Løjtnant Maffei, bekendt for sine fortrinlige Skitser fra sine mange Rejser, af Underintendant Michel som Fotograf og Geolog, af Maleren Dardenne og af Metalsøgeren Caisley. Den 31. Juli 98 naaedes Kituta ved Sydspidsen af Tanganika.

Natten til den 9. August indtraf den sørgelige Hændelse, at De Windt og Caisley druknede under en Transport fra Kituta til Moliro, og kort efter maatte Løjtnant Maffei vende syg hjem. Med sine to øvrige Ledsagere drog Lemaire videre, besøgte først Lofoi, hvor, til Erstatning for de Medlemmer, Expeditionen havde mistet, Mineingeniør Voss og Metalsøgeren Questiaux, begge fra Transvaal, sluttede sig til, fortsatte den 28. Juni 99 Rejsen derfra til Dilolosøen — omtrent 800 Km. i Luftlinie — og naaede Maalet

den 5. September s. A., vendte tilbage ad en noget sydligere Linie, passerede paa denne 25 Gange Vandskellet mellem Congo og Zambese og var saa den 21. December igen i Lofoi.

Herfra gik Vejen over Towa, Kabambarré, Kasongo, Stanleyville og ned ad Congofloden. Det videnskabelige Udbytte af Expeditionen var i alle Henseender fortræffeligt.

I Forbindelse med Skildringen af den gradvise Udforskning af Landet ere de christne *Missionærer*

omtalle enkelte Steder ovenfor. Have disse, Katolikker som Protestanter, vel endnu neppe store Resultater at opvise paa det religiøse Omraade, saa have de dog spillet en ikke ringe Rolle ved Landets Okkupation. Selve Missionsgerningen er jo vanskelig overalt mellem vilde eller halvvilde Folkeslag. Den er et Taalmodighedsarbejde, og det er først gennem Børnene, der tages i Skole i en forholdsvis spæd Alder, at Missionselskabernes Udsendinge ere i Stand til efter mange Aars Arbejde at skabe smaa christne Menigheder rundtomkring i de paagældende Lande, hvorved maaske en Spire kan lægges

Kaptajn Ch. Lemaire.
F. 29/s 1863.

Den videnskabelige Katangaexpeditionens Lejr ved Dilolosøen.
Bag til venstre et geodætisk Mærke.
(Fot. tilh. Kmdt. Ch. Lemaire.)

Missionærerne i Congo.

til en Christning af hele Befolkningen efter mange Menneskealdre. Imidlertid have Missionærerne i et Land som Congo naturligvis ikke saa store Vanskeligheder at kæmpe med som i en organiseret Stat som China.

De første *katolske Missionærer* kom, som alt fortalt, til Congo i 1490 med Souzas Expedition. Det var *portugisiske Dominikanere og Franziskanere*. I 1534 stilledes Congo under en Biskop i *San Thomé*, i 1597 fik Kolonien sin egen Bispestol i *San Salvador*, men i 1608 flyttede Biskoppen til *Loanda*. I 1644 sendte Paven en Skare *italienske Kapucinerne* derned og oprettede et apostolisk Præfektur i *San Antonio (Sonho)* direkte under Pavestolen. Det virkede til 1717, da Negrene forjog Kapucinerne. I halvandet Aarhundrede var Katolikkernes Missionsvirksomhed i Centralafrika derefter stændset. Med Crespel og Cambier fulgte i 1877 nogle belgiske Munke til Karema, og i 1879 - 80 nedsatte franske Missionærer af forskellige Ordner sig i større Tal baade i Egnen om Tanganika og i Nedre-Congo. Først i 1888 tog Belgierne for Alvor denne Sag i deres Haand.

De første *protestantiske Missionærer* hørte, som der ligeledes har været Lejlighed til at berøre, til de engelske Selskaber: »The Baptist Missionary Society« og »The Livingstone Inland Mission«. Snart fulgte *svenske og amerikanske* samt *andre engelske Missionærer*. Flere af de protestantiske Missioner have faaet en forholdsvis stor Udbredelse ved den øvre Flod, for en stor Del paa Grund af, at de hurtigt vare saa fornuftige at skaffe sig Dampere. Det er berettet, hvilken Rolle Missionær *Georges Grenfell* af de engelske Baptister har spillet under de første Besejlinger af Congo-floden og dens Bifloder. En dansk Metodistmissionær, *C. Petersen*, udsendt af »The Livingstone Inland Mission«, døde endog allerede før fornævnte Sømand Mortensen i *Banza Manteka* i Maj 1880 og var altsaa i Virkeligheden den første Danske, der mistede Livet i Congo.*)

I 1900 havde Katolikkerne ialt 173, i 1899 Protestanterne allerede 221 Missionærer af begge Køn i Congo, fordelte paa henholdsvis 17 og 56 Stationer.

Allerede Kong *Léopold I* havde ivrigt pønset paa at skaffe den unge Stat Belgien Erstatning for det kommercielle Tab, den havde lidt ved Adskillelsen fra Nederlandene. Paa egen Bekostning havde han udrustet talrige Expeditioner og gjort talrige Forsøg paa at erhverve Kolonier i Centralamerika, Brasilien, paa Guinéakysten, i Abyssinien, i det stille Hav o. s. v., o. s. v.; men alle hans Bestræbelser vare mislykkede, navnlig af Mangel paa Personer, der egnede sig til at lede saadanne Foretagender. *Léopold II* fortsatte, som vi have set, i Faderens Spor og med mere Held. Men den belgiske Stat tog officielt ingen Del i Kongens Forehavender. Vel ydede det belgiske Diplomati sin Medvirkning til Opnaelsen af Kolonialtraktaterne; men *Parlamentet selv traadte først til, da det i de sidste Dage af April 1885 bemyndigede Kongen til at være Den Uafhængige Congostats Suveræn*, dog med den Indskrænkning, at Unionen med den nye afrikanske Stat var fuldstændig *personlig*. Derimod gav Folkerepræsentationen i 1887 Tilladelse til Udbydelsen i Belgien af et Laan til Congostaten paa 150 Millioner Frcs., ligesom man i 1889 støttede Emissionen af Laanet til Anlæggelsen af den første Jernbane ved at lade den belgiske Stat tegne sig for 10 Millioner, hvilken Sum i 1896 forhøjedes til 15. Ogsaa bevilgede Kamrene i 1890 30,000 Frcs. til Delportes geodætiske Expedition.

**Congo-
statens
Forhold
til
Belgien.**

**Personal-
unionen
mellem
Belgien
og Congo-
staten.**

**Finansielle
Under-
støttelser
til Congo-
staten.**

*) En Meddelelse, der netop er tilgaaet Forf. lige inden Trykningen af dette Ark.

Imidlertid traadte de to Stater i 1889 paa en ejendommelig Maade i nærmere Forhold til hinanden, idet Kong Léopold efter Stiftelsen af Congojernbaneselskabet oprettede et Testamente, ved hvilket han efter sin Død skænkede Congostaten til Belgien. Den 3. Juli 1890 sluttedes derpaa mellem de to Stater med Kamrenes næsten enstemmige Billigelse en Konvention af følgende Indhold: Belgien laante Congostaten rentefrit 25 Millioner Frcs., nemlig 5 strax og derefter 2 om Aaret i 10 Aar; 6 Maaneder efter disse 10 Aars Forløb skulde Belgien kunne overtage Congostaten som Koloni; Kongen gav Afkald paa enhver Erstatning for de store Summer, han af sin Privatformue havde udgivet til Kolonien. Konventionen blev ogsaa udenfor Repræsentationen modtaget med stor Velvillie og hilst med Lykønskninger af saa godt som hele den belgiske Presse.

Dog allerede i 1894 kom den nye Stat igen i Pengeforlegenhed og henvendte sig til Belgien om Hjælp. For at komme ud over alle Vanskeligheder besluttede Ministeriet *Burlet* at handle raskt og forelagde i Januar 1895 Kamret et Forslag om at *annektere Congostaten*. Men efter lange Forhandlinger faldt Forslaget og erstattedes med en aarlig foreløbig Subvention til Congostaten af 5,600,000 Frcs. Ministeriet gik af, og Spørgsmaalet om Annexionen udsattes altsaa til det tidligere fastsatte Tidspunkt: de 6 Maaneder fra August 1900 til Januar 1901. Nu foreslog Regeringen en Ordning, ved hvilken der etableredes en Mellemting mellem en simpel Annexion, nemlig en »virkelig Union«, som det kaldtes, ved hvilken begge de to Lande Belgien og Congostaten udadtil skulde være uadskilleligt forenede med fælles diplomatisk Repræsentation, medens Congo indadtil styredes absolut uansvarligt af Kongen med en ansvarlig Konseilspræsident (Statssekretær) og et raadgivende Statsraad. *Beernaert* foreslog at nøjes med at annektere Congostatens Territorium; men dette Forslag mødte almindelig Modstand og toges tilbage. Debatten var meget heftig i Kamrene og Lidenskaberne i stærk Bevægelse, eftersom der til Spørgsmaalet om en Annexion var knyttet et andet, meget brændende Spørgsmaal, nemlig det om Statens Overtagelse af Congojernbanen, hvad der vilde medføre store Tab for mange Aktionærer. Efter mange Forhandlinger blev da ogsaa denne Gang Resultatet en ny Udsættelse af Sagens Afgørelse paa 10 Aar eller til Kongens eventuelle Død, hvis denne sker forinden Udløbet af denne Frist. Ogsaa Statens Overtagelse af Banen udsattes i samme Tidsrum, og det finansielle Forhold mellem Landene ordnedes saaledes, at Congostaten indtil videre er fritagen for at betale Renter af de Penge, den har laant af Belgien, medens selve Kapitalen efter de ovenomtalte 10 Aars Forløb skal tilbagebetales i Tilfælde af, at Belgien ikke optager Congostaten i sig, men betragtes som skænket Kolonien i modsat Tilfælde.

Inden vor korte Oversigt over den unge Congostats Historie i dens første 17 Aar sluttet, skulle vi endnu dvæle et lille Øjeblik ved Lokaladministrationens øverste Ledelse.

Det er omtalt, hvorledes daværende Major Wahis i Juli 92 udnævntes til Janssens Efterfølger som Generalguvernør. Wahis var for 2. Gang dernede i 2 Aar i samme høje Stilling fra April

Retspræsident
Felix Fuchs.
(Efter Chapaux.)

Kongen
testamen-
terer
Congo-
staten til
Belgien.

Forsla-
gene om
Annexion
og »virke-
lig Union«
i de
belgiske
Kamre.

Den
endelige
Ordning
af Congo-
statens
Forhold
til Belgien
udsættes
atter.

Lokalre-
geringen
i de
senere
Aar.

93, var saa igen hjemme i Belgien i en kortere Orlov og vendte paany i 95 tilbage til sin Post. I April 1896 tiltraadte han en længere Inspektionsrejse til Øvre-Congo, gik først ad Karavanevejen til Léopoldville, hvortil han ankom midt i Juni, og sejlede saa med »Ville de Bruges« opad Floden, besøgte Bolobo og Bangala, lod anlægge en ny Post ved *Mandungu*, løb op til Ibembo, gik derfra til Basoko, ankom i Begyndelsen af September til Stanley-Falls og foretog derfra en Rejse til Kassongo, forlod atter midt i December Falls for Hjem-gaaende og var igen i de sidste Dage af Februar 97 i Boma. I April s. A. vendte han tilbage til Europa.

I Foraaret 95 havde Præsidenten for Appelretten i Boma, *Fuchs*, midlertidigt overtaget Generalguvernørens Forretninger. Da Wahis gik hjem i 97, afløstes han i sin Stilling af Ingeniør-officeren, Kommandant *Wangermée*, der fik Titel af Vicegeneralguvernør, og da denne rejste til Europa i December s. A., indtog *Van Gèle* hans Plads med samme Titel. Van Gèle foretog en Inspektionsrejse til Falls og Manyema fra Foraaret til Slutningen af 1898, medens *Fuchs* varetog Forretningerne i Boma, men afløstes saa igen af Vicegeneralguvernør *Wangermée*.

Wahis var hjemme efterhaanden avanceret til Oberst og havde i et Par Aar beklædt Stillingen som Chef for Grenaderregimentet, den belgiske Hærs fornemste Infanteriafdeling. De højst prekære Forhold i Kolonien bevirkede dog, at han lod sig overtale til for 4. Gang at tage til Afrika. Den 5. Maj 1900 indtraf han paany som Generalguvernør i Boma. Hans Ophold blev imidlertid denne Gang kun af kort Varighed, idet han i Maj 1901 atter tog hjem til Europa, afløst indtil videre af *Wangermée* som Vicegeneralguvernør. Det er vel neppe sandsynligt, at den nuværende General Wahis, der tillige er bleven baroniseret, oftere gaar til Afrika. Derimod skal han være udset til Efterfølger for Congo-statens Konseilspræsident, *Van Eetvelde*, som den 28. Februar 1901 tog sin Afsked fra denne Post. Bestemte Meddelelser om Udnævnelsen af en ny Generalguvernør eller af en ny Konseilspræsident foreligge dog ikke endnu.

Vicegeneralguvernør
Wangermée.

F. 14/8 1855.

(«La Belgique Coloniale» 1899.)

Inspecteur d'Etat
Van Gèle.

F. 25/4 1848.

(Efter Chapaux.)

Det var, hvad der i Hovedsagen kan berettes om dette saa hurtigt fremtryllede Kolonirige i de omtrent to Decennier, i hvilke det har existeret. Men, — hvilken Fremtid tør man nu spaa den unge Stat? Stor Energi, stort Arbejde, store Kapitaler ere satte ind paa at tilvejebringe den, og — store Formuer ere alt tjente dernede. Dog netop denne sidste Omstændighed rummer maaske en Fare, der kan blive skæbnesvanger for Statens Existens, eller i alt Fald med Hensyn til dens Forbliven paa de første Ejeres Hænder. Er i det hele Congostaten — for at bruge *Edmond Picards* Ord — andet end en mærkelig Bygning, Realisationen af en enkelt Mands vidunderlige Drøm? Er den andet end et kunstigt Stillads, som nok en Tid lang med stor Møje kan holdes oprejst, men som dog en skøn Dag vil vakle og styrte sammen? Ligne denne Stats Anstrengelser for, ligesom Manden paa Linen, at bevare Ligevægten, hvad et europæisk Folk forestiller sig som en

værdig Basis for en lykkelig Tilværelse? Det er jo Spørgsmaal, som for Tiden kun vanskeligt lade sig besvare.

Alligevel forstaar man — tilføjer nysnævnte Forfatter, om end just ikke ganske med de samme Ord —, at uforfærdede Sjæle, fulde af Dødsforagt og grebne af en vis Begejstring, drage bort for at tage Tjeneste i denne fjerne Eventyrstat, hvis første Leveaar have været saa rige paa spændende og nervepirrende Begivenheder. Men fremfor alt forstaar man dog, at de Indfødte i Landet, der for saa kort Tid siden levede i den fuldstændigste Naturtilstand, at de betragte, hvad der er foregaaet omkring dem, med overtroisk Forbauselse. Allerede Stanleys Færd til Stanley-Pool, under hvilken han lod sprænge Vej gennem Krystalbjergene, opfyldte dem med Forestillingen om, at den berømte Rejsende var et overjordisk Væsen, og de gav ham Tilnavnet »*Bula-Matadi*« : »Klippekuseren«. Nu have de overført dette Navn paa Congostatens Generalguvernører, der fortsætte Stanleys Værk. Men selve Congostatens Overhoved — siger Picard med et vist romantisk Sving — er i deres Indbildning et mægtigt, hemmelighedsfuldt Væsen, der har sin Bolig enten paa Bunden af det vældige Atlanterhav eller langt oppe mod Nord i det kolde M'putu, som Europa kaldes af Nedrecongoleserne.

Kapt. von Irgens-Berghs Monument
i Léopoldville til Minde om Kong Léopold II.
(Efter Fotografi af Hr. Van Iseghem.)

ANDET AFSNIT.

CONGOSTATENS NATURLIGE FORHOLD.

Skildringen af Landets Geografi er næsten helt gengivet efter *Wauters*, Fremstillingen af de meteorologiske Forhold laant sammesteds og fra *Sievers-Hahn's »Afrika«* og suppleret og korrigeret ved enkelte Oplysninger, indhentede ved meteorologiske Institutter, Resten samlet rundt omkring.

III.

Geografi.

Parti af Congoeloden ved Upoto.

CONGOSTATENS Territorium dannes næsten udelukkende af Congoelodens Bassin. Med tilstødende Egne fremtræder dette som en Række Terrasser, der fra Atlanterhavet hæve sig mod Nordøst, Øst og Sydøst til en Højde af 12—1500 M.,

dog med enkelte Toppe paa 2000—2500 M., ja, i de vulkanske *Virungabjerge*, mellem Søerne Kiwu og Albert-Edward, endog med Tinder paa 3500 M. (11,000 Fod). Men midt ind i Bassinet skyder der sig Syd fra to store Bjergpartier, som dele Landet i tre Afsnit af højest ulige Størrelse. Parallelt med Vestkysten strække sig nemlig **Krystalbjergene**, sammensatte af en hel Række Smaabjergkæder, fra 17 Graders sydlig til 5 Graders nordlig Bredde gennem hele Portugisisk og Fransk Congo. Dette Bjergparti gennemskæres altsaa af Congoeloden, der paa sin Passage gennem det indsnævres til et ganske smalt, men dybt og rivende Vandløb. Havnestaden Matadi ligger saaledes paa 30 M.s Højde; men tæt ved denne naa Bjergene 500 og, hvor Jernbanen Matadi—Léopoldville overskrider dem, 743 M.s Højde. Det andet af de to Bjergpartier er **Mitumbabjergene**, en Udløbermasse fra den mægtige Bjergkæde *Kaomba*, der langs med Congostatens Sydgrænse. Mitumbabjergene naa fra 11 Graders sydlig Bredde i lige Linie Sydspidsen af Tanganika, hvorefter de følge dennes Vestside og Vestsiden af Kiwu, Albert-Edward og Albert. Syd paa har Bjergmassen Højder paa 1800, ved Kiwu paa 3000 M.

Endnu et tredie Bjergparti maa dog omtales, og det er **Ruwenzoribjergene**, der ligge halvt i Congostaten, halvt i Engelsk Østafrika. Lige nord for Ækvator danne de mellem Albert-Edward og Albert en lille afsluttet Masse med et Areal af c. 250 □ Mil og med Toppe paa indtil 5500 M.s Højde (17,000 Fod). Det er de højeste Bjerge i Afrika næstefter Kilimandscharo (5745 M.). Geograferne ville i disse Bjerge genkende de Gamles *Maanebjerge*.

De tre Afsnit, i hvilke Krystal- og Mitumbabjergene dele Statens Territorium, ere:

Landets tre naturlige Hoved-afsnit. 1. **Egnen om Congoflodens Munding** — den første Terrasse fra Havet, med et Areal af c. 50,000 □ Km. (c. 1000 □ Mil) —, 2. **den store mellemste Del af Staten**, eller rettere: hele Congoflodens øvre Bassin — strækkende sig fra Sangas og Kwangos Kilder mod Vest til Aruwimis, Lowas og Luámas Kilder mod Øst i 5 Terrasser: *Mellem- og Øvre-Congo, Uelléflodens Bækken* og, svarende dertil, mod Syd *Egnen om Kassai, om Øvre-Lomami* og om *Kamolondo*, udgørende et samlet Areal af c. 3 Millioner □ Km. (c. 60,000 □ Mil) — og 3. **Congostatens sydøstlige Hjørne tilligemed den østlige smalle Strimmel Land langs Søerne**, liggende 500 M. over det mellemste store Afsnit — 7 Terrasser, af hvilke *Kiwuterrassen* er den højeste, medens de andre ere *Øvre-Lubudi, Øvre-Nzilo, Øvre-Lupila*, samt *Moëro-, Bangwélo- og Tanganikaterrasserne*, med et samlet Areal af c. 750,000 □ Km. (c. 15,000 □ Mil).

Geologerne paastaa, at de førømtalte Terrasser i Congoflodens Bassin langt tilbage i Tiden have dannet lige saa mange, indbyrdes uafhængige store Søer. Fra den øverste af disse er Vandet tilsidst flydt over, har banet sig Vej gennem Søens **Congoflodens Tillbliven.** Randbjerge til den nærmeste lavere Sø, har atter faaet denne til at flyde over og har saaledes frembragt Congofloden og dens Tilløb med deres mange, ejendommelige, kun 3—400 M. brede, af høje, lodrette Vægge omgivne Dale, hvor Floden hver Gang fra en Bredde ovenfor af flere Tusinde M. pludseligt indsnævres til lige saa mange Hundrede M. for derpaa med vældig Kraft atter at slynges ud i et Leje af endnu større Bredde end forhen.

Saa vidt man har iagttaget, er der ialt 11 saadanne Snævring, af hvilke de 10 føre Congofloden og dens Tilløb ned til den midterste store Terrasse. Disse **De 11 Snævring.** ere: 1: *Pembafaldet* paa Russisifloden mellem Kiwu og Tanganika; 2: *Johnstonfaldet* paa Luapula mellem Bangwélo og Moëro; 3: *Nzilopasset* paa Nzilofloden; 4: *Djuo- eller Kiubopasset* paa Lufirafoden; 5: *Kiwelepasset* paa Luapula mellem Moëro og Luálaba; 6: *Mitwanzipasset*, hvorigennem Tanganika udtømmes ad Lukuga, (de fire sidste Snævring ligge alle i Mitumbakæden og udmunde alle i Kamolondofloden); 7: *Hindefaldene*, der bortføre Kamolondoens Vande; 8: *Zungupasset* paa Øvre-Lomami; 9: *Zongopasset* paa Uellé; 10: *Kwapasset* paa Kassai. Gennem alle disse 10 Porte ere Vandmasserne i fjerne Tider væltede udover den store mellemste Terrasse og have saa i Forening banet sig Vej gennem Krystalbjergene, hvor de dannede den 11. Snævring, dette mærkelige, 360 Km. lange Défilé, der alene indeholder 32 Vandfald, de saakaldte *Livingstonefald*, af hvilke *Zingafaldet* er det mest karakteristiske.

Congoflodens Bassin er med sine 3,800,000 □ Km. (c. 76,000 □ Mil) det største af alle Jordklodens Flodbassiner næstefter Amazonflodens, der indtager et Areal af c. 7,337,000 □ Km. (c. 147,000 □ M.). Ogsaa, hvad Vandmassen angaar, er **Congoflodens Bassin.** Congofloden Jordens største Flod efter Amazonfloden. Gennem dens 11 Km. brede Munding passerer der hvert Sekund 50,000 Kubm. Vand ud i Atlanterhavet, og denne Masse er saa vældig og dens Kraft saa stor, at Vandet endnu er ferskt 22 Km., gulligt 64 Km. og brunligt 450 Km. ude i Havet, og at der 480 Km. ude i dette paa Havbunden findes Aflejringer af Flodens Dynd. Derimod er Congofloden, 4700 Km. lang, kun den 12. i Længde af Jordens Floder, men dog altid den gamle Verdens længste Flod.

Ifølge Wauters udspringer Congofloden i 1425 M.s Højde paa *Mont Kaomba*, det samme Bjerg, fra hvilket *Zambesefloden* kommer. Dens første Stykke hedder *Kuleshi*, derpaa kaldes den *Lubudi*. Wauters deler Flodens hele Løb i følgende 8 Afsnit:

**Congo-
flodens
Løb og
dens 8
Hoved-
afsnit.**

1. Lubudi, fra *Kaomba* til *Kalengafaldet*. Ikke sejlbar.

Lubudi optager i højre Bred lige ovenfor *Kalenga* den lige saa store Flod *Nzilo*.

Congoflodens (*Kuleshis*) Udspring paa *Mont Kaomba*.
(Fot. tilh. Kmdt. Ch. Lemaire.)

2. Kamolondo, indtil *Kongola*. Sejlbar.

Kamolondo løber langs den østlige Skraaning af *Håkanssonbjergene*, opkaldte efter den foran omtalte svenske Officer, der lod sit Liv i denne Egn. Ved *Shimaloa* er Floden 150 M. bred, 3 M. dyb og meget dyndet. Derefter bliver den 2—400 M. bred og flyder i mange Bugtninger gennem en flad Slette, hvor den hyppigt udvider sig til søagtige Bredder, blandt hvilke Udvidelser *Kisalesøen* er den største. Den er overalt omgivet af tætte Krat af Papyrus og Siv. I venstre Bred optager *Kamolondo* *Lovoifloden*, i højre de 3 store Floder *Lufila*, *Luvua* (*Luapula*) og *Lukuga*. I Regntiden er Egnen om *Kamolondo* een stor Sump.

3. Hindefaldene, indtil Kassongo. Ikke sejlbare.

De bestaa af 5 Grupper, af hvilke den første kaldes Helvedesporten («Porte d'Enfer»). Floden er her gennemgaaende kun 100 M. bred.

4. Luálaba, indtil Ponthierville. Sejlbar undtagen paa et Par Steder, hvor der findes Klipper.

Luálaba, 3: den store Flod, er ved Nyángwe, indbefattet de 3 Øer, der dele den, ved Lavvande 1200, ved Højvande indtil 4500 M. bred, ved Lavvande indtil 8 $\frac{1}{2}$ M. dyb.

Det 7. Stanleyfald.
(Efter Stanley.)

Nord for Nyángwe træder Floden ind i Ækvatorialsbogen (som den først forlader igen ved Lukoléla). Bredderne ere bedækkede med en tæt og mægtig Vegetation, der stedse krones af vældig Højskov.

5. Stanleyfaldene, indtil Fallsstationen. Ikke sejlbare.

Faldene begynde ved *Wabundu*. Floden sænker sig terrasseformigt i 7 tydelige Trin af forskellig Højde, men beholder hele sin Bredde, der enkelte Steder udgør over 2 Km. Det farligste af Faldene hedder *Bamanga*, det mest bekendte er det 7. Fald ved *Stanleyville*, det egentlige *Stanleyfald*. Enkelte Steder

kan man passere Faldene ved med stor Forsigtighed at ro langs Bredden. I højre Bred optager Luálaba de ret betydelige Bifloder *Luáma*, *Elila*, *Ulindi* og *Lowa*.

6. Øvre-Congo, indtil Tschumbiri. Sejlbar.

Paa denne 1450 Km.

lange Strækning udvider Floden sig fra 1200 M. lidt efter lidt til en Bredde som en Havarm, i hvis klare Vand

Tusinder af grønne Øer svømme. Ved *Isangi* (ved Lomamis Udløb) er den 10, nedenfor *Basoko* 16 Km. bred, dens Løb er roligt og majestætisk. Ved *Bumba* og *Umangi* danner den to 120—130 Km. lange »Pools«, der ere henholdsvis indtil 45 og 35 Km. brede. De mange

Congobred ved Équateurville.
(Efter Thonner.)

Øer, der paa sine Steder dele Floden i 10—12 Arme, gøre dog, trods en Snæs Aars omhyggelig Rekognoscering Sejladsen, endnu temmelig besværlig. Ovenfor Lulanga drejer

Congoen pludseligt af mod Syd, passerer Ækvator, indsnævres ved *Liranga* til 5 Km., udvides atter og er saa igen ved *Lukoléla* kun 3 Km. bred. Her ophører nu altsaa den store Skov, og Floden er paany omgiven af Savanner, begrænsede af Sumpe, der ere opfyldte af tætte Vegetationer af Vandplanter. Hvert Øjeblik passeres Munden af store Bifloder. Man nærmer sig Randen af den store indre Terrasse. Øvre-Congo optager i venstre Bred de store Bifloder *Lomami*, *Lulanga* og *Ruki*, i højre Bred *Lindi*, *Aruwimi*, *Rubi* eller *Itimbiri*, *Mongalla*, *Ubangi* (dannet af *Uellé* og *Bomu*), der er Grænse mellem Belgisk og Fransk Congo, samt, flydende helt paa fransk Grund, *Sanga*, *Likuala* og *Alima*.

7. Congoflodens Løb gennem Krystalbjergene (Mellem-Congo).

Sejlbart indtil *Léopoldville*, ikke sejlbart mellem dette Punkt og *Manyanga*, atter sejlbart indtil *Isangila*, endelig igen ikke sejlbart indtil *Matadi*.

Indkneben i Krystalbjergene er Floden indtil 75 M. dyb (240 Fod), med stor Strømhastighed og derfor paa

mange Steder farlig at be-sejle. Ved *Kwamouth* er den 1500 M. bred. Her viser der sig pludseligt i venstre Bjergside en vældig gabende Kløft paa 500 M. Det er *Kassai*, der med saa stor Fart fører sin Vandmasse ud i Congo, at de to Strømme i lang Tid ses ved Siden af hinanden, Congofloden med sit klare,

Kassai med sit dyndede, uigennemsigtige Vand. Paa een Gang straalere atter for Ens Blik en stor, aaben Vandflade, begrænset til højre af hvide Klitter, til venstre af lave Græssletter, der langs

Massassafaldet.
(Efter Stanley.)

Bredden ere bedækkede med Grupper af tætte Baobabtræer og længere tilbage omkransede af skovklædte Høje. Det er den 450 □ Km. (9 □ Mil) store *Stanley-Pool*. Ved *Léopoldville* løbe Bjergene atter tæt sammen om Flodlejet, som indsnævres stærkt, fra *Ntamofaldet*, det første af *Livingstonefaldene*, til *Manyanga* til et fuldstændigt Svælg, der paa sine Steder kun er 400 M. bredt. Man vil maaske kunne forestille sig Vandmassens Dybde og Hastighed, naar man tænker paa, at Flodens Bredde ovenfor flere Steder var 30—40—50 Km., og at hele denne Vandmasse nu med et uhyre Pres i hyppige og pludselige Bugtninger skal drives gennem et smalt Rum, paa mange Steder indesluttet af 100—200 M. høje, lodrette Klippevægge. Ogsaa de smaa Bifloder danne ved deres Udløb Vandfald, og jo længere man kommer ned ad Floden, desto højere taarne Klippevæggene sig op, desto mere indknibes Flodsengen, desto talrigere blive Vandfald og Stryg. Gennembruddet paa det højeste Punkt af Kystbjergene danner *Zingapasset*. Ved *Pakambendi* fjerne Bredderne sig atter fra hinanden, Flodens Vande blive roligere, Krystalbjergenes østlige Gren er pas-

seret. Floden er her igen nogenlunde sejlbar, men med stejle Kanter, hist og her ogsaa med lave Vandfald, stærk Strøm eller Stryg. Men ved *Isangila* forandres pludseligt Udseendet. Den 1550 M. brede Vandmasse forsvinder nemlig ind i et Svælg i Krystalbjergenes vestlige Gren, og Floden synker nu fra Stryg til Stryg, fra Fald til Fald, opfyldt af Klipper og Skær, hvert Øjeblik skiftende Retning i bratte Sving. Fra *Isangila* til *Matadi* falder Congoen 1 M. pr. Km., det er den mest bugtede og voldsomste Del af hele Flodens Løb, ja, enkelte Steder er Strømhastigheden 12—15 M. i Sekundet. Det sidste af de 32 Fald er *Yellalafaldet*. Ved *Matadi* begynder saa den egentlige sejlbare Del af Nedre-Congo. Endnu

Yellala Vandfaldene.
(Fra Bruuns «Afrika», efter Reclus.)

findes der Stryg, saaledes ved *Helvedeskedlen* («Le Chaudron d'Enfer»), hvor Floden gør sin sidste voldsomme Bøjning ved Foden af Missionsstationen *Underhill*. Vel er Flodkløften endnu en Tid lang dyb; men snart blive Bjergene lave, Bredderne trække sig atter langt fra hinanden, Øer vise sig, og ved *Boma*, hvis hvide Bygninger bedække Skrænten fra Bredden til Randen af Plateauet, er Congoen, delt i flere Arme, paany 5 Km. bred. Snart tabe de sidste Højderygge af Kystbjergene sig, og som en Portal slutte de med Granitklipperne *Fetish-Rock* paa venstre og *Bembandehfjeldvæggen* paa højre Bred, hvilke i Forening med to Klippepartier paa den østlige Ende af Øen *Mateba* danne Afslutningen paa den Bom, som Krystalbjergene forgæves have søgt at sætte for den vældige Flod.

8. Nedre-Congo, fra *Boma* til Havet. Sejlbar.

Flodens sidste Løb er omgivet af et Landskab af en helt ny Karakter. Bakkerne ere afrundede, Elvene afløste af blide Bække. Af de utallige Øer er en af de første og den største *Mateba*, lige ved Boma. Dybden er meget forskellig og meget foranderlig, idet Sandbarrer dannes og flyttes. Hinsides Øen *Bulambemba* bliver Mundingen 13 Km. bred mellem *Bananaodden* mod Nord og *Sharkpoint* eller *Pointe de Padron* mod Syd.

Ved Udløbet i Atlanterhavet støder Congoflodens Vandmasse mod den Syd fra langs Kysten kommende Havstrøm og slynges derved bort i nordvestlig Retning, hvor

Parti af Congoflodens ved Matadi.

(Fot. tilh. Kapt. Søndergaard.)

man 20 Km. ude kan øse Ferskvand og øjner den af alt muligt Flydegods opfyldte Flod-søjle i det omgivende Saltvand.

Congoflodens vigtigste Tilløb ere alt i Forbigaaende nævnte ovenfor. De 4 Bifloder, der sammen med Lubudi danne Kamolondo, nemlig Nzilo, Lufila, Luapula og Congoens Lukuga, ere vældige Bjergstrømme. Den længste af dem er Luapula (1270 M.)*), hvis øverste Løb, kommende fra Bjerge syd for Tanganika og flydende paa engelsk Grund, kaldes *Tschambezi* og gennemløber *Bangwélosøen*, der næsten fuldstændigt er omgivet af engelsk Territorium, idet Congostatens Besiddelser først begynde med en ganske smal Strimmel Land, hvor Luapula forlader Søens Sydspids. Den 4500

*) Nogle Geografer betegne Luapula som den egentlige Congoflod.

□ Km. (90 □ Mil) store Sø er forøvrigt ved at udtørres af sig selv, og dens sydlige Del er derfor ikke andet end en Sump. Fra Bangwélo løber Luapula i en Bue Nord paa **Moëro.** og gennem den 5000 □ Km. (100 □ Mil) store *Moërosø*, der ogsaa er ved at svinde hen. Af Bifloderne i det store Midtebassin ere Lomami 1550, Aruwimi (Ituri) 1070, Ruki 1000 og Sanga 1400 Km. lange. Ubangi, der fra Zongopasset er 600 Km. lang, medfører en umaadelig Masse Vand, navnlig fra Uellé (2000 Km.) med dennes Bifloder. Den største af alle Congos Bifloder er dog Kassai, der ganske vist selv kun er

Kilibabugten paa Tanganikasøen, hvor De Windt og Caisley druknede den 10. August 1898.

(Se foran Side 46.)

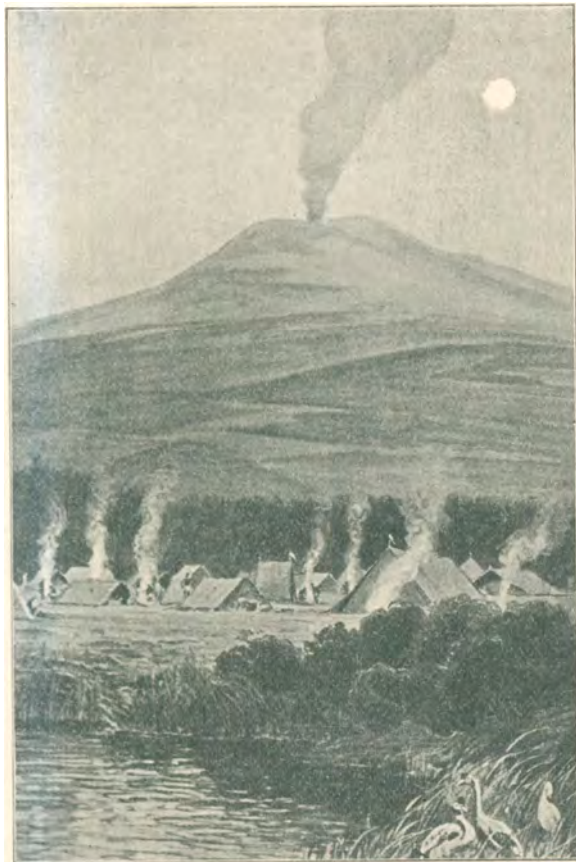
(Fot. tilh. Kmdt. Ch. Lemaire.)

1700 Km. lang, men som har de to betydelige Tilløb, *Sankuru* (1500 Km.) og *Kwango* (1270 Km.).

Paa Østsiden af Belgisk Congo ligge i en uhyre Sænkning, frembragt ved vulkanske Omvæltninger, Søerne *Albert* og *Albert-Edward*, der høre til *Nilens* Bækken, og *Kiwu* og *Tanganika*, der give Vand til Congofloden.

Den 650 Km. lange, 30—80 Km. brede, ialt 68,500 □ Km. (1400 □ Mil) store **Tanganika** — der altsaa først opdagedes af Burton og Speke — afviger ved sin **nikasøen.** vulkanske Oprindelse og sit Udseende fra de øvrige Søer paa de øvre Terrasser. I Virkeligheden er den et vældigt Klippesvælg med ofte over 1000 M. høje, stejle Fjeld-

vægge. Den anses for den dybeste Sø paa Jorden, idet man udfor Karema har maalt 647 M. (c. 2000 Fod) til Bunden. Men ogsaa denne Søs Vandmængde formindskes Aar for Aar. Dens paa Afvexling rige Bredder ere snart omgivne med uigennemtrængelige Sivtykninger, snart med tætte Skovpartier, snart indfattede i smukke, grønne, græsklædte Skrænter, snart i nøgne Klippepartier. Paa visse Tider af Aaret er Søen hjemsøgt af orkanagtige Storme og Sejladsen paa den derfor ofte højst farlig. Tanganika optager Øst fra Floden *Malagarazi*, Nord fra Kiwusøens Afløb, *Russisi*.

Kiwusøen med Vulkanen Virunga i Baggrunden.
(Efter Grev von Götzen.)

Ved Sydskrænten af de mægtige *Virungabjerge* ligger, selv omgivet af høje Fjelde og ligeledes af vulkansk Herkomst, den skønne *Kiwusø*, som Grev von Götzen **Kiwusøen.** fandt, og som han skildrede i sit smukke Værk: »Durch Afrika von Ost nach West«. Dens Afløb falder paa 120 Km. 700 M. og er fuldt af Føsser og pludselige Sænkninger. Kiwus og Tanganikas Vande føres altsaa gennem Lukuga til Congofloden.

Det nordøstligste Hjørne af Congostatens enhører til den gamle Nilflods Op- **Nilbæk-** land. *Nilen* kommer, som bekendt, **kenet.** fra den med sin nordlige Halvdel paa Engelsk, med sin sydlige Halvdel paa Tysk Østafrikas Grund liggende meget store Sø Victoria Nyanza (83,000 □ Km. = 1600 □ Mil). Efter at have dannet det smukke, 40 M. høje Vandfald *Murchison*, falder den derpaa ind i Al- **Albert-**bertsøens nordøstlige Hjørne, men **søen.** forlader strax igen denne Sø for at fortsætte sit Løb mod Nord. *Albertsøen* — som tidligere berørt, opdaget af Baker — er 3900 □ Km. (80 □ Mil) stor. Ogsaa den ligger i en vældig Klipperevne; den er derfor meget dyb og dens Vand af en smuk blaa Farve. *Nilen* er derefter sejlbart til *Dufilé* og 5—12 M. dyb. Men saa begynder der en Række uigennemtrængelige Strømhvirvler med lav Vandstand, som imid-

lertid kunne passeres af Piroguer ved Flodtid. Ind i Albertsøen falder Syd fra *Semlikifloden*, medbringende Vandet fra den af Stanley opdagede *Albert-Edward* **Albert-** Sø; denne er 4500 □ Km. (90 □ Mil) stor og omgivet af høje Bjerge, **Edward-***Virunga* mod Syd og Enden af *Mitumba* mod Vest. **søen.**

Af alle disse store Søer ligger imidlertid kun Kiwu helt paa Congostatens Grund. Vi fortalte ovenfor, at *Bangwélo* var helt engelsk. *Moëros* vestlige Halvdel tilhører Belgierne, den østlige tilligemed Sydenden af Tanganika England, hele Tanganikas Østside Tyskland. En Del af *Albert-Edwards* Østbred er atter engelsk, og *Albertsøen* ligger i

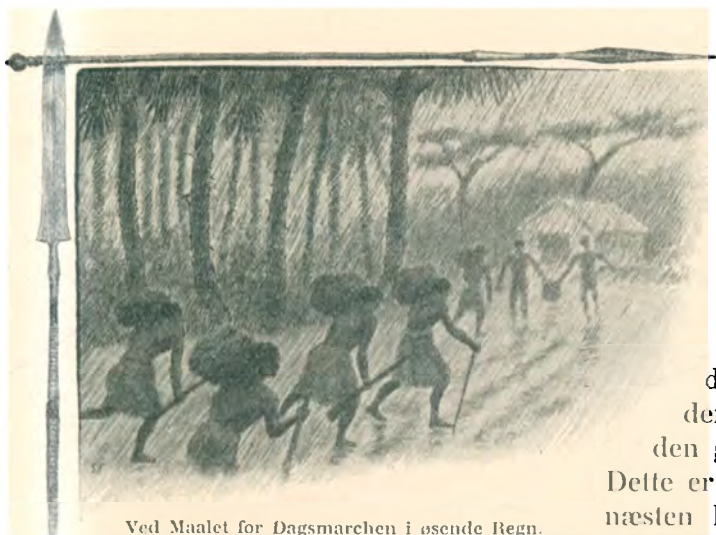
Engelsk Østafrika. Og heller ikke Nilen har jo i strengeste Forstand noget med Congo at gøre. Thi i Højde med Albertsøens Nordside drejer Statens egentlige Grænse af i nord-vestlig og derefter i vestlig Retning, idet den følger Vandskellet mellem Congofloden og Nilen. Men her er det saa, at Congostaten ved sin Forpagtning af Distriktet Ladó har opnaaet den Fordel at faa fat i Nilfloden og derigennem at faa Forbindelse Nord paa gennem Ægypten med Middelhavet.

Albert Søn.
(Bruuns • Afrika •.)

IV.

Meteorologiske Forhold.

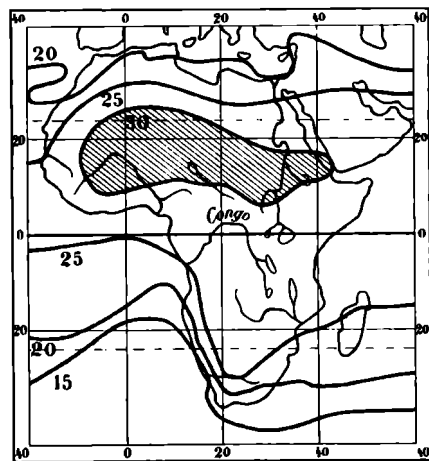
Ved Maalet for Dagsmarchen i øsende Regn.

de nordligste to Trediedelev af Sydamerika, Arabien, Forindien, Bagindien, de Ostindiske Øer, de nordligste to Trediedelev af Australien og Øerne i det stille Hav, til det hede tropiske Bælte med en gennemsnitlig Varme hele Aaret rundt af over 20° Celsius. Men den allerhedeste Strækning paa Jorden, med mellem 30 og 32°s Varme hele Aaret i Gennemsnit, er dog den indre Del af Nordafrika, mellem 25 og 15°s nordlig Bredde — se hosstaaende Kaartskitse A — og 10°s vestlig og 45°s østlig Længde (Greenwich), og i Congostaten naar Termometret kun i Landets nordøstlige Del i Januar og Februar Maaneder — se Kaartskitse B — denne Gennemsnitshøjde. Iøvrigt varierer Aarets Gennemsnitstemperatur i Congo mellem 25 og 30° — se Kaartskitserne B og C — og kan for hele Landet sættes til c. 27° Celsius eller 21½° Rm.

Middeltemperaturen er dog lavere ved Congoflodens

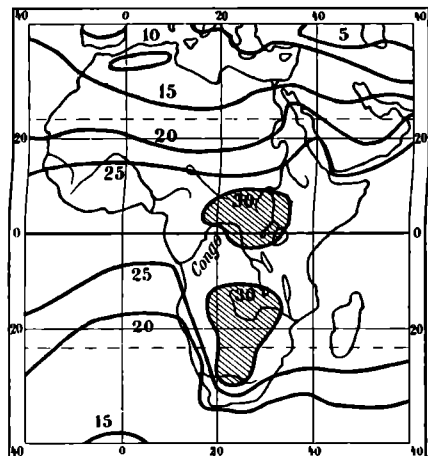
DET er meget almindeligt, at Europæere, der første Gang ankomme til Congo, skrive hjem, at Varmen slet ikke er saa slem dernede. De ventede dem en aldeles overvældende Hede og blive helt forbausede ved at opdage, at Termometret ikke staar højere, end det om Sommeren meget hyppigt gør i deres eget Land, selv om dette er et af den gamle Verdensdels nordligste.

Dette er ogsaa fuldstændig rigtigt. Thi vel hører næsten hele Afrika, den hedeste af alle vore 5 Verdensdelev, ligesom Centralamerika, Vestindien,

A: Isothermer for hele Aaret.

Munding. Thi fra Sydpolaregnene løber der en kold Strøm op langs Afrikas Vestkyst, hvoraf følger, at der paa Kysten i Midtafrika ikke er meget varmere end i Sydafrika. Men søger man fra Kysten ind i Congostaten, eller gaar man inde i Landet fra Sydgrænsen Nord paa, stiger den aarlige Middeltemperatur. Ved Banana er den saaledes 26, under samme Bredde i Landets Indre 28, omkring selve Ækvator atter noget lavere og i Landets nordlige Del 29° Celsius.

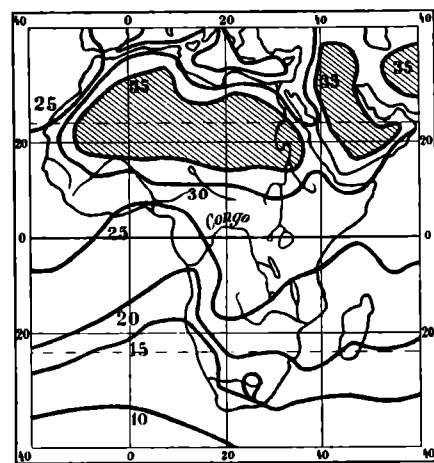

B: Isothermer for Januar.

Sammenligne vi nu disse Forhold med Forholdene i de Skandinaviske Lande, viser det sig, som sagt, at Congofarernes første Meddelelser dernedefra om, at der »slet ikke er saa varmt«, ere fuldstændig korrekte. Aarets Maximumstemperatur er nemlig i Gennemsnit for Stockholm 28,8^{0*}, for Christiania 30,8⁰, for Kjøbenhavn 26,3⁰, for hele Danmark 32,7⁰ C., ja, den absolute Maximumstemperatur endog henholdsvis 33,2, 33,9, 32,5 og 35,7⁰ C.

Det er altsaa ikke de ukendte Kviksølvhøjder, der generer Europæeren, specielt heller ikke Skandinaven, i Congo. Nej, det, der virker svækkende og sløvende paa ham, er den konstante Varme hele Aaret rundt. hele Aaret rundt, ikke den Omstændighed, at denne Varmes Middelværdi er langt højere end Gennemsnitsvarmen i hans Hjemstavn — Stockholms Middeltemperatur er 5,3, Christianias 5,5, Kjøbenhavns 7,5, hele Danmarks 7,3⁰ C. —, men netop det, at den aldrig afløses af nogen modsat Extrem, af en Vinter eller i alt Fald en Aarstid med meget lavere Temperatur.

I de tempererede Egne virker Omskiftelsen fra Sommer til Vinter styrkende paa den menneskelige Konstitution. Det er der ingen Tvivl om. Naar man i Stockholm i Aarets varmeste Maaned, Juli, har en Gennemsnitstemperatur

C: Isothermer for Juli.

*) For Stockholm efter daglige Observationer siden 1873. Efter ældre Iagttagelser haves dog et Maximum paa + 36° C. i Stockholm (9/7 1811).

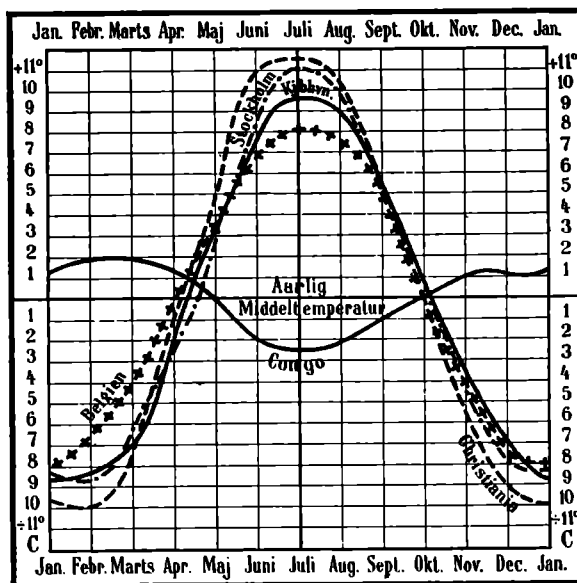
af 16,5, i Christiania af 17,0, i Kjøbenhavn af 17,0 og i hele Danmark af 15,9° C., medens de samme Steders koldeste Maaned, Januar eller Februar, giver en Kontravægt af henholdsvis ÷ 3,4, ÷ 4,5, ÷ 1,1 og ÷ 0,2° C. i Gennemsnit*), saa er det Overgange, der sikkert kun gavne det normale menneskelige Legeme.

I Congo har man derimod ikke Aarstider i den Forstand som i Nordeuropa. Ganske vist er gennemgaaende Juli Maaned, i Mod-sætning til hos os, den mindst varme Maaned, Januar (Februar maaske snarere**) den hede-ste, saaledes at Termometret stiger langsomt fra Juli til August, derpaa stærkere til November, bliver staaende i December, derpaa atter stiger til ind i Februar (Marts) og holder sig nogenlunde paa samme Punkt til i April, for saa at falde, navnlig stærkest i Juli. Men Gennemsnitstemperaturen er i de 5 Maaneder November—April kun 28½° C. mod 25 i de 4 Maaneder Juni—September. Forskellen er altsaa i Virkeligheden kun ringe, og det kan derfor siges at være det mest karakteristiske for Klimaet i disse Ækvatorialegne, at Temperaturen hele Aaret igennem undergaar saa svage Svingninger. Kurverne paa vedføjede Tabel D give et tydeligt Billede af en Sammenligning mellem Temperatursvingningerne Aaret rundt i de Skandinaviske Lande, Belgien og Congostaten. Og Forholdet illustreres yderligere, naar man lægger Mærke til, at medens Termometret i Skandinavien kun nogle faa Gange om Aaret gaar op over 30° C. om Dagen og op over 20° C. om Natten, saa gaar det i Congo i 150 Døgn om Aaret op over 30° og holder sig i 200 Døgn oppe over 20°. Ja, i Banana talte man i 1890 endog 165, i Kimuenza i Nedre-Congo i 1894—95 180 Dage med en Maximumstemperatur paa over 30° C.

Ved Siden af den stadige Varme paa de forskellige Tider af Aaret er der imidlertid ogsaa en anden Omstændighed, som kan være ret følelig og skæbnesvanger for de Hvide i Congo, og det er *de til sine Tider voldsomme Temperaturforandringer paa den enkelte Dag*, som vi ikke kende til herhjemme. Medens Middeldifferensen mellem højest og lavest Temperatur i Nordeuropa svinger omkring 7° C., saa er den i Congo ved Kysten allerede 8—9°, men i det Indre meget større, f. Ex. allerede ved Kimuenza 11, i Luluabourg 13° C. I hele Congo ere forholdsvist lave Temperaturer, fra 12—15°, hyppige, og navnlig er Afkølingen om Natten overordentlig stærk ved de sydlige store Bifloder til Congoen og paa det bakkede Terrain imellem dem.

*) Den aarlige Minimumstemperatur er i Gennemsnit for Stockholm ÷ 18,0, for Christiania ÷ 19,7, for Kjøbenhavn ÷ 13,8, for hele Danmark ÷ 20,4, den absolute Minimumstemperatur endog henholdsvis ÷ 30,0, ÷ 29,8, ÷ 25,0 og ÷ 29,0° C. (i Stockholm 20/1 1814 ÷ 32,0).

***) I Nedre-Congo Marts.

D: Varmesvingningerne i Aarets Løb.

Temperaturforandringerne paa de enkelte Dage.

I Højlandet nord for Moërosøen fandt Reichard, ifølge *Sievers-Hahn*, om Dagen 30—32 °s Varme og om Natten kun 3 ° C., og i det skovrige Katanga oplevede den samme Rejsende, i en Højde af 1150 M. over Havets Overflade, den laveste Temperatur paa hele sin Rejse, nemlig + 0,5 ° C., og det var ham ubegribeligt, at hans nøgne Folk kunde udholde en saadan Kulde, da Varmen om Dagen var meget betydelig. Ogsaa Brasseur fremhævede, at der i den tørre Tid blæste meget kolde Vinde i Katanga, og at Nætterne da havde en særdeles lav Temperatur. Wissmann fandt de 14—1500 M. høje Plateauer øst for Kwangofloden meget kolde; under 3 Uldtæpper frøs han gyseligt om Natten, og hans Fingre forbleve om Morgen stive af Kulde, indtil Solen jog den tætte Taage paa Flugt. Denne store Variation i Temperaturen indenfor faa Timer paa saa mange Steder i Congo volder tit Sygdomme baade hos Hvide og Sorte. Det er let at fatte, at det, naar Termometret efter en meget hed Dag falder 15—16, ja, indtil 25 °, kan have de alvorligste Følger for dem, der ikke har taget eller kunnet tage Forsigtighedsforholdsregler i saa Henseende.

Ly mod Solen.
(Dansk Søkaptajn L. Koch.)

Temperaturen er paa den enkelte Dag i Nedre-Congo lavest mellem 5 og 6 Morgen, højest Kl. 1 Eftermiddag, fra hvilket Tidspunkt den i Almindelighed falder jævnt til næste Morgen. Den højeste Middeltemperatur i Døgnet er for hele Aaret 29—30 °, for Marts Maaned 32—33 °, i Juli 25—26 ° C., den tilsvarende laveste Temperatur henholdsvis 20—21 °, 23—24 ° og 18 °, dog med mange Afvigelser naturligvis, og som anført særligt med betydelig lavere Minimumstemperaturer i de højere Dele af Landet.

I denne Del af Landet skal derfor Tiden medio Juni til Begyndelsen af September være den behageligste, smukkeste og sundeste. Varmen er til at udholde, Solen generer ikke, og de talrige Eftermiddage uden en Sky paa Himlen virke opmuntrende paa Sindet; de enkelte Dage, da Himlen er overtrukket, bryde Ensformigheden og tillade Udflugter og Jagtture. Det blaalige Taagesløv, der hviler over Egnen, det gulnede Græs, de mange nøgne Træer, Naturens Stilhed, alt dette minder noget om vore Eftersommerdage.

Men i Regntiden, især i Februar og Marts, er Heden ofte aldeles overvældende, og naar Solen sender sine lodrette Straaler ned paa den fugtige Jord, næsten kvælende. Tyskerne Dr. *von Danckelman* og Dr. *Thonner*, hvoraf den Første har anstillet omhyggelige meteorologiske Observationer ved Nedre-Congo, medens den Sidste har foretaget en Rejse ind i Landet til Mongallaegnene, omtalte henholdsvis for Vivis og Bomas Vedkommende meget trykkende hede Dage i Regntiden. Gør Aarstidernes store Temperaturforskel i Europa, skønt ogsaa den har Sygdomme i Følge, Befolkningen mere opvakt og virksom, saa udøver den ensformige Varme i det ækvatoriale Afrika, skønt den paa en vis Maade ved sin Regelmæssighed vel maa siges at holde Menneskelegemet i Ligevægt, dog, som alt udtalt, i Længden en svækkende og blødgørende Indflydelse paa Europæerne,

som kun lader sig bekæmpe med stor Vanskelighed, og i alt Fald kun tillige ved en efter Forholdene fuldstændig afpasset Levevis.

Det er *Regnen*, som karakteriserer *Aarstiderne* i Centralafrika. Og dog kan der næsten kun være Tale om udprægede Aarstider i Congoegnenes vestlige Del; thi i Landets Indre, og navnlig i Ækvatorialegnene, regner det mere eller mindre regelmæssigt hele Aaret rundt. *Regntiden* begynder i Nedre-Congo i Oktober og ophører i Maj. Fra Juni til September har man *den tørre Tid*.

Regnen i Congo. Aarstider.

Den hede Aarstid eller *Regntiden* melder sig med nogle kortvarige, fine Byger med flere tørre Dage imellem. I Slutningen af Oktober og Begyndelsen af November tiltage Bygerne i Hyppighed og Styrke og ledsages nu næsten altid af elektriske Udladninger. November og December ere overordentlig regnfulde. Slutningen af December og Januar Maaned danne dog atter en noget mindre vaad Periode, der hyppigt betegnes som *den lille tørre Tid*, og som i enkelte Egne endog kan forløbe næsten helt uden Regn. Derefter er i Tiden fra Slutningen af Februar og til Slutningen af April Regnen atter lige saa voldsom som i November—December. Disse Regnmaxima falde paa det nærmeste sammen med de Tidspunkter paa Aaret, paa hvilke Solen i sin Vandring frem og tilbage mellem Nord og Syd passerer Ækvator.

Regntiden.

Regnen i Congo ligner vore Tordenskyller; den er i Almindelighed kortvarig, men særdeles tæt og næsten altid ledsaget af Lyn og Torden og heftige Vindstød, *Tornadoer*, der komme fra de mest forskellige Retninger og følge Slag i Slag paa hinanden. En saadan Nedbør kan, i Forhold til dens Kortvarighed — eftersom det i Nedre-Congo, hvorom der her nærmest er Tale, sjældent regner mere end 6—7 Timer ad Gangen — give forbausende meget Vand. Man har efter en enkelt Regn maalt i Bolobo 16,4 Cm. I Danmark er det absolute Maximum, man har set for en enkelt Regn, 15,3 Cm.; men denne Regns Varighed var c. 11 Timer. I Øvre-Congo regner det dog undertiden indtil 13 Timer i Træk. Men 24 Timers Regn som hos os er aldrig iagttaget i Congo. Regnbygerne falde hyppigst mellem Kl. 2 og 9 Eftermiddag og om Natten til henimod Kl. 7 Morgen, og det regner, ifølge Thonner, gennemsnitligt hveranden Dag i Regntiden.

Gennem Sump i Regntiden.
(Efter »Le Congo Illustré« 1892.)

Den aarlige Regnmængde varierer naturligvis meget forskelligt paa forskellige Punkter i Landet og den er ogsaa ofte, navnlig ved Kysten, meget forskellig fra Aar til andet. I Banana var den saaledes i 1890—91 38,6, i 1893—94 95,5 Cm. *Den gennemsnitlige aarlige Regnmængde* stiger, naar man fra Syd nærmer sig Ækvator, og naar man fra Kysten søger ind mod Landets Indre, akkurat som Temperaturen. Den er i Banana 72,6, i Boma 76,1, i Vivi 107,9, i Kimuenza 124,3, i Léopoldville 150,2, i Lu-luabourg 154,4, i Bolobo 166,6, i Lusambo 167,7, i Nouvelle-Anvers 170,5 Cm. Til Sammenligning kan tjene, at den i Stockholm er 43,6, i Christiania 58,3, i Kjøbenhavn 56,2

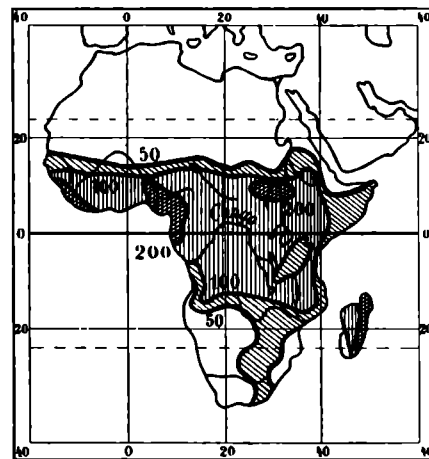
og i hele Danmark 61,4 Cm. *Aarets vaadeste Maaned* har man maalt at være følgende: i Banana April med 15,8 Cm. Regnmængde, i Vivi November med 28,7, i Léopoldville April med 26,8, i Bolobo December med 26,0, i Nouvelle-Anvers December med 23,7, i Yakoma September med 25,1, i Basoko Juni med 18,7, i Lusambo December med 25,0. Maximum af vaad Maaned er altsaa for disse Punkter 26,8. I Stockholm er Regnmængden i Aarets vaadeste Maaned 6,1, i Christiania 8,5, (i Bergen, paa Norges fugtige Vestkyst dog 22,8), i Kjøbenhavn 6,5, i hele Danmark 7,5 Cm.

Den tørre Aarstid er mere karakteristisk i sit Ydre end Regntiden. I Almindelighed regner **Den tørre Aarstid.** det ikke. Kun sjældent falder der en fin Støvregn eller »Cacimbo« paa 5--10 Minutter mellem 5 og 9 Morgen. Himlen er graa, og det blæser koldt. Vegetationen sygner efterhaanden hen af Mangel paa Vand, og naar Tørken langsomt, men sikkert har fuldført sit Arbejde, skimter man rundt i Horizonten Røgskyer, der bebude de aarligt tilbagevendende Græsbrande i Savaner og Stepper. Nogle Steder naa de deres Maximum i Slutningen af Juli, andre Steder først i September. Danckelman har beregnet, at omkring en $\frac{1}{6}$ af hele det tropiske Afrika er hjem søgt af disse Brande.

Paa de Tider er Horizonten hele Dagen igennem fyldt af et tæt Røgslør og om Natten af et stærkt Ildskær. De store afbrændte, forkullede og askebedækkede Strækninger gøre et trist Indtryk, og dette Landskabets øde Præg vedvarer, til de første Regnskyl som ved en Trolddom i kort Tid gengive Naturen dens frodige Plantevæxt og smilende Udseende.

Denne skarpe Adskillelse mellem Aarstiderne iagttages i hele Nedre-Congo. Dog allerede i Léopoldville faar man ofte et Par rigtige Regnskyl midt i den tørre Tid. I Bolobo ere kun Juni og Juli tørre. I Luluabourg og Lusambo er der slet ingen tør Tid, og noget lignende gælder, om end i noget mindre regelmæssig Grad, Egnene om Ækvator. I det hele falde Egnene uden tør Tid paa det nærmeste sammen med det af Ækvatorialskoven bedækkede Territorium. *Aarets tørreste Maaned* ere fundne at være for **De tørreste Maaned** følgende Punkter disse: i Banana Juni--Juli med 0,1 Cm. Regnmængde, i Vivi Juni--September med 0,0 Cm., i Léopoldville Juli med 0,0 Cm., i Bolobo Juli med 0,1 Cm., i Nouvelle-Anvers November med 6,5, i Yakoma Januar med 2,0, i Basoko Januar med 5,5, i Lusambo Juli med 0,4. I Stockholm har Aarets tørreste Maaned 1,7, i Christiania 2,4 (Bergen 9,6), i Kjøbenhavn 3,4, i hele Danmark 2,0 Cm. Regnmængde.

Ved selve Luftens Fugtighedsgrad forstaas som bekendt den Mængde Vanddampe, den indeholder. Den varierer i vort nordiske Klima ret betydeligt i Aarets Løb, idet den i Stockholm i Aarets fugtigste Maaned, December, er 88 %, i den tørreste Maaned kun 63 %, altsaa med en Differens af 25 %. I Christiania har man paa lignende Maade 81 % Vand i Luften i November Maaned, 62 % i Maj

E: Aarets Nedslagsmængde.

Maaned. I Kjøbenhavn har man 93 % i December, 72 % i Maj og Juni. I Gennemsnit er Luftens Fugtighedsgrad for hele Aaret i Stockholm 77, i Christiania 73, i Kjøbenhavn 83, i hele Danmark 84 %. Men det er altsaa om Vintren, at vi have den fugtigste Luft, om Sommeren den tørreste.

I Congo er Forholdet et helt andet. Vi have set, hvorledes den ret konstante Varme hele Aaret rundt i dette Land er uheldig for det menneskelige Legeme. Men den bliver det i endnu højere Grad eller rettere egentligt netop derved, at ogsaa Luftens Fugtighed næsten er konstant den samme hele Aaret igennem, idet den efter de hidtil indhøstede Erfaringer i Gennemsnit for hele Landet naar et Maximum i April Maaned paa 80 %, et Minimum i August paa 74 %, altsaa kun varierer med 6 % hele Aaret rundt og oven i Købet stiger og synker med Varmen. En tør Varme paa 30—38° C. kan være meget behagelig; men Folk, der høre hjemme i varme og tørre Egne, som Ægypterne, kunne føle sig stærkt besværede af 30 %s Varme, hvor der er mere Fugtighed i Luften end hjemme hos dem selv. Erfaringen viser, at 40 % Vanddampe i Luften først generer ved 30° C., medens 75 % Vand allerede gør det ved 21° C. Da nu Fugtighedsgraden i Congo*) paa det tørreste Tidspunkt af Dagen — Kl. 2 Eftm. — erfaringsmæssigt varierer mellem c. 88 % ved 23 %s Varme, og c. 51 % ved 33° C. (den falder paa den enkelte Dag ret betydeligt, naar Varmen stiger, og omvendt), saa vil man kunne forstaa, hvor trykkende Temperaturforholdene kunne blive dernede for Europæerne og specielt for Nordboerne, der nok kende Fugtighedsgrader hjemme paa over 90 %, men det rigtignok i Forbindelse med en Temperatur paa omkring 0° C., medens den gennemsnitlige Vandmængde af f. Ex. 83—84 % i Danmark svarer til en Gennemsnitstemperatur af ikke saa lidt under 10°. Denne forenede høje Varme og Fugtighed i Congo er det, de Hvide beklage sig over, og det med Rette. Thi foruden at være direkte ubehagelig og skadelig for dem, bliver den yderligere usund ved dens opløsende Virkning paa alle aflivede Plante- og Dyrestoffer. Dr. Pechuel-Loesche fortæller, at den af raadne Stoffer opfyldte Jord mange Steder i Regntiden udsender en Stank (»Savanestank«), der paa een Gang er saa karakteristisk for Landet og saa overvældende, at man aldrig glemmer den.

Ogsaa *Atmosfærens Tryk* er meget lidt foranderligt i Congo. Barometrets aarlige Middelhøjde er ved Kysten 760 Mm., i Regntiden 758, i den tørre Tid 762—63 Mm. I det Indre er Forskellen endnu mindre. Den absolute Forskel i Landet mellem højest og lavest Barometerstand er 12 Mm. De voldsomste Forstyrrelser i Atmosfæren synes her ikke at genere Kviksølvet. Uvejrene finde Sted baade ved højt og lavt Barometer, kun ledsagede af en aldeles forbigaaende Bevægelse af Kviksølv søjlen.

I Nedre-Congo og temmelig langt ind i Øvre-Congo ere Sydvest- og Vestenvinde fremherskende. Formentligt hidrøre de fra Luftstrømninger, foraarsagede ved **Vindfor-** den ovenomtalte Sydpolarstrøm. Undertiden kunne de være forholdsvis meget **holdene.** kolde, og Stanley mente, at det var disse Vinde, der bevirkede, at saa mange Europæere paa Stationerne langs Congofloden, navnlig i Vivi, bleve syge paa Grund af de voldsomme Temperatursvingninger paa enkelte Dage. I Landets Indre dominere Sydøstvinde, i dets

*) Nedre- og Melle-Congo.

østlige Egne Østenvinde. Langs med Congo-floden, dog ikke ved selve Kysten, kommer der ved Solnedgang, eller $\frac{1}{4}$ Time efter, hver Aften et pludseligt, heftigt Vindstød fra Vest eller Nordvest, der blæser 10—30 Minutter og saa bliver svagere, for længere ud paa Natten at svinge om til Sydvest. Iøvrigt blæser det gerne stærkest paa den varmeste Del af Dagen. Egentlige Storme har man slet ikke i Congo. Derimod ere kortvarige Hvirvelvinde, *Tornadoer*, der i faa Minutter kunne rase med en ganske overordentlig Voldsomhed, ret almindelige, især i Forbindelse med Uvejr.

Himlens Udseende er omtrent det samme i hele Congostaten. I Gennemsnit kan man sige, at Halvdelen eller en noget større Del af den er bedækket med Skyer. **Sky-dækket.** *I Regntiden* er Himlen skyet ved Solopgang, men opklares lidt efter lidt mellem 8 og 10 Form. Mellem 1 og 2 Eftm. kommer saa Regnen, der vedvarer til henad Aften. *I den tørre Tid* give Morgenskyerne i Løbet af Formiddagen Plads for en graalig, lys Himmel, der først henad Kl. 9—10 Aften dækkes af et Skylag, som kommer fra Vest og ofte i 10 Minutter fylder hele Horizonten. I det hele taget ere virkelig klare Dage langt sjældnere i Congo, end man skulde være tilbøjelig til at tro, selv i den tørre Tid. Tværtimod er der ofte netop i Regntiden enkelte fuldstændig straalende Dage med glimrende gennemsigtig Luft og med stjerneklare Nætter. Ellers er det i hele Ækvatorialskovdistriktet, hvor der, som anført, er ingen eller kun ganske kort tør Tid, en Omstændighed, der bidrager til at gøre et trist Indtryk paa den Rejsende, at Himlen næsten altid er bedækket med mørke, regnsvangre Skyer. Kun paa Congos Højdeplateauer er Formindskelsen af Skydækket meget iøjnefaldende i den tørre Tid. Himlen er da her kun lidet skyet fra Morgenstunden og fuldstændig ren og klar om Eftermiddagen.

Uvejr ere meget hyppige i det Indre af Congo. I Ækvatoregnene opstaa de hele Aaret rundt, i den sydlige Del af Landet kun i Regntiden. Undertiden komme **Lyn og Torden.** flere Uvejr op paa samme Dag fra forskellige Retninger. I Heftighed overgaa disse Uvejr langt de europæiske ved Lynenes Antal, men man hører langt mindre Torden dernede end herhjemme. Dog ere langvarige, fjerne Tordenbulder uden Uvejr paa selve Stedet almindelige. Uvejrene opstaa hyppigt mellem $12\frac{1}{2}$ og 2 Morgen eller 5—8 Morgen, ogsaa undertiden mellem 1 og 3 Efterm., men alleroftest mellem $6\frac{1}{2}$ og 9 Aften. De elektriske Udladninger lige efter Solnedgang ere tit af en aldeles ubeskrivelig Skønhed, dannende de utroligste Figurer, spillende undertiden i helt violette eller røde Farver. Dr. Pechuel-Loesche talte en Gang ved Kysten i 5 Minutter 297 Lyn. Wissmann skildrer Regn- og Uvejrstidens Begyndelse ved Øvre-Kassai paa en meget anskuelig Maade: I den tørre Tid havde Himlen der aldrig været ganske klar, men havde haft en graablaa, om end blændende Farve, medens Steppebrandenes brunlige Røgslør laa lejret i hele Horizonten. Nætterne havde været kolde, Morgenerne i Almindelighed rige paa Dug. Men mod Slutningen af August betegnede Lynene i Nord og Øst, at Regntiden nærmede sig, og nu begyndte Uvejrene, som i Begyndelsen indfandt sig med Mellemlum, men efter den 10. September hver Dag Kl. 4 Efterm. Ogsaa han omtaler med Beundring den i Regntiden hyppigt gennemsigtige Luft og den pragtfulde Stjernehimmel. Efter Reichards Skildringer synes Uvejrene i det Indre ikke at staa meget tilbage med Hensyn til elektriske

Udladninger for dem ved Kysten; det var ofte umuligt at tælle Lynene, og ringformede eller forgrenede eller i Grupper paa 3—4 fra et og samme Punkt udslyngede Lynstraaler vare hyppige. Wissmann bemærker, at man ved Kassai midt i Regntiden næsten stadigt hørte Tordenen rulle i det fjerne, og at Himlen om Natten uafledigt oplystes af Lynene. Ogsaa i Urskoven ved Lowafloden saa Grev Götzen Himlen hele Timer i Flamme og mærkede endnu længe efter Uvejret, hvorledes hele Atmosfæren var gennemtrængt af en skarp Lugt af Ozon.

Det er meget ualmindeligt, at Uvejrene i Congo ere ledsagede af *Hagel*. Ved Kysten ere Hagelvejr aldeles ukendte. Inde i Landet har man dog haft en Del saadanne Tilfælde. Ved Lusambo faldt der saaledes i 92, ved Kimuenza i 95 **Hagel**. og 97 Hagel af Størrelse som Hønsæg, og i 94 oplevede von Götzen lignende Nedslag vest for Kiwusøen.

Ved Kysten er *Taage* overordentlig sjælden. Inde i Landet er den derimod særdeles hyppig og navnlig i Skovegne en stadig og langvarig Gæst hver Morgen. **Taage** Ja, navnlig i den tørre Tid anmeldes her baade Morgen og Aften som oftest **og Dug**. af lavt liggende, hvide Skyer, der uophørligt gennem Atmosfæren filtrere en tæt, dryssende Støvregn, som trænger gennem alt og lægger sig som et Slør over hele Jordoverfladen. Det er de portugisiske Koloniers »Cacimbo« og Guineakystens »Smokes«. Ligeledes er det et almindeligt Fænomen, at Dalene et Kvarterstid efter en Skylregn fyldes af et tæt Taage-slør. Paa Højsletterne forekommer Taagen ikke saa ofte.

I hele Congo er *Duggen* hyppig om Morgenen og ofte meget stærk, dog navnlig ved Kysten. Den 6. Januar 1890 faldt der saaledes i Banana en saa stærk Dug, at Vandet flød ned ad Tagene og Jorden var lige saa vaad som efter en øsende Regn.

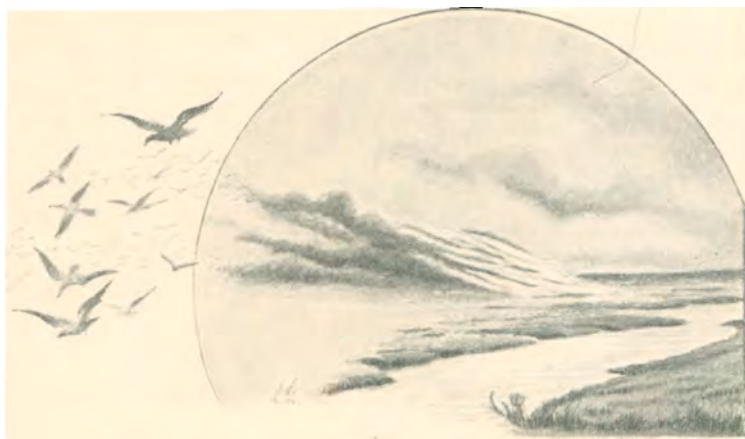
At de østlige Egne af Centralafrika, hvor Vulkaner endnu ere i Virksomhed, ikke ere frie for Paavirkninger fra Jordens Indre, er naturligt. Jordrystelser høre da heller slet ikke til Sjældenhederne der. Dog har man ingen Beretninger om **Jordskælv**. saadanne Begivenheder af særlig voldsom Karakter. Exempelvis skal blot nævnes, at man i Stanleyville mellem den 7. og 8. Oktober 1900 følte 2 paa hinanden følgende vulkanske Stød med 3 Minutters Mellemrum, uden at hverken Bygninger eller Mennesker led Fortrød.

(Vignet efter •Le Congo Illustré• 1892.)

v.

Planteverdenen.

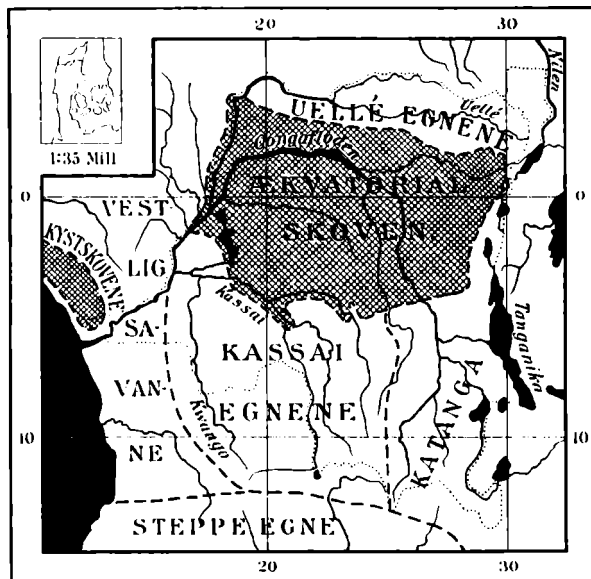
Busksteppen brænder.
(Vignet efter •Le Congo Illustré 1892.)

LANGS hele Vestkysten af Afrika« — skriver Stanley —, »fra Sierra Leone til Ogowéflodens Munding, er Landskabet en uendelig Skov. Under Tropernes Sol og uafbrudte Regnskyl udfolder *Planteverdenen* her sin mest glimrende Rigdom af Former og trykker Dyrelivet ned i anden Række. Skoven stiger, saa at sige, umiddelbart op af Atlanterhavets Bølger og fortsættes med de samme Typer og

samme Overdaadighed tværs gennem Verdensdelen til Victoria Nyanza og Tanganika. Men syd for Ogowé viger den tilbage fra Kysten og giver Plads for et aabent Savanlandskab med store Plæner med indtil 7 M. højt Græs og skyggefulde Lunde af mægtige Træer. Tidligere Afrikarejsende have meget heldigt betegnet dette Landskab, der omslutter Afrikas mest typiske Egne, som lignende en vældig Park.« I store Træk indeholde de foregaaende Linier i Virkeligheden en træffende Beskrivelse af Congobegetets Udseende i sin Helhed.

Skulde vi følge Wauters, falder imidlertid ved nærmere Eftersyn den store Flods Bassin naturligt i botanisk Henseende i fem Regioner, der, siger han, ganske vist indbyrdes frembyde store Ligheder med Hensyn til Plantearternes Fordeling, men som alligevel ere vidt forskellige med Hensyn til Landskabets Udseende. Disse Regioners Forskelligartethed er en Følge af deres Nærhed ved Ækvator, af deres Naboskab med Havet eller med de store Indsøer, eller af deres større eller mindre Højde over Havfladen. Congobegetets midterste store Terrasse, der gennemskæres af Ækvator, og hvor det næsten altid regner, er bedækket af den eviggrønne *Ækvatorialskov*, Urskoven, i hvilken den tropiske Flora naar Toppunktet af sin Magt og Yppighed. I Landets nordlige Egne, omkring Uellé, og i dets sydlige Egne, omkring Stanley-Pool, Kassai, Øvre-Lomami og Kamolondo, tvende

Regioner, der ligge i 4⁰s Afstand eller endnu længere fra Klodens Middelinie, paa høje Plateauer eller paa bjergrige eller nøgne Skellinier, er Fugtigheden derimod ikke vedvarende, men tørre og vaade Aarstider afløse hinanden; her træffer man *Busksteppen*, sammenblandet med den langs Vandløbene af *Galeriskove* gennemskaarne *Savane*. I de sumpede Egne ved Congoflodens Munding gøre Brakvandet og Havbriserne deres Indflydelse gældende paa Vegetationen, og paa Stepperne endelig i den øverste Region mærker man de store Søers Paavirkning og de høje Egenes lavere Temperatur og navnlig deres kolde Nætter. Stanley har ved sine Bøger: »Gennem det mørke Fastland« og »I det mørkeste Afrika« givet Congo et Navn, som det vanskeligt vil kunne frigøre sig for. Men i Virkeligheden indeslutter denne Del af Afrika alligevel alle Trin blandt de tropiske Landskabsformer, lige fra Steppen og den træfattige Savane til den tætte, fugtige Urskov. Hvor Tørtiden forsvinder, hersker Skoven nok i tætte Masser, men dog vist aldrig helt uden Afbrydelse af lyse Pletter. Ellers er det overalt Savanen, der dominerer.

Congoegnenes Bevoxning.

Steppen, Busksteppen — »*la Brousse*«, som Belgierne og Franskmændene kalde den

— bestaar af umaadelige Tykninger **Steppen.**

af 3—6 M. høje *Græsarter*, blandede med usle, forkrøblede Træer: *Cassiaer* (hørende til de bælgfrugtede Planter), *Bauhiniaer* (tornede og klatrende Buske eller Træer, hvis stærke Bast ofte anvendes til Tove), af *Eriodendronarter* (Uldtræer, store Træer, hvis Stammer og Grene ligeledes ofte ere fulde af Barktorne) og Træer og Buske af *Vortemælkfamilien* (Euforbier).

Men Græssene dominere, og deres stive og haarde Rør og de lange, baandagtige, ofte skarprandede Blade besværiggøre Marchen og bibringe

Busksteppe ved Kimbongo.
(Efter Thonner.)

ofte "den" Rejsende smertefulde Saar. Busksteppen bedækker Vandskellet mellem Congo og Nilen, Shari og Zambése og Egnen mellem Boma og Stanley-Pool, og i den tørre Tid er intet mere trøstesløst end Synet af disse endeløse, gule Græsmasser.

Hvert Aar stikke de Indfødte Ild paa Dele af Steppen, det hele blusser i Vejret som Blaar, og i faa Øjeblikke slaa uhyre Flammer højt mod Himlen og fare hurtigere end en Hest i den vildeste Karrière afsted i Vindretningen. Myriader af Insekter fylde Luften ovenover Baalet, Tusinder af insektædende Fugle myldre om dem, og højt oppe kredse store Rovfugle for hvert Minut at slaa ned og bortføre Krybdyr eller smaa firføddede Skabninger. Negrene forårsage disse Brande dels for at udrydde Insekter og Kryb, dels for at kunne jage det Vildt, der nu af Flammerne drives hen paa Steder, hvor dets Forfølgere saa vente med Spyd og Pil; men der anrettes paa denne Maade stor Skade paa Jordbunden, som blottes for Plantevæxt uden at gødes tilstrækkeligt af den magre Aske.

Centralafrikansk Savane.
(Efter Pechuel-Loesche.)

Savanen ligner paa Afstand nærmest en Køkken- eller Frugthave. Det er denne Landskabstype, de Rejsende kalde Parklandet. Jordbunden dækkes af talrige Græsarter, af hvilke flere afgive et fortræffeligt Foder, medens andre udmærke sig ved deres gyldne Ax eller smukke violet-rosenrøde Korn. Imellem Græssene ses Masser af kæmpe-mæssige *Euforbier*, *Orkidéer* (Gøgeurter), deriblandt f. Ex. en herlig *Lissochilus* med høje Stilke, der bære store violette Blomster, *Liliacéer* og andre tropiske Urter, hvis Farvepragt og Størrelse hvert Øjeblik henrykke den Fremmedes Øje. Specielt kunne nævnes de talrige *Aroidéer*, hvortil ogsaa *Kalaerne* høre; Løjtnant *Axel Schou* omtaler i et af sine Breve begejstret nogle aldeles dejlige Kalaer, som han i November 1894 traf i en lille Skov ved Karavanvejen i Nedre-Congo: Bægeret tre Gange saa stort som en stor Stuekala hjemme hos os, Støvvejen en hel Alen lang. Og op over disse Græs og Urter rage spredt eller i snart større, snart mindre Grupper smaa Træer med runde Kroner paa ikke over 5—6 M.s Højde, blandt hvilke mange *Anonacéer* (*Anona*: Flasketræet) og *Akacier*. I de højere liggende Egne, især i Dalene i Mitumbabjergene, træffes hele Skove af vældige *Bambus* paa indtil 15 M.s Højde.

Euforbie.
(•Le Congo Illustré• 1893.)

I den tørre Tid er Savanen dog ikke saa skøn at skue, naar Solen i flere Maaneder i Træk gennemsteger Vegetationen. Ogsaa her fortære hvert Aar uhyre Brande — paasatte eller opstaaede ved Selvantændelse — Bevovningen.

Skov ved Lukoléla.
(Efter Thonner.)

tation, der aldrig hviler, som Planterne hjemme hos os om Vinteren, men som voxer ustandseligt Time for Time; kun faa Træer kaste deres Blade paa visse Tider af Aaret. »Man forestille sig« — for igen at benytte Stanleys Skildringer — »en af vore almindelige europæiske Skove, i hvilken tæt Buskads fylder Mellemrummet mellem Træerne. En lignende Skov danner i Congos Ækvatorialskov Underskoven for en Højskov med Træer paa 30—45 M.s Højde. Det hele er en uigennemtrængelig Klynge af Træstammer, Grene og

Skandinaver i Congo.

Som i visse Dele af Indien og omkring Amazonflodens Kilder, saaledes breder der sig ogsaa i Afrikas Ækvatorialegne uhyre jomfruelige Urskove. Congostaten har to udprægede Regioner af denne Art.

Den ene ligger i Nedre-Congo, nord for Boma. Det er *Mayombeskoven*, den sydligste bjergrige Del af det for lidt siden nævnte vældige Skovparti, der strækker sig mod Nord gennem Fransk Congo, langs Guineakysten og helt op mod Sierra Leone i en Bredde ind ad Landet til af 70—100 Km.

Den anden Urskovregion er den alt mange Gange omtalte, saakaldte *Ækvatorialskov*, der mod Nord strækker sig lige til Uellé, mod Syd til Léopold II's Sø og Vandskellet mellem Floderne Ruki og Lukenie, mod Vest til Krystalbjergene, mod Øst til Foden af Mitumbabjergene. Her var det, siger Wauters, at fordmum det store indre Hav laa, som tømtes gennem Zingapasset, vest for Léopoldville. Den evige Regn har paa disse Steder frembragt en enestaaende, kolossal Vege-

»Vi komme ud af Skoven.« (Emin-Pascha-Expeditionen.)
(Efter Stanley.)

Ranker, dryppende af Vand og Fugtighed, hvorigennem Solens Straaler aldrig naa. Betræder man denne Urskov, siger man for lange Tider Farvel til Solen. Vant til ellers at marchere hurtigt, maa man nu standse hvert Øjeblik for taalmodigt at vente, til man, maaske kun ved at krybe paa Hænder og Fødder, gennem et Hul, der er hugget i Plantemassen, kan komme nogle Skridt videre.

Baobabtræ, der begynder at faa Blade og Blomster.
(Efter Sir H. H. Johnston.)

Hvert Træ, hver Gren, der berøres, sender en Regn af Vanddraaber ned

over En. Himlen ses ikke; man ved ikke, om den er graa eller klar. Man marcherer Dage efter Dage, Uger efter Uger afsted i et Halvmørke som i Europa efter Solnedgang.» Læs

om Emin-Pascha-Expeditionens Hentykkelse, da den fra Ækvatorialskeven slap ud i »Græs«landet!

Baobabblomst.
(•Le Congo Illustré• 1895.)

I vore Skove fylder den samme Træsart ofte store Strækninger; i den tropiske Urskov, saaledes ogsaa i Congo, træffer man derimod i Almindelighed paa en Tønde Land kun forholdsvis faa Exemplarer af samme Slags. Afvekslingen er derfor uendelig.

Frugten af Elæis.
(•Le Congo Illustré• 1892.)

Blandt Træerne i Urskoven tiltrækker især det kæmpemæssige *Baobabtræ* (*Abebrødtræet*, *Adansonia digitata*), Elefanten blandt Afrikas Planter, sig Opmærksomheden. Dets Stamme, neppe 4—5 M. høj fra Jorden til der, hvor den ofte henved 50 M. brede Krone skyder ud, kan naa et Omfang af indtil 50 M. (80 Alen) og tjener enkelte Steder til Bolig for de Indfødte, andre Steder til Stald for Smaakreaturer. Man har beregnet enkelte Baobabtræers Alder til — 5000 Aar. Største Delen af Aaret staar dette Træ nøgent, kun behængt med graabrune, melonagtige, henved $\frac{1}{2}$ M. lange Frugter. Blandt de forholdsvis faa Palmearter mærkes den majestætiske *afrikanske Oliepalme* (*Elæis guineensis*), et af de faa Træer, som i disse Egne danne hele Skove for sig, og *Rafiapalmen*, begge med fjerdelte Blade, *Deleb-* eller

Elæis.
(•Le Congo Illustré• 1892.)

Palmyrapalmen (*Borassus flabelliformis*) med Frugter som Kokosnødder og med vifteformede Blade, undertiden 30—40 M. høj, *Hyfænen* samt *den vilde Dadelpalme* (*Phoenix spinosa*) med rodstillede Blade, der danner tætte Krat langs Bredderne af Congofloden. De fleste Palmearter blive kun 8—10 M. høje. De øvrige store Træer tilhøre de forskellige Arter. Lad os nævne *det gule Mahognitræ* (*Sarchocephalus Didderichi*), der naar en Højde af 50—60 M., *det afrikanske Teaktræ* (*Oldfielda africana*), *Bomuldtræet* (*Bombax africana*), indtil 30 M. højt, *Tamarinten*, *Obatræet* (*Irvingia gabonensis*), *Mullapanzatræet* (*Pentaclethra macrophylla*); *Safutræet* (*Canarium saphu*), hvis violette Frugt af Størrelse som en Blomme spises kogt eller ristet i Asken og i Smagen minder lidt om Terpentin, men er meget efterspurgt af baade Hvide og Sorte; *Spansk Peber*, *Calabas*, det indtil 20 M. høje *Colatræ*, *Copaltræet*, *Orleantræet*, *Mangotræet* (*Mangifera indica*) med sin ferskenlignende Frugt; *Anacardie-træet* (*Anacardium occidentale*), af samme Familie som det foregaaende, hvis Frugtstilke spises, medens Frugten benyttes til at lave Blæk og Vedet som »hvidt Mahognitræ«, og endelig *det vestafrikanske Smør- eller Schitræ* (*Bassia Parkii*), hvis haarde Ved er meget fast og brugbart, og hvis hestekastanieagtige Frugter levere et hvidgrønt, velmagende, lets melteligt Fedtstof.

Borassuspalme med Snylteplante paa Kukulsetten ved Nilen.
(Fot. tilh. Kmdt. Chr. Holm.)

Vestafrikansk Galeriskov.
(Efter Pechuel-Loesche.)

Af urteagtige Planter findes især *Bregner*, *Amomum* (til denne Slægt hører *Kardemomme*) og *Costus* (ogsaa en Krydderplante), *Commelinacéer* og andre. Ofte ser man ogsaa her vidunderlig dejlige Blomster, saaledes en anden *Lissochilus*, *Lissochilus giganteus*, hvis indtil 2½ M. lange Stilke bære rosenformede, purpurfarvede Blomster. og *Haemanthus Lindeni*, en *Amaryllidé*, hvis Skærm pranger med over hundrede laxefarvede, 1—2 Tommer brede Blomster. Paa mange Træer findes som Snylteplanter paa Stamme eller Grene *Ulvefødder*, *Kaktusser* og *Orkidéer*, som Slyngplanter *Aroïdéer* og *Bregner*. Talløse *Lianer* krybe tværs gennem Skovene, vikle sig rundt om Træernes Stammer, holdende sig fast til disse og Grenene med Slyngtraade eller Suge-

Som alt antydet Side 73 har den gode Stanley overdrevet ikke saa lidt i sin Skildring af Ækvatorialskovens Vildhed og Uhygge. For en Del har han været undskyldt; thi den fuldstændige Mangel paa baade Dyr og menneskelige Væsner i de Skovegne, han passerede, de fortvivlede Vej- og Transportforhold og de Ulykker, den Nød, Emin-Pascha-Expeditionen led, havde ganske naturligt omgivet Minderne om hine Dage med et saare trist Skær. Men for en Del er vel ogsaa en Forfatters Lyst til at gøre Fremstillingen fængslende løben af med ham. I alt Fald have de nyere Rejsende i Almindelighed erklæret, at fuldt saa frygtelig, som Stanley paastod det, er Ækvatorialskoven da heller ikke. Mange tidligere Rejsende, der fulgte Floderne, have maaske ogsaa af

Flydende Papyrusplanter ved Stanley-Pool.
(Efter Johnston, se Bruuns • Afrika.)

Galeriskovene. de mange Mile brede *Galeriskove* ladet sig forlede til at tro, at hele

Egnen var lige tæt bevoxet. Tværs gennem Savaner og Stepper fortsættes nemlig Urskoven langs Vandløbene, navnlig i Uellés paa Bifloder saa rige Bækken, og, set ude fra, ligner denne Bevoxning ofte en mægtig Mur af Løvværk. Træerne, indtil 20—30 M. høje, staa paa selve Flodbredden eller op ad Skrænterne, saa at Stammerne tit ikke ses, før man stiger ned i selve Floddalen. Denne Skovform kalde Belgierne *Galerierne*. Gennem disse slynge sig de Indfødtes Stier trappemæssigt op og ned ad Trin, dannede af de for Jorden blottede Trærødder.

I Congolandenes *Sumpe* møder man allevegne, sammenblandet med Rør og Siv, den 3—4 M. høje *Papyrusplante*, der i Lagunerne danner hele Tykninger. Paa **Sumpene.** samme Maade voxer i de Partier af de store Søer, der ere under gradvis Ud-

Ambatch i Sumpene ved Øvre-Nil.
(Efter •Le Congo Illustré• 1895.)

tørring, *Ambatchen* (*Herminia elaphroxylon*), en 5—7 M. høj, tornet Busk med store, orangefarvede Blomster; naar Vandet forsvinder, dør *Ambatchen*; dens lette, svampede Ved benyttes til Flaader. Desuden vrimle Sumpene naturligvis af Myriader af alle mulige Vandplanter, ofte med talrige smukke Blomster. I Dyndet langs Bredderne af Congomundingen voxer i tætte Krat *Mangroven* eller *Mangletræet* (*Rizophora mangle*); dens Ved bruges til Gavntømmer, af Frugterne laves en gærende Drik. Ved Flodtiden øjner man her kun paa Stranden et tæt Buskads, hvis lysegrønne eller graa, læderagtige Blade svømme paa Vandet, og hvis smaa gullige Blomster udsende en bedøvende Lugt; men, naar Ebben er indtraadt, opdager man, at Buskadset fra før er Kronen af 15—20 M. høje Træer, fra hvis Stammer talrige forgrenede Rødder staa ud til alle Sider nedefter og paa en Maade danne en omvendt Krone. Paa Mangroven snylte *Lavarter*, af hvilke nogle give udmærkede røde Farver (Orseille).

Rundtomkring Negerbyerne i hele Landet tæffes Plantager, Haver og Marker med Frugttræer, Korn og Køkkenurter. Af Træer dyrker man først og fremmest **De dyrkede Planter** *Bananen* eller *Pisangen (Musa)*, der, sammen med *Delebpalmen*, er de Indfødtes vigtigste Næringskilde, samt dernæst i Congo, *Safuen*, *Mangoen* og *Papayatræet (Carica papaya)*.

Banan.
(Efter Robert Brown.)

sønderrives af den første Tornado for dog hurtigt at erstattes, deres **Bananen.** rødlige Blomster og smukke violette, røde eller gule Frugtklaser. De i Congo mest yndede Arter ere *Paradisfignen (Musa paradisiaca)*, der især nydes grøn, ristet eller kogt, og *den almindelige Banan (Musa sapientum)*, der bærer smaa søde Frugter, som spises modne, raa eller syltede, de saakaldte Sølvbananer. Banantræet, der naar en Højde af 4—5 M., er ganske overordentlig frugtbart og dets Frugter ganske overordentlig nærrende; et enkelt Træ kan levere indtil 100 Kg. Frugter aarligt. Man har beregnet, at et Areal, beplantet med Bananer, giver 44 Gange saa meget Næringsstof som, hvis det var beplantet med Kartoffler, og 133 Gange saa meget som, hvis det bar Hvede. Ogsaa for Europæeren er **Bananen** et saare vigtigt Fødemiddel i Congo, og neppe er derfor en ny Station etableret, før man skynder sig at anlægge en Bananplantage. Det gaar meget let, naar man kan finde et Stykke god Jord, der ikke er alt for fugtig; thi man river blot Skuddene af Træerne, knækker Toppen af dem og stikker dem i Jorden, og strax begynde de at slaa Rødder.

Safutræ i Plantningerne ved Equateurville.
(Efter Thonner.)

Papayatræets Frugter ligne Meloner, ere meget saftige og meget sunde **Papaya.**

Safu og Mango. og kunne endog som oftest uden Skade nydes af de Syge. Safuen og Mangoen ere alt omtalte foran.

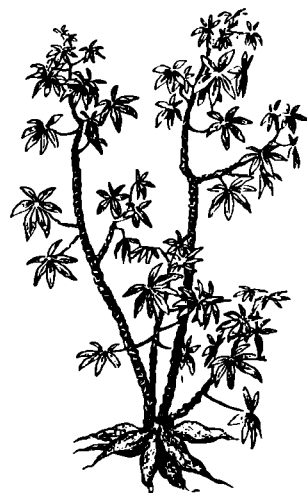
Appelsiner og Citroner. Fremdeles dyrkes *Appelsin-* og *Citrontræet*, af Krydderplanterne særligt *Anona senegalensis*, en Busk, som bærer Frugter, der meget ligne Abrikosen, og en *Flasketræart*, *Anona reticulata*, hvis herligt krydrede Frugt paa Grund af sin Form er kendt under Navnet »*Coeur-de-boeuf*« (Oxehjerte). Denne sidste Frugt vækker altid de Nyankomnes største Beundring,

Mangotræ i Léopoldville i Regntiden.
(Efter Thonner.)

Den stammer fra Amerika og er for nogle Aarhundreder siden indført af Handlende til Afrika, hvor de Indfødte mange Steder hurtigt gjorde den til deres Yndlingsfødemiddel. Den forekommer i Congo i to Varieteter, den ene med grønne Stilke og søde og uskadelige Rødder, den anden med røde Stilke og Rødder, der ere bitre og giftige i raa Tilstand, men som blive uskadelige efter Kogning eller anden Behandling. Maniocen fordrer god Jord, som denne let findes i ryddede Skovpletter, og er ganske særdeles taknemlig at dyrke. De Indfødte lave paa et saadant Stykke Land Rækker af smaa Jordtoppe, i hver af hvilke de simpelthen putte 2—3 Stykker Stilke af en levende Plante, hvilke næsten strax begynde at gro, saa at Planten hurtigt bliver en lille Busk paa 2 M.s Højde; efter 8 Maaneders

Løjtnant *In de Betou* beskriver den saaledes: saa stor som et Menneskehoved, grøn udenpaa, med enkelte Pigge, hvid indeni, med en Smag som en Blanding af Ananas, Citronsalt, Papay og Ferskner.

Manioc.
(Le Congo Illustré. 1892.)

Ananas. Ogsaa *Ananas* findes paa alle de større Stationer. *Kaffetræet* voxer vildt i Sankuru, Lomami, Bomu og Ubangi, men nye Arter ere indførte fra kaffeproducerende Egne; ligeledes er *Cacaotræet* indført i Congo. Man havde gjort Regning paa at skabe en Udførselsartikel af disse Træers Produkter; men det maa endnu anses for tvivlsomt, om man vil naa noget af Betydning i den Retning.

En af de mest karakteristiske, dyrkede Planter i Congo er *Manioc* (*Manihot utilisima*), der især træffes i Landets vestlige og midterste Del og hvis Rødder afgive et fortrinligt Næringsmiddel.

Manioc.

Forløb blive Rødderne tykke og vedblive at voxe i 3 Aar, idet de tilsidst blive saa svære, at en enkelt Plantes Rodbuntt akkurat er en passende Last for en Drager. Maniocroden er Congonegrenes Brød. Den ikke giftige Rod kan spises skrællet, raa eller kogt og minder da om en Roe. Men den bitre Maniocrod lægges

Ignoseknold.
(•Le Congo
Illustré. 1894.)

i 4—5 Dage i Blød i rindende Vand, hvorved den befries for sin Gift (Blaasyre, Cyanbrinte), undergaar en let Gæringsproces og kommer til at lugte lidt harskt. Den kan da spises ristet, men er meget tør, hvorfor Negrene dyppe den i Palmeolie, de Hvide i Smør. Af den gærede Rod kan man ogsaa ælte Melstoffet ud, hvorpaa dette formes som Brød og bages i Damp. Derved faar man den saakaldte *Chikwangué*. Hver Negerstamme har sin Form for Chikwanguen, snart som lange Pølser, snart som tynde Stænger, oftest som runde eller aflange Brød, der veje indtil 2 Kg. og mere. De Sorte spise Chikwanguen med Palmeolie og Peber; uden Salt er det en flov Spise; naar den ikke er løftet, er den tung og vanskelig at fordøje. De Hvide skære den i Skiver og riste den som Tvebakker; brunet i Svinefedt eller Smør og bestrøet med Sukker smager den meget godt. Af

Papayatræer i Léopoldville.
(Efter Thonner.)

Ung Igname.
(•Le Congo Illustré.
1894.)

Maniocmelet (Cassava) lave Sydcongoleserne ogsaa en Art Vælling, der, ifølge Livingstone, smager væmmeligt som Klister af daarligt Kartoffelmel. De unge Skud af Maniocplanten endelig spises kogte som en fortræffelig Grøntret.

Maniocplanten giver paa samme Areal dobbelt saa meget Udbytte som Kartofflen, men udsuger hurtigt Jorden.

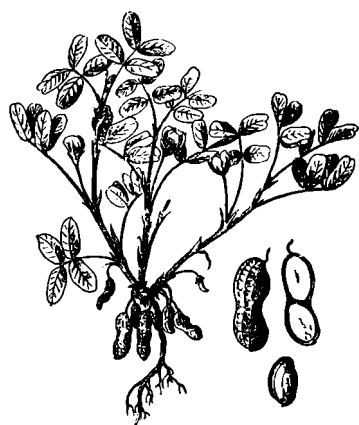
Af andre Rodplanter maa vi endnu nævne *Ignamen* med store indtil 20 Kg. tunge underjordiske, stivelseholdige Knolde, ligeledes spiselige i kogt Tilstand, og de søde *Kartofler*

Patater.
(•Le Congo Illustré. 1894.)

»(Patates douces«, som Belgierne kalde dem). Europæeren, der kommer til Congo, og navnlig Belgieren, savner i høj Grad den egentlige Kartoffel. Det er da ogsaa lykkedes at indføre Kartoffelarter fra de Canariske Øer og

Madeira, og disse dyrkes med Held ved Tanganika, Kabambarré og Ponthierville. Af stor Betydning ere ogsaa *Arachiderne* (*Jordnødderne*, *Arachis hypogæa*) en ærte-**Jordnødderne.** blomstret Plante, der besidder den Ejendommelighed, at den efter Ablomstringen

Arachide (Jordnød).
(•Le Congo Illustré• 1892.)

sænker sin Frugtknude ned i Jorden, hvor Frugterne, der ligne Hasselnødder noget i Smagen, men ere mere olieholdige, modnes. Jordnødderne spises raa, ristede eller kogte. Som bekendt er Jordnødden et vigtigt Middel til Fremstilling af vegetabilsk Olie.

Af Kornsorter træffes, især i **Korn-** de østlige Egne af **sorter.** Congo, *Mais*, *Sorgho*, *Hirse*, *Ris*, *Eleusine* og, især i Nedre-Congo, *Sesam*. Sesam leverer som bekendt ogsaa Olie;

man venter af den og af Jordnødden efterhaanden at kunne skabe store Udførselsartikler for Congo. Endelig dyrkes i Midt- og Øst-Congo en hel Del *Sukkerrør* og i største Delen af Landet til Rygning *Tobak* og *Hamp*.

Hirse. — Sorgho. — Eleusine.
(•Le Congo Illustré• 1895.)

Sesammark ved Evamkoyo.
(Efter Thonner.)

VI.

Dyreverden.

Fugleliv paa Øerne i Kiwusøen.
(Paafugletraner.)
(Efter Grev von Götzen.)

GENNEM Centralafrikas Savaner og Skove strejfe Flokke af Elefanter, Bøfler, Zebræer og Antiloper; i Floder og Søer vrimle Flodheste og Krokodiller; Krattene ere befolkede af Tusinder af Aber; overalt mylrer det med Termitter, Myrer, Myg og Sommerfugle. Det store Vildt finder man dog i størst Mængde i de højere liggende Egne, f. Ex. i Katanga og omkring Øvre-Luálaba, hvor man paa græsrigge Sletter kan træffe flere Tusinde af disse Dyr samlede. Derimod er Vestlandet forholdsvis fattigt paa Dyr; kun Flodhestene træffes her syd for Congofloden i alle Vandløb og Søer, men selv Krokodillerne ere i denne Kant af Landet ikke saa overordentlig talrige.

Som *Flodhesten* i det hele er et for Afrika karakteristisk Dyr, idet den ikke forekommer i de andre Verdensdele, saaledes er den navnlig i høj **Flod-**Grad typisk for Congostaten, der jo i det **hesten.** væsentlige er et eneste stort Flodgebet. De Indfødte kalde den i Nedre-Congo »N'Guvu«, ved den øvre Flod »N'Gubu«, paa Kiswahili »Kiboko«. Saavel dens som flere andre af de nedenfor omtalte Dyrs Udseende turde være almindeligt bekendt; alligevel vedføje vi nogle Billeder, navnlig hentede fra *Wissmanns*, af *Kuhnert* saa prægtigt illustrerede Jagtskildringer. Flod-

hestens Højde er lidt over $1\frac{1}{2}$ M., dens Længde fra Snude til Hale c. $4\frac{1}{2}$ M., dens Vægt omtrent 2500 Kg. I sin vældige Mave rummer den et Maaltid paa 200 Liter »Grøntsager«. I Reglen forekommer den i Flokke paa 3—10 Stykker, men i enkelte Floder, som Kassai og Sanga, i Skarer paa flere Hundreder. Vandet er dens rette Element; her svømmer og dykker den med stor Behændighed; den kan svømme under Vandfladen i hele 5 Minutter og løbe om paa Bunden af en Flod eller Sø med en Fod Vand over Hovedet. Dens Hud kan blive indtil en Tomme tyk. Tænderne ere hvidere og haardere, men skørere end

Elfenben. Kødet af den voxne Flodhest spises gerne af de Indfødte, nødigere af de Hvide, da det er sejt og har en ram Bismag; derimod er Ungernes Kød godt, og Tungen af disse en Delikatesse.

De mange Fortællinger om Flodhestens Vildhed og Ondskabsfuldhed ere maaske ofte overdrevne. Men i Egne, hvor den efterstræbes meget, bliver den naturligvis sky, og er den saaret, er den en meget farlig Modstander. Med største Lethed løfter den en Baad eller Pirogue med 20—30 Mands Besætning i Vejret. Undertiden angriber den dog ogsaa Baade uden at være jaget eller anskudt og kan være en saare ubehagelig Gæst, naar den finder paa at forhindre en Karavane i at passere en Flod. En Gang overfaldt saaledes Flodheste den lille Congodamper »En Avant« og tilføjede den saa megen Skade, at den

Flodheste, dasende paa en Sandbanke.
(Efter Wissmann-Kuhnert.)

sank, dog heldigvis paa grundt Vand. Om et mindre hyggeligt Sammenstød med en Flodhest fortæller Kaptajn Madsen følgende:

»Den 28. Januar 1891 gik jeg med Damperen fra *Léo**) ind i Kwangofloden, hvor vi toge Kaptajn *Dhanis* med en Expedition ombord. Det gik opad Floden for at naa Stationen *Kingunchi*. Sejladsen var vanskelig, og vi kom tilsidst den 25. Februar til et Sted, der maatte være nær ved Maalet, men hvorfra enhver yderligere Sejlads paa Grund af Stene og Klipper var umulig; høje Bjerge omgave os paa begge Sider. Den belgiske Løjtnant *Hogstraeten*, en ualmindelig elskværdig og flink ung Mand, sendes da med 10 Zanzibaritsoldater videre for at finde Stationen. Det hele, de faa med dem, er nogle tørre Beskøjter, og Løjtnanten 4 Tæpper til at svøbe sig ind i om Natten. Den 1. Marts om Morgenen kommer deres Kano tilbage; allerede paa Afstand se vi, at der kun er 7 Mand i Stedet for 11 ombord. Den lille Patrouille var naaet til 2 Km. fra *Kingunchi*, da den blev angreben af Flodheste, der væltede Baaden, og af hvilke en i eet Bid knuste begge Løjtnantens Ben, medens en anden lemlæstede en Zanzibarit. Det

*) *Léo*: almindelig Forkortelse for *Léopoldville*.

lykkedes dog Folkene at faa Kanoen paa ret Køl igen og de Saarede ombord. De naaede ogsaa Stationen; men her døde Løjtnant Hogstraeten samme Aften under forfærdelige Lidelser.»

Et Par Beretninger om Flodhestejagter skulle vi finde Plads til nedenfor.

Den *Elefant*, man træffer i Afrika, — i Nedre-Congo kaldet »N'Zao«, ved den øvre Flod »N'Joku« eller »N'Zoku«, paa Kiswahili »Tembo« — er ejendommelig ved sine store Øren, ved, at den har 4 Hove paa For-, 3 paa Bagfødderne (den indiske Elefant har henholdsvis 5 og 4), ved de to Gribelæber paa Snabelspidsen (den indiske Elefant har her en Fingertap) og ved sine lange Stødtænder (indtil 2,5 M., medens den indiske Elefants Tænder ikke blive over halvanden M. lange). Den har samme Farve

Elefanten.

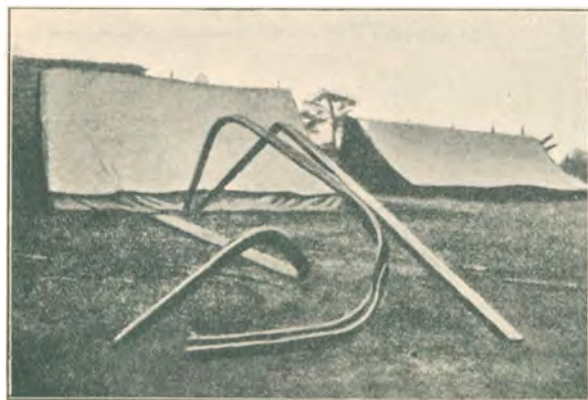
Afrikanske Elefanter.
(Efter Wissmann-Kuhnert.)

som sin indiske Frænde, men overgaar for Hannens Vedkommende (3,5, ja, indtil 4,8 M.) ofte denne i Størrelse, medens Hunnen til Gengæld i Regelen er mindre end den indiske Hun. Dens Vægt kan være 3—4000 Kg. Stødtænderne kunne veje 30—50, undtagelsesvis 75—90 Kg.

Kun tilsyneladende er Elefanten plump. I Virkeligheden er den endog meget behændig. I sin Pasgang tilbagelægger den mageligt 4—6 Km. i Timen og, naar den slaar over i sit slæbende og dundrende Løb, for kortere Tid indtil 15—20 Km. i Timen. Galopere og springe kan den ikke, men den klatrer op ad forholdsvis stejle Skrænter. Man har set en Flok Elefanter svømme i rivende Strøm i 6 Timer i Træk, derefter hvile en kort Tid paa en Sandbanke og saa svømme videre i 3 Timer. Flokkene ere i Reglen paa 20—30, men undertiden paa 50—100 Stykker; de føres af en gammel Hun, medens de voxne Hanner strejfe enkeltvis om i Nærheden.

Paa Kystlandet i Afrika er Elefanten nu helt forsvunden. Uafladeligt efterstræbt af ubarmhjertige Fjender for sine Tænders Skyld, har det mægtige Dyr efterhaanden søgt tilbage til Ækvatorialsloven og de indre Flodbassiner, og enkelte Forfattere spaa, at den i Løbet af 150—200 Aar vil være udryddet i disse Egne af Jordkloden. Congostaten har derfor ved Dekret siden 1889 forbudt al Jagt paa dette Dyr uden særlig Tilladelse, og Udbyttet af ulovlige Jagter konfiskeres. Endnu gennemkrydses dog de fleste Skove i det indre Congo af Elefantens Stier, og Landsbyer og Marker hærages jævnlige af dens natlige Overfald. I talrige Skarer øjnes den paa Sletterne og i Skovbrynne, og undertiden have Karavaner, Expeditioner og Arbejdere mindre glædelige Møder med den.

I det hele synes Elefanten, ligesom Aben og Papegøjen, at være i Besiddelse af

Telegrafstænger, ødelagte af Elefanter.
(•La Belgique Coloniale• 1900.)

en vis Ødelæggelseslyst. Den fortærer f. Ex. kun en ringe Del af sit Bytte. I Egne, hvor der er Masser af Elefanter, komme disse Dyr, naar det har regnet, undertiden i Hundredvis ind i Landsbyerne og nedtrampe alt. Ved Nilen, hvor der vrimler af dem, trænge de ind paa Stationerne — hvad der saaledes er hædet i Muggi og Laboré — og rive Tagene eller Væggene i Stykker paa Hytterne. Telegraf- og Telefonarbejderne have ofte haft meget Besvær af dem.

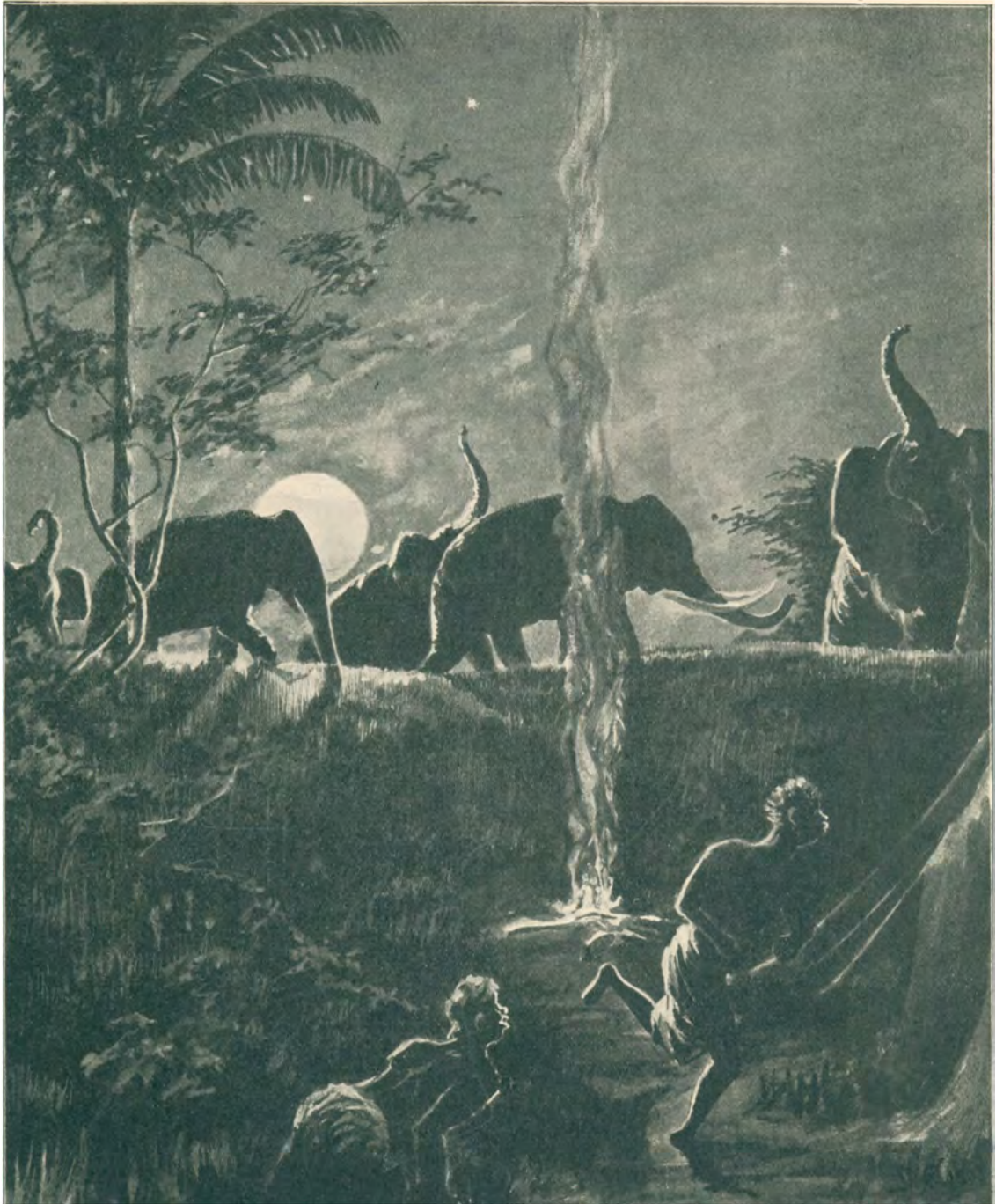
Elefantjagten er i Regelen mere anstren- gende end farlig. Vi henvise med Hensyn til Exempler paa denne Jagt bl. a. især til de interessante Beretninger om den svenske

Kaptajn P. A. Møllers Oplevelser i »Tre Ar i Congo«, men tænke iøvrigt ogsaa at indflette lignende Smaaskildringer længere henne i Bogen. I Almindelighed indretter man Faldgruber, eller Flokkene jages ind i Indhegninger, eller Dyrene skydes simpelthen fra Baghold. Gruberne kunne dog ofte blive skæbnesvangre for Menneskene. Under Van Gèles Besøg i Ubangiegnene i 1889 styrtede saaledes den 2. Juni en Zanzibarit ned i en saadan Fordybning, blev spiddet og døde strax efter at være trukken op igen.

Som Exempel paa, at Elefanterne selv kunne blive ubehagelige Fjender, fortæller Emin Pascha i »Petermannsche Mittheilungen« 1877 om en Soldat, der saaredes af en hævnerrig Elefant. Dyret, som tidligere var blevet anskudt og skilt fra sine Kammerater, stillede sig paa Lur i Krattet ved en Ombøjning af Karavanvejen langs Nilen, greb den første Soldat i et Kommando med Stødtænderne og løftede ham i Vejret. Da Soldaten imidlertid puttede sin ene Arm i Gabet paa den, lod den ham falde, men gennem- borede dog hans højre Laar, inden den blev jaget bort.

For at fortsætte med endnu et af de Tykhudede, saa findes *Næsehornet*, dog kun i ringe Antal, i Katanga, Manyema og omkring Bomufloden. Det er, som be- **Næse- hornet.** kendt, meget vanskeligt at jage paa Grund af dets overordentlige Hurtighed; selv paa 3 Ben styrter det afsted med den voldsomste Fart. Om hvor frygtelig en Modstander det er, naar det gør Front mod Jægeren, er det overflødig at fortælle.

Zebraen lever i store Flokke paa Hundreder af Stykker i Katanga og paa Savanerne omkring Tanganika. I Almindelighed er den meget nysgerrig og bliver staaende, **Zebraen.** til man er en halv Snes Skridt fra den, hvorefter det er en Fornøjelse at se det smukke Dyr galopere hen over Sletten. Dens Kød kan være meget velsmagende.

Bøflen er det mest udbredte større Pattedyr i hele Afrika og findes i forskellige Arter. Den største af disse, *den Capske Bøffel* (*Bubalus caffer*) — Højde 1,5 til 1,8 M. — forekommer i næsten hele Congobassinet i Flokke paa 20—30 Stykker, ja, hvor den har Fred for Mennesker, ligesom Elefanten paa Hundreder af Dyr. Fra Aften til tidlig Morgen græsser den; om Dagen ligger den sovende eller drøvtyggende paa skyggefulde, helst sumpede Steder. Ofte er dens Hud, fordi den vælter sig i Dyndet, dækket med et tykt Lag Smuds. Jagten paa den er temmelig farlig; thi, naar den er saaret, styrter den sig i blindt Raseri mod sin Fjende eller flygter for at skjule sig lidt længere borte og derpaa uformodet fare frem til Angreb. Navnlig skal den i Nedre-Congo forekommende Bøffel, der siges ikke at være ganske samme Art som den fornævnte, være slem at have at gøre med. Følgende Uddrag af Løjtnant Schous Breve giver et lille Exempel paa Følgerne af en uheldig Bøffeljagt, paa, hvilke Opgaver der kan tilfalde en Hvid i Congo, og paa — en Lægmands Vidunderkur:

29. Marts 1895: »En af mine flinkeste Folk var paa Bøffeljagt for nogle Uger siden, men ramte ikke Dyret, som for løs paa ham og kastede ham i Luften med Hornene. Den Ulykkelige havde det Mod at gribe fat i Hornene; men hans Kræfter var for svage, og 3 Gange slyngedes han til Jorden. Tredie Gang havde han Aandsnærværelse nok til at blive liggende som død, hvorpaa Bøflen forlod ham efter at have snuset til ham et Par Gange. Hans Kammerater bragte ham hjem til mig som en blodig, uigenkendelig Masse. 18 Huller havde Dyrets frygtelige Horn boret i Stakkelen. Med blødende Hjerter hørte jeg ham stamme: »Sisjo, tata, n'gai akufi (Schou, Fader, jeg dør)!« »Nej, Du skal ikke dø; nu skal jeg give Dig Medicin!« Jeg vadskede ham med Karbolvand, og saa — begyndte jeg at sy ham sammen, syede i en hel Time 18 Huller sammen i menneskeligt Kød! Hvilken Blodlugt, det var frygteligt! Jeg er ellers ikke nervøs; men dette rokkede mine Nerver, og saa brølede min Ven af Smerte, hver Gang Naalen trængte ind i det blodige Kød, og jeg havde ingen Kloroform. Da jeg var færdig og alle Bandager af Jodoform lagte paa, lignede han en stor Byldt. I de nærmeste Dage var han ved nogenlunde godt Humør, ja, begyndte endog at spise med Appetit; men saa brød der en Lungeinflammation med Blodspytning løs, idet et af Bøflens Horn var trængt ind i Ryggen under Skulderbladet og derfra ind i Lungen, og jeg opgav Haabet om at frelse ham. Jeg har set mange Slags Dødsmaader. Jeg har set Mennesker gennemborede af Kugler, Spyd og Pile og ødelagte af Krokodiller, paa Karavanvejen har jeg set dem udstrakte tværs over Stien, døde af Sult og Udmattelse, — men noget saa forfærdeligt som Lemlæstelse ved en rasende Bøffel tror jeg ikke der eksisterer.« — 15. April s. A.: »Min Bøffeljæger er endnu i Live. Stakkelen følger mig med sine store, lidende Dueøjne, hver Gang jeg ser til ham, hvilket sker 3 Gange om Dagen. Han har Fortrøstning til mig, og jeg er hans Haab. Jeg sætter mig ved hans Seng og fortæller ham noget, som kan interessere ham. Undertiden vil han snakke med, men en advarende Haandbevægelse, og han lukker Munden; thi jeg har forbudt ham at tale.« — 29. April: »Min Bøffeljæger lever — og kommer sig! Han har nu faaet en saadan Appetit, at han er lige ved at »æde« mig ud af Stationen.«

Kuduantilope.
(Efter Wissmann-Kuhnert.)

Ogsaa *vilde Oxe* og *Vildsvin*, af hvilke nogle Arter benyttes som Husdyr hos Mombuttuerne, og navnlig store Masser af *Antiloper* forekomme i Congo, Antiloperne især i de østlige Egne i talrige Afskygninger, lige fra Dværgantiloper, ikke større **Vilde Oxe**.

Vildsvin. end en lille Hund, og til vældige Exemplarer. Blandt de mange Arter af disse
Antiloper. kunne nævnes: *Gazeller, Pallaher, Springbukke, Kuduer, Gnuer, Vandbukke, Elen-*
Giraffen. *antiloper og Hesteantiloper.* Fremdeles træffes *Giraffen* i Egnene om Øvre-Uellé
 og om den øvre Nil.

Endelig har det vakt en vis Opsigt i den lærde Verden,
Okapien. at man har meldt i Skovene ved Øvre-Aruwimi (Ituri)
 at have truffet et mærkeligt, hidtil ukendt Pattedyr,
 som man efter Skildringerne troede at kunne identificere med
 det formentligt uddøde Dyr, »Helladoterium«, af hvilket man
 ved Udgravninger havde fundet Skeletter i Grækenland. Af
 dette Dyr har Congostatens Museum i Tervueren fornylig faaet
 et Skelet af en Hun og Skindet af en Han. Men samtidigt
 har man ogsaa fundet det samme Dyr i Engelsk Øst-Afrika,
 og har sendt Hovedskaller og Skind af det til London, og ifjor
 har Guvernør Johnston endogsaa kunnet glæde den engelske
 Hovedstad med et fuldstændigt Exemplar, der er blevet ud-
 stoppet. *Okapien*, som de Indfødte kalde den, er af Størrelse
 som en Hest, med en lang Hals og et Hoved, der minder om
 Giraffen, men Ben med Klove, der ligne Antilopens. Kroppens
 Farve er rødbrun med afvejlende blaagraa og lysegule Striber over Bagparten; Hovedet
 er hvidgult med rødbrun Isse og Nakke, Snuden blaagraa.

Vandbukke.
 (Efter Wissmann-Kuhnert.)

Blandt de store Rovdyr maa naturligvis først nævnes »*Dyrenes Konge*«, der efter
Løven. nogle Rejsendes Paastand ikke findes i det egentlige Centralbassin, hvad der
 lyder ret forklarligt, eftersom det Bytte, den søger, Bøfler, Zebraer, Antiloper,
 Giraffer o. s. v., kun træffes der i ringe Antal. I Efteraaret 1897 saa dog Major Cambier
 paa Jernbanelinien i Nedre-Congo en Løve af smud-
 siggul Farve, kun lidt større end en Leopard. Den i
 Katanga forekommende Løveart er meget stor og
 uden Man. Det er i det hele i Statens sydøstlige
 vildtrige Hjørne, syd for M'Pala (ved Tanganika), at
 denne store Kat forekommer i størst Antal. De Ind-
 fødte kalde den »Simba« og have stor Respekt for den.
 Den er overordentlig vanskelig at komme paa Skud,
 da den kun gaar ud i mørke Nætter; de Dyr, der
 aflives, tages derfor almindeligvis i Faldgruber eller
 Fælder. Paa enkelte Steder er Løven en fuldstændig
 Landeplage. Katangaselskabets Ingeniør *Levêque* skri-
 ver saaledes hjem den 22. Oktober 1900:

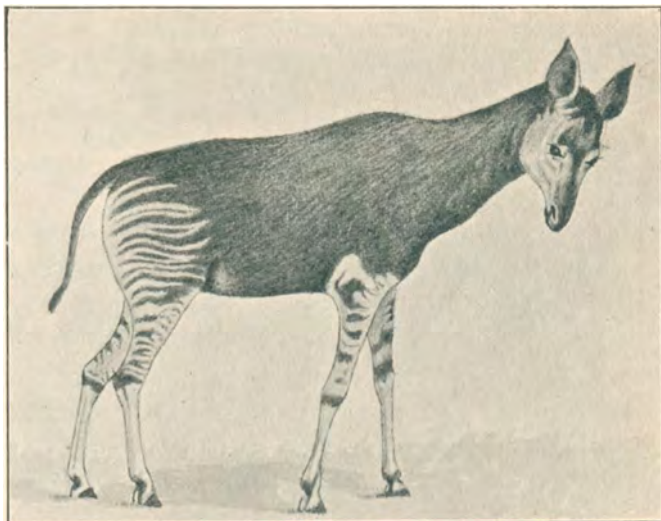

Hesteantilope.
 (Efter Wissmann-Kuhnert.)

»Vi ere nødte til at forlade Stationen *Kululu* (ved Moërosøen), fordi der er for mange Løver.
 Overalt ligge de i Baghold, ved Bækkene og langs Stierne; de gemme sig knapt. Een Mand have vi faaet
 dræbt, og hvert Øjeblik maa Folkene flygte op i Træerne for at redde Livet.«

Congostatens mest karakteristiske og mest udbredte og frygtede Rovdyr er dog
Leo- *Leoparden*, i Nedre-Congo kaldet »N'Go«, ved den øvre Flod »N'Goye« eller
parden. »N'Koye«, paa Kiswahili »Tjui«. Den træffes overalt, hvor der findes Vildt,

navnlig Antiloper, og er især almindelig i Uellé, Kassai, Manyema og Katanga. Som Løven søger den sin Føde i mørke Nætter og fanges hyppigst i Fælder. Den er meget dristig og overmaade farlig i ensomme Egne, idet den trænger ind i Hytter og Huse og slæber de Sovende ud. At der dræbes mange Leopardter i Congo mellem Aar og Dag, ser man bedst deraf, at ingen Europæer forlader Landet uden at medtage nogle Skind af dette Dyr; heller ikke ser man mange Høvdinge uden Halsbaand af Leopardtænder eller Kløer. Om Dagen skjuler Leoparden sig i Tykningen, hvor den ligger og døser, ofte oppe i Grene i et Træ. Dens Spor ligner en uhyre stor Hunds, kun, at man ikke ser Aftrykket af Klørerne. Blandt de uendelig mange Exempler paa dette Rovdyrs Dristighed, samt paa dets Behændighed, Styrke og deraf følgende Farlighed for Mennesker og Dyr skal anføres:

Okapi.

(Tegnet af L. Goldmann efter «La Belgique Coloniale» 1902.)

Løjtnant Schou beretter: »En Leopard tog min store, fine Andrik, Skildvagten skød efter den, og siden forlagde den sit Jagtrevier til Missionen

Leopard, skudt af den belgiske Løjtnant van Goitzenhoven ved Lejren ved Romée.

(Fot. lilh. Kapt. Schönberg.)

frem, og Leoparden dræbes ved et Skud gennem Fældens Pæleværk. Den maalte fra Snude til Halespids 4 Alen, selve Kroppen 2½ Alen, Højden over Skulderen 15 Tommer. Et prægtigt Skind gav den.

her lige ved (Lukoléla), formodentlig haabende paa en humanere Behandling der. Den begyndte med at bryde ind i Gedestalden og dræbte paa een Nat 2 Faar, 1 Vædder og 1 Kid, som den tog med sig. Saa byggede Missionæerne en Fælde og satte et Kid derind som Lokkemad. Samme Nat kommer Leoparden spaserende ind i Fælden, som klapper sammen om den; men det generer den ikke, den river en af Stolperne løs og stikker af med Lokkemaden. Fælden bliver forstærket og et nyt Kid ofret; næste Nat spaserer Fyren paany af med Lokkemaden, denne Gang uden blot at røre ved Snorene, som skulde lukke Fælden. Tredie Nat et nyt Kid og samme Præstation; men Leoparden bryder ud gennem Taget. 4. Gang laves Fælden til, og et 4. Kid ofres. Leoparden er nu bleven saa dristig, at den knapt venter, til det bliver mørkt, men allerede Kl. 7 Aften gaar ind i Fælden og tager Kiddet, uden at Fælden klapper sammen. Men denne Gang lykkes det hurtigt at faa Fælden repareret og Snorene anbragte saa godt, at Dyret ikke paa nogen Maade kan undgaa at røre ved dem. Røveren kommer igen Kl. 11, og nu er Monsieur endelig fangen. Han river og slider i Fælden; men den er ham for stærk. Han brøler af Arrigskab; men der hjælper ingen »Kære Mor«. Geværerne komme

I *Luébo*, skriver Lt. *Reitzel-Nielsen*, vare Beboerne i 99 i høj Grad generede af Leopardter, selv ved højlys Dag. De Hvide maatte altid have deres Geværer ved Haanden. Direktøren for »S. A. B.«*) sidder en Dag i November og spiser Frokost, kaster tilfældigt et Blik ud paa den aabne Veranda og ser der en stor Leopard, som staar og stirrer paa ham. Geværret staar ved Siden af ham; han griber det og dræber Dyret ved 3 paa hinanden følgende Skud. En anden Funktionær for samme Selskab kommer Dagen efter fra Spisningen i Fællesmessen hjem til sit Hus i klart Maaneskin. Han drejer om Hjørnet til Gavlen, hvor Indgangsdøren er; 3 Skridt fra ham staar en Leopard parat til Spring. Han er heldig nok til i en Fart at faa givet den en Kugle.

Lt. *Lindegaard* fortæller, at Telegrafexpeditionen, der i 1899 udgik fra Tanganika, i en eneste Nat fik 4 Negre dræbte af Leopardter, trods Skildvagter og Baal, og det var endda paa Hovedruten, midt imellem Albertville og Kabambarré.

Schakalen og den plettede Hyæne forraade

Schakaler. overalt i Congo om Natten deres
Hyæner. Nærværelse ved deres Skrig. Den
Vilde
Hunde. sidste er gullig med mørkebrune
Ræve. Pletter, smaa afrundede Øren, uden

Man og større og stærkere end de andre Hyænerarter; den jager i Flokke og gør vedholdende med en Lyd som en djævelsk Latter. I de nordligste Distrikter af Landet træffes *Hyænehunden* (*Lycæon pictus*), der nærmest ligner en Ulv, men er det mest brogede af alle Pattedyr, med store sorte, gule og hvide usymmetriske Pletter over hele Legemet. Ogsaa den jager i Flokke paa 10—15 Stykker, angriber de store, græsædende Pattedyr, selv Bøflen, og er heller ikke bange for Mennesket. Den afrikanske *Ræv*, kaldet »Chinette« paa Fransk, er sort og hvid, men ligner forresten den europæiske i Størrelse og Legemsbygning.

Blandt de mange i Congo forekommende *mindre Pattedyr* skulle nævnes *Faraorotten* (*Ichneumon*) og *Desmerkatten*, der gøre stor Nytte ved at fortære Krokodilleæg,
Pattedyr. *Pindsvin*, *Egern* og *Harer*. Fremdeles ere de Tusinder af *Rotter* en sand Landeplage i hele Staten; om Natten bide de endog løs paa sovende Mennesker. *Moskusrotten*, graa, med lang Snude, er almindelig; alt, hvad den rører ved, kommer til at lugte af Moskus i flere Dage, og et saadant Dyr kan tvinge En til at rømme en Hytte. Hertil komme *Dovendyr*, *Skældyr* og *Flagermus*, hvilke sidste i visse Egne, bl. a. i Ubangi, findes i umaadelige Masser; man har fundet Træer saa stærkt bedækkede med dem, at alle Grene vare lige ved at knækkes.

Endelig have vi tilbage blandt Pattedyrene at omtale *Aberne*, der høre til de i Centralafrika stærkest repræsenterede Dyr. Langs Floderne springe de om i Træerne med uhyre Behændighed og ere meget vanskelige at skyde, da de ikke sidde rolige et eneste Øjeblik. I de østlige Bjerge træffes *Hundehovederne*; *Bavianen*, der let tæmmes, er almindelig allevegne, ligeledes Congos særlige *Abe*, *Marekatten*, som larmende og skrigende hærger Plantagerne i Flokke paa 100—200 Stykker. Mange af disse Aber efterstræbes paa Grund af deres Skind, og Kødets af flere af dem er spiseligt. Af de

Leopard dræbt ved en Fælde i Pwéto.
(Fot. tilh. Kommandant Ch. Lemaire.)

*) »Société Anonyme Belge pour le Commerce du Haut-Congo.«

store Aber forekommer *Chimpanzéen* overalt; den bliver indtil 1½ M. høj, altsaa over 50 Tommer. Især er den udbredt i Uellé og i Mayombe, hvor dens Kød spises, og i den store Ækvatorialskov. I Lukoléla fælde Missionærerne ofte disse Dyr. Naar Chimpanzéerne holde Maaltid, samles de alle, hver med sin Proviant, i en stor Kreds, men forsvinde ved mindste Alarm med ubegribelig Behændighed og Hurtighed i Skovens tætteste Krat. *Gorillaen* er mindre klog, men langt farligere; ofte er den Sejrherr i Kamp med Leoparden. Den lever i Reglen paa de mest ensomme Steder, i tætte Jungler og især i dybe Dale med tæt Bevoksning eller paa solrige, ensomme Pletter i Skovene, altid i Nærheden af Vand; men den skifter stadigt Opholdssted, fordi den, trods sin Størrelse og Styrke, udelukkende lever af Frugter. Den opholder sig dog ikke i Træerne, men paa Jorden og springer op i Træerne for at plukke sit Foder. Den voxne Gorilla er saa stærk, at det er umuligt at fange den levende, den unge Abe allerede saa vild, voldsom og utæmmelig, at den gerne dør af Raseri i Fangenskab.

I Skovene i Omegnen af Kabambarré var der i 1899 en

Masse Gorillaer, der efterhaanden bleve saa dristige, at Guvernør Dhanis en Gang i Januar i Dagsbefalingen gav Ordre til at hindre Aberne i »at promenerere i Lejren«.

Voxen Han-Gorilla.

(Efter Tegning af Viandier i »Le Congo Illustré« 1893.)

Skandinaver i Congo.

Voxen Chimpanzæe.

(Efter Tegning af Viandier i »Le Congo Illustré« 1893.)

Generalkommissær *de la Kethulle de Ryhove* omtaler et lille Pattedyr, der er meget udbredt i Øvre-Congo, men blot sjældent ses og meget vanskeligt fanges. Det ligner en Abe, en Saalegænger, en Maar, et Dovendyr, har et meget smukt graahvidt Skind og kaldes af de Indfødte »*Ekatokoto*«, er maaske en Art *Halvabe* (afbildet Side 92). Først efter 3 Aars Ophold fik han fat i et levende Exempel, som han i 1901 sendte hjem til Belgien.

At *Fuglene* optræde i stort Tal i Troperne, ved man. Rovfuglene repræsenteres i Afrikas **Fuglene** Ækvatoregne af talrige *Ørne*, *Gribbe*, *Høge*, i Congo. *Falke* og *Ugler*. Af de *graa Papegøjer* med røde Haler ser man om Aftenen vældige Flokke under tunge Vingslag vende hjem til deres Reder. *Grønne Papegøjer*, *Peberfugle* og *Næsehornsfulge* ere hyppige.

Spurvefuglene have ganske vist i Regelen ingen Sangstemme, men til Gengæld saa meget prægtigere Farver; man ser *Pragtfinker*, *Enkefugle*, *Kardinalfugle*, *Vipstjerter*, *gule Væverfugle*, *Natravne*, *Drosler*, *Honningfugle* o. s. v. o. s. v. i stort Tal. Paa Sandbankerne i Floderne og i Sumpene leve en Mængde Vade- og Vandfugle: *Hejrer*, *Storke*, *Traner*, *Ibiser*, *Marabuer*, *Sultanahøns*, *Vandhøns*, *Pelikaner*, *Brokfugle* og talrige *Ænder* og *Gæs*. Blandt Pelikanarterne er *Slangehalsfuglen* eller *Slangefuglen*, som den ofte kaldes, (*Plotus Levailantii*) mærkelig; den er sort med metalgrønt Skær og brede hvide Striber paa Ryggen, rustfarvet Hals. En Brokfugleart, *Krokodilvogteren* (*Pluvianus ægyptius*), ledsager hyppigt Krokodillen, piller Insekter og Iglar af den og snapper endog dristigt Smuler og Smaadyr ud af Gabet paa den. Af Duefamilien mærkes *Ringduer*, *grønne Duer* og *Turtelduer*, blandt Hønsfuglene *Agerhøns*, *Perlehøns* og *Turaccoer*. I Nilbassinet træffes mange *Strudse*.

Blandt de store Masser af Krybdyr, som det vrimler

Fir- med, henlede *Leguaner* og *Kamæleoner* hurtigt **Op-**
benene. mærksomheden paa sig. Kamæleonerne ere, som bekendt, meget grimme Dyr, gule, grønne, blaa og røde, skiftende Farve, naar de blive forskrækkede; de leve altid i Strid indbyrdes og slaas hele Dagen igennem, saa at man stadigt ser dem fare op og ned ad Træerne, den ene efter den anden. Man træffer Firben paa over 2 Alens Længde; nogle af dem skulle kunne spises og smage omtrent som Kaniner.

Kroko- *Krokodillen* er i Congo repræsenteret af to Arter, nemlig den almindelige *Nil-*
dillerne. *krokodil* (*Crocodylus niloticus*), der er brun, og en *Gavial*, der forekommer i en gul og en grøn Varietet. Førstnævnte kan blive indtil 10 M. lang og er paa sine

Slangehalsfuglen.
(Efter «Guide de l'Exposition pp.»)

Steder meget farlig for Menneskene, navnlig for Negrene, der ofte ere meget uforsigtige. Paa Landjorden er den i Regelen ængstelig, men derimod ofte dristig og angrebslysten i Vandet; forøvrigt lader den sig ogsaa her let skræmme. I Nilen ved Gondokoro — fortæller Speke — vrirlede der af Krokodiller; men de Indfødte vare saa lidt bange for dem, at de svømmede over Floden, idet de kun ved høje Raab søgte at holde Udyrene paa Afstand, og lignende Fremgangsmaade anvende Negrene ofte i Congo, naar de passere et Vandløb. Gavialen bliver ikke større end højst 5 M. og lever udelukkende af Fisk; den har en lang spids Snude, medens Krokodillens Forhoved er meget bredere. Begge disse Krokodilarter leve i Flokke paa c. 50 Stykker overalt, hvor der er Vand, og ynde især at ligge og sole sig paa Sandbankerne. Kun i Albert-Edward Søen findes de efter Sigende ikke. Krokodillen kaldes i Nedre-Congo »N'Gandu«, ved den øvre Flod »N'Koli« (»N'Kodzi«, »N'Kodi«), paa Kiswahili »Mamba«. Negrene ere meget begærlige efter dens Kød, der nærmest skal

Ekatokoto.
(Peradietius Potto.)
(«La Belgique Coloniale» 1901.)

smage som Fisk. Man paastaar, at den svenske Kaptajn *A. E. Andersson*, som i Maj 1884 forsvandt ved Kisanga paa den nedre Flod, da han fra Damperen sprang i Vandet for at svømme ind til Bredden, blev taget af en Krokodil. Ellers berettes der ikke om Hvide, der have mistet Livet ved disse Dyr; men mange Negre blive aarligt Bytte for deres Graadighed. Løjtnant Schou meddeler et Exempel:

»En Mand blev forleden nappet af en Krokodil, som tog ham ud af en lille Kano og slak af med ham. Det var en af Missionærernes Folk, og i et Par Dage søgte man efter hans Lig. Krokodillen fortærer nemlig ikke sit Bytte paa Stedet, men slæber det hen til sit Forraadskammer, for at det kan raadne, og først saa er det en Lækkerbidsken. 3 Dage efter fik Folkene Øje paa en vældig »Kroko«, som laa paa en Sandbanke i Færd med at holde Maaltid. De fyrede paa den og vare saa heldige at dræbe den. Ved nøjere Eftersyn opdagede de paa Sandbanken Overkroppen af deres ulykkelige Kammerat, og ved at sprælle Maven op paa Uhyret fandt de derinde hans øvrige Lemmer foruden 2 Halsringe af Messing, som i sin Tid have tjent til Prydelse for tvende stakkels Kvinder. Bæstet maalte 9 Alen i Længden, og 2 Mand kunde ikke spænde om Livet paa den.«

Til *Slangerne* ser man forholdsvis lidt i Congo. De undgaa Menneskene saa meget som muligt og angribe dem ikke, naar de ikke tro sig i Fare, eller man ikke træder paa dem. Dog forekomme de overalt, især i Nærheden af Vand, og have ofte

Krokodil ophugges ved Lukoléla.
(«La Belgique Coloniale» 1900.)

Nilkrokodiller, ledsagede af Krokodilvogtere.
(Efter Meyers Konversationslexikon.)

Slangerne. uhyre stærke Farver. Den største forekommende Art er en *Pythonslange*, alt-saa en Kvælertunge og giftløs, der bliver c. 6 M. lang. Den svenske Kaptajn *Dannfelt* omtaler en *Vandslange*, som de Indfødte kalde »Munsioka«, der forekommer i Congomundingen og opnaar en lignende Størrelse; heller ikke den anses for giftig; den lever af Fisk, er sort paa Ryggen med graa Bug og fladt Hoved. For de mange giftige Slangar have nogle Negre en saadan Respekt, at de ikke en Gang vove at røre ved dem, naar de ere døde. I Floderne forekommer en *grøn Slange*, i Egnene om Livingstonefaldene i Nedre-Congo en *spyttende Slange*, indtil 2 M. lang, hvis

ætsende Spyt er farligt for Øjnene. En af de afskyeligste Slinger er *den tvehovedede Slange*, der ligner en flere M. lang Regnorm, og hvis Hoved og Hale ikke ere til at skelne fra hinanden. Som Steder, hvor der er særlig mange af disse Dyr, nævne forskellige Skandinaver *Bolobo*, *Lusambo* og *Stanley-Falls*. Slingerne kunne her opholde sig paa de utroligste Steder. Løjtnant *Luja* fortæller om en Familie af 1—1½ Alen lange, sorte Giftslanger, der havde indrettet sig det hyggeligt i Straataget paa hans Hytte paa førstnævnte Station, Lt. *In de Betou*, om en lille, kun 20—30 Cm. lang, brun Slange, ikke tykkere end en Blyant, men en af de farligste af dem alle, der skjuler sig i Palmerødderne i Falls og dræber et Menneske efter 10 Minutters Forløb. Kort, giftige Slinger og Snoge findes i alle Størrelser og Farver. Efterfølgende lille Episode fra Lejren ved *Romé*, fortalt af Løjtnant *M. Marcussen* i Brev til en Ven, kan maaske interessere.

»Jeg har vist tidligere omtalt, hvor vanskeligt det er at lære en Sort militær Anstand. De ere nu en Gang fødte Civilister, og de faa aldrig den Dannelselse, en hvid numereret Genstand efter 5—6 Maaneders Forløb har tilegnet sig.«

En Giftslange under Stolen. »Du ved, at man har givet mig Navnet »Aggamonne«. Det har jeg aldeles ikke noget imod; men jeg ønsker dog ikke at blive dattet og kaldt »Aggamonne« af Alle og Enhver. Og utallige Gange har jeg her prædikeret, at, vil en Soldat sige noget til en Hvid, gør han Honnør og afventer den Hvides Tilladelse til at bruge Taleevnen.«

»Tænk Dig saa min Ærgrelse i Eftermiddags. Jeg sad som sædvanligt paa Verandaen, mageligt henslængt i min Stol; jeg studerede ivrigt Fransk. Chefen sov til Middag, og Klokken var vel hen ad 4. Til venstre for mig laa 3 Skildvagter, Bangalasoldater, 8—10 Skridt fra mig og drev.«

»Som jeg sidder allerbedst, hører jeg en meget forekommende og venlig Stemme fortroligt raabe: »Aggamonne!« Det var en af Skildvagterne, jeg kendte ham godt, en rigtig Skælm, som jeg helst holdt paa Afstand. Jeg lod altsaa, som om jeg ikke hørte noget. »Aggamonne!« lød det igen, højere, mindre fortroligt. Jeg skimtede Fyren derhenne; han havde rejst sig halvt op fra sin liggende Stilling, og nu brøler han himmelhøjt: »Aggamonne!«

»Er Du gal? Vil Du mig noget, saa gør Honnør og bær Dig ad som en Soldat og ikke som en Vachensi!« (»Vachensi« betyder paa de Indfødtes Sprog »Civilist« og er det værste Skældsord, man kan bruge om en Soldat.)«

»Han griber sit Gevær, gaar med hurtige Skridt udenfor Verandaen hen foran mig, standser og gør Honnør med Geværet, og jeg siger efter en mindre Pause: »Naa, hvad er der saa?«

»Der er en Slange under din Stol!«

»Jeg skal love for, at jeg kom op i en Fart. Bøgerne røg til den ene Side og jeg til den anden, Stolen væltede og væltede saa heldigt, at den knækkede Ryggen paa Slangen, som rigtignok kun var 5 Kvarter lang, men skal være meget giftig.«

»Hvorfor Fanden sagde Du ikke det strax?« busede det ud af mig.«

»Moneno ioka*) . . . unataka apana sikia!«**) var Svaret. (Det var en stor Slange . . . Du vilde ikke høre!«

»Jeg ærgrede mig naturligvis over, at den militære Anstands Overholdelse nær havde kostet mig Livet, og Soldaten, som, halvt fornærmet, bebrejdede mig, at jeg ikke vilde høre, grinede lumsk, da han fjernede sig.« —

Blandt Skandinaverne vides kun Een at være bleven Offer for en Slange, nemlig den raske Jæger, svensk Løjtnant *Hintze*, som den 15. Januar 1885 døde i Grantville (i nuværende Fransk Congo) af Følgerne af et Slangebids.

Skildpadder.

Baade *Landskildpadder* og *Ferskvandsskildpadder* ere meget hyppige. Paa *Fisk* er der, som man kan tænke sig, en umaadelig Rigdom i de

*) Blanding af Bangala og Kiswahili: moneno = tyk, stor (Bangala), ioka = Slange (Kiswahili).

**) Kiswahili: unataka = Du vilde, apana = intet, sikia = forstaa, høre.

talrige Vandløb og de store Søer. Ved Siden af Arter, der ogsaa leve i Europa, forekomme en Mængde for Congo ejendommelige Arter, saaledes *TrompETFisken*, af hvilken man alt har paavist 22 Slags. Kaptajn Dannfelt talte paa et Marked i Nedre Congo 55 forskellige falbudne Fiskearter. Mest fremtrædende er dog *Mallen*, der opnaar en kolossal Størrelse; man har ofte fanget saa store Exemplarer af dette Dyr, at de afgav et Maaltid for 40 Hvide. Ved Faldene og i de store Floder fanges Fiskene i Ruser, af hvilke saaledes Congofloden ved Stanley-Falls er opfyldt i hele sin Bredde. I Kwango bruge de Indfødte at indhegne et Stykke fladt Vand ved Flodbredden; her gaa Fiskene ind for at lægge Æg, kunne ikke slippe ud igen paa Grund af Aabningens Form og blive saa skudte med Pile.

Rejer og *Krabber* ere almindelige, og omkring Katarakterne findes fortrinlige *Krebs*. Paa sin Rejse i Marts 1900 fra Albertville til Kassongo lod Lt. Lindegaard hver Dag fange Rejer og Krabber, som man kunde finde i næsten ethvert Vandløb fra Tanganika til Luálaba; ogsaa afdøde Lt. *Ludvig* fortæller fra Buta om Masser af udmærkede Rejer.

Malle fra Faldene ved Léopoldville.
(Lemaire: «Voyage au Congo».)

Goliatbille.
 $\frac{1}{2}$ – $\frac{3}{4}$ lineær Størrelse.
(Efter «Guide de l'Exposition
PP.»)

omkring Kassai, hvor den flyver i Toppen af Palmetræerne, og ligeledes omkring Kabambarré; *Sommerfuglene*, der ere til Stede i saadanne Masser, at de undertiden formørke Himlen, som forekomme i de herligste Farver og blandt hvilke den største er den bekendte *Antimachus*; *Bierne*, der ligeledes findes i store Mængder og som samle megen Honning, men i Regelen ere vilde og i høj Grad generende ved deres Stik; talrige ubehagelige *Gedehamse*; endelig den berygtede *Tsetseflue*, hvilken vi maa ofre lidt mere Plads.

Naar vi finde Anledning til at dvæle særligt ved dette meget omtalte Insekt (*Glossina morsitans*), saa er det, fordi det har spillet og endnu spiller en stor Rolle som Hindring for visse Dele af Afrikas og ikke mindst Centralafrikas Udforskning

Lige saa lidt som ved de andre mindre Dyr skulle vi fortabe os i Detailler vedrørende Insekterne, af hvilke mange ere til stor Plage for Menneskene. Men vi bør dog nævne de talrige, ofte prægtige Arter af *Biller*, blandt hvilke *Goliatbiller*, som Junker, da han saa den første Gang, antog for en Fugl, forekommer i Exemplarer paa 4–5 Tommers Længde og er meget almindelig i de skovrige Egne omkring Kassai, hvor den flyver i Toppen af Palmetræerne, og ligeledes omkring Kabambarré; *Sommerfuglene*, der ere til Stede i saadanne Masser, at de undertiden formørke Himlen, som forekomme i de herligste Farver og blandt hvilke den største er den bekendte *Antimachus*; *Bierne*, der ligeledes findes i store Mængder og som samle megen Honning, men i Regelen ere vilde og i høj Grad generende ved deres Stik; talrige ubehagelige *Gedehamse*; endelig den berygtede *Tsetseflue*, hvilken vi maa ofre lidt mere Plads.

**Insekterne
og andre
Leddyr.**

Papilio Antimachus.
Vingefang indtil 9 Tommer. Vingerne paa Rygsiden lysebrune med sorte Pletter ovenpaa, paa Bugsiden gule med brune og sorte Pletter
(«Le Congo Illustré» 1894.)

**Tsetse-
fluen.**

og Kolonisation. Som Katarakterne i Aarhundreder forhindrede Opdagelsesrejsende fra op ad Congofloden at trænge ind i Landet, som Ækvatorialsbogen standsede dem i Ny-ángwe, naar de fra Øst vilde søge ind til Midten af Landet, saaledes besværliggjorde Tsetsefluen i de sydøstlige Egne af Centralafrika enhver Udforskning, idet det blev umuligt at medføre Heste eller Hornkvæg. *Edouard Foa* skriver i »Le Mouvement Géographique« 1898:

»Tsetsefluen er af Størrelse som vor almindelige europæiske Flue; dens Bagkrop er stribet brun og sort, Resten af Kroppen sort eller mørkegraa; naar den sidder stille, ligge dens Vinger ikke ved Siden af hinanden som hos vor Flue, men over hinanden; foran paa Hovedet bærer den en Busk af smaa, stive Følehorn. Dens Udseende er i det hele slet ikke ubehageligt og slet ikke paafaldende. Den flyver med en ganske overordentlig Hurtighed, og det er næsten umuligt at se den i Luften, naar den er fastende; har den derimod mættet sig med Blod, bliver dens Flugt tung, og den gemmer sig hurtigst for at forfølge. Ellers ser man den aldrig, inden den har sat sig paa sit Offer, og det er derfor umuligt at fange den som en af vore almindelige Fluere. Man mærker nemlig ikke, at den sætter sig paa En, og naar dette er sket, forholder den sig 15—20 Sekunder aldeles stille, hvorpaa den langsomt stikker sin Braad ned gennem Huden, idet den samtidigt giver en Vædske fra sig, som i Øjeblikket stiller den ved Stikket fremkaldte Smerte, uden hvilken Vædske den vilde dø af Sult, da den ellers vilde blive jaget bort i Tide. Saaledes bliver Bæstet siddende, sugende Blodet, medens dens Bagkrop svulmer mere og mere op og tilsidst bliver ganske mørkerød. Først, naar den har taget en hel Del Blod til sig, føler man en svag Smerte eller rettere en kildrende Fornemmelse, som man ofte neppe skænker nogen Opmærksomhed. Opdagér man den nu, er den let at dræbe, hvad der jo dog altid frembyder en vis Tilfredsstillelse.«

»Hverken Oxen, Hunden, Hesten, Æslet, Muldyret, Faaret, Svinet eller Geden overleve et større Antal Stik af Tsetsefluen, men Vildtet er fra Barnsben gjort uimodtageligt for dens Gift. I Almindelighed lever den af Vildtet, men træffer den Husdyr, kaster den sig med Begærlighed over dem, og det stakkels Offer bliver fuldstændig vanvittigt af Skræk blot ved at se den eller høre den summe. Bæstet gemmer sig derfor i Skyggen for ikke at forraade sig og nærmer sig altid fra Læ. Exkrementernes Lugt afskyer den; dræber man en Antilope, ere det fældede Dyr og Jægerne faa Øjeblikke efter bogstaveligt bedækkede med Tsetsefluere; men blotter man Dyrets Indvolde, forsvinde Slynglerne.«

Tsetsefluen.

3dobbel lineær Størrelse.

(Efter Sievers-Hahn.)

Foa saa med egne Øjne en prægtig, tam Gedebug dø i Løbet af en Time. Han befandt sig i et udtørret Flodleje, hvor Tsetsefluen sværmede i hele Skyer; det var et saadant Martyrium for ham, at han, efter at have slaaet Lejr, brød op, saa saare han havde holdt Maaltid, efterladende Bukken stiv og kold med Øjnene traadte ud af Hulningerne, Legemet krampagtigt forvredet. Et eneste Stik kan medføre den kraftigste Oxes Død, 50 Stik dræbe den i Løbet af en Uge, 1000 i Løbet af en Dag. Obduktionen viser den dræbte Oxes Indvolde i den forfærdeligste Forfatning og fulde af Materie.

»Hvad Mennesket angaar, gaar den kildrende Fornemmelse i Saaret efter nogle Sekunders Forløb over til en smertefuld Kløe, der varer omtrent et Kvarter, hvorhos det angrebne Sted bliver rødt og svulmer lidt op. Et stort Antal Stik kunne frembringe Ildebefindende og en temmelig irriteret Sindsstemning paa Grund af Forbitrelsen over Ens Afmagt ligeoverfor Plageaanderne, der angribe alle Legemets blottede Dele, Hænder, Arme, Hals, Ben, Kinder, og altid, hvor der er Skygge.«

To Insekter, der gøre mange Ulykker, nemlig *Sandloppen* (»la djique«), som borer sig ind i Fødderne paa Mennesker og Dyr for der at lægge sine Æg, og frem for alt Menneskenes Hovedplage i Congo, *Moskitoerne*, ville mere passende finde Myggene. Omtale nedenfor, hvor vi berøre Sundhedsforholdene i Congostaten. Men at der vrimler med *Kakkerlakker*, *Faarekyllinger*, *Cikader*, at Græshopperne i visse Dele af

Landet sværme i saa uhyre Mængder, at de i faa Dage fortære hvert Blad og hvert Straa i Kilometres Omkreds, er det overflødigt at bemærke. Ogsaa findes der mange *Edderkopper*, ofte af enorm Størrelse, ligesom ogsaa sorte *Skorpioner* træffes lige fra Nedre-Congo til Nilens Bredder i alle Størrelser indtil 13—16 Cm. (5—6 Tommer). De store Skorpioners Stik kan være livsfarligt for Mennesket. *Tusindben*, smaa og store, ofte voldsom giftige, er der Masser af.

Kaptajn Dannfelt mistede i 1887 i Isangila sin Hund »Swede« af et Skorpionstik; han havde haft den i 3 Aar, og dens Fader havde han faaet af Stanley. Dannfelts lakoniske Ledsager *Warlomont* bemærkede i den Anledning: »Sale pays. Faut avoir assassiné sa famille pour s'y rendre!« (»Afskyligt Land. Man maa have myrdet sin Familie for at finde paa at gaa derned!«)

Endelig udgøre endnu *Myrerne* en Landeplage af Rang. Baade røde og sorte Myrer strejfe om i vældige Armeer, ødelæggende alt, hvad der er spiseligt, paa **Myrer** og deres Vej. En belgisk Gejstlig skriver hjem til »La Belgique Coloniale« i 1897: **Termitter**.

»Ved De, hvor lang Tid en Kolonne Vandemyrer bruger om at passere forbi? I Onsdags, Kl. 7 Morgen, begyndte en Skare af disse Insekter at spasere tværs over en af Missionens Alleer; i Torsdags ved samme Tid vedvarede Defileringen endnu, og idag, Fredag, Kl. 10 Formiddag, ser jeg dem fremdeles mylre forbi paa samme Sted.«

Dannfelt beklagede sig stærkt over de mange Myrer, hvis Bid var lige saa smertefuldt som Gedehamsets og som faldt ned fra Træerne, da han paa Marchen til Kingunchi kom til uvejsomme Steder i Skovene, hvor han maatte bane sig Vej med Faskinknivene.

Endnu værre end Myrerne ere som i alle Troper *Termitterne* eller *de hvide Myrer*, som de ofte kaldes med Urette. Deres kegleformede Boliger, lavede af Ler med iblandede Kviste og Græs, hvorved de blive saa haarde som Sten, ere undertiden indtil 5 M. høje og mere. Efterat Beboerne ere udryddede, benyttes de mange Steder som Bagerovne. Enkelte Termitter ere ogsaa i Congo farlige derved, at de opæde Træværket i Hytter og Huse indvendigfra, saa at man ikke aner deres Ødelæggelser, før Bygningen styrter sammen. I Stationerne i Øvre-Congo maa man sætte alle Trækasser paa Sten, da Bunden og alt Indholdet ellers hurtigt er fortæret. Derfor anvendes ogsaa i Congo kun Kufferter af Jern.

Med Rette skrives i »Le Congo Belge« en Gang i 1898:

»Et længere Ophold i Afrika avler et ligefremt Had til Insekterne, et Had, der er blandet med Frygt, frembragt ved Tanken om, at man maaske en skønne Dag ikke længere vil kunne faa Bugt med Dyrene, men at disse ville udvikle sig i en saadan Grad, at de true Een paa Livet. Dette Had er ikke ubegrundet, naar man mindes Tsetsefluens Angreb paa Heste og Kvæg, Sandloppens Bid, der kunne gøre en hel Befolkning halt, de dødbringende Moskitoer, Spyfluerne, det Insekt, som paa Fransk kaldes »Poisson«, der ødelægger Papiret, de utaalelige Sandfluer, Tægerne, Væggelusene, Lusene, Termitterne, der underminere Husene, Myrerne, der forjage Menneskene fra Husene eller opfylde Sukker og Syltetøj, Døgnfluerne,

Termithøj i Kaffeplantagerne ved Lingunda.
Man bemærke Negeren, der staar oppe paa Højen.
(Fot. tilh. afdøde Lt. Schwensen.)

der om Natten hæve sig ved Flodbredderne, slukke Sikkerhedslampen, falde ned i Suppen og give denne en afskyelig Smag, Græshopperne, der hærgne hele Egne og frembringe Hungersnød, Billerne, der æde sig gennem Træ og Skind, Ormene, der gnave Planternes Rødder, de talløse Midder og Sommerfugle, hvis Larver ere lige saa skadelige for Sæden som Græshopperne, Gede-hamsene, der stikke En næsten til Døde, og endelig de væmmelige Nattesværme, hvis vilde, forstyrrende Flugt i Værelset i den kvælende varme Nat indgyder en næsten større Rædsel end et vildt Dyrs Indbrud. Selv i det velorganiserede Europa maa man ty til Forholdsregler mod Insekter. Men i Afrika er Kampen mod Slavejægerne og Menneskeæderne, mod Løverne og Leoparderne til Forsvar for Husdyrene, næsten en behagelig Adspredelse ved Siden af de natlige Batailler og Mareridt, som disse ubarmhertige Fjender ere Skyld i.

Landets Indfødte havde tidligere kun faa Husdyr. Bøflen have de aldrig tænkt **Husdyrene** paa at tæmme, men derimod findes i de fleste Egne *Geder* og *Faar*, ofte i **i Congo**. store Hjorder, og i de ikke muhamedansk paavirkede Egne *Svin*. Næsten alle-vegne holdes Masser af *Høns*. Kun i de nordøstlige Distrikter ned til Tanganika findes *Hornkvæg* hos Beboerne, vistnok komne ind Øst fra; ved Karimi, ved Albert Søen, er der store Mængder af disse Dyr. Negrenes *Hunde* ere nogle smaa, uanselige, hylende Væsner, som Europæernes Hunde behandle med synlig Foragt.

Naturligvis have Belgierne søgt at raade Bod paa denne Landets Fattigdom paa store Husdyr og have i Nedre-Congo og i Egnene om Stanley-Pool, i Kwango og Kassai indført baade *Kvæg* og *Heste*, ligesom ogsaa paa enkelte Stationer ved Uellé og Bomu. Svenskeren, Direktør *Ulff*, havde megen Fortjeneste af sin Virksomhed paa dette Omraade. Foreløbigt trives de saaledes importerede Dyr og deres Avl godt; men nogen større Udbredelse af dem til den øvrige Del af Landet, navnlig for Hestes og Ridestudes Vedkommende til Anvendelse paa Marcherne, har endnu ikke fundet Sted. *Tamme Elefanter* har man uden Held — se foran Side 9 — søgt at indføre fra Indien. Nu skal det være lykkedes Kaptajn *Laplume* i Uellé at tæmme et Par fangne afrikanske Elefanter.

Tyr ved Kiwusøen.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

TREDIE AFSNIT.

CONGOSTATENS INDFØDTE
BEFOLKNING.

Det er en Selvfølge, at Pladsen her ikke tillader at gaa meget i Detailler, hverken med Hensyn til Skildringen af enkelte Stammer eller i det hele vedrørende de forskellige Emner. De, der ønske mere indgaaende at gøre sig bekendt med Congonegrene, ville finde interessante Skildringer i »*Le Congo Illustré*«, »*La Belgique Coloniale*«, »*Le Congo Belge*« og i Enkeltværkerne om Congo (se iøvrigt Fortegnelsen over Kilder bag i Bogen).

Det lille Stykke om Sprogene Side 110—112 er skrevet paa Grundlag af et Afsnit i Baptistmissionær, Rev. *W. Holman Bentley's* Bog: »*The Pioneering on the Congo*«. (London 1900.)

VII.

Folkemængde. Stammer. Sprog.

Bacongøer.

BEFOKKNINGSTÆTHEDEN er meget forskellig i Congostatens forskellige Territorier. Ved Siden af meget stærkt befolkede Egne findes saadanne, hvor Landsbyerne ligge overordentlig spredt, og andre, der ere ganske øde. Egnene om Livingstonefaldene, fra Noki til Kimpese, Congoens Bredder mellem Stanley-Pool og Bolobo, Landet omkring Nedre-Kassai, Nedre-Ubangi og visse Distrikter ved Bomu ere meget tyndt befolkede; store Strækninger i Ækvatorialsbogen, Landet fra Kiwu og næsten helt hen til Congofloden, nordøst for Luluabourg

Befolkningens Størrelse og Tæthed.

og de øvre Terrasser om Nzilo og Lufila ere saa godt som ubeboede. Endnu har det dog ikke været muligt at tilvejebringe tilstrækkelig nøjagtige Oplysninger til, at man kan udtale noget bestemt om Befolkningens Tæthed. Som særlig menneskerige nævnes imidlertid Egnen mellem Stanley-Pool og Kwango, den østlige Del af Landet om Øvre-Kassai, navnlig Sankurudalen, hvor man træffer Byer paa 10,000 Indbyggere (*Mutombo*), fremdeles Lubidalen, Luebidalen (hvor det tidligere *Muata-Yamwo*, nu *Muata-Kabembo*, der forøvrigt ligger paa portugisisk Grund, opgives at have 30,000 Indbyggere), den øvre Uellédal, Landet om Ruki og Lulanga, omkring Mongalla, Stanley-Falls, Congofloden ovenfor Nyángwe og omkring Lukuga. *Belgierne anslaa for Tiden det samlede Indbyggerantal i Congostaten* — overensstemmende med Stanleys Skøn — til ialt 28 Millioner*) eller i Gennemsnit 12 pr. □ Km. (altsaa 6—700 pr. □ Mil).

Alle disse mange Millioner Mennesker falde imidlertid, som de sidste 20 Aars Opdagelsesrejser have konstateret, i en Mængde forskellige Stammer, der tydeligt adskilles, i alt Fald i Grupper, ved deres Ydre, deres Skikke og deres Sprog. Hvad det Ydre angaar, ere især Tatoveringerne og Prydelserne iøjnefaldende. Men ogsaa Hudfarven spiller en vis Rolle. Negrene ere nemlig ingenlunde alle sorte, og heller ikke

Stammerne.

*) Andre Geografer angive dog kun Indbyggerantallet til det halve af ovennævnte.

er det netop under Ækvator, at den sorte Farve naar sit Maximum. De sorteste Negre bo ved Senegal paa Araberbefolkningens Grænse; henimod Ækvator bliver de Indfødte Farve mindre mørk og tillige uren eller rødlig, og de fleste Congonegre ere chokoladebrune eller musegraa.

Man træffer af og til hvide Negre (Albinoer). Lt. Schou mødte i November 1894 en saadan Mand paa Karavanvejen i Nedre-Congo. Fyren var ganske lys med kruset, lysegult Uldhaar, men med et udpræget Negerfjæs. Han bad om en Drikkeskilling og kaldte sig nok saa vigtig »Mondelle N'Tangu« : »Solmanden«.

Vi skulle give en lille Oversigt over de vigtigste Negerstammer, men henvise iøvrigt til Kaartet.

I Nedre-Congo bo paa Congoflodens venstre, altsaa sydlige Bred fra Munden til Ponta da Lenha *Mussorongoerne*, der ogsaa befolke Øerne i Floden; de bygge Hytter, eller snarere Reder, i Mangrovetræerne og leve af Fiskeri. Paa højre Flodbred bo mellem Havet og Stanley-Pool, *Kacongoerne*, *Mayombéerne*, *Basundi-erne* — disse Sidste ret Typer paa Vilde, med langt, nedfaldende, rødt Haar, der hverken kæmmes eller flettes — og *Babuendierne*, der paa Brystet bære en Tatovering som en Krokodil. Syd for Floden, mellem Noki og Inkissi leve *Bacongoerne* (se Vignetten Side 101), kendelige paa, at de mangle 2 Tænder i Overmunden; det er i Almindelighed daarligt byggede Folk, men udmærkede Fodgængere.

En Del af Bacongolandshyen Mayala.
(Efter Thonner.)

Alle Stammerne i denne Del af Landet ere stærkt sammenblandede, baade i Ydre og i Sæder, undertrykte, som de have været i Aarhundreder, af

barbariske Slavehandlere og ødelagte af Brændevin. Det er en vanslægtet Befolkning; men enkelte Undtagelser tyde paa, at f. Ex. Bacongoerne oprindeligt have været smukke, stærke og kloge Folk. Disse Stammer have flade Næser og tykke Næsebor og som oftest et godmodigt, men sløvt Udtryk og et sky Blik, ere ogsaa i Regelen slet byggede, med tykke Maver og tynde Ben. Tatovering er kun i Brug hos ganske enkelte Stammer.

I Egnen om Stanley-Pool bo nord (vest) for Floden indtil Alima *Batekéerne*, der forøvrigt ogsaa have Kolonier øst for Floden indtil henimod Kassai og ved Bolobo; det er smaa, men kraftige Skikkelser, driftige, livlige og hurtigtalende Handelsmænd og dygtige Flodbesejlere, meget mørke i Huden med spidstfilede Fortænder, afpillede Øjenbryn og Øjenhaar og Hovedhaaret flettet i en Chignon eller Pisk paa Issen og Baghovedet,

Ansigtet tatoveret med parallelle Striber paa begge Sider; de farve ofte hele deres Legeme og gerne alle de Tøjer, de bære, røde; paa Armene have Mændene og paa Arme og Ben Kvinderne talrige Elfenbensringe og Kvinderne tillige tunge Kobberringe. Ellers beboes Landet mellem Congo, Kassai og Kwango af *Wamfumuerne*, der

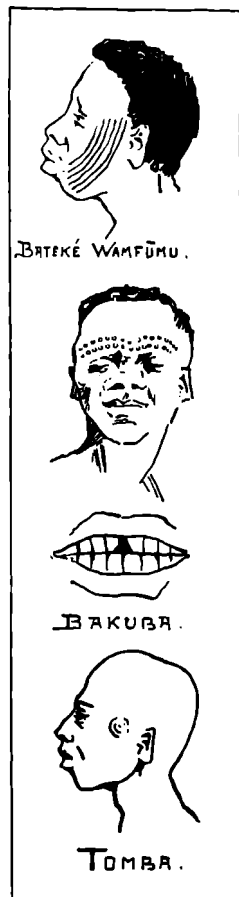
De Indfødte ved Stanley-Pool, Kwango, Léopold-søen og Kassai.

tatovere sig som den foregaaende Stamme. I Kassais og Kwangos Flodgebeter finde vi de flittigste og stræbsomste af alle Congoleserne. Først og fremmest er der ved Kassais mellemste og øverste Løb *Balundaerne*, en fredelig og gæstfri Stamme med temmelig lys Hudfarve og lidet tykke Læber, hvis Kvinder tatovere Legemet, file Fortænderne i Overmunden spidse, brække dem i Undermunden ud og afrage Hovedhaaret, hvorimod Mændene frisere Haaret. Mellem Sankuru og Kassai bo *Bakubaerne*, helt forskellige fra de Foregaaende i Sprog og Sæder, meget dygtige til Handel og Haandgerning; Mændene tatovere sig ikke og bære Haaret kort foran og paa Siderne, men saa langt bag, at de kunne sætte det op i en

vældig Chignon; Kvinderne klippe Haaret kort, men tatovere sig. Mellem

Loange og Kassai findes *Bashililéeerne*, mellem Kassai og Luke-nie de langbenede *Ba-sengéer*, der flette Haaret ned om Hagen og lave sig tre Ar

over Næsero-den, men ellers ere uden Tatovering. Omkring Kong Léopold II's Sø leve *Gunduerne* og *Tombaerne*, langs Lukeniesfloden *Kolanoerne*, de fra Portugisisk Congo indvandrede, fredelige og flittige *Holloer*, kendelige paa de lange Skørter og paa de lange, nedhængende Haarfletninger paa Siderne af Hovedet, og *Bayombéeerne*, ved Kwangos øvre Løb *Kiokoerne*, smaa og magre, men meget energiske, dygtige Smede og Handelsmænd, samt endelig ved samme Flods nedre Løb *Mayakaerne*, bekendte for deres Hang til at ryge Hamp, i de sidste 50 Aar underkuede af indvandrede Skarer fra Muata-Yamvo, især i 90erne under Høvdingen *Muene-Putu-Kasongo*.

Tatoveringer og Tandfilning fra Mellem- og Syd-Congo.

(«La Belgique Coloniale» pp.)

Indfødt Høvding med Følge fra Omegnen af Léopoldville. (Fot. tilh. Kapt. Søndergaard.)

ers ere uden Tatovering. Omkring Kong Léopold II's Sø leve *Gunduerne* og *Tombaerne*, langs Lukeniesfloden *Kolanoerne*, de fra Portugisisk Congo indvandrede, fredelige og flittige *Holloer*, kendelige paa de lange Skørter og paa de lange, nedhængende Haarfletninger paa Siderne af Hovedet, og *Bayombéeerne*, ved Kwangos øvre Løb *Kiokoerne*, smaa og magre, men meget energiske, dygtige Smede og Handelsmænd, samt endelig ved samme Flods nedre Løb *Mayakaerne*, bekendte for deres Hang til at ryge Hamp, i de sidste 50 Aar underkuede af indvandrede Skarer fra Muata-Yamvo, især i 90erne under Høvdingen *Muene-Putu-Kasongo*.

I Distrikterne Équateur og Bangala træffer man langs Congofloden syd for Ækvator *Bayanzierne*, en meget dygtig og anset Stamme, der bærer selve Ansigtet aldeles glat, men har palmebladformede Tatoveringer i Pande og Tindinger, Haaret omhyggeligt flettet i to eller flere Piske, af hvilke nogle snoes som Horn frem i Tindingen, Øjenhaar og Bryn afpillede; de ere meget urolige og krigerske, men ivrige Handelsfolk og gøre lange Handelsrejser paa 50—100 Km. ad Floderne i smaa Flotiller paa 2—10 Piroguer; de ere over Middelhøjde og kraftigt byggede, men deres Ben vanskabte, fordi de altid sidde i deres Piroguer. *Mongoerne* eller *Baloloerne* hebo Rukidalen; det er en degenereret Stamme, der tidligere i stort Tal bortførtes som Slaver; de have en besynderlig Tatovering, bestaaende af en elliptisk Knude midt i Panden, en Knude mellem Øjnene paa Næseroden, en Række

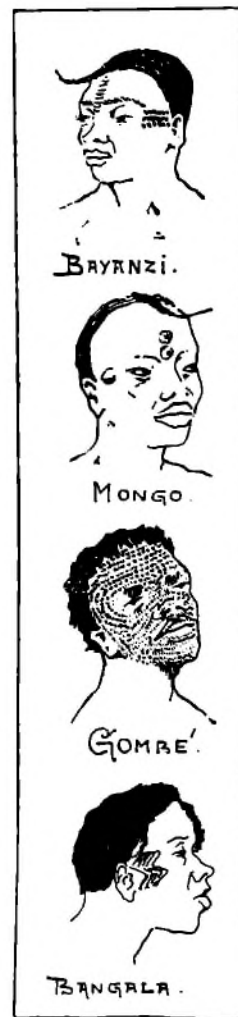
Indfødte fra Omegnen af Lukoléla.
(Fot. tilh. afd. Lt. Schou.)

Knuder i Tindingerne, og navnlig ere Kvinderne hæsligt skæmmede ved Mishandling af Hagen. Nord for Ruki leve paa venstre Congobred

Bangalaer.
(Fot. tilh. afd. Lt. Schou.)

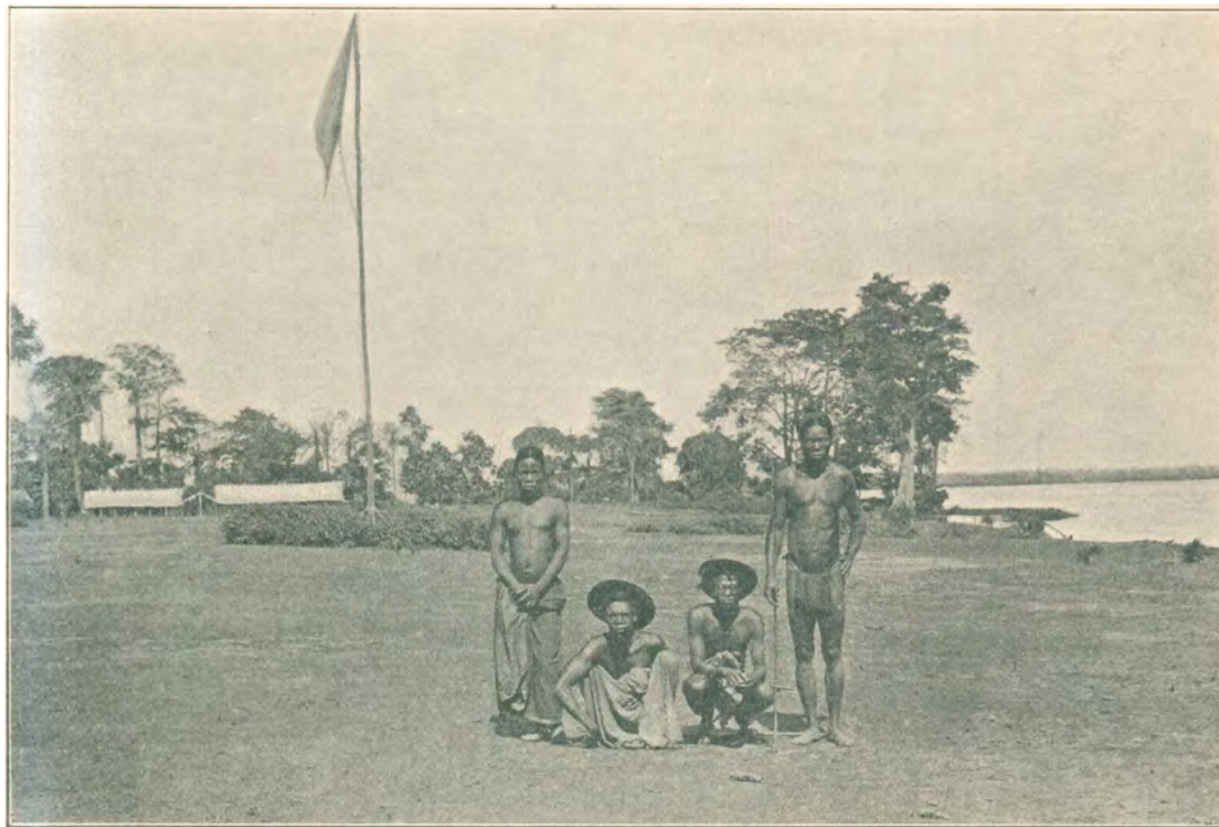
Bokotéerne, tatoverede med Palmeblade i Panden, — blandt disse ere de mest bekendte *Wangataerne* ved Équateurville — og de mægtige *Gombestammer* (3: »Folkene fra det Indre«) med Ansigtet fuldt af Figurer, dannede af Ar som Ærter. Paa begge Sider af Congoen, men navnlig nord for Floden indtil Mongalla bor dernæst den af Congostammerne, der vistnok er mest bekendt gennem Europæernes Skildringer, nemlig de kraftige, modige og velbegavede *Bangalaer*, et af Landets smukkeste Folkeslag, tatoverede med en Række Knuder midt ned over Panden og med tre palmebladformede Ar i

Tatoveringer fra Ækvatoregnene.

med en Række Knuder midt ned over Panden og med tre palmebladformede Ar i

Tindingerne; denne Tatovering kan egentlig ikke siges at mispryde dem saa meget, men snarere at give dem et vist energisk Udseende, der dog atter bliver noget rovdysagtig ved de spidstfilede Fortænder; ogsaa Legemet tatovere de og afpille Øjenhaar og Bryn; paa deres Frisure anvende de megen Omhu. Langs Mongalla have vi *Mogwandierne* og mellem denne Flod og Rubi (Itimbiri) *Bapotoerne*, der ligne Bangalaerne, men bære en anden, temmelig gyseligt Ansigtstatovering: bl. a. tre Rækker Knuder af Størrelse som Ærter midt ned over Panden og ligeledes udbredte Tatoveringer paa Legemet.

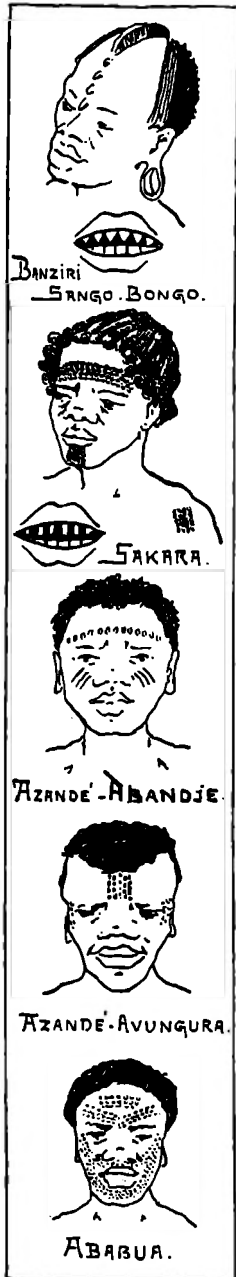

Indfødte fra Landsbyen Wangi i Besøg i Irébu.
(Fot. tilh. Lt. F. V. Olsen.)

I Egnene omkring Ubangi betegnes de Indfødte, der bo langs selve Floderne, ved *Wate* (Vandfolk), de i det Indre ved *Wagigi* (Landfolk). Langs Flodens venstre Bred — østlige Side, altsaa paa belgisk Grund — findes her en Række Stammer, der med et fælles Navn kaldes *Ubangierne*. Indenfor Ubangiflodens Knæ høre hertil *Banzaerne*, en stærk og meget smuk Stamme, i Regelen med iøjnefaldende Tatoveringer i Panden. Derefter følge *Gobuerne*, uden Tatovering, men med Overlæben gennemstukken med og forlænget ved Hjælp af et rundt Stykke Træ eller Elfenben og med baade Underlæbe og Næse behandlet paa lignende Maade. Dernæst træffer man *Banzirierne*, der ofte have et helt semilisk Præg, og som med deres lange Haar minde om

De Indfødte i Ubangi-Uellé.

Øvre-Ægyptens Nubiere. *Bubuerne* ligne Gobuerne, men ere endnu grimmere. Ovenfor Zongofaldene bo en Del indbyrdes nær beslægtede Stammer, som alle

Tatoveringer og Tandfilinger fra Nord-Congo.

paa et meget lavt Standpunkt; den

langs Floderne kaldes *Sangoer*, inde i Landet *Bongoer*; de have en Linie af Tatoveringer midt over Hovedet fra Baghovedet til Næsen og Haaret afra-

get paa begge Sider af denne Linie og forøvrigt i Lokker eller Fletninger, prydede med Perler; mange af deres unge Piger bruge falske Fletninger. Langs Bomu, men mest paa dens Nordside findes *Sakaraerne*, mest kendelige paa,

at de flette Haaret op i Form af en Hjelm. Mellem Uellé og Bomu indtil Bahr-el-Ghazals Kilder bo de mærkelige *Azandéer*, ogsaa kaldede *Niam-Niam* (>de store Ædere«) paa Grund af deres Menneskeæderi — allerede saa bekendte fra

Schweinfurths Rejser —, en meget vild og dyrisk Stamme, der staar

paa et

Azandékrieger.
(Tegnet af L. Goldmann.)

Abarambokvinder bygge et Hus paa Stationen Surango i Uellé.

(Fot. tilh. Kmdt. Keyper.)

deler sig i to Grupper, *Abandjaerne* og *Avunguraerne*, forskellige ved deres Tatovering, men begge førende Haaret skilt i Midten og faldende i Fletninger til begge Sider, uregelmæssige Tatoveringer og spidstfilede Tænder. Mellem Uellé, Likati og Rubi bo *Ababuaerne* med Tilnavnet »de Vilde« eller »de Frygtelige«, kendelige ved deres i Ørebrusket anbragte Prydelser af Træ, Jern eller Perler og ved deres Pandetatovering. Syd for Bomokandifloden træffe vi de forholdsvis civiliserede *Mombuttuer* (*Mangbettuer*) — ligeledes tidligt kendte fra Schweinfurth —, udmærkede ved stærkt semitiske Ansigtstræk, ofte endog med Ørnenæse, ikke sjældent med blond, hørfarvet Haar, uden Tatovering i Ansigtet, men stærkt tatoverede paa Bryst, Ryg og Arme; Haaret bære de ofte ejendommeligt som en cylindrisk Chignon, støttet af et Skelet af Siv, der omvikles med Fletninger, og Mændene benytte ovenpaa denne Frisure en Straahat, besat med Fjedre. Mellem Uellé og Bomokandi bo de med Mombuttuerne beslægtede *Abaramboer*, Folk af temmelig lys Hudfarve og bekendte for deres kønne Kvinder; de bleve meget efterstræbte af Araberne og ere ogsaa stærkt tyranniserede af Azandéerne. Mellem Øvre Uellé (Kibali) og Ituris Kilder leve *Momvuerne*, ligeledes stærkt forskræmmede af deres krigerske Naboer, men selv berygtede, fordi de strax halshugge en dræbt Fjende, spise hans Legeme og bruge hans Tænder til Halsbaand. Vest for Nilen, nord for Dongu, træffes de tapre *Makrakaer*, (»Menneskespiserne«), der, ligesom de Foregaaende, ere udmærkede Agerdykere, og i Øvre-Uellés Bjerge de fuldstændig nøgne *Kalikoer*. I Territoriel Ladó (Redjaf) endelig haves mod Syd *Kukuerne*, i hele den største nordlige Del *Barierne*, kendte fra Bakers Rejser.

Azandéer.

(Lemaire: »Voyage au Congo.«)

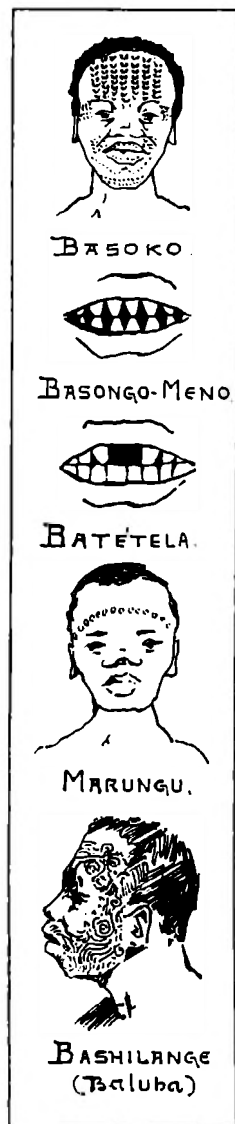
Kukuer.

(Fot. lilh. Kmdt. Chr. Holm.)

Ved Aruwimifloden, altsaa i de nordligste Distrikter af Øst-Congo, bo nærmest Congofloden de meget stridbare **De Indfødte i Statens østlige Egne.** *Basokoer*, kendelige ved stærk Tatovering navnlig om Læberne, Seglgarnskvaster med Perler og Baand i Ørene og Forhovedet

glatraget mellem Ørene (se Billedet foran Side 44); til Krig male de sig røde og hvide. Højere oppe ved samme Flod findes Dele af de før omtalte nordlige Stammer, bl. a.

Mombuttuerne. Iøvrigt har i Egnene om Congoflodens øverste Løb Arabernes Indvandring og Hærgninger fremkaldt en fuldstændig Omvæltning. Nogle Stammer ere helt forsvundne,

Tatoveringer og Tandfilinger fra Øst-Congo.

andre have blandet sig med Erobrerne, og der hersker derfor den største Forvirring i etnografisk Henseende mellem Lomami og Tanganika. De for deres Tapperhed berømte *Batetelaer* bebo en stor

Landstrækning mellem Sankurufloeden og Luálaba; de falde i tre Grupper: mod Vest *Basongo-Menonerne*, mod Øst *Bakussuerne*, mod Syd de egentlige *Batetelaer*; det er høje, velskabte Folk med Ørnenæse, smukke Ansigtstræk

og langt, omhyggelig friseret Haar; man ser hos dem ingen Krøblinge, og heller ingen gamle Folk, eftersom Børnene spise deres Forældre, naar de blive svage. Mellem Stanley-Falls og Semlikifloeden have vi *Bakumuerne*, der stamme fra hinsides de store Søer og derfor have et ætiopisk Udseende; de pryde sig med »Pelelé«, en Skive af Træ eller Elfenben, anbragt i Overlæben. *Wageniaerne*, ved Congofloeden mellem Falls og Nyángwe, leve af Fiskeri; de bære et lille Antilopenhorn i Overlæben. *Wanyemaerne* have lysebrun Hud, ligne Bakumuerne og ere meget smukke; de bebo Egnene nord for Lukuga mellem Congo og Mitumba bjergene; det var dem, Arabernes Røvertog især gik ud over. Ved Tanganikas sydvestlige Bred leve *W(M)arunguerne*, kendelige ved voldsomt mishandlede Overlæber. Den i Velstand, Talrigheid, Skønhed og Begavelse mest fremtrædende Stamme i denne Del af Landet

er dog *Balubaerne*, der bo omkring Luapula, Kamolondo, Sankuru og Lubudi; forskellige Understammer henhøre til dem, de tatovere sig i Regelen saa godt som slet ikke; Mændene bære en Prydelse af Fuglefjer i Haaret. Endelig træffe vi i Katanga en Række Stammer, der alle ligne hinanden i Udseende og i Sæder, og blandt hvilke kunne nævnes

Basongolohøvdinge fra Lokandu (Riba-Riba).
(«La Belgique Coloniale» 1900.)

Mand og Kvinde fra Manyema.
(Fot. tilh. Kapt. G. Jessen.)

Bayekerne, Basangaerne, Balamotwoerne i Kundelungubjergene, *Ba-Ushierne, Bena-Masumbaerne, Bena-Mitumbaerne* o. s. v. Flere af disse Stammer staa paa et meget lavt Trin og leve i Huler i Klipperne.

Spredte omkring mellem de øvrige Stammer lige fra Nilegnene til Mellem-Congo findes desuden de af Stanley og mange andre Rejsende skildrede *Dværgfolk*, som flere Lærde have villet henføre til Buskmændene i Sydafrika, med hvem de da ogsaa have deres ringe Højde, deres omflakkende Liv, deres Ukendskab **Dværgfolkene i Congo.**

Indfødte fra Omegnen af Stanleyville.
(Fot. tilh. svensk Knudt. Sandelin.)

til Agerbrug eller Haandværk og deres Mangel paa Samfundsordning til fælles. Af de nyere Forskere tro dog Nogle, at de, paa Grund af deres i de fleste Henseender store ydre Lighed med de omboende Negerstammer, nærmest bør betragtes som forvildede og degenererede Dele af disse.

Endelig kan man ikke undlade at omtale den Indflydelse, Sammenblanding, som Berøringen ved Kysterne med andre af Europæerne hidførte Negerstammer, **Raceblandinger.** Paa Vestkysten træffer man meget europæisk (portugisisk) Blod blandt Kystbefolkningen. Paa Afrikas Østkyst og derfra helt ind til Congofloden træffes i endnu højere Grad arabisk

Blod. Som vi omtalte foran Side 32 under Skildringen af Kampene mellem Belgierne og Araberne, vare de Fjender, Congostaten her havde imod sig, kun i ganske ringe Tal Fuldblodsarabere; de Fleste af dem vare Bastarder af Arabere og Indfødte eller blot muhamedaniserede Indfødte. Nu maa det arabiske Blod betragtes som Congostatens fredelige og gode Undersaatte.

Den bekendte engelske Orientalist og Sprogforsker, Dr. Cust paastaar i sit Værk om de moderne afrikanske Sprog*), at disse vise, at der er 6 store Racer i Afrika. I det nordlige, brede Parti af Verdensdelen, til i Højde med Kamerun, leve følgende 4 Racer: *Semiter*, af hvilke Araberne danne Hovedtypen, *Hamiter*, hvortil høre Ægyptere, Ætiopiere, Abyssiniere, Libyere, Berbere og Tuareger, *de egentlige Negre*, der bebo Vestkysten fra Senegambien til Nigerfloden og hvortil bl. a. Haussaerne høre, og endelig *Nubanegrene* (eller *Nuba-Fullaherne*), af hvilke paa Congostatens Territorium *Azandéerne* og til Dels *Mombuttuerne* udgøre en Gren. Trækker man fra Kamerun en Linie tværs igennem Afrika,

Nuba og Bantu. vil denne derefter omtrent betegne Skellet mellem de fornævnte Racer og den 5. afrikanske Race, *Bantufolkene*, hvortil i Hovedsagen alle Beboerne af det sydlige, smalle Parti af Verdensdelen henhøre, blot med Undtagelse af de nys omtalte Dværgstammer i Congos Centralegne og af Hottentotterne og Buskmændene, hvilke tre Folkeslag danne den 6. afrikanske Race. Dr. Cust lader til at mene, at denne Race oprindeligt har beboet hele Afrika, og at den af Menneskeskarer, der Nord og Nordøst fra have oversvømmet Verdensdelen, er bleven trængt ind i Urskovene og helt ned til Afrikas Sydspids.

Bantu-sprogene i Almindelighed. Saa godt som alle Congostatens indfødte Stammer ere altsaa *Bantufolk*, og det er derfor *Bantusprogene*, der dominere der. Navnet *Bantu* er afledet af Ordet *Ba-ntu*, der er Flertal af Ordet *Mtu* eller *Muntu*, som betyder »Menneske«. Bantusprogene ere lige saa forskellige fra de nordafrikanske Racers Sprog — ogsaa fra Nubanegrenes — som Europæernes Sprog fra Chinesisk, og indbyrdes afvige de paa samme Maade som f. Ex. de romanske og de germanske Sprog; men øjensynligt er det, at de alle stamme fra et fælles Modersprog, der maa have besiddet en stor Rigdom paa Ord og en meget simpel, men i alle Enkeltheder stærkt udpenslet Grammatik, meget logisk i sin Bygning og meget nøjagtig i sine Betegnelser.

Alle Bantusprogene ere »agglutinerende«, som det hedder i den sammenlignende Sprogvidenskab, d. v. s.: alle Orddannelser og Bøjninger ske ved til en bestemt Rod at føje visse Forstavelser (Præfixer) og Efterstavelser (Suffixer). Det er navnlig Forstavelser, der bruges i saa overvejende Grad, at man i Bantulandene først og fremmest nøje maa lægge Mærke til Ordenes Begyndelse. Ogsaa Tyrkisk og Tartarisk ere agglutinerende Sprog, men Bantusprogene have som ganske særlig Ejendommelighed deres gennemførte Bogstavrim. I de rene romanske Sprog, og da først i Latin, giver man af Vellydshensyn de Pronominer, Adjektiver og Participier, der referere sig til et bestemt Substantiv, samme Efterstavelse, saaledes:

Servus meus bonus — min gode Slave;
servorum meorum bonorum — mine gode Slavers;
porta mea magna — min store Dør o. s. v.

I Bantusprogene betegnes Sammenhængen i Meningen mellem et Substantiv og de

*) »The modern languages of Africa.« London 1883.

dertil henhørende eller henvisende Ord ved overalt at benytte samme Forstavelse. Følgende Exempler af *Fiotsproget* eller *Congosproget* (Nedre-Congo) ville tydeliggjøre dette:

¹⁾ *Matadi* (*ma-tadi*) — Stene.

O *matadi mama mampembe mampwena i mau mama twamwene ezono.*
Stenene disse hvide Kintuku store ere dem, som vi saa iforgaars.

²⁾ *Kintuku* (*ki-ntuku*) — Klædningen.

E *kintuku kiaku kiavididi ezono kisolokela.*
Klædningen Din, som var bleven borte iforgaars, er kommen til Stede.

Akieyi?

Hvor er den?

I *kiau kiki*; *muna nzo mbwene kio.*

Det er denne; i Huset saa jeg den.

I det første Exempel er Forstavelsen *ma* føjet til alle de Pronominer og Adjektiver, der høre til eller have Hentydning til *matadi*, i det andet Exempel er Forstavelsen *ki* anvendt paa tilsvarende Maade ligeoverfor Ordet *kintuku*.

Et Par Smaabemærkninger vedrørende Fiot ville som Exempler yderligere give lidt Begreb om Bantusprogene i Almindelighed:

I Fiot er der 11 Klasser af Substantiver, hver begyndende med sin Forstavelse, svarende til de forskellige Køn i flere europæiske Sprog, og man maa altsaa passe nøje paa, at den samme Forstavelse bliver benyttet til alle de Ord, der i en vis Taleforbindelse høre til et bestemt Substantiv. Af et enkelt Verbum i dette Sprog kan man aflede indtil 14 forskellige Former for Substantiver af forskellig Betydning. Exempel:

Sumba — at købe; *usumbi* — en Køber; *munsumbi* — En, der køber for en Anden; *esumbilu* — Stedet, hvor man køber, o. s. v.

Ogsaa Enkelttal og Flertal dannes af Substantivernes Rod ved en Forstavelse. Exempler:

Af Stammen *tadi* dannes: *etadi* — en Sten, *matadi* — Stene. Af Stammen *isu* dannes *di-isu* = *disu* — et Øje, *ma-isu* = *mesu* — Øjne.

Fremdeles er Verbet selv meget højeligt. Det har 3 Maader, Aktiv, Passiv og Medium, og talrige, forskellige Former (enkelte Bantusprog have indtil 37 Tider) og Parallelverber af samme Stammer. Exempel:

Kangu — at binde; *kangula* — at løse; *kangulula* — at binde igen; *kanguziola* — at binde gentagne Gange; *kagakana* — at kunne bindes; *kangila* — at binde med, o. s. v.

Fiotsproget er saa præcist i sine Udtryk — siger Mr. Bentley —, at det neppe rummer nogen Tvetydighed og derfor ikke egner sig for »Diplomater«. Han erindrer et Tilfælde, hvor der opstod en meget alvorlig Strid med Indfødte, fordi man ved Forhandling havde brugt Passiv af et Verbum i Stedet for Medium, d. v. s. det samme som, at man havde sagt om en Genstand, at den var »bleven slaet i Stykker«, i Stedet for, at den var »gaaet i Stykker«.

Paa de europæiske Sprog udtrykkes mange Tanker ofte ved at knytte Præpositioner til Verberne. Paa Fiot har man et særligt Ord for hver saadan Tanke:

Kota — at gaa ind; *vaika* — at gaa ud; *tomboka* — at gaa op, o. s. v., alle af helt forskellig Rod. Da dette er gennemført overalt i Sproget, er deltes Ordrigdom saare stor. Mr. Bentley har samlet 14000 Ord i sit Lexikon i Fiot.

Alle Bantusprogene have altsaa, som sagt, en Mængde Fællesegenskaber og Ligheder i Ordbrødder og Formdannelser, hvilke man kan forfølge fra Congo helt ned til Boernes Land. Indbyrdes afvige de imidlertid meget stærkt fra Stamme til Stamme, dels i særlige Hovedsprog, dels igen i talrige Dialekter af disse. Man træffer stadigt paa Rejserne efter faa Dages, ja, kun 1 Dags Forløb, Indfødte, der ikke længere forstaa det nys talte Sprog, og Europæeren maa derfor som oftest have Tolk med sig. Forholdene vilde da ogsaa blive særdeles besværlige, hvis ikke enkelte Sprog eller Dialekter ved Siden af de lokale under Handelsforbindelserne og andet Samkvem havde naaet en saadan Udbredelse, at man, ved at være Herre over dem, kan klare sig nogenlunde gennem hele

Landet. Saaledes tales *Fiot* i hele Nedre-Congo, *Kibangi-Irébu*-Sproget, *Mongosproget* og især *Bangala* i Øvre-Congo; ja, dette sidste Sprog forstaaes indtil Stanley-Falls og helt op til Nilen. I disse fire Sprog maa derfor Congofareren se snarest muligt at tilegne sig et vist Gloseforraad. Et for Congolandet oprindeligt fremmed Bantusprog, *Kiswahili* eller *Swahilisproget*, ogsaa kaldet *Zanzibaritisk*, fordi det hører hjemme i Egnene om Zanzibar, er desuden med Araberne trængt langt ind i Centralafrika og er saa at sige hele Øst-Congos Forretningssprog; det er en Del paavirket af Arabisk og Engelsk. Endnu her et Par Forklaringer paa nogle enkelte Forstavelser, som strax, bl. a. paa Kaartene, maa vække Iagttagernes Opmærksomhed:

Forstavelsernes Betydning varierer en Del i de forskellige Sprog og Dialekter. *U*, *Ka* eller *Ma* betegner i Regelen »Land«, saaledes: *U-teke*, *U-bangi*, *Ka-lunda*, *Ka-tanga*, *Ma-nyema*, *Ma-rungu* o. s. v. Den indfødte Stamme, som beboer Landet, angives ved Forstavelserne *Ba*, *Wa* (*Ua*), *A*, o. s. v., der betyder »Mændene fra«, saaledes: *Ba-teke*, *Ba-bangi*, *Ba-lunda*, *Wa-nyema*, *Wa-rungu*, *A-barambo*, *A-babua*, *A-zandé* o. s. v.*). En enkelt Mand fra samme Land betegnes ved Forstavelsen *M* (udtalt: »Um« eller »Mu«) saaledes: *M-teke* (»Umteke« eller »Muteke«), *M-bangi* (»Umbangi« eller »Mubangi«) o. s. v. *Ki* betyder Sproget, der tales i Landet, saaledes: *Ki-teke*, *Ki-bangi*, *Ki-swahili*, o. s. v. Paa *Kiswahili* hedder en Europæer *Mzungu*, i Flertallet *Wazungu*, Europæernes Sprog i Almindelighed *Kizungu*; en Tysker, Englænder, Franskmand hedder her *Dachi* (*Daichi*), *Ingreza*, *Feransa*, deres Sprog *Kidachi* (*Kidaich*), *Kiingreza*, *Kiferansa*.

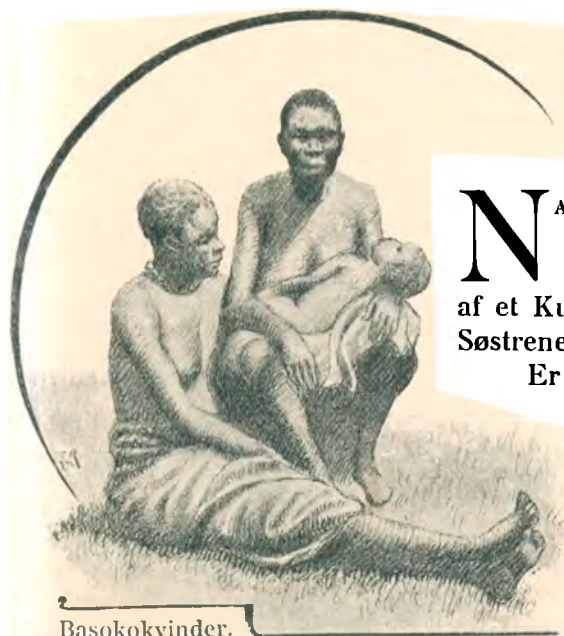
*) Til denne Flertalsform have vi, med Bibeholdelse af Navnets Endevokal (selv om denne er et vistnok tonløst *e*), for Tydeligheds Skyld overalt i Bogen føjet en dansk Flertalsendelse (*Bangalaer*, *Batekéer* o. s. v.), der imidlertid er udeladt paa Kaartet.

Arabere fra Stanley-Falls.
(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

VIII.

Familie- og Samfundsforhold.

Basokokvinder.

NAAR vi skulle betragte Congonegrene i deres daglige og indbyrdes Liv, maa vi begynde med at omtale deres *Familie*. Denne bestaar nærmest af et Kuld Brødre og Søstre, hvortil slutte sig **Familien**. Søstrenes Børn.

Er Negerdrengen saa stor, at han kan begynde at arbejde, bestiller han saa meget, som er nødvendigt, forat han i Løbet af nogle **Ægteskabet**. Aar kan skaffe sig Midlerne til at *købe* en Kone, men heller ikke mere. Kan han stjæle sig til en Del af det, er det baade nemmere og behageligere og ingen Skam, hos enkelte Stammer endog en Fortjeneste, dersom han kommer godt fra det. At stjæle fra Eu-

ropæerne er i det hele og store altid en Fortjeneste.

Den frie Congoneger tager en fri Kvinde til sin egentlige Hustru, Slavinder eller Kvinder af lavere Rang end han selv til Medhustruer. Hustruen købes, som sagt, for Tøj, Kvæg, Perler, Krudt o. s. v. Undertiden tages hun ligefrem paa Afbetaling, men udleveres ikke, før hele Afgiften er udredet.

I nogle Egne af *Nedre-Congo* haves to Slags Giftermaal: »*Sumba nkento*» og »*Quela nkento*». Den første Fremgangsmaade bestaar i, at Manden gaar til et Marked eller en By og køber for Varer til Beløb af 1—200 Frcs. en Kvinde, som han saa hjemfører. En saadan Kone arbejder for Manden og ernærer ham, men beholder som sin Privatejendom, hvad hun fortjener derudover. Ved »*Quela nkento*» forstaas en Elskovsforbindelse (»*quela*» betyder: at føje). Faderen spørger nemlig Pigen, og siger hun Ja, bestemmer han Prisen for hende. Hun bliver imidlertid efter Giftermaalet hos sine Forældre, arbejder for egen Regning og har ingen andre Forpligtelser mod Manden end at være ham tro og give ham Føde, naar han besøger hende. Det er kun frie Kvinder, der kunne indgaa et saadant Ægteskab, og de kunne forlange Skilsmisse mod at betale Købesummen tilbage. Undertiden har en ung Karavanearbejder i disse Egne en Kone i hver By paa Karavanevejen.

Købet af Hustruen ordnes med hendes Forældre, Høvdingen og Felischmanden, Præsten (i Nedre-Congo »N'Ganga« eller »N'Ganga n'kissi«) i hendes Landsby. Betalingen er forøvrigt højst forskellig. I Regelen faar Forældrene den største Del deraf, men undertiden tage Brødrene og Præsten dog Hovedparten.

Bangalakvinde.
(Fot. tilh. afd. Lt. Schou.)

Moderen og »N'Ganga« Adgang. Hver Gang den unge Pige skal udenfor Hytten, maa Moderen lede hende.

Fra alle Congofolkeslagene danne med Hensyn til Maaden at erhverve sig Hustruer paa kun, saavidt skønnes, Nubastammerne, og navnlig *Azandéerne*, en Undtagelse. Disse Sidste købe nemlig ikke deres Koner, men overlade til den øverste Høvding at udsøge dem en passende Kvinde. Alligevel nære de stor Hengivenhed for Hustruerne, ere meget skinsyge og holde ikke af at vise Fremmede dem, ligesom de straffe Ægteskabsbrud overordentlig strengt; Kvindens Medskyldige mister saaledes Øren og begge Hænder og holdes derefter i Live for at tjene til Skræk og Advarsel for Ligesindede. Derfor ere *Azandéernes* Kvinder mere tilbageholdende og frygtsomme end Kvinderne hos andre Congostammer. Det er den muhamedanske Paavirkning Nord fra, der paa forskellige Omraader spores i disse Egne.

Høvdinge og velhavende Mænd leve altsaa i hele

Fler- Congo i Polygami, Slaverne derimod med enkelte Undtagelser i Monogami. I **koneriet.** Almindelighed har den frie Neger 3—4 Koner; dog findes der ofte store Haremmen.

I Virkeligheden er Ægteskabet kun et Udlaan af den unge Pige, forat hun kan bidrage til Stammens Forøgelse, og det er ingen Sjældenhed, at det hæves, og at Købesummen betales tilbage. Ikke desto mindre har man mange Exempler paa rørende Kærlighedsforhold mellem Negere og Negerinder. *H. Lindeman* fortæller saaledes i »La Belgique Coloniale« om en Mand, hvis Kone under flere Maaneders Sygdom efterhaanden var bleven til et helt Skelet og tilsidst døde. Ved at se hende som Lig blev han aldeles ude af sig selv, tog hende paa Armene og flygtede ind med hende i Kratskovene for aldrig mere at vende tilbage.

I *Nedre-Congo* er den eneste Betingelse for, at den unge Pige kan gifte sig, at hun har gennemgaaet en Ceremoni, der kaldes »Casa n'takulla« (hos Mussorongoerne »Muzuaki n'kumbi«). Den varer i 3 Uger, men der er neppe nogen Europæer, der kender alle dens Detailler, da de Indfødte paa Spørgsmaal derom i Regelen svare undvigende. Saa snart Menstruationen første Gang viser sig hos den nu mandbare Kvinde, spærres hun inde i en Hytte, den saakaldte »Casa n'takulla«. Her maa hendes Fødder i de 3 Uger ikke berøre Jorden og Ingen se hendes Ansigt, hvorfor hun indhylles i et Stykke Tøj, der fuldstændigt lukker om Hovedet. Til Casaen have kun

Kvinde fra M'Bali.
(Fot. tilh. norsk Kmdt. G. Schiøtz.)

Bangaso, Sakaraernes Høvding, havde saaledes 1500, *Msiri* i Katanga 3000 Hustruer. Førstehustruen styrer Huset og hersker til Dels over de andre Koner, der ofte maa arbejde dygtigt; men hver bor i sin Hytte. Ejendommeligt er det, at der trods disse Forhold ikke sjældent føres et ret udpræget Familieliv, saaledes endog hos de raa Ababuaer, der holde mange Koner. Men Sagen er jo den, at enhver ny Kone i Virkeligheden, som en Hjælperke i Arbejdet, modtages med Tilfredshed af de andre Hustruer.

Fra det Øjeblik, Negeren har faaet sig en Kone, maa hun forrette alt Arbejde. Manden henter Palmevin, gaar paa Jagt og Fiskeri, bringer maaske Handelsvarer til Faktorierne, er ogsaa i Regelen ene om at gaa i Krig (se foran Side 35), og Rejsning af Hytter er Fællesarbejde. Men hele Resten besørages af

**Kvindens
Stilling i
Ægte-
skabet.**

Kvinderne, medens Manden ligger paa Ryggen og ryger Tobak eller drikker Palmevin. Ganske vist udføres forskellige andre Arbejder, som Smedearbejde, Træskærerarbejde, meget af det fine Fletværk, af Mænd. Det er Specialister, af hvilke der kun findes een i hver By med kun een Hjælper til at tage Arven op efter ham. Deraf kan man forklare sig, at f. Ex. en Bangalakniv kun har een Façon og kun eet Udseende, en Upotokniv en anden Façon og et andet, kun dette Udseende, og akkurat saaledes gaar det med Billedskæreriet og med Fletarbejdet.

Høvdingen Elubu ved Bumba og nogle af hans Kvinder.

(Fot. tilh. rumænsk Kapt. Plenciano.)

Saa vidt man kan se

af Beretningerne, er der kun i hele Landet en eneste Stamme, i hvilken Kvinderne omtrent betragtes som **Øligestillede** med Mændene, og det er *Momvuerne*, der ere flittige Agerdyrkere, og blandt hvilke Mændene selv besørge Markarbejdet.

I det hele anses Kvinden ellers blandt Congonegrene for et lavere Væsen. I Almindelighed behandles dog den frie Kvinde godt, Slavinden strengere. Den Sidste sælges ofte og gaar mange Gange fra Haand til Haand for tilsidst at ende for Offerkniven eller blive fortæret af en tidligere Tilbeder.

Der foregaar imidlertid ogsaa en anden Forandring med Negeren, naar han har faaet sig en Kone. Han er nemlig fra den Tid i Regelen heller ikke længere til at faa til at staa i Tjenesteforhold til Europæerne. Han vender tilbage til sin Landsby, hvor han, som sagt, lader Konen sørge for det nødvendige til Livets Ophold, hvad der som Regel ikke er svært, da de hyppigst kun behøve at strække Haanden ud for at naa det. Og saaledes glider Negerens Liv som Ægtemand jævnt og ensformigt hen. At han faar flere Koner, forøger kun hans Velvære og samtidigt hans Anseelse, men frembringer ikke mere

den Forskel i hans Tilværelse som, da han fik den første Kone og kunde holde op med at arbejde.

I sin Egenskab af Moder til de vordende Krigere kan Congokvinden dog ofte blive et Tvistens Æble og er absolut den hyppigste Aarsag til Stridighederne mellem de forskellige Stammer. Som Exempel gengives her en af Premierløjtnant *Støckels* Oplevelser i *Mayombe*:

»Høvdingen i *Chimfuca* og Høvdingen i en af de til *Zobé* hørende Landsbyer — fortæller Løjtnanten — stode i dobbelt Slægtskabsforhold til hinanden, idet den Sidste havde ægtet den Førstes Datter og med hende havde 3 Døtre, medens den Førstes Søn havde ægtet den Sidstes Søster og med hende havde 2 Sønner. Nu sker det, at *Chimfucas* Søn dør. *Zobé* forlanger da at faa sin Søster og hendes 2 Sønner tilbage, hvad *Chimfuca* ikke vil indlade sig paa. Imidlertid faar *Zobé* sin Søster overtalt til at flygte med Sønnerne, og samtidigt sender han *Chimfuca* hans Datter med hendes 3 Døtre tilbage med Tak for den Gang. *Chimfuca*, der føler sig som den Svageste, kommer og klager til mig (*Støckel*). Men inden jeg har kunnet sætte mig i Forbindelse med *Zobé*, overfalder denne en tidlig Morgen *Chimfuca*, stikker Ild paa hans By og angriber derpaa endog min Station. Dette kom ham nu dyrt at staa; men hvorledes, vedrører ikke Beretningen om Striden mellem Stammerne.«

Kvinder fra Kassai.
(«La Belgique Coloniale» 1901.)

»Fru« Talativu.
Bakussutype.
(Fot. tilh. Kmdt. Heeg.)

»*Zobé*, der var snu nok, regnede snart ud, at jeg var ham for stærk, og at, hvis jeg vilde hjælpe hans Modpart, var hans Sag tabt. Han henvendte sig da til Postchefen i Statens Station *Zobé*, *Trodoux*, og bad ham om Hjælp mod mig. Dette kunde *Trodoux* naturligvis ikke indlade sig paa. *Zobé* kom da igen og bad *Trodoux* forelægge hans Sag for mig, og, for at give sine Ord mere Vægt, undlod han ikke at byde *Trodoux* som Gaver et Faar og en Ged.«

De fleste Strigheder mellem Stammerne gaa paa samme Melodi.

Denne Bogs talrige Billeder af Congonegerinder ville give en tilstrækkelig Forestilling om disses Udseende i Almindelighed. Mange Steder dernede ere Kvinderne efter vore Begreber meget grimme; men der er stor Forskel. I Regelen er de velskabte, og man kan vel sige, at den unge Congopige i 12 Aars Alderen, da hun indgaar Ægteskab, for det meste er en ret net og gratiøs Skabning, men at den gifte Congonegerinde hurtigt bliver gammel og udslidt.

Efter Europæernes Skildringer ere eksempelvis *Bayanziernes*, *Abaramboernes*, *Bakussuernes* og *Wanyemaernes* Kvinder ofte endog særdeles smukke i hin Alder. At der, som det berettes, i den med Portugisere eller Arabere blandede Befolkning paa Kysterne træffes Kvinder, som selv i vore Øjne maa kaldes hele Skønheder, kan man ogsaa nok tænke sig.

Man ser i Congo meget faa Mennesker, der ere Krøblinge fra Fødselen af. Grunden hertil er den, at vanskabte og ofte endog blot svage Børn dræbes.

Børnene tilhøre nærmest Moderen og dele hendes Skæbne. Er hun fri, ere de det ogsaa, er hun Slavinde, ere de Slaver. Dør Manden, vender Konen med Børnene tilbage til sin Familie, hvis hun er fri; ligeledes efter Skilsmisse, til hvilken hun dog behøver sin Families Tilladelse. **Børnene.**

Moderkærligheden er ligesaavel til i Afrika som hos de Hvide. Lindeman fortæller om en Negerinde, der døde af Sorg over at have mistet sin 5—6 Aar gamle lille Dreng, og om en anden Moder, hvis Søn havde taget Tjeneste hos ham som Boy, og som, da Lindeman skulde rejse, kom til ham og sagde:

»Lindemalo! Du drager langt bort, og Mabogi gaar med Dig. Jeg har kun een Søn; dersom han dør, har jeg ingen anden. Pas godt paa ham og vær god imod ham! Du er nu hans Broder! Bring ham tilbage til mig igen!«

Naar en Kvinde i Nedre-Congo føder en Dreng, »Moanna bakala«, til Verden, kan den, der kender Negerenes Skikke, allerede paa lang Afstand udenfor Landsbyen gætte sig til denne lykkelige Begivenhed. Thi medens Livet i Landsbyen, naar en Pige, »Moanna n'kento«, fødes, vedbliver at gaa sin vante Gang, er der i første Tilfælde Liv og Røre, og Glæden over den nyerhvervede Krigerspire giver sig Udtryk i Dans med Akkompagnement af Tamtam'en, et Akkompagnement, der er lige saa let kendeligt for den, der een Gang er gjort opmærksom derpaa, som den Lyd, der frembringes, naar Krigstrommen røres til Krig. **Glæden over en Søns Fødsel.**

Navnlig er Glæden stor, naar det er Høvdingens Søster, der føder en Søn. Thi Negerstammerne hylde det Princip, at Moderen er sikker paa, at Barnet er hendes, Faderen derimod ikke. Høvdingens Søsters Søn er derfor en sikker Slægting af Høvdingen, hans Hustrus Søn kun muligvis hans Slægting. Derfor bliver — dog med mange Undtagelser — i Regelen en Søsters Søn Arvetageren til Høvdingetitlen, og deraf kan man forklare sig, at saa mange Europæere have Høvdingers Sønner, ja, eneste Sønner af Saadanne, som deres Tjenere. **Arveforholdene.**

Derfor er der ogsaa kun noget sørgeligt i den Bedrift, som en Belgier udførte — neppe med mange af sine Landsmænds Billigelse —, idet han tog sin sorte Tjener, en Høvding's Søn, med hjem til Belgien og her udgav ham for en Prins af Congo, hvorefter den unge Neger kritikløst blev feteret og overhældt med Champagne og senere, ødelagt i Bund og Grund, vendte tilbage til Afrika. Prmlt. Støckel siger: »Jeg kan tale med om denne Begivenhed; thi jeg havde senere »Prinsen« som Korporal i mit Kompagni!«

I Samklang med det foregaaende er det, at, naar en Mand dør, arver først hans ældste Søsters ældste Søn ham. Denne bliver saaledes Morbrødrenes fælles Arving, hvis han ikke paa Grund af Uduelighed til at blive Familiens Overhoved, erstattes med en anden Nevø. Naar en Kvinde dør, deles hendes Ejendele ligeligt mellem Familiens Medlemmer. Dog gælde disse Love i deres fulde Renhed kun blandt de Stammer, der have været i ringe eller ingen Berøring med Omverdenen. Mange Steder have fremmede Indflydelser gjort sig gældende.

Slavernes Stilling blandt Congonegrene selv er ikke saa slem, som man kunde fristes til at tro. De føle sig i Almindelighed tilfredse i deres Tilværelse, som efter deres Religion og Opdragelse ikke kan være anderledes. I alt Fald foretrække de Fleste blandt dem at være Slaver hos deres oprindelige Herrer fremfor at være **Slaverne.**

Frikøbte («Libérés», som Belgierne kalde dem), Arbejdere eller Soldater i Statens Tjeneste. Slaven er nærmest et Hustyende, men Livegen, maa arbejde meget, men behandles godt, spiser og morer sig i Regelen sammen med Familien og faar kun sjældent Prygl. Ved Øvre-Congo bliver han dog ogsaa ofte spist.

Liget af en Høvding's Hustru bringes til Graven.
(«Voyage au Congo.»)

alt den Afdødes Krudt opbruges paa denne Maade. Der holdes, alt i Forhold til den Anseelse, han nød, store Gæstebud, hvor der drikkes Masser af Palmevin, og mange Steder ledsages disse Orgier af rædselsfulde Menneskeofringer, hvor da ikke Congostatens Embedsmænd kunne forhindre dette. Den Døde lægges i Graven, iført sin bedste Stads, ofte med alle sine Ejendele, navnlig med sine Amuletter (Fetischer). Iøvrigt ere Fremgangsmaaderne i de forskellige Egne saa indbyrdes afvigende, at det er vanskeligt at give en Fællesskilddring deraf. Det er derfor at foretrække at komme med en Række Smaaaskilddringer, hentede hist og her fra:

»Naar en Neger dør i Nedre-Congo« — fortæller Premierløjtnant Stöckel —, »skal der grædes »Kudilla«, en ejendommelig, vedholdende Klagelyd,

Ligvogn med en Høvding's Levninger.
(«Voyage au Congo.»)

Naar en Høvding dør i disse Egne, rejses i hans Hytte 6 à 8 gaffelformede Grene, i hvis Galler lægges to lange Grene, og tværs over disse bindes tyndere Grene, i Regelen Ribber af Palmeblade. Paa den saaledes indrettede ristformede Baare lægges Liget, og under det lændes en Ild i fugtigt Brænde.

Naar en Slave i Nedre-Congo flygter til en fremmed Herre og anmoder ham om at »dia n'kombo« (spise en Ged) med ham og faar Lov dertil, er den nye Herre pligtig at beskytte Slaven, selv om han maa »føre Krig« af den Grund.

I Kataraktene er en Slaves ældste Søn undertiden fribaaren, medens hans yngre Søskende forblive Slaver.

Dødsfald og Begravelser blandt fri-
baarne Mænd give overalt i Congo Anledning til en Mængde Cere-
monier, blandt hvilke Grædesce-
ner, besørgede af Kvinder, spille en betyde-
lig Rolle, ligesom ogsaa Fetischmanden optræder med sine Kunster. Hvor der haves Geværer, bekendtgøres de med Skud, og

En Høvding's og hans Hustrus Ligkister.
(Lemaire: «Voyage au Congo.»)

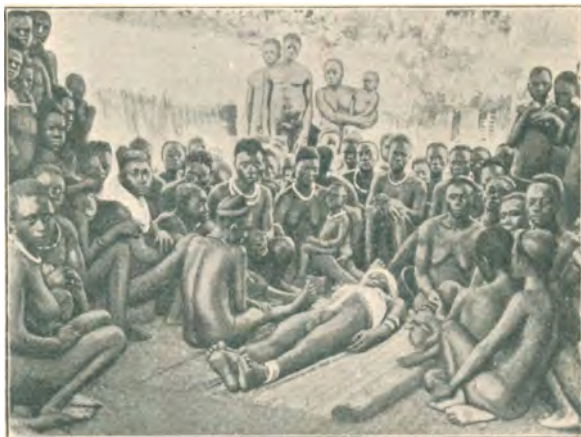
som aldeles ikke behøver at være ledsaget af Taarer. Er det en Kvinde eller et Barn, der døde, er det Kvindernes Sag at »kudilla«; men er det en Mand, og særligt en Høvding, da græder og klager hele Landsbyen, idet man afløser hinanden i Hold, forat der stadigt kan være Nogen, der jamrer. En almindelig Neger, en Kvinde eller et Barn begravnes i denne Del af Landet i Regelen med det samme, en Høvding først efter lang Tids Forløb. Saaledes havde efter Negrenes Udsagn Høvdingen i Tschoa i Mayombe, hvis Begravelse jeg overværede, ligget i 60 Maaneskifter (Nymaaner), og i over 3½ Aar havde Statens Agenter set ham ligge Lig. Hans Kiste, der lignede et helt lille Hus paa Ruller, saa jeg færdig i Foraaret 1892. Samme Efteraar begravedes han med stor Pragt efter Negerforhold.«

Fra Liget drypper nu Fedtet ned paa Baalet og giver en for europæiske Næser aldeles uudholdelig Stank. Alle Hustruerne holde Ilden vedlige, og Ingen af dem maa gifte sig igen, før Høvdingen er begravet. Nogle af dem vaage altid over Liget. Er Liget saa paa anførte Maade tørret, ikke brændt, rulles det ind i Tøjer, desto mere, jo rigere han var. Da Støckel i Foraaret 1892 saa Tsochahøvdingens Lig, var det indhyllet i saa meget Tøj, at der var dannet en Rulle, som var over 1 M. i Gennemsnit, og ud af hvilken Hoved og Fødder, paa hvilke den sammenskrumpede Hud nærmest lignede snavset Cigaretpapir, ragede ud for Enderne.

Omkring *Katarakterne* begravnes de Døde i Nærheden af Byen under Dans og Gilder. Gravene pyntes med Kar, Fade og Parasoller.

Ved *Stanley-Pool* højes den Døde sammen i Form af et N, indhyllet i Klæde og røget over Baal. Graven graves helst under Tag og pyntes med et kegleformet Monument af Ler; naar den kastes til, anbringes et hult Bambusrør fra den Dødes Mund op til Jordoverfladen, hvorhos der her som mange andre Steder i Landet henlægges Manioc og Bananer ovenpaa Graven. Gennem Bambusrøret hældes der Malafu ned til Liget.

I *Ækvatoregnene* vadskes Liget af en fri Mand omhyggeligt, klædes i Gala og anbringes paa en Forhøjning i hans Hytte, til det gaar i Forraadelse. 1 à 2 Maaneder senere anbringes det i en udskaaren »Kiste« af ret besynderlig Form. En stor Chefs Kiste forestiller nemlig ham selv; men ved Begravelsen lægges den tom ovenpaa Graven. Jorden over denne stemples flad og fast.

En Bumboneger skal begravnes.

(•La Belgique Coloniale• 1900.)

Begravelse i Mayombe.

(•La Belgique Coloniale• 1900.)

Sakaraerne fejre en Høvding's Begravelse saaledes: Paa en Seng, der er anbragt midt i en stor, rund Grav, lægges den Døde, pyntet i sin fineste Stads, med Hovedet hvilende paa hans Yndlingshustrus Arm. Rundt omkring ham i Graven bindes til Pæle de afsjælede Legemer af de Hustruer, der ikke have villet overleve ham, og ned i Mellemrummene kastes imellem hverandre Ligene, af hans Slaver og Husdyr. Saa fyldes Graven, og ovenpaa den finder Ofringen Sted af de Ulykkelige, der skulle fortæres ved Gæstebuddet.

Ababuaerne begrave kun deres Døde for en Maaned efter paany at grave dem op og flytte dem et andet Sted hen, for saa en Maaned senere igen at tage dem op af Jorden og begrave dem et tredie Sted. Saaledes kunne de blive ved mange Gange, og hver Gang er der nye Ceremonier og Begrædelsesscener.

Azandæerne afklippe deres Haar som Tegn paa Sorg. Den Døde anbringes i Graven

i en Kiste, lavet af en Træslamme. Jorden stemples fast over ham, og en Hytte bygges over Graven.

I Skovene i *Uregga* og mange andre Steder bedække Mændene under Sorgen over en Hustrus Død Ansigtet med et tykt Lag af en af knust Kul tilberedt Dejg.

Langt tilbage i Tiden var der ifølge Beretningerne mange mægtige Stater i Central-afrika; men efterhaanden ere de blevne opløste gennem Stridigheder og Kampe, **Politisk Ordning.** og Fyrsterne og deres Arvinger udryddede. Vel er der endnu hist og her Høvdinge, der forlange og erholde Tribut af deres Nabobyer; men deres Tal er i stærkt Aftagende og de ville snart være helt forsvundne.

Den politiske Enhed er nu *Landsbyen*, beboet af en eller flere, ja undertiden et betydeligt Antal Familier. De føre gerne Navn efter den øverste Høvding, skifte **Landsbyen.** derfor undertiden Navn og ikke sjældent Plads. Større, stabile Byer, i Smag med vore Købstæder, findes oprindeligt slet ikke blandt Congonegrene. Det er først Araberne og Belgierne, der have anlagt virkelig faste Pladser i Landet. Befolkningen i Landsbyen deles i tre Klasser: Slaverne, de frie Mænd og de Rige, til hvilke Sidste høre *Høvdingen* — i Nedre-Congo kaldet »N’Fumu«, ved Øvre-Congo »Mokondji« eller »Mukundji«, af Zanzibariterne »Sultáni«, af Belgierne »Chef« — og hans Slægtninge. Men ofte er Forholdet mellem Antallet af frie Mænd og af Slaver højst mærkeligt; i Msuata fandt Kaptajn Hanssens saaledes blandt 290 Indfødte, der boede i 180 Huse, kun — 8 frie Mænd.

Høvdingen. Landsbyen er fuldstændig uafhængig, Høvdingens Magt temmelig uindskrænket. Høvdingen udøver Polititilsyn og er i Egenskab af Kommunens Repræsentant Ejer af den ubebyggede Jord, hvilken de andre Familier kun have Brugsret til. Over sine Medborgeres Liv raader han i Almindelighed temmelig ugenert. Dog begrænses hans

Myndighed undertiden af en Forsamling af Landsbyens frie Mænd, det saakaldte **Palaver.** *Palaver.* Palaver er oprindeligt Portugisisk (»palavra«) og betyder »Samtale«, men bruges nu blandt Negrene i det hele for at betegne en Sammenkomst til Afgørelsen af mindre eller større Stridigheder, undertiden ogsaa ligefrem i Betydningen »Strid«. Ofte foregaa Palaverne med stor Højtidelighed og mange Ceremonier. Azandéerne samles enkelte Steder hver Dag til Palaver (»M’Banga«).

I Reglen fælde altsaa Høvdingerne deres *Domme* og exekvere **Straffedomme.** *Straffene*, udenat der holdes Raad derom, og udenat den Anklagede forhøres. Enhver fri Mand kan dog oftest afsone enhver Forseelse med en

Bøde, medens Slaverne straffes med legemlige Straffe. I Nedre-Congo ere de anvendte Straffe: Bøder, Paalægning af Lænker, Prygl, Halshugning, Stening til Døde, Sultedød. I Kataraktegnene afgøres alle Tvistigheder, om muligt, ved Voldgift, ved hvilken Omkostningerne i Regelen ere meget store, da Bøderne tilfalde Dommerne. Enkelte Forseelser straffes besynderlig haardt, som f. Ex. Slagsmaal paa Markederne; thi Anstiftelse heraf eller Deltagelse deri koster Livet. Ogsaa Ægteskabsbrud straffes de fleste Steder, navnlig i Nedre-Congo og hos Azandéerne, blodigt, medens man i Øvre-Congo overlader Hævnen

Grav i Landsbyen M’Banza.
(Efter Thonner.)

til Ægtemanden, der hyppigst nøjes med at forstøde Konen og forlange en Bøde af Elskeren. Derimod er man som oftest mild ligeoverfor Drab og Tyveri; kun hos Bakusuerne og Waruaerne straffes denne sidste Forseelse paa barbarisk Vis ved Afhugning af en eller begge Hænder.

Egentlige Negeriger findes altsaa ikke mere i Congo. Af og til slutte vel to eller flere Landsbyer sig sammen og danne et Slags Forbund; men dette er altid fuldstændig frivilligt. Dog er det ogsaa, endnu i den nyere Tid, hændet, at en enkelt energisk Negerhøvding har underkastet sig hele sin Stamme. Et Exempel herpaa frembyder det foran omtalte Rige *Lunda*, som Graça opdagede, og som stiftedes vel for c. 150 Aar siden af Høvdingen *Yamvo*, der undertvang hele Balundastammen og gav sig selv Titlen »Muata Yamvo« (den største Yamvo). Hans Dynasti talte 14 Konger i Træk. Nu er Kalunda delt mellem Congostaten og Portugal. Et andet lignende Rige opstod for nogle Decennier siden i Katanga, hvor Kong *Msiri* længe herskede med Residens i *Bunkeia*; han handlede med Slaver og Elfenben og blev berygtet paa Grund af sin Grusomhed. Om hans Endeligt er fortalt Side 26.

Der er leveret overdrevne Beretninger om mægtige *Sultaner i Uellégnene*. Da Mahdisterne havde erobret Sudan, nedsatte en forhenværende ægyptisk Soldat, *Djabbir*, sig i denne Kant af Landet sammen med andre Eventyrere. Han kalder sig Sultan og hersker endnu her med Anerkendelse af Belgiernes Overhøjhed og lever i bedste Forstaaelse med dem. Paa samme Maade have andre indvandrede Voldsmænd eller enkelte Høvdinge blandt de nordlige Stammer, som have lært af Muhamedanerne i Sudan, tilrevet sig stor Myndighed og opkastet sig til »Sultaner« i disse Egne, med Underhøvdinge under sig og et fuldstændig organiseret Regeringssystem. Men man maa ikke tro, at de spille en saa stor Rolle som Sultanerne i Wadai, Bagirmi, Bornu etc. i Nordafrika. Undtagelser danne i saa Henseende, foruden Djabbir, maaske kun blandt Abandjaerne *Semio* og blandt Avunguraerne *Rafoi*. Det var Semio, som med 600 Mand, for største Delen bevæbnede med Geværer, deltog i Van-kerckhovens Expedition mod Nilen. Abandjasultanerne *Enquettra*, *Singio* og *Duaru* og Avungurasultanerne *Sassa*, *Ndoruma*, *Tambura*, *Mbio*, *Mbili*, *Akangai* m. Fl. spille nok en vis Rolle indenfor deres nærmeste Omgivelser, men deres Glans er dog kun af forbigaaende Betydning.

Ogsaa blandt de med Azandéerne saa nær beslægtede *Mombuttuer* har man truffet denne Art Negerkonger. En af dem, *Munza*, gik aldrig ud uden at være ledsaget af flere Hundrede af sine Folk; han ejede 80 Koner og en Bolig med to hvælvede Sale, af hvilke den ene var 150 Fod lang, 50 Fod høj og havde 6 Rækker Søjler til Understøttelse af Taget. Han myrdedes af arabiske Slavejægere.

Endelig slutte vi her med endnu en Gang at nævne *Batetelaernes* unge, smukke og intelligente Høvding, *Gongo Lutete*, som Belgierne den 14. September 1893 begik den Uklogskab at henrette, fordi de mistænkte ham for Forræderi. Hvor skæbnesvangert dette Skridt blev dem, have vi allerede set.

**Nyere
Neger-
riger.**

**Muata
Yamvo.**

**Msiris
Rige.**

**Sultanerne
i Uellé.**

**Sultan
Djabbir.**

**Sultanerne
Semio og
Rafoi.**

**Kong
Munza.**

**Gongo
Lutete.**

IX.

Religion. Boliger. Haandværk. Bevæbning og Befæstningsvæsen.

Agerbrug. Handel og andre Erhverv.

CONGOLESERNE ere af Naturen ret religiøst anlagte, men have ikke selv nogen egentlig Religion. Deres *Fetischer* d. v. s.: deres *Guder*, ere ikke Verdens Skabere, men ere selv dødelige. Man kan tvinge dem til at adlyde Menneskets Villie. Fetischerne bryde sig ikke videre om ondt eller godt; i Virkeligheden ere de kun en Slags hævnende eller straffende Væsner. Vil man opnaa noget af dem, danser man for dem eller ofrer til dem; hjælper det ikke, pryglers man dem. Iøvrigt tror og følger Negeren blindt, hvad

Fetischmanden. *Fetischmanden* (Præsten, Troldmanden, i Nedre-Congo altsaa »N'Ganga«) foregiver, at Guden har sagt ham eller befalet ham. Hvor mange Guder Negeren kender, er ikke godt at sige. Prmlt. Støckel fortæller, at han i Nedre-Congo har talt mindst

17 forskellige Guder, af hvilke de hyppigst paakaldte vare »Mabilia Mademba«, »Kozo«, »N'Kossé«, »Kimbuka«, »Bunzi« og »N'Tadi«. I disse Egne var der kun en eneste Gud, som ikke behøvede »N'Ganga«s Hjælp ved Paakaldelsen, og det var »Makongo Biongola«, der altid har sit eget »Tempel« udenfor Landsbyen, en Tingest, der ligner en Bikube og staar paa 4 høje Ben, og ved Foden af hvilken der paa Jorden altid ligger en Mængde Stene af afgnavede Palmenødder. Naar en Neger nemlig her ønsker ondt

Fetischbilleder.
(Af Lt. Rahbeks Samling.)

Fetischmandens Dans.
Tegnet af J. Ølsgaard efter Herbert Ward.

over en anden Neger, tager han en Palmenød, gaar ud foran Bikuben, afgnaver Kødets af Nødden og kaster Stenen paa Jorden, idet han nævner Navnet paa den, han ønsker ondt over; »Makongo Biongola« skal da nok sørge for Resten. I Kataraktegnene er den værste af de onde Aander »Fankita«. For de gode Guder bygges ikke »Huse«, og de dyrkes ikke: »De ere jo gode og gøre intet ondt!« Det er de onde Guder, man gør sig Ulejlighed for at gøre til Pas, forat de ikke skulle skade En.

I Almindelighed er Fetischen (»Fetisch« er det portugisiske »feitiço«: Tryllemiddel) en klodset, grim Figur af Træ, prydet med Søm eller Beslag af Metal eller Porcelæn, Perler o. s. v., men undertiden kun en Gren, Kvist, Hønsfjer, et Dyreskind, en Leopardklo, en Klump Jord, tagen fra en Grav og indsvøbt i et Stykke Tøj, o. s. v. Hver Fetisch har saa sin egen Tryllemagt: En giver heldig Jagt eller heldigt Fiskedræt, en anden god Høst, en tredie Sundhed, en fjerde gør Kvinden tro eller frugtbar, og Fetischmændene gøre alt for at vedligeholde Overtroen. I mange Landsbyer er der en særlig Hytte eller Plads, forbeholdt de offentlige Fetischer, Stammens eller Familiens Skytsaander; men desuden har hver Hytte sin egen Fetisch. Ogsaa bære de Indfødte Amuletter i stor Udstrækning.

Af det foregaaende fremgaar det allerede, hvilket betydningsfuldt Led Fetischmændene danne i Negrenes Samfund. Ofte arves Stillingen fra Fader til Søn. Gerningen er saare mangfoldig og ikke let. Skinsyge Ægtemænd, barnløse Kvinder, Jægere, Fiskere, Alle ty de til Fetischmanden, der altid gør gode Forretninger. Han faar nemlig Betaling, hver Gang en Gud paakaldes. Et Svin, en Høne, noget Palmevin o. s. v. ere de almindelige Betalingsmidler, der rette sig efter den Raadspørgendes Formuesomstændigheder.

En almindelig Paakaldelse af en Gud for en enkelt Negers Skyld gaar for sig ubemærket af Landsbyens øvrige Beboere. Men skal der tages en for hele Stammen eller Familien eller Byen vigtig Beslutning, saa tændes der ved Aftenstid Baal, Guden, der skal raadspørges, flyttes midt ud i Byen, og Alle, Voxne og Børn, Mænd og Kvinder, danse for ham under Sang og Spil. »N'Ganga« ifører sig en Mængde Dyrehuder, som Halerne hænge ved, Papegøjefjer, raslende Ringe, Paryk af Pindsvinepigge, Skæg af Gedehaar, o. s. v. o. s. v., og endelig gerne Besværgelsesmasken, et mere eller mindre frygteligt Ansigt, udskåret i Træ. Derpaa begynder han, kun assisteret af sin eneste Hjælper, sin vilde, rimeligvis højst anstrengende Dans, der ledsages af Hyl, Hvin og skingrende Larm af Instrumenter, alt, imedens han af og til med en Sten driver et Søm ind i Hovedet paa Fetischen, hvis det er en uhyre vigtig Sag, som f. Ex. Krig, det drejer sig om, ellers i Bryst, Ryg, Bug eller Arme. I Nedre-Congo kaldes denne Ceremoni »Lubao« eller »Luzenze« (Verber, der betyde saadant noget som »at paakalde Guden under store Ceremonier«).

For ikke at konkurrere med hinanden ere Fetischmændene i Regelen kloge nok til at være Specialister, den Ene sælger Fetischer for Sygdomme, den Anden for Frugtbarhed o. s. v. Men ogsaa, naar der begaas en Forbrydelse, gaar man til disse kloge Mænd, for at de skulle udfinde de Skyldige. Den Mistænkte — En skal jo under alle

Fetischhus i Evamkoyo.
(Efter Thonner.)

Omstændigheder have Skylden — tvinges da til at underkaste sig en Ild- eller Giftprøve. Ababuaerne lade saaledes Fetischmanden udpege den, der er Skyld i en Negers Død; i Regelen gaar det ud over den Afdødes Kvinder, der ofte alle maa tage Gift, og de, der styrte om af Smerte, blive strax dræbte og spiste. Paa denne Maade er der sket og sker der mange uhyggelige Historier, mod hvilke Congostatens Regering, der i det hele søger at modarbejde Fetischmændenes Indflydelse, er skreden ind ved at sætte Straf af Døden eller Slaveri for den, der foranstalter en Giftprøve aflagt.

I Nedre-Congo hængtes saaledes i August 1888 den dér berømte Fetischmand *Makolela*, overbevist om ved Gift, »nkassa«, at have ombragt Hundreder af Indfødte. Negrene vare meget forfærdede og opdidsede over Exekutionen og ventede at se alle Afgrundens Magter ile *Makolela* til Hjælp. Men da han roligt blev hængende i Rebet og opgav Aanden, begyndte Troen paa ham at vakle.

Løjtnant *Rahbek* fortæller i et af sine Breve til Hjemmet, dateret Nyángwe, den 18. Juli 1898, følgende lille Episode om en opdaget Troldmand:

»Forleden kom en Fetischmand med en hel Mængde smaa Krukker. I hver Krukke laa der et Stykke Gedeskind, c. 7—8 Tommer langt og 1 Tomme bredt. Dette Stykke Skind var præpareret af Fetischmanden, der fortalte Soldaterne, at, naar de havde det paa Armen, vilde Kugler, Lanser og Pile ikke kunne skade dem. Han havde jo da ogsaa faaet nogle af sine Fetischer afsatte. Men saa faar Kommandant Dupuis Nys om Sagen, og han siger til Manden, om dette Tryllemiddel ogsaa vil beskytte Dyr, saa de ikke kunne blive skudte. Fetischmanden svarer: »Ja!«. »Bind saa et af Dine Skind om en af de Geder der!«. Det skete. Kmdt. Dupuis hentede sin Bøsse og skød Geden død paa Pladsen, hvorefter Hr. Fetischøren stak af, efterladende alle sine Krukker med de dyrebare Varer og haanet af den Mængde Høvdinge og Soldater, der havde overværet Skuespillet.«

I *Ubangiegnene* spille Fetischmændene en mindre Rolle; de ere faa i Antal og nyde ingen videre Anseelse.

I enkelte Egne af Landet bruges Gift ogsaa til at tage Varsel af, idet man giver et Dyr Giften. Saaledes fortæller Dr. Junker i Brev til »Petermanns Mitteilungen« 1882 bl. a., at Azandéerne og mange andre Stammer i *Uelléegnene* benytte en Plantegift, som de give en Høne; af Hønens Liv eller Død slutte de sig saa til det heldige eller uheldige Udfald af et eller andet Foretagende.

En Slags religiøs Sekt danne i Nedre-Congo *N'Kimbaerne*, af hvis Samfund Negeren i den yngre Alder en

N'Kimbaerne vis Tid kan være Medlem, men hvis Liv og Færden ude i Skoven er omgivet af et hidtil uigennemtrængeligt Mysterium. *N'Kimbaerne* indsmøre sig over hele Legemet i en hvid Jordart, og deres forsultne og afmagrede Udseende tyder just ikke paa, at de føre noget Herreliv derude. En hjemvendt *N'Kimba* betragtes altid med stor Ærefrygt.

Troen paa Aander, der er udbredt i hele Landet, antager imidlertid dog hist og her en lidt anden eller lidt højere Form end den egentlige Fetischtilbedelse. I Nedre-

N'Kimbaer.
(Le Congo Illustré 1894.)

**Giftprøve
med Dyr
i Uellé.**

Congo tale saaledes enkelte af de vestlige Bantustammer om *et højeste Væsen*, som de kalde den store *N'Zambi*, *Nyambi* eller *Anyambie*. Han har skabt Verden og Fetischerne; men Forestillingen om ham er meget uklar, og i alt Fald interesserer han sig ikke for Menneskenes Færd. Mongoerne tro paa *Djakomba*, som altid var til og først skabte sig en Hustru, derpaa Jorden, Vandene, Dyrene og Planterne, hvad han ialt brugte 10,000 Maaneder om. Hans Kone fødte hver Dag over 1000 Børn, og da der var Mennesker nok, skabte Djakomba Solen, Maanen og Stjernerne. I Midt-Congo hedder denne Gud ellers *Ibanza* eller *Iyanza*, i Øst-Congo kaldes han *Mulungu (Molongo)* eller *Muungu (Moongo)*, hos Balubaerne *Zanli*. Kun Bakubaerne tro hverken paa nogen Gud eller Aand eller paa Fetischer.

Troen paa et højeste Væsen. N'Zambi. Djakomba. Ibanza. Mulungu. Zanli.

Ogsaa Troen paa en *Sjælevandring* er almindelig i Congo. Azandéerne antage f. Ex., at Kriegeren efter Døden bliver til en Leopard, var han Menneskeæder, til en meget blodtørstig, ellers til en from Leopard (man maa huske paa, at dette

Sjælevandring.

Dyr ikke sjældent tæmmes i disse Egne). Kvinden, mene de, bliver til en Slange. Ababuaerne tro, at deres Sjæle efter Døden gaa over i en Flodhest, en Leopard eller en Gorilla; derfor ere disse Dyr hellige hos dem, og de spise ikke deres Kød.

Fra Landbyen Ibali ved Léopold II's Sø.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiøtz.)

Maaden, hvorpaa Landsbyerne anbringes, afhænger af de lokale Forhold. I Nedre-Congo, hvor der er Plads nok, og hvor der nuomstunder hersker god Sikkerhed, ligge Boligerne spredte med store Afstande. Men ved den øvre Flod, hvor der ofte i ringe Afstand fra Congoens Bredder strækker sig store Sumpe langs med disse, have Beboerne hyppigt kun

De Indfødtes Boliger.

forefundet en smal Strimmel fast Land mellem Floden og Sumpene indadtil, hvorfor Byerne da faa en langstrakt Form. I Équateurdistriktet danne de i Almindelighed en 8—10 M. bred Gade, der strækker sig milevidt langs Floden. Hos Bangalaerne ere de Hytter, der tilhøre samme Familie, ordnede i en Halvkreds, saa at der dannes en Slags Gaardsplads, der tjener til Samlingsplads. I Nedre-Ubangi, hvor Befolkningen lever i evig Frygt for Overfald, ligge Boligerne tæt ved hinanden, og Gaderne føre vinkelret ned mod Flodbredden, saa at Beboerne i en Fart kunne søge ned i Baadene.

Hvad nu selve Boligen angaar, da forlanger Negeren egentlig kun, at den skal give ham Ly mod Elementerne; den er derfor konstrueret med yderste Grad af Hytternes Simpelhed. Der findes *to Hovedformer for Hytterne* — »Shimbek«erne —: *de runde* og *de firkantede*. Man mener, at de førstnævnte fra Begyndelsen have været i Brug overallt, og at den firkantede Byggemaade er lært de Indfødte af Europæerne. Herfor

taler den Omstændighed, at man finder Hytter af denne Form i hele Nedre-Congo, langs Ubangi og paa begge Sider af den øvre Flod indtil Nyángwe, men ikke i Syd-Congo.

Hytten har i Almindelighed et eller to Rum og ingen anden Aabning end Døren, der hyppigst kun er $\frac{1}{2}$ M. høj, hvorfor man maa lægge sig ned paa Maven for at krybe ind i den. Nogle Steder findes Indgangen i Toppen, og man betjener sig da af et Stillads for at komme ind i Hytten.

Mogwandi-Landsbyen Bokula.
(Efter Thonner.)

Forskæl ogsaa paa deres Hjem. Nogle Stammer bo, som foran berørt, simpelthen i Huler i Jorden, andre have Hytter, der kun bestaa af et Halvtag, saa at de ere helt aabne til den ene Side; men saa er der igen enkelte Stammer, der staa en hel Del højere i Bygningskunst end de fleste andre, og som bl. a. rejse en Art Paladser for deres store Høvdinge og bygge store Haller til deres offentlige Sammenkomster. Dette er navnlig Tilfældet i Nord-Congo. Mombuttuernes Hytter ere saaledes firkantede med runde Gavle og større end i nogen anden Del af Afrika. Batekéernes Hytter ere nydeligt udførte, Væggene ofte hele Kunstværker af Kurvemagerarbejde. Paa enkelte Steder, saaledes ved Øvre-Maringa, ja, ogsaa i de store Søer findes hele Byer paa Pæle i Vandet.

Hver Kone har sin Hytte, og hver Families Hytter danne en Gruppe for sig, hvortil hører fælles Stald til Svin, Geder og Faar og et lille Hus paa Pæle til Høns og Duer. Nogle Steder, saaledes i Katarakt-egnene, ere paa denne Maade 2—300 Hytter samlede til en tætsluttet Landsby, andre Steder

De firkantede Hytter ere de mest fuldkomne. Nogle af dem have endog en Art Veranda, frembragt ved, at Taget er forlænget og støttet af Stivere. Af de runde Hytter ere nogle kegleformede og meget høje, saaledes hos Azandéerne; i Sankurudalen have de Form som et Bæger, i Ubangi og hos Hollerne se de ud som Høstakke; Dværge-nes Hytter i Uellé minde om et overskaaret Æg.

Eftersom imidlertid Negerstammernes Udviklingsstrin afvige saa meget fra hverandre, er der naturligvis stor

Banza-Landsbyen Evamkoyo.
(Efter Thonner.)

endnu langt talrigere Beboelser sammenhobede, i Sankurudalen og i Kalunda saaledes, som berørt foran Side 100, Byer paa 10,000, ja, indtil 30,000 Indbyggere.

Hvad det til Hyttebygning anvendte Materiel angaar, da bestaar dette i Regelen af Bambusrør eller Palmefibre, i Katanga hyppigt af Ler. Taget laves af Straa eller Blade.

I Hovedtrækkene er den indvendige Udstyrelse af Hytterne den samme i hele Congo, naar bortses paa den ene Side fra de alt for lavt staaende Stammer, saaledes Dværgene og visse Hulebeboere i Katanga, og paa den anden Side fra **Husgeraad.** Negrene paa Kysten, der direkte forsyne sig med europæiske Varer. Inde i Hytten hænger en Tromme til at danse efter, en Kurv til Kvinden, i Regelen til at bære paa Ryggen, andre Kurve, udhulede Kalebasser, en Hakke, en Øxe. Bag i Hytten staar en smal Seng, bedækket med en Maatte og forsynet med en Hovedpude, stoppet med vild Bomuld eller Plantetrævler. Ofte staar der i Nedre-Congo en stor Kiste til at gemme Tøjer. Af Køkkenredskaber ses en vældig Morter med en uhyre tyk Støder til at knuse Palmenødder med, forskellige Krukker og Potter af Ler eller Træ, store og smaa Skeer af Træ, Rive-»jern« af haardt Træ, Sigter af Siv eller Straa, o. s. v., o. s. v. Borde kendtes ikke før Europæernes Ankomst. Derimod bruges næsten allevegne Bænke, Stole, Taburetter eller Skamler af Træ eller Bambus. Forøvrigt savnes mange Steder ethvert kunstigt Sæde, og man sidder eller ligger blot paa en Maatte. Men en Mombuttu f. Ex. sætter sig aldrig ned paa Jorden, ikke en Gang paa en Maatte; de frie Mænd dér have en kunstigt udskaaen Bænk, som de lade en Slave bære efter sig til Palaveren, Kvinderne en rund Skammel med eet Ben.

Om Natten indhulle de Indfødte sig i Tæpper eller Maatter. Enkelte Steder faa Børnene tillige en flettet Sivmaske for Ansigtet, hvorigennem de kunne trække Vejret samtidigt med, at den beskytter dem mod Moskitoerne.

Det ligger nær, fra Hytternes Udstyrelse med Bohave og Redskaber at gaa over til Negrenes Haandværk i Almindelighed. De Arbejder, han i saa Henseende giver sig af med, ere *Pottemagerarbejde, Udskæring i Træ, Vævning, Kurvemagerarbejde og Smedearbejde.*

Lervareindustrien er udbredt over hele Landet. Man laver store Gryder, Kar, Krukker, Potter, Skaale til at drikke af og Pibehoveder. Mange Steder ere disse Sager forarbejdede med stor Smag og meget regelmæssigt, skønt man ikke kender til at dreje Karrene.

Af Træ laves der store Krukker og Kar, udhulede af et eneste Stykke. Af egentligt Snittearbejde i Træ eller Elfenben maa nævnes for det første Fetischmasker og Fetischfigurer og derefter Fade, Tallerkener og Skeer i alle mulige Størrelser, Piber, Nips, Bænke, Stole og Skamler ikke at forglemme. I Nedre-Congo, i Kassai og hos Mombuttuerne findes nydelige Genstande af denne Art. Alle Tømmerforbindelser ere ukendte.

Vævekunsten staar paa et temmelig forskelligt Trin, idet Indbyggerne ved Kysten købe deres Tøjer i Faktorierne, medens de inde i Landet mange Steder selv væve Tøjstykker, højst 1¼ Alen lange eller brede, af forskelligfarvet Traad eller Plantefibre. De raade dog kun over 4 Farver: Rødt, Sort, Brunt og Gult. Produktet er

De Indfødtes Haandværk og Industri. Pottemagerarbejde.

Udskæring i Træ eller Elfenben.

Vævning.

ofte ikke ilde. Undertiden trykker man simple Figurer paa Tøjstykkerne. Basongo-Menoerne ved Sankuru fabrikere nogle meget elegante Stoffer, der ligne svært Fløjl.

Ogsaa i Kurvefletning besidde Congonegrene megen Dytighed. Trævler og Traade hente de fra Palmerne, Banantræet, Papyrus og Græssene. Først og fremmest laver man sig »Muteter«, Skiver, som lægges paa Hovedet som Underlag for de Kurve- mager- arbejdet. Byrder, man bærer. Saa flettes de nysomtalte Sigter til at sie Palmeolien igennem, Kamme, Trommer, Knive, Huer og navnlig Masser af Maatter til at beklæde Hytternes Gulve og Vægge med. I Kataraktegnene ere Maatterne fra Luvituki bekendte for deres Skønhed. Man træffer Kurve, flettede af Græs, der ere saa tætte, at man kan have en hvilkenksomhelst Vædske staaende i dem. Mombuttuerne væve ikke, men benytte ved Siden af indkøbte Tøjer mindre eller større Stykker Bast af et vist Træ (Urostigma), der ligefrem regelmæssigt »afhøstes«, idet Basten voxer ud igen.

Skønt Skindene af fældede Dyr bruges i stor Udstrækning, kender man dog i Almindelighed ikke til Tilberedning af Huderne. Kun hos Azandéerne træffes Læder- arbejdet. Patrontasker, Sandaler o. s. v. af Læder. De have lært Kunsten af Araberne Nord paa.

Mange Steder i Congostaten findes forskellige Metalertser. Undersøgelsen deraf er dog meget lidt fremskreden. De Indfødte udvadske og udselte kun *Jern* og Smedning af *Kobber* paa simpleste Maade, længere ned i Jordan end nogle faa Meter naa de Metaller. Vaaben- fabri- tion. *Vaaben*. Man maa beundre hans Flid og Udholdenhed og de Resultater, han naar med ganske simple eller næsten uden Redskaber, naar man ser de smukke Samlinger, som de hvide Rejsende bringe hjem fra deres Expeditioner i hine Egne. Mas- skinmester *Børglum* fortæller:

»Vaabnene laves af de indfødte Smede uden andet Værktøj end en Hammer. Sædvanligt er det bløde Stykker Jern, der sammenhamres. To Mænd kunne være beskæftigede med et Spyd en hel Maaned. Det færdige Arbejde, der leveres lige fra Hammeren, hverken files eller slibes og er saa solidt, fast og tæt, at det saare vanskeligt bøjes, brydes eller sønderlaas, og det er ikke meget modtageligt for Rust.«

I Nedre-Congo og i Egnen om Tanganika har man alt i lange Tider gennem Forbindelserne med henholdsvis Europæere og Arabere været i Besiddelse af De Ind- fødtes Be- væbning. Ildvaaben, for det meste gamle Flintebøsser eller Forladere. Ellers er Bevæb- ningen inde i Landet endnu for største Delen de Vildes traditionelle Vaaben: *Lanser, Spyd, Buer, Pile, Knive og Øxer*. Om disse kunne maaske følgende Enkeltheder interessere:

Lansen (i Nedre-Congo: »diónega«, paa Kiswahili: »m'kuki«) er ca. 2 M. lang, stærk og solid, i Regelen med lang Jernspids, dog undertiden helt af Træ, med Spidsen hærdet i Ilden. *Kastespydet* er kortere, af tungt Træ, men tyndt, ofte med Modhager som paa en Fiskekrog. *Buer* og *Pile* findes i alle mulige Størrelser. Hos Basongo-Menoerne f. Ex. træffer man Buer paa indtil 2 M.s Højde, der kun lade sig spænde med Foden, medens venstre Arm holder Buen i Højde med Hovedet. Buen selv er altid af stærkt Træ, hulet lidt i Midten med en Kniv, forat den kan bøje sig. Strengen er af en fin og stærk Lian, Pilene af lette Bambusrør, i Regelen med Jernspids, næsten altid med slemme Modhager; dog ere ogsaa navnlig Krigspile af Træ med hærdet Spids meget hyppige. Særligt Mongoerne, Babangierne og Azandéerne have elegante Vaaben; disse Sidste besidde ogsaa Paradevaaben af Kobber.

Knivene (Fiot og Bangala: »m'héli«, Kiswahili: »kissu«) have de mest forskellige, ofte helt kunst- færdige Former: Wangataernes ere brede, med Haandtag og Skede af Træ, og bæres i et Læderbælte; Bangalaerne benytte en krum Kniv til Halshugning: Batekeknivene findes i 7—8 Mønstre; Mogwandierne ere bekendte for deres smukke Skafter af massivt Kobber; ogsaa Bayanziernes Knive ere ofte nydelige;

Azandéerne bruge i Krigen en Kniv med flere Blade til at kaste med. Mombuttuernes Knive ere sylformede med et tykt, cylindrisk Træskaft.

Ogsaa *Øxerne* indtage en Hædersplads i Vaabenindustrien; undertiden ere de Tegnet paa Høvdningens Værdighed. De smukkeste Øxer komme fra Kassaiegnene, og det er navnlig Zappo-Zap-Stammen, der laver Øxer, som kunne konkurrere med det bedste europæiske Arbejde. Bakubaerne lave Øxer af Kobber.

Som Dækvaaben bruger naturligvis Congonegeren som andre Vilde *Skjolde*, ofte af store Dimensioner, men Materialet er forholdsvis skrøbeligt.

Blandt *Skjoldene* — der dog slet ikke træffes i Nedre-Congo — (Bangala: »n'kuba«, Kiswahili: »n'gao«) regnes Wangataernes for de mest elegante; de ere flettede af Siv og kantede med Gedeskind; Bangalaernes ere hvælvede og tunge; i Øvre-Ubangi males Skoldene med sorte Farver og pyntes med Fjer; Azandéernes ere af Spanskrør.

Saarene af Spyd og Pile med Modhager kunne undertiden være aldeles frygtelige, saa meget mere, som man ikke kan trække dem ud ad den Vej, de trængte ind, uden at sønderrive eller sønderskære det oprindelige Saars Omgivelser. Ofte maa de stødes helt igennem paagældende Legemdel.

Forgiftede Pile bruges af mange Stammer i Skovegnene. For at anføre et Exempel paa Anvendelsen af saadanne Vaaben, tage vi nedenstaaende Brudstykke af **Forgiftede Pile.** »La Belgique Coloniale« 1899:

Baade til Jagt- og Krigsbrug dypper *Basongo-Menoen* sine Pile eller Spyd i en meget sammensat Gift, hvis overvejende Bestanddele hentes fra Planter. Det er Spidsen, der dyppes deri, hvorpaa den holdes over en Flamme. Giften afsætter sig da under Spidsen, hvor den stivner, og ved den mindste Anstrengelse for at trække Vaabnet ud af Saaret løsnes noget af den, opløses af Blodet og medfører Døden. En belgisk Løjtnant døde paa Posten Yenga ved Sankuru. Han var bleven ganske let strejft af en Pil, og dog gav den voldsomme Gift ham knapt Tid til at tænke sig om. Faa Sekunder efter fik han Krampe og udaandede en halv Snes Minutter senere trods alle Anstrengelser for at redde ham.

Hver Stamme i disse Egne har sin Gift, der er af saare forskellig Virkning. Enkelte Steder bevirker den højst en Opsvulmen af paagældende Del af Legemet. Men Basongo-Menoernes anses for en af de værste, og Statens Soldater ere derfor meget bange for dem.

Og da vi nu her en Gang gennem Vaabenfabrikationen ere komne ind paa Krigsvæsenet, kunne vi ogsaa med det samme dvæle lidt ved deres Befæstninger.

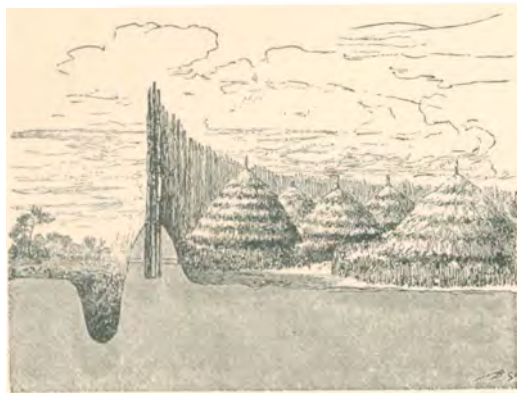
I største Delen af Landet, saaledes i Nedre-Congo, Mellem- og Nord-Congo træffer man kun sjældent Befæstninger hos de Indfødte. I Almindelighed beskytte disse sig mod deres Fjender ved at anlægge deres Byer midt i Skovene, omgivne af en Labyrinth af Stier, der ofte ere gjorte delvis

En Boma ved Tanganikasøen.
(Bruuns »Afrika«.)

impassable ved Anbringelsen af Spærringer og spidse, hyppigt forgiftede Pæle. Azandéerne, Mombuttuerne og andre nordlige Folkestammer føle sig i Regelen saa stærke, at de alene af den Grund ikke tænke paa at lave Befæstninger. Derimod er der i de samme Egne,

som sagt, mange Stammer, der af Frygt for Overfald bygge deres Byer langs Flodbredderne, forat de med korteste Varsel i en Fart kunne smutte ned i deres Baade, der altid

Profil af befæstet Landsby.
(•Le Congo Illustré• 1895.)

ligge parat lige ved Haanden. I Congostatens sydlige Egne maa Indbyggerne ofte ved en Art Befæstninger sikre sig mod de vilde Dyr, og i hele Øst-Congo have de blodige Stridigheder mellem Stammerne og med Araberne medført en saadan Usikkerhedstilstand, at man der finder talrige, ofte stærkt befæstede Landsbyer.

Indgangen til en Boma, forsvaret af et Slags Taarn.
(•Le Congo Illustré• 1895.)

En saadan Samling Boliger, der er indrettet til Forsvar, kaldes en *Boma*.

Bomaen. Befæstningen bestaar i en Række tykkere eller tyndere Træstammer, der som en Art Palissader ere plantede med Mellemrum eller forsynede med Skydeaabninger, saa at Forsvarerne kunne slynge Kastespyd og Pile ud over Angriberne. Bomaens Form er rund eller firkantet med 2—4 Porte, der kunne spærres. Undertiden haves flere Enceinter, den ene bag den anden, og en Reduit i Midten til det sidste haardnakkede Forsvar. Ligeledes er Bomaen ofte forsynet med Stilladser eller Taarne, hvorfra Fjenden kan beskydes, og med Grav paa Palissaderingens udvendige Side. Bliver Befolkningen i Bomaen for stor, udvandrer den og bygger sig en ny Boma.

Expeditionen *Bia-Franqui* fandt ved Lubudi Landsbyen *Kia-Guiméa* befæstet saaledes: Mod Floden forsvaredes den af en 1 M. tyk, 3 M. høj Jordvold, forsynet med Skydehuller. Mod Sletten var Byen omgivet af 7 Palissaderækker, den ene udenom den anden, og saa tæt paa hverandre, at der imellem 2 Rækker kun var Plads til en smal, 1½ M. dyb Grav, fyldt med spidse Pæle. En Fjende, der trængte ind ad Landporten, maatte paa Grund af, at Aabningerne i Palissaderingerne ikke laa lige bag hverandre, under stadig Beskydning passere en meget lang og besværlig Vej for at naa ind i Bomaen.

Naturen har imidlertid ydet Cen-

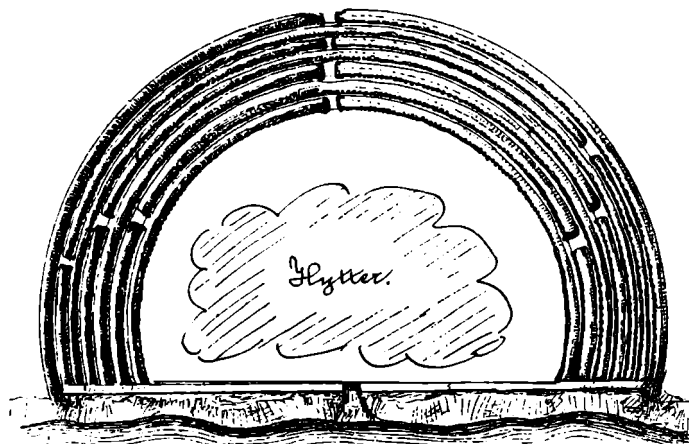
Befæstet Landsby i Butembo ved Kiwusoen.

(Efter Grev von Götzen.)

tralafrikas Indfødte saa udmærkede Hjælpemidler til Beskyttelsen af deres Byer, nemlig de talrige tornede Euforbier, Kaktus, Akacier o. a. Planter, at man ofte alene ved tætte Høgn af disse udenom Palissaderne eller endog helt uden Palissader træffer Byerne forvandlede til fuldstændige Fæstninger, til hvilke saa al Adgang enten til Stadighed er

besværliggjort ved Anbringelsen af spidse Pæle eller Falddøre eller spærres, naar der er Fare paa Færde.

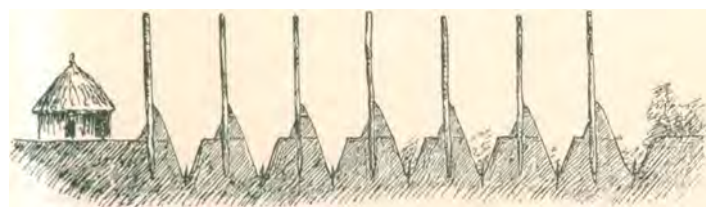
I Tanganikaegnene og ved Aru-wimi laver man ogsaa mange Steder, efter Arabernes Exempel, **Temben**. Det er store, solide, runde eller firkantede Bygninger, med en Gaard i Midten, af Træ og Fletværk eller af stampet Ler («Plakværk», Belgiernes »pisé»), sjældnere af Sten. I Ydermuren ere de forsynede med Skydehuller; Indgangene ere spærrede af Falddøre.

Grundrids af den af 7 Palissaderinger omgivne Landsby Kia-Guiméa ved Lubudifloden.

(Efter Tegning af Dr. Paul Briart i «Le Congo Illustré» 1895.)

Maader, hvorpaa Negeren søger at gemme eller beskytte sin Landsby, saa mangfoldige, at det vilde være umuligt her at

Tværsnit af de 7 Palissaderinger omkring Landsbyen Kia-Guiméa.

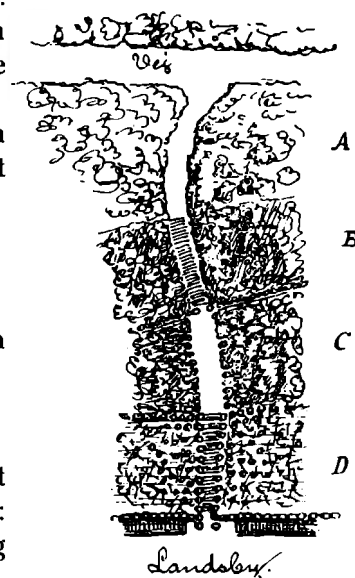
(Efter Tegning af Dr. Briart i «Le Congo Illustré» 1895.)

Man maa have Øjnene godt med sig, naar man nærmer sig Byerne i Egne, hvor man ikke fuldt ud kan stole paa Befolkningens venlige Stemning; thi ikke alene de alt nævnte farlige Forhindringer, men Selvskud, uhyggelige Faldgruber o. s. v. kunne bringe En de ubehageligste Overraskelser.

Fra Omtalen af, hvad der helt eller delvis kan regnes med ind under Haandværket, gaa vi saa over til **Agerbruget og Kvægavl** i Congo, som vi dog kunne behandle i faa Ord, da der alt er fortalt tilstrækkeligt

Agerbrug og Kvægavl i Congo.

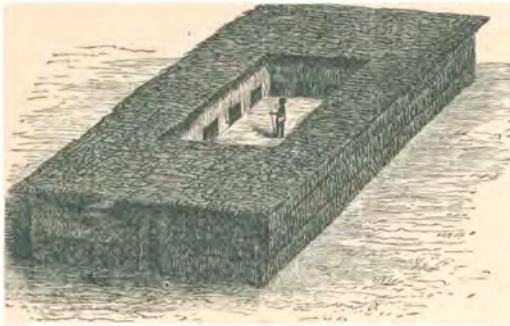
Forresten ere de, ofte ret geniale udtømmende Skildring deraf. Kun een Ting er det hensigtsmæssigt at fremhæve:

Indgang til en i Tykningen skjult, befæstet Landsby i Urua. A: Aaben Sti, omgivet af tæt Buskads. B: Foroven tildekket Gang dannet af en Blanding af Pæle, Lianer, Stænger og levende Træer og endende i en første Falddør. C: Aaben Sti, hvis Vægge dannes af svære Planker og lykke Faskiner. D: Lukket Gang med irektalet Tværsnit, der bliver snævrere og snævrere ind efter, saa at man tilsidst maa krybe paa alle Fire, og endende i en solid Falddør ved Indgangen til selve Bomaen.

(Efter Tegning af Dr. Briart i «Le Congo Illustré» 1895.)

derom under Skildringen af Landets Plante- og Dyreverden. Som det fremgik af denne Skildring, kan Landet med Hensyn til Planteavlen deles i to Dele, en vestlig, i hvilken Stammerne mest leve af Manioc, Kartoffler og Ignamer, en østlig-nordlig, hvor Kornsorterne danne Hovednæringsmidlerne. Hvad iøvrigt Redskaber til Jordens Bearbejdelse og til Indhøstningen angaar, da ere disse af den aller primitiveste Art: Hakker, Øxer og Knive ere Hovedværktøjet.

Tembe.
(Bruuns »Afrika«.)

Iøvrigt ere Negrene gennemgaaende flittige til at plante og saa. I Nedre-Congo ere store Strækninger Skov ryddede og omdannede til Planterager. Holloerne ere altid paa Markarbejde, baade Mænd og Kvinder, fra Kl. 6 Morgen til Solnedgang. I Uellégnene ses vældige, fortrinlige Kornmarker. Momwuerne og Kukuerne udmærke sig ved deres Agerbrug.

Kvægavlen dreves i Nedre-Congo tidligere kun af de Indfødte i Kataraktegnene, ellers særligt i Egnene langs de store østlige Søer. Men Belgierne have gjort meget for at bringe Kreaturer til Landet.

Alle Rejsende ere enige om, at Afrikaneren i Almindelighed og Congonegeren i Særdeleshed ere **Handelsforhold.** fødte Handelsmænd. Den Sidste er en ren Jøde, snu, beregnende og pruttende til det yderste. De allerfleste Stammer drive Handel indbyrdes og med Europæerne. Paa mange Floder følges Dampskibene dagevis af Kanoer med Indfødte, der falbyde Produkter af alle Slags. Den samme Ivrigheid efter at købslaa træder En for Øjne, saa saare man sætter Foden paa Land et eller andet Steds: strax bedækkes Landingspladsen med en Hoben Sorte af alle Aldere, der tilbyde En Egnens vævede Stoffer, Brænde, Geder, Høns, Bananer, Manioc o. s. v. Denne Negrenes Handelslyst er af stor Betydning for Congostatens Udvikling.

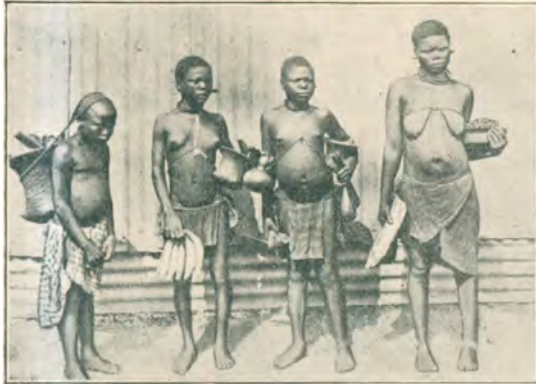
Kukuer paa Markarbejde.
(Fot. tilh. Kapt. Pleniciano.)

Congonegeren har en forbausende Hukommelse og regner hurtigt og sikkert efter

Titalsystemet med Stokke og Pinde, hvori gøres Indsnit, og Seglgarn med Knuder paa som Hjælpe midler.

Disse Genstande benyttes ogsaa ved Palaverne af Talerne, idet f. Ex. hver enkelt Pind betegner et bestemt Emne; er dette udtømt, lægges Pinden bort; skal han tilbage til det, lægger han Pinden foran sig; for en Fremmed kan det tit være vanskeligt nok, selv med godt Kendskab til Sproget, at følge en saadan Orator, der selv nyder sin Veltalenhed i fuldt Maal.

**Negerens
Regne-
kunst.**

1. 2. 3. 4.

Kvinder fra Nedre-Congo, der vende hjem fra Marken og bringe: 1) Brænde. 2) Bananer og Mais. 3) Pilipili og Mais. 4) Manioc og Jordnødder.
(Fot. tilh. Kapt. Kondrup.)

af en Slave eller Slavinde som en stor Enhed. Som Smaamønt bruges fremdeles Perler og Kaurier, d. v. s. visse Arter af Muslingeskaller; disse sidste vare tidligere udbredte som Købemiddel i hele Landet, men anerkendes nu kun ved Øvre-Kassai og ved Øvre-Uellé.

Et andet Omsætningsmiddel er — ligesom i Nordafrika — Salt, der ogsaa i Congo har en betydelig Værdi og er meget efterspurgt. Mange Steder er der en ret udviklet, men naturligvis primitiv Saltindustri.

**Salt som
Omsæt-
nings-
middel.**

I Nyángwe betale Høvdingene ofte deres Skat i Salt. For 2 Haandfulde deraf kunde en Neger i 1899 paa Markedet sammesteds købe sig Mad for hele 8 Dage. I Lingunda, skrev Lt. Schwensen, møde de Sorte hver Dag i Faktoret for at købe Salt, en Toptheskefuld for c. 10 Øre, og lange Perler som dem, der benyttes til Kranse, 2 for c. 10 Øre. Det tjentes der jo godt paa.

Iøvrigt spises Salt som en Delikatesse, som vi spise Sukker.

I nær Forbindelse med Regnekunst og Handelsforbindelser staar Tidsinddelingen, der alle vegne er sat fuldstændigt i System: *Fiotugen* har saaledes 4 Dage, der benævnes: *Kandu*, *Konzo*, *Kenge* og *Sona*. *Døgnet* deles i Dag og Nat, Dagen i

**Betalings-
midler og
Mønt-
enheder.**

Mitakoen.

Hver Egn af Landet har sin eller sine bestemte Møntenheder, og vil man handle med Indbyggerne dér, maa al Beregning gøres med dem som Grundlag. Den mest udbredte Mønt er en Messing- eller Kobberstang, 2 Mm. tyk, fra 18—52 Cm. lang, som kaldes *Mitako*. I Kantanga bruges Kobberstykker af Form som et Andreaskors, der vejer over 1 Kg., andre Steder Jernstykker, f. Ex. af Form som en Spydspids. Medens disse Genstande nærmest kunne betragtes som Smaamønt, danner *et Stykke* (Kiswahili: »Doti«) *Klæde eller Bomuldstøj* af et vist Maal en større Enhed, og mange Steder regnes endog endnu med *Værdien*

Dotien.

**Perler.
Kaurier.**

Marked i Nyángwe.
(Fot. tilh. afd. Lt. Börtzell.)

**Tidsreg-
ningen.**

5 Dele efter Solens Stilling. *Maaned* har 7 Uger. *Aaret* begynder i disse Egne med Regntiden, c. den 15. November. Lignende Systemer haves overalt. Hvor Europæernes eller Arabernes Indflydelse har gjort sig gældende i længere Tid, er man dog naturligvis gaaet over til deres Maader at inddele Tiden paa og da ogsaa, hvad der har særlig Betydning i det praktiske Liv, til Ugen paa 7 Dage.

Til bestemte Tider og **Markederne** paa talrige bestemte Steder holdes der i hele Congo *Markeder*, ofte under betydelig Tilstrømning af Mennesker. I Manyema findes der smaa Markedspladser næsten for hver to danske Mil, ved Øvre-Congo og ved de større Bifloder ser man dem hvert Øjeblik langs Bredden, og saaledes er Forholdet allevegne, hvor der er en nogenlunde rigelig Befolkning. Til de store Markeder møde Handlende 10—12 Mile borte fra, og er det ved en Flodbred, man samles, stævne fra endnu fjernere Steder hele Flotiller af Kanoer did.

Marked paa Posten Kadjokadji i Kukulandet.
(Fot. tilh. Kapt. Pleniciano.)

Fiskeri ved Falls.
(Efter »Tre År i Congo«.)

I *Nedre-Congo* holdes der ofte Marked hver Uge, altsaa hver 4. Dag; en Uge uden Marked kaldes »Onduelo« (»uden Betydning«); ja, paa Karavanvejene holdes Markederne gaaende hver Dag. Man falbyder her: Geder, Svin, Høns, frisk, tørret eller røget Fisk, Kød, Flodhestehuder, røgede Rotter, Larver, Græshopper, Krebs, Patater, Mais, Bønner, Ærter, Igname, Bananer, Arachider, Papayer, Æg, raa eller kogt Manioc, Chikwangu i Kugler eller lange Brød, Ananas, Sukkerrør, Citroner, Palmenødder, Tobak, Palmevin i Kalebasser, Kaal, Syre, Spinat, Salat, Peber, Elfenben, Reb, Maatter, europæiske Tøjer, Krudt, Glassager, Lervarer, Perler o. s. v. Markedet er delt i Gader og Afdelinger efter Varenes Art.

Slagsmaal, Tyveri eller anden Uorden forekommer meget sjældent nogetsteds paa Markederne, da saadant straffes overordentlig strengt, i Regelen med Døden. I *Nedre-Congo* nedgraves den Skyldige i Jorden

til Midien og stenes til Døde, hvorpaa en Jordhøj opkastes over Liget. Polititilsynet varetages af en dertil udvalgt Høvding, der afgør alle Stridigheder.

Næsten i alle Negerstammer ere Mændene ivrige *Jægere* og *Fiskere*. Det er oprindeligt mest Antiloper og Fugle, der jages direkte og dræbes med Bue og Pil. Større Vildt fanges i Faldgruber eller Fælder, men nedlægges nu ogsaa med Bøsser.

Pirogue paa Congo-floden ved Stanleyville.
(Fot. tilh. afd. Lt. Börtzell.)

af Smaafisk og Sudere. Men det forslog ikke, lavede de tynde Trævler og flettede deraf med digt, at de strax i første Nat fangede 25 respektable Karper.

Det er under Oversigten over Negerstammerne for flere af Sømænds Vedkommende berørt, hvor dristige Sømænd de ere. Dette gælder forøvrigt for alle de Indfødte langs Floderne. Rorkarlene staa oftest op i Baaden og føre denne med stor Behændighed og Kraft endog mod den stærkeste Strøm. Deres Baade laves af udhulede Træstammer, tit af meget betydelig Længde og ogsaa undertiden ret regelmæssige og kønne. Europæerne kalde dem *Piroguer* eller *Kanoer* (de Indfødte kalde dem i Nedre-Congo:

»n'lungu«, paa Bangala: »bwatu«, paa Kiswahili: »n'tumbui«). Stanleys og Andres Rejse-skildringer indeholde Beskrivelser og Billeder af de veludrustede Krigskanoer, med hvilke han og hans Ledsagere maatte kæmpe. Dem træffer man nu ikke mere.

Jagt og Fiskeri. Pil. Større Vildt fanges i Faldgruber eller Fælder, men nedlægges nu ogsaa med Bøsser. Man lægger sig paa Lur efter Vildtet eller tager det i dets Leje paa den hede Tid af Dagen. Mange Steder afholdes store »Klapjagter« med Hunde, der bære Klokker eller Bjælder om Halsen. I den tørre Tid stikkes Ild paa Steppen for at drive Vildtet frem. Smaa Gnavere og Fugle fanges ogsaa paa Limpinde eller i Fælder. Ogsaa Fisk skydes ofte med Pile eller tages med Harpuner.

Neppe havde de Sorte i 1897 i 2 Timer været installerede i deres nye Landsbyer i Udstillingster-rainet i *Tervueren*, før de havde lavet sig Fiskesnører af Seglgarn og Knappenaale, og med disse tarvelige Redskaber fik de hver Dag i Parken en rigelig Fangst Af Bambusstænger, der vare tilovers fra Hyttebygningen, vidunderlig Færdighed Ruser, som de anbragte saa behæn-

Krigskano fra Øvre-Congo.
(Efter »Tre År i Congo«.)

Som et særligt Erhverv maa endnu anføres de Indfødtes Anvendelse som *Bærere* («Portører»). I et Land, hvor der ikke findes Lastdyr, end sige Køretøjer, maa al Transport ske ved Hjælp af Mennesker. Disse lange Karavaner af Indfødte, der slæbe Rejsegods og Varer afsted gennem Stepper og Skove, over Bjerge og Floder, ere Læserne bekendte fra saa mange Rejsebeskrivelser, at det vil være overflødig her at komme nærmere ind paa denne Sag. Man ved ogsaa, at Negeren er saa vant til at bære Byrder paa Hovedet, at han ikke fatter, at man kan bære sig anderledes ad. Det er baade store og tunge Genstande, der paa lange Marcher og i det daglige Liv transporteres paa denne Maade, og det er de ubetydeligste Sager, man midlertidigt holder paa sin Isse: Naar en Negerkvinde er færdig med at ryge Pibe, anbringer hun denne paa sit Hoved — hun har jo ingen Klæder med Lommer i — og fortsætter sin Gang eller sit Arbejde.

Det er navnlig i Kataraktegnene, at de Indfødtes Anvendelse som Lastdyr spiller, eller rettere især før Jernbanens Aabning har spillet en saa stor Rolle, at enkelte Stammer have gjort sig Transporttjenesten for de Hvide til en hel Levevej. Men det er i Regelen Slaver, der af Høvdingene udlejes, eller snarere sælges til dette Arbejde.

Over en Flod.
(Af Bentley: »Life on the Congo«.)

Et Stykke af Missionsbaaden »Plymouth« under Transport.
(Af Bentley: »Life on the Congo«.)

X.

Levemaade. Klæder og Pynt. Adspredelser.

Forskellige Karaktertræk.

Zappo-Zap-Musiker.
(Kassai.)

Af *faste Fødemidler* nyder Negeren til daglig i Regelen kun Grøntsager, som friske, kogte eller ristede Bananer, kogte søde Kartoffler, Jordnødder o. s. v. Deres Korn koge de mest til Grød. Hovedføden er i en stor Del af Landet det foran skildrede Maniocbrød, *Chikwangue*, eller endnu **Negrenes Leve- maade.** **simplere Maniocgrød.**

Maniocrødderne tørres, naar der skal laves *Grød* af dem, paa høje Stilladser eller Maatter i Solen, stødes derefter til Mel i en stor Morter, blødes saa ud i Vand og koges, til Massen omtrent kommer til at ligne Boghvedegrød. Haves der Palmeolie, blandes der da noget af denne i varm Tilstand i Grøden eller spises som Sauce dertil. Ogsaa Grøntsager, kogte i Olie, blandes sammen med Grøden, og denne Ret betragtes som en stor Delikatesse.

I *Nedre-Congo* laves af Elæispalmens Nødder med iblandte Urter en tyk Dejj eller Sauce, kaldet »*Moamba*«, hvilken anvendes til Kogning eller Stegning af næsten alle andre Rødder tilligemed en stærk Tilsætning af Peber. Mænd og Kvinder spise her hver for sig.

Abaramboerne og Mombuttuerne have som Nationalret en Vælling eller Grød af Bananmel, Azandéerne lave Grød af Maiskolber.

Bo Negrene i Nærheden af Vand, spise de med stor Begærlighed Fisk, og i Virkeligheden er Kød deres Yndlingsspise. Der gives derfor i Grunden intet Dyr, hvis Kød de foragte. Hunde, Rotter, Slanger, Krokodiller,

Larver, Termitter o. s. v. fortære de med lige stor Glæde, kogte eller raa. Græshopper som Vingerne ere revne af, ere, kogte i Palmeolie, en sand Lækkerbidsken. Mange Negre holde mere af raadne Sager end af friske. Bemærker man, at det, de nyde, lugter ilde, faar man blot det Svar:

»Ja, men vi spise jo ikke Lugten!«

Har Congonegeren Lejlighed til at faa Mad efter sin Lyst, er der i det hele ofte

ingen Grænse for hans Graadighed, og for at tilfredsstille denne tyer han paa den anden Side undertiden til de mærkeligste Genstande. Et Par Exempler ville illustrere dette:

**Negrenes
Graadig-
hed.**

Kaptajn Dannfelt fortæller et Steds i et Brev til Hjemmet om en dræbt Bøffel og ender saaledes: »Våra bårars uppösta magar buro samma dags afton vittne derom, att en betydlig mängd kött funnits på detta djur. Dessa negrar kunna, då tillfälle dertil erbjudes, äta omåttligt, och de 17 man, som utgjorde vårt följe, hade inom mindre än 24 timmar förtärt hela den sålunda vunna tillökningen i vår proviant, med undantag för en lägg, som jag reserverade för Baërts (en belgisk Officers) eget behof«

Lt. Lindegaard bemærkede en Gang i M'Towa, at de Hvides Beholdning af Gedeskind paa Stationen lidt efter lidt formindskedes. Det viste sig, at det var Hyrderne, der kogte Skindene og aade dem »med Hud og Haar«.

I et Brev af 13. Maj 97 skriver Nordmanden Lt. Schjörn hjem: »— — — To gange har vi truffet døde flodheste drivende med strømmen. Den ene tog vi og fortøjede langs siden af damperen, og da vi kom frem om aftenen, væltede negrene den op i en pirogue. Men den var ikke før kommet op af vandet, før vi kendte en slig afskyelig lugt, at vi snarest maatte forsvinde. Jeg tænkte da, at det var umuligt at spise det dyr; men negrene drog blot paa kommando af kaptajnen nogle hundrede meter bort med den, og saa begyndte slagtingen. Jeg har aldrig set magen. De sloges og hug i stykker af det raadne kadaver og spiste det raat. En saa jeg kom dragende med en lang tarm og spiste den urenset, som om det var en pølse. Inden morgenen var det meste opspist — — —.«

»For at tale om andre ting, som jeg har set negrene spise, skal jeg kun nævne følgende: Paa karavanvejen hændte det ofte, at vi kom gennem store sværme af vandregørshopper. Vore folk vare da aldeles vilde. De spiste, saa de næsten ikke kunde gaa, og naturlig raat og levende. En slags larver, lignende dem, vi ser hjemme med uld eller haar paa, men c. 4—5 tommer lange og saa tykke som en langfinger, er ogsaa en af deres herreretter. Chefen i Mabanga i Uellé trakterede vore soldater med en Krukke paa c. 30 liter med syltede myrer; de vare lagte ned i palmeolie og lugtede forresten saa godt (Myre syren), at jeg var lige ved at smage paa dem.«

Rotter til Salg.

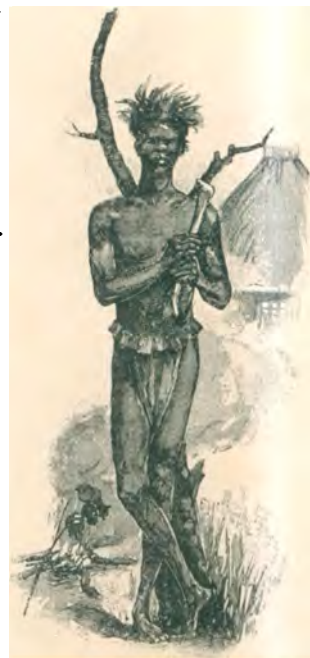
(Efter
Herbert Ward.)

Den største Delikatesse hos talrige Stammer er dog *Menneskekød*. Menneskeæderiet drives fra Stanley-Pool til Tanganika, fra Bomu

til Luálabas Kilder. Batékéerne lade aldrig en dræbt Fjendes Lege- geme ligge ubenyttet paa Valpladsen, Mongoerne gaa ligefrem paa Jagt efter Mennesker af Nabostammerne for at fange dem og sælge dem i Ubangi, hvor der holdes hele Markeder over Mennesker til Slagtning. I disse Egne fortæres alle Fanger uden Undtagelse, og der gaar ikke en Dag, uden at Landsbyen skaffer sig et Offer. Beboerne her have derfor ingen Slaver, da disse kun købes for at spises. Ogsaa Bangalaerne fortære Fanger og Slaver.

Coquilhat fortæller saaledes om en Slagtning, han var Vidne til i Bangala uden at være i Stand til at forhindre den: Først knustes Arme og Ben paa den Ulykkelige; derpaa kastedes han levende i Floden, hvor han blev liggende tøjret hele Natten, kun med Hovedet over Vandet, forat hans Hud skulde blive blød og let at løsne. Ved Daggry huggede man Hovedet af ham og flaaede ham.

Ogsaa Bapotoerne ere drevne Menneskeslagtere og udstille ofte Fanger til Salg; man købslaar om disse, udvælger sig visse Stykker af ham og mærker disse med Streger

Menneskekød paa Ilden.
(Efter Herbert Ward.)

af farvet Jord. Basokoerne spise endog deres Døde. Azandéerne have, som foran fortalt, Tilnavnet »Niam-Niam« (af »Nyama«: Kød) paa Grund af deres Menneskæderi. Mombuttuerne sønderhugge efter en Kamp strax de faldne Fjenders Lig, skære Kødets i Strimler og tørre det som Proviant for de næste Dage; deres Fanger føre de, aldeles som Slagtekvæg, til nærmeste By. Ababuaerne spise ligeledes deres Krigsfanger, Mænd og Kvinder, men ikke deres Egne. Wanyemaerne behandle Menneskekødet paa en ligefrem modbydelig Maade, idet de udbløde det i Vand, til det næsten er raaddent, hvorpaa det nydes uden yderligere Tilberedelse. I »Missions Belges« fortæller Inspecteur d'État *Costermans* følgende om Bafumuerne (Wamfumuerne):

»Menneskæderiet drives raskvæk hos denne Stamme uden falsk Undseelse eller Kynisme, som en ganske naturlig Ting. Høvdingene skaffe sig alle mulige Lejligheder til at faa Menneskekød. Det at drikke af Høvdingens Kar, at træde paa hans Maatte, at røre ved hans Skørt er Forbrydelser, for hvilke der er fastsat Dødsstraf. Krigsfanger og indkøbte Slaver fortæres ligeledes. De Dødsdømte kastes paa en ophængt Vidiemaatte, og man skærer Halsen over paa dem. Høvdingen knæler under Maatten og lader Offerets varme Blod risle ned over sig, hvorpaa Kvinderne, der ikke selv deltog i Menneskæderiet, gnide det ud over hele hans Legeme. I alle Landsbyerne findes der i en Bambus-hytte en Knokkelsamling, hvor man som Trofæer gemmer alle Underkæberne af de Mennesker, Indbyggerne have fortæret. De Folk, der ikke bestaa Kasteproven, ædes ogsaa; men deres Hovedskal gemmes helt, farves rød og ophænges paa en Pæl foran Fetischmandens Hytte. Paa Grund af Menneskæderiet ere Landsbyerne meget store, eftersom smaa Grupper af Befolkningen ikke kunne forsvare sig mod de andre Menneskejægere. Krigsbedrifterne hos disse Kannibaler bestaa i at lægge Baghold for Mænd og Kvinder af andre Stammer. Med de Hvide er man ikke tilbøjelig til at indlade sig.«

Der er dog ingen Tvivl om, at Menneskæderiet mange Steder ikke blot er en Maade at skaffe sig Kød paa, men derimod særligt har sin Grund i overtroiske Forestillinger om, at man ved at fortære Kød og Blod af sine Fjender bliver stærk og tapper, og maaske er en saadan Forestilling opstaaet ved Betragtningen af de vilde, kødædende Dyrs, Leopardens og Løvens og Styrke Mod. *Costermans* foranstaaende Skildring af Bafumuernes gyselige Skikke tyde jo aabenbart paa noget saadant, og ogsaa Dannfelt tilføjer en Gang, da han beretter om, at de krigerske Basundier ligge i evig Ufred med deres Naboer og ofte fortære deres Fanger, at dette er en Handling af Overtro, eftersom de kun spise Fangernes — Hjerter, Tunger og Fingre.

Til Maaltidet drikker Congonegeren i Regelen kun Vand. Dog laves ogsaa andre, ofte meget velsmagende Drikke. **Negrenes Drikke.** Af Mais, Sorgho, Eleusine eller en Blanding af disse Kornsorter brygges i det østlige og nordøstlige Congo Ølsorter, der tit kunne være udmærkede (»Massanga« i Nilegnene). Af Sukkerrør og Bananer laves gærede Drikke, der minde om Cidre (Æblemost o. s. v.). I det nordlige Congo tilberedes lækende Drikke af Honning og Vand med Tilsætning af Krydderurter. I hele Landet nydes den friske Saft af Elæis, Borassus og Rafia, der skal smage glimrende.

Hovedskallerne af dræbte Mennesker. (Efter Herbert Ward.)

En Neger henter Palmevin. (»Voyage au Congo«.)

Den mest yndede af alle Negrernes Drikkevarer er dog *Malafu*, Vin af Olie- eller af Rafiapalmen. Palmevinen ser, naar den er frisk, omtrent ud som Mælk og smager som noget i Retning af Sukker og Mandler; men naar den har staaet noget, bliver den mere syrlig, og efter en Dags Forløb, ofte efter kun faa Timer, er den aldeles sur.

»Forinden man bliver vant til malafu, smager den ikke Europæeren« — skriver Stormoen —. »Den har nemlig en smag, der minder lidt om sur mælk og lidt om syrlig champagne, og smagen er saa fremmed, at man ikke drikker meget deraf. Men bliver man vant til malafuen, finder man den forfriskende og behagelig, og i Øvre-Congo, hvor man ofte har vanskeligt ved at faa rødvin, nyder man saa udelukkende malafu eller kold the til maden.«

Ild tilvejebringer Congonegeren som andre Vilde ved at gnide et Stykke haardt Træ mod et Stykke blødt Træ eller ved Hjælp af et Fyrstøj med Metal og Flint. Mange

Steder holdes til Stadighed en Ild vedlige i Landsbyen, og der medtages endog paa Marcher ofte et Stykke Træ, der gløder i den ene Ende.

Bangalakvinde med Græsskørt.
(Fot. tilh. Prmlt. Stæckel.)

Paa sine Klæder anvender Negeren i Almindelighed ikke ret meget. Det eneste nationale Klædebon er oprindeligt et Slags Skørt eller Tilløb til et saadant, som dækker en Del af Underlivet. Det er lavet af Tøj, Straa eller Palmeblade og hyppigt af aldeles forsvindende Størrelse. Hvor man er kommen i Berøring med Hvide, vinde europæiske Klædningsstykker dog mere og mere Indpas, men bæres rigtignok ofte i mærkeligt Udvalg eller sær Sammenblanding. Exempler hist og her fra ville ogsaa her bedst belyse Forholdene:

I Nedre-Congo bæres mange europæiske Stoffer af stærke Farver, især Rødt, Hvidt og Sort, i Draperier om Hofterne, »Fyrsterne« pynte sig med Brudstykker af gamle europæiske Uniformer. Kun Benklæder benyttes ikke, men Forklæder af Leopard- eller Vildkatteskind. I Haanden have gerne en lang Stok med udskaaret Haandtag. Begge Køn bære Ringe i Ørene.

I Katarakterne bruges meget selvvævede Stoffer af Rafia- eller Ananasfibre. De gifte Kvinder tildække Brysterne. Om Hals, Arme og Ankler bæres Messingringe. Haaret er ofte flettet, men ogsaa ofte kort klippet. Høvdningene lade undertiden Skægget voxte til vældig Længde. Jo mere man kommer mod Øst, desto mere maler man sig med rød Jord (»N'Gula« eller »Pembe«). Nord for Floden gaar man tit med nydelige Kalotter af Palmetrevlér.

Mogwandikvinder fra Bokula.
(Efter Thonner.)

Balekéernes Skørt er vævet overordentlig fint af Rafiatrevler, langt og pyntet med Frynser. Er det koldt, svøber man desuden et Shawl om Skuldrene.

I Kwango findes overvejende europæiske Tøjer, indførte fra Portugisisk Congo. Nogle Mongoer bære 1 M. høje Huer, besatte i Toppen med en Dusk nedhængende.

Waruaer.
(Indbyggere i Urua.)
(Fol. tilh. Kmdt. Heeq.)

Bangalakvinderne ere i Regelen undertiden farvede i forskellige Farver.

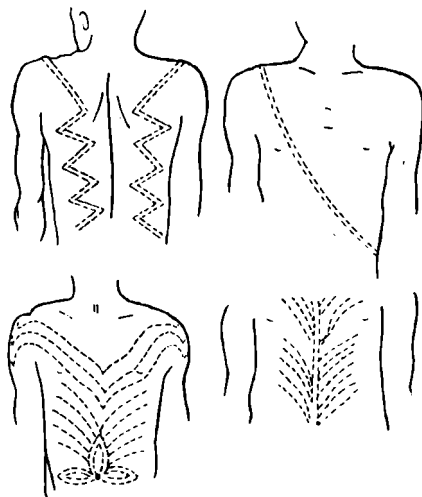
I Ubangi bruge Mændene et lille Stykke Figenbark, kaldet »Bongo«, stukket ind mellem Benene, de unge Piger et Bælte af 2—3 Elefanthaar eller Palmefibre, de gifte Kvinder desuden et Bananblad, der hænger bag som en Hale. Hele Dragtens Luxus bestaar her i Haarpynten. Særligt mærkes Sangoernes Frisure, som er en Samling af Fletninger og perlebesatte Plader, der i Forening med sort og rød Farve ofte gøre en smuk Virkning. Hos Banzirierne bære Kvinderne meget langt, ofte falsk Haar, Mændene enkelte Steder smaa Huer af Skind af vilde Dyr eller smaa kegleformede Straahatte.

Mombuttuerne der i mange Henseender høre til de mest fremragende Negerstammer — de file ikke Tænderne eller trække dem ud, gennembore ikke Læberne, men kun Øreflippen, i hvilken de stikke en Pind af Størrelse som en

Fjer; deres Kvinder udmærke sig ved særlig tunge Halsbaand.

I Ækvatoregnene gør Negeren Toilette omtrent 1 Gang om Maanden. Kvinderne behandle Manden, der lægger sig paa Ryggen, og hjælpe hinanden indbyrdes. Manden bærer et Stykke selv vævet Tøj, der foran fra Bæltet gaar ned mellem Benene og bagved atter op til Bæltet; til Stads tages et Skørt paa, der gaar til midt paa Benene. Kvinderne ere ofte helt nøgne, kun med et ganske lille Stykke Klæde,

eller endog kun med en Snor med en Musling eller Perle foran. Ved højtidelige Lejligheder bærer Manden Hue af Skind eller Fletarbejde, besat med Fjer, Perler, Muslinger eller Metal.

Ryg- og Brysttatoveringer fra Øst-Congo.

(Efter Grev von Götzen.)

Pyntede unge Piger fra Upoto.

Hatte paa Hovederne, Halsbaand af hvide Perler, Messingringe om Arme og Ankler.

(«La Belgique Coloniale» 1897.)

Cigar, og tatovere ikke Ansigtet, men derimod i høj Grad Bryst, Ryg og Overarm — have Haaret friseret som en cylindrisk Chignon, støttet af et Skelet af Siv. Paa denne bære Mændene en cylindrisk Straahat med 4kantet Pul, prydet med Fjerbuske og fæstet med Naale.

Avungura-Azandéerne have om Lænderne et meget malerisk Draperi af Dyreskind, af hvilket Halen hænger ned midt paa Benene.

Wanyemaerne væve fortrinlige og smukke Stoffer af Straa i uhyre Stykker, som de bære vikled 7—8 Gange om Legemet og fastholdte ved et Bælte.

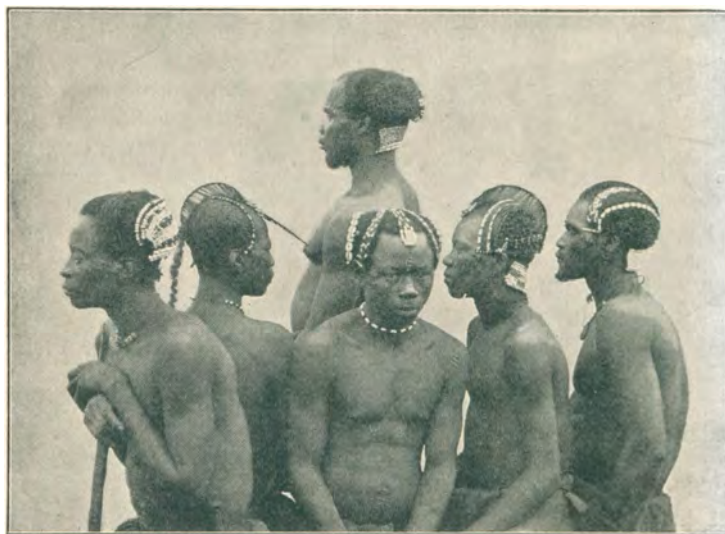
Waruaerne omgjorde sig med Skindet af vilde Dyr. Hver Stamme har sit Dyr.

Hvor stor en Rolle *Tatoveringen* spiller som Skelnemærke mellem Stammerne, fremgaar alt af Skildringen foran. Fra først af har det vel udelukkende været **Tatoveringen.** Hensigten, at den skulde tjene til Pynt. Ofte minder den dog om Begivenheder, som Modenhed, Ægteskab, 1., 2., 3. Barn, o. s. v. Undertiden bestaar den kun af Ar, der ligne smaa Knuder; andre Steder er det Rækker af ærteformede Hævelser. Tatoveringen foretages med Kniv, Naal, ætsende Midler og fordrer lang Tid, da den kun kan fuldføres lidt efter lidt. Den traditionelle Stammetatovering paabegyndes gerne ved Barnets 5. eller 6. Aar.

De forskellige Midler, Negeren benytter som særlig Pynt, ere alt nævnede ofte nok. Foruden *Øre-*, *Læbe-* og *Næseprydelser* og *Metalringene* om Hals, Arme og Ben skulle vi endnu blot omtale de mange Steder yndede *Halsbaand* i Kædeform af Perler, Konkylier, af Fjer, Frugtkærner, af Stykker af Elfenben eller Flodhestetænder, af Tænder af andre vilde Dyr og af Menneketænder. De massive Kvinde-

halsbaand findes af en Vægt af indtil 12—15 Kg. Van Gèle vejede en Negerindes samlede Pynt ved Ækvator: hun har paa 29 Kg. Smykker.

Ved festlige Lejligheder maler man sig mange Steder i Ansigtet og paa Kroppen med hvide, røde og sorte Farver. Det samme gøres i Krigen, ved hvilken Lejlighed der ogsaa hyppigt bæres Krigsmasker af et ret uhyggeligt Udseende.

Sangomænd.

(Af Bentley: »Pioneering on the Congo».)

I hele Befolkningen er *Dansen* meget udbredt. Man danser ved alle mulige Lejligheder: for at forlyste Høvdingen og den Fremmede, for at glæde den Elskede, for at fejre en Afdød, før og efter en Kamp. Dansen bestaar i Regelen i underlige Vridninger med Kroppen, særligt med Underlivet, idet Danseren samtidigt ryster og bærer i Benene og drejer sig paa den mest vanvittige Maade.

»I *Alberville* — fortæller Lt. Lindegaard — kom af og til en Indfødt, der boede i Nærheden, ind

paa Stationen og dansede for os sammen med sin Søn for at faa en Drikkeskilling. Han var da pyntet med Skind og Bjælder og dansede, idet han slog nogle Bækkener sammen, lige til han var drivvaad af Sved over hele Kroppen. Forresten var han en dygtig og virkelig flittig Mand, der lavede alt vort Tovværk, Kurve, Maatter og mange andre Ting, som han bragte til Stationen og solgte der.« Dansen var alt-saa her et lille Middel til Bifortjeneste.

Af andre Underholdninger har man *Brydekampe* mellem Mændene af forskellige Landsbyer (i Upoto: »Lewanda«) og forskellige Spil med Palmenødder og Muslinger. Der spilles ogsaa en Slags »Plat og Krone« med Mitakoer og andre Betalingsmidler.

Et meget brugeligt Spil, særligt mellem Soldaterne, foregaar ved Hjælp af 4 smaa Muslingskaller af Størrelse som en Enøre. De rystes i Haanden og kastes saa ud paa en Maatte, idet der knipses med Fingrene. Mange Negre ere i den Grad forfaldne til denne Adspredelse, at de bortspille alt, hvad de eje. Kommandant *Sundt* havde en Boy, som i nogen Tid havde været i en Missionsskole og der faaet en Del Helgenbilleder. Han bortspillede alt, hvad han havde af Tøj og Perler (altsaa hans Penge), og blev uhyre fornærmet, da Ingen vilde tage mod hans Helgenbilleder som Indsats.

Sangkvinder.

(Af Bentley: »Pioneering on the Congo«.)

Af alle Adspredelser er der maaske dog ingen, som Negeren elsker højere end *Musik*. Det er rigtignok en støjende og larmende, alt andet end harmonisk Tonekunst, han præsterer, men helt uden virkelig musikalsk Øre er han dog ikke, lærer endog ofte temmelig hurtigt at behandle europæiske Instrumenter efter »Gehör«, ikke efter Noder.

Der findes talrige Musikinstrumenter hos de Indfødte i Congo. Af Trommer forekommer der alle mulige Størrelser, fra ganske smaa, som Børnene haandtere, til Uhyrer paa 5—6 M. Store Tam-tam'er laves af hele Stykker udhulede Træstammer, de benyttes bl. a. til

Telegrafering paa lang Afstand. Træharmonikaen, en Række smalle Træplader over en hul Kasse, er ogsaa almindelig og anvendes ligeledes til Signaler. Fremdeles ere Horn af Træ, Dyrehorn eller Elfenben, Fløjter, Okarinoer og Rørfløjter meget i Brug. Rundt omkring den store Skov træffer man »Marimbaen«, en hul Kasse, over hvilken er anbragt en Skala af et halvt Dusin Metalplader, paa hvilke man spiller med Fingrene; Basokoerne lave undertiden en Marimba af en menneskelig Hjerneskal. Batekéerne lave en Slags Guitar. Derimod ere Mombuttuernes Instrumenter meget tarvelige. Azandéerne have ligefrem Skjalde, der besyng Landets Hæder og Ulykker, Høvdingens Bedrifter og Elskovs Lykke og Kval. Ved Kysten og Øst paa ved de store Søer er der indført enkelte europæiske og arabiske Instrumenter, især Messingtrompeter.

Enkelte Musikinstrumenter benyttes til at *telegrafere* med fra By til By. Det er Trommer eller Træinstrumenter, ofte med 2—4 Toner, ved hvilke man saaledes sætter sig i Forbindelse paa Afstand med Nabobyen eller en allieret Stamme. Med en utrolig Hurtighed

kunne paa denne Maade Efterretninger forplante sig langt bort; men ganske vist antage disse ofte derved højst overdrevne Skikkelser. Undertiden kan Lyden af Signalnaltrommen naa indtil 10 Km. bort. Hører den Rejsende den om Natten blive rørt til en vis klagende Melodi, har han intet at frygte; saa morer Negeren sig og er glad. Men ere Trommeslagene haarde og taktfaste, maa han være forberedt paa Ufred.

De Indfødes Signal-systemer.

Vi ville slutte dette Afsnit med et Par Betragtninger over forskellige Karakteregenskaber hos Centralafrikas mørke Beboere.

Forskellige Karaktertræk hos Congo-negerene.

Er Negeren doven?

Det er den almindelige Mening, at Negeren af Naturen er luddoven, og vist er det, at man paastaar i saa Henseende kun at have utilfredsstillende Erfaringer, for det første fra den sorte Mand som Slave, dernæst ogsaa fra samme Person som fri Borger i en fri Stat. Det er ikke urimeligt at tænke sig, at en Menneskerace, der hører hjemme i Egne, hvor Naturen har lagt alt til rette for

den saaledes, at det kun er forbundet med ringe Besvær at skaffe sig, hvad der behøves til Livets Ophold, har en nedarvet og medfødt Ulyst til at arbejde, naar dette ikke er strengt nødvendigt. At den samme Befolkning heller ikke med Glæde som Slave gaar til et Arbejde, for hvilket en Anden skal høste Lønnen, turde være en Egenskab, den har til fælles med alle andre Mennesker. At de Sorte dog paa mange Omraader, baade legemlige og aandelige have præsteret agtværdige Resultater, hvor Udbyttet syntes at staa i Forhold til Arbejdet, kan neppe benægtes. Det kan derfor sikkert ikke anses

Dans af Ibalikvinder udenfor Kmdt. Schiöltz's Veranda.

Til venstre Musikken.
(Fot. tilh. Kmdt. Schiöltz.)

for bevist, at Negerracen i Almindelighed ikke er egnet til at naa et respektabelt Udviklingsstrin, ihvorvel den vel nok staar tilbage, i alt Fald paa aandelige Omraader, for flere andre Racer. I alt Fald hævde mange indsigtfulde og forstandige Belgiere, der indgaaende have haft Lejlighed til at studere Congostatens indfødte Beboere, med største Bestemthed, at disse med den nødvendige Opdragelse til at indse, hvad Flid kan indbringe dem, efterhaanden ville paa Arbejdets Omraade kunne komme til at tilfredsstille alle berettigede Fordringer. Men derfor kan det jo godt forholde sig rigtigt, naar Congofarerne paastaa, at Negerne dernede nu som oftest ere dovn selv, men meget tyranniske, naar man sætter dem til at passe paa andre Arbejdere, at det første, en Neger gør, naar han bliver Arbejds-

formand, er, at han hurtigst muligt skærer sig en Stok eller fletter sig en Pisk og lamper los paa sine tidligere Kammerater.

Af det foregaaende følger klart, at alle Congonegrene i Forhold til Europæerne

Bakua-Spillemande.
(•La Belgique Coloniale• 1900.)

staa paa et meget barnligt **Negerens** Standpunkt. Ofte kan deres »Naragtighed«.

Optræden i vore Øjne kun tage sig naragtig ud. I alt Fald er det let for de Hvide ved at benytte sig af Negrenes Uvidenhed og ved at smigre deres Forfængelighed at faa dem til at begaa Ting, der fra et mere civiliseret Synspunkt forekomme latterlige. Særligt er dette traadt frem, hver Gang man har stillet Negrene ligeoverfor europæiske Industrigenstande, Redskaber og Maskiner, der maatte synes dem skønne eller vidunderlige, og ikke mindst har man moret sig med at le ad dem de gentagne Gange, de ere blevne hentede til Europa for at figurere paa Udstillingerne i Anvers og Bruxelles.

Lad os se et Par Brudstykker af skandinaviske Congo-fareres Optegnelser:

Da Kapt. Dannfelt den 10. Okt. 1890 paa sin 2. Rejse til Congo ankom til Léo, havde samme Dag 100 Bangalaer endtl deres 2 Aars Tjeneste under Staten og faaet udbetalt deres Restlon, nemlig Mitakoer til en Værdi af vel 200 Fres. pr. Hoved. De holdt nu deres Indtog i Stationen, klædte i Tøjstykker paa mere end 10 Fods Længde, der slæbte efter dem i Snavset, med nye, straalende Parasoller i Hænderne og forøvrigt iførte gamle europæiske Frakker, høje Hatte, Sko og andre uvante Klædningsstykker. En »Mungala«s (Enkelttal af »Bangala«) hele Dragt er jo ellers kun et Græsskørt.

Lt. Schou rejste i Okt. 94 fra Anvers sammen med 35 Congonegere, der havde været paa Udstillingen der. Han skriver hjem:

»De mødte i det morsomste Optog, i gamle Uniformer, med lange Sabler, Fjerhatte, Handsker, Flipper og røgende lange Cigarer. Det korte Ophold af 5 Maaneder i Europa havde været nok til, at de i det ydre havde tilegnet sig en Mængde europæiske Manerer, anlagt europæiske Klædningsstykker og tillagt sig en vis opblæst Vigtighed og Storsnudethed. Bad man

En af dem hente et eller andet, svarede han: »Du har jo selv Ben!«, bød man en Anden en Cigar, betragtede han den meget nøje og spurgte undertiden: »Du har vel ikke haft den i Munden?« Men Europa havde ogsaa gjort sit til at spolere dem. Jeg saa flere Damer — der vare »pæne«, forsikrede man — næsten

De Indfødtes Telegraf i Lokandu (Riba-Riba).
(•La Belgique Coloniale• 1899.)

bønfulde om eller med Magt tiltvinge sig Kys af disse Fyre og, kort sagt, skabe sig, som om det var en Flok Halvguder, der drog bort, i Stedet for at tænke paa, at de samme Personer maaske først for et halvt Aar siden havde holdt deres sidste Maaltid af Menneskekød, og at de rimeligvis vilde begynde dermed igen, saa saare de naaede deres Hjemstavn.«

»Og hvor var det sørgeligt at se dem i de Klæder! Høvdingen for disse Negere — Basokoer —, der vendte hjem nu, passerede i Januar samme Aar min Station, Lukoléla. Han imponerede mig næsten i al sin barbariske Stads: Paa det krusede Haar vajede Fjedre, om Halsen en Kæde af Menneske- og Leopardtænder, Ansigt og Bryst vare malede røde og gule, om Haandleddene og Anklerne bar han ligesom Rangler af en Slags Nødder, hvis tørre, haarde Kærner raslede ved hvert af hans Skridt, om Lænderne havde han et Stykke udfrynset Basttøj; hele Kroppen var indsmurt med Olie og bestrøet med revet Campechetræ; i Haanden bar han en vældig Lanse og paa venstre Arm et fletlet Vidieskjold, Med langsomme Skridt steg han i Land fra Damperen, fulgt af sit talrige Følge af Slaver og Slavinder, og da man havde vist ham mig som Stedets »Mokondje«, kom han hen til mig og rakte mig Haanden med samme Værdighed, som om han var min Ligemand, — og sikkert har jeg i mit Liv været nødt til at række Haanden til

mindre værdige Personer, end han var i dette Øjeblik. Jeg anviste ham og hans Folk Kvarter.

Da Damperen næste Morgen skulde afgang, mødte han paany hos mig, og idet han gav mig den højre Haand, pegede han med den venstre paa Floden og sagde: »Mokondji! Akei M'putu! (Høvding! Jeg gaar til Europa!), og det lige saa roligt, som vi i Kjøbenhavn sige: »Jeg gaar hen paa Kongens Nytorv!« »Tokei, n'ku! (Gaa kun, Ven!)« svarede jeg, og Damperen bortførte ham til M'putu.«

»Og da jeg nu i Anvers gik ombord i Oceandamperen, fik jeg Øje paa en livlig Skare, som nærmede sig Landgangen. Det var, som sagt, en Flok Negere og Negrinder, Alle klædte »à la grotesque« i brogede Uniformsstykker, med lange Sabler og gamle

Gruppe af Bangalaer, der have været udstillede i Anvers, fotograferede efter deres Hjemkomst i Nouvelle-Anvers.

(«La Belgique Coloniale» 1895.)

høje Hatte, Kvinderne i Damekjoler, der slæbte efter dem, med Vifter, med en hvid Handske paa den ene, en sort paa den anden Haand, Hatte à la Pompadour og à la Marie Thérèse, og denne Flok blev dreven ned mod Damperen, fulgt af en Myr af hujende Gadedrenge. Forrest iblandt dem skred en Skikkelse, iført en guldbroderet Vaabenfrakke, med en gammel høj Hat med Plumage paa Hovedet, en tyk Messingkæde med en vældig, grim Medaillon om Halsen, Benklæder, lavede til en langt tykkere Person, med et uhyre Agterkastel, forneden stukne ned i et Par Ridestøvler, der aabenbart voldte ham lige saa megen Smerte som Glæde, efter hans ynkelige Vralten paa Stenbroen at dømme; en vældig Sabel i Guldgehæng slæbte efter ham, et belgisk Flag holdt han i højre og en dobbeltløbet Jagtbøsse i venstre Haand. Jeg spurgte, hvem denne straalende Fremtoning var, og erfarede til min Forbauselse, at det var min forhen-værende Ven, Basokohøvdingen. Lille og spinkel forekom han mig idag. Ved hvert andet Skridt tog han Hatten af og holdt den tiggende frem mod Tilskuerne, men kastede meget unaadigt alle de Pengestykker tilbage, der ikke vare af Sølv. Hvilken Forandring havde ikke de 5 Maaneder bevirket hos denne Naturens Løve! Darwin, Darwin!«

Negeren besidder altsaa som medfødt Gave — naar han ikke ved Mishandling eller

Tyrannisering fra en Stærkeres Side er bragt ud af Fatning eller forvandlet til Slave — den samme ejendommelige Værdighed i sin Optræden, som kendetegner saa mange Folkeslag, der leve i Naturtilstand. Og heller ikke maa man tro, at han ikke er høflig. Allevegne hilser den Undergivne paa sin Overmand, den Yngre paa den Ældre. Der er *Høflighedsformer* og *Etikette* overalt; men de ere meget forskellige og ofte særdeles indviklede.

**Negerens
Høflig-
heds-
former.**

Naar f. Ex. en Upotomand — fortæller Lindeman — modtager et Besøg, glemmer han aldrig at sige: »Nba!«, hvorpaa den Fremmede svarer: »Hm!« Er denne fra en anden By eller en sjælden Gæst, siges der 2 Gange: »Nba!« og svares begge Gange paa samme Maade. Derpaa byder Værten Gæsten en Stol, den bedste, han har, og har han kun een, tager han selv et Stykke Træ at sidde paa. Gæsten tager Stolen uden Indvendinger. Neppe har den Fremmede sat sig, før Værten byder ham Pibe og Tobak. Om Aftenen lader han hente »Massanga« (Palmeøl) og beder alle sine Venner om at komme og drikke med, og Vennerne lade ikke vente paa sig. Undertiden drikker og danser man til langt ud paa Natten. Ogsaa byder Værten den Fremmede den bedste Mad, han kan skaffe, og betaler den ofte dyrt, blot for at faa noget passende.

Komme de Sorte, undertiden i stort Antal, og hilse paa en Hvid, er det for at vise ham Opmærksomhed, hvorfor man ikke gerne uden Nødvendighed maa afvise dem.

Som bekendt, bevæge flere Negere sig altid sammen i Gaasegang, den i Rangen Øverste i Spidsen, de Andre følgende ham efter deres Værdighed. Derfor gaa de heller aldrig — Førerne undtagne — foran en Hvid. Men det nytter intet, man gør Vejene 20 Meter brede; derfor komme de allige »stavrende« En og En. Heller ikke bryde de sig i det hele videre om Europæernes Veje, selv om disse føre lige til Maalet og altsaa ere langt kortere end deres Stier, men foretrække dog de sidste.

Paa Venlighed og *Gæstfrihed* hos Afrikanerne ogsaa mod de Hvide, have de Rejsende lige fra Livingstone til nu de belgiske Kolonister mange Exempler at opvise. Det er bekendt, at den italienske Rejsende *Miani* blev forladt af sine Ledsagere, der fra Nilen havde bragt ham til Tangasi midt i Uelléegnene. Fuldstændig udplyndret bad han Mombuttuerne om Hjælp. De modtog den ulykkelige og underholdt ham i flere Aar, skønt han intet kunde give dem til Gengæld. Da han døde, begravde de ham med stor Omhu, og som et rørende Træk kan anføres, at, da han var en stærk Røger, anbragte de paa hans Grav, nær ved hans Haand, en Pibe og en Forsyning af Tobak. Da Kapt. *Deane* flygtede fra Fallsstationen for Arabernes Angreb, optog de Indfødte i Omegnen ham med stor Menneskekærlighed, skjulte ham for Araberne og forsynede ham med Levnetsmidler. Og da Batetelaerne i 1894 gjorde Oprør i Luluabourg, beskyttede paa lignende Maade Zappo-Zap-Stammen de Hvide mod deres Forfølgere.

Negerlaps i Albertville.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

**Negrenes
Gæst-
frihed.**

Negrenes *Renlighed* staar ikke højt, mener man i Almindelighed. Dog har man vel ikke Lov til at dømme dem fra et europæisk Synspunkt, og allermindst til **Negrenes Renlighed.** at skære dem alle over een Kam. De Europæere — Portugiserne —, som Congoleserne først ere komne i Berøring med, nyde intet stort Ry for at udmærke sig i nævnte Retning; saa deres Exempel har neppe været det bedste. Vist er det, at de Stammer, der bo langs Floderne, bade hyppigt og derved holde deres Legemer i en meget respektabel ren Tilstand. Men inde i Landet erstattes Badene især ved Indsmøring med Palmeolie og ved at overstrø Legemet med forskellige Substanser, som »N'Gula« (rød Jord, Nedre-Congo). Herved komme de gode Mennesker til at stinke ganske afskyeligt, og naar saa

Negerinder bade i det opstemmede Bassin i Kabassidu (Uellé).
(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

den for Negrene eiendommelige Lugt yder sit Bidrag til Forpestningen, kan deres Nærhed just ikke siges at være nogen Fryd for en almindelig europæisk Næse. Derimod ere Negrene i Congo undertiden — langt fra altid — ret omhyggelige med deres Føde og bruge navnlig mange Steder efter Maaltiderne at skylle Munden med Vand og at gnide Tænderne med et Stykke frynset Træ. Ikke sjældent ere ogsaa deres Landsbyer og Hytter i nydelig proper Tilstand.

I Sommeren 1887 besøgte Kapt. Dannfelt Byen *Lukassu* i Nedre-Congo. Det var den vakreste By, han havde set der. Overskygget med vældige Bomuldstræer, under hvilke talrige Bananer, laa de nette og renlige Hytter malerisk grupperede, foran hver Gruppe en lille Plads, hvor Kvinderne syslede med Husholdningen og andre Arbejder. Hver Morgen ved Solopgang fejedes hele Byen, hvorefter al Urenlighed afbrændtes i en stor Dyng. Ogsaa Børnene holdtes yderst rene, og Alle badede hyppigt i den nærliggende Flod.

Ofte blande to Høvdinge Blod med hinanden. Dette *Fostbroderskab* holdes højt i Ære, og Brud derpaa hævnnes med Døden. Undertiden slutter ogsaa en Hvid **Fostbroderskab.** en lignende Pagt med en eller anden mægtig Høvding, fra hvilken Sidste Forslaget i Regelen udgaar. Begivenheden fejres da altid med store Formaliteter og naturligvis med Uddeling af Gaver, samt gerne med et stort Gilde som Afslutning. At dette sker paa den Hvides Bekostning, følger af sig selv; thi de Indfødte anse enhver Hvid for umaadelig rig. Er Negeren, der foreslaar at blande Blod med den hvide »Høvding«, dog ikke af tilstrækkelig høj Byrd, lader denne En af sine Undergivne eller En blandt sine sorte Ledsagere træde i sit Sted.

Under sit Ophold paa Vestsiden af Tanganika i 1883 sluttede Kaptajn Storms et varmt Venskab med

Høvdingen *M'Pala*, den mest sympatetiske Neger, han havde truffet i Afrika. De indgik Fostbroderskab. I et Foredrag i Bruxelles i 1886 fortalte den belgiske Officer følgende om sin Ven:

»En Dag døde hans Broder af Kopper. Fra den Stund forøgedes hans Hengivenhed for mig. Hver Dag aflagde han mig et Besøg. Ofte gentog han: »Min Broder! Hvad skal der blive af mig, naar Du rejser? Jeg har ingen andre Slægtninge end Dig!«

**Kaptajn
Storms
Ven
M'Pala.**

»En Maaned før min Afrejse til Europa blev *M'Pala* angreben af den samme Sygdom, som havde bortrevet hans Broder. Han mærkede, at han maatte dø. Han samlede da om sit Leje de Ældste i Landsbyen og sagde til dem:

»Mine Venner! Jeg føler, at jeg maa dø. Min Broder, den hvide Mand, vil give Eder en ny Høvding. Den, som bliver min Efterfølger, skal adlyde den hvide Mand, ligesom jeg har gjort det. Den hvide Mand har ofte skændt paa mig. Men hvis han midt om Natten havde sendt Bud efter mig for at hugge Hovedet af mig, vilde jeg være gaact til ham uden at tøve. Alt, hvad han har gjort, har han gjort til vort Bedste. Dersom min Efterfølger ikke vil følge mit Exempel, skulle I forlade denne Landsby og gaa til min Søster!«

»Samme Nat døde *M'Pala*.« —

Imidlertid, i stærkeste Modsætning til den Gæstfrihed og Venlighed, Negrene kunne udvise, og til deres Opofrelse og Trofasthed i mange Forhold, baade ligeoverfor deres Ægtefælle og Børn, ligeoverfor andre Negre og ligeoverfor Europæerne, staar den umenneskelige Grusomhed og Haardhed, som de ofte med koldt Blod lægge for Dagen i Behandlingen af Krigsfanger og Slaver, ja, af de allernærmeste Slægtninge, naar disse f. Ex. af Fetischmanden udpeges som skyldige i en eller anden Forbrydelse. Og et højst besynderligt Indtryk gør det at iagttage den Skadefrohed, hvormed den ene Neger i den Hvides Tjeneste ser den anden blive pryglet eller paa anden Maade straffet, ja, hvormed han selv, som vi nys sagde, griber Stok eller Pisk, naar han kan faa Lejlighed til efter Ordre at tærskes løs paa en af sine Kammerater. Man har set en syg Negersoldat i 10 Dage ligge hjælpeløs paa samme Plet lige ved Karavanvejen, hvor Landsmænd hver Dag i Masse passerede ham; hans Gevær og hans Klæder vare stjalne, men ikke saa meget som en Drik Vand havde Slyngherne fundet paa at række ham, og han døde i Hænderne paa en norsk Officers Ledsagere.

**Negrenes
Grusom-
hed.**

Ogsaa mod lavere Skabninger ere Negrene hyppigt hjerteløse. Deres Hunde f. Ex. gaa i Regelen for Lud og koldt Vand; der er ikke Tale om, at de faa anden Føde end den, de selv skaffe sig. Man har ikke sjældent set Indfødte anbringe mindre Dyr, som de vilde fortære, levende over Ilden for at stege dem til Maaltidet. Dog er der naturligvis her Forskel paa Stammerne.

Hvor stor en Rolle Handelen spiller blandt Congoleserne, have vi alt omtalt. Lysten til Handel gennemtrænger hele deres Væsen, og intet vidner bedre derom end Tilstrømningen til og Livet paa Markederne. For at give sine Læsere en Forestilling om Negrenes Fiffighed som Forretningsmænd gengiver Chapaux efter Coquillhats Bog »Sur le Haut-Congo« følgende, der forresten med fuldt saa megen Føje kan tjene til Bevis paa, hvorledes mange Fremmede forstaa at udbytte de Indfødte:

**Negrenes
Handels-
fiffighed.**

»*Ipuru* kommer paa en meget hemmelighedsfuld Maade og spørger mig, om jeg vil købe en Elefanttand. Hans Øjne have et tilstrækkelig usædvanligt Udtryk til at faa en godtroende Sjæl til at mene, at det maa være en himmelsk Lyksalighed at eje denne Tand.«

»Er den stor?« spørger jeg gnavent.«

»Saa stor!« siger han og holder den højre Haand lidt frem foran sig, højere end sit Hoved, hvad der vilde svare til 1,85 M. fra Jorden (c. 3 Alen).«

»Aa, ikke mere? Jeg har ingen Tid; sælg den til en Anden!«

»Vist ikke! Jeg har gemt den til Dig. Det er en, som er en stor Chef værdig!«

»Ja, Tak, jeg kender Dig. Jeg har ikke Brug for den!«

»Endelig giver jeg Ipuru Lov til at vise mig Tandens to Dage senere.«

»Er den ikke storartet?« siger han, idet han kommer med den.«

»Pyt, det er jo en ganske almindelig Tand,« siger jeg, efter at have vejret den og undersøgt den. Den vejer 63 Pund.«

»Hvad behager, er det en almindelig Tand? Jeg har givet 2 Slaver, 2 . . .«

»Det er godt. Hvad vil Du have for den?«

»3000 Mitakoer!« Den gode Mand forlanger med Villie 8—10 Gange saa meget, som han kan vente at faa.«

»Det er for lidt. I Dit Sted vilde jeg forlange et af Bula-Matadis Dampskibe og 100 Geværer for Tandens.«

»Ipuru slaar en Skoggerlatter op og hans Ven med. Man har altid en Ven med sig ved saadanne Lejligheder. »Hvor meget vil Du da give for den?«

»20 Mitakoer!« Jeg ved godt, at jeg maa give 12—15 Gange saa meget for Tandens; men hvis jeg strax havde nævnt mit sande Tilbud, vilde Fyren aldrig have slaaet til.«

»Saa vil jeg hellere forære Dig den.«

»Javel, det tager jeg imod! Men det skal være en rigtig Foræring, saa jeg ikke behøver at give Dig noget til Gengæld!*)«

»Tal nu alvorligt! Giv mig 1000 Mitakoer!«

»Aldrig i Livet! For at glæde Dig, skal jeg tage Tandens for 40 Mitakoer!«

»Lad os saa sige 800!«

En Høvding med sine Slavinder paa Vandring til Marked.
(Fot. tilh. Maskinm. Grascitz-Petersen)

»Hellere dø! Jeg siger 100 og ikke en Smule mere!«

»700!«

»100!«

»Ipuru gaar hjem med sin Tand. Jeg aabner ikke mere min Mund til ham. Han bliver ved at sværme om mig og kommer saa igen en Aften hen til mig og siger:

»Vil Du tale alvorligt med mig om det Elfenben?«

»Nej, jeg vil ikke have det mere!«

»Du skal faa Tandens for 600 Mitakoer!«

»Du er alt for god! Det kan ikke nytte, vi snakker derom!«

»Vær saa god at købe den! Jeg trænger til Varer for at betale, hvad jeg skylder!«

»Han beder om Tilladelse til at sætte sig ned. Han giver sig Udseende af at anstille dybe Betragtninger — indviklede Beregninger. »Hør!« siger han endelig. »Du skal faa den for 500; men længere kan jeg umuligt gaa ned!«

»Jeg byder 165!«

»Efter to lange Timers Debat staa vi endelig ligeoverfor hinanden med de to Tilbud 450 og 210. Forskellen er altsaa 240, og jeg kender Negrenes Maade at afslutte en Forretning paa. Lang Taushed. Ipuru er mørk, bedrøvet og lige ved at græde. I Løbet af en halv Times Tid prøver han dog paa at faa mig til at gaa lidt højere i Vejret. Paa en Gang raaber han: »Lad os saa halvere for at faa en Ende paa det!«

*) Negrenes Foræringer fordre i Almindelighed altid en Gave til Gengæld.

- »Vel! Saa giver jeg 330 Mitakoer for Tandem!«
 »Det er altfor lidt! Du flaar mig!«
 »Sikke noget Sludder! Du tjener jo 300 pro Cent!«
 »Aldeles ikke! Jeg sætter Penge til!«
 »Vil Du sælge mig Tandem for 340? Ja eller Nej?«
 »350!«
 »350. Saa er det afgjort!«

»Vi sætte begge Pegelingrene paa vore højre Hænder imod hinanden paa Jorden og trække dem hurtigt til os igen. Det betyder, at Handelen er ubrødeligt sluttet.«

»Men man maa dog ikke tro, at jeg hermed er færdig for mit Vedkommende. Jeg har endnu det Arbejde tilbage at omsætte en Del af Købesummen i andre Artikler, hvad jeg bruger et Par Timer om. Endelig udbetaler jeg til Ipuru:

1 Favm blaat Klæde	=	15 Mitakoer.
2 do. blaat Bomuldstøj	=	8 do.
2 do. hvidt do.	=	8 do.
1 tom Flaske	=	10 do.
2 Armbaad af Messingtraad	=	10 do.
1 lille Klokke	=	7 do.
1 lille Spejl	=	3 do.
1 Strimmel rødt Klæde	=	1 do.
1 Jerngaffel	=	2 do.
1 Jernske	=	2 do.
1 Bliktallerken	=	8 do.
300 Kaurier	=	30 do.
6 Halsbaand af rosenrøde Perler	=	6 do.
20 do. af hvide Perler	=	20 do.

Desuden 120 Mitakoer.«

»Desuden staar der tilbage at fastsætte »Bolombi«en, nemlig »Vennens« Drikkepenge. Dem har man allerede i Forvejen taget i Betragtning og gjort Tilbudet derefter . . .«

»Naar man anslaar 1 Mitako til staa En i 25 Centimer (Indkøb og Transport iberegnet), har jeg nu betalt 90 Frcs. for 63 Pund Elfenben. Men Tandem, der er stor og smuk, vil i Europa indbringe 6—800 Frcs. Fradrages endnu 40 Frcs. i Transportomkostninger, bliver der tilbage en Fortjeneste af 470—670 Frcs.«

Det sidste, just ikke det skønneste Karaktertræk hos Congonegeren, som vi ville berøre, er hans Begærlighed efter Gaver, der staar i nær Forbindelse med hans Lyst til at handle, hans Jødenatur.

Det er fra alle de Afrikarejsendes Skildringer bekendt, at der overalt blandt de Wilde i denne Verdensdel hersker et udbredt Gavesystem, som dog ingenlunde har sin Rod i at ville forære bort, men tværtimod ene og alene er en Handlemaade, anvendt med den Beregning, at den Fremmede, navnlig den rige, hvide Mand til Gengæld skal vise sig endnu mere gavmild end vedkommende Neger. Man ved ogsaa, hvor kostbar ofte Tilladelsen for den Rejsende til blot at passere en Negerhøvdings eller Negerstammes Territorium har været, hvor store til Gaver bestemte Forsyninger mange Udforskningsexpeditioner have maattet føre med sig og hvilke Udplyndringer de have været Genstand for. Paa samme Maade forholder det sig med Drikkepengevæsenet i Congo, navnlig ligeoverfor de Hvide, med »Matabischen«.

Naar det i Europa er Sædvane ved enhver Lejlighed at give en Drikkeskilling, saa gaar det i saa Henseende endnu meget værre til i Centralafrika. For den ringeste Tjeneste, en Neger viser En, forlanger han strax en Matabisch. Dersom

**Negerens
Begærlig-
hed efter
Gaver.**

**Mata-
bischen.**

en af Din Vens Boyer, naar Du er i Besøg, bringer Dig Ild til Din Pibe, saa kan Du være vis paa, at han, hvis han ikke paa Stedet beder om Matabisch, ved Din Bortgang ikke vil glemme at sige: »Jo ampessi n'gai matabisi tois!» («Giver Du mig ikke en Matabisch?»). Sender en Ven Dig et Stykke Vildt, maa Du ikke forsømme at give Overbringeren hans Matabisch; thi ellers vil han til Alle og Enhver sige, at Du er en »Mondelle mabi« («et slet Menneske»). Naar en Indfødt sælger Dig en Høne, betaler Du den f. Ex. med en Favn Tøj, hvad der er en meget god Betaling; men *forærer* han Dig Hønen — hvad der ogsaa kaldes at give Matabisch —, venter han til Gengæld en Matabisch af 2 Favne Tøj og er undertiden ikke tilfreds dermed. Man kan ikke købe en Elefanttand uden at maatte give Matabisch i Købet. Den Neger, som sælger Dig 3 Æg en Dag, kalder sig strax »Mekondji na nbuma« (Æggenes Høvding) og bilder sig ind at have Ret til Matabisch. Lindeman, der i »La Belgique Coloniale« fortæller foranstaaende, beretter ogsaa samme Steds følgende Anekdote, der passende kan fylde de sidste Linier i dette Afsnit:

En Dag standser ved min Post en Pirogue, af hvis Mandskab 2 Rorkarle have Børnekopper. Sergenten, der fører Baaden, beder mig beholde de 2 Mand, hvad jeg indvilger i, hvorpaa jeg anbringer dem i en isoleret liggende Hytte. Da mine egne Folk endnu ikke havde haft Kopper og ikke vare vaccinerede, plejede jeg selv de Syge, som hurtigt kom sig. Jeg lod da deres gamle Skørter brænde og gav hver af dem et Stykke Klæde til et nyt Skørt. Førend de tvende Fyre droge bort, fremstillede de sig for mig. Jeg troede, det var for at takke mig. Ingenlunde. Det var for at bede om en Matabisch. Jeg behøver ikke at tilføje, tror jeg, at de kom bort uden Matabisch.

Vi have altsaa forsøgt at give vore Læsere en Forestilling om selve det Land, om hvilket vore Skildringer dreje sig, og om dets egentlige Beboere. De efterfølgende Sider ville nu beskæftige sig med Europæerne i Congo.

En Bacongonegers Grav.
(Efter Herbert Ward.)

FJERDE AFSNIT.

DE HVIDE I CONGOSTATEN.

XI.

Landets Administration.

Generalguvernørens Bolig i Boma.

DEN uafhængige Congostat er et absolut Monarki. Hele Magten ligger hos Kongen. I Bruxelles staar et Øverste Raad ham bi, naar han ønsker det (»Conseil supérieur«). De kongelige Dekreter kontraheres af Statssekretæren (»Secrétaire d'état«, Konseilspræsident), der ligeledes bor i Bruxelles, og kundgøres gennem den hver Maaned paa Fransk udkommende »Bulletin officiel«. I alt væsent-

Kongen.
Det øverste Raad i Bruxelles.

Statssekretæren.

»Bulletin officiel.«

ligt er det de belgiske Love, der ere overførte paa Congoforholdene. Statssekretæren har under sig en *Kabinetssekretær* og en *Generalskatmester*.

Congoministeriet deles i 3 Departementer: *Det udenrigske* (»Le département des affaires étrangères«), *Finansdepartementet* (»Le département des finances«) og *Indenrigsdepartementet* (»Le département de l'intérieur«). Departementerne styres af *Generalsekretærer*.

Ministeriet.

Generalsekretærene.

Generalsekretær Liebrechts.

Som Statssekretær har *Baron van Eetvelde* — se foran Side 18 — endnu ikke faaet nogen endelig Afløser. I Spidsen for Indenrigsdepartementet staar for Tiden den blandt alle Skandinaver for sin Elskværdighed og Imødekommenhed bekendte Kommandant *Liebrechts*.

Under dette vigtige Departement henhører den egentlige Administration, Kolonitropperne og Søværnet med deres Materiel, Transporttjenesten, Tilsynet med videnskabelige Samlinger, Sundhedstjenesten, Kommunikationerne, Intendanturen, offentlige Arbejder, Statens Bygninger, Agerbrug, Industri og Skovtjeneste pp., samt Bestyrelsen af Kongens private Domæner.

I selve Congostaten er *Boma* Regeringens Sæde siden 1885. Her bor *Generalguvernøren* (»Le gouverneur général«), der direkte under Kongen har en meget vidtstrakt Myndighed. Som ligeledes flere Gange omtalt har denne Stilling

Lokalregeringen i Congo.

i mange Aar været beklædt af den nuværende General *Baron Wahis*. Men for Tiden har heller ikke han fundet nogen Efterfølger. Under Generalguvernøren virke i Congo en *Vicegeneralguvernør* (»Le vice-gouverneur général«) et Par Viceguvernører, flere *Statsinspektører* (»Inspecteurs d'état«), en *Generalsekretær* og flere *Direktører*. Disse i Forbindelse med enkelte andre Embedsmænd danne en *raadgivende Komité* (»Comité consultatif«).

Congostatens samlede Fladerum anslaaes til c. 2,250,000 Kvadratkilometer eller c. 40,000 danske Kvadratmil, er altsaa c. 5 Gange saa stort som Sverige, c. 7 Gange saa stort som Norge, c. 57 Gange saa stort som Danmark, c. 80 Gange saa stort som selve Belgien. Dette i Forhold til Moderlandet uhyre Areal er delt i 14 *Distrikter*, i Spidsen for hvert af hvilke der staar en *Distriktskommisær* (Commissaire de district«) eller en *Kommandant* (»Capitaine-commandant«). Disse *Distrikter* ere følgende:

<i>Distrikterne.</i>	<i>Deres Hovedstationer.</i>	<i>Distrikternes Størrelse.</i> (Runde Tal.)
Banana.	Banana.	16 danske Kvadratmil.
Boma.	Boma.	200 —
Matadi.	Matadi.	60 —
Katarakterne.	Tumba.	500 —
Stanley-Pool.	Léopoldville.	800 —
Øst-Kwango (»Kwango oriental«).	Popocabaka.	2200 —
Ubangi.	Banzyville.	1100 —
Stanley-Falls.	Stanleyville.	14500 —
Luálaba-Kassai.	Lusambo.	7000 —
Léopold II's Sø (»Lac Léopold II«).	Kutu.	2000 —
Ækvator (»Équateur«).	Coquillhatville.	4300 —
Aruwimi.	Basoko.	1000 —
Bangala.	Nouvelle-Anvers.	2000 —
Uellé.	Djabbir.	4400 —

Af *Distrikterne* ere to atter delte i flere *Zoner*, hver under en *Zonechef* (»Chef de zone«). *Distriktet Uellé* bestaar saaledes af:

<i>Zonerne.</i>	<i>Deres Hovedstationer.</i>	<i>Zonernes Størrelse.</i> (Runde Tal.)
Rubi-Uellé.	Djabbir.	900 danske Kvadratmil.
Uerré-Bomu.	Uerré.	700 —
Makua.	Nyángara.	900 —
Makraka.	Vankerckhovenville (Surrur).	1000 —

Desuden hører til Zonen Makraka det af England (Ægypten) forpagtede *Territorium*

Redjaf. Ladó. 900 —

Paa samme Maade er Stanley-Falls delt i:

Stanley-Falls.	Stanleyville.	1900 —
Øvre-Ituri.	Avakubi.	1000 —
Ponhierville.	Ponhierville (Wabundu).	2300 —
Manyema.	Nyángwe.	2700 —
Tanganika.	Albertville (Mtoa, Mtowa).	1600 —
Katanga.	Mpweto.	5000 —

Iøvrigt sker der endnu af og til mindre Forandringer med Hensyn til Landets Inddeling og med Hensyn til Ordningen af Administrationen. Denne er naturligvis udelukkende i Hænderne paa de Hvide.

Rundt om i Landet spreder der sig nu Aar for Aar et stadigt voxende, stadigt tættre Net af Stationer og Poster, der dels tjene til at holde de Indfødte i Ave, dels til at støtte Handelen, dels til i det hele at holde Administrationen i Gang. Paa de større Stationer og Poster ere Cheferne Europæere, for det meste Officerer; men mange Poster langs de mest benyttede Veje maa endnu af Mangel paa Hvide kommanderes af sorte Underofficerer. I 1900 var Antallet af »hvide Stationer og Poster« 183.

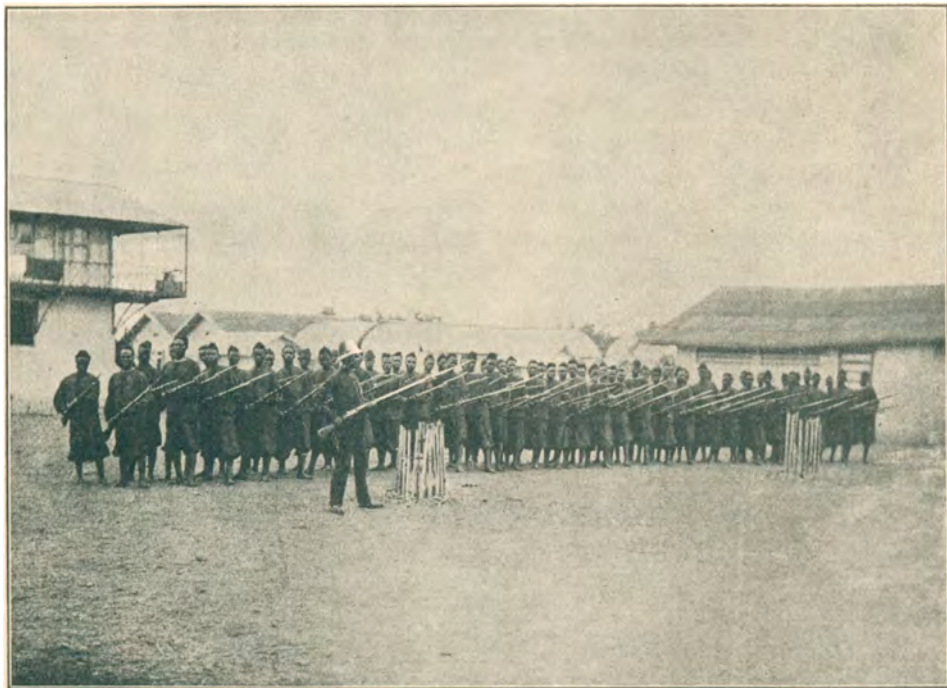

»La force publique«s Kaserne i Boma (1900).
(Fot. tilh. afd. Lt. Neuhausen.)

betroet en Major *Michel*. Sidste Gang overtog Oberstløjtnant *Bartels* det; han afrejste den 15. Febr. 1900 fra Europa, men døde af Feber ved Tanganikasøen.

En fremtrædende »La Force Publique.« Rolle i hele Congostatens Administration spiller »La Force Publique« — Congostatens Tropper.

Mandskabet til denne Mand-skabet. Tjeneste hvervedes i Begyndelsen for høj Betaling i *Zanzibar, Lagos, Sierra Leone, Accra, Elmina* og *Haussalandet*, ja, endog i *Abyssinien, Ægypten, Sudan* og *Somalilandet*. Med en Del af disse Soldater var man i alle Henseender veltilfreds; under

Sort Sierra Leone Sergent, Bokari-Kanu, med sin Deling Sierra Leone-Soldater, fotograferet foran et Bølgeblikskur paa Boma Beach af Shanu, en Haussaneger, der har nedsat sig i Boma som Købmand (1893).

(Bølgeblikskuret var fornedet Magasin, foroven Bolig for syge Europæere.)
(Fot. tilh. Prmlt. Støckel.)

god Føring vare navnlig Zanzibaritterne, men derefter ogsaa Sierra Leone-Folkene, Hausaerne og Elminaerne særdeles lydige og tapre, og i Følelsen af, at hele deres eget Velfærd afhang af deres hvide Føreres, sluttede de sig som oftest trofast til disse, der efter endt

Artilleri af »La force publique« under Øvelse (1898).
(Fot. tilh. Kaptajn Jessen.)

Krigstjeneste havde lovet at bringe dem hjem til deres Fødestavn. Men med en daglig Løn for de Menige af mindst 1 Fr. 25 Cts. (1 Shilling Engelsk) foruden Kost og Klæder og fri Rejse fra og til Hjemstavn blev de snart Regeringen, der havde store finansielle Vanskeligheder at kæmpe med, temmelig dyre. For at spare Penge greb man da til det Middel at anvende Landets egne Indbyggere til den militære Tjeneste. Det stemte jo ogsaa mere med humane Principper, at man ophørte at anvende »fremmede Lejetropper« til Landets Undertvingelse. Men, fremfor alt fik man alt-saa billigere Soldater paa denne

Maade; thi Congonegrene fik i Begyndelsen kun 10 Centimer om Dagen foruden Kost og Klæder; nu faa de 21 Centimer.

Den nye Rekruteringsmetode har imidlertid i Virkeligheden været Congostaten en meget dyr Historie. Det hed sig, at man »hvervede Frivillige« for 7 Aar ad Gangen. Men med »Frivilligheden« var det kun smaat bevendt. Egentlig talt *købte* man Slaver til Krigstjenesten. Da man dernæst ikke turde anvende Soldaterne i deres Fødeegn, fordi man ikke kunde stole paa dem, bragtes de langt bort til andre Distrikter, hvad der yderligere forøgede deres Utilfredshed. Naar saa hertil kom de Savn og Anstrengelser, de maatte døje under evindelige Kampe i fremmede Omgivelser, er det let forklarligt, at de kun tjente Staten med Ulyst. Følgen heraf var hyppige Desertioner, slet Dis-

Infanteri af »La force publique« under Øvelse (1900).
(Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

ciplin og lige fra 1886 — da *Coquilhat* hvervede de første Bangalaer til Tjeneste i Hæren — og indtil for faa Aar siden de talrige, blodige Militærrevolter, om hvilke saa mangan Side i denne Bog har at fortælle.

Efterhaanden ere de oprindelige Hvervninger afløste af en Art *almindelig Værnepligt* efter europæisk Mønster, som det dog naturligvis er umuligt at gennemføre effektivt i nogen Egn af Landet. Men Forholdene bedres Aar for Aar, og med Regelmæssigheden og Vanen kommer Disciplinen. Congosoldaten hverves nu til 5 Aars Tjeneste i Linien, hvorefter han overføres i Reserven. Mange af Congostammerne afgive et aldeles fortrinligt Soldatermateriale, saaledes bl. a. Bangalaerne og Batetelaerne.

Rekrutuddannelsen til »La force publique« finder Sted i saakaldte *Rekrutlejre* (»Camps d'instruction«), af hvilke de 4 største ere *Zambi* i Nedre Congo, vest for Boma, og *Yumbi* (Bolobo), *Irébu* og *Umangi* i Øvre-Congo. **Rekrut-lejrene.**

Under Befalingsmænd, der due noget og forstaa at behandle Negrene, ere Congo-leserne, som sagt, fuldt saa gode Soldater som andre Nationer. De ere nøjsomme og vise ofte de Hvide en rørende Hengivenhed.

Et Par Strøbemærkninger om Congostatens Soldater fra forskellige Skandinaver og fra forskellige Perioder skulle anføres. Men man maa erindre, at disse Indtryk ere modtagne i Uddannelseslejrene, ikke i Felten. Læserne ville forøvrigt senere faa Lejlighed nok til at danne sig en god Forestilling om disse Folk.

Stormoen skriver om *Baraklejren i Boma*: »Vi passerede gennem lejren og fik et flygtigt indtryk af livet der. Soldaterne vare indlogerede i barakker, byggede af siv og jord. Vi kom først til et kvarter, som var optaget af folk fra Sierra Leone, Liberia, Dahomey. De talte Negerengelsk. De havde netop spist sin Middag, bestaaende af »chikwangu«, mais, ris og flodhestekjød. Derefter kom vi til den del af leiren, hvor negrene fra Nedre-Congo boede. De hilste os med militær honnør og stimlede sammen om os for at se paa os, halvnøgne, smudsige og lurvede. Den øverste del af leiren var optaget af soldater fra Zanzibar og Bangala. Zanzibaritterne vare alle store, stoute folk med aabent ansigt, brede skuldre og kraftige arme og med et vist anstrøg af civilisation. Anderledes med Bangalaerne. De ere taloverede paa en aldeles frygtelig maade. Fra Næsen har de skaaret dybt ned i huden parallelle stribes, der fortsættes til midt oppe paa hovedet; huden mellem disse skaar klemmes sammen, og paa den vis dannes en høj kam, som hos gamle folk har et udstaaende af et par cm.; tindingerne ere ligeledes opskaarne med zigzagformede indsnit. Hvor vanskeligt det er at forestaa en saadan »Camp d'instruction«, fik vi snart at se. Og navnlig hørte vi med forbauselse, hvorledes den danske chef — *Stöckel* — talte Dansk med os, Fransk med sine underofficerer, Engelsk med soldaterne fra vestkysten, Fiot med negrene fra Nedre-Congo, Bangala med dem fra Øvre-Congo, Kiswahili med Zanzibaritterne. Og alt gik det saa sikkert og glat, at det var vanskeligt at mærke, om han talte Dansk bedre end Fiot.«

Neger Sergent-Major (1899).
(Fot. tilh. Kmdt. Hecc.)

Lt. *Luja* skriver: »Det faldt i Begyndelsen Soldaterne meget vanskeligt at staa stille, naar der blev kommanderet »Ret!« (»Alignement!«).

Men det var jo heller ikke morsomt, naar der f. Ex. kom flyvende Insekter og stak dem paa deres bare Ben. Det, der dog gennemgaaende tog længst Tid, var at lære dem at skyde. De glemte stadigt at lukke det venstre Øje, eller ogsaa gik de bagover af Forskrækkelse, naar Skuddet gik af. En Dag havde *Luja* Skydning med 200 Soldater efter en Figur paa 200 Meter og opnaaede 4 Træffere i 400 Skud. Det var ganske vist den første Skarpskydning; men Folkene havde haft Salonskydning i Forvejen. Derimod for-

tæller han, at de sorte Underofficerer skød godt. Negrerne have jo umaadelig skarpe Sanser; de se Genstande og høre Lyd, længe før de Hvide bemærke disse.

Lt. *Tandrup* fortæller i Brev fra Boma til sin Ven, Lærer *P. Holm*, 3/6 98: »Jeg har været oppe at se paa Exercitsen. Alle de Menige og en Del af Underofficererne ere Indfødte. Man ser smukt byggede Folk imellem dem. De ere stolte af at være Soldater, især naar de have Uniformen paa. Den maa nemlig ikke bruges til enhver Tid. De exercerer meget samvittighedsfuldt og bevare Alvoren fuldstændigt, saa længe der kommanderes. De indfødte Underofficerer ere storartede.«

Lt. *Ahnström* omtaler Soldaternes Nøjsomhed og tilføjer, at de exercerer ret godt, men skyde saa meget desto slettere.

Endelig læses i 1900 i Brev fra Boma fra Lt. *Neuhausen* følgende: »Der er her et Musikkorps paa 50 Mand med de samme Instrumenter som ved et saadant i Europa. Det spiller udmærket. Hver Morgen Kl. 6 1/4 rykker det her garnisonerede Kompagni, 200 Mand stærkt, med fuld Musik ud paa Exerцерpladsen, der ligger en lille 1/4 Mil fra Kasernen. Naar jeg skal sige min oprigtige Mening, saa tager et Kompagni sorte Soldater sig langt bedre ud under Marchen end et Kompagni af vore Jenser. Der er en Elasticitet og Lethed over alle Folkenes Bevægelser, som jeg ikke har set hos mange Soldater i Danmark.«

Den øverste Befaling over »Force publique« fører Generalguvernøren og under ham en Højstbefalende (*Commandant«). Tropperne ere formerede i Kompagnier af højst ulige Størrelse, der paa Grund af de Hvides ringe Antal i Reglen kommanderes af *Premierløjtnanter* (*Lieutenants«) eller *Sekondløjtnanter* (*Sous-lieutenants«), yderst sjældent af Kaptajner. Den eneste Stabsofficerscharge er *Kommandanterne* (egentligt »Capitaines-commandants«), af hvilke der haves 2 Klasser. Alle Officerer ere naturligvis Hvide. De hvide Underofficerer ere *Adjutanter* (= vore Stabssergenter), »*Sergentsmajors*« (= vore Oversergenter), *Premiersergenter*, *Sergenter* og *Korporaler*. De samme Grader have de sorte Underofficerer; men en hvid Korporal rangerer over alle sorte Grader.

Fortet Shinkakassa ved Boma.
(Fot. tilh. afd. Kapt. von Irgens-Bergh.)

Da Hestene endnu ikke ere akklimatiserede i Centralafrika, og der i Congo kun findes yderst faa af dem foruden et meget ringe Antal Æsler, Muldyr og Rideoxer, bestaar »Force publique« næsten udelukkende af Infanteri. Kun i Luluabourg, Lusambo og i **Bevæbningen.** Uellé ere ganske enkelte Officerer beredne. I det befæstede Fort *Shinkakassa*, der skulde beherske Indløbet til Boma, er der lidt Fæstningsartilleri og Ingeniører. Desuden er der tildelt de enkelte Kompagnier og en hel Del Stationer nogle Stykker let Skyts og hurtigskydende Kanoner. De sorte Soldater ere bevæbnede med Albinigeværer med Bajonet, de hvide Underofficerer med Mausergeværer. Af Kanonmodeller findes Kruppske, Hotchkisske og Nordenfeltske samt Maximmitrailløser.

I Oversigten for 1901 over Fordelingen af »Force publique«s Mandskab til de forskellige Afdelinger og Stationer opgives det samlede Troppetal til 14970 *indfødte Soldater*. Heraf fandtes i Enklaven Redjaf (Ladó) 2300 Md., i Équateur 775, i Russisi-Kiwu 770, i Bangala 675, i Shinkakassa 200 Md.; Katakompagniet talte 250, Stanley-Pool-Kompagniet 350, de øvrige Kompagnier fra 4—600 Md.; i de 4 store Lejre fandtes i alt 1800 Rekrutter. Styrkefordelingen viser tillige, hvor i Landet der er Uro og hvor Fred.

Fortet Shinkakassa — eller »Shinka«, som det kaldes i daglig Tale — blev paa-begyndt af Kommandant *Jungers*, fuldført af Kaptajn *Pétillon*. Det er konstrueret efter de nyeste moderne Principper og forsynet med fortræffeligt Skyts. Dets Beliggenhed, paa Congoflodens nordlige Bred, c. 2000 M. vest for Boma, er imidlertid mindre heldig; det burde have været anbragt paa en Ø midt i Flodløbet. Nu kan det paa Grund af Flodens Bredde paa dette Sted ikke beherske dennes sydlige Bred fuldstændigt, mod Landsiden er det domineret fra nærliggende Højder (paa kun 300 M.s Afstand), og med Boma har det slette Forbindelser til Lands. Det har kostet store Anstrengelser og 2—3 Millioner Frs. at bygge det.

**Fortet
Shinka-
kassa.**

Da Belgierne tiltraadte Besiddelsen af Congo, heljentes den sydlige Del af Vestkysten af Afrika med Hensyn til Forbindelsen med Europa af nogle *engelske Dampskibslinier*, udgaende fra *Liverpool*, og Rejsen varede ofte over 2 Maaneder. I 1883 begyndte *portugisiske* og *tyske* Skibe at løbe ind i Congofloden, men først i 1891 sluttede Congostaten Kontrakt med et *engelsk* og et *tysk* Rhederi om regelmæssig Afgang af Damper den 6. i hver Maaned fra *Anvers* til *Matadi*; Henturen maatte ikke vare over 25, Tilbage rejsen ikke over 30 Dage. Endelig dannedes i 1895 i *Anvers* »*La Compagnie belge maritime du Congo*« og »*La Société maritime du Congo*«, hvilke to Selskaber nu mere direkte sikre Belgierne direkte maanedlig Forbindelse med Kolonien. I de senere Aar er Tiden for Overrejsen paa denne Rute endnu forkortet betydeligt, og man venter at kunne opnaa at tilbagelægge de 9000 Km. i 15 Dage.

**Søforbin-
delserne
mellem
Europa og
Congo.**

Ifølge Wauters: »L'État Indépendant du Congo« benyttes for Tiden følgende 5 *Dampskibruter mellem Europa og Congostaten*.

1. »*La Compagnie belge maritime du Congo*« og »*La Société maritime du Congo*« i Forening. Afgang fra *Anvers* den 6. i hver Maaned med Damperne »*Léopoldville*«, »*Albertville*« og »*Bruxellesville*«. Rejsen varer 18—21 Dage. *Las Palmas* anløbes og undertiden nogle vestafrikanske Havne. Passagerpris: 1. Kl. 1000, 2. Kl. 800, 3. Kl. 500 Fr. Rhedere for førstnævnte Selskab John P. Best & Cie., for det andet Walford & Cie. begge i *Anvers*.

**Damp-
skibs-
ruterne
mellem
Belgien og
Congo.**

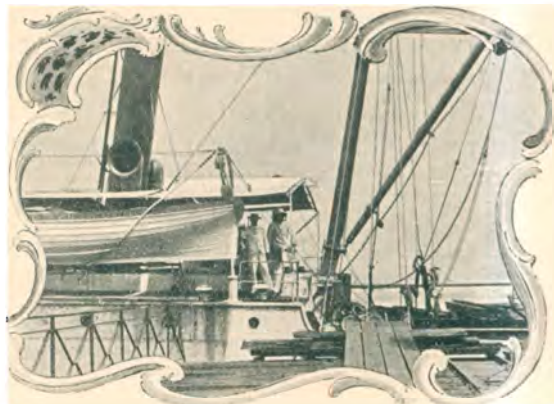
2. »*L'Empreza nacional de Navegação*«. Afgang fra *Lisboa* den 6. og 23. i hver Maaned. Rejsens Varighed mellem Portugal og San Antonio ved Congoflodens Munding 20—22 Dage. *San Yago*, *San Thomé* og *Cabinda* eller *San Antonio* anløbes. Passagerpris 1. Kl. c. 900 Fr. Fra *Cabinda* eller *San Antonio* føres de Rejsende og Posten til Belgisk Congo videre med en af Congostatens Dampere. Hjemrejse fra *Cabinda* den 2., fra *San Antonio* den 18. i hver Maaned.

3. »*Les Chargeurs réunis*«, *Le Havre*, og »*Fraissinet & Cie.*«, *Marseille*. Afgang fra *Le Havre* den 5. i alle ulige Maaneder, anløbende *Bordeaux*, fra *Marseille* den 15. i alle lige Maaneder. 26 Dage til *Matadi*. Passagerpris 1. Kl. 1000 Fr.

4. »*Woermann-Linien*«. Afgang fra *Hamburg* i Slutningen af hver Maaned. Omtrent 5 Ugers Rejse til Congo.

5. »*The African Steamship Co.*« og »*British and African Steam Navigation Co.*« i Forening. Afgang hver Uge fra *Liverpool*. Anløbende de forskellige Havne paa Afrikas Vestkyst.

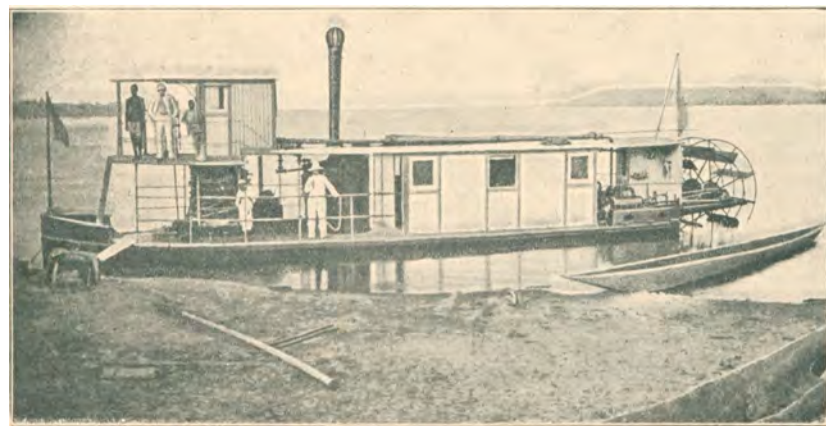
En af de betydeligste Vanskeligheder ved Kolonisationen af store, uciviliserede Landstrækninger er altid Tilvejebringelsen af gode og tilstrækkelige *Kommunikationer*. Men i denne Henseende har Congo-
**Kommunikationerne i Congo-
 staten.** Congostatens paa en vis Maade saa gode Betingelser som faa andre Egne paa Jorden, nemlig sine ualmindelig fortrinlige Vandveje. Derfor har ogsaa lige fra Begyndelsen *Congostatens Flaade*, som den kaldes, og under hvilket Begreb indbefattes samtlige Fartøjer, bevæbnede og ubevæbnede, der for Handelssamkvemets, Postforbindelsernes og Troppetransporternes Skyld befare Congo-floden og dens talrige Tilløb, været Hovedhjørnestenen i selve Kolonisationsforetagenderne.

Paa Dampskibet »Wall«.
 (Fot. tilh. Kapl. G. Jessen.)

Congoslaaden staar under Opsyn og Ledelse af en *Marinedirektør*, der har Sæde i *Boma*; men forøvrigt staar Sejladsen paa den nedre Flod og den paa den øvre Flod hver under sin særlige Styrelse, henholdsvis i *Boma* og i *Léopoldville*.

Paa *Nedre-Congo* besørgetes Statens Tjeneste i Maj 1902 af de smaa Dampere »Wall«, »Hirondelle«, »Héron« og »Prince Baudouin« samt af Dampbarkasserne »Camille Janssen«, »Argus« og »Anversoï«, samt af 3 Lægtene og en Dampmuddermaskine. Der findes paa denne Del af Floden de tre alt omtalte Havne *Banana*, *Boma* og *Maladi*, af hvilke navnlig den sidste som Begyndelsespunkt for Banelinien til *Léopoldville* efterhaanden bliver Statens vigtigste Havneplads.

»Ville de Gand.«
 (Fot. tilh. afd. Maskinmester Yde.)

Damperen »Wall«, den største af disse Dampere (260 Tons), har sin egen, ret interessante Historie: I 1895 stødte den portugisiske Dampbaad »Luzo« for Opgaaende paa Diamantklipperne ved *Noki* og sank næsten midt i Sejlløbet. Da ingen Bjergningsentreprise vilde paatage sig at tage Baaden op, betragtede Rhederiet den som tabt, og Assuranceselskabet udbetalte Assurancen, men fik samtidigt af Congoregeringen Ordre til inden en given Frist at fjerne Vraget. Alligevel laa dette der et Par Aar. Saa opstod der Spørgsmaal om at sprænge Vraget. Men nu tilbød Maskininspektøren i *Boma*, *Svenskeren Wall*, at tage det op. Tilbudet modtoges, og efter 6 Ugers Arbejde laa Damperen over Vandet og kunde, mærkeligt nok, med sin egen Maskine gaa ned til *Boma*. *Wall* fik en betydelig Pengebelønning af Staten. Dampbaaden, der var af Staal, repareredes fuldstændigt, og den farer nu under Navnet »Ludvig Wall« mellem *Boma* og de portugisiske Kolonier.

rancen, men fik samtidigt af Congoregeringen Ordre til inden en given Frist at fjerne Vraget. Alligevel laa dette der et Par Aar. Saa opstod der Spørgsmaal om at sprænge Vraget. Men nu tilbød Maskininspektøren i *Boma*, *Svenskeren Wall*, at tage det op. Tilbudet modtoges, og efter 6 Ugers Arbejde laa Damperen over Vandet og kunde, mærkeligt nok, med sin egen Maskine gaa ned til *Boma*. *Wall* fik en betydelig Pengebelønning af Staten. Dampbaaden, der var af Staal, repareredes fuldstændigt, og den farer nu under Navnet »Ludvig Wall« mellem *Boma* og de portugisiske Kolonier.

Ovenfor Livingstonefaldene kommer man paa Congo-floden til den prægtige Havn, *Stanley-Pool*, i hvilken Øvre-floden med alle dens sejlbare Tilløb udmunder. Hele det sejlbare Flodnet er her nu udforsket i en samlet Udstrækning af c. 18,000 Km. eller 320 danske Mil, og det er just med disse glimrende naturlige Forbindelseslinier, at Congostatens Gebet byder saa mange økonomiske Fordele.

**Flotillen
paa Øvre-
Congo.**

Den første Damper, som sattes i Vandet paa Øvre-Congo, var den ganske lille Damper »En Avant«, som Stanley benyttede i 1881. Siden den Tid er naturligvis Skibenes Antal steget Aar for Aar. I 1902 havde man paa Øvre-floden foruden Statens nye

Congostatens store Floddamper »Hainaut« ved Irébu i Juli 1899.

(Fot. tilh. Kapt. F. V. Olsen.)

(Fotografiet var næsten ødelagt af Varme og Fuglighed.)

armerede Postdamper »De Kempnaer« (med dobbelt Skrue, Nordensfeltkanoner, Lysprojektor og elektrisk Lys overalt), der for Tiden føres af den danske Kaptajn *Søndergaard* i Fart mellem Léo og Falls, og foruden 3 store Bugserdampere de 3 forholdsvis nye Skibe »Brabant«, »Hainaut« og »Flandre« (150 Tons hver), »Ville de Paris« (60 Tons) og 23 mindre Dampere (af Størrelse fra 35 Tons nedefter til et Par Tons), ialt 30 Dampfartøjer.

Fra de forreste Blade i denne Bog eller Congofarernes Breve ville Navnene paa de fleste af disse Smaadampere være en stor Del af Læserne bekendte, saaledes: »Ville de Bruxelles«, »Ville d'Anvers«, »Ville de Bruges«, »Archiduchesse Stephanie«, »Princesse Clémentine«, »Stanley«, de 6 Baade »Delivrance« med Numrene I—VI, »Florida«, »Roi des Belges«, »Baron Lambermont«, »A. I. A.«, »Baron Dhanis«, »Ville de Gand«, »Capitaine Schagerström«, »Ville de Charleroi«, »Ville d'Ostende«.

Men foruden disse Staten tilhørende Fartøjer gennemløje for Tiden 41 Smaadampere (i Størrelse fra 60 Tons og nedefter), tilhørende private Selskaber m. Fl., det øvre Flodbassin. 9 af dem ejes af et hollandsk Handelsselskab, 25 af belgiske Selskaber, de øvrige 7 af Missionærene. Blandt disse sidste ere Navnene »Evangelist«, »Goodwill«, »Peace« og »Notre Dame du Perpétuel Secours« godt kendte.

Det er altsaa i alt det efter Forholdene ikke ubetydelige Antal af 71 Dampere, som nu efter de c. 25 Aars Forløb besejle det øvre Flodbassin, og stadigt bygges der nye Skibe til denne Fart. Prisen for Passagerer fra Léopoldville til Stationerne højere oppe indtil Falls varierer fra 30—200 Frcs.; Tilbagereisen er billigere.

Skibenes Besætninger bestaa af en Kaptajn (»capitaine de steamer«) og 1 à 2 Styr-mænd (»capitaines de steamer adjoint«) samt 1 à 2 Maskinmestre (»mécaniciens«), alle Hvide. Disse Stillinger have for den aldeles overvejende Del hidtil været besatte med Skan-

1.

2. 3.

4.

Dækket af »Matadi« nogen Tid før Explosionen.

Paa øverste Kommandobro ses bl. Andre:

1. Kapt. Clausen. 2. Kapt. Wright. 3. Kapt. Kondrup. 4. Kapt. B. C. Jørgensen.

(Fot. tilh. Kapt. Kondrup.)

dinaver. Alle de øvrige Folk ombord ere Sorte.

Imidlertid maa man ikke tro, at Sejladsen er let, selv paa den sejlbare Del af Congofloden.

Navnlig paa den nedre Flod, men ogsaa i det øvre Flodnet er der en Mængde Sandbanker, som ikke sjældent flytte sig, ofte i Løbet af faa Timer, og som derfor paabyde Skibsførerne den største Forsigtighed, og i den øvre Flod og dens Bifloder vrimler det med Stryg eller Malstrømme

(»rapides«), der opstaa ovenover Fald eller Sænkninger i Bunden af Flodsengen, med Klippeskær og stenede Grunde.

Ikke faa ere derfor ogsaa

de Skibssulykker, der alt have fundet Sted i Congo. Vi skulle nævne et Par af dem:

Damperen »Ville d'Anvers«, paa hvilket den tidligere Maskinist, Svenskeren *C. J. Ekblom*, fungerede som Kaptajn, løb den 20. Juli 1885 udfor »Rockey Point«, ligeoverfor Boma, med Administratoren *Sir Francis de Winton* ombord, paa en Undervandsklippe, fordi man, for at komme først, befalede Kaptajnen at løbe indenom en Portugiserdamper, der sejlede foran. Skibet blev læk og sank; Passagerer og Besætning reddedes undtagen nogle Negerkvinder, som Krokodillerne tog. Vraget sidder der den Dag i Dag, synligt ved Lavvande. — »Ville de Liège«, dansk Kaptajn *R. C. Andersen*, sank i 1891 paa Lomani. »En Avant« gik til Grunde i 1892; den danske Maskinmester *Berntsen* var den Gang ombord paa den. — »Ville de Verviers«, ført af den tyske Kaptajn *Wissmann*, med Svenskeren *Vennerstrand* som Maskinmester, kom i Begyndelsen af 1895 ned ad Øvre Floden med en stor Lægtter paa Siden. Med Undren

saa man i Léopoldville, at Damperen ikke løb ind til Stationen, men førtes videre af Strømmen. At noget var i Vejen, stod nu klart; men Hjælp var umulig. Et Øjeblik efter forsvandt Damperen i Katarakterne, og hverken af den eller dens Besætning er nogensinde senere fundet Spor. — Damperen »Espérance« kæntrede den 6. Febr. 1896 under en Tornado lige udenfor Boma, ved hvilken Lejlighed den svenske Maskinist *Johansson*, en engelsk Læge *Small* og en Kommis *Troch* druknede. »Archiduchesse Stephanie« og »Princesse Clémentine« sank i 1899 i Swinburnefaldene, 2 Dagsrejser opad Kassai, men bleve dog tagne op igen.

Sti gennem Skov af Rafiapalmer
ved Jernbanen i Nedre-Congo.
(100 Km. fra Matadi.)
(«Voyage au Congo.»)

Karavanvejen ved Kimbongo (35 Km. syd for Léopoldville).
(Efter Thonner.)

En meget sørgelig Begivenhed af en anden Art, men som ganske vist ikke særligt stod i Forbindelse med Forholdene paa Congofloden, fandt Sted den 7. Marts 1896. Det var den 3000 Tons store engelske Dampers »Matadi« fra Glasgow, der sprang i Luften udfør det engelske Faktori ved Boma. Ltn. *In de Betou* fortæller i sin Dagbog om, hvorledes han nævnte Dag Kl. 5¼ Morgen vaagnede og for ud af Sengen ved et vældigt Brag. Da han kom ned til Stranden, fandt han denne overfyldt med Vragstumper og med lemlæstede, halvforbrændte Menneskelegemer eller Dele af Menneskelegemer. Da Explosionen fandt Sted, befandt de to svenske Handelskommissar, *Silfverhjelm* og *Edling*, udsendte fra »Enhørnings Aktiebolag« i Sundsvall, sig i samme Kahyt ombord paa »Matadi«. Af disse reddedes *Silfverhjelm*, medens hans Kammerat mistede Livet.

Belgierne have altsaa under Koloniseringen af Congo haft umaadelig Nytte af Landets Vandveje. Alligevel er man endnu ikke naaet til et blot nogenlunde fuldstændigt Kendskab til Statens Territorium. Og Skylden ligger i de daarligere Forbindelser til Lands.

Landeveje eksisterede nemlig ikke i Congo ved Belgiernes Ankomst. De **Karavanveje**, som de indfødte Handelsmænd og de europæiske Opdagelsesrejsende fulgte,

de saakaldte *Karavanveje* («Routes de portage»), ere i Almindelighed Stier paa $\frac{1}{2}$ —1 M.s Bredde, der i Zigzag slynge sig gennem Krat, Savane og Skov. Floder og Vandløb passeres ad Vadesteder eller Lianbroer eller i Piroguer. Ad disse Veje er ingen anden Transport af Varer mulig end den paa Negerryg. Skulle større Genstande bringes frem, maa man først paa Masser af Steder udvide og udjævne Vejen. Hvor ganske overordentlig besværligt dette kunde være, beretter Stanley om i sine Skildringer af, hvorledes han kom udenom Stanley-Faldene og udenom Livingstone-Faldene og den øvrige Del af Flodhindringerne i Nedre-Congo, og han og Belgierne have senere, da de fra Vestkysten for Alvor vilde gøre sig til Herrer over det indre Land, yderligere faaet deres Taalmodighed og Udholdenhed satte paa den haardeste Prøve.

Et fortræffeligt Exempel paa Transportbesværligheder i Congo er allerede *Stanleys Expedition fra Banana til Poolen i 1879—81* (se foran Side 13). Vanskelighederne forbleve næsten uforandret de samme lige, indtil Jernbanen blev bygget. Som et andet Exempel ville vi derfor anføre *Damperen »Stanley«s Transport*. Dette Skib kunde deles i 6 Dele og vejede ialt c. 50,000 Kg. Det kom til Banana i Marts 84, blev sat

Profiler af Stier i
Manyema.
(Efter »Tre År i Congo«.)

Overgang over en Flod i Nedre-Congo.
(Efter »Tre År i Congo«.)

sammen og ført op ad Floden til Vivi. Her tog man det atter fra hinanden, og de enkelte Stykker transporteredes paa Hjul af 600 Indfødte under Befaling af 6 Hvide forbi de første Fald til Isangila. Strækningen Isangila-Manyanga tilbage-lagde Damperen saa med egen Maskine for derpaa atter at skilles ad og bringes videre over Land til Léopoldville, hvor den ankom $\frac{1}{2}$ 85, efter 16 Maaneders Anstrengelser. Man brugte altsaa 500 Dage om at transportere Damperen 50 Mil eller 10 Dage om hver Mil. Som et tredje slaaende Exempel maa vi nævne *Transporten af et stort Gangspil fra Matadi til Léo i 1889-91*. Det var den danske Maskinist *Fristrøm*, der i sin første Terme (kontraktmæssige Tjenestetid) havde Ordre til at bringe dette Spil ind i Landet. Det skulde benyttes til at hale Skibene paa Bedding i Léo. Det var meget tungt og monteret paa en Slags Vogn med meget store Hjul. Fristrøm fik 60

Zanzibaritter til Hjælp. Fremgangsmaaden var den, at man gravede et Anker ned et Stykke frem ad Vejen, halede Spillet med Tallier op til Ankeret, gravede dette ned længere fremme, og halede atter Spillet hen til det, o. s. v. Distancen var c. 400 Km. over Bjerge og Floder. Efter 6 Maaneders Forløb naaedes Toppen af Palaballa, 18 Km. fra Matadi. Men her knækkede Tallieløberen, og Spillet rutschede tilbage

ned i Dalen, 2 af de store Hjul gik i Stykker, og Fristrøm maatte vende om til Boma for at faa dem reparerede. Imidlertid groede Græsset i Regntiden højt over Spillet, der en Tid lang var sporløst forsvundet. Endelig fandt man det helt tilfældigt igen. Transporten begyndte paany. Men Fristrøm blev syg og afløstes af sin Landsmand *Oluf Petersen*, der endelig efter omtrent 1 Aars Forløb fik Spillet ført til Léopoldville.

Dampbaaden »Stanley« føres over Mpalangafloden.
(Efter Stanley.)

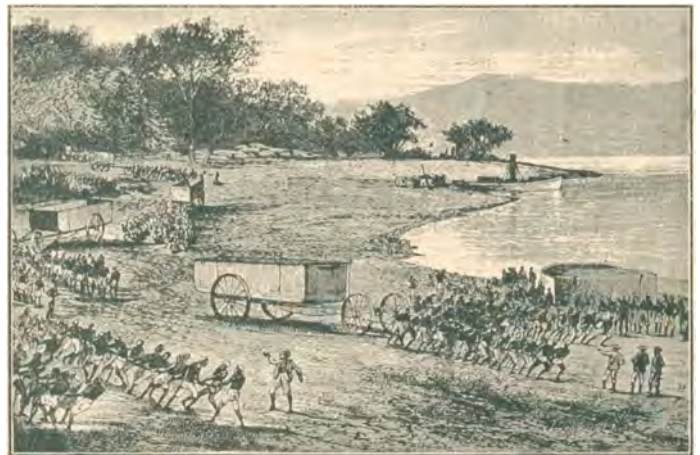
sammen bragtes der paa disse Menneskers Hoveder aarligt c. 2500 Tons Varer fra Matadi til Pool. Og dog forslog denne Transport naturligvis langt fra til det store Indlands Behov. Men hertil kom saa endnu Tabet af de Masser af Menneskeliv, som Transporter og Marcher paa denne Strækning medførte, baade blandt Sorte og Hvide. Betegnende for, med hvilken Rædsel man i Almindelighed i Øvre-Congo tænkte paa Oplevelserne dernede, er da ogsaa følgende Bemærkning i et af Stormoens Breve:

»Vi har et stikord, naar nogen besværrer sig over noget; det hedder: »Ah! Sur la route des caravanes! (Frit: »Hvad er dog det i Sammenligning med Karavanvejen!«)«

Og for de allerfleste Rejsers og Transporters Vedkommende i det øvrige Land var Forholdet det samme. I Uger, Maaneder, snart i glødende Solhede, snart i øsende Regn, snart op og ned ad stejle Skrænter, snart

ad de smalleste Stier gennem endeløse Græsflader, eller gennem tætte, fugtige Skove, snart pjaskende eller hoppende fra Tue til Tue eller fra Træstamme til Træstamme gennem vidtstrakte ildelugtende Sumpe, snart vadende eller svømmende over stride Strømme eller

Det var imidlertid ikke alene de uhyre Vanskeligheder ved selve Transporten af Genstandene og den lange Tid, Transporterne tog, der var en saa væsentlig Hindring for Kolonisationsarbejdet, men i fuldt saa høj Grad de deraf følgende enorme Udgifter. I 1889 betales imellem Matadi og Léo c. 1300 Frcs. for Transporten af 1 Ton Gods. Dannfelt expederede hver Maaned c. 3000 Bærere til Léo, »La Compagnie Belge pour le Commerce« 2000, et hollandsk Handels- hus 1000, de øvrige Handlende i Matadi c. 2000, ialt c. 8000 Md. Til-

Transport af Dampbaaden »Stanley« paa Congobredden ved Vivi.
(Efter Stanley.)

Vandløb; og det ofte uden tilstrækkelige Fødemidler eller under den største Nød med at skaffe disse til Veje ved Køb eller ved Anvendelse af Vold, under ideligt Vrøvl med Bærerne, der deserterede med eller uden deres Byrder eller bleve syge eller døde, hvoraf fulgte langvarige og kedsommelige Standsninger i ofte mange, mange Dage. Det var, og det er endnu paa ikke faa Steder, Billedet af de Hvides Vandring i Congolandet.

Der arbejdes derfor med største Energi overalt mellem Stationer og Poster paa at raade Bod paa disse frygtelige Ulemper, og Vejnettet udvides Dag for Dag, ja, næsten Time for Time. Dog er det, som sagt, først Paabegyndelsen af Jernbaneanlæggene, der for Alvor har bragt Sving i Trafikken i Congo.

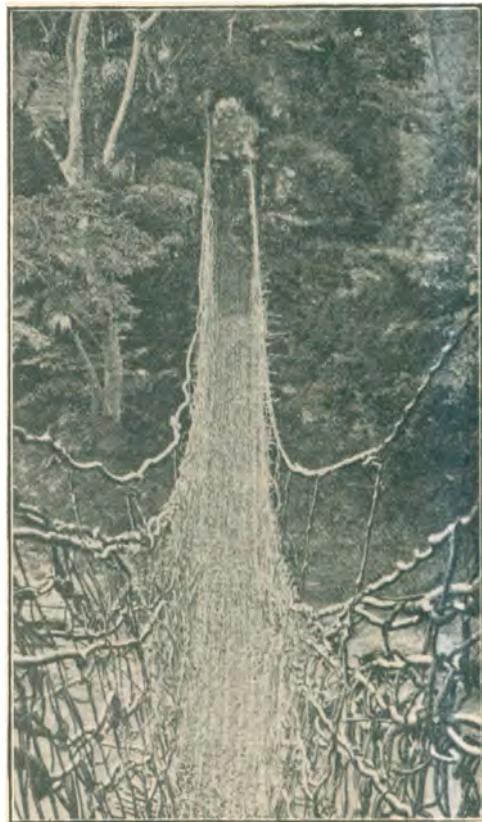
Skulle Congolandets rige Hjælpekilder udbyttes fuldt ud, vil det blive nødvendigt at

Jernbanen i Congo. supplere det sejlbare Flodsystem med et Net af Jernbaner. Begyndelsen gjordes — se foran

Side 45 — med den 388 Km. lange Bane **Linien Matadi-Léopoldville.** *Matadi-Léopoldville*, der med stor Højtlighed aabnedes til fuldstændig Trafik i Juli 1898. Bygningen af denne Bane kostede

mange Penge, nemlig c. 50 Millioner Frcs. De første Kilometre stode Jernbaneselskabet i 240,000 Frcs. hver, ved de sidste vare Omkostningerne sunkne til 87,000 Frcs. pr. Km. I Gennemsnit var Udgiften for hele Linien 130,000 Frcs. pr. Km. Fremdeles kostede Anlægget af Banen umaadelige Anstrengelser, nemlig 2 Aars Forberedelser og 8 Aars Arbejde, af hvilke de 2 Aar gik med til de første 20 Km. eller til knapt 3 danske Mil. Grunden hertil var, foruden de betydelige tekniske Vanskeligheder, i Førstningen Mangelen paa Arbejdskraft. Aarsagen hertil var til Dels, at

Negrene i Nedre-Congo vare blevne mishandlede af Stanleys Ledsagere og af Congo-statens Soldater, Zanzibaritter, Haussaer og Bangalaer, hvorfor de Indfødte i Katarakt-egnene vare flygtede til ukendte Tilflugtssteder efter at have brændt deres Byer og ødelagt deres Plantninger. Lykkedes det med yderste Besvær at hverve Arbejdere, rømte de alligevel hvert Øjeblik. Hovedaarsagen til Mangelen paa Arbejdere var dog den store Dødelighed imellem disse, især i de første 2 Aar. I denne forholdsvis korte Tid omkom nemlig ved Banebygningen 127 Hvide, deraf 14 ved Ulykkestilfælde og 113 af Sygdom, og 900 sorte Arbejdere. Det var i Begyndelsen Negere fra Zanzibar, Sierra-Leone og Senegal, der arbejdede paa Banen. Først senere, da de Indfødte i Omegnen bleve mere fortrolige med, hvad der gik for sig, og da de sanitære Forhold bedredes, og navnlig, da de saa, at de virkelig kunde tjene Penge ved Arbejdet, strømmede ogsaa de

Lianbro over Kwilulloden i Nedre-Congo.
Billedet taget fra Midten af Broen.
(•Le Congo Illustré• 1894.)

til i stedse stigende Antal. I 1897—98 udgjorde det sorte Personal ved Banearbejdet c. 9000 Mand. Arbejderne ledes af den belgiske Oberstløjtnant *Thys*.

Terrainet stiger fra *Matadi* de første 2 Km. Øst paa 400 M., sænker sig derpaa næsten lodret ned til *Mpozofloden*, paa hvis anden Side det atter hæver sig 800 M. til det høje *Palaballa* Plateau, der saa igen efterfølges af en dyb Dalgang. Intet Under, at Ingeniørerne, naar saa alle de andre fornævnte Vanskeligheder kom til, vare lige ved at tabe Modet i Begyndelsen. Banens Udgangshøjde ved *Matadi* er iøvrigt 26 M., dens højeste Punkt 743 og dens Højde ved Endepunktet, *Dolo*, 276 M.

For at undgaa kunstige Konstruktioner saa meget som muligt, er Banen ført i Kurver udenom de værste Terrainhindringer. Alligevel har man maattet foretage en Mængde Sprængninger. Der er talrige Broer, alle med Staalkonstruktioner, af hvilke den længste, den over *Inkissifloden*, dog kun er 100 M. lang. En stor Del af Broerne have en betydelig Stigning — indtil 45 Mm. —, og enkelte af dem ligge tillige i Kurver, saaledes den ejendommelige Bro over Slugten »*La Chute*«, 14 Km. fra *Matadi*, der har en Stigning af 28 Mm. og en Krumningsradius af 50 M.

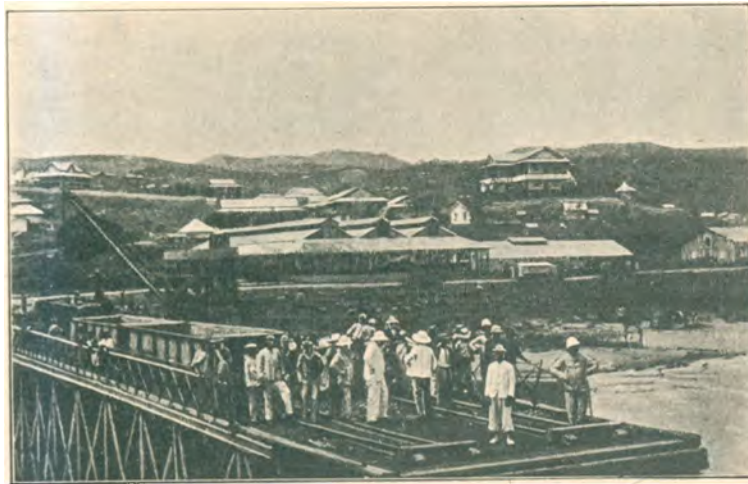
I Juni 1893, fortæller Stormoen, blev Banen aabnet for Persontrafik. Med det første Tog afgik 3 Passagerer, en belgisk Ingeniør, en anden Belgier og en svensk Søkapitajn. Men Toget gik ud over en Skrænt. Ingeniøren dræbtes paa Stedet; de Andre slap fra det med Arm- og Benbrud.

Passagertogene bestaa i Regelen af 3 Waggoner. Passagervognene have en Platform, et Midteparti med 12 Pladser og en Kupé til Syge med 2 Pladser. Regelmæssige Tog med Rejsende afgaa kun

3 Gange om Ugen i hver Retning. Der bruges 20 Timer om Strækningen *Matadi-Léo*; men der køres kun om Dagen, hvorfor der er Natteophold i *Tumba*. Kørehastigheden er 23 Km. i Timen. Baaede Billet- og Fragtpriserne ere aldeles ublue. En Billet I. Klasse *Matadi-Léo* koster 486 Frcs.! Ltnt. *Schwensen* og Ledsager, der vare ansatte i et privat Selskabs Tjeneste, maatte i Overvægt paa denne Tur betale 885 Frcs.! Ind i Landet koste alle Varer, med Undtagelse af nogle faa begunstigede, 10 Frcs. pr. 10 Kg.; ud mod Kysten ere Priserne noget lavere. De første Jernbaneaktionærer have ogsaa tjent glubende Penge: Aktierne lode paa 500 Frcs., men de staa i 4000 Frcs.

Af *Mayombenanen*, der, som fortalt foran Side 45, **Mayombenanen**.

var i 1902 omtrent to Trediedele,

Dampskibsbroen i Matadi med dens Jernbanespor.

Damperen »Anversville« ventes.

(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiøtz.)

c. 40 Km., færdige. Ogsaa den Banc har det taget lang Tid at bygge. Hertil har det dog bidraget noget, at Projektet er blevet forandret flere Gange.

Til Banen *Ibembo-Bomokandi* ere Undersøgelserne begyndte; men der forlyder intet nærmere derom. Den vilde jo blive en stor Lettelse for den skæbnesvangre Marche fra *Rubifloden* til *Nilen*.

Forarbejderne til *Tanganikabanen* maa formodes foreløbigt at være endte nu. Ingeniør *Adan* havde i Midten af 1901, udgaaende fra *Stanleyville*, rekognosceret 1000 Km. af den 1200 Km. lange Strækning. Banen skal være smalsporet (0,60 M.), men indrettet paa at kunne udvides (til 1,05 M.).

**Uellé-
banen.**

**Tan-
ganika-
banen.**

Samtidigt med, at vi omtale Jernbanerne, kunne vi berøre, at ogsaa tvende andre moderne Befordringsmidler ere bragte i Anvendelse i Congolandet, nemlig *Cykler* og *Automobiler*. Efterhaanden, som Vejnettet kommer i Orden, ville de sikkert komme til at spille en stor Rolle; hidtil har man navnlig kunnet benytte dem i visse Egne af Uellé, hvor Stierne ere faste og Terrainet nogenlunde jævnt.

Postvæsenets Ordning hidrører fra 1885. I 1899 indtraadte Congostaten i den almindelige Verdenspostunion, og Trafikken er i stor Stigning. I 1886 befordredes ialt **Postvæsenet.** c. 37,000, i 1897 c. 843,000 Pakker og Breve; men siden Kataraktbanens Fuldførelse er dette Tal næsten fordoblet. At ogsaa Expeditionernes Hurtighed er forøget stærkt, fremgaar alene deraf, at, medens tidligere Personbefordringen til Fods eller for de Syge eller Svage i Hængekøje mellem Matadi og Léo tog 3 Uger, Varebefordring ofte Maaneder, er Afstanden mellem de nævnte to Punkter reduceret til 2 Dage i Tid.

Om Postexpeditionernes Regelmæssighed og Paalidelighed lyde Udtalelserne meget forskelligt. Enkelte danske Familier herhjemme have med forbausende Nøjagtighed uden Standsninger erholdt lange Rækker af Breve i lange Perioder, selv fra Punkter helt inde i Congo, medens paa den anden Side Skandinaver dernede ofte i mange Maaneder uden tilsyneladende rimelig Grund have maattet undvære Sendinger hjemmefra. Dette sidste er naturligvis værre end, om man i Hjemstavn af og til skulde gaa glip af et Brev eller faa dette senere end beregnet. Praktisk var det ikke, da man — efter Sigende — en Gang indførte nye Frimærker, i et Land med saa slette Forbindelser som Congostatens, at sætte de gamle alt for tidligt ud af Kurs; man oplevede i den Anledning, at en Mand inde i Landet i 6 Maaneder ikke var i Stand til at lade høre fra sig, eftersom — han fik alle sine Breve tilbage fra Boma med Paategning om, at Frimærkerne vare ugyldige! Snyderier og Tyverier under Postens Besørgelse ere ikke ualmindelige, da en Kontrol mange Steder er saare vanskelig. Om Forbryderne ere Hvide eller Sorte, er det naturligvis paa de lange Afstande aldrig let at faa opklaret; efter Maaden, hvorpaa man gaar til Værks, er det dog ofte sandsynligt, at Misgerningerne ske allerede i Boma, Matadi eller Léo. En belgisk Handelsdirektør i *Luébo* fik Eddike i Stedet for Champagne. En stakkels syg, belgisk Sergent i *Lusambo* havde i 7 Maaneder ventet paa en Kasse hjemmefra og vidste, hvad den skulde indeholde; hvor fortvivlet blev han ikke, da han ved Modtagelsen fandt den pakket med 1 Flaske Øl og en Masse tomme Flaskehylstre. En dansk Officer i *Dobo* fik sendt 2 Kuffertter fra Anvers; de vare ved Modtagelsen opbrudte, formodentlig af Toldvæsenet; men af 7 Sæt Tøj manglede 3 $\frac{1}{2}$, desuden et Ur og alt Fodtøjet.

Direkte *Telegrafforbindelse* med *Europa* har Congostaten endnu ikke opnaaet.

Telegrafvæsenet. Telegrammer expederes via *San Thomé* eller *San Paolo de Loanda* eller fra Stationer ved *Guineakysten*.

Telefoner. Prisen paa Telegrammer til Europa er for Tiden ad de nævnte Veje 8—11 Frcs. pr. Ord foruden Porto til og fra Endepunkterne.

Forresten anstiller man nu i *Boma* Forsøg med gennem *Marconis traadløse Telegraf* at faa Forbindelse med *San Paolo* for derigennem at spare de 24 Timer, som Sejladsen dertil varer, og de dermed forbundne Omkostninger.

Derimod er man i 1893 begyndt paa Anlægget af en *Telegraflinie Boma—Øvre-Congo—Tanganika*. Linien følger fra Matadi Jernbanen til Léo, derfra Congoflodens Sydside opefter. Dens hele Udstrækning bliver c. 6000 Km. eller c. 800 danske Mil.

At ogsaa dette Arbejde har at kæmpe med store Vanskeligheder, er en Selvfølge. Sygdom og Død have fulgt Arbejdsbrigaderne i Hælene, navnlig i Egnene mellem Luálaba og Tanganika.

Naturligvis har man, saa vidt gørligt, paa mange Steder i vid Udstrækning erstattet eller suppleret Telegrafene med *Telefoner*, saaledes fra Begyndelsen af til Støtte af Jernbanedriften.

Den øverste Domstol i selve Congo er *Overretten* (»Le tribunal d'appel«) i *Boma*, der bestaar af 1 Præsident og 2 Medlemmer. Den er øverste Instans i alle **Retsplejen** civile og kriminelle Sager. Sideordnet med den er i militære Sager *Krigsretten* i *Congo*. i *Boma*. Den næstøverste Domstol er *Underretten* (»Le tribunal de première instance«) i *Boma*, i Spidsen for hvilken staar en Underretsdommer, der kan dømme i alle kriminelle Sager. Da denne ene Mand imidlertid naturligvis ikke kan overkomme dette Arbejde, erstattes han ude i Distrikterne af *Territorialdommere* (»Juges territoriaux«), der ganske vist ikke dømme i civile Sager, men dog afgøre en Mængde saadanne ved Voldgift. Desuden findes der overalt Distriktskingsretter. Ved alle Domstole er ansat en *Retsskriver* (»Greffier«).

Nuværende Sekretær i det norske Justitsdepartement II. Heggen som Dommer i Congo.

Sidste Instans i Retssager er *Højesteretten* (»Le conseil supérieur«) i Bruxelles.

I Spidsen for Paatalemyndigheden staar *Statsprokuren* eller *den offentlige Anklager* (»Le procureur d'état«) i *Boma*. Under ham sortere rundt omkring i Distrikterne *Underprokurører* (»Substituts du procureur d'état«). *Forsvarere* kunne udnævnes af Dommeren i hver enkelt Sag; samtlige Statens Embeds- og Bestillingsmænd ere forpligtede til uden Godtgørelse paa Ordre at udføre denne Funktion.

Praktiserende *Advokater* haves ikke i Congo. Hvor Saadanne ere ønskelige i civile Sager, maa Parterne henvende sig til Retsmyndighederne i *Boma*, der da udnævne Embedsmænd til dette Hverv.

Ihukommende den Fortræd, Europæerne have anrettet blandt Beboerne paa Afrikas Kyster ved samvittighedsløst Salg af Spiritus, og af Hensyn til, at Ny- **Forbud mod Salg af Spiritus.** delsen af Alkohol ogsaa er højst skæbnesvanger i Troperne for de fleste Hvide, har Regeringen forbudt Salg af alle Sorter Brændevin til de Sorte i saa godt som hele

Staten, nemlig øst for *Mpozofloden*, en Biflod til Congo-floden, der falder i dennes venstre Bred lige øst for *Matadi*, og gjort store Indskrænkninger i Salget deraf til Europæerne; Absinth er det saaledes nu helt forbudt at indføre. Tillige optræde Myndighederne med Rette med stor Strenghed mod de Hvide, der begaa Udskejelser i Drukkenskab.

I September 1896 nedsattes en *Kommission*, der havde det Hverv at bringe Autoriteterne Meddelelse om Voldshandlinger, begaaede mod Indfødte, at forhindre **Kommission til de Indfødtes Beskyttelse.** Slavhandelen, indberette om Overtrædelser af Forbudet mod Brændevinssalg og efterhaanden at faa afskaffet Negrenes barbariske Skikke, særligt Menneskeæderiet, Menneskeofringerne og Giftprøverne. Samme Kundgørelse instruerede ogsaa Embedsmændene om deres Optræden ligeoverfor de Sorte, forbød dem at mishandle disse og gjorde de Hvide ansvarlige for deres sorte Tjeneres Handlinger i saa Henseende.

Helt ubegrundede have disse Forholdsregler jo ikke været (se foran Side 43). Sade dog i Februar 1901 ikke mindre end 22 Hvide i Fængslet i *Boma*, af hvilke de Fleste vare anklagede for slet Behandling af Negrene. Men det hævdes af mange Congofarere, at Myndighederne dernede ikke sjældent, uden at tænke tilstrækkeligt paa, at man ikke direkte kan overføre alle europæiske Betragtninger

paa Congoforhold, ere tilbøjelige til at gaa vel vidt i »upraktisk Humanitet«, navnlig ved Indblanding i de Hvides Tyendeforhold.

Det vil maaske ikke være uden Interesse eksempelvis efter »La Belgique Coloniale« at notere, at der i 1898 i *Nedre-Congo* Jurisdiktion forfulgtes 572 Sager. Af disse vare 174 anlagte for Tyveri, Bedrageri, Falsk, Underslæb eller Forsøg derpaa, Hæleri og lignende Forseelser, 141 for Vold, Slagsmaal, Trusler om Vold o. s. v., 96 for Drukkenskab og natlig Larm m. m., 24 for Drab og Mord, 7 for Overtrædelse af Forbudet mod Indførelse af Alkohol, Resten for blandede Forseelser.

Den katolske Mission i Nouvelle-Anvers.
(Anlagt i 1894 af norsk Kmdt. Sundt).
(Efter Thonner.)

landet officielt bekender sig til samme Tro, med Regeringens Sanktion saa at sige delt Landet imellem sig.

I *Øst-Congo* bestyre den franske Kardinal *Lavigeries* hvide Fædre og hvide Søstre det saakaldte *Apostoliske Vikariat for Øvre-Congo*, der omfatter *Tanganikaegnene*, **De katolske Missionsnærer.** Strækninger tilsammen om trent 8 Gange saa store som Belgien. De vare ved Nytaar 1903 fordelte paa de 7 Stationer:

De apostoliske Vikariater. *Baudouinville*, Sædet for Biskoppen, *Monseigneur Roelens, Notre Dame de M'Pala, Saint Jacques de Lusaka, Saint Lambert dans l'Urua, Sacré-Coeur dans l'Urua, Saint Louis de Mrumbi og Notre Dame d'Oudenbosh dans le Masanzé.*

I *Vest- og Syd-Congo* og ved den øvre Flod bestyre belgiske Gejstlige, nemlig *Scheuts Missionærer*, der før 1888 virkede i *Mongoliet, Trappister, Redemptorister* m.

Fl., det Apostoliske Vikariat for Belgisk-Congo. De ere bl. a. fordelte paa 17 større Stationer: *Moanda, Boma, Kangu (Mayombe), Maladi, Tumba, Léopoldville*, Sædet for den belgiske Biskop, *Monseigneur Van Ronslé, Berghe-Sainte-Marie, Coquilhatville, Nouvelle-Anvers, Bamania, M'Paku, Lulua-bourg-Saint-Joseph, Saint-Trudon, Mérode-Salvador, Hemptinne-Saint-Benoît, Tielen-Saint-Jacques og Saint-Gabriel (Stanley-Falls).*

Ved Siden heraf have belgiske Jesuitter ved *Stanley-Pool* og *Kwango* Stationerne: *Kisantu, Lemfu, Sainte-Marie de Kimuenza, Kimpoko, Sanda, Saint-Jean og N'Dembo.*

Den gejstlige Organisation er endnu kun Privates, d. v. s. Missions-selskabernes Værk. Men Staten beskytter og begunstiger paa enhver Maade alle christne Missionærer.

De protestantiske Missionærers Antal overstiger de katolskes. Imidlertid have disse Sidste, som rimeligt er, da Moder-

Den christne Landsby ved Missionen i Nouvelle-Anvers.
(Efter Thonner.)

Endelig har den belgiske Præmonstranserorden fra Tongerlo i 1898 oprettet et Apostolisk Vikariat for Uellé under Biskop Derickx med Stationerne:

Tongerloo-Saint Norbert (Ibembo) og *Postel, Saint-Herman* (Amadis).

Af Trappisterne og Præmonstranserne ere mange døde i Congo; alene i 1899 omkom 10 Præster og Nonner af forskellige Ordner dernede.

Kirker og Bedehuse ere hyppigst opførte efter de Indfødtes Maner i den paa-gældende Egn. I Nedre-Congo har man dog rejst Jernkirker, der ere komne fuldt færdige fra Europa, og i de Stationer, hvor der af de Hvide er etableret Teglintroduktion, saaledes navnlig ved Tanganikasøens Bred-

Kirken i Baudouinville, paa Tanganikas vestlige Bred, under Bygning.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

Det Indre af Kirken i Mpala (M'Pala) paa Tanganikas vestlige Bred.
(La Belgique Coloniale 1901)

(ved Matadi), *Comber Memorial Station* (Zombo), *Wathen* (Lutete), *Arthington* (ved Stanley-Pool), *Bolobo*, *Lukoléla*, *Monsemba*, *Bapoto* (Upoto), *Sargent Station* (Yakussu, ved Stanley-Falls).

De amerikanske Baptister (»The American Baptist Missionary Union«) have overtaget *Livingstonemissionens* (»The Livingstone Inland Mission«s) Stationer og virke nu i:

Nedre-Congo i *Mukimvika* (paa portugisisk Grund), *Matadi*, *Palaballa*, *Banza Manteka*, *Lukungu*, *Kifwa*, i Øvre-Congo i *Bwemba* ved *Bolobo*, *Ikoko* og *Ilébo*.

Fremdeles have de to *Amerikanere* Biskop Taylor (af »The Methodist Episcopal Church«) og Dr. Simpson sendt Missionærer

der, hæver der sig efterhaanden helt europæiske Bygninger.

De protestantiske Missionærer ere Englændere, Amerikanere og Svenskere. Normænd og Danske ere ikke som selvstændige Samfund optraadt dernede.

De protestantiske Missionærer.

Den engelske Baptist-Mission (»The Baptist Missionary Society«) har følgende Stationer i Congo:

San Salvador (paa portugisisk Grund), *Underhill*

Katechistskolen i Mpala.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

til Congo, hvilke dog, da deres Virksomhed var baseret paa meget upraktiske Principper, kun havde en sørgelig Skæbne. Andre Amerikanere, nemlig *Congo-Balolo-Missionen*, have klaret sig godt nok med Stationer i Øvre-Congo i:

Léopoldville, Lulanga, Bonginda, Ikau og Bongándanga.

Amerikanske Presbyterianere have Missionsstationer ved:

Stanley-Pool samt i *Luébo* og *Ibanji* ved Øvre-Kassai.

Endelig have *Christi Disciples Mission* fra Amerika («The Christian Disciples Mission») den tidligere amerikanske Baptiststation i Équateur

Bolengi

Den engelske Baptist-Missions Hus i Lukoléla.

I Forgrunden tilhøjre en Oliepalme (*Elæis guineensis*).

(Af Bentley: «Pioneering on the Congo».)

og de *Engelske Plymouth Brødre* en Station ved Sankuru, der bærer Navnet
Ikongo.

De svenske Missionærer, som spille en ikke ringe Rolle, skulle blive nærmere omtalte nedenfor.

Af offentlige Undervisningsanstalter findes endnu kun nogle Landbrugs- og Haandværkerskoler i Boma, Léopoldville og Nouvelle-Anvers, i hvilke ere optagne Børn af Forældre, der ere omkomne under Slavejagterne. Ellers er al Undervisning i Hænderne paa Missionærene.

I 1901 dannede følgende gejstlige Herrer »Kommissionen til de Indfødtes Beskyttelse»: Monseigneur *Van Ronslé*, apostolsk Vikar for Belgisk Congo, Præsident, Patrene *van Henxthoven* af »Jesu Selskab»

og Cambier af »Scheuts Orden«, Mr. William Holman Bentley af »Baptist Mission Society«, Dr. A. Sims af »American Baptist Mission Union« og Mr. George Grenfell af »Bapt. Miss. Soc.«, Sekretær.

Congostaten arbejder endnu stedse med Underbalance, skønt Indtægterne stige stærkt Aar for Aar. Det budgetterede aarlige Underskud var for 1893—98 i stærk Stigning, nemlig fra 220,000 Frcs. til 2,486,925 Frcs., og det trods de betydelige Tilskud fra Kongen og den belgiske Stat. En væsentlig Andel i Udgifterne har dog naturligvis »La force publique«; og i Forhold til Chancerne dernede for de hvide Befalingsmænds Vedkommende, hvilke Chancer i 4 af 5 Tilfælde lyde paa Død eller til Dels ødelagt Helbred, ere de Lønninger, Congoregeringen byder — fra 3—8000 Frcs. foruden Kost og Logis —, dog ikke overvældende, tilmed, da der ikke gives Pension i Tilfælde af Invaliditet. Efterfølgende Tabel viser Statens Indtægter og Udgifter, specielt ogsaa Udgifterne til Tropperne i Aarene 1891—98:

Congostatens økonomiske Forhold.

	Statens samlede Indtægter	Statens samlede Udgifter	Udgifterne til »La force publique«
1891	Frcs. 4,555,000	4,555,000	2,272,000
1892	» 4,732,000	4,732,000	1,636,000
1893	» 5,221,000	5,441,000	2,126,000
1894	» 4,949,000	7,384,000	3,309,000
1895	» 6,005,000	7,371,000	3,557,000
1896	7,003,000	8,236,000	4,821,000
1897	» 9,369,000	10,142,000	4,944,000
1898	» 14,766,000	17,252,000	6,871,000

Militærudgifterne deltog altsaa i 1894 med en Stigning af c. 1,200,000 Frcs., i 1898 med en Stigning af c. 1,900,000 Frcs. i hele Statsunderskudet, der udgjorde henholdsvis c. 2,000,000 og c. 2,500,000 Frcs. Men det var nu ogsaa i disse Aar, at Araberkrigen og den uheldige Dhanisexpedition til Nilen dels bragte saa store Tab baade af hvide Mennekeli og af Materiel, dels medførte overordentlige militære Forholdsregler.

Alligevel ere Congostatens økonomiske Forhold i de senere Aar igen i Bedring. I Treaaret 1899—1901, i hvilke Opsvinget var meget stort, stillede Forholdet med Hensyn til Indtægt og Udgift sig saaledes:

	Statens samlede Indtægter	Statens samlede Udgifter
1899	Frcs. 19,967,000	19,674,000
1900	» 26,257,000	27,731,000
1901	» 30,751,000	31,256,000

I 1899 er der altsaa pludseligt et lille Overskud paa 300,000 Frcs. i Statshusholdningen, og sammenligner man Forholdene mellem Indtægt og Udgift i 1886*) og 1901 ser man, at i førstnævnte Aar dækkede Udgifterne kun c. 15 %, i 1901 c. 98½ % af Udgifterne. Samtidigt er jo dernæst det samlede Budget voxet overordentligt i Aarenes Løb, idet det alene i de 10 Aar 1891—1901 er blevet syvdoblet. Hærudgifterne figurere paa Budgettet for 1901 med hele 7,700,000 Frcs., Flaadeudgifterne med 2½ Millioner.

*) Officiel Rapport til Kongen af 15. Juli 1900.

Den vigtigste Udførselsartikel fra Congo er nu *Kautschuk*. Produktionen af denne Vare er stegen enormt i de sidste Decennier; thi, medens man i 1887 kun bragte for 117,000 Frcs. deraf ud af Landet, udførte man i 1897 for 8,312,000 og i 1899 for 28,100,000 Frcs. Den meste Kautschuk faas

af en Lianart, *Landolphia*; men ogsaa talrige andre Plantesorter indeholde Gummi og exploiteres i dette Øjemed. Hele Verdenshandelen med Kautschuk koncentrerer sig i de sidste 10 Aar i Anvers, hvor endog Varerne fra Brasilien, Centralamerika, Indien og de franske Kolonier falbydes. *Elfenbenet* er endnu —

saa længe det varer — Landets næststørste Handelsvare. Udførslen deraf vurderedes i 1889 til 1,322,000, i 1897 til 4,882,000 og i 1899 til 7,550,000 Frcs.; men den vil jo snart standse af sig selv eller i alt Fald betydeligt reduceres. Congostatens tredievigtigste Udførselsarti-

kel er *Palmeolien*, der i Mayombe og navnlig i Øvre-Congo samles fra Masser af vildtvoxende Palmer. I 1899 exporteredes for

c. 2,400,000 Frcs. Palmenødder og Palmeolie. Men ogsaa blandt de dyrkede Planter antages det, at Jordnødder og Sesam til Olie efterhaanden ville blive en stor Artikel. *Copaltræet* og *det gule Mahognitræ*, *Kolatræet*, hvis Frugt benyttes i Medicinen, ere

omtalte foran. Foruden dem have blandt de vildtvoxende Planter *Farvetræer*, *Krydderplanter* og *Træer med tropiske Frugter* allerede Betydning for Exporten, ligesom man ogsaa venter sig en Del af de til Dyrkning indførte *Kaffe-* og *Cacaotræer* og af *Tobakken*. Endelig er der saadanne Masser af vilde Bier i Landet, at man mener, at Indsamling af *Honning* til Udførsel ligeledes efterhaanden vil kunne blive et meget lønnende Erhverv.

Kaffeplantage ved Stanleyville.
(•La Belgique Coloniale• 1898.)

I 1885 bekendtgjorde Staten, at den betragtede sig som Ejer af alle herreløse Jordarealer. Hensigten med denne Erklæring var, siger Wauters, dels at beskytte de Indfødte mod Fremmede, der vilde tage deres Ejendom, dels at forebygge Stridigheder og Misbrug, og de Indfødte hindredes ikke i at dyrke Jorden eller i at bruge eller sælge dens Produkter til deres

Kautschukhøst ved Sankuru.
(•Le Congo Belge• 1899.)

Underhold. I 1889 befaledes, at Indsamling af Planteprodukter, som Kautschuk, Copal etc., paa Statens Arealer ikke maatte ske uden særlig Tilladelse, fraeregnet de Strækninger, som de Indfødte i Forvejen dyrkede og benyttede. Dette og flere andre Dekreter, ved hvilke Regeringen søgte at skaffe Staten Indtægten af Domæenerne, bl. a. ogsaa ved en høj Skat paa Privates indsamlede Forraad af Elfenben og paa Udførsel deraf, medførte imidlertid mange Stridigheder og Vanskeligheder med baade belgiske og fremmede Handlende og endte i 1892 med en Ordning, der gik ud paa at dele Statens Territorium i 3 Dele: i den ene Del — Egnene nord for Congoflodens Ækvatorløb, omkring Léopold II's Sø, Tumba og om Lukenie — samler Staten selv ved sine Folk eller i Forbindelse med privilegerede Selskaber Elfenben og Kautschuk; i den anden Del — Mayombe, Egnene om Livingstonefaldene og visse Distrikter omkring selve Ækvatorløbet saavel som ogsaa paa begge Sider af dette — er Handelen fri —; i den tredie Del, de yderste Distrikter af Staten, er der endnu ikke truffet Bestemmelser for Landets Udbygning, og disse Egne ere derfor fra 1892 lukkede for de Handlende. Indsamling af Produkter fra Domænejorderne sker

under Distriktskommisærernes Tilsyn og Ansvar ved særlige Embedsmænd. Fra 1894 har Domæneindtægten taget et vældigt Opsving, idet dens Brutto-beløb i nævnte Aar var 300,000 Frcs. mod 6,700,000 Frcs. i 1898, hvorefter den i 1900 har været $10\frac{1}{2}$, i 1901 endog $17\frac{1}{2}$ Mill. Frcs.

Transitlagrene i Boma, tilh. Staten, beliggende ved Pieren.
(Fot. tilh. Kapt. G. Jessen.)

Indførselsartiklerne ere enten Redskaber og Maskiner til Brug i Landet eller Varer til de Hvides personlige Behov eller Varer, bestemte til Byttradehandel med de Indfødte. I 1897 havde, ifølge Wauters, *Indførslen til Congo.*

Statens Brug en Værdi af 7,150,000 Frcs., deraf omtrent Halvdelen Materiel til Jernbaneanlæggene i Nedre-Congo. *Indførslen til de Hvide selv* vurderedes i samme Aar til 6,900,000 Frcs. Denne Indførsel til c. 1700 Hvide udgør altsaa omtrent 4000 Frcs. pr. Hoved i Gennemsnit, og fordeler sig saalunde paa nedenstaaende Varer:

Levende Dyr og Furage	50,000 Frcs.
Drikkevarer: Øl	225,000 „
Likører	150,000 „
Vine	575,000 „
Levnetmidler	3,000,000 „
Klæder og Linned	975,000 „
Forskellige Sager	1,925,000 „

Summa: 6,900,000 Frcs.

Til Brug for de Indfødte indbragtes i 1897 for ialt 7,800,000 Frcs. Varer, af hvilke alene for 5 Millioner vævede Stoffer, medens Resten fordeltes ret ligeligt paa Metaltraad, Glassager, gamle Geværer og Krudt, Ris, Salt og Brændevin.

Kaste vi til Slutningen et lille Blik paa *Congostatens samlede Ind- og Udførsel*, bliver det En først ret klart, hvor hurtigt Handelen har udviklet sig her, og hvilken Fremtid dette Land efter al Sandsynlighed maa have i rent kommerciel Henseende. Ifølge Wauters havde man indtil 1899 følgende Optegnelser over det hele. Omsætningsforholdene:

	Indførsel (Varer til Forbrug i selve Congo.) Mangler Statistik.	Udførsel (Landets Produkter.) Frcs.	Hele Omsætning Mangler Statistik.
1886 (2. Halvaar)		886,000	
1887	—	» 1,980,000	—
1888	—	» 2,609,000	—
1889	—	» 4,298,000	—
1890	—	» 8,242,000	—
1891	—	» 5,354,000	—
1892	Frcs. 4,984,000	» 5,488,000	—
1893	» 9,175,000	» 6,206,000	Frcs. c. 18 Mill.
1894	» 11,195,000	» 8,762,000	» c. 23 »
1895	» 10,686,000	» 10,943,000	» c. 24 »
1896	» 15,228,000	» 12,390,000	» c. 31 »
1897	» 22,181,000	» 15,147,000	» c. 41 »
1898	» 23,084,000	» 22,163,000	» c. 51 »
1899	» 22,326,000	» 36,068,000	» c. 66 »

I 1898 var Udførslen af disse Varer næsten naaet paa Højde med Indførslen, og i 1899 oversteg den allerede denne med 14 Millioner, og denne Stigning skyldes fornemlig den ene Vare, Kautschuk, der i 98 figurerer med 16, i 99 med 28 Millioner Frcs. paa Udførselstableauet.

Den samlede Ind- og Udførsel af alle Varer var i 1899 henholdsvis 27 og 39 Mill.

Endelig viser nedenstaaende Oversigt, hvorledes de forskellige Stater tage Del i Indførslen til Belgisk Congo. Der indførtes nemlig i 1899 til Landets eget Forbrug fra Belgien Varer til en Værdi af 15,593,000 Frcs.

» England	2,923,000	»	fra Italien	267,000	Frcs.
• Tyskland	1,360,000	»	» De portugisiske Kolonier	218,000	
» Nederlandene	882,000	»	» Portugal	196,000	»
» Frankrig	432,000	»	» Østrig	148,000	»
			» Danmark	109,000	»

(Vignet efter «Le Congo Illustré» 1893.)

XII.

De hvide Nationaliteter i Congo. Belgierne som Kolonister. Skandinavernes Betydning for dem og for Congostaten. Hvervning af Skandinaver. Forskellige „gamle“ skandinaviske Congofarere.

Kautschuklian.

SIDEN 1879 har den hvide Befolkning i Congostaten 9doblet sig. Den talte den Gang ialt 263 Personer, der for den aldeles overvejende Del opholdt sig i Nedre-Congo. Ved Nytaaret 1902 var den ifølge de officielle Opgivelser stegen til 2346 Personer, fordelt over hele Statens Territorium, dog med Halvdelen i Nedre-Congo og Stanley-Pool. *Men der findes altsaa endnu i Landet kun 1 Hvid for hver 1000 Kvadratkilometer (18 danske Kvadratmil) eller for hver 10,000 Sorte.*

Den hvide Befolknings Tilvæxt i Aarenes Løb.

Hvad angaar det Forhold, hvori de forskellige hvide Nationaliteter ere repræsenterede, viser det sig, at *Belgierne*, som i 1879—84 ikke en Gang udgjorde en Trediedel af Europæerne, efterhaanden ere strømmede til i større og større Antal og nu udgøre de fem Ottendedele af samtlige Hvide. Det er ogsaa naturligt, at Moderlandet yder Broderparten af Kolonisterne. Alligevel er det jo fremdeles et betydeligt Antal af disse, der ere, hvad Belgierne kunne kalde: Udlændinge.

De forskellige hvide Nationaliteter.

Af disse Udlændinge udgjorde *Englænderne* i de første Aar Hovedmassen, idet de vare lige saa talrige som Belgierne, medens den sidste Trediedel af de hvide Indbyggere fordelte sig paa 12 europæiske Nationaliteter. Englændernes Antal er imidlertid omtrent det samme den Dag i Dag; en stor Del af dem ere Missionærer. Derimod ere *Hollænderne* og *Italienerne*, som fra Begyndelsen kun repræsenteredes af ganske enkelte Personer, indvandrede i stedse større og større Tal og udgøre nu c. 150 Hoveder af hver Nationalitet; Hollænderne ere oftest Handelsmænd, Italienerne have bl. a. givet et ikke ringe Kontingent til Befalingsmændene i »Force publique«. Af *Portugisere*

findes der et hundrede Stykker i Nedre-Congo, næsten udelukkende Handlende. Iøvrigt henvises med Hensyn til Detailler vedrørende Folkemængden til omstaaende Tabeller 1 og 2, paa hvilke vi have samlet de i belgiske Tidsskrifter forekommende spredte Oplysninger herom. Man ser, at i Nedre-Congo og Stanley-Pool er der lige saa mange Udlændinge som Belgiere, medens disse Sidste i den øvrige Del af Staten udgøre fire Femtedele af de Hvide.

Af de samme Tabeller ser man endvidere, at ogsaa *Svenske, Norske og Danske*, der overalt udenfor deres Fædrelandes Grænser, og ikke mindst i Congo, betragte hverandre som Brødre og ogsaa af alle Fremmede næsten regnes som hørende til samme Nation, indtil 1899 i stedse stigende Tal i Forening have søgt til Centralafrika, og at de i de sidste 4 Aar, trods alle bitre Erfaringer med Hensyn

Tabel 1.

De Hvides Antal i Congostaten 1879—1902.

	1879— 1884	ult. 1886	ult. 1891	$\frac{1}{2}$ 1898	$\frac{1}{2}$ 1899	$\frac{1}{2}$ 1901	$\frac{1}{2}$ 1902
Belgiere	81	46	445	1060	959	1187	1465
Svenske	} 37			70	81	81	105
Norske				21	34	25	22
Danske				34	41	39	29
Skandinaver ialt		43			125	156	145
Amerikanere	6			57	28	33	30
Englændere	80			92	94	99	98
Franskmænd	6			26	29	53	55
Grækere				1			5
Hollændere	3			61	65	102	151
Italienerne	3			102	113	176	156
Portugisere	2			102	129	72	108
Rumænere						2	
Russere				4		8	10
Schweizere				11	18	13	19
Serbere				1		1	
Spaniere				6		6	13
Tyskere	32			17	21	42	63
Østrigere	5			8	8	7	7
Forsk. andre Nationer	1			5	10	12	7
Ikke-Belgiere	182	208	505	618	671	771	881
Ialt	263	254	950	1678	1630	1958	2346

til Sygdom og Død, have holdt sig staaende dernede i en Styrke af c. 150 Mand, hvad der maa kaldes ret betydeligt i Forhold til de tre nordiske Rigers Befolkning, sammenlignet med de Landes, hvorfra Congostaten ellers har hentet sine Kolonister.

Der har her hidtil været Tale om *det aarlige tilstedeværende Antal af Hvide* af de forskellige Nationer. Oplyse, hvor mange Kolonister fra Europa det er, der ialt i den forløbne Fjerdedel af et Aarhundrede have besøgt Congostaten, kunne vi ikke. Det vilde have sin store Interesse; men der foreligger intet derom fra belgisk Side. Imidlertid er det for Skandinavernes Vedkommende, rigtignok med stort Besvær, nemlig dels ved Hjælp

af Rejselister i belgiske Tidsskrifter og Blade, dels gennem en meget betydelig Korrespondance med enkelte Personer, lykkedes os at tilvejebringe en nogenlunde tilfreds­læggende Statistik over Skandinavernes Indvandring i Den Uafhængige Congostat. Og dette Materiale have vi yderligere lige i de sidste Dage, midt under vort Arbejde, faaet Lejlighed til at kontrollere og supplere ved Hjælp af tjenstlige Opgivelser fra det svensk-norske Konsulat for Congostaten i Brazzaville, hvilke man i Stockholm paa velvillig Foranledning af det danske Udenrigsministerium med stor Elskværdighed har stillet til vor Raadighed.

Det samlede Antal Skandinaver, der fra 1878 til 1902 er gaaet til Congo.

Tabel 2.
De Hvides Fordeling i Congostaten 1/1 1902.

	Distrikterne														Ialt
	Banana	Boma	Matadi	Katarakterne	Stanley-Pool	Lac Léopold	Équateur	Bangala	Ubangi	Uellé	Aruwimi	Stanley-Falls	Luálabakassai	Kwango	
Belgiere.....	11	248	99	49	157	27	137	112	17	136	45	213	153	61	1465
Svenske	1	14	4	26	33	1	7	4	1	4	1	6	2	1	105
Norske		2			10	2		1	1	2	1	2		1	22
Danske	2	2			10	2	4	4		2		2		1	29
Skandinaver ialt	3	18	4	26	53	5	11	9	2	8	2	10	2	3	156
Amerikanere.....		8	3	4			5					2	8		30
Englændere.....	1	16	7	10	14		18	7	1	3		16	4	1	98
Franskmænd.....	2	10	10		6		2	1			6	6	8	4	55
Grækere.....		2			3										5
Hollændere.....	19	10	17	10	14		12	5		10	1	11	23	19	151
Italienere.....		23	16	25	29	1	10	6		13	6	19	4	4	156
Portugisere.....	6	74	22	4	2										108
Russere.....		5			6		1				1				13
Schweizere.....	1	7					2	3			1	2	4	1	19
Spaniere.....		6	1	1	1								1		10
Tyskere.....	3	14	3	3	19	1	6	4		4	2	4			63
Østrigere.....		3	1		1			1					1		7
Forsk. andre Nationer		3	1		1		1					2			8
Ikke-Belgiere.....	35	199	85	83	149	7	68	36	3	38	19	72	55	32	881
Ialt....	46	447	184	132	306	34	205	148	20	174	64	285	208	93	2346

De 7 største Byer kunne anslaaes at have: Boma 200, Matadi og Léopoldville 100, Banana, Tumba, Bangala, Stanleyville 30—40 hvide Indbyggere.

Vi ere nu saaledes i Besiddelse af Navne paa 812 Skandinaver, der alle, efter de os tilflydte Meddelelser, have opholdt sig eller endnu opholde sig i den belgiske Koloni. Af disse ere *over Halvdelen Svenske, en Ottendedel Nordmænd og Resten, altsaa lidt under Trediedelen, Danske*. Omtrent de fem Sjettedele have været ansatte i Statens Tjeneste, de Øvrige hos private Handelsselskaber.

I Slutningen af det 15. Aarhundrede betragtedes de 17 nederlandske Provinser, der tilhørte det østrigske Fyrstehus Habsburg, som den rigeste og mest blomstrende Del af hele Europa; de dreve en vidtstrakt Handel og besade en vældig Handelsflaade. Men Kong Philip II's og Spaniernes Tyranni og Forfølgelser mod Protestanterne fremkaldte den nederlandske Frihedskrig, og Resultatet af denne blev, som bekendt, Nederlandenes Deling i en nordlig, uafhængig Del, det nuværende Holland, og en sydlig, katolsk Del, der forblev under spansk Herredømme, de saakaldte *spanske Nederlande, det nuværende Belgien*. Disse sydlige nederlandske Provinser, hvis Hovederhverv var og er Fabriksvirksomhed og Industri, vare derefter i flere Aarhundreder, idet Hollænderne spærrede Scheldefloden, afskaarne fra Forbindelsen med Havet og derved berøvede deres Part i deres tidligere Landsmænds Søhandel. Vel forenedes de to Lande i 1814 paany til et Rige under Kongen af Nederlandene; men Modsætningerne mellem Befolkningerne vare for store, og navnlig vilde de belgiske Klerikale ikke finde sig i det protestantiske nederlandske Regimente. I 1830 gjorde Belgierne Opstand, tiltvang sig Uafhængighed, og *Kongeriget Belgien* oprettedes under en sachsen-coburgsk Prins som Konge, *Léopold I.* Den forbigaaende Fordel, Belgien havde haft paa Handelens Omraade ved den genoprettede Forbindelse med Holland, gik nu ganske vist tabt, og endnu i 30 Aar stod den belgiske Handel atter i Stampe; men i 1863 købte Belgierne sig fri for Skibsafgifterne paa Schelden, og siden den Tid har deres Handel udviklet sig helt fri for Baand og Tvang, idet de ogsaa direkte over Havet have kunnet skaffe sig Afsætning for deres industrielle Produkter. Landets samlede Ind- og Udførsel var i 1840 kun 350, i 1891 var den 3300 Milloner Frcs., Statsindtægterne ere 3doblede i den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede, og Belgien er nu i Forhold til sin Størrelse i Besiddelse af betydelige Rigdomme.

Naar vi til det nysanførte minde om, at Belgien er et af de tættest befolkede Lande paa Jorden, idet det i 1890 havde over 6 Millioner Indbyggere paa c. 29,500 Kvadratkilometer (534 Kvadratmile), d. v. s. i Gennemsnit 206 Indbyggere paa hver Kvadratkilometer (over 11,000 paa Kvadratmilen), saa er det let at angive tilstrækkelige Grunde for Kong Léopold II's geniale og storslaaede og med saa stort og hurtigt Held realiserede Plan, at omdanne det lille Land til en Kolonimagt af Rang. Grundene vare disse: *Ønsket om at anbringe Landets overflødige Kapitaler* i indbringende Foretagender og *Ønsket om at faa Anvendelse for Befolkningsoverskudet*. Det første Formaal, Kapitalernes Anbringelse, er sikkert naaet med saa stort et Udbytte, som man sjældent har set Sidestykke til. For det andet Øjemeds Opnaelse i større Udstrækning har Klimaet i Congo indtil videre sat en betydelig Stopper; dog er der, som foran vist, Fremgang at spore.

Helt ude af Betragtning, naar Talen er om, hvad og hvem der har tilskyndet til at rette Blikket mod Afrika, tør man dog vel neppe helt lade en tredie Faktor: *den belgiske Hær*. Med Begærlighed greb dennes Officerer og Underofficerer, og navnlig dens fortrinligt instruerede faste Officerskorps Lejligheden til i den nye Koloni at tilfredsstille sin Trang til Virksomhed, og med en vis Stolthed nævner denne Hær i sine Annaler Mænd som *Crespel, Cambier, Wautier, Popelin, Ramaeckers, Hanssens, Liebrechts, Van Gèle, Liévin Van de Velde, Joseph Van de Velde, Haneuse, Coquilhat, Bia, Brødrene Le Marinel, Dhanis, Roget, Vankerckhoven, Miltz, Delporte, Brasseur, Charles Lemaire, Hanolet, Ponthier, Challin, Gustin, de la Khetulle, Dubois, Storms,*

Aarsagerne til Belgien's Ønske om at erhverve Kolonier.

Den belgiske Hær i Stjernebannerets Tjeneste.

Jacques, Descamps, Michiels, Lippens, De Bruyne, De Heusch, Wouters, Hambursin, Doorme, Delanghe, Bonvallet, Francqui, Christiaens, Cassart, Rom, Dekeyzer, Wahis, Thys, Mathieu, Leroi, Tagon, Andrianne, Clossel, Julien, Delecourt, Glorie, Sterckx, Debergh, Van Bredael, Hennebert, Hecq, Walhousen, Coppejeans, Delwaert, Kops, Adam, Malfeyt og mange Andre, som med Dygtighed og Energi have udført de dem overdragne, mere eller mindre farlige Hverv dernede eller endog have ofret Livet i denne Gerning*).

En af de belgiske Officerer, der i Congo nyder mest Ry for Tapperhed, administrativ Dygtighed og vindende og tiltalende Optræden, er Statsinspektør *Chaltin*. Kaptajn Jenssen-Tusch, der i 1898 traf ham ved Øvre-Congo, kalder ham i sin Dagbog »en rigtig Type paa en Officer«.

Inspecteur d'Etat L. N. Chaltin.

F. i Ixelles 7/4 1857.

Major i det belgiske Infanteri.

Deltog i Araberkampene 1891—94, erobrede Redjaf fra Mahdisterne i 1897. Saaret flere Gange. I lang Tid Øverstkommanderende ved Nilen.

Saa stor en Andel have de belgiske Officerer haft i Kolonisationsarbejdet i Congo, at de med fuld Ret hævde, at det ikke alene er dem, der have erobret Landet, men dem, der stadigt maa holde for, hvor det gælder Anstrengelser og Livet, medens i alt Fald deres materielle Udbytte i Reglen ikke staar i Forhold til deres Fortjeneste. Men forøvrigt maa Enhver indrømme, at — hvor nu end Drivfjedrene skulle søges: i Kampen for at tjene Penge eller i mere ædel Virksomhedsstrang, og hvem end Slid og Farer, hvem Lønnen tilfalder — saa har den belgiske Nation som Helhed ved Erhvervelsen, Besættelsen og den hidtidige Administration af Congostaten præsteret et Stykke Arbejde, som har Krav paa den største Respekt. I Skildringerne i de sidste Afsnit af denne Bog vil man bedst se, hvad der er udrettet i de 25 Aar.

Men hvilken Rolle have da Skandinaverne spillet og spille de endnu i Belgisk Congo?

Skandinavernes Rolle i Congo.

For at besvare dette Spørgsmaal ville vi begynde med Begyndelsen.

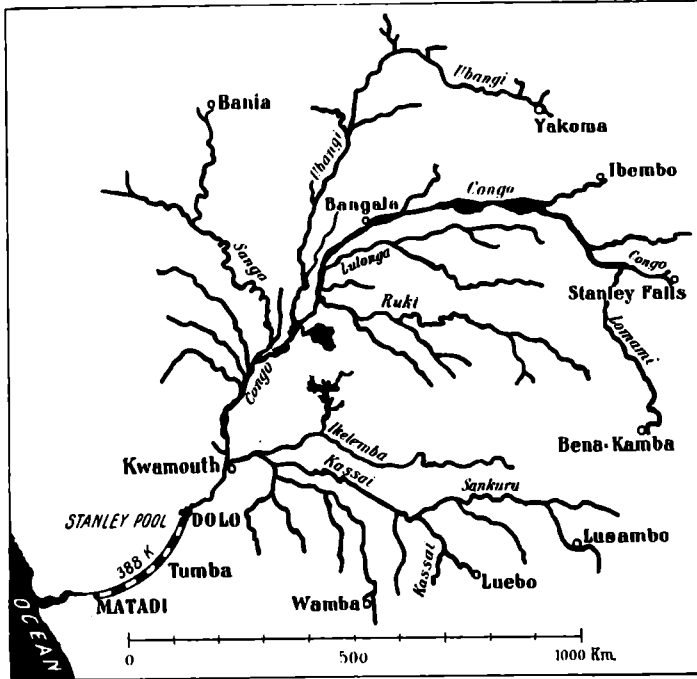
Belgiens Søhandel besørger for største Delen af fremmede Skibe. Landet har kun een Havneby, *Antwerpen* eller *Anvers*, som den hedder paa Fransk, og en meget faatallig Kystbefolkning. Endnu i 1891 talte Handelsflaaden kun 47 Damp- og 8 Sejlskibe, paa hvilke Førere og Mandskab endda ofte vare Fremmede. Men nu drejede det sig om strax at drage Fordel af Congoflodens vældige sejlbare Flodnet, der gav Midlet i Hænde til den af politiske Hensyn ønskelige hurtige Besættelse og derefter til Udbyttelsen af det ny-erhvervede Gebet, og Belgiernes Blik rettedes uvilkaarligt mod de søvante Skandinaver, der først enkeltvis og derpaa i hele Flokke lokkedes til at træde i den unge Stats Tjeneste.

Skandinaviske Sømænd, Maskinister og Skibshaandværkere.

Tabel 3 Side 185, der opgiver os det samlede Antal skandinaviske Congofarere i de forløbne Aar, viser tydeligt, hvad den nordiske Sømandsstand har været for Congo. Allerede i 1889 var der lutter Skandinaver — den Gang fortrinsvis Danske — i Flodsej-

*) Blandt de ovenfor Opførte ere mindst 35 faldne eller døde i Congo eller døde hjemme af Følgerne af Congoopholdet.

ladsen, og med den gennemsnitlige aarlige Tilgang af en Snes Kaptajner, Styrmand og Maskinister i alle de 25 Aar maa saa godt som alle Pladser paa Floddamperne næsten altid have været besatte af Skandinaver. I Banana beklædte disse alle Lodsstillingerne, i Boma var Ledelsen af Sejladsen paa Nedre-Congo og Maskininspektørstillingen i deres Hænder, i Havnen og paa Værftet i Léopoldville saa man kun Svenske, Nordmænd eller Danske, og i Regelen tilhørte den øverste Myndighed med Hensyn til Flodtransportforholdene paa Øvrefloden ogsaa En af disse Nationers Sønner. Med andre Ord: *Det er de svenske, norske og danske Skibskaptajner, Styrmand, Maskinister og Skibshaandværkere, der i Virkeligheden i første Række have muliggjort Congolandets Erobring af Belgierne.*

Den sejlbare Del af Congoflodnettet.
Ialt 18,000 Km. = 240 danske Mil.

fornødne Kundskaber til at klare Skærene, og ikke Faa blandt vore Landsmænd have ved saadanne Lejligheder enten maattet bøje sig for mindre begrundede Fordringer eller, naar de ikke mente at kunne gøre dette, maattet opgive deres Engagementer, selv i Utide. I det hele og store maa det dog vel siges, at Congostaten saa vel som de private Arbejdsgivere have paaskønnet og paaskønne Skandinavernes store Betydning for dem paa dette Omraade.

Vi ville paa de nærmest følgende Sider bl. a. skænke dels de ældste skandinaviske Congomænd, dels enkelte andre nordiske Congofarere eller Mænd, der have staaet i Forbindelse med Congo, lidt nærmere Omtale, men henvise iøvrigt med Hensyn til Biografier baade til Bogens senere Afsnit og til den fuldstændige kronologiske Fortegnelse, *Tillæg I*, bag i Bogen.

De første tre Skandinaver overhovedet i Congo vare jo de danske Sømænd A. Christophersen og M. Mortensen (Side 13 foran bragte vi deres Portrætter) og den svenske Søkaptajn A. E. Andersson.

Af Tabel 3 ses ogsaa, at af samtlige Skandinaver vare de fem Ottendedele Søfolk og Søhaandværkere. Den sjette Ottendedel var Officerer og Underofficerer, den syvende Missionærer, Resten bestod af Folk i mange forskelligartede Stillinger, alle dog i praktiske Virksomheder.

Ikke altid har vore Sømænds Stilling i Congo været helt let. Fra Belgiernes Side vises der en meget naturlig og meget forklarlig Tilbøjelighed til at benytte deres egne Landsmænd overalt, hvor det paa nogen Maade lader sig gøre. Dette i Forbindelse med øjeblikkelige Forlegenheder, fremkaldte ved Vakancer paa Grund af Sygdom eller Død eller andre uforudsete eller uforudselige Situationer, har mange Gange bragt disse Skandinaver for kortere eller længere Tid ind under Kommando af Mænd, der ikke besad de

Tabel 3.

Det samlede Antal skandinaviske Congofarere fra 1878 til 1902.

	Svenske	Norske	Danske	I alt
Skibskaptajner og Styrmande.....	112 ¹⁾	33 ¹⁾	67 ¹⁾	212 ¹⁾
Maskinister	148	29	77	254
Tømrere og Skibstømrere.....	18	4	13	35
Andre Haandværkere og Arbejdere pp. .	13		16	29
Landmænd og Gartnere.....	4			4
Officerer.....	44	23	46 ²⁾	113 ²⁾
Underofficerer	14		5 ³⁾	19 ³⁾
Ingeniører, Jurister, Videnskabsmænd....	8	2	1	11
Læger	2	3	3	8
Handelsmænd	7		6	13
Mandlige Missionærer.....	48		10	58
Giftede eller ugiftede kvindelige Missionærer .	48	5	1	54
Andre giftede Kvinder.....		1	1	2
	466	100	246	812

¹⁾ Heri ikke medregnede henholdsvis 2, 5 og 1, ialt 8 faste eller værnepligtige Søofficerer samt 1 svensk Søkapitajn, der gjorde Landofficerstjeneste.

²⁾ Heri ikke medregnede 3 værnepligtige Officerer, der engageredes henholdsvis som Maskinist, Skibstømrer og Handelsmand.

³⁾ Heri medregnede 2 værnepligtige Officerer, der lode sig engagere som Underofficerer.

Om *Christophersen*, ved Ankomsten til Congo kun 20 Aar gammel, udtaler Stanley *) sig meget smukt, idet han siger, at han var den Første, der med Ære udtjente sin Tid, Juli 1879—Juli 1882, og roser ham for hans Pligtopyldelse, hans straalende Livsmød, den aabne, hjertelige og mandige Fremtræden, hvorved han vandt de Indfødtes Hengivenhed og blev deres Yndling, samt, hvad der ikke var af ringe Værd, hans ualmindelige Kræfter. Christophersen ledsagede Stanley lige fra det Øjeblik, Flotillen forlod Banana, og var med ved Grundlæggelsen af Stationen Msuala og Opdagelsen af Léopold II's Sø. Han var senere atter 4 Aar i Afrika, paa Vestkysten, i Hamburgerfirmaet C. Woermanns Tjeneste. Han er nu ansat i Frihavnen i Kjøbenhavn.

Mortensen, ligesom hans Ven og Kammerat født i Odense, var ogsaa engageret til Flotillen paa Stanleys første Expedition op ad den nedre Flod. I Juni 1880 var han sendt i Forvejen til Lejren ved *Makaya Mangula*, en god Dagsrejse fra Vivi. Lejren var meget usund; ikke faa Sorte døde her, navnlig af Dysenteri, og Stanley selv var flere Dage meget syg samme Sted. Mortensen, som var alene mellem Negrene, maatte pleje de Syge, laa en halv Snes Dage syg, før Stanley og Christophersen ankom, og døde under tyfuslignende Symptomer den 20. Juni. Næste Dag lavede hans Landsmand en Kiste af Bølgeblik til ham, det drøjeste Stykke Arbejde, han i sit hele Liv havde haft med at gøre.

Vi komme saa til den tredje Skandinaver i hele Rækken, den svenske Skibskaptajn A. E. Andersson, hjemmehørende i Gøteborgengen (f. 1845), »Stanley's bedste Mand«, som han almindeligvis kaldes; thi han var jo ældre og havde den Gang mere Livserfaring end Christophersen. Han udmærkede sig i høj Grad under den møjsommelige Transport af Dampbaadene op til Léopold. I 83 vendte han hjem, men kom Aaret efter atter til Congo og var som Passager ombord paa »Héron«, da denne bugserede den nyankomne Baad

Svensk Søkapitajn A. E. Andersson.
»Stanley's bedste Mand.«
Omkommen ved Kissanga i Marts 1884.

*) »Congofloden« (den danske Oversættelse ved Irminger), Side 634—36, hvor der ogsaa findes et, rigtignok lidet kendeligt Billede af Christophersen.

»Stanley«, som endnu var uden Maskine, op ad Floden. Ved det hollandske Faktori *Kissanga* ankrede »Héron«, en Baad gik til Land, og Andersson, der kom for sent til at benytte Baaden, sprang overbord for at svømme ind til Bredden, men forsvandt, rimeligvis tagen af en Krokodil. Det var i Marts 1884.

Aaret 1883 bragte til Congo de svenske Sømænd *Th. G. Een*, *G. Levin*, *J. T. G. Stenfelt* og *C. E. Schmiedte*, den norske Sømænd *K. Olsen*, de svenske Maskinister *J. L. Wall*, *C. Dahlgren* og *C. J. Ekblom* og den danske Maskinist *N. Rasmussen*.

Kaptajn *Een*, hjemmehørende paa Gotland, havde i 1866—71 opholdt sig i Sydafrika, havde derfra hjemført rige Samlinger og i en Bog, »Minnen från en flerårig vistelse i sydvestra Afrika«, livligt skildret sine Rejser og Eventyr der. Han døde imidlertid af et Slagtilfælde ved Ankomsten til Banana, den 18. April 1883, ombord paa *Oceandamperen*, inden han endnu havde forladt denne.

Kaptajn *Levin* førte Dampbaaden »*La Belgique*« paa Nedrefloden, men afskedigedes, da han ikke vilde tillade, at Skibet benyttedes til Transport af sorte Koppepatienter. Paa Hjemvejen deltog han i en Expedition i Kamerun og opdagede her en paa 2740 M.s Højde liggende Kilde, der efter ham paa Kaartet bærer Navnet »*Levins Spring*«.

Dahlgren, fra Stockholm, var Maskinist paa Dampbaaden »*Espérance*« og døde af Feber i Vivi i December 83.

Wall, født i Göteborg, den Ældste blandt alle de skandinaviske Congomænd, der uden saa godt som nogensinde at have været syg har fuldført hele 7 Termer i Afrika, hvad der er enestaaende i Congo-statens Annaler, har naturligvis under dette lange Ophold dernede haft mange forskellige Beskæftigelser, fra Arbejder paa Reparationsværkstederne i Boma og Stillingen som Maskinist paa »*Stanley*« — bl. a. under *Wissmann*-expeditionen paa *Kassai* i 1885 — til Pladser som Skibsfører, i hvilken Tjeneste mange Maskinister have maattet anvendes, og til Posten som Chef for hele Maskinafdelingen i Boma, hvilken han har beklædt lige siden 1886. Det er foran, Side 162, fortalt, hvorledes han optog en stor portugisisk Damper, der sank paa Nedrefloden og som senere opkaldtes efter ham. For Øjeblikket (Foraaret 1903) er *Wall* hjemme i sit Fædreland, men formodentligt kun paa Orlov.

Gustav Stenfelt som Kaptajn, med *Ekblom* som Maskinmester og *Schmiedte* som Styrmand, udførte en kæk Sømandsdaad, som i høj Grad tjener dem til Ære, idet de bragte den lille Dampbaad »*La Ville d'Anvers*« fra England til Congo. De hentede Skibet i North Greenwich paa Themsen, og den 1. Oktober 1883 forlod det lille, kun 71 Fod lange og 14 Fod brede Fartøj Havnen med en Besætning af 9 Mand, foruden den 25aarige Kaptajn, alle Skandinaver med Undtagelse af en Mulatdreng. Men allerede i Falmouth forlod de fleste af de i London paamønstrede Matroser Kaptajnen, og denne maatte til Erstatning hverve nogle unge, engelske Nordsøfiskere, der ydede fortrinlig Tjeneste. Paa denne Maade naaede *Stenfelt*, ganske vist under mange Farer og Besværligheder — Turen gennem den spanske Sø var slem, og senere undervejs slap Kullene flere Gange op—, efter 5 Maaneders Rejse den 28. Februar Banana, glad over at være sluppen saa godt fra sit Vovestykke. I sin lille Bog »*Kongominnen*« har han kvikt og smukt fortalt om sine Oplevelser paa denne Rejse og under sit første Ophold dernede som Kaptajn paa »*Ville d'Anvers*«. I 85 gik han nemlig hjem, lidende af Hematuri, men vendte atter tilbage kort efter og forblev i Congo til 91, var der altsaa ialt 2 Termer.

Svenskeren, Maskininspektør *J. L. Wall*. Den Ældste i Tjenesten blandt alle skandinaviske Congofarere.

Svensk Kaptajn *J. T. G. Stenfelt*. Nu Havnekaptejn i Malmö.

Svensk Kaptajn *C. E. Schmiedte*. † paa *Gabuns Rhed* 30/12 1884.

Den lille Damper »*Ville d'Anvers*« føres fra Europa til Congo-floden.

Ekblom — almindeligt kaldet »Gubben Ekblom« (han var 41 Aar, da han kom derned) — forblev i Congo i en halv Snes Aar, hvor han tjente, snart som Maskinist, snart som Skibsfører, og ogsaa en Tid fungerede som Maskininspektør i Boma. Han lever nu i Stockholm. Hans Forlis med »Ville d'Anvers« er beskrevet foran Side 164.

Schmiedte, født i Stockholm, maatte paa Grund af Sygdom forlade »Ville d'Anvers« i Sierra Leone i Januar 84, kom saa nogle Maaneder senere til Congo, hvor han førte flere Smaadampere, men blev atter syg, tog hjem og døde omhord paa den engelske Postdamper i Gabun.

Med »Ville d'Anvers« fulgte imidlertid paa Nedrejsen under Stenfelt en fjerde rask ung Sømand, Nordmanden *Karl Olsen*, som Stenfelt til Congo. Søn af fattige Forældre (han var født i Nybølle ved Sarpsborg) og uden Skolekundskaber havde han maattet arbejde sig op fra de laveste Grader til Søs. Da Schmiedte blev syg, afløste han ham som Styrmand. Han gik saa i Associationens Tjeneste og her forfremmedes han paa Grund af sit Mod og sin Energi efterhaanden til Kaptajn. Han tjente sine første 3 Aar til Ende, gik hjem, kom ned igen og deltog i 1888 i Transport af en Damper gennem Kataraktegnene, saaredes i en Træfning og laa syg deraf i en hel Maaned, fik 4 stærke Feberanfald undervejs, blev flere Gange forladt af sine Folk og naaede endelig med Dampren Léopoldville, hvor et sidste Feberanfald gjorde Ende paa hans Liv. *Han var den første Nordmand, der døde i Congo.*

Endelig skulle vi nævne den Sidste af den lille Dampers Besætning paa Nedrejsen, som blev ansat i Congo. Det var *Rasmussen*. Han begyndte som Kok, blev saa Fyrbøder og omtales af Kaptajn Stenfelt som en trofast Mand og en »karl i ordets fulla bemærkelse«. I Congo blev han Maskinist.

I 1884 fik Associationen i sin Tjeneste den svenske Løjtnant af Flaaden *N. E. Andersson* som Skibskaptajn, en svensk Styrmand *S. Newstedt*, den norske Søkaptajn *N. Horn*, den svenske Maskinist *N. Hamberg* og den danske Maskinist *A. M. W. Admirallie*.

Svensk Løjtnant i Flaaden
N. E. Andersson.
Nu Kommandør i Flandern.

Kaptajn *N. E. Andersson* var i 3 Aar i Congo, først ansat ved Transporten af Dampbaaden »Stanley«, derefter sendt forud til Léopoldville for at overtage Baadene og Forraadene for Øvre-Congo, saa atter tilbage til »Stanley« for at lede dens Transport, da den tidligere Leder var syg, derpaa Fører af »Stanley«, da den i Høsten 85 naaede Léopoldville. Med dette Fartøj gjorde han nu flere Rejser ind i Landet til Stanley-Falls og Luébo, deriblandt første Tur op ad Kassai med Wissmann og hans Balubaer. Lt. Pagels fortæller i »Tre År i Congo« om, hvilken Jubel det vakte, da denne, den største Damper, man endnu havde set paa Floden, med Andersson som Chef og Olsen som Næstkommanderende den 13. Januar 1886 lagde ind ved Ækvatorstationen. Andersson havde et udmærket Navn blandt Belgiere og Skandinaver i Congo.

Newstedt gik alt syg hjem efter 1/2 Aars Forløb.

Kaptajn *Horn* var ikke inde i Landet. Han førte Barkskibet »Ville d'Ostende«, der transportererede Negre mellem Capstaden og Congo og omvendt, og døde senere i Brasilien.

Hamberg var ansat paa Dampere paa Øvre-floden, i 86 paa »Stanley«, men gik allerede syg hjem i Marts 87.

Ogsaa *Admirallie* var kun 1/2 Aar dernede.

I 1885 kom kun een Skandinav, den svenske Søkaptajn *O. F. Kollén*, i Associationens Tjeneste.

Norsk Kaptajn K. Olsen.
† i Léopoldville 7/10 1888.
Den første Nordmand, der mistede
Livet i Congo.

Norsk Kaptajn
N. Horn.
† i Brasilien.

Kollén, fra Hesslerød ved Uddevalla, var Styrmand under Ekblom paa »Belgique«, senere i samme Stilling under G. Stenfelt paa »Héron« og tilsidst en Tid lang Fører af denne Dampers, men gik syg hjem efter ialt 20 Maaneders Forløb.

Aaret 1886 bragte til Congo følgende nordiske Sømænd og Maskinister i følgende Orden: Svenskerne *A. L. Malmström*, *C. G. Schagerström*, *H. Grefve Cronstedt* og *S. H. C. Lindeman*, Nordmanden *J. A. C. J. Martini*, Danskerne *C. V. R. Schönberg* og *N. A. Boye* og Svenskeren *A. V. Olsson*.

Svensk Kaptajn
Schagerström.
† i Matadi $\frac{7}{16}$ 1896.

Malmström var i Boma som Plantør eller Gartner, men søgte bort efter $\frac{3}{4}$ Aars Forløb.

Kaptajn *Schagerström* gik ud i Febr. 86 og førte først i 3 Aar »Stanley«, bragte bl. a. Stanleys Emin Pascha-Expedition op ad Floden. Han gik hjem i 89, men atter ud samme Aar. I Slutningen af denne 2. Terme sejlede han op ad Ubangi og gik derpaa paa Expedition fra Banzyville tværs igennem Landet til Mongallafloden (se Kaartet over Congostaten); han var den Første der, undersøgte disse Egne. Sin 3. Terme tiltraadte han i Foraaret 93, da han gik ud med Grad som Kommandant af I. Klasse og fik Ledelsen af Sejladsen paa den øvre Flod. Han tilendebagte ogsaa denne Terme, men døde den 7. Aug. 96 i Matadi, just, som han vilde vende hjem til Sverige. Hans Død vakte stor Sorg. En Dampers (»Sternwheel II«), der faa Maaneder efter transporteredes fra Matadi til Léo, døbttes til Minde om ham »Capitaine Schagerström« og bærer endnu hans Navn.

Cronstedt var ogsaa Skibskaptajn. Han førte i sin 1. Terme bl. a. Postdampers »Auguste«, »Prince Baudouin« og »Héron« paa Nedrefloden. Gik ud 2. Gang i Aug. 89 og blev Havnekaptajn i Boma, men døde allerede her den 9. Febr. 90.

Lindeman var bl. a. Maskinist paa »Héron«, naaede ikke paa Grund af Sygdom at tjene sine 3 Aar ud, men maatte gaa hjem i Febr. 89.

Den norskfødte Dansker, som man næsten kan kalde ham, da han altid i Land boede i Kjøbenhavn, Kaptajn *Martini* (se Billedet af »Ville de Bruxelles« foran Side 20), var en uforfærdet Sømænd og anvendtes allerede i 1. Terme som Skibsfører paa talrige Expeditioner: førte »Henry Reed« med Van Gèle paa Loporifloden, deltog med samme Baad med Schagerström i Transporten af Emin Pascha-Expeditionen (bragte Tippo Tip til Falls), deltog i Rekognosceringerne af Ilimbiri; førte senere med stor Dygtighed Dampers »Roi des Belges«, der tilhørte »Société Anonyme pour le Commerce et l'Industrie du Haut-Congo«, paa yderst vanskelig Sejlads paa Kassais Bifloder, Lac Léopold, Mfinifloden; sejlede ogsaa paa Falls og Lomami med Delcommune, deltog i Udforskningen af Ruki-floden. Alt dette i første Treaar. Gik 2. Gang ud i 90, men maatte vende syg hjem og er senere død hjemme, del paastaas ved et Ulykkestilfælde.

Dansk Kaptajn
C. V. R. Schönberg.

Kaptajn *Schönberg*, Reserveløjtnant i Flaaden, født i Aarhus, (se ogsaa Billedet foran, Side 20) blev strax »Second«, som Belgierne kalde Næstkommanderende eller 1. Styrmand paa deres Floddampers, og førte senere »En Avant«, med hvilken han var i Falls, da Stationen her etableredes, og »Ville de Bruxelles«. I 2. Terme førte han »Prince Baudouin« og »Ville d'Anvers« og bragte bl. a. Van-kerckhovens Expedition op ad Floden. I 3. Terme, som han gjorde paa 4 Aar og under hvilken han fik Rang af Kommandant II, førte han den nye »Ville de Bruxelles« i $2\frac{1}{2}$ Aar, var saa Havnekaptajn i Léo, gik syg til Boma, var $\frac{1}{2}$ Aar Marine-kommissær her, men gik saa syg hjem og blev hjemme i 2 Aar. I 1900 gik han 4. Gang ud paa 4 Aar for Handelsselskabet »La Lulonga« (for hvilket Kmdt. Doorme var Chef), kaldet saaledes, fordi det handlede paa Floden af samme Navn. Men under gyselige Expeditionsforhold paa den lille Flod Lua, hvor aldrig nogen Dampers havde været før, blev han paany

Svensk Kaptajn
O. Kollén.

Svensk Kaptajn
H. Grefve Cronstedt.

† i Boma $\frac{9}{16}$ 1890.

syg, brækkede den venstre Arm, laa 3 Uger under Læge i 'Equateur og gik saa hjem til Europa i April 1902. Kaptajn Jenssen-Tusch, Prmlt. Haxthausen og mange andre Landsmænd rose Schönberg meget for

hans store Hjælpsomhed og Venlighed ved talrige Lejligheder mod nyankomne Skandinaver. Under et Ophold i Hjemmet udgave han og Martini, der havde bragt store Samlinger hjem, som de foreviste i Kjøbenhavn, i Forening en lille, livligt skreven Bog om deres Oplevelser i Congo.

Kaptajn *Boye*, hjemmehørende paa Ærø, gik til Congo et Par Uger efter de to Sidstnævnte, var under sit Ophold dernede i Statens Tjeneste fra 86 til 91 meget beskæftiget med Opmaaling og Opmærkning af den nedre Flod, førte samtidigt fra Tid til anden alle Statens Dampere paa denne Del af Floden og beklædte efterhaanden Posterne som Havnekaptajn i Boma og Banana, Chef for Lodsvæsenet o. s. v. Som foran bemærket, var han den Første, der tog en stor Damper — Englænderen S/S »Luá-laba«, Kaptajn Murray — op til Sicia (ad en smal og van-

Dansk Kaptajn
N. A. Boye.

skelig Flodarm) og til Matadi (20% 89). direktøren opgav han imidlertid alleten. Han nedsatte sig derpaa som Øjeblik fik ingen af Statens Lodser hvor anset Boye var blandt Skibsfødenne Beskæftigelse og fik saa Jernat føre, foretog med den nogle Rejser Congo og bragte tilsidst, i April 93, blev solgt. Efter de andre Congofareres ubetinget den dygtigste af alle dem, der fuldstændig overlegen. Kaptajn Boye

Maskinist *Olsson* gik syg hjem

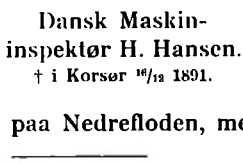
I 1887 gik ud: i Januar *Hagemeister* og *A. C. H. Schou-W. Söderhäll*, i Marts Skibstøm-

Svensk Maskinmester
A. W. Söderhäll.

og 3 danske Maskinister, *C. J. Relin*, *H. Hansen*, *O. L. Petersen* og *V. C. J. Thomsen*, midt paa Sommeren dansk Kaptajn *H. J. B. Mahncke*, i Oktober dansk Kaptajn *P. T. Andersen*, svensk Maskinist *G. A. Gustavson* og 2 Skibstømrere, *H. D. Steenström*, svensk, og *V. Poulsen*, dansk *).

Kaptajn *Hagemeister*, Reserveløjtnant i Flaaden, var først i 3 Aar paa Nedrefloden og som Lods i Banana, gik saa 2. Gang ud i Novbr. 90 og kom til Øvrefloden, hvor han førte Dampere paa Hovedfloden, Kassai, Kwango, Ubangi, Lulonga og Mongalla, men fik efter 1½ Aars Forløb Feber og Dysenterier, rimeligvis paa Grund af den slette Levemaade, og maatte vende hjem. Er Fyrassistent paa Sprogø.

Dansk Maskininspektør H. Hansen.
† i Korsør 10/12 1891.

Schoulund, fra Helsingør, ligeledes Reserveløjtnant, kom sammen med *Hagemeister*, førte »La Belgique« og »Héron« paa Nedrefloden, men gik efter 1½ Aar syg hjem og lever nu i Buenos Ayres.

Dansk Kaptajn
J. F. W. Hagemeister.

Paa Grund af en Uenighed med Finansrede i 2. Terme sin Stilling under Statprivat Lods i Banana, og fra dette Skib at føre op, det bedste Bevis paa, rerne. Imidlertid opgav han ogsaa baneselskabets Damper, »Le Souverain«, mellem Walfish Bay, Capstaden og Damperen hjem til Anvers, hvor den Mening var Boye en glimrende Sømand, have været derude, sine fleste Kolleger bor nu i København.

efter ½ Aar. de danske Søkapitajner *J. F. W. lund*, den svenske Maskinist *A. rer A. S. V. Schou*, i Maj 1 svensk

Dansk Maskinmester
O. L. Petersen.

*) Om en dansk Skibstømrer *Jørgensen*, en svensk do. *Lindström* og en svensk Maskinist *Lindquist*, der ligeledes paa dette sidste Tidspunkt skulle være gaede til Congo, er det ikke lykkedes at skaffe Oplysning.

Söderhäll, fra Gefle, en dygtig Mand, var i hele 2 Termer Maskinmester paa »Prince Baudouin« med Station Boma, havde ogsaa en Tid lang i Isangila Tilsyn med Jernbaaden, der gik til Manyanga. I

3. Terme maatte han imidlertid gaa syg hjem, August 95, og skal senere være død i Hjemmet.

Schou havde aftjent sin Værnepligt ved Ingeniørregimentet og var bleven Sekondløjtnant. Han kom strax til Léo som Skibsbygger, men maatte i Slutningen af 89 gaa syg ned til Boma, hvor han saa blev Resten af de 3 Aar. Atter ud i 90 og igen til Léo og derfra som Postchef til Lukoléla. Denne Terme varede 3½ Aar. Under sit paafølgende Ophold i Hjemmet forlovede han sig og kom saa 3. Gang ud i Okt. 94 og paany til Øvrefloden. Han ansattes alter som Chef i Lukoléla, hvor han modtoges med endeløs Jubel af sine gamle Venner, Negrene; thi der har neppe været mangen Hvid i Congo, som de

Dansk Maskinmester
V. C. J. Thomsen.
Boma 1887.

Indfødte have elsket som Schou, »Fader Sisjo«, som de kaldte ham. Paa varm anbefaling af Costermans forfremmes han i 96 til Distriktskommissær i Lukoléla og bringer atter denne Station, der i hans Fravær ikke var bleven passet godt, i fortrinlig Stand og høster gentagne Gange store Lovtaler derfor under Inspektionerne. Schou var en udmærket Skibsbygger. I 95 lavede han det første virkelige Congo-fartøj af Træ fra Lukoléla, en lille Baad, som han kaldte »Kavreven«;

den vakte megen Opmærksomhed. Da Wahis og Costermans i 97 besøgte Stationen, viste han dem en Tegning til en Floddamp, Tegningen sendtes til Bruxelles, og han fik Lov at bygge den. I Sommeren 97 blev han syg i Léo og skulde have været til Europa sammen med Kapt. Schönberg, hvem han havde plejet i Léo under et meget alvorligt Hematurianfald. Da han har det bedre, gaar han op til Lukoléla for at hente sine Papirer og sin Bagage, men bliver atter syg, gaar ned med »Ville de Paris«, men dør af Hematuri 6. September, en Dagsrejse fra Léo. Belgierne satte overordentlig megen Pris paa Schou og viste hans efterladte Forlovede alle mulige Opmærksomheder. Han var ogsaa, foruden en dygtig, en ualmindelig sympatetisk Mand.

Relin kom paa Øvrefloden ombord i »Ville de Bruxelles«, gik 2. Gang ud i Dec. 90, men vendte hjem i Foraaret 92. I 94 gik han atter ud for »Abir« men døde ¾ 95.

H. Hansen, fra Vemmeløv ved Korsør, en dygtig Mand, kom ligeledes 2 Gange ud for Staten, sidste Gang som Maskininspektør i Léo, men maatte saa i Sommeren 91 vende syg hjem og døde i Korsør 16. Dec. samme Aar.

O. L. Petersen, ligeledes en meget dygtig Maskinist, var i sin 1. Terme dels paa Maskinværkstederne i Boma, dels i Banana, dels ombord i »Prince Baudouin« under Cronstedt og Gluud. I 2. Terme transporterede han 4 store Maskinkedler og andre svære Sager ad Karavanvejen Vivi—Isangila—Manyanga—Léo. Det varede 11 Maaneder. De lede af Sult, og Negrene deserterede hvert Øjeblik, enten fik Petersen ikke den Proviant, han skulde have, eller Kasserne indeholdt kun 1 Daase Biscuits, Salt, Sennop og Peber, idet der — man mente i Matadi, fra Negrenes Side — fandt Tyverier Sted af Fedevarerne. I Léo fik han Plads under den raske Berthelius og gjorde under ham Araberkrigen med i 11 Maaneder. Paa Grund af en Uenighed med Foresatte gik han hjem i Slutningen af 93.

Dansk Kaptajn H. J. B. Mahneke
med Boy.

Dansk Kaptajn
P. T. Andersen.

Svensk Skibsbygger
H. D. Steenström.

Viggo Thomsen var $\frac{1}{2}$ Aar ombord i »Camille Janssen«, Banana, og i »Héron«, deltog saa i 1 Aar i den saakaldte »Sandford Exploring Expedition« og kom derfor til Øvre-Congo. Syg hjem Maj 89.

Kaptajn *Mahncke*, Reserveløjtnant, førte først paa Nedrefloden »La Belgique« og »Héron«, blev senere Søkommissær i Banana og efter Boyes Hjemrejse i 89 tillige Overlods paa Nedrefloden. Maatte gaa syg hjem lige før Kontraktens Udløb, i Juni 90.

Kaptajn *P. T. Andersen*, fra Nykjøbing paa Sjælland, ligeledes Reserveløjtnant, førte til forskellige Tider »Héron« og virkede iøvrigt som Lods for de større Dampere paa Nedrefloden. Hjem paa Grund af Leversyge efter 2 Aars Forløb.

Gustavson kom 2 Gange ud, begge Gange til Øvre-Congo. Han var til forskellige Tider ansat paa »Ville de Gand«, »Ville de Charleroi« og »Stanley« og gjorde lange Ture med disse Skibe. Han døde i sin 2. Terme af Solstik i Équateur 14. Juli 93.

Steenstrøm, fra Ørebro, gik $\frac{22}{10}$ fra Anvers med S/S »Lys«. Kom fra Boma hurtigt tilbage til Banana for der at bygge et midlertidigt Fyrtaarn og hjælpe til ved Skibsreparationer. Efter 1 Aars Forløb atter til Boma og derpaa i Slutningen af 89 til Léo, hvor han fuldendte en Ophalingsbedding, paa hvilken han tog »Stanley« og »Ville de Bruxelles« og flere Dampere op til Reparation. Hjem efter 1. Terme og er nu Bygmester ved »Hjelman Kanalbolags« Værft og Tørdok i Arboga.

Poulsen tjente 2 Termer til Ende. 1. Gang var han i Boma, en Tid lang i Mpozo, hvor han byggede en Ponton, og saa atter i Boma; var 2 Gange heftig syg, 1 Gang af Dyssenteri, 1 Gang af Hematuri. 2. Gang, i 91, ud i 2 Aar for Selskabet »Magasins Généraux« og arbejdede dels i Boma, dels i Banana. Nu i Esbjerg.

Aaret 1888 bragte til Congo først norsk Maskinist *C. J. Sivertsen*, saa svensk Maskinist *Oberg*, saa dansk Søkaptajn *F. W. Ernst*, og om Efteraaret Danskerne, Søkaptajn *H. S. L. Madsen* og Maskinisterne *E. Amdrup* og *A. Feddersen*.

Sivertsen gik syg hjem efter 1 Aars Forløb.

Oberg var ude paa 2 Aars Kontrakt for »Compagnie des Produits du Congo« og tilendebragte sin Terme.

Ernst, født i Kjøbenhavn, som Styrmand under A. P. Hovgaard Deltager i Djimphna-Expeditionen, Reserveløjtnant i Flaaden, førte først »La Belgique«, men kom i Marts 89, efter to Gange at have maattet vende om paa Karavanvejen, til Léo, hvor han fik Kommandoen paa »Ville de Bruxelles«. Paa en Rejse op i

Dansk Kaptajn
H. S. L. Madsen.

Landet med Generalguvernøren i Begyndelsen af 90 fik han Feber og maatte gaa hjem til Europa. Var ikke rask siden og døde den 30. Marts 93 af Lungebetændelse i Kjøbenhavn.

Kaptajn *Madsen*, fra Omegnen af Nykjøbing paa Sjælland, gik ud sammen med Løjtnanterne Schack og Øst og med Feddersen. Kom strax til Øvrefloden og ombord paa »Stanley« under Schagerstrøm paa Expedition for at anlægge Basokostationen, derpaa paa den nye »Ville de Bruxelles« op til Falls, alt for at lære Sejlruterne at kende. I 89 som Fører af »Stanley« med Van Gèle op til Ubangi, derpaa syg til Léo. Deltog saa atter med »Stanley« i Rekognosceringer og Kamp paa Lomamifloden. Gik i 90 med »Stanley« og »Ville de Gand« til Tschumbiri for at hævne Drabet paa Freiesleben, fandt dennes Levninger og bragte dem til Berghe Sainte Marie. Derefter samme Aar paa Expeditioner paa Kassai, Lulua og Sankuru til Luébo og Lusambo. I 91 op ad Kwango med Dhanis til Kingunchi. Saa atter ny Rejse til Kassai og Sankuru. Hjem Aug. 91. Nu Assistent paa Hanstholm elektriske Fyr.

Amdrup kom strax til Léo og blev Mester paa »Roi des Belges«, som Staten havde laant af »S. A. B.«, under Martini og senere paa »Ville de Bruxelles« under Jessen. Maatte gaa syg hjem paa Grund af Dyssenteri i Juni 90.

Dansk Skibsbygger
W. Poulsen.

Dansk Maskinmester
A. Feddersen.

† i Matadi $\frac{29}{4}$ 1891.

Fedderson var Maskinmester paa »Stanley« under Madsen og i dennes Sygdomsforfald under Duhst, men blev syg paa Lomami, sendtes efter Damperens Tilbagekomst til Léo i Hængekøje, lidende af Dyssenteri, hjem ad Karavanvejen men døde i Matadi 29. April 1890.

Dansk Kaptajn
V. Wright.

Maskinisterne *F. A. Bruun* og *J. F. V. Siercke*, endelig i Oktober svensk Kaptajn *A. M. Tjulin*.

Kaptajn *Wright*, næstefter *Wall* og *Schönberg* (hvis Sidstnævnte vender tilbage til Afrika igen) den ældste Skandinav i Congo i Tjenesteaalder, først Fører af »Héron«, nu i en lang Aarrække Havnekaptajn, Lodskommandør og Distriktskommissær i Banana, gentagne Gange dekoreret, meget velset af Belgierne, er i sin 5. Terme og har altsaa med korte Afbrydelser været dernede i 14 Aar. Han er i særlig Grad bekendt for sin Gæstfrihed mod Skandinaver.

De danske Maskinister
C. A. C. Christensen, Th. Nyholm
og C. H. Fristrøm.

kom i Marts tilbage til Europa.

Th. Nyholm, oprindelig Maskinist, i Tjenesten forfremmet til Sekondløjtnant ved 1. Bataillon, blev i Boma ansat ombord paa »Héron«, Kapt. *Boye*, senere *Wright*. Traf ved sin Ankomst alle Pladser paa den nedre Flodsejlsads besatte med Danske og befandt sig udmærket dernede. Kom Aaret efter til Manyanga — paa Vejen mødende *Fedderson* og *Stott*, der

Vi staa nu ved Decenniets Slutningsaar, der satte Rekorden paa Indvandringen af Skandinaver i Congo ved at sende 24 Sømænd og Haandværkere derned, deraf 22 Danske. De 24 vare: i Februar 89 Kaptajnerne *V. Wright* og *R. C. Andersen*, Maskinisterne *C. A. C. Christensen*, *Th. Nyholm*, *C. H. Fristrøm* og *S. A. Børglum*, i April Kaptajnerne *S. H. L. Duhst*, *C. H. Kondrup*, *S. M. Vallentin* og *A. H. Wass*, Maskinisterne *R. J. E. Henriksen*, *A. O. Lissner*, *J. V. Petersen*, *P. A. Stoffregen* og Nordmanden *J. Scharffenberg*, i Juli Maskinisterne *J. H. Nebelong* og *E. T. W. Stott*, i September Kaptajnerne *J. H. F. F. Freiesleben*, *P. C. R. Gluud*, *G. Jessen* og *L. R. Koch*,

Dansk Kaptajn
R. C. Andersen.
† i Kjøbenhavn 29/9 1897.

Kaptajn *R. C. Andersen*, født i Vejle 1844, havde Hustru og 7 Børn hjemme, da han drog til Afrika; hed derfor blandt Kammeraterne »Gamle Andersen«. Han kom til Øvrefloden og førte først »Ville de Bruxelles«, senere »Ville de Liège«. Med denne Damper (som oprindeligt skal have været en meget rank Baad, der laa noget usikkert paa Vandet, og som man havde forsøgt at forbedre ved at forsyne den med lukkede Kasser paa Siderne, hvad der medførte dens Forlis) løb han paa Grund paa Lomami, hvorpaa den kæntrade og sank. Han blev 3 Maaneder over Tiden dernede for at tage Damperen op. Døde i Kjøbenhavn den 21. Sept. 97 af en Lungesygdom.

C. A. C. Christensen kom til Øvre-Congo og mødte paa Karavanvejen Englænderen *Mr. Ward*, der var paa Vej til Kysten med Efterretninger om Stanleys Emin Pascha-Expedition (Wards Dragt bestod da, efter 2 Aars Ophold inde i Landet, af Kadettøj med store Lapper af ildrødt Flanel). Samme Aar gik Christensen med *Van Gèle* og *Hanolet* til Ubangi, men maatte i Oktober gaa hjem fra Banzyville paa Grund af en ondartet Dyssenteri, naaede i Dec. Zongo og

Dansk Maskinmester
S. A. Børglum.
† i Banana 29/7 1894.

gik syge til Kysten —, hvor han forblev i 5 Maaneder for at reparere Jernbaade, og derfra til Léo og ombord i »Ville de Liége«, »Gamle Andersen«. Gik med denne Damper til Basoko, deltog i en Expedition og vendte Juleaften 90 tilbage til Stationen, men blev kort efter syg, rimeligvis af »Fièvre hématurique« og døde i Basoko den 27. Jan. 1891. Han var en meget flink og alvorlig Mand.

Fristrøm, — han og de to Foregaaende, der vare gode Kammerater, ses paa hosstaaende Billede — var flere Gange i Congo. Fra 1. Terme — under hvilken han dels var paa »Belgique«, dels senere ledede Transporten ind i Landet af et svært Spil, som imidlertid gik itu for ham ved Palaballa, saa han maatte vende om — gik han syg hjem efter 1 Aar. Resten af de 3 Aar afljente han saa fra 92—94 og bragte en større Samling med hjem til Kjøbenhavn (udstillet i Arenateatret). 3. Gang gik han ud i Dec. 99 for et Handelsselskab, idet han paa den store Ocean-damper bragte en lille Damper, »Président Hartman«, til Afrika, men døde 31. Aug. 1901 i Irébu af Feber. Familien har intel hørt om hans Død eller om, hvor hans Ejendele blev af.

Dansk Kaptajn C. H. Kondrup.

paa Grund af Dyssenteri og Leversyge og var 1½ Aar syg hjemme efter Congoturen.

Kaptajn *Kondrup*, hjemmehørende i Skive, var først ansat som Lods i Banana under Boye, blev saa 1. Lods der og tog, efterat Boye havde vist Vejen, store Skibe op til Matadi. Senere kom han til Boma som Reservesøkommissær, midlertidig Søkommissær og midlertidig Overlods. Gik 2. Gang ud i Foraaret 93, blev atter Lods i Banana, men kom derefter til Boma og førte »Héron«. Gik hjem i Slutningen af 94.

Kaptajn *Vallentin*, født i Spentrup ved Randers, førte først »Belgique«, og kom, da den sank, ombord i »Héron« hos Wright. Efter Nytaar 90 fik han »Prince Baudouin«, men maatte strax efter gaa syg hjem.

Kaptajn *Wass* fulgte med Duhst paa Karavanvejen, men vendte om efter 2 Dages Marche, »fordi han ikke vilde lade sit Liv dernede«, men tog sig kort efter selv af Dage i Boma, 30. Juni 89, altsaa knapt 2 Maaneder efter Ankomsten til Afrika. Var vist bleven sindsforvirret af Klimaet.

Henriksen var først paa Værkstederne i Boma, hvor han samlede Jernkirken og nogle Bølgeblikshuse, sejlede som Mester til forskellige Tider i »Belgique«, »Camille Janssen«, »Prince Baudouin« og »Héron« og tog »Belgique« op, da den var sunken. Fuldendte sine 3 Aar og er nu Gas- og Vandmester i Kjøbenhavn.

Lissner var først i Boma, hvor han samlede Jernhuse og kom saa paa Reparationsværkstederne

Dansk Kaptajn
S. H. L. Duhst.

Børglum, fra Nørre-Bindslev ved Sindal, sejlede i 3 Aar paa Øvrefloden med »Ville de Gand« og vendte hjem i 92. Han var en meget dygtig Maskinist og havde da det Hverv at lave en Tegning til en Baadtype til Fart paa Floden og indsendte denne Tegning til Bruxelles i Vinteren 93. Han havde ogsaa hjembragt en betydelig Samling af Vaaben og Redskaber, der er i Faderens Eje. Gik saa 2. Gang derned i Apr. 93, kom til Bangala, men maatte gaa hjem, syg af Feber, og døde paa Vejen i Banana den 28. Juli 94.

Kaptajn *Duhst* og hans skandinaviske Ledsagere kom til Boma samme Dag, som Coquilhat var død. 8 Dage efter sendtes Duhst til Øvre-Congo. Paa Karavanvejen fik han efter nogle Dages Forløb Feber og maatte lægge sig i sit Telt; samme Dag kom 3 Belgiere oppe fra, og den Ene af dem døde om Natten; gennem Teltaabningen saa Duhst næste Morgen de to andre Belgiere grave en Grav til deres Kammerat. Førte saa »Stanley« (med Feddersen som Mester) og senere »Ville de Gand« (der forresten var i en elendig Tilstand) med Station Bangala og var paa mange Strejftog paa Lopori og Maringa, ligesom han deltog i flere Skærmydsler, navnlig ved Irébu og Wangata. Maatte gaa syg hjem

Dansk Maskinmester
J. V. Petersen.

i Léo. Senere Mester i »Ville de Gand«, »Stanley«, under Madsen, og »Ville de Liége«, under R. C. Andersen. Gik hjem efter 20 Maaneder, da sidstnævnte Damper var kæntræt.

Nebelong var 1. Gang kun dernede i 1/3 Aar. Ud igen i Juni 98 for »Compagnie du Lomami«, kom ombord i »Auguste Beernaert« og sejlede i 14 Maaneder paa dette Selskabs Stationer ved Lomami. Syg hjem i Jan. 1900. Døde i Kjøbenhavn den 8. Okt. 1902 af Nyrebetændelse.

J. V. Petersen, hjemmehørende i Sorø, sendtes strax til Léo, hvor han tilbragte et Aar med, sammen med Børglum, at samle 3 store Baade, og med at montere og reparere Maskiner i Dampere. Sejlede saa en kort Tid som Fører og Maskinist i »Ville de Verviers« og senere i »Ville de Bruxelles« under Jessen i Fart mellem Stanley-Pool og Fall. Forliste med denne Damper mellem Upoto og Basoko og blev under det meget langvarige og meget anstrengende Arbejde med at tage Skibet op meget syg af Feber og maatte vende hjem efter 2³/₄ Aar. Nu Værkfører ved Statsbanerne i Aarhus.

Stoffregen gik allerede syg hjem efter 6 Ugers Ophold.

Scharffenberg, hjemmehørende i Moss, kom syg hjem efter de første 2 Aar. Gik saa atter ud i Marts 92 for at deltage i Katangaexpeditionen, men vendte atter syg hjem i Febr. 93, da hans ene Øje var blevet beskadiget ved, at et Vandstandsglas sprang ombord i »Reine des Belges«. Giftede sig i samme Maj Maaned med *Anna Siewers* fra Molde, gik for 3. Gang med sin Hustru til Congo og blev Maskinchef i Kinchassa. Dr. *Munch-Søegård* skriver: »Hr. og Fru Scharffenbergs Hus var et Slags Hjem for de Skandinaver, der i de Aar færdedes omkring Kinchassa; deres Gæstfrihed og Venlighed vil vist længe mindes af skandinaviske Congofarere fra den Tid.« Hjem i 95 og for 4. Gang til Congo, denne Gang med 2 Aars Handelsstipendium (til Fremme af Norges Export) og bosatte sig som Købmand i Matadi. Led oftere af Feber og blev en Gang haardt saaret i en Kamp med Negrene. I 99 tog hans Hustru hjem paa Besøg til Norge. Kort efter blev han syg af Feber efter en Jagtudflugt og døde 13. Marts paa Sanatoriet i Kinkanda ved Matadi.

Freiesleben havde i 4 Aar haft Ansættelse i den nordamerikanske Marine paa Fregatten »Essex«, havde senere tjent sin Værnepligt af hjemme og var bleven Reserveløjtnant i Flaaden. Allerede 3 Maaneder efter sin Ankomst til Congo kom han som Fører af en af Selskabet »S. A. B.«s Dampere den 24. Januar med denne til Tschumbiri. Han og Maskinmesteren, Scharffenberg, sendte alt Mandskabet i Land for at skaffe Brænde og gave sig til at spise Frokost. Imidlertid opstod der Strid mellem Folkene og de Indfødte, Kaptajnen og Mesteren ilede i Land for at bringe Orden til Veje, og her faldt Freiesleben, genomboret af 2 Geværkugler, medens Mesteren flygtede saaret ombord og, opgivende ethvert Haab om Redning for Kaptajnen, løb til Bangala med Damperen. Den 16. Marts udsendtes der fra denne Station en Hævnexpedition, bestaaende af »Stanley«, Kapt. Madsen, og »Ville de Gand«, Kapt. Duhst, med ialt 6 hvide Officerer og 370 Soldater ombord under Kommando af Distriktskommissær *Baert* og den senere saa bekendte Løjtnant *Lothaire*. Kapt. Duhst fortæller omtrent følgende om denne Expedition: »Vi ankom til Missionsstationen ved Tschumbiri den 2³/₄ Kl. 10 Form. Vi fik her at vide, at Kapt. Freieslebens Lig endnu laa paa Jorden, hvor han var falden, men at de Indfødte havde rømmet den Del af Landsbyen. Vi sejlede lidt længere ned ad Floden og løb ind ovenfor et langt Stenrev, hvor vi satte vore Folk i Land. Lt. Lothaire forblev ombord med nogle Soldater for at forsvare Skibene. Da Tschumbiri er en meget stor Landsby med mange Tusinde Indfødte, havde vore Folk en haard Dyst at bestaa, førend det lykkedes at trænge nedefter (vestefter), hvor Liget fandtes. Vi kunde se Byen brænde paa flere Steder, flere Kanoer med Døde og Saarede kom padlende op til os langs Stranden. En fangen Kvinde gav Besked om, hvor Freieslebens Lig laa. Han fandtes i samme Stilling, i hvilken han var falden; Resterne af Klæderne godtgjorde hans Identitet. Hans Levninger opsamledes og bragtes til Missionsstationen Berghe Ste. Marie, hvor de begravedes med militær Honnør.«

Glud rejste til Congo, foruden med Kapt. G. Jessen, med Cronstedt, død faa Maaneder efter, en belgisk Dommer, død strax efter Ankomsten, 2 belgiske Løjtnanter og 1 Sergent, der alle omkom i Congo, 2 andre Sergenter, hvoraf 1 gik syg hjem, og 2 Handelsmænd. Af disse 11 Mænd vare Glud, Jessen og den ene Sergent de Eneste, som 3 Aar efter samledes i Boma for at vende hjem til Europa. Kom ombord i »Héron« for at lære Flodens Løb at kende, førte »Prince Baudouin«, derpaa Lods i Banana, saa Fører af »Héron« og saa atter Lods i Banana. Befandt sig materielt vel i Congo. Gik ikke ud oftere.

Jessen var i Congo i 3 Treaar i Træk, nyder stor Anseelse der som Sømand, og er nu atter i 1902 efter 6 Aars Ophold i Hjemmet gaaet ud for 4. Gang, er altsaa den fjerdeældste Skandinaver dernede. I 1. Terme førte han »Ville de Bruxelles« og anlagde Lusambo sammen med Le Marinel og Legat, bragte

ogsaa i 91 Biaexpeditionen til sidstnævnte Station, var med til at føre Vankerckhovens Expedition op og med at bringe Van Gèle til Ubangi. I 2. Terme, fra Nytaar 93, var han under Schagerstrøms Orlov Havne-kaptajn i Léo, førte saa »Ville de Bruges«, bragte flere Transporter op til Araberkrigen og var med paa Expeditioner paa Tumbasøen og Lulonga. Efter Hjemkomsten giftede han sig i Kjøbenhavn med Frøken Rigmor Holm, og hun fulgte

Dansk Kaptajn P. C. R. Gluud.

med ham paa hans 3. Udrejse. Han ansattes nu som Søkommissær i Boma og foretog Opmaalingen paa Nedrefloden. Men kort efter døde hans unge Hustru af Feber den 27. Marts 97. Jessen vendte hjem i 99. Nu er han »Chef de Beach« i Léo. Ogsaa Kapt. Jessen har fra sine tidligere Ophold Krav paa den største Taknemlighed fra alle de Skandinavers Side, hvilke han ved saa mange Lejligheder har hjulpet med Raad og Daad, og vil sikkert heller ikke nu i saa Henseende svigte sin Fortid.

Kapt. L. R. Koch sejlede i 1. Terme næsten hele Tiden paa Kassai som Fører efterhaanden af »General Sandford«, »Roi des Belges« og »Princesse Clémentine« for »S. A. B.«. I 2. Terme var han ude for Staten og førte først »Ville d'Anvers«, derpaa en af »Délivrance«rne, saa igen førstnævnte Baad og endelig »Ville de Bruges«. Var mindre rask i denne Terme og blev derefter hjemme. I første Terme blev han saaret 2 Gange, den ene Gang af et Spyd i Armen (slem Betændelse), den anden Gang af en Pil i den ene Kind, begge Gange ved Overfald i Kassai. Sejler

nu som Kaptajn for »Østasiatisk Selskab«.

Bruun kom i de første Dage af Dec. 89 til Léo, men laa hele Tiden syg her, vendte hjem i Febr. 90. Han var svag og døde af Tuberkulose 19. Okt. 1902 i Kjøbenhavn.

Dansk Kaptajn
L. R. Koch.

Siercke var ude for »S. A. B.«, kom til Øvrefloden paa »Florida«, blev derpaa Mester under Koch paa »Princesse Clémentine«. Han blev syg og gik hjem fra Boma med Damperen »Afrika« i Juni, men døde ombord den 8. Juli af Feber og begravedes paa de Canariske Øer.

Kaptajn Tjulin var ude i 4 Termer, første Gang i 2 Aar for »Magasins Généraux«, 2. Gang, atter for samme Selskab, og førte i Juni 93 »Reine des Belges« hjem til Belgien. 3. Gang gik han ud for Staten i April 94, men maatte i 96 vende syg hjem; 4. Gang paany ud for Staten i Febr. 98, men atter syg hjem i Sommeren 99. Tjulin var en ualmindelig behagelig Mand at arbejde sammen med, fortælle Kammeraterne.

Paa disse Sider at føre Biografierne over vore Congofarere helt ned til de sidste Aar vilde virke alt for trættende. Vi foretrække, som sagt, at sprede de andre Stykker Personalhistorie over

senere Partier af Bogen og at henvise til Tillæg I. Imidlertid skulle vi dog ogsaa her omtale nogle faa Congomænd fra Begyndelsen af 90erne, som endnu den Dag i Dag virke dernede eller dog først for ganske nylig ere vendte hjem. Blandt Sømænd og Maskinister er det:

Dansk Kaptajn
G. Jessen.

Dansk Maskinist
F. A. Bruun.
† i Kjøbenhavn 19/10 1902.

Svensk Kaptajn
A. M. Tjulin.

fra 1890 dansk Maskinmester *L. O. Olsen*, fra 1891 de danske Skibskaptajner *J. B. Ussing* og *C. A. Jørgensen*, fra 1892 svensk Skibskaptajn *A. W. Hoppenrath*, dansk Kaptajn *H. Lindholm-Kurtzhals* og svensk Maskinist *C. O. A. Eklund**), fra 1893 de svenske Maskinister *J. A. Holmquist* og *E. Jonson*.

Dansk Maskinmester
L. O. Olsen.

Maskiner trods den stærke Strøm (7—8 Knob i Kanalen) løbe op ad Kassai og Kwango lige til Franz Josephs Faldene.

Kaptajn *Ussing*, født i Dansk Vestindien, Søn af Provst A. Ussing, har baade dansk og engelsk Styrmandsexamen og er Reserveløjtnant i Flaaden. Gik til Congo i Jan. 91 for »S. A. B.«, kom til Léo og fik »Roi des Belges« at føre i Sejlads mellem Stanley Pool og Falls og paa Kassai; blev ude i 3½ Aar. 2. Gang atter ud for samme Selskab i Nov. 95, men gik i 96 over i Statens Tjeneste indtil Dec. 98. 3. Gang ud i Apr. 99, denne Gang paany for »S. A. B.«, men kom allerede 8 Maaneder efter meget syg hjem (Leversyge). 4. Gang ud for samme Selskab i Marts 1900. Har deltaget i flere Expeditioner. Lt. Baron Haxthausen skriver hjem om ham i 97: »7 Aar i Congo, en af de dygtigste Søkapitajner hervede.»

Svensk Kaptajn
A. W. Hoppenrath.

Olsen gik ud for Staten i Juli 90, men kom syg hjem 8 Maaneder senere. Han var derpaa 2 Gange ude for »S. A. B.«, hver Gang 2 Aar, sidste Gang som »Chef mécanicien«, saa i over 3 Aar i Statens Tjeneste, Aug. 97—Jan. 01, og gik endelig i Aug. 1901 ud for 5. Gang. Fra 97 har han været i Popocabaka og Kingunchi, hvor han sidstnævnte Sted har været beskæftiget med Anlæggelsen af en Kanal, som med stort Besvær sprænges i Klipper af Kalksten, Kvarts og Flint, og som, naar den er fuldført, skulde gøre det muligt at lade 10 Tons Agterhjulsdampere med kraftige

Tre danske Kaptajner:
H. Lindholm-Kurtzhals. C. A. Jørgensen.
J. B. Ussing.

Kaptajn *C. A. Jørgensen* er ligeledes ude i 4. Terme. Han gik første Gang derned i Okt. 90 for »S. A. B.« i 3 Aar, men har i de øvrige Terme tjent Staten. Han er gentagne Gange dekoreret og er nu Overlods og Søkommissær (Havnekapitajn) i Boma. Han har Hustru og Børn hjemme.

Kaptajn *Hoppenrath*, fra Uddevalla, en fortræffelig Sømand, Reserveløjtnant i den svenske Flaade, i hvilken han først har sejlet i 5 Aar som Skibsdreng og Matros, gik første Gang ud for Staten i Apr. 92 og er nu siden Marts 01 ligeledes dernede i 4. Terme. I 1. Terme var han ombord paa »Hirondelle«, »Stanley«, »Brabant« og »Héron«, altsaa afvejlende i Nedre- og Øvre-Congo. I 2. Terme var han Havne-

*) Om svensk Maskinist *C. M. O. Åström*, der skal være gaaet ud 1. Gang i 92 og nu siden Apr. 02 atter er dernede, have vi ikke kunnet faa nærmere Oplysninger.

kaptajn i Boma, samlede saa Baaden »Baron Dhanis« i Araberzonen og kaartlagde med den »Luálaba« ovenfor Falls. I 3. Terme var han kun 8 Maaneder i Fransk Congo, beskæftiget med Samling af Dampbaade. Ogsaa flere Gange dekoreret.

Kaptajn *Lindholm-Kurtzhals* gik til Congo i Maj 92, var 3 Gange ude for Staten, blev gentagne Gange dekoreret og har ogsaa deltaget i adskillige vigtige Expeditioner. Han kom strax til Øvrefloden som Fører af »Ville de Gand«, havde Lothaire ombord under Araberkampene og var med i flere Fægtninger med de Indfødte i Mongalla og paa Itimbiri. I 2. Terme førte han »Ville de Bruges«, havde Guvernør Wahis ombord paa en 3 Maaneders Inspektionsrejse og førte saa fra Brazzaville Marchandexpeditionen i 2 Hold saa langt op ad Ubangi, som den lave Vandstand tillod. I 3. Terme, fra Apr. 99, var han Overlods og Søkommissær i Banana, men fik saa pludseligt af Guvernøren selv Ordre til som særlig betroet Hverv at afløse Ussing, der maatte gaa farlig syg hjem, i Kommandoen paa en stor Slæbedamper med Lægter i Léo. Han forlod imidlertid allerede Congo-staten i Juli 1900 og skildrer selv Aarsagen hertil saaledes: Ankommen til Léo overtog han Kommandoen over Fartøjerne. Bugserdamperen stak 4½ Fod og maatte paa Grund af den stærke Strøm og de skarpe Kurver i Sejladsen slæbe Lægteren, der stak 5 Fod, paa Siden af sig. Man havde i Reglen i Lavvands-sæsonen stort Besvær med at navigere paa Floden med Baade, der stak over 4 Fod. Den første Rejse forløb godt indtil nogle Timer før Hjemkomsten til Léo, da Lægteren fik en betydelig Læk ved at støde paa en stor, spids Sten midt i Sejlløbet. Ved anden Afrejse rekvirerede Lindholm forskellige Kæder og Trosser, som efter hans Skøn manglede ombord, men fik af en belgisk Landofficer, der fungerede som Havnechef, det Svar, at det behøvedes ikke og fandtes ikke. 5 Dage efter ankrede man ved Tschumbiri paa et Sted, hvor der plejede at være god Læ, men overfaldtes her om Natten af en voldsom Tornado. Kættinger og

Dansk Maskinmester
C. P. Schmidt.
Død i Transvaal under
Krigen.

Dansk Maskinmester
P. M. Jacobsen.
Falden ved Magersfontein.

Kabler sprang som Glas, og i den rasende Storm med Lyn og Torden og i rivende Strøm for begge Skibene, inden man havde faaet Damp op, ned ad Floden langs den klippefulde Kyst. Ombord herskede fuldstændig Panik; flere Sorte kastede sig i Floden for at naa Land, men knustes mod Klipperne. Imidlertid fik man Maskinen i Gang; men i det samme gled Lægteren op paa nogle Sten, fik nogle Plader trykkede ind og Vandet strømmede ind. Lindholm bragte Lasten i Land, reparerede Skaden, fik atter Sagerne ombord og sejlede til Léo. Men Negrene havde benyttet Lejligheden til at stjæle af Ladningen, og Costermans dømte Kaptajnen til et Par Maaneders Gagetab. Heri vilde han ikke finde sig og gik hjem. Begivenheden er et Exempel paa det uheldige i, at ikkesøkyndige Mænd træffe Afgørelse i Spørgsmaal vedrørende Skibenes Udrustning; -maaske vilde en bedre Forsyning med Kæder og Trosser have forhindret Havariet.

Eklund gik ud i Apr. 92, men vendte strax efter syg hjem. Senere var han 2 Gange ude for Staten i Tidsrummet Juli 94 til Febr. 01, hver Gang 3 Aar med 8 Maaneders Mellemrum. Er atter ude siden Okt. 1902.

Holmquist gik første Gang ud i Nov. 93, har et udmærket Navn i Congo og er flere Gange dekoreret. Efter 1. Terme kom han syg hjem. I 2. Terme satte han sammen med Kapt. Hoppenrath hinsides Falls Maskinen fra den sunkne Damper »Ville de Liége« ind i den nye Damper »Baron Dhanis«. Efter Sigende rejser han nu med en belgisk Ingeniør i Egnen mellem Congo-floden og Victoria Nyanza.

Jonson kom til Congo sammen med *Holmquist* og er nu i 4. Terme. De første 2 Gange tjente han Staten, de sidste 2 Gange Selskabet »Abir«. I April 96 fortæller Lt. In de Betou om ham, at han var Mester ombord paa »Ville de Bruxelles«, der førtes af en Belgier; 1¼ løb Damperen op paa en Sandbanke og knækkede begge Ror, men Jonson fik dem reparerede næste Dag.

Vi slutte paa dette Sted med at nævne tvende danske Maskinister, som have været i Congo i Begyndelsen af 90erne, *C. P. Schmidt* og *P. M. Jacobsen*, og som begge senere gik til Transvaal, hvor de mistede Livet under sidste Krig.

Schmidt, født i Slesvig, gik til Congo i Jan. 92. Han var en fortrinlig Arbejder og kom derfor til Maskinværkstedet i Léo, hvor man ikke vilde give slip paa ham, skønt han hellere vilde ud at sejle. Han blev meget syg, maatte vende hjem i Juli 94 og kom tilbage til sin tidligere Plads i Professor Jürgensens mekaniske Værksted i Kjøbenhavn. I 95 gik han til Transvaal, hvor han fik en udmærket Stilling ved Jernbaneværkstederne i Johannesburg og Pretoria. Men under Krigen døde han, efter Sigende af Mangel og Savn.

Grosserer

Adolph C. Levysohn.
F. i Kjøbenhavn 1828.

Jacobsen gik til Congo i Marts 92, var ansat dels i Værkstederne i Boma, dels paa Nedre-Congo i »Espérance«, »Argus« og »Héron«, og kom hjem efter endt Terme, hvorpaa han i Juli 95 gik til Cap og derfra i Dec. 96 til Prætoria, i hvis Nærhed han fik Ansættelse som Maskinmester paa en Cementfabrik. Ved Krigens Udbrud i Okt. 99 traadte han ind i det skandinaviske Frikorps under Kaptajn Flygare, deltog i Belejringen af Mafeking og rykkede derpaa med Detachmentet mod Kimberley. Den 11. Dec. 99 faldt han ved Magersfontein, formentligt den første Skandinav, der ofrede Livet i Kampen for Boerne.

Den største Del af de Skibskaptajner, Maskinister og Skibstømrere, som i Aarene 1882 og indtil Begyndelsen af 90erne traadte i Congostatens Tjeneste, vare hvervede i Kjøbenhavn gennem Grosserer *Adolph C. Levysohn*. Grosserer Levysohn havde ved at erfare Congostatens Oprettelse faaet den Tanke, at Congo vilde kunne blive et Marked for danske Handelsvarer, og at der vilde være noget at gøre i Retning af at skaffe unge, danske Handelsmænd Ansættelse dernede. I Forvejen i Besiddelse af Forretningsforbindelser i Belgien,

satte han sig paa Rejser til Bruxelles midt i 80erne med Anbefalingskrivelse fra det danske Udenrigsministerium i Forbindelse med General Strauch og andre Ledere af Congoforetagendet og med forskellige Handelshuse, der havde Etablissementer i Congo. Danske Handelsmænd kunde han dog ikke faa anbragt dernede, da baade belgiske, hollandske, engelske, franske og tyske Handelshuse kun benytte deres egne Landsmænd. Levysohns Bestræbelser for herhjemme at rejse Interesse for Handelsforetagender i Congo-

A. Grenaae. J. Nielsen. C. W. Torp. A. Christensen. T. R. Kussmann.
(† 19/1 92.) († 22/12 92.)
A. C. Nielsen. D. Stoltze. G. A. Gundersen. N. Jensen. R. Rasmussen.
(† hjemme.) († 7/1 92.)
W. A. J. Petersen. H. P. Hansen.
(Fot. tilh. Gundersens Enke.)

staten vandt heller ikke Tilslutning. Derimod greb man i Bruxelles med stor Begærlighed Lejligheden til at faa fat i den danske Sømandsstand, og det blev da Grosserer Levysohn, der paa denne Maade satte Hvervningen til Congo i System herhjemme. Først engagerede

Parti af Jernbanen i Katarakterne.
Tegnet af J. Ølsgaard efter «Voyage au Congo».

han Martini, Schönberg og Boye, og ialt skaffede han vel 60—70 danske Kaptajner, Maskinister og Tømrere Ansættelse dernede. Han optraadte ligeoverfor sine Landsmænd med stor Uegennyttighed; men han synes at have haft for gode Tanker om Tilstanden i Congo og at have stølet for meget paa Stanleys farvede Fremstillinger om Klimaet og troede sikkert, at det var et fuldstændigt »Herreliv«, Skandinaverne gik ind til dernede. Da Congo-staten imidlertid ikke vilde give ham Exequatur som Generalkonsul, idet den aabenbart kun havde til Hensigt at benytte ham som Hververagent, ophørte han med denne Virksomhed midt i 90erne.

Derimod havde Levysohn, hvad den, der nu kender Forholdene i Congo, ikke kan undre sig over, ikke Held med et andet Experiment, nemlig med Forsøget paa at faa almindelige danske Arbejdere i Virksomhed i den nye Stat. Bl. a. afgik en Skare paa 11 danske Arbejdere den 1. Okt. 91 fra Anvers med Maskinist A. G. Gundersen som Fører (under Titel af Ingeniør), hvervede til Tjeneste som Arbejdsformænd ved Anlægget af Jernbanen i Nedre-Congo. Hverken Klima eller Arbejdsforhold passede for disse Mennesker. De kom til Matadi. Men her døde (se omstaaende Portrætgruppe) lige efter Ankomsten først 2 af Arbejderne og derefter Føreren selv, og af Resten sendtes i Løbet af ganske faa Maaneder 7 hjem paa Grund af Sygdom, 2 af andre Aarsager.

Medens nu Sømændene bragte Kolonisterne op ad Congo-floden, ad Ubangi, Lulonga, Ruki, Ikelemba, Kassai, Sankuru og Kwango, ja, endog fik etableret Sejlads ovenfor Falls, og medens de derefter havde til Opgave at sørge for Vedligeholdelsen af Forbindelserne, for Forsyningen af Stationerne og for Handelstransporterne, var det fornemlig forbeholdt Officerer og Underofficerer at grundlægge Stationerne, at forsvare disse mod de Indfødte, at rekognoscere og opmaale Landet og i det hele etablere og vedligeholde Associationens og Statens Herredømme. Vor historiske Indledning foran har vist, hvilket Arbejde den belgiske Hær har udført i Congo, og Side 157—161 have vi skildret den senere Ordning af Landets Troppstyrke som »Force publique«. I de første Aar, indtil 1890 inklusive, var det belgiske Kontingent til Congo-tropperne, hvis man alt den Gang kunde kalde dem saaledes, forholdsvis ringe, men fra 1891 var Tilgangen fra Moderlandet betydelig, og i Juni 1901 talte man i »Force publique« af den belgiske Hær 1 Oberstløjtnant i særlig Mission, 1 højere Intendant, 4 »Capitaines-commandants«, 15 »Capitaines en second«, 27 Premierløjtnanter, 44 Sekondløjtnanter, 3 Aspiranter og 278 Underofficerer, der i Regelen beklæde højere Stillinger i Kolonien end hjemme, idet bl. a. ogsaa mange Underofficerer dernede havde Officersrang. Nogen fuldstændig officiel Opgørelse over Tilstrømningen af belgiske Militære til Congo foreligger imidlertid, saa vidt os bekendt, ikke. Efter et løst Skøn anslaa vi hele Tilgangen fra 1878—1902 med et meget rundt Tal til maaske 600 Officerer og 1200 Underofficerer, uden at vi dog tør indestaa for denne Gisnings fulde Tilforladelighed.

Intet illustrerer dog bedre den belgiske Hærs Betydning for Congostaten end den Liste over belgiske Officerer, der tilsatte Livet i Congo, som Ugebladet »La Tribune Congolaise« har bragt just i disse Dage. Omstaaende Tabel 4 indeholder Listens Talresultater.

**Officerer
og Under-
officerer
i Congo-
statens
Tjeneste.**

**Belgiske
Officerer,
omkomne
i Congo**

eller som Følge af Opholdet dernede. Alligevel var Tilgangen fra Belgien ikke tilstrækkelig til at dække Behovet af Officerer og Underofficerer. Lige fra Begyndelsen af 80erne søgte man at hverve fremmede Officerer, og Trangen til disses Tjeneste blev aldrig mindre i Aarenes Løb. Navnlig i Slutningen af 1899 var saaledes Mangelen paa Officerer og Underofficerer overordentlig følelig. Det udløbende Decennium havde da kostet Staten 109 Dødsfald alene blandt Officerer, hentede fra Moderlandet (de fremmede Officerer og Under-

Tabel 4.

Fortegnelse over belgiske Officerer, døde i Congo eller paa Hjemvejen derfra.

(Se »La Tribune Congolaise af 28/6 1903.)

	Oberst-løjtnanter	Capitaines-commandants	Capitaines en second	Premier-løjtnanter	Sekond-løjtnanter	Reserve-løjtnanter	Ialt	Deraf:
1878			1	1			2	
81			1	1			2	
82			1		1		2	
83					4		4	1 omkommen ved Ulykkestilfælde.
84			1				1	
86				1			1	1 omkommen ved Ulykkestilfælde.
88			1	1			2	
89				1	2		3	
90				2			2	
91		2	3	1	4		10	1 dræbt, 2 døde paa Hjemrejsen.
92		1	1	3	3	1	9	1 dræbt, 1 omkommen ved Ulykkest.
93		1		2	4		7	2 dræbte.
94			2	5	5	1	13	1 dræbt.
95			3	5	10	2	20	7 dræbte, 1 død paa Hjemrejsen.
96				6	5	1	12	
97		2		4	6	2	14	5 dræbte.
98		1	1	4	5	2	13	6 dræbte, 1 død paa Hjemrejsen.
99			1	2	5	1	9	1 død paa Hjemrejsen, 1 hjemme.
1900			2	2	3	1	8	
01	1			1	1	2	5	
02				3	3	3	9	2 dræbte, 1 død paa Hjemrejsen.
	1	7	18	45	61	16	148*)	Ialt: 25 dræbte, 3 omkomne ved Ulykkestilfælde, 6 døde paa Hjemrejsen, 1 hjemme.

officerer omtales sjældent i de belgiske Blade), og af disse vare 23 blevne myrdede af de Indfødte eller faldne i Kampene. I den Anledning skrev en Indsender i »Le Congo Belge« samme Aar bl. a. følgende:

»For Øjeblikket synes Congostaten at trænge til tapre Soldater, til dygtige Organisatorer. Den havde nok af dem blandt sine Opdagelsesrejsende og sine Distriktskommisærer, der plantede dens Banner

*) Opmærksomheden henledes dog udtrykkeligt paa, at der kun nævnes 1 Officer som død i Hjemmet (han døde 2 Dage efter Hjemkomsten til Belgien). Man har altsaa udeladt det sikkert ikke ringe Tal, der døde senere af Følgerne af Opholdet i Afrika.

og oprettede dens Herredømme. Men nu forlade Alle Staten, og der afrejser aldrig mere Officerer fra Anvers. Hvorfor?»

»Sagen er den, at de Mænd, som Staten burde stole paa, svigte den, at det belgiske Officerskorps ikke længer yder den sin Støtte. Officererne i Kolonien tage deres Afsked og gaa i private Selskabers Tjeneste eller vende hjem til deres Regimente.»

(Her nævnes en hel Række — 15 — Officerer, der have vellønnede Pladser under forskellige Handelsselskaber.)

»Som man ser« — fortsætter Indsenderen —, »er det ikke Frygten for at forlade Fædrelandet, der drager disse Mænd bort fra Congoregeringen. Nej, det, der holder dem borte, er, efter vor Mening den Omstændighed, at man ikke giver dem den Løn, man har lovet dem og som de have fortjent ved deres Opoffelse, udstaaede Savn og Tapperhed.«

Forholdet var altsaa det, at man efterhaanden havde set talrige belgiske Befalingsmænd af Hæren med Begejstring følge Opfordringen om at melde sig til Tjeneste i Kolonien, men at dels Frygten for Sygdom og Død, dels skuffede Forventninger eller Udsigten til bedre Fortjeneste paa anden Maade lidt efter lidt afholdt dem fra at komme igen eller lokkede dem bort.

Associationen og Congoregeringen havde da ogsaa ikke alene i de første Aar, inden de belgiske Officerer gik til Afrika, men igen fra 90erne med Hensyn til Rekruteringen af sine Officerer haft sine Øjne henvendt paa Skandinaverne, og Tabel 3 viser, at blandt disse er den trediestørste Faggruppe af Congomænd den militære: De 132 Skandinaver*), der som Landofficerer og Landunderofficerer gik i Tjeneste under Stjernebanneret, udgøre en Sjette-del af samtlige Congofarere fra de tre nordiske Lande. Men de udgøre heller ingen ringe Brøkdelen af samtlige Congostatens militære Embedsmænd, og aller tydeligst træder dette frem, naar man kaster Blikket paa den lange Række svenske, norske og danske Officerer, som med Livet maatte bøde for deres Congofart, og hvis Portrætter vi bringe paa de nærmest følgende Sider (Side 203—209).

Vi have paa de nævnte Sider samlet de skandinaviske Officerer af Hær og Flaade, som døde eller faldt i Congo eller som senere døde paa Hjemrejsen eller i Hjemmet. De ere der alle, 56 i Tallet, nemlig 22 Svenske, 10 Norske, 24 Danske. Medregne vi ved Sammenligning med Belgiernes Tab af Officerer, ikke de 3 danske Reserveløjtnanter af Flaaden, der tjente Congostaten som Sømand og ikke de 3 ligeledes danske Løjtnanter, der vare ansatte i civile Stillinger, se vi, at der tilbage bliver 50 Navne. Man har vel nok Lov til at betegne dette Antal — ved Siden af det foran opgivne Antal af 148 omkomne belgiske Officerer — som meget betydeligt, som et saa stort Offer for Congostatens Sag, at Skandinaviens Part i Arbejdet dernede maaske netop derved faar sin skarpeste Farve.

De første skandinaviske Officerer af Landetaten kom til Congo i Aaret 1883, og det var en smuk lille Skare af 9 svenske Linieofficerer, nemlig daværende Løjtnant (Premierlt.) ved Fortifikationen *E. S. von Krusenstjerna*, Underløjtnanterne ved Gottlands Infanteriregiment *E. Sundvallson*, ved Vestgötadals Infanterirgmt. *P. A. Möller*, ved Södermanlands Infanterirgt. *G. W. Pagels*, Ltnt. ved Kronobergs Infanterirgt. *E. A. Liljevall*, Underlt. ved Södra Skånska Infanterirgt. *S. E. Glycerup*, Underltne. ved samme Rgt. *M. J. Juhlin-Dannfelt*, ved Vermlands Fältjägarer *C. G. Ling-Vannerus* og ved Nerikes Rgt.

*) Desuden tjente 3 danske værnepligtige Løjtnanter (se Anmærkning 2 til Tabel 3) i civile Stillinger. Det maa dog bemærkes, at (se Anm. 1 til samme Tabel) af de 113 Officerer vare de 9 i deres Hjemstavn Søofficerer, 1 var Koffardikaptajn, men havde tjent som Officer i den nordamerikanske Marine i Cubakrigen.

A. M. Wester. Om den direkte Anledning til Hvervningen af de svenske Officerer meddeltes Tidsskriftet »Ymer« (6. Aargang, 1886) følgende:

Svensk Løjtnant E. S. von Krusenstjerna.

»I aug. måned 1880 deltog Stockholms gymnastikforening, 40 mand stærk, i den internationale gymnastikfest, som da firades i Bruxelles med anledning af Belgiens 50-årige tillvaro såsom selvstændig stat. Det svenske gymnasternes optrædende vvang stort erkjendende, och konung Léopold gaf, såsom tecken af sin ynnest, audiens åt de 11 officerare, som deltog i färden. Äfven det framstående sätt, hvorpå numera kaptanen i generalstaben Joh. Wikander skötte sig i belgisk militärtjänst, torde hafva bidragit att fästa konung Léopolds uppmärksamhet paa svenskarnas användbarhet vid det maktpåliggande verket i Afrika, der stora arbetskrafter nu voro afnöden. Då år 1882 löjtnanten vid kronprinsens husarer R. M. Norderling vistades i Bruxelles, erhöil han af den belgiske konungen i uppdrag att anmoda de svenska gymnasternas chef, kaptan V. G. Balck, att engagera två svenska officerare för tjänst i Congo. Konungen yttrade dervid, att »de svenska gymnasterna och de svenska officerare han sett på honom gjort indtryck af disciplin, pligttrohet och kraft, och det vore män med sådana egenskaper, som behöfdes i Congo.« Med anledning af detta anbud togo löjtnanterne Krusenstjerna och Sundvallson anställning i Afrika; i maj 1883 utreste löjtnanterna Möller och

Pagels samt maskinisten Wall, och dessa efterföljdes mot slutet af året af löjtnanterna Gleerup, Juhlin-Dannfelt, Vannerus och Wester samt herr Schröder. Ansökningar i hundratal strömmade nu in, och då dessa från Bruxelles alltid remitterades till kaptan Balck eller löjtnant Norderling, blefvo dessa herrar ett slags ombud för associationen, utan att på något sätt vara dess agenter.«

Det var altsaa udvalgte Folk, den svenske Hær sendte i Congoassociationens Tjeneste, og det kan uden Forklejnelse for senere Congo-farere hævdes, at aldrig have Belgierne haft bedre Tilgang til deres Koloni end disse 9 Mænd.

Løjtnant von Krusenstjerna afgik $\frac{1}{4}$ 83 fra Liverpool med Damper »Bonny« og landede 15. Juni 83 i Lagos, hvor, under Befaling af den engelske Kaptajn Lonsdale, en Expedition gik op ad Nigerfloden for at hverve Haussamænd til Soldater i Congo. Expeditionen naaede i Sept. Bidda, 500

Svensk Løjtnant E. Sundvallson.

Km. i Luftlinie fra Nigermundingen. Maaneden efter vendte Krusenstjerna tilbage til Akassa ved Nigermundingen med et Hold Rekrutter, hvorpaa han noget senere gik til Kwilufoden som Medlem af Grant Elliots Expedition og ansattes som Postchef, først i Rudolfstadt, som han anlagde, derefter i Grantville. Begge disse Stationer laa ved Kysten mellem Kwilufoden og Loango. I Grantville havde han den Sorg at være Vidne til Ltnt. Hintzes Død. Da disse Egne bleve afstaaede til Frankrig, blev han Medlem af den Kommission, som vurderede Associationens faste Ejendom ved Afstaaelsen. I Okt. 85 blev han forsat som Stationschef og Distriktskommisær til Banana, hvor han byggede det første Guvernementshus, og forblev nu her, til han $\frac{2}{2}$ 86 vendte hjem til Sverige efter fuldendt Terme paa 3 Aar. I et Brev til »Stockholms Dagblad« skildrede han sin meget interessante Rejse til Bidda. Krusenstjerna er nu Major i Fortifikationens

1 : 5,000,000.

De tidligere belgiske Stationer (o) i Kwilu-Niadi-Distriktet (nu hørende til Fransk-Congo).

Afdøde Congofarere

blandt svenske Officerer af Hær og Flaade.

I. 1884—1892.

E. A. Liljevall,
Løjtnant ved Kronobergs Rgte.
† i N'Guru 10/3 1884.

G. W. Pagels,
Løjtnant i Arméen.
† i Gabun 1891.

R. A. A. Cederström,
Underlt. ved Kgl. Kronobergs Rgte.
Falden ved Mokoma 20/1 1891.

P. P. P. Hintze,
Løjtnant ved Kgl. Jönköpings Rgte.
† efter et Slangebid i Grantville 17/1 1885.

C. R. Håkansson,
Kaptajn ved Kgl. Uplands Rgte.
Falden ved Kikondia 20/6 1892.

Afdøde Congofarere

blandt svenske Officerer af Hær og Flaade.

II. 1894—1897.

J. B. Bengtsson,
Res. Underlt. af Flaaden.
† i Lukungu 7/4 1894.

P. T. Frisell,
Løjtnant ved Kgl. Jönköpings Rgte.
† i Djabbir 10/6 1894.

J. A. Börtzell,
Løjtnant af Flaaden.
† i Bangala 9/6 1894.

C. F. Bergius,
Løjtnant ved Kgl. Västernorrlands Rgte.
† 20/4 1894.

M. J. Juhlin-Dannfelt,
Kaptajn ved Kgl. Södra Skånska Rgte.
† i Isangila 10/6 1897.

F. G. Elfström,
Løjtnant ved Kgl. Dalrgtet.
† paa Oceandamperen paa Hjemrejsen
9/8 1897.

H. A. Croneborg,
Løjtnant ved
Kgl. Jämtlands Fältjägarer Rgte.
Falden ved Ekwanga 18/3 1897.

J. E. G. In de Betou,
Løjtnant ved Kgl. Norra Skånska Rgte.
† i M'Béla 11/6 1896.

N. J. C. V. Rosenblad,
Underlt. ved Kgl. Uplands Rgte.
† ombord paa en Damper ved
Équateur 27/8 1897.

Afdøde Congofarere

blandt svenske Officerer af Hær og Flaade.

III. 1898—1902.

F. B. Fahlander,
Underlt. ved Kgl. Lifgardet til Häst.
(Som Volontær.)
† i Lissala ⁹/₆ 1898.

J. V. T. Hjertén,
ved Kgl. Skaraborgs Rgt.
† i Boma ¹⁰/₅ 1898.

G. M. A. Koch,
Underlt. ved Kgl. Vermlands Rgte.
† paa Nilfoden mell. Ladó og Redjaf
¹³/₁₀ 1898.

C. J. W. af Jochnick,
ved Göta Lifgarde.
† hjemme i Sverige ²/₇ 1900.

K. J. Th. Svensson,
Løjtnant ved Kgl. Dalrgtet.
† i Kabambarré ¹³/₁₁ 1898.

E. M. Lundqvist,
Løjtnant ved Kgl. Dalrgtet.
† i Kéro ¹²/₇ 1899.

W. M. Ahnström,
Løjtnant ved Kgl. Andra Lifgrenadier Rgte.
† i Kéro ²/₄ 1900.

A. Thunberg,
Kaptajn ved Kgl. Andra Svea Art. Rgte.
† i Bomokandi ¹⁰/₈ 1902.

Afdøde Congofarere

blandt norske Officerer af Hær og Flaade.

K. O. Soelberg,
Prmlt. af Christianssandske Infbrig.
† i Léopoldville $\frac{7}{4}$ 1894.

H. Stormoen,
Prmlt. af Kavalleriet.
† i Basoko $\frac{18}{11}$ 1894.

J. A. von Steiner-Huuser,
Vpl. Sklt. af Trondhjemske Infbrig.
† i Lukungu $\frac{13}{10}$ 1894.

W. F. S. Kielland,
Prmlt. af Ingeniørvaabnet.
Saaret ved Mowenghé $\frac{29}{12}$ 1894,
† ombord paa «Ville de Bruges»
ved Yanka s. D.

J. M. Linn,
Vpl. Sklt. af Trainkorpset.
† paa Vejen ml. Tumba og Léo
i Maj 1897.

J. L. Schjörn,
Vpl. Sklt. af Trainkorpset.
† i Redjaf $\frac{9}{6}$ 1898.

Ditleff,
Vpl. Sklt. af Trainkorpset.
† i Anvers $\frac{17}{1}$ 1899.

J. L. de Bèsche Jürgens,
Vpl. Prmlt. af 2. Akershusske
Infbrig. (Som Kadet).
† paa Kassailfoden $\frac{13}{5}$ 1901.

H. P. C. Blom,
Sklt. af Flaaden.
† i Mombongo $\frac{1}{6}$ 1901

E. T. Quale,
Sklt. af Flaaden.
† i Kassongo $\frac{9}{10}$ 1901.

Afdøde Congofarere

blandt danske Officerer af Hær og Flaade.

I. 1890—1897.

J. H. F. F. Freiesleben,
Reservelt. af Flaaden.
† i Falden ved Tschumbiri ²⁰/₁ 1890.

W. Øst,
Sklt. ved 21. Bataillon.
† i Mokoangay ²⁷/₉ 1890.

Th. Nyholm,
Sklt. ved 1. Bataillon.
† i Basoko ²⁷/₁ 1891.

F. W. Ernst,
Reservelt. af Flaaden.
† i Kjøbenhavn ²⁰/₁ 1893.

E. P. M. Clausen,
Reservelt. af Flaaden.
† i Boma ¹/₁ 1896.

A. S. V. Schou,
Løjtnant ved Ingeniørrgmt.
† ombord paa »Ville de Paris»
ved Kwamouth ⁶/₁ 1897.

J. C. E. Baron Haxthausen,
Afsk. Prmt. af Fodfolket.
† i Nyangwe ¹⁰/₉ 1897.

Afdøde Congofarere

blandt danske Officerer af Hær og Flaade.

II. 1898—1899.

A. F. D. Kollek,
Sklit. ved Ingeniørrgmtet.
† ombord paa »Stanley»
ved Lié ¹²/₂ 1898.

G. A. J. Tvermoes.
Prmlt. ved 3. Dragonrgmt.
† ombord paa »Ville de Bruges»
ved N'Dobo ¹⁷/₃ 1898.

O. C. V. Bendixen,
Sklit. ved 16. Bataillon.
† ombord paa »Ville de Bruxelles»
ved Léopoldville ²/₆ 1898.

A. Rahbek,
Sekondlt. v. 2. Dragonrgmt.
Falden v. Kabambarré ¹⁴/₁₁ 1898.

A. C. V. F. Holm,
Prmlt. u. N.^r i Fodfolket.
† i Pirogue paa Congofloden
ved Wanie Rukula,
syd for Stanleyville ¹²/₁₀ 1898.

E. T. Jenssen-Tusch,
Kaptajn ved 11. Bataillon.
† i Ladó ²⁰/₁₀ 1898.

M. Marcussen,
Løjtnant ved 39. Bataillon.
† i Nyángwe ²⁰/₁₁ 1898.

L. V. L. Selchau-Hansen,
Sklit. ved 22. Bataillon.
† ombord paa »Stanley»
ved Lié ²⁰/₁₁ 1898.

S. Tandrup,
Sklit. ved 9. Bataillon.
† i Kabambarré ²/₆ 1899.

T. M. von Irgens-Bergh,
Prmlt. u. N. i Fodfolket.
† i Nyángwe ²¹/₆ 1899.

Afdøde Congofarere

blandt danske Officerer af Hær og Flaade.

III. 1900—1902.

E. Schwensen,
Løjtnant ved 1. Artilleriafd.
† i Basankussu 27/11 1900.

H. R. Petersen,
Sklt. ved Ingeniørrgmtet.
† i Grenaa 27/11 1900.

R. H. G. Ludvig,
Sklt. ved 30. Bataillon.
† i Boma 4/6 1901.

A. V. E. Nielsen,
Sklt. ved 9. Bataillon.
† i Stanleyville 27/11 1901.

V. Neuhausen,
Sklt. ved 4. Bataillon.
† i Faradj 14/10 1901.

F. E. A. L. Keyper,
Løjtnant ved Ingeniørrgmtet.
† i Bomokandi 24/7 1902.

J. F. Andersen,
Løjtnant ved 1. Artilleribatl.
† i Stanleyville 4/11 1902.

Løjtnant *Sundvallson* afrejste sammen med Krusenstjerna fra Liverpool, men kom allerede 16. Maj til Banana og gik derfra videre til Vivi, hvorfra man sendte ham i Baad til Manyanga. Her laa han syg i 10 Dage, men marcherede saa til Léo, hvor han, jævnligt syg, ventede paa Stanley til 17. Juli, da denne sendte ham til Bab Njalis ved Djuefloden, en lille Biflod til Congofloden i dennes højre Bred i Nærheden af Brazzaville i det nuværende Fransk-Congo. Men allerede 8 Dage efter Ankomsten hertil maatte Sundvallson forlade sin Post paa Grund af Sygdom og vende hjem til Sverige. Er nu Kaptajn ved Gottlands Regiment.

Svensk Kaptajn
P. A. Møller.

Løjtnant *Møller* forlod 2. Maj 83 Liverpool ombord paa den engelske Damp-er »Volta« sammen med Pagels og Wall. Naaede 14. Juni Banana, gik derfra med »Héron« til Boma, som da endnu kun var Depotstation, derfra med »La Belgique« til Vivi. Her beordredes han sammen med en tysk Artilleriløjtnant ad Karavanvejen paa Flodens Nordside til Isangila, hvor de skulde melde sig til Kaptajn Hanssens for under ham at deltage i en Expedition til Kwiluloden. Efter nogen Tids Ophold i Isangila, hvor den tyske Officer blev sindssyg og maatte vende hjem, gik det videre til Manyanga, hvor en anden Rejsekammerat, en Englænder døde af Feber og Solstik *). Her indtraf Hanssens fra Vivi, og den 27. Aug. gik det Nord paa til Kimbedi ved Kwilu i det nuværende Fransk-Congo. I Nærheden af denne Negerby anlagdes Posten Philippeville, hvor Møller opholdt sig i 5 Maaneder uden Forbindelse med Omverdenen, men som han maatte rømme i Marts 84 af Mangel paa Forraad. Han kom saa til Kataraktegnene, hvor han anlagde Stationen Lukungu, som han styrede i 1/2 Aar, forsattes til Banza Manteka indtil Febr. 85 og udnævntes nu til Chef for

Mpozo-Divisionen (engelsk Betegnelse), der indbefattede Stationerne Mpozo, Banza Manteka, Vunda og Lukungu. I Nov. 85 anlagde han den nye Station Matadi og endte her sin 3 Aars Congovirksomhed som Chef for Distriktet Matadi-Lukungu. Om Møller siger en anden gammel Congofarar, G. Stenfelt: »Bekendt som en ypperlig og heldig Jæger, human, retfærdig og samvittighedsfuld Chef, en af de Ypperste blandt Congos Pionerer.« I Forening med Pagels og Gleerup udgav han i 89 det bekendte, særdeles velkrevne og interessante Værk »Tre År i Congo«, af hvilket han har forfattet 1. Del »Vid Nedre Congo«. Særligt læse man hans fortræffelige og spændende Jagtskildringer her. Han har senere i 1895-96 været i Sydvestafrika og ligeledes skildret sine Oplevelser i disse Egne i en Bog, ligesom han endelig i de sidste Aar har rejst i Argentina, Chile, Peru og Mexico.

Løjtnant *Pagels* (Portræt i svensk Uniform, se Side 203) naaede Congo i Juni 83 og var allerede i August — i Stedet for den unge belgiske Løjtnant *Janssen*, der kæntrede med en Baad paa Floden og druknede — ansat som Postchef i Kwamouth, som han anlagde fra første Begyndelse, simpelt hen ved at flytte Posten Msuata derhen. Den 27. Nov. ansattes Ling-Vannerus som hans Medhjælper her. Paa en Rejse i Maj 85 til Équateur blev han nødt til at overtage Kommandoen over denne Station, da Chefen, Belgieren *Casman*, døde Dagen efter hans Ankomst, og udnævntes saa til Chef her. I Juni 86 kom han hjem til Sverige, medbringende en usædvanlig rig Samling etnografiske Sager. Nede fra Congo havde han sendt Korrespondancer til »Göteborgs Handels- og Sjöfartstidning«. Stenfelt siger om Pagels: »Glad og humoristisk, vennsæl og gavmild, Venner overalt.« Hans Part af »Tre År i Congo«, der bærer Titelen »Vid Öfre Congo«, afspejler hans livlige og muntre Karakter. Han fortæller her oftere, at han er syg. Alligevel maa hans stærke Legeme have vist større Modstandskraft end de fleste af hans Samtidiges dernede; thi det var en almindelig Talemaade, naar man befandt sig vel: »Je me porte comme Pagels!« Imidlertid stod det skrevet, at han skulde ende sit Liv i Afrika. I 1890 gik han paany derned for at indlede Handelsforbindelser for et svensk Firma, men faldt i 91 i Gabun som Offer for Feberen.

Løjtnant *Liljevall* (Portræt i svensk Uniform, se Side 203) havde i 82 været i Tjenesterejse i Tyskland og i 2 Aar været Aspirant ved Generalstaben. Han afrejste fra Anvers i Sept. 83 og naaede 1. Nov. Vivi, hvor han opholdt sig i længere Tid. Han havde saa en meget besværlig Marche til Isangila. Jule-

Svensk Kaptajn
S. E. Gleerup.

*) Af Møllers øvrige europæiske Rejsekammerater døde endnu 1, og 4 til sendtes syge hjem. Saa var der kun de 3 Svenske tilbage, hvilke alle tilendebagte deres Terme.

aften kom han til Manyanga, hvor han blev syg af Feber. Naaede 5. Jan. 84 efter en drøj Marche Léo og blev strax syg her. En Maaned efter ankom Stanley. Liljevall var da rask, men den 13. Febr. sendtes han til Kysten. 2 Dage efter marcherede Juhlin-Dannfelt, udnævnt til Chef i Manyanga, fra Léo Vest paa ad samme Vej. Men alt, da han havde tilbagelagt en Dagsmarche, erfor han af de Indfødte, at hans Landsmand var meget syg. Han paaskyndede sin Marche og naaede ham i Landsbyen Nguru, 28 Mil fra Manyanga, den 19. Februar Kl. 2 Eftm. Liljevall var da døende; men hans sidste Stund var uden Lidelser; han havde lige i Forvejen sagt til sin Tjener: »I am better now. Give me the pillow. I will sleep!« Dannfelt førte hans Levninger til Manyanga, hvor Rev. Mr. Ross forrettede Jordpaakastelsen. Liljevall var en oprigtig, venlig og kammeratlig Natur, afholdt og agtet af Alle, baade Landsmænd og Fremmede.«

Løjtnant *Gleerup* er født i Chicago. Den 1. Nov. 83 gik han i Congostatens Tjeneste sammen med Dannfelt, Vannerus og Wester. ^{14/11} afgik de fra Liverpool med S/S »Corisco«, ^{20/12} naaedes Banana, ^{1/4} Vivi. Gleerup udførte først Rekognosceringer i Egnen om denne Post, var saa i 7 Maaneder Stationschef i Kimpoko ved Stanley-Pool og kom derpaa efter eget Ønske til Stanley-Falls som »Second« hos Wester, hvortil han ankom ^{26/1} 85. Wester havde da faaet tilvejebragt et ret venskabeligt Forhold mellem Congoassociationen og Tippu-Tip, der Aaret før hans Ankomst havde angrebet Falls. I 3. Del af »Tre År i Congo«, kaldet »Tværs genom Afrika«, skildrer Gleerup, foruden sin Nedrejse til Congo og sit Ophold i Nedre-Congo og ved Stanley-Pool, indgaaende og livligt Forholdene ved Falls i denne Periode og tilsidst sin mærkelige Rejse sammen med Tippu-Tip til Zanzibar, tiltraadt fra Falls ^{28/12} 85, endt ^{20/6} 86, den 5. Tværrejse gennem det ækvatoriale Afrika, den 8. overhovedet gennem Afrika. Har ogsaa deltaget i Forfatterheftigt Anfad af »Genom de svartas verdensdel«. Efter sin Hjemkomst til Sverige ansat som Ordonnansofficer hos Kronprinsen, nu Kaptajn. Gentagne Gange dekoreret.

Løjtnant *Juhlin-Dannfelt* var den af de 4 Rejsefæller, som kom til at opholde sig længst i Congo. 5. Febr. naaede han Léo, blev her sat i Arbejde med Bro- og Vejbygninger og vandt strax i den Grad Stanleys Yndest, at denne allerede en Uge efter sendte ham som Chef til Associationens trediestørste Station, Manyanga. Det var ikke behagelige Forhold, Dannfelt gik ind til. Alt i den første Uge bleve 4 Hvide begravede der, og baade hans Forgænger og hans »Second« gik syge bort. Tillige vare de Indfødte rundt omkring upaalidelige eller fjendtligsindede. Han tabte dog ikke Modet, optraadte med stor Kraft og Bestemthed og bragte overalt Ro og Orden til Veje. Men i Nov. 84 maatte han gaa hjem til Europa, lidende af Hematuri, gik imidlertid alter ud i Marts 85. I denne 2. Terme, som varede i hele 5 Aar, fortsatte han først sin Virksomhed i Manyanga, hvor i hans korte Fraværelse 2 Chefer vare døde, kom saa en kort Tid til Équateur, saa atter til Manyanga, var derefter Medlem af Kommissionen til Grænseregulering ved Afstaaelsen af Kwiluegnene til Frankrig og ansattes i Maj 86 som Distriktskommissær i Lukungu. Derpaa var han fra Jan. til Aug. 87 Chef for Transportlinien nord for Floden, Vivi—Manyanga, derefter i 1½ Aar til Assistance for Major Cambier under de forberedende Arbejder ved Anlægget af Jernbanen Matadi—Léo, saa atter fra Jan. til Aug. 89 Chef for ovennævnte Transportlinie og endelig det sidste halve Aar Distriktskommissær i Matadi. Sin 3. Terme tiltraadte Dannfelt ^{10/6} 90 fra Anvers med Damperen »Gambia« og sendtes fra Boma til Léo, hvilket han naaede den ^{10/10}, men fik Dagen efter et overordentlig heftigt Anfald af ondartet Klimatfeber. En Uge efter var han bedre; men da passende Føde for en Rekonvalescent fuldstændigt fattedes i Léo, fik han et Tilbagefald og var lige ved at dø ^{20/10}. Alligevel tiltraadte han ^{25/10} i Hængemaatte Marchen til sit nye Bestemmelsessted, Kwangodistriktet, ledsaget af sin Landsmand, Ltnt. Cederström, som Næstkommanderende, og kom ^{8/11} til Kingunchi, hvor kort efter Ltnt. Dhanis, der var Chef for Lundaterritoriet, indtraf. Af Mangel paa Forsyninger maatte en paatænkt Expedition ind i Landet opgives, og ^{24/11} vendte Dhanis og Dannfelt om til Léo. Sidstnævnte maatte nu gaa helt til Lukungu og Manyanga for at skaffe 200 Bærere til Kwangoexpeditionen; modtog ved sin Tilbagekomst til Léo den sørgelige Efterretning, at Cederström, der var gaaet syg hjem fra Kingunchi, var bleven dræbt undervejs af de Vilde, ilede strax, skønt selv syg, til Mfule og fandt sin Landsmands Lig, bragte dette til Léo, forefandt her alle de Hvide syge, maatte en Tid lang overtage Kommandoen her og saa sig saa endelig nødt til i Marts 91 at gaa til Boma for at komme under Lægebehandling. Blev her Termen ud som Øverstbefalende over Tropperne i Nedre-Congo. I Marts 93 rejste han hjem, men fik i Lisboa Tilbagefald af Feber og laa i nogle Maaneder syg i Bruxelles og i London hos sin Fader, Generalkonsul Juhlin-Dannfelt. Endelig gik han 4. Gang ^{9/10} 93 fra Anvers ud med Damperen »Coomassie«, nu forfremmet til Kommandant I, ansattes atter i Nedre-Congo, men døde den 16. Juni 97 i Isangila af Hematuri efter ialt at have været 12½ Aar i Congostatens Tjeneste. Baade Belgiere og Skandinaver have ikke Lovord nok

for Dannfelts Dygtighed, Energi, Udholdenhed og udmærkede kammeratlige Forhold. Fuldstændig Herre over Fiotsproget havde han tillige glimrende Greb paa at behandle de Indfødte uden Tilsidesættelse af Humanitetens Fordringer. Udarbejdede en »Fransk Congo Ordbog«. Et Portræt af ham se Side 204. Ved sin Død var han Kaptajn i den svenske Hær. I talrige Breve til »Nya Dagligt Allehanda« og til »Skånska Aftonbladet« har Dannfelt givet særdeles velskrevne og interessante Skildringer af sine Oplevelser i Congo.

Løjtnant *Ling-Vannerus* sendtes af Chefen i Vivi, Major *Parminster*, videre langs Flodens Nordbred, naaede Isangila $10/1$ 84, var her syg af Feber i 5 Dage, gik saa med Hvalbaad til Manyanga, marcherede derefter videre syd for Floden over Lutete og naaede $5/2$ Léo, hvor han meldte sig til Stanley. Han anvendtes nu en Tid lang til Vejanlæg langs Flodbredden. Hans Kræfter vare imidlertid stærkt medtagne af Marchen paa Karavanvejen, men Stanley behandlede ham med megen Omhu og sendte ham paa Rekonalescens til Kinchassa, og $15/3$ kunde han da tiltræde Rejsen op ad Congofloden for at afløse Liebrechts i Bolobo. Undervejs blev han syg af Dyssenteri i Kanoen og maatte gaa i Land i Msuata, naaede omsider $3/4$ Bolobo. Saa først »Second« her, derpaa Postschef i Kwamouth under Pagels Sygdom, Chef i Bolobo, »Second« i Kwamouth hos Pagels og endelig dennes Efterfølger. Opnaaede, skønt svækket af Sygdom, i Juli (mod skriftlig Erklæring om, at han selv forlangte at komme med) at deltage i en Expedition op ad Floden, men maatte bæres syg i Land i Lukoléla og var nu nødt til at gaa ned til Vivi efter 20 Maaneders Ophold i Øvre-Congo. Rekreatjonsrejse til Kysten af Atlanterhavet, derefter Chef i det usunde Mpozo. Biliøs Feber, derfor Forflyttelse til Matadi, her nyt Feberanfald, bad alligevel om atter at maatte komme til Øvrefloden, fik Afslag, men modtog Tilbud fra Guvernør Janssen om at maatte slutte sin Terme med 2 Aar og gik

Svensk Løjtnant
C. G. Ling-Vannerus.

saa hjem $10/1$ 85 med Damper »Gaboon«. Nu Kaptajn ved Vaxholms Grenaderrgmt.

Løjtnant *Wester* gjorde efter sin Ankomst til Léo først i 7 Uger Tjeneste direkte under Stanley som Kommandør for en Trop paa 20 Haussaer og deltog derpaa i Kapt. Hanssens Expedition til Øvre-Congo, som $23/3$ 84 forlod Stanley Pool og havde til Formaal at bekræfte tidligere Traktater og slutte nye med de Indfødte samt at anlægge forskellige nye Stationer. Man stødte kun paa Modstand hos Bangalaerne. $9/7$ kom man til Falls, hvor *Wester* ansattes som Stationschef med Amelot som »Second«. Sidstnævnte afløstes saa $25/1$ 85 af Gleerup. I Dec. 84 kom Tippu-Tip til Falls, og nu fulgte de bekendte Vanskeligheder og Stridigheder med Araberne, hvem dog de to svenske Officerer forstod udmærket at holde Stangen, udenat det kom til egentlige Haandgribeligheder, ja, tilmed saaledes, at det endte med, at man gensidigt stod paa helt venskabelig Fod. Da de to Officersers 3aarige Terme nærmede sig sin Slutning, tilbød endog Tippu-Tip at bringe dem gennem Østafrika til Zanzibar. *Wester* havde imidlertid under sine Strejftog og Jagtudflugter paadraget sig et svært Feberanfald, laa en Maaned syg, omhyggeligt plejet af Gleerup, og var derefter for svag til at foretage den lange og besværlige Landrejse. Han forlod da Falls $22/2$ 86 og var $27/4$ s. A. i Göteborg.

Af de 9 svenske Officerer, som Aaret 83 havde bragt til Afrika, døde altsaa 1 efter knapt $1/2$ Aars Forløb, 3 gik syge hjem, nemlig 1 efter 5, 1 efter $22\frac{1}{2}$ og 1 efter 29 Maaneders Forløb; de øvrige 5 tilendebragte deres Terme, og 2 af dem gik til Afrika igen, men døde begge, den Ene i 2., den Anden først i 5. Terme.

I 1884 gik fremdeles 2 svenske Linieofficerer ud til Congo, nemlig i Marts Løjtnant ved Uplands Infanteriregiment *C. R. Håkansson* og i Juli Løjtnant ved Jönköpings Infanterirgt. *P. P. P. Hintze*. De skulde begge lade Livet dernede.

Løjtnant *Håkansson* tilbragte 1 Terme i Nedre-Congo, hvor han først var »Second« i Vunda, derefter opmaalte Egnen omkring Vivi, saa ansattes ved Undersøgelserne med Hensyn til Anlægget af en Jernbanelinie Boma-Isangila; blandt flere Forslag vedrørende denne Plan antoges *Håkansson*s. I Nov. 85

Svensk Kaptajn
A. M. Wester
ved »Lifregimentet till fot.«

blev han Chef i Vivi, fra Jan. 86 i Banana. I den svenske Kalender »Nornan« for 1886 gav han under Overskriften »Svenskarne vid Kongo« en Skildring af sine Landsmænds Liv dernede. Han var en udmærket Topograf, og man var begejstret over de smukke Kaart, han leverede. Hjem i Jan. 87, Kaptajn ved Uplands Rgt. $\frac{4}{5}$ 90. Han gik derpaa ud 2. Gang $\frac{7}{10}$ 90 som Medlem af en Expedition, der under Ledelse af Delcommune og udrustet af »Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie«, sendtes til Katanga. Den 20. Aug. 1891 forlod Expeditionen — der af Hvide fremdeles talte Ingeniør Diderich, Dr. Briart og en Sergent Cassart — Kilemba, i Nærheden af Lomamilodens øverste Løb og naaede Kisaesøen. Man standsede en Dag i Kikondia, paa Søens nordlige Bred, og satte sig derpaa atter i Marche med en Høvding fra denne By som Fører, for at følge Søens nordlige Bred i østlig Retning. Kapt. Håkansson fulgte efter med Arrièregården. Den 30. Aug. Kl. 7 Aften havde man slaaet Lejr, fortæller Diderich, Kl. 8 ankom Cassart — det var en kulsort Nat —, man ventede paa Arrièregården til Kl. 9 Aften og satte sig endelig til Bords. I det samme kom Håkanssons Boy styrtende og raabte hulkende: »Min Herre er dræbt!« Kaptajnen og med ham 14 Haussaer vare i Mørket blevne overfaldne og dræbte med Lansestik af de Indfødte fra Kikondia. Et Bjergparti nord for Kisaesøen bærer efter denne kække Officer Navnet Håkanssonbjergene.

Løjtnant *Hintze* afgik 16. Juli 84 fra Liverpool ombord paa S/S »Volta« sammen med dansk Maskiningeniør Herløv. I Brev til Hjemmet af $\frac{10}{11}$ s. A. meddelte han, at han havde meldt sig i Vivi og derfra var bleven sendt Nord paa til Grantville ved Kwiluflodens Udløb i Atlanterhavet, hvor han nu var »Second« hos Løjtnant von Krusenstjerna. Han omkom her den 17. Jan. 85 som Følge af et Slangebids, han havde paadraget sig paa en Jagttur. Han var en rask Officer og særlig tiltrækkende ved sit glade og fornøjelige Sind. De nærmere Omstændigheder ved hans Død ville blive skildrede nedenfor.

Portrætter af Håkansson og Hintze, se Side 203.

I 1887 gik foromtalte danske Sekondløjtnant A. S. V. *Schou* ved Ingeniørregimentet, i Okt. 1888 Sekondløjtnanterne *H. M. Schack* ved 1. og *W. Øst* ved 21. Batl. til Congo, i 1889 fornævnte Sekondløjtnant *Th. Nyholm* ved 1. Batl. Schack og Øst vare de første danske Officerer, der fik Ansættelse dernede som Officerer.

Løjtnant *Schack* kom derned som den første danske »Souscommissaire de district« og »Sous-lieutenant de la Force publique« — foruden med Øst fulgtes han med Kapt. Madsen og Maskinist Feddersen — og sendtes strax fra Boma op i Landet. En Tid lang gjorde han Tjeneste paa Stationen Lukungu i Katarakterne, den Gang Centrel for Karavantransporterne syd for Floden, og deltog i talrige Expeditioner Syd paa henimod Kwango og Øst paa i Egnen syd for Stanley Pool. I Sommeren 89 begyndte imidlertid allerede Klimaet og Anstregelserne at virke paa hans Helbred; han fik gentagne Feberanfald, og hver Gang blev Rekonvalescensen langsommere. Tilsidst tvang Dyssenteri og Bylder ham til at gaa til Boma for at komme under Lægetilsyn. Han vendte hjem til Europa og blev hjemme. Billede foran Side 24.

Løjtnant *Øst* engageredes i samme Stilling som Schack, ansattes strax i Matadi som Leder af Transportvæsenet Øst paa og Syd paa og gjorde i 89 Tjeneste ved Stationerne Vivi, Lukungu og Manyanga, hvorpaa han kom til Léo. I Eftersommeren 90 gik han med Hanolet op ad Ubangifloden og kom $\frac{5}{10}$ fuldstændig rask til Zongo, hvorfra han Dagen efter marcherede til Mokoangai for at overtage Kommandoen paa denne Post. Den $\frac{19}{10}$ kom Hanolet hertil og fandt ham sengeliggende fra foregaaende Dag; den 27. syntes han udenfor Fare, men døde pludseligt samme Dag. Han var en rask Soldat og glad ved sin Virksomhed i Congo. Grachitz-Petersen fortæller, at, da han i Sommeren 90 kom til Léo, var Øst den eneste af alle de hvide Officerer der, der gjorde et fixt, militært Indtryk.

Schous og *Nyholms* Skæbne skildrede vi foran. Billeder af dem og Øst Side 207.

Vi skulle endnu et Par Aar ned i 90erne følge Officerstilgangen til Congo heroppefra, særligt, fordi Døden holdt saa rig en Høst blandt disse unge Mænd. Aaret 1890 bragte derned svensk Underløjtnant ved Kronobergs Regt. *R. A. A. Cederström* (dræbt $\frac{29}{10}$ 91), Aaret 91 vor Landsmand, Sekondløjtnant i Feltartilleriet *J. F. V. V. Stöckel*, Aaret 93 Svenskerne, Løjtnant i Flaaden *J. A. Börtzell* (død $\frac{6}{10}$ 94), Ltnt. ved Dalregimentet *F. G. Elfström* (syg hjem, død paa Hjemrejsen $\frac{6}{10}$ 97), Ltnt. ved Jönköpings Regt. *P. T. Frisell*, (død $\frac{19}{10}$ 94), Underlt. ved Södermanlands Rgt. *A. A. S. Svinhufvud* og Underlt. ved Dalrgtet.

K. J. T. Svensson (død i 2. Terme $18/11$ 98), samt Nordmændene, Premierltne. i Ingeniørvaabnet W. F. J. Kielland (dødeligt saaret og død derefter $23/12$ 94) og i Kavalleriet H. Stormoen (død $18/11$ 94). Aaret 94 viser os blandt Congofarerne Svenskerne Ltnt. ved Vester-norrlands Rgt. C. F. Bergius (død $30/4$ 94), Reserveunderlt. i Flaaden J. B. Bengtsson (død $6/4$ 94) og Underlt. ved Göta Lifgarde P. G. Glimstedt, samt Nordmændene, Premierlt. ved Christianssandske Brigade K. O. Soelberg (død $9/4$ 94), de værnepligtige Sekondltr. G. Ö. Schiötz, J. A. von Steiner-Huusher, (død $13/10$ 94), E. L. A. Böhler og L. J. de Bèsche-Jürgens og Premierlt. 1. Akershusske Brig. H. F. Sundt. Af de 9 Svenskere omkom 6, af de 8 Nordmænd 5 i Congo.

Dansk Premierlt.
J. F. V. V. Stöckel.

Nuværende Premierløjtnant i Artilleriet Stöckel engageredes i Jan. 91 som Souslieutenant, afrejste 17. Maj fra Anvers, ansattes strax ved 1. Kompagni af »Force publique« i Boma og senere ved Bygningen af Fortet Shinkakassa. Derfra kom han med i Kampene i Mayombe og byggede her Posterne Lemba, Zensée og Lubuzi. Som Chef for sidstnævnte Post fik han i Aug. 92 en Tapperhedsbelønning og Udnævnelsen til Løjtnant. I Nov. s. A. angreb de Indfødte Lubuzi; Stöckel laa syg af Feber, stod op og kæmpede hele Dagen, men faldt efter et heldigt Forsvar om Aftenen om af Solstik. Derpaa syg i $2\frac{1}{2}$ Maaned, først i Lubuzi, senere i Landana paa portugisisk Grund, hvorhen han førtes ad Floderne Lukulla og Tschiloango; bragtes saa til San Antonio, paa portugisisk Grund syd for Congo, og endelig pr. Sejlskib til Banana. Febr. 93 atter til Tjeneste i Boma, først som »Adjutant-major« hos Kommandøren for »Force publique«, fra Juli 93 til Hjemrejsen i Apr. 94 som Chef for 1. Kompagni. Modtog baade ved sin fornævnte Udnævnelse en Lykønskningskrivelse fra Guvernøren og i Febr. 94 en Paaskønnelsesskrivelse fra Rege-

ringen i Bruxelles. Paa Grund af sit Kendskab til Negrenes Sprog fik han ved sin Hjemrejse det Hverv at bringe 144 Negre fra Statens forskellige Egne til Udstillingen i Anvers. Ved Ankomsten til Belgien Forfremmelse til Kaptajn i »Force publique«. I Juli 94 atter en Paaskønnelsesskrivelse fra Regeringen i Bruxelles. Gik efter sin Hjemkomst til Danmark paa Officerskolen og har i 7 Aar staaet som Premierløjtnant i Artilleriet, men er atter i Juni 1903 gaaet til Congo, denne Gang dog ikke som Officer i »Force publique«, men for Finansdepartementet paa 2 Aar som Opdagelsesrejsende til Katanga.

Løjtnant Svinhufvud afrejste $9/10$ 93 fra Anvers som Souslt. og deltog allerede i Slutningen af Nov. i Nedre-Congo i en Expedition mod de Indfødte omkring Bulu, nord for Floden. I Aug.—Sept. 94 og i Dec. 94 deltog han i Expeditioner mod Mahdisterne, i Febr. i en Expedition mod Azandéerne, kommanderede selv i Aug. s. A. en Expedition mod nogle Azandéstammer nord for Uellé og var derefter i 1 Aar Chef for Posten Kabassidu. Hjem som Kaptajn i »Force publique« i Dec. 96. Gentagne Gange dekoreret, bl. a. ved sin Hjemkomst, paa Grund af Congoregeringens Udtalelser om ham, med en svensk Guldmédaille for Tapperhed. Hans Billede findes foran Side 40. Nu ansat i Stockholms Brandkorps.

Løjtnant Schiötz gik ud $9/2$ 94 som Souslt. og kom hurtigt til Léo som Chef for 3. Kompagni, i hvilken Stilling han forblev i $1\frac{1}{2}$ Aar. Derpaa til Lac Léopold, hvor han, som næstældste Officer under Kmdt. Jacques anlagde Posten Ibali, paa hvilken han forblev Termen ud som Chef undtagen en kort Tid, da han anlagde Posten Nioki ved Mfinifloden. Han kaartlagde Landet omkring Léopoldsøen fra 17 .— 20 . Breddegrad, bl. a. Floderne Lokoro, Olongombo og Olongo Lule, og opdagede 4 mindre Søer. Hjem Febr. 97 som Kaptajn i »Force publique«. 2. Gang ud $9/10$ 97 som Kommandant II, igen til Ibali, men nu som Zonechef. Opdagelsesrejser til alle Sider. Kommandant I $1/6$ 99. I første Terme var han oftere syg, denne Gang var hans Helbred fortrinligt, men efter $2\frac{1}{2}$ Aar maatte han gaa hjem af Værnepligtshensyn. Ved sin 2. Hjemkomst til Europa fik han et fordelagtigt Tilbud om at overtage Direktørposten i Afrika for det franske Handelsselskab »Société Anonyme de la M'Poko«, gik 3. Gang ud $10/6$ 00, men altsaa nu til Fransk Congo med Bolig i Brazzaville, hvor han fremdeles gaar paa Opdagelser paa den meget lidt

Norsk Capitaine-
Commandant
G. Ö. Schiötz.

kendte Flod M'Poko og i dens Opland. Under $\frac{1}{11}$ 01 udnævntes han til norsk-svensk Konsul for Fransk-Congo, under $\frac{20}{11}$ erholdt han samme Stilling for Congostaten. Var hjemme de sidste 4 Maaneder af 1902, men er nu atter i Brazzaville.

Løjtnant *Böhler* afgik fra Anvers $\frac{9}{8}$ 94 som Souslt. og sendtes kort efter Ankomsten til Boma til Luálaba-Kassai til Stationen Lusambo, hvortil han naaede i Sept. s. A. Var her nogle Maaneder og kom saa til Luluabourg som Chef for 8. Kompagni, hvis Chef just havde mistet Benet i en Kamp med de Indfødte. Deltog som Næstkommanderende i Febr. 95 i en Expedition i Egnen ved Øvre-Sankuru, hvor han saa forblev for at pacificere Landet og bygge en Post. i 96 paa Expedition ved Luluafloeden. Derefter tilbage som Kompagnichef til Luluabourg og hjem i Maj 96 som Kaptajn i »Force publique«. Nu Kaptajn hjemme.

Løjtnant *Glimstedt* rejste til Congo sammen med Böhler og var 2 Aar Postchef i Muembe i Nedre-Congo, derefter Distriktskommisær i Kinjila, forlængede sin Terme med 1 Aar, saa at han forblev her i $1\frac{1}{2}$ Aar, og tilbragte det sidste halve Aar i Isangila. Udmærkede sig ved Bekæmpelsen af en Revolte i Omegnen af Lukungu og Kinjila og dekoreredes derfor efter Hjemkomsten til Belgien. Blev Kaptajn i »Force publique« efter $2\frac{1}{2}$ Aars Tjeneste. Nu atter ved sit Regiment som Løjtnant.

Svensk Souslieutenant
P. G. Glimstedt.

fra Falls. Deltager i Nov. s. A. i en Straffexpedition mod Beboerne om N'Dobo, i December i Kampen ved Mowenghé, hvor Kielland mister Livet. Afløser Belgieren Blocteur som Distriktskommisær i Bangala. Iler i Jan. 96, efter Ilbud om Hjælp, til Posten Mowenghé, som de Indfødte angriber; Postchefen, Piedboeuf, dør under Kampen af Hematuri. Vender tilbage til Bangala, hvor han træffer højst sørgelige

Norsk Løjtnant
T. H. Sannaes.

Forhold, idet Blocteur og 2 andre Belgiere ere døde i Løbet af 5 Dage, alle af Hematuri. Hjem i Febr. 97 som Kaptajn, ved Hjemkomsten til Belgien Kommandant II. Ud 2. Gang $\frac{9}{8}$ 98 og deltog nu i Kampene omkring Kabambarré mod Revoltørerne fra Dhanisexpeditionen. Forfremmet til Kommandant I. Syg hjem i Aug. 99. Genindtraadte nu i den norske Hær som Kompagnichef ved Gudbrandsdalens Liniebataillon. 3. Gang ud $\frac{31}{10}$ 01 og igen til »Province orientale«. Var i Marts 02 i Lokandu (Riba-Riba) paa Vejen til Kiwusøen. Derefter (Norske »Aftenposten« $\frac{10}{2}$ 03) Zonechef i Manyema. Gentagne Gange dekoreret.

Portrætter af de øvrige nysnævnte 11 svenske og norske Officerer, nemlig af dem, der døde, vil man finde Side 203—06. Deres Biografier komme andetsteds.

Norsk Kaptajn
E. L. A. Böhler.

Nuværende Kaptajn *Sundt* ved 1. Akershuske

Brigade er for Tiden den ældste Nordmand i selve Congostaten. Han gik 1. Gang ud $\frac{9}{4}$ 94 som Lieutenant (Prmlt.). Fik Feber i Matadi, men behandlede udmærket af norsk Læge ved Congobanen Munch-Søegård. Af Jernbanen vare da kun 60 Km. færdige. $\frac{2}{8}$ fra Matadi, 22 Dage efter i Léo, hvor han deltog i Fortifikationsarbejder, da man frygtede Angreb af Franskmændene fra Brazzaville. $\frac{7}{8}$ fra Léo til Bangala, hvor han i Distriktskommisærens Fraværelse anlagde Missionsstationen Nouvelle-Anvers. Kommer $\frac{20}{10}$ til Bumba, hvor han træffer Grev von Götzens Expedition med 200 Ledsagere, lige ankommen fra Falls. Deltager i Nov. s. A. i en Straffexpedition mod Beboerne om N'Dobo, i December i Kampen ved Mowenghé, hvor Kielland mister Livet. Afløser Belgieren Blocteur som Distriktskommisær i Bangala. Iler i Jan. 96, efter Ilbud om Hjælp, til Posten Mowenghé, som de Indfødte angriber; Postchefen, Piedboeuf, dør under Kampen af Hematuri. Vender tilbage til Bangala, hvor han træffer højst sørgelige Forhold, idet Blocteur og 2 andre Belgiere ere døde i Løbet af 5 Dage, alle af Hematuri. Hjem i Febr. 97 som Kaptajn, ved Hjemkomsten til Belgien Kommandant II. Ud 2. Gang $\frac{9}{8}$ 98 og deltog nu i Kampene omkring Kabambarré mod Revoltørerne fra Dhanisexpeditionen. Forfremmet til Kommandant I. Syg hjem i Aug. 99. Genindtraadte nu i den norske Hær som Kompagnichef ved Gudbrandsdalens Liniebataillon. 3. Gang ud $\frac{31}{10}$ 01 og igen til »Province orientale«. Var i Marts 02 i Lokandu (Riba-Riba) paa Vejen til Kiwusøen. Derefter (Norske »Aftenposten« $\frac{10}{2}$ 03) Zonechef i Manyema. Gentagne Gange dekoreret.

Norsk Kaptajn
H. F. Sundt.
Som ung Soldat.

Var i Marts 02 i Lokandu (Riba-Riba) paa Vejen til Kiwusøen. Derefter (Norske »Aftenposten« $\frac{10}{2}$ 03) Zonechef i Manyema. Gentagne Gange dekoreret.

Portrætter af de øvrige nysnævnte 11 svenske og norske Officerer, nemlig af dem, der døde, vil man finde Side 203—06. Deres Biografier komme andetsteds.

Vi slutte da Omtalen her af de nordiske Officerer blandt Congo-farerne med at bringe Billederne af trende yngre Congomænd, Nordmanden, Løjtnant *T. H. Sannaes*, ud $\frac{6}{8}$ 96, der udmærkede sig og saaredes under Kampen mod Revoltørerne i Egnene øst for Stanley Falls og nu for 2. Gang er i Congo som Kommandant I, Svenskerne, Underløjtnant ved Westgötadals Rgt. *K. W. H. Sandelin*, ud $\frac{6}{8}$

96, der i 2 Termer, sidst som Kommandant I, har været i »Province orientale«, hvor han er kommen i Berøring med mange Danske (bl. a. var han en Ven af Løjtnant Rahbek), og Løjtnant i Svea Lifgarde *E. H. L. Adlerstråhle*, ^{14/11} 1898 haardt saaret ved Kabambarré (hvor Rahbek faldt), hvorefter han vendte hjem til Sverige og dekoreredes for sin Deltagelse i denne Kamp baade med en belgisk og en svensk Guldmedaille. Vi komme til at omtale dem begge senere.

Svensk Løjtnant
K. W. H. Sandelin.

Af de Skandinaver, der gik til Congo som Underofficerer, hører kun 1 til de ældre Congofarere. Det var dansk Bøsse-mager *F. F. Hansen*, der tog derned i 1890. Derimod ere fra 1897 ialt 2 danske Sekondløjtnanter, 14 svenske og 2 danske Underofficerer blevne engagerede som Underofficerer. Af Løjtnanterne, der begge avancerede til Souslieutenanter, gik den Ene syg hjem; den Anden er dernede for 2. Gang.

Af de svenske Underofficerer avancerede 6 til Officer (deraf 1 død), 5 døde eller faldt som Underofficerer. Begge de danske Underofficerer vendte syge hjem.

F. F. Hansen gik ud fra Anvers ^{5/11} 90 som »Sergent armurier« (Bøsse-mager) og deltog med megen Bravur i den farlige og besværlige Expedition til Nilen under Vankerekhoven. Kom hjem i Nov. 93, gik Aaret efter til Siam og er nu ansat som Mølleingeniør i Engelsk Birma.

Svensk Løjtnant
E. H. L. Adlerstråhle.

Som Sverige i Begyndelsen af 80erne baade paa søkyndigt og

Christer Grefve Posse.
† i Boma ^{2/6} 1886.

**Gamle
Congo-
farere af
forskellige
andre
Livs-
stillinger.**

og militært Omraade var fortræffeligt repræsenteret i Congostaten, saaledes sendte det ogsaa i den Periode ikke faa Mænd af forskellige andre Livsstillinger derned, hvilke ydede Stanley og Belgierne udmærkede Tjenester og hvis Navne endnu nævnes med Agtelse i Congo. Det var i 83 Herrerne *T. Westmark* og *F. Schröder** i 84 Ingeniør, *C. Grefve Posse*, den unge Student *M. Barfoth*, Ingeniør *C. A. Sjöcrona*, Landmændene *Pellersson* og *C. Hessling* og i 85 Handelsmanden *F. W. Ulff*. Samtidigt med dem var, fra Juli 84, den danske Maskingeniør *P. H. Herløv* i Congo, og endelig opholdt i 1885—87 den svenske Videnskabsmand, daværende Docent, nuværende Professor ved Universitetet i Lund og skandinavisk Generalkonsul for Congostaten, Friherre *H. H. von Schwerin* sig dernede.

T. Westmark var — ifølge »Ymer«, 1886; andre Oplysninger have vi ikke kunnet faa — ansat hos den svenske Konsul i Bruxelles, da han i Maj 83 engageredes i Congoassociationens Tjeneste. Han var efterhaanden ansat paa Stationerne Lutete og Msuata og som »Second« i Bangala. I Nov. 84 gjorde han en Udflugt til Ibanzasøen og skildrede denne Udflugt i »Ymer«, 1885.

* I »Ymer« (86) kaldet *F. Schröder*. I Konsularindberetningerne fra Brazzaville staar opført en *E. W. Schröder*; er formentligt den samme Mand.

Vendte hjem til Europa Apr. 86 og holdt kort efter i »Société de Géographie Commerciale de Paris« et Foredrag: »15 Maaneder hos Menneskeæderne i Øvre-Congo« (se »La Gazette Géographique«, 2. Aarg. Nr. 20).

Schröder havde først været 1 Aar i Natal, gik til Congo $\frac{1}{11}$ 83 som »Agronome« og kom strax til Kwiluegnene, stationeret i Franktown. Syg hjem 85.

Grev Posse, en Brodersøn til Statsministeren, gik ud i Febr. 84. Han havde studeret som Ingeniørelev paa Nordenfeldts Kontor i London samt opholdt sig paa Java og flere andre Steder i Udlandet. I 83—84 var han Stationschef i Boma, i 84—85 i Mpozo. I Oktober 85 vendte han syg hjem, men gik 2. Gang ud i Marts 86 og kom atter til Mpozo. Han døde i Boma af Hematuri den 2. Juni s. A. Stenfelt har i sin Bog »Congominnen« givet sympatetiske Skildringer af Posses høje Skikkelse, hans kavaler-mæssige og kammeratlige Optræden.

Magnus Barfoth var kun 22 Aar, Student fra Universitetet i Lund, Søn af Oberst H. C. Barfoth; fulgtes til Congo med Posse. I Besiddelse af høj Intelligens, sin Dannelse og en prægtig Sangstemme gjorde han et behageligt Indtryk paa Alle. Han ansattes først som »Second« i Manyanga, derpaa som Postchef i Vunda, men gik syg af Feber ned ad Floden i en Baad og døde i Baaden ved Isangila $\frac{14}{10}$ 84.

Sjöcrona, Søn af Obersten i Kronprinsens Husarer, gik ud som Ingeniør i Marts 84, ansattes først som »Second« hos P. A. Møller i Matadi og byggede i denne Stilling den første Jernbro i Congo, nemlig Broen over Lufufloden, dannet af Jerntraadskabler, fæstnede i Træer paa begge Sider af Floden og bærende tværlagte Trægrene. Senere var han Postchef i Vivi. Han gik 2. Gang ud i Sept. 90 paa 2 Aar for Jernbaneselskabet og ydede dette værdifuld Tjeneste ved den første anstrengende Udstikning af Banelinien. 3. Gang ud paa $1\frac{1}{2}$ Aars Kontrakt for Jernbanen som Sektionschef (Grusningsafdelingen). Aaben og trofast, med et ualmindelig stærkt Legeme, var han en af Yndlingene i Congo. Taalte Klimaet godt. Skal nu opholde sig i Sydafrika.

Pettersson, forhenværende Landmand fra Östergötland, gik ud i Maj 84, blev først »Second« i Lukungu, saa Postchef i Mokumbi og døde af Malaria $\frac{10}{8}$ 85, formentligt som Postchef i MBèle-MBèle. Feberen havde, som det saa ofte gaar, gjort Pettersson saa nervøs, at det grænsede til Sindssyge. Som Exempel paa, hvilke sjælelige Lidelser en saadan sygelig Tilstand under de ejendommelige Forhold dernede kan medføre, ville vi gengive, hvad Herløv anfører om sin Kammerats sidste Levetid:

Svensk Ingeniør
C. Hessling.

»Hr. Pettersson ankom — paa Vejen til MBèle-MBèle -- til Manyanga-Syd, hvor jeg var Næstkommanderende, sidst i December 84 eller først i Januar 85. Han led af sygeligt overdrevne Forestillinger om Negrenes Had til Mundelle. Han opholdt sig der en Nat og laa i min Chimbek, som var klinet op af Ler og med stampet Lergulv, hvorfor der var behagelig køligt derinde. Gaardspladsen var paa Hyttens sydlige Side, medens et Verandatag, hvilende paa Træstolper, overskyggede Indgangen paa Nordsiden; under dette Tag var der altid posteret 2 Haussaer eller Zanzibaritter som Skildvagter. Pettersson undersøgte omhyggelig Værelset, forinden han lagde sig. Der var kun eet Vindue, nærmest ved min Seng, og det var om Natten lukket med Florgaze, spilet paa en Ramme. Næppe var jeg falden i Søvn, før Pettersson vækkede mig ved at tænde Lys, hvorpaa han atter lagde sig; atter vækkede han mig ved at efterse Gevær og Revolver og endelig ved at spørge mig, om jeg ikke hørte noget. Saaledes blev han ved hele Natten, til jeg næsten havde glemmt min Medlidenhed med hans Lidelser af Trang til Hvile. Næste Dag afrejste han, ledsaget af en Flok Haussaer, men skrev mig fra hver følgende Elape hjerteskrærende Breve til med Anmodning, snart om at komme ham personligt til Hjælp, snart om at sende ham Proviant eller Medicin, hvilket var umuligt, da jeg ikke kunde forlade Manyanga uden videre, og da han havde faaet rigelig Forsyning for 5 Dages Rejse. Hans sidste Brev lik jeg i Lutete (se nedenfor) faa Dage før hans Død. I dette skildrede han med Gru, hvordan Slangerne bemægtigede sig hans Hus, saa de dagligt saas i Mængde paa Taget, medens de Indfødte viste ham afgjort Fjendskab. Har denne Beskrivelse nu end været stærkt paavirket af Petterssons nervøse Tilstand, saa ved jeg paa den anden Side fra Englænderen Mr. Edmonds, der ogsaa en Tid lang var Chef paa samme Post, at Forholdene ikke vare behagelige der hverken med Hensyn til Krybet eller til de Indfødte. Men det, der særligt har pint min Kammerat, var naturligvis det, at han var ene Hvid paa Posten og ikke havde Tillid til Nogen blandt de Farvede.«

Hessling, Landmand (Agronom), kom ud $\frac{1}{6}$ (gik fra Liverpool $\frac{22}{3}$) 84, var først »Second« i Banza Manteka under P. A. Møller og senere i Mpozo. Syg hjem i Okt. 85.

Ulf gennemgik Handelsinstituttet i Anvers, hvervedes fra $\frac{1}{2}$ 85 for Staten og ansattes som »Agent commercial«, først i Manyanga, senere i Vivi. Blev hele 4 Aar derude. 2. Gang afsted i Apr. 89 som Distriktskommisær. Blev saa Direktør for »La Compagnie des Produits du Congo«, var i 9 Maaneder midlertidig Direktør dernede for »La Société Belge du Haut-Congo«. Hjem i Maj 93 og overtog sit Selskabs Ledelse i Europa, til han atter for 3. Gang gik til Congo i Apr. 94. Det var »La Compagnie des Produits«, som indførte Kvæg og Heste til Congo, hvor det paa den græsrigge Ø Mateba oprettede Parker af disse Dyr og af mindre Kreaturer og Høns. Det forsynede i 94 fra 21 Stationer, dels paa nævnte Ø, dels andet Steds, hele Nedre-Congo med forskt Kød. Ulf døde i 1896 af Hematuri. Han var den, der, næst efter Dannfelt, gjorde sig mest bekendt af alle de ældre Congofarere. Han havde ægtet en belgisk Dame.

Herløv gik fra Liverpool i Juli 84 sammen med Ltnt. Hintze, kom til Isangila og deltog under Belgieren *Valcke* i Transporten af Damperen »Stanley«. Derpaa blev han »acting chief« — alting gik endnu paa Engelsk — i Manyanga-Syd fra Dec. 84—Febr. 85, gik derfra til Lutete paa Rekreation, men maatte overtage denne Post, da Chefen, Engländeren *Edwards*, døde nogle Dage efter hans Ankomst. Blev syg i Marts 85 og laa en Tid i Boma. Sendtes derpaa til Mpozo som »acting« hos Grev Posse, der var syg, men fik Tilbagefald og vendte efter et langt Sygeleje i Juni 85 tilbage til Belgien, hvor han havde haft Ansættelse for Congofarten. Nu Fabriksinspektør i Aarhus.

Dansk Maskiningeniør
P. H. Herløv.

Léo var han sammen med Håkansson, der skulde rekognoscere Inkissiflodens Løb, og gik fra Manyanga nord om Katarakterne til Vivi, hvorpaa han berejste det portugisiske Sofnoland. Ved Nytaar 87 gik han fra San Antonio til Noki gennem Mussorongoernes Land og gennemstrefjede Angola og Egnen om Mossamedes og Kabinda samt Kakongo. Paa en af disse Ture fandt han ca. 1 Mil fra Kapadron Resterne af den af Diogo Cam oprejste, men af Hollænderne nedbrudte Marmor-søjle (se foran Side 4), som skulde markere Portugiserens Besiddelse af Landet. Dette Fund skaffede ham Æresbevisninger i Lisboa, hvortil han kom i Maj 87. I Aug. 87 blev han udnævnt til Congostatens Konsul for Sverige og Norge, i Okt. 97 til samme Stats Generalkonsul for de tre skandinaviske Riger. Sidstnævnte Aar var han tillige bleven Professor ved Universitetet i Lund. Talrige Skandinaver have gennem ham erholdt Ansættelse i Congo.

Svenskeren, Direktør F. W. Ulf.
† 1896.

Friherre von Schwerin, Dr. phil. 84, derpaa Docent ved Universitetet i Lund i Geografi og Statsvidenskab, var allerede i 81 adjungeret Kommisær for Sverige ved den 3. internationale geografiske Kongres og Udstilling i Venezia, studerede derpaa i Paris og deltog som Representant for »Sv. Sällskap för Antropologi och Geografi« i den geografiske Kongres i Toulouse 1884. Han havde altsaa alt et anset Navn som Videnskabsmand, da han med Understøttelse af Udenrigsministeriet og det »Geografiske Selskab« i Stockholm i Nov. 85 tiltraadte Farten til Afrika og berejste Kassai indtil Luébo og Congo indtil Falls, som Araberne netop overfaldt og erobrede 6 Dage efter hans Afrejse derfra. Paa Nedturen fra

Professor, General-konsul, Friherre von Schwerin.

Frih. von Schwerin var selv aldrig syg i Congo trods anstrengende Marcher. I sine Skildringer fra Congo i »La Gazette Géographique« i Aug. 87 skrev han derfor at »Klimaet i Congo udgør ingen Hindring«. Trods sine heldigere personlige Erfaringer turde Friherren maaske dog nu have modificeret denne Anskuelse noget. De nøgne Fakta have jo indtil Datum ikke givet hans Udtalelser Medhold.

Stanley havde foreslaet, at man skulde kalde Congo-floden Livingstone-floden. En Tid lang anvendte man virkelig ogsaa dette Navn i England, og derfor kom den første engelske evangeliske Mission, der beskæftigede sig med det nyopdagede Land, til at hedde »The Livingstone Inland Mission«. Ledelsen af dette Foretagende paatog *Fru Guinness* sig, hvis Mand, Dr. *Grattan Guinness*, i 1873 havde oprettet Missions-skolen »Harley College« i London, fra hvilken i Aarenes Løb 1168 Missionærer (887 Mænd, 281 Kvinder) ere udsendte over hele Verden, deraf 96 alene til Congo. »Livingstone Inland Missionen« var konfessionsløs: den antog i sin Tjeneste Mænd og Kvinder af alle evangeliske Trossamfund.

Skandinaviske Missionærer i Congo.

Allerede i Jan. 78 afsejlede de to første Missionærer fra Liverpool til Congo, nemlig Englænderen *Craven* og Danskeren *Strøm*. I Juni s. A. fulgtes de af Englænderen *Telford* og Danskeren *Johnsen*, og inden Aarets Slutning kom til *Cravens Hustru* og Danskeren *C. Petersen*. Man anlagde i 78 Stationerne *Cardiff* og *Palaballa*; sidstnævnte Sted døde *Telford* i Nov. s. A. som den første Congo-missionær, der ofrede Livet i denne Gerning. Tilgangen af Missionærer fortsattes i stigende Tal; blandt disse mødte ogsaa *Johnsens Hustru*. I 1879 anlagdes *Banza Manteka* ved Kwilufloeden, og her døde *Petersen* i Maj 1880. Den mest fremtrædende engelske Missionær fra disse Aar under denne Mission var den foran (Side 15) nævnte *Mc. Call*, der døde paa Madeira paa Hjemvejen fra Afrika i Nov. 81. Blandt Missionærerne fra den følgende Aargang befandt sig Danskeren *P. Frederiksen*, som endnu opholder sig i Congo.

De første Skandinaver under »Livingstone Inland Missionen.«

Missionsforstander
Dr. E. J. Ekman.
Ordførende Medlem af
Bestyrelsen for »Svenska
Missionsförbundet.«

Imidlertid havde man i August 1878 paa et stort Prædikantmøde i Stockholm dannet »Svenska Missionsförbundet«. En af Hovedaarsagerne hertil var Striden om den Augsburske Konfession og Ønsket om at berede troende unge Mænd og Kvinder, der ikke vilde binde sig til denne Konfession, Lejlighed til at ofre sig for den ydre Mission. Blikket rettedes strax paa Congoegnene, og da det Selskab, som repræsenteredes af Ægteparret *Guinness*, havde stillet sig paa samme konfessionelt brede Basis, saa besluttede man at sætte sig i Forbindelse med dette, og begge Selskaber enedes da om en fælles Samvirken i Congo.

»Svenska Missionsförbundet« og »Livingstone Inland Missionen« slutte sig sammen om Arbejde i Congo.

Den mest fremtrædende Personlighed i Ledelsen af »Svenska Missionsförbundet« er Dr. *E. J. Ekman*, fra det første Aar og indtil Datum Medlem af Bestyrelsen af samme og nu Forstander for Missionsværket.

Den første svenske Congo-missionær var *C. J. Engvall*, afgaaet fra London $\frac{1}{7}$ 1881. Efter ham fulgte i Febr. 82 *N. Westlind* og *K. J. Pettersson*.

Et Par biografiske Oplysninger om disse ældste Congo-missionærer heroppefra turde hidsættes.

Om *Strøm, Johnsen* og hans Hustru og *Petersen* har det desværre ikke været muligt at faa videre Oplysninger. Petersen døde, som sagt, i Maj 80 i Banza Manteka. Om Johnsen opgave iøvrigt Nogle, at han er dansk, Hustruen norsk, Andre det omvendte; vi have holdt os til den første, maaske fejlagtige Paastand.

Frederiksen (kalder sig dernede *Frederickson*) tilhører Baptistsamfundet. Han er fra Vandløse ved Ringsted, kom først til Palaballa, saa til Banza Manteka. Midt i 80erne var han hjemme i Europa og ægtede i Maj 87 i London sin norskfødte Hustru, *Mathilde Magdalene, f. Reuter*, der fulgte ham til Afrika med det samme. I 88 var han atter i Palaballa, derpaa igen i Banza Manteka, 3 Aar efter atter hjemme, gik sidste Gang ud 1902. Er nu den ældste danske Congomissionær, har vel ialt været 15—16 Aar dernede, ligesom hans Hustru er den Kvinde heroppefra, der har holdt bedst ud i Congo. Ægteparret er nu i Kifwa.

Dansk Missionær P. Frederiksen
og hans Hustru, f. Reuter.

Engvall afgik fra Liverpool sammen med Frederiksen og en Englænder. Han ansattes paa Stationen Palaballa, men maatte hurtigt vende hjem paa Grund af Sygdom. Er nu ved West-End-Missionen i London.

Westlind ansattes i Mukimbugu. Han var et stort Sprog-talent, lærte hurtigt at tale Fiot og sysselsatte sig ligeledes tidligt med Oversættelser paa dette Sprog. Hans Arbejder af denne Art ere: Johannes Evangelium, en Læsebog, det nye Testamente, en Sangbog, en Congogrammatik; han var altsaa en meget flittig Mand. Kom tilbage til Sverige i 85 og gik atter ud 87, sidste Gang ud 93. I Slutningen af 94 maatte han af Helbredshensyn tage hjem til Europa, men døde undervejs i Las Palmas af Lungesvindsot $\frac{3}{4}$ 95. Hans Billede ses Side 223.

K. J. Pettersson, fra Dalarne, kom først til Lukungu, sendtes saa til Stanley Pool sammen med Englænderen Clark for at bygge Stationen der, da han er en fremragende praktisk Dygtighed, derpaa videre med Englænderen Banks til Équateur for paany at bygge Station, gjorde herfra en Rejse til Falls og vendte i Foraaret 86 hjem til Sverige. Har siden stadigt med mellemsfaldende Orlov opholdt sig i Congo. Hosstaaende ses han og hans Hustru, *Augusta, f. Ståhl*, fra Småland, der første Gaag gik ud i 93.

I 1884 begyndte det at knibe med Pengene for »Svenska Missionsförbundet faar sit eget Distrikt i Nedre-Congo.« *Livingstone Inland Missionen*, hvorfor den traadte i Underhandlinger med den Amerikanske Baptistmission »The American Baptist Missionary Union«, som saa i Løbet af de nærmest paafølgende Aar overtog samtlige dens Stationer i Congo med Undtagelse af *Mukimbugu*, der fra 1886 overlodes udelukkende til »Svenska Missionsförbundet«. Fra dette Aar udfolder dette Selskab en stor Virksomhed i Nedre-Congo, hvor det, foruden den gamle Station, Mukimbugu, syd for Floden (i Nærheden af Kwilus Udlob i samme), har anlagt de nye Stationer *Kibunzi, Diadia, Nganda, Kingenge* og *Kingoyi* nord for Congo i Eggen vest for Manyanga. Mange Mænd og Kvinder udsendtes, men store vare ogsaa Tabene.

Missionær K. J. Pettersson
og hans Hustru, f. Ståhl.

I Aug. 86 vendte *Westlind* tilbage til Congo, ledsaget af *K. F. Andrae, K. J. Nilsson* og *L. F. Hammerstedt*, der alle senere døde dernede. I Apr. 87 gik *K. J. Pettersson* 2. Gang ud, og med ham fulgte *J. W. Håkansson* og *H. Skarp*. *Håkansson* kom syg hjem, Sidstnævnte døde dernede. I Apr. 88 udsendtes *K. T. Andersson, M. Rangström, Wilhelmina Svensson, Anna Andersson* og *Elisabeth*

»Svenska Missionsförbundet faar sit eget Distrikt i Nedre-Congo.«

Afdøde svenske Congomissionærer.

I. 1887—91.

Elisabeth Karlsson.
† i Tundua (Underhill) ^{23/7} 88.

L. F. Hammarstedt.
† i Mukimbungu ^{21/2} 87.

Anna Andersson.
† i Mukimbungu ^{22/1} 89.

Finlænderen N. Tufvesson.
† paa Hjemrejsen ombord paa
Oceandamperen ^{11/10} 90.

C. J. Nilsson.
† i Mukimbungu ^{11/11} 91.

Ida Wilhelmina Svensson.
† i Tundua (Underhill) ^{14/4} 90.

Afdøde svenske Congomissionærer.

II. 1892—94.

Augusta Charlotta Waxgren.
† i Nganda ¹⁰/₈ 93.

M. Rangström.
† i Kibunzi ²²/₁ 92.

K. F. Andreae.
† i Nganda ⁹/₁₂ 93.

Anna Sofia Karlsson.
† i Nganda ²⁷/₁ 92.

Dr. K. S. Walfridsson.
† i Mukimwika ⁷/₆ 93.

J. A. Norén.
† i Nganda ¹¹/₈ 94.

A. L. Werlin.
† i Londe ²⁷/₁₂ 94.

Afdøde svenske Congomissionærer.

III. 1895—98.

N. Westlind.
† i Las Palmas $\frac{2}{3}$ 95.

Carolina Andreae,
f. Gustafsson.
† i Nganda $\frac{9}{16}$ 95.

Maria Nyberg.
† i Diadia $\frac{10}{9}$ 95.

H. Skarp.
† i Diadia $\frac{10}{11}$ 95.

J. G. Palmer.
† i Matadi $\frac{2}{4}$ 97.

Albertina Ruthström.
† i Nganda $\frac{20}{12}$ 96.

K. J. Axelsson.
† i Londe $\frac{26}{10}$ 95.

Anna Sofia Karlsson.
† i Kibunzi $\frac{20}{7}$ 98.

Ida Wilhelmina Svensson.
† i Nganda $\frac{27}{11}$ 98.

J. P. Lindén.
† i Mukimbu $\frac{10}{10}$ 98.

Afdøde svenske Congomissionærer.

IV. 1899—1901.

A. Th. Strandman.
† i Londe $\frac{5}{9}$ 99.

A. Brink.
† i Londe $\frac{27}{3}$ 99.

I. Johansson.
† i Mukimbungu $\frac{5}{4}$ 99.

Matilda Sofia Flodén,
f. Johansson.
† i Diadia $\frac{27}{4}$ 99.

Maria Nilsson.
† paa Hjemrejsen ombord paa
Oceandamperen $\frac{7}{6}$ 99.

Anna Eriksson.
† hjemme $\frac{26}{11}$ 99.

S. Baur.
† hjemme $\frac{14}{12}$ 99.

Anna Nilsson.
† hjemme $\frac{2}{9}$ 00.

Erika Johansson.
† i Diadia $\frac{12}{12}$ 00.

A. W. Lagerin.
† hjemme $\frac{12}{2}$ 01.

J. Larsson.
† i Mukimbungu $\frac{7}{8}$ 01.

Afdøde norske og danske Congomissionærer.

C. A. Borella.
† i Vivi Sept. 91.

J. E. Broholm.
† i Kinjila 28/11 91.

F. C. Gleichmann.
† i Léopoldville 17/6 93.

Louise Jensen,
f. Rasmussen.
† i Utterslev ved Kjøbenhavn 20/1 97.

W. P. Rasmussen.
† i Isangila 2/2 95.

Sina Nielsen,
f. Finwall.
† i Kifwa 27/8 01.

C. Nielsen.
† paa Hjemrejsen i London
20/11 01.

Karlsson, de første Kvinder fra »Förbundet«; K. T. Andersson vendte syg hjem nogle Aar senere, de andre Fire døde i Congo; Anna Andersson begravedes i samme Grav, i hvilken hendes forudgangne Trolovede, Hammarstedt, hvilede. I 89 kom *W. Sjöholm*, *W. Walldén*, *Augusta Waxgren* og *Westlinds* Hustru *Selma* derned; af disse er dog kun *Augusta Waxgren* død. Men af alle de i 80erne udsendte 17 svenske Mænd og Kvinder døde de 10.

Indtil Nytaar 1903 havde »Förbundet« ialt udsendt 47 Mænd og 47 Kvinder, men af disse døde 19 Mænd og 15 Kvinder i Afrika eller efter Opholdet dernede. Paa samme Tidspunkt vare ialt 25 Mænd og 26 Kvinder i den svenske Congomissions Tjeneste, og af dem opholdt 15 Mænd og 17 Kvinder sig for Tiden i Afrika.

Iøvrigt henvises med Hensyn til Enkelthistorier som tidligere til Tillæg I.

Ved Siden af dette Svenskernes betydelige Missionsarbejde i Nedre-Congo have vi dog endnu tilbage at omtale de Skandinaver, der efter 80erne have fundet Ansættelse i fremmede Missioners Tjeneste dernede. Der er ikke flere end, at vi godt kunne tage dem alle med her.

For de *amerikanske Baptister* gik ud, i 88 Danskeren *J. E. Broholm*, i 89 Svenskeren *E. V. Sjöblom*, i 90 Danskeren *F. C. Gleichmann* og hans Hustru, i 92 Danskeren *C. Nielsen* og hans norskfødte Hustru *Sina, f. Finwall*. De ere alle døde undtagen Fru *Gleichmann*.

Skandinaviske Missionærer under den amerikanske Baptistmission.
Broholms Forældre hørte til Baptistmenigheden i København. Allerede i 83 tog han, 25 Aar gammel, til England for at blive Missionær og derfra til Amerika, hvor han uddannedes paa Missionsskolen i Morgan Park. Han havde en ubetvingelig Lyst til at gaa til Afrika, ordineredes i den københavnske Menighed i Sept. 88 og afrejste $\frac{3}{10}$ s. A. fra Liverpool med S/S »Ambriz«. $\frac{21}{11}$ naaede han Banana, gik et Par Dage efter med en lille Damper til Uango-Ango og derfra til Fods til Underhill, derfra næste Dag til Palaballa, hvor han traf Frederiksen og dennes Hustru. I Nov. 89 kom han til Banza Manteka og anlagde i Foraaret 90 i Forening med Frederiksen Stationen Kinjila, hvor han saa virkede ufortrødent, til han døde af Feber $\frac{25}{11}$ 91. Hans Kammerat, Frederiksen, der havde været paa Orlov i Europa, kom tilbage til Kinjila netop 5 Dage før, tidsnok til at lukke Venens Øjne. (Med Hensyn til flere Enkeltheder i denne Mands smukke Liv henvise vi til de danske Baptisters »Missionshistoriske Smaaskrifter« Nr. 1: »Tre Aar i Afrika« og Nr. 6—7: »Kinjila og Kifwa«, begge forfattede af *Broholms* Broder, Menighedsforstander *Aug. Broholm*.)

De dansk-norske Baptister havde ved Anlægget af *Kinjila* faaet deres eget Virkefelt; thi, skønt Udgifterne ved Missionsvirksomheden paa denne Station naturligtvis for største Delen afholdes af det amerikanske Baptistmissionselskab (»The American Baptist Missionary Union«), i hvis Tjeneste baade de dansk-norske og svenske Baptister staa, saa ydes der dog Congomissionen aarlige Understøttelser herhjemmefra, hvilke specielt komme ovennævnte Distrikt til gode. I 96 flyttedes imidlertid Hovedmissionsstationen fra *Kinjila* til *Kifwa*, som ligger nærmere Jernbanen, hvorefter den gamle Station blev selvstændig Udstation med en indfødt Evangelist.

Sjöblom var svensk Baptistmissionær og gik ud for »The Congo Balolo Mission«, men ansattes fra 92 i det amerikanske Baptistmissionselskabs Tjeneste, dog for en Del lønnet af de svenske Baptister. Havde først Station i Bolengi, der nu er afstaaet til »The Christian Disciples Mission«, senere i Ikoko (Bangala), hvor han døde $\frac{20}{1}$ 1903.

Gleichmann, født i København, udsendtes tilligemed sin Hustru fra Amerika, hvor han havde opholdt sig i 14 Aar. Han ansattes i Congo paa den amerikanske Baptistmissions Station i Léopoldville under Dr. Sims. Den $\frac{17}{6}$ 93 døde han her af Klimalfeber, og hans Hustru rejste med deres lille Barn tilbage til Amerika, hvor hun nu bor.

Chr. Nielsen var fra Jomfruens Egede ved Præstø, sluttede sig i 86 til Frimissionen i København, giftede sig i 88 og rejste til Canada, hvor Konen døde. Han uddannedes derpaa i Morgan Park

Baptistseminarium og besluttede, da han fik Budskab om Broholms Død, at optage det afbrudte Arbejde, hvorpaa han sendtes til Afrika. Han rejste ud i 92 med sin 2. Hustru, *Sina Finwall*, født i Bergen, og virkede i 3 Aar i Kinjila og Kifwa. Derpaa syg hjem til Amerika. 98 gik begge ud igen. Men den 27/8 01 døde Hustruen i Kifwa, og Nielsen vendte atter syg hjemefter; han naaede imidlertid med sit 2 1/2 Aar gamle Barn ikke længere end til London, hvor han døde paa et Hospital 29/11 s. Aar.

For »Bishop Taylors Mission« (Amerikanske Metodister) gik følgende danske Missionærer ud: I 87 *W. P. R. Rasmussen*, i 90 *C. A. Borella*, i 94 *C. H. Jensen*, Sidstnævnte ledsaget af sin Hustru, Søster til Rasmussen.

Rasmussen, fra Gislinge ved Holbæk, kom i sit 18. Aar til Kalifornien, hvor han sluttede sig til Metodistkirken, gik i 87 til Congo, men tog hjem i 90 med fuldstændig nedbrudt Helbred; de første Dage paa Oceandamperen henlaa han uden Bevidsthed. 2. Gang ud Febr. 91. Paa Vejen lærte han *Helen Emily Chapman* fra Philadelphia at kende, der ogsaa vilde til Congo som Missionær, og hun blev hans Hustru. Begge maatte dog snart vende syge hjem. Rasmussen var nu en Tid lang ansat som Prædikant ved den danske Metodistmenighed i Des Moines i

**Danske
Metodist-
missionæ-
rer ud-
sendte fra
Amerika.**

Yowa. 3. Gang ud med Hustru og Barn i Foraaret 94. Men Feberen angreb dem atter, og Rasmussen døde i Isangila 1/2 95. Han var en meget nidkær Mand i sin Virksomhed. Hustruen vendte syg hjem med Barnet, der senere døde.

Borella var fra Saxkjøbing og først Sømand og Maskinist, havde ført Sejlskibe fra Amerika. En Del Aar Præst i et Sømandshjem i New York. Sidst hjemme i Danmark i 78. Var i Congo Kaptajn paa »Taylor Missionen«s Agterhjulsdamper, som han førte fra Banana til Vivi og derfra over Land til Isangila. Damperen skulde have været bragt til Léo; men dette maatte opgives, da den var for tung at transportere. *Borella* døde i Vivi omtrent i Sept. 1891.

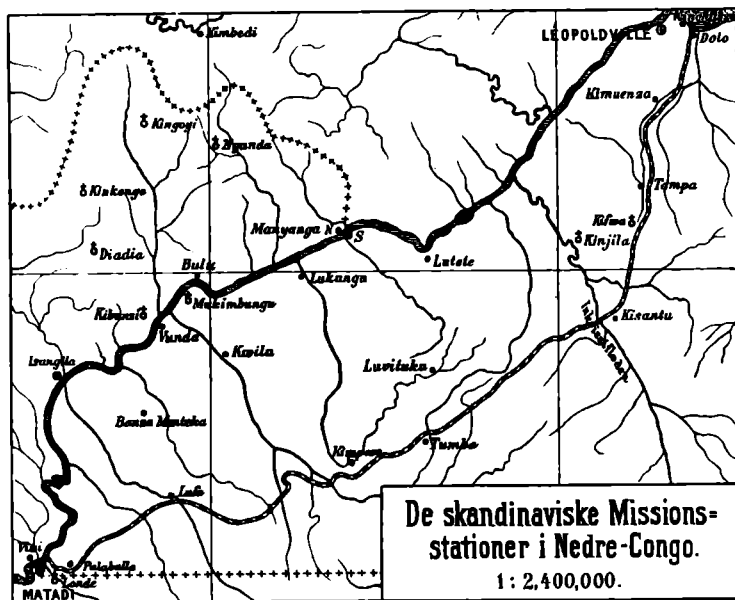
C. H. Jensen, fra Vindinge ved Roskilde, gift med Rasmussens Søster *Louise*, gik tilligemed sin Hustru som Missionær til Congo sammen med Svogeren i Apr. 94 og var først i Vivi,

senere i Isangila i c. 2 1/2 Aar. Men begge Ægtefolkene maatte i Nov. 96 gaa syge hjem af Hematuri, og Hustruen døde af denne Sygdom i Utterslev ved Kjøbenhavn den 10/1 1897. Jensen selv bor nu igen i Vindinge.

For »Den Internationale Missionsalliance« (»Christian and Missionary Alliance«), hvis Leder er Rev. *A. B. Simpson* i New York, er endelig for et Par Aar siden sendt en svensk kvindelig Missionær, Frøken *Ida Malmquist* til Congo. Hendes Opholdssted dernede kende vi ikke.

**Svensk
kvindelig
Missionær,
udsendt
fra den
internatio-
nale
Alliance-
mission i
Amerika.**

Da vi omtalte de skandinaviske Officerer og Underofficerer, der til Lands tjente i Congostatens Troppestykke, bemærkede vi, at der neppe kunde findes nogen bedre Maalestok for, hvad disse Mænd have været for Congostaten, end den lange Række blandt dem, der mistede Livet, og vi henviste til Billederne af de Afdøde. Det samme ville vi gøre med Hensyn til Missionærerne; thi baade Katolikker og Protestanter ere i stort Tal bukkede under ved Missionsvirksomheden

i Congo. Allerede af en Opgørelse for Protestanternes Vedkommende fra Slutningen af 1890 ses det, at de engelske Baptister indtil da dernede havde mistet 25 af 66 Udsendinge

(379 ‰ [pro Mille] eller 38 pro Cent), de amerikanske Baptister 18 af 71 (254 ‰), Simpsons Mission 1 af 9, Biskop »Taylors Mission« 7 af 31 (226 ‰) og »Svenska Missionsförbundet« 5 af 23 (217 ‰). Og for de nordiske Missionærer alene stiller Sagen sig nu saaledes, at af 112 mandlige og kvindelige svenske, norske og danske Udsendinge havde ved Nytaaret 1903 ialt 43 eller 391 ‰ = 38 pro Cent — altsaa forholdsvis omtrent lige saa mange som af Officerer og Underofficerer — ofret Livet for Christendommens og Civilisationens Udbredelse i hine Egne, idet de døde enten dernede eller senere af Følgerne af Opholdet; af de dansk-norske Missionærer (10 danske Mænd, 1 dansk og 5 norske Kvinder) døde endog 6 Mænd og 2 Kvinder, eller 667 ‰ = 67 pro Cent. Dette Martyrernes store Antal viser, hvilken Alvor Missionærene have lagt i deres Arbejde; med saa høj en Indsats har denne deres Gerning ikke været uden Frugt. Paa en Enkelte nær — Chr. Petersen — er det lykkedes os at tilvejebringe Billeder af alle de afdøde Missionærer. De findes foran med Undtagelse af Sjöbloms, som først kom os i Hænde i sidste Øjeblik, men som vi nu anbringe her nedenfor. Mange Congo-farere ville sikkert iblandt dem genkende Mænd eller Kvinder, de have truffet paa deres Vandringer og hos hvem de have nydt Venlighed og Gæstfrihed.

Dansk Missionær C. H. Jensen og hans Hustru paa Vandring.

Svensk Missionær E. V. Sjöblom.
† i Ikoko 29/1 1903.

XIII.

Dødeligheden blandt Europæerne i Congostaten.

I vor korte Fremstilling foran af den unge Congostats Tilbliven og første Historie havde vi Lejlighed til gentagne Gange at berøre de store Tab af Menneskeliv, som Rejser, Expeditioner og Opholdet i det hele dernede have medført for Europæerne. Vi omtalte den ulykkelige Tuckeyexpedition, der i 1816 i 3 Maaneder af sine 56 Hvide mistede 19, eller en Trediedel af hele Styrken, af hvilke 19 endog de 14, eller en Fjerdedel af Styrken, bukkede under ved Forsøget paa at trænge ind i Landet hinsides Katarakterne. Vi berørte de belgiske Expeditioner til Tanganikagegnene i 1877—82, som kostede Associa-

tionen 7 af dens dygtigste Mænd. Vi dvælede ved Hovedbegivenhederne under Stanleys Opdagelse af Congoflodens Løb og saa, hvorledes han paa denne Rejse efterlod alle sine 3 hvide Ledsagere som Ofre for sine Bedrifter. Vi fortalte om store Mandefald baade under Kampene med Araberne og under Soldaterrevolterne og de andre Stridigheder med de Indfødte. Vi nævnedes de første skandinaviske Martyrer for Congostatens Sag. Og paa de nærmest foregaaende Sider berørte vi nu atter den triste Skygge, der følger Europæernes Færd overalt i disse Egne: den store Dødelighed blandt de Hvide.

Nu skriver imidlertid *Stanley* i 1885 i Fortalen til sin Bog »Congofloden og Grundlæggelsen af den frie Congostat«:*)

»Verden har faaet nok af den gamle Kællingslauder om »forfærdeligt Klima«, »Don Quixoteri« og andet Nonsens. Flere Hundrede unge Europæere ere blevne kastede ind i Hjertet af »det morderiske Fastland«, og jo dybere vi sendte dem ind i Landet, jo færre mistede vi, og jo bedre befandt de sig. Nu bryder man sig ikke mere om, hvad interesserede Købmænd, egenkærlige Forfattere eller afskedigede Agenter fortælle om Klimaets Farer; vi have prøvet disse til Gavns i 6 Aar; der er ikke halvt saa megen Sygelighed i Congobækkenet, selv i dets

**Stanleys
dristige
Udtalelser
om Congo-
statens
Klima.**

*) Oversættelsen paa Dansk ved daværende Kaptajn af Flaaden *O. Irminger*, se forøvrigt Bogfortegnelsen bag i denne Bog.

nuværende oprindelige Naturtilstand, som i Arkansas lavtliggende Egne, og dog er Befolkningen i denne Stat bleven fordoblet i de sidste 35 Aar.«

Ligesom den berømte Mand i det hele i denne Bog oftere er affejende i sin Dom over sine Hjælpere, saaledes haaner han specielt paa en temmelig flot Maade de nyankomne Congofareres Uvidenhed med Hensyn til, hvorledes de skulle forholde sig i det dem uvante Klima, og skyder næsten al Skyld for Sygdom og Dødsfald paa denne Uvidenhed eller paa taabelig Uforsigtighed. Han burde hellere i et Hovedafsnit i sin Bog have indtrængende opfordret til i Europa — specielt i Bruxelles — at oprette en Skole til Undervisning i Tropehygieine og andre nødvendige Kundskaber for de vordende Congo-mænd. Men tværtimod: i Sammenhæng med sine Bemærkninger om de andre Congo-farere behandler han, uden at ane de virkelige Aarsager til Malariaen, denne »Feber« som en Ubetydelighed, som Enhver med Lethed kan kurere, naar han blot vil bruge sin Fornuft.

Det er derfor heller ingen blid Medfart, Stanleys nævnte Bog faar allerede i 1885

Protester i »Petermanns Mitteilungen«. Det hedder her bl. a.:

mod »Underholdende er Værket, det er der ingen Tvivl om; den Maade, hvorpaa Stanley
Stanleys forstaar at blive færdig med de ofte frygtsomme, ofte truende optrædende, ofte rovbegærlige
Udtalelser. Indfødte, er morsom, tilmed, da den er skildret med godt Humør. Men om ogsaa Stanley
paastaar, at hans Værk kun er fuld og ubestridelig Sandhed, saa kan man dog ikke værgе sig for det
Indtryk, at det i det hele og store er et Tendensskrift, som bestræber sig for at fremstille Udsigterne for
en Udbytning af Congobækkenet i gunstigst muligt Lys, medens Skyggesider og Besværligheder kun
berøres i Forbigaaende. Stanley behandler indgaaende de klimatiske Forhold, hvilke, efter hans Skildring,
ere langt bedre end deres Rygte. Men i Stedet for at haane og spotte de unge uerfarne Mænd, som af
Ukendskab til en passende Levemaade uforsigtigt udsætte sig for Solens og en brat Temperaturforandrings
fordærvelige Indflydelse, havde det været mere sømmeligt, om han havde modtaget disse Medarbejdere
ved deres Ankomst til Congo med kloge Leveregler.«

Det er en knusende Bebrejdelse, der herved alt for 17 Aar siden fra anset Side rettes mod den Maade, hvorpaa den store Opdagelsesrejsende optraadte for at fremme sine og Andres højtstræbende Planer. Hans Udtalelser staa da ogsaa i den aller skarpeste Modsætning til den amerikanske Udsending Mr. W. P. Tisdels Indberetning af 29. Juni 1885 til Statssekretariatet i Washington, i hvilken Beskrivelsen af Congostatens Klima lyder som følger:

»Klimaet i Congolandet, især i Egnen nedenfor Stanley-Pool, er slet, og kun faa Hvide ere i Stand til at opholde sig der i et længere Tidsrum uden at paadrage sig en eller flere af de der fremherskende skrækkelige Sygdomme. Galdefeber eller pernicios Feber er det, man maa være mest bange for, og i de fleste Tilfælde er denne Sygdoms Udgang skæbnsvanger. Den optræder ganske pludseligt for, hvis den ikke strax standses, at antage samme Karakter som den gule Feber, hvorpaa den efter 2 eller 3 Dages Forløb, ofte kun efter faa Timer, medfører Døden. Dødeligheden blandt de Hvide er forfærdelig; i intet andet Land har jeg set noget lignende. Den Fremmede kan med Sikkerhed regne paa, strax efter sin Ankomst til Landet at faa Dyssenteri eller Feber; denne Skæbne undgaar Ingen! Disse to sidste Sygdomme vige hurtigt for lægekyndig Behandling eller lade sig fjerne ved øjeblikkelig Klimatforandring, d. v. s., derved, at man sender den Syge til Kysten eller til det kølige Nedre-Angola; men den pernicios Feber ender næsten altid med Døden. Man siger, at Klimaet skulde være bedre i Nærheden af Stanley-Pool end i de nedre Egne; efter min Erfaring er Forskellen meget ringe. Jeg fandt megen Sygdom ved Stanley-Pool, ligesom det faktisk var en Undtagelse overhovedet at træffe nogen Hvid, der befandt sig vel. — —«

Englænderen H. H. Johnston erklærer imidlertid som Stanley, at det er de unge Europæeres egen Uforsigtighed, der bærer Skylden for de hyppige Dødsfald, og i 1887 skriver Mr. Holman Bentley:

»Klimaet i Congo er gjort slettere, end det fortjener. Som alle tropiske Regioner har Landet Malariafebre, som have krævet mange Ofre. I Almindelighed antage disse Form af intermitterende Feber (∴ Feber, der optræder en Række Gange med en eller flere Dages Mellemrum), begyndende med et Anfald af Koldfeber. Undertiden vare de længere Tid med aftagende eller stigende Heflighed og ere forbundne med alvorlige Symptomer. Endskønt den egentlige Aarsag til Malariaen endnu er ukendt, have dog fortsatte Studier bragt Lægerne i Stand til med større Held at kæmpe mod denne frygtelige Fjende. Saa længe det var Skik at behandle Feberen med Aarc-ladning og Calomet (en Kvægsølvforbindelse, et stærkt afførende Middel), var det intet Under, at Afrika blev »den hvide Mands Grav«; det var Afrika ikke saa meget Skyld i som den hvide Mands Uvidenhed.«

**Andre
Udtalelser
om
Congo-
klimatet.**

Derimod siger saa atter *Juhlin-Dannfelt* i et Brev til »Nya Dagligt Allehanda« fra Matadi af 12. August 1889, da han havde opholdt sig i 6 Aar i Congostaten:

»Congos klimat är ytterligt ohelsosamt, måhända ett af de farligste i hela världen, och om än den nyankomne ej inom kort dukar under för det samma, såsom hittils så ofta skett, blifver dock för det största flertalet en dyrbar resa till kallare klimat ovilkorligen efter två till tre års vistelse härstädes af nöden för att henta nya krafter. — — Klimatet omöjliggör derjemte för den hvite hvarje ansträngande kroppsarbete, hvadan den, som här vill l. ex. egna sig åt landbruk, måste dertill använda legda, inhemska krafter — — «

Vi have med Villie søgt langt tilbage til de ældste Congofarere for at finde Udtalelser om Klima og Sundhedsforhold i Landet, og vi kunde jo fortsætte lige til den Dag i Dag med Vidnesbyrd snart for og snart imod. Snart har En været uheldig, har været syg eller set Kammerater dø som Fluor om sig, snart har en Anden kun været generet af et enkelt Feberanfald og har maaske uden større Ulemper og med et materielt Resultat, der svarerde til hans Forventning, tilendebragt et Par Treaar dernede. Snart komme Udtalelserne fra En, der, bortset fra legemlig Skade, har følt sig forurettet og derfor er bleven en Fjende af Congostaten og Belgierne, snart stamme de fra Regeringen selv eller fra Mænd, der ere interesserede i hele Historien dernede.

Derfor, lad os skyde alle disse Vidnesbyrd og Udtalelser til Side. Vi have jo den nøgne Virkelighed for os, Navnene paa alle dem, som aldrig vendte hjem, og paa dem, der naaede tilbage til deres Fædreland med ødelagt Helbred, vi kende de forholdsvis Faa, der trivedes i Congolandet. Og vi have forskellige statistiske Oplysninger, givne officielt af Congostaten eller meddelte af forskellige Personer eller Institutioner, hvilke, selv om de undertiden ere satte stærkt paa Skruer, dog alle ere gode at faa Forstand af, naar de læses med Fornuft. Vi ville da søge paa Basis af disse og paa Basis af de mange private Oplysninger, det er lykkedes os at indsamle rundt omkring fra, at give en saa sandhedstro Skildring af Dødelighedsforholdene i Congo som det vel for Tiden overhovedet lader sig gøre.

Stanley fortæller i »Congofloden«, at der den Gang siden 1882 havde været 29 Europæere paa den øvre Flod ovenfor Léopoldville, af hvilke 2 ere druknede og kun 1 død af Sygdom, samt 1 vendt hjem paa Grund af Sygdom, medens Resten tjente deres 3 Aar ud. Det lyder jo meget net. Iøvrigt giver hans Tabel over Dødeligheden følgende Resultat:

**Stanleys
Dødelig-
hedstabel.**

Tabel 5.

Dødeligheden blandt Associationens Agenter paa Congofloden i Aarene 1879—84 (efter Stanley).

	Antal Hvide	Døde			°/oo Døde af Sygdom	°/oo Døde ialt
		af Sygdom	ved Ulykkes- tilfælde	Ialt		
1879	19	2		2	105	105
1880	37	2		2	54	54
1881	40	1		1	25	25
1882	86	3	2	5	35	58
1883	186	8	2	10	43	54
1884	186	7		7	38	38
Ialt:	253	23	4	27		

I alt havde i 1879—84, saa vidt det kan ses — Tallene hos Stanley ere noget uklare —, 253 Europæere opholdt sig i Congostaten (Expeditionerne Øst fra til Tanganika ere neppe medregnede), og af disse døde altsaa 27, deraf 23 af Sygdom. *Dette betyder i Sexaaret efter ovenstaaende Skema et gennemsnitligt aarligt Tab af 42 °/oo paa Grund af Sygdom, af 49 °/oo, naar alle Dødsfald medtages, men det betyder af de 253 Europæere et samlet Tab af ialt 105 °/oo, deraf 91 °/oo af Sygdom.*

I Anledning af en lægevidenskabelig Kongres, som i Aaret 1897 afholdtes for Belgien og Congo i Bruxelles, havde det Kongelige Belgiske Medicinske Selskab — **Belgiske officielle Opgivelser om Dødeligheden i Congo.** »La Société Royale de Médecine Publique et de Topographie Médicale de Belgique« — i 1895 nedsat en Kommission med det Hverv at udarbejde en Rapport om Klima, Jordbundsforhold og Sundhedsforanstaltninger i Congo. Kommissionen bestod af Professor, Dr. *Firket* fra Universitetet i Liége som Formand og af Dr. *Bourguignon*, overordnet Læge under Congojernbaneselskabet, Professor, Dr. *Cornet* fra Bjergværkskolen i Mons, der havde deltaget i Bia's og Franqui's Katangaexpedition, af Militærlægen Dr. *Dryepont*, tidligere Læge i Congostaten, samt af to andre Videnskabsmænd. Af denne Rapport, der er dateret 1. August 1897 og som foreligger trykt, skal meddeles nogle Uddrag.

Til Sammenligning med foranstaaende Opgivelser fra Stanley ville vi begynde med at hidsætte Kommissionens Oversigt over Dødeligheden blandt det Personale, der i Aarene 1879—84 arbejdede under Associationen og »Comité d'Études«.

Tabel 6.

Dødeligheden blandt Associationens og »Comité d'Études« Agenter i Aarene 1879—84.

	Antal Hvide	Døds- fald	°/oo af de Hvides Antal
1879	20	1	50
1880	32	5	156
1881	34	1	30
1882	74	2	27
1883	160	17	106
1884	187	16	86
	(507)	42	

Efter disse Opgivelser har altsaa *det gennemsnitlige aarlige Tab ialt i dette Sexaar været 83 ‰*, s: det var i Virkeligheden dobbelt saa stort som det af Stanley angivne. De Hvides Antal er lavere end af Stanley anført. Men, selv om vi benytte hans Opgivelse for det samlede Antal Hvide, 253, ere *altsaa ialt c. 170 ‰ af de daværende hvide Agenter omkomne i denne Virksomhed.*

Congojernbaneselskabets Bestyrelse oplyser, at det i Aarene 1890—96 havde følgende Tab ved Dødsfald paa Grund af Sygdom:

Tabel 7.

Congojernbaneselskabets Tab ved Dødsfald paa Grund af Sygdom i Aarene 1890—96.

	Antal Hvide	Døde	‰
1890	155	4	26
1891	377	15	45
1892	318	27	85
1893	294	15	51
1894	319	10	31
1895	299	13	43
1896	399	12	30
Ialt:	1136	96*)	

Dødeligheden har varieret stærkt de forskellige Aar ligesom i 1879—84. *Alt i alt giver Tabel 7 for Jernbaneselskabet i hele Syvaaret gennemsnitligt 51 ‰ Dødsfald aarligt, deraf 43 ‰***) af Sygdom.* Men da Selskabets samlede Antal af Agenter i 90—96 var 1136, hvoraf tilsammen 96 døde af Sygdom, 17 ved Ulykkestilfælde, bliver *det virkelige Totaltab for hele Syvaaret paa hele Arbejdsstyrken af Hvide 99 ‰ ialt, deraf 85 ‰ af Sygdom.*

Bestyrelsen tilføjer, at Sygeligheden var saa stor under Jernbanearbejderne de nævnte Aar, at kun meget faa Hvide tilendebragte deres kontraktmæssige Tjenestetid paa 2 Aar. I Gennemsnit var Længden af deres Ophold i Congo kun

for deres Vedkommende, der engageredes i 1890 10 Maaneder

—	1891 9	—
—	1892 13	—
—	1893 11	—
—	1894 13	—
—	1895 16	—

hvad der i gennemsnit kun giver 1 Aar eller den halve Tid for alle Agenterne. Naturligvis er dette Forhold af ikke ringe Betydning ved Bedømmelsen af de af Selskabet opstillede Tal.

Endvidere giver Kommissionen — se Tabel 8, Side 234 — Oplysning om Indredepartementets Tab af Embedsmænd ved Dødsfald af Sygdom eller anden Aarsag i selve Congo i Aarene 1885—1896. Da den aldeles overvejende Del af Congostatens Embedsmænd henhøre under dette Departement, ville de deraf erholdte Oplysninger i Virkeligheden give et godt Billede af Dødelighedsforholdene. Tabellen viser, at *i hele Tolvaaret*

*) Desuden ialt 17 omkomne ved en voldsom Død i de 7 Aar.

**) Det bemærkes med det samme, at alle Promilletallene her og nedenfor ere omregnede, da de tilsvarende Tal i Kommissionsrapporten ikke ere beregnede med Vægt.

1885—96 har Dødeligheden blandt Embedsmændene under dette Ministerium været i Gennemsnit 70 ‰, deraf paa Grund af Sygdom 55 ‰.

Lige saa lidt som Jernbaneselskabets Folk have naturligtvis Indredepartementets Embedsmænd — hvoriblandt Officerer og Underofficerer, Sømænd og Maskinister og andre Haandværkere — i Reglen tjent deres »Terme« (kontraktmæssige Tid) til Ende, der her

Tabel 8.

Dødeligheden blandt Embedsmænd under Indredepartementet (•Département de l'Intérieur) i Aarene 1885—96.

	Samlede Antal Agenter	Døde				Ialt Døde	‰ Døde af Sygdom	‰ Døde ialt
		ved Sygdomstilfælde		ved Ulykkes-tilfælde				
		paa Station	paa Expedition	ialt				
1885	160	7		7	2	9	44	56
1886	133	4		4	3	7	30	53
1887 ¹⁾	152	1		1	1	2	7	13
1888 ²⁾	177	7		7		7	40	40
1889	226	11	2	13		13	58	58
1890	292	5	1	6	1	7	21	24
1891	408	13	15	28	5	33	69	81
1892	492	21	15	36	11	47	73	96
1893	628	12	21	33	8	41	53	65
1894	703	18	34	52	8	60	74	85
1895	758	24	11	35	28	63	46	83
1896	939	31	24	55	8	63	59	67
	(5068)	154	123	277	75	352		

er 3 Aar. Det meddeles imidlertid ikke, hvor stort det samlede Antal af Hvide, der i de 12 Aar tjente her, i Virkeligheden var. Men man fejler neppe stort (se de tilsvarende Tal foran) ved at anslaa dette Tal til Halvdelen af Summatallet for Rubrikken »Samlede Antal Agenter«. I Virkeligheden har altsaa (efter disse Opgivelser) af alle disse Embedsmænd i nævnte Periode c. 150 ‰ mistet Livet i selve Congo, deraf 100 ‰ af Sygdom.

Til Sammenligning bør dog hidsættes en anden Oversigt fra Kommissionsrapporten, nemlig den, der angiver Finansembedsmændenes Dødsliste for det sidst omtalte Tolvaar, for 1885—96 — se Tabel 9, Side 235 —, og som naturligtvis, da disse Folk føre en ganske anderledes fredelig Tilværelse end Indredepartementets, frembyder et mindre sørgeligt Skue. Det gennemsnitlige aarlige Tab er for Finansmændene 43 ‰ af samtlige Døds-arsager tilsammen, deraf 26 ‰ af Sygdom. Man ser imidlertid, at, trods disse Mænds fredelige Syssel, er det et forholdsvis ikke ringe Antal af dem, der ere komne af Dage ved voldsom Død.

Tager man nu ikke Hensyn til Tabel 5 paa Grund af dens aabenbare Upaalidelighed, til Tabel 7, fordi den ikke giver Adskillelse mellem Dødsfald af Sygdom og ved Ulykkestilfælde, og tillægger man de andre Opgivelser en Vægt, der svarer til Agenternes

¹⁾ I dette Aar, der saaledes ikke berøvede Staten særlig mange Embedsmænd, døde af »The English Baptist Mission« i Løbet af 5 Maaneder 6 af 18 Missionærer. — ²⁾ I dette Aar — skriver Dannfelt hjem — døde i Nedre-Congo af 27 Europæere paa mellem 20—40 Aar 9 i Løbet af 8 Maaneder, og i Falls vare alle de Hvide syge.

Antal, vil man af Jernbaneselskabets og Congoregeringens i Tabellerne 6, 8 og 9 anførte Opgivelser kunne slutte, at *Dødeligheden i Aarene før 1897 har været i Gennemsnit ialt 63 ‰, naar alle Dødsaaersager medregnes, deraf 50 ‰ af Sygdom.*

Hvilket Billede give disse Tal os da virkelig af Dødeligheden i Congo?

Ja, Kommissionen anstrenger sig i sin Rapport for at anstille Sammenligninger mellem Dødsfaldene i Congostaten og i andre for deres Usundhed berygtede Kolonier i Troperne, og det lykkes den at finde Steder paa Jorden, hvor Forholdene i visse Perioder have været endnu værre, end netop disse Tabeller vise. Det er jo imidlertid neppe det, der interesserer Læserne af disse Sider. *For os herhjemme er det af største Vigtighed at blive klar paa, hvor stor Dødeligheden i Congo i Virkeligheden er i Sammenligning med den i vore tre nordiske Lande.* Nu

Dødelig-
heden i
Congo
sammen-
lignet med
Dødelig-
heden her-
hjemme.

Tabel 9.

Dødeligheden blandt Embedsmænd under Finansdepartementet i Aarene 1885—96.

	Samlede Antal Agenter	af Sygdom	Døde ved Ulykkes- tilfælde	Ialt	‰ Døde af Sygdom	‰ Døde ialt
1885	3					
1886	6					
1887	11		1	1		91
1888	13					
1889	16					
1890	24	1	1	2	42	83
1891	29					
1892	40		1	1		25
1893	42	3		3	71	71
1894	45	1	1	2	22	44
1895	47	2		2	43	43
1896	51	2	1	3	39	59
	(327)	9	5	14		

viser Statistikken, at i *Skandinavien er Dødeligheden gennemsnitligt af hele Befolkningen 15—16 ‰ om Aaret, altsaa kun en Fjerdedel af den Dødelighed, som de ovenbenyttede Tabeller angive for Congo. Men tager man ved Siden heraf i Betragtning, at Congofarnerne ere Mænd i den kraftigste Alder, en Aldersklasse, hvis aarlige Dødelighedstal i de tre nordiske Riger kan anslaaes til omtrent 6—8 ‰, er det neppe for meget at sige, at for hvert 1 Dødsfald herhjemme, kan man regne 10 i Congo.*

Hertil er dernæst at bemærke, at der ovenfor allevegne kun har været Tale om *Dødsfald i selve Congo.* Intet Steds har man i disse Tabeller taget Hensyn til de af Sygdom svækkede Passagerer, der paa Hjemrejsen til Europa bukkede under for Sørejsens Besværigheder eller fik dødbringende Tilbagefald, eller som tidligere eller senere i Hjemmet eller andet Steds bleve Ofre for Følgerne af Congoopholdet. De Sidste er det maaske overhovedet umuligt at faa rigtigt Rede paa, men med Hensyn til de Første giver Kommissionsrapporten en Oplysning. Det meddeles nemlig i en Anmærkning, at i 1885—96 døde 18 af Indredepartementets Agenter paa Sørejsen fra Congo til Europa (deraf alene 4 i 1895 og 4 i 1896). Dette yderligere Tab forøger Gennemsnitsprocenten for Tabel 4 med

Den samlede aarlige Dødelighed i Congo og paa Hjemrejsen derfra indtil 1896. 4 ‰ til 74 ‰ aarligt, deraf 59 ‰ af Sygdom, og hvis man tør slutte sig til en tilsvarende Tabsforøgelse overalt, vil man kunne hævde, at *det samlede Antal Dødsfald aarligt i Congo og paa Hjemrejsen derfra indtil 1896 beløber sig til 67 ‰ ialt, deraf 54 ‰ paa Grund af Sygdom.*

Endelig, som sagt, gælde alle de opstillede Tal en Befolkning af Mænd, der stadigt skifte, idet de ikke en Gang holdt deres Kontrakt til Ende, men i stor Mængde søgte bort igen efter et forholdsvis kort Ophold dernede. At denne Omstændighed, ved Sammenligning med den aarlige Dødsprocent for vor stillesiddende Befolkning herhjemme mange Gange forværrer Forholdet til Ugunst for Congostaten er givet. Men for at opstille et Resultat i saa Henseende, maatte man jo have anderledes nøjagtige Grundlag for sine Beregninger end dem, vi raade over. Bedst kan man vel derfor, uden at overdrive, sige — ved at gaa ud fra, at Agenterne gennemsnitligt kun til-

endebragte deres halve Terme —, at *af den samlede hvide Befolkning i Congo omkom indtil 1896 ialt 13—14 pro Cent eller den ene Syvendedel i selve Congo-staten eller paa Hjemvejen derfra, deraf 11 pro Cent eller en Niendedel af Sygdom.*

Det fremhæves dog atter *udtrykkeligt* her, at de foregaaende Meddelelser om Dødeligheden *ikke* give noget *fuldstændigt* Begreb om Congoklimaets Virkninger paa Kolonisterne, dels, fordi man ikke har Oplysninger om Dødsfaldene *efter Hjemkomsten til Europa*, dels, fordi man ikke har nogen Statistik over Sygdomstilfældene i det hele.

Efter 1896 foreligger der ingen officielle Beretninger om Dødsfald i Congostaten. Aarene 1897—99 vare meget skæbnsvangre i saa Henseende, og skønt der tilsyneladende var en Stilstand i 1900, har atter Døden senere, trods de forbedrede Forbindelser, holdt en rig Høst baade blandt Statens og blandt de private Selskabers Agenter.

Nogen større Forskel paa de forskellige europæiske Nationers Modstandskraft mod Klimaet i Congo har man, trods mange Paastande, ikke kunnet paavise. Nærmest laa det jo for, at antage, at Sydeuropæerne kunde klare sig bedre end Nordeuropæerne. Men det har ikke holdt Stik. Dog synes det, at Portugiserne, som af andre Grunde ikke er særligt søgte, have en større Evne end de øvrige Europæere til at gøre sig fortrolige med Tropeklimaet. Dr. Falkenstein saa en Gang en Portugiser sidde i en aaben Baad med meget faa Klæder paa og uden Hat i den mest glødende Middagshede, uden at det bekom ham ilde. Det kan dog ikke bestrides, at Sydeuropæerne i det hele bedre udholde legemligt Arbejde i Congo end Europas nordligere Beboere.

En Tid lang fortalte man, at Skandinaverne taalte Congoklimaet bedre end andre Nationer. Vi skulle nu se, hvorledes Forholdet — saa vidt man gennem væsentlig private Undersøgelser er i Stand til at komme Sandheden nær — med Hensyn til Dødelighed har stillet sig for Svenske, Norske og Danske i de 25 Aar, de have deltaget i Kolonisationen af Belgisk Congo.

Tabel 3 foran Side 185 viste os det samlede Antal skandinaviske Congo-farere indtil 1902 inklusive, fordelt efter Erhverbsgrene eller Køn. Vi have, som sagt, faaet opgivet 812 Navne, hvis Ejere, efter de os tilflydte Meddelelser, i de forløbne 25 Aar have opholdt sig i Congostaten eller ved Nytaarstid 1903 endnu vare dernede. Tabellerne 10, 11, 12 og 13 paa de nærmest efterfølgende Sider vise de Resultater.

Dødeligheds- og Sygelighedsstatistik for de skandinaviske Congo-farere i Aarene 1878-1902.

Tabel 10.
 Statistisk Oversigt over Svenske i Congo 1878—1902.

	Samlet Antal svenske Congofarere indtil 1902 inkl.		Heraf naaede ikke at fuld- føre i hel Terme.					Fuldførte i hel Terme og ere derefter foreløbigt ikke gaaede ud igen.					Opholdt sig længere end 1 Terme i Congo.					Opholdt sig ved Nyt- aar 1903 i Congo.					Tilstrækkelige Oplysninger mangle om		Heraf †		Døde												
	† i Congo inden 6 Maa- neder efter Afrejse fra Europa.	† der senere i 1. Terme.	Gik syge hjem inden fuldført 1. Terme.	Gik hjem til andre Grunde inden fuldført 1. Terme.	Ialt:	Heraf † paa Hjemrejse eller senere.	† i Congo i en senere Terme.	Syge hjem i en senere Terme.	Hjem til andre Grunde i en senere Terme.	Fuldførte 2 eller flere hele Termer.	Ialt:	Heraf † paa Hjemrejse eller senere.	1. Terme.	2. Terme.	3. Terme.	4. eller en senere Terme.	Ialt:	1. 1. Terme.	2. 2. Terme.	3. 3. Terme.	4. 4. eller en senere Terme.	Ialt:	1. 1. Terme.	2. 2. Terme.	3. 3. Terme.	4. 4. eller en senere Terme.	Ialt:	1. 1. Terme.	2. 2. Terme.	3. 3. Terme.	4. 4. eller en senere Terme.	Ialt:	1. 1. Terme.	2. 2. Terme.	3. 3. Terme.	4. 4. eller en senere Terme.	Ialt:		
Skibskaptajner og Styrmænd	112	7	9	9	49	3	11	5	4	2	2	18	34	1	1	1	87	34	1	1	1	1	2	1	22	3	25	22	3	25	22	3	25	22	3	25			
Maskinister	148	10	9	43	75	1	11	4	3	6	15	2	27	9	2	1	89	27	9	2	1	7	7	23	3	26	23	3	26	23	3	26	23	3	26				
Tømrere og Skibs- tømrere	18	1		5	6		4	1	1	1	1	1	2	2	1	5	2	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			
Andre Haandvær- kere og Arbej- dere pp.	18	2	2		4		2	2					6			6								2		2		2		2		2		2		2			
Landmænd og Gart- nere	4		1		4		2																																
Officerer	44	6	10	8	25		8	4	3	4	4	2	4			4	4	5	2					20	2	22	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Underofficerer	14	2	2		4		1	2					2			2	3	3	4					6		6		6		6		6		6		6		6	
Ingeniører, Jurister og Videnskabs- mænd	8	1		2	3		3	1					1			1	2	2	4					2		2		2		2		2		2		2		2	
Læger	2	1			1		1																		1		1		1		1		1		1		1		1
Handelsmænd	7		1	1	2		1	1					1			1	1	1	1																				
Mandlige Missionæ- rer	48	1	8	5	14	2	10	7	2	1	9	2	6	4	3	2	15	6	4	3	2			16	4	20	16	4	20	16	4	20	16	4	20	16	4	20	
Kvindelige Missio- nærer	48	5	5	4	2	3	7	2		2	6		10	6	3	3	19	10	6	3					12	3	15	12	3	15	12	3	15	12	3	15	12	3	15
Andre gifte Kvinder																																							
Ialt ...	466	36	45	94	208	9	59	2	26	9	6	12	58	4	94	29	9	5	187	18	1	108	15	123	108	15	123	108	15	123	108	15	123	108	15	123	108	15	123

Tabel 11.
Statistisk Oversigt over Norske i Congo 1878—1902.

	Samlet Antal norske Congo-farere indtil 1902 inkl.		Heraf naaede ikke at fuld-føre i hel Terme.						Opholdt sig længere end i Terme i Congo.						Opholdt sig ved Nytaar 1903 i Congo.					Tilstrækkelige Oplysninger mangler om			Døde		
	† i Congo inden 6 Maanedet efter Afreise fra Europa.	† der senere i 1. Terme.	Gik syge hjem inden fuldført 1. Terme.	Gik hjem af andre Grunde inden fuldført 1. Terme.	Ialt:	Heraf † paa Hjemreise eller senere.	† i Congo i en senere Terme.	Syge hjem i en senere Terme.	Hjem af andre Grunde i en senere Terme.	Fuldførte 2 eller flere hele Termer.	Ialt:	Heraf † paa Hjemreise eller senere.	1. 1. Terme.	1. 2. Terme.	1. 3. Terme.	1. 4. eller en senere Terme.	Ialt:	Heraf †	† i Congo.	† paa Hjemreise eller senere.	Ialt				
Skibskaptajner og Styrmand	88		3	3	16		4	1	2										6	1	7				
Maskinister	29	3	2	2	18		8		1	8	1	3							6	1	7				
Tømre og Skibstømre	4				8																1				
Andre Haandværkere og Arbejdere pp.....																									
Landmænd og Gartnere																									
Officerer	28	2	6	3	11	1	1	1	1	2		2	6	1		9		9	1	1	10				
Underofficerer																									
Ingeniører, Jurister og Videnskabsmænd	2				2		2																		
Læger	8				2																				
Handelsmænd																									
Mandlige Missionærer																									
Kvindelige Missionærer	5			1	1		1																		
Andre gifte Kvinder	1																								
Ialt...	100	6	11	28	6	51	1	11	1	5	2	4	11	2	16	9	2	22	4	26					

Tabel 12.
 Statistisk Oversigt over Danske i Congo 1878—1902.

	Samlet Antal danske Congo-farere indtil 1902 inkl.		Heraf naaede ikke at fuld-føre i hel Terme.						Fuldførte i hel Terme og ere derefter foreløbigt ikke gaade ud igen.						Opholdt sig længere end 1 Terme i Congo.						Opholdt sig ved Ny-taar 1903 i Congo.						Tilstrækkelige Oplysninger mangler om		Heraf †		Døde	
	† i Congo inden 6 Maanedes Afrejse fra Europa.	† der senere i 1. Terme.	Gik syge hjem inden fuldført 1. Terme.	Gik hjem af andre Grunde inden fuldført 1. Terme.	lalt:	Heraf † paa Hjemreise eller senere.	† i Congo i en senere Terme.	Syge hjem i en senere Terme.	Hjem af andre Grunde i en senere Terme.	Fuldførte 2 eller flere hele Termer.	lalt:	Heraf † paa Hjemreise eller senere.	1. Terme.	2. Terme.	3. Terme.	4. eller en senere Terme.	lalt:	1. Terme.	2. Terme.	3. Terme.	4. eller en senere Terme.	lalt:	1. Terme.	2. Terme.	3. Terme.	4. eller en senere Terme.	lalt:	† i Congo	† paa Hjemreise eller senere.	lalt		
Skibskaptajner og Styrmand	67	4	5	20	5	84	1	11	1	4	11	1	5	2	3	10	1	5	2	1	1	1	5	2	3	10	1	10	3	18		
Maskinister	77	4	6	29	5	44	8	18	1	2	8	2	1	2	1	9	3	5	2	1	1	2	5	2	1	13	11	24				
Tømrere og Skibstømrere	18			4	1	5		2	1	1	8					2													2			
Andre Haandværkere og Arbejdere pp.		3		9	2	14	1									2												3	1	4		
Landmænd og Gartnere	16																															
Officerer	46	5	10	7	2	24	1	5		2	2					15		5	10							17	1	18				
Underofficerer	5			3		8		2																								
Ingeniører, Jurister og Videnskabsmænd	1			1		1																										
Læger	3	1				1										2			2							1					1	
Handelsmænd	6		1	3		4	1									2		1	1							1	1				2	
Mandlige Missionærer	10		4	1		5		2								1						2	1			5	1				6	
Kvindelige Missionærer	1			1		1																										1
Andre gifte Kvinder	1		1			1																				1						1
Ialt...	246	17	27	78	15	187	13	85	3	8	5	6	7	26	4	20	17	1	5	48	5	52	20	72								

Tabel 13.
 Statistisk Oversigt over Skandinaver i Congo 1878—1902.

Samlet Antal skandinaviske Congoarere indtil 1902 inkl.	Heraf naaede ikke at fuld- føre i hel Terme.						Fuldførte i hel Terme og ere derefter foreløbigt ikke gaaede ud igen.						Opholdt sig længere end 1 Terme i Congo.						Opholdt sig ved Ny- aar 1903 i Congo.						Tilstrækkelige Oplysninger mangle om		Heraf †		Døde		
	† Congo Inden 6 Maa- neder efter Afreise fra Europa.	† der senere i 1. Terme.	Gik syge hjem inden fuldført 1. Terme.	Gik hjem af andre Grunde inden fuldført 1. Terme.	Heraf † paa Hjemreise eller senere.	Ialt:	† Congo i en senere Terme.	Syge hjem i en senere Terme.	Hjem af andre Grunde i en senere Terme.	Fuldførte 2 eller flere hele Termer.	Ialt:	Heraf † paa Hjemreise eller senere.	1. Terme.	2. Terme.	3. Terme.	4. eller en senere Terme.	Ialt:	1. Terme.	2. Terme.	3. Terme.	4. eller en senere Terme.	Ialt:	Tilstrækkelige Oplysninger mangle om	Heraf †	† i Congo.	† paa Hjemreise eller senere.	Ialt †				
212	12	17	53	17	99	4	26	2	8	5	7	6	26	1	47	6	1	4	58	8	1	38	7	45							
254	17	17	83	20	187	9	27	1	8	6	3	9	26	5	37	11	3	2	54	10	42	15	57								
85	1		12	1	14		6	1	1	2		2	5	4	2		1	7	8		2		4								
29	5		11	2	18	1	2								8			8	1		5		6								
4		1		3	4		14	2	7						12	18	1		81		1		1								
118	13	26	18	3	60	2	14		2						3	4			7		46		50								
19	2	2	3	7	7		8		2						3	4			7		6		6								
11	1		3	4	4		6		1						2				2		2		2								
8	2		2	4	4		1		1						2				2		2		2								
18		2	4	6	6	1	1		1						2	2			4		3		4								
58	1	12	6	19	19	2	12		8						3	4			16		21		26								
54	5	5	5	3	18	4	8		3						11	6			21		13		17								
2		1		1	1		8		3						7				21		1		1								
812	59	83	200	49	891	23	105	6	39	16	12	23	90	10	130	55	12	10	207	18	1	182	39	221							
Ialt:...																															

tater, vore Beregninger med Hensyn til Skandinavernes Modstandsdygtighed ligeoverfor Klimaet og Forholdene i det hele i Congo have givet. For 18 Personers Vedkommende, hvoraf 1 skal være død dernede, have Oplysningerne været utilstrækkelige. For de Øvrige stiller Sagen sig — se Tabel 13 Side 240 — saaledes:

Mindst 391 Mænd og Kvinder vare ikke en Gang i Stand til at tilendebringe blot *een* kontraktmæssigt paatagen Tid af 3 eller 2 Aar. Af disse gik 200 syge hjem og kom

Tabel 14.

Dødsfald blandt Skandinaverne i selve Congo eller som Følge af Opholdet i Congo 1878—1902.

	Skibskapitaj- ner og Styrmænd.	Maskinister.	Tømrere og Skibstømrere.	Andre Haand- værkere og Arbejdere.	Landmænd og Gartnere.	Officerer.	Under- officerer.	Ingeniører, Jurister og Videnskabs- mænd.	Læger.	Haand- værkere.	Mandlige Missionærer.	Kvindelige gifte og ugifte Missionærer.	Andre gifte Kvinder.	Ialt:
1880	1										1			2
1883	1	1												2
1884	1+1					1		1						3+1
1885					1	1								2
1886								1						1
1887											1			1
1888	1											1		2
1889	1											1		2
1890	2	1+1				1					+1	1		5+2
1891	1	4+2		1		2					3			11+2
1892	2	3+1		1		1					1	1		9+1
1893	+1	7									3	1		11+1
1894	3	4				8					2			17
1895		6		2							2+1	2		12+1
1896	3	3+1				1				2	1	1		11+1
1897	3+1	+1	1			5+1	1		1		1	+1	1	13+4
1898	3	3	1			13	2		1		1	2		26
1899	5	2		1		3+1	1				3	1+2		16+3
1900	2	3				1+2				1+1		1+1		8+4
1901	3	4				6	1				1+2	1		16+2
1902	5	1+1	+1			3	1							10+2
Lige efter Nytaar 1903	1										1			2
	38+3	42+7	2+1	5	1	46+6	6	2	2	3+1	21+4	13+4	1	182+24 = 206

Ann.: Hvor der er anbragt Tal med + foran, betegne de Antallet af dem, der døde paa Hjemrejsen eller senere som Følge af Congoopholdet.

ikke oftere til Congo eller ere i alt Fald ikke vendte tilbage dertil inden Nytaar 1903. 59 af dem døde allerede inden 6 Maaneder efter Afrejsen fra Europa, 83 senere i 1. Terme; men desuden vides det om 23, at de ere døde paa Hjemvejen fra Congo eller senere i Hjemmet eller andetsteds; 165 ere altsaa ialt døde af de 391.

105 have tilendragt en Terme paa 2—3 Aar uden dog senere, i alt Fald inden Nytaar 1903, at være gaaede til Congo igen. 130 vare paa sidstnævnte Tidspunkt dernede

uden at have tjent den første Kontrakttid til Ende, saa at man ikke for Tiden kan udtale sig om dem. 55 vare samtidigt i Færd med at tjene deres 2. kontraktmæssige Tid.

Kun 45 formaaede hidtil at tjene 2 eller flere Termer i Afrika.

Af samtlige skandinaviske Congofarere vare 182 døde i Congostaten, 39 senere, paa Hjemrejse, i Hjemmet eller andetsteds; af disse sidste Dødsfald kunne dog 15 ikke tilskrives Opholdet i Congo.

Tabel 14 viser, hvorledes *Dødeligheden* blandt skandinaviske Congofarere *har fordelt sig paa de forskellige Aar*. I 1898 — det Aar, hvis Mandefald netop gav Anledning til denne Bogs Fremkomst — var den 26 eller 208 ‰ = 21 pro Cent af det i Congo tilstedeværende Antal Nordboere.

Af samtlige Skandinaver, der gik til Congo fra 1878 til 1902, have altsaa hidtil mindst syv Sextendedele ikke tjent en Terme til Ende paa Grund af Sygdom eller Død. Af samtlige skandinaviske Congofarere ere en Fjerdedel gaede syge hjem, tidligere eller senere, over en Fjerdedel døde i Congo eller som Følge af Opholdet dernede. Fremdeles har en Ottendedel tjent 1 hel Terme uden større Men, men uden derefter igen at gaa derned, en anden Ottendedel har tjent over 1 Terme eller flere Termer. Endelig have lidt over en Sextendedel forladt Congo uden at tjene deres Terme til Ende af Aarsager, der ikke vedrøre Helbredet.

Er dette Resultat for Skandinavernes Vedkommende end ikke fuldt saa sørgeligt, som det, den belgiske Bogholder i Kinchassa i 1896 kom til, der havde udregnet, at af 100 Congofarere døde 32, gik 50 syge hjem og holdt kun 18 de 3 Aar ud, saa er det dog nedslaaende nok og maner Enhver til alvorlig Overvejelse, inden han gaar til Congo.

1.

2. 3.

Om Morgen hos Lægen i Léopoldville.

1. Belg. nuv. Kmdt. Maffei. 2. Kmdt. G. Schiötz. 3. Lægemissionæren, Dr. Sims.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiötz.)

XIV.

Sygdomme og Dødsårsager. Sundhedsregler.

Hvil under Marchen.

DET er indlysende, at Congostatens klimatiske Forhold ere alt andet end gunstige for den Hvides Helbred. Vi have talt om Varmen og Fugtigheden. Naar Solen, som hos os, altid er et godt Stykke fjernet fra Zenit, tilbagelægge dens Straaler en betydelig længere Vej gennem Atmosfæren end, naar den staar i selve Zenit. Som Følge deraf absorberes mange flere af dens Straaler, inden de naa Jordoverfladen, de tiloversblevne Straaler

**Solens
Straale-
varme i
Troperne.**

ramme denne under en mere eller mindre spids Vinkel, og de fordeles derved tillige over et større Areal af Jordoverfladen. Resultatet heraf er, at Solen i Zenit tilfører et Stykke Jordoverflade en mange Gange større Varmemængde end, naar den er nær ved Horizonten, f. Ex. 15—17 Gange saa megen Varme som, naar den kun er 10° fra Horizonten. Dette er Aarsagen til, at *Solens Straalevirkning* er saa langt voldsommere i Troperne end hos os.

Solens Straalevarme overføres først og fremmest paa Jordbunden, og hvor denne f. Ex. er tørt Sand, altsaa en meget slet Varmeleder, kan den naa en saa høj Temperatur, at endog de i denne Retning hærdede Sorte nødigt berøre Jorden med deres bare Fødder. I Nedre-Congo kan Sandets Temperatur under saadanne Omstændigheder stige til 80° C. (64° Reamur), saa at et Æg, der lægges ned i det, i kort Tid er »kogt«.

Væsentligt efter den tyske Kolonilæge, Dr. *Plehn's* Bog, »Tropenhygieine«, ville vi i Korthed skildre de Farer, der i Centralafrika true Menneskets, og specielt den Hvides Liv og legemlige Velfærd.

Varmen og Atmosfærens høje Fugtighedsgrad have en svækkende Indflydelse paa Europæernes Legeme, og de bevirke, som naturligt er, talrige Tilfælde af *Solstik* og *Hedeslag*. Solstik opstaar, som bekendt, ved Solens direkte Indvirk-

**Solstik
og
Hedeslag.**

ning paa Hjernen eller Hjerne-Rygmarvsforlængelsen og er en meget farlig Historie, der ofte hurtigt medfører Døden eller gaar over til en livsfarlig Hjernebetændelse.

Det første Symptom ere pludselige, voldsomme Hovedsmerter, Bevidstløshed, Krampe eller Lammelser, og er Anfaldet der først, er der ikke meget at stille op. Fuldstændig Ro, Skygge, kolde Omslag eller Overhældning med koldt Vand er alt, hvad man har at skaffe, — hvis det kan skaffes.

Hedeslaget, der er en Følge af Overhedning af selve Legemet — og som derfor er en hyppig Gæst paa Steder, hvor Solen ikke naar hen, f. Ex. i Maskinrum paa Dampskibene —, kende vi fra vore militære Øvelser, hvor de opstaa ved Overanstrengelse, uhensigtsmæssig Paaklædning og Mangel paa Midler til at slukke Tørsten.

Symptomerne ere Bevidstløshed, Krampe og Skæren Tænder; Behandlingen er omtrent den samme som ved Solstik.

Ikke faa Skandinaver — vi kende Navnene paa 8 — have mistet Livet i Congo ved uforsigtigt at udsætte sig for Solstraalerne.

En langt farligere Fjende end Klimaet for den hvide Congofarer ere dog Sygdommene dernede, og er da allerførst *Malariaen*, ogsaa kaldet *Koldfeberen*, *Sumpfeberen* eller *Junglefeberen*, med dens mange, ofte meget svære Komplikationer, hvoriblandt navnlig *Hematurifeberen*, den alt overvejende Kilde til de mange Dødsfald blandt Europæerne. Efter den kommer *Dyssenterien*. Alle andre Sygdomme i Congo ere intet for den Hvide i Sammenligning med disse tre frygtelige Svøber.

Malariaen er ikke nogen særlig Tropesygdom. Der findes Malariaegne paa alle Dele af Kloden. I Danmark har den tidligere været meget udbredt. I 1862 talte man saaledes 38,000 Tilfælde her i Landet, og efter den store Stormflod i 1872 rasede Sygdommen i flere Aar paa Lolland, hvor den endnu er ret hyppig, medens den ellers nu er saa godt som ukendt herhjemme. I Tyskland træffer man *Malariaen* ved Weichselen, Rhinen og Donau; i Holland skal den for Tiden være stærkt tiltagende; i Rusland have visse Strækninger ved Wolgafloden et stygt Ry for Febersygdomme; alle sydeuropæiske Lande, Ungarn, Donaudeltaet, Tyrkiet, Grækenland, Portugal og især Italien, have i den varme Aarstid svære Epidemier af Sumpfeber, og det samme gælder talrige lave eller sumpede Egne i alle de andre Verdensdele. I Italien ligge 2 Millioner Hektarer (c. 3½ Million Tønder Land) af for største Delen frugtbart Land næsten ubenyttede hen som Steppe eller Buskland, medens Befolkningen paa Grund, af de herskende Febre dør, sulter eller udvandrer. Man regner paa 2 Millioner Malariatilfælde aarligt i dette Land, og denne Sygdom koster et eneste italiensk Jernbaneselskab, der beskæftiger 6000 Mennesker i sin Tjeneste, 1 Million Lire om Aaret. Iøvrigt optræder *Malariaen* ogsaa i det hele ofte, hvor der rodes op i mangeaarig hvilende Jordbund, f. Ex. ved Anlæg af Veje og Jernbaner, hvor Jungler ryddes, o. s. v.; men Tilstanden bedres der altid efter nogle Aars Forløb.

De forskellige Menneskeracer ere i noget forskellig Grad modtagelige for *Malaria-smitten*. Mest modtagelige ere Folk fra de tempererede Zoner, navnlig Europæerne. For de farvede Racer varierer Forholdet meget. Der maa skelnes mellem Stammer, som i Generationer have beboet Malariaegnene, og dem, der selv, eller hvis nærmeste Forfædre have betraadt disse. De Førstnævnte befinde sig fortræffeligt i de værste Malariaegne, de Andre gaar det omtrent som Europæerne.

Selve Racen eller Stammen drejer det sig ikke om: man har Exempler paa, at der i Bjerg-egne bor Negre, som, af Frygt for at blive syge og dø, ikke ere til at formaa til at betræde et Lavland eller en Kyst, som i faa Hundrede Metres Afstand beboes af andre Medlemmer af den samme Stamme. Jo længere en Negerstamme har boet i en Malaria-egn, desto mere taber Sumpfeberen hos den Karakteren af en egentlig Sygdom, saa at tilsidst Børnene, med Undtagelse af en let Opsvulmen af Milten, der senere atter fortager sig, ikke føle nogetsomhelst Sygdomssymptom, selv om man ad mikroskopisk Vej med Bestemthed kan paavise, at de ere befængle med Feberen. Denne har her akkurat samme Karakter som hos os Mæslinger, Skaalskopper og Skarlagensfeber: et let Anfald i Børne-aarene beskytter mod Sygdommen i de ældre Aar. Absolut Immunitet besidde disse Negre dog ikke mod Malariaen; vender En blandt dem f. Ex. efter et længere Ophold i et andet Klima atter tilbage til sin Hjemstavn, kan han ofte blive et Bytte for meget svære Feberanfald.

Heller ikke er der nogen egentlig Forskel paa de tvende Køns Modstandskraft mod Febersmitten. Ganske vist blive maaske de hvide Kvinder paa Grund af deres mindre udsatte Levevis noget sjældnere syge af Malaria. Men paa den anden Side udøver saa denne en skadeligere Indflydelse paa dem, idet den udvikler anæmiske og nervøse Tilstande og f. Ex. Tilbøjelighed til for tidlig Nedkomst. I fremtrædende Grad ere de smaa hvide Børns Sundhed og Liv truede.

Indtil for 20 Aar siden troede man, at det var Indaandingen af Luften i sumpede Egne, der forgiftede Blodet og fremkaldte Malariaen; deraf Navnet: Sumpfeber- ren. Da kastede i Begyndelsen af Firserne den franske Læge *Laveran's* Under- søgelser af Malariapatienters Blod i Algérien det første Lys over Mysteriet. Resultaterne af de paa hans Opdagelse baserede og senere videre drevne Undersøgelser ere følgende.

Malariaen er ikke en enkelt Sygdom, men en hel Gruppe af nærbeslægtede Sygdomme, rimeligvis fremkaldte af det samme lille Snyltevæsen eller forskellige Arter af dette og optrædende i forskellige Former efter de forskellige Individuer eller de forskellige klimatiske Forhold. Den berømte tyske Læge, Dr. Koch, mener, at der findes fire Former af Malaria, af hvilke de to hyppigste optræde i Anfald med 2 Dages Mellemrum, »Trediedagsfebre«, den tredje med 3 Dages Mellemrum, »Fjerdedagsfeberen«, og den fjerde forløber aldeles uregelmæssigt. De sidste to Feberformer ere, siger Dr. Plehn, meget sjældne i Afrika. De første to kalder han *let* og *svær Trediedagsfeber*, alt eftersom de enkelte Anfald kun vare faa Timer eller strække sig over et længere Tidsrum, som 36 Timer eller endnu mere. Den norske Læge, Dr. O. Berge, der var i Congo 1898—99, meddeler dog, at *Andendagsfebre*, Anfald med 24 Timers Mellemrum, ogsaa ere temmelig almindelige hos forhen friske Personer.

Undersøger man i et Tilfælde af *let Trediedagsmalaria* Patientens Blod, opdager man inde i selve de røde Blodlegemer smaa hvidlige Organismer, saakaldte *Malaria-Plasmodier* eller *Slimsvampe*, en Art Snylteplanter eller Snyltedy, om man vil *svampene*. — de staa paa Overgangen mellem Plante- og Dyreriget —, hvilke i Mellemrummene mellem to Anfald, altsaa i Løbet af 48 Timer, voxer saa stærkt, at de helt udfylde Blodlegemet, der tilsidst forsvinder, idet Plasmodiet opløser sig i 14—16 smaa selvstændige Organismer, Sporer, som bevæge sig ud i Blodvædsken og angribe andre Blodlegemer, der da dele den samme Skæbne som de første Blodlegemer, og saaledes fremdeles. Syg-

dommen optræder aldeles parallelt med Snyltedyrenes Udvikling, saa at Feberanfaldene indtræffe nøjagtigt samtidigt med Plasmodiernes Deling, rimeligvis paa Grund af Giftstoffer, der udsondres ved denne Lejlighed. I den øvrige Tid mærker Patienten intet til sine Plageaander. Men den med Undersøgelserne fortrolige Læge er ikke alene i Stand til ved et eneste Blik i Mikroskopet at afgøre, om den Syge lider af Malaria eller ikke, men endog til med temmelig stor Sikkerhed at sige, naar det sidste Anfald fandt Sted, og naar det næste vil følge.

Den svære Trediedagsfeber, den egentlige tropiske Malaria viser Snyltedyret af ganske lignende Form og med en lignende Udvikling. Men Dyrene ere meget mindre end den lette Malaria's Plasmodier, og deres Deling finder ikke Sted i de ydre Blodkar, men i Legemets indre Organer, man paastaar i Milten, saa at man kun undtagelsesvis kan paavise deres Tilstedeværelse hos et levende Menneske.

Hvorfra hidrøre nu de smaa, farlige Organismer?

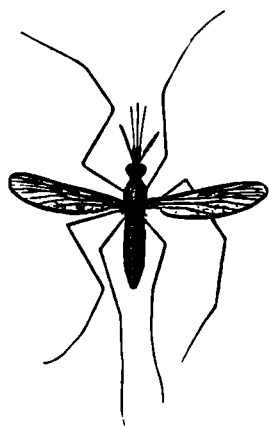
Alt gamle romerske Forfattere havde paastaet, at Myggen spillede en Rolle ved Malariaens Udbredelse, og det samme var i den nyere Tid atter blevet fremdraget. Vist var det jo, at Sygdommen ofte især var udbredt, hvor der var mange Moskitoer. Men Dr. Ronald først den engelske Militærlæge, Dr. *Ronald Ross*, lykkedes det i de allersidste Aar af det 19. Aarhundrede ved sine Studier i de engelsk-ostindiske Kolonier at opstille en slaaende sandsynlig Hypotese, som derefter Dr. Koch og den italienske Zoolog, Dr. *Grassi*, sluttede sig til. Og det er navnlig Dr. Grassis Fortjeneste, at han ved praktiske Experimenter fuldstændigt har konstateret Rigtigheden af, hvad Dr. Ross havde udfundet. Dr. Ross erholdt derfor i Aar Nobelpræmien. Denne epokegørende Opdagelse kan nu i faa Ord beskrives saaledes:

Malaria'smitten overføres paa Mennesket gennem Stikket af en aldeles bestemt Mygart, den saakaldte *Anopheles*. De førnævnte smaa Organismer i Menneskets Blod ere kun et Udviklingstrin hos et lille Snyltedyret, der gennemgaar et Kredsløb af Forvandlinger, dels i Mennesket, dels i den nævnte Mygart. Formeringen af Plasmodiet i Menneskelegemet er kønsløs og kan under Fremkaldelse af et eller flere Feberanfald fortsættes der en vis Tid, indtil Snylteorganismen ender med at antage en for Mennesket farefri Form, og først i Maven paa en *Anopheles*myg kunne to Køn træde i Forbindelse med hinanden og fremkalde en Udvikling til næste Trin i Rækken. Saa saare nu en saadan Myg suger Blodet af det med Malariaparasitter befængte Menneske, vandre nogle af disse over i denne Mygs Mave, træde strax i Virksomhed og gennemgaa en Række Udviklinger, der paa lignende Maade ende i en Form, som kun kan udvikles videre i Blodet paa et Menneske. Smaadyrene af denne Form ophobe sig i Myggens Giftkirtler. Stikkes nu et Menneske af den samme Myg, (det er altid Hunmyggene, der suge Blod), begynder den først omtalte Halvdel af Kredsløbet paany, ledsaget, efter 10—12 Dages Forløb (man mener, naar Snyltedyrene have naaet et Antal af c. 250 Millioner i det smittede Menneskes Blodkar) af mere eller mindre heftige Feberanfald.

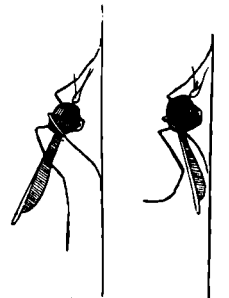
Fra de almindelige stikkende, men ikke feberfarlige Mygarter, hvis fælles latinske Navn er *Culex*, skelnes *Anopheles*myggen paa flere Maader. *Culex* har Braad og Palper (Følehorn) lige lange, hos *Anopheles* er Braadden ikke saa lidt længere end Palperne. Meget karakteristisk er dertil, som ligeoverforstaaende Billeder vise, de to Dyregrupperes Stilling, naar de sidde. Ogsaa de to Mygarters Larver, der begge leve i Vandet, hvor de opholde sig oppe i Vandkanten med Aanderørene lige i Overfladen, kunne kendes fra hinanden ved forskellig Stilling. Frem-

deles sky Anophelesmyggene baade Dagslyset og kunstigt Lys, hvorimod Culexarterne netop tiltrækkes af dette sidste og derfor netop plage Menneskene særligt ved Lys eller Lampeskin. Endelig flyve Anophelesarterne kun ud for at søge Næring i Tusmørket, de gøre mindre Larm end de andre Myg, og deres Stik er mindre ubehageligt end disses.

Nu ved man altsaa, siger Dr. Plehn, hvorfra Malariasmitten stammer, og den er hyppig i lavtliggende eller sumpede Egne, ved stillestaaende Vand, fordi der her overhovedet er Betingelser til Stede for Myggenes Fremkomst; Sygdommen optræder heftigst paa visse Tider af Aaret — i Danmark i Maj Maaned, i Tyskland i Juni eller Juli, i Sydeuropa i August til Oktober —, nemlig i Anophelesmyggenes Flyvetid; det er i Malariaegne farligt at opholde sig ude i Aftenluften, fordi disse Myg holde sig skjult Resten af Døgnet, og af denne Aarsag er det ogsaa, at det har varet saa længe, inden man fik Kig netop paa de rigtige Dyr. Man forstaar ogsaa nu, hvorfor der i enkelte Egne paa Jorden findes uhyre Masser af Myg, men ingen Malaria, nemlig, hvor Anopheles mangler, en Omstændighed, der har bidraget sit til at forhindre Klarhed i Sagen.

Anophelesmyg.
(Efter Dr. Plehn.)

Anophelesmyg
paa en
Væg.

Culexmyg
paa en
Væg.

(Efter Dr. Plehn.)

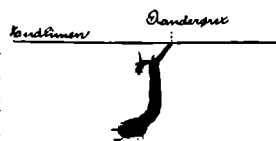
Bekæmpelsen af Malariaen vil da kunne ske paa følgende tre Maader: ved Ødelæggelse af Plasmodierne i Mennesket, ved Tilintetgørelse af Myggen selv og dens Larver, ved at beskytte Legemet direkte mod Myggenes Stik.

For at kunne trives behøve Malariasnyltedyrene en bestemt Minimaltemperatur, c. 18° C. mener man; men bedst udvikles de i en Varme af 30—40° C. I Mennesket finde de altsaa altid Varme nok, ikke saaledes i Myggen, hvis Temperatur omtrent er den samme som den omgivende Lufts. Derfor eksisterer Malariasmitten i de tempererede Lande kun i de tilstrækkelig varme Tider af Aaret; ellers forekommer der her kun Tilbagefald hos tidligere Patienter. Da nu et malariabefængt Menneske er nødvendigt som Udgangspunkt for hele Smitten, saa *maa man kunne forjage Malariaen i saadanne Lande, hvis det kan lykkes i den kolde Aarstid ved Ødelæggelse af Plasmodierne at helbrede alle Tilbagefald.* I Troperne, hvor Varmen hele Aaret igennem er gunstig for Sygdommens Udbredelse, er dette naturligvis umuligt.

Myggen selv eller deres Larver har man prøvet paa at ødelægge ved at udtørre Søer eller Sumpe, ved at forgifte Vandet eller ved at overhælde Overfladen af stillestaaende Vand med Petroleum, hvorved Larverne kvæles. I det store lader en saadan Udryddelse sig dog naturligvis ikke gennemføre og allermindst i Troperne. Dog har man, navnlig med Petroleum, naaet rent lokale Resultater, f. Ex. i Nærheden af Badesteder og i de nærmeste Omgivelser af Europæernes Kolonier og Huse.

Det menneskelige Legeme har man forsøgt at beskytte direkte ved Indgnidning med stærkt lugtende Stoffer, som Nellikeolie, Tobakssaft pp. Det hjælper dog ikke stort. Derimod er Tobaksrøg et af de virksomste Midler mod alle Myg; men det er vanskeligt at beskytte andet end Hoved og Hals ved at ryge. Røg er jo i det hele alle Insekter ubehagelig, og Negrene anvende af sig selv dette Middel. I deres Hytter brænder hyppigt om Natten en Ild af ikke for tørre Grene for at holde Moskitoerne borte, og forbausende er det at se, hvor tæt Negrene kunne sove opad den derved frembragte, for Europæerne saa kvælende Røg, ligesom det ganske vist ogsaa maa forundre, at denne Ild ikke oftere tænder den letfængelige Hytte i Brand. I Husene gælder det iøvrigt blot om i den farlige Del af Aften og Nat at lukke

Midler mod Malariaen.

Culexlarven i Vandet.
(Efter Dr. Plehn.)

Vinduer, Døre og andre Aabninger med Moskitonet og dræbe ethvert enkelt af disse Insekter, som alligevel trænge ind i Huset, og om at anbringe Net omkring Sengene. Kvinder og Børn, der ikke saa ofte behøve at være ude om Aftenen, er det naturligvis lettest at beskytte. Forøvrigt kan saa Enhver, der opholder sig i det frie efter Solnedgang, bære et tyndt Gazeslør om Hovedet over Hat eller Hue og vide Bomulds-handsker og dække de for Myggenes Efterstræbelser meget udsatte Ankler med dobbelte Strømper, Halvstøvler eller lange Støvler.

Blandt Lægemedlerne mod Malaria spiller *Chininen* den aldeles overvejende Hovedrolle. Det anbefales indtrængende i feberfarlige Egne at benytte Chinin navnlig **Chininen.** som *profylaktisk* (forud beskyttende) Middel ved at indtage Doser paa $\frac{1}{2}$ —1 Gram **Chinin-** *deraf med 4—5—8 Dages Mellemlum, og denne Profylaxe* (Forudbeskyttelse) maa, **profylaxen.** siges der, gennemføres omhyggeligt, hvis den skal nytte noget. Naar imidlertid Dr. Plehn synes at mene, at man ved dens Hjælp vil kunne hæmme Plasmodiernes Udvikling i Blodet i en saadan Grad, at man med temmelig stor Sikkerhed er beskyttet mod i det mindste alvorlige Anfald af Malaria, og naar nogle Læger endog paastaa, at Profylaxen efterhaanden kan gøre i alt Fald visse Individder helt uimodtagelige for Febersmitten, er dette -- ifølge andre Lægers Udsagn -- en for dristig Antagelse.

Chininen er ubestrideligt det specifikke Middel mod Malariaen. Men ved Siden deraf **Antipyryn.** give mange Læger rigelige Doser af *Antipyryn* eller andre feberstillende Midler.

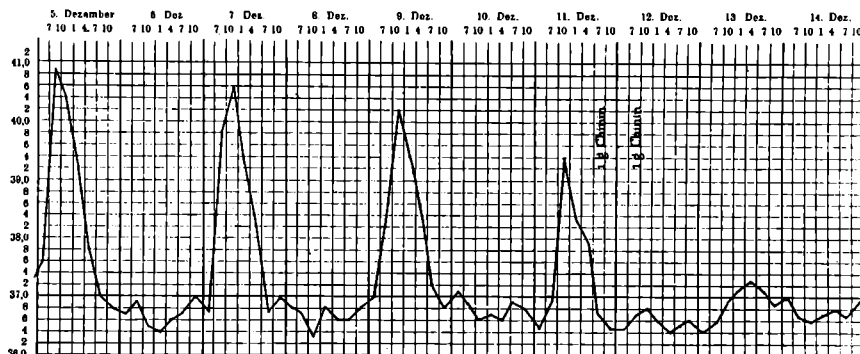
Den **Den tropiske Malarias Forløb og Behandling.** Malariaen begynder med høj Feber, forud for hvilken der ofte, men ikke altid, gaar Appetitløshed, Kuldegysninger, Smerter i Ryg og Lemmer, eller stærke Brækninger. Ofte mærker den Syge dog slet ikke Feberen, før han i Anledning af et andet Ildebefindende faar maalt sin Temperatur. Anfaldene vare altsaa efter Sygdommens Karakter c. 6 Timer eller c. 30—36 Timer, hvorefter Temperaturen synker under stærk Sved og mere eller mindre fuldstændig Tilbagevenden af Velbefindendet. Saa kommer efter nogle Dages Mellemlum et nyt Anfald, og

saaledes bliver det ved, idet Anfaldene ved den godartede Sygdomsform efterhaanden aftage i Intensitet, ved den ondartede (Belgierne kalde den »Fièvre pernicieuse«) ende med Døden ved Hjertelammelse.

Paa Lægehjælp kan Congofareren jo sjældent gøre Regning. Men i det hele bør den, der opholder sig i Troperne være

i Stand til ved det mindste Ildebefindende selv at tage sin Temperatur hver 2.—3. Time og notere Resultatet eller tegne sig en Kurve paa et dertil inddelt Stykke Papir.

»Dagen efter att vi lemnat Coquilhatville, fick jag mitt första feberanfald,« — skriver Ltnt. *In de Betou*; »behaglig kan man just ej kalla den saken. Feberen kommer i ett ögonblick. Pulsarne arbata, hufvudet värker, knäna böja sig mot jorden. 1 gr. antipyrin, 3 faltar, 2 koppar varmt te, — och efter en halftimme badar man i svett. Så tar man 1 gr. ipeca eller sättar fingrerna i halsen och fyller en tvått-skål med en vattenklar eller grön vätska, galla. Derefter 1 gr. kinabisulfat, og svettningen ökas, samt

Exempel paa Feberkurve for let Malaria.

(Efter Dr. Plehn.)

efter 3 timmar ytterligare 1 gr. kinin. Efter 6 timmar (för mig) eller 2—3 dygen är man klar igen at äta getkött, maniokbröd och bananer, — födan för närvarande.»

Ifølge Dr. Plehn kan Chininen ikke forhindre de egentlige Feberanfald. Disse fremkaldes, siger han, ikke ved Snyltedyrene selv, men ved Giftstoffer, udsøndrede ved deres Overgange fra en Udviklingsform til en anden. Han tilraader derfor at tage den første Chinindosis, naar Temperaturen er ved at gaa ned og netop under Nedgangen naar 38° C., og det i Regelen først ved det 3. eller 4. Anfald, derpaa den anden Dosis 12 Timer senere ved den lette, 6 Timer senere ved den svære Feber. Paa det angivne Tidspunkt vil man derved i Regelen standse Feberen; mere end et Anfald til vil der under alle Omstændigheder neppe komme. Men saa skal man, for at dræbe de enkelte Plasmodier, der endnu maatte findes i Blodet, i 4 Uger hver 5. Dag yderligere tage en lille Dosis Chinin, f. Ex. $\frac{1}{2}$ Gram. Andre Læger holde dog bestemt paa, at en kraftig Dosis paa Anfaldets første Stadium, en ny Dosis et Par Timer senere og saa fremdeles ville danne et solidere Forsvar end en Dosis, anbragt paa et fremrykket Tidspunkt, naar maaske Hundreder af nye Fjender alt uhindret have begyndt deres ødelæggende Virksomhed i Patientens Blod.

Iøvrigt staar man sig bedst ved blot at lade den Syge ligge bekvemt i et vel udluftet, halvmørkt Værelse, ved, naar han fryser stærkt, at give ham varm, tynd The i store Kvantiteter og pakke ham godt ind i varme Tæpper. Mange Patienter foretrække, naar Heden er stærk, kølige Drikke, hvad der heller ikke kan skade. Det, at der drikkes meget, lindrer i det hele Tilstanden, idet Giftopløsningen i Blodet derved fortyndes og Afsondringen af Sved og Urin og dermed af Dele af Giften forøges. Ogsaa Brækningerne blive mindre smertefulde, naar Patienten drikker meget. Mod disse bruges undertiden en Chloroformblanding, mod Hovedsmerterne Antipyrin. Ellers indskrænker Behandlingen sig til kolde Onslag paa Hoved og Bryst og ved meget stærk Hede til kolde Afvadskninger paa hele Legemet. Alle andre Lægemidler, der undertiden anvendes i komplicerede Tilfælde, fraraades det bestemt at indtage uden paa en Læges udtrykkelige Anvisning. Efter Indtagelsen af Chinindoserne bliver den Syge liggende et Par Timer, hvorpaa han aftørres og forsynes med rent og tørt Linned og Sengeklæder.

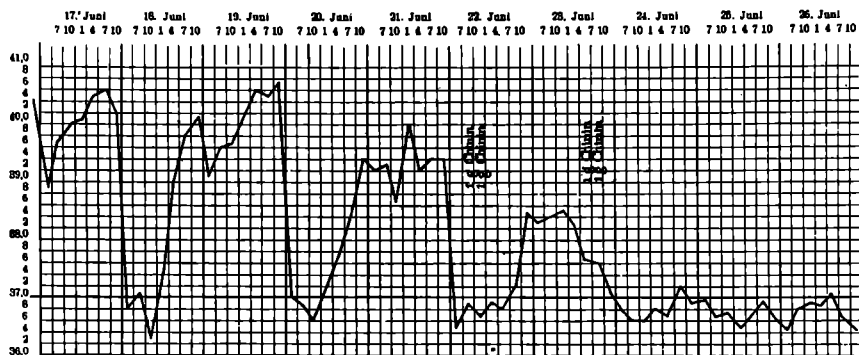
Meget uheldigt er det strax efter et Malariaanfald, især efter de svære, at genoptage den vante Syssel. Forsømmelse af simple let behandlelige Febre er ofte Skyld i Tilbagefald og i disses Overgang til uregelmæssige og ikke sjældent daarligt forløbende Former af Feberen. Det allermindste, en Malaria-

patient bør holde sig i Ro efter Sygdommen, er 2 Dage.

I det foregaaende er skildret Forløbet og Behandlingen af en aldeles regelmæssig Malaria hos en Patient, der ikke har haft Sygdommen før og ikke tillige lider af andre Sygdomme. I Praxis tage Masser af Sygdomstilfælde sig helt anderledes ud, og det af mange forskellige Grunde: f. Ex. ved, at Patienten har faaet to eller flere Generationer Plasmodier i sig, er svækket ved tidligere

Komplikationer.

Rekonvalescens og Tilbagefald.

Exempel paa Feberkurve for svær Malaria.

(Efter Dr. Plehn.)

Febre eller andre Sygdomme eller ved uforholdsmæssig Brug af Chinin. Med dette Mittel skal man altsaa være varsom, men dog paa den anden Side ved svære Anfald aldrig vente længere end 36 Timer efter det første Anfald med at tage den første Dosis paa 1—2 Gram efter Feberens Heflighed.

Dog selv ved Fjernelsen af Feberanfaldene er Malariaens Behandling endnu ikke helt til Ende. Maaneder efter, at den første Sygdom er overstaet, kan man ved mindste Uforsigtighed eller Uheld paadrage sig et Tilbagefald. Forklare disse Anfald kan man endnu ikke; men de komme, som sagt. Ved stadig haardnakkede Tilbagefald eller konstant Svæk-

Chininens Anvendelse under selve Feberen.

Øvrige Behandling af den Syge.

Komplikationer.

Rekonvalescens og Tilbagefald.

kelsestilstand er Chininen ofte slet ikke mere til nogen Nytte. Det bedste er i saa Tilfælde Forandring af Opholdssted eller helst af Klima, f. Ex. Ophold i en sund, feberfri Bjergegn, hvor Tilstanden hyppigt bedres i kort Tid. Dog lide ikke faa Congofarere ogsaa i mange Aar efter Hjemkomsten til Europa jævnligt af smaa, ganske kortvarige og lette Feberanfald. Ofte opstaar der ved uregelmæssig eller for rigelig Brug af Chinin Sygdomstilfælde med Feber, der ligne Malariaen; en saadan kronisk Chininforgiftning fortager sig dog hyppigt ved Afholdenhed fra dette Lægemedel og ved Stedforandring.

Den uhyggeligste komplicerede Form af Malariaen er *Hematurien* eller *Hematurifebren* (paa Fransk »Fièvre hématurique«). Næsten en Trediedel af Dødsfaldene **Hematurifebren.** i Congo skyldes denne Sygdom. Men man er endnu mindre paa det rene med den end med Malariaen.

Efter Dr. Plehn, er Hematuriens betegnende Symptom dette, at de røde Blodlegemers Farvestof gaar over i Urinen og farver denne mørkerød, næsten sort (deraf **Dr. Plehn om Hematurien.** videnskabeligt Navnet: Hemoglobinuri, populært Hematuri c : Blodig Urin), ligesom ogsaa Gulsot eller Brunsot følger med. Maaske er en særlig Mygart Anstifter af Hematurien, maaske kan den sættes i Forbindelse med visse Traadorme (»Filaria sanguinis hominis«), af hvilke et Udviklingstrin forekommer i Menneskets Blod. Sygdommen opstaar imidlertid næsten udelukkende hos Personer, der i længere Tid have været udsatte for Malariagiftens Paavirkning (have opholdt sig 2—3 Aar i Afrika), og i de fleste Tilfælde, som sagt, i Forbindelse med Malaria. Særligt angriber den ogsaa Folk, som i Uger eller Maaneder have slæbt uregelmæssige Feberanfald om med sig paa Grund af uhensigtsmæssig Brug af Chinin.

Direkte foranlediges Hematurien næsten altid af en Forkølelse, af store Anstrengelser eller stor Sindsbevægelse — den kan f. Ex. indfinde sig midt under eller lige efter Overstaelsen af en stor Fare — eller hyppigst efter Nydelsen af netop de mod Malaria mest anvendte Medikamenter, navnlig af Chinin. Den, der en Gang har haft Hematuri, faar den overordentlig let igen; en katolsk Præst ved Tanganika fik Sygdommen 19 Gange. I Regelen bliver hvert følgende Anfald lettere; dog holder dette ikke altid Stik. Dr. Plehn har selv haft 5 Anfald, blandt hvilke det fjerde, som han fik i Berlin, 4 Maaneder efter Afrejsen fra Afrika, var det voldsomste.

Forresten begynder Sygdommen uden Undtagelse med voldsomme Kuldegysninger og heftige Brækninger; men Temperaturen er ikke saa høj som under den egentlige Malaria. Særlig **Hematuriens Forløb og Behandling.** farligt er det, naar Urinafsondringen bliver ringe eller helt ophører. Hovedsagen ved Sygdommens Behandling er, at man, saa saare Urinen bliver mørk, øjeblikkeligt standser Brugen af Chinin og ikke begynder dermed igen, før Urinen er fuldstændig klar. Forresten anvendes Sengeleje, varme Tæpper, meget at drikke, navnlig, om muligt, kulsyreholdigt Vand; en stor Vanskelighed for Drikningen er dog den heftige Brækning. Ofte læges imidlertid Hematurien under hensigtsmæssige Forholdsregler næsten af sig selv. Ogsaa efter den tages i 4—5 Uger Chinindoser med 5 Dages Mellemrum, og efter hvert Anfald burde følge en Rekreationsorlov i 2—4 Uger til en sund Bjeregn.

I Modsætning til Dr. Plehns Teori er det imidlertid interessant at høre Resultatet af andre Lægers Erfaringer. Dr. Berge mener, at der neppe kan være nogen **Andre Læger om Hematurien.** Tvivl om, at Hematurien skyldes samme Parasit som den almindelige Malaria sin Oprindelse eller et med denne nærbeslægtet Snyltedy. Hematurien skulde da være et Stadium af Malariaen, da Blodet paa Grund af Blodlegemernes Destruktion fuldstændigt har tabt sin Karakter som en klar Vædske med omkringflydende Blodlegemer, men som en Farvestofopløsning uhindret passerer Nyrrerne og gaar ud som »Urin«. Allerede det Faktum, at Urinens røde Farve kan optræde i alle Nuancer — lige

fra klart Gulrødt til Brunsort — viser, at det er vanskeligt at sætte Grænsen mellem Hematurifeber og almindelig Feber.

Hematurien optræder — siger Dr. Berge — som Regel først langt inde i det andet Opholdsaar, men kan ogsaa forekomme, før det første Aar er omme. Selv fik han Sygdommen — og det i dens aller-værste Form, med tjæresort Urin — allerede i 11. Maaned, efterat han havde, med Held, mente han, overstaaet en regelmæssig Række Anfald af Malaria. Symptomerne forløbe yderst akut, og saa godt som udelukkende varer selve Hematurien højst 3 Døgn, idet det meget sjældent hænder, at Patienterne overleve dette Tidsrum. Dr. Berges eget Anfald, en god Type paa intens Hematuri, ytrede sig saaledes: »Aftenen forud lidt Feber, men normal Urin til Kl. 10 Aften; om Natten stærk Feber; 1. Dags Morgen pludseligt tjæresort Urin; senere hver 4. Time Udtømmelse af en Urin, der aldeles lignede portugisisk Rødvin; dette varede 1., 2. og en Del af 3. Dag, da der atter pludseligt igen udtømtes klar, lysegul Urin; desuden almindelige Malariasymptomer den hele Tid. Selvfølgelig blev tilsidst Blodfattigdommen ekstrem, og Patienten kunde bogstaveligt talt ikke løfte Hovedet fra Pudren. Stor Bleghed og stærk Gulsot. Ingen nævneværdige Smerter. Fuldstændig Bevidsthed den hele Tid med en næsten »behagelig« Følelse af at synke mere og mere sammen.

Om Behandlingen skriver Dr. Berge:

»Jeg kan lige saa godt strax sige, at jeg anser Chininen for aldeles nødvendig for helbredelse her, ialtfald for de stærkere formers vedkommende. Det er mig ufatteligt, at Dr. Plehn kan have gjort den Erfaring. Chininens nødvendighed ligeoverfor Hematurifeberen har i Congo, saa vidt mig bekjendt, været fastslaaet overalt og til alle Tider, og i de senere aar er man gaaet endnu længere i denne anskuelse derved, at man anvender endog rent extreme doser for at trodse sygdommen. Jeg skal levere en ganske liden statistik, hentet fra min egen praksis: I mine første 7 maaneder behandlede jeg 10 tilfælder, hvoraf størstedelen haarde; jeg holdt mig til lærebøgerne og gav samvittighedsfuldt 0.30—0.50 gram chinin 3—6 gange daglig; resultatet blev 7 dødsfald = 70 %. Saa fandt jeg paa at øge doserne, gav 1 gr.s dose gennem svælget eller ved indsprøjtning, tilsammen indtil 10—12 gr. pr. dag, og resultatet blev paa 12 tilfælder 1 — cet — dødsfald = 8 1/3 %, og dog var størsteparten af tilfælderne ganske alvorlige. Selv anvendte jeg under min egen sygdom tilsammen 35 — femogtredive — gram chinin-bisulfat og under et Tilbagefald i Norge 32 og blev begge gange helbredet i 3 døgn. Jeg vil tillade mig at spørge de sagkyndige mænd, som eventuelt maatte blive bekjendte med denne erklæring, om dette resultat ikke i nok saa betragtelig grad rokker den Plehnske teori om chininens kontraindikation ved hematurifeberen. Ved siden af chinin maa der anvendes kraftige aflørmingsmidler, og dertil maa der holdes rigorøs diæt: kun vand er tilladt (betryggende rensed), gjerne med citronsaft i. Der vil naturligvis indtræde megen brækning, hvis saa svære chinindoser indtages gennem svælget; af denne grund er der imidlertid i de senere aar af de drogistfirmaer, som forsyner Congostaten med medikamenter, forarbejdet særegne sterile chininopløsninger i den mest mulig koncentrerede form, bestemte til indsprøjtning under huden, hvorved nævnte ubehagelighed for en væsentlig del undgaas. Der vil ogsaa indtræde voldsomme hørsels- og synsforstyrrelser; men disse gaa over af sig selv senere.«

»Har man engang faaet hematurifeberen og man ikke ser med alt for ligegyldige blikke paa den rolle, man muligen skal kunne komme til at spille i fremtiden, bør man snarest mulig pakke sammen og returnere til Europa. Autoriteterne — in casu hovedlægerne — anerkjender en gennemgaaet »fièvre hématurique« som fuldtud fyldestgjørende for en Hjemsendelse.«

Man skal aldeles ikke i Troperne, siger Dr. Plehn, anvende andre Principper ved Valget af Næringsmidler end hjemme. De talrige Fordøjelsesforstyrrelser der-nede hidrøre fra den helt uvante Kost med overvejende Brug af Konserver, med fremmede, ukendte Næringsstoffer, i Forbindelse med den mindre normale Tilstand, hvori Fordøjelsesorganerne hensættes ved Klimaets og overstaaede Febersygdommes Indflydelse, ved Nydelsen af for stærkt krydrede Levnetsmidler, af for megen Alkohol eller ogsaa ved overdreven Brug af Chinin.

Valget af
Nærings-
midler i
Congo.

Først og fremmest ytre disse Fordøjelsesforstyrrelser sig som *Mave-* eller *Tarm-*
Diarrhée *katarrher* og ere ikke af nogen særlig Betydning. Men meget almindeligt faa
og Dys- de ogsaa Form af voldsomme Diarrhéeer, der kunne være meget alvorlige, den
senteri. saakaldte *tropiske Diarrhée*, der ofte gaar over til at blive kronisk. I Regelen,
 mener man, komme disse Diarrhéeer af Nydelsen af slet Drikkevand, og navnlig er sikkert
 den saakaldte *Dysenteri*, under hvilken der kan findes betydelige Mængder Blod i Affø-
 ringen (Blodgang), og som er meget smilsum gennem Extremerne, en fra Vandet hentet
 Bakteriesygdom, som meget ligner Diphtheritis.

Diarrhéeerne og Dysenterien ere i Congo især udbredte i den øvre Flods Midlebassin, hvor man
 ofte er henvist til at benytte det skrækkeligste Drikkevand. Mange Europæere rives bort af
Diarrhéeer- denne Sygdom, og ikke sjældent har man haft hele Epidemier af den med Masser af Døds-
nes og fald blandt de Sorte, navnlig blandt Soldater paa Expedition i fugligt og koldt Vejr, hvor det
Dyssen- har skortet paa Levnetsmidler. Patienterne bukke under for Blodforgiftning (ligesom ved
teriens Diphtheritis) eller svinde af Mangel paa Ernæring ind til fuldstændige Skeletter og dø af Af-
Udbre- kræftelse. Store Svulster i Tyktarmen ledsage hyppigt Sygdommen. Alligevel anses den dog
delse og ikke for saa farlig som Hematurien, naar man blot er i Stand til strax at tage den under
Behand- fornuftig Behandling.

Som Midler mod Diarrhée og Dysenteri anvendes Afføringsmidler (Calomel, amerikansk Olie
 o. s. v.) og Udskylninger af Tarmen i Forbindelse med beroligende Midler (Laudanum) og streng Diæt
 (tynde Risvandsupper og Risvandgrød) samt ved heftige Smerter varme Omslag. Mod Dysenteri anvendes
 ogsaa »Brasilianserkuren« (Ipecuanharød = Brækrod). Mod Brækningerne anvendes — gerne paa For-
 haand — de sædvanlige Brækmidler, Chloroformvand eller Bittermandelvand.

Hematuri og Dysenteri medføre hyppigt alvorlige Leveraffektioner (Abscesser), der
Leversyg- endog undertiden kun lade sig helbrede ved Operation. Tidligere manglede de
domme. nødvendige Instrumenter hertil i Congo, og Patienten maatte hurtigst sendes
 hjem til Europa. Nu er man bedre stillet i saa Henseende.

Paa en af *Juhlin-Dannfelts* Undergivne, Englænderen, Mr. *Newcomb*, der i 6 Uger led af Hema-
 turi, svulmede Leveren samtidigt i den Grad op, at den saas som en Svulst som en knyttet Næve uden-
 paa Huden. Patienten kunde ikke nyde andet end Champagne og Æggesnaps med Cognac.

I Forbindelse med eller vel snarere som Følge af de forud nævnte Sygdomme
Anæmi. indfinder der sig hos den Hvide ofte *Anæmi*, den saakaldte *tropiske Anæmi*, der
 yderligere svækker Patienten og navnlig gør Fordøjelsesorganerne ømfindtlige og
 modtagelige for den mindste Paavirkning.

Endelig kunne vi som staaende i nær Forbindelse med Tarmlidelserne her berøre
Indvolds- de navnlig blandt de Indfødte hyppigt forekommende *Indvoldsorme*, især *Bæn-*
orme. *delorme* og *Springorme*, som imidlertid jo nærmest maa henregnes til de lokale
 Ubehageligheders lange Række. Man indlade sig derfor i Troperne i det hele ikke paa
 at spise raat Kød eller drikke ukogt Vand, hvor da ikke Sikkerheden for dets Renhed —
 friske Kilder —, er saa at sige uomstødelig.

Huden er Sæde for mange Sygdomme i Congo, baade blandt Hvide og Sorte, i
Hudsyg- den Grad, at disse Sygdomme maa regnes til Landets Hovedplager næstefter de
domme. tre dødbringende Soter, vi skildrede ovenfor. De opstaa dels ved direkte kli-
 matisk Paavirkning, dels gennem Snyltedyder.

For det første antag *røde Hunde* (Belgiernes »la bourbouille«) og lignende Irritationer i Congoklimaet blandt Europæerne særlig stærke Former og ere ofte i høj Grad generende, navnlig derved, at den evindelige Kløe eller Stikken og Brænden i Huden forhindrer Nattesøvnen og gør Patienten nervøs. Som væsentligste Midler mod disse Lidelser tilraader Dr. Plehn godt ventilerede Opholdssteder, hyppige Bade, bekvemme, ikke stramt siddende Klæder, samt i haardnakkede Tilfælde Forandring af Opholdssted, især Flytning til Stranden.

Røde Hunde.
»Solsygdommen.«

Kmdt. *Ch. Lemaire* traf i Høvdingen *Kababilas* Landsby blandt *Basitaerne* ved *Lubulifloden* en Kvinde, der led af en gyselig Sygdom: den Ulykkeliges højre Haand var forsvunden, hendes venstre stærkt angreben, hele Ryggen, Skuldrene, Armene sade i Materie. Man fortalte, at det var »Solsygdome«. Den stakkels Kvinde vedblev forresten at bo i sin Familie i Landsbyen, og hendes Tilstand syntes ikke at vække Afsky hos de Indfødte.

Gammel Negerkvinde i Katanga, lidende af »Solsygdome«. (»La Belgique Coloniale« 1901.)

Store Filipenser (»sarnes« kalde Belgiere dem) og *Bylder* (Furunkler), der ofte haardnakkede vende tilbage i stort Antal paa samme Del af Legemet, ere meget hyppigere end hos os. De anses for en Baktoriesygdom. *Ringorme* kunne være en overordentlig haardnakkede Plage og faas let ved Smitte fra de Sorte, der ligeledes ofte lide af *Fnat*. Ogsaa *Spedalskhed* er ikke sjældent, navnlig i Nedre-Congo, paastaar man. Den danske Læge, Dr. *Müller*, havde just under en Orlov til Europa i 1902 af Congoregeringen til Hverv specielt at studere denne Sygdom.

Andre Hudlidelser.

Men hertil kunne nævnes en hel Række af tropiske Snyltedy, der berede Menneskene store Lidelser.

Medina- eller *Guineaormen* er en $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ M. lang, $\frac{1}{2}$ mm. tyk Rundorm, hvis Æg man faar i sig ved Drikkevandet, hvorpaa den udvikles i Menneskets Indvolde og æder sig gennem disses Vægge. Hun-

Guineaormen.

nerne vise sig saa senere som voxne Exemplarer, fulde af Millioner af Æg, i sammenrullet Tilstand under Huden, navnlig paa Benene og her især paa Anklerne, hvor de kendes paa en Svulst af Størrelse som en Tokrone, som maa behandles og aabnes med stor Forsigtighed, forat der ikke skal opstaa slemme Betændelser.

Dr. *Berge* skriver: »Det turde her have sin interesse at omtale den maade, hvorpaa de indfødte behandler denne sygdom. Udaf ankelsvulsten stikker en vakker dag ormen sit hoved frem; dette trækkes saa forsigtig ud, indtil et par mm. af dyret er kommet for dagen, hvorpaa den indfødte vikler denne del rundt om en liden tynd træpinde, som paa denne maade blir liggende, klemt til saaret. Hver dag hales nu med stor varsomhed et par mm. til ud og vikles videre om pinden, som saaledes tilslut kan antage formen af et veritabelt nøste, inden hele ormen er ude. Der har af læger været gjort forsøg paa at skjære op og udskrabe hele svulsten, men med lidet tilfredsstillende resultater, idet samme gror forbausende sent igjen.«

Med *Guineaormen* beslægtede *Traadormearter* (se ogsaa Bemærkningen ovenfor Side 250 under *Hematurifeber*) af Slægten *Filaria* ere stærkt udbredte i Congo. De allerfleste Negre ere befængte med dem. Den kun 30 Mm. lange *Filaria loa* opholder sig i Menneskets Øje mellem Binde- og Hornhinde, hvor den fremkalder Betæn-

Filaria loa.

delsler, der dog uden stor Vanskelighed helbredes. Den forekommer ogsaa hos Hvide.

Elefantiasis. En anden Snylteorm af samme Slægt er Skyld i den hos Negrene stærkt udbredte *Elefantssyge* (Elefantiasis), under hvilken Bindevævet i Ben, Fødder og Kønsdele udvikles stærkt, medens Huden bliver tyk, stiv og rynket. Fødderne kunde eksempelvis antage helt kolossale Former. Ogsaa denne Plage rammer undertiden Europæerne.

I Forbindelse hermed skulle nævnes to bekendte tropiske Sygdomme, *Beri-Beri* og **Beri-Beri.** *Sovesyge* («la maladie du sommeil»), der ere hyppige blandt Congos Indfødte og **Sovesyge.** og som ogsaa have angrebet enkelte Hvide. De henføres nemlig af enkelte Videnskabsmænd til andre Former af *Filaria*.

Beri-Berien, den samme, der har kostet den hollandske Hær paa Sundaøerne Masser af Soldater under Atjehkrigen, og som i Aarene 1878—83 rasede med en saa voldsom Hefthighed i den japanesiske Flaade, at 404 ‰ eller to Femtedele af Mandskabet vare angrebne et enkelt Aar — den gennemsnitlige Dødelighed var dog kun 8 ‰ aarligt af hele Personellet —, hærgede stærkt Jernbaneselskabets farvede Arbejdere i Nedre-Congo og var Hovedaarsagen til den langsomme Fremgang, Jernbanebygningen havde i 1891—93, hvad der paaførte Jernbaneselskabet et Pengetab af flere Millioner Frs. Sygdommen betragtes nærmest som en voldsom nervøs Lidelse, der ytrer sig ved Lammelser, almindelig Afmagring, Vattersot og Sindssyge. Forøvrigt skyder man ogsaa Skylden for denne Sygdom paa mangelfuld Ernæring; i alt Fald viste det sig i Japan, at en forbedret Ration i faa Aar bragte de aarlige Tilfælde af Beri-Beri langt ned.

Af *Sovesygen* har man iagttaget hele Epidemier i Øvre-Congo, saaledes nys i 1902 omkring Missionsstationerne ved Luluabourg. Den begynder med Anfald af uovervindelig Trang til at sove, der komme over Patienten endog midt under Maaltiderne; Anfaldene tiltage i Hyppighed og Langvarighed, den Syge hentæres Dag for Dag, og tilsidst udaander han under et saadant Anfald.

En for baade Hvide og Sorte meget ubehagelig Gæst er

Djiggen. *Sandloppen, Djiggen* («la djique») — se ogsaa foran Side 96 —, der hører hjemme paa Østkysten af Mellem- og Sydamerika og med et engelsk Skib, »Thomas Mitchell«, med Kaffesække førtes til *Ambriz* paa Vestkysten af Afrika og derfra i utrolig kort Tid bredtes over hele Verdensdelens tropiske Vestkyst og videre tværs igennem Landet til Østkysten.

Djig.

(Meget forstørret.)

(•Le Congo Illustré• 1895.)

Djiggen ligner den almindelige Loppe og opholder sig i tørt Sand eller tør Jord, saaledes gerne paa Gulvet i Negerhytter. Hunnen borer sig, naar den er befrugtet, ind i den bløde Hud paa Tær eller Svømmehud paa Mennesker eller Dyr, hvor saa dens Bagkrop svulmer op til Størrelse som et stort Knappenaalshoved. Naar man forsømmer de smaa Saar eller paa ubehændig Vis vil fjerne Dyrene, kan dette medføre slemme Betændelser, og navnlig, hvor flere Dyr have snyltet sig ind, Tabet af en Fod eller endog Blodforgiftning og Døden. Mange Negre have stor Øvelse i med en spids Træpind at udtage Dyret og dermed forhindre yderligere Fortræd. Vil man undgaa Djiggene, maa man fremfor alt ikke sætte bare Fødder paa Jord eller Gulv i Negerhytter. Alligevel kan det være vanskeligt nok at slippe for at gøre det lille Uhyres Bekendtskab, da selv Strømper og Sko ikke beskytte mod dens Efterstræbelser.

Søn af Høvdingen Wangi ved Irébu, lidende af Elefantiasis. (Pladen tagen 14/7 1899 af den tyske Naturforsker Schlechtlinger under en Felttjeneste-øvelse, paa hvilken han ledsagede dansk dav. Souslt. F. V. Olsen.) Fot. tilh. Kapt. F. V. Olsen.)

Djig (drægtig Hun).

(Meget forstørret.)

(•Le Congo Illustré• 1895.)

Kopper ere overordentlig udbredte blandt Negerbefolkningen i Congo, og enhver Hvid, der gaar derned, bør derfor ikke alene inden sin Afrejse fra Europa lade sig vaccinere, men ogsaa være grundigt inde i Fremgangsmaaden herved, saa at han selv kan vaccinere sine Soldater og Arbejdere. Kun sjældent ere Hvide i Congo blevne angrebne af denne Sygdom. **Kopper.**

Syfilis er tilført Congonegrene, hvor de have været i Berøring med Europæere og Arabere. Navnlig er den, fortæller Emin Pascha i 1877 i en Korrespondance til »Petermanns Mitteilungen«, udbredt i Nilegnene omkring Kiri. De syfilitiske Sygdomme udvikle sig med stor Hurtighed dernede, men anses ikke for saa farlige som i Europa. Dog ere de hvide Mænd, som ere saa uheldige at blive smittede af sorte Kvinder, meget ilde farne; Sygdommen tager et langt mere ondartet Forløb end den Syphilis, man faar fra Personer af Ens egen Race. Ogsaa *Tuberkulose* træffes hos de sorte Stammer, der have haft Samkvem med Hvide og Arabere. **Syfilittiske Sygdomme og Tuberkulose.**

Paa Forhaand skulde man tro, at mange Menneskeliv gik tabt i Centralafrika ved vilde Dyrs Efterstræbelser. Men det viser sig, at Fantasien paa Afstand overdriver Forestillingerne om baade Rovdyrs og giftige Dyrs Farlighed. Det er sjældent, at Hvide omkomme paa denne Maade. Af Skandinaver kunne kun anføres to Mænd, der ere dræbte af vilde Dyr; begge vare de Svenske. Det var Søkaptajn A. E. Andersson, »Stanleys bedste Mand«, der blev tagen af en Krokodil, da han fra Damperen »Héron« sprang i Vandet for at svømme ind til Flodbreden ved Faktoret *Kissanga* paa Nedre-Congo, og Løjtnant *Hintze*, der, som omtalt, døde af Slangebid. Derimod dræbes aarligt mange Negre af Krokodiller og Leoparder, i Katangaegnene ogsaa af Løver. **De vilde Dyr.**

I sine Jagtskildringer: »In den Wildnissen Afrikas und Asiens« nævner *Wissmann* som de tre farligste Slinger i Centralafrika, foruden den alt omtalte *spyttende Slange*, der er den samme som *den ægyptiske Brilleslange* (Naja), to andre, nemlig *Puffadderen**) (*Clotho arietans*) og *en hornet Slange*, som han ikke giver noget Navn. Brilleslangen er indtil over 2 M. lang, slank, livlig og meget tilbøjelig til at gaa over til Angreb. Og saa har den ved Siden af sit farlige Bid, som sagt, den Egenskab, at den paa over 1 M.s Afstand kan udspy en Straale Gift, der er i Stand til efter 10—20 Minutters Forløb at dræbe mindre Dyr, f. Ex. Duer, og som oftere have paadraget Mennesker en overordentlig smertefuld Øjenbetændelse, der dog i Regelen var helbredet efter 3—4 Dages Forløb. *Puffadderen* bliver kun 1½ M. lang, er tyk og plump, med et meget bredt, trekantet Hoved og 2 Cm. lange Gifttænder. Den er doven og ubehjælplos og ligger hele Dagen igennem skjult under Buske og Træstammer. Den tredie af *Wissmann* omtalte Slange er atter meget større end *Puffadderen*. Den har et Horn over hvert Øje og i det hele et meget afskyeligt Ydre. Den lever i fugtige, tætvoxede Lavninger og ikke, som de fleste andre Slangearter, i den tørre Savane. **Slangerne.**

Wissmann kurerede i Afrika omtrent 50 Tilfælde af Slangebid; kun 1 Mand døde for ham, fordi han var bidt paa et Sted, hvor det ikke var muligt at underbinde Aarerne. Hans Middel var at standse Blodcirkulationen i Arm eller Ben ved en eller flere Besnøringer ovenfor det bidte Sted, Udskæring af Saaret for at faa Blodet til at flyde og Udvadskninger med *Salmiakspiritus*. Selv behandledes han en

*) Kaldet saaledes i »Vor Klodes Dyr« efter Lyden, den udstøder, Adler = Odder = Hugorm.

Gang ret radikalt ved, at en engelsk Læge strax skar Hud og Kød bort lige til Benet paa det Sted paa Haanden, hvor han var bidt. Tidligere anvendte man Udbrænding af Saaret eller Nydelsen af en kolossal Mængde Brændevin, hvilke Midler Dr. Plehn paa det bestemteste fraraader.

Hovedmidlet mod alle Slangebider er nu den franske Læge, *Dr. Calmette's Slangeserum*, hvilket ikke bør savnes i nogen Congomands Medicinforsyning. Det indsprøjtes under Huden saa hurtigt som muligt efter, at Patienten er bleven bidt. Selv i Tilfælde, hvor Biddet hidrørte fra en Slange, hvis Gift plejer at dræbe et Menneske i 3 Timer, har dette Middel endnu 1½ Time efter Biddet reddet den Saaredes Liv. Men ved Siden af Serumbehandlingen fordres Uddybning af Saaret og Udvadskning med Chlorkalk, det virksomste udvendige Middel.

Mindre farligt end Slangebiddet, men dog altid meget smertefuldt og af ubehagelige følger i nogen Tid, ere Biddene af *Skorpioner* og *Tusindben*. Skorpionerne findes navnlig hyppigt i Revnerne i Baobabtræets Bark, ved fældede eller halvraadne Træer og søge gerne ind i de kølige Lagener i Sengene, under Hovedpuderne i disse og mellem Haandklæderne. Tusindbenene opholde sig mest under Stene og Klippestykker. Begge Dyr træffes ogsaa almindeligt i de Indfødtes Hytter, paa fugtige Steder, mellem gamle Tæpper og Pjalter. Farligst ere de naturligvis for de barfodede Negre.

»Flere Gange kom der Negre til mig« — fortæller Wissmann —, som havde lange Striber af tæt ved Siden af hinanden liggende Saar, der hurtigt bulnede. Tusindben vare løbne hen over deres Ryg og havde aabenbart undervejs bragt Gift ned i Porerne. Saaledes forklarede Folkene i alt Fald disse afskyelige Hævelser.« Herefter maa der altsaa ogsaa finde en Giftafsondring Sted fra Tusindbenenes Fødder.

Som Middel mod Skorpioners og Tusindbens Bid anbefales Uddybning af Saaret med en skarp Kniv og Udvadskning med Chlorkalk; ved meget stærk Opsvulmen af vedkommende Lem anbringes dette i et Kar med en Opløsning af eddikesur Lerjord.

Trods Slangers og andet giftigt Krybs Talrighed i Congo er altsaa Faren for Europæerne for at blive bidt af dem ikke saa overvættes stor, naar man blot iagttager nogenlunde passende Forsigtighed. Slangerne sky i Forvejen Menneskenes Nærhed. Mest udsat for at støde paa dem eller træde paa dem er man naturligvis paa Jagter, i tæt Buskads eller ved Skovrydninger, og her er en god Beskyttelse af Fødder og Ben nedenfor Knæene ved Hjælp af tykke Støvler eller Gamascher meget tilraadelig. Især maa man være forsigtig om Natten paa ikke stærkt benyttede afsides Negerstier; ingen Indfødt betræder paa denne Tid af Døgnet en saadan Sti uden at lyse godt for sig med Fakkell eller Lygter. Leje eller Hvilested maa altid undersøges inden Afbenyttelsen.

Endelig maa vi endnu en Gang omtale *Negrenes forgiftede Pile*. Der er heller ikke her nogen Grund til at dvæle ved Giftens Sammensætning; for det meste hentes den fra Saften af forskellige Planter, navnlig af Vortemælksfamilien. De fleste Pilegifte synes hurtigt at virke direkte paa Hjertet, hvis Virksomhed bliver svag og uregelmæssig og tilsidst helt lammes. Forøvrigt er Virkningen højst forskellig og bl. a. afhængig af, hvor nylavet Giften er. Før en større Jagt eller før et Krigstog tilbereder hele Slammen i Forening under stor Højtidelighed og store Hokusfokus sig et Forraad af frisk Gift. Pilene dypes deri eller besmøres dermed og indpakkes forsigtigt i Blade for ikke at saare deres Ejermænd under Marchen, eller Giften medføres af hver Mand i en lille Kalebas, forat Pilen kan dypes deri i sidste Øjeblik. Med en saadan nylavet Gift kan der da ogsaa opnaas en overordentlig hurtig Virkning. Selv Bøffel eller Elefant kunne i kort Tid dræbes af et Antal af disse Pile.

Hvor der foreligger Saar af forgiftede Pile, er øjeblikkelig Hjælp paatrængende nødvendig. Da

Pilene ofte ere forsynede med Modhager, vil man hyppigt, for at undgaa alt for store Sønderrivninger eller for meget Blodtab, være tvungen til at støde dem tværs igennem en saaret Arm eller et Ben. Er dette umuligt, kan man stikke tynde Pinde ind ved Siden af Pilen og anbringe dem paa Modhagerne for saaledes at faa Pilen ud den Vej, den er kommen. Disse Pilesaar ere altsaa i og for sig meget ubehagelige. Men frem for alt gælder det om at handle med yderste Hurtighed, da faa Sekunder kunne være afgørende med Hensyn til Liv eller Død. Er Pilen kommen ud, søger man at vadske Saaret eller ved Hjælp af en Gummislange skylle det ud med en eller anden antiseptisk Vædske. Iøvrigt er der saa godt som intet at gøre mod selve Giften. Er denne frisk, og har Pilen siddet nogen Tid i Saaret, er en hurtig Død ved Hjertelammelse Regelen. Wissmann benyttede undertiden med Held Ammoniakvand til øjeblikkelig Udvadskning. Men mod Dværgfolkernes Pile i den store Centralskov var han hjælpeløs. Enhver Mand, der blev truffen af en saadan Pil, udaandede i Løbet af 7—15 Minutter og hver Gang med samme krampagtige Udstrækning af Legemet.

Den Hvide, der drager til Congo, maa først og fremmest besidde et sundt og kraftigt Legeme. Han underkastes da ogsaa inden Afrejsen i Bruxelles et, vistnok i Regelen omhyggeligt *Lægeeftersyn*. Den 3aarige Terme er efter Kolonilægernes almindelige Mening for lang.

Wauters giver følgende Regler for *den daglige Levevis i Congo*: Op Kl. 5—6 for at drage Fordel af den friske Morgenluft. Strax skiftes der Undertøj, og det aflagte Undertøj, Lagener og Tæpper hænges ud i Luften. Bad. Saa en nærende første Frokost (hvis man kan faa den!). Arbejde til Kl. 11 eller 12 efter Solvarmen. Nyt Bad. Et let Maaltid. Siesta. Kl. 2—3 genoptages Arbejdet. Ved Mørkets Frembrud et tredie Bad. De lette Klæder ombyttes med en varmere Dragt. Middagsmaaltid. Derefter lidt Adspredelse af forskellig Art. I Seng Kl. 10.

Disse Regler kunne naturligvis kun overholdes paa en Station, hvor alt gaar regelmæssigt, og hvor navnlig Forsyningen med Levnelmidler er god. Paa Expeditioner og Rejser ere de som oftest kun en skøn Teori. Sult er specielt en Fjende, Congofarnerne ret jævnlige have gjort Bekendtskab med, mange Ofre af Menneskeliv har den voldt, og ikke altid har man kunnet frigøre Autoriteterne eller Handelsselskabernes Ledere for Ansvarret derfor. Dog om Levemaaden vil der være tilstrækkeligt at læse nedenfor.

Klæderne bør være bløde, lette og luftige og for Ventilationens Skyld og for ikke at irritere Huden ikke sidde for snævert paa Kroppen. Hovedbedækning: Hjelm af Hyldemary, Kork eller Kautschuk, under Arbejdet ogsaa en bredskygget Filt-hat med dobbelt Pul, fordi Hjelmens stærkt nedgaaende Skygge gør det besværligt at se Værktøjet. Paa Stationerne saa let Fodtøj som muligt; paa Marcherne Halvstøvler med tykke Saaler, der gaa udenfor Overlæderet; til sine Tider have Skandinaver haft god Brug for lange Fedtelæderstøvler. Kulden kan undertiden være saa følelig, at almindeligt skandinavisk Vintertøj er særdeles anvendeligt.

Hvor det lader sig gøre, hæves Gulvet i Boligerne 1—1½ M. over Jordoverfladen. Som Byggemateriale benyttes, om muligt, daarlige Varmeledere, som Mursten, Tegl, Træ, og Husene forsynes med dobbelt Tag. Bambus eller Palmefibre med paaklinet Ler er et paa sine Steder (ved Tanganika og ved Nilen) meget anvendt og ikke saa ilde Byggemateriale. Jernblik, selv med dobbelte Vægge, er ikke heldigt. Døckerske Filttelte («maisons danoises», af beget Lærred med paamalede lyse Farver) sætte mange Hvide megen Pris paa, skønt de let ophedes eller afkøles.

Almindelige Sundhedsforholdsregler.

Daglig Levevis i Congo.

Klæderne.

Boligerne.

Det er af stor Betydning for Sundhedstilstanden paa Stationerne, at man saa snart som muligt rydder og udtynder den omgivende Skov, opdyrker det nærmeste Terrain og opfylder eller udtørre stillestaaende Vand eller Sumpe, der findes lige ved Boligerne.

I Boma og Léopoldville og ved Matadi er der *Sanatorier* (Kinkanda) og spredt omkring paa de vigtigste Stationer *Læger*. Men Lægetjenesten lader meget tilbage at ønske. Enten har man ikke ofret tilstrækkelig Penge derpaa, eller man kan ikke faa Lægerne til at gaa til Afrika: vist er det, at Lægernes Antal i Congo er alt for ringe. For et Par Aar siden var der i det hele 14 Læger i Congostatens Tjeneste, et rigeligt Tal i Forhold til den hvide Folkemængde, men et aldeles forsvindende Tal, naar de uhyre Afstande og Hensynet til den sorte Befolkning — blot til Statens Tropper og Arbejdere — tages med i Betragtning. Ja, ikke en Gang paa ret store Expeditioner er der altid Læge med. Indtil 1897 havde der aldrig været nogen Læge i Distriktet Kwango, hvor der dog fandtes 20—30 Hvide; i 1899 havde man fra M'Toa (Albertville) 2 Maaneders Rejse til nærmeste Læge!

Som en Erstatning for Lægehjælpen forsynes Statens Embedsmænd med trykte Anvisninger paa Behandlingen af de forskellige Sygdomme, der findes større Medicinkasser paa hver Station, og hver Agent faar leveret et mindre Apotek til eget Brug. De i civil Tjeneste ansatte Europæere gaa derimod ofte for Lud og koldt Vand i saa Henseende.

Enhver Hvid maa derfor, som tidligere berørt, altid være belavet paa at kunne optræde som Læge ligeoverfor sig selv, de syge Kammerater og Negrene. Og det er sikkert dette Felt, paa hvilket Congofareren fremfor alt andet bør rette sin Opmærksomhed ved Forberedelserne til Rejsen.

Sanatoriet i Boma.
(Af Chapaux.)

FEMTE AFSNIT.

NED TIL CONGO.

EFTER VORE CONGOFARERES BREVE OG DAGBØGER.

XV.

Afrejsen fra Anvers. Rejsesamtaler.

Livet ombord. Udrustningsspørgsmaal. Madeira.

Vignet efter
»Voyage au Congo».

DAMPSKIBSBROEN i *Anvers* er myldrende fuld af Mennesker! Thi det er »Léopoldville« — eller »Albertville« eller »Bruxellesville« eller »Anversville« eller, hvad den nu hedder —, der skal afgaa, Damperen til det fjerne, dragende, alt opslugende Congo, Drømmenes og Taarernes, Haabets og Skuffelsernes, Begejstringens og

**Afrejse
fra
Anvers.**

Forbandelsernes Land, der, som alt det ukendte, er Maalet for modige som for skrøbelige Menneskers Higen. Paa Scheldens Bred staar en Folkemasse, tæt sammenpakket, lønligt pint af de samme Ængstelser, lokket hid af dette Mysterium, men opfyldt af Mistillid til det.« Saaledes omtrent skriver *Edmond Picard* paa de første Sider af sin Bog »En Congolie« (»I Congo«), Frugten af et kort Besøg i Nedre-Congo, en Bog, som med en vis Ret paa Grund af dens Overfladiskhed har været Genstand for Congovennernes Forbitrelse, men som dog indeholder mange sande Bemærkninger og megen træffende Kritik, og som i alt Fald ved sit livlige og kønne Sprog tager Læserens Interesse stærkt fangen.

I alle Gader, der føre ned mod Quaien, er der en Strøm af elegante Damer, Officerer, Forretningsmænd, Lastdragere, Vogne. Paa Fortoppen af Congodamperen flager den gule Congostjerne i blaat Felt. Klokken er omtrent 11 Formiddag, og de fleste Rejsende indfinde sig netop nu og bane sig Vej gennem den næsten endeløse Skare, der trænger sig sammen langs Bolværket, paa Landgangen og paa Skibets Dæk. Bagagen er alt besørget ombord. Paa Quaien spiller et Regimentsmusikkorps af Infanteriet paa 30—40 Mand.

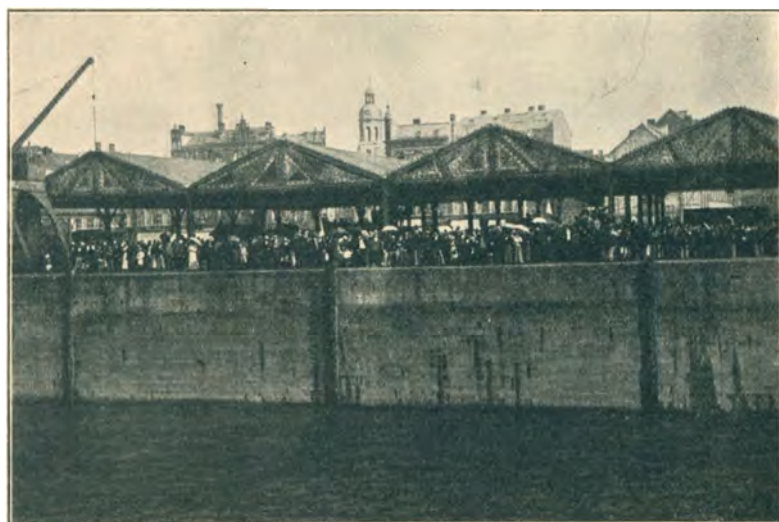
Kl. 11 $\frac{1}{2}$ stødes der for første Gang i Dampfløjten, og da denne et Kvarter senere alter lyder, begynde Folk, nødige, modstræbende, at vandre i Land. Paa nærmeste

Kirketaarn slynger Malmklokken endelig sine tolv tunge Slag ud over Byen og Havnen, og mens Efterklngen af det sidste rungende Drøn endnu faar Luften til at sitre, kastes der los, og langsomt og højtideligt lægger Damperen ud fra Bolværket for at tiltræde sin 9000 Km. lange Fart til de solrige Egne midt nede paa Halvkuglen. En Storm af Afskeds- og Hurraraab, blandet med Musikkens Toner, rejser sig fra Land, Tusinder af Hænder vifte Farvel, for Mange blandt de Bortdragende den sidste Hilsen, det sidste Farvel for bestandigt fra den hjemlige Strand.

Paa Damperen ere alle Passagerer og hele Besætningen, med Undtagelse af det nødvendige Maskinpersonale, paa Dækket, og først nu faar man herfra, efterhaanden som man kommer ud paa Floden, ret et Overblik over Menneskeskaren paa Bredden. Hele Havnegaden er fuld af Folk, paa Bygninger og Skibe vaje Flag ved Flag, og det hele har

Karakteren af en stor Fest, der fejres. Med en underlig Følelse mærker Congofareren imidlertid, at Skibet bevæger sig bort. Menneskemyldren, der staar Hoved ved Hoved paa en Strækning af maaske $\frac{1}{4}$ Mil, og Havnens Skov af Master blive mere og mere utydelige, den smukke Bys Tinder og Taarne mindre og mindre. Det hele prægtige Panorama belyses af Solens klare Straaler, der glimre i Scheldens blanke Spejl.

Nogle smaa Dampbaade følge den store Damper paa Vej, og særligt den ene af dem holder længe ud. Passagererne

Quaien i Anvers ved Congodamperens Afgang.
(Fot. tilh. Kmdt. Schütz.)

paa Oceandamperen betragte med Opmærksomhed Menneskene paa den lille Baads Dæk. Gennem Kikkerten ses de enkelte Personer skarpt. En ung Pige i lyse Klæder græder heftigt. Vil hun nogensinde mødes igen med den Broder eller Ven, der nu stevner mod Afrikas Strande?

Congofareren lader sit Blik glide rundt til alle Sider og det standser hist og her ved de berømte Fæstningsværkers regelmæssige Linier. Paa højre Flodbred **Schelden**. passeres først det store *Citadelle du Nord*. Derefter ses, saa vidt Øjet rækker, kun Enge og Polders og mægtige Marskdiger. Byens Tummel og Larm høres ikke mere. Alt er stille omkring Damperen. Saa faar man paa begge Sider af Floden atter Øje paa nogle Forter. Ved et af dem standses undertiden for Ammunitionsforsyningens Skyld, og Opholdet her varer da i Regelen til Mørkets Frembrud. Ellers fortsættes Farten uden Afbrydelser ned ad Floden, og fra de sidste Batterier paa belgisk Grund dunder en Kanonsalut. Den lille Damper vender om, endnu nogle sidste Hurraer, en sidste Viften med Tørklæder og Hatte, og Følgesvenden forsvinder for Congomændenes Blikke.

Man passerer selve den belgiske Grænse. Floden, der paa Resten af sin Vej til Havet strømmer gennem hollandsk Territorium, bliver saa bred som en Bugt. Kl. 5 omtrent passerer Scheldens Munding ved *Vliessingen* og det hollandske Fort *Frederik Hendrik*, og saa er man ude i Nordsøen. Det begynder at blive mørkt.

Allerede have Passagererne begyndt at se sig om paa Skibet, der jo nu i 3—4 Uger skal være deres Hjem, og de, der ikke før have gjort Ture over de store Have, beundre den Komfort og Elegance, som hersker overalt fra den prægtige Spisesalon til de marmorklædte Badeværelser. Kl. 7 nydes bord, de første Præsentationer Hilsner vexles med de funklende skaber sluttet, som maaske blive for Parterne under Samlivet i

Henved Midnatstid passer *Dover*, hvor nogle Brevkort, i synede med den sidste Hilsen fra Hjemmene, sendes i Land, og man i *Kanalen*.

Hele næste Dag sejles ske Kyst, og man kommer nævnte temmelig nær, saar *Kanalen* saa godt som er den som en stærkt besaa stille, at man neppe Eftermiddagen drejer man og er saa inde i den berygmetget lunefuld, ret elskindjagende den følgende. felts foran omtalte »Ville d'Anvers«, og ladsen her! Altid er disse Vande, og Dam-som man atter bru-Steds Land og man

Den 4. Dags kommer temmelig derefter styres mere fjerne, og man øjner nu til alle Sider ikke andet end det vide, vide Hav.

Rejserute Anvers—Madeira.

den første Diner omfinde Sted, de første Glas, og Bekendt-af stor Betydning Afrika.

rer Congodamperen Hast for-Europa til **Den engelske Kanal.**

mellem den franske og den engelpaa enkelte Steder den førstledes ved *Cherbourg*. Undertiden tom for Skibe, til andre Tider færdet Gade. I godt Vejr er Søen mærker Skibets Bevægelser. Om i sydlig Retning omkring *Bretagne* tede *Spanske Sø*, der er værdig den ene Dag, skræk-Man læse Kaptajn Sten-Skildring af sin Rejse til Congo med

man vil faa en Forestilling om Sejder idetmindste en respektabel Uro over peren gynger ikke saa lidt. Midt i Bugten, ger en Dag om at gennempløje, øjnes intet møder kun faa Skibe.

Morgen passerer *Kap Finisterre*, som man tæt til, og her er der nok af Sejlere. Men i sydvestlig Retning, *Portugal* ses kun i det

Lige siden Afskeden fra Hjemmet har Congofareren i Regelen hidtil ikke haft Ro til at anstille Betragtninger. For de fleste unge Mænd var allerede Rejsen til **Betragtninger og Samtaler.** hvor man dels i forholdsvis kort Tid skulde ekvipere sig til Afrikarejsen, dels endnu en Gang, inden det blev for sent, maatte se og nyde en europæisk Hovedstads

mangeartede Adspredelser. Men nu komme de mange stille Timer ombord, hvor Tankerne drages hjem — eller fremad i Fantasien, og Underholdningen føres Mand og Mand imellem eller i Grupper.

Først er der Erindringerne fra Belgien. Man taler med Beundring om den smukke og livlige Hovedstad og roser de gode Hôteller, bl. a. det af Skandinaverne saa stærkt besøgte, billige, men gode, »Hôtel Rocher du Cancale«. Man mindes den forekommende **Kommandant Liebrechts** Behandling, som blev En til Del i Congoregeringens Ministerialbygning i »Rue de Bréderode« bag det kongelige Slot, navnlig hos Generalsekretæren i Indredepartementet, Kommandant *Liebrechts*.

Kommandant *Liebrechts* har gjort en smuk Karrière i Congostatens Tjeneste. Den 5. Maj 1883 gik han som ung Underløjtnant i det belgiske Artilleri sammen med *Vankerkhoven* til Afrika, var først ansat i Nedre-Congo ved Transporten af Krigsmateriel fra Matadi til Léo, dernæst som Chef i Stationen Bolobo, som de Indfødte under hans Forøgere 2 Gange havde afbrændt, men hvor han fik bragt Orden og Lydighed til Veje, hvorefter han ved Slutningen af sin Terme deltog i Grænsereguleringsarbejderne mellem Fransk og Belgisk Congo i Kwilu-Niadi-Distriktet. I Besiddelse af stor diplomatisk og administrativ Dygtighed har han siden Nov. 1890 beklædt Stillingen som Generalsekretær i Indredepartementet og er i Virkeligheden Konseilspræsidentens højre Haand.

Generalsekretær, Kommandant Liebrechts.
(Efter Chapaux.)

Man taler om Regeringsembedsmændenes Lykønskninger ved Ansættelsen, om deres Løfter eller Spaadomme om snarligt Avancement og Gageforbedring. En Enkelt har været saa heldig at opnaa Audiens hos Kong Léopold, der har modtaget ham med stor Elskværdighed.

Her et Uddrag af et Brev til en Ven fra dansk Premierløjtnant *Tvermoes*, som gik til Congo ved Nytaarstide 1898:

»Dagen gik med Underhandlinger med »L'État Indépendant«, med Indkøb af alle mulige og umulige Ting, som et Ophold paa 3 Aar i det fjerntliggende Congo nødvendiggør. Man faar gode Raad fra alle Kanter, Raad for Ens Liv, Gøren og Laden.«

»Bruxelles er en skøn By. Store, flotte Bygninger, vældige Boulevarder og Mindesmærker. Og Bruxelles er en rig By. Folk ere ualmindelig dyrt og flot klædte og føre et temmelig overdaadigt Liv. Gaar man ned ad en af de store Gader i Byens Centrum, møder man paa alle Tider af Dagen Masser af Mennesker, promenerende, snakkende og gestikulerende. De se aldeles ikke ud til at bestille noget. Side om Side ligge ødselt udstyrede Restaurationer, hvor der altid er propfuldt af Gæster. Fra Morgen tidlig til Aften silde sidder Belgieren der; man træffer Oldinge, der med Besvær finde deres Plads, og 4 Aars Knægte i Halvstrømper og med en Svippert i Haanden, Beaumonden blandet med Demimonden.«

»Og saa er der en kunstig Isbane. Under glimrende Musik tumlede vi Skandinaver os paa den glatte Flade, absolut med større Dygtighed, Sikkerhed og Kunstfærdighed end i alt Fald de tilstedeværende Indfødte. En »Jeu de Cocarde«, løbet af Danske alene, vakte stormende Jubel.«

»I et lille Kabinet ved Siden af Isbanen bragte ligeledes vi Danske Ejeren af en Skydebane i den yderste Fortvivlelse. Vi nedskøde i Løbet af faa Minutter hele hans Beholdning af 150 Kridtpiber.«

»En af de sidste Aftener i Bruxelles tilbragte vi i Operaen. Henrykte hørte vi »Carmen«s skønne Musik gennemstrømme det smukke Teater. Vi ligefrem slugte hver Tone, der var os saa kendt og som netop derfor syntes at bringe os Bud fra Hjemmet.«

»Saa kom Dagen for Afrejsen. Bort fra Belgiens Paris! Skønne, skønne Bruxelles!«

Udrustnings-spørgsmaal.

Man sammenligner sine Udrustningsgenstande. En, der har forsynet sig alt for rigeligt med Brugsgenstande til Afrikaturen, er maaske Genstand for de gamle Congofareres Smil. En Anden, hvem man har fortalt, at han kunde

ganske roligt vente med at købe det meste i Boma eller Léo, faar at vide, at hans Raadgiver har Ret, hvis man da ikke netop i Øjeblikket er renonce derved paa det, han netop har Brug for, men — han vil rigtignok komme til at betale sine Sager forfærdelig dyrt. Temmelig mange Penge har Indkøbet alt slugt i Bruxelles. Man maa jo vide Besked i en fremmed By for at købe billigt. Og billigt kan man forsyne sig med de fleste Sager i Belgien, kun ikke med Skydevaaben, siges der, mærkeligt nok, i dette Fabrikland.

Hvad der ellers kommer frem under Diskussionen om dette Emne, skal der her ikke dvæles videre ved; Behøvet er jo noget forskelligt efter Virksomheden i Congo. Som Hovedregler ved Udrustningen fremhæve erfarne Congomænd altid: Køb 1. Klasses Varer. Forsyn Dig for et Ophold af 3 Aar — foruden med de muligvis for Din Stilling reglementerede Uniformer — med 4—5 Sæt Tøj af Klæde, glem ikke til de kolde Aftener at medføre et Par Jakker eller Frakker af tykt Stof; ja, ogsaa en almindelig Vinterfrakke kan der saare let blive Brug for. Køb 3—4 Sæt hvid Vadsketøj. Tag rigeligt Linned med til at skifte med og dertil Undertøj af Uld eller Bomuld, da Lærred ikke bør bæres inderst. Fodtøj er meget vigtigt: 2—3 Par brune Læderstøvler, lige saa mange Par Lærredstøvler, Lædergamacher, Morgensko.

Ombord paa »Anversville« paa Udrejse i August 1899.
2. Skikkelse fra højre: Nordmanden, Kmdt. G. Schiötz.
De Øvrige ere Belgiere, Hollændere, og Franskmand.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiötz.)

Ombord paa »Bruxellesville« paa Udrejse i Maj 1898.
Fra venstre til højre: Dansk Ltnt. Bryde, norsk Ltnt. Halling, dansk Premierlt. Aage Holm, engelsk Ltnt. Bullinger, dansk Ltnt. Tandrup, norsk Kapt. Sundt, dansk Ltnt. Gamst-Pedersen, svensk Ltnt. Fahlander.
(Fot. tilh. Translatør P. Holm, Aarhus.)

Sørg for en let men solid Fellseng, for et rigeligt Antal Tæpper (Kamelhaars Tæpper ere lettest og tillige varmest). Glem endelig ikke Rejseapoteket, men hav tillige til Udflugter et lille Lommeapotek af Størrelse som et Cigaretui med Midler mod Slange- og Insektbid (Ammoniak), lidt Chinin, Synaal og Traad til at sy Saar sammen med, Lærred til Forbinding, Hæfteplaster, en skarp lille Kniv, Sax og Pincet. Er man ikke sikker paa at faa udleveret et Rejsekøkken, maa et saadant anskaffes. Vær paa Din Post med Hensyn til ikke at faa for gamle Konserver. Tobak og andre Sager, der let fordærves, maa ligge i tilloddede Blikdaaser ligesom Konserverne. Medtag til eventuel

Brug ved enkelte Lejligheder et Fyrtøj, et tyndt Reb, noget Chokolade og Kiks, vel ogsaa en Snapseflaske. Men ogsaa Tropejægerens særlige Udrustning kommer paa Tale, og man erfarer, at Wissmann har givet følgende praktiske Vink: Alle de tidligere brugelige forskellige svære og lette Bøsser til stort og smaat Vildt, som fordrede mange Følgesvende, behøves ikke mere. Man nøjes med et godt lillekalibret Repetergevær til 5—10 Patroner med røgfrit Krudt, en dobbelløbet Haagløsse, hvis ene Løb i det mindste kan bære Kugle, en stærk, tveægget, spids Jagtkniv, en anden lettere, men stærk Kniv, en lille, stærk Haandøxe i Læderfederal, en god Faskinkniv, samt til personligt Forsvar en moderne Magasinpistol (ikke mere den usikre Revolver). Man behøver da kun 1 Bærer til sine Jagtrekvisiter. Jægeren maa først og fremmest være saa bevægelig og uafhængig af sin Bagage som muligt. Ganske specielt anbefaler Wissmann den yderste Omhu i Behandlingen af de medførte europæiske Hunde (kun Grævlingehunde anser han for egnede til at bringes til Afrika); Hundene maa have Chinin, naar de faar Feber, maa ikke sendes i Vandet, naar de ere for varme, og ikke, hvor der er Krokodiller, de maa holdes omhyggeligt rene, og man maa især være forsigtig med det Kød, man giver dem at æde.

Under Diskussionen **Købmand Oberneck** om Udrustningen er der en Mand i Bruxelles, man ikke undgaar at nævne. Det er den for sin utrættelige Tjenstvillighed bekendte **Købmand Oberneck**. Talrige Skandinaver har han paa elskværdig Vis hjulpet til

Ombord paa »Léopoldville« paa Udrejse i April 1898.
Længst til venstre sidder dansk Læge Müller. 7. Skikkelse fra højre er dansk Premierlt. von Irgens-Bergh.
(Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

Købmand Oberneck.
Bruxelles.

Rette i deres Forlegheder i den fremmede By, og mange Slætninge af afdøde eller endnu levende Congofarere heroppefra have været ham taknemlige for de Meddelelser, han uopfordret har sendt Hjemmene om de Kære nede i Afrika. Den svenske Regering har belønnet ham, Privatmanden, med Vasaordenens Ridderkors for hans smukke Forhold; gerne saa sikkert ogsaa mange danske Congomænd, at der lejlighedsvis herhjemmefra vistes ham en Paaskønnelse af de Tjenester, han ydede danske Undersaatter.

Der er dog ogsaa naturligvis gjort mindre lyse Erfaringer i Belgien. Man spørger f. Ex., hvorledes det er muligt, at visse **Optrækkerier i Belgien** Mænd, der kalde sig Congostatens Agenter eller Generalagenter, kunne tillade sig, foruden de 100 Frcs., de siges at oppebære af Regeringen for hver hvervet Congofarere, desuden for deres Ulejlighed afkræve disse Folk en yderligere Afgift af 1 à 2 Pd. Sterling. En og anden Handlende har vel ogsaa, som sagt, benyttet sig af en Nordbos Ukendskab til Sproget og

af hans Hastværk med at blive ekviperet, til at trække ham grundigt op. Dog med Ungdommens lette Sind slaas der en Streg over kedelige Minder.

Ombord paa Damperen gaar Livet imidlertid sin ensformige Gang. Man staar gerne tidligt op, mellem 6 og 8, tager Bad og spaserer paa Dækket, indtil Gongen lyder til »1. Déjeuner«, Morgenmaaltidet, der indtages Kl. 8¹/₂. Derefter **Livet ombord.** beskæftiger man sig med Læsning — Officeren, der er ansat i »Force publique«, har Reglementer nok at studere — eller skriver Breve eller deltager i forskellige Spil eller Lege. Enkelte sysle ogsaa allerede med deres Fotografiapparater; de foranstaaende Grupp billeder og Billedet af Kaptajn Tubbs, Føreren af »Albertville« i 1898, ere Prøver paa Amatørvirksomheden ombord. Kl. 1—1¹/₂ nydes »2. Déjeuner« (Frokosten), hvorpaa man fortsætter med de samme Underholdninger indtil Dinertiden, Kl. 7. Køkkenet er fransk, og man lever fortræffeligt paa de belgiske Skibe (ligeledes paa de tyske, mindre godt paa de engelske, hvor Behandlingen af Passagererne, og navnlig af dem i 2. Kahyt, ikke altid er god).

Jo længere man kommer Syd paa, desto varmere bliver det, og efterhaanden maa Paaklædningen gøres lettere og lettere. Naar Vejret er smukt, hvad der er Regelen, kan man ikke tænke sig nogen behageligere Tilværelse end den, at ligge mageligt henslængt paa en bekvem Stol under det over hele øverste Dæk spændte Solsejl og i fulde Drag indaande den friske Søluft, medens Øjet strejfer Horizonten rundt for at opdage en Fugl eller en Sejler. For den unge Mand, der drager ud paa Eventyr med Hjertet fuldt af Forhaabninger, ligger Fremtiden da lys og smilende; alle gamle Sorger ere trængte tilbage, og Luftkastel paa Luftkastel, det ene mere straalende end det andet, taarner sig op i hans lykkelige Fantasi. Derfor udtrykke ogsaa Beretningerne til Hjemmene om Nedrejsen i Regelen Tilfredshed, ja, ofte stor Henrykkelse.

Kaptajn Tubbs,
Fører af Oceandamperen »Albertville« i 1898.
(Efter Fot. af Kmdt. Jenssen-Tusch.)

Paa Vejen til Congo standses Damperen paa forskellige Punkter, dels paa de afrikanske Øgrupper, dels paa Kysten. Snart er det for at landsætte Passagerer, snart for at forsyne Køkkenet med Levnetsmidler eller Maskinen med Kul o. s. v. **Stationerne paa Vejen til Congo.** Hyppigst anløbes *Las Palmas* paa de *Canariske Øer*, *Freetown* i *Sierra Leone* og *Lagos* paa *Slavekysten*, men undertiden kommer man ogsaa ind til *Madeira*, *Santa Cruz* paa den *canariske Ø Tenerife*, *Bathurst* ved *Gambiafloden*, *Monrowia*, Hovedstaden i Negerrepublikken *Liberia*, eller *Accra* (paa *Guldkysten*).

Efter Løjtnant *Tandrups* Breve give vi her en Skildring af et Besøg paa *Madeira*.

»Da jeg vaagnede i Gaar Morges — 12. Maj 1898 —, gled Damperen langs med *Madeiras* **Madeira.** Kyst. Jeg skyndte mig til det aabne Skylight og underkastede Øen en foreløbig Undersøgelse. Det første Indtryk var ret ejendommeligt: det formede sig nærmest som en temmelig jævn Skraaning,

der begyndte nede ved Havel og endte oppe i Skyerne. Enten maatte disse hænge ualmindelig lavt, eller ogsaa maatte Skraaningen være umaadelig høj, og dette sidste kom Sandheden nærmest. Den Samling af hvide Prikker, der fra Vandet strakte sig et Stykke op ad Skraaningen, og som jeg først antog for en Flok Faar, viste sig at være selve Byen *Funchal*, Øens Hovedstad.«

»En Time senere laa vi for Anker paa Bugten udenfor Byen imellem nogle engelske Kulslæbere og en portugisisk Orlogsbark, og i samme Nu, som Faldrebstrappens nederste Ende naaede Vandfladen, styrtede en Skare hujende Fyre fra de nedenfor liggende Baade op paa Dækket, hvor de strax arrangerede en fuldstændig Markedsplads: vældige Kurvestole, broderede Lømmetørklæder, Filigranarbejder, Stokke, Fotografier, Kurve med Æbler og Abrikoser o. s. v., o. s. v. Ud af denne righoldige Samling valgte jeg mig det, der under Hensyn til samtlige Handelsmænds og Færgefolks mere eller mindre skumle Ydre syntes mig det mest praktiske: en forsvarlig Egestok.«

»Efterat den skandinaviske Koloni ombord — 1 svensk, 2 norske og 4 danske Officerer (se det øverste Gruppébillede foran Side 265) — havde drukket et Afskedsglas med 2 unge Englændere, der skulde forblive paa Madeira, og lovet dem efter Landstigningen Kl. 12 at indfinde sig paa »Reids New Hotel« til en let Frokost, anbragte man sig i en af de talrige Færgebaade og lod sig sætte i Land.«

Funchal paa Madeira.
(Fot. tilh. Prmt. Steckel.)

»Ved Landgangen modlages vi af en talrig Stab af Ciceroner, der uopfordrede vise os Vej til alle Rejsendes første Maal — Posthuset.«

»Selskabet deler sig derpaa i flere mindre Partier. Sammen med min Ven, Ltnt. *Pedersen*, begiver jeg mig paa Vandring under Ledelse af en lille sortsmudset Fyr, der med megen Omhu plejer den Haardusk, som pryder en anselig Vortle paa hans Hage. Vi passerer en lille Plads, bevoxet med Træer, komme langs med et lille Vandløb, der slyder dybt nede mellem to høje Mure; saa gaar Turen gennem snævre, stejle Gader, hvis toppede Brolægning næsten helt dækkes af talrige Trækoxyers mindre vellugtende Efterladenskaber. Gennem de aabne Gadedøre ses Haandværkerne ved deres Arbejde, Kræmmerne i deres Boder; snavsede Unger tumle omkring; en omhyggelig Moder vadsker sine Pøders Klæder i den lille Bæk, der risler som en Rendesten paa hver Side af Gaden; en anden Moder, lige saa omhyggelig, underkaster sit Afkoms ravnsorte Haarvæxt en Undersøgelse, der synes at medføre betydelige Resultater; alter andre Kvinder vende hjem med Kurv, Krukke eller Byldt paa Hovedet, og overalt myldre lasede, jamrende Tiggere i et saadant Antal, at man snart opgiver Tanken om at faa noget til overs til hver Enkelt.«

»Gaden bliver stejlere, Husene sjældnere, men Brolægningen, der nærmest ligner stærkt afrundede Trappetrin, vedvarer. Den Fart, hvormed vi begyndte Opstigningen, aftager betydeligt. Varmen er trykkende, Sveden triller i Strømme; vi tage Hatten i Haanden og Frakken paa Armen, — det hjælper en Stund.«

»Kun vor Fører er utrættelig. Altid er han foran, leende og sludrende paa noget ubegribeligt

Engelsk; saa gør han et Hop, og fra en af de Buske, der alle Vegne hænge udover de høje Mure paa begge Sider af Vejen, henter han os en rød, gul eller hvid Blomst, som han smilende overrækker os med et smiskende Blik i Retning af vore Cigaretter; og saa travler han videre, stadigt opad, velbehageligt dampende paa Belønningen for Blomsterne.«

»Denne Opstigning har vel varet henimod en Times Tid. Saa siger jeg »Stop!«, da jeg ikke er i Stand til at arbejde mig videre uden at maatte afløre mig endnu flere Klædningsstykker. Altsaa naaede jeg ikke Skyerne den Gang, men afsluttede foreløbigt Turen ved en Shop, hvor vi for 2 Francs erhvervede os hver en Stol og en ægte, engelsk »Pale Ale«, der gjorde fortrinlig Virkning.«

»Nedstigningen foregik paa en lige saa ejendommelig som halsbrækkende Maade. Vor Fører

I Vinbjergene paa Madcira.

(Fot. tilh. Prmlt. Støckel.)

vinkede ad en Fyr, der paa en mystisk Maade havde fulgt os i Hælene paa hele Turen og som nu efter kort Tids Forsvinden viste sig med et Befordringsmiddel af Form som en Slæde. Vi anbragte os paa Sædet, hver af de to Kavallerer tog fat i en af de foran paa begge Sider fastgjorte Snore, og i susende Fart raslede vi ned ad Trappetrinene. Det var just ingen behagelig Fornemmelse, man havde ved saaledes at klapre af Sted ned ad den snævre Vej med al mulig Udsigt til at tørne mod en Mur, et Spand Oxer eller en gammel Matrone; men vore Førere forstode deres Hverv: et Ryk i den ene eller den anden Snor, og Faren var overstaet; et Par Gange syntes Situationen vel noget kritisk, men i sidste Øjeblik klarede Skærene, og i god Behold naaede vi »Banens« Endepunkt. Førerne fik deres Betaling plus en Cigaret, og saa begave vi os paa Vej til »New Hotel.«

»Den ægte, uforfalskede Madeira fik snart sat Liv i Gemytterne, og Engelsk, Fransk, Svensk, Norsk og Dansk lød imellem hverandre; ja, en enkelt Deltager forsøgte sig endog i Chinesisk, men blev

ikke forstaaet af de Tilstedeværende, hvilket han fandt højst besynderligt. Kaffen serveredes paa Verandaen, hvorfra der var en fortrinlig Udsigt over Bugten, hvor netop en spansk Orlogsmænd saas styre ind mod Funchal og lægge sig for Anker ud for Fortet, med hvilket vexledes Salut.«

»Omsider slog Afskedstimen. Vi Danske brøde først op og naaede Havnen. Vi kom i en Baad og opfordrede paa det kraftigste Færgfolkene til at sætte sig i Bevægelse; de rørte sig imidlertid ikke af Pletten, men forlangte i Betaling forud 2 Francs af hver Passager, — for en Tur, der kunde roes paa højst 5 Minutter. Oprørte over dette Oprækkeri begav vi os over i en anden Baad, som saa bragte os ombord, men — for hvilken vi naturligvis blot fik Lov til at betale endnu mere.«

»Jeg saa atter den skønne Ø ligge foran mig, grøn og blomstrende, beundrede paany paa Afstand fra Damperen de skyombølgede høje Bjerge og de frodige Vinhaver og glædede mig i Mindet over det Stykke sydlandsk Natur og sydlandsk Folkeliv, som jeg her til en Begyndelse havde gjort Bekendtskab med.«

Madeira er jo bekendt for sit herlige, milde Klima. Vinteren er der som vor nordiske Sommer, og om Sommeren kommer Varmen ikke op over 30° Celsius (24° Reaumur); hele

Aarets Middelterperatur er 19° C. Dette, ved man, er Grunden til Øens Betydning som Kursted for Brystsyge, i hvilken Egenskab den navnlig benyttes af Englænderne. Øen er langagtig i Retning Øst—Vest, og gennem hele dens

Længde strækker der sig en Bjergkæde, hvis højeste Punkt, *Pico Ruivo*, er næsten 6000 Fod højt. Faldet ud til Kysterne er derfor meget stejlt, og disse dannes enkelte Steder af indtil 2000 Fod høje, næsten lodrette Klipper. Det indre Bjergland er fuldt af dybe, sønderrevne Kløfter. Forresten er der køligt oppe paa Toppen af Bjergene, og der falder

Ned ad Bjerget paa Madeira.
(Fot. tilh. Prmlt. Stöckel.)

her om Vinteren Sne. Af de forðum saa tætte Skove er der kun svage Rester tilbage paa Sydsiden.

At der imidlertid af Congofareren i de faa Timer, han har Lejlighed til undervejs at føle fast Jord under Benene, ikke kan gøres indgaaende Studier i Land, forstaar sig af sig selv. Man faar ikke Tid til at naa det Indre af Madeira, ja, ikke en Gang til at se Hovedstadens Domkirke eller det bekendte Franziskanerkloster med de mange indmurede Hjerne-skaller. Særlig interessant er den af portugisisk Blod og Negerblod sammenblandede Befolkning ikke, flittig og driftig er den allermindst. Den ernærer sig ved Vin- og Frugt-avl og ved Kurvemagerarbejde; men der er megen Fattigdom.

Sammen med de smaa Øer, der ligge i Nærheden af den, *Porto Santo* og *Desertas-øerne*, er Madeira i alt c. 15 Kvadratmil stor, altsaa halvanden Gang saa stor osm Bornholm. Det samlede Indbyggerantal er henved 150,000, Byen *Funchal*, paa Sydsiden, har 20,000 Indvaanere.

Paa Madeira tager Congofareren Afsked med Europa, og det hemmelighedsfulde, vilde Afrika ligger foran ham.

Syg Dame i Bærekøje paa Madeira.

(Fot. tilh. Prml. Stockel.)

XVI.

De Canariske Øer. Afrikas Fastland. Congomundingen.

Ankomst til de Canariske Øer.
Vignet efter »Voyage au Congo«.

I Almindelighed ere de *Canariske Øer* det første Sted, Congodamperen søger ind til. Den ankommer dertil paa den 8. eller 9. Rejsedag. Om den berømte Øgruppe — de gamle Romeres og Grækeres »De Lykkelige Øer« — skal kun bemærkes, at den bestaar af 7 større og en Del mindre Øer, tilsammen c. 140 □ Mile store, altsaa

omtrent som Sjælland. Klimaet er sundt og behageligt, men noget varmere end paa Madeira. Befolkning og Vegetation minde en Del om Sydeuropa med tropiske Tilføjelser. Den oprindelige Befolkning, *Guancherne*, hvis Type er stærkt bibeholdt hos Øernes nuværende Beboere, udmærkede sig ved sin kække og langvarige Modstand mod de spanske Erobrere, der, skønt de kun kæmpede mod Stenvaaben, brugte et Par Aarhundreder, inden de vare Herrer paa alle Øerne.

Santa Cruz de Tenerife. *Santa Cruz de Tenerife* paa den største Ø, *Tenerife* (c. 40 □ Mile stor), anløbes sjældnere, og Congomændene naa i alt Fald kun paa Afstand at nyde Skuet af Øens mægtige, udbrændte Vulkankegle, *Pico de Teyde*, der undertiden kan ses ude i Havet paa 300 Km.s Afstand.

Las Palmas. Derimod besøges næsten altid *Las Palmas* paa den trediestørste Ø, *Gran Canaria*. Denne Ø er omtrent 30 □ Mil stor med c. 100,000 Indbyggere, af hvilke over 20,000 bo i Hovedstaden, der har en stor Domkirke, Skibsværfter, Søbade og en betydelig Handel og til sit Forsvar er omgivet af en halv Snes Forter og Batterier. Alle Congomændenes Breve strømme over af Begejstring over den skønne Natur, de her altsaa i Regelen som første Led i deres Afrikaoplevelser gøre Bekendtskab med.

Premierløjtnant *Baron Haxthausen* skriver hjem:

»Kære Forældre! Jeg haaber, I have faaet mit Brev fra *Las Palmas*. Vi vare der i Gaar. Sikken en By, sikken en Befolkning, sikket et Land! Opholdet varede fra 3—7, desværre kun 4 Timer; men de fleste

af Passagererne vare i Land. Las Palmas ligger paa en høj Klippeø, som i Mileafstand ses ragende op af Vandet. Vi kom ind paa Rheden i det dejligste Vejr med Varme og Solskin; noget nydeligere Syn end denne By, set fra Vandet, har aldrig mødt mig. Den er bygget op ad en Skraaning, og Husene have alle flade Tage, saa de paa Afstand ligne firkantede Stykker Kridt. Efter at Formaliteter som Læge-, Told- og Politieftersyn og andet var overstaaet, strømmede der Baade ud fra Land med Varer, som Appelsiner, Bananer, Cigarer o. s. v. Handelsmændene vare Espagnolere, brune, nydelige Folk med store Hatte, som give dem Udseende som Røvere. Lidt efter lidt er hele Skibet oversvømmet med disse Karle samt af Hotelkarle og Guider.»

»Vi ere 10 Officerer og Ligestillede, som have slaaet os sammen om at tage ind til Byen. Vi tage os en Guide, en ung Knægt paa c. 12—13 Aar, og vi roede ind til Land, hilsende med Hurraraab af

Las Palmas.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Jenssen-Tusch.)

»Léopoldville«s Besætning og øvrige Passagerer; thi vi vare de Første, der gik fra Borde. I Land skaffede vor Fører os 2 Vogne, 2 store Gigger, forspændte hver med 3 Heste, ganske smaa, som altid løbe i Galop, og afsted gik det, 4 i den ene, 6 i den anden, til selve Byen, som ligger c. 1 Fjerdingsvej fra Landingsstedet. Jeg har ofte kørt vildt, men dette var en rasende Kapkørsel, hvor Kuskene vare lige saa tossede som Hestene.»

»Det første Sted, vi kom til, var naturligtvis et Hotel, i hvis Have, med de prægtigste Blomster, Palmer og Masser af Kanariefugle, betydelig større end dem, vi have hjemme og smukkere i Farven, vi drak en national Vin. Derefter gik det til en Kafé chantant, hvor vi — midt paa Dagen, Kl. 4—4½ — saa Mavedans og uhyre gratiøse Danse af Spanierinder. Hvor vare de nydelige, disse Skabninger, som alle talte Fransk. Derfra atter paa en Kafé, — atter et Glas Vin. Her traf vi sammen med to andre »Klumper« fra »Léopoldville«, og efterat den belgiske Nationalsang var afsungen, blev jeg anmodet om at spille et Stykke paa et Klaver. O ve! Mit Valg traf min bekendte Trippevals med »Kathinka«, og, hvad sker, hele

Bulen giver sig til at danse, ikke alene Europæerne, men de i Lokalet værende mange Espagnoler ogsaa, sikket et Liv! Der var en Masse Mennesker forsamlede udenfor paa Gaden for at overvære denne improviserede Fest; thi hele Byen vidste, at Congobaaden kom, og havde belavet sig paa at modtage os. Kaféen var kun adskilt fra Gaden ved en Stenpille, da den laa paa et Hjørne og ingen Døre havde, men kun store Aabninger til begge Sider, saa at man egentlig sad paa selve Gaden.»

»Dernæst Visit hos en gammel belgisk Oberst, som har en Embedsmandsbeskæftigelse i Byen (formodentligt Oberst *Walton*.) Jeg blev forestillet for ham af en af de ældre Officerer. Hans Datter, der spillede fænomenalt paa Klaver, foredrog en meget flot Congomarche, hvorefter vi drak et Glas Vin. Den Gamle holdt en Tale for os, hvorpaa vi Alle staaende hørte den belgiske Nationalhymne. Saa Afsked, op i Vognene, som havde fulgt os hele Tiden. En uhyre Menneskemasse. Hurra, Piskeslag,

Parti af det Indre af Las Palmas.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Jenssen-Tusch.)

Galop i Mørke — Klokken var 6½ —, Væddekørsel, og vi naaede Havnen. I Baadene, Nationalsangen, ud til det flotte »Léopoldville«, som med sin elektriske Belysning over hele Skibet tog sig storartet ud.»

Den Canariske Øgruppes øvrige større Øer ere *Fuerteventura* (31 □ Mil), *Lanzerote*, *Palma*, *Gomera* og *Ferro* (5 □ Mil), de mindre, ubeboede Øers Antal er 5. Det er jo *Ferro* (*Hiero*), som Ludvig XIII fik valgt til Gennemgangspunkt for den 1. Meridian, fordi den er det vestligste Stykke Land i den gamle Verden. Alle Øerne ere af vulkansk Oprindelse og altsaa meget bjergrige; *Pico de Teyde* naar den for en saa lille Ø som *Tenerife* ret betydelige Højde af næsten 12,000 Fod, *Pico de la Cruz* paa *Palma* 7000, *Pico de los Pechos* paa *Gran Canaria* 6000 Fod. De vestlige Øer ere bedækkede med tætte Skove, frembyde den rigeste subtropiske Vegetation og ere mange Steder meget frugtbare; de to østligste

Øer, Fuerteventura og Lanzerote, ere øde og træløse og paa store Strækninger bedækkede med Sand, der er blæst over fra Sahara. Klimaet er, som sagt, mildt og behageligt, med en Middelterperatur Aaret rundt af 22° C. Den vilde Kanariefugl bor i store Flokke i de træbevoksede Egne; ellers omtale de Besøgende af Faunaen kun nogle uhyre Firben, der blive

henved 5 Fod ved to Trediedele Canaria — ere en føjet normannisk, for deres Retskaf-Gæstfrihed. De chenilleavl.

Overordentlig Triana. Man finder Frugter. De søde (45 Øre). Engelske Canarierne, mest Del vrimler med

lavningen. I det Dannfelt siger, at en Indtægt af 2000 Frcs. der anses for betydelig, og at Kommandanten lever som en Fyrste med en Løn af 3000 Frcs. aarligt.

Ved de Canariske Øer kommer man ud i Passatvindene og har nu i Regelen et storartet Vejr uden Regn og uden — Søsyege. Men Varmen er indtil 35° C. fra 11 Formiddag til 11 Aften. Man træffer her de første Flyvefisk. Morsomt er det at se dem pludseligt hæve sig op over Vandet; de kunne blive $1\frac{1}{2}$ Meter lange (altsaa 5 Fod). Ligeledes er der her utallige Delfiner (Tumlere); saa langt Øjet rækker, kan Havfladen undertiden være opfyldt af disse Dyr, det ene tæt ved det andet. Nogle af Passagererne skyde efter Flyvefisk, Delfiner, Maager, efter alt Levende, de kunne naa med deres Bøsser. Ltnt. Schou skriver:

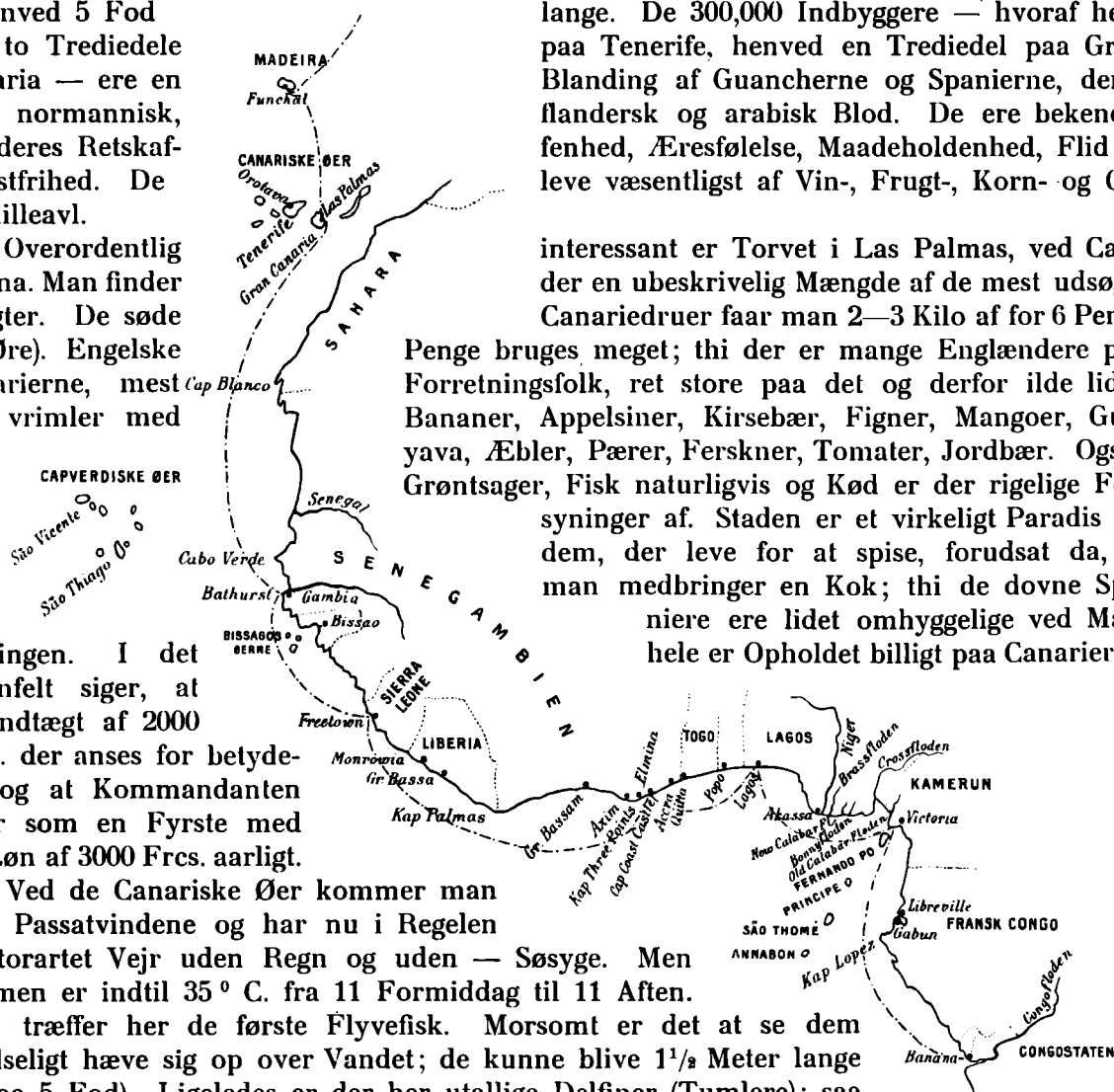
»Der er noget saa yndefuldt i Delfinernes undertiden 6—7 Alen høje Buespring hen over Havfladen. Deres omtrent 1—2 Alen lange, sorte, glinsende Kroppe lyse i Solskinnet, og kaade og ubekymrede fortsætte de deres Elskovsleg trods Geværskuddene fra Passagererne, der more sig med at tage dem til Maal. Det er harmeligt at se disse Idioter, der ofte er svært bange, naar det gælder deres eget Skind, give de raske Skytter her og skamskyde de stakkels Dyr!»

Skandinaver i Congo.

De 300,000 Indbyggere — hvoraf henpaa Tenerife, henved en Trediedel paa Gran Blanding af Guancherne og Spanierne, dertil flandersk og arabisk Blod. De ere bekendte fenhed, Æresfølelse, Maadeholdenhed, Flid og leve væsentligst af Vin-, Frugt-, Korn- og Co-

interessant er Torvet i Las Palmas, ved Calle der en ubeskrivelig Mængde af de mest udsøgte Canariedruer faar man 2—3 Kilo af for 6 Pence

Penge bruges meget; thi der er mange Englændere paa Forretningsfolk, ret store paa det og derfor ilde lidte. Bananer, Appelsiner, Kirsebær, Figner, Mangoer, Guayava, Æbler, Pærer, Ferskner, Tomater, Jordbær. Ogsaa Grøntsager, Fisk naturligvis og Kød er der rigelige Forsyninger af. Staden er et virkeligt Paradis for dem, der leve for at spise, forudsat da, at man medbringer en Kok; thi de dovne Spaniere ere lidet omhyggelige ved Madhele er Opholdet billigt paa Canarierne.

Rejserute.
Madeira—Banana.

Hvem Schou særligt sigter til — der maa vel menes en bestemt Nationalitet —, kan man ikke se.

Forøvrigt smager Flyvefisk omtrent som Makrel og nydes ombord til Afvexling i den ellers til sine Tider noget ensformige Kost.

St. Mary of Bathurst er Hovedstaden i den engelske Koloni *Gambia* og ligger paa Øen *St. Mary* i *Gambiaflodens* Munding. Byen har 6—7000 Indbyggere, af hvilke **Bathurst.** dog kun et halvt Hundrede ere Hvide. Haxthausen var i Land der:

»For halv Kraft sejlede vi Kl. 9 Morgen op ad Floden til Byens Rhed. Ved to voldsomme Kanonskud tilkendegave vi vor Nærværelse. Vi kastede Anker c. 300 Meter fra Land. Vi gaa i Land. En Varme, som man knapt kan aande i. Stanleyhattene ere alt anlagte. Byen bestaar af Hytter, som ikke ere større end og ikke ulig store Havelysthuse, udenfor hvilke findes smaa Gaarde, hvor Kvinderne arbejde; Mændene ere paa den Tid af Dagen ude paa Arbejde. Jeg skal fortælle nogle Enkeltheder, som maaske kunne karakterisere Byen lidt.«

»Hele Befolkningen, der er udelukkende sort — dog ses enkelte Arabere —, gaar mere eller mindre nøgen, og Alle paa bare Ben. I Gaardene og Husene ere Kvinderne næsten altid fuldstændig nøgne. Vi — 4 Officerer — vare inde et Par Steder. Et Sted sad 3 gamle Negerkvinder og vadskede

Krooboyes ved et Handelskib.
(Efter Brown.)

Tøj; de bleve i høj Grad forbausede ved vor Ankomst, men gjorde forøvrigt ingen Mine til at lade sig forstyrre. Vi tiltalte dem paa Engelsk, Fransk, Tysk; men intet forstode de; de rystede kun paa Hovedet. En af os klappede den ene paa Kinden, hvorover hun blev vred, nappede efter ham og skar Tænder som et Dyr. Jeg tilbød en anden lidt Shag-tobak, som hun med Glæde modtog og spiste. Det hele endte meget gemytligt, og de bade os endog — saa vidt vi kunde forstaa — om at tage dem med til Congo.«

»Congomændene bleve forresten betragtede som Gambiernes Fjender. »Léopoldville« var jo ventet, og Meningen med Ankomsten var at hverve Arbejdere — ikke Soldater — til Jernbanen i Congo. Ved Opslag paa Gadehjørnerne fraaadedes det Befolkningen at tage derned. Desuagtet lykkedes det at faa 140 Mænd, 1 Kvinde og 2 Drengene ombord. De Ulykkelige ligge paa Dækket forude. Jeg har lige nu alene aflagt et Besøg imellem dem og talt med Flere, som

forstaa lidt Fransk. (Handelen paa Bathurst er næsten udelukkende i Franskmændenes Hænder). Det er gennemgaende nydelige Folk. Kvinden, som følger sin Mand, — hvilken Kærlighed —, er en Skønhed, vel en 20 Aar. Jeg har talt med hende i Dag og klappet hende paa Kinden; hun har taget derimod som en Hund; men Manden kom og saa ondsksfuld ud; thi Negrene ere jaloux og parate til at forsvare deres Koner med Raseri. Han fik en Haandfuld Tobak, og jeg sagde, at han var en lykkelig Mand, der havde en saa trofast Kone; han lod til at forstaa det, og vi talte meget fornuftigt sammen. Hans Paa-klædning var en lang Natskjorte, en Vest og et Par Benklæder af graat europæisk Stof (Skjorten var ikke stoppet ned i Benklæderne), og ovenover dette en gammel europæisk Vinterfrakke, — tænk, i denne Varme; men han var sin i egen Indbildning.«

»Naa, tilbage til Bathurst. Hvor der vrimlede af Firben, $\frac{1}{4}$ Alen lange, — og den Fart, hvormed de løbe; hyggeligt var det ikke. Hele Byen ligner en Hyttelejr, bygget paa en stor Mark. Gaderne ere nemlig kun Mark, brede, med afsvedet Græs. Her løbe disse infame Firben. Uvilkaarligt brølede jeg, da en saadan Kavalier var paa Vej op til min Næse; den kom til Knæet, og jeg fik den kastet af mig. To af Officererne, der før havde været i Congo, lo ad mig, idet de sagde, at det var en god Lejlighed for mig til at vænne mig til alt Slags Kryb, hvoraf det meste var stikkende, sugende eller bidende. Naa,

Enden blev da ogsaa, at efter to Timers Spaseren vare disse Firben, som jo intet gøre, men selv ere meget ængstelige, mine Venner!«

»Tiggeriet af Børn, som forlange en »Pjis« (altsaa Fransk: piece), et Pengestykke, er alt for voldsomt, og ofte maa man, for at blive fri for c. 20 Ungers Overhæng, slaa den første den bedste blandt dem en Lussing; saa flygte de Alle.«

Ved Foden af en lille Bjergkæde, der gennemløber Halvøen *Sierra Leona* i den engelske Koloni af samme Navn ligger Koloniens Hovedstad *Freetown* op ad **Sierra** Løvejberget, stærkt befæstet, i smukke Omgivelser, men meget usundt. Oprinde- **Leone.** ligt hed Byen *Granvilletown*. Den anlagdes i 1787 af et engelsk Selskab til Understøttelse for frigivne eller befriede Neger-slaver. Den har 200 hvide og 30,000 sorte Indbyggere. Over Halvdelen af disse Sidste ere frigjorte Slaver, hidbragte alle mulige Steder fra. Der tales derfor over 60 Dialekter i Byen. Befolkningen har ikke noget godt Ry paa sig, og navnlig udmærke Negerembedsmændene sig ved deres Uforsømmethed mod hvide Fremmede. Det er nemlig kun de øverste Embeder og Officersposterne i Garnisonen, der beklædes af Englændere. Klimæet er saa farligt, at disse kun opholde sig 1 Aar ad Gangen dernede. I sin Dagbog har Kaptajn *Jenssen-Tusch* følgende om sit Besøg der:

»Spændingen var stor i Dag (17. Marts 1898), vi skulde nærme os Land: *Sierra Leone*. Da det var temmelig diset i Morgenstunden, gik Farten dog ikke saa hurtigt som ventet, saa at vi først Kl. 6 Eftm. fik Land i Sigte. Vi stode Alle med Kikkerterne og spejdede og spejdede ivrigt. Det første Tegn paa Land var en Fiskerbaad, som passeredes c. Kl. 2. Kl. 5 dukkede der flere og flere Sejlbaade op, saa at jeg tilsidst talte 7, hvoraf nogle nysgerrigt nærmede sig vort Skib. Det blev imidlertid mørkt, Landet skimtedes kun svagt, og kun et enkelt Blus fra et Fyrtaarn skinnede os i Møde. Lidt efter lidt bleve dog flere Lys synlige, og inden vi kastede Anker, straalende de uden Tal i den mørke Nat, saa at man kunde se, at Byen laa terrasseformet op ad Højene bagved. Kl. 7 kastedes Anker, idet der tillige affyredes et Kanonsignal. Kort efter hørted der et forførdeligt Spektakel; det var Krooboys, som kom med Baade for at hente Passagerer. En saadan Snakken og Raaben har jeg aldrig hørt før.«

»Efterat der næste Morgen (den 18.) var taget et forfriskende Bad, forsaa vidt som et Bad paa 22° C. kan kaldes forfriskende, og første Dejeuner var spist Kl. 7, lykkedes det et Selskab paa 6 Officerer — foruden mig Commandant *Mahieux*, Dommer *Beeckmann*, Løjtnanterne *Engh* (norsk), *Vandevælde* og *d'Hongrie* — efter lange Forhandlinger at faa 3 Krooboys til for 1 Shilling pr. Hovede for Tur og Retur at besøge os i Land og tilbage.«

»Det var altsaa første Gang, jeg skulde sætte Foden paa det afrikanske Fastland. Begyndelsen var ganske lovende. De Krooboys, som roede os, vare uhyre grinagtige, akkurat, som man ser dem i Revuerne paa Teatrene, i sribede, mærkværdige Dragter, og, hvad jeg saa i Land, var endnu mærkeligere.«

»Set fra Vandet ligger *Freetown* overordentlig kønt. Terrainet er meget bakket, og prægtlige Palmer afvexle med store Løvtræer. Oppe paa en Bakke til venstre bag den egentlige By ser man den engelske Kaserne, og længere tilbage til højre stiger Jordsmonnet brat og ender i et højt Bjerg, hvis Top skjules af Skyer.«

»Kl. 8½ naaede vi endelig Strandbredden. Sveden hagtede ned ad vore Negre, der med voldsom Iver arbejdede os op mod den stærke Strøm. Ad en forfalden Stentrappe, stærkt slidt af Bølgerne, steg vi i den stærke Solhede — 36° C. — i Land.«

»De første Mennesker, vi mødte, vare Muhamedanere, let kendelige paa deres stolte Holdning, Turban og Kaftan. Nogle Skridt fra Trappen er der et Jerngitter, og lige bag dette sade muhamedanske

Freetown i Sierra Leone.
(Efter Sievers-Hahn: »Afrika«, 2. Oplag.)

Kvinder og solgte forskellige Ting. Flere af dem vare slet ikke stygge, Nogle næsten sorte, Andre bronze-farvede, atter Andre helt lyse. Meget Tøj havde de ikke paa, Nogle et kort Skørt og et Klæde, som dækkede Brystet, Andre kun et Skørt, saa at deres smukke Former helt vistes. Jeg lagde navnlig Mærke til en ung Araberpige, næsten helt nøgen; hendes bronzefarvede Hud skinnede i Solen; hun værdigede os ikke et Blik, men sad urokkeligt ved Siden af en ung Mand med en prægtig Skikkelse. Det var to Modeller, der vare en Maler værdige.«

»Strax efter traf vi en Neger, der paa gebrokkent Engelsk tilbød at vise os Vej. Vi styrede først hen mod »the market«, en høj Bygning med mange Døre, hvor adskillige Kvinder og Mænd solgte Frugt og andre Fødemidler, Lerkar eller desl. Paa Vejen derhen passerede vi under nogle prægtige store Træer

med brede, store Blade, en Slags Figentræer. Der var udmærket skyggefuldt under dem. Heden var iøvrigt ikke trykkende, men er det langt mere ombord under Solsejlet.«

»Paa Torvet tilbød en ung Moder mig meget ivrigt sit lille 6—8 Maaneders Barn for en billig Penge. Barnet var forresten meget kraftigt; men der var desværre kun 1; havde det været Tvillinge, havde Situationen været mere fristende for mig, eftersom to Veninder hjemme, Frøknerne B., indtrængende havde anmodet mig om at købe et Par Negerluller til dem.«

»Efter Torvet besaa vi Posthuset, hvor sorte Gentlemen udleverede os Postkort. Derpaa dreve vi om i Byen for at se dens andre Mærkværdigheder, der ikke ere store. Husene ere grimme og smudsige. En katolsk

Fra Sierra Leone.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Jenssen-Tusch.)

Skole er den største Bygning, naar undtages en grim engelsk Kirke. Derimod findes der mange maleriske Partier: smukke Kløfter med rig Vegetation, Vandfald og rene Kæmpetræer.«

»Vi mødte et Par Englændere, rimeligvis Officerer, der bleve baarne af fire Negere i Bærestole eller Bærenet, hvis Stænger hvilede paa Negrenes Hoveder. Udenfor et Hus holdt en elegant lille Kalechevogn, maaske til en europæisk Skønhed, som vi dog forgæves ventede paa.«

»Da Tiden til at forlade Land nærmede sig, købte vi paa Torvet nogle Frugter, Oranger, Ananas, Jordnødder, Bananer, Manglefrugter etc. Den unge Moder tilbød mig atter sit Barn, men blev pludseligt meget fornærmet paa mig, da jeg sagde: »I will not buy it, but it is a very fine girl!« Neppe vare de Ord komne over mine Læber, før hun med lynende Øjne truede ad mig, pegede mod Indgangen og raabte »Kwenda, kwenda!«, hvilket af de Andre, der kendte Congonegrenes Sprog, blev udlagt som: »Gaa Din Vej!«

»Kl. 12 forlod »Albertville« Havnen og løb langs med det smukke Land, der først sent tabtes af Syne.«

Paa Vejen fra Sierra Leone tiltrække Hajerne sig hyppigt de Rejsendes Opmærksomhed, idet de følge i Skibets Køl vand. Da Coquilhat i Foraaret 90 rejste til **Dansker**. Congo, imponerede en dansk Skibstømrer *V. C. Petersen*, en ualmindelig modig

Mand, Belgierne ved, mens Damperen omkredsedes af de graadige Rovdyr, at springe over Bord, dykke under Kølen og komme op paa modsat Side, hvorpaa han haledes op. Coquilhat fattede stor Forkærlighed for Manden fra den Dag.

Paa *Peberkysten* lægger Damperen en enkelt Gang ind ved *Monrowia*, Hovedstaden i Negerrepublikken *Liberia*. Denne By er regelmæssigere bygget end de fleste af de andre vestafrikanske Kystbyer; men iøvrigt giver den korte Visit heller **Monrowia**. ikke her Congofareren Lejlighed til at bese Sagerne ordentligt. Kursen tages derefter mere mod Øst, og man passerer *Elfenbenskysten* og *Guldkysten*. Paa sidstnævnte Strækning

Markedsscene i Sierra Leone.

(Fot. tilh. afd. Lint. Schou.)

er det, *Axim* ligger, hvor Oceandamperen »Stanleyville« strandede paa Nedrejsen den 22. Maj 1902*), Ruinerne af den gamle danske Koloni *Frederiksborg*, *Kap Three Points*, *Elmina* og *Kap Coast Castle*. Undertiden tyer man ind til *Accra*, ved Siden af den gamle danske Koloni *Christiansborg*, der nu hører under England, og hvor Byen af samme Navn nu er Hovedstad i Kolonien Ashantee. **Accra.**

*) Ombord paa »Stanleyville« befandt sig ved denne Lejlighed 5 svenske Søkaptajner: *N. A. Bengtzen*, *A. S. Blomgren*, *Hj. Hammarquist*, *E. J. Holmström* og *E. S. Karlsson*, af mere bekendte Belgiere: Dommeren *Baron Nisco* og Generalstabskaptajn *Cabra*; desuden var blandt Passagererne Dommer *Beeckmanns Frue*, paa Vejen til sin Mand i Boma.

Langs *Slavekysten* kommer man saa forbi det lave Kystland af den tyske Koloni *Togo* og den franske Koloni *Dahomey*, og man er nu udfør *Nigerlandet* (Beninbugten),

hvor man i Almindelighed kommer til at gøre Bekendtskab med den engelske Koloni *Lagos*. Koloni *Lagos* gennem dennes Hovedstad af samme Navn, der er en meget vigtig Handelsplads. Byen ligger ved Munden af Floden *Ogun* og har 30—40,000 Indbyggere. Den udfører især Palmeolie. Kysten ved *Lagos* er berygtet paa Grund af de talrige Hajer, der ere en sand Landplage. Saa passeres *Beninfloden*, *Nigerflodens Delta* med *Akassa*, *Brassfloden*, *New Calabar*, *Bonny*, *Old Calabar*, og man nærmer

sig den tyske Koloni *Kamerun*, hvis Hovedstad, *Victoria*, dog sjældnere anløbes.

De belgiske Dampere gaa i Hovedsagen i lige Linie mellem *Sierra Leone* og *Banana*; de søge kun ind undervejs for at telegrafere til *Bruxelles*, navnlig paa Hjemrejsen, om Begivenheder i *Congostaten* eller undervejs, eller for at hente Kystnegere. Tilbagelægger man derimod Turen med tyske, engelske eller portugisiske Skibe, kommer man naturligvis oftere ind til disse Landes Kolonier. Det kan da

Fernando Po. ogsaa hænde, at man udfør *Kamerun* aflægger et Besøg paa den spanske Ø *Fernando Po*

eller paa den portugisiske Ø *Saõ Thomé*. *Fernando Po*, med den lille By *Santa Isabel* paa Nordsiden, er henrivende dejlig. Dens indtil 10,000 Fod høje Bjerge ere dækkede af den herligste Tropevegetation. Europæernes Antal er kun ringe, men de Indfødte ere ret civiliserede og have nettere og renligere Huse end f. Ex. Beboerne af *Madeira*.

Saõ Thomé. I det hele taget udmærke de portugisiske Kolonier sig ikke i nogen Henseende. *Saõ Thomé* er utrolig frugtbart. Da Øen opdagedes, var den ubeboet af Mennesker og kendte ingen større Dyr end Fugle og Aber. Nu er den befolket med Slaver fra *Angola* og *Congo*, indførte under Skin af Frivillighed. Byen *Saõ Thomé* har en lille Fæstning, et Par Kirker og et halvt Hundrede smudsige Huse ved Stranden. Selv de rige portugisiske Plantageejere ere uvidende og ofte meget urenlige; i deres Boliger ere Gulvene snavsede, Møbler og Tapeter i daarlig Stand, og Bøger besidde de sjældent.

Vi benytte Lejligheden til at henvise til de interessante Rejseskildringer i »Tre År i *Congo*« og i Kapt. G. Stenfelts Smaaskrifter. I alt Fald ingen *Congomand* bør lade dem ulæste.

Lagos.

(Efter Sievers-Hahn: »Afrika«, 2. Oplag.)

Af de foregaaende Beretninger om Besøgene paa Anløbsstationerne paa Nedrejsen ses det, med hvilken Glæde Passagererne paa Oceandamperen gribe Lejligheden til at bringe Afvexling i den ensformige Sørejse, og af hvilken ret naturlig Nysgerrighed de ere opfyldte efter at lære den Verdensdel at kende, til hvilken de knytte deres Forhaabninger. De, der gaa ud for første Gang, ere begejstrede over det nye i deres Tilværelse: de behagelige Forhold ombord, den for Mange af dem uvante flotte Levemaade, det dejlige Klima paa Søen, de vidunderlig smukke Landskaber, de glimtvis se, og alle de interessante, hidtil ukendte Folkeracer, som de skulle færdes imellem. Og hvad de ældre Congofarere

angaar, længes de, saa underligt det lyder, i Regelen tilbage til det sorte Fastland. Paa hele Rejsen er derfor gerne alt Glæde og Lystighed, og intet varslor om ubekvemme Ophold i fugtige og urenlige Negerhytter, om Dages og Ugers smal Kost, for ikke at sige Sultture, om Farer til alle Sider, om Sygdom eller Død.

Og dog havde mange gamle Congomænd kunnet sige deres yngre Medrejsende, at allerede Skibsruten fra Europa til Congo-floden har sine ret talrige mørke Minder **Vaade Grave.** om Congofærden, at Damprens Køl alt ofte gled hen over Steder, hvor man i Bølgerne havde nedsænket En eller Anden, der ilede hjem for at genvinde sin under

Victoria i Kamerun.
(Bruuns »Afrika«.)

Ækvator nedbrudte Sundhed, at man vel ogsaa paa en afsides Plet paa Kirkegaarden i mangen af de Havne, man besøgte, vilde kunne finde en Sten eller et Kors med det halvt udviskede Navn af en af deres tidligere Kammerater, hvem Døden standsede her paa Flugten fra Congo. En hel Række Skandinaver var der blandt disse. Man vilde erfare, at syd for Madeira døde i Oktober 1890 svensk Missionær *Tufvesson* ombord paa Ocean-dampren, nord for Las Palmas i Oktober 1897 paa »Léopoldville« den unge, svenske Søkapitajn *Kock*; i Las Palmas ligger den svenske Missionær *Westlind* begravet, død samme-steds i Marts 95, nord for Sierra Leone sænkedes i Juni 99 den svenske kvindelige Missionær *Maria Nilsson* i Havet, udfor Lagos døde i Maj 96 svensk Maskinmester *Westerberg* (ombord paa samme Skib og paa samme Rejse hjemefter ogsaa en unævnt norsk

Maskinist), ved Brass blev i Marts 92 dansk Maskinist *Olufsen* Offer for Feberen, og i Nærheden af Ækvator vil man ret snart passere de Punkter, hvor de to Maskinmestre, Danskeren *Thorup* i Juni 90 og Svenskeren *Forsell* i Marts 97 overgaves til Bølgerne. Og man vilde maaske endnu nævne *Siercke*, dansk Maskinmester, død Juli 91 paa Hjemrejsen, den unge svenske Løjtnant *Elfström*, som i Marts 97 efter fuldendt 3aarig Terme udaandede paa »Albertville«, Nordmændene, Søkaptajn *F. A. Hansen* og Skibstømrer *C. J. Jensen*, begge ligeledes døde paa Hjemrejsen paa nysnævnte Damper, henholdsvis i Febr. 99 og Jan. 1902, svensk Søkaptajn *Palme*, død paa »Philippeville« Febr. 02, og flere Navne, som vi ikke kende eller ikke i Øjeblikket huske.

Dansk Maskinmester

C. Thorup.

† paa Hjemrejsen ombord paa Oceandamperen »Kinsembo« faa Dage fra Congomundingen 25/8 1890.

C. U. K. Olufsen gik ud i Apr. 89 (Oplysning om hans Udrejse modtaget saa sent, at han derfor ikke er medtagen foran Side 192) sammen med Kaptajn Wass og Maskinmester Scharffenberg, var ombord paa »Général Sanford« (»S. A. B.«) og paa »Prinsesse Clémentine« under L. R. Koch. Havde en Tid lang Station i Bangala og var med paa Hodisterexpeditionen. Gik hjem som Passager med Oceandamperen »Akassa«, lod sig hverve som Mester omkord paa Turen, da En af Skibets Mestre var død, en Anden efterladt syg, men blev selv syg af Feber, døde 25/8 92 og begravedes i Missionsstationen i Brass.

C. P. N. Thorup gik ud i Januar 90, men følte sig strax skuffet dernede. Man havde nominelt ansat ham som 1. Maskinist paa »Generalguvernørens Lystdamper«, men i Virkeligheden var han eneste Maskinist paa den lille Dampbar-kasse »Prince Baudouin« paa Nedrefloden. Han stod under Gluud, havde gentagne

Gange Feber, og var hele Tiden mismodig og utilfreds. Død af Malaria.

Nils Tufvesson, fra Åhus ved Christianstad, havde været omrejsende Prædikant hjemme og gik til Congo i April 90, men blev strax efter Ankomsten syg tilligemed sin Hustru, Finlænderinden *Lydia Augusta, f. Gustafsson*, fra Åbo. Begge maatte vende hjem efter 4 Maaneders Forløb. (Portræt Side 221). Døde af Feber.

J. A. Forsell gik 1. Gang ud i Sept. 92 med 2 Aars Kontrakt for »S. A. B.«, 2. Gang ud for samme Selskab i Apr. 95 paa »Archiduchesse Stéphanie«, gik Aaret efter i Statens Tjeneste som Maskinmester I, syg hjem og døde 1/8 97, kun en Dagsrejse fra Congofloden, rimeligvis paa »Albertville«.

F. G. Elfström (Billede Side 204), Løjtnant ved Dalregimentet, rejste til Congo fra Anvers 9/10 93 sammen med Ltnt. Frisell — Juhlin-Dannfelt var ogsaa med her paa sin sidste Udrejse —, tjente, som sagt, sine 3 Aar ud, dekoreredes med »Étoile de Service«, men døde paa Hjemvejen 9/8 97 ombord paa »Albertville«.

K. T. Westerberg, fra Malmö, var gaaet ud 9/10 94 for »S. A. B.«

J. F. Kock, ud som Søkaptajn II 9/7 96 (sammen med svensk Søkaptajn Halling, dansk Ltnt. A. M. H. Nielsen, norsk Læge Heiberg, svensk Læge Nilsson), sejlede paa Øvrefloden, men kom syg af Dysenteri ned igen til Boma, sendtes hjem derfra 21/8 97 med »Léopoldville«, men blev igen syg ombord og døde af Dysenteri nord for Las Palmas 15/10 og begravedes i Havet.

Maria Nilsson, fra Dalsland, havde været ude siden 97, men fik i Begyndelsen af 99 Hematuri og sendtes hjem. (Portræt Side 224.) Døde undervejs 9/8 af nævnte Sygdom.

F. A. Hansen. var gaaet ud for Staten 6. Sept. 98, men rejste allerede 5 Maaneder efter syg hjem. Døde, som sagt, ombord paa »Albertville« 9/8 99.

C. J. Jensen var ude 1. Gang for Staten fra Juni 97, tjente sin Terme til Ende, gik ud 2. Gang, ligeledes for Staten, i Juli 01, men vendte 1/2 Aar efter syg hjem. Døde ombord paa »Albertville« 10/1 02.

Palme gik ud for Staten 1/8 00, var 1 1/2 Aar dernede, gik saa syg hjem og døde ombord paa »Philippeville« af Feber 14/8 02.

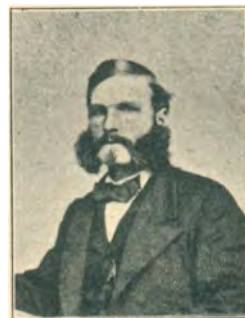

Svensk Søkaptajn

J. F. Kock.

† paa Hjemrejsen ombord paa Oceandamperen »Léopoldville« nord for Las Palmas 25/10 1897.

Det hænder jo ogsaa, at Passagerer blive syge allerede paa Nedturen til Congo, idet de f. Ex. hente sig en Malaria ved et Besøg paa Kysten af Afrika. Den danske Sergent *Duc* (udrejst $\frac{6}{1}$ 98) var i Land i Sierra Leone, fik kort efter Feber og var derefter paa Nedreisen og i Congo syg med korte Afbrydelser, til han sendtes hjem i Juni s. A. Et andet Exempel herpaa er den svenske Kaptajn *Eens* sørgelige Død ved Ankomsten til Banana i Apr. 83. Men saadanne Begivenheder høre dog til de sjældne Undtagelser.

Svensk Kaptajn
Th. G. Een.
† ombord paa Oceandamperen ved Ankomsten til Banana 19/4 83.

Imidlertid — Damperen er nu færdig med sine Afstikkere ind til Land. De fleste fremmede Passagerer — Englændere, Spaniere, Franskmand — ere forsvundne. I Stedet for dem er Skibet fyldt med flere Hundrede Negere, Negerkvinder og sorte Børn, der af og til hjælpe med ved Arbejdet paa Skibet, men ellers i Regelen ligge dorskt henslængte i Forstavnen, naar ikke en eller anden Tvistighed eller øjeblikkelig Lystighed faar dem til en kort Tid at holde en saa farlig Kommers, som kun Negere ere i Stand til, og som ofte med temmelig kraftige Midler maa dæmpes af Skibsmandskabet.

I den sidste Uge har man været fuldstændigt i den tropiske Zone. Saa saare Solen lidt over Kl. 6 er forsvunden fra Himlen, er det bælgmørkt; man er i »den sorte Gryde« (»le pot noir«), som de franske Sømænd sige. Himlen er kulsort, men Stjernerne tindre med en fortryllende Glans; Sydkorset og Orionsbæltet skinne klart ved Siden af den sydlige Mælkevej. Og naar den Rejsende lader sit Blik strejfe fra Firmamentet hen over Havfladen, blinker det med Millioner af Stjerneglimt i Vandet, der skummer og bruser bag Damperens Køl; det er endeløse Masser af Havets smaa fosforlysende Beboere, der hilse Vandringsmanden paa hans gaadefulde Vej. Men ogsaa de uregelmæssige Sider af det tropiske Klima begynder man at lære at kende; om Morgenen og Aftenen falder der jævnlige vældige Regnbyger med Strømme af Vand over Damperen. Ellers er dog Opholdet ombord, hvad Luft og Vejrforhold angaar, stadigt fuldt af Friskhed og Velvære.

Man er altsaa nu lige ved *Ækvator*, og der begynder ombord en stor, for den nye Congomand højst hemmelighedsfuld Travlhed, Forberedelsen til den store Fest **Linien** med Aftenunderholdning, naar Linien passerer. Ved Middagstid paa den skæbne- **passeres.** svangre Dag indrettes der paa Dækket et stort Bassin, hvori Alle, der ikke før have passeret *Ækvator*, døbes af tvende som Guden Neptun og hans Gemalinde udklædte Sømænd. Naturligvis forefalder der ved denne Lejlighed mange pudsige Scener, ved hvilke vi dog ikke her kunne opholde os, eftersom disse Ceremonier jo ere bekendte nok i alle Enkeltheder fra andre Skildringer af Sørejser.

Det gaar afsted skraat forbi *Fransk Congo*, hvis Hovedstad, *Gabun*, oftere gæstedes af Damperne i ældre Tider — her døde jo Svenskerne *Schmiedte* og *Pagels* (se **Ankomsten** Side 186 og 210) —, og endelig, paa den 21. eller 22. Rejsedag, oprinder det til Congo. højtidelige Øjeblik, da *Congoflodens* Munding breder sig for den Rejsendes nysgerrige Blikke. Den lystige, glade Indledning til det korte, det lange eller det evige Ophold i den sorte Koloni er forbi. Fra Slægt og Venner i Hjemlandet have tusinde gode og kærlige Ønsker fulgt Udvandrerens paa Vej, og endnu har intet af dem slaaet fejl. Endnu er alt

lutter Haab, lutter Smil. Men om faa Timer spredes det brogede Selskab, som i de sidste tre Uger har været samlet indenfor den prægtige Dampers dog i Længden snævre Vægge, over Congostatens vidtstrakte Territorier; Officeren og Underofficeren af »La Force publique« ile ind i Landets fjerneste Egne til lange, endeløse Expeditioner og Kamp med de Vilde i sumpede, skov-, eller bjergrige Afkroge, Ingeniøren og Haandværkeren til møjsommeligt Arbejde langs Jernbanelinien og Telegraflinierne i øde og ubeboede Omgivelser eller til Virksomhed langs Flodernes usunde Bredder ved Værfter og Skibsbroer, Handelsmændene og Kommisserne til travlt og anstrengende Beskæftigelse rundt omkring i Faktorerne, Landmænd og Gartnere til ukendte, vældige Rydninger og Plantninger af nye, mærkelige Træsorter. Alle ere de fyldte af Spænding og Begejstring, og Alle se de Fremtiden i straalende, rosenfarvet Skær.

Forbindelse med Land paa Afrikas Kyst.
(Vignet efter »Voyage au Congo«.)

SJETTE AFSNIT.

SKILDRINGER FRA NEDRE-CONGO

EFTER VORE CONGOFARERES BREVE OG DAGBØGER.

XVII.

Congoflodens Munding. Banana. Op ad Floden til Boma.

Bananaodden.

DAMPEREN løber omsider ind i Congo-floden. Alle Mandere samlede paa Congo-flodens Munding. Dækket, stirrende ind mod det for saa Mange blandt dem ukendte

Land, der — lad os antage det — kommer til Syne Kl. 6 i den tidlige Morgenstund.

I adskillige Timer allerede har Bølgernes brunlige Farve i Modsætning til det blaa Atlanterhav vist, med hvilken Kraft denne uhyre Flod slynger sine Vandmasser, vældigere end nogen anden Flods, ud i Oceanet, og nu er man lige i Indløbet, der ligner en lille Havbugt. Det er et prægtigt Syn. Hist og her bringe talrige skovbevoxede Øer Afvexling i Vandfladens Ensformighed, til begge Sider ere de flade Bredder bedækkede af en rig Vegetation, og bag dem ses i det fjerne Højder og Bakke- drag i blaaligt Skær aftegne sig paa Himlen, der farves rød af den opgaende Sols Straaler.

Indtrykket af Congomundingen har i det hele noget overvældende ved sig, især naar det i Flodtiden blæser stærkt fra Søen, og de uhyre Vandmasser da kæmpe med Brændingen. Kun akkurat kan fra den ene Side af Floden et skarpt Øje skimte den ligeoverforliggende Bred i udviskede Linier, og paa hele den mellemfaldende Strækning vælter den ene skinnende, umaadelige Bølgekam sig over den anden. Da man i 1886 lagde Telegrafkabelet langs Kysten, sprang det pludseligt udfor Congomundingen; man undersøgte Bunden, og man fandt, at den mægtige Flod her havde gravet en Hulvej paa 1600

En Landgangsbro i Banana.
(Dansk Havnekaptajn Wright gaar i Land.)

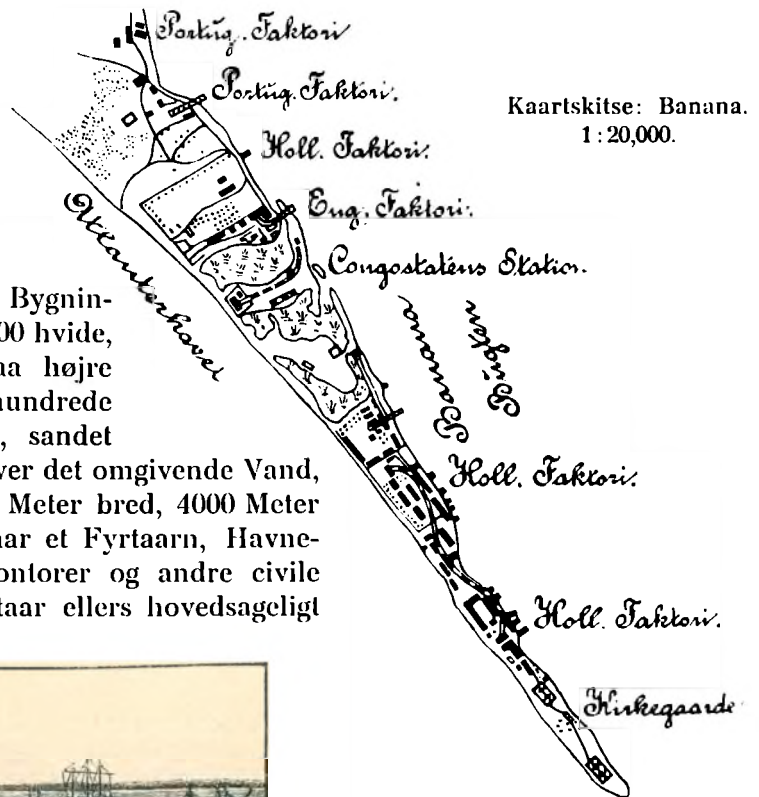
Fods Dybde. Sydbredden af Munden er kendelig ved en Vold af hvidstammede Mangrover, der paa Afstand ligne Klitter.

Paa Grund af lav Vandstand over Barrerne i Floden maa Oceandamperen hyppigt lægge ind til *Banana*, **Banana.** Congostatens vestligste Havn, i Stedet for strax at gaa op

Randtegning fra Ltnt. Tandrup's Dagbog.

til Boma. Med sine halvhundrede Bygninger ligger denne By — den har c. 100 hvide, c. 3—400 sorte Indbyggere — paa højre Congobred paa en nogleogtyve hundrede Meter lang, smal og aldeles flad, sandet Landtunge, der neppe hæver sig over det omgivende Vand, nemlig Havet mod Vest og en 600 Meter bred, 4000 Meter lang lille Vig mod Øst. *Banana* har et Fyrtaarn, Havne- og Lodsvæsen, Post- og Telegrafkontorer og andre civile Administrationskontorer, men bestaar ellers hovedsageligt

Parti af *Banana* i Begyndelsen af 80erne.
(Efter Dr. Falkenstein.)

af Faktorer, navnlig hollandske. Der findes et meget ordentligt Hotel, en Læge og nogle disponible Bygninger til Optagelse af Syge og Rekonvalescenter blandt Statens Embedsmænd, der sendes til Kysten fra Indlandet. Indløbet til Havnen er imidlertid meget smalt og lukket med en Barre, der kun kan passeres af Skibe med indtil 17 Fods Dybgaende ved Ebbe, med 20 Fods Dybgaende ved Flodtid.

I Almindelighed roes Passagererne fra den store Damper ind til *Banana* i mindre Kanoer, lavede af udhulede Træstammer, for smalle til Anvendelse af Røere paa sædvanlig Maade og derfor hyppigst betjente af 1 Mand, der staar forude, og 1 Mand agterude, som

øse eller skovle Baaden frem. Indtil 10 Passagerer ser man i disse Fartøjer, og bekvemt er der ikke i dem.

Ofte gøre de Danske, inden de sætte Foden i Land, Bekendtskab med vor elskværdige Landsmand, Kaptajn Wright, Havnekaptajn i Banana, der aabenbart altid selv er glad ved at træffe Landsmænd. Og Mange ere de, der efter gensidig Præsentation og øjeblikkelig derpaa følgende Indbydelse til Frokost og Middag bleve førte i Land i Kaptajnens smukke, hvidmalede Baad, for at tilbringe den første Dag i det nye Land hos Havnekaptajnen og hans indtagende Frue, en Englænderinde, i Land i Congo.

Kapt. Wright i sin Have i Banana.

Indtryk gør det, hele Dagen at have den stærke, dumpe Lyd af Bolgernes Slag mod Strandbredenden i Ørene.

Hedest er det forøvrigt i Banana i April Maaned, gennemsnitligt 28° C., køligst i Juli med 21°; hele Aarets Middeltemperatur er 25° C.

Det første, der paa Landtungens yderste Spids, naar Dampren svinger om denne, frembyder sig for Øjet, er, som et underligt Varsel, et Par Kirkegaarde, hvor adskillige Hvide, mest Hollændere og Portugisere, hvile under Kors og Gravstene. Bagved dem hæve sig selve Byens hvide Træbygninger, synlige paa lang Afstand, indrammede af Masser af maleriske Kokospalmer. Navnlige fører et Steds en nydelig Palmeallee tværs over Landtungen. Denne sidste er omtrent midtvejs mellem dens yderste

paa en saa behagelig Maade, at Fremtiden til at begynde med staar i det lyseste Skær for Fantasien. Baaden roes af 6 kønne, kraftige sorte Karle, der nikke og smile venligt til den Fremmede. Med raske Tag gaar det afsted. Man springer i Land og er altsaa nu i Congo! Hvilken forunderlig Følelse!

Kaptajn Wright bor lige ved Vandet. Kun 50 Skridt fra hans Hus er der en heftig Brænding som ved Vesterhavet. Lad os antage, at vi ere i de sidste Dage af Marts; der vil da vel være 34° C. i Skyggen, men Heden er dog ikke særlig trykkende, og hen paa Eftermiddagen kommer der en frisk Brise, der liver svært op. Et ejendommeligt

Interiør fra Kapt. Wrights Hus i Banana.

Pynt og Landet overskaaren af nogle sumpede Vandhuller, bekransede af sammenfiltrede Mangrovetræer.

Naturligvis foretager man en lille Udflugt gennem Byen og iagttager maaske nu først ret med Interesse det afrikanske Dyreliv: Hundreder af store, spraglede Sommerfugle, alle mulige Slags Biller og Græshopper af 3—4 Tommers Længde, Firben paa 1 Alen og i Vandhullerne en Vrimmel af Krabber af alle Størrelser og et Utal af Kryb, der til at begynde med forekommer En ret gyseligt, men som de Fleste efterhaanden vænne sig til at se paa med LigeGYldighed. Blomster er der kun faa af, men Masser af Fugle.

Er den nyankomne Congofarer Officer i »Force publique«, maa han, hvis han kommer i Land, hilse paa Byens højstbefalende Militærperson, og maaske gør han en Runde til samtlige Statsebedsmænd paa Landtungen. Et kvikt Brev til hjemmet fra

dansk Ltnt., Kaptajn i Congo-tropperne *Nielsen-Thor* beretter om hans første Besøg i Banana (28/1 97):

»I mindre end 10 Minutter er Livet ombord (paa Occandamperen) fuldstændig forvandlet. Overalt handles, og Negrene ere livlige i denne Virksomhed. Der henne ved Faldrebet staar en slank, velskabt, ja, jeg kunde fristes til at sige smuk Neger og falbyder til højre og venstre de dejligste Ananas. Hans Minespil er livligt som hans Tale. Mens han med overstrømmende Tungefærdighed priser sine Varer, er det næsten, som om hans egne Tænder løbe i Vand, og hans Ansigt skinner, som delikaterede han sig selv i Tankerne med de dejlige, saftfulde Frugter. Hans Paaklædning er efter europæiske Begreber lidt mangelfuld: Paa Hovedet bærer han Hat — dog uden Pul! Han er iført en kort, brun Frakke, — dog uden

Palmeallee i Banana.

Gaar tværs over Bananatangen fra Floden til Havet.
I Baggrunden Havnevæsnets Kontorer og Lodsstationen.
(Fot. tilh. Kapt. G. Jessen.)

højre Ærme og venstre Skød! Benklæderne naaede ham til midt paa Læggene; de vare vel en Gang i Tiden hvide, men have efterhaanden antaget en mere »neger«agtig Farve. Paa venstre Fod har Manden en Støvle, der oprindeligt har været bestemt til højre Fod; men den har saadanne Dimensioner, at den lille Fejltagelse ikke generer. Højre Fod er nøgen!«

»En bred Palmeallee fører op til Kommandantens Bolig, som er omgivet af en dejlig Have. Huset er bygget paa Pæle, c. 1½ Alen over Jorden, og som alle Bygninger her er det af Træ, hvidmalet, for at sende Solen saa mange af dens Straaler som muligt tilbage igen. Vi passere et Par strunke, farvede Skildvagter i mørkeblaa Uniformsfrakker med røde Opslag og Knæbenklæder. Vi træde indenfor og præsenteres for Kommandanten, en høj, velvoxen Mand midt i Trediverne. Vi tage Plads i magelige Lænestole i et fuldstændig europæisk møbleret Værelse. Et Par sorte Tjenere i hvide Frakker med brede, røde Bælter servere os Forfriskninger og stille sig derefter med korslagte Arme 5 Skridt bag deres Herres Stol. Kommandanten, der er i Civil, bærer en let, hvid Frakke, knappet helt op i Halsen, hvide Benklæder og Sko, Hans friske, sunde Ansigtssfarve vidner ikke meget mod Congoklimaet; men han fortæller da ogsaa, at her i Banana er der ganske sundt, og at Hospitalet mest benyttes af Syge fra Øvre-Congo.«

»Fra Kommandanten gaar Turen til Postmesteren, en livlig ung Belgier, der bereder os den elskværdigste Modtagelse. Han inviterer os ud paa en Sejltur med Postbaaden. 5 Minutter senere ere vi i Baaden, der er overspændt med et tykt Solsejl, og saa gaar det i rask Fart langs Flodbreden. Vi passere Skroget af en temmelig stor portugisisk Dampner, hvis Kaptajn i sin Tid maatte bøde med sit Skib for den Uforsigtighed at ville besejle Congo-floden uden Lods. Undervejs fortæller Postmesteren os lidt om Livet i Banana. Der var meget ensformigt, han havde været der i 2½ Aar; men man kedede sig ikke; thi Statens Embedsmænd vare saa vel forsynede med Arbejde, at der ikke levedes dem mangen ledig Stund.«

»Vi gaa i Land igen. I en elegant Restauration trakterer Postmesteren med en Frokost, som ingen Anstalt i Bruxelles vilde have behøvet at skamme sig ved. Over Bordet hænger en mægtig Vifte, som holdes i stadig Bevægelse af en dertil betroet Neger.«

I det hele taget ser man allevegne i Congo smukke Exempler paa Gæstfrihed, et Karaktertræk, der udvikles stærkt paa den gunstige Jordbund: Længsel efter Europa og Efterretninger derfra og Trang til Afveksling.

»Den, der har været saa lykkelig i de første Timer af sit Congoophold at være Kapt. Wright's Gæst« — slutter Kapt. Jenssen-Tusch sine Optegnelser fra Banana —, »roes om Aftenen atter ud til Dampneren af de samme Fyre, der bragte ham i Land. Greben af et lille Anfald af Vemod i sin Ensomhed under disse nye Forhold, takker han i sit stille Sind med saa meget større Oprigtighed og Varme sin venlige Vært, der strax ved Ankomsten har givet ham Bevis paa, hvor stor en Betydning Landsmandskabet kan have saa langt fra Hjemmet.«

Blicher Opholdet i Flodmundingen undtagelsesvis af flere Dages Varighed, benytter den Nyankomne ofte Lejligheden til at se sig lidt om ogsaa udenfor Stationen. Navnlig kan en Jæger have Glæde deraf; thi der er jo Fuglevildt nok og Krokodiller i Tusindvis. Allerede her beredes der af og til den nye Mand en lille afrikansk Overraskelse, som, da Ltnt. Luja en af de første Dage paa en Tur med Bøssen i Haanden var nær ved at falde over Skelettet af en Neger, der laa smidt hen til Føde for Rovdyrene.

Straffefanger i Lænker stille til Arbejde foran Distriktskommisariens Bolig i Banana.

(Fot. tilh. Maskininsp. Wall.)

Ikke faa Skandinaver vare i Aarenes Løb for længere eller kortere Tid knyttede til Banana. Først var det jo Løjtnant *von Krusenstjerna*, der som Chef her byggede Stationens Guvernementsbygning, og som afløstes i denne Stilling af Løjtnant *Håkansson*. Af de ældre Congomænd havde dernæst, foruden Wright, Kaptajnerne *Boye*, *Hagemeister*, *Mahncke*, *P. T. Andersen*, *Kondrup*, *Gluud* og *Lindholm-Kurtzhals* i deres Virksomhed som Lodser eller Skibsførere paa Nedrefloden, Bopæl her.

Skandinaver i Banana.

Navnlig Boye og Mahncke opmaalte og kaartlagde Floden og nød fortjent Paaskønnelse af Regeringen for deres Arbejder. Af de yngre Congofarere vare bl. A. Svenskerne *L. J. Elg*, *N. O. W. P. Larsson*, *Th. R. D. Larson*, *G. G. E. von Döbeln* og *U. Westerhult* og Danskerne *E. J. J. Holm*, *B. C. Jørgensen*, *J. P. Jensen* og *A. N. Christensen* Statens Lods i Banana eller ere der endnu.

Dansk Kaptajn B. C. Jørgensen.

Elg gik ud $\frac{1}{10}$ 92, var en Tid lang Lods i Banana og døde i Boma $\frac{17}{10}$ 94.

Holm, fra Odense, (se Portrætgruppen nedenfor, Side 306) gik ud $\frac{1}{4}$ 92 og blev strax Lods i Banana. Senere til Øvre-Congo, hvor han bl. a. førte »Ville de Gand« paa Kassai. Hans Øjne bleve imidlertid overanstrengte, hvorfor han fik en Brændestation ved Stanley-Pool. Tjente sine 3 Aar til Ende. Er nu hjemme.

B. C. Jørgensen gik ud sammen med Fornævnte, ansattes allerede i Slutningen af April 92 som Lods i Banana og forblev i denne Stilling i 2 Aar. $\frac{20}{10}$ 94 kom han ombord paa den tyske Damper »Eduard Bohlen«, blev paa Vejen til Boma angreben af Hematuri, kom under Lægebehandling og gik syg hjem 2 Maaneder efter. Er nu Skibsfører herhjemme.

Olof Larsson, fra Malmö, gik ud $\frac{6}{7}$ 94, og var først Lods i Banana, men kom i 95 til Øvrefloden, hvor han bl. a. førte »Stanley«. Syg hjem Febr. 97, men atter ud $\frac{6}{10}$ 97 og fører atter »Stanley«. Atter syg hjem Jan. 1900. Farer nu

(03) som Styrmand paa Damper fra Göteborg.

Thorsten Larson, fra Åmol i Dalsland, gik ud $\frac{1}{2}$ 97, var først $\frac{1}{2}$ Aar Lods i Banana og sendtes saa til Øvrefloden, hvor han ansattes som »Second« i »Ville d'Anvers«, blev dog efter $\frac{1}{2}$ Aars Forløb syg og kom atter som Lods til Banana. Hjem Febr. 1900 og ud igen $\frac{1}{10}$ s. A. Nu atter i Banana.

von Döbeln gik ud $\frac{1}{10}$ 97, var først paa Havnekaptajnens Kontor i Léo, for saa som Næstkommanderende paa »Ville de Bruges« og »Brabant« og førte senere forskellige Dampere, bl. a. »Ville de Bruges« paa Congo og Kassai. I Jan. 99 kom han syg ned til Kysten, laa 1 Maaned i Banana og var derefter Lods her, men blev atter syg og maatte saa i Okt. s. A. vende hjem til Europa. I Marts 99 havde han gjort den mærkelige Opdagelse, at han allerede fra $\frac{3}{10}$ 98 havde været forfremmet til Kaptajn af III. Klasse, men at Distriktskommisæreren i Léopoldville havde hemmeligholdt hans Udnævnelse.

Dansk Kaptajn
A. N. Christensen.

Med Hensyn til Oplysninger om de øvrige foran nævnte yngre Congofarere, som overhovedet med Hensyn til alle dem, der gik ud i 99 eller senere og for hvis Vedkommende den 3aarige Terme jo først sluttede, efterat Udgivelsen af denne Bog var paabegyndt, henvises — de Afdøde undtagne — til Tillæg I bag i Bogen.

I December 94 udsendte »Enhörnings Trävaruaktiebolag« i Sundsvall Barkskibet »E. V. Almquist« til Banana med forskellige svenske Produkter, som man mente at kunne afsætte i Congo, bl. a. særligt Træhuse. Med Barken fulgte Faktorerne *Ärfström* og *Åhman*, medens Lederen af Foretagendet dernede, *W. Edling*, samtidigt afgik pr. Damper til Afrika. I Nov. 95 gik *C. A. E. Silfverhjelm* ned for at afløse *Edling*. *Ärfström* kom strax hjem igen; de Øvrige fik Station i Banana. Det var *Edling* og *Silfverhjelm*, der befandt sig ombord paa »Matadi«, da den sprang i Luften. Enhör-

Svensk Kaptajn
G. G. E. von Döbeln.

nings Oplag leverede i det Par Aar, det vedligeholdtes i Banana, talrige Træbygninger rundtom til Stationer i Nedre-Congo og til Jernbanen. Men i Foraaret 96 realiseredes Restlageret, og Silfverhjem og Åhman rejste hjem.

Banana anses for et nogenlunde sundt Opholdssted; men helt tilfredsstillende kunne Forholdene ikke blive, siges der, før Sumpene udtørres. Paa Kirkegaarden hvile 3 Skandinaver, nemlig, foruden Kaptajn *Thure Een*, de danske Maskinister *Børglum* (se Side 192—93) og *Yde*.

Jens Yde, fra Hellevad i Vendsyssel, gik i Congostatens Tjeneste $15/6$ 90, var paa Slutningen af sin Terme i Banana, men døde her af Hematuri $19/6$ 93, 3 Maaneder før udløben Tid.

Gravsten i Banana over Maskinmester S. Børglum.

Dansk Maskinmester J. Yde.
† i Banana $19/6$ 1893.

Er det Højvande, løber Oceandamperen, efter at have sendt Post i Land, strax forbi Banana op ad Floden. Ved Lavvande gaa de Rejsende ombord i en Floddamper, f. Ex. »Héron«, der

Op ad Congo-floden paa »Héron«.

Damperen »Héron«.
(Fot. tilh. afd. Lt. Nyholm.)

saa bringer dem lige til Boma. Hålvhundrede Mennesker ere da ofte stuvede sammen med deres Bagage paa det lille Skib, hvor der forsaavidt ingenlunde er hyggeligt. Men den smukke Sejltur og Begærligheden efter at se Omgivelserne optager Alles Tanker.

Snart er man midt ude paa Floden, snart helt inde under Land. Ude i Strømmen ligner Landskabet paa Bredderne undertiden paafaldende danske Egne, f. Ex. Indsejlingen til Limfjorden, hvor dennes Kyster ere flade og skovbevexede, medens Baggrunden er bakket. Men kommer man ind ved Bredden, er Ind-

trykket for den Fremmede, der første Gang kommer til Troperne, fuldstændig nyt, aldeles overvældende. Overalt Halvøer og Bugter, blødt afrundede Konturer og en stadig og yppig Vegetation, uden en eneste gold Plet. Skoven er ikke høj, men saa ny i sine Former for det uvante Øje og saa skøn med sine Palmer, Mangrovetræer med lange Luft-rødder og Gummitræer, blandt hvilke der længere oppe ad Floden rage mægtige Baobabtræer i Vejret.

Har man passeret *Bulambemba*, skimtes **Bulam-** paa venstre Flodbred, paa portugi-
bemba. sisk Grund, det smukke hollandske **Kissanga.** Faktori *Kissanga*, udfor hvilket Kaptajn *A. E. Andersson* omkom i Marts 1884 (se Side 185), rimeligvis som Offer for en Krokodil. Hertil er Navigationen paa den portugisiske Side let og uden Fare, ogsaa for de store Oceandampere. Men nu deler Floden sig i to Arme, et søndre Løb, som er det lettest sejlbare, og »Matebaløbet«, som er det vanskeligste, men tillige det korteste. Paa dette Løb har Regeringen i de sidste

Aar ofret meget Arbejde, Tid og Penge for at ud- dybe det, uden at der dog hidtil er naaet store Resultater; da de vældige Sand- banker stadigt flytte sig.

Fra *Kissanga*

Ponta da kommer man nemlig (se Kaartskitsen Side 296) først
Lenha. forbi Øen *Ponta da Lenha* med Stationen af samme
Mateba. Navn og saa forbi den 4 danske Mil lange Ø *Mateba*,
Sicia. Sædet for »Compagnie des Produits«s Kvægavl, den ansele Direktør *Ulffs* særlige Virkekreds. Paa den vestlige Spids af Øen ligger Faktoriets *Sicia*, hvorfra store Mængder Palmeolie udføres, i Nærheden af samme, men paa Sydsiden Faktoriposten *Mateba*. Det var her, at *Ulff* bukkede under for

Svensk Kaptajn,
K. E. Friherre Åkerhjelm.
† i Mateba 21/11 1902.

»Fièvre bilieuse« den 28. Jan. 1896, efter kun 1 à 2 Dages Sygdom. Han ligger begravet lidt nedenfor Posten; Graven, omgivet af et Gitter og af smukke Træer, ses tydeligt fra Floden. Sammesteds døde ogsaa fornylig en flink ung svensk Sømand *K. E. Friherre Åkerhjelm*.

Åkerhjelm var en Søn af den afdøde Borgmester i Landskrona og gik ud for Staten 21/11 1901. Han ansattes ved hydrografiske Arbejder paa Nedrefloden med Station i *Mateba*. Skønt syg deltog han

Et historisk Baobabtræ.
(Af Chapaux.)

den 26. Sept. 02 i Arbejdet, der den Dag var særlig besværligt, eftersom man skulde lægge Bøjer ud i Løbet ved Fetish Rock. Da han kom hjem maatte han gaa til Sengs med pernicios Feber og døde om Morgenen den 29. uden Bevidsthed. Han rostes i høj Grad af sin Foresatte, den belgiske Ingeniør *Michel*, paa Grund af hans utrættelige Flid og Samvittighedsfuldhed og hans smukke kollegiale Forhold.

Matebas Bredder ere snart bedækkede med Græs og Viftepalmer, snart opfyldte af Klipper, der ofte frembyde de besynderligste Former, lignende Obelisker eller Ruiner af gamle Ridderborge. Ellers er Flodbredden ikke længere skovbevokset, men flad og sandet; bag den ses buskbevokede Sletter og i det fjerne de svage Omrids af Høje og Bakker. Af og til opdages en Flodhest; Fugle vrimler det stadigt af, deriblandt ses ofte prægtige Ørne. Krokodillerne, som omkring Banana, trods deres store Antal, paa selve Floden uddrog sig den Fremmedes Blikke, fordi de navnlig søge ind i de der saa talrige Vige og smaa Tilløb til Floden, ses nu hyppigt; et velrettet Skud fra Kaptajnen paa Floddamperen jager Udyrene op af den Søvn, de just nøde paa en Sandbanke. Intel-

Ponta da Lenha.

(Efter Mrs. Guinnes: "The New World of Central Africa".)

Hvid Mands Bolig i Sicia.

(Af Chapaux.)

steds ere de dristigere og farligere end paa disse Strøg. Mr. *Bentley* fortæller følgende uhyggelige Historie fra sin Ankomst til Ponta da Lenha i Juni 1879, da han skulde op ad Floden for at grundlægge Baptisternes første Missionsstationer:

Krokodillerne paa den nedre Flod.

»Det var mørkt, da vi naaede Ponta da Lenha. Vi landede ved det hollandske Faktori, præsenterede vore Anbefalingskrivelser og bleve venligt modtagne af Agenten, en Portugiser. Det var just Middagstid, og en anden Portugiser fra den modsatte Side af Floden holdt vor Vært med Selskab. Kl. 10 trak vi os tilbage til det Værelse, der var stillet til vor Raadighed. Et Kvarter efter for vi op ved et Skrig, efterfulgt af stærk Larm og Raaben. Vi troede, at

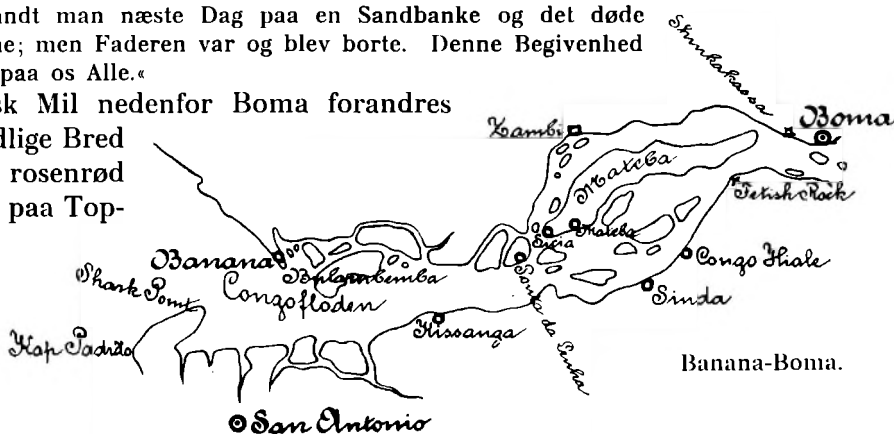
det var den Hund, der passede paa vore Sager, som havde revel sig løs og havde gjort de Indfødte bange. Vi tændte vor Lygte og styrtede ud. Men til vor Rædsel erfor vi, at den Portugiser, med hvem vi lige havde spist til Middag, var bleven tagen af en Krokodil. Han vilde tilbringe Natten i et nærliggende Faktori, men var neppe kommen ud i sin Kano, før en Krokodil havde slaaet ham overbord med

sin Hale eller paa anden Maade faaet fat i ham. Sin Datter, en lille Mulatpige, havde han med, og da Aftenen var kold, bar han hende indsvøbt i sin Frakke, og det stakkels Barn forsvandt med ham. En af hendes smaa Hænder fandt man næste Dag paa en Sandbanke og det døde Barn selv lidt længere henne; men Faderen var og blev borte. Denne Begivenhed gjorde et rystende Indtryk paa os Alle.»

Omtrent 1 dansk Mil nedenfor Boma forandres Sceneriet. Paa den nordlige Bred ses en stejl Klippe af rosenrød Granit, 3—400 Fod høj, paa Top-

pen af hvilken der ligger en lille Blok af samme Stenart, 12 Fod paa hver Led, og ved Siden af denne knejser en 25 Fod høj Monolit, kaldet *Fyrtaarnsklippen* (Negrene kalde den »Matadi Nzazzi«). Paa den modsatte sydlige Bred af Floden ligger en lille Høj, bedækket paa den Side, der vender ud

Monoliten ved Boma og Fetish Rock.

imod Vandet, med andre rosenrøde Granitblokke. Dette lille Klippeparti bærer Navnet *Fetish Rock*

(»Roche fétiche« paa Fransk, »Pedra de feitoco« paa Portugisisk), og foran det Irvirvler Vandet i store Cirkler med en saadan Hast, at dybe Huller dannes i Midten, der drage alt flydende til sig, som kommer indenfor deres Kredse. Her gælder det at passe paa Skibet; men forøvrigt har man saa op til Boma en meget dyb Rende, som kun forandres lidt og med Lethed lader sig befare.

Efter en halv Snes Timers Sejlads naar da den lille Dampers Congostatens

Ombord paa »Albertville« ved Ankomsten til Boma.

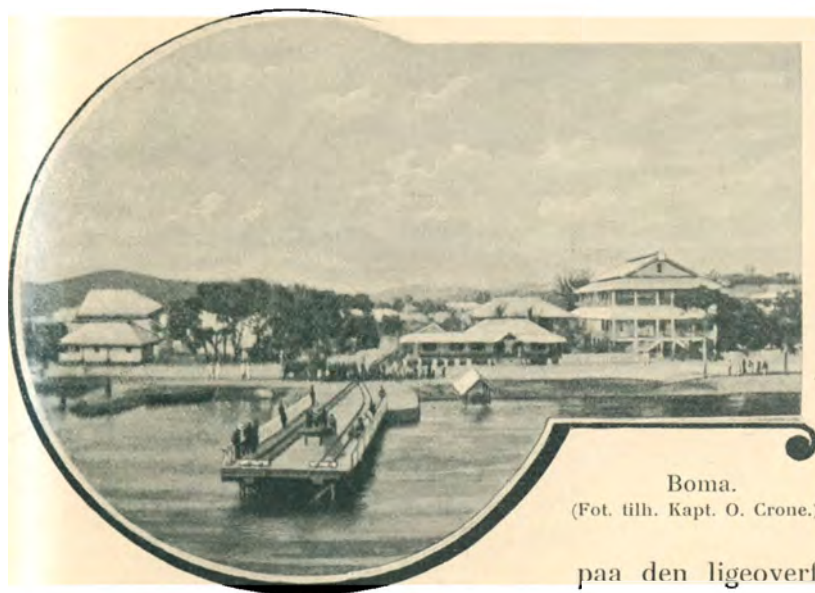
Personerne fra venstre: Dr. H. Müller, Kapt. O. Crone, Skibslægen, Prmt. Willemoets.
(Fot. tilh. Kapt. Crone.)

Hovedstad. Det er ofte allerede sent paa Dagen, og det kan da have sine Vanskeligheder strax at faa sig ordentligt anbragt i Land.

Ved Højvande derimod former jo naturligvis Sejladsen op ad Floden paa selve Oceandampere sig bekvemmere. Er Mørket faldet paa ved Ankomsten til Boma, har man tillige den Fordel at kunne blive liggende ombord til næste Morgen.

XVIII.

Boma.

BOMA, Hovedstaden i Den Uafhængige Congostat, ligger paa Congoflodens højre Bred, altsaa paa Nordsiden af Floden, ved Foden og paa Toppen af et Bakkeparti, der hæver sig i Vejret indefter og er omgivet af en Halvkreds af ikke meget høje Bjerge. Mod Syd er der fra Byens højere liggende Punkter en vid Udsigt over den her 4—5000 M. brede Flod og det umaadelige flade Land paa den ligeoverfor liggende portugisiske Kyst. For Handelens Vedkommende er Byens

Plads fortræffeligt valgt. Allerede inden Nogen tænkte paa Congostaten, var der her en hel Række Faktorer, der alle gjorde gode Forretninger. De laa langs selve Flodbredden eller tæt ved denne, og lidt inde i Land bag hvert Faktori saa man en lille Landsby, beboet af Handelsselskabets Krooboye og Cabindanegre med deres Familier. Bag disse Landsbyer bredte der sig afskyelige Sumppe. Selve Plateauet var ubeboet, men længere Nord paa, bag Krokodilfloden, der med sit langsomt flydende, snavsede Vand i en stor Bue løber udenom Terrainafsnittet, laa der flere store, velhavende Negerlandsbyer, tilhørende Egnens Indfødte, fra hvilke man i rigeligt Maal og til lave Priser forsynedes med de nødvendige Levnedsmidler.

I 1884 anlagde den internationale Association paa Bomaplateauet et *Sanatorium* for sine hvide Agenter. Denne Ide skyldtes den belgiske Doktor *Allarts* menneskekærlige Bestræbelser; men længe havde det varet, inden man vilde laane hans Forestillinger Øre. Først da det viste sig, at Dødeligheden blandt Euro-

Belgisk Læge,
Dr. Allart.

**Boma-
Sana-
torium.**

pæerne trods Stanleys Erklæringer slet ikke vilde holde sig indenfor rimelige Grænser, først da bekvemmede man sig til at realisere Doktors Planer. Sanatoriets Beliggenhed er imidlertid ikke gunstig, og det har heller aldrig spillet den Rolle, det skulde.

Dr. *Allart*, f. 1832, rejste i 1881—82 i Sudan og Abyssinien, var fra 1882—85 i Boma i Associationens Tjeneste, er siden 1886 belgisk Generalkonsul i Tenerife og har senere i 1887 og 1892 foretaget Rejser i Nedre-Congo.

I 1885 blev Boma Sædet for Congostatens Regering. Den Gang laa der altsaa kun de omtalte

Dampsporvognen i Boma.
(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

Bomas Faktorier, bag dem Sumpene, hvis **Udvikling**. Dunster mærkedes paa lang Afstand, og bag dem en stor sandet Bakke. Men Generalguvernør *Wahis* har Æren af at have forvandlet denne før saa øde Plet til, hvad den nu er. Han lod Terrainet udjævne, hvor det var mest nødvendigt, Gader udstikke, Parker plante og en Del af Sumpene udfylde. Fra den lavere liggende Del af Byen, *Boma-Rive* (»Boma ved Bredden«) fører nu

Udsigt fra Altanen paa »Martins Hôtel«.
(Haandskitse af Kmdt. Jønsen-Tusch.)

Boma (set fra Kirken) 1898.
(Fot. lilh. Kapt. Pleniciano.)

en Dampsporvogn op til *Boma-Plateau*; den staar 4 Gange om Dagen uden Betaling til Raadighed for de Hvide, men tjener ellers til Transport af Varer. Fra en Allee — almindelige Gader er der ikke — ved Flodbredden, »Quai du Commerce« kaldet, ved hvilken alle Handelshuse og Varelagre findes, kan man ad forskellige Alleer (»Avenuer«) og Stier spasere op til Bakkeplateauet, hvor Statens vigtigste Administrationsbygninger ligge og alle Honoratiores bo. Hovedalleen opad hedder »Avenue Royale«; den er beplantet med skyggefulde

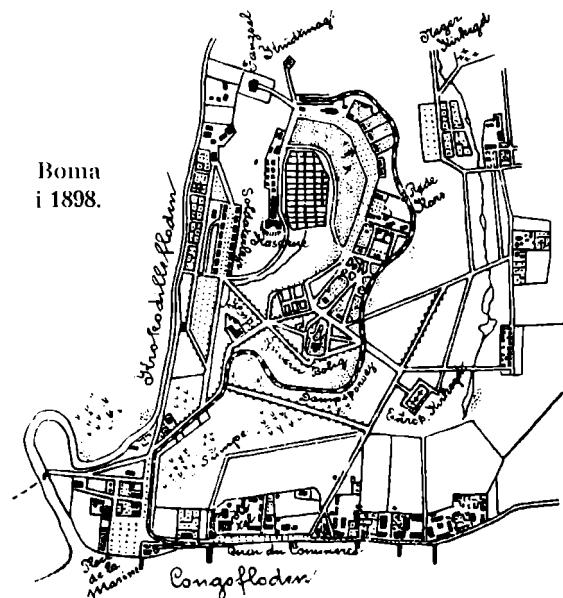
Mangotræer, Bananer og Akacier, og langs den ses de Hvides Butikker og talrige Boder, som ejes af Negere og andre Farvede.

I 1898 havde Boma 74 Huse for Europæere, hvoraf de 18 vare byggede af Mursten, 46 af Træ, 5 af Jernblik, 5 vare simpelthen Døckerske Filttelte. En Del af Husene hvile paa Hvelvinger, Piller eller Pæleværk for at holde Beboerne i Afstand fra Jorden og navnlig befri dem, saa vidt muligt, for Kryb. Næsten alle Bygninger ere hvidmalede, og helt rundt om dem gaa, som almindeligt i Troperne, store, overdækkede Verandaer. I de senere Aar ere imidlertid mange gamle Beboelser for Regeringens Personale blevne nedrevne og nye opførte i deres Sted, Avenuer og Stier forbedrede eller nyanlagte, et Vandværk indrettet med store Filtre og Vandposte opstillede overalt i Gaderne, en Ismaskine anskaffet, som leverer 2 Kg. Is pr. Dag til alle Statens Agenter, og et Kloakanlæg paabegyndt, specielt ogsaa for at bortlede Regnvandet.

Boma er da i vore Dage med sine 268 Hvide og 5000 farvede Indbyggere (Maj 1902) i Grunden en ganske net lille By, skønt naturligvis endnu

General Wahis.

ikke civiliseret nok til at kaldes By efter almindelige europæiske Begreber. Noget vist egoistisk er der tillige over dens hvide Befolkning, der, med Undtagelse af Missionærinder og Nonner og ganske enkelte gifte Kvinder, udelukkende bestaar af Mandfolk, og hvis Bestræbelser i Regelen ene og alene ere rettede paa hurtigst muligt at tjene nogle Penge for saa at vende hjem til Fædrelandet.

Sundt er der imidlertid ikke paa denne Plac. Derfor duede det ikke at have Sanatorium her. Allerede *Johnston*, Congoforetagendets Sundhedsgode Ven, siger i 80erne, maaske dog med en Del Overdrivelse:

»Boma er afgjort usund. Det er den hedeste Plads paa Congoflodens.«

I August 91 skriver dansk Maskinmester *E. E. Tegner* i sin Dagbog:

»Ved Ankomsten til Boma kom ikke faa Hvide ud paa Landgangsbroen for at hilse paa os. Det var just ikke med de opbyggeligste Følelser, jeg saa alle disse blege Ansigter. Enkelte saa ligefrem

uhyggelig dødningeagtige ud og protesterede alene ved deres Udseende mod den Paastand, at en Europæer uden Skade for sit Helbred kan udsætte sig for Congoklimaet i længere Tid.

Og Klagerne ere endnu ikke forstummede.

Gennemsnitsvarmen i Boma er for hele Aaret 26° , for April 28° , for Juli—August 23° C. Den meste Del af Aaret er der om Dagen 34 — 35° C. i Skyggen. Den absolut højest maalte Temperatur skal dog kun være 36° , den absolut laveste 14° C. Hedt er der altsaa. Fremdeles er der ikke Regn nok; fra Juli til September falder der ikke en Draabe Vand, fra Oktober til Januar og i April regner det derimod hveranden Dag. Endelig ere de Byen omgivende farlige Sumpe endnu ikke helt fjernede, og ere Forholdene

»Avenue Royale« i Boma.
(Fot. tilh. Maskininsp. Wall.)

vel nok efterhaanden blevne taalelige oppe paa Plateauet, saa er der alt andet end heldigt nede ved Floden, iær naar denne ved Højvande vælter sine mange Uhumskheder ind over den lave Bred.

Forøvrigt har Byen nu baade et Hospital for Hvide (»Røde Kors«) og et for Sorte.

I Boma bor naturligvis Generalguvernøren eller hans Stedfortræder og findes de højeste Domstole i Kolonien, de højeste Post-, Telegraf- og andre civile Embedsmænd samt baade katolske og protestantiske Missionærer.

Belgierne holde strengt paa Ceremoniellet, og de Nyankomne maa derfor passe

Cere- godt paa at melde sig alle de Steder, hvor de kunne tænke dem Muligheden
moniel. af, at saadant er ønskeligt. Navnlig gælder dette, kan man tænke sig, de af

Staten engagerede Embedsmænd. Disse skulle i Regelen Dagen efter deres Ankomst Kl. 7^{1/2} Morgen i Gala møde hos deres »Chef de Service« for af ham at præsenteres for Generalguvernøren eller dennes Stedfortræder, dernæst i Justitsdirektionen for inden 4 Dage at immatrikuleres, dernæst i Finansdirektionen for at faa deres Pengeforhold ordnede, hvorefter de endnu maa melde sig hos eller hilse paa en lang Række forskellige Embedsmænd. Naa, for en Militær har dette jo ikke noget særlig overraskende ved sig, men Civile, der ikke ere vant til de mange Former, have ofte skaffet sig Ubehageligheder ved Forsyndelser mod Etiketten. Og overalt, hvor den nye Congofarer, efterhaanden som han

Tropperevue paa »Place de la Marine« i Boma i Anledning af Generalguvernør Baron Wahis' Afrejse.
(Fot. tilh. Maskininsp. Wall.)

kommer op i Landet, passerer Stationer og Poster, ja, Embedsmænd og Officerer paa Tjenesterejser, maa han huske paa sine »Meldinger«. Ltnt. Luja fortæller:

»Paa Karavanvejen fra *Inkissi* til *Léo* undlode vi en Gang — altsaa nyligt ankomne til Landet — at melde os til *Kommandanten i Léo*, der var ude paa Inspektion og netop, udenat vi vidste det, opholdt sig paa en Station i Nærheden af vort Nattekvarter. Han sendte en Neger ned til os for at anmode os om uopholdeligt at komme op til ham; men da vi kom, var der Ingen hjemme (?). Næste Dag, da han fortsatte sin Rejse, kom han forbi os og — idømte os hver en Mulkt af 40 Frcs. Mulkten kom vi nu aldrig til at betale; men Meningen var jo god nok.«

Ikke mindst fordringsfuldt er Ceremoniellet ved de samlede Spisninger, hvor Alle Klasser ere rangerede med yderste Omhu efter deres Rang, og hvor Tonen derfor gerne er overordentlig stiv.

Officerer og Underofficerer blive som oftest, selv om de skulle langt ind

**Militære
Forhold.**

i Landet, mindst nogle Uger i Boma, dels for at studere Reglementer og Kommandoord, dels for paa Shinkakassa at blive bekendte med Skyts og Bevæbning. Der er anvendt forholdsvis megen Omhu paa de militære Etablissementer. Kasernen (se Afbildningen foran Side 157) ligger paa et mindre Plateau ved Siden af det store Plateau, adskilt fra dette ved en meget dyb Dal. Men den er nærmest et »Kasino«, tjenende til Bolig for de hvide Befalingsmænd. Soldaterne bo i Dalsænkningen, og deres tidligere smudsige Hytter ere ombyttede med murede Bygninger. Lejren er ret renlig og gør et ganske godt militært Indtryk.

Det siges, at Boma nu har 5 meget gode Hôteller. Dog maa man endelig ikke

Soldaterhuse i Boma.
(Fot. tilh. Ltnt. H. C. Hansen)

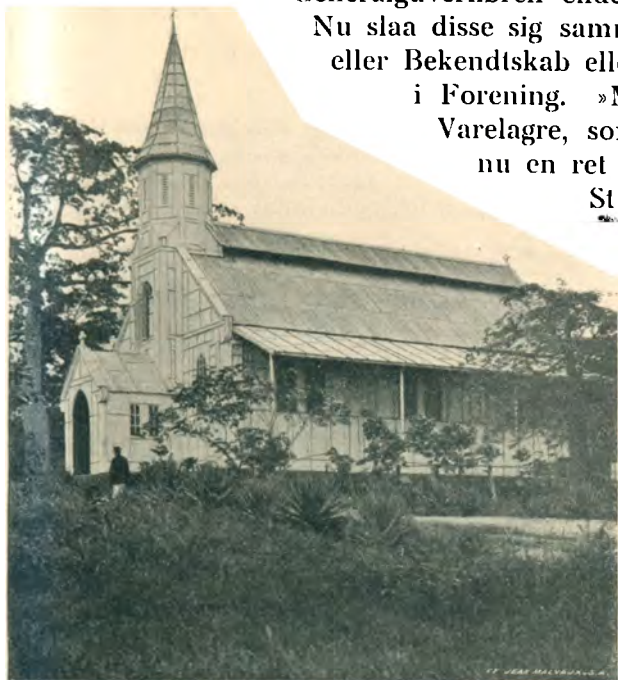
Belg. Kapt. Bouillot.
Belg. Lt. Streits.

Hôteller og Indkvartering i Boma. forestille sig Hôtelforhold, der blot tilnærmelsesvis ligne vore. Indkvartering og Bispisning har i det hele for de Hvide til alle Tider frembudt store Vanskeligheder og store Ubekvemmeligheder i alle Congostatens Stationer, selv i det Europa forholdsvis nære Boma, og endnu ere Forholdene langt fra ideelle her. I sin Tid skulde Handelsselskabet »Magasins Généraux« afhjælpe en uafviselig Trang paa dette Omraade. Man byggede et stort Hus af Jernblik i 2 Etager med Butikker i Stuen og 12 Gæsteværelser paa 1. Sal, vel indrettede og med gode Senge, og den nye Institution hilstes med stor Jubel. Selskabet sluttede Kontrakt med Staten, ifølge hvilken alle dennes Embedsmænd bleve befalede til at spise i det nye Hotel, hvad Staten betalte med 8 og 6

Fres. dagligt, henholdsvis for 1. og for 2. Klasses Traktement. Trods den tilsyneladende gode Betaling — der bespistes hver Dag c. 100 Hvide paa denne Maade — blev Forplejningen dog hurtigt slet, og da Klagerne aldrig vilde høre op, besluttede Generalguvernøren endelig at udbetale Kostpenge til de Hvide selv.

Nu slaa disse sig sammen i smaa Messer efter fælles Beskæftigelse eller Bekendtskab eller føre egen Husholdning enkeltvis eller Flere i Forening. »Magasins Généraux«, der tillige havde store Varelagre, som de heller ikke havde Held med, indtager nu en ret beskedent Plads i Bomasamfundet; i Hôtelllets Stueetage er der Postkontor og Telegraf- og

Telefonstation, medens en Neger har Tilsynet med Hotelværelserne ovenpaa, hvad der er en saare ringe Garanti for Renligheden. Bygningen vrimler af Kakerlakker, Lopper og Sandlopper, og mellem Pladerne

Kirken i Boma.
Bygget af Jernblik.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

husere Legioner af Rotter. Ogsaa Møblementet og Sengene er forfaldet og holdes ikke i sømmelig Tilstand.

Nogle Landsmænd omtale »Hôtel Martins«, en stor, luftig Træbygning med en rummelig Spisesal i 2. Etage og Værelser, møblerede med en Jernseng med Madras, et primitivt Træbord, en dito Stol og noget, der skal forestille et Slags Vadskebord. Her iøvrigt et Par Citater af danske Breve vedrørende de første Indtryk m. m. af Opholdet i Boma i hvilke ganske vist højst forskellige Meninger gøre sig gældende.

Premierlt. *Haxthausen* skriver i Marts 97 lige efter sin Ankomst: »Congo er et kønt Land, men her er frygtelig ubehageligt i alle Retninger, Dyr, der alle bide. — Et lille Helvede paa Jorden — —.« — Ltnt. *Chr. Holm* skriver i Okt. s. A.: »Min eneste Plage er Moskitoerne, men det er ogsaa nok til at faa et Menneske til at begaa Selvmord.« — Ltnt. *Tandrup* spiste, Juni 98, i

Belgisk Familie i Boma.
Hr. Vandenkerkhove og Frue.
(Fot. tilh. Insp. Wall.)

Byens daværende eneste Spisehus »Valle & Azevedo«, hvor han hver Dag fik en tykflydende gul Vædske, som kaldtes dansk Smør. — Ltnt. *Luja* boede i et Træskur, som førte det flotte Navn »Hôtel Continental«. Det var gammelt, opført af uhøvlede Brædder og meget tarveligt udstyret. Forneden tjente det til Pakhus, foroven var det delt i 6 Rum, indbyrdes adskilte ved en Bræddevæg. »Maaltiderne indtog vi paa et Hôtel, der ejedes af 2 Portugisere (altsaa vel det samme, som Tandrup besøgte). Det var meget god Mad, vi fik der: om Morgen Kaffe med Brød og Smør, Kl. 12 Middag 2 Retter Mad, til Aften (Diner) 3 Retter og Dessert samt 1/2 Flaske Rødvin, der rigtignok var temmelig sur, og Kaffe.« Næsten alle de Handlende, for største Delen Portugisere, havde ved Siden af deres Butik en Slags Skænkestue, forat Kunderne hurtigt kunde faa deres Tørst slukket. »Vore Aftener tilbragte vi for det meste hos en stor, tyk Neger, som gik under Navnet »Tippu-Tip«, en meget kendt Person i Boma, hvis Restauration var stærkt søgt af Europæerne.«

Kapt. *Jenssen-Tusch* fandt Opholdet i Boma helt behageligt. Han boede i »Hôtel Martins«. Det var i Begyndelsen af April 98. Varmen generede ham kun i meget ringe Grad, og han havde indtil da saa godt

som intet mærket til Myggene. Hs. Majestæt den danske Konges Fødselsdag tilbragte han tilligemed et Par andre Skandinaver paa Kasernen sammen med 4 belgiske Officerer, blandt hvilke Kapt. *Bouillot* og Ltnt. *Streits* (der tilfældigt findes paa Billedet Side 302); efter Middagen drak de Kongens Skaal i Champagne.

At særligt Negerbefolkningen i Hovedstaden tiltrækker sig den Nyankomnes Interesse i høj Grad, er en Selvfølge. De fleste Breve og Dagbøger indeholder derfor ogsaa Smaaskildringer i saa

Henseende, hvilke dog i Almindelighed ikke give meget udover, hvad vi foran have fortalt paa forskellige Steder. Negrene i Boma have paa mange Maader i betydelig Grad nydt »godt« af Berøringen med den europæiske Civilisation, og specielt den Omstændighed, at de have Lov til at bo Dør om Dør med de Hvide, er ikke uden Ulemper for disse. I ydre Henseende er man nok saa civiliseret. Norsk Ltnt. *Giertsen* skriver:

»Selv den sorte befolkning er iført klæder i større eller mindre udstrækning, har kendskab til det franske Sprog og til sød Champagne — —.«

Man kan heller ikke fragaa, at, selvom Bomanegrene i deres Hytter og daglige Sædvaner ikke frygte Smudset, saa holde dog en hel Del af dem, maaske efter Ordre,

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

Gruppe af Skandinaver i Boma i Begyndelsen af 90erne.

1. Svensk Maskinist A. W. Söderhäll. 2. Dansk Mask. R. J. E. Henriksen. 3. Dansk Mask. A. O. Lissner. 4. Svensk Skibsbygger H. D. Steenström. 5. Dansk Søkapt. J. F. W. Hagemeister.
6. Dansk Søkapt. H. A. Boye. 7. Dansk Mask. Th. Nyholm. 8. Svensk Mask. C. J. Ekblom.
9. Dansk Mask. C. H. Fristrøm. 10. Dansk Skibsbygger W. Poulsen. 11. Dansk Mask. J. Yde.

Nyholm † i Basoko ^{27/1} 91. Fristrøm † i Irébu ^{21/8} 1900. Yde † i Banana ^{28/8} 93.

(Fot. tilh. Kapt. H. A. Boye.)

her som mange Steder deres Legemer i nogenlunde proper Tilstand. Bange for Vandet ere de jo ikke, og for Krokodillerne heller ikke. Ltnt. Stormoen skriver:

«Hvor mange gange om dagen de badede, disse arbejdere, det ved jeg ikke. Men ret, som det var, kastede de sig ud i floden uden at have mindste frygt for krokodillerne, som det vrimler af her. Næsten hver uge blir 3—4 negere spist af disse farlige bæster, men alligevel udvise de sorte en saa tankeløs uforsigtighed, at det rent er utroligt. Medens jeg var i Boma, hændte det, at en af de mange kvinder, som staa ude i vandet nede ved bryggen og vasker klæder, blev snappet bort af en krokodil. Alle styrtede skrigende i land, men knapt en time bagefter var de igen ude i floden.»

En bekendt og vellidt Neger i Boma er Yorubamanden *Shanu*, der har fungeret som Tolk og Sekretær for Guvernementet, men forøvrigt har givet sig af med alle mulige Forretninger.

Gruppe af Danske i Boma i Begyndelsen af 90erne.
Foran fra venstre: Mask. Rolund, Søkapt. Glud, Mask. Wogensen.
Bagved: Maskne. Yde, Alb. Rasmussen, Tømrer Esbensen.
Wogensen † i Boma 1879; Yde † i Banana 18/6 93; Esbensen † hjemme 99.
(Fot. tilh. Kapt. Glud.)

Gruppe af Hvide i Boma i 93.
I Rækkefølge fra venstre: Belg. Ltnt. Libois, afgaaet til Ubangi. Svensk Ltnt. Börtzell, de belg. Ltnr. Volont og V. G. M. Vandevelde, der alle Tre afgik til Øvre-Congo. Börtzell † i Bangala (Nelle Anvers) 9/6 94.
(Fot. tilh. Prmt. Stæckel.)

Shanu var i Begyndelsen af 80erne Lærer i Lagos, hvor hans Fader var Købmand. Af Lyst til at se sig om lod han sig hverve af »Comité d'Études du Haut-Congo« som Skriver ved Kontorerne i Boma, hvor han viste sig meget brugbar og endog efter 9 Aars Forløb blev udnævnt til »Souscommissaire de district«. Han og Slægtninge af ham drive i Boma et fotografisk Atelier, et Vadskeri, en Ekviperingsforretning og et Hôtel og Hôteller i Matadi og i Dolo. Flere Billeder her i Bogen, bl. a. Grupperne Side 305 foroven og Side 306 hidrøre fra Shanu.

Underdistriktskommisær Shanu.

Foran Side 299 bragte vi et nyere, fortræffeligt Billede af General **General-Wahis**, hvis Virksomhed som **gubernør**

**Wahis
og Vice-
general-
guvernør
Wanger-
mée.**

Generalguvernør har været af saa stor Betydning for Congostaten. Blandt de øvrige højere Officerer i Boma berømmes altid Vicegeneralguvernør, Kommandant *Wangermée* for hans venlige og hensynsfulde Optræden mod sine Undergivne. En kort Biografi af de tvende Mænd vil her være paa sin Plads.

General *Wahis* deltog alt som ung Løjtnant i Aarene 1864—66 med den belgiske Legion under General *Baron van der Smissen* i det mexikanske Felttog og vandt i den Grad Generalens Yndest, at denne beholdt ham som sin Adjutant i 15 Aar. I 1890 blev han Departementschef (Generalsekretær) i Congostatens Indenrigsministerium og gik kort efter — han var da Major — 1. Gang som Vicegeneralguvernør til Congo. I 1892 udnævntes han til Generalguvernør, men vendte nu hjem, hvor han fungerede som Statens Finansminister. 2. Gang ud 1893 — var da Oberstløjtnant i Grenadererne —, hjem 95. 3. Gang ud Efteraaret 95, hjem 97. Blev derefter hjemme Oberst og Chef for Grenaderregimentet. 4. Gang ud 1900, hjem 1901. Efter Hjemkomsten General. (Se iøvrigt den historiske Indledning.)

Major *Wangermée*, født 1855, afgaaet fra »École militaire« 1871, Kaptajn 1890. Til Congo 1. Gang 1891 for at undersøge Forholdene ved Bygningen af *Shinkakassa*. 2. Gang ud 1896 som »Inspecteur d'État«. Siden 1897 har han med faa Afbrydelser fungeret som Statens øverste lokale Embedsmand. Fornylig forfremmet til Major hjemme og ventes nu efter Sigende i en nær Fremtid udnævnt til Generalguvernør.

Blandt Fremmede af andre Nationer omlaler **Mr. Underwood.** Kapt. *Jenssen-Tusch* i 1898 den daværende *engelske Konsul*, *Mr. Underwood*, hos hvem han under et Be-

»English-house« ved Boma.
(Haandskitse af Kmdt. *Jenssen-Tusch*.)

Saa godt som alle Congofarere have været i Boma; det er kun forholdsvis faa blandt dem, nærmest Missionærer og Handelsmænd, der strax ere gaaede direkte højere op i Landet. Blandt Skandinaverne have en stor Del været særligt knyttede til denne

Gruppe af Skandinaver i Boma i Begyndelsen af 90erne.

Rækkefølge fra venstre: Dansk Mask. A. C. M. Andersen.
Dansk Sökapt. E. Holm. Svensk Sökapt. Hoppenrath.
Dansk Sökapt. B. C. Jørgensen. Dansk Sökapt. W. Andersen.
Andersen † i Léopoldville 2/10 92.
(Fot. tilh. Kapt. B. C. Jørgensen.)

søg fik en særdeles elskværdig Modtagelse. Konsulen var den Gang lige bleven gift og havde en aldeles henrivende beliggende Bolig, English-house, paa en Pynt ud i Floden, med Udsigt over denne til begge Sider og med en smuk lille Have.

Plads ved Ansættelse dels paa Skibene paa Nedrefloden, dels paa Værkstederne i Boma. Blandt de ældre Skandinaver, hvem dette gælder, anføre vi igen Veteranen *Wall*, som i 90 afløste Belgieren *Vanbookhoven* som Maskinchef i Boma og beklædte denne Stilling til 1902. *Boye, Cronstedt, Wright, Kondrup* og *Jessen*, der have beklædt Posten som Chef for Skibsfarten her (»Commissaire maritime«), samt *G. Stenfelt, Ekblom, K. Olsen, Ulff, Kollén, Hagemeister, Schoulund, Söderhäll, O. L. Petersen, V. C. J. Thomsen, Mahncke, P. T. Andersen, Steenström, Poulsen, Oberg, Nyholm, Vallentin, Henriksen, Glud og Tjulin*, endelig specielt *Posse*, der tilsidst var Stationschef i Boma.

Derimod er det naturligvis uoverkommeligt at nævne alle de yngre Skandinaver, der gjorde Tjeneste paa Nedrefloden og i Boma. En Del af dem have vi dog Rede paa.

Fra 1890 er der Danskerne, Maskinist *A. B. Thomsen*, Tømrer *L. L. Esbensen*, Maskinisterne *H. C. Jensen* (kalder sig nu *Bøgelund-Jensen*) og *A. F. Wogensen*, Nordmanden, Maskinist *W. G. A. Andersen* og Svenskerne, Ingeniør *N. P. Preutz* og Søkaptajnerne *R. S. Stenfelt* og *J. A. F. Pettersson*.

Thomsen, fra Kjøbenhavn, gik ud i Marts 90 for »Magasins Généraux«, men kom senere til »S. A. B.« og sendtes til Matadi. Her var der imidlertid ingen Brug for ham i Øjeblikket, hvorfor han kom ombord paa »Magasins Généraux«s Dampers »Reine des Belges«, Kapt. *Tjulin*. Syg hjem i August samme Aar.

Esbensen (se Gruppen Side 305), fra Amager, kom til Congo i Juni 90 sammen med *Yde*, tjente sine 3 Aar ud og var hele Tiden i Boma. Død i Kjøbenhavn i 99(?).

H. C. Jensen kom derned sammen med *Yde* og *Esbensen*, ansattes paa Værkstederne

i Boma og anvendtes tillige som Mester paa »Espérance«. I Dec. samme Aar sendtes han over Matadi til *Léo* med en Kiste Guldpenge, bestemte til Araberhøvdingen *Rachid*. Undervejs blev han syg, og Bærerne kastede Kisten fra sig, fordi den var dem for tung. *Jensen* fandt den dog igen nogle Dage senere, men fik nu Dyssenteri og maatte bæres til *Léo*. Han gjorde saa en Tur til Équateur med »Ville de Bruxelles« under *Schönberg*, arbejdede en Tid i Land i *Léo*, men maatte gaa syg nedefter i Aug. 91. I Boma rev dog *Lægen, Dr. Voorloud*, hans Hjemrejsepas itu og sagde, at han ikke var syg nok, og *Jensen* kom nu atter omkord i »Espérance«, men slap saa endelig, da Sygdommen blev værre, hjem i Dec. 91. Har nu »Belgisk Importkompagni«, Frederiksberggade, Kjøbenhavn.

Maskininspektør *Wall* og Prmlt. *Støckel*, med dennes Boy i Førstnævntes Have i Boma.

(Fot. tilh. Prmlt. *Støckel*.)

Wogensen (se Gruppen Side 305), fra Woyens, havde aftjent sin Værnepligt i den tyske Marine. Ud for »Magasins Généraux« i Juni 90 sammen med Yde, Esbensen og Foregaaende. Ombord i »Reine des Belges«. Fik Solstik af at gaa fra Land ned til Damperen i Solen med en lille Straahat og døde $1\frac{1}{2}$ 91.

W. G. A. Andersen havde arbejdet i Frankrig og talte alt ved sin Ankomst godt Fransk. Gik 1. Gang ud i Aug. 90 for Staten, kom til Øvrefloden og var her ombord i »Ville de Charleroi« og i »Ville d'Anvers«, hvorefter han i Apr. 91 blev Maskinchef i Léopoldville. Tjente de 3 Aar til Ende. 2. Gang ud i Nov. 94; syg hjem i Dec. 95. 3. Gang ud i 96 med Ansættelse i Boma og paa Mateba. Var i Statens Tjeneste. Skal derefter sejle med Skib fra Anvers.

Preutz gik ud sammen med Fornævnte, men for »Compagnie des Produits du Congo« under Direktør Ulf. Han var kun engageret for 1 Aar og tjente dette Aar til Ende.

Robert Stenfelt gik ud i Oktober 90 for Jernbaneselskabet som 1. Styrmand paa »Le Souverain« under G. Stenfelt og blev senere Fører af samme Damper i Kystfart for at skaffe Negere til Arbejdere for Baneanlægget. Efter at have gjort 3 Rejser kom han imidlertid i en meget mislig Stilling, da nogle af Selskabets Funktionærer for at dække sig selv beskyldte ham for at have narret Negrene ved urigtige Foregiveness. Ved Venners Hjælp flygtede han ombord paa en portugisisk Damper og slap saaledes i Slutningen af 91 hjem til Europa.

Adolph Pettersson gik ud sammen med Foregaaende som 2. Styrmand paa »Le Souverain« med 2 Aars Kontrakt og tjente sin Terme til Ende. Kom derpaa atter ud i Jan. 93 for »S. A. B.« men vendte syg hjem i Aug. 94.

Af Congomændene fra 1891 kunne her nævnes Danskerne, Maskinist *A. E. Rasmussen*, Løjtnant *Stöckel*, Maskinist *A. N.*

Stenen paa Grev Posses Grav.
»Ici repose le Comte Posse æ. L., agent de l'État, né à Engelholm (Suède) le 14 décembre 1858, décédé à Boma le 2 août 1880. R. I. P. Hébreus Chap. XIII, vers 14.»

Blinkenberg, Søkaptajnerne *E. P. M. Clausen*, *J. T. V. Larsen* og *W. C. R. von Jessen* (fordi han døde i Boma paa Vejen til Kysten), Maskinist *V. C. Bülow*, Skibstørrer *M. P. Nielsen*, Søkaptajn *C. A. Jørgensen*, Maskinist *L. N. Bønnelycke* og Sø-kaptajn *N. P. C. Jensen* og Svenskeren, Maskinist *J. Staberg*.

Rasmussen tilbragte kun de første Maaneder og det sidste halve Aar af sin Terme i Boma. Han gik ud i Marts 91 med Oceandamperen »Luálabá«. I Juli s. A. fulgte han med Generalguvernør Wahis til Øvre-Congo, bestemtes for Ubangi og kom som Mester ombord i »A. I. A.«, Kapt. Kalhauge, til Zongo, derfra til Équateur og derfra til Basoko. Var saa her med paa flere Expeditioner til Falls, opad Aruwimi og Lomami, hvor man bl. a. laa en Maaned paa det Sted, hvor »Ville de Liège« var sunken. Da Araberopstanden begyndte, stationeredes »A. I. A.« i Falls indtil midt i 93, da man gik ned til Léo. Her blev *Rasmussen* meget syg af Hematuri og sendtes til Kysten, kom sig dog i Boma og blev her sin Tid til Ende. Hjem Marts 94. (Se foruden hosstaaende Billede, ogsaa Gruppen Side 305).

Stöckel er omtalt nærmere foran Side 214.

Blinkenberg gik til Congo for Staten i Juni 91, ansattes dels paa Værkstederne i Boma, dels paa enkelte Ture ombord paa »Héron« og »Hirondelle«, dels som Fører og Maskinist paa »Espérance« og »Argus«. I Marts 92 maatte han dog allerede gaa syg hjem til Europa.

Svensk Kapt. Robert Stenfelt.

Kaptajn *Clausen*, fra Omegnen af Svendborg, Reserveløjtnant i Flaaden, gik 1. Gang ud i Jan. 91 sammen med *Blinkenberg*, gjorde Tjeneste paa Damperne paa Nedrefloden, avancerede i Løbet af 2 Aar til Kaptajn af I. Klasse og blev saa Havnechef i Boma. Hjem i Juni 94. Han tog saa atter til

Dansk Maskinmester
H. C. Jensen.
(Se Side 307.)

Svensk Kaptajn
J. A. F. Pettersson.

Dansk Maskinmester
A. E. Rasmussen.

Dansk Kaptajn
W. C. R. von Jessen.
† i Boma 4/12 91.

Congo i Jan. 95 og ansattes strax igen i Stillingen som Havnechef i Boma, men døde Aaret efter af Dys-senteri, 1/2 1896.

J. T. V. Larsen gik ud sammen med de tvende Foregaaende, men for »Magasins Généraux« og under svensk Kapt. Kistner. Maatte var ombord i »Reine des Belges« allerede gaa syg hjem i Sept. 92.

von Jessen gik til Congo i Juli men blev syg i Léo, kom aldrig stadigt syg, tilbage til Boma og

Bülou gik ud fra Anvers med gasins Généraux« og ansattes som Samtidig førte han Overopsynet I April 93 vendte han tilbage til der nu blev oplagt og senere solgt. Men han gjorde Fordring paa at et kort Besøg i Kjøbenhavn og gik Han kom til Maladi, blev Fører skabets Dampere »Roubaix« og navnet »Flodhesten«, fordi dens vendte hjem i Juli 94. Efter sit de 3 forskellige Grader af den en-Engineer«, »1st class Engineer«, sejlet paa forskellige store trans-veyor to Lloyds Register« i Göte-

M. P. Nielsen, fra Amager, var hjemme, da han gik til Congo for paa »Hirondelle« og fik et Extragratiiale for sit gode Arbejde. Syg hjem i Juni 93.

C. A. Jørgensen, fra Kjøbenhavn, gik, som alt fortalt Side 196, 1. Gang ud 1/10 91, nemlig for »S. A. B.«, og kom strax til Øvre-Congo som Fører for »Auguste Beernaert« paa Lomami med Hodisterexpeditionen, vendte saa tilbage til Kinchassa, fik »Roi des Belges« i næsten 2 Aar og derpaa »Princesse Clémentine«. Hjem Nov. 94. I sin 2. Terme, fra Aug. 95, førte han »Ville d'Anvers« for Staten i 3 Aar. I 3. Terme, fra Maj 99, var han ansat i Boma ved Opmaalinger af Nedrefloden, saa i samme Egenskab paa Mateba i 1/4 Aar og saa i Boma som Overlods og »Commissaire maritime«. Nu atter ude siden Nytaar 1903 i sidstnævnte Egenskab.

Dansk Kaptajn E. P. M. Clausen.
† i Boma 1/2 1896.

91. Han sendtes til Øvrefloden, ombord paa noget Skib, vendte, døde her 6. Dec. s. A.

Damperen »Niger« 10/8 91 for »Ma-1. Mester i »Reine des Belges«, med den lille Tramway i Boma. Europa med »Reine des Belges«, Her vilde man hjemsende ham. tjene sin Terme til Ende, allagde saa atter til Congo i Juli s. A. og Maskinist paa Jernbaneselska- »Président Sabatier« (med Øge-Maskine stønnede saa stærkt) og Ophold i Congo har Bülou taget gelske Maskinistexamen (»2nd class »Extra 1st class Engineer«, har atlantiske Linier og er nu »Sur-borg. (Billede Side 310.)

gift og havde Hustru og 6—7 Børn Staten i Okt. 91. Lavede Kahyl

Bønnelycke, fra Aalborg, gik ud i Nov. 91. og tjente 1 Terme. I det første Aar af denne sejlede han som Mester paa Nedrefloden, i andet Aar i Kystfart paa Capstaden, laant ud til Jernbaneselskabet til »Le Souverain«, Kapt. Boye, i det sidste Aar var han Værkfører og Maskininspektør i Boma. Farer nu som Mester fra Hjemlandet.

Dansk Maskinmester
V. G. Bülow.

N. P. C. Jensen, fra Horsens, gik ud sammen med Foregaaende og for som »Second« paa »Héron«, Kapt. Clausen, og paa »Hirondelle« mellem Banana, Boma og Matadi. Gik syg hjem i April 1902 og er nu Toldofficiant i Blaa vand pr. Varde. Har fra tidligere Tid Redningsmedaille for ombord at have frelst 2 Arbejdere, der var blevne bevidstløse af giftige Luftarter.

Staberg kom til Congo Nytaarsaften 1891, blev strax syg i Boma af Feber, laa uden Tilsyn eller Hjælp et Par Uger i det saakaldte »Hôtel des mille Bambous«, et Hus af Bambusstokke, uden Vinduer, Gulv eller Bekvommeligheder af nogen Art, og døde saa den 20. Jan. 1892.

Blandt Congomændene af 1892 kom til Nedrefloden 4 Maskinister, nemlig Danskeren *R. Sørensen*, Svenskeren *A. P. Pehrsson*, Danskeren *A. P.*

M. Andersen og Nordmanden *S. Einersen*, desuden 2 Søkaptajner, Svenskeren *A. W. Wilcke* og Nordmanden *B. M. Nilsen*.

R. Sørensen, hjemmehørende i Horsens, gik 1. Gang ud i Febr. 92, 2. Gang i Jan. 95. I begge disse Termer sejlede han paa Nedrefloden som Mester paa »Camille Janssen«, »Hirondelle« o. s. v., fungerede endog i 96 1/2 Aar som Maskininspektør i Boma. 3. Gang ud i Oktb. 98, men døde 10/4 Aaret efter som Fører af »Prince Baudouin« af Feber i Boma. Var gentagne Gange dekoreret.

A. P. Pehrsson kom ud i Marts 92 for »Magasins Généraux«. Han var da allerede ikke ganske ung længer, blev strax syg og vendte allerede hjem i Juni s. A.

A. P. M. Andersen, fra Ejby ved Middelfart (se Portrætgrupperne Side 305 og heroverfor), kom ud i Apr. 92 sammen med Kaptajnerne *B. C. Jørgensen*, *E. Holm* o. *Fl.* Var først paa Værksted i Boma, Resten af de to første Aar Mester i »Héron«, dernæst paa »Hirondelle«, indtil han gik hjem efter endt Terme i Marts 95. Har nu et Værksted paa Asperup Mark ved Nørre-Aaby.

Svensk Maskinmester
J. Staberg.
† i Boma 20/1 1892.

Einersen kom ud i Sept. 92 for »Magasins Généraux«, var Mester paa »Reine des Belges« og gik hjem til Europa med denne Damp.

Wilcke, ud samtidigt med Foregaaende, men for Jernbaneselskabet, blev 2. Styrmand paa »Le Souverain« og kom hjem til Europa med den. 2. Gang ud i 93 for »S. A. B.«; hjem Aug. 95, næsten blind, men helbredes i Belgien. 3. Gang ud for Staten i 96, et Par Aar paa Øvrefloden, saa syg ned til Nedre-Congo og Lods i Banana. Syg hjem Maj 98. 4. Gang ud for »Abir«, ude i 3 1/2 Aar. Nu Grosserer i Konserves i Anvers og Leverandør til forskellige Congo-selskaber.

B. M. Nilsen, ud sammen med Foregaaende, for som »Second« paa, »Reine des Belges« og gik ligeledes hjem med denne.

I 1893 kom bl. A. til Nedrefloden de svenske Maskinister *J. E.*

Johansson og *V. L. Nyberg*.

J. E. Johansson kom ud i April og var ansat som Mester efterhaanden paa »Argus«, »Prince Baudouin« og »Espérance«. Han druknede lige i Slutningen af sin Terme, som alt fortalt foran Side 165, den 6. Aug. 1896, da en Tornado sendte »Espérance« til Bunds lige udenfor Boma-Rive. Dampere kom

Dansk Maskinmester
L. N. Bønnelycke.

Dansk Kaptajn
N. P. C. Jensen.

just fra Matadi, hvor den havde hentet 4 Passagerer, der skulde hjem til Europa, med deres Bagage og Posten. Det var mørkt, og Skibet var overladet. Englænderens Lig drev i Land paa Shinka.

Nyberg var 2 Gange i Congo. I 1. Terme, fra Maj 93, sejlede han paa Øvrefloden, bl. a. ombord i »Ville de Bruxelles«, i 2. Terme, fra Dec. 96 var han paa Nedrefloden i »Hirondelle«. Han roses af Kammeraterne som en dygtig Mand. Gik hjem før denne Termes Slutning i Febr. 98.

Af Skandinaver fra den sidste Halvdel af 90erne, hvis Navne knytte sig til Congo-statens Hovedstad, skulle vi anføre den svenske Maskinist *J. Ehn*, Walls Efterfølger, den danske Løjtnant *H. C. Hansen* og Svenskerne Løjtnant *J. T. V. Hjertén* (der døde i Boma paa Vejen til Europa), Docent *A. H. Antell* og Søkkaptajn *P. A. Lindahl* (død i Boma), norsk Søkkaptajn *E. J. J. O. Giertsen* (død i Boma), samt Svenskerne, Maskinisterne *C. A. Arrhenius* og *V. Andersson*, Skibstømrer *J. A. Erikson* og Søkkaptajn *E. A. F. Ericson*.

Ehn, fra Lidköping, gik 1. Gang ud i Juni 95 for »S. A. B.« og kom til Kinchassa, hvor han forblev Termen til Ende, fra 97 som Maskinchef. 2. Gang var han sammesteds i samme Stilling i lidt over 2 Aar. I Foraaret 1903 er han gaaet til Boma som Maskinchef i Stedet for Wall.

H. C. Hansen havde gennemgaaet Sekondløjtnantskolen paa Kronborg og gik i Aug. 96 til Congo, hvor han, som det plejer at ske, forblev i 14 Dage for at faa et Kursus i Kanonexercits paa Shinka. I Okt. s. A. naaede han sammen med svensk Løjtnant Sandelin Léo, hvor de begge blev meget syge af Feber. I Nov. 96 kom han til Falls, deltog i de paafølgende Maaneder i den mislykkede store Dhanisexpedition og kom derefter til Nedre-Conge, hvor han fra Juli 97 var Chef for den militære Elevskole i Boma. Kom hjem i Juli 99, gjorde 1 Aars Tjeneste ved 30. Bataillon i Aalborg og gik 2. Gang ud i Febr. 1901 som Agent for »Société Anversoise du Commerce au Congo« (»S. A. C. C.«) med Station først i Mobeka, senere i Dobo, nu oppe i Mongalla. (Portræt andre Steder i Bogen.)

Dansk Maskinmester
R. Sørensen.
† i Boma 10/4 1899.

Hjertén, fra Skara, Underløjtnant ved »Skaraborgs Regemente«, gik til Congo 6. Apr. 97, kom til Øvrefloden og ansattes som Second i Stanley-Falls. Han var en høj, kraftig Skikkelse, men blev syg efter Nytaar 98 og sendtes med »Ville de Bruges« ned til Léo og derfra ad Karavanvejen til Kysten. Dansk Sergent Guldberg-Jensen, der, selv syg, fulgte med ham hele Vejen fra Umangi, meddelte, at Ltnt. Hjertén intet videre fejlede paa Rejsen. Alligevel døde han i Boma, faa Dage efter Ankomsten dertil, af Feber den 16. Maj 1898.

Antell var fra Kalmareggen, blev Student fra Lund 75, studerede Jura og ansattes i 89 som Docent i Strafferet ved Universitetet i Lund. Han gik ud til Boma i Sept. 97 som Dommer ved Appelretten der (»Juge au Tribunal d'Appel de Boma«), men vendte hjem paa Grund af Sygdom i Jan. 1898.

P. A. Lindahl gik ud i Juli 98, men døde alt ²⁰/₁₀ s. A. i Boma af Anæmi.

Skandinaviske Maskinister i Boma i Midten af 90erne.

Rækkefølge fra venstre: Danskerne A. P. M. Andersen, R. Sørensen og Bønnelycke, Svenskeren J. E. Johansson.
Johansson druknede ved Boma-Rive 6. Aug. 96, da »Espérance« forliste.
(Fot. tilh. Maskinm. Bønnelycke.)

E. J. J. O. Giertsen, fra Havan i Sengen pr. Harstad, gik ud i Sept. 98 og døde $\frac{2}{3}$ 99 i Boma af Hematuri.

Arrhenius gik ud for Staten i Febr. 90, tjente 3 Aar og er nu atter ude siden Marts 1902, ansat i Boma.

Om *Quist* have vi intet andet kunnet erfare, end at han døde $\frac{2}{3}$ 00 i Boma af Feber.

V. Andersson, fra Lovisa i Finland, gik i Statens Tjeneste i Maj 99 og kom til Léo, gik syg hjem i Febr. paafølgende Aar og er nu i Nedre-Congo siden Dec. 1900, ansat paa »Prince Baudouin«.

J. A. Erikson, fra Göteborg, var først i Boma i 3 Aar fra Juni 99 for Staten, gik 2. Gang derned i Dec. 02 og er atter i Boma.

Kaptajn *E. A. F. Ericson*, fra Egnen om Vestervik, kom til Congo i Dec. 99 og sejlede paa Nedrefloden som »Second« paa »Wall« og som Fører af »Héron«; tjente i 3 Aar. 2. Gang ud efter Nytaar 03 med Ansættelse som særlig Lods paa Matebabanen, Station paa Mateba.

Af Congofarnerne fra de allersidste Aar kom bl. A. svensk Sergent *W. Sontag* ud i 1901, dansk Søkaptajn *G. H. Bendtsen* og Svenskerne, Søkaptajnerne *H. Hammarquist*, *Dahlberg* og *J. T. Hemlin* og Maskinist *H. S. Willner* i 1902, Alle til Nedre-Congo. Af disse døde *Sontag*, *Willner* omkom ved et sørgeligt Ulykkestilfælde, de Andre ere endnu i deres Stillinger paa Nedrefloden.

Sontag, tidligere Officersvolontær ved Waxholms Artilleriregiment, kom ud som »Premier Sousofficier« $\frac{18}{1}$ 01, naaede Boma $\frac{4}{3}$ 01 og ansattes paa Shinkakassa, men døde af Hematuri $\frac{5}{3}$ 02.

Willner, født i Cimbrishamn, Søn af nuværende Sognepræst i Slågarp, havde baade Styrmands- og Maskinistexamen og gik til Congo fra Anvers $\frac{8}{3}$ 1902 med »Stanleyville«, der, som meddelt, paa denne Rejse forliste ved Axim. Han gjorde Tjeneste i Boma, dels paa Damperne, dels ved Byens Vandværk. Men den 8. Nov. s. A. faldt han udfør Krokodilleflodens Munding overbord fra Damperen »Wall«. Næstkommanderende *Hammarquist*, sprang paa Vagtens Alarmraab modigt i Vandet og fik omsider fat i sin Kammerat; men det var for sent, *Willner* var død. Forsøget paa at redde denne var en kæk Handling, naar man tager Mørket, den stærke Strøm og Krokodillerne i Betragtning.

Svensk Styrmand,
Maskinist
H. S. Willner.
Falden overbord fra Damperen »Wall« ved Boma $\frac{8}{11}$ 1902.

Mindesten paa Boma Kirkegaard over
Kmdt. *Jenssen-Tusch*.

«A la mémoire du capitaine-commandant Ejgil Thorvald Jenssen-Tusch, né à Altona le 22 août 1853, mort à Ladó le 26 octobre 1898 au service de l'État Indépendant du Congo.»

«Fra Slægt og Venner i det fjerne Fædreland.»

Af det foregaaende fremgaar, at paa Kirkegaarden i Boma hvile følgende afdøde Skandinaver: *Grev Posse*, *Grev Cronstedt*, *Wass*, *Wogensen*, *Clausen*, *von Jessen*, *Staberg*,

Elg, R. Sørensen, Hjertén, P. A. Lindahl, E. J. J. O. Giertsen, Quist, Sontag og Willner. J. E. Johanssons Lig fandt man ikke.

Men desuden gemmes sammesteds Støvet af den eneste danske Kvinde, der hidtil mistede Livet i Congo, nemlig af Kaptajn Georg Jessens unge Hustru, Fru *Rigmor Jessen*, født Holm, som i Juli 1896 fulgte med sin Mand til Afrika og allerede døde af Feber i Boma den 27. Marts 1897.

Endelig rejstes paa denne Kirkegaard i 1900 en Mindesten over dansk Kaptajn E. T. *Jenssen-Tusch*, død i Ladó ved Nilen den 26. Oktbr. 1898.

Stenen var indkøbt af Slægtninge og Venner i Hjemmet og skulde, ifølge Congo-regeringens venlige Tilsagn transporteres til Nilen. Men paa

andre skandinaviske Congofareres Raad anmodede man, da Forbindelsen med Ladódistriktet den

Gang var meget usikker, hjemmefra, om den, i alt Fald foreløbigt, maatte blive opstillet i Boma, hvad Autoriteterne med stor Beredvillighed gik ind paa.

Af mere bekendte Belgiere døde i Boma ²⁴/₅ 1891 Vicegeneralguvernør *Coquilhat*.

Floddamperen »La Belgique«.

Midtskibs i Rækkefølge fra venstre: Maskinm. Söderhäll, Kapt. Boye, Englænderen Howard, Kapt. Mahncke og Kapt. P. T. Andersen.
(Fot. tilh. Kapt. H. A. Boye.)

Skandinaviske Officerer i Boma i Sommeren 1900.

I Rækkefølge fra venstre: Svensk Ltnt. Hagström, norsk Ltnt. Blom, dansk Ltnt. Neuhausen, norsk Ltnt. Quale, norsk Ltnt. Brandt. Blom † i Mombongo ⁴/₈ 01, Neuhausen i Faradj ¹⁴/₁₀ 01, Quale i Kassongo ⁸/₁₀ 01.
(Fot. tilh. afld. Ltnt. Neuhausen.)

Fortchefens Bolig udenfor Fortet Shinkakassa ved Boma (1898).
(Fot. tilh. afd. Kapt. von Irgens-Bergh.)

Shinkakassa. talte moderne Fort *Shinkakassa*, eller *Shinka*, som det kaldes i daglig Tale, bygget oprindeligt for at beskytte Floden mod de portugisiske Krigsskibe (se Side 160). Vejen derhen fra Boma er en Sti, der slynger sig gennem en af Kratskoven bedækket Dal. Krokodillefloden passeredes tidligere ad en lille Bro; men denne forfaldt og erstattedes af en Færgebaad. Kratskoven dannes her som allevegne af højt Græs og lave Træer og Buske, varierende fra 9—10 Fod til indtil 30—40 Fod. Fortet er udhugget i en Klippe. Hosstaaende lille Skitse er tegnet efter et Fotografi, taget af Prmlt. *Stöckel*, da han i sin Tid var med til Forarbejderne til Fortet, og viser de ret primitive Redskabs- og Materielforhold, under hvilke man tog fat.

Paa Shinkakassa indøves de til Congo ankommende Officerer og Underofficerer i Betjeningen af »La Force Publique«s Kanoner. I Regelen smager denne Tjeneste til at begynde med ikke de Nyankomne i den stærke Hede. Her et lille Udbrud af Utaalmodighed i et af *In de Betou's Breve* (8. Marts 96):

XIX.

Bomas Omegn. Mayombe.

Kwilu-Niadi.

OMEGNEN om Boma er just ikke særlig smuk, men der findes store Plantninger af Bananer og andre tropiske Frugttræer. Ejendommelig er ogsaa for Landskabet her, som for hele denne Del af Landet, den store Mængde Baobabtræer med deres tykke Stammer og vældige Kroner.

4 Km. vest for Byen ligger ved Flodbredden, ligeoverfor den nordøstlige Ende af Mateba det tidligere om-

Fra Shinkakassas Anlæggelse.
(Af Alfr. Schmidt efter Fot., tilh. Prmlt. *Stöckel*.)

»Boma älskar jag inte. Det är för dyrt, smutsigt och osundt, — och för europeiskt. Det skall bli skönt att gå herifrån, och ju fortare desto bättre. Hela förmiddagen äro vi på fortet för att skjuta med Maxim- och Nordenfeltskanoner. Det är väldigt hett. Solen glöder och bränner; svetten rinner i strömmar.«

Ogsaa norsk Løjtnant *H. P. C. Blom* fortæller i sin Dagbog om egne og Rejsfællers Uddannelse i det belgiske Excerreglement i Boma og om Øvelserne paa Shinka og er heller ikke glad ved dem; de ere ham for ensformige, og Instruksen, man giver dem, er kun maadelig. Gengivelsen af det lille Amatørfotografi forneden Side 313 viste os ham og 3 af hans Rejsfæller fra Europa, nemlig hans Landsmænd *Quale* og *Brandt* og dansk Ltnt. *Neuhausen*, under deres Ophold i Boma sammen med svensk Ltnt. *Hagström*, der var kommen derned nogle Maaneder før dem; Bloms 4. Rejsfælle var svensk Sergent *Paulin*, senere avanceret til Officer.

Selvom nu imidlertid de nyengagerede Officerer betragtes som saa rutinerede i Forvejen, at de ikke behøve at være Elever til en Begyndelse, og derfor ret hurtigt skulle sendes videre op i Landet, saa hører dog Fortet til Seværdighederne ved Hovedstaden og en Tur derud under alle Omstændigheder med til Repertoiret for Bomaopholdet. Vi have derfor ogsaa her anbragt en Gengivelse af et Gruppebillede, taget af den daværende Fortchef i Anledning af, at to nye Skandinaver, dansk Kaptajn *Jenssen-Tusch* og norsk Løjtnant *Engh*, aflagde et Besøg i Fortet. I Førstnævntes Dagbog skildres den lille Udflugt saaledes:

»Vi gik fra Boma Kl. 9 Form. sammen med Ltnt. *Hansen*. Fra flere Steder paa Vejen var der en henrivende Udsigt over Floden. I Fortet modtoges vi af belgisk Løjtnant *Dutoit*, der viste os omkring. De Kruppske Kanoner beherske Floden i lang Afstand. Vi traf derude belgisk Kmdt. *Mahieux*, der var sammen med os fra Anvers paa »Albertville« og præsenteredes for Fortchefen. Efter et Par behagelige Timers Ophold fotograferede denne Sidste os til Afsked, hvorpaa vi af 4 kraftige Negre roedes tilbage til Byen. Negrene arbejdede godt i den stærke Solhede mod den rivende Strøm, og Vandet ligefrem drev ned ad dem, medens vi tre Skandinaver sade mageligt henslængte under Baldakinen. Det var en prægtig Sejlur.«

Dansk Løjtnant *P. Vermehren*, der i Juni 99 gik til Congo som Underofficer, men i 1901 forfremmedes til Underløjtnant, har i 3 Aar været ansat i Shinkakassa og er der igen siden Foraaret 1903. Ligeledes er vor Landsmand, Premierløjtnant *V. P. H. I. Willemoes*, der gik ud i Okt. 1902, for Tiden til Tjeneste paa Fortet.

I og ved og navnlig øst for Boma ligger langs Flodbredden en Række Faktorier,

Gruppebillede, taget 3. April 1898 i Fortet Shinkakassa af Fortchefen, Kmdt. Deuster.

Rækkefølge fra venstre: Schweizisk Souslt. Dutoit, belg. Kmdt. Mahieux, norsk Ltnt. Engh, dansk Kmdt. Jenssen-Tusch, belg. Ltnt. Delange, dansk Souslt. H. C. Hansen.

(Fot. sendt hjem af Kapt. v. Irgens-Bergh.)

tilhørende Handelshuse af alle de Nationer, der have anbragt sig dernede, Englændere, Franskmænd, Hollændere, Portugisere. Udfor et engelsk Faktori i Boma, *Chinkengue* kaldet, var det, at Damperen »Matadi« sprang i Luften. Man erindrer, at to svenske Handelsagenter, *Edling* og *Silfverström*, befandt sig ombord i deres Kahyt, da Explosionen fandt Sted, og at Edling omkom. Begivenheden er kort skildret foran. Alligevel vil det sikkert interessere at læse Silfverströms Beretning derom:

Det engelske Faktori Chinkengue i Boma, tilhørende Firmaet Hatton & Cokson.

Det var i Bugten nærmest til højre, at »Matadi« sprang i Luften.

(Af Chapaux.)

»Edling hade bestämd att företaga sin återresa till Europa i Mars, men skulle dessförinnan ledsaga mig på en allårsresa uppåt Congofloden. Vår afsigt var at göra resan med den då nybygde ångaren »Léopoldville«, som väntades anlända från Anvers. Men genom vissa orsaker blef denna plan omintetgjord, och färden, som kom att kosta Edling lifvet, anträdde med den olycksdigra ångaren »Matadi«. Allt hade gått väl till dess, att på återvägen i Boma en händelse inträffade, som säkert aldrig skall förglömmas af de få, som öfverlevvat densamma.»

»Den 7. mars Kl. 5.15 på morgonen väcktes jag af ett ohyggligt brak; hytten sammanstörtade, och genom taket slogo lågorna in. Edling befann sig i samme hytt som jag i den nedre bädden, och jag tillropade honom genast att rädda sig, men fick till svar, att det var omöjligt. »Det är verdens undergång!« hörde jag honom yttra. Endast iförd »payama« rusade jag ut i salongen och fann, efter åttskilligt trefvande i mörker, trappuppgången till däck, der allt förededde en hemsk syn. Tygbalor, som

funnits i lasten, hade antändts af lågorna och kastats högt upp i skyn, der de vecklat ut sig samt seglade sakta med liksom eldstrimmor. Menniskor, hvita och svarta, sprungo liksom vansinniga omkring, skrikande och ropande på hjälp, och ångbåtshvisslans dofta bortdöande ljud ökade skråken. Undertiden sjönk ångaren allt mer och mer, och jag insåg med förtviflan, att ett försök att tränga ner til Edlings bistånd var totalt lönlöst. Endast några sekunder efter min flykt från salongen befann sig denna under vattnet. Efter några ögonblicks vistande i akterskippen, som förblef ofvan vattnet, upptogs jag af en båt från engelska faktoriet och landsattes.»

Svensk Handelsagent
C. A. E. Silfverhjelm.

»Först nu fik jag reda på, att ångaren »Matadi« genom krutexplosion sprängts i luften c. 100 meter från engelska faktorien *Chinkengue*. Störredelen af förskeppet hade splittrats. Faktoriets hus voro sönderslagna och krossade utom boningshusen och en del negerkojor, hvilka vikit sig för lufttrycket och ännu höllo sammen. I en vid cirkel rundt omkring lågo i ett oredigt kaos spillror af hus och stycken af sönderslagna träd. En 200 meter från fartyget uppe på land lågo stycken af det samma vägande 1000—1500 kg. Man såg jernplåtor, 14—15 meter långa, 2 cm. tjocka och 4 m. breda med bultor och spant sammanvridna, sönderslitna i oformliga massor. Somliga delor, stora som en jernvägsvogn, stodo nedborrade i sanden. Af sjelfva fartyget fanns endast aktern kvar. Den stod i 45 graders lutning mot vattnet med propellern högt deröfver.»

»Och människorna? — Ja, i Afrika talas det ej just så mycket, när en människa »går«, — men här var det för mycket. Bland alla dessa spillror lågo öfver allt mer eller mindre stympade, brinnande kroppor. Från hvarje kropp steg en gulaktig rök pösande upp mot himmelen. I ett träd hängde ett ben af en hvit. Små foglar sjungo muntert deromkring. 25 hvita, deribland Edling, funnos bland de döde. Dessutom voro flera mer eller mindre lemlästade, och sjelf var jag rätt illa skadad i fötterna af glasbitar.»

Om Edling og Silfverhjelm følgende Personaloplysninger:

W. M. Edling, Student fra Gelle, tog alt som ung Mand til Udlandet, opholdt sig i Frankrig og England, hvor han begge Steder etablerede Trælastforretninger. Saa 1 Aar i Durban i Natal som Forretningsmand, derpaa et Par Aar i Rusland og endelig igen etableret i England som Trælasthandler. I 92 hjem til Sverige og i »Enhörnings Trävaruaktiebolag«s og andre Selskabers Tjeneste. I Dec. 94 til Banana. Altsaa omkommen $\frac{7}{8}$ 96 ved Boma. Silfverström skildrer Edling som en intelligent, godhjertet og vennesæl Mand, der forstod at vinde sine Omgivelser, og hans saa pludselige Bortgang vakte stor Sorg.

*C. A. E. Silfverhjelm*s Fader var Godsejer i Nærheden af Stockholm. Efter afsluttede Skolestudier 1892 og 93 i Paris, 1894 i London i store Firmaer. 95 hjem til Sverige og saa til Banana. Hjem til Europa 97, hjemme i Sverige i 5 Aar i forskellige større Firmaer, deraf 3 Aar igen hos Enhörning. Siden 1903 Medindehaver af Firmaet Lindberg & Silfverhjelm i Alexandria i Ægypten.

Svensk Handelsagent
W. M. Edling.
Omkommen ved
»Matadi«s Explosion ved
Boma $\frac{7}{8}$ 1896.

Vraget af Damperen »Matadi« efter Explosionen ved Chinkengue (i Boma) $\frac{7}{8}$ 1896.

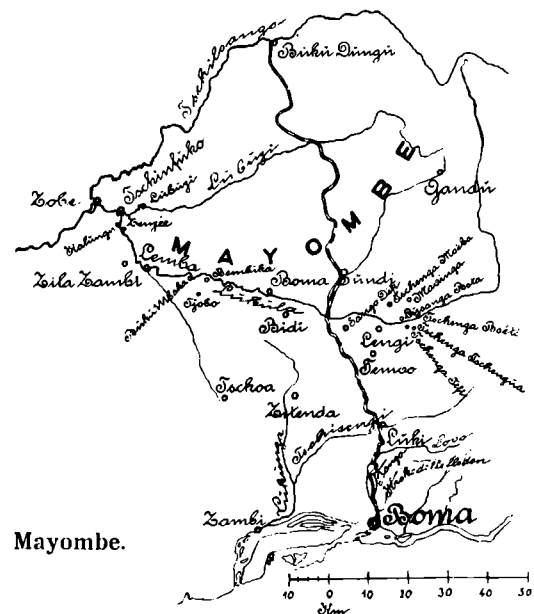
(Fot. tilh. Dir. Silfverhjelm.)

Naar man fra Boma tager med Mayombebanen Nord paa, passerer man først i en halv Mils Afstand fra Byen *Krokodillefloden*, derefter *Bango*, *Lovo* og *Tschisengi*, alle Bifloder til *Lukungu*, der falder ud i Congofloden ved Militærstationen og Rekrutlejren *Zambi*, 30 Km. vest for Boma. Terrainet er overordentlig bjergrigt, fuldt af vilde Klippeslugter og bedækket med høj Skov. Langs Banelinien, hvor Arbejdet har fundet Sted, er der et Virvar af Klippestykker og væltede eller fældede Træer, mellem hvilke de tilbagestaaende oversavede Rodstykker af Stammerne overalt stikke frem. Rundtom skjuler Liantæppet Skovens Indre, og Fuglenes Skrig og Insekternes Summen fylde den fugtige Luft. Skovvegetationen er overvældende rig; den breder sig paa hver Fjeldskraaning, tilstopper hver eneste Kløft. Befolkningen er meget spredt og meget fattig, og Jernbanearbejderne maatte vandre dagevis for at skaffe sig ussel Forsyning af Levnetsmidler.

Ved *Luki* kommer man, 25 Km. i Luftlinie fra Boma, over *Tschisengifloden*, og man befinder sig nu i det 30 Km. brede, af tæt og mange Steder helt uigennemtrængelig Urskov opfyldte Bælte, der adskiller Congofloden og dens Tilløb fra *Tschiloangeflodens* Gebet, specielt fra dens nærmeste og største Biflod, *Lukula*.

Det er kun faa Skandinaver, der have gjort Tjeneste i disse Egne. En af dem, Løjtnant *H. C. Hansen*, var en kort Tid stationeret i *Temvo*, som ligger midt i Skelterrainet mellem Congo og Lukula ved en lille Flod af samme Navn, der flyder ud i Lukula. *Temvo* anlagdes i Begyndelsen af 90erne, bestaar kun af 20—30 tarvelige Huse og Hytter og er berygtet for sine evindelige Taager. Ltnt. Hansen var paa flere Expeditioner mod de kamplystne og uregerlige Indfødte i Omegnen. Om et Par af disse giver han følgende Skildring, der yder et godt Begreb om disse Negeres Grusomhed, Snedighed og Troløshed mod de Hvide som mod deres egne Landsmænd:

En Dag i Februar Maaned 1899 var en Hvid bleven udsendt fra *Temvo* for vest for *Lengi* at hverve Folk til at

Mayombe.

Paa Straffe-expedition i det sydlige Mayombe.

arbejde i Plantagerne. Om Middagen gjorde han Holdt i en Landsby og sendte en Negerkorporal og 17 Mand længere forud til en anden Landsby, hvor de ankom Kl. c. 3 Efterm. De Indfødte vare fjendtligsindede, men Soldaterne søgte at tale dem til rette. Kl. 5 hørte den Hvide i Nabolandsbyen, at de begyndte at skyde. De Indfødte havde nemlig taget fat i Soldaternes Geværer og vare trængte ind paa dem, og pludseligt var En af dem sprungen frem, havde holdt sit Gevær for Brystet af Korporalen og havde skudt ham ned. Den Soldat, der stod ved Siden af Korporalen, havde saa skudt Gerningsmanden, og dermed var Kampen i fuld Gang. En Time efter vare Soldaterne Herrer i Landsbyen. Dennes Kampstyrke ansloges til c. 250 Geværer. Overfaldet paa Korporalen maatte straffes.

Den 16. April afgik Ltnt. Hansen fra *Temvo* med 40 Soldater for at arrestere Høvdingen, og samme Dag naaedes *Sanga N'Défi*. Den 17. kom han til Landsbyen, der lod til at have været forladt i over en Maaned; de Indfødte vare vist flygtede umiddelbart efter Kampen. Den 18. April udsendtes 3 Patrouiller i forskellige Retninger med Ordre til at melde, hvor der fandtes Byer i Omegnen, men til ikke at betræde disse og til at tage sig i Agt for ikke at falde i Baghold. Den nordlige Patrouille vendte

Paa Grænsen af Mayombe og Fransk Congo.
Tegnet af J. Ølsgaard efter «Congo Noël».

tilbage uden at have oplevet noget; den vestlige havde set en lille Landsby og Spor, der førte ned mod Lukula; den mod Sydvest var stødt paa en større Landsby, i hvilken de Indfødte sloge paa Krigstrommen, en af Soldaterne var styrtet i en Faldgrube og var bleven let saaret af en spids Pæl.

Kl. 12 $\frac{1}{2}$ samme Nat satte Ltnt. Hansen sig i Marche med 30 Mand. Folkene vare instruerede om ikke at skyde, før de Indfødte gave Ild. Udenfor Landsbyen stødte man paa Selvskud, anbragte saaledes: et Gevær var bundet til 2 Pæle, idet Hanen var holdt spændt af et Tov, som gik tværs over Vejen 10 Meter foran Geværet, og Aftrækkeren bunden fast bagud til Aftrækkerbøjlen for ikke at hindre Hanen i at slaa ned. Kommandoet forlod da den spærrede Vej, gik tværs igennem Græsset og faldt uformodet over Landsbyen. 2 Negere styrtede ud af Chimbekkerne og affyrede paa ganske nært Hold deres Geværer, men uden at ramme, da Soldaterne kastede sig fladt paa Jorden; de Indfødte havde ligget i Baghold i Græsset ved Indgangen til Byen, hvor de havde ventet Soldaternes Komme. Efter at faa Skud vare udvekslede, toge de nu Flugten og forsvandt for Forfølgelsespatrouillerne. Høvdingen slap bort.

Paa samme Tid boede der nord for Lengi en anden Høvding, ved Navn *Tschenga Tschengua*, en sand Røver, der ikke skelnede mellem, hvad der var hans og Andres. Naar Folk fra andre Byer kom ind i hans By, var det sjældent, at de slap ud igen; han hængte dem eller brændte dem, og fik de Lov til at gaa igen, var det med Tabet af Ørene, selv om der var betalt Løsepenge for Staklerne. Sin Onkel havde han brændt, fordi hans Haar var blevet graat, med den Bemærkning, at nu var det ikke for tidligt, han tænkte paa at komme til at dø. En Gang hørte han de Indfødte tromme i en Landsby langt borte og sendte da strax nogle Folk derhen med Ordre til at slaa 2, men dog kun 2 af dem ihjel, eftersom han ikke havde givet dem Lov til at tromme.

Denne Svøbe for Lengiegnen havde Ltnt. Hansen Ordre til at gøre uskadelig, naar det første Hverv var udført.

Det var vanskeligt at finde en Fører, som turde vise hvor *Tschenga Tschenguas* berygtede By laa. Men i Lengi fik man en Fører til *Tschenga Tifis* Landsby, og paa Høvdingen her kunde man stole, forsikredes der, eftersom han netop havde været i Lengi for at beklage sig over, at *Tschenga Tschengua* havde dræbt hans Fader.

Den 20. April om Morgenens Kl.

5 gik det afsted igen og *Tschenga Tschifi* naaedes Kl. 7, og Hansen fik virkelig en Fører her: Marchen fortsattes, men henad Middag forsøgte Føreren at undslippe. Man anede Uraad, og han blev bunden af Soldaterne. Der var hverken Plantager eller Stier, der kunde tyde paa en Landsbys Nærhed, at opdage. Man vendte da nu om og marcherede omtrent lige saa langt i modsat Retning. En Times Tid efter stødte man paa nogle af *Tschenga Tschenguas* Folk, der laa paa Lur i Buskene. De overrumpledtes saa pludseligt, at de ikke fik Tid til at skyde, men slog løs paa Soldaterne med Næverne. Tæt ved fandtes en Beholdning paa 62 Tønder Krudt, som senere sprængtes i Luften, hvorhos en Snes Mand toges til Fange af den Trop, der var sat til at bevogte Krudtet. Ved Hjælp af En af dem fandt man Landsbyen henad Kl. 3 Eftm.; men den var da aldeles tom. I den saas 10 Hovedskaller af Folk, Høvdingen havde myrdet, bundne paa en Stang, samt en hel Del Torturretskaber. Hans Hus var omgivet af giftige Planter.

Nu gjaldt det om at finde *Tschenga Tifi*, der havde narret Expeditionen. Man sendte først 1 Korporal og 5 Mand med Meddelelse til ham, at Føreren vilde blive holdt tilbage som Fange. En halv Time efter var Høvdingen til Stede, ledsaget af 20 Geværbevæbnede. Der var nemlig kun et Kvarters Gang fra hans Landsby til *Tschenga Tschenguas*. Fyren arresteredes.

Næste Morgen sendtes en sort Sergent og 10 Mand efter *Tschenga Tschengua*, der var flygtet

I Temvo.

(Fot. tilh. Ltnt. H. C. Hansen.)

over Lukula. Den 23. April meldte Patrouillen, at i *Lusanga Bota* havde den flygtede Høvding forenet sig med sin Slægtning *Tschenga Boété*, at Patrouillen var rykket frem i denne Retning, men at den havde maattet vige for Overmagten, især, da Fjenden ogsaa havde Albinigeværer. Hansen efterlod da sin hvide Sergent med 20 Mand i *Tschenga Tschengua* for at bevogte *Tschenga Tifi* og dennes Folk og ilede selv Patrouillen til Hjælp med 10 Mand.

Overgangen over Lukula var meget vanskelig, da det lige havde regnet og Strømmen var rivende stærk, saa at det ikke var muligt i det dybe Vand at beholde Fodfæste. Dog lykkedes det efter en Times Forløb at svømme over med et Tov, flettet af Lianer, som saa fastgjordes paa begge Bredder, forat Soldaterne kunde holde sig i det, mens de bar Geværer og Patroner over paa Hovedet. I *Lusanga Bota* traf man den sorte Sergent og de 10 Mand i god Behold med Undtagelse af nogle Saar og Skrammer, og Dagen efter gik det løs mod *Tschenga Boété*.

Da man naaede denne By, var naturligvis ogsaa denne tom. Men det varede ikke mange Minutter, inden der faldt Skud fra alle Sider fra det høje Græs omkring Landsbyen, og det var let paa Lyden at skelne Albiniskuddene fra Forladerskuddene. Soldaterne laa imidlertid godt dækkede, og alle Fjendens Kugler gik for højt. Angriberne raabte, at de vilde forsvare *Tschenga Tschengua* og aldrig udlevere ham, men forjoges efter en kort Kamp. Forfølgelsespatrouillerne kom tilbage uden at have taget Fanger, da Urskoven var saa tæt.

Imidlertid løstes Knuden pludseligt uventet. Thi samme Eftermiddag, altsaa den 24., indfandt Høvdingen *Mavinga* sig med

I Temvo.

Personerne fra venstre: Ltnt. Anciaux, Postchef i Temvo og Lengi. Ltnt. Brisac, «Second» i Temvo. Waleff, Statsprokurør i Boma. Souslt. H. C. Hansen. En helgisk Underofficer.
(Fot. tilh. Ltnt. H. C. Hansen.)

Tschenga Boété som Fange og oplyste, at *Tschenga Tschengua* havde søgt Tilflugt hos en ny Slægtning, *Tschenga Moeba*, hvorhos han tilbød at vise Vej derhen. Hansen erklærede, at han og de andre Høvdinge maatte kunne indse, at, naar de selv havde sendt Bud til »*Bula Matadi*« om Hjælp mod *Tschenga Tschengua*, saa kunde der ikke være Tale om, at Soldaterne vilde vende om med uforrettet Sag, men at de vilde angribe og ødelægge alle de Byer, der sluttede sig til Røverne. *Mavinga* fik nu Ordre til at meddele *Tschenga Moeba*, at denne havde 2 Dages Frist til at udlevere *Tschenga Tschengua*. Til Belønning forlangte *Mavinga*, at Ltnt. Hansen skulde indrømme, at han var en større Høvding end *Tschengaerne*, hvilket med Glæde lovedes ham, hvis han kunde skaffe fat i Røveren.

Den 25. kom *Mavinga Capita* og meldte, at den flygtende Høvding vilde blive udleveret Dagen efter, den følgende Dag mødte samme Mand atter med en Ged fra *Tschenga Moeba* og med Anmodning til Soldaterne om at blive, hvor de vare, og have Talmodighed til næste Dag, og endelig næste Formiddag kom *Mavinga* og *Tschenga Moeba*, ledsagede af 3—400 Indfødte, der leverede en aldeles øredøvede Koncert, og medbringende *Tschenga Tschengua*, en stor, svær Mand med graat Haar og Skæg og store Sølvringe om Benene. Ltnt. Hansen erklærede da i Alles Paahør, at *Mavinga* langt overgik de andre Høvdinge i Magt og Vælde, og at han var en god Høvding. Med denne Anerkendelse og en Flaske Rom var *Mavinga* tilfreds og gav sig strax til at danse en vild Krigsdans foran den fangne *Tschenga Tschengua*, der førtes bort under Geværssalver og Fredstrommernes Lyd. —

Mellem Lukulafloden og *Tschiloange* og gennemstrømmet af Lukulas Biflod *Lubuzi*

ligger det egentlige *Mayombe*, »Skovlandet«, som det hedder i Oversættelse, et lille Areal paa omtrent 170 danske Kvadratmil, stærkt bakket og bølgeformet, opfyldt i den større sydlige Del af Skove, der afbrydes af Masser af Sumpe og enkelte Savaner, og i sin nordlige Del, omkring Øvre-Tschiloange, atter bedækket med tæt, sammenhængende Urskov. I Vest-Mayombe, ved Lubuzi og Lukulas nedre Løb, var vor Landsmand, Løjtnant Stöckel, stationeret i Begyndelsen af 90erne. Vi gengive nogle Uddrag af hans Notitser fra hine Tider. De kunne yderligere illustrere Besværlighederne ved Militærtjenesten i Congo.

I December 1891 sendte Guvernøren en belgisk Agent *Fischer* og Sergent *Geeraerts* til *Mabenza*, Overhøvdingen over den mægtige og meget krigersksindede *Mayombestamme*, for med ham at forhandle om Købet af et Stykke Land, hvorpaa Staten vilde anlægge en Station. Forhandlingerne førte til et Resultat, som Guvernøren godkendte. Derefter sejlede *Fischer* og *Geeraerts* op ad *Lukulafloeden*, paa hvis venstre Bred *Mabenzas* Sæde, *Bembika*, ligger paa en næsten lodret, yderst vanskelig tilgængelig, kegleformet Højde, for at erlægge den aftalte Betaling, der bestod i Klædestykker og Rom. Alt gik godt og i god Forstaelse, og de to Hvide forlode *Bembika* henad Aften.

Lidt nord for *Bembika* mødte de imidlertid Høvdingen for *Buku M'Baka*, en af *Mabenzas* Underhøvdinge, der forlangte, at *Fischer* skulde give ham »Malafu« (her: Rom). Da *Fischer* svarede, at han intet havde, fordi *Mabenza* havde faaet alt, erklærede Høvdingen, at, dersom de ikke gav ham *Malafu*, slap de ikke levende forbi *Buku M'Baka*, hvorefter han vendte sin Kano og padlede afsted i rasende Fart. Ankomne udfor det nævnte Punkt blive *Fischer* og *Geeraerts* beskydte. Strax vende de Kanoen mod Land. *Geeraerts* springer op paa Bredden, løber lige frem mod Høvdingen, fulgt af et Par af Folkene, sætter ham Revolveren for Panden og tvinger ham midt iblandt hans egne Folk til at gaa som Fange ombord i Kanoen. For at forstaa dette ret, maa man erindre, at intet er i den Grad »tjina« (»forbudt af Religionen«) for en Congoneger som det med eller mod sin Villie at dræbe sin »Fomo« (Høvding) eller »N'Ganga« (Præst). De to Hvide vidste derfor, at, saa længe de havde Høvdingen ved deres Side, behøvede de ikke at frygte for at blive beskydte.

Fischer og *Geeraerts* padlede altsaa videre ned ad Floden, stedse fulgte langs Bredden af hele *Buku M'Bakas* bevæbnede Skare, indtil de i Mørkningen lagde til udfor *Kai-Ku-N'Ganga*, hvor de gik i Land for at overnatte. De sloge sig ned under et Halmtag paa 4 Stolper, og til en af Stolperne bandt de Høvdingen med Hænderne paa Ryggen. De tændte Baal og begyndte at lave Mad. Enten nu en af *Buku M'Bakas* Folk er svømmet over Floden og skjult har listet sig frem og skaaret Baandene over, eller Høvdingen, smidig som enhver Neger, har faaet smøget Baandene af sig, saa saas i ethvert Tilfælde Høvdingen pludseligt at rejse sig og i strakt Løb fare afsted mod Floden. Men *Geeraerts* Boy, en lille Dreng paa 5—6 Aar, griber resolut et Gevær, falder ned og sender Høvdingen en Kugle gennem Ryggen.

Nu skal efter Negrenes Religion den eller de, der volde en Høvdings Død, selv dø efter at have gennemgaaet en Række forskellige Pinsler. Stammen forlangte derfor af Guvernøren, at *Fischer*, *Geeraerts* og Boyen skulde udleveres til dem. Herom kunde der naturligvis ikke være Tale. Forgeves forsøgte man at forklare *Mayomberne*, at det stred mod de Hvides Religion.

Saaledes stode Sagerne, da i Januar 1892 Belgieren *Meulemanns* sendtes ud for at ordne Sagen. Han medførte Tolken *Jacques*, udgaaet fra en Missionsskole, men falsk, løgnagtig og tyvagtig. Da *Meulemanns* skulde hjem til Europa og Damperen, med hvilken han skulde rejse, ventedes hvert Øjeblik, skyndede han paa Forhandlingerne for ikke at komme til at vente paa den næste Damper. Heraf benyttede *Jacques* sig. Til Repræsentanterne for *Buku M'Baka* oversatte han et, *Meulemanns* fortalte han et andet. Resultatet blev, at denne Sidste troede, at Stammen havde givet Afkald paa at faa en hvid

Dansk Kaptajn Stöckel.

Mands Hoved mod en Erstatning i Klædestykker, hvis Værdi i europæiske Penge var over 1400 Frs., en Sum, der, sammenholdt med, hvad Negeren faar for sine Handelsvarer, og med, hvad den Hvide atter faar for disse i Europa, svarer til et Par Millioner Frs.

M. Meulemanns rejste tilbage, og den »trofaste« Jacques paatog sig at aflevere Tøjerne til Stammen. Jacques gav dem en lille Del, en gammel, snu Høvding, der ikke havde haft Spor med hele Sagen at gøre, fik ogsaa lidt, og med Resten forsvandt Jacques i Sikkerhed over paa portugisisk Territorium. Men Stammen, der mente sig bedraget af Regeringen, besluttede at tage Hovedet af den første Mand, der passerede, ligegyldigt hvem.

I Februar 1892 skulde Intendant *Vandenplas* inspicere *Zobestationen*. Han kom altsaa Syd fra og havde skrevet til Chefen i *Zobé*, Løjtnant *Trodoux*, om at sende ham en Kano i Møde til et Punkt syd for *Buku M'Baka* og *Bembika*. I dette Øjemed afsendtes Sergeant *Rousseaux* den 11. Februar fra *N'Gobé* med 2 Kanoer og 14 Soldater. Den 13. Februar kommer han, uden at ane ondt, ud for *Baku M'Baka*, da der pludseligt falder Skud og han saares i Halsen. Han kaster sig i Vandet og svømmer — hvadenten dette sker med sundt Overlæg eller i Vildelse — ind til den Bred, hvor Fjenderne staa, og hvor han øjeblikkeligt bliver greben og bagbunden. Efter 3 Dages usigelige Pinsler dræbte de ham og parterede ham. Kun en Eneste blandt Soldaterne undslap fra Blodbadet. Skønt bedækket med en Snes alvorlige Saar naaede han dog krybende til *Geeraerts Station*, *Tschoa*, sydvest for *Gerningsstedet*; men neppe havde han afgivet sin Beretning, før han sank død om.

Rousseaux's Død skulde hævnnes, og dermed var Krigen udbrudt i *Mayombe*.

Staten sendte den ene Expedition derved efter den anden, men alle lede de Nederlag, navnlig overfor *Ponzo*, hvorefter Negrene indtog og afbrændte den befæstede Lejr *Zila N'Zambi*.

Saaledes stode Sagerne, da Støckel sendtes derved. Han byggede først den afbrændte Lejr op igen, ryddede Urskoven rundt om, udstillede fremskudte Poster og bemægtigede sig 8 Dage efter sin Ankomst *Ponzo*. Dernæst anlagde han Stationen *Lemba* midt i Urskoven, befæstede den og tilføjede *Mayombéerne* kort Tid efter et afgørende Nederlag ved *Tjobo*, sydøst for *Buku M'Baka*. Fred sluttedes i *Ka-Ku-M'Ponzo*.

Foruden de andre Fredsbetingelser var ogsaa den, at *Rousseaux's* Lig skulde tilbageleveres og de 4 Hovedmænd for Mordet paa ham udleveres til Afstraffelse. Levningerne af den stakkels Hvide bragtes til Stationen *Lemba* i Form af en lille Pakke, som en Neger bar under Armen, og i hvilken laa Hoved for sig, Hænder for sig, Arme og Ben for sig, hvert Ribben for sig. *Rousseaux* var en hjertensgod Mand og en stor Idealist. Han havde altid holdt meget af at tale om sine »frères noirs«. Men Teori og Praxis ere ofte helt forskellige fra hinanden.

Af de 4 Hovedmænd for Mordet paa *Rousseaux* fik Staten dog aldrig fat i mere end de Tre. *Moanna N'lese*, Søn af den dræbte Høvding, den Værste af dem, kom aldrig til Stede. Den ene af de Udleverede syntes i Forhørene at føle en hel Fryd ved at fortælle om alle de Pinsler, *Rousseaux* var bleven underkastet, maaske, forat man kunde vide, hvad der ventede andre Hvide, hvis de faldt i *Negrenes* Hænder.

De tre Fanger bleve hængte i *Lemba* og hang i 2 Nætter og Dage, udbredende en forfærdelig Stank, til Advarsel for hele Stammen. Men skønt de vare raadne, da de bleve skaarne ned, forlangte dog nogle Soldater at faa Lov til at spise dem, ja, en *Sierra-Leone* Soldat, altsaa fra de britiske Besiddelser paa Vestkysten, sagde endog til Ltnt. Støckel om en af de Døde: »Master, lad mig faa Lov til at spise hans Hoved i Suppe!«

Efter lykkeligt at have bekæmpet *Mayombéerne* forblev Ltnt. Støckel endnu nogen Tid i disse Egne, udvidede Stationen *Lemba* og byggede bl. a. her over *Lukula* en 100 Meter lang, 10 Meter høj Bro, der var et ret ejendommeligt Stykke Ingeniørarbejde. Floden var overalt over Mandshøjde dyb, af Redskaber raadedes der over 2 Øxer og 8 *Machettes* (Faskinknive), af Materiale forefandtes Træerne i Skoven og til *Reb Lianerne*, og Arbejdsstyrken var 320 Par Negerarme. Dog var Broen saa solid, at der kunde køres med $7\frac{1}{2}$ Cm.s *Kruppske* Kanoner over den og at den samtidigt kunde bære 300 Mand. Den var lagt 10 Meter over Floden, forat ikke en Damper, som man ventede at faa, skulde generes af den.

Efter *Lemba* byggede Støckel endnu de smaa Stationer *Zenzée* og *Lubuzi*, men blev saa syg og maatte sendes ned til den portugisiske Kyst for at helbredes.

Spørgsmaalet om, hvorvidt de tidligere lejede *Negersoldater* fra andre Egne af

Afrika vare at foretrække i Congo fremfor de Indfødte, har været Genstand for megen Diskussion. Vist er det, at de var dyrere end Congonegrene; men vist er det ogsaa, at de vare mere paalidelige end disse Sidste. Her endnu til Slut fra Støckels Optegnelser et Par Exempler paa Zanzibaritternes og Haussaernes Brugbarhed:

»I Sommeren 1892 deserterede fra Lemba 6 Soldater. Jeg tror, det var Ægyptere og Abyssiniere. En snu Zanzibaritkorporal, der lød Øgenavnet »Jim« (hans rigtige Navn husker jeg ikke), sendtes med 5 Mand efter Flygtningene, der kun havde en Nats Forspring.«

»Paa Stationen havde vi en Zanzibaritsoldat, *Bangara ben Abdallah*, en Røver og **Zanzibarit-soldaten Bangara**. Bandit i mange Retninger, men snu, dristig og smidig som en Kat. Saasnart der blot blev Tale om at sende Folk ud for at fange Flygtningene, løb Bangara fra sit Arbejde ved Træfældning i Urskoven, iførte sig sin Uniform og greb sit Gevær, som han i vild Glæde smed op i Luften og fangede igen med den ene Haand, mens han hoppede og sprang, som dansede han en Krigsdans. Skønt bekendt for sin fænomenale Færdighed i at stjæle, fik han dog Lov til at komme med, dels fordi »Jim« var en støt og paalidelig Mand, dels fordi han selv var lige saa kendt for den forbløffende Hurtighed, hvormed han altid forstod strax at blive Kammerat med Negrene i alle Landsbyer, man kom igennem, hvad der dog ikke hindrede ham i at bestjæle sine gode Venner, naar han saa sit Snit dertil, og det saa han altid. Utallige vare de Slag Chicote, han havde faaet for sine Rapserier; han kendte Rumlen: han lagde sig blot ned, behøvede aldrig at holdes, men satte sit højre Haandled i Munden og bed deri og tog saa for Resten sine reglementerede Slag med Anstand.«

»Bangara kom altsaa med. Men 4—5 Dage efter vendte »Jim« og de 4 Soldater tilbage uden Flygtningene og uden Bangara, der ikke havde villet opgive Evrel. Vi troede, det var et Paaskud for ret at komme paa Røverfærd. Men stor var vor Forbauselse, da Manden nogle Dage senere arriverede paa Stationen, stolt som en Spaniol, med de 6 Desertører bagbundne og et Par Indfødte til at bære deres Geværer. Vi forhørte ham, hvorledes han havde baaret sig ad.«

»Jo, det var meget let!« forklarede han. Da han først var kommen paa Sporet, fulgte han dem, snigende sig gennem det høje Græs ud til Siden af Stierne: en Gang maatte de vel give sig til at spise, og sandsynligvis vilde de da sætte Geværerne fra sig. Saaledes gik det ogsaa. Men da de vare aller tryggest, sprang Bangara hen foran dem med ladt Gevær og bød dem ikke røre sig, da han ellers vilde skyde, og Kujonerne adløde. I denne Stilling blev han saa staaende, til der kom Indfødte forbi, og dem fik han til at bagbinde Desertørerne ved at love dem rige Belønninger. Desertørerne klagede over, at Bangara havde plyndret dem for all, hvad de havde haft med sig af Tobak, Klæder og Fødevarer. Men Bangara forklarede, at det havde han været »nødt« til for at betale de Indfødte. For en Gangs Skyld lode vi, som om vi troede den Historie.« —

»Et andet Træk, nemlig om *Haussasergenten John Norley*:«

Skandinavisk Officer paa Expedition holder Hvil under Marchen.
Soldaterne tilberede en Afc.
(Fot. tilh. nuv. Kapt. F. V. Olsen.)

»Under en Militærrevolte af Ægyptere og Sudanesere i Borna lige kort før min Ankomst dertil havde Norley dækket en af de belgiske Officerer med sit Legeme og derved selv faaet 3 Kugler i den ene Skulder. Noget efter min Ankomst forlod han Hospitalet, men gik stadigt med Armen i Bind. Da han var helt rask, kom han med til Mayombe under min Kommando. Vi lede ofte Nød i Kampene der; men Plyndring eller Tyveri var ikke destomindre strengt forbudt.«

»Vi havde været paa Expedition mod en Stamme inde i Urskoven og fordrevet den fra dens Landsby. Paa Hjemvejen ser Norley et sort Svin løbe inde mellem Træerne. »Congoman!« raaber han. smider Geværet til Kinden og skyder Svinet. Bagefter lod han meget uheldig over, at det var et Svin

En god Udkigspost i Skoven.
(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

og ikke en »Congoman«, som han »virkelig« havde troet det var. Men Meningen var jo tydelig nok, og da Svinet nu dog var dødt, kunde vore Soldater lige saa godt faa det, som det kunde ligge og raadne i Skoven, og Norley gjorde med Negerens Sorgløshed Gilde paa sit Svin den Aften. De følgende Dage sugede han og alle de Andre paa Labben. Gemme Provianten til flere Dage var der ikke Tale om.«

»I Juni 1892 indtog vi *Tjobo*, hvor flere af de Stammer, der havde været med til Mordet paa Rousseaux, havde forenet sig.«

Sierra-Leone Soldaten Koka. »De Indfødte maa vel have anset *Tjobo* for uindtagelig, som den laa der paa en mægtig Kuppel, der rundt omkring var omgivet af Sumpe, som vi vare flere Timer om at gennemvade, og hvor Vandet gik os til Bæltstedet, ja, lige op til Halsen, saa vi maatte række Hænderne i Vejret for saaledes at bære Geværet i den ene, Patrontasken i den anden Haand. Desuden

var der dannet et naturligt Forhug fra Bjergets Fod og helt op til dens Top, hvor Tjoho laa, ved at fælde hvert 4. eller 5. Træ i Skoven. Skønt vi naturligvis ikke kunde arbejde os lydløst gennem eller over Forhugget, kom vi dog saa overraskende paa dem, at det ikke kunde nytte, at de satte sig til Modværg. Vi tog Byen i en Haandevending.«

»Værrer Kamp fik vi at bestaa med at hævde Byen. Fra alle Sider angrebes vi saa ihærdigt og med saa overlegne Styrker, at vore Folk ikke nær nok sloge til til at forsvare Byens Udkanter, vare vi i den ene Ende af den for at afslaa et Angreb, bleve vi tagne i Ryggen fra modsat Side. Tilsidst maatte vi stikke Ild paa Byen, slutte os sammen til Midten og her formere en Ring med Front til alle Sider og friere Skudfelt, end vi havde haft fra Begyndelsen. Varmen blev saa uudholdelig og Faren for at indebrænde flere Gange saa stor, at vi, for at skaffe os Luft, af og til maatte gøre et Fremstød i en enkelt Retning, hvor Ilden ikke rasede saa slemt.

Silhouet af
Prmlt. Støckels
Tschoa-tji-n'goio-
Boy Paoli.

»Under et af disse Fremstød blev min Yndling blandt Sierra-Leone Soldaterne, *John Koka*, en ganske ung Knægt, ikke stort mere end et Barn, der fulgte mig som en tro Hund, og som just i Øjeblikket var lige ved min højre Side, truffen i højre Hofte af et Skud Jernstumper, som uden Tvivl var tiltænkt mig. Han greb mig i Armen og udbød: »Master!« Men da han saa, at jeg ikke havde Tid til at give mig af med ham, ladede han sit Gevær og fortsatte Kampen, til Angrebet var afslaaet og vi atter trak os tilbage til Midten af Landsbyen.«

»Da denne endelig efter flere Timers Kamp var vor, og Fjenden var helt forduftet, transporterede vi Koka til Lemba i en Slags improviseret Hængekøje. Ikke et Ord, ikke et Skrig kom over hans Læber, da vi slæbte ham ned gennem det før omtalte Morads, hvor han ofte blev stødt fra det ene Træ mod det andet, naar hans Bærere snublede over Trærødderne paa Bunden.«

»I Lemba pillede jeg Jernstumperne ud af hans Hofte og Laar med min Lommekniv — vi havde hverken Læge eller Forbindsager —, men stadigt ikke et Ord over hans Læber. Hans Øjne fulgte mig kun, som de siden fulgte mig, hver Gang jeg kom for at se til hans Saar, og da jeg tog til Lubuzi, fulgte John Koka med, skønt han endnu ikke kunde gaa. Og da jeg derfra gjorde mit Tog til *Kalungu*, et Tog, som det stod os Alle klart maatte føre os lige i Døden, og som ene og alene mit Kendskab til Negersproget bragte os levende ud af, stod Koka, skønt heller ikke da endnu helbredet, atter ved sin Herres Side.«

»Sergent *Bokari-Kanu* (se Billedet Side 157 forneden) og John Koka ville staa for mine Tanker, naar jeg forlængst har glemt alle mine hvide Rekrutter.«

Kaartskitsen Side 319 viser en Forlængelse af Mayombebanen i nordlig Retning indtil Stationen *Buku Dungu* ved Grænsen af Fransk Congo. Det er taget saaledes af en Skitse, der i September 1899 fulgte med »Le Mouvement Géographique«. Avisefterretningerne tyde paa, at man har opgivet at fuldføre Jernbanestykket *Lukula—Boma—Lundi*. Men noget sikkert have vi ikke bragt i Erfaring herom. Der har forøvrigt ogsaa været Tale om, at det sidste Stykke af Banen Nord paa — hvorfra og hvortil meddeltes ikke — skulde erstattes med en Automobillinie.

Silhouet af
Prmlt. Støckels
Mata-mongo-Boy
Pakassa.
(»Pakassa« betyder:
Bøffel.)

Dvärgantilope.
(»Le Congo Illustré« 1894.)

Nord og Nordøst for Mayombe ligger *Kwilu-Niadi* Distriktet, der først tilhørte Belgierne — se foran Side 15—16 —, men som i 1885 afstodes til Frankrig. Vi opfordre atter Læserne til gennem Skildringerne i Møller, Pagels og Glerups Bog »Tre År i Congo« at gøre sig bekendt med Forholdene der i de Dage. Det er nok Ulejgheden værd. De tre svenske Officerers Værk er overhovedet det bedste, der paa et af de skandinaviske Sprog foreligger om Congo og Congoforhold. Selv skulle vi her kun i Korthed dvæle ved svensk Løjtnant *Hintzes* Ophold i *Grantville*.

Løjtnant Hintze i Grantville. Først et Par Brudstykker af et af de faa Breve fra Hintze:

»Grantville, den 10. Nov. 1884.«

»Här är jag second å stationen Grantville, med løjtnant *Krusenstjerna* som chef. Chefchefen, kaptan *Elliot*, är här nästan ständigt, och han tager sina mål tillsammans med os; detta är en orsak, hvarföre vi lefva så godt. I Vivi sågo vi aldrig eller rättare sällan öfverste *Winton*, han åter för sig sjelf samt har alla möjliga kräsligheter, då de öfriga ofta få suga på ramarne.«

»Min sysselsättning är följande: kl. 5½ stiger jeg upp och tager meteorologiska observationer; kl. 6 ringer klockan för andra gång, då jag har att räkna öfver folket, som utgöres af zanzibarar, haussas, krooboyas samt infödingar, sammanlagt omkr. 100. Derpå åligger mig att granska vår kycklinggård, deri vi hade, då jeg kom, omkring 112, men nu endast 60; de öfriga hafva dött, angripne af djiger och annan ohyra. Vi hafva dessutom en hönsgård på 150 höns, 22 ankor, 2 kalkoner samt 2 dufvor. Vidare skall jag tillse omkr. 11 får, 24 getter, 1 tjur samt 2 kor; 1 kalf är tillkommit i dessa dagar. Så har jag att göra upp September och Oktober månaders räkenskaper samt att dagligen föra bok öfver utgifterna samt öfver den dagliga personalen och djurkolonien. Vidan skall jag se till andra arbeten, som utföres kring stationen, såsom fiske, gropning etc. Nog har man att göra; jag har till och med varit plankstrykare. — —«

»Vårt hus ligger ej 100 steg från stora vida hafvet, Atlantiska, hvars vågor bullrande bryta sig mot den långsluttande, sandiga hafkusten; brusandet söfver oss hvarje natt. Huset är byggt på pelare samt af bambu; ännu hafva vi ej glas för dörrarne eller fönsterna; en gång färdigt torde det blifva nått.«

Major von *Krusenstjerna* skildder saaledes *Hintzes* Död:

»Den 16. Januar ved 5 Tiden, om Eftermiddagen, kom Hintze hjem fra Perlehønejagt i nogle Km.s Afstand fra Grantville. Hans første Ord til *Krusenstjerna*, der netop mødte ham, var: »Nu är det slut med mig, jag har blifvit biten af en orm!« *Krusenstjerna* bragte ham i Seng; Tyskeren, Dr. *Nipperday*, hjalp til.«

»Hintze havde faaet Øje paa en Flok Perlehøns og var just ved at liste sig paa dem, da han pludseligt følte en Smerte i højre Læg. Han vendte sig i en Fart om og saa en kort, tyk, graa Slange løbe sin Vej. Hurtigst muligt begav han sig til en Negerby i Nærheden, hvorfra han sendte Bud til Grantville efter en Hænge-

Svensk Løjtnant
P. P. P. Hintze.
† i Grantville 17/1 1885.

Hængebro i Nedre-Congo.
(Tegnet af L. Goldmann efter
»Voyage au Congo«.)

maatte, i hvilken man bar ham hjem. Hverken de Indfødte eller Hintze selv havde gjort noget for at forhindre Giften i at brede sig i hans Legeme, og han naaede først Stationen en Time efter at være bleven saarel.«

»Et Par Timer efter Hjemkomsten fik Hintze et Anfald af Raseri; saa blev det bedre, og fra 12—1 Morgen sov han roligt. Men nu begyndte Giften ret at virke, og Kl. 4—5 Morgen døde han uden at være kommen til Bevidsthed. Hans Legeme blev aldeles mørkeblaat, og Sveden strømmede derfra i Dødstimen.«

»Et Par Dage senere begravedes han efter den engelske Kirkes Ritual.« —

»Slangen var af den Slags, som Negrene der kalde »M'Blito«, et afskyeligt Dyr: Hovedet trekantet med afrundede Hjørner og et Horn af 8—9 Cm.s Længde, stærkt i Tykkelse aftagende Hals, der atter gaar over i en lige saa stærkt tiltagende Krop af Tykkelse som en Mands Underarm og derefter en hurtigt tyndt udløbende Hale. Et Exemplar, Krusenstjerna skød, var omtrent 80—90 Cm. langt, dets Hugtænder c. 2. Cm. lange, de to øverste med $3\frac{1}{2}$ Cm.s Afstand, de nederste tæt ved hinanden.«

Monolit ved Boma.
(«La Belgique Coloniale» 1899.)

Hver 3. Uge ankommer en Anversdamper paa c. 4000 Tons med Posten, Passagerer og Gods, en Hamburgerdamper paa c. 1400 Tons, en fransk Damper paa c. 1800 Tons, en engelsk paa c. 2000 Tons. Desuden anløbes Byen af nogle mindre portugisiske Dampere, hjemmehørende i San Paolo de Loanda, og af flere mindre Sejlskibe.

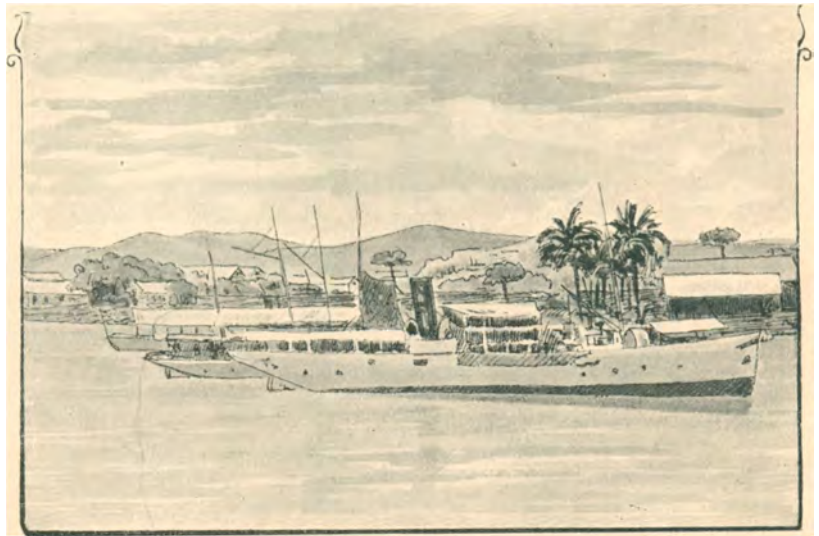
Fremdeles har Regeringen oprettet en maanedlig Rute paa Matadi, Boma, Banana og San Paolo de Loanda, og Retur — den besørges af Dampskibet »Wall« — og en anden paa Matadi, Boma, Banana, Cabinda og Landana — besørgt af Damperen »Hirondelle«.

Post, Passagerer samt Gods fra Matadi til Banana og undertiden omvendt expedere

Vi vende atter vort Blik tilbage mod Congofloden for at fortsætte Farten op ad denne.

Den regelmæssige Trafik fra Søsiden paa Boma er allerede efter Omstændighederne ganske betydelig.

**Trafikken
paa Nedre-
floden.**

Dampere udenfor Boma.
(Tegnet af L. Goldmann efter Fot., tilh. Kmdt. Schiøtz.)

res, som det er set foran, med Anløbning af de forskellige mindre Pladser paa Floden, af Damperne »Héron« og »Prince Baudouin«.

Iøvrigt tilsandes Congofloden ofte ved Boma (»English Bank«), hvad der til sine Tider medfører store Forsinkelser for Damperne. Saaledes maatte »Philippeville« en Gang i 1901 losse 1200 Tons af sin Ladning for at slippe over Banken, saa at den forsinkedes hele 10 Dage.

Udsigt nedad Congofloden ovenfor Isangila.
(Efter Stanley.)

Matadi og Omegn. Katarakterne-Nord. „Svenska Missionsförbundet“s Stationer.

Matadi.

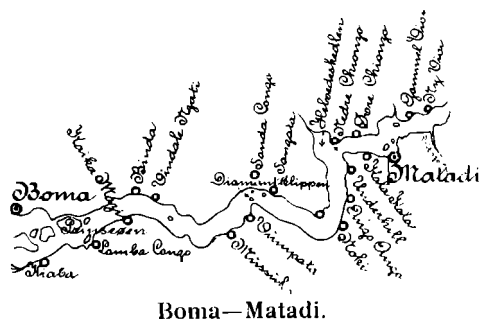
(*Le Mouvement Antiesclavagiste*.)

FRA Boma opefter bliver Congofloden betydelig smallere, men tillige meget dyb, Sandbankerne forsvinde aldeles og afløses af talrige Skær, og Strømmen tiltager i Styrke. Paa Grund af Flodens mange Bugtninger har man Indtrykket af at befinde sig paa en Indsø. Efterat man har passeret *Noki*, paa den portugisiske Side, lige ved Grænsen mellem de to Landes Besiddelser, danner Floden en brat, ret Vinkel i Nord—Syd, og i denne kan

Opad Floden fra Boma til Matadi.

Strømhastigheden udfør *Underhill* i Regntiden stige til 9—10 Knob. Det er det nordlige Sving af dette Flodestykke, der kaldes »*Helvedeskeden*« (»*Le Chaudron d'Enfer*«), og lige i dennes østlige Kant findes der midt i Floden nogle aldeles kolossale Strømhvirvler (se Kaartskitsen: X), forbi hvilke man kun slipper helskindet under den alleryderste Forsigtighed fra Lodsens Side.

Er imidlertid Sejladsen paa denne Strækning særdeles vanskelig, saa ere til Gengæld Omgivelserne overordentlig smukke. Bredderne ere høje og bedækkede med Græs og talrige Viftepalmer samt enkelte Skovklatter. Undertiden afbrydes Bakkerne pludseligt ogsaa her af forunderlige Klippeformationer, lidt efter

lidt forvandles de til rigtige Bjerge, største Delen af Aaret mørke, sort eller rødligt farvede, men i Regntiden overvoxede med det saftigste Grønt.

I *Bosharts Bog »Zehn Jahre Afrikanischen Lebens«* findes nedenstaaende lille Skildring af et Stykke Flodidyl $\frac{1}{2}$ Mil fra Boma:

»En lille tropisk Urskov ligger umiddelbart ved Vandet, badende sine uhyre, langstrakte og sammenslyngede Rødder i Floden. Hundreaarige Kæmpetræer ere af Lianerne flettede sammen til et uigennemtrængeligt Løvtag, og mellem dem staa hist og her Viftepalmer. En lille Bæk snor sig gennem Krattet; det er sandsynligvis den, hvem hele Skoven skylder sin Existens. Aber forfølge hverandre fra Gren til Gren og fra Træ til Træ og stirre nysgerrigt ud paa Damperen, der stønnende og pustende arbejder sig op mod Strømmen. En stor Pelikan holder i Ro og Mag Siesta paa Bredden og vækker en

Matadis Havn, set Syd fra.
(Fot. tilh. belg. Konsul Duseberg, Kjøbenhavn.)

medrejsende Englænders Mordlyst; han tyrer sin Henry-Martini-Bøsse af paa den intet anende Fugl Kuglen slaar imidlertid i Vandet 20 Skridt fra Maalet, og Pelikanen lader sig ikke heller forstyrre, ja, løfter knapt Hovedet for at lade et melankolsk Blik strejfe henover Vandfladen. Derimod har Knaldet af Skuddet vakt Ekkoet i Skoven; en stor Mængde Papegøjer ere skræmmede op og suse larmende og skrigende gennem Luften for at søge Frelse paa en Ø i Nærheden, og de langhalede Firhændede ere pludseligt forsvundne i Tykningen.»

Naar man omsider — 6—7 Timer efter Afgangen fra Boma — kommer ud af

Matadi. »Helvedeskedlen«, ligger, paa Congoflodens venstre Bred, altsaa paa dens Sydside, *Matadi* smilende og nydelig for Ens Blikke, dels paa selve Bredden, dels op ad den stenede og her kun med sparsomt Græs bedækkede Bjergskraaning,

der har givet Byen sit Navn. »Matadi« betyder nemlig »Klippe« eller »Stene« (se foran Side 111).

Matadi har lige siden Anlæggelsen haft stor Betydning som Congostatens egentlige Havnestad og som Udgangspunkt for Karavantransporterne syd for Floden, og denne dens Betydning er voxet stærkt, siden den tillige er bleven Begyndelsesstation for Jernbanelinien til Léopoldville. I 1898, da Banen aabnedes, havde den omtrent 400 hvide Indbyggere, det største Tal, nogen af Statens Stationer har opvist, foruden flere Tusinde Negere. Men Antallet af Hvide er sunket stærkt siden den Tid, da en stor Del af Europæerne havde Ansættelse og Beskæftigelse ved Baneanlæggene med Station i Matadi. Alligevel har Byen

Udsigt fra Matadi mod »Helvedeskedlen«.
(Fot. tilh. belgisk Konsul Duseberg.)

vel, efter Forholdene dernede, en god Fremtid, naar Sundhedsforholdene efterhaanden maaske ved hensigtsmæssige Foranstaltninger kunne bedres.

Matadi har nemlig — det kan ikke nægtes — altid haft det sletteste Ry i sanitær Henseende og kaldtes ofte, sammen med Léopoldville, med Øgenavnet »De Hvides Kirkegaard«. Heldigvis opholde de nyankomne Europæere paa Gennemrejsen til det Indre sig nu ikke i Almindelighed mere end ganske faa Timer eller Dage i denne By; men Mange have der allerede hentet sig den første farlige Spire til senere Død eller Elendighed. Hovedaarsagen til Byens Usundhed maa naturligvis søges i dens Beliggenhed. Man er jo nu i *Krystalbjergene*, og det Klippeparti, paa hvis nordlige Skraaning Matadi er anlagt, danner

sammen med de noget højere Bjerge paa Flodens Nordside ligesom ved »Helvedeskedlen« og længere Øst paa ved *Yellalafaldene* en snæver Fordybning, i hvis Bund Congoflodens Vande presses sammen. I dette Hul er der stegende hedt i Solen med Klippevæggene paa alle Sider, og ikke en Vind kan komme ordentligt til at rense ud dernede. Mod Bananas og Bomas Gennemsnitstemperaturer paa 25 og 26° har Matadi 27° C.; dens absolute Varmemaximum har i April været 38, dens Minimum i Juli 17° C. Der falder desuden mindre Regn her end længere nede ved Floden, hvor der er mere Skov. Nætterne kunne føles meget kolde. Noget har det hjulpet Sundhedsforholdene, at man har udfyldt de lave Sumpe ved Banegaarden nede paa Flodbredden, der altid oversvømmes ved Højvande; men endnu bedre var det, om Byen var bygget helt oppe paa Bjerget, hvor der er friskere Luft. Først og fremmest have dog Latrinforholdene været meget uheldige, da Bortførelsen af Affaldene strandede paa Mangelen paa Gader og Veje.

Sagen er den, at Matadi indtil de allersidste Aar frembød et højst uordentligt Præg. Alt laa imellem hinanden, smukke Villaer, Sten- og Grusdynger og Møddinger, eftersom alt var bygget og anlagt

eller snarere henkastet med øjeblikkelig Anvendelse eller Uundværlighed for Øje. Man maatte, for at komme frem, uafbrudt klatre op og ned, paa Kryds og tværs af Stierne gik dybe Kløfter, og der var i hele Byen neppe 5 Alen vandret Vej nogetsteds.

Nu har imidlertid Byen udvidet sig meget, en ny, stor Jernbro er anbragt til Anlæg for Damperne og den tidligere Bro, der forresten kun var en 3—4 Aar gammel, repareret. Mange nye Huse ere byggede, og der er med stor Bekostning ved Anvendelse af Cement og Sten lavet ordentlige Gader overalt. En ny Jernbanegaard er bygget af Granit og, hvad der er et stort Gode, i 1902 et Vandværk paabegyndt.

De fleste Huse i Matadi ere af Træ; i 1898 var der endnu kun 4 af Sten, og deraf atter kun 1 af Mursten. Alle Europæernes Boliger hvile paa murede Søjler.

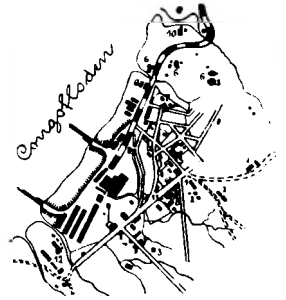
Naturligvis findes der ogsaa her vigtige Statskontorer, og navnlig Sædet for Jernbaneledelsen, først og fremmest

Parti af Congoflodens Bredder i Nærheden af Matadi.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1901.)

ligesom Byen har baade katolske og mange Faktorier.

Matadi i 1898.

1. Distriktskommisærrens Bolig.
2. Boliger for Statens Agenter.
3. Jernbanedirektoren.
4. Jernbanens Embedsmænd.
5. Kirken og katolsk Præstebolig.
6. Protestantiske Missioner.
7. «Magasins Généraux».
8. Købmand Scharffenbergs Hus.
9. Handelshuset «Belgica».
10. «Produits Végétaux du Kassai».
11. Engelsk Faktori.
12. Hollandsk Faktori.

Indlogeringsforholdene ere, hvis der ikke for ganske nylig ogsaa i den Retning er sket Forandringer, alt andet end hyggelige. I 98 var der kun 1 Hôtél, nemlig i Handels- huset »Belgica«s Bygninger. Det udmærkede sig just ikke ved sine Bekvemmeligheder; tilmed var det altid overfyldt: Løjtnant Tandrup maatte dele sit Værelse med 6 Rejsesfæller. Forresten var det meget almindeligt, at den Nyankomne maatte rejse sit Telt midt i Byen for at faa Tag over Hovedet.

Karakteristisk for en Forstaaelse af Forholdene i Matadi i dets første Aar er

Engelsk Faktori ved Matadi.
(Fot. tilh. Kapt. Søndergaard.)

nedestaaende Uddrag af et Brev fra dansk Maskinmester *A. B. Thomsen* (»Dagens Nyheder« den ²⁹/₇ 1890):

»Kl. 1 om Dagen kom vi i dejligt Solskinsvejr til *Matadi*. Det var forfærdelig varmt, — her mærkes Varmen langt mere end paa Søen. Jeg kom hurtigt i Land, fik først Middagsmad og gik saa op til Direktøren. Men med ham kunde jeg slet ikke tale. Han kunde kun Fransk. Der var derimod en Ingeniør, som kunde lidt Engelsk, og en Kontorist, som kunde lidt Tysk, saa Samtalen gik jo, især, da han ikke spurgte om ret meget.«

»Jeg fik anvist et Værelse; men det var alt andet end hyggeligt. En Franskmand var død i Sengen Dagen i Forvejen og begravet samme Morgen. Alt hans snavsede Tøj, Medikamenter o. s. v. laa der hulter til bulter. Jeg fik 4 Negre til at gøre rent og vadske overalt, kaste alt Tøj o. s. v. bort. Saa fik jeg nyt Sengetøj. Jeg skulde dele Værelset med en anden Franskmand; han fik en Feltseng.«

»Lidt over Midnat vaagnede jeg med Kuldegysninger. Jeg svøbte mig bedre ind i Tæpperne, men sov dog ikke godt. Imidlertid fejlede jeg ikke noget, da jeg stod op. Herved lærte jeg noget nyt: det er i Land koldt om Natten, og jeg maatte tage Tøj paa, hvad jeg ikke behøvede ombord. Det var et Held, at jeg fik denne Lære saa billigt.«

»Naar jeg har beskrevet det Hul, jeg bor i, har jeg omtrent beskrevet dem alle, og der var ikke mange. Det er et stort Træskur, bygget flere Alen over Jorden, aabent paa alle Kanter, saa at Luften har fri Adgang overalt. Taget slutter ikke til Væggene; der er et aabent Rum imellem, og oven i Købet er Taget Ryttertag, — saa der er Luft nok. Udenom hele Huset løber en Veranda, 4 Alen bred. Værelserne ere c. 8 Alen paa hver Led og 10 Alen høje. Der er ingen Vinduer, kun Trælemme til at skyde for.«

Norsk Løjtnant *O. S. Giertsen*, der gik til Congo i Juni 1898, skriver følgende:

»Vi kom til Matadi ved solnedgang, d. v. s. ved mørkets frembrud. Baaden lagde til saa klods ved land, den kunde komme, og saa maatte vi i mørke spasere iland paa stranden. Naar det bemærkes, at vi var over 30 passagerer, samtlige medførende et selv for et 3aarigt ophold i Congo overflødigt kvantum bagage og møblement, og at disse eiendele bares iland og dumpedes ned hvorsomhelst af negere, hvis sprog kun de færreste kunde forstaa; og husker man saa paa, at dette foregik i mørket, saa er det kanske overflødigt at

tillægge, at der maatte blive en smule forvirring. Uhöflige talemaader krydsede hverandre i Luften, medens man løb omkring med fyrstikker for at opsøge sine omstreifende og tildels vildfarende eiendele. Antog man saa tilsidst, at alt ens gods var samlet, blev det igjen læsset paa de sorte bæres ryg, og saa snublede man sig frem over jernbaneskiner og henad slette veie til jernbanestationen, hvor töiet blev expederet til exprestoget tidlig den følgende dags morgen.«

Naar nu til de mange Ubekvemmeligheder kom den under slige Forhold ret forklarlige Usikkerhed, navnlig i Retning af Ejendomsret — Løjtnanterne Rahbek og Eriksen mistede betydelige Pengesummer, Kaptajn von Irgens-Bergh sin Jagtbøsse, sin Sabel og en Kasse med Lys, Sæbe og Salt, alt stjaalet —

kan man forstaa, hvor stor Taknemlighed man i Matadi har følt ved at nyde privat Gæstfrihed, og hvor glad specielt Skandinaverne vare ved at blive modtagne i afdøde Købmand *Scharffenbergs* Hus, hvor de ofte fik det sidste Maaltid, tillavet paa hjemlig Vis, for lange Aar eller — for bestandigt.

Da Kapt. *Jenssen-Tusch* den 12. Apr. 1898 kom til Matadi, tilbød Hr. Scharffenberg ham — som han saa ofte havde gjort ligeoverfor Skandinaver — Bolig hos sig, og den danske Officer tilbragte indtil sin Afrejse, den 15., nogle meget behagelige Dage hos sin norske Vært og hans elskværdige Frue. Ogsaa norsk Løjtnant *Engh* og Kaptajn *Tubbs* paa »Albertville«, der laa i Havnen, inviteredes med til Middag. Desværre maatte Fruen lægge sig paa Grund af et Feberanfald. Heller ikke Ægteparrets Landsmand, Dr. *Munch-Søegård* har Lovord nok for den Scharffenbergske Gæstfrihed (se foran Side 194).

Norsk Købmand, tidl.
Maskinmester
Joh. Scharffenberg.
† paa Hospitalet i Kin-
kanda ved Matadi 10/4 1899.

Fru
Anna Scharffenberg,
f. Siewers.

Udsigt fra Købmand Scharffenbergs
Altan i Matadi.

(Haandskitse af Kmdt. Jenssen-Tusch.)

Den lille hosstaaende Gengivelse af en Haandskitse, der har ledsaget en Congofarers Dagbog, skal naturligvis lige saa lidt som de øvrige Smaating af samme Art, som vi foran eller længere henne have anbragt i Bogen, prætere noget i Retning af Kunstværk. Men det forekommer os, at alle disse Smaategninger i deres Aktualitet og Umiddelbarhed passe godt som Pendants til Brudstykkerne af Breve og Dagbøger.

Foruden Ægteparret Scharffenberg er der mange Skandinaver, som kunne nævnes særligt ved Omtalen af Matadi og nærmeste Omegn. Det er da først og fremmest denne Stations Anlægger, Kaptajn *P. A. Møller*, der fra Nov. 85 til Apr. 86 endte sin Congofart som Chef for Distriktet Matadi—Lukungu, og dernæst Kaptajn *Juhlin-Dannfelt*, der fra Aug. 87 var til Assistance for Major Cambier ved Udstikningen af Jernbanen, og der senere, fra Aug. 89—Føraaret 90, var ansat som Distriktskommisær i Matadi. Saa er der naturligvis alle de Mænd, der gennem deres Virksomhed paa Flotillen paa Nedrefloden, navnlig paa Grund af Ansættelse ombord paa Jernbaneselskabets Dampere, jævnligt anløb Matadi eller af og til for nogen Tid vare stationerede her. Dertil høre af dem, vi alt have nævnt, *G. Stenfelt* og *H. A. Boye* som Fører af »Le Souverain«, *R. S. Stenfelt*, først som Styrmand, saa som Fører, *J. A. F. Pettersson* som Styrmand, *Bülow* og *Bønnelycke* som Mestre, *Wilcke* atter som Styrmand paa samme Dampere. Fremdeles er der *Gundersens* Trop af danske Jernbanearbejdere, der saa hurtigt opløstes (se foran Side 198), og endelig maa vi særligt nævne den norske Jurist *H. Heggen*, hvis Portræt findes foran Side 171.

**Skandi-
naver i
Matadi.**

Kaptajn *Møller* har i 1. Del af »Tre År i Congo«, 17. Kapitel, fortalt om Matadis første Dage, om Stationens Anlæggelse og de Hvides Færd der og om sine Strejftog i Omegnen. Den, der ynder anden Læsning end Romaner, og specielt Jægeren eller Naturvennen, vil vanskeligt finde nogen mere fængslende Læsning end disse paa Afvexling rige Blade af Congopionerens Liv.

Dannfelt skildrer i sit tidligere omtalte Brev fra Nelunga til »Nya Dagligt Allehanda«, hvorledes han meldte sig til Tjeneste hos den for sine Forskningsrejser i Øst- og Centralafrika berømte *Cambier*, i hvem han fandt en yderst elskværdig Mand, der modtog den unge svenske Officer med største Venlighed. Det var *Dannfelts* Hverv her at tilvejebringe og lede den Kolonne af Indfødte, som Jernbancingeniøren behøvede til Transporter, Rydninger og Haandlangerarbejde, i Forening med Ingeniør *Vauthier* ved Hjælp af Kompas og Aneroidbarometer at foretage orienterende Observationer undervejs samt at udsøge Lejrpladserne. Hans Erfaring og Kendskab til Land og Befolkning kom i høj Grad Expeditionen til Gode. Ja, han maatte endog, da den til samme hørende Læge var ung og fremmed for Forholdene, mange Gange være den egentlige Raadgiver i Sygdomstilfælde. Og der var god Brug for ham i denne Retning; thi *Cambier* selv skrantede hvert Øjeblik, og den Ene af Ingeniørerne efter den Anden gik syg hjem til Europa.

Ogsaa i *Gustaf Stenfelts* Bøger, »Kongominnen« og »Bland Negrerna på Afrikas Väst kust« findes fortrinlige Skildringer til Forstaaelse af Skandinavernes Liv i denne Egn i 80erne.

Heggen kom ud paa følgende Maade. Congoregeringen henvendte sig til Generalkonsul von Schwerin om at faa to svenske eller norske Jurister i sin Tjeneste. Efter Indstilling af Statsminister Hagerup og Schwerin gik *Heggen* da som »Magistrat« (omtrent = Juridisk Embedsmand) til Congo i Aug. 97 efter først i 4 Maanedere i Belgien at have studeret dette Lands og Congostatens Lovgivning. Fra Sept.—Dec. 97 var han Dommer i Distrikterne Matadi og Katarakterne, fra Jan.—Aug. 98 »Substitut du Procureur d'État« (Anklagemyndighed) i Kwango, derpaa Dommer i Stanley-Pool Sept. 98—Jan. 99, endelig atter Anklager i Matadi—Katarakterne. Som alle Jurister dernede førte han, ses det, et temmelig uroligt Liv.

I Slutn. af *Heggens* andet Ophold i Matadi hændte her en tragisk Begivenhed, idet en af hans

Kommandant
M. J. Juhlin-Dannfelt.
† i Isangila 10/6 1897.

egne Politisoldater, altsaa en Neger, som han havde arresteret for Ulydighed, med et Knivstik dræbte Bestyreren af Fængslet, en ung Belgier. Da Heggen under Forhøret spurgte den fængslede Konstabel, hvorfor han da ikke havde overfaldet ham (Heggen), mens han stod og ruskede i ham før Arrestationen paa Grund af hans Genstridighed, svarede Negeren: »Nej, det kunde jeg ikke, for Du var min Herre!« Dette er betegnende for Negrenes Tænkemaade. Fyren blev kun dømt til livsvarigt Tvangsarbejde. I det hele er den belgiske Lovgivning paa en noget mekanisk Maade overført paa Forholdene i Congo.

Maskinmester A. Feddersens Grav.

De største Vanskeligheder, Retsudøvelsen frembød, siger Heggen, stak i Vidneførelsen. Under denne maatte man benytte sig af en Tolk, og ham kunde man ikke ubetinget stole paa. Han gjorde i Almindelighed Tjeneste hele Formiddagen og ofte ogsaa om Eftermiddagen, og jo længere Forhandlingerne trak ud, desto slappere blev han naturligvis og sluskede i Oversættelsen. Da var det af uvurderlig Nytte at kunne saa meget af de Indfødtes Sprog, at man i Tilfælde kunde gribe Tolken i Fejl. Ofte brugte man flere Tolke paa een Gang; thi ved Jernbanearbejderne var der Negere af mange forskellige Stammer fra Afrikas Vestkyst, af hvilke Mange hverken kunde tale Engelsk eller Fransk eller noget Congo-sprog. Naar nu hertil kommer, at det at lyve er den naturligste Ting af Verden for en Neger, vil man forstaa, hvor forsigtig en Dommer dernede maa være i Bedømmelsen af Bevismateriale. Andre Vanskeligheder frembød sig, naar man skulde have fat i Sigtede eller Vidner, der ikke boede paa Retsstedet. Man maatte da sende de saakaldte »Linguisters« afsted eller rekvirere Soldater; men »Linguisters« udpressede tidt de Indfødte, og Soldaterne stjal hyppigt deres Levnetsmidler eller voldtog deres Kvinder. En overordentlig Gêne var Afstandene, idet Hvide ofte endog som Anklagede eller Vidner maatte hentes fra Kassai eller Bangala.

Heggen er nu Dommer ved den internationale Domstol i Mansurah i Ægypten.

Kirkegaarden i Matadi vides at gemme Støvet af 2 svenske, 1 norsk og 5 danske Congofarere, nemlig af *Schagerström* og af svensk Missionær *J. G. Palmer*, af *Scharffenberg*, samt af *Arthur Feddersen* (se foran Side 191), *Gundersen*, *Grenaae* og af dansk Maskinist *I. M. Erichsen*. Med Undtagelse af Palmer og Erichsen have vi omtalt dem alle foran.

Gustaf Palmer, født i Småland, gik 1. Gang ud for »Förbundet« sammen med 8 andre Missionærer, nemlig Westlind, Andreae og Andersson med Illustruer, Augusta Ståhl (senere Fru Pettersson) og Mathilda Johansson (senere Fru Flodén). 2. Gang kom han ud i Apr. 96, maatte Aaret efter gaa hjem, lidende af Hematuri, men døde undervejs i Matadi $\frac{3}{4}$ 97, ligesom han var kommen ombord paa Oceandamperen »Léopoldville«. Foruden ham ere 4 af hans første Rejsefæller ikke længere i Live.

Erichsen, fra Aarhus, gik efter at have tilendbragt sin Uddannelse, først til St. Petersburg og arbejdede der og i Riga i 3 Aar, sejlede saa paa Anvers og gik til Congo i Apr. 93 sammen med sine svenske Kolleger *J. C. Johansson* og *A. G. Andersson*. De omkom alle Tre i Afrika. Erichsen og Andersson bestemte for Øvre-Congo. 10. Maj afgik de begge Kl. 3 Eftm. fra Matadi ad Karavanvejen; men kort efter Afmarchen fik Erichsen Solstik og udaandede allerede Kl. 5 $\frac{1}{2}$ ved Landsbyen Kikanda. Andersson bragte sin Kammerats Lig tilbage til Matadi, men naaede selv aldrig Øvrefloden; den 16. Juni døde han af Feber ved Lukungu. Johansson omkom, som vi vide, med »Espérance« ved Boma.

Af *G. A. Gundersens* Rejseselskab døde *C. W. Torp* i Palaballa $\frac{23}{12}$ 91, Gundersen selv og *A. Grenaae* i Matadi, henholdsvis $\frac{7}{1}$ og $\frac{15}{1}$ 92.

Af Hvide i Jernbaneselskabets Tjeneste døde alene i selve Matadi i Aarene 1888—1902 ialt 58, deraf 40 Belgiere, 18 af andre Nationer.

Dansk Maskinist
I. M. Erichsen.
† i Kikanda ved Matadi
 $\frac{10}{5}$ 93.

Syd for Matadi ligger Jernbaneselskabets Sanatorium (Hospital) *Kinkanda* i smukke Omgivelser, vest for Matadi paa Congoflodens Sydbred »Svenska Missionsför-

»Svenska Missionsförbundet«s Station Londe ved Matadi.
Personerne fra venstre: Missionær Ernst Storm, Missionær Sjöholm og Hustru.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

Kinkanda.
tion *Londe* og atter lidt længere Vest paa de amerikanske Baptisters Station *Underhill*, hvis egentlige Navn er *Tundua*.

Londestationen ligger paa en stenet **Londe.** Skraaning, der fører ned mod Floden, en halv Snes Meter over denne. Den opstod paa følgende Maade: Det var nødvendigt at have nedenfor Yellala et Sted, paa hvilket man kunde udlade og derpaa viderebefordre de til Missionærene bestemte Transporter af Varer fra Europa, der

skulde benyttes ved Byttehandelen med de Indfødte. Fra Begyndelsen havde man en Kontrakt med Amerikanerne i Tundua om at besørge Transporten. Men i 1892 opsagde disse Kontrakten, og »Förbundet« lod da i Løbet af det paafølgende Aar bygge Stationen Londe, hvor man tillige anlagde et Trykkeri, der blev Missionærene til stor Nytte og som ogsaa udførte mange Arbejder for andre Missionselskaber, for Congostaten, det franske Konsulat o. s. v. Missionær Sjöholm har desuden i de sidste Aar her indrettet et Læse- og Skrivelokale for skandinaviske Sømænd, der besøge Matadi.

I Londe døde 4 af »Förbundet«s Missionærer, nemlig *A. Werlin*, *K. J. Axelsson*, *A. T. Strandman*, Stationens første Forstander, og *A. Brink*.

Werlin (hed egentlig Larsson), fra Wäse i Vermland, døde faa Uger efter sin Ankomst til Congo den ²⁵/₁₂ 94.

Axelsson, fra Sundbyberg, gik ud i 94. Han var Typograf og ansat ved Trykkeriet. Døde af Feber ²⁶/₁₀ 95.

Strandman, fra Vestergötland, gik 1. Gang ud i 92, 2. Gang i 97, døde af Hematuri ⁵/₃ 99.

Brink, fra Dalarne, ud i Juli 97 sammen med 8 andre Missionærer, død af Feber ²⁷/₃ 99.

I Underhill døde tvende svenske kvindelige Missionærer, nemlig:

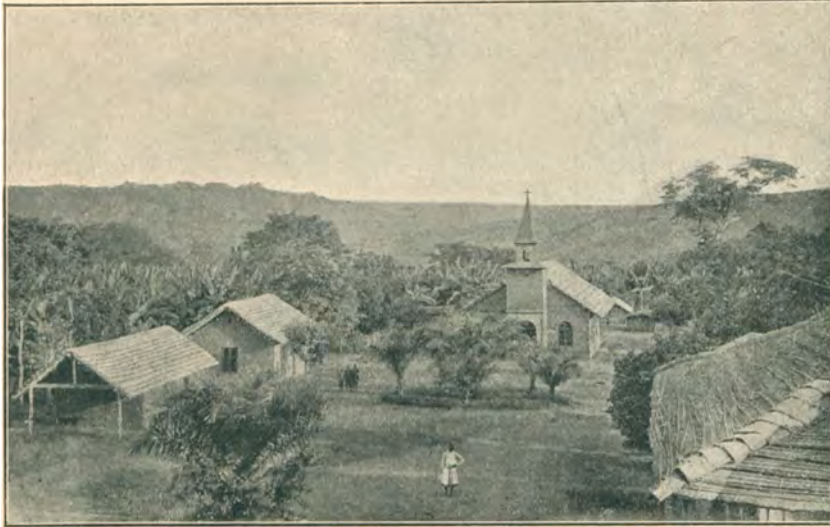
Elisabeth Karlsson, fra Vestergötland; bukkede under for Feberen strax efter sin Ankomst til Congo ²³/₇ 88.

Underhill.

Ida Wilhelmina Svensson, fra Småland, udsendt 88, død af Hematuri paa Hjemvejen til Europa ¹⁴/₄ 90.

Portrætterne af alle de afdøde svenske mandlige og kvindelige Missionærer vil man jo finde foran paa Siderne 221—224.

Inden vi nu fortsætte vor Fart Øst paa ind i Congostatens Hjertereioner gennem de søndre Kataraktegne og Jernbaneterritoriet, vil det være hensigtsmæssigt at aflægge et Besøg paa Flodens Nordside.

»Svenska Missionsförbundet«s Station Mukimbungu.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

Matadi ligger lige i det sydvestlige Hjørne af det lille trekantede Territorium af samme Navn, det mindste af alle Congos Distrikter. Ligeoverfor paa den anden Side af Floden har man Stanleys bekendte første Station, *Vivi*, netop i det sydøstlige Hjørne af Bomadistriklet, og herfra snor gennem vanskelige og usunde Egne den gamle nordlige Karavanvej sig først mod Nord til *Isangila*, paa Grænsen af Ka-

taraktdistriktet, og derpaa videre i nordøstlig Retning over *Bulu* til *Manyanga-Nord*, ved den franske Grænse. Siden Stanleys Tid have alle disse Stationer mistet deres væsentlige Betydning, da de ikke længer ere Etaper for Færdselen til det Indre.

Vivi, som man alt
Vivi. havde flyttet
een Gang,

inden man opgav det som Hovedstation i Landet, knejser som en Ørnrede højt oppe paa den røde Skrænt, 95 M. over Floden. I Virkeligheden er der, som Boshart skriver, intet at rose ved dette Punkt uden den vidunderlig dejlige Udsigt: Foran Stationen den majestætiske Flod, indrammet af maleriske Bredder; gi-

»Svenska Missionsförbundet«s Station Kibunzi.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

gigantiske Bjergformer rundt omkring, hævede sig amfiteatralsk indefter, 300 M. (950 Fod) i Vejret; gennem det høje Græs som en bugtet rødlig Stribe op ad Bjerget bag Stationen

Stanleys berømte farbare Vej til Isangila, som aldrig kom til at spille nogen Rolle. Med Nød og neppe formaar den lille Floddamper at arbejde sig op til Vivi gennem Strømhvirvlerne, og lidt læn- gere oppe buldre Yellala- faldene, hvor enhver

Flodsejlads maa op- høre. Ulykken er, at Sta- tionens Beliggenhed er meget usund. Der er overordentlig hedt, i Mid- dagstimen indtil 60° C., og ingen Hvid vover sig paa den Tid af Dagen udenfor Husene. Hver Draabe Vand maa hentes en halv Time borte, hvad der bl. a. ogsaa gør Iagt- tagelsen af Renligheden besværlig, og de nærme- ste Omgivelser ere ufrugt- bare og folketomme.

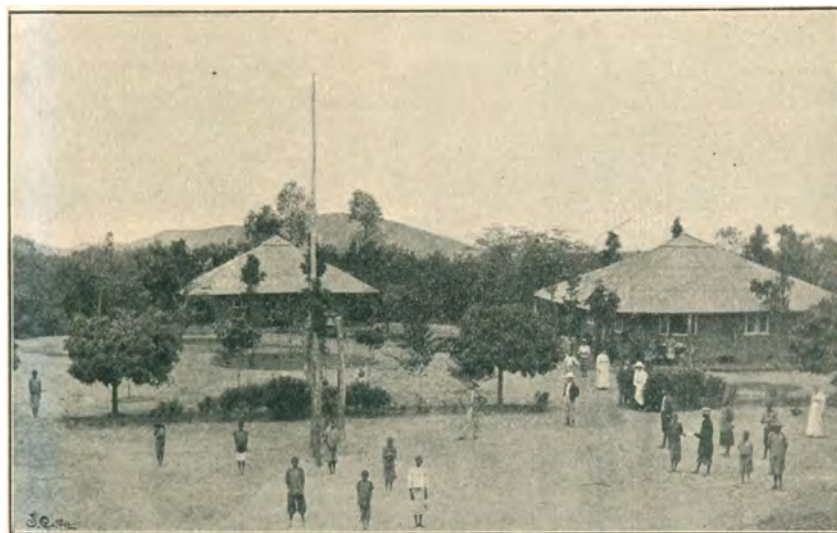
»Svenska Missionsförbundet«s Station Diadia.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

I Vivi fandt to Skandinaver deres Grav, *C. Dahlgren* (se foran Side 186) og Mis- sionærsømanden *Borella* (se Side 225). Paa Førstnævntes Kors staar kun at læse:

»Dahlgren; Né en Suède.
Mort à Vivi.«

Ogsaa mistede en Del Mænd af andre Nationer Livet her. Af Belgiere skulle nævnes Løjtnant *Joseph Vandevælde*, død i Marts 82 lige efter sin An- komst til Stationen, og den bekendte, af Alle afholdte Kaptajn *Hanssens*, død i Dec. 84, omtalt flere Steder foran.

Paa Vejen til Isangila, Stanleys 2. Sta- tion, var det, at **Isangila**. hans Ledsager, den danske Sømand *Mortensen* (se Side 13) døde i Lejren ved *Makaya Mangula*, hvor

»Svenska Missionsförbundet«s Station Nganda.
Personerne fra højre: Fru Anna Baur, Missionærene Storm og C. W. Grahm,
Frk. Hanna Sandquist og Missionærene Jöns Larsson og Emil Ekström.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

ogsaa Stanley selv laa dødssyg. Stanley brugte 11 Maaneder om at bane sig Vej med sine

Transporter de 80 Km. fra Vivi til Isangila. Et Sted arbejdede man i 26 Dage paa at komme 400 M. frem. Man arbejdede med Tallier og Spil og sprængte med Dynamit for

at bringe Maskiner og Byrder frem. Skønt man kendte Vejen — det var jo væsentligt den gamle Karavanvej, der benyttedes, kom man gennemsnitligt kun 2—3 Km. frem om Dagen. Nu tilbagelægges Vejen let i 4 Dage. Ogsaa Isangila ligger ret højt, 80 M., over Congo-floden mellem Klipper og Pletter af Sand og Ler. Temperaturen frembyder svære Overgange her, og der hersker hyppigt den voldsomste Blæst.

Kirken i »Svenska Missionsförbundet«s Station Kinkenge.

De hvide Personer fra højre: Frk. Augusta Andersson, Fru Walldén, Missionærerne Walldén og O. Söderström. Til venstre staar en indfødt Evangelist.

(Fot. tilh. »Förbundet«.)

Ved denne Station var det, at Student *Barfoth* udaandede i Baaden, der havde bragt ham ned fra

Vunda, her døde ogsaa Missionær *Wilhelm Rasmussen* og endelig den af Belgierne med Rette saa højt skattede *Juhlin-Dannfelt*.

Fra Isangila gaar Vejen over Bulu til Manyanga-Nord, hvor *Dannfelt* opholdt sig

i længere Tid
Bulu.
Manyanga-
Nord.

under Ordningen af Transportvæsenet i disse Egne. Selve Stanleys Transporter førtes paa denne Strækning, af Hensyn til Besværlighederne til Lands, op ad Floden, ad hvilken man har 140 Km. meget vanskelig Sejlads til Manyanga, og bragtes saa videre over Land til det daværende *Mfue*, nu *Brazzaville*. Manyanga var den Gang et vigtigt

Punkt for Færdselen, men forfærdelig usundt;

»Svenska Missionsförbundet«s Station Kingoyi.

(Fot. tilh. »Förbundet«.)

alene i Aaret 1883 døde her i Løbet af 8 Maaneder ikke mindre end 9 Hvide, og 5 sendtes syge hjem.

De nordlige Kataraklegne have altsaa mistet deres »internationale« Betydning ved at komme til at ligge ud til Siden af den alfare Vej til Afrikas Indre. Men de have paa anden Maade faaet en ejendommelig Interesse for os Skandinaver ved det Stykke Sverige, kan man næsten sige, som »Svenska Missionsförbundet«s ivrige Udsendinge i de sidste 17 Aar have skabt her.

Med stor Elskværdighed har »Förbundet«s Ledelse stillet til vor Disposition en Del smukke Clichéer og Billeder, hvilke, tæt samlede paa de foregaaende og disse Sider, bedre og tydeligere end mange Ord give et Begreb om de Vilkaar, under hvilke Missionærerne

leve, og om, hvad de have udrettet. Hvor gør det ikke et forunderligt Indtryk — og maa navnlig gøre det paa ældre Congofarere, i hvis Erintring disse Egne staa i deres oprindelige vilde Skikkelse — at se den lille hyggelige svenske Landbykirke midt i de tropiske Omgivelser, i de fugtighede, skovfyldte Landskaber langs Congo-flodens snævre Løb eller oppe paa Krystallbjergenes Aase og Udløbere.

Mukimbungu, Svenskernes første **Mukimbungu** Arbejdsplads, styret fra April 87 af Westlind, Andreae og

Drengeskolen i Mukimbungu.
Til højre sidder Fru Ruth Walfridsson.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

Håkansson, ligger paa Congos sydlige Bred omtrent 6 Km. fra Floden, 368 M. (henved 1200 Fod) over Havet og 150 M. (altsaa 500 Fod) over selve Floden i et meget bølget Terrain, der gennemskæres af talrige, ofte helt skovbevoxede Dale. Stationen er temmelig usund, og navnlig er der megen Sygdom og Elendighed blandt de Sorte der og rundt omkring, idet de hærages af Kopper, Dysenteri, Lungesygdomme, alle mulige Parasitlidelser og især af Sovesygen, som aarligt bortriver indtil 20 % af dem.

I Mukimbungu ligge 6 svenske Missionærer begravede, nemlig *L. F. Hammarstedt*, *Anna Andersson*, *C. J. Nilsson*, *J. P. Lindén*, *I. Johansson* og *J. Larsson*.

Hammarstedt, fra Gestrikland, var gaaet ud i Aug. 86 sammen med Westlind, men døde alt af Feber i Mukimbungu $2\frac{1}{2}$ 87.

C. J. Nilsson, fra Dalarne, kom ligeledes i 86 ud med Westlind, vendte 4 Aar efter hjem, men drog paany ud i Apr. 91 sammen med 7 andre Missionærer. Død af Feber $2\frac{1}{11}$ 91.

Anna Andersson, fra Magnesskogssogn i Vermland, gik ud i 88 og døde af Lungesvindot $2\frac{2}{1}$ 89.

Larsson, fra Glimäkra Sogn i Skåne, gik 1. Gang ud i April 90, hjem 4 Aar efter, atter ud i Juli 95, endelig 3. Gang ud i 98, død af Feber $\frac{1}{8}$ 01. Siden Tabet af ham har »Förbundet« indtil Sommeren 03 ikke mistet Nogen af sine Arbejdere i Congo.

Lindén, fra Nerike, kom til Congo i Apr. 96 og døde $\frac{19}{12}$ 98 af Hematuri.

Johansson, fra Vermland, drog ud sammen med Fornævnte, deltog i Anlæggelsen af Stationen Kinkenge, men døde i Mukimbungu $\frac{5}{4}$ 99, ligeledes af Hematuri.

I 1888 modtog Missionærerne i Mukimbungu fra Indfødte nord for Floden følgende Hilsen:

Kibunzi.

»Makaya, Nsiuki, Kibundu og Mukayi Makuta Ntoko, Høvdinge af Kibunzi, og vort

Pigeskolen i Kibunzi.

De hvide Personer fra venstre: Frøknerne Kristina Nilsson og Augusta Andersson og Fru Augusta Pettersson.
(Fot. tilh. »Förbundet«.)

Folk ønske, at »Svenska Missionsförbundet«s Missionærer ved Mukimbungu maa komme og bygge blandt os og undervise os og vort Folk. Vi give dem villigt Ret at bygge, hvor det behager dem, paa det store Bjerg sydøst for Kibunzi. Vi afstaa til dem alle vore Rettigheder lil dette Bjerg. Og naturligvis faa de fuld Ret til at benytte Skove, Vand, Veje og Land til Plantninger i vort Distrikt ligesom vi selv. Vi have indbudt dem til at komme og ere glade ved at se dem her, og vi ønske, at de maa blive og bo blandt os!»

De svenske Mænd havde altsaa forstaaet at vinde Tillid og Kærlighed, hvor de boede, og deres Ry var fløjet over den store Strøm til Basundiere og Babuendiere. Pettersson, Nilsson og Skarp fulgte Indbydelsen og anlagde den nye Station, en halv Snes Km. nord for Floden, et Par Dagsmarcher fra Isangila. Den ligger 330 M. (1050 Fod) over Havet paa Toppen af det omtalte Bjerg, omgivet af skovbevoxede Højder. Det er

en af Egnens sundeste Stationer, men to Grave viser man der, *M. Rangströms* og *Anna Sofia Karlssons*.

Magnus Rangström, fra Skåne, gik til Congo i 88. Døde af Feber $\frac{22}{1}$ 92.

Anna Sofia Karlsson, fra Norrköping, var 1. Gang kommen ud i Dec. 92, 2. Gang i 98. Døde af Hematuri.

Endnu samme Aar anlagde Pettersson og Skarp 3 svenske Mil nordvest for Kibunzi i selve Krystalbjergene Stationen *Diadia*. Den ligger 350 M. (1100 Fod) over Havet i for de Hvide ret sunde Omgivelser. Men Egnens Indfødte decimeres stærkt af Sygdomme ligesom i Mukimbungu, især af den frygtelige Sovesyge. **Diadia.**

Børnehjemmet i Diadia.

Ved Døren staar Pige hjemmets Forstanderinde, Frk. Anna Nilsson.
(Fot tilh. »Förbundet.»)

Kirkegaarden her gemmer Levningerne af Missionærene *H. Skarp*, *Maria Nyberg*, *Matilda Sofia Flodén* og *Erika Johansson*.

Skarp, født i Södermanland, rejste 1. Gang ud i Apr. 87 med Pettersson, kom hjem efter 4 Aars Forløb, ægtede i Dec. 92 i Sverige *Lovisa Gustafsson* og rejste strax efter med Hustruen til Congo, hvor han døde af Hematuri $\frac{19}{11}$ 95.

Maria Nyberg, fra Wånga, gik ud i Juli 95, kom til Diadia $\frac{29}{6}$ og døde her af Feber $\frac{16}{6}$ s. A., altsaa kun 2 Maaneder efter Afrejsen fra Hjemmet.

Matilda Flodén, født *Johansson*, fra Småland, kom ud i Juli 93, vendte hjem 3 Aar senere, ægtede Missionær S. A. *Flodén* og drog igen ud med ham i Juni 97. Døde af Hematuri $\frac{26}{4}$ 99.

Erika Johansson, fra Dalarne, kom ud i Juni 97. Døde $\frac{12}{12}$ s. A. af Feber.

I 1890 anlagde Westlind, Andreae og Nilsson blandt Babuendierne Stationen *Nganda*, der ligger 20 Km. fra Congofloden, 510 M. (1600 Fod) over Havet, midt oppe paa **Nganda**.

et højt Bjerg i en meget folkerig Egn. Baade for Hvide og Sorte er der meget usundt her, da man er stærkt udsat for Vinde og pludselige Temperaturforandringer. Virksomheden i Nganda har derfor ogsaa kostet mange Ofre. Her døde 7 Missionærer, nemlig en anden *Anna Sofia Karlsson*, *K. F. Andreae*, *Augusta Charlotta Waxgren*, *J. A. Norén*, *Andreaes Hustru*, *Albertine Ruthström* og en anden *Ida Wilhelmina Svensson*.

Svensk Missionær Wilh. Sjöholm
og Hustru, f. Niklasson.

Andreae, fra Westergölland, ud med Westlind i Aug. 86, var 1. Gang hele 5 Aar i Congo. 2. Gang drog han ud i Juli 93 med sin Hustru *Carolina*, født *Gustafsson*, fra Södermanland, men døde allerede 5 Maaneder efter $\frac{9}{12}$ 93, af Feber. Hustruen blev dernede og døde $\frac{9}{6}$ 95 af Hemaluri.

Augusta Waxgren, fra Upsala, kom ud i 89, døde af Hemaluri $\frac{10}{4}$ 93.

Anna Sofia Karlsson, fra Nerike, ud 90, død $\frac{29}{7}$ 92 af Feber.

Norén, fra Köping, gik ud 91, døde $\frac{11}{3}$ 94 af Tyfoidefeber.

Albertina Ruthström, fra Småland, ud Aug. 96, død 4 Maaneder efter $\frac{29}{12}$ 96 af Dysenteri.

Ida Wilhelmina Svensson, ud Sommeren 98, død $\frac{27}{31}$ s. A. af Feber.

Kinkenge (Kinginge), en Dagsrejse nord for Diadia, anlagdes **Kinkenge**. i Aarene 1897—1900, *Kingoyi*, 2 Dagsrejser nordøst **Kingoyi**. for Kinkenge, 1900—02. Ingen Hvide ere endnu døde der.

Ogsaa i *Vivi* og i *Bulu* har »Förbundet« etableret sig. Med Londe bliver det nu 9 Pladser, det virker paa.

Til Slutningen bør vi omtale blandt Selskabets Veteraner tvende Ægtepar, det er *J. E. W. Sjöholm* og *J. E. W. Walldén* og deres Hustruer.

Sjöholm fødtes i 1865 paa Herresædet Öfnedkloster i Skåne, hvor Faderen var Skovforvalter, kom først til Handelen, men gik i 89 til Congo

som Missionær sammen med *Walldén* og opholdt sig i Kibunzi og Diadia i 4 Aar. Han havde i 90 i

Boma haft Bryllup med *Emma Niklasson* fra Säfsjö i Småland.

Hans Hustru havde gennemgaaet en Missionskole i Stockholm, der-

paa 1 Aar været Sygeplejerske og fulgte saa efter sin Forlovede til Afrika. I 94 gik Parret 2. Gang ud, kom nu til Mukimbungu

og vendte hjem 97; *Sjöholm* selv var da meget syg, og hjemme blev hans Kone saa svag, at de maatte vente i 3 Aar, inden de for

3. Gang drog ud fra 1900 til Foraaret 1903, under hvilket sidste Ophold *Sjöholm* var Sekretær og Repræsentant for »Förbundet«

med Station i Londe. *Sjöholm* har oversat flere Skolebøger til

Fiot, deltaget i Udgivelsen af en stor Sangbog og i Revisionen af det nye Testamente paa Fiot, ligesom han siden 92 udgiver et Blad i dette Sprog med Titelen »Min samu Miayenge« (»Fredsbudskabet«).

Walldén er født 1863 i Barkeryd, Jönköping Län, hvor Faderen er Landbruger. Han ægtede i 90 i Congo *Johanna Charlotta Söderholm* fra Uppland, der var rejst ned sammen med Fru *Sjöholm*. I 93 vendte de hjem, gik atter ud i Aug. 94, hjem i 98 og endelig til Congo 3. Gang i 99 og hjem igen i 1902.

Fetischbillede.

(Efter »Pionering on the Congo«.)

Svensk Missionær Wilh. Walldén
og Hustru, f. Söderholm.

Missionsvirksomheden i Congo, og det svenske Selskabs ikke mindst, har været Genstand for mange heftige Angreb fra andre Congofareres Side, og disse Angreb ere blevne støttede af de radikale Partier i de forskellige Lande. Især har man bebrejdet Missionærene, at de end yderligere bidrog til at gøre de i Forvejen dovne Negre til Lediggængere. Det følger nu af sig selv, at den aandelige Undervisning dernede maa gaa Haand i Haand med baade Børns og Voxnes Beskæftigelse med nyttigt legemligt Arbejde; det lærer Missionæren snart at indse, og der er ogsaa god Anvendelse for flittige Hænder paa hans Station. Forøvrigt vil selv neppe den mest yderliggaaende Fritænker bestride Nødvendigheden af, at hele Befolkningens Opdragelse i en stor Koloni i Længden ikke udelukkende betros til Soldater og endnu mindre til egenkærlige Kræmmere. Men hvor findes saa de, der med Alvor og Kærlighed ville tage sig af en saadan Opgave, andetsteds end blandt de christne Missionærer?

Det var gennem den østligste Del af det nordlige Kataraktdistrikt, at de belgiske Expeditioner til Bemægtigelsen af Kwilu-Niadi-Partiet fandt Sted, nemlig fra *Manyanga*, ad *Matadalen* over *Mokumbi* og *Kimbedi*. Vi henvise atter til Løjtnant *Møllers* Skildringer i 1. Del af »Tre År i Congo«.

Parti af Congofloden ved Mukimbungu.
(Efter Akvarel af Insp. P. H. Herlov.)

XXI.

Fra Matadi til Léopoldville: Karavanvejene. Jernbanen. De dansk-norske Missionærers Stationer.

Karavane paa Marchen i Nedre-Congo.
(Efter *•The New World of Central Africa•*.)

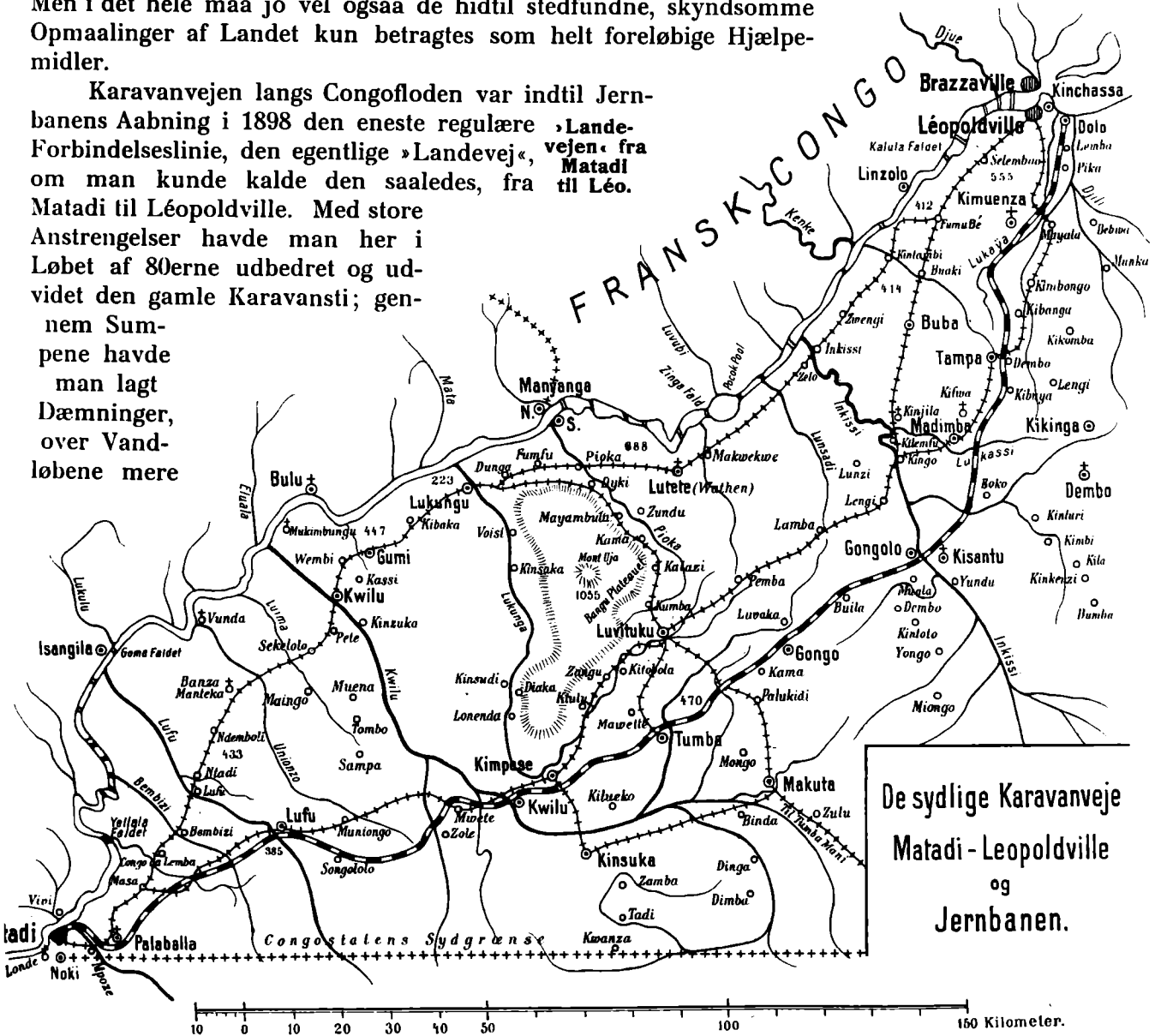
HELLE Kataraktregionen udmærker sig i Flodens Nærhed ved Ufrugtbarhed undtagen i de brede Floddale, hvor Befolkningen derfor er tæt. Men fjerner man sig en halv Snes Mil fra Floden, kommer man op paa en Højslette af helt anden Karakter, hvor Jordbunden egner sig fortræffeligt til Agerbrug og hvor Landet er veldyrket.

Den i forrige Kapitel omtalte Karavanvej nord for Congofloden gik altsaa fra *Vivi* (eller *Chionzo*, lige vest for *Vivi*, med bekvemmere Adgang fra Flodsiden) til *Isangila*, derfra til *Manyanga* — paa hvilken sidste Strækning de Hvide foretrak at benytte smaa Floddampere eller Baade — og derfra videre til *Brazzaville*. Denne Vej benyttedes dog aldrig stærkt til Persontransport. Derimod sendte man undertiden tunge Maskin- eller Skibsdele ad den til *Léo*, da Vejen af Stanley var bleven saaledes udvidet i Bredden, at den tidligere Sti nu kunde befares af Køretøjer, trukne med Menneskekraft, en Transport, der alligevel var besværlig nok paa Grund af de stejle Bakker og Skrænter, man maatte passere (se Afbildningerne Side 167).

Gennem de sydlige Kataraktegne, Stanley-Pooldistriktet og Kwango føre 3 forhen vigtige Karavanveje fra *Matadi* ind i Landet, den ene, nær Floden, forbi *Banza Manteka* over *Kwilu*, *Lukungu* og *Lutete* (Wathen) til *Léopoldville*, den anden over *Lufu*, *Kimpese*, *Luvituku* og *Buba* til *Léopoldville*, den tredie over *Kimpese*, men derfra over *Tumba-Mani*

til *Popocabaka*. Nedenfor ses en Skitse af den søndre Kataraktegn. Vi sige udtrykkeligt: Skitse og ville hermed angive, at der ikke maa stilles store Fordringer til Nøjagtighed. De forskellige belgiske Kaart over Congostaten afvige saa stærkt indbyrdes, baade hvad lineære Afstande og hvad Navnene angaar, at det er umuligt at skønne, hvad der er rigtigt. Men i det hele maa jo vel ogsaa de hidtil stedfundne, skyndsomme Opmaalinger af Landet kun betragtes som helt foreløbige Hjælpe-

Karavanvejen langs Congofloden var indtil Jernbanens Aabning i 1898 den eneste regulære Forbindelseslinie, den egentlige »Landevej«, om man kunde kalde den saaledes, fra Matadi til Léopoldville. Med store Anstrengelser havde man her i Løbet af 80erne udbedret og udvidet den gamle Karavansti; gennem Sum-pene havde man lagt Dæmninger, over Vandløbene mere

De sydlige Karavanveje
Matadi - Leopoldville
og
Jernbanen.

eller mindre primitive Broer, ja, over *Lufu* og *Lukungu*, der i Regntiden voxte til rivende Bjergstrømme, havde man endog faaet bygget Hængebroer af Jern, medens de temmelig brede Floder *Kwilu* og *Inkissi* maatte passeres ved Hjælp af Færger. Langs hele denne Vej var der for hver Dagsmarche anbragt Etapeposter, bestaaende, i Stedet for en snavset

Chimbek, af en rummelig Bygning (»Case«), omgiven af en bred Veranda og bestemt til Logis for 4 Hvide, samt desuden Chimbekker til Portører og Soldater. Paa hver Post var der stationeret 2 Sorte, som skulde rengøre, vedligeholde og bevogte Bygningerne og skaffe den hvide Rejsende Vand og, til de paa Stedet gængse Priser, Æg, Høns og Grøntsager. Det var i Begyndelsen i ikke ringe Grad Svenskerne *P. A. Møller, Juhlin-Dannfelt* og *Posse*, der havde Besværet og Æren af Anlægget af denne Karavanvej og Ordningen af Transportvæsenet her; men ogsaa andre Skandinaver — som Danskerne *Schack* og *Øst* — have ydet deres Skærv til Arbejdet. Og trods Umuligheden af at føre en effektiv Kontrol med den 500 Kilometer lange Linie var denne virkelig efter de første Aars Stridigheder med de Indfødte rundtomkring bleven en — i Regelen — nogenlunde sikker Rute. Vel fandt der med Mellemrum Overfald Sted, men som oftest hidrørte dog alle Vanskeligheder med Negrene fra de paagældende Hvides Ukendskab med disses Sprog eller med Behandlingen af de Sorte, hvilket Bærerne jævnlige benyttede sig af paa forskellig Vis.

Til Transport af Bagagen faar den Hvide nemlig paa Karavanvejen efter sin Rang 8—12 Bærere (Portører). De rekruteres blandt Beboerne i Omegnen, blandt **Bærerne.** hvilke en stor Del drive denne Beskæftigelse som Levevej. Det er tidt spinkle, daarligt byggede Folk, hvem man skulde tro det umuligt at tumle de tunge Kasser eller Jernkufferter paa 20—25 Kilogram. De have ogsaa Vanskelighed ved at faa Kufferten op paa Hovedet; men er den først deroppe, bære de den med Lethed, endogsaa op og ned ad de stejle Skrænter; naar de ere trætte af at have Byrden paa Hovedet, lade de den glide ned paa Skulderen og skifte saaledes frem og tilbage. I Spidsen for ethvert Hold Bærere staar en Formand, »Capita«, der er ansvarlig for Folkenes Tilstedeværelse og for Arbejdets Udførelse.

Forøvrigt har det til forskellige Tider varieret meget med Hensyn til de Bekvemmeligheder og Forsyninger, man tilstod Agenterne. Disse ere baade af Staten og de private Selskaber engagerede paa »fri fuld Station« og dertil en Penge, af hvilken de før og under Opholdet i Congo altsaa kun behøvede at anvende en Del til Ekvipering og til Lommepenge og Smaaavgifter, medens Resten, med fornuftig Økonomi, skulde være deres Fortjeneste, naar Termen er udtjent. Disse Forventninger have nu ikke altid holdt Stik, idet man ofte i de forskellige Egne af Landet har maattet raade Bod paa navnlig mangelfuld Forsyning med Levnetsmidler ved Indkøb for egen Regning, blot for ikke at dø Sultedøden. Ikke sjældent have disse Forhold været foranledigede ved Ufettertelighed eller endog forsættelig Vilkaarlighed eller Hensynsløshed fra visse Embedsmænds Side; men som Regel har dog Grunden sikkert været at søge i Omstændigheder, som hverken Staten eller Selskaberne eller enkelte Personer kunde bære

Rast i en Chimbek paa Karavanvejen.
(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

Ansvar for, nemlig i de usikre Forbindelser: Overfald paa Transporterne fra de Indfødtes Side, strandede Dampbaade eller kæntrade Kanoer, Sygdom eller Død blandt Funktionærene. I 1894 var saaledes, fortæller *Schou*, paa Grund af Mangelen paa Bærere det reglementerede Antal af disse paa Karavanvejen i Nedre-Congo af Lokalmyndighederne indskrænket fra 7 til 4 og Rationerne fra 2 til 1 Proviantkasse pr. hvid Mand, en meget følelig Historie, der let kunde medføre Savn og baade Sygdom og Død. Aarsagerne til en saadan Foranstaltning maa sikkert have været tvingende.

Karavanen holder Hvil.
(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1901.)

Med Hensyn til Vanskeligheden ved at skaffe Bærere — nu, efter Jernbanens Fuldendelse spiller dette Spørgsmaal jo ikke saa stor en Rolle som før 98 — paastaa Nogle, at den af Congostaten med stor Strenghed krævede ødelæggende Tjeneste ved Transporten ad Karavanvejene har udtyndet Befolkningen i Kataraktegnene. Saaledes skriver Englænderen *Glave* — som, efter i Aarene 1883—89 at have staaet i Associationens og Congostatens Tjeneste, i 1893 vendte tilbage til Afrika og som Privatmand gennemrejste Rhodesia, Tanganikaegnene og derpaa drog ned ad Congofloden og døde i Matadi 12. Maj 1895 — i sin Dagbog under 8. April 95:

•Disse Negere tilhøre en haardfør Race; men Portørbestillingen overanstrenger, naar den er sat

i System, ligesom ogsaa det stadige Arbejde uden Beskyttelse mod Regnen i de vaade Aarstider. Oftere lide de Sult, og aldrig er der Reservefolk med Karavanerne, saa at Bæreren, naar han bliver syg, maa slæbe videre afsted med sin 65 Punds Byrde, der kan være haard nok for en rask Mand, men dødbringende for den Svage. Man ser da nogle elendige Stakler krybe afsted i Queuen af Karavanen. Idag fandt jeg en Bærers døde Legeme liggende paa Stien. De kunne umuligt have tvivlet om, at han var syg; thi han var lutter Skind og Ben. Paa Stationerne burde man drage Omsorg for disse Bærere; denne hjerteløse Foragt for Menneskeliv er afskyelig. For to Dage siden bad en Neger mig om Medicin og Mad; han var syg og forsulten. Samme Dag mødte jeg en stakkels frigjort Slave; han var aldeles afmagret og havde intet at spise; jeg gav ham Mad, men kunde ikke forstaa hans Sprog, da han var en ulykkelig Fyr, man havde bragt langt bort fra hans Hjemstavn. De Indfødtes Liv er uden Værd i Belgiernes Øjne. Intet Under, at de hade Staten. Bærertjenesten er drevet til et saadant Overmaal, at den dræber Befolkningen. Folkene ere altid paa Marche; de faa aldrig Rast, aldrig Lejlighed til at samle Kræfter igen efter hver Tur. — — —

Mpozofloden.

(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1902.)

Befolkningen, og at den maaske meget bidrager til, blandt de Indfødte at udbrede Had til Europæerne. Men lige saa sikkert er det, at den, hvor der ikke findes Vandveje, og hvor Jernbaner endnu ikke ere byggede, er en Livsbetingelse for Staten. Dog, skal man længere ind paa denne Sag, kommer man jo let ind paa saa stort et Spørgsmaal som det om de Hvides Ret til overhovedet at betræde Negerlandet, — og det skulle vi vel helst lade ligge her.

Allerede de første Dages Marche paa Karavanruten er egnet til, naar Heden er stærk, strax at tage Vejret fra den nye Agent, der skal til Øvrelandet. Man passerer nemlig allerede paa 1. Etape

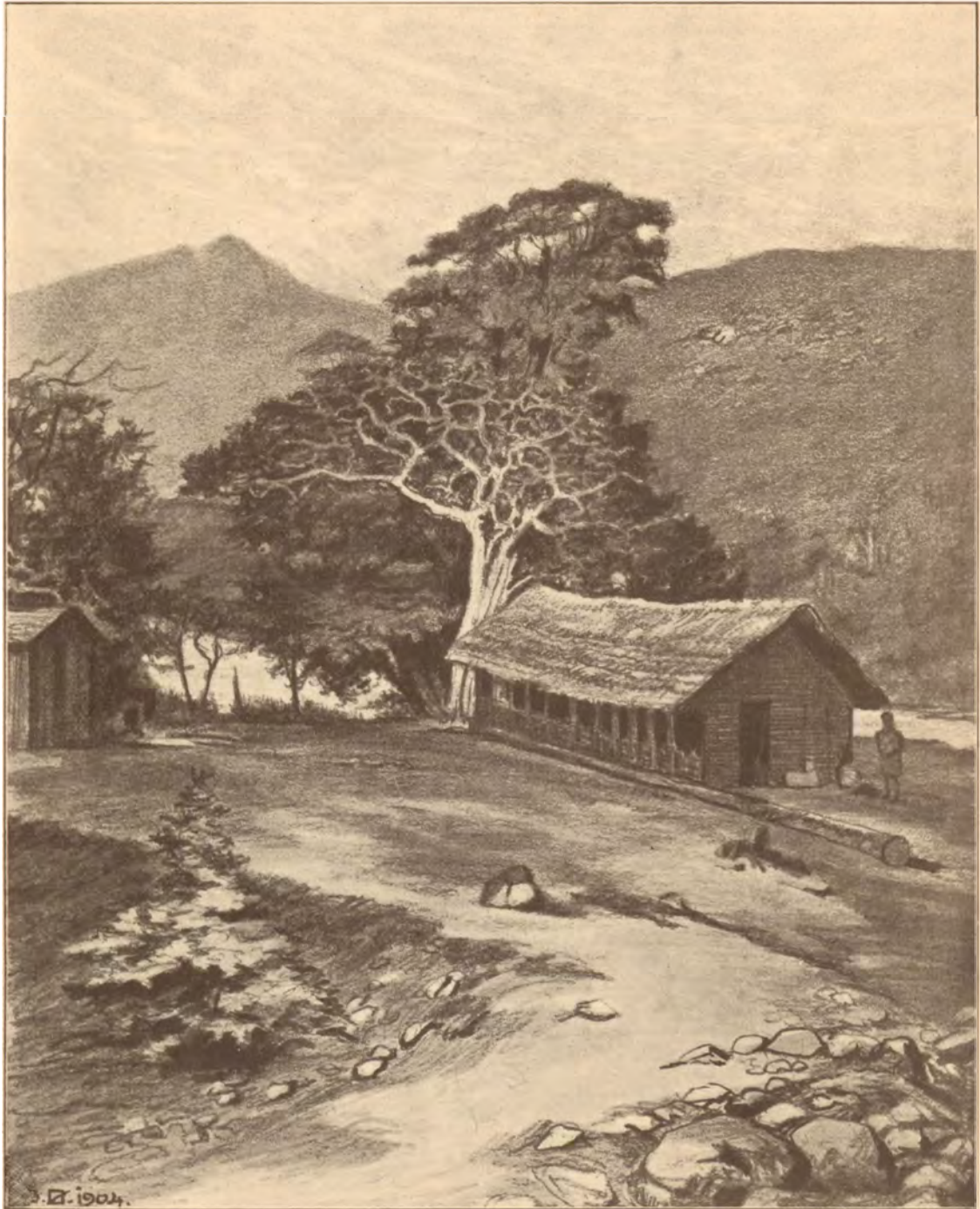

Slugten ved Palaballa.

(Efter •Voyage au Congo•.)

Mpozo. Mpozoflodens Dal og derefter det stejle Bjergparti *Palaballa*. Ved Mpozoflodens **Palaballa**. Munding ligger i maleriske Omgivelser den gamle Station af samme Navn*), hvor *Grev Posse* var Chef i 84—85 og *Herløv* og *Hessling* en Tid lang ansatte. Allerede

*) Paa Kaartet Side 347 har der — efter en unøjagtig Kilde — indsneget sig en Fejl, idet Stationen *Mpozo* skal ligge ved Congofloden paa højre Side af Mpozoflodens Udløb i samme og Karavanvejen fra Matadi føre over dette Punkt til Palaballa.

Hytte ved Karavanvejen ved Mpozofloden.
Tegnet af J. Ølsgaard efter «Le Congo Illustré».

2. Dag bliver Terrainet ganske vist i Førstningen mindre bakket, men saa vader man til Gengæld paa lange Strækninger — thi alt gror hurtigt til igen, hver Gang det er ryddet — gennem kæmpehøjt Græs med knivskarpe Blade. Derefter kommer man imidlertid til *Congo da Lemba* og derpaa ad en anstrengende Vej op og ned ad et ret betydeligt Bjergparti og gennem en Del af den højtliggende *Masambaskov*, det største Skovparti i de søndre Kataraktegne, til *Bembisi* og saa til *Lufu* (Luvu), hvilken sidste Post ligger som en Oase midt i Græsørkenen ved Floden af samme Navn; Broen over Lufu, bygget af *Sjöcrona* midt i 80erne, hænger i svære Jernkæder i et Par vældige tusindaarige Træer. Paa den 3. eller 4. Dag kommer man paa Afstand forbi den amerikanske Missionsstation *Banza Manteka*, hvor den første danske Mand døde i Congo, den alt et Par Gange nævnte Missionær *C. Petersen*. Tidligere var det tillige en Statsstation; *P. A. Möller* opholdt sig her som Chef for Mpozodivisionen. *Banza Manteka* ligger i et for Vandreren meget besværligt, af stejle Bakker opfyldt Terrain; her er mange Leopard. Smaaskovene blive nu hyppigere, man ser talrige Baobabtræer, og Vejen er ofte helt skyggefuld, Græsset omkring dem indtil 12—15 Fod højt. Det var just i denne Egn, at *P. A. Möller* fandt et af sine bedste Jagtrevierer, rigt paa det største som paa det mindste Vildt, navnlig paa Antiloper.

Paa den 5.—8. Dag — disse Tal variere naturligvis stærkt efter Dagsmarchernes Længde, der atter afhænge af Vejret, Føret, de Rejsendes Helbredstilstand, de større eller mindre Vanskeligheder med Bærerne o. s. v. o. s. v. — passeres *Unionzofloden*, ved hvis Munding *Vunda* ligger (*Barfoths* Station i 84), og lige ved samme den engelske Baptiststation *Bayneston*, derefter *Sekelolo*, *Kwilufloden* med *Kwilustationen*, den smukke, af Palmer og Safutræer overskyggede By *Muembe* (= *Wembi*, *Glimstedts* Station i 94—95) og *Gumi*.

**Congo da
Lemba.
Bembisi.
Lufu.
Banza
Manteka.**

Dansk Missionær
Carl Petersen.
† Maj 1880 i Banza
Manteka.
(Efter *The New
World of Central
Afrika*.)

**Vunda.
Sekelolo.
Kvilu.
Muembe.
Gumi.**

De engelske Baptisters Missionsstation Bayneston (ved Vunda).
(Efter Bentley.)

Vest for Kwilu indtager Steppen atter store Arealer; Stien er helt skjult under Græsset, og den Rejsende maa være meget forsigtig, eftersom de mange haarde og spidse Græsstubbe kunne give farlige Saar.

De følgende Dage kommer Vandreren over *Lukungafloeden* med den bekendte Sta-

Lukungu. tion *Lukungu*, i sin Tid af stor
Pioka. Vigtighed for Transporterne.
Manyanga- Stationens Plads er velvalgt,
Syd. lige ved den meget folkerige
Lutete. Landsby *Lukungu*, men saa oversvømmet af Termitter, at Træhusene kun i kort Tid formaa at modstaa deres Angreb. *Lukungu* anlagdes af *P. A. Møller*, *Dannfelt* var Chef der i 86, *Schak* og *Øst* i 88 og 89; i Efteraaret 91 opholdt baade *Dannfelt* og *N. E. Andersson* sig der*). Vejen fører dernæst ved Posten *Pioka* over *Piokafloeden*, der falder i *Congofloeden* ved *Manyanga-Syd*. *Manyanga-Syd* anlagdes af Tyskeren, Kaptajn *Boshart*; *Dannfelt* havde Ophold der i 83—84, *Barfoth* i 84, *Herløv* i 84—85. Derpaa passeres *Lutete*, hvor *Amelot*, *Boshart*, *Westmark*, *Pettersson* og *Herløv* vare Chefer og i hvis Nærhed den engelske Missionsstation *Wathen* ligger.

Kwilufloeden.

(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1902.)

Hængebro over Lukungafloeden.

(Efter •Voyage au Congo•.)

Tegnet af J. Ølsgaard.

Følgende Linier fra Inspektør *Herløv* give et godt Indblik i Forholdene paa Stationerne paa Karavanvejen i 80erne, baade med Hensyn til den sørgelige Sundhedstilstand og med Hensyn til Sammenblandingen af alle mulige Nationaliteter blandt Congoagenterne:

»Jeg var første Gang alvorlig syg i *Lutete*, hvor jeg i Febr. 85 var sendt ned paa Rekreation fra *Manyanga-Syd*. Chefen i *Lutete*, *Edwards*, døde faa Dage efter min Ankomst og Dagen efter Begravelsen den fortræffelige Missionær fra den nærliggende Missionsstation, Skotten *Cruikshank*, som netop havde forrettet Jordpaakastelsen. Jeg maatte da overtage Chefens Forretninger. Jeg var dog paa Benene under den amerikanske udsendte Konsul, Mr. *Tisdels* Besøg og modtog ligeledes Nordmanden *Karl Olsen* og Løjtnant *Valcke* og havde dem en Tid lang som Gæster. Saa inspi-

cerede Dr. *Leslie* en Dag hos mig og erklærede, at jeg ikke kunde blive ved at leve under de Forhold,

*) Dansk Maskinmester *J. A. C. Henrichsen* fortæller som et Kuriosum, at han i *Lukungu* i Dec. 91 traf en 65 Aar gammel Neger fra *Christiansborg* (*Accra*), der betragtede sig som Dansk og satte en Stolthed i at tale Dansk.

og da min Divisionschef, Englænderen *Spencer-Burns*, kom igennem Lutete paa Vejen til Léopoldville, bestemtes det, at jeg skulde rekreres i *Boma* eller *Mossamedes*. Burns døde, inden jeg forlod Congo, enten i Léo eller Kinchassa.»

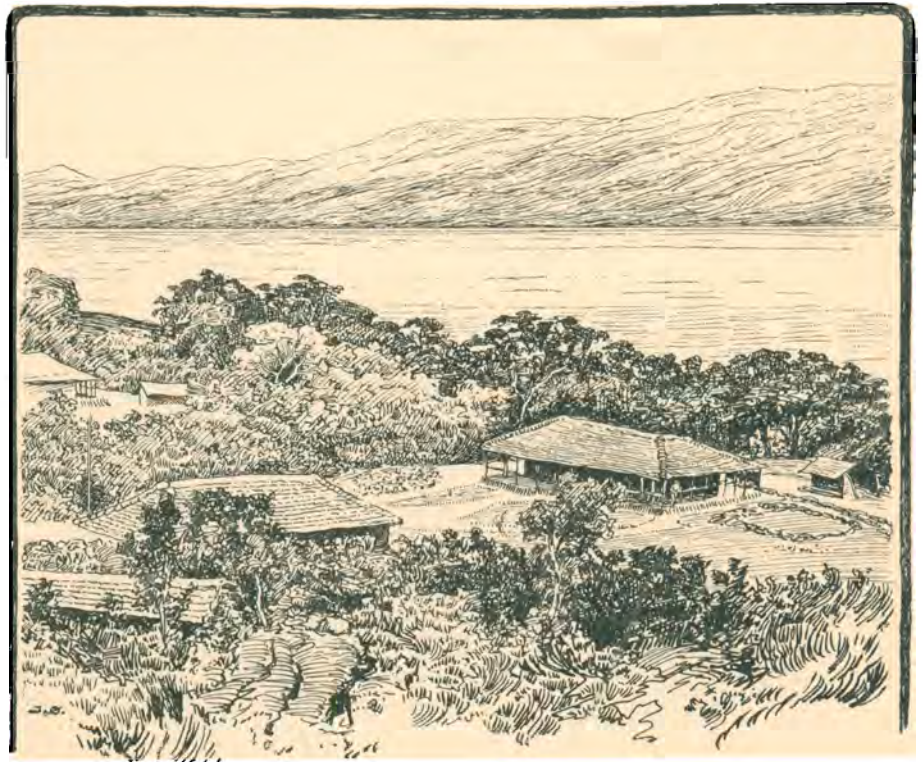

Lukungu.
(Efter »Voyage au Congo«.)
Tegnet af J. Ølsgaard.

»Naar jeg rejste tilbage over Manyanga for derfra langs Flodens Nordside at naa Boma, ved jeg ikke. Jeg var syg undervejs og ledsagedes af en meget brav Mand, en amerikansk Baadsmand *Maloney* (eller *Melony*) fra Missionsstationen ved Lutete. I Manyanga-Syd hjalp imidlertid den erfarne Postchef, *Edmonds*, mig hurtigt paa Benene, og saa maatte jeg i *Manyanga-Nord* hjælpe Hannoveraneren *Bohndorff* (tidligere ansat ved General Gordon's Stab i Ægypten) med Verifikation af Fortegnelsen over Maskindele til »Stanley«. Men herved sik jeg Solstik, blev atter plejet i Manyanga-Syd og gled saa efter denne nye Forsinkelse sammen med Belgieren *Destrain*, der kom fra Hungerlejren og *Van Gèle*, der ogsaa kom fra Øvre-Congo, ned til *Isangila*, hvorfra jeg atter 8 Dage senere gik med egen Karavane til *Vivi*, næsten uden Proviant til mig og Folkene, hvorfor Marchen maatte forceres paa 3 Dage. Fra *Vivi* kom jeg strax til *Boma-Sanatorium* under Dr. *Allart*, men var da ikke mere syg end, at jeg kunde hjælpe at passe de andre Patienter og udføre lidt Tjeneste ved Siden af. *Destrain* døde her en skrækkelig Død, en Følge af allehaande Savn og Mangel paa Pleje, og da han ikke vilde have Andre hos sig, var jeg ved hans Leje i hans sidste Timer.»

»Jeg kom da tilbage til *Vivi* og sendtes derfra som »Second« til *Grev Posse* i *Mpozo*, men blev her igen alvorlig syg efter en Antilopejagt i Bjergene ovenfor *Yellala* sammen med Østrigeren *Wolff-Reichlin*. Jeg laa nu længe i *Vivi* og blev her fortrinligt plejet af den brave, djærve Dr. *Leslie* med hans sunde Humør og hans mange improviserede Aftenbordsviser, hvortil føjedes et aktuelt Vers hver Aften.»

»Jeg rejste hjem sammen med Løjtnant *Destrain*, Broder til den afdøde Sergent, Tyskeren *Eugen Wolff*, den bekendte Korrespondent, og en Franskmand *Barbier*, der døde Dagen efter vor Afgang fra *Banana* og begravedes paa *San Thomé*.»

Manyanga-Syd.
(Efter »Voyage au Congo«.)
Tegnet af J. Ølsgaard.

Fra Lutete kommer man efter omtrent en Dags Marche i faa Kilometres Afstand forbi *Zingafaldet* og *Pocock Pool* og naar da, efter c. 2 Uger fra Matadi at regne, *Inkissidalen*, rekognosceret og kaartlagt af Kaptajn *Håkansson*. De første Dagsrejser siden man forlod Manyanga, ere paa en Maade de mest interessante paa hele Turen. Stien snor sig paa sine Steder paa Randen af bundløse Afgrunde, hvert Øjeblik ere Klippepartierne som revnede fra øverst til nederst, dannende ganske ejendommelige Kløfter, der i hele Længden ved en lodret Væg ere delte i to Dele. Der er uhyre mange Moskitøer i denne Egn. Blandt Punkterne paa Resten af Vejen indtil Léo kunne mærkes, foruden *Inkissi*, *Zwengi*, *Fumu Bé* og *Selembao*, alle dog af ringe Betydning undtagen som Mærkepæle paa den lange og anstrengende Marche. Landet er i det hele tæt befolket her; Stier krydse Vejen i det uendelige. Der er mange Smaaskove og Masser af vildtvoksende Ananasplanter i disse.

Som yderligere Illustration til vor lille Skildring af den gamle Karavanrute hid-sættes et Par Brudstykker af Dagbøger.

Dansk Kaptajn *L. Koch*, som i Oktober—November 89 gjorde Turen sammen med afdøde Maskinmester *Feddersen*, skriver:

23. Oktober: Det var en slem Marche den første Dag, op og ned og op og ned; navnlig var der et Bjerg (Palaballa), som var drøjt: 1½ Time om at kravle op ad det og intet Vand deroppe. Idag brød vi Lejren op Kl. 6. I 2 Timer havde vi en udmærket Vej med Palmer paa begge Sider og mange Smaabække, hvor vi kunde drikke. 25. Oktober: Igaar skrev jeg ikke, fordi vi indhentede en dansk Mand, ved Navn *Fristrom*, som transporterede et stort Gangspil op til Léo (se foran Side 193). Vi spiste saa en bedre Middag sammen med ham: Oxehalesuppe, Høns i Carry og Pandekager med Rødvind og Champagne til, derpaa en Cognac til Kaffen, — en ret god Middag i en Karavane midt i det mørke Fastland. Idag var det en meget interessant Tur igennem en Urskov saa tæt som Satan og helt fuld af Aber og Papegøjer, som sloges og gjorde et Helvedes Spektakel, naar vi kom forbi. Hele Vejen var ofte meget stejl, 45 Grader. Vi kom over 2 Floder; den ene maatte vi vade over, den anden var der en Bro over. Langt Græs, paa omtrent en Snes Fod, var der mange Steder; d. v. s., de kalde det Græs, men det er snarere tynde Bambusrør, som man godt kan bruge som Spaserestokke. 27. Oktober: Her er en forfærdelig Masse Moskitøer; men takket være vore Net, snyde vi dem hver Nat for deres forventede Festmaaltid. 28. Oktober: Idag har det været en rent forbandet Tur op og ned hele Tiden. Lejr ved *Kwilu*. 30. Oktober: Ankom til *Lukungu*, hvor der var 5 Hvide, blandt dem en dansk Løjtnant *Øst*, som dog desværre var fraværende paa Expedition. Meget venlig Modtagelse; først en Forfriskning og senere en god Middag, 2 dejlige store Værelser til Nattelogi. 1. November: Paa Grund af øsende Regn om Natten vare Bækkene stærkt opsvulmede. *Feddersen* fik Feber derefter. Kom til *Manyanga*. (Ophold her til 6. Nov.) 12. November: Kom til *Léopoldville* og Kl. 12 samme Dag til *Kinchassa*. —

Norsk Kommandant *Sundt* skriver i Brev til Hjemmet af 18/11 1894 (Norske »Morgenbladet« af 10/5 95):

»Endelig kom jeg den 2. Juni afsted fra *Matadi* og var 22 Dage derefter i *Léopoldville*, en Marche paa 400 Kilometer. Man skal imidlertid ikke tro, at dette var en Promenade af ublandet behagelig Beskaffenhed. Vejen gaar for en stor Del noget nær parallelt med Congo-floden, nogle Km. fra samme. I denne falder en Uendelighed af Bifloder, adskilte ved meget høje Aasrygge. Efter samme priselige Princip som vore Forfædre har da de Indfødte oprindelig lagt sin Sti, c: Karavanvejen, lodret paa Aasryggens Retning, og som Følge deraf har Vejen ikke faaet de ønskeligste Stigningsforhold. Det var en stadig Klatring op og ned, og naar man da herunder opkvikkedes af en tropisk glødende Sol, havde Ubehageligheder med Bærere og Soldater, hvis Sprog man endnu ikke kjendte videre til, havde Skotøj, som passede mindre vel, en Masse mindre Elve og Moradser at vade igennem og maatte holde Øjnene aabne ligeoverfor Krokodiller etc., saa er det forstaaeligt, at Humøret undertiden sank temmelig lavt.«

»Man begynder Marchen om Morgen, saasnart det bliver lyst, ca. Kl. 5½, og marcherer med kortere Rast til Kl. 11 Fm. Da gjør Heden, at man maa gaa til Ro for Dagen i dertil byggede Chimbeker,

o: Straahytter, lagte i passende Afstand langs Vejen. Nu bytter man Tøj og faar sin Seng istand samt, ikke at forglemme, Anbringelsen af Moskitonet, uden hvilket Søvnens skulde blive = 0. Derpaa tilberegder man sin Middag af en medbragt Box med forskellige hermetisk henkølle eller indpakkede Sager (bl. a. saaledes udmærket dansk Smør) og muligen en Høne, købt af de Indfødte for Tøjer eller Mitakos.«

»Efter afsluttet Maaltid sidder man en Stund ved Vagtilden, medens Soldaters og Bæreres Dans og Sang gaar livlig; men man gaar meget tidlig tilsengs for Dagen efter at tage fat paany efter samme Program. Saasnt Solen er gaaet ned, bliver det omtrentlig pludselig mørkt ved 6 Tiden og samtidig meget koldt. — — —«

»I Begyndelsen er Marchen meget anstrengende, utrænede som man tager fat paa den. Men efter nogle Dages Øvelse gik det bra, og i den reglementerede Tid, 22 Etaper, naaede jeg Léopoldville i bedste Velgaaende.«

Svensk Løjtnant *In de Betou*, som i Marts 1896 gik med Jernbanen til *Lufu* og derfra videre ad den nordlige Rute, skriver:

»Vi lemnade *Lufu* den 17. mars på morgonen och slogo nu på karavanvägen med *Lukungu* som första mål och *Léopoldville* som nästa. Karavanvägen er en smal gångstig, hvilken slingrar sig fram genom det väldiga, 2—3 m. höga gräset. På sina ställen är den nedskuren af regnet i meters djupa fåror, paa hvilkas sidor man får haka sig fast. Upp och ned går det utan uppehåll, och slätmark tyckes ej finnas här. Så snart man arbetat sig till toppen af et berg, bär det genast ned på andra sidan till en liten flod eller bäck, öfver hvilken man ibland bäres, ibland vader eller går i pirog. Stundom passerar man den också på en af lianer sammanfogad, på ståltrådslinor eller andra lianer hängande gungbro. Brakar man ned, så är man förlorad. Krokodilerna ligga der nere i det bruna vattnet och vänta på mat.«

»Längs vattendragen råder en tropisk växtlighet, — palmer, löfträd, citroner, ananas hölja marken; men på bergen finnes intet annat än gräs eller små förkrympta, af solen brända träd, liknade våra äppelträd, men mindre. För resten brunröd sand. Solen glöder och bränner och svetten strömmar.«

»Kl. 6 vid dagens inbrott börja marchen. Efter 3, höjst 4—5 timmar är man framme vid »etappen«, ett skjul af flåtadt gräs, som ger skydd mot väder och vinde. Det tyckes ej mycket, dessa få timmars marsch, men dock är det mer än nog äfven för den kraftigaste. Hullet försvinner snart. Vid ankomsten til etappen öppnar man sin konservlåda, »boyen« hjelper till, och Kl. 12 har den enkla mid-dagen funnit sin plats i den skrikande magen. Derefter kokas kaffe. Sängen med moskitonätet uppsättas, och man sätter sig i sin stol med cigarretten i mun, filosoferande öfver — hufvudsakligen mat, till kl. 5, då det åter är ättid. Kl. 8 ligger man; kl. 4.30 är man åter på benene.« —

Koch klarede sig jo godt i Congo, Sundt er endnu dernede, In de Betou bukkede under. Men uendelig fængslende er naturligvis, saa længe Helbredet holder, dette Liv i vilde Egne, blandt vilde Mennesker, for den unge hvide Mand, som der spiller en Rolle, han aldrig kunde vente at faa tildelt i sit Fædreland. Alene det at kommandere en større Karavane er jo ingen ringe eller let Opgave. Et Sted i »La Traite des Blancs« males helt træffende den Følelse, som den unge Congoofficer maa gribes af i et af hans stolte Øjeblikke:

»Oftede kunde Chefen for Karavanen fra Toppen af en Bakke overse hele denne 1500 m. lange, sorte Linie, som tungt slæbte sin Byrde afsted, Tæten af Kolonnen — selv var han bagest — neppe synlig for Øjet, og han følte, hvor besynderligt det var, at han, den unge Mand paa 25 Aar, hvem Ingen lagde Mærke til i Menneskemylren hjemme i Europa, var den uindskrænkede Herre over denne Linie af sorte Lastdyr, den eneste ledende Intelligens og ene ansvarlig for denne Kraftudfoldelse. En Gang vilde han vende tilbage til det fjerne Europa, og saa vilde han atter forsvinde i de overfyldte Gader i Storstaden derhjemme, han, der havde ført Karavaner paa 300 Slaver tværs igennem Kratskovene i det ukendte afrikanske Fastland.«

Efterat Congostaten havde bragt Transporttjenesten i nogenlunde Orden, var det altsaa ikke længer Farer fra Menneskers og endnu mindre fra vilde Dyrs Side, der stadigt omgav blot Navnet »Karavanvejen Matadi-Léo« med et uhyggeligt Skær. Nej, dette lod

sig overhovedet ikke fjerne selv med de noget forbedrede Vejforhold og med de noget bekvemmere og sundere Nattekvarterer. Thi Misligheden laa i den 3 Ugers Marche i stegende Sol gennem Græstykninger eller op og ned ad besværlige Skrænter, en Anstrengelse, som samtidigt med de første Feberanfald stille store Fordringer til den nyankomne Europæers Konstitution og Sjælsstyrke. De Fleste glemte aldrig i deres Dage denne deres første egentlige Rejse i Afrika; selv kække og uforfærdede Folk tabte ofte Modet efter faa Dages Marche, og den hvide Mand, som alt en Gang havde gjort denne Tur op til Léo, og som senere som Patient sendtes ned til Kysten, ham indgød alene Tanken om nu paany at vandre den samme Vej næsten Rædsel. Man kunde paa visse Strækninger neppe heller tilbagelægge 100 Skridt uden at støde paa Skeletter eller Knogler af Mennesker eller Dyr. Breve og Dagbøger fortælle tidt om de legemlige og sjælelige Lidelser, Congofarerne gennemgik under disse Forhold; men de, der havde det værst, bukkede i Regelen under eller vare saa elendige, at der ikke kunde være Tale om at skrive, og efter mange Aars Forløb er Erindringen om det onde jo for det meste helt udvisket. Foran Side 193 staa et Par Linier om dansk Søkapitajn

Gruppe af Hvide i Nedre-Congo 1883.
I Midten bagved svensk Løjtnant E. A. Liljevall,
† i Nguru ved Manyanga 29/2 1884.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Liljevall.)

—, og Kapt. W. Andersen dør Dagen efter sin Ankomst til Léo (Juni 92). Og ikke kort er Listen over de Skandinaver, som vi vide ere omkomne paa den gamle Karavanrute. I Kwilu døde i Jan. 92 dansk Søkapitajn J. P. Koch, i Lukungu i Apr. 93 svensk Maskinist A. G. Andersson, i Apr. 94 svensk Løjtnant J. B. Bengtsson, i Maj s. A. svensk Maskinist

Hvid Mands
Grav ved Kara-
vanvejen.
(Efter «Voyage au
Congo».)
Tegnet af J. Ølsgaard.

Duhsts Kara-
vanerejse i Maj
89; den var
ikke fornøjelig; hans Lands-
mand og Ledsager, Wass,
vendte om efter 2 Dages Mar-
che. Maskinist *Stoffregen*, der
gik ud sammen med dem, men
først en Maaned senere tog op
til Øvre-Congo, blev saa syg
paa Karavanvejen, at han 5
Uger efter Ankomsten til Léo
maatte vende hjem til Europa.
Blandt andre danske Mænd var
Søkapitajn H. F. Andersen meget
syg paa Karavanruten (Juli—
August 90), Kaptajn *Kalhaug*
brugte 33 Dage om Turen
(Marts—April 91), Kapt. N. C.
Christensen 35 Dage (April—
Maj 92) — han laa i 13 Dage
syg i en Chimbek ved Inkissi

A. Larsson og i Okt. s. A. norsk Løjtnant J. A. von Steiner-Huusher, i M'Pioka i Aug 95 dansk Maskinist A. F. C. Petersen, i Manyanga i Marts 94 norsk Maskinist H. Fuglum, i N'Guru ved Manyanga i Febr. 94 svensk Løjtnant E. A. Liljevall, i Zwengi i Aug. 93 norsk Maskinist J. S. Syvertsen, i N'Kussu i Nov. 92 svensk Maskinist H. Johansson.

Dansk Kaptajn
J. P. Koch.
† i Kwilu 27/1 1892.

Koch, Præstesøn, født i Als Præstegaard, gik til Congo 1/10 91 og var først »Second« hos Clausen paa »Héron«, men var meget utilfreds med denne Stilling, da man i Bruxelles havde lovet ham Ansættelse som Skibsfører. Han sendtes da til Øvre-Congo og gik fra Matadi i de første Dage af Januar 92 sammen med dansk Maskinist Gregersen. Kort efter Afmarchen derfra blev han imidlertid syg, men var ikke til at formaa til at forkorte Dagsmarcherne, fordi han sagde: »Naar Marchebestemmelsen lyder paa 17 Dage, er det naturligvis Mening, at Vejen skal gøres paa 17 Dage.« Han naaede kun til Kwilu, hvor han bukkede under for Feberen, et Offer for sin Pligttroskab, den 22. Jan. Kl. 5 Eftm. og jordedes paa den østlige Flodbred.

A. G. Andersson var gaaet ned 9/4 93. Han døde allerede 16. Juni af Feber i Lukungu.

Ltn. Bengtsson, Reserveunderløjtnant i den svenske Flaade, en rask og kæk ung Mand med vældige Kræfter, gik til Congo 6/2 94. Det var et af de værste Aar for Skandinaverne dernede; 17 af dem døde, deriblandt 8 Officerer. Bengtsson gik i Lukungu i Solen med en lille Kasket, fik Solstik og det var ude med ham; den 7. Apr. udaandede han. Nordmanden Huusher, som ikke anede, at han selv skulde finde sin Grav ved Kammeratens Side, skriver smukt om ham, da han erfarer hans Død: »Stakkels Bengtsson, der rejste hidned fra sin gamle fader og sin smukke forlovede og kom hid med energi til at arbejde og kraft for ti!«

A. Larsson kom ud sammen med Foregaaende 6/2 94, døde 24. Maj i Lukungu af Dysenteri.

Huusher, værnepligtig Sekondløjtnant af Thronhjemske Infanteribrigade, ligeledes i Selskab med Bengtsson fra Anvers, gik fra Matadi 18/3, skulde 18/4 fra Léo til Stanley-Falls, men blev syg af Feber, kom dog 28/4 afsted med »Ville de Bruges«, naaede Falls 22/5 og sendtes efter 3 Dages Ophold her, som han fandt overmaade behageligt, Syd paa op ad Luálaba. Men i Aug. maatte han gaa ned til Kysten, kom i September til Léo og rejste derfra i de første Dage af Oktober ad Karavanvejen, fik Dysenteri, ankom den 13. Oktober til Lukungu og døde her samme Aften, skønt to tilstedeværende Læger gjorde alt for at redde ham.

A. F. C. Petersen, ud fra Anvers 6/6 95 for »S. A. B.«, døde af Solstik i M'Pioka 22/8 s. A.

Fuglum var gaaet ud 11/10 92, ligeledes for »S. A. B.«, havde været ansat i Kinchassa, gik syg derfra i Marts. 94 og døde i Manyanga.

Liljevalls Skæbne i Congo have vi berettet om og hans Billede er bragt foran. Men han findes ogsaa paa Gruppen ligeoverfor; Navnene paa hans Kammerater paa dette Billede har det dog ikke været muligt at opspørge.

Syvertsen, ud 9/10 93 for »S. A. B.«, naaede til Zwengi, men døde her 20/8 s. A.

H. Johansson, ud for Staten 6/10 92, dør af Feber 27/11 i N'Kussu, paa Vejen Lutete—Lengi lige vest for Lengi (sydlige Rute).

Norsk Soult.
J. A. von Steiner Huusher.
† i Lukungu 12/10 1894.

En 13—14 Kilometer nord for Palaballa drejer den søndre Karavanvej Matadi—Léo af til højre for derpaa at fortsættes syd om Banguplateauet, et Bjergparti, der indeslutes af Floderne Lukunga og Pioka. Denne Rute har ikke spillet saa stor en Rolle i sin Helhed som Den sydlige Kara-

vanvej Matadi-Léo og Jernbanen. Transportlinie til Léo som den nordre Vej, men den har dog været af stor Betydning for Jernbanearbejderne og er delvis, efterhaanden som disse skrede frem og et større og større Stykke af Banelinien fra 1893 blev anvendt i Trafikkens Tjeneste, traadt i Stedet for den nordre Rute.

Side 168—169 foran have vi givet forskellige Oplysninger om Jernbanens Bygning, Konstruktion og Drift og om de umaadelige tekniske og økonomiske Vanskeligheder, man havde at overvinde, inden man fik den færdig. I Juli 1898 aabnedes Banen til fuld Trafik i hele sin Længde, men først i 1902 havde man dog vist helt afsluttet Arbejderne. Bygningen og Driften af Banen havde indtil da kostet 167 Hvide Livet, deraf 100 Belgiere, 44 Italienerne,

Kvindelige katolske Missionærer afgaa pr. Jernbane fra Matadi til Øvre-Congo.
(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1902.)

•Snart bruser Toget frem langs en Bjergvæg, som hælder meget stejlt ned mod Floden, snart over en Bro, under hvilken Vandet skummer afsted, snart gennem Skove, hvor Lianerne hænge ud over Sporet og en Gang imellem strø en Regn af duftende røde, hvide eller gule Blomster ind i den aabne Waggon,« skriver *In de Betou*. Kommandant *Jenssen-Tusch*, som med sit Rejseselskab ved Autoriteternes Velvillie var blandt de første Skandinaver, der tilbagelagde hele Strækningen gen-

Belgisk Oberst Thys.
Nedre-Congobanens Bygger og
Direktør for Congojernbanel-
selskabet.

10 Franskmænd, 5 Luxembourgere, 3 Spaniere, 3 Danske (se Side 198), 1 Schweizer og 1 Tysker; blandt disse var 10 Ingeniører, 1 Læge, 1 Apoteker, 5 Tegnere, 58 Mand af Drifts- og Stationspersonalet, Resten Maskinister, Haandværkere m. Fl. Jernbanen Matadi—Léopoldville er efter Alles Udtalelser et smukt og interessant Stykke Ingeniørarbejde og i høj Grad malerisk beliggende.

Udsigt fra Vivi til Matadi-Mpozo.

Den hvide Stribe paa Léopoldbjergets Skraaning er Udsprængningen til Jernbanen.

(Randskitse, efter •Le Congo Illustré•.)

nem Katarakterne pr. Bane — det var i Apr. Maaned 98 —, har i sin Dagbog følgende Skildring af denne Rejse:

»Tumba, 1³/₄ 98. Vi dampede altsaa afsted ad den nye Bane. Det er en Rejse, som jeg ikke glemmer saa let. I Begyndelsen gaar Banen langs Floden med dens Katarakter, hvor Vandet syder og bruser. Mange Steder passerer Bifloder, der ligne Bjergstrømme, som i vild Fart styrte skumende afsted. Ofte er der henrivende Udsigter op ad Tværdale og skovbevoxede Kløfter. Hastigheden er ikke meget stor. Men jeg har heller aldrig tænkt mig nogen Bane med saa bratte Stigninger og Fald som denne og med saa pludselige Drejninger. Hvert Øjeblik køre vi i Gallerier, hvorfra Klippevæggen falder brat ned mod Floderne, snart over dybe Slugter ad smalle Broer, der ikke en Gang have samme Bredde som selve Vognen, snart gennem Urskove, der aldrig, før Baneanlægget paabegyndtes, vare blevne betraadte af nogen menneskelig Fod, og hvis prægtige Vegetation viser de mangfoldigste Træarter. Palmer, Baobabtræer, birkelignende Arter, Bananer, Lianer og Gud ved hvilke andre Sorter ere blandede sammen saa frodigt og tæt, som vi i alt Fald aldrig se det hjemme i Nordeuropa. Men udenfor Skoven danner det høje, med smaa Træer og Buske blandede Græs en gold Modsætning til hins Yppighed. Henimod Kl. 6 Eftm. naaedes Tumba, hvor Distriktskommisæreren, M. Streit, gav mig Logis for Natten i sit Kontor.«

Jernbanestationen Tumba.

(Fot. tilh. afd. Ltut. Schou.)

»Inkissi 1³/₄. Næste Morgen kørte jeg videre for at naa Inkissi. Banen drejede nu mere ind i Landet; saa at vi kun enkelte Steder passerede nogle Bifloder ad improviserede Træbroer, der ikke saa videre stærke ud. Der var mange smukke Punkter ogsaa paa denne Tur, og ogsaa her ere Højdeforholdene af en saadan Beskaffenhed, at Banen maa sno sig i det uendelige; nogle Steder kunde jeg se Banelinien 2—3 Gange over eller under mig. Inkissi naaedes først sent, da der var mange Standsninger, fordi Regnen foregaaende Nat havde nødvendiggjort Reparationer paa Linien.«

Toget passerer Kimuenza.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

»Léopoldville, 2³/₄ (Temperatur 35° C.). Næste Morgen gik det videre. Denne Del af Banen var ikke aaben for Trafikken og langt fra færdig. Kun paa Grund af Banedirektionens Velvillie fik Passagererne Lov til at køre videre til Dolo. Dagens Kørsel blev næsten eventyrlig.«

»For at gøre det saa behageligt som muligt for de hvide Passagerer — der var kun 4 — blev der sat en Vogn foran

Maskinen, og her blev vi anbragte allerforrest med Bagagen. Banen var endnu under Arbejde, og den ene Standsning fulgte efter den anden. Vi passerede adskillige provisoriske Broer, og ligesom vi vare komne over en af disse, hørtes der et Par Brag fra Maskinen. Maskinisten vilde køre tilbage over Broen for paa et nærliggende Stoppedet at undersøge, hvad der var sket; men midt paa Broen hørtes atter et Brag, og nu vilde Maskinen hverken frem eller tilbage. Ved Hjælp af en Del sorte Soldater og andre Negere lykkedes det dog at trække Toget bort fra Broen, idet

Broen, paa hvilken Maskinen gik i Stykker.
Haandskitse af Kmdt. Jenssen-Tusch.

langs Skrænter, gennem tætte Skove, der gjorde Mørket endnu mere uigennemtrængeligt, og over ikke mindre end 5 temmelig lange Broer af Træ.«

»Jeg for min Del var ligefrem glad over Uheldet. Var Maskinen ikke gaaet i Stykker, havde jeg jo ikke oplevet denne natlige Færd med dens nervepirrende og romantiske Situationer.«

»Kl. 2 Nat naaede vi en større Station, hvor vi til vor højst behagelige Overraskelse af Jernbaneembedsmændene bleve indbudne til et europæisk Maaltid paa 4 Retter. Det kan nok være, at Maden smagte mig; thi jeg havde ikke spist noget siden Kl. 12 Middag, og det kun en Daase henkøbt Kød. Efter Dineren fik jeg et Blund paa et Par Timer, fortsatte henad Kl. 6 atter Rejsen, men naaede først *Dolo* Kl. 4 Eftm.«

Denne Rejse varede altsaa næsten 4 Dage. Nu tilbagelægges Strækningen som bekendt i 2 Dage. En Seværdighed er den vældige Jernbro over Inkissifloden, skriver norsk Ltnt. *Giertsen*.

To skandinaviske Læger have været ansatte i Kataraktegnene under Jernbaneselskabet, mens Arbejderne ved Anlægget stode paa, nemlig Svenskeren *W. L. Moberg* og Nordmanden *P. Munch-Søegård*. Om dem er følgende i Korthed at fortælle:
Moberg, Student fra 84, gik ud $\frac{1}{2}$ 93 med 2aarig Kontrakt med »Compagnie du chemin de fer du Congo«, var først stationeret i Kenge, 40 Km. fra Matadi, og flyttede saa efterhaanden frem med Banen og endte sin paatagne Tjenestetid i Kimpese. Han boede i Døckerske Filttelte langs Banen. Kom hjem via Lisboa i Maj 96. Er nu Specialist i Hudsygdomme i Stockholm.

Munch-Søegård tog ud for Selskabet $\frac{1}{2}$ 94, gjorde Tjeneste ved de Sortes Lazaret i Matadi og ved forskellige Stationer langs Banelinien, havde naturligvis som alle Andre Malaria, men fik Gigtfeber af at ligge i et Telt i Regnperioden og maatte saa allerede ved 1. Aars Slutning vende syg hjem til Europa. Har skrevet Korrespondancer og Skitser fra Congo i norske »Morgenbladet«. Er nu praktiserende Læge i Noreimsund, Hardanger.

At svensk Ingeniør *Sjöcrona* medvirkede ved Baneanlæggene, er alt omtalt. 3 andre

man lod et Par af Folkene klatre op i nogle høje Træer og skære nogle lange Lianer ned, ved Hjælp af hvilke man halede Lokomotiv og Vogne bort.«

»Kl. var omtrent 11 Form.; da dette skete, og Time gik efter Time, udenat vi fik Hjælp. Noget nyt Lokomotiv kunde ikke skaffes, da det var Søndag. Endelig Kl. c. 3 ankom nogle Jernbaneembedsmænd; men først Kl. $7\frac{1}{2}$ var Reparationen fuldført, og Kl. var over 8, inden vi kom afsted. Det var forresten højst interessant at se paa Arbejdet, hvis sidste Del foregik ved Skinnet af naturlige Fakler, simpelthen en egen Slags tørre Trægrene, der findes overalt og brænde som Beg.«

»Vi satte os da i Bevægelse. Allerforrest sad nu nedenunder os, der tronede paa Toppen af nogle Kasser, en hvid Mekaniker og en Neger med en af de omtalte Fakler. Denne Kørsel midt om Natten var overordentlig spændende. Den var ikke for nervøse Mennesker; thi afsted gik det

Svensk Læge
W. L. Moberg.

Skandinaver til Tjeneste under Jernbaneanlæggene.

Skandinaver lode sig, foruden de Side 335 Nævnte, engagere af Jernbaneselskabet, men vendte alle forholdsvis hurtigt hjem; det var i 92 norsk Maskinist *E. Nielsen*, i 94 svensk Maskinist *A. de Wahl* og i 96 dansk Smed *A. Mortensen*. Om disse ogsaa et Par Linier:

E. Nielsen ud $\frac{11}{100}$ 92, hjem $\frac{19}{100}$ 93 med »Le Souverain«, da denne førtes til Europa.

de Wahl, Broder til Skuespilleren, ud $\frac{9}{100}$ 94, bestemt til at føre Selskabets lille Lokaldamper efter *Bülow*. Han blev imidlertid snart efter Ankomsten syg af Feber, og kom neppe en Gang til at gøre aktiv Tjeneste, mener Munch-Søegård. Hjem Dec. 94.

A. Mortensen kom ud $\frac{20}{100}$ 96 og holdt den gaaende i over 1 Aar. Hjem Dec. 97.

Rettest burde disse tre Mænd alt have været anførte under Matadi, da deres Virksomhed vist ikke, heller ikke for Mortensens Vedkommende, er gaaet hinsides denne By.

Efterhaanden som Jernbanearbejderne skrede frem fra Matadi mod Léo, toges Banen, som sagt, stykkevis i Brug for at gøre de Hvide selve Karavanvejen saa kort som mulig. Paa den første Strækning drejede man saa — som det saas af Ltnt. In de Betou's Brev Side 355 — af til den nordlige Rute og fortsatte Vejen videre langs Floden. Men da man kom til Kwilufloeden, var det lettere at benytte den søndre Rute

Norsk Læge
P. Munch-Søegård.

over Luvituku. I Midten af 97 kørte man pr. Jernbane endnu kun til Tumba, i Begyndelsen af 98 endnu kun til Inkissi, og først altsaa fra Foraaret 98 kunde hele Marchen til Fods spares Europæerne. Selv Slutningen af 90erne have derfor endnu mangan Elendighed og mange Dødsfald at opvise paa den sidste Halvdel af denne søndre Rute. For endnu en Gang at illustrere de mindre behagelige Forhold paa Rejserne her, ville vi atter tage et Stykke Brev for, et sidste vedrørende disse Egne, nemlig hentet fra dansk Løjtnant *Marcussens* Meddelelser til en Ven herhjemme, dateret Léopoldville, 8. Marts 1897:

»Efter Jernbanefarten kom saa den meget omtalte Karavanefart fra *Tumba* til *Léopoldville*, og den paabegyndtes allerede den 13. (altsaa Febr.).«

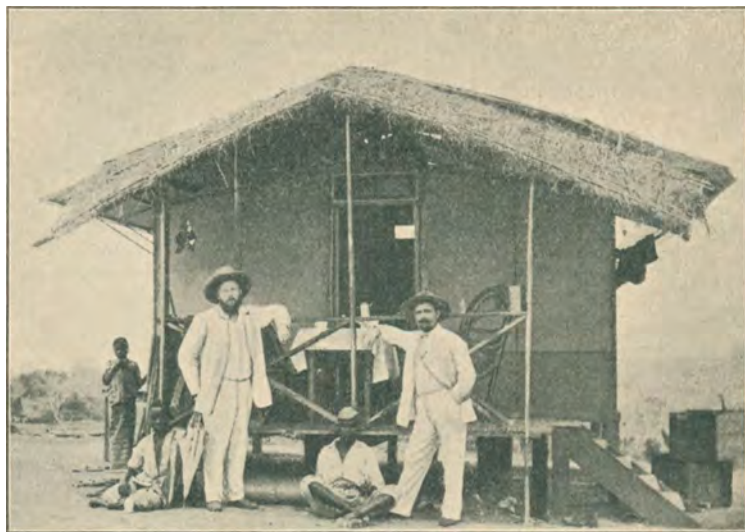
»Det var just ikke med de behageligste Følelser, at vi, 6 Officerer og Underofficerer, startede fra *Tumba*. Det var jo vor Debut, og vi vidste, at Debuten vilde blive besværlig nok, vel det besværligste Arbejde for de næste 3 Aar.«

»Vi gik nu paa Eventyr med Dødsforagt, vi oplevede nok, om just ikke det behageligste.«

»Selvfølgelig er det knusende morsomt saadan at spasere gennem et aldeles fremmed Land, spejdende og iagttagende, med vidt opspilede Øjne og Øren, og sandelig her var nyt nok at se.«

»Ud af Sengen Kl. 5, pakke sammen, spise en lille Frokost og afsted Kl. 6. Kl. 10 i Kvarter igen. Kl. 11—12 Middag. Driveri. Kl. 5—6 Aften. Kl. 8 i Seng.«

»Men Karavanvejen var slet ikke saadan, som jeg havde forestillet mig den. Vej var der ikke, men

Dr. Mobergs transportable Bolig under Ansættelsen ved Jernbanearbejderne i Nedre-Congo.

(Fot. tilh. Dr. L. Moberg.)

en Sti, just bred nok til, at 2 Mand med Besvær kunde smutte forbi hinanden. Paa de bekvemteste Steder i Terrainet bugtede den sig frem, ingen Steder mere end 10 Skridt i lige Linie, men jævn og trampet fast af alle de Mennesker, som færdes paa den mellem Aar og Dag. Snart gaar det mellem stejle Bakker og Skraaninger, snart op ad Skrænter paa alle fire, snart over øde Marker, snart gennem Skove saa tætte, at Ingen uden Øxens Hjælp kan trænge igennem den udenfor Stien. Saa over en Flod, maaske vadende i Vand til langt op paa Livet, maaske over en skrøbelig Træbro eller henad en væltet Træstamme, med Vandet brusende under sig og med al mulig Anledning til at blive svimmel og dumpe ned, da Rækværk fordetmeste er bare Luxus.«

Landsbyen Kinsandi ved Kimpese.
(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1902.)

Marcussen var en rask og uforfærdet Natur, i Besiddelse af Ungdommens hele Kraft, brændende af Begærlighed efter at se og opleve. Han fortsætter videre:

»Som sagt, det er knusende interessant. Dertil kommer et Utal af Sommerfugle, smaa og store, spraglede og i tusinde Sorter, endvidere Masser af andre Insekter, Slinger, Firben, Kamæleoner, Aber, Papegøjer og alle mulige Slags Fugle, dejlige Ting at se paa, og jeg lukkede ikke Øjnene i.«

»Hvor vare Portørerne smaa og klejne, ganske sikkert Følgen af at være Vegetabilister. Aldrig smager de Kød, d. v. s. foruden Plantekost, deriblandt megen Frugt, kun Græshopper og en Slags fede, hvide Larver som vore Oldenborrelarver, højst uappettilige at skue, for os, men af dem betragtede som noget særdeles delikat. Imidlertid løb de, med deres tunge Byrder — indtil 70 Pund — anbragte paa Hovedet, afsted uden at ænse Skrænterne eller den brændende Sol. Støt gaar det frem fra Etape til

Etape, d. v. s., saa længe de da ville. For deres stadige Raab er: »Matabisch!«, som betyder: Drikkepenge, og hvormed de forstaa: Tobak, Salt, Klæde o. s. v., o. s. v. Vi Hvide ere ikke vant til dette evindelige Tiggeri; vi giv 1. Gang, ogsaa 2. Gang, men 3. Gang blive vi arrige og smide Enhver ud af Chimbekken, der nævner det frygtelige Ord »Matabisch«. Saa risikerer man imidlertid let, at Fyren gør Strike og forsvinder.«

»Naa, nu lidt mere om selve Rejsen.«

»Alt gik godt de første 8 Dage. Saa blev 2 Mand af Rejseselskabet syge, en svensk Underofficer og jeg. Vore 4 Kammerater ventede en Dag, men kunde saa ikke blive længer, gik videre, og med dem fulgte alle Bærerne.«

»Der laa nu vi to Patienter ganske alene med alt vort Habengut i hele 6 Dage, og det var en drøj Tid, ikke mindst for mig, som aldrig havde været syg før, og oven i Købet maatte vi undvære enhver Hjælp. Det værste var med at faa Vand. En Nigger blev lykkelig første Gang, vi forlangte noget at drikke, ved at faa en lille Smule Tobak for at hente os 10 Potter Vand. Næste Dag vilde han have for det samme Arbejde en stor Smule Tobak og tredje Gang en

Broen over Lukungalloden ved Luvituku.

(Le Mouvement Antiesclavagiste. 1901.)

Oliepalmer paa Karavanvejen ved Kimbongo.

(Efter Thonner.)

svenske Ledsager fra forrige Post syg, og en anden Kammerat, som fulgte med mig i hans Sted, havde kun Kræfter nok til at naa 1 Dagsmarche frem, hvorefter han alter maatte lægge sig. Portørerne, der saa, hvor afhængige vi vare af dem, truede paany med at forsvinde, og trods mine vertlagte Prin-

Skandinaver i Congo.

Favn Klæde = 5 Fod indigoblaa Stof = en Hønes Værdi. Forbitret stirrede jeg paa ham og spurgte paa godt Dansk, om han ikke ønskede lidt mere for Ulejligheden, og begyndte saa ikke Skurken ganske mistænkeligt at fæste sine Øjne paa mine Marchestøvler og mit hvide Tøj. Saa jog jeg ham ud; men Vand hentede han ikke mere til mig.«

»Først 7. Dag vare vi i Stand til at faa fat i nye Portører og kom saa afsted. Svage og usle slæbte vi os videre til næste Station. Men tænk, saa laa vore 4 Kammerater der, deres Portører vare borte, og trods alle Anstrengelser var det ikke lykkedes dem at faa nye.«

»Med mine 15 Bærere var jeg rede til at fortsætte næste Morgen. Men nu blev min

cipper maatte jeg ødsle Masser af »Matabisch« paa dem for efter 3 Dages fornyet Standsning atter at kunne tiltræde Marchen. Det værste var dog, at vore Levnetsmidler slap op; den sidste Dag f. Ex. bestod vor Føde af Pickles og Vand.»

»Den 16. Marts naaede vi Léopoldville.«

Det var jo ingen lystelig Rejse, Marcussens og hans Kammeraters, og der er talrige Sidestykker til den. De Allerfleste, som i hine Tider gik syge hjem eller mistede Livet, hentede Knækket paa Karavanruten. Og saa var Ulykken den, at man i Léopoldville, hvor de Nyankomne efter de overstaaede

Strabadser skulde samle Kræfter til deres fremtidige Færd, ofte var særdeles slet forsynet med Levnetsmidler, i alt Fald hyppigt var henvist til i længere Tid næsten udelukkende at leve af Konserver, der ikke altid kunne holdes gode i Varmen. Intet Hold Skandinaver gik det dog vist værre end de 13, der 6. Januar 1898 forlod Anvers. Holdet bestod af 5 danske Officerer — Premierløjtnant *Tvermoes* og Sekondløjtnanterne *R. Andersen*, *Bendixen*, *Jespersen* og *Luja* —, 2 danske Sergenter — *Due* og *Guldberg-Jensen* —, 4 svenske Underofficerer —

Hårleman, *Haage*, *Lindahl* og *Sporre* — og 2 svenske Styrmand, *Dalstein* og *Falk*. Efter 6 Maaneders Forløb vare kun 3 af dem, *Jespersen*, *Lindahl* og *Sporre*, tilbage i Congo; *Tvermoes*, *Bendixen*, *Hårleman* og *Haage* vare da døde; *Lindahl* er død senere.

At der fra Regeringens Side forøvrigt alt i disse Aar gjordes store Anstrengelser for at forsyne og instruere de nye Embedsmænd, kan ikke bestrides. Som Exempel

De katolske Søstres Kapel ved Sainte-Marie de Kimuenza.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1901.)

N'Lemfu.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

herpaa henvise vi bl. a. til Tillæg II bag i Bogen, der gengiver en »Instruktion for Statens Agenter paa Rejsen Tumba—Léopoldville«.

Med Hensyn til selve den Egn Udseende, gennem hvilken Banen og den søndre Karavanrute sno sig, skal til, hvad der fremgaar af de foranførte Smaaskildringer blot endnu tilføjes, at Landet væsentligt er leret Bjergland, bevoxet med Græs og forkrøllede Træer. Bjergene have for det meste langstrakte Former og afrundede Toppe. Hist og her er der Skovstriber, navnlig i Dalsænkningerne. Landsbyer

er der faa af lige ved selve Banelinien. Fra Luvituku fører Karavanvejen stadigt op og ned og er derfor meget anstrengende; dog lønnes man ofte for sin møjsommelige Kravlen opad ved herlig Udsigt over grønne Dale og mod fjerne Bjerge. Landskabet beholder samme Karakter til hinsides Inkissifloden, hvor Jordbunden bliver sandet, Skovene større og tættere og Landsbyerne tillige hyppigere.

Patrene de Vos og Brielman i N'Dembo.
(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1899.)

fant, Forsøg, som tidligere ikke have haft tilfredsstillende Resultater, er beskæftiget med Indrettelsen af en *Automobilvej*, hvortil Terrainforholdene ikke skulle være helt ugunstige. Enkeltheder om denne Rute, paa hvilken Arbejdet maa være meget besværligt, foreligge ikke for Offentligheden. Svensk-Amerikaneren, Tømreren *J. Lincoln* fra Canada, er ansat ved Arbejdet.

Idet den Rejsende overskrider Inkissi, er han, »administrativt« set, allerede ikke længer i »Katarakterne«, men har nu betraadt den sydlige, folkerige Del af Distriktet eller Provinsen *Stanley-Pool*. Det er Egne, hvor baade katolske og protestantiske Missionærer, som vi alt vide, i mange Aar Side om Side med hinanden og, som det lader til, i indbyrdes god og glædelig Forstaaelse, have udført et stort Arbejde og hvilke de derfor, ligesom de svenske Missionærer i Katarakterne-Nord, paa en Maade have givet deres særegne Præg. En hel Del smukke og velindrettede Stationer, hvoriblandt særligt bør nævnes *Kisantu*, *Lemfu*, *Dembo* og *Kimuenza*, have belgiske Jesuitter bygget her ved Floderne *Inkissi* og *Lukaya*. *Kimuenza* alene huser for Tiden 15 Missionærer. I *Kisantu* bor den apostoliske Præfekt for Kwango, *Banckaert*. Mange Billeder derfra have vi ikke formaaet at opdrive, men nogle enkelte hosstaaende Fotografier ville give Læserne lidt Begreb om de belgiske Missionærer og om Byggemaaden paa Stationerne. Ogsaa de katolske Missionærer have jo talt mange Martyrer i deres Virksomhed. Novemberhæftet

Karavanvejen *Kimpese*—*Makuta* eller *Luvituku*—*Makuta* og derfra over *Tumba Mani* videre Øst
Karavanvejen og Automobilvejen til Kwango.
distriktet, der ikke har saa stor Interesse for os, skulle vi ikke opholde os ved. Det er paa denne Strækning, at Belgieren, Major *Carton*, der har opholdt sig i Indien og bl. a. har givet sig meget af med Forsøg paa at afrette den afrikanske Ele-

esse for os, skulle vi ikke opholde os ved. Det er paa denne Strækning, at Belgieren, Major *Carton*, der har opholdt sig i Indien og bl. a. har givet sig meget af med Forsøg paa at afrette den afrikanske Ele-

af disse Missionærers Tidsskrift: »*Le Mouvement Antiesclavagiste*« (siden 1903 er Navnet forandret til »*Le Mouvement des Missions Catholiques au Congo*«) angiver deres samlede Tab fra 1888—1903 til ialt 64 Mænd og 15 Kvinder. Af Mændene tilhørte alene 25 Scheuts Missionærer, 13 vare »hvide Fædre«, 7 Jesuitter, Resten af forskellige andre Ordener; blandt Kvinderne vare 10 barmhjertige Søstre.

Det er Redaktionen af det nævnte Tidsskrift, hvilken vi — paa elskværdig Foranledning af Chevalier *Charles de Wyels* i *Louvain*, Præsident for Selskabet »*Oeuvre des Missions Catholiques au Congo*« — skyldte mange af de smukkeste og bedste Clicheer, som vi have kunnet byde denne Bogs Læsere.

De Indfødte ere højlig forbausede — skriver en Missionær

Baptistmenigheden i Kinjila samlet foran det nye Kapel.

(Af Aug. Broholm: »Kinjila og Kifwa.«)

MISSIONÆR BROHOLMS GRAV I KINJILA.

(Efter Aug. Broholms: »Kinjila og Kifwa.«)

Indskriften, i Negersproget, lyder i Oversættelse saaledes:

•Emanuel Broholm blev født i Danmark i Juli paa Dagen 31 i Aaret 1858, døde i Kinjila i November paa Dagen 25 i Aaret 1891.•
Nedenunder et Bibelvers (1. Joh. 3, 16.).

hjem — over den vidunderlige Forandring, som er foregaaet med Inkissiegnen i de forholdsvis faa Aar, Missionærene have virket her. T. Ex. ved Kisantu, hvor nu Stationens talrige Bygninger prange med deres røde Mure og blaa Tage, der var der, det have Negrene set med deres egne Øjne, for en halv Snes Aar siden ikke andet end Busksteppe. »Den Hvide kom«, sigte de, »gravede i Jorden og lavede Teglsten, gik ind i Skoven og fældede de store Træer, som han lavede til Planker, og det første Hus stod der, som man kom og saa paa som paa et Mirakel. Ti, tyve andre Huse, endnu smukkere og endnu større, kom hurtigt til. Og saaledes bleve de ved, de Hvide, som Bien og Myren og Termitten bygge de Huse og atter Huse. Det er deres Livsformaal!«

Da Danskerne *Emanuel Broholm* og *Frederiksen* i Febr. 1890 fra Banza Manteka og Palaballa ankom til *Kinjila*, havde ingen Missionærer endnu bosat sig i denne Del af Landet. Fra *Kinjila* kunde man nogenlunde let komme i Forbindelse med 22 Landsbyer i Omegnen. Missionærene opsløge deres Telt, *Frederiksen* rejste saa til Stanley-Pool for at erholde Tilladelse af Distriktskommisæreren til at bygge Stationen, og *Broholm* begyndte sin Virksomhed alene med en lille Skole paa 8 Drengene. Han kom snart, navnlig ved lidt Lægevirkosomhed, paa

De protestantiske Missionærer i Inkissi- og Lulla-Egnene.

god Fod med Indbyggerne, der kaldte ham »Nganga ambuka« : Præsten, der helbreder.

Han maatte gøre alt Arbejde selv ved sine Drenges Hjælp. Et godt Aars Tid efter Ankomsten var der alt bygget 8 Huse, lagte omkring en stor aaben Plads, hvorfra 4 Veje førte, mod Øst til Landsbyen *Kinjila*, med Nord til Stanley-Pool, mod Vest til *Lukungu* og mod Syd. Husene vare af Træ, Ler eller Græs. I Oktober 91 skrev han hjem:

De dansk-norske Baptisters Stationer *Kinjila* og *Kifwa*.

»Jeg flyttede ind i mit eget Hus sidste Lørdag; der er meget fint og hyggeligt nu. De Indfødte slaar sig for Munden af Forbauselse, naar de kommer ind, og de ved ikke, om de tør sætte sig

Aarsfest paa Baptistmissionsstationen Kifwa.
(Efter Aug. Broholm: »Kinjila og Kifwa«.)

paa Gulvet. Et saadant Hus med Glasruder har de dog aldrig set, især Kvinderne, Børnene og de gamle Høvdinge.»

Efter 1 $\frac{1}{2}$ Aars Ophold i *Kinjila* døde *Broholm* og ligger begravet i Missionsbygningens Have. Over Graven staar en Sten, rejst for Penge, indsamlede af Søndagsskolebørn i Danmark. Efter ham havde *Frederiksen* Stationen, indtil man valgte *Kifwa* til Hovedstation, hvor saa *Frederiksen* og Hustru fortsatte Virksomheden fra 98 i Forbindelse med Ægteparret *Nielsen*, til Fru *Sina Nielsen* døde i 1901 og hendes Mand rejste syg hjem for ikke mere at vende tilbage. *Frederiksens* ere nu atter alene dernede.

Paa den søndre Karavanvej finder man, saa vidt vides, 4 skandinaviske Grave. I *Luvituku* døde i 94 svensk Søkapitajn *Östberg*, ved *Kingo* i 95 med 1 Dags Mellemlum de to svenske Rejsekammerater, Kobbersmeden *C. Karlbom* og Maskinisten *J. A. Björkberg*, ved *Tampa* i 1897 norsk Løjtnant *J. M. M. Linn*, Alle paa Rejsen ind i Landet.

Skandinaver, omkomne paa den sydlige Karavanvej *Matadi*—*Léo*.

Svensk Kaptajn
J. C. F. Östberg.
† i *Luvituku* 29/1 1894.

Östberg, fra *Cimbrishamn* gik ud fra *Anvers* 9/11 93, gik 9/12 fra *Matadi* — gjorde altsaa hele Turen til Fods —, over *Mpozo*, *Bembisi*, kom over *Lufu* i *Kano*, maatte hyppigt vade gennem Vand og

Moradser indtil Songololo, hvorpaa til Kimpese Marchen blev endnu besværligere, idet han hvert Øjeblik maatte passere gennem Floder og Sumpe. Nytaarsaften naaede han syg Luvituku og blev liggende i en Hytte her, til han udaandede af Feber 10. Febr.

Karlbom var fra Stockholm. $\frac{1}{2}$ 95 afsejlede han fra Belgien sammen med 3 Landsmænd, Maskinisterne *A. S. Dahlberg* og *Björkberg* fra Malmö og *Mollberg* fra Göteborg. Han døde 1 Mils Vej øst for *Kingo* $\frac{29}{8}$ s. A.

Björkberg, som var fulgt med ham, døde sammesteds Dagen efter, den $\frac{21}{8}$ 95.

Forøvrigt døde ogsaa *Mollberg* faa Maaneder senere.

Linn, Student fra Christiania 89, værnepligtig Sekondløjtnant i det norske Trainkorps, havde opholdt sig 1 Aar i Amerika, hvor han maatte kæmpe meget for Tilværelsen. Vendte saa hjem, studerede en Tid lang Jura og var ansat paa et Sagførerkontor og derpaa i Sommeren 95 Inspektør ved Bade- og

Norsk Lieutenant Linn.

† ved Tampa $\frac{1}{8}$ 97.

Kuranstaiten Eidsvold, hvor han traf Dr. *Munch-Søegård* og ved Samtaler med ham fik Lyst til at gaa til Congo. $\frac{1}{4}$ 97 forlod han Anvers. Familien havde et fornøjet Brev fra ham fra Bruxelles og et Brevkort fra Madeira, senere ingen Efterretninger. Han døde af Solstik ved Tampa $\frac{18}{8}$ 97. *Linn* var en glad Sjæl med et lyst og let Humør, uforfærdet og ærlig. Ltnt. *Rahbek*, som paa Rejsen op i Landet i Januar 98 førte en Karavane fra Gongolo til Léo, skriver $\frac{1}{4}$ 98 i et Brev hjem fra Stanley-Falls, i hvilket han skildrer sine Oplevelser paa Rejsen, følgende: »Ad samme Rute, som jeg var paa, førte ifjor en ung norsk Officer ligeledes en Karavane. Den 8. (18.?) Maj, en Dag, det var skyet og Solen ikke var særlig slem, kom han til en lille Bæk, kun 5 Minutters Gang fra den Station, hvor han skulde overnatte. Han kølede sit Hoved i Bækkens Vand og gik et Øjeblik med Hatten i Haanden, men faldt død om, før han naaede Stationen. Saa haardt straffes her en lille Uforsigtighed! Jeg bad en Bøn ved hans Grav for ham og hans, for Eder og for mig selv. Ens Grav hernede bliver som Regel der, hvor man falder.« Heller ikke *Rahbek* anede den Gang, i hvilken Grad disse Ord skulde komme til at passe paa ham selv.

Ved at overskride Inkissi har man fremdeles passeret den Grænselinie indenfor hvilken den portugisiske Indflydelse

i forløbne Aarhundreder har gjort sig gældende paa denne Kant af Landet. Det portugisiske Element spiller i det hele kun en ringe Rolle paa Congostatens Gebet, men har sat sig talrige Spor blandt Mussorongoer og Bacongoer i Form af forskellige fra Portugisernes Levemaade stammende Skikke og fremfor alt i Negrenes Sprog. Ikke alene findes der her, som man ser af Kaartet, og hvad der ikke kan vække Forundring, mange portugisiske Stednavne, men ogsaa ere talrige Benævnelser fra Portugisisk gaaede over som almindelige Ord i daglig Tale mellem de Indfødte, naturligvis dog mest paa de Omraader, paa hvilke man har Forbindelse med de Fremmede. Vi behøve blot at minde om Benævnelsen »Capita« paa Arbejdsformænd og Portørernes Førere. Særlig ejendommeligt er det, at en Mængde portugisiske Fornavne ere almindeligt i Brug selv blandt Bacongoerne, der dog indenfor Paavirkningssfæren bo længst borte fra Havet. Belgieren *de Hert* meddeler i »La Belgique Coloniale« 1897 en Del Exempler paa Negerfornavne, der stamme fra Portugisisk og benyttes af denne Negerstamme. Morsomt er det med alle disse sorte »Dom«er og »Dona«er:

Ndomingieri = portug. Dom Domingos. Ndozwan = Dom João. Ndomaluela = Dom Manuel. Ndutomi = Dom Antonio. Ndupetelo = Dom Pedro. Ndupaul = Dom Paolo. Ndombaxi = Dom Sebastião.

Sporene af Portugisernes Herredømme i Nedre-Congo.

Ndoximan = Dom Simão. Ndonfonso = Dom Affonso. Nduderiko = Dom Henrique. Dona Madia = Dona Maria. Dona Jiabele = Dona Isabel. Dona Julante = Dona Juliana. Dona Galassa = Dona Graça.

Det er jo ogsaa en bekendt Sag, at Benævnelsen »Negerkonge«, som jævnligt bruges om de mere velhavende Negere, kun er en uheldig Oversættelse af den portugisiske Betegnelse »Principe« paa disse Mænd, paa hvem knapt en Gang Benævnelsen »Høvding« altid passer.

Forresten nyde Portugiserne gennemgaaende kun ringe Anseelse blandt de øvrige

En Missionsstations Negre vende hjem fra Brændehugning.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

Europæere i Congo. Hele den nedre Flod er saaledes rig paa Faktorer, bestyrede af de saakaldte *Aviados* (»Folk, der ere i Knibe«). Det er portugisiske **Aviados.** Købmænd, der paa Kredit erholde Varer fra et eller andet europæisk Handelshus og saa drive Byttemhandel med de Indfødte. Deres Moral staar meget lavt — ofte er det ligefrem deporterede Forbrydere —, der føre et ynkeligt Liv i elendige Straahytter uden anden Føde end Ris, Palmeolie og tørret Kabliau, og der fortælles smukke Ting om deres Bedragerier og Umenneskelighed. I et Brev, dateret *Nelunga*, den 9/8 1887, meddeler Kapt. *Juhlin-Dannfelt* følgende lille Prøve paa, hvad en saadan Aviado kan finde paa:

»Nieuwe Afrikaansche Handelsvennertschap« havde to Faktorer med portugisiske Forstandere.

I Nærheden af dem fandtes et portugisisk Faktori. De to Aviados bragte nu en betydelig Mængde Elfenben, der tilhørte det hollandske Handelshus, over til sidstnævnte Faktori og indberettede til Banana, at en Ildsvaade havde ødelagt Oplaget. Da de saa mærkede, at man anede Uraad, ryddede de en Snes Negre, besværlige Vidner, af Vejen ved Drukning eller Gift; en Kvinde, der boede sammen med dem, angav dem imidlertid for at hævne en hende tilføjet Uret. Ejeren af det portugisiske Faktori førtes til Lisboa, men — frikendtes. Det samme Held havde vist de to Aviados, da de stilledes for Retten i Loanda.

Den hvide Rejsende, der før møjsommeligt slæbte sig gennem de for ham saa uhyggelige Kataraktegne, stirrer altsaa nu efter 48 Timers Kørsel med Jernbanen udover *Stanley-Pools* blanke Spejl. Den forholdsvis lille Del af Congostaten, Nedre-Congo, ligger bag ham. Begærligt opfanger hans Blik Billedet af nye Egne, af det vældige *Øvre-Congos* Landskaber, dem vi i de følgende Afsnit skulle beskæftige os med.

Bro i Nedre-Congo.
(Efter *Voyage au Congo*.)

SKANDINAVER

i CONGO.

Af
Oberstløjtnant
H. JENSSEN-TUSCH.

DET NORDISKE FORLAG.
BOGFORLAGET.
ERNST BOJESEN.

SYVENDE AFSNIT.

SKILDRINGER

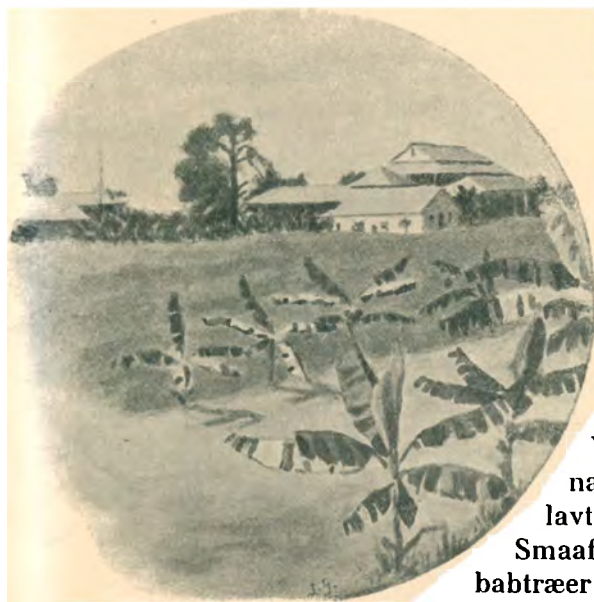
FRA

STANLEY-POOL, KWANGO, KASSAI OG LÉOPOLD II'S SØ.

EFTER VORE CONGOFARERES BREVE OG DAGBØGER.

XXII.

Stanley-Pool. Léopoldville med nærmeste Omgivelser. Brazzaville.

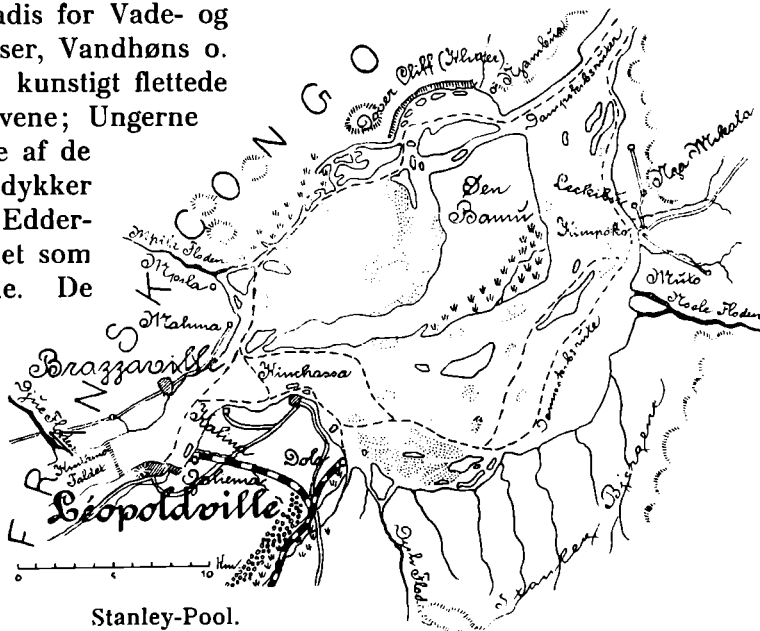
Parti af Léopoldville.
(Efter Fot. tilh. Kapt. G. Jessen.)

SOM i en uhyre Mølledam staa Congo-
flodens Vande opstemmede i *Stanley-
Pool*, inden de gennem Kry- **Stanley-
stalbjergenes endeløse Snævringer Pool.**
som gennem lige saa mange vældige Stigbord
væltet ud i Nedrefloden og derfra i Atlan-
terhavet. Naar man Syd fra passerer Ran-
den af *Stanleybjergene*, som denne Del af
Krystalbjergene kaldes, ligger den store, aabne
Vandflade udbredt for Ens Blikke, begrænset
nærmest Tilskueren af et 7—8 Kilometer bredt
lavt Græsland, der gennemstrømmes af en Mængde
Smaafloeder. Græslandet med dets Grupper af Bao-
babtræer fortsættes helt rundt om Poolens østlige Side
og har her til Baggrund et nydeligt Landskab af skov-
klædte Høje. Til venstre løbe Bjergene baade paa belgisk
og fransk Side tæt ud til Floden, og lige i det sydvestlige

Hjørne tumle Vandmasserne gennem det første af Livingstonefaldene, *Ntamo* (Kintamo) = *Faldet*, saa Larmen fra deres Kamp med Klipperne som en stedsevarende Torden høres milevidt bort; her var det, at Damperen »Ville de Verviers« knustes den 3. April 1895 med Wissmann og Wennerstrand. Paa Poolens 3—4 Mile fjerne Nordside skimtes undertiden »*Dover Cliffs*« hvide Klinter, opkaldte saaledes efter Klinterne ved den engelske Kanal.

Poolen, der ligger 293 M. over Havfladen, er opfyldt af Øer, 17 i Tallet, af hvilke den største, *Bamu*, er 13 Km. lang, og af mange synlige eller skjulte Sandban- **Øen
Bamu.**
ker, der i høj Grad besværliggøre Sejladsen. *Bamu* er en umaadelig Sivmark, gennemskaaren af enkelte bugtede Vandveje med kun ganske svag Strøm. Foruden de mægtige Sivplanter, som skyde op af Floden, er der her den rigeste Flora af Vandplanter,

der paa store Strækninger bedække Vandfladen i flere Favnes Dybde, dannende en sammenhængende, men gyngende Grund, paa hvilken endog enkelte Buskvæxter kunne finde Rodfæste. Her er et sandt Paradis for Vade- og Svømmefugle: Marabustorke, Ibiser, Vandhøns o. s. v. o., s. v. En Mængde smaa, kunstigt flettede Fuglereeder hænge omkring i Sivene; Ungerne og Æggene ere ivrigt efterstræbte af de Indfødte. Paa de aabne Steder dykker af og til en Krokodil op. Store Edderkopper hoppe omkring paa Vandet som Tudser, stærkt jagede af Fiskene. De andre, mindre Øer ligne Bamu i Udseende. Desuden danne Papyrus- og andre Vandplanter, hvis Rødder have sammenfiltret sig til en saa fast Masse, at man kan gaa paa dem, en Mængde smaa svømmende Øer, der ideligt skifte Standplads. Flodheste er der mange af i Poolen, og Elefanter og Bøfler

Stanley-Pool.

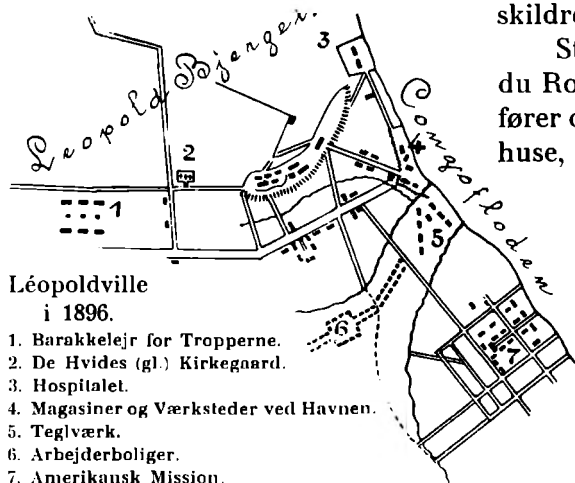
Idyl paa Congo-floden ved Léopoldville.
(Fot. tilh. Mask. Chr. Christensen.)

svømme hyppigt fra Land ud til Øerne og tilbage. Paa Bamu lever der til Stadighed meget af det større Vildt, navnlig Antiloper og Bøfler.

Tæt ved Ntamofaldet, opad Léopold-poldbjergets stejle Skraaning ville. og paa den flade Strand ved Foden af Bjergets Nordside ligger Byen Léopoldville, de Indfødtes Kintamo eller Ntamo, Hovedstationen i Distriktet Stanley-Pool, Knudepunktet for hele Færdselen til Vands og til Lands mellem Nedre- og Øvre-Congo, som Følge deraf det vigtigste Punkt hinsides Katarakterne i hele Congo-staten, i lange Tider endog udset til Landets Hovedstad.

Endnu midt i Halvfemserne maatte Léopoldville, trods sin smukke Beliggenhed, betragtes som et mindre tiltalende Opholdssted, anlagt, som det var, uden Plan, slet bygget og nogle Steder beliggende paa lav, sumpet Grund. I 96 var der tilsammen kun 4 Beboelseshuse og 7 Magasiner af Sten — det var den danske Maskinist Rolund, der havde bygget det første Murstenshus i Léo —, 10 Boliger af Træ, 2 af Ler, 2 Værk-

steder af Ler, af hvilke kun 6 vare tækkede med Zink, Resten med Græs. Men i de senere Aar er der ogsaa her gjort store Anstrengelser for at forbedre Forholdene, og i 1901 skildre belgiske Blade Byen saaledes:

Léopoldville
i 1896.

1. Barakkelejr for Tropperne.
2. De Hvides (gl.) Kirkegård.
3. Hospitalet.
4. Magasiner og Værksteder ved Havnen.
5. Teglværk.
6. Arbejderboliger.
7. Amerikansk Mission.

Statens officielle Bygninger ligger langs »Avenue du Roi-Souverain« (»Kongens Allee«), der fra Værfterne fører op ad Mont Léopold. Heroppe findes en Del Jernhuse, tilhørende »Det Røde Kors«, Fængslet og Baraklejren for Tropperne. Lidt længere henne paa Bjerget ligger Handelselskabet »C. C. C.«s Bygninger (»Compagnie du Congo pour le Commerce pp.«); det var her, det første Faktori ved Poolen laa, og Stedet kaldes derfor endnu af de Sorte »Mapeza« (☉: »det store Stykke Tøj«). Forøvrigt have Byens tidligere Hytter lidt efter lidt vejet Pladsen for smukke Murstenshuse, hvoriblandt kunne nævnes Statsinspektørens Bolig, Posthuset, Officerernes og de ligestillede

Embedsmænds Messe, Havnekaptajns Bolig og en Del Faktorer og Privatvillaer. Ligeoverfor Messen knejser Frihedsmonumentet med Kong Léopolds Buste — se Afbildningen Side 50 —, og rundt omkring den ligger forskellige Boliger for Statens Embedsmænd. Gennem Byen gaar der en prægtig Allee af Mangotræer.

Mellemrummene mellem Husene ere næsten overalt fyldte med Plantninger, navnlig Bananer. Léo har Bolværksplads med dybt Vand, Dokker og Reparationsværksteder for Skibene, god Forsyning med Drikkevand, en dækket Torvehalle, en Banegaard, en Havnebane og elektrisk Lys i Gader og Bygninger, Telegraf- og Telefonforbindelse med Matadi og Boma og op ad Landet med Coquilhatville. Foruden for Led af den højere Administration er den Sæde for en Domstol og for en Biskop.

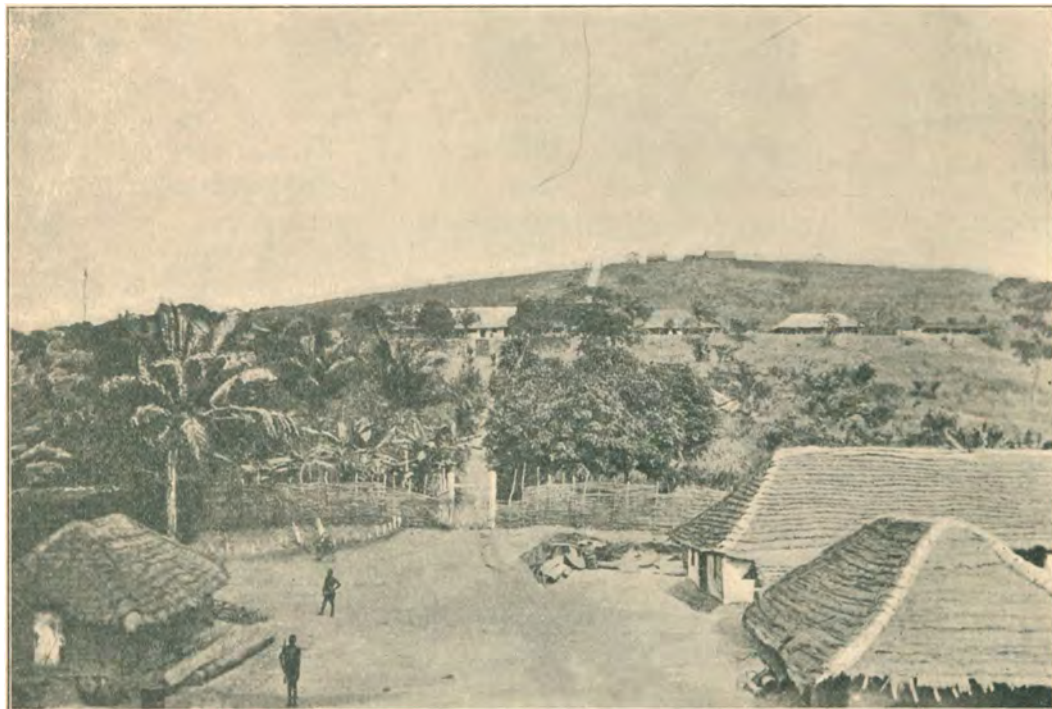

Udsigt fra Léopoldville over Stanley-Pool.
(Fot. tilh. Maskinmester Chr. Christensen.)

Léopoldvilles Havn er altid fuld af Liv. Intet Under, da det jo netop især er som Station for de henved 80 Floddampere, der besejle Øvrefloden og dens Bifloder, at Byen har sin store Betydning. Derfor er den altid af en Skandinav besatte Stilling som »Capitaine du Port« (Havnekaptajn) her en meget ansvarsfuld og ofte meget besværlig Post.

Den beklædes for Øjeblikket af dansk Kaptajn *G. Jessen*. I og omkring Havnen ere for Tiden beskæftigede omtrent 60 Hvide og henved 5000 sorte Arbejdere.

Ialt har Léo c. 100 hvide og maaske c. 6000 sorte Indbyggere. Farveafvekslingen i Befolkningen er saare rig. Man træffer alle Nuancer, alle Typer: Ægyptere, kun lidet mørkere end Europæerne, kulsorte Sudanesere, lyse, kaffebrune Zanzibaritter, Kannibaler fra Indre-Congo med spidst filede Tænder, Bapotoer med tommehøje Tatoveringer o. s. v., o. s. v. Omegnens Beboere ere nu mest Batekéer, der have fordrevet eller undertvunget de oprindelige Indbyggere af Wamfumustammen.

Léopoldville, set fra Congofloden (1896).
(Fot. tilh. afd. Lint. Schou.)

Den højest maalte Temperatur i Léo har været omtrent 37° Celsius (April), den laveste omtrent 16° (Juli), den absolute højeste Temperaturforskell, man har iagttaget, altsaa 21° . Maanedernes Middelmaksimum varierer mellem $32,9^{\circ}$ i Oktober og $27,3^{\circ}$ i Juli, deres Middelforminimum mellem $21,6^{\circ}$ i Marts og $17,5^{\circ}$ i Juli. Aarets Middelmaksimum er $30,8^{\circ}$, dets Middelforminimum $20,8^{\circ}$. De varmeste Maaneder ere Marts, derefter April, derefter Februar; men Heden mildnes ofte paa denne Tid ved heftige Regnskyl. Juli Maaned repræsenterer en fuldstændig Vinter paa Grund af sin lave Temperatur. Det regner mest i November, Marts og April, og Regntiden karakteriseres navnlig ved særdeles mange Regndage og talrige, af elektriske Udladninger ledsagede Uvejr. Selve Regnen er ikke altid saa overordentlig stærk, men optræder hyppigt som mange Byger paa samme Dag, og næsten alle tætte Byger ere ledsagede af Uvejr

eller i det mindste af Torden. Tornadoerne kunne i Léo vise en aldeles paafaldende Voldsomhed; i April 1891 ødelagde en Tornado saaledes en stor Del af Stationens Bygninger og Bananplantninger.

Belgierne paastaa, at Byen Léo ikke er særlig usund, og at der i saa Henseende ingen Forskel er paa Forholdene oppe paa Mont Léopold og ved Foden af dette. Man har dog i sin Tid paa Lægen, Dr. *Mense's* Raad, paa Grund af hyppige Tilfælde af svære Febre og Hematuri, rømmet Bjergets øverste, for Blæsten stærkt udsatte Del. Af de mange Dødsfald, som stadigt have fundet Sted paa denne Station, skyldes imidlertid en stor Del den

Léopoldville, set oppe fra Léopoldbjergets Skraaning (1898).
(Efter Thonner.)

Omstændighed, at Léo var og er Gennemgangspunkt for Rejsende, der, udmattede af Anstrengelserne paa Karavanturen fra Matadi, naaede dertil paa Vejen til Øvrelandet, eller for Folk, der fra det Indre sendtes syge ned til Kysten eller til Europa.

Af en særlig Aarsag bliver nu Léo navnlig ofte et langvarigt og ufrivilligt Opholdssted for den allerstørste Del af disse Sidste, og denne særlige Aarsag er Lokalautoriteternes Mistænksomhed her ligeoverfor Patienterne eller Rekonvalescenterne, en Mistænksomhed, der ofte specielt retter sig mod de Fremmede. Hematurien og Dyssenterien ere nemlig paa Grund af deres Tilbøjelighed til at komme igen den hyppigste Anledning til Hjemrejse midt i eller i Slutningen af 1. Terme; men netop ved disse Sygdomme hænder det jævnligt, at de Angrebne, efter en lang Rejse, tilsyneladende ere helt restituerede, naar de naa Léo, hvor saa Myndighederne ikke sjældent nægte dem Tilladelsen til at fortsætte Rejsen

eller i alt Fald søge at forhale denne. Norsk Dr. *Berge* hævder bestemt, at man i Léo i hans Tid øvede en alt for utilbørlig Kritik ligeoverfor de Stakler, som, efter at have udstaaet legemlige og sjælelige Lidelser af en Art, man herhjemme ikke kan sætte sig ind i, endelig nærmede sig det Maal, der for dem stod som den eneste Redning, Europa. Dr.

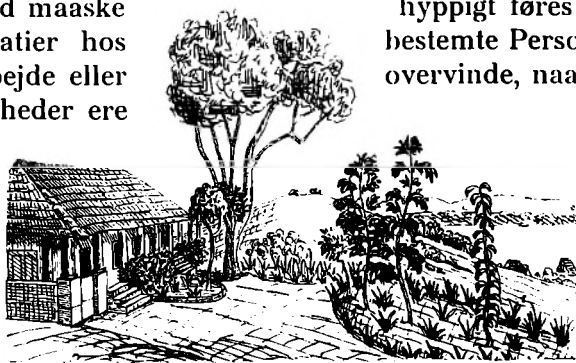

Avenue du Roi Souverain (Kongens Allee) i Léopoldville.
(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1901.)

Berge kunde ikke frigøre sig for det Indtryk, at denne Kritik, i det mindste i de Dage, først og fremmest søgte at ramme Skandinaverne, og han har Beviser for, at Følgerne af den flere Gange vare skæbnesvangre. Hvis Forholdene i saa Henseende ikke have forandret sig, bør der — siger Doktoren — protesteres mod en Handlemaade, der hviler paa en saa umotiveret Tankegang som den, at Patienter af fremmed Nationalitet paa Forhaand skulde være »cartiers«. Selv fik Dr. Berge i Léo en i Form af en Undskyldning given Forklaring om, at hans lange Ophold der skyldtes en ren og skær Misforstaaelse.

Imidlertid gælder det samme sikkert her som ved de fleste Klager over Congoforhold: Bebrejdelseerne bør retfærdigvis ikke i al Almindelighed stiles til Autoriteterne som saadanne, da det ikke er disse, der principmæssigt »forfølge« Mænd af den ene eller anden Nation. Derimod kunne de ubehagelige Forhold maaske tilbage til Skinsyge eller forudfattede Antipatier hos ner, hvis Indflydelse det ikke er let at modarbejde eller de paa Grund af Afstand og andre Omstændigheder ere uden virksom Kontrol.

Ved Siden af, hvad der her er fremsat, maa det dog endelig paany gentages, at Forsyningsforholdene i Léopoldville før Jernbansens Aabning ofte vare aldeles fortvivlende. Dannfelt blev i Oktober 1890 2 Gange syg der af Feber, efter hans Mening paa Grund af daarlig Føde i Forbindelse med Overanstrengelse; ogsaa Lægemidler var der den Gang knapt af, og havde han ikke selv haft en Forsyning af Chinin med fra Europa, var han bukket under; trods sin Svaghed drog han 25. Okt. nævnte Aar til Kinchassa, hvor han plejedes omhyggeligt af Delcommune og atter kom sig. Men selv endnu i 1902 bevirkede blot den Omstændighed, at Oceandamperen »Stanleyville« med sin Ladning af

»Société Anonyme des Produits Végétaux du
Haut Kassai«
i Léopoldville (20/4 1898).
Haandskitse af Kmdt. Jenssen-Tusch.

Konserver m. m. strandede ved Axim, at man led Nød baade i Léo og i endnu langt højere Grad paa mange mindre Stationer højere oppe i Landet, naar Omgivelserne ikke kunde levere fornødne Levnetsmidler.

Derfor ere Markederne særligt af stor Vigtighed for en saa stor Station som Léopoldville, navnlig dog med Hensyn til Forsyningen for den sorte Befolkning. Paa Markedsdagene er der stor Tilstrømning til Léo af Sælgere fra hele Omegnen. Kaptajn *von Irgens-Bergh* fortæller lidt herom:

»Jeg har nogle Gange været oppe at se paa Markedet, der holdes hver 4. Dag paa en Plads udenfor Byen. Paa denne Plads er der en stor Fold med Risgærde omkring — jeg troede først den var til Geder — og et stort Straatag paa Pæle. Omegnens Høvdinge have forpligtet sig til at levere et bestemt Antal Chickwanguéer og bringe ialt c. 30,000 Pund hver Markedsdag; de faa 5 Mitakos for et 4 Punds Brød. Alle de Mænd, Koner og Drengene, der arbejde for Stationen, erholde da hver Gang

Havnekaptajnens Bolig i Léopoldville.

(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1901.)

hver 3 Brød, Konerne desuden 1 for hvert mindre Barn.»

»En Time, før Markedet begynder, komme de Indfødte, sætte sig paa Jorden og udbrede deres Varer foran sig paa en Maatte. Der er røget Fisk, Tobak, Frugter og talrige Lækkerier af et saa afskyeligt Udseende, at en Europæer maatte være meget sulten for at smage paa disse. I Folden samles de, der handle med Sukkerrør og Grøntsager. Under Taget ligge de 5—7000 Brød og de, der have bragt dem. Et Hornsignal lyder, og Markedet begynder, d. v. s. alle de Hundreder af Soldater, Arbejdere, Kvinder og Boyer, der have staaet pakkede sammen udenfor Folden, begynde at købslaa. De raabe alle i Munden paa hverandre til Sælgerne om at faa Sukkerrør at gnaske paa, og der er nu saadan en Larm, at man ikke kan høre Ørenlyd, ja, ikke en Gang høre Hornsignalet paa 20 Skridts Afstand.»

»Morsomt er det at se en Kone, der sidder paa Jorden og varmer en Gryde med Palmeolie over en lille Ild. Naar den er kold, er den stiv. Nu hældes den varm paa Flasker,

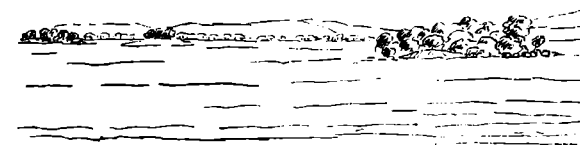
Soldater af »Force publique« i Léo inden Afgang til Nilen.

(De to Hvide ere de senere afdøde belgiske Kmdtr. Adam og Kops.
(Fot. Ulh. Kmdt. Chr. Holm.)

idet Køberen danner en Tragt af sin Haand. Naar Flasken er fuld, tørrer Køberen Haanden af i Haaret. Men passer han ikke paa, lader Konen paa Vejen op til Flasken det halve løbe af Skeen, og det er mærkeligt, saa dreven hun er deri.«

»Efter et Par Timers Forløb slutter Markedet. Sælgerne strømme da ud til den usle Arbejderlandsby tæt ved for at blive af med Resten af Varerne, og Straffefanger begynde at slæbe Brødene ind til Léo, hvor de henlægges paa aaben Gade for at uddeles om Aftenen.«

Fra Toppen af Mont Léopold er der en henrivende Udsigt, først over Léopoldville selv, dernæst mod Nord over Floden til Fransk Congos Hovedstad *Brazzaville* og mod Øst til Landsbyen *Galiema*, hvor Léos Banegaard ligger, og længere bort over *Kinchassa*, over Poolen med Øen Bamu og over *Dolo*. Landsbyen *Galiema*. *Galiema* hed oprindeligt *Kintamo* eller *Ntamo*, hvilket Navn de Indfødte have

Kinchassa, set ude fra Poolen (29/4 1898).
Haandtegning af Kmdt. Jenssen-Tusch.

overført paa Léo; dens nuværende Navn stammer fra den i Stanleys »Congofloden« omtalte Elfenbenshandler *Ngalyema*, den tidligere Batekeslave, der havde opkastet sig til Høvding i denne Egn og som, efterat han først havde trukket Stanley frygteligt op, og efterat han forgæves havde forsøgt at

skræmme ham bort fra *Kintamo*, blev hans og Belgiernes lydige Undersaat. I *Galiema* er der et engelsk og to portugisiske Faktorier og tæt ved findes store Kaffeplantager, der tilhøre Staten. Mellem Léo og *Galiema* ligger et Teglværk, der forsyner Léo med udmærkede Sten. Iøvrigt er Léo omgivet af Skov og Savane. Jordbunden er leret med meget Sand.

Fra *Galiema* fører en bred og flot Allee til *Kinchassa*, Sædet for to store Handelsehuse, det belgiske »S. A. B.« (»Société Anonyme Belge«) og det hollandske »N. Kinchassa. A. H. V.« (»Nieuwe Afrikaansche Handels-Vennootschap«). Her er ogsaa en Mission og en Øvelseslejr for »Force publique«. *Kinchassas* Beliggenhed er i mange Retninger langt gunstigere end Léos, og Mange holde derfor paa, at Hovedstationen ved Stanley-Pool skulde have været lagt her og ikke, hvor Léo ligger. *Kinchassa* er desuden en af de smukkeste Congostationer, man

kan se, og navnlig tager den sig nydeligt ud fra Søsiden. Der findes rummelige Bygninger, mest af Ler med Straatag. »S. A. B.«-Direktørens Bolig har dog et mere stilfuldt Ydre og er af Træ ligesom Spisesalonen; den ligger højt midt imellem vældige Baobabtræer. De øvrige Huse ere spredte over et stort Areal og omgivne af store aabne Pladser, der fejes hver Morgen, og ere indbyrdes forbundne med brede Veje, begrænsede af højt, tæt Græs, Palmer og tropiske Frugttræer. Det hele ligner en Have eller Park. Værksteder og Værft ligge ved Floden, der her flyder med rivende Fart og er saa bred, at man kun kan iagttage *Brazzaville* med Kikkert. Der er mange Slanger i *Kinchassa* og særligt mange Insekter, der kunne være overordentlig generende om Aftenen, naar man har tændt Lys. Iøvrigt anses Stationen for ret sund og har oftere været benyttet som Rekreatiionssted.

»Société Anonyme Belge« eller »S. A. B.« *Kinchassa*.
Haandskitse af Kmdt. Jenssen-Tusch.

Paa Østsiden af Stanley-Pool ligger den tidligere Post *Kimpoko*. Om Livet her i

80erne og om de omboende Negeres Færd og Sæder — Indbyggerne i *Leckibu*, *Nga Mikala* og det noget fjernere *N'Gumu* — findes udførlige Meddelelser i »Tre År i Congo«, i hvis 2. Afsnit Ltnt. *Pagels* fortæller om en Strid med de Indfødte der, medens **Kimpoko**. Ltnt. *Gleerup* i 3. Afsnit skildrer sit Ophold som Postchef i Kimpoko fra April til November 1884 og specielt om alle sine »Palavere« med den storpralende *Gambiele* og andre Høvdinge. Det vilde lige saa lidt være muligt i forkortet Skikkelse i en blot nogenlunde tiltalende Form at gengive disse som de fleste andre udførligere Skildringer i omtalte Værk. Saaledes som de findes der, fængsle de ved hele Selvoplevelsens Friskhed og ved den iøjnefaldende Ædruelighed baade i Iagttagelser og i Fremstilling; men vore Læsere ville kun faa et tilfredsstillende Udbytte ved selv at gøre sig bekendt med Bogen.

Vare vi nu ikke i Stand til foran at berette om enhver Skandinav, der har gjort Tjeneste i Nedre-Congo, dels fordi vi savne Oplysninger om dem Alle, dels forøvrigt ogsaa, fordi Pladsen ikke vilde have tilstedet det, stiller Forholdet sig naturligvis i saa Henseende

Kinchassa.

(Efter »Voyage au Congo«.)

endnu vanskeligere, naar det drejer sig om dem, der gik til det langt mere vidtstrakte Øvre-Congo. I Overensstemmelse med vort Arbejdes Formaal skulle vi dog netop her, mens vi dvæle ved Stanley-Pool, give Hovedmassen af de Oplysninger, vi have faaet samlet om Skandinaver, der gjorde Tjeneste ovenfor Katarakterne.

**Skandi-
naver i
Øvre-
Congo.**

Vi begynde med blandt de ældste skandinaviske Pionerer endnu en Gang at nævne *Albert Christophersen*, Stanleys første Ledsager heroppefra, og *Karl Olsen*. Christophersen er hvert Øjeblik paa Scenen i Stanleys Skildring »Congofloden«; Olsen døde jo i Léo 6. Sept. 1888 og ligger begravet paa den gamle Kirkegaard der. Men saa følger en lang Række, nu velkendte Navne: Løjtnant *Sundvallson*, der kun opholdt sig ialt c. 2 Maaneder ved Poolen og ved Bab Njalis ved Djuefloden i nuværende Fransk Congo, før han maatte gaa syg hjem; *Pagels* og *Gleerup* af Trekløveret fra »Tre År i Congo«; Kaptajn *Dannfelt*, der dog kun opholdt sig i Léo i sin 3. Terme i kort Tid paa Gennemrejse til og fra Kwango; Løjtnant *Ling-Vannerus*, ligeledes nærmest kun paa Gennemrejse i Léo; Løjtnant *N. E. Andersson*, den første Kaptajn paa »Stanley«, — under mange af de smukkeste Illustrationer i »Tre År i Congo« staar Anderssons Navn — og

Hamberg, Maskinmesteren der ombord; *Schagerström*, N. E. Anderssons Afløser paa »Stanley«, senere Havnekaptajn i Léopoldville, der tilbragte 3 Termer i Øvre-Congo; *Martini*, *Schönberg* og *Hagemeister*; Løjtnant *Axel Schou*, der døde 6. Sept. ombord paa »Ville de Paris« ved Kwamouth og begravedes i Léo; *H. Hansen*, tilsidst Maskininspektør i Léo, men syg hjem og død hjemme; Maskinmestrene *Oluf Petersen*, *Relin* og *G. A. Gustavson*, af hvilke de to Sidste begge skulle være døde paa Øvrefloden; Skibstømrer *Steenström*, der fuldendte den første Ophalingsbedding i Léo; Kaptajn *Ernst*; Maskinmester *Arthur Feddersen*; Kaptajn *H. S. L. Madsen*, *Schagerstrøms* Afløser paa »Stanley«; Maskinmestrene *Amdrup* og *C. A. C. Christensen* samt *C. H. Friström*, død i Irébu, og *Nyholm*, død i Basoko; gamle Kaptajn *Andersen* (R. C.) og hans Rejsefælle, Maskinmester *Børqlum*, der ligger begravet i Banana; Maskin-

Svensk Søkaptajn
N. E. Andersson.
Den første Fører af »Stanley«.
(Se Side 187.)

mestrene *Lissner*, *Olufsen*, *J. V. Petersen*, *Scharffenberg* (den senere Købmand i Matadi) og *Stoffregen*; Kaptajn *Duhst*; Maskinmestrene *Nebelong* og *Stoll*, begge døde i Hjemmet; Kaptajn *Georg Jessen*, nu Havnekaptajn i Léopoldville; Maskinmester *Bruun*, død hjemme; Kaptajnerne *Freiesleben*, dræbt ved Tshumbiri, og *Ludvig Koch*; endelig Maskinmester *Siercke*, der døde under Hjemrejsen paa Havet.

Af de yngre nordiske Congofarere — dem fra 90'erne — skulle vi derefter opregne Alle, om hvilke vi med Vished kunne angive, at de have opholdt sig i det øvre Flodgebet, og derhos, først og fremmest for de Af-dødes Vedkommende, saa vidt muligt, ligeledes her tilføje ganske korte Notitser om deres Congofærd. Navne, man forgæves

Svensk Maskinmester
Relin.
† 7/3 1895.

Skandi-
naver ved
Flodsej-
lads og
Skibs-
byggeri i
Øvre-
Congo.

maatte søge nedenfor, ville temmelig sikkert være at finde i Tillæg I bag i Bogen, og specielt vil dette gælde dem, om hvem vi kun have meget sparsomme Meddelelser.

Forrest sætte vi nu Alle, der vare knyttede til selve Flodsejladsen.

I 1890 vides at være komne til Øvre-Congo: Søkaptajnerne *H. P. Andersen* og *S. V. Kalhauge*, Maskinisterne *J. G. E. Meyer*, *L. J. Jørgensen*, *O. C. G. Petersen* (kalder sig nu *Graschitz-Petersen*), *A. N. Rolund*, *C. E. Berntsen*, *L. O. Olsen* og *A. C. Hildebrandt* samt Skibstømrer *V. C. Petersen*. Det var lutter Danske.

Om *Olsen* er givet Meddelelse foran.

Danskerne
Duhst, Axel Schou og Schönberg.
Fotograferede af Schou i Matadi 7/11 1890.
(Fot. tilh. Kapt. Duhst.)

Lige i Aarets Begyndelse — $27/1$ — gik *Julius Meyer* ud for Staten. Han var en Søn af afdøde Amtsforvalter, Justitsraad M. i Maribo. Han ansattes i Léo som Mester paa »Ville de Verviers« paa Rejser til Brazzaville og Kimpoko, var derefter en kort Tid Chef for Værfterne og Magasinerne, saa 1. Mester paa den nye »Ville de Liège« med Station i Basoko og gik derpaa, syg af Dysenteri, hjem til Europa i Nov. 90 sammen med Lissner. Sejlede senere paa tyske Dampere, tog i 93 tysk Maskinistexamen i Bremen. $2/10$ 96 bragt syg af Tyfus i Land til Epidemihospitalet i Frederikshavn fra tysk S/S »Vesta«; død der $19/11$ s. A.

L. J. Jørgensen og *Graschits-Petersen* gik fra Anvers $25/8$ 90.

Jørgensen, fra Vester Aaby ved Faaborg, ud for Staten, var først i 4 Maaneder Mester paa Skibe til Brazzaville, Kinchassa, Lukoléla, kom senere til Ubangi under *Van Gèle*, hvor han afløste Chr. Christensen. Hjem i Eftersommeren 91. Bor nu i Frederiksværk.

Dansk Maskinmester O. C. Graschitz-Petersen.

Graschitz-Petersen, fra Hjallesø paa Fyn, ud for Staten, kom $1/8$ 90 til Matadi og sendtes strax, ukendt, som han var, med Forholdene,

til Lufu for at reparere den derværende Hængebro. I Léo blev han meget alvorligt syg af Feber, men plejedes omhyggeligt af den amerikanske Baptistmissions Chef, Dr. *Sims*, og kom sig paa 4 Dage. Efter en Maanedes Ophold i Léo kom han til at indtage en Særstilling, idet han, forsynet af Kapt. Martini med en ganske ejendommelig Instruktion

om Vejen, fik Ordre til som Skibsfører at gaa med »Ville de Verviers«, til Lusambo med Souslieutenant *Rom*, med en Accraneger som Maskinpasser og 18 Bangalaer som Mandskab og Brændehuggere. Han gjorde derefter i de paafølgende 3 Aar udelukkende Tjeneste som Skibsfører, dels paa fornævnte Dampere, dels paa enkelte Rejser paa »Ville d'Ostende« og »Ville de Gand«. I 93 et halvt Aar hjem i Orlov. 2. Gang ud $9/8$ 93 som Maskinmester I, førte atter Skib og erholdt $9/4$ 94 daværende højeste Grad for Skibskaptajner, d: Souslieutenant's Grad. Sejlede fra Léo afvexlende paa Lusambo og Équateur—Zongo. Efter fuldendte 2 Termer hjem $12/8$ 96. Nu Værkfører paa Carl Petersens Fabrikker i Kjøbenhavn.

Ikke faa fortræffelige Amatørfotografier har Hr. Graschitz-Petersen velvilligt overladt os til Afbenyttelse.

Rolund var en Tid lang i Australien, inden han, samtidigt med de to Foregaaende, gik i Congostatens Tjeneste. I Léo lavede han ny Bedding til »Ville d'Anvers«, et nyt Værkstedsskur og byggede, som sagt, det første Murstenshus paa denne Station, arbejdede ved Reparationer paa forskellige Dampere og satte »Ville de Charleroi« og »Ville d'Anvers« i Vandet. Syg ned til Kysten i Marts 91, hjem fra Congo i Juli s. A. Portræt, se foran Side 305.

Berntsen gik $10/8$ 90 ud for Staten sammen med Kapt. Boye, var da Overmaskinassistent i Flaaden og alt 43 Aar gammel. Strax efter Ankomsten til Léo sendtes han med Dampere »Stanley« under Schagerström og med Ltnt. Øst og Maskinist L. J. Jørgensen til Zongo. Paa Vejen deltog man i Hævnen over Mordet paa Freiesleben. Fra Zongo gik det nogle Dage videre i Kanoer, af hvilke den ene kændte med al deres Proviant, med Posten og med hele Forraadet af Perler og Messingstænger. Syg hjem i Okt. 90. Nu i Kjøbenhavn, pensioneret fra Flaaden.

Kaptajn *H. P. Andersen*, fra Lem pr. Skive, Reserveløjtnant i Flaaden, afgik fra Anvers med »Bundesrath« $1/8$ 90. Sejlede en kort Tid som »Second« med »Héron«, Kapt. Wright, paa Nedrefloden

Dansk Maskinmester J. G. E. Meyer.
† i Frederikshavn $29/11$ 1896.

Dansk Maskinmester C. E. Berntsen.
(Efter Fot. tilh. Lt. Schou.)

og fik saa $\frac{1}{6}$ Ordre til at gaa til Léo. Meget syg af Feber paa Karavanvejen, plejes godt i Léo af Martini, men er stadigt syg paa sine Smaature paa Poolen, hvorfor han efter nogle Maaneders Forløb sendes ned til Kysten. Paa Vejen atter et heftigt Feberanfald med Vildelse i Lukungu. Hjem fra Banana i Dec. med Lissner og Meyer. Saa atter 2 Maaneder syg i Anvers og kunde ikke en Gang taale at tage hjem til Danmark pr. Jernbane. Senere Styrmand paa »Georg Stage« og sejlet paa Island, nu Bogholder i Kjøbenhavn.

Kaptajn *Kalhaug*, Søn af Organist, Professor K. $\frac{28}{11}$ 90 ud for Staten. I $2\frac{1}{2}$ Maaned ansat under Kapt. Boye. Til Léo midt i Apr. 91 efter 33 Dages besværlig Karavanrejse. Afløser først Maskininspektør H. Hansen i Léo, saa ombord paa »Ville de Charleroi« paa Rejser i Poolen, saa Fører af »A. I. A.« paa Equateurville og Zongo. Derefter i $1\frac{1}{2}$ Aar Station i Basoko med Rejser paa Aruwimi, Lomami og Falls. Havde nær mistet sin lille Damper, da han faldt i et af Araberne lagt Baghold; de fjendtlige Geværkugler gik tværs gennem Skibets tynde Plader. Syg af Malaria og Dyssenteri til Léo i Dec. 92. Ordre til at opmaale Floden mellem Manyanga og Isangila; dette sker i aaben Kano i 6 Uger og nedbryder yderligere hans Sundhed. Til Boma medio Febr. 93. Ansøger og erholder Afsked $\frac{1}{6}$ 93. Nu Styrmand paa »Red Star« Liniens Skibe; bor i Liverpool.

Aage *Hildebrandt*, fra Søllerød, Søn af Handelsgartner H. sammesteds, gik ud for Staten $\frac{2}{11}$ 90. Naaede efter 18 Dages slem Karavanmarche Léo. Paa Værksted her og saa Mester paa »Ville de Liège« under gamle Andersen. 5. Juni 91 sank Damperen paa Lomami, og det tog 6 Maaneder at tage den op. Hentedes 1. Juledag til Basoko, men blev syg og gik ned til Léo, hvor han ansattes paa Værkstederne. Forholdene med Hensyn til Fødemidler vare da saa skrækkelige her, at man formeligt sloges om Maden og tiggede hos Missionærene. Af den usle og utilstrækkelige Kost fik Hildebrandt Dyssenteri, og da der ikke var Plads paa nogen Damper, og han ikke kunde holde Livet ud i Léo, gik han hjem og naaede Danmark i Aug. 92. Nu er Hildebrandt i Brooklyn, hvor han har en meget smuk Stilling ved en stor Maskin-Fabrik.

Danskerne Søkapt. S. V. Kalhaug og Maskinmester P. C. Bendixen.

mestre Danskerne *P. C. Bendixen*, *A. E. Rasmussen*, *J. M. P. Wiggers*, *P. F. E. Kruse*, *H. W. E. Kaas*, *H. P. Hansen*, *E. E. Tegner*, *A. C. E. Høyer*, *J. A. C. Henrichsen*, *A. W. C. Lundberg* og *N. Gregersen*.

Om *Ussing* og *C. A. Jørgensen*, der begge endnu ere i Congo, samt om *von Jessen* og *A. E. Rasmussen* er fortalt foran; om de Øvrige kan meddeles:

Bendixen, hvis Forældre vare fra Tønderegnen, kom først ud, nemlig fra Ostende $\frac{21}{1}$ 91 med en stor, smudsig Damper, »Belgian Prince«. Han var sammen med Kapt. *Ussing* engageret for Selskabet »S. A. B.«. Fra Matadi lagdes Vejen over Vivi til Isangila og videre i aaben Baad til Manyanga. $\frac{29}{3}$

naaedes Léo og Kinchassa. Først Mester paa »August Beernaert«. Rejste senere paa Ubangi Uellé og Kassai. Hjem $10/8$ 92.

Wiggers, fra Sorøegnen, fulgtes $10/8$ 91 til Congo med W. Poulsen og A. E. Rasmussen, men for »S. A. B.«. Sejlede 2—3 Maanedere med »Princesse Clémentine«, laa lige saa længe syg i Kinchassa og vendte hjem $16/6$ s. A.

Bøcher, Søn af afdøde Kontorchef i Marineministeriet, Overkrigskommissær B., gik ud for »S. A. B.« $10/8$ 91. Er først i nogen Tid Styrmand paa »Reine des Belges« under Tjulin, men sendes saa til Øvrelandet, hvor han gør Tjeneste ombord paa »Auguste Beernaert« og »Princesse Clémentine«. Syg hjem i Juli 92. Nu i England.

Kapt. *P. A. Petersen* gik ud for Staten $14/7$ 91, førte »Stanley« og »Ville d'Anvers« mellem Léo og Falls og paa Kassai, bragte paa en af disse Rejser under Araberkrigen Kmdt. Chaltin med Tropper op ad Lomamifloden og var flere Gange i Fægtning. Hjem, meget syg af Malaria, $17/10$ 93. Nu ansat i Frihavnen.

Dansk Søkaptajn
P. A. Petersen.

nu hos Ballin & Sønner.

H. P. Hansens Ledsager paa første Nedtur, *E. E. Tegner*, var en Broder til Overretssagfører V. Tegner og til Kunstneren, Professor H. Tegner. De to Rejsekammerater havde en højst ubehagelig Marche ad Karavanvejen. $12/10$ naaede Tegner, der altsaa gik ud for »S. A. B.«, overanstrengt og udmattet, Kinchassa og laa saa syg her i 12 Dage under den elendigste Pleje; $10/10$ ankom Hansen, som var bleven syg tilbage, i Hængekøje, funden paa den bare Jord, forladt af sine 3 Negere, der havde stjaalet hans Proviant og havde fortsat Rejsen, medtagende hans Køje. Begyndelsen var fremdeles ikke lystelig. Dansk Maskinist Kruse var død ganske kort i Forvejen; $9/11$ kom Kapt. Bøcher dødssyg ned med »Auguste Beernaert«, $22/11$ Olufsen syg ned med »Princesse Clémentine«, $2/12$ dansk Maskinist Høyer, $10/12$ dansk Kapt. Jørgensen, $20/12$ dansk Maskinist L. Olsen syge Vest fra; $21/12$ 92 fulgte H. P. Hansen, Tegner og Olsen deres syge Landsmænd, Olufsen og Høyer, et Stykke paa Vej ad

Dansk Søkaptajn J. B. Ussing
med en af sine Boyer ombord i Damperen.

H. P. Hansen, fra Sønderborg, tog $10/8$ 91 med S/S »Niger« fra Anvers i Selskab med Bülow og Tegner. Baade han og Tegner vare engagerede af »S. A. B.« Han var Mester ombord paa »Auguste Beernaert«, da den bragte Hodisters ulyksalige Expedition op ad Lomami. En Tid lang var Hansen laant ud til Staten ombord paa »Ville de Bruxelles«, Kapt. G. Jessen. Med Direktør *Thierry* var han paa »La France« i Busira, Tschumbiri og paa Kassai for at anlægge Faktorier, men maatte $12/8$ 94 gaa hjem, meget lidende af Benhinde- og Muskelbetændelse, Følger af et Skorpionstik; fulgtes hjem med Prmlt. Støckel. Ud igen $9/10$ 94, atter for »S. A. B.«, og var da under Kapt. Ussing paa »Princesse Clémentine«. Hjem $10/4$ 96, lidende af Nervegigt. Derefter i Kjøbenhavn paa Aldersro Bryggeri og

Dansk Maskin-
mester
H. P. Hansen.

Karavanruten til Matadi; faa Dage efter kom Meddelelsen om Kapt. Kochs Død i Kwilu o. s. v., o. s. v. Imidlertid, Tegner var en uforsagt og robust Natur, med vældige Legemskræfter, og han holdt ud. Til- lige talte han fortræffeligt Fransk, da han i mange Aar havde sejlet med franske Skibe fra Marseille paa Indien. Han var ialt 2 Gange i Congo. I 1. Terme, indtil $29/8$ 94, arbejdede han først i Kinchassa — en Elsasser, en haard og hensynsløs Mand, var Maskinchef der for Selskabet — paa Fuldførelsen af Damperen »Archiduchesse Stéphanie« og kom $30/8$ 92 med denne, der førtes af Belgieren Carlier, op til Falls; til- bage i Kinchassa $31/7$; $30/8$ afsted til Lusambo, $27/11$ atter i Kinchassa; Nov.—Jan. 93 2. Rejse til Falls. April— Juni 93 3. Rejse med »Roi des Belges«, dansk Kapt. C. A. Jørgensen, til Falls, hvor Kampen med Araberne var i fuld Gang; deltog i flere Fægtninger; derefter Arbejde i Kinchassa eller Rejser paa Øvreffoden,

Dansk Maskinmester E. E. Tegner.

† ombord paa dansk Damper »Nordland« i Anvers $15/4$ 1899.

engelske Kaptajn og 1. Styrmand bleve søsyge, og de danske Kaptajner maatte hjælpe 2. og 3. Styrmand; et Par Redningsbaade kølsprængtes af Søerne, og Signalkanonen gik overbord. Henrichsen kom saa sammen med Gustavson til Léo, hvor han arbejdede paa Værkstederne, til han i Juni 92 maatte gaa syg ned til Kysten sammen med Hildebrand. I Forening lagde de i Kwilu en Krans paa Kapt. J. P. Kochs Grav. I Boma og i Banana opholdt han sig kortere Tid inden Hjemrejsen, sidstnævnte Sted i Selskab med Yde, om hvem han fortæller, at han vakte Negrenes Beundring ved sin fænomenale Skydefærdighed. Hjem i Selskab med G. Jessen ombord paa »Lulu Bohlen«. Efter Hjemkomsten i 3 Aar paa et Jern- støberi i Holbæk, saa i 7 Aar paa Fabrikken »Vulcan« i Maribo; nu i Kjøbenhavn.

Kaptajn *Albert Tilly*, hjemmehørende i Nakskov, gik ogsaa ud fra Anvers $6/11$. Efter 14 Dages Ophold i Boma rejste han videre op til Léo. Han deltog tilligemed G. Jessen med »Ville de Bruxelles« i Anlæg- gelsen af Savværket ved Lukoléla; var der $1\frac{1}{2}$ Maaned. Derefter kom han til Ubangi, hvor han førte »En Avant« fra Maj 92—Marts 94. Saa atter til Léo, hvor han havde »Ville d'Anvers«, til L. R. Koch kom ud, derpaa en »Délivrance«. $3/4$ 95 hjem fra Congo. Ved sin Hjemkomst skænkede han hele sin store

Kassai og Sanga med samme Damper og med »Ville de Paris«, med hvis skrækkelig slette Maskine han led gruelige Kvaler. I 2. Terme, for Staten, fra $6/8$ 95, sendt med »Princesse Clémentine«, under Ussing, til Kassai indtil Febr. 96; derefter gentagne Rejser til Kassai, Falls, Ubangi og Léopold II's Sø; midt i denne Terme var han gaaet over i Statens Tjeneste, da »S. A. B.« overdrog sine Skibe til Staten. Gik hjem $25/8$ 98, men døde kort efter Hjemkomsten til Europa, $15/4$ 99, i Anvers ombord paa dansk Damper »Nordland«. Foruden at være en praktisk ualmindelig dygtig Mand, var han i Besiddelse af en betydelig Begavelse. Han har efter- ladt sig en konsekvent gennemført, udførlig Dagbog over hele sin Congofærd, et af de bedste og absolut interessanteste af de Arbejder af denne Art dernede- fra, der ere komne os for Øje.

Høyer, ligeledes ud for »S. A. B.«, forlod Anvers $1/10$ 91 sammen med Kaptajnerne C. A. Jørgensen og J. P. Koch, der døde i Kwilu, Maskinist L. O. Petersen, paa 2. Udrejse, og Gundersen. Var dels i Kinchassa, dels paa »Général Sandford«, men sendtes allerede i Marts 92 syg ned til Kysten og gik $29/4$ tilligemed Olufsen hjem igen med engelsk Damper »Akassa«; Olufsen døde ombord. Høyer nu ansat paa Kjøbenhavns Søforter.

Henrichsen, Søn af en Købmand i Maribo, engage- redes for Staten $27/10$ og forlod Anvers ombord paa »Akassa« $6/11$ 91. Blandt Passagererne vare bl. A. ogsaa Kaptajnerne Tilly og N. P. C. Jensen, samt Maskini- sterne Bønnelycke og Lundberg tilligemed G. A. Gustav- son, der døde i Équateur, og 51 Italienerne. Vel ude af Kanalen fik man en voldsom Storm i 5 Dage, baade den

etnografiske Samling til Nationalmusæet i Kjøbenhavn, for hvilken anselige og værdifulde Gave han høstede Dr. Sophus Müllers varme Tak. Samme Aar forsøgte Tilly i Forbindelse med

Dansk Søkaptajn A. Tilly.

Konsul, Grosserer Charles Christensen at danne et dansk-vestafrikansk Handelsselskab. 9 ansele københavnske Handelshuse tegnede sig hvert for et Bidrag af 500 Kr. til Udsendelse af Tilly tilligemed en handelskyndig Agent for nærmere at undersøge Betingelserne for en mulig Afsætning af danske Handelsvarer dernede; men Forholdene i Congo vare endnu for usikre til, at der kunde rejses tilstrækkelig Stemning for Foretagendet, som det derfor ikke lykkedes at bringe paa Benene. Et Forsøg paa at opnaa Ansættelsen af en dansk Konsul i Congo havde ikke bedre Held. Kaptajn Tilly sejler nu i hjemlige Farvande, for Tiden som Fører af »H. C. Andersen«.

Lundberg, ligeledes ude for Staten, kom ombord paa »Ville de Bruxelles«. Sejlede ogsaa paa Ubangi—Bomu paa »En Avant« under Tilly. Tjente sine 3 Aar ud og gik i Sommeren 95 til Capstaden og fik Ansættelse i Minerne i Moddersfontein. Var hjemme under Boerkrigen, men er nu atter i Sydafrika.

Endelig kom af Passagererne med Decemberdamperen fra Anvers 3 danske Skibskaptajner og 2 danske Maskinister til Congo.

Først var der *Sabinus Aagaard*, Søn af en Urlekræmmer Ludvig Aagaard i Kjøbenhavn. Gik ud for »S. A. B.« og var først »Second« hos

L. R. Koch paa »Princesse Clémentine«, senere hos Belgieren Carlier paa »Archiduchesse Stéphanie«.

Hjem Febr. 93; betalte selv sin Rejse for at slippe bort.

Fremdeles var der Kaptajnerne *Ipsen* og *P. L. Larsen*. Om disse se Tillæg I.

De to Mestre vare føromtalt *Olsen* og *Gregersen*.

Gregersen, fra Thorup i Thisted Amt, ud for Staten, var Teltkammerat med J. P. Koch paa Karavanvejen. Efter Kochs Død naaede han sammen med Ipsen og P. L. Larsen, hvis Bærere vare løbne fra dem, til Stanley-Pool. Var 1 Aar paa Værksted i Léo, gjorde saa en Rejse paa Kwango med »Stanley«, Kapt. Hagemeister, en anden Rejse paa Kassai med samme Damper under Kapt. Hoppenrath og var derefter $\frac{1}{2}$ Aar i Land. Kom saa ombord paa »Ville d'Anvers«, Kapt. P. A. Petersen, og for med ham paa Falls, til Petersen gik syg hjem og afløstes af L. R. Koch. Med Koch sejlede han dernæst paa Falls, Zongo og Kassai, til ogsaa denne Kaptajn blev syg og afløstes af Tilly, med hvem Gregersen saa gjorde 2 Rejser til Falls, hvorefter Koch igen fik Damperen. Afløstes selv af Svenskeren Wennerstrand og gik hjem $\frac{1}{11}$ 94 sammen med C. A. Jørgensen, Bønnelycke og Lundberg.

Om *Kistner*, *Kruse* og *Kaas* senere hen; de døde alle i Øvre-Congo.

I 1892 kom op til Øvrefloden de danske Skibskaptajner *A. Neergaard*, *C. W. H. Gøtze*, *N. C. Christensen*, *W. Andersen*, svensk Skibskaptajn *A. W. Hoppenrath*, dansk Kaptajn *H. Lindholm-Kurtzhals*, svensk Kaptajn *C. A. N. Berthelius*, de danske Maskinister *C. P. Schmidt*, *E. V. W. Lüneburg* og *H. C. Nielsen*, de svenske Maskinister *N. Alexanderson*, *C. O. A. Eklund*, *J. A. Forsell* og *G. A. Pettersson*, de norske

Dansk Maskinmester
J. A. C. Henrichsen.

Dansk Maskin-
mester
A. W. C. Lundberg.

Dansk Maskinmester
N. Gregersen.

Maskinister *O. Karstensen* og *L. A. Hansen*, samt Svenskeren, Skibstømrer *F. E. Ek*, endelig Slesvigeren, Maskinist *L. Keller*.

Oplysninger om *Hoppenrath*, *Lindholm-Kurtzhals*, *Schmidt*, *Eklund* og *Forsell* ere alt givne.

Neergaard, Søn af General *Neergaard*, kom ud $\frac{1}{1}$ sammen med *Schmidt* og ligeledes for Staten, men vendte alt hjem efter 1 Aars Forløb og sejler nu mellem Nordamerika og China.

Gøtze, fra Hillerød, ud for »S. A. B.« $\frac{11}{16}$ 92, havde først »Auguste Beernaert«, var senere »Second« paa »Archiduchesse Stéphanie« hos *Carlier*, tilsidst paa *Beachen* i Léo. Syg hjem $\frac{27}{16}$ 93.

N. C. Christensen, fra Bangsbostrand, ud for Staten $\frac{9}{16}$ 92, var først 3 Uger i Boma. Blev paa Karavanvejen syg i *Inkissi* og laa her i 13 Dage i haard Feber i en *Chimbek*, medens Bærerne løb bort; derefter 2 haarde Febre i Léo, hvortil han først var naaet 35 Dage efter *Afmarchen* fra *Matadi*. 3 Maaneder senere med *Hagemeister* ombord i »*Stanley*«, hvor begge Kaptajnerne vare syge, paa Rejse til *Kwango*. Fik derefter *Hematuri*, var meget daarlig og sendtes til *Banana* for at samle Kræfter. 3 Maaneder senere op igen for at overtage »*Ville de Bruxelles*«; atter syg, atter til *Banana* og derfra hjem $\frac{26}{16}$ 93. Har endnu en *Leverlidelse*. Fører af »*Fox I*« under *Grønlandske Handel*.

Dansk Maskinmst.
E. V. W. Lüneburg.
† i *Kinchassa* $\frac{12}{16}$ 1893.

Lüneburg fra *Kjøbenhavn*, frekventerede som Dreng de *Massmanske Søndagsskoler*, hvor han efterhaanden erholdt samtlige Præmier. $\frac{9}{16}$ 92 ud for »S. A. B.« samtidigt med *Foregaaende*, Kontrakt paa 2 Aar. Fra *Anvers* med »*Lulu Bohlen*«. Efter 22 Dages *Marche* ad *Karavanruten* fra *Matadi* $\frac{2}{16}$ rask til *Kinchassa*, hvor der var knapt med *Føde*. Arbejdede her, til han $\frac{9}{16}$ 93 afgik med den lille Dampers »*Baron Weber*«, der skulde til *Falls*. Den $\frac{9}{16}$ Kl. 9 Form. kæntrede imidlertid *Damperen* og sank med fuld Last. *Lüneburg* var nede i *Maskinrummet*, da *Ulykken* skete, slap med *Nød* og *neppe* op og mistede alt, hvad han ejede: *Klæder*, *Ur*, *rede Penge*, *Møntsamling*, *Papirer*, *Tobak*. Kom derefter til *Bonga* og sejlede paa *Sangafloden*. Klager over, at han saa godt som aldrig faar andet end *Vand* at drikke. Hans sidste *Brev* hjem er dateret *Brazzaville* $\frac{2}{11}$ 93. Han skriver da,

at *Klimaet* frygter han ikke; hver Gang han har været syg, har det været, naar han ikke fik *Mad* nok, og en god *Cognac* har oftere skaffet ham *Feberen* fra *Halsen*. $\frac{2}{16}$ Uge senere dør han i *Kinchassa* efter 3. *Hematurianfald* og af *Mangel* paa *Pleje*. Han var for *Tiden* den flinkeste *Arbejder* der paa *Pladsen*, skriver *Maskinmester Tegner*.

Ogsaa H. C. Nielsen var paa *Nedrejsen* til *Congo* sammen med *N. C. Christensen* og *Lüneburg*. Først var han ansat som 2. *Mester* under *Tegner* paa »*Archiduchesse Stéphanie*«, senere paa *Damperen* »*Dumas*« under *Fart* paa *Ubangifloden*. Hjem efter tilendebragt 2aarig *Terme* $\frac{15}{16}$ 94. Nu hos *Siemens & Halscke*. (Da *Faderens* *Navn* var *Olsen*, blev han af *Belgierne* kaldet »*Olsen*, dit *Nielsen*«.)

Kaptajn W. Andersen var født i *Fredericia*, men havde senere sit *Hjem* hos sin *Halvbroder* i *Kolding*. Rejste ud sammen med *C. B. Jørgensen*, *Edm. Holm*, *Hoppenrath* og *A. P. M. Andersen* (se *Gruppebilledet* Side 306, hvor alle *Rejsefællerne* ere samlede, *Andersen* foran til højre). Ud for Staten. Kommer $\frac{1}{16}$ 92, efter at have haft stærk *Feber* paa *Karavanruten*, til Léo, men faar *Dagen* efter Kl. 5 Eftm. pludseligt *Hedeslag*, snurrer sig et Par *Gange* hurtigt rundt og falder død om paa *Stedet*.

Til *Notitserne* om *Eklund* foran Side 197 føje vi her, at han i 1. *Terme* var ude for »S. A. B.« og i 2 Aar sejlede under *Kapt. Ussing* med »*Archiduchesse Stéphanie*«.

Vi komme nu til den tredie i *Rækken* af de *skandinaviske Søkaptajner* fra 1892, som maa siges at have i særlig *Grad* ydet *Congostaten* *Tjenester*. Det er *Svenskeren*, *Kaptajn C. A. N. Berthelius* fra *Christiansstad*. 1. *Gang* forlod han *Europa* for at gaa til *Afrika* i *Statens Sold* $\frac{9}{16}$ 92 og deltog i denne *Terme* virksomt i *Araberkrigen*, under hvilken han $\frac{10}{16}$ 93 førte et af de *Skibe*, der undsatte *Stanley-Falls*. Efter endt *Terme* hjem $\frac{17}{16}$ 95. 2. *Gang* kom han ud $\frac{9}{16}$ 96, atter denne *Gang* i *Selskab* med sin *Landsmand Hoppenrath*. Men midt i denne *Terme*, i hvilken han led af gentagne *Anfald* af *Hematuri*, blev han $\frac{3}{16}$ 97 for 5. *Gang* syg af nævnte *Sygdom* ombord paa »*Princesse Clémentine*« i Léo, bragtes paa *Sygehuset* og døde den 19. s. M. Han ligger begravet paa den gamle *Kirke-*

Dansk Maskinmester
H. C. Nielsen.

gaard i Léo (Grav Nr. 28). Hans Landsmand, Kaptajn Svinhufvud skrev hjem til hans Moder: »Tro mig, at jag opprikt sørger. Slaget kom hårdt og ovåntadt. Et godt minne lemner han efter sig. Sin plikt gjorde han till det ytterste.« Et Fotografi af Graven, som den saa ud kort efter Jordfæstelsen, ses nedenfor Side 397.

Karstensen kom ud $\frac{11}{10}$ sammen med Forsell for »S. A. B.«, tjente sine 2 Aar og vendte hjem $\frac{11}{10}$ 94.

L. A. Hansen, der ogsaa hørte til dette Rejseselskab, tjente først 2 Aar for »S. A. B.«, kom 2. Gang ud for Staten $\frac{9}{10}$ 95, men maatte gaa syg hjem $\frac{30}{4}$ 97.

Svensk Skibstømrer
F. Ek.

Tømreren *Frederik Ek*, fra Strömstad, gik 1. Gang ud $\frac{9}{10}$ 92 for Staten og tjente 3 Aar. 2. Gang ud $\frac{9}{10}$ 96, men syg hjem $\frac{18}{10}$ 98. 3. Gang ud $\frac{18}{5}$ 99; denne Gang tjent sine 3 Aar. 4. Gang ud $\frac{21}{2}$ 02. Nu »Chef charpentier«, Overskibsbygmester, i Léo. Gentagne Gange dekoreret.

Om *Alexanderson*, *G. A. Pettersson* og *Keller*, der alle døde i Congo, nærmere nedenfor.

I 1893 vides at være komne til Øvre-Congo 4 Søkaptajner, nemlig Nordmanden *H. M. Andreasen*, Svenskerne *E. Alneberg* og *J. C. Mineur* og Danskeren *P. G. Buch*, samt 10 Maskinister, nemlig Danskeren *H. Jensen*, Nordmanden *B. Brodahl*, Svenskeren *V. L. Nyberg*, Nordmændene *P. Wille*, *H. S. Christoffersen* og *G. Ström*, Svenskerne *O. A. A. Kuylenstjerna*, *Erik Jonson*, *J. A. Holmquist*, *O. Lindholm* og *A. S. Pettersson*, dertil endelig en svensk Skibstømrer *Jacobsson*.

Om *Nyberg* og *Jonson* er der foran meddelt nogle faa Oplysninger.

Brodahl, ud $\frac{9}{10}$ 93 for »S. A. B.«, tjente 2 Aar og gik hjem $\frac{17}{7}$ 95.

Christoffersen, fra Christiania, ud $\frac{9}{7}$ 93, var bl. a. paa »Archiduchesse Stéphanie«. Syg hjem sammen med *H. P. Hansen* $\frac{12}{5}$ 94.

Kaptajn *Edm. Alneberg*, Søn af Oberst A., kom ud $\frac{9}{10}$, sejlede som »Second« under *Ussing* i »Princesse Clémentine« og fik Baaden at føre efter ham, men gik 3 Maaneder senere syg hjem, $\frac{30}{5}$ 95. Er nu paa Guldkysten.

Kaptajn *Mineur*, ud sammen med *Alneberg*, tilendebroge 2 Aars Kontrakt for »S. A. B.« og gik hjem $\frac{18}{11}$ 95. Derefter ud for Staten $\frac{9}{4}$ 96, men allerede hjem $\frac{22}{3}$ 97.

Kuylenstjerna, en meget dygtig Mand, kom ud for Staten $\frac{9}{10}$ 93 og hjem $3\frac{1}{2}$ Aar efter. Var bl. a. hos Kaptajn *Lindholm-Kurtzhals* paa »Ville de Bruges« og hos *Koch* og *Tilly* paa en »Delivrance«.

Om *Holmquist* tilføjes, at han efter aflagt Maskinist-examen i Malmö $\frac{9}{10}$ 93 gik fra Anvers for Congostaten, først var 9 Maaneder i Léo og derpaa, som meddelt, sendtes, til Ponthierville (Wabundu) for at sætte »Ville de

Svensk Maskinmester
V. L. Nyberg.

*Liège*s Maskine ind i »Baron Dhanis«. Han sejlede saa som Mester med denne Baad paa Luálaba til $\frac{13}{1}$ 96, da han selv fik Kommandoen over samme, hvilken Stilling han beklædte, til han $\frac{29}{4}$ 99 gik hjem, lidende af Dysenteri. $\frac{1}{1}$ 1900 ud igen som Fører af »Baron Dhanis« til $\frac{29}{10}$ 02, da han beordredes til at assistere belgisk Ingeniør *Van der Maesen* med Opmaalinger af Luálaba, navnlig for at undersøge Mulighederne for en mere vidtgaende Besejling af

Svensk Søkaptajn
C. A. N. Berthelius.
† i Léopoldville $\frac{18}{5}$ 97.

Svensk Maskinmester
J. A. Holmquist.

Floden. Dette Arbejde sluttedes $10\frac{1}{2}$ 03, hvorefter Holmquist gik hjem til Sverige. Han har tjent 3 hele Termer i Congo.

Jacobsson, ude for Staten, var færdig med 1. Terme $1\frac{1}{10}$ 96 og tog dernæst ud igen 2. Gang fra $\frac{9}{4}$ 97— $1\frac{1}{4}$ 00.

Norsk Maskinist
A. Siewers.
† i Kinchassa $\frac{9}{4}$ 95.

Oscar Lindholm, ud for »S. A. B.« $\frac{9}{11}$ 93, syg hjem $11\frac{1}{11}$ 95; 2. Gang ud for Staten $\frac{9}{1}$ 96, hjem efter 3 Aar; 3. Gang ud for »Compagnie Commerciale Congolaise« (»C. C. C.«) $1\frac{8}{5}$ 99, men syg hjem $\frac{9}{10}$ 00. Endelig 4. Gang ud 1901(?) og altert syg af Malaria, hjem $\frac{1}{6}$ 02. Døde November sidstnævnte Aar i Anvers.

A. S. *Pettersson*, ud $\frac{9}{12}$ 93 for »S. A. B.«. Hjem efter endt Terme $1\frac{1}{3}$ 96.

H. *Jensen, Andreasen, Wille, Strøm, Buch*, se Tillæg I.

I 1894 vise vore Notitser os som Tilgang til Øvre-Congo 6 svenske Søkaptajner, V. L. *Neukirk*, N. O. W. *Larsson*, S. A. *Levin*, E. G. R. *Rudebeck* og Å. *Natt och Dag*, 6 svenske Maskinister, A. V. *Carlsson*, A. F. *Mattson*, C. *Platen*, A. C. *Pettersson*, J. E. *Rothlind* og J. E. *Wennerstrand*, en norsk Maskinist A. *Siewers* og en dansk Tømrer S. M. D. *Jensen*.

Larsen er tidligere omtalt. Dansk Løjtnant *Kollek* døde ombord hos ham paa »Stanley«.

Af de Øvrige var Kaptajn *Neukirk* en af de Første, der kom ud det Aar, nemlig $\frac{9}{2}$ for »S. A. B.«; hjem $\frac{9}{4}$ 96 efter endt Terme. 2. Gang gik han ud for Staten $\frac{9}{10}$ 98, førte i Maj 01 »Remorqueur I« (»Bugserdamper I«) og endte sin Terme $11\frac{1}{10}$ 01. 3. Gang altert ud for Staten $2\frac{7}{3}$ 02. Førte i Juli 1903 »Ville d'Anvers« mellem Bumba og Falls.

A. F. *Mattson*, ud $\frac{9}{3}$ i Statens Tjeneste, var bl. a. ansat ombord paa »Ville d'Anvers« under L. R. Koch og under C. A. Jørgensen i Ubangi; her fik han Hæmaturi, og Jørgensen gik paa eget Ansvar med ham til Équateur for at søge Lægehjælp. *Mattson* vendte syg hjem $2\frac{6}{6}$ 96, blev blind og lever nu, siges der, af en Pension paa Sømandshjemmet i Stockholm.

Nordmanden *Axel Siewers*, Broder til Fru Scharffenberg, ud for »S. A. B.« $\frac{9}{4}$ 94, naaede Kinchassa i Slutningen af Maj, var da alt meget medtaget af Karavanmarchen og var næsten altid syg. Arbejdede paa Værkstedet under sin Svoger. Fra en Tur til Ubangi med »Roi des Belges« vendte han tilbage til Kinchassa med vedvarende Feber og døde her $\frac{9}{1}$ 95.

Svensk Maskinmester
J. E. Rothlind.

S. M. D. *Jensen* havde lært Skibsbyggeriet og derefter flakket Verden om, været i Australien som Guldgraver. Farmer i Nordamerika og kom ud $\frac{9}{6}$ 94. Var Postchef i Lukoléla under Schous Fraværelse og derefter Cheftømrer i Léo. Syg hjem $1\frac{8}{6}$ 96, men altert ud $\frac{9}{11}$ 97 og altert syg hjem(?)

S. A. *Levin* ud for Staten $\frac{9}{1}$ 94 og »Second« hos Berthelius, fik saa »Stanley« og gik hjem $1\frac{8}{6}$ 97. 2. Gang ud $\frac{9}{2}$ 98, syg hjem $1\frac{8}{3}$ 99. 3. Gang ud $2\frac{1}{6}$ 99, hjem $\frac{2}{4}$ 00.

Rudebeck ud for Staten sammen med Levin. Var 1. Styrmand hos Lindholm-Kurtzhals paa en Tur med Generalguvernør Wahis, blev syg og maatte gaa hjem $1\frac{5}{11}$ 96.

Samtidigt med Levin og *Rudebeck* kom ogsaa A. C. *Pettersson*, *Platen*, *Rothlind* og *Wennerstrand* op til Øvre-floden, Alle for Staten. *Pettersson* og *Platen*, se Tillæg I.

Rothlind, fra Göteborg, kom ombord paa »Ville de Bruges«, men fik paa en af de første Rejser Glassplinter i Øjet af et sprængt Vandstandsglas og gik $\frac{9}{10}$ 95 hjem til et Hospital i Anvers, hvor han fik det ene Øje erstattet med et Glasøje.

Wennerstrand omkom $\frac{9}{4}$ 95 sammen med tysk Kaptajn *Wissmann* ved »Ville de Verviers« Undergang i Kintamofaldene ved Léo. (Se foran Side 164.)

Svensk Maskinist
A. C. Pettersson.

Åke Nat och Dag gik ud for Staten $\frac{9}{10}$ 94. Først Lods i Banana, saa til Øvre. Fik »Roi des Belges«, da Staten i Midten af 96 overtog alle Damperne. Hjem $\frac{29}{8}$ 97.

Om A. V. Carlsson, der døde i Bangala, nærmere nedenfor.

Af 95erne anføres her: de norske Skibskaptajner C. A. M. Carlsen og E. Jensen, de svenske Maskinister C. A. Edström, K. O. Mollberg, A. G. Dahlberg, J. Ehn, N. Gustafson, J. A. Renström og A. R. Lemon.

Johannes Ehn er omtalt blandt Skandinaver i Boma.

Kaptajn C. A. M. Carlsen, fra Christiania, ud for »S. A. B.« $\frac{9}{2}$ 95, sejlede med Ussing i »Princesse Clémentine«, førte ogsaa »Stanley«. Maskinmester Tegner roser ham som en ualmindelig brav og human Mand. Gik $\frac{1}{7}$ 96 over til Staten. Syg hjem i 97.

Kaptajn Emil Jensen, ud sammen med Carlsen og ligeledes for »S. A. B.«, gik ogsaa over til Staten og tjente 3 Aar. Førte bl. a. »Princesse Clémentine«. Hjem $\frac{21}{1}$ 98 og atter ud $\frac{6}{6}$ s. A. Denne Gang først »Second« paa »Brabant«, fik saa som Fører af »Ville de Bruges« Hematuri og sendtes til Nedrefloden som Fører af »Héron«; saa atter op som Fører af »Brabant«. Syg hjem $\frac{10}{6}$ 99. Ud 3. Gang $\frac{16}{2}$ 00, afløste Lindholm-Kurtzhaltz ombord paa Lægteren og Bugserbaaden, men fik Kopper i Kassai, vendte om, sejlede 3 Nætter og 3 Dage i Træk, uhyre godt kendt paa Floden, som han var, siddende i en Stol paa Kommandobroen, blev baaren i Land i Léo og døde her nogle Timer senere $\frac{18}{11}$ 00. Ligger begravet paa den gamle Kirkegaard (Grav Nr. 1).

Dahlberg og Mollberg forlode Anvers $\frac{9}{6}$ 95 sammen med Karlbom og Björkberg, der omkom paa Karavanvejen.

Dahlberg var ude for »S. A. B.«, gik over til Staten, men vendte syg hjem $\frac{20}{4}$ 97.

N. Gustafson, dygtig Mand, ud for »S. A. B.« $\frac{9}{6}$ 95 og hjem efter endt Terme $\frac{25}{6}$ 98, derefter endnu en hel Terme fra $\frac{9}{12}$ 98— $\frac{9}{4}$ 02, er nu ude for 3. Gang for samme Selskab som Mester i »Président Urban«.

Renström, ud $\frac{9}{10}$, gik allerede syg hjem $\frac{9}{4}$ 96. 2. Gang ude i 2 Aar $\frac{9}{11}$ 96— $\frac{12}{6}$ 98.

August Lemon, en af de dygtigste Maskinister i Congo, gik først ud $\frac{9}{12}$ 95 for »S. A. B.«, hjem $\frac{18}{3}$ 99. En Terme til for dette Selskab, derefter atter 3 Aar for et Selskab i Fransk Congo og paany fra 1903 ude for sidstnævnte Selskab; sejlede paa Ubangi ovenfor Elefantrapiderne.

Edström, se Tillæg I, om Mollberg mere senere hen.

Af 96 nævne vi 10 Søkaptajner: Svenskerne W. H. Pettersson, J. Rehnberg, C. F. Halling, J. F. Kock, M. B. Lindström og J. E. Selander, Nordmanden C. F. Otto og Danskerne A. Thorsen, M. H. Nørregaard og C. W. Søndergaard, samt 10 Maskinister: Svenskerne A. Dahlgren, H. J. Nilsson, F. J. Riego, C. R. Alenius, J. A. Johansson, J. G. A. Andersson, E. E. Holm, K. G. Pettersson og A. L. Engström, endelig Danskeren H. Svendsen.

Kaptajn Kock, der døde paa Havet paa Hjemvejen fra Congo, er omtalt nærmere foran.

Kaptajn W. H. Pettersson, ud for »S. A. B.« $\frac{9}{1}$ 96, gik allerede $\frac{29}{6}$ s. A. syg hjem.

Kaptajn Axel Thorsen, fra Nakskov, ligeledes ud for »S. A. B.«, gik over til Staten $\frac{1}{3}$ Aar efter sejlede i Equateur, og kom hjem efter endt Terme $\frac{10}{1}$ 99. Ud igen $\frac{9}{6}$ 99, førte, ligeledes i Equateur, en af »Délivrance«rne, men gik hjem $\frac{25}{4}$ 1900. Nu Gaardejer paa Bogø pr. Stubbekjøbing.

A. Dahlgren, ud sammen med de Foregaaende, først en 3aarig Terme til $\frac{18}{12}$ 98, Maskinist hos Kapt. Natt och Dag paa »Roi des Belges«. Saa ud 2. Gang $\frac{9}{4}$ 99 og hjem igen $\frac{2}{11}$ s. A.

En femte Mand, der kom ud $\frac{9}{1}$ 96, var endelig F. J. Riego, der for som Maskinmester med Thorsen og gik hjem $\frac{23}{6}$ 98. Senere kom han ud for »Abir« i Oktober 01, men vendte snart tilbage til Europa igen.

$\frac{9}{6}$ gik Kaptajn Rehnberg ud for »S. A. B.«. Bl. a. var han i Apr. 96 paa »Princesse Clémentine« under E. Jensen, hvor E. E. Tegner var Mester.

J. A. Johansson gik fra Anvers $\frac{9}{6}$ og tjente 3 Aar for Staten. (Skal have været ude en Gang før?)

Kaptajn Halling, Søn af fhv. Disponent H. ved Kockums Jernværks Aktiebolag, forlod Anvers med Engagement for Staten $\frac{9}{7}$ 96 ombord paa »Albertville« sammen med Kaptajn J. F. Kock og var

Norsk Kaptajn
Emil Jensen.
† i Léopoldville $\frac{18}{11}$ 1900.

efter Ankomsten til Øvre-Congo først ombord paa »Archiduchesse Stéphanie« paa en Rejse til Kassai under Ussing, førte saa »Baron Lambermont«, men var samtidigt »Second« paa Beachen i Léo. Jan. 97 til Basoko med »Ville de Charleroi«. Juni s. A. tilbage til Léo og atter paa Beachen. Førte saa »Florida« mellem Bumba og Falls ¹⁵/₁₀ 97—²⁰/₁₀ 99. Hjem ¹³/₁₀ 99. Farer nu fra Göteborg.

Svensk Søkaptajn
Halling.

J. G. A. Andersson, fra Stockholm, ud for Staten samtidigt med Halling. Død ¹/₁₂ 98 ombord paa en »Délivrance«, der førtes af Kapt. M. B. Lindström, ved Léo af Feber. Begravet paa Léos gamle Kirkegaard (Grav Nr. 42).

Karl Gustaf Pettersson samtidigt med de Foregaaende ud for Staten. Syg hjem ²⁹/₄ 98. Skal atter senere være gaaet til Congo(?).

En fjerde Skandinav med samme Oceandamper var Ernst Holm fra Stora Tuna, Søn af Bygmester H. ved Gellivare Malmfält. Til Léo ¹/₁₀ og derfra videre til Nouvelle-Anvers med »Princesse Clémentine«, Kapt. C. A. Jørgensen i Nov. s. A. for at være Mester i »Ville de Gand«. Maatte gaa syg til Léo i Nov. 97. Fra Boma hjem, atter med »Albertville«, ²⁸/₁₂ 97.

Den eneste Dansker af Aargangen 96 heroppe var, saavidt vides, Hjalmar Svendsen. Efter at have taget Maskinistexamen og arbejdet i Kjøbenhavn kom han paa Askov Højskole og søgte herfra til Congo. Ud med »Eduard Bohlen« fra Anvers for Staten ⁹/₁₀ 96. Til Léo ¹⁹/₁₀ s. A. Først paa Værftet i 3 Maaneder, saa Fører og Maskinist paa Dampchaluppen »Ville d'Ostende« paa Kassai 1 Aar. Saa atter 3 Maaneder i Léo. Maj 98 Mester paa »Archiduchesse Stéphanie« under Lindholm-Kurtzhals paa Rejse til Falls. Derefter først med samme Kaptajn, senere med Kapt. Søndergaard paa »Ville d'Anvers«. Hjem ²⁷/₁₁ 99. Næsten aldrig syg i 1. Terme. Fik Jan. 1900 Tilbud om en særdeles vellønnet Ansættelse under det franske »Compagnie des Produits de la Sangha et N'Goko«, hvis Koncessioner ligge ved Sangfloden fra Uesso til Nila og i N'Gokofloden fra Uesso til den tyske Grænse (Süd-Kamerun). Selskabets Hovedkontor er i Paris, men i Fransk-Congo findes en ansvarlig Direktør med 30 hvide Handelsagenter og 4 Dampere og 3 Chalupper inde i Landet foruden en større Damper til Transporten Brazzaville—Uesso og tilbage. Svendsen gik da ud ¹⁰/₁₀ 1900 med »Stanleyville«, kom ²⁰/₄ til Brazzaville, hvor han først samlede Damperen »Valérie« (Sternwheel, 20 Tons), leveret i Stykker fra Cockerills Værksteder. Paa denne Damper var han saa Mester under Hoppenrath, men afløste denne, der blev syg, som Skibets Fører. Nov. 1900 gik han hjem til Europa, men atter ud paa favorable Betingelser med Hoppenrath ¹⁰/₁ 01 med Stykkerne af en større »Valérie« (Sternwheel, 40 Tons) for samme Selskab. Paa denne Damper gjorde han Tjeneste under Hoppenrath, til han ¹⁰/₁₀ 03 gik hjem. Ud paany for samme Selskab paa 2 Aar i Aug. 03, atter med forøget Løn. Den nye »Valérie« er den mest komfortable og bedst indrettede Damper, der pløjer Congoflodens Vande, siger Svendsen.

Svensk Maskinmester
E. E. Holm.

Dansk Maskinmester
H. Svendsen.

Svensk Maskinmester
J. G. A. Andersson.
† ombord paa »Délivrance«
ved Léopoldville ¹/₁₂ 1898.

Svensk Maskinmester
K. G. Pettersson.

⁹/₁₁ 96 gik norsk Kaptajn C. F. Otto, fra Christianssand, til Congo for Staten. Han førte først »Roi des Belges«, senere »Archiduchesse Stéphanie«, med hvilken han havde det Uheld at forlise totalt i Swinburne-Katarakterne i Kassai. Fik senere »Brabant«. Hjem ¹⁰/₁₀ 99. 2. Gang ud ¹⁰/₁₀ 00. Fører nu den store Barge.

Endelig medbragte »Eduard Bohlen«, da den $\frac{9}{12}$ 96 forlod Anvers, 4 skandinaviske Sømænd til Afrika, alle i Congostatens Tjeneste:

Kaptajn *M. B. Lindström*, fra Skara i Vestergötland, førte »Délivrance I« paa Lac Léopold og havde hele Tiden Station der i Kutu. Hjem $\frac{1}{1}$ 00. $\frac{1}{1}$ s. A. ud igen for Handelselskabet »Société Anonyme de la M'Poko« i fransk Congo. Syg hjem sammen med C. A. Jørgensen $\frac{10}{100}$ 02.

Nørregaard fortæller, at han og hans 3 Kammerater havde en udmærket Karavantur paa 16 Dage fra Tumba til Léo. 8 Dage efter Ankomsten til Léo ombord i »Ville de Bruxelles« som »Second« og med den til Falls og tilbage. Derefter Fører af »Baron Lambermont« dels 6 Maaneder under Opmaaling og Kaartlægning af Lac Léopold, dels i Telegrafdirektørens Tjeneste. Sept. 98 syg hjem af »Fièvre bilieuse«. Farer nu hjemme; bor i Svendborg.

Søndergaard, Søn af Kammerraad S., Fredericia, gik, 16 Aar gammel, til Søs fra Rotterdam med Jernbarken »Maria« af Fanø. Barken strandede paa Nord-

vestkysten af Madagaskar, og Besætningen holdtes fangen i 14 Dage af de Indfødte, men slap saa bort i Skibsbaaden og naaede efter 12 Dages Sejlads den lille franske Ø Nossi-Bé og kom derfra hjem til Danmark. Sejlede senere paa Brasilien, Mexico og Vestindien. Styrmands-examen hjemme 93, s. A. paa engelsk Navigationsskole. Sejlede atter paa Ost- og Vestindien. Reserveløjtnant i Flaaden Okt. 96. Var i Congo først paa Hovedfloden, Ubangi, Kwango og Kassai som Fører af »Notre Dame du Perpétuel Secours«, som af Missionærerne var udlaant til Staten, dernæst af »Capitaine Schagerström«, »Roi des Belges« og »Ville d'Anvers«. Hjem Nov. 99. Ud 2. Gang $\frac{10}{100}$ 00. Atter til Léo, hvor han blev Fører af den nye Postdamper til Falls »De Kempenaer« (med dobbelt Skrue, Maxim- og Nordenfeltkanoner, elektrisk Lys, Lysprojektorer og 12—13 Knobs Fart mod Strømmen); førte senere den store Barge og derpaa den nye, store Damper »Flandre«. Hjem igen i Sommeren 1903. Nu atter ude for 3. Gang.

Engström, fra Finland, maa ogsaa være gaaet ud i 96 og syg hjem omtrent 1 Aar senere. 2. Gang kom han nemlig ud $\frac{1}{1}$ 98, hjem Sept. 99. 3. Gang ud Nytaar 1900, hjem $\frac{1}{2}$ 03.

Carl Alenius og *Selander*, se Tillæg I.

Fra 97 kunne nævnes 13 Søkaptajner, nemlig Svenskerne *C. A. M. Broman*, *T. R. D. Larson*, *J. E. Ericsson*, *J. Læstadius*, *N. J. Wahlquist*, *von Döbeln*, Nordmændene *S. E. Feyling*, *A. Andersen*, *W. C. Bergh*, *O. A. Drivdal*, *L. J. Björnebo*, Danskerne *J. B. T. Müller* og *L. A. V. Larsen*, 9 Maskinister, nemlig Svenskerne *J. O. Bengtsson*, *K. A. Jonsson*, *A. Göranson*, *A. A. A. Lindström*, *O. A. Ljungquist*, *A. P. Lindström*, Nordmanden *A. J. Johannesen*, Danskeren *Th. Nielsen*, desuden de to svenske Skibstømrere *A. J. G. Andersson* og *Blomquist*.

T. R. D. Larson og *von Döbeln* omtaltes nærmere under vor Skildring af Banana.

Th. Nielsen, fra Fejø, ud for Staten $\frac{9}{1}$ 97. 3 Aars Tjeneste i Équateur.

Kaptajn *Feyling*, fra Egersund, ud for Staten $\frac{9}{2}$ 97, fik »Ville de Paris« og senere »Ville de Bruges« efter von Döbeln. Hjem $\frac{1}{1}$ 00. Atter ud $\frac{10}{100}$ 00, Havnekaptajn i Léo, til Jessen kom ud, derefter Fører af »Hainaut«.

J. O. Bengtsson, ud for Staten sammen med Feyling. 3 Aar i Congo til $\frac{21}{1}$ 00.

Kaptajn *Müller* sandsynligvis ud sammen med Foregaende, for Staten. Hjem Febr. 1900.

Dansk Søkaptajn
C. W. Søndergaard.

Dansk Søkaptajn
Nørregaard.

Svensk Maskinmester
A. L. Engström.

Kaptajn *Ernst Ericsson*, ud for Staten $\frac{9}{10}$ 97, hjem $\frac{2}{10}$ 00, sidst Fører af »Princesse Clémentine«. Nu hjemme.

K. A. Jonsson, ud for Staten med Foregaaende, syg hjem $\frac{2}{10}$ 97. Ud igen for »S. A. B.« $\frac{9}{10}$ 98; hjem $\frac{10}{10}$ 99.

Kaptajn *Wahlquist*, fra Jönköping, Søn af Herredshøvding W., ud $\frac{9}{10}$ 97 for Staten. Strax til Léo, først paa Brændeposten »Sandy Point«, saa »Second« paa »Ville de Paris«, derpaa Fører af »Schagerström« paa Ubangi, »Second« paa »Ville de Bruges« og »Princesse Clémentine« og Fører af »Ville de Liège« til Jul 98. Syg hjem $\frac{10}{10}$ 99. 2. Gang ud $\frac{21}{10}$ 99. »Délivrance IV« i 22 Maaneder, derpaa »Archiduchesse Stéphanie«, til han gaar hjem $\frac{10}{10}$ 02. Paany ud $\frac{19}{10}$ 03. Fører af »Arch. St.« i Juli 1903.

A. Göranson, fra Göteborg, ud med Wahlquist for Staten. Længere Tid Station i Basoko. Hjem $\frac{9}{10}$ 01. Ud 2. Gang $\frac{21}{10}$ 01. I Juli 03 Kaptajn og Mester i »Ville de Gand«.

Lindeström, ud med Wahlquist og Göranson for Staten; syg hjem af Dyssenteri $\frac{22}{10}$ 00. Atter ud $\frac{10}{10}$ 00, men allerede hjem $\frac{24}{10}$ 00.

Petrus Lindström, ude i 3 Aar $\frac{9}{10}$ 97— $\frac{10}{10}$ 00. 2. Gang ud $\frac{10}{10}$ 00. I Juli 1903 1. Mester i »Flandre«.

Kaptajn *A. Andersen*, ud $\frac{9}{10}$ 97, førte bl. a. »Ville de Paris«; syg hjem $\frac{28}{10}$ 98. 2. Gang ud $\frac{28}{10}$ 02(?)

Kaptajn *Wilhelm Bergh*, ud sammen med Andersen, fik »Ville de Paris«, da denne gik hjem. Døde i Léo $\frac{9}{10}$ 1898 af Blodforgiftning af Bylder. Begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 34).

A. J. G. Andersson, fra Westervik, ud $\frac{9}{10}$ 97. Død i Léo $\frac{1}{10}$ 1898. Begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 38).

Anton Johannesen ud sammen med Drivdal, men for Staten; syg hjem $\frac{15}{10}$ 99. Ud 2. Gang for »Société Anversoise du Commerce du Congo« (»S. A. C.«) til Mongalla; hjem $\frac{3}{2}$ 01.

Kaptajn *Björnebo*, ud $\frac{9}{12}$ 97 for Staten, afløste Wahlquist paa Sandy Point; derefter til Léo. Længe syg. Syg hjem $\frac{17}{10}$ 99.

Kaptajn *L. A. V. Larsen*, ud i 97, var formentlig bl. a. Chef for en Brændepost. 2. Gang ud for Staten $\frac{17}{10}$ 02, men hjem $\frac{1}{2}$ Aar efter.

Ljungquist, Blomquist, Drivdal, se Tillæg I.

Som Skibskaptajner kom til Øvrelandet Svenskerne *J. R. Dahlstein*, *C. A. Falck*, *A. L. Hellman*, Nordmændene *O. S. K. Gonnæs* og *H. Larsen*, Danskeren *H. C. S. Møller*, som Maskiningeniør Nordmanden *G. Hutchinson*, som Maskinmestre Danskeren *W. P. Christensen*, Nordmanden *F. J. Sjöström*, Danskeren *E. G. Wissenberg*, Svenskerne *A. Karlson*, *C. A. Johansson* og *S. A. Wetterling*, som Skibstømrere Svenskerne *C. A. Anderson* og *B. A. Andersson*.

Aaret 1898 var i det hele ulykkebringende for Congoskandinaverne, og Ulykkerne begyndte strax, som foralt for Side 364, med det Hold, som forlod Anvers $\frac{9}{10}$ nævnte Aar. Først af Holdet døde Kaptajn *Dahlstein* $\frac{21}{2}$ strax efter Ankomsten til Léo. Han ligger begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 33).

Maskiningeniør *Hutchinson*, Præstesøn fra Omegnen af Stavanger, ud for Staten $\frac{9}{10}$ 98, var en meget dygtig Mand, var Maskinchef i Léo og satte Maskiner og elektriske Anlæg i »De Kampenaer«. Hjem $\frac{26}{10}$ 01. Skal nu være ansat ved de norske Statsbaner.

Skibstømrer *C. A. Anderson*, fra Tjörn, Fagerfjel, ud samtidigt med ham, og ligeledes for Staten, døde allerede 4 Maaneder efter Afrejsen fra Europa $\frac{9}{12}$ s. A. i Léo af Feber. Begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 40).

M. P. Christensen, ud for Staten $\frac{9}{10}$ 98, tjente sin Terme til Ende og vendte hjem $\frac{19}{10}$ 01. Var bl. a. Mester hos Linholm-Kurtzhals paa »Remorqueur I«. Skal nu bo i Anvers.

Gonnæs, fra Hole Præstegjeld i Ringerike, kom ud $\frac{9}{10}$ 98, var i Okt. 98 ombord paa »Brabant« og førte senere »Capitaine Schagerström« i Fart mellem Léo og Coquilhatville. Syg af Dyssenteri og

Norsk Søkaptajn S. E. Feyling.

Norsk Søkaptajn O. S. K. Gonnæs.

hjem $18/7$ 99, efter først at have ligget 1 Maaned i Irébu under dansk Dr. Dreves Nielsen. Laa saa fremdeles 6 Uger paa Hospital i Anvers. Farer nu hjemme.

Hans Landsmand og Rejsekammerat, *Sjöström*, fra Laxevaag, ligeledes ud for Staten, døde 2 Maaneder efter Afrejsen fra Anvers $11/11$ 98 i Léo af Feber. Ligger begravet paa Byens gamle Kirkegaard (Nr. 41).

Den tredie Nordmand i dette Hold, Kaptajn *Harald Larsen*, gik ud $9/10$ 98 for »S. A. B.«. Hjem $20/11$ 01. Ud igen senere for Staten. Førte April 1903 »Roi des Belges«.

August Karlson, fra Stockholm, ud sammen med Larsen, døde 2 Maaneder efter Afrejsen fra Anvers, $11/12$ 98, i Léo af Feber. Ligger paa den gamle Kirkegaard (Nr. 44).

Tømmermanden *B. A. Andersson*, fra Melby, ud $9/11$ 98 for Staten, døde 2 Maaneder senere, $11/1$ 99, i Léo af Feber. Ligger paa den gamle Kirkegaard (Nr. 45).

Hannibal Møller, ud for Staten $9/12$ 98, hjem igen efter endt Terme $11/12$ 01, Atter ud $22/1$ 02, førte i Juli 03 »Délivrance II«, Station i Léo.

C. A. Johansson, fra Stockholm, ud samtidigt med Møller, døde $20/3$ 1900 i Léo af Beriberi (»Néphrite«). Begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 80).

Wetterling, fra Stockholm, ligeledes ud $9/12$ for Staten, tjente de 3 Aar, gik hjem $15/11$ 01. Ombord i »Princesse Clémentine« i 1 Aar, dernæst i »Hainaut«. 2. Gang ud $2/10$ 02 og da strax til »Délivrance III« i Lac Léopold. Meget dygtig Mand.

Om *Wissenberg* senere, om *Falck* og *Hellmann* se Tillæg I.

Blandt Skandinaverne paa Øvrefloden fra de allersidste Aar — 1899 og senere — nævne vi endelig — delvis, fordi vi tilfældigt nu have særlige Oplysninger om dem — blandt Søkaptajnerne Svenskerne *A. F. Magnusson*, *K. W. Janson*, *J. O. K. Carlberg*, *K. O. Svansson*, *G. W. Nilsson*, *H. G. A. Cederberg*, *C. E. R. Palme*, *A. E. Johansson*, *J. W. Stahre*, *C. E. Quiding*, *C. H. T. B. Tisell*, *J. O. N. H. Lovén*, *J. E. Cederlöf*, *C. G. Collvin*, *E. C. Barck* og *T. K. Lejdström*, Nordmændene *L. Halvorsen*, *C. H. Michelsen*, *F. H. Johansen* og *H. A. Mjelde*, Danskerne *A. C. Drasbek*, *J. P. Jensen* (alt anført under Banana), *C. H. Rasmussen*, *C. F. Blom*, *O. A. E. Scheuermann* og *A. Wedel*; blandt Maskinisterne Svenskerne *C. A. Arrhenius* (se under Boma), *N. F. Lindh*, *W. H. Stål*, *N. O. Gerdin*, *W. Svansson*, *G. Jansson*, *J. O. R. Holmgreen*, *M. Mattson*, Nordmanden *K. Petersen*, Danskerne *C. P. Christophersen* og *Jürgensen*; endelig svensk Kobbersmed *K. J. Strand*.

Af disse gik Kaptajn *Magnussen* ud for Staten $9/4$ 99 og døde $22/6$ s. A. i Léopoldville. Begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 71).

Om de Øvrige følgende i kronologisk Orden:

Janson, ud $18/6$ 99 for Staten, var først hos Søndergaard i »Ville d'Anvers«, senere hos Ussing i »Remorqueur I«. Fik saa Brændeposten »Black River«, som han selv anlagde i Kanalen lige ovenfor Léo. Derefter Fører af »Stanley«. Syg hjem 1900. 2. Gang ud for fransk Selskab »Sultana« Maj 01; hjem April 02. (Proces med Selskabet i Paris, faar fornødne Papirer fra Konsul Schiøtz og vinder sin Proces, saa at han faar Gage for 3 Aar.) Ud 3. Gang for »Compagnie du Kassai« $4/12$ 02; syg hjem $22/4$ 03.

Kaptajn *Carlberg*, ud $29/6$ 99 for »S. A. B.«, dør allerede $7/6$ i Kinchassa.

Drasbek, fra Thisted, ud fra Anvers $10/6$ 99 for Staten, Tjent 3 Aar; hjem $28/7$ 02. Har sejlet paa Ubangi til Libenghi, paa Hovedfloden til Bumba, paa Kwango og Wamba til Fayala, det sidste Aar med »Princesse Clémentine« paa Kassai og Sankuru til Lusambo og Luébo.

J. P. Jensen, ud for Staten $10/6$ 99. Lods i Banana, men fik Solstik, fordi han gik med en lille Kasket. Ud igen $19/6$ 01 til Øvrefloden, førte bl. a. »Archiduchesse Stéphanie« og »Ville de Bruxelles«. Syg hjem $1/2$ 03.

Leif Halvorsen, fra Bergen, gik ud for Staten sammen med de to Foregaaende, tjente 3 Aar (hjem

Dansk Søkaptajn
H. C. S. Møller.

Dansk Søkaptajn
A. C. Drasbek.

Dansk Søkaptajn
C. H. Rasmussen.
† i Léopoldville 20/8 1901.

Dansk Søkaptajn
C. F. Blom.
† paa Congofloden ombord
paa »Ville d'Anvers« 8/1 01.
Begravet paa
Brændeposten La Scierie.

Svensk Søkaptajn
C. E. R. Palme.
† ombord paa »Philippeville«
ved Southampton
14/8 1902.

7/8 02) og er nu paa Philippinerne. Nogle paastaa, han kun var i Nedre-Congo, bl. a. beskæftiget ved Udstikning af Telegrafanlinier, Andre, at han har været ovenfor Katarakterne; af den Grund nævnes han her.

C. H. Rasmussen, fra Marstal, ud 21/8 99 for Staten. Kom i August 1901 ombord paa Drasbeks Damper, lidende af Hematuri, og døde Dagen efter at være kommen i Land, 20/8 01, paa Hospitalet i Léopoldville. Begravet paa den nye Kirkegaard (Nr. 12).

K. O. Svensson, fra Kalmar, ud 20/8 99 for Staten. Først »Second« i »Princesse Clémentine« i 3, saa Fører af denne i 15 Maaneder. Senere »Barge« i II« og i I«. Hjem 2/8 02. Ud igen 10/8 03, fik da »Barge Ibis«.

Kaptajn C. F. Blom, Søn af Oberst J. C. Blom, ud for Staten 25/8 99. Først »Second« paa »Wall«, saa Lods i Banana. Sendtes saa til Øvre, hvor han blev »Second« paa »Ville d'Anvers«. Syg 4/1 01 af Malaria (Sovesyge, paastaa Andre) og døde paa Nedrejsen 8/1 01. Begravet i Brændeposten La Scierie lige ved Indgangen til Stanley-Pool.

G. W. Nilsson, fra Göteborg, ud 12/10 99. Strax til Léo og her paa Beachen en Maaned. Saa til Équateur som »Second« paa »Délivrance IV«, Kapt. Wahlquist, i 8 Maaneder. Saa Fører af »Délivrance II« i Léo. Senere »Délivrance III«; Lac Léopold. Hjem 25/8 02. 2. Gang ud 8/4 03. Atter til Lac Léopold som Fører af »Délivrance III«.

Scheuermann, ud for Staten 1/11 99. Havde faret med engelske Skibe paa Amerika og Australien og været 3½ Aar i Guldminerne i sidstnævnte Verdensdel. I 1. Terme »Second« i »Brabant«, derefter forskellige Dampere, sidst »Schagerström«. Hjem 25/8 02. Ud igen Apr. 1903. Først »Second« hos G. Jessen paa Beachen i Léo. Fører saa »Hainaut«.

Hugo Cederberg, fra Stockholm (Forældrene hørte hjemme i Vermland), ud 10/1 99. Indkvarteredes i Léo i en Chimbek, i hvilken 2 Hvide vare døde kort i Forvejen. »Second« paa »Princesse Clémentine« paa Farten Bumba-Falls. Havde alt i Maj 1900 haft 4 heftige Febre. Paa Rejsen til Bumba begravede man fra Skibet 4 Hvide. Cederberg døde 4/10 1902 i Léopoldville af Cachexi. Begravet paa den gamle Kirkegaard (Nr. 90).

Michelsen, ud 1/12 99 for Staten, døde 12/8 1900 af Feber i Léopoldville. Begravet paa den gamle Kirkegaard.

Om Palme (se foran Side 282) tilføje vi, at han var fra Kalmar, Søn af Lagmand C. A. Palme. Han gjorde tilsidst Tjeneste paa Beachen i Léo. Han døde ombord paa »Philippeville« paa Southamptons Rhed og sænkedes i Havet.

Stahre, fra Stockholm, ud for Staten 10/11 00, laa først syg i 3 Maaneder i Léo, var derpaa under Drasbek paa »Princesse Clémentine«, derpaa under Wahlquist paa »Archiduchesse Stéphanie« og førte saa efter hinanden »Délivrance VI«, »Délivrance IV«, »Ville d'Anvers« og »Ville de Bruges«. Hjem Nytaar 04.

Quiding, fra Göteborg, ud for Staten 14/8 01, var »Second« paa »Barge Ibis«, Kapt. Feyling, førte saa »Maringa«, tilhørende »ABIR«, men laant af Staten, var derefter i »Capitaine Schagerström«, »Second« paa »Stanley« hos Thorsen, saa paa »Brabant«. Derpaa førte han med Station Bumba »Ville de Bruxelles«, »Délivrance IV« og »Délivrance VI«, var saa i Léo og kom i April 03 op til La Scierie.

Dansk Søkaptajn
O. A. E. Scheuermann.

Svensk Søkaptajn
H. G. A. Cederberg.
† i Léopoldville 4/10 1902.

Tisell, fra Sjelmo i Östergötland, ud sammen med Quiding for Staten, var først paa Brændeposten Msuata i 3 Maaneder, saa »Second« paa »Ville d'Anvers« og »Barge II«, Lods i »Barge I« og førte i Juli 03 sidstnævnte Fartøj.

J. O. N. H. Lovén, fra Lund, Søn af Major Sv. Lovén, ud $18/7$ 01. Først »Second« i »Ville de Paris« og i »Ville de Hasselt«, saa Fører af »Ville de Paris«.

F. H. Johansen, fra Moss, ud for Staten $21/10$ 01, afløste Kapt. Lovén i Msuata, var 1 Aars Tid »Second« paa »Flandre« og førte i Juli 03 »Princesse Clémentine«.

Mjelde, fra Bergen, ud for Staten $21/11$ 01, kom paa Brændeposten »Black River«, var »Second« under Drasbek paa »Princesse Clémentine« og førte senere »Délivrance IV«.

Cederlöf, fra Karlskrona, ud $27/8$ 02 for Staten, var i Msuata i 5 Maaneder, derpaa »Second« i »Flandre« og »Princesse Clémentine«.

Collvin, fra Karlstad, ud for Staten $27/8$ 02, var paa »La Scierie« i $4\frac{1}{2}$ Maaned, blev dødssyg af Beriberi og skrev til Léo om at blive afløst. I Stedet for at tillade det, sendte man ham — fortælles der — op til Brændeposten Black River. Han maatte bæres ombord i »Flandre« bæres i Land i Black River og maatte alligevel med en anden Damper sendes til Léo, hvor han døde Dagen efter sin Ankomst, $24/8$ 02. Begravet paa den nye Kirkegaard (Nr. 21). Portræt, se Side 398.

Agathon Wedel, Søn af Tømrermester W., Kjøbenhavn, Reserve-løjtnant i Flaaden, ud for Staten $17/4$ 02, var »Second« paa »Brabant« og »Hainaut« og i Juli 03 paa Beachen i Léo.

Lejdström endelig, fra Strengnäs, udaandede i Léopoldville $28/11$ 1902, — Maanedsdagen efter sin Afgang fra Anvers. Det var vel den hurtigste Afgørelse, der ramte nogen af vore Congomænd, naar undtages Kaptajn Een. Lejdström ligger paa den nye Kirkegaard (Nr. 23).

Vi komme nu til Maskinisterne.

Om *Arrhenius* (se foran Side 312) skal tilføjes, at han fra Boma kom til Øvrefloden og i Juli 1903 var 1. Mester i »Brabant«. Byggede i sin 1. Terme Luftbanen i Léo (Arbejdsbane).

Maskinmester *Lindh*, født i Kristiansstad, Søn af Adjunkt C. O. Lindh (senere i Ystad), gik ud for »S. A. B.« $18/8$ 99, fik strax Feber i Boma og vendte allerede hjem fra Banana $28/8$ s. A. Tog derpaa teknisk Undervisning hjemme og gik 2. Gang ud $1/1$ 01. Sejlede som Mester med Dampere op ad Floden, fik paa en Rejse til Falls Feber, kom syg ned til Léo og døde her af Underlivsbetændelse $18/12$ 1901. Ligger paa den nye Kirkegaard (Nr. 16).

Stål, fra Bunkeflod i Skåne, egentlig Maskinsmed, ud for Staten $10/8$ 99 sammen med Drasbek og fl. A., gik sine 3 Aar igennem, idet han først var paa Værkstedet i Léo, saa Mester i »Remorqueur II«, saa i Léo i 16 Maaneder, saa i »Princesse Clémentine«, og vendte hjem $10/8$ 02. Ud paany $5/2$ 03 og var i Juli 03 ombord paa »Princesse Clémentine«.

Christophersen, fra Helsingør, Søn af forhenværende Dampskibsfører i Switzers Entreprise, gik ud for Staten med »Albertville« $1/8$ 1900, var først paa Værkstedet i Léo i 5 Maaneder, derpaa ombord i »Remorqueur I«, blev i April 01 syg og kom i Land i Léo, hvor han saa forblev i $1/2$ Aar. Sejlede derpaa med »De Kempenaer« til Falls og kom atter syg i Land i Nov. s. A. Gik saa med den nye »Délivrance VI« og gjorde med Station i Bumba mange Rejser paa Falls, Lomami, Aruwimi og Itimbiri. Hjem efter sine 3 Aar $20/1$ 03 med »Albertville«.

Han opholdt sig nu $1/2$ Aar hjemme hos sin Fader, der bor i Hornbæk, og tog $20/8$ 03 fra Kjøbenhavn som Mester med »Østasiatisk Selskab«s Damper »Princesse Marie«, men 4 Dage efter, den 3. Oktbr., skete der i Nordsøen en Explosion i Maskinen, ved hvilken Christophersen dræbtes paa Stedet.

Svensk Maskinmst. N. F. Lindh.
† i Léo $8/12$ 1901.

Dansk Maskinmester
C. P. Christophersen.
Omkom $2/10$ 1903 i Nordsøen
ved en Explosion ombord
paa »Østasiatisk Selskab«s
Damper »Princesse Marie«.

$20/8$ 03 fra Kjøbenhavn som Mester med »Østasiatisk Selskab«s Damper »Princesse Marie«, men 4 Dage efter, den 3. Oktbr., skete der i Nordsøen en Explosion i Maskinen, ved hvilken Christophersen dræbtes paa Stedet.

Gustaf Jansson, fra Göteborg, ud for Staten $^{10/10}$ 01, var paa Værkstedet i Léo i 8 Maaneder, saa 2 og dernæst — i Juli 03 — 1. Mester i »Remorqueur I«.

Holmgreen, fra Sandby i Uppland, gik ud $^{4/12}$ 02 for Staten, var først paa Værkstedet i Léo, saa 2. Mester i »Brabant«, saa 1. Mester i »Archiduchesse Stéphanie«, saa i »Ville de Bruges«.

Jürgensen, formodentligt dansk Maskinist, døde $^{18/4}$ ($^{18/6}$?) 98 i Léopoldville og hviler paa den gamle Kirkegaard (Nr. 36). Alle andre Oplysninger mangle.

Svensk Kobbersmed *Strand* fra Stockholm, ud for Staten $^{6/2}$ 99, døde $^{30/8}$ 99 af Feber. Hviler paa den gamle Kirkegaard (Nr. 66).

Mattson, formodentligt Maskinist, ligeledes formodentligt Finlænder, døde $^{26/8}$ 00 i Kinchassa.

Om *A. E. Johansson*, *Barck*, *Gerdin*, *W. Svensson* og *K. Petersen*, der alle døde højere oppe i Landet, mere senere.

De Skandinaver, der til Stadighed opholdt sig ved Stanley-Pool, vare altsaa knyttede enten ved Statstjeneste i Léo eller ved Engagement for »S. A. B.« i Kinchassa til Skibsfart eller Skibsbygning. En Undtagelse herfra danner dog naturligvis Missionær *Fritz Gleichmann*, som døde i den amerikanske Baptistmission i Léo $^{17/6}$ 1893 (se foran Side 226). Alle andre Skandinaver passerede kun Léo for Op- eller Nedgaaende, og af disse vides Tre at være døde paa denne Station eller i dens Nærhed, nemlig norsk Løjtnant *K. O. Soelberg*, svensk Læge *A. Nilsson* og dansk Løjtnant *O. C. V. Bendixen*. Om disse kan følgende berettes:

Soelberg, Premierløjtnant i Kristianssandske Infanteribrigade, Søn af afdøde Direktør ved Akershus Straffeanstalt P. K. E. Soelberg, var gaaet til Congo i Januar 94. Fra Léopoldville sendtes han op ad Floden til Bangaladistriktet, men blev hurtigt syg. $^{8/4}$ 94, fortæller Maskinm. Tegner, ankom Damperen »Florida« med den dødsyge Soelberg ombord; Dagen efter døde han; den 10. jordedes han i Léo. Hans Landsmand, Huusher, der tilligemed Tegner var til Stede ved Begravelsen, skriver, at han aldrig havde oplevet nogen mere gribende Handling end denne. Han gengiver Ligtalen, der lød saaledes:

»Atter har Døden berøvet os en af vore Kammerater. Løjtnant Soelberg, hvem vi her vise den sidste Ære, var en af disse Karakterer, der begejstret vie en stor Gerning, en stor Tanke deres Kræfter. Det unge Congo trængte til modige Tjenere; Soelberg maatte derned. Han forlod sit Fædreland og sine Kære for at kæmpe under en fremmed Fane for Civilisationens hellige Sag og fandt deri, syntes han, et ædelt Maal for den Virksomhedstrang, der fyldte hans Hjerte. Men Døden ventede ham lige ved Begyndelsen til Opfyldelsen af hans Drøm. For neppe en Måned siden saa vi ham drage bort, ivrig og tillidsfuld; idag er her kun en Jordhøj tilbage. Og dog nej! Mindet om denne tapre Mand ville vi trofast bevare! Farvel Soelberg! i vor høje Regerings Navn sige vi Dig et sidste Farvel! Dit Fædreland kan være stolt af en Søn som Dig! Gid Dine Kære i det Savn, Du efterlader, maa finde en mildnende Trøst i deres Sorg!«

Soelberg var i Besiddelse af et sjælden udviklet Legeme; men han var bukket under for en heftig Dysenteri i Forbindelse med Solstik; saaledes lød Lægeattesten. Han hviler paa den gamle Kirkegaard (Nr. 5).

Dr. Anton Nilsson, fra Ystad, Søn af Vicekonsul H. A. Nilsson, var 46 Aar gammel og gift, da han $^{6/8}$ 97 drog til Afrika, og havde da alt praktiseret hjemme i mange Aar. Han døde, rimeligvis allerede inden Opreisen til Bangala eller Uellé, i Léo $^{5/11}$ 1897. Hans Grav er paa den gamle Kirkegaard (Nr. 32).

Sekondløjtnant *Olaf Bendixen* ved 16. Bataillon, Søn af Proprietær P. C. Bendixen, Rosildegaard pr. Vindinge, hørte til det Side 365 omtalte Rejseselskab, som 6. Jan. 98 forlod Anvers. Allerede de 6 Dages Karavanmarche fra Inkissi til Léo vare slemme nok: 4 danske og 2 belgiske Løjtnanter, 4 svenske og 2 danske

Svensk Læge,
Dr. Anton Nilsson.
† i Léo $^{5/11}$ 1897.

Underofficerer forlode samtidigt nævnte Jernbanestation, og kun Prmlt. Tvermoes og Bendixen samt et Par Underofficerer naede uden alvorlige Forhindringer Poolen. Ombord paa »Ville de Bruges«, Kap-tajn Ussing, gik disse 2 Officerer, de svenske Sergenter *Hårleman*, *Stjernborg* og *Lindahl* og dansk Sgt. *Guldberg-Jensen* $^{24/2}$ op ad Floden. $^{20/2}$ døde Hårleman og begravedes i Kwamouth; Lindahl faldt om

da han hørte, at hans Kammerat var død. ^{17/3} kom Bendixen og Guldberg-Jensen i Land i Øvelslejren Umangi. Samme Dag døde Tvermoes ombord paa Damperen længere oppe paa Floden. Bendixen gjorde nu et Par Maaneder Tjeneste i Umangi, men maatte saa gaa syg ned til Léo. Ltnt. Luja fortæller: »Da jeg i de sidste Dage af Maj i Bolobo kom ombord i »Ville de Bruxelles«, Kapt. *Levin*, for paa Grund af Sygdom at gaa hjemefter, traf jeg Bendixen der, meget medtaget af Feber, saa svag, at Kaptajnen mente, han ikke kunde naa Kysten. Der blev imidlertid gjort, hvad der kunde gøres med de i høj Grad mangelfulde Midier, man besad ombord. Den 3. Juni døde min Kammerat i Dagsrejse fra Léopoldville. Hans Lig skulde være ført til Léo; men da Skibet samme Dags Formiddag løb fast paa en Sandbanke ved den nordlige Flodbred, og Kaptajnen ikke vidste, naar vi kom flot, maatte han beordre Begravelsen samme Dags Eftm. Kl. 4. Til Stede vare, foruden Kaptajnen, 3—4 belgiske Officerer og jeg samt svensk Maskinist *Westermarck*. Indhyllet i sine Tæpper — Kiste kunde der ikke være Tale om at skaffe her — jordedes Løjtnant Bendixen paa fransk Grund paa en Ø ved Dover Cliffs.

Først ved Brev fra Bruxelles ^{28/12} s. A., altsaa næsten 7 Maaneder efter Ltnt. Bendixens Død, meddelte man Familien Sørgebudskabet. Kaptajn *Levin* bar, ifølge Regeringens Udtalelser, Skylden for denne beklagelige Forsinkelse.

I Léopoldville ligge altsaa begravede ialt 23 skandinaviske Congomænd. Paa den gamle Kirkegaard vides at hvile Svenskerne Kaptajn *C. A. Berthelius*, død 97, Kaptajnerne *R. Dahlstein* og *W. C. Bergh*, Skibstømmerne *A. J. G. Andersson* og *C. A. Anderson*, Maskinisterne *J. G. A. Andersson* og *A. Karlsson*, Alle døde i

Dansk Souslieutenant
O. C. V. Bendixen.

† ved Dover Cliffs 9/6 1898 ombord paa
Damperen »Ville de Bruxelles«.

Kaptajn Berthelius's Grav i 1897.

98, Tømmermand *B. A. Andersson*, Kaptajn *Magnusson* og Kobbersmed *Strand*, døde i 99, Nordmændene Kaptajn *K. Olsen*, død i 88, Premierløjtnant *K. O. Soelberg*, død 94, Maskinist *F. J. Sjöström* og Kaptajn *C. H. Michelsen*, død 1900, samt Danskerne Kaptajn *W. Andersen*, død 92, Løjtnant *Schou*, død 97 og Maskinist(?) *Jürgensen*, død 98. Prmlt. *Stöckel*, som i Sommeren 1903 paa vor Opfordring aflagde et Besøg paa Kirkegaardene i Boma og Léo, fandt den gamle Kirkegaard sidstnævnte Sted forfalden; flere Steder vare Korsene væltede eller Indskrifterne ulæselige, og Gravene, der ligge paa en Skraaning, halvt borskyllede af Regnen; paa Berthelius's Grav var der nu en Marmorplade, paa alle de andre Trækors. Desuden

staar der her et Jernkors, med svensk Løjtnant *Baron R. Cederströms* Navn, oprindeligt bestemt til hans Grav i Mfule*). Paa den nye Kirkegaard i Léo hvile Svenskerne, Maskinist *N. F. Lindh*, død 1901, og Kaptajnerne *C. G. Collvin*, død 1901, og *T. K. Lejdstrom*, død

*) Dannfelt havde lovet at anbringe Korset i Mfule, men døde, inden han fik dette Forsæt udført.

1902, norsk Kaptajn *E. Jensen*, død 1900, samt dansk Kaptajn *C. H. Rasmussen*, død 1901. Svensk Kaptajn *H. G. A. Cederberg* hviler alene ved Siden af de Sortes Kirkegaard; man har aabenbart først været i Tvivl om, hvor man vilde anlægge den nye Kirkegaard. Denne ligger forøvrigt smukt, fladt, oppe paa Toppen af den store Bakke lige ovenfor Vandfaldene; den er proper og ren, Gravene overalt beplantede med Blomster og disse vandede.

Støckel var ogsaa paa de Sortes Kirkegaard og saa her flere Grave med Kors og Navn paa, men ikke desto mindre alligevel med ituslaaede Flasker, Kasseroller, Fajance o. l.; over de fleste Grave var tillige et Stykke Tøj eller en Maatte udbredt, paa mange stod en Parasol, paa en enkelt en Harmonika, over en anden var udsprængt et meget stort Moskilonet.

Da Maskinmester Tegner i 91 kom til Kinchassa, laa Kirke-
Kirke- gaarden der i Nærheden af Direktørboligen, og det paastodes,
gaarden i at der alt den Gang laa 2 Danske begravede paa den. Hvem
Kinchassa. det er, have vi ikke kunnet erfare. Af senere Skandinaver hvile i Kinchassa Svenskerne Kaptajn *Carlberg*, død 99, og Maskinist *Mattson*, død 1900, Nordmanden Maskinist *A. Siewers*, død 95, og dansk Maskinist *Lüneburg*, død 93. I Tegnens Tid var Kirkegaarden daarligt vedligeholdt og næsten utilgængelig, da Stien, som førte derop, var tilvokset med højt Græs.

Ved Omtalen af de mange Grave ved Poolen kan man nu ikke undlade paany at beklage den ringe Besætning af Læger, Congostaten navnlig i ældre Tider har formaaet at engagere. At mangelfuld Sygepleje selvfølgelig har sin store Andel i Dødeligheden, er klart. Til sine Tider og paa sine Steder har der af den Grund hersket rentud gyselige Forhold dernede; paa mange Sider i vor Bog gives der os Ex-empler derpaa. Men hvad mener man om følgende lille Historie fra Maskinmester Tegnens Dagbog?

Missionær-
doktoren Sims.

En Belgier, S., der havde været Mester paa »Baron Lambert« og som var rejst ned til Kinchassa paa Grund af en haardnakket Dysenteri, fandtes $\frac{81}{100}$ 94 død i sin Chimbek. Han var tillige bleven angreben af Hematuri og havde i de sidste 4 Dage henligget uden Lægetilsyn, uden Medicin og uden anden Sygeplejer end sin Boy, der paa ægte Negervis brød sig Pokker om ham. Han laa paa Gulvet i et utroligt Svineri, og paa Bordet henstod endnu Levninger af stinkende Flodhestekød og Beskøjter. Han var endnu iført sine Gangklæder, i hvilke han strax efter blev begravet.

Det var altsaa en Belgier, og dette viser, hvorledes Forholdene toge Magten fra dem, der skulde bære Ansvaret. Lykkelig var Stationen Léopoldville, at den i saa mange Aar havde en udmærket Hjælp i den amerikanske Læge og Baptistmissionær *Dr. Sims*, hvis utrættelige, menneskekærlige Bestræbelser talrige Hvide, og Sorte da med, kunne takke for deres Helbredelse fra mange Sygdomsanfald. En Scene af hans Virksomhed som Læge er afbildet foran Side 242.

Svensk Søkaptajn
C. G. Collvin.
† Léopoldville $\frac{24}{10}$ 1902.

Saa inden Afskeden fra Stanley-Pool blot et lille Besøg hinsides Floden i den franske Republiks Besiddelser. Her ligger næsten ligeoverfor Léopoldville, paa et bredt Plateau, omtrent 330 M. over Havfladen, de Franskes vigtigste Station i denne Del af Kolonien, *Brazzaville*, naturligvis opkaldt efter *de Brazza*. Mod Nord og Øst er Landet

derovre temmelig fladt med mange lave Bølger, bedækket hist og her med en frodig Skovvegetation, med Græssteppe eller med de Indfødtes Plantninger. Mod Vest er Terrainet stærkt bakket, hævende sig indad mod Krystalbjergene. Mod Syd sænker Brazzavilles Plateau sig gennem en træbevokset Skrænt ned til Stanley-Pool.

Vi foretage denne Digression fra belgisk til fransk Territorium, fordi flere Skandinaver efter deres Tjeneste i Congo jo have ladet sig engagere af franske Selskaber og til Dels i ret ansete Stillinger. Der er først fremmest den nuværende norsk-svenske Konsul for Fransk-Congo og for Congostaten, Direktør for Selskabet »Société Anonyme de la M'Poko«, Nordmanden, Kommandant *G. Ø. Schiøtz*, om hvis Færd i Afrika vi fortalte Side 214—15; der er dernæst svensk Søkaptajn *A. W. Hoppenrath* og dansk Maskinmester *Hjalmar Svendsen*, begge ansatte under »Compagnie des Produits de la Sangha et N'Goko«, samt Svenskerne, Kaptajn *Mauritz Lindström* (se henholdsvis Side 196 og Side 391) og Maskinist *August Lemon* (Side 389). Ellers kunne vi kun nævne svensk Maskinist *H. Westermærk* og norsk Søkaptajn *C. F. F. Nergaard*. Om disse et Par Linier:

Westermærk, ud ¼ 96 til Congostaten for »Abir«, hvor han forblev 4 Aar til ¼ 1900. Formodentlig var det ham, der tilfældigt (som Passager?) var til Stede ved Sklt. Bendixens Begravelse ved Dover Cliffs. I 1901 var han i Brazzaville i et Handelsselskabs Tjeneste, men er gaaet hjem igen.

Nergaard, Søn af Foged N. i Namsos, ud Efteraaret 1902. I M'Poko-Selskabets Tjeneste med Station i Brazzaville.

De førstnævnte tre Herrer lade til at befinde sig særdeles vel i Franskmændenes Brød og sikkert med god Grund. Forøvrigt berettes det jo fra anden Haand, at Forholdene i flere Henseender ere ret besynderlige i denne Koloni, hvor de udmærkede politiske Teoretikere, Franskmændene, blandt de uvidende og dyriske Indfødte have indført den republikanske Styrelses Velsignelser, bl. a. en vidtstrakt politisk og kommunal Valgret, der efter Sigende medfører den besynderligste Forvirring og hyppigt en saare ubehagelig Stilling for Europæerne.

Udsigt over Stanley-Pool fra Brazzaville.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiøtz.)

XXIII.

Fra Léopoldville til Kwafloeden. Livet paa Floddamperne. „Boy“erne.

(Vignet efter »Voyage au Congo«.)

DER er Travlhed i Léopoldville, i Statsadministrationen som i Forretninglivet, og den, der paa en eller anden Maade har sin Part i denne Travlhed, kan vel være tilfreds der som andetsteds, saa længe hans Helbred er godt. Men for i alt Fald den tvungne

Lediggænger har Opholdet ved Poolen intetsomhelst lysteligt ved sig; dertil er her for **Afrejse** fattigt paa Afvexling og for rigt paa uhyggelige Minder. Derfor brænder ogsaa **fra Léo.** den nyankomne Congofarer, hvis Maal ligger langt oppe i Landets Indre, af Længsel efter at komme bort og hilser Afgangens Time med Jubel. Men lad os holde os til Optegnelserne i en Officers Dagbog fra 1898, gengivne dog med en vis Frihed:

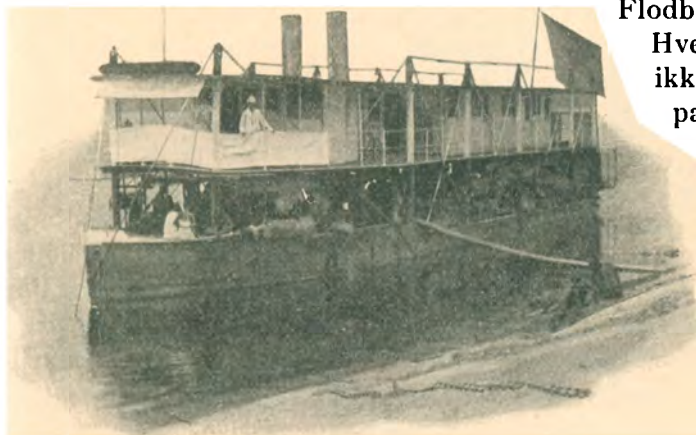
Endelig den 1. Maj Kl. 8 Morgen afsejler »Princesse Clémentine«, og man er henrykt over at komme afsted. Solen skinner klart, og det tegner til at blive varmt. Vandet er blikstille, og Poolens skovklædte Bredder afspejle sig tydeligt i den grønlig Flods blanke Overflade.

Der er 12 hvide Passagerer ombord og 200 Soldater, Koner og Arbejdere. Distriktets Generalkommissær, Hr. *Costermans*, følger med til Kinchassa. Han er alt andet end elsket; men vi skyldte Sandheden at tilføje, at han har Ord for at være en meget dygtig Mand, og det er ham, Léopoldville har at takke for alle Forbedringer i det sidste Decennium.

I Kinchassa indtages mere Ladning, og Damperen vender derpaa Stævnen mod Nord for at følge Poolens nordlige Kyst. Undervejs ser man i Vandkanten Snuderne af Snes af Flodheste og hist og her paa Sandbanker eller paa Smaaøernes flade Bredder enkelte Krokodiller, sovende i Solen.

Ved *Jambua*, paa Vestsiden i Nordspidsen af Stanley-Pool, drejer man pludseligt til Venstre om et fremspringende Højdepunkt og befinder sig derpaa i den saakaldte »Kanal«, som denne Del af Floden kaldes. Kanalen har vel afvejlende en Afstand af 5—800 Meter fra Bred til Bred; men Vandet er fuldt af Klipper og Sten. Sejladsen i den er derfor meget vanskelig og Havarier høre næsten til Dagens Orden. Den elskværdige Kaptajn — *von Oertzen*, en af de yderst faa Tyskere, der tjene i Congo — er imidlertid hjemmevant her, og alt gaar godt.

Den lille, ret usle »Princesse Clémentine« har som alle Congofloddamperne to Dæk. Paa 2. Dæk, det nederste, staar Maskinen, paa 1. Dæk, det øverste, der hviler paa Piller og er forsynet med Tag i hele sin Længde, findes de hvide Passagerers Kahytter. Soldaterne og de andre Sorte ere anbragte dels paa 2. Dæk, dels i en Lægter, bunden til den ene, og tvende store Piroguer, anbragte ved den anden Side af Skibet, og det er Synd at sige, at de have det bekvemt; thi, sammenstuede som Sild i en Tønde, skulle de her en hel Maaned tilbringe hver Dag fra 6 Morgen til 5 Aften, om Natten sove de paa Flodbredden.

»Princesse Clémentine.«
(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

Hver Eftermiddag mellem 4 og 6 — helst ikke for nær ved 6, af Hensyn til det paa dette Klokkeslet pludseligt indtrædende tropiske Mørke — standser Damperen ved en af de langs alle Flodbredderne — ogsaa allerede i Poolen — liggende Brændeposter. Kul kender man jo ikke til i Øvre-Congo — Transporten vilde gøre denne Vare alt for kostbar her—, og alle Skibene fyre derfor med Brænde, som der jo foreløbigt er nok af, saa længe Skovene ikke ere udryddede. Skibet kaster altsaa Anker, d. v. s., nogle Negere

vade i Land med Ankrene, der kun ere smaa, og fæste dem i Sandet eller i et Træ. Derpaa kommanderes alle de Sorte i Land, og kort efter brænde inde paa Bredden talrige Baal, ved hvilke deres Kvinder lave Maden til. Det er et saare smukt Syn efter Nattens Frembrud.

»Snart blussede da ogsaa negernes leirild op« —, skriver en anden Congoofficer, Ltnt. H. P. C. Blom, 30/1 1900 — »inde i skoven og belyste med sit flakkende skjær floden, der her er stille og rolig (det var i Stanley-Pool, Bloms Damper standsede første Nat; den har altsaa forladt Léo noget sent paa Dagen). Fra tusmørket der inde under træerne høres de underligste lyder af de forskellige natlige dyr, nu og da afbrudt af et plask i vandet af en krokodil, der er bleven forstyrret i sin aftenspaseretur på land. Alt efter som det lider ud over aftenen, blir det mørkere og mørkere, og tilsidst svinder alt bort for en i et sort, uigjennemtrængeligt slør. Men har man tid til at vente, kommer snart månen og klarer op igen. Den kaster sin sølvstribte længer og længer ud over det sorte vand og oplyser snart hele landskabet for en.«

Imidlertid, Idyllen forstyrres senere hen paa Natten. En voldsom Tornado bryder løs og sender Strømme af Vand ned over de Landsatte, der blive vaade i en Grad, som

man slet ikke kan forestille sig i Europa. Kl. 6 Morgen regner det endnu stærkt, og dyngvaade staa samtlige de Sorte opstillede i Timevis, ventende paa at komme om Bord igen. Og saa er det saa uheldigt, at Klokken i Dag bliver 7, inden Damperen kommer afsted.

Brændepost Nr. 2, Black River.
(Fot. tilh. Kapt. G. Jessen.)

og fører en, som han siger, høvdingeagtig eller patriarkalsk Tilværelse. Og Glæden forhøjes ved Tonerne af en Spilledaase, som en af Passagererne har bragt med, og som ogsaa faar de Indfødte til i tæt Mylr at flokke sig omkring Europæerne.

Paa Brændeposterne ansættes i Regelen — naar der ikke er Brug for dem paa Baadene i Léo — de nyankomne Søkaptajner, forat de kunne vænne sig til Negrenes Sprog. Opholdet paa disse Steder er nu dog langt fra altid behageligt; det er altid ensomt, naar ikke netop en Damper løber an, og det var ofte i tidligere Dage vanskeligt for den stakkels hvide Chef at skaffe sig noget at leve af, naar Forsyningerne fra Léo slap op og ikke erstattedes i rette Tid.

Den første Brændepost fra Léo paa selve La Floden, kaldet *La Scierie* (Savværket), *Scierie*. laa tidligere lige ved Kanalens Udløb i Poolen; nu er den flyttet $\frac{1}{2}$ Time højere op. Finlænderen, Kaptajn *C. A. Jurgan*, der skal besidde en enestaaende Arbejdsevne, har for nogle Aar siden forvandlet den til en ganske smuk lille Post. Det var i *La Scierie*, at dansk Kaptajn *C. F. Blom* blev begravet i 1901; her laa svensk Kaptajn *Lorentz Rohmel* i Begyndelsen af 1902, men forlod Posten, da han, efter

Efter Middagsmaaltidet, der nydes Kl. 7 Aften, have »Clémentine«s hvide Passagerer

Brænde- og Officerer forøposterne. rigt tilbragt nogen Tid i Land hos en svensk Skibskaptajn, der er Chef for Brændeposten. Selskabet har været ret talrigt, 14 Mand fra Damperen, Værten og 3—4 hvide Telegrafister, der arbejde paa Telegraf- og Telefonlinien Léo—Équateur, og Stemningen har været fornøjelig. Den svenske Kaptajn befinder sig nemlig helt vel i sin Stilling paa denne Plads, hvor han bor i et godt Telt

(Underofficers?) Post Nr. 3 i 1898.
Mellem Tschumbiri og Bolobo.
Haandskitse af Kmdt. Jessen-Tusch.

Sigende, ingen Proviant havde faaet i 14 Dage; det var ogsaa der, svensk Kaptajn *Collvin* senere s. A. paadrog sig sin Dødsot. 2 Dages Sejlads fra Léo, 1 Times Sejlads nedenfor den tidligere, nu forladede Post *Lisha*, ligger Brændepost Nr. 2, *Black River*, anlagt i 99 af svensk Kaptajn *Janson*, senere udvidet og forbedret af *Jurgan*. En af de sidste Chefer paa denne Post var svensk Kaptajn *Stensnäs*. Ogsaa her findes en Skandinav Grav, formentligt en svensk Tømmermands; men Ingen kender hans Navn.

**Lisha.
Black
River.**

2. Dag — vi fortsætte efter Dagbogen — lægger »Princesse Clémentine« ikke an ved nogen Post, men ved en skovklædt Strand, hvor Negrene atter sendes i Land, først og fremmest for at skaffe Brændsel. I Regelen naar Damperen dog paa denne Dag »Black River«. 3. Dag — da sidstnævnte Post passerer — gaar ellers som den foregaaende. To af de hvide Passagerer, en norsk Løjtnant og en Belgier, have alt i et Par Dage haft Feberanfald; men ere nu i Bedring. Der er, til alt Held, en Læge ombord, som kan hjælpe de uerfarne Rejsende under deres Sygdom. Men han bliver kun paa Damperen de første 8 Dage, da han skal i Land i Bolobo. Resten af de 30 Dages Rejse maa de 10 tilbageblevne Hvide og de 200 Negere foretage uden Læge. Vejret har afvexlet med Solskin og overtrukken Himmel, og det har de sidste Dage kun været 27° C., hvad der er meget behageligt.

Ltnt. Pagels.
† i Gabun 1891.

4. Dag skinner Solen stærkt og det bliver varmere, medens »Clémentine« stadigt damper videre op gennem Kanalen, hvis høje, skovklædte Sider hindre enhver Udsigt ind over Land. Man passerer, paa den østlige Bred, ligeoverfor *Gantschu* til venstre, det gamle *Msuata*, hvor Høvdingen *Gobila* den 26. April 1882 modtog *Stanley*,

Msuata.

og hvor den unge belgiske Løjtnant *Eugen Janssen* derefter strax skred til Anlæggelsen af den første Station paa Øvre floden ovenfor Poolen. Efter 15 Maaneders Ophold paa denne Post sejlede *Janssen* jo sammen med Abbed *Guyot* pr. Kano op ad Floden for at anlægge en anden Post; men de kæntrede paa Tilbagevejen med deres Baade udfor *Gantschu* og druknede begge. I de første Dage af August 83 ankom derpaa Løjtnant *Pagels* til *Msuata* med Ordre til at flytte hele Stationen hen til *Kwas Munding*.

Dræbt Flodhest.
(«Le Congo Illustré» 1893.)

Efter Stationens Flytning laa *Ling-Vannerus* en Tid lang syg i *Msuata*. Nu er *Msuata* Brændepost, og her var svensk Kaptajn *C. E. Barck* ansat i Foraaret 1903, da han kom saa sørgeligt af Dage. I den paafølgende Juli Maaned træffe vi dansk Kaptajn *Jensen-Andsager* fra Koldingegnen som Postchef sammesteds.

Om *Barck* og hans Endeligt have vi erfaret følgende:

Christian Barck, født i Oscarshamn, havde ført et meget afvexlende Liv. Fra 15 Aars Alderen (1879) til 1891 havde han været til Søs og sejlet baade i Europa og paa Sydafrika og Amerika. I 1892 slog han sig ned som Jæger i Sydafrika, var derpaa i engelsk Kolonitjeneste som Korporal og Landmaaler,

berejste Ørkenen Kalahari, gik 1900 i Nigerkompagniets Tjeneste som Dampskibsfører paa Nigerfloden, opholdt sig saa en Tid lang i Land i Plymouth og traadte endelig $\frac{19}{10}$ 02 i Congostatens Tjeneste. Kom strax til Msuata. $\frac{7}{4}$ 1903 ($\frac{1}{4}$?) gik han i en Pirogue med en Sort og 2 Albinigværer paa Jagt paa Congofloden.

Svensk Kaptajn Barck.
Omkommen ved Msuata
 $\frac{7}{4}$ 1903.

Piroguen og en død Flodhest med 2 Albinigværer paa Kroppen fandt man senere, men hverken Barck eller hans Ledsager. Formodentligt har den saarede Flodhest angrebet og kærtret Baaden, ved hvilken Lejlighed de to Jægere ere druknede.

Efterhaanden, som man nærmer sig Kwafloeden, udvider Congo-floden sig mere og mere, det omgivende Land bliver øjensynligt frugtbarere, og man faar ikke alene langs selve Bredderne Øje paa den ene Landsby efter den anden, men Røgstøtter mellem Træerne inde i Skovene tilkendegive, at ogsaa talrige Byer ligge skjulte i eller bag disse. Henimod Aften paa 4. Dag fra Léo lægger Damperen saa ind ved Kwamouth, hvor *Pagels* efter Stationens Anlæggelse var Chef i 21 Maaneder, indtil han $\frac{39}{4}$ 85 afløstes af *Ling-Vannerus*,

som dog kun forblev der til $\frac{2}{7}$ s. A. (se foran S. 212). I Kwamouth ligge to svenske Underofficerer begravede, *L. P. Hårleman* og *C. L. C. Haage*, begge hørende til det Hold Skandinaver, som $\frac{6}{1}$ 98 gik ud fra Anvers. Følgende nærmere Oplysninger ere tilgaaede os om de to unge Mænd:

Lars Paco Hårleman, Søn af Major L. J. Hårleman, Sergent i Kgl. 1. Göta Artilleriregiment, lod sig hverve som Adjudant, naaede, uden at have fejlet noget, $\frac{20}{2}$ 98 Léo og afgaar $\frac{24}{2}$ med »Ville de Bruges«, Kapt. Ussing, videre op ad Floden, bestemt for Stanley Falls, men bliver syg 2 Dage senere og dør efter kun $\frac{1}{2}$ Dags Feber den $\frac{20}{2}$ og bringes i Land i Kwamouth, hvor han jordes.

Svensk Sergent
C. L. C. Haage.
† ombord i Floddamperen
ved Kwamouth $\frac{9}{4}$ 1898.

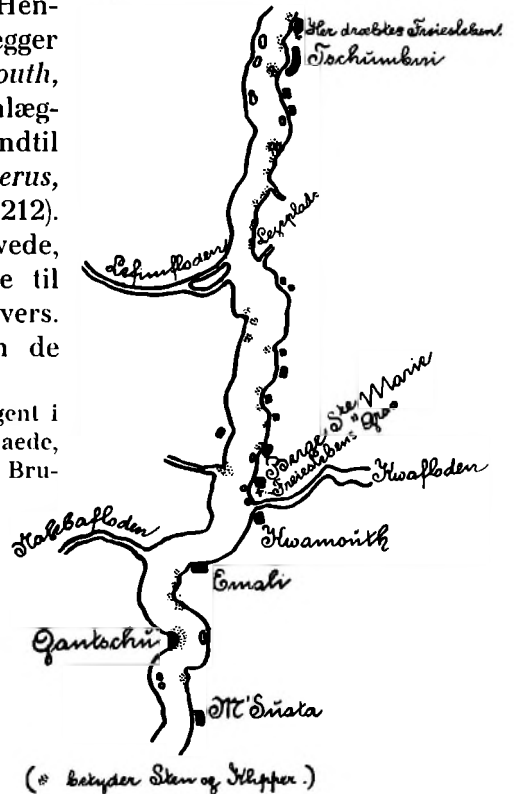
Haage, hjemmehørende i Flisby — Faderen hed Andersson — hverves som Sergent. I Léo bliver han strax alvorlig syg og ligger længe her efter Kammeraternes Rejse, afgaar omsider, bestemt til Bolobo, men bliver atter syg højere oppe paa Floden, vender om med en anden Damper, dør $\frac{9}{4}$ s. A. i Nærheden af Kwamouth og begravnes her ved sin Landsmands Side.

Prmlt. Støckel besøgte i Juli 1903 Kwamouth, men kunde ikke finde Gravene.

**Berghe
Sainte
Marie.**

Ligeoverfor det gamle Kwamouth ligger paa Kwaflodens højre Bred Scheutbrødrenes Missionsstation *Kwamouth* eller *Berghe Sainte Marie*, omgivet af bakkede og sandede Savaner.

Den er særligt bragt til Blomstring af Pateren *Van Ronslé*, men har Ry for Usundhed, og Sovesygen har for faa Aar siden næsten udryddet hele dens Negerbefolkning. Syd for Stationen findes dansk Kaptajn *Freieslebens* Grav.

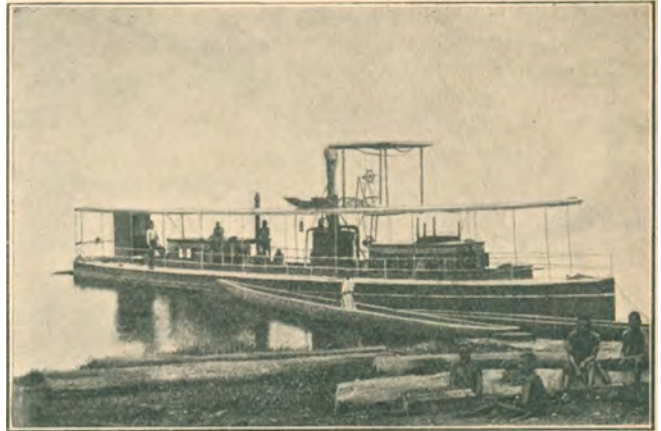

(*) betyder Sten og Klipper.
»Kanalen« fra M'Suata til Tschumbiri.
(Efter Schagerstrøms Opmaaling.)
Maalestok 3:2000000.

Efter faa Dages Forløb blive Passagererne trætte af at stirre paa Omgivelserne, og den første, spændte, tilsyneladende umættelige Nysgerrighed afløses i den stærke Varme ombord, navnlig i den lille Damper, hvor man er klods op ad Maskinen hele Dagen, snart af en næsten lige saa stor Sløvhed. Et Par Linier fra vor Passager paa »Princesse Clémentine« ville give et lille Begreb om den nye Congomands Rejse op ad Floden i hine Dage:

**Livet
ombord
paa Flod-
damperne.**

»Min Tid er inddelt saaledes: Om Morgenen Kl. 6 Bad og ordentlig Frottering. Man hilser paa de andre Passagerer. 1. Déjeuner Kl. 7: en Ret, f. Ex. kold, henkogt Tunge, Kiks, ristet Chikwanguée, godt Smør og Kaffe, undertiden dertil fortrinlige Bananer. Efter Kaffen skrives Dagbog, Breve, franske Stile eller læses i en eller anden fransk Bog. Saa Udkig hos Kaptajnen for muligen at skyde en Krokodil eller en Flodhest, hvad der dog grumme sjældent lykkes. Kl. 12 2. Déjeuner: 2 Retter varm Mad med Vand til. Derefter sove de Fleste til Middag, Dagbogens Forfatter dog ikke, men læser og skriver atter, holder Kaplajnen med Selskab, pudser Vaaben eller spiller »Fus« med sin norske Rejsekammerat. Kl. 7—7½ ringes til Diner, ved hvilken der trakteres med Suppe og 2 andre Retter, i Regelen med Ris til (Grøntsager havest ikke) og portugisisk Rødvin og The. Om Aftenen en Cigaret og i Seng Kl. 10. Lidt Afvexling i den noget kedelige Kost af henkogte Sager faas, naar en af Passagererne skyder en Agerhøne eller en Slags Regnspove. Det ferske Kød er nemlig hurtigt sluppet op; der var 3 Gedekid med fra Léo;

Missionsdamperen »Peace«.
(Fot. tilh. Kapt. Tilly.)

men det ene døde faa Dage efter, de andre var naturligtvis snart fortærede af de mange Bordgæster.»

Et Lyspunkt i Tilværelsen ombord er det, naar en Dampfløjte i det fjerne melder enten, at man overhales af en Hurtigsejler, eller, at man møder en Damper, der er for Nedgaaende. Den første Begivenhed virker jo lidt drillende og medfører undertiden en Slags Kapsejlad, der dog er farlig i den vanskelige Flodseng. Ellers er det maaske en komfortabelt udstyret Missionsdamper, man ser styre forbi, eller en af de store Baade, der komme helt oppe fra »Province Orientale« med mange Passagerer og stor Ladning, maaske den smukke nye Postdamper fra Falls. Alle stimle da til Rælingen for at betragte de

Postdamperen »Le Kempnaer« ved Romée.
(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

Rejsende paa det andet Skib. Det er jo fornøjeligt at se disse raske og veltilfredse over at gaa hjem til Europa efter endt Terme; men saare trist er det at faa Øje paa Kolleger, hvis Ydre tyder paa, at det ikke er for det gode, de fra Øvrelandet ile ned mod Léo og Kysten. Se f. Ex. et lille Uddrag af E. Tegners Dagbog om et Møde med en lille Floddamper:

»Ved Udgangen af Poolen mødte vi »S. A. B.«s lille Damper »Baron Lambert«, som kom oppe fra Øvre-Ubangi og viste det sædvanlige livlige og karakteristiske Billede af et lille Stykke Congoliv, som disse Floddampere pleje at frembyde. Den er dybt lastet, har en Pirogue paa hver Side og er overfyldt med støjende Negere og Negerinder, blandede med Aber, Papegøjer, Geder og Høns. Gelænderet er behængt med store lysegrønne Bananbundter, og Geværerne, som staa opstillede i Række, give det hele et højst æventyrligt Anstrøg. Forude befinde sig tre for Sygdom hjemvendende Agenter, hvis dødblege Ansigter kontrasterer stærkt med Omgivelserne. I Maskinrummet, som er aabent og befinder sig midtskibs, hvæser Dampen ud af utætte Flanger og Forskrninger, medens to overgivne Negerfyrbødere, hver bevæbnede med en Chicote, morer sig med at svippe efter de Omkringstaaende uden at bekymre sig det mindste om det alt for høje Damptryk, som blæser ud af Ventilene, medens Damperen stopper for at aflevere Breve. Maskinmesteren havde været syg under hele Rejsen og kunde knapt holde sig oprejst. Det var vanskeligt i ham at genkende den unge, høje og kraftige Nordmand, som man kort i Forvejen saa i Kinchassa, og hans vildtvoksende Skæg gav ham et end mere lidende Udseende.»

Værre er det, naar man selv har Sygdom paa Skibet eller faar Patienter fra Land, hvad der dog kun sjældnere sker for Opgaaende; men de kunne jo komme med her for at bringes til en Læge.

»Damperen faar tre syge Passagerer ombord, — skriver Tegner nemlig et andet Sted. »Den Enc, en Maskinist, holder alle de øvrige Rejsesæller vaagne med forfærdelige Skrig og Forbandelser og føler øjensynligt skrækkelige Smerter; han lider af en Leversygdom og er gul som en Citron. Den Anden, en Kaptajn, synes at lide mindre, men er svagere og ligger stille hen; det er Hovedet, som er svagt, sandsynligvis Følger af Solstik. Den Tredie, en Handelsagent, en kraftig Mand, som har været i Congo i over 6 Aar, har stærk Inflammation i begge Fødder, foraarsaget af Djigger, og er fuldstændig Invalid. Da Ingen af de Tilstedeværende er lægekyndig, staa man aldeles hjælpeløs overfor disse Tilfælde.»

Rejseselskab for Hjemgaaende i December 1901.

I Midten foran: Danskerne Ltnt. F. V. Olsen og Søkapt. H. S. Møller.
(Fot. tilh. nuv. Kapt. F. V. Olsen.)

hvad der finder Sted i alle Troperne, en eller flere indfødte Drengene eller unge Mænd. Disse Fyre, der mærkeligt nok ogsaa her betegnes med det engelske Navn »Boys«, fungere ikke alene som Tjenere og Kokke, men maa ogsaa udføre alle en Tjenestepiges eller Vadskerkones Forretninger. Tidligere var det hyppigst Negere fra andre Egne i Afrika eller Hinduer, f. Ex. Singhalesere fra Ceylon, der leveredes eller engageredes til denne Stilling; nu er det, i det mindste inde i Landet, altid dettes egne Børn, der præstere Tilgangen.

Beretningerne om Boy'ernes Dygtighed, Paalidelighed eller Hengivenhed for deres Herrer lyde højst forskelligt, hvad der — bortset fra de afvigende menneskelige Karakter-

Værst er det naturligvis, naar Døden holder sin uhyggelige Høst ombord og hele Rejseselskabet skal i Land paa nærmeste Station for der med den Højtidelighed, som Omstændighederne tillade det, at vise den afdøde Kammerat den sidste Ære.

Til sin personlige Opvartning benytter den Hvide i Congo, i Lighed med,

egenskaber — er ret forklarligt, da de rekruteres fra saa mange forskellige Steder. Et rørende Exempel paa naiv Redelighed hos en Singhaleserboy anføres et Sted i »La Traite des Blancs« under en Skildring af en Rejse i Zongoegnene:

»Maka nærmede sig sin Herre, der laa syg paa Sengen, og sagde: »Ali sender Dig Gozo (Maniocmel) til Dine Bærere!« — »Godt, giv Bærerne det!« — Maka gik for at udføre Befalingen. Næste Morgen satte man sig atter i Marche, og den Hvide bemærkede sine Singhaleseres trætte og matte Udseende. Han spurgte, hvad der var i Vejen. »Herre,« svarede Maka, idet han førte Haanden til Huen; »igaaar befalede Du mig at give Portørerne Maniocen, men Du sagde ikke, at jeg eller de andre Singhalesere maatte tage noget. Derfor have vi intet faaet at spise!«

En saadan Ærlighed er jo noget forbløffende, men er maaske et Særkende hos Hinduerne. Dog nære mange Negerboyer stor Hengivenhed for deres hvide Herre.

Kaptajn Kondrup fortæller:

»En af mine Boyer, *William*, var fra Monrowia. Hans Forældre drog til Congo, men døde begge her. Hans ældre Broder bragte ham til mig, da han var 5 Aar gammel. Han var da alt en kær lille Unge, og jeg fik megen Glæde af ham. Paa min Hjemrejse efter endt 1. Terme skulde han landsættes i sin Fødeby, men sprang grædende fra Baaden tilbage til mig og fulgte med til Danmark. Han var meget from og gik aldrig i Seng uden at bede sit Fadervor. En Dag sad han i Boma og skulde holde Maaltid sammen med en mindre Kammerat; jeg hørte ham da sige: »Nu bede vi først!«, og han bad en Bøn som en gammel Mand og søjede til: »Lad os takke, fordi den hvide Mand kom til Congo!« Han var utrolig behændig og svømmede som en Fisk, kunde tilsidst baade læse og skrive og lærte hurtigt Dansk. En Dag kom Kronprinsen med sine mindre Børn i Charlottenlund hen til os og førte en længere Samtale med Willi og mig, og mangan Elev fra Aaret 1892 i Gammelholms Latin- og Realskole vil vist kunne mindes min lille, sorte Dreng. Men siden min sidste Hjemkomst har jeg ikke hørt fra ham.«

Ltnt. *Marcussen* skildrer i et Brev fra *Sendwé* ved Luálaba, hvor han i September 97 holdt Hvil i nogen Tid efter en anstrengende Expedition, helt humoristisk Forholdet til Boyerne saalunde:

»Kære Ven!«

»Du maa undskylde mig, om Papiret af og til er kulsort. Det er disse forbandede Negerdreng, som varte os op, som besørge den Del af Arbejdet ved et Brevskriveri. Noget mere svinsk c' de Fyre eksisterer der ikke. Hør nu: Jeg skulde en Gang have en Boy til at koge Ris for mig; han var saa snavset som en Russerbonde og havde vist ikke haft Vand paa sin Krop i det sidste Aar. Tænk Dig min Rædsel ved at se ham, da Grøden var kogt, lange ned i den med sine sorte Klør og klaske den op paa en Tallerken. Jeg stak ham en vældig Ørefigen med en Spiseske; men saa tog han, Herren forbarme sig, Grøden og klinede den med Fingrene fast paa Skeen for dernæst omhyggeligt at anbringe den paa Tallerkenen. Den Dag sultede jeg selv som en Neger; men Knægten fik en Mave som en Rhinoceros.«

»Vi have 6 saadanne Udgaver til at hygge om os, ja, bevar os for Hygge! Nu har jeg 6 Morgener i Træk set Rottesnavs under min Seng, — derind kan Kosten nemlig umuligt komme! En Gang greb jeg, efter at være falden i Søvn, et Firben, som kravlede omkring under de nederste Lagener. Igaar Aftes skræmmede jeg op ved et gyseligt Tusindben, som vilde i Lag med mit venstre Laar! Ja, de hygge om os, de kære Dreng! Der er 2 til at lave Mad til os, og de ere enige om saa ofte som muligt at behandle Maden saaledes, at vi finde den uspiselig; saa meget mere bliver der jo til dem selv! Tror Du, de vende en Pandekage med en Gaffel? Nej, der skal 10—15 væmmelige Fingre til for at foretage denne Operation. Naar de lave Kaffe, holde de Bønnerne i et Klæde, som i de sidste 3 Uger er brugt til at aftørre smudsige Tallerkener, og stikke det hele i kogende Vand. Giver man dem 10 Æg til en Omelet, præsenterer de En, naar man har ventet taalmodigt, langt om længe 10 Æg, kogte haarde som Sten. Og som de kunne æde og sove! Men trods alle disse Ærgrelser, vilde jeg nødigt undvære min Boy. Hør hans Dagværk:

Kl. 6 Morgen skal han indfinde sig ved min Seng og spørge mig, om det behager mig at staa op.

Kaptajn Kondrups
Monrowia-Boy Willi,
fotograferet hjemme i
Danmark.

Er det saa, at jeg vil op, saa trækker han mig mine Strømper paa og mine Buxer; mine Støvler snører han, børster min Frakke og min Hat og stiller min Stol, hvor jeg ønsker det, forat jeg kan hvile mig ovenpaa den Anstrengelse, der gerne varer $\frac{1}{2}$ Time. Uden Spor af Tid til Søvn maa Boyen saa bringe alle Sengeklæderne i Solen, dække Bordet og betjene mig ved Frokosten; denne varer gerne en Time. Er Frokosten til Ende, stiller han Badevandet ud i Solen og lægger sig til Ro til henimod Kl. 11, hvis der da ikke er Tøj at vadske, hvilket gerne er Tilfældet en Gang om Ugen, Kl. 11 maa han anbringe Badekarret i Teltet og mig i min Stol ved Badekarret, trække Tøjet af mig og vadske mine Fødder, medens jeg vadsker mig i Ansigtet og friserer mig. Saa stiger jeg op i Badekarret, hvor han pjasker mig over fra øverst til nederst, et Arbejde, der udføres under en Pusten og Stønnen, som var han en Flodhest. Derefter skal Sengen ordnes, forat jeg kan faa mig en lille Slummer, og saa kan Lømmelen — jeg mener Boy'en — tage sig en Skraber igen til Kl. 6, hvorefter han atter har en Times Slid med Aftensmaden og derpaa endelig 11 Timers Søvn. Men, som Du ser, kære Ven, sparer han mig for megen Anstrengelse; det eneste, jeg har at gøre, er at lange til ham, naar han synes at sove alt for meget.◊

Paa de fleste Stationer, i alt Fald de større, er det ikke vanskeligt efterhaanden at uddanne sig et helt flinkt Køkkenpersonale, især da gerne alle Hvide paa Stationen

Boyer i Stationen Albertville (Mtowa).
(Fot. tilh. Kmdt. Heeq.)

spise i en eller flere fælles Messer. Paa Marcher og Expeditioner og ikke mindst paa Sejladsen omkring paa Bifloderne kunne Forholdene derimod ofte være vanskelige nok. Har man ikke kunnet faa en tilstrækkelig dygtig Kok med, eller er denne bleven syg, er han død eller bleven dræbt, eller er han løbet sin Vej, hvad der hænder saare ofte, kan den Hvide, for overhovedet at faa menneskelig Føde, let blive henvist til selv at læve sin Mad, hvad der er meget besværligt og kedeligt efter Dagens Strabadser. Hvor ubehagelig Situationen kan blive paa en lille Damp-er, vise disse Linier af E. Tegners Dagbog:

◊Hvor Kaptajnen eller i det hele de Hvide ikke forstaa at behandle Folkene ordentligt, kniber det ofte med at holde dem ombord. De deserterer saa ved første, bedste Lejlighed. Paa »Roi des Belges« var en Kok, der havde det temmelig haardt, stukken af, og man maatte nøjes med en anden Neger. Han var ikke appetitlig, naar han lavede Frikadeller eller æltede Dejg med sine snavsede Næver, og ikke til at udholde paa 3 Skridts Afstand paa Grund af sin stramme Negerlugt. Maden maatte tilmed tilberedes i et elendigt, faldefærdigt Komfur, hvis Skorsten forlængst var afreven i Buskene, saa Maden altid var mere eller mindre røget. Naar det regnede, skyllede snavset Vand ned gennem det raadne Tag paa Damp-eren og fyldte Potter og Pander og slukkede Ilden. Den sædvanlige Kødspise var Høns, saa haarde og sejge, at man neppe kunde slide Kødet fra Benene. Til Maden brugtes altid uappetitligt Flodvand, og Vandet til The eller Kaffe havde aldrig kogt.◊

Det følger af sig selv, at der skal et vist Kendskab til Negrene og deres Natur og Sædvaner, forat man kan være i Stand til at tumle dem rigtigt. En passende Mellemting mellem Strenghed og Mildhed er her som allevegne paa sin Plads, og Prygl for enkelte Individens Vedkommende i Regelen aldeles uundgaelige. Kmdt. *Jenssen-Tusch* skriver:

»Negrene ere forresten nogle underlige Børn og maa behandles som Saadanne. 4 af Matroserne« — det var paa Floddamperen — »nægtede pludseligt at arbejde, og Kaptajnen idømte dem, tror jeg, 15 Slag Chicote hver, ikke paa Ryggen, men noget længere nede. De modtog dem uden at kny, styrtede saa afsted paa samme Maade som Drengene, der have faaet Ris, og kort Tid efter saa jeg dem atter arbejde muntre og glade.«

Men ligesom det kan have uberegnelige Følger for den Hvides Liv og Sikkerhed, om han ved taabelig Eftergivenhed eller Svaghed taber Kommandoen over sine sorte Undergivne, saaledes er der naturligvis et saare langt Spring fra nødvendig summarisk Optræden ved enkelte Lejligheder til en saa raa og bøddelagtig Behandling, som en vis Maskinchef i Kinchassa — der ikke var Belgier og ikke var Skandinav — gav sine Folk. Maskinmester Tegner skriver derom i sin Dagbog under ^{24/12} 1891:

»Jeg havde tænkt paa at højtidelig holde Juleaften med at skrive til Hjemmet efter Aftensmaaltidet, men blev forstyrret i mit Forhavende ved en Scene, der fuldstændigt ødelagde min Julestemning.«

»Man hørte først en forvirret Støj og Skrigen i det fjerne, som efterhaanden kom nærmere, og skelnede tydeligt Raabet »Jawe*), jawe!« (Naade, Naade!) Lidt efter bragte en Boy to Majsokolber ind til Chefen, der sad til Bords, og berettede, at man havde anholdt en Tyv i Majsmarken og bragt ham hid for »Retfærdighedens Domstol«. Tallet blev hævet lidt tidligere end sædvanligt, og da jeg kom ud, saa jeg ved Skindet af en Lanterne en elendig, forsulten Neger med et aldeles forslaaet Ansigt ligge paa Jorden, omgivet af sine »Kammerater«, som havde tilredt ham paa denne Maade.«

»Exekutionen fulgte strax efter i Form af 50 Slag Chicote og 25 Slag »Parlamentaria«. Aldrig har jeg set et Menneske blive mere brutalt mishandlet. Hvert Slag af den dobbelte Chicote efterlod to høje Strimer, og tilsidt brød Blodet frem under den tykke Negerhud. Dernæst fulgte den endnu pinligere »Parlamentaria« (**), og Profossen, en af de sorte Opvartere ved Bordet, slog til med hele den bestialske Brutalitet, han raadede over, medens vor værdige Chef ikke undsaa sig for at give Synderen et velrettet Spark med sin Støvle i hans opsvulmede Ansigt.«

»Det hele foregik i Alles Overværelse — — — Til sidst maatte Exekutionen foreløbigt indstilles, da Delinkventen fik Krampe.«

Dagen efter saa Tegner den ulykkelige Mand, bunden til et Træ med Hænderne surrede fast paa Ryggen. Forøvrigt skrede de belgiske Myndigheder, der havde faaet Nys om den nævnte Chefs Raaheder, ind imod ham og satte saa nogenlunde en Stopper for hans Uvæsen.

I det hele har man ikke Lov til at sige, at de Indfødte ikke behandles ordentligt i Congostaten. Der er snarere en vis Tilbøjelighed til alt for overdreven Hensynsfuldhed mod mange sorte Slyngler, og det er i alt Fald ikke den Hvide, der begaar de egentlige Grusomheder. Dog derom senere andetsteds. Specielt mellem Herren og Boyen eller den Hvides øvrige Betjening er Forholdet vist som Regel helt godt og ofte meget smukt. Mange sætte netop Pris paa at have Ord for at være gode mod deres Tjenere, sørge for, at de faa rigelig Føde, og give dem pyntelige Klæder, omend maaske ofte blot af Forfængelighed.

Løjtnant Axel Schous Huusstand i Lukoléla. I Midten hans første Boy eller Hushovmester, Masillah, paa dennes højre Side Kokken, yderst paa hans venstre Side Boyen Maako.

*) Eller »Jaga, jaga!« = »Kom her, kom her!« (Hjælp?)

**) Slag paa den flade Haands indvendige Flade.

Gruppen af matrosklædte Boyer fra Albertville (Mtowa) ved Tanganika — se Billedet Side 408 — giver et Exempel paa det. Hosstaaende hidsættes tre smaa, ganske interessante Amatørbilleder fra Lukoléla og Lingunda. Forøvrigt have vi jo alt foran bragt mange Afbildninger af de kære Boyer; man betragte blot Side 20 Jessens og Schönbergs Dreng — Mahnckes, Side 190, er desværre forsvunden i en uheldig Clichés dunkle Baggrund —, Side 289 Wrights Boy, Side 303 Familien Vandenkerckhoves Tjenere, Side 304 paa det store Gruppebillede alle Boyerne ved Foden af deres Herrer, Side 307 og 325 Støckels Dreng, Side 311 den morsomme Fyr med hvid Vest, Frakke, Benklæder, Bulehat og bare Fødder, Gruppen Side 356, Side 361 Mobergs og Kollegas Negere, Side 383 Ussings Boy og Side 384 Tegners udmærkede Bangaladrenge. Nedenfor ville vi baade i Text og i Billeder træffe en hel Del flere Skikkelser af samme Slags. Her ende vi med at tilføje efter norske »Morgenbladet« en Boyhistorie, fortalt af Dr. *Munch-Søegård*. Den fører os ganske vist helt tilbage til Matadi; men i hint Afsnit tillode Omstændighederne og Pladsen os ikke at anbringe den.

**Streng
Justits.
En Boy-
historie.**

»Den første Boy, jeg havde i min Tjeneste i Congo, hed *Mirza*. Det var en Pokkers flink Fyr. Jeg havde arvet ham efter Doktor *Bourgignon*, da denne drog hjem til Belgien.«

»Mirza var kommen ned fra Sierra Leona, hvor han nok en Stund havde frekventeret en engelsk Missionsskole. Det var en flink, vakker Negergut: store, muntre Øjne, bestandig venlig, bestandig i godt Humør og den bedste Kok og bedste Vaskekone i Matadi.«

»Med et venligt: »Morning master, morning master!« vækkede han mig om Morgenen, og om Aftenen forkortede han mig Tiden ved at klinge paa Mandolin og synge muntre Niggersange.«

»Mirza,« sagde jeg ofte, »sandelig tror jeg ikke, jeg maa tage Dig med mig hjem til Europa, naar min Tid er ude!«

»Allright, master, jeg gaa med. Jeg plenty good boy for master!« sagde Mirza.«

»Men desværre, Herligheden kom ikke til at vare længe. Mirza sagde sin Tjeneste op. Han vilde rejse hjem til Freetown, sagde han. Han var pludselig kommen til at længes saa efter gode Pastor Jameson paa Missionsskolen, sagde han, — og efter alle Gutterne, og saa havde han en liden Kjæreste deroppe, sagde han, den dejligste lille Mamy i hele Freetown.«

»Nu var der ingen anden Raad, jeg maatte med tungt Hjerte lade denne Perle af en Tjener rejse. Med min Velsignelse drog han.«

»Hans Efterfølger hed *Melanchton*. En lidt ældre Herre med Sølvstænk i det krusede Uldhaar og lige saa melankolsk som sit Navn. Det var en ubehagelig Overgang fra Mirzas glade Ansigt at have Melanchtons sure Fjæs i Dørene. Men ogsaa han gjorde sin Gjerning bra, saa jeg fik ikke klage. Jeg levede i nogle Uger mit Liv uden Ærgrelser.«

»Men saa hændte det en Dag, det, jeg her vil fortælle om: *Det store Tyveri*.«

»Al min klingende Mynt plejede jeg at gjemme i en Brevtaske, som hang gjenlaast paa Væggen i mit Rum. En Dag, da jeg skulde hente en liden Sum, var Væsken tom. Med en Kniv var der bleven gjort et Snit paa Bagsiden af Væsken, og ikke en Skilling var tilbage.«

»Nom de tonnerre! I kan tro, jeg gjorde Opstyr. Det var en betragtelig Sum, der var bleven stjaalet, omtrent 400 Frcs. Dommeren blev hentet; der blev holdt Forhør over min Boy og mindst 10 af de andre hvide Mænds sorte Tjenere. Hele Styrken af de sorte Politisoldater var paa Benene og visiterede og rumstere i Boyernes Kufferter og Gjemmer; men ikke én af mine dejlige Louisdorer blev funden. Det blev et Nederlag for Matadis Politi.«

Gruppe af Boyer, Kokke og Æsel-
drivere paa Faktoret Lingunda ved
Lomakofloden i Équateur.

(Fot. tilh. afd. Ltnt. Schwensen.)

»Melanchton gik omkring høitidelig og krænket over Mistanken. Skönt jeg havde min adstadige Ven stærkt mistænkt, var der dog intet at gjøre ved den Sag. Jeg slog mig til Ro og vegeterede videre.«

»Saa kom atter en vigtig Begivenhed. En Eftermiddag kom jeg tilbage fra det hollandske Faktori. Paa Vejen op fra Stranden ser jeg en elegant Neger komme mig imøde. En ren Dandy! Himmelblaa Cheviotklæder, stor lysegraa Filthat, en prægtig gul Parasol paa Skulderen.«

»Han stoppede først brat op, da han saa mig, og gjorde Mine til at ville trække sig tilbage, men betænkte sig og gik lige løs paa mig med et gemytligt: »Morning master, morning master!«

»Men Mirza!« raabte jeg, idet pludselig en Praas gik op for mig. »Great Scott! Er det Du! Og jeg, som tænkte, Du var hos Din lille Mamy oppe i Freetown. Kom, kjære Ven, kom, lad os nyde Gjen-synets Glæder! Jeg fik ham under Armen, og i venskabelig Forening vandrede vi opover mod Kontorerne, hvor en sort Politimand stod strunk paa sin Post.«

»Sergeant!« raabte jeg til ham. »Vær saa venlig at tage denne smukke Fugl, der hedder Mirza, ved Vingebenet!«

»Hallo, for et Leven, der blev. Mirza hylede og skreg og satte sig til Modværge; men da nok en Politimand kom tilhjælp, bar det afsted opover til Dommerens Hus, fulgt af Halvdelen af Matadis kulørte Befolkning, som var tilkaldt ved Levenet.«

»Hr. Dommer,« sagde jeg »lad os se denne smukke Fyr lidt efter i Sømmerne. Jeg formoder, det er Tyven.«

»Mirzas Lommer blev paa det grundigste undersøgt, og hvad tror I, vi fandt? Ikke en eneste Sou, men indsyet i Vesten og indtullet i et Lommetørklæde med mit Navn, fandt vi et Fotografi af mig selv. Dette Billede havde sammen med nogle andre ligget i min Brevtaske, hvorfra Pengene var stjaalet. Den elskelige Mirza havde villet have et Billede af sin kjære Herre med paa Vejen, og det blev hans Ulykke.«

»Her havde vi et fældende Bevis. Men hvor var Pengene? Alt det vi krydsexaminerede, alt det vi truede og bandede, intet hjalp, — Mirza vilde intet vide.«

»Et Fotografi, en himmelblaa Dres, en graa Filthat og en gul Parasol var alt, der laa igen hos Dommeren, da Mirza i bare Skjorten blev ført bort til Fængslet.«

»Jeg gik i største Raseri. »Hæng ham, Hr. Dommer! Hæng den sorte Slyngel! Jeg gjør For-dring paa Lovens aller strengeste Straf!«

»Et Par Dage senere fik jeg pludselig Ordre til at forlade Matadi og overtage Lægetilsynet omkring Stationen N'Kenge, langt ude paa Jernbanelinien til Léopoldville. Jeg maatte drage uden at erfare, hvorledes det gik med Mirzas Sag; og mine Penge betragtede jeg som uigjenkaldelig tabt.«

»Der gik Maaned efter Maaned i min ensformige tropiske Tilværelse. Jeg uddelte Chinin til de hvide Mænd, engelsk Salt til de Sorte, sendte syge Europæere til Sanatoriet i Boma og konstaterede Dødsfald blandt de Indfødte. Og naar jeg intet Arbejde gjorde, og det var det hyppigste, sad jeg i min Rørstol og drømte om køligere Egne.«

»Saa triner en Dag op foran min Dør en hel liden Karavane med Negere nede fra Stationen. 4 Mand bar paa Hovedet hver sin store Kasse, som de høitidelig placerede foran mig. Paa Kasserne stod min Adresse, det var rigtigt nok. Men hvad i Alverden var dette for en voldsom Sendelse? For-klaringen fandt jeg i et Brev som medfulgte, og som lød saadan:«

»Monsieur le Docteur M.-S.!«

»Retten har konstateret, at Delinkventen Mirza har gjort et større Indkjøb af Tøjer og Beklædningsgjenstande i Boma. Det er bragt paa det Rene, at han, sammen med en Landsmand, havde til Hensigt at aabne en Skrædderforretning i Matadis Negerkvarter. Da omhandlede Varer bestemt formodes indkjøbt for de fra Dem stjaalne 400 Frcs., har man fundet at maatte tilkjende Dem Ejendomsretten til samtlige Gjenstande, der ere fundne i bemeldte Mirzas Varetægt.«

»Limeleyn,«

»Juge.«

»Der stod jeg som Eier af en Masse herlige Ting. Der var Bunker af Lærred og Kalico, der var færdigsyede Klæder, der var de deiligste brogede Tørklæder, — der var Huer og Hatte. Der var ogsaa en fin Singers Symaskine, altsaa alt til en Skrædderforretning henhørende. Der imellem var der ogsaa andre nyttige Ting, som Dommeren havde sendt mig. Der var bl. a. en Kikkert, diverse Tobakspiber og en Snipkjole; disse Ting formodede jeg dog neppe var kjøbt, men til forskjellige Tider opsnappet fra andre hvide Mænds Chimbek i Matadi. Nu, Retten havde tilkjendt mig alle disse Herligheder, og som praktisk

Mand forstod jeg at udnytte dem. Den Slags Stads frembød sig ikke hver Dag for de sorte herude i Ödemarken omkring N'Kenge.

›Melanchton blev strax sendt ud som Udraaber. Han blev sendt til alle vore Leire rundt omkring med den Besked, at fra imorgen af var alle de smukkeste Ting, et Negerherte kunde drömme om, at faa tilkjöbs hos Doktoren i N'Kenge. Og da der til Stationen hörte en Brigade paa 400 sorte Jernbanearbeidere, var der Kunder nok.‹

›Der kom Kjöbelystne i flokkevis. Jeg aagrede med mit Pund og sjakrede saa godt som nogen polsk Jöde. Jeg forlangte de mest ublu Priser; men alt blev solgt. Det gik som varmt Hvedebröd. Da jeg anden Dag gjorde op min Kasse, fandt jeg 550 Frcs. Da Mirza havde stjaalet 400 Frcs., havde jeg altsaa 150 Frcs. netto paa den Forretning. Melanchton fik ogsaa sin Del. Til Opreisning for den lave Mistanke, jeg havde næret til ham, fik han i Foræring den Dres, Mirza havde baaret paa sin Ulykkesdag.‹

››Men hvordan blev saa Mirzas Skæbne?‹ vil I spørge. ›Jo, nu skal I höre:‹‹

›Da jeg træt og udslidt af Feber kom ned til Matadi for at afvente Dampbaaden tilbage til Europa, mødte jeg en Dag et sörgeligt Optog. En sort Soldat med Gevær paa Skulderen geleidede 3 sorte Slaver, som ved tynde Jernlænker og og en Jernring om Halsen vare lænkede sammen. Paa Hovedet bar de alle tre en meget ildelugtende Beholder.‹

›Den første Mand stoppede op, da han fik Öje paa mig. Et bredt, venligt Smil gled over hans Ansigt, og et velkjendt ›Morning master, morning master!‹ löd fra hans Læber. Det var min fordums Tjener Mirza. Den Stakkel, han var bleven dömt til 3 Aars Strafarbeide, og det Arbeide, der var faldt i hans Lod, var meget, meget simpelt. Han var — med Tugt at melde — sat til at være Matadis Pudretmand i 3 samfulde Aar.‹

›Da jeg saaledes saa ham igjen i hans Nedværdigelse, lige blid og uden Nag til mig i sit Hjerte, rörtc sig blidere Strenge i mit Bryst. Jeg huskede paa de 150 Frcs. Overskud og gik saa hen paa Posthuset, hvor jeg sendte de 100 Frcs. til Mirzas kjære Missionsskole i Freetown. Jeg skrev, at det var det smukke Overskud af en af hans flinke Elevers Arbeide. Jeg tænker, at den brave Mand blev rört til Taarer, da han modtog denne Gave. Derpaa gik jeg ned i en Handelsbod og gjorde et større Indkjöb, og med en Pakke under Armen gik jeg saa op til Dommeren. Jeg bad ham, at Pakken maatte blive overleveret Mirza, naar hans Straf var omme.‹

›Pakkens Indhold var: En himmelblaa, straalende Dres, en stor graa Filthat — den störste, jeg fandt — og den prägtigste gule Parasol.‹

›Men mit Fotografi fik Mirza ikke tilbage. Jeg tænkte, han efter hine 3 Aar nok alligevel vilde huske sin kjære Herres Ansigt.‹

›Det bedste ved denne Historie er, at den er sand fra Ende til anden.‹

Mundingen af Kwafloeden.

Berghe S^{te}. Marie.

Kwamouth.

Tegnet af J. Ølsgaard efter ›Voyage au Congo‹.

Unge Kaffeplanter.
(Efter »La Belgique Coloniale« 1898.)

XXIV.

Kwango.

KASSAIS nederste Løb, eller *Kwa*, som denne Del af Floden navnlig tidligere kaldtes fra Congofloden og op til *Wissmann Pool*, tilhører Stanley-Pool-Distriktet. Lidt højere oppe optager Kassai i venstre Bred floden, hvis Bækken delvis tilligemed Oplandet til dens to store Tilløb, *Djuma-Kwilu* og *Wamba*, danner Distriktet *Øst-Kwango*. Det er gennem *Svinburnesnævringen*, hvor »Archiduchesse Stéphanie« forliste, at Kwango falder ud i Kassai.

**Kwa-
floden.
Kwango-
floden og
Distriktet
Øst-
Kwango.**

Endskønt nu denne Flod saaledes i Virkeligheden er en Del af Kassais Bassin, adskiller den sig dog i historisk Henseende skarpt fra Lundaegnene. Thi, kendt af Portugiserne lige fra det 16. Aarhundrede, er Kwangofloden disses rigtige *Zaire*flod, hvorimod Europæerne først i den allernyeste Tid have sat deres Fod i de Landstrækninger, der vandes af Kassai og dens østligere Bifloder. Kwangodalene have portugisiske Handlende gennemstrejft i hele 3 Aarhundreder, og hele Kwangos øvre Løb falder i Portugals Koloni *Loanda* eller *Vest-Kwango*.

Kwango og dens Tilløb udmærke sig ved deres smilende Bredder, ved de mange Landsbyer med bikubeformede Chimbekker. Rundt omkring Floderne er der den herligste, rigeste, mest overdaadige Vegetation, Urskoven i sin fulde Majestæt; Lianerne hænge helt ned i Vandet, nogle Steder dannende ligesom Kulisser, andre Steder i Form af pragtfulde, fantastiske Løvhytter. Udenfor Dalene er der dog kun lidet frugtbart og i den sydlige Del meget bjergrigt.

Den første Skandinaver, der besejlede Kwango, var Kaptajn *H. L. S. Madsen*, som 20/12 90. fik Ordre til med »Stanley« at løbe op ad Kassai med 1 hvid Underofficer og 30 Mand, der skulde bringes saa højt op i Kwango som muligt, idet Damperen dog til en bestemt Tid skulde være tilbage ved *Mutshié*, ved Mfiniflodens Udløb, for der at overføre til Kassais højre Bred en Expedition, der under Kaptajn *Ponthiers*

Mutshié.

Kommando var gaaet over Land fra Léo. I Kwango havde der den Gang overhovedet endnu ikke været noget af Statens Skibe. Overalt vare de Indfødte himmelfaldne over de Fremmede og spurgte, »om de to Dampkedler var Elefanter«. Da Kapt. Madsen $\frac{7}{1}$ 91 naaede Mutshié, var der imidlertid ingen Tropper paa den modsatte Bred. Først 10 Dage senere erfor han, at Expeditionen i et Antal af 10 hvide Officerer og Underofficerer og 400 Soldater med 100 Fanger havde slaaet Lejr 4 Mile længere nede ad Kwa og havde lidt Sult og stor Nød i lang Tid. »Stanley« maatte da strax udlevere al sin Proviant og derefter paa »Røvertog«, som Madsen udtrykker sig, for at skaffe flere Levnedsmidler. Den $\frac{19}{1}$ blev Expeditionen ført over Kassai; men dens Forsøg paa at trænge videre frem mod Nord mislykkedes, og »Stanley« maatte atter bringe den tilbage til Léo.

Dampere ved Fayala, ved Sammenløbet mellem Kwango og Wamba.
(Fot. tilh. Kaptajn Drasbek.)

Allerede $\frac{28}{1}$ s. A. afgik Damperen paany fra Poolen til Kwango, denne Gang med en Expedition under Kaptajn *Dhanis*. De Indfødte vare da alle i høj Grad fjendtlige. Efter en besværlig Sejlads i en forfærdelig Hede, indtil 38° C. i Skyggen, ad det øvre, **Kingunchi**, meget stenede Flodleje naaedes *Kingunchi*, hvor der alt var oprettet en Post, der dog kun bestod af 2 Lerhytter og 1 Græshytte samt en halv Snes smaa Soldaterhytter, men som laa meget smukt paa Toppen af et Bakkedrag med vid Udsigt over Flod og Land. Kingunchi var anlagt i 1890 af Belgieren, Ltnt. *Dusart*; men Forholdene der vare i mange Tider uheldige paa Grund af Indbyggernes fjendtlige Sindelag. Endnu i Nov. 91, da *Dannfelt* kom dertil for derfra at gaa videre paa Expedition, var der Trods Guvernørens Forsikring om det modsatte ved Afrejsen fra Léo fuldstændig Mangel paa alle Forraad, saa at Expeditionen maatte opgives.

Ved Kwangofloden skulle desuden nævnes Stationerne *Fayala*, ved Wambaflodens Udløb, *Muene-Kwaka*, *Muene-Kundi*, *Popocabaka*, Distriktets Hovedstation, *Muene-Dinga* og *Muene-Putu-Kasongo*. I Muene-Kundi, *Popocabaka* og *Muene-Dinga* var dansk Ltnt. *Lindegaard* ansat 97—98.

Fayala.
Muene-Kwaka.

Indfødte se for første Gang en Hvid.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiötz.)

Indfødte se for første Gang en Hvid.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiötz.)

Popocabaka ligger i tørre, sandede Omgivelser, MueneDinga, der har store Kaffeplantager, derimod overordentlig smukt. Fra Popocabaka og Dinga gaa de gamle Karavanveje videre ind i Landet, forbindende de i Aarhundreder benyttede Markedspladser i Nedre-Congo og Kassaiegnene. Allevegne omkring disse Stationer er der Masser af stort og smaat Vildt: Elefanter, Flodheste, Bøfler, Antiloper, Leopardter, Hyæner, Schakaler, alle Slags Fugle, Kvælerslanger, o. s. v., o. s. v. I Dinga, fortæller Lindegaard, vare Flodhestene saa nærgaaende, at de om Natten spaserede oppe i Stationen, gned sig op ad Husene og nedtrampede

**Muene-
Kundi.
Popo-
cabaka.
Muene-
Dinga.
Muene-
Putu-
Kasongo.**

Marked i Nedre-Congo.
(Fot. tilh. Menighedsforstander Broholm.)

Haverne. En Damper blev en Gang Dagen før Ankomsten til Kundi angreben af en Elefant under følgende Omstændigheder:

En Del Elefanter vilde svømme over Floden just, som Damperen passerede. Da nogle af dem kom Skibet meget nær, skød man paa dem, en af dem blev anskudt og søgte nu at komme ombord paa Damperen, hvis Dæk jo kun var et Kvarter over Vandet. Da der imidlertid var en Pirogue med paa Slæb, knuste Elefanten først denne og satte derpaa sine Stødtænder i Dækket med det Facit, at den knækkede en halv Alen af den ene Tand, hvorpaa Dyret gled ud i Strømmen igen. Tandstykket beholdt man ombord.

Ofte er der forfærdelig varmt i Kwangoegnene. I Kundi kan Jorden i Middags-timerne være saa ophedet, at selv Negrene ikke kunne udholde at betræde den med deres bare Fødder, men til Appellen Kl. 2 Eftm. medbringe Træstykker til at staa paa.

I det vestlige Hjørne af Kwangodistriktet ligger paa den østlige Karavanvej Statio-

Tumba-Mani. nen *Tumba-Mani*, hvorfra der er livlig Forbindelse med Kataraktegnene og Tilførsel til disses Markeder.

Naturligvis have forskellige Skandinaver gæstet Kwangoegnene. Med Bestemthed vide vi det dog, foruden om Dannfelt og Madsen, kun om de danske Søkaptajner *Hagemeister*, *Søndergaard* og *Drasbek*, om svensk Løjtnant *Cederström*, dansk Maskinist *L. O. Olsen*, svensk Handelsmand *E. G. Pihl*, dansk Løjtnant *A. E. A. Lindegaard*, dansk Maskinist *E. G. Wissenberg* og de svenske Maskinister *W. Svensson* og *Sandberg*. Om Dannfelt, Madsen, Hagemeister og Olsen er fortalt, hvad vi vide. Om de Øvrige kan berettes:

Underløjtnant *Baron R. A. A. Cederström* ved Kronobergs Regemente kom til Congo ¹⁸/₁₀ 1890 og efterlodes i Nov. s. A. af Dannfelt, da denne med uforrettet Sag maatte vende tilbage til Léo fra Kingunchi, paa denne Post som »Second« under Ltnt. *Dusart*. Her blev *Cederström* syg og sendtes derfor i Jan. 91

med en Karavane under belgisk Ltnt. *de Heusch* Vest paa i Retning af Léopoldville. Paa Vejen dræbtes han af de Indfødte ved *Mokoma*, 3 Dagsrejser fra Léo. Dannfelt fandt ²⁹/₁ hans afsjælede Legeme og begravede dette samme Dag i *Mfule*.

Dannfelt beretter herom i »Skånska Aftonbladet«, begyndende med sin Ankomst til Léo ¹⁸/₁ 91 inden Udrykningen til Lunda-expeditionen: »Sorglige nyheter väntade mig der. Underrättelse hade nemligen nyss förut ingått derom, att min landsman och kamrat *Cederström*, som till följd af sjukdom hade nödgats lemna *Kingunchi*, den station, der jag lemnat honom, att i afvaktan på min återkomst föra befalet öfver af oss ditförda truppstyrka, på vägen derifrån till *Stanley-Pool* försvunnit från sin karavan och ej kunnat återlinnas. Ehuru jag kände mig febersjuk och endast hade 13 soldater till min disposition, begaf jag mig genast åstad för att söka återlinna honom. Efter tre dagors marsch ankom jag till byn *Mfule*, der *Cederström* senast varit sedd. Under marschen märkte jag osvikliga tecken till fiendtlig sinnestämning hos befolkningen; qvinnor och barn voro bortskickade ur byarne; barrikader uppförda öfver gångstigarne i skogen o. s. v.; med ett ord, allt var förberedt till försvar. Vid min ankomst till nyssanförda by satte jag mig genast i besittning af höfdingens hus och tog hans son, *Bunkele*, i min tjenst, d. v. s. som gisslan; ty med min fåtalige truppstyrka kunde jag svårligen segerrikt afslå angrepp af tusentals negrer, derest sådant skulde försökas. Följande dag utsände jag beväpnade män till spaning efter min saknade kamrat, och sent på aftonen återvände desse, meddelande mig, att de efter 7 timmars sökande, under hvilket de angräpits af fiendliga infödingar, funnit *Cederströms* liflösa kropp träffad af en kula vid tinningen och ögonskendeligen dödad i strid med de infödde.«

Kudu Antilope.
(Bruuns »Afrika«.)
(Efter Sir H. H. Johnston.)

Jag bemäktigade mig genast, efter mottagandet af denna sorgliga underrättelse, höfdingens i *Mfule* person och aftogade följande morgon med hela min styrka till likets afhemtande. Hade jag ej härunder haft nyssanfödda chef inom trenne alnar från mynningen af min revolver, torde jag nog fått dela *Cederströms* öde; ty i det höga gräset, som omgaf den gångstig, vi följde, spårades beväpnade svarta. Omedelbart efter ankomsten till det ställe, der min kamrats lik återfunnits, anträdde jag alltjemt med säkert tag om höfdingens handled, återmarschen med detta til *Mfule*, der jag hade den sorgliga pligten att tillreda och med öflig ceremoni anförtra de jordiska kvarlevorna åt deras sista hviloplats. Helt säkert hade *Cederström* under feberyrsel och saknande fullt medvetande skyndat i förväg från den karavan, han hade att leda, samt dervid ensam kommit från stråkvägen i bland fiendligt sinnade byer. Jag hade dock ofta varnat honom för att skilja sig från sina följeslagare«.

Under Jagttagelsen af omhyggelige Forsigtighedsregler — medførende Høvdingen fra Mfule og hans Søn som Gidsler til Grænsen for det fjendtligsindede Territorium — førte Dannfelt derpaa, selv syg, sin lille Trop til Léo, medens Ltnt. *Foulon* med 100 Mand gik paa Straffeexpedition til Mokoma.

Om *Pihl* have vi trods mange Forespørgsler kun kunnet bringe i Erfaring, at han 1. Gang gik ud $\frac{1}{2}$ 94 som Handelsagent for »Compagnie des Produits du Congo«, hjem $\frac{10}{4}$ 97, 2. Gang for Staten som Sousintendant med 3 Aars Ophold i Kwango, 3. Gang atter ud $\frac{10}{6}$ 01 i samme Stilling.

Sekondløjtnant A. E. A. *Lindegaard* ved 16. Bataillon, Søn af Hofjægermesteren paa Lykkesholm, gik til Congo $\frac{1}{6}$ 97 som Souslieutenant med »Eduard Bohlen«. I de første Dage af Juli naaede han Boma og gik strax videre til Matadi, derfra pr. Jernbane til Tumba og afmarcherede saa til *Tumba-Mani*, hvor han maatte vente i 1 Maaned, inden han med en tilstrækkelig stærk Karavane gennem en Egn, hvor de Indfødte nyligt havde gjort Oprør, kunde afgaa Øst paa til *Muene-Kundi*. Marchen dertil var besværlig, for en stor Del gennem Strækninger uden Befolkning og uden Fødemidler. I *Muene-Kundi* laa han i 5 Uger og kom saa til Popocabaka som Chef for »Force publique«s 7. Kompagni og derfra i Begyndelsen af Dec. som Postchef til *Muene-Dinga*, hvor han befandt sig særdeles vel. I Sommeren 98 opholdt han sig i *Tumba-Mani*, beskæftiget med Strejftog til alle Sider til Beskyttelse af Karavanerne, men afgik $\frac{11}{6}$ efter Ansøgning til Falls, hvortil han kom $\frac{8}{10}$. $\frac{11}{10}$ herfra med norsk Kmdt. Sundt videre Syd paa i Pirogue — mødte den 2. Dag paa denne Tur en Baad med Prmlt. *Aage Holms* Lig —, $\frac{20}{10}$ til *Riba-Riba*, $\frac{8}{11}$ til *Nyángwe*, $\frac{11}{11}$, samme Dag, da Kampen ved *Kabambarré* fandt Sted, til *Kassongo*, hvor man $\frac{10}{11}$ erholdt Meddelelse om Nederlaget. Deltog i Fremrykningen mod *Batetelaerne* og i Kampen ved *Bwana Debwa* $\frac{21}{12}$ 98, trængte derpaa i Slutningen af Februar 99 sammen med norsk Kmdt. Myhre med 150 Mand gennem det af Oprørerne besatte Terrain frem til *Albertville* ved *Tanganika*, hvor man længe havde været afskaaren fra Forbindelsen med

Congostaten, og hvor han traf dansk Ltnt. *Haubroe*. I *Albertville* var han ansat i 1 Aar til $\frac{1}{3}$ 1900, da han afgik til *Kassongo* og ned ad *Luálaba* for at naa *Boma*, hvorfra han $\frac{1}{4}$ s. A. tog hjem til Europa efter lykkelig tilendbragt Terme. Ltnt. *Lindegaard* er undertiden lidende af Følgerne af sit Ophold i Congo. Han har overladt os en interessant og udtømmende Skildring af sit Ophold i Congo, hvoraf vi gentagne Gange skulle øse.

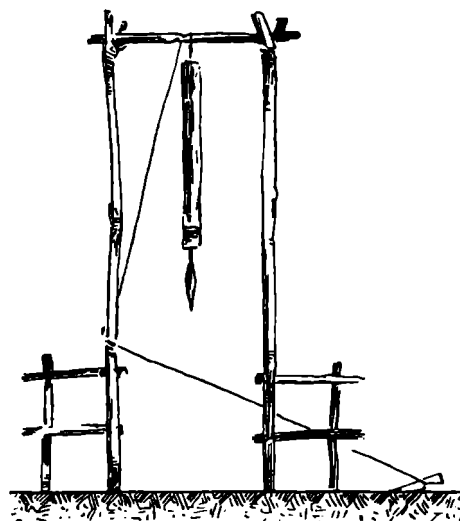
Wissenberg sejlede i sin 2. Terme — fra Nytaar 1902 — $1\frac{1}{2}$ Aar paa Popocabaka. Vi træffe atter paa ham senere.

Svensk Maskinist *W. Svensson*, ud $\frac{10}{3}$ 1900 for Staten, døde $\frac{12}{6}$ 1901 ombord paa »Remorqueur II« af *Hematuri* paa *Kassailfloden* og begravedes paa en Ø mellem *Mutshié* og *Bokola*.

Om *Sandberg* vide vi kun, at han har været ude i 2 Aar for »Central African Company«, bl. a. med Damper »*Argusville*«, og at han senere var $\frac{1}{2}$ Aar i »Compagnie du Kassai«s Tjeneste.

Vi afslutte vort lille Kapitel om Kwango med et Par af Ltnt. *Lindegaards* Jagthistorier. *Lindegaard* er en øvet og ivrig Jæger.

»Vistnok faa andre Floder i Congostaten ere saa rige paa Flod-

Congolesisk Elefant- eller Flodhestefælde.

En tung Bjælke, forsynet med en Lansspids, hænger i en Galge, der er anbragt midt i en Afspærring udfor Elefantens Vandingssted eller paa Elefantstien eller ved Flodhestens Landgangssted. Vildtet løber mod Snoren, der river Pælen op, som holder den, og Bjælken falder. (Efter »La Belgique Coloniale«.)

Dansk Souslieutenant
A. E. A. *Lindegaard*.

heste som Kwango. Der findes her af disse Dyr Flokke paa indtil 70 Stykker, og det er langt fra ufar-
Flodheste- ligt at begynde en Jagt paa dem i et let Fartøj.«

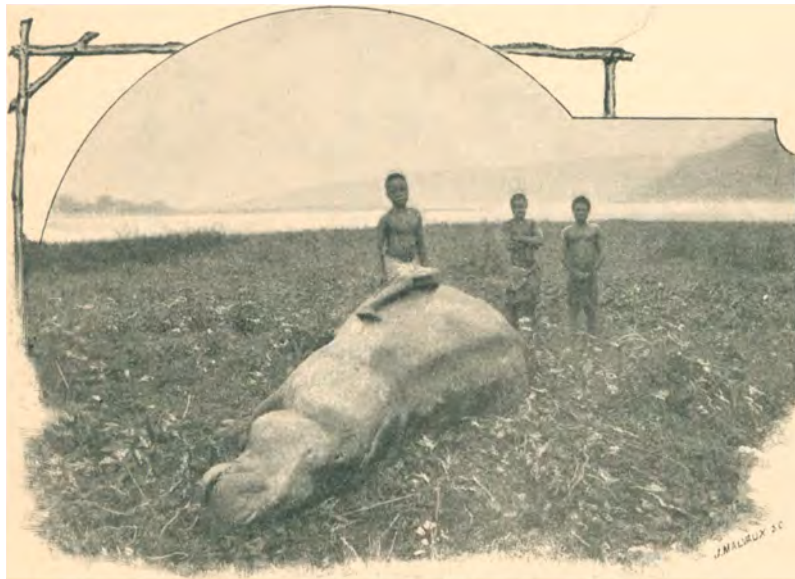
Jagter. »En Dag i Maj Maaned 1898 foretog jeg en Rekognoscering paa Kwangofloden ombord paa Damperen »Colonel Wahis«, en lille Tingest paa 4 Tons, c. 8 Meter lang og 2 $\frac{1}{2}$ Meter bred, med et Hjul paa hver Side. Vi vare 3 Hvide ombord, nemlig en dansk Maskiningeniør *Olsen*, en ung belgisk Intendant *Delvoi* og jeg. Jeg havde med mig en Karabin, der udskød Expreskugler paa 11 Mm.«

»Pludseligt opdagede vi en Del Flodheste i en Afstand af c. 150 Meter. *Delvoi* og jeg fik strax fat i vore Geværer og gik op paa Taget af Damperen, hvorfra vi nu søgte at faa Hold paa Dyrene, naar de hævede Snuden over Vandfladen for at aande. Efter 2 eller 3 mislykkede Forsøg ramte jeg et af dem saaledes, at det begyndte at vende Benene i Vejret og at drive med Strømmen, et sikkert Tegn paa, at Saaret var alvorligt. Efter at have drevet saaledes et Stykke Vej, fik Dyret Fodfæste, og det kravlede saa op paa en Sandbanke, hvor det lagde sig i det høje Græs. Vi fandt Sporet, hvor det var gaaet i Land, og jeg sprang fra Borde med nogle Soldater. Imidlertid viste det sig umuligt for mig at naa ind til midt paa Banken uden at blive vaad til midt paa Livet, og jeg fulgte da langs Kanten og sendte Soldaterne ind for at lede efter Dyrets Plads.«

»Medens dette stod paa, fik jeg Øje paa en anden Flodhest 100 Meter ovenfor mig. Jeg gav den

strax en Kugle, eftersom den havde travlt med at betragte Damperen til at tage Notits af mig. Den lagde sig paa Ryggen og drev ned forbi mig og Damperen i en Afstand af c. 25 Meter. Vi overdængede den nu alle Tre med Kugler, og Resultatet blev, at vi saa den gaa paa Land 300 M. længere nede.«

»Imidlertid havde Soldaterne fundet den første Flodhest, der laa paa 1 Meter dybt Vand og var meget daarlig. Jeg vadede, fulgt af *Delvoi*, derhen i Vand til Brystet. *Delvoi* gav den et Skud i Halsen i Stedet for i Hovedet; det gjorde ingen Virkning. I det samme meldte min Boy mig, at han ikke kunde finde flere Patroner, saa nu vare gode Raad dyre. Jeg tog da Geværet fra en af Soldaterne, satte Bajonetten paa og gik hen til Hovedet, idet jeg ha-

Fældet Flodhest.
 (Af Chapaux.)

bede at kunne fange Dyret af med et velrettet Stød i det ene Øje. Men det første Stød mislykkedes aldeles; thi jeg ramte over Øjet, saa at Bajonetten blev aldeles krum. Et Stød med en anden Bajonet var heldigere; Bajonetten gik gennem Øjet ind i Hjernen, men Flodhesten rev mig Geværet ud af Hænderne og for c. 10 Meter bort med Bajonetten i Øjet. Derpaa segnede den om, overvældet af Smerte, og blev liggende, næsten forendt. En Patron, som Boyen nu bragte mig, gjorde Ende paa dens Lidelser.«

»Negrene fik strax Knivene frem og begyndte at skære Dyret i Stykker og benyttede Damperens Brændeøxer til at hugge Leddene over med. Selv toge vi det bedste Stykke Kød og lavede os en udmærket Bøf. Kødet smager omtrent som ungt Oxekød.«

»Under Maaltidet kom en Del Indfødte til; de havde hørt Skuddene og haabede nu at faa Andel i Byttet. Vi sendte nogle Piroguer ned for at se til den anden Flodhest, og de meldte tilbage, at den sad halvt oppe paa Land og var meget daarlig. Damperen løb derned, og atter maatte jeg i Land for at give Dyret en sidste Kugle paa nært Hold. Det skete; men, skønt Kuglen ramte det midt i Panden,

saa at en tyk Blodstraale stod lodret i Vejret, blev det dog ved med at slaa Græsset ned med sine Forben og var endog lige ved at rive mig i Vandet.»

»Desværre havde jeg heller ikke denne Gang mere i Geværet og kunde ikke komme tilbage for det høje Græs. Min Boy var løbet med alle Patronerne, da han saa Flodhesten nærme sig, og Situationen begyndte at blive noget ubehagelig. Imidlertid opdagede Delvoi heldigvis Faren, greb min Boy i Nakken og kastede ham hen til mig. Hurtigt fik jeg en Patron i Geværet, trykkede af med Mundingen til Dyrets Øre, og ud gled det i den stærke Strøm, forfulgt af de Indfødte, blev kort efter siddende paa en ny Sandbanke og blev nu skaaret i Stykker.»

»Næste Dag ankom jeg til min Post med det meste af 2 Flodheste til stor Glæde for mine Sorte.»

»Det er dog ikke altid, at disse Flodhestejagter give et saa godt Udbytte eller forløbe saa behageligt som den nysnævnte.»

»En Søndag Morgen, da Vejret var godt, tog jeg en lille Pirogue med 3 Soldater som Pagayører og gik ned ad Floden, kun medhavende mit Telt, min Seng og min Kantine. Længe varede det ikke, før jeg fik Øje paa en Flodhest, som jeg ved første Skud saarede saa haardt, at den drev ned ad Floden med Strømmen. Jeg fulgte efter, stadigt søgende at give den en dødbringende Kugle. Floden var imidlertid opsvulmet, og Dyret fandt intet Steds Fodfæste. Efter c. 5 Timers Sejlads med rivende Fart nærmede vi os et Fald. Jeg gjorde et sidste Forsøg paa at faa Flodhesten, men naaede kun med Nød og neppe at slippe fra det rasende Dyr, der forsøgte at kaste Piroguen i Vejret, hvad der kun mislykkedes for den ved Pagayørernes Behændighed.»

»Jeg gik nu i Land lige foran Faldet, fik Lejlighed til, mens Flodhesten passerede mig, paa 50 Meters Afstand at give den en Kugle gennem Hovedet, og den forsvandt i det skummende Dyb.»

»Til Fods begav jeg mig derefter gennem det høje Græs udenom Faldet for at søge efter Dyret paa den anden Side. Men paa Vejen fik jeg et saadant Vejr over mig, saa jeg aldrig før eller siden har oplevet noget lignende. Det var, som Himmel og Jord stode i eet. Lynene sloge ned rundt om mig, saa jeg hver Gang tydeligt mærkede Lufttrykket. Det ene Tordenskrald var ikke til Ende, før det næste begyndte, og Hagelkorn saa store som Nødder sloge Ansigt og Hænder til Blods paa mig, ledsagede af en saa sibirisk Kulde, at man skulde tro, man befandt sig ved Nordpolen og ikke i Troperne. Saa tæt strømmede Regn og Hagel ned, at jeg kun formaaede at se faa Skridt fra mig og blev skilt fra mine Ledsagere. Forgæves prøvede jeg at skærme Ansigtet med Hænderne. Stormen tog Vejret fra mig, saa jeg maatte vende mig om, skjule Hovedet under Frakken og blive staaende saaledes, næsten stivfrossen. Endelig ophørte Uvejret, og jeg maatte vade over nogle opsvulmede Floder i Vand til Halsen, kun med yderste Møje i Stand til at modstaa Strømmen. Forkommen og forfrossen ankom jeg omsider til en Landsby, hvor jeg fik mit vaade Telt sat op, gik i min vaade Seng og fik mine endnu vaadere Klæder hængt til Tørring, eftersom jeg ingen havde at skifte med.»

»Den følgende Dag tiltraadte jeg Hjemrejsen, der op mod den stærke Strøm tog 2 Dage. Expeditionen havde rigtignok i enhver Henseende været mislykket.»

(Vignet efter •Le Congo Illustré• 1892.)

Luálaba-Kassai.

Lille »Palaver« i Luluabourgegnen.
(Fot. tilh. Maskinn. Graszilz-Petersen.)

MED Navnet *Luálaba-Kassai* betegnes — forøvrigt aldeles urigtigt, som man kan se af Kaartet — det Distrikt, som omslutter Størstedelen af Kassais Bækken indtil Øvre-Sankuru. Det er Egne med mange urolige og stridbare Stammer, og Distriktet har en Historie, der er rig paa Kampe og »Palavere«.

Kwafloden indsnævres ved sit Udløb i Congofloden til kun 5-600

Kwa- Meter. Iøvrigt er dens **floden.** Bredde opefter til Sankuru meget afvejlende, varierende mellem $\frac{1}{2}$ og indtil 6 Km. Ved

Udløbet ligge begge Bredder vel en Snes Meter over Vandet med temmelig stejle, skovbevoxede Skraaninger. Opefter bliver højre Bred snart lav, medens den venstre vedbliver at være næsten lodret. Ved hvert Sving er Strømmen overordentlig stærk. Bredderne ere næsten overalt bevoxede med herlige Træer, deriblandt særligt mange Viftepalmes. Slyngeplanter med hvide Blomster strække sig helt ud i Vandet. Store Landbyer, nydeligt beliggende, passerer man ganske tæt forbi. For det meste er Floden fuld af Øer, bedækkede med Sand eller Grønsvær, og mange Steder, især, hvor den er bred, tillige flad og bevokset med Siv. Øerne naa en Størrelse af indtil $\frac{1}{2}$ dansk Kvadratmil og have ofte Karakteren af et lille Stykke Savane med højt Græs og enkeltstaaende Buske eller Smaatræer, eller de ere, i Nærheden af Landsbyerne, bedækkede med store Plantninger af Bananer eller Manioc. Der vrimler med Flodheste, som i Afstand ligne Stenblokke. Indfødte med Spyd og Pile og med vældige, halvmaaneformede Metalsmykker komme til Syne hist og her paa Bredden og forsvinde igen. Nogle Steder staa Træerne ved Bredden saa tæt, at de danne en fortløbende Række grønne Kulisser, bag hvilke man saa af og til skimter en Landsby, hvis lidt mere aabne Udskibningssteder ved Damperens Passage fyldes af en tæt Skare

Sorte, der strække Høns, Bananer, Manioc og andre Genstande ud imod de Forbipasserende for at opfordre disse til at lægge til og købe.

I 1888 udkom i Bruxelles et »Kaart i 1:200,000 over Kassai og Lulua fra Kassais Munding indtil Luébo«, udarbejdet af daværende Kaptajn *Thys* efter Maalinger fra hans Expedition i disse Egne med Damperen »Stanley«. Kaartet er, skønt skitse-mæssigt, meget omhyggeligt og tydeligt og maatte være til stor Nytte for Kaptajnerne paa Floddamperne. Senere er der vel ogsaa sket fornyede Opmaalinger. Det er imidlertid langt fra altid, at man forsyner Skibsførerne med saadanne Hjælpemidler, og Manglen heraf letter ikke

Parti af Kassaillodens Bredder.
(Af Chapaux.)

deres Hverv, der i Forvejen paa Grund af de mange, ofte skiftende Sandbanker volder dem Bryderier nok. Men det vidner jo om god Tillid til Skandinavernes Sømandsskab, naar man giver en nyankommen Maskinmester heroppefra Ordre til at føre en Damper fra Léo til Lusambo, saaledes som det skete med *Graschitz-Petersen*. Man læse hans Beretning:

« — Jeg opholdt mig saa i Léopoldville en Maanedstid og fik Ordre til at føre Damperen »Ville de Verviers« til Lusambo med Souslieutenant *Rom* ombord som Passager. Damperen var saa stor som Burmeister & Wain's Slæber »Expres« med $4\frac{1}{2}$ Fods Dybgaende, og til Maskinpasser fik jeg en Accraneger. Besætningen bestod ellers af 18 Bangalaer, gørende Tjeneste som Soldater og Brændehuggere. Det synes at være en lille Dampbaad; det er det ogsaa; men Floden er fuld af Sten og Sandbanker, saa at en Baad, der stikker 5 Fod, ikke kan gaa igennem.»

»Men Lusambo? Hvor laa det?« (G.-P. var jo lige kommen til Congo) — »Commissaire de district« henviste mig til Kaptajn *Martini*, og dennes Svar lød: »De sejler c. 4 Dage op ad Floden og ser da Vandet blive graagult i den ene Flodside og klart dybtsort i den anden. Følg Floden med det graagule Vand og bliv ved at sejle i 16 à 18 Dage. De træffer da Floden Sankuru. Drej ind ad den 8 Dage endnu, og De er i Lusambo. Alt i alt 30 Dage og ingen Stationer paa Vejen; ingen yderligere Oplysninger paa Vejen at hente.«

Skovparti fra Kassai.

(«Le Mouvement des Missions Catholiques» 1902.)

»Jeg afsejlede da, og den 30. Dag blev jeg modtagen af Lusambo's daværende Chef, Kaptajn *Paul le Marinel*, den elskværdigste Personlighed, jeg har truffet paa.«

10 danske Mil op ad Floden naar man ved Mutshié den

Kassai-egentlige Kassais og floden. Mfiniflodens Samløb.

Det var disse, Kapt. Martini mente i sin nys omtalte Instruction til Graschitz-Petersen; Mfini kaldes paa Grund af sit mørke Vand ogsaa »Den sorte Flod«; Kassais Vand har en helt anden, graa Farve med gulligt Skær. Komme vi saa atter 5—6 Mil højere op, ere

Wissmanns Pool. vi ved *Wissmanns Pool*, en Udvidelse af

Kassai, svarende til Stanley Pool paa Hovedfloden. Denne Pool er c. 12 Km. bred, men den største midterste Del af den optages af en, c. 1 $\frac{1}{2}$ dansk Kvadratmil stor, flad Græsø. 3 Mil videre frem, og vi passere Kwango paa højre Haand. Skovene blive nu hypigere og tættere, og ved Posten

Eiolo. *Eiolo* betræder man **Ækvatorialskovene.** den store *Ækvatorialskovs* Gebel.

Mont Pogge. Lige overfor *Eiolo*

Lubué. ligger paa venstre Haand det isolerede Bjerg *Mont Pogge*, der dog kun er 150 M. højt, atter længere fremme paa højre Haand Posterne *Lubué*, paa den gamle Karavanrute, og *Pangu* ved *Loangeflodens* Udløb i Kassai. Noget ovenfor *Eiolo* døde

Nordmanden, Kommandant *de Bèsche Jürgens* ombord paa Floddamperen, i Pangu norsk Maskinmester *K. Petersen*. Floden er her i det hele bred lige op til den poolagtige Udvivelse ved **Bena-Bendi**.

Posten *Bena-Bendi*, hvor Kassai i højre Bred optager sin næststørste Biflod *San-kuru*, og hvor norsk Løjtnant *Bergius* døde.

De ofte lodrette og meget høje Flodskrænter, der bestaa af rødt Ler, ere foroven beklædte med fortløbende Højskov; paa de flade Øer i Floden træffes Flodhestene Flok paa Flok.

Vi dampe videre op i sydøstlig Retning ad selve Kassai. Bredderne ere stadig karakteristiske ved det røde Ler. I vældige Rydninger, i

Kassai-floden ved Bena-Bendi.

Tegnet af J. Ølsgaard efter «Voyage au Congo».

Handelsstationen Luébo.

(Af Chapaux.)

Skovene have de Indfødte anlagt uhyre Maniocmarker. Lidt ovenfor **Bena-Makima**. *Makima* forlade vi Hovedfloden, der — spærret, som den er, først af *Wissmannfaldene* og højere oppe, ved *Me-Munene*, af **Me-Munene**. *Poggefaldene* — ikke længere frembyder særlig Interesse som Vandvej. Op ad *Luluafloeden*, der lige saa godt eller bedre kunde kaldes Hovedflod her, naa vi den vigtige Handelsstation *Luébo*, der tager sig aldeles hen-

rivende ud med sine hvidkalkede Huse, omgivne af Urskov milevidt til alle Sider, og liggende lige ved *Françoisfaldene*, for derpaa omsider forbi en lang Række Kaskader, af hvilke *Lumbulafaldet* er det sidste, at forlade den store Skovregion og standse i *Luluabourg*, Kassais Hovedstation.

Luluabourg anlagdes i Nov. 1884 af Wissmannexpeditionen, specielt under Ledelse

Faldene paa Lumbulafloeden.
(Af Chapaux.)

forholdene særdeles stabile. Den varmeste Maaned er Marts med en Middeltemperatur af $25,8^{\circ}$ C. (1885—87), den koldeste Juli med en Middeltemperatur af $25,3^{\circ}$. Absolut Maximum af Varme var i de samme tre Aar $39,3^{\circ}$, absolut Minimum $12,3^{\circ}$. Det regner meget stærkt i Marts og April, medens Juni og Juli kunne betragtes som tørre Maaneder. Endelig blæser det stærkere i *Luluabourg* end i nogen som helst anden Congo-station, navnlig i Juni Maaned, og man oplever Storme, der strække sig over et i disse Regioner usædvanligt Tidsrum af 14 Timer. I det hele anses Sundhedsforholdene for nogenlunde gode, ihvorvel der til Tider er forefaldet mange Dødsfald af Hematuri.

Parti af *Luluabourg* i Begyndelsen af 90erne.
(Af Chapaux.)

Luluabourg bestod i Slutningen af 90erne endnu kun af 9 Stenbygninger for de Hvide, forsynede med Verandaer, tækkede med Græs og hvilende paa høje Fundamenter

af *Dr. Pogge*, der **Lulua-
bourg.** døde i Loanda samme Aar. Den ligger paa Lulus venstre Bred, c. 1200 M. fra Floden og c. 70 M. over denne, midt i et bølgeformet Plateau, bedækket med Savanevegetation. Kun i Dalene og langs Smaafloderne er der her ubetydelige Skove; selve Lulua løber gennem lave Sletter.

Luluabourg ligger altsaa højt, og der er, efter Congoforhold, temmelig koldt; men til Gengæld ere Temperatur-

**Klimatiske
Forhold i
Lulua-
bourg.**

af stampet Ler eller Sten. De Sorte, 3—4000 i Tallet, bo i Lerhytter. Det skal imidlertid være en smuk lille Station med fortrinlige Haver med mange europæiske Urter, stort Kvæghold og let Adgang til Forsyning med Levnetsmidler fra Omegnen. Foruden Distriktskommisæreren for Kassai har Distriktets Kompagnichef Bolig her.

Lige sydøst for Stationen ligger den katolske Missionsstation *Luluabourg-St. Joseph*, hvis Personale bestaar af 6—7 Scheuts Missionærer og 8 barmhjertige Søstre, lidt længere borte i samme Retning, ved en lille Biflod til Lulua, de samme Missionærers Station **Hemptonne Hemptonne St. Benoît.** **Lulua-bourg—St. Joseph.** *St. Benoît* eller *Kien-dela*.

Kassaiegnen er i det hele stærkere befolket end Strækningerne omkring Hovedfloden; men Landsbyerne ved denne

have i Regelen et mere solidt og velhavende Ydre end ved Kassai.

Det er som sagt urolige Stammer, der befolke denne Del af Staten, baade *Basongo-Menoerne* med deres giftige Pile paa Nordsiden af Kassai, *Bashililéeerne*, syd for

Vagten i Luluabourg.
(•Le Mouvement des Missions Catholiques• 1903.)

De Indfødte i Kassai. *Bena-Bendi*, *Kaniokaerne* i det gamle Muata Yamvos Egne. Noget mindre krigerske lade *Bashilangéeerne* lige omkring Luluabourg til at være, ligeledes ogsaa *Balubaerne*, der bo spredt over hele Strækningen herfra og over til Luálabas øvre Løb, og frem for alt *Bakubaerne*, mellem Luébo og Lusambo. Men saa gøre *Kiokoerne*, dér høre hjemme nede ved den portugisiske og engelske Grænse, hvert Øjeblik røverske Indfald ned i Kassaibækkenet. Der er altsaa Anledning nok til blodige Stridigheder i disse Egne. Allerede Wissmanns Expedition angrebes af Basongo-Menoerne, og talrige Overfald have fundet Sted paa Floddamperne indtil for faa Aar siden. Vi ville skildre et saadant efter E. Tegners Dagbog:

Luluabourg.

Tegnet af J. Ølsgaard efter •La Belgique Coloniale• 1903.

»Archiduchesse Stéphanie«, Kaptajn: Belgieren *Carlier*. Styrmand: Danskeren *Aagaard*, Mester: Danskeren: *E. E. Tegner*, gik 4. Okt. 92 fra *Bena-Bendi* opad Kassai. Tegner skriver nu:
 »Da vi hen paa Eftermiddagen, Kl. c. 2, befandt os i et meget vanskeligt Farvand, maatte vi gaa langsomt og ofte stoppe for at undgaa de talrige Sandbanker, som fandtes der. Under disse Manøvrer nærmede vi os den højre Flodbred, som var temmelig høj og bedækket med Skov. Pludseligt saa jeg alle de Sorte styrte over i Styrbord, saa Skibet krængede en Del, og søge Dækning bag Pakkasser, Brændestabler o. l., og i næste Øjeblik susede en Regn af Pile igennem Maskinrummet, som kun var garderet af to smaa Pilenet, men forresten aabent. Flere Pile faldt paa Dækket, men de Indfødte syntes særligt at have taget Sigte paa Maskinen. Min Medhjælper, en Bangala, blev let saaret i Skulderen af en Pil. Jeg greb strax min Chassepot, som altid ligger parat paa Dampprørene, og aabnede Døren til Værktøjsskabet for at udtage nogle Patroner. I samme Nu borede en stor Pil, forsynet med Modhager, sig fast i Skabsdøren med en saadan Kraft, at Odden gik igennem, og den dirrede længe efter. Den var aabenbart bestemt for mig. Nu gjorde jeg Nedfald bag den bagbords Cylinder, som afgav et fortræffeligt, om end noget varmt Brystværn, og fyrede paa Maa og Faa ind mellem Buskene, hvor Pilene kom fra; men, om jeg traf, ved jeg ikke, da jeg ikke kunde opdage en levende Sjæl. Bangalaerne paastode imidlertid at kunne se Fjenden, og da der i samme Øjeblik blev slaet paa Maskintelegraf, gav jeg Geværret til min Bangala med Paalæg om at skyde saa mange som muligt og ikke glemme at sigte først. Han tog Sigte paa Træernes Kroner, hvor han forsikrede, at der sad talrige Indfødte, skjulte af det tætte Løv, og fyrede vel en Snes Skud; men om han var heldigere end jeg, skal jeg lade være usagt, uagtet han svor ved sine hellige Fetischer at have anrettet et frygteligt Nederlag iblandt dem. — Fra Dækket hørte man kun faa Skud. Den Eneste, der skød, var Mr. *Uncles**) med sit Jagtgevær. Kaptajnen

I Lusambo ved Bredden af Sankuru.

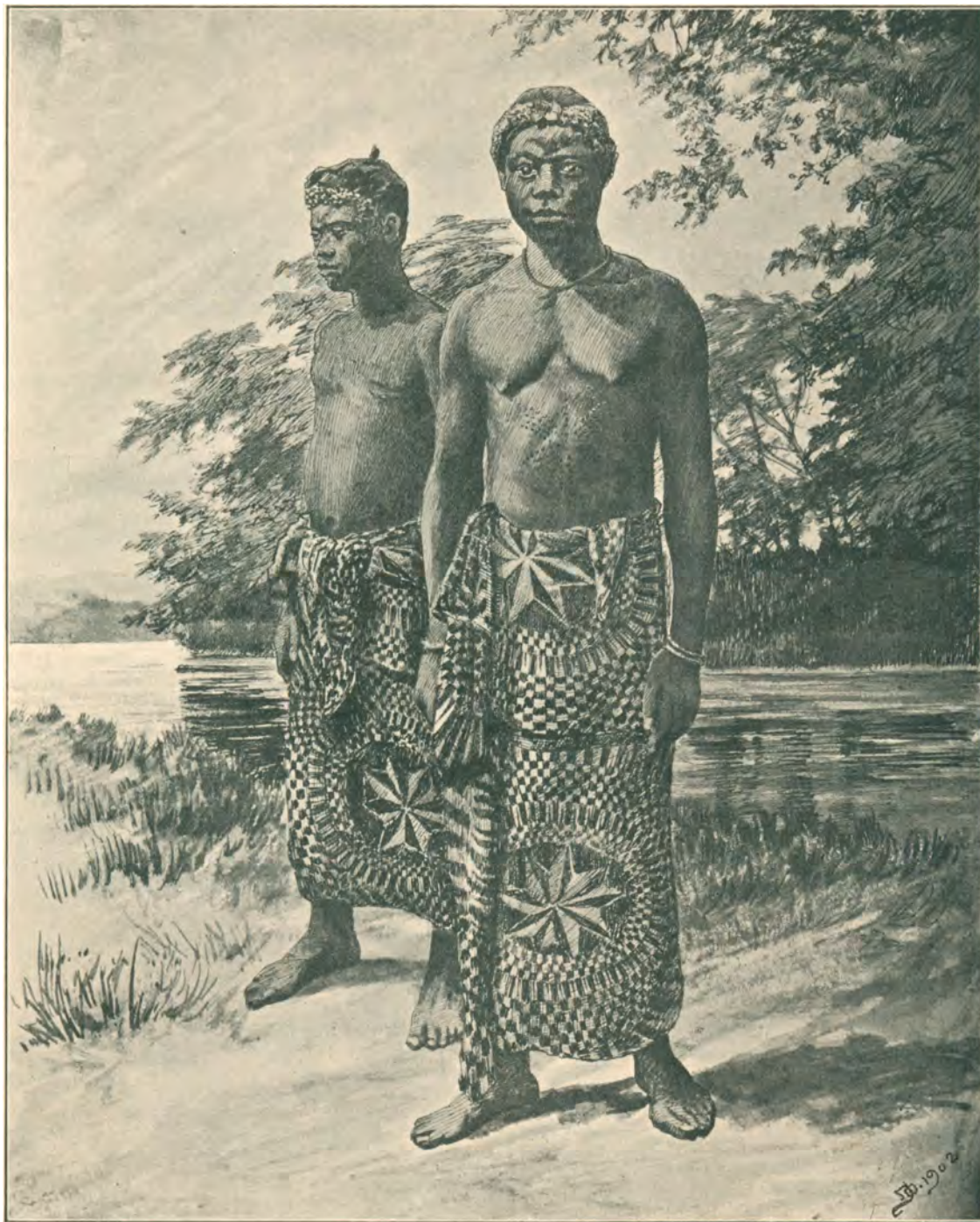
Til højre Flagstang og Fængsel.

og Hs. Højhed Prinsen af Croy havde af Forsigtighedshensyn søgt Dækning bag Pilenettene (en dertil indrettet stærk Staaltraadsfletning) og bebrejdede os endda senere, at vi havde »irriteret Fjenden.«

»Overfaldet overraskede egentligt ikke, da det netop var samme Sted, hvor den danske Kaptajn *L. R. Koch* paa »Princesse Clémentine« for kort Tid siden var bleven saaret.«

Dog, lad os fra Lulua og den øvre Kassai igen begive os ned til Bena-Bendi for at aflægge et Besøg opad *Sankurufloden*. Vi ere atter midt i Skovlandet, og Sejladsen Øst paa frembyder det herligste Skue. Den forholdsvis smalle Flod er opfyldt af kratbevoxede Øer, og paa begge Sider spærres al Udsigt af stejle Skrænter, bedækkede af frodig Højskov. Lidt nedenfor *Mukikama* optager Sankuru i venstre Bred Bifloden *Lubudi* og lidt ovenfor *Bena-Dibele* i højre Bred *Lubefu*, og hele Sankurus øvre Løb — Grænsen mellem Kassaidistriktet og Stanley-Falls Distriktet eller »Province Orientale« — har nu Retningen Syd—Nord, naar undtages et stort Knæk ved den 5. Breddegrad. Netop her ligger, paa Sankurus højre Bred, den næst-vigtigste Statsstation i Kassaidistriktet, *Lusambo*.

*) Amerikaner, Chef for en Kautschukmission.

Balubaer.

Tegnede af J. Olsgaard efter «Le Congo Illustré.»

Lusambo anlagdes i 1890 af *Paul Le Marinel* og *Legat*, med Assistance bl. A. af Danskerne Kaptajn *G. Jessen* og Maskinmester *Graschitz-Petersen*.

»*Lusambo* blev en fredelig Plet« — skriver Sidstnævnte —, »hvor enhver Høvding i Omegnen trygt kunde søge hen hos »*Maquamputo*« (Le Marinels Navn blandt Negrene). *Bakubaerne* ere, trods deres Ophold nær Flodbredden, et agerdyrkende Folk. Landets Rigdom paa Geder og Høns, ja, selv Oxer fik vi rigelig Andel i, saa at vi levede udmærket, skønt vi i min Tid 2 Gange i flere Maaneder vare uden Forbindelse med Kysten. *Malafu* havde vi i rigelig Mængde, og vi destillerede Spiritus deraf, en kærkommen Gave til Skibskaptajnerne, der bragte »*Lusambosnapsen*« rundt til de andre Stationer.

Gadeparti i Lusambo.

Til venstre Boliger for Hvide. Til højre et Musikkorps opstillet.

(Fot. tilh. Schweizeren, Hr. Hall.)

Vore første Huse vare af klinet Ler og bestode af 1—2 Værelser, et Hus til hver Hvid, samt desuden en stor fælles Messe, et Kommissariat, et Krudtmagasin og et Bøsemagerværksted samt de nødvendige Magasiner. Senere erstattedes Lerhusene med Huse af Sten, og store Palmecalleer anlagdes.«

Stationen *Lusambo*, der er af samme Størrelse som *Luluabourg*, ligger meget smukt lige udenfor den egentlige Ækvatorialskovzone, et Par Hundrede Metre fra *Sankuru*, paa et temmelig aabent, men meget ujævnt, af grønne Savaner og Prærier bedækket Terrain, med Skove som Baggrund. De lave Bredder afbrydes hyppigt paa begge Sider af Floden af stejle, rødlige Klippevægge; her findes den graa Papegøje i Tusindvis, af Mangel paa hule Træer ynglende i Huller i Klippevæggene. Udfør selve *Lusambo* gaar Klippen lige

ud til Floden, lodret afskaaren, og igennem den er der udhugget Trappetrin ned til Vandet. Maanedernes Middeltemperatur er 25—26 ° C. som i Luluabourg, men der er alligevel en hel Del varmere end paa sidstnævnte Sted; absolut maalt Maximumtemperatur er i Lusambo 36 °, absolut Minimum 19 °. Sundhedsforholdene ere mindre gode end i Luluabourg, men Forsyningen med Levnetsmidler lige saa fortræffelig.

4—5 Mil sydøst for Lusambo ligger paa Sankurus venstre Bred den store Negerby **Pania-Mutombo**, hvis Høvding i sin Tid var Vasal af Gongo-Lutete og altid, selv under Batetelarevolten, bevarede et varmt Venskab for de Hvide, skønt han nok under disse Kampe kunde være kommen i Tvivl med sig selv om, hvem der var stærkest, Landets egne Børn eller »Bula-Matadi«.

Katolske Missionærer i Øvre-Kassai.
P. Bracq. R. P. Cambier. P. Vandermolen.
Supérieur.

(«Le Mouvement des Missions Catholiques» 1903.)

En Milsvej vest for Lusambo ligger Scheutfædrenes Station *St. Trudon*, ved *Lubiflodens* øvre St. Løb deres Station *Mérode-Salvator* eller *Mérode-Salvator*. *Kalala-Kafumba*, sørgelig berømt ved de *Tielen-St. Jacques*. Hjem søgelser, dens Negerbefolkning har været Genstand for af den afskyelige Sovesyge, og i Kaniokaernes Land Missionsstationen *Tielen-St. Jacques*. Fra Juli 1901 til Juni 1902 mistede *Mérode-Salvator* af 1000 Indfødte 160 af ovennævnte Sygdom. Forresten ere Forholdene omtrent de samme i *St. Trudon*.

30—40 Mil sydsydøst for Lusambo ligger i en temmelig urolig Egn Posten *Kanda-Kanda* ved *Kanda-Kanda*. en meget stor Landsby af samme Navn. Det var Høvdingen i *Kanda-Kanda*, som, anklaget for Retten i Boma, hvor hans Advokat vandt Sagen for ham, tilbød at betale Advokaten med Bananer og Arachider, og da denne Betalingsmaade ikke vandt Bifald, behændigt selv klarede Vanskeligheden ved at skaffe sig en Anvisning paa Selskabet »Kassai«, hvorpaa han betalte denne i Kautschuk.

Det er naturligtvis en Mængde skandinaviske Søkaptajner og Maskinmestre, der have sejlet paa Kassai, Lulua og Sankuru. Blandt de ældste Skibsførere var det bl. A. **Skandinaver i Kassai.** *Hagemeister, Madsen, Georg Jessen*, der, foruden at han deltog i Udforskningen af Sankuru og i Anlægget af Lusambo, ogsaa i 91 førte *Bia*expeditionen op til denne By, blandt de senere Kaptajner nævnes *L. R. Koch, Otto, Søndergaard* og mange Flere. Blandt Mestrene indskrænke vi os til at anføre *J. V. Petersen, Graschitz-Petersen* og *Tegner* og blandt alle de Andre de To, der omkom i disse Egne, nemlig Svenskeren *G. A. Pettersson* og Nordmanden *K. Petersen*. Om disse Sidste kunne vi kun meddele lidt:

G. A. Pettersson kom 1. Gang ud for Staten $\frac{9}{10}$ 92, tjente sine 3 Aar, rimeligvis hele Tiden i Øvre-Congo, og kom hjem $\frac{9}{10}$ 95. Saa gik han paany ud $\frac{9}{10}$ 96, men døde, 32 Aar gammel, af Hematuri i Lusambo $\frac{25}{10}$ s. A.

K. Petersen, ud $\frac{1}{10}$ 1900 for »S. A. B.«, døde samme Aar, 30 Aar gl., i Pangu ved Kassailoden.

Et Par Brudstykker af Kaptajn *Madsens* Dagbog ere ganske interessante:

I April 90 faar han Ordre til med »Stanley« at gaa til *Kassai* og *Sankuru*, medførende 3 Hvide og 210 Soldater samt en lille Skruebaad, der skal stationeres i *Lusambo*. Ankomst til *Kwa* ^{29/4}. Strømmen her var saa stærk, at Damperen ved den første Pynt, hvor Floden løb 9½ Mil, kørte baglænds ud i Congo igen, og efter 3 mislykkede Forsøg maatte man vende om til *Berghe-Ste. Marie* og fortøje der. Man maatte nu losse en Del af Lasten, afgive 50 Mand og efterlade en stor Baad, man havde paa Slæb, og brugte saa 45 Dage om at naa *Luébo*, hvorfra man gik til *Lusambo*. I *Lusambo* blev man forbauset ved at se 25 Køer, der vare komne dertil fra *Luluabourg*, hvortil de atter vare skaffede over Land ved Byttehandel helt nede fra *Transvaal*. Indbyggerne omkring *Lusambo* vare meget elskværdige og mødte alle med Høns, Geder og Faar. — ^{19/90} gik »Stanley« atter ned med 120 frikøbte Slaver, lænkede sammen 10 og 10; det var en forfærdelig Redelighed ved Standsningerne undervejs at faa de Stakler op og ned af Lasten, bringe dem i Land og uddele Rationer til dem. Man var jo nødt til at lænke dem; thi i deres Angst for, hvad de Hvide vilde gøre med dem, søgte de altid at se deres Snit til at desertere; saa længe de vare i Nærheden af deres Hjemstavn, kunde det nu forsaavidt gaa; men længere borte bleve de blot grebne og ædte af de Indfødte paa Stedet. *Madsen* mistede paa denne Tur en halv Snes af disse Negere, der døde, løb bort eller bleve stjaalne. — Paa næste Tur til *Kassai* medførte han fra *Léo* 3—4 Sorte, som skulde fortælle deres Landsmænd, hvor godt de havde det hos de Hvide.

Ganske særlig Anledning er der til at omtale de skandinaviske Officerer, der gjorde Tjeneste i det urolige *Kassai*. Det er ikke Mange, det drejer sig om, det er de svenske Løjtnanter *K. J. T. Svensson* og *C. F. Bergius*, de norske Løjtnanter *L. J. de Bèsche Jürgens* og *E. L. A. Böhler* og dansk Løjtnant *T. H. H. Reitzel-Nielsen*. Deres Tal er altsaa ikke stort, men Tre af dem mistede Livet i Congo, og blandt dem var der To, som i fremtrædende Grad gjorde deres Fædreland Ære, *Svensson* og *Jürgens*.

Knut Svensson, Underløjtnant i Dalregimentet, Søn af Grosserer *J. Svensson*, Stockholm, gik ^{9/11} 1893 til Congo med Damper »Akassa«, Kapt. *Morgan*. ^{2/12} til *Banana*, s. D. med Lods til *Boma*, hvor han med stort Besvær fik sin Bagage op i sit Logis, der i den stærke Regn laa som i en stor Mudderpøl. Traf her *Clausen* og *Wall*. ^{4/12} Besøg i *Shinka*. ^{10/12} til *Matadi* med »Hirondelle«. ^{15/12} sammen med Nordmændene *Kieland* og *Stormoen* ad Karavanvejen til *Mpozo*, hvor han indhentes af Kistner. I *Bembisi* træffer han *Sjócrona*. ^{20/1} 94 til *Léo* efter at have været meget syg paa Vejen. I *Léo* træffer han bl. *A. Hoppenrath*, *Berthelius*, *Schagerström* og *Holmquist*. ^{4/2} fra *Léo* med *Elfström*, *Stormoen* og *Frisell*. ^{9/2} til *Bolobo*, ^{11/2} til *Lukoléla*, hvor han træffer *Schou*. ^{15/2} til *Équateur*, hvor han træffer *Alneberg*, ^{16/2} til *Coquilhatville*, hvor han melder sig til belgisk Kmdt. *Fiévez*. ^{22/2} afsted som »Second« til *Basankussu*, hvortil han naar ^{28/2}. ^{14/6} s. A. ansættes han som Chef i *Bikoro*, ved *Tumbasøen*, ^{18/1} 95 sendtes han til *Irébu* for at afløse *Sarrazyn*. Under et Ophold paa Expedition herfra i *Bikoro* faar han ^{5/6} s. A. Ordre til hurtigst muligt at afgaa med 150 Mand til *Luálaba—Kassai*, hvor Batetelasoldaterne i *Luluabourg* havde gjort Oprør, sejler ^{7/6} fra *Irébu* med »Ville de Bruxelles« og ankommer 29. s. M. til *Lusambo*, hvor han af Skandinaver træffer *Jürgens* og *Graschitz-Petersen*. Faar megen Ros for sine *Irébusoldater*. ^{5/6} gaar *Svensson* med *Jürgens* og 250 Mand langs Floden ind i Orientalprovinsen til *Bombay*, hvorfra han ^{17/6} over *Gongo-Matamba*, *Kassongo* og *Kundji* naar *Gandu* ved *Lomami*, hvor Tiden tilbringes med Forposttjeneste og Smaaskærmydsler, til Kommandant *Michaux*, under hvis Befaling han staar, kommer op med Hovedstyrken af den Kolonne, med hvilken han skal angribe Revoltørerne. Overkommandoen over Tropperne fra *Lusambo* havde Kmdt. *Gillain*, hvem *Svensson* roser i høj Grad for den Energi, han udfolder, skønt han stadigt er syg. Den ^{9/10} gik *Michaux* over *Lomami* med Kolonnen, stødte Dagen efter paa *Batetelaerne* og reddedes kun fra fuldstændigt Nederlag ved *Svenssons* Kækhed og Aandsnærværelse.

Svensk Lieutenant, senere
Kmdt. *K. J. T. Svensson*.
† i *Kabambarré* ^{19/11} 1898.

Den $\frac{1}{11}$ derefter ansattes Svensson som Zonechef i Gandu og laa nu her til $\frac{1}{4}$ 96, da Kmdt. Dhanis beordrede ham til Nyángwe. Imidlertid havde han $\frac{1}{6}$ modtaget Meddelelsen om, at han for sit Forhold i fornævnte Kamp var bleven forfremmet til Kaptajn og dekoreret med Løveordenens Guldmedaille. Deltog saa endnu i forskellige Smaakampe mellem Gandu og Nyángwe, som han forlod $\frac{1}{11}$ 96 for at vende hjem til Europa. $\frac{30}{4}$ 97 hjem fra Congo. Deltog derpaa hjemme i Sverige i Dalregimentets Indkaldelser og gik saa $\frac{9}{11}$ s. A. 2. Gang ud til Afrika. Sendtes nu til Stanley-Falls-Distriktet og udmærkede sig paany i Kampene mod Revoltørerne fra den store Dhanisexpedition. I Sungula blev han imidlertid syg af Dys-senteri og blev bragt til Kabambarré, men døde her den 13. November, Dagen før Belgiernes Nederlag. Han havde gjort Congostatens vigtige Tjenester, og hans Tab følte dybt; man kaldte ham »Løven« blandt Congoofficererne.

Efter Svenssons Dagbog gengives hans *Rapport over Kampen den 9. Oktober 1895*

Løjtnant med forudgaaende og efterfølgende Bemærkninger:

K. J. T.
Svenssons
Rapport
over Kam-
pen mod
Batete-
laerne den
9. Oktbr.
1895.

8. Oktober 95. Gingo på morgonen öfver Lomami. Först jag med mina 135 man. Kanon Krupp följde mig, derefter Michaux's Detachement, under det jag i stridsställning skyddade öfvergången, och sist de Bèsche. Kl. 2 em. alla öfver. Michaux, som talat om strid samma dag, gaf efter 20 m.s marsch order om halt og bivack. Ingen fältbevakning. Vi kamperade på en slått, omgifvan af skog, och hade omkring oss en kedja af poster på c. 200 m.s afstånd. Lyckligtvis förflyöt natten utan att blifva anfallna. De hvita hos Michaux, som skrutit med sina strider, voro nästan alla sjuka på qvällen.«

»9. Oktober.« (Rapporten, dateret Gandu $\frac{13}{10}$, indført her paa . Fransk; vi oversætte den):

»Til Distriktskommisæren i Luálaba!«

»Jeg har den Ære at berette om den Del, som Kolonne II havde i Kampen mod Revoltørerne*).

»Den 9. Okt. Kl. 5 $\frac{1}{2}$ Morgen kaldte Kmdt. Michaux mig til sig og gav mig følgende Ordre: »Vi rykke frem i 2 Kolonner for at angribe Revoltørernes Landsby. Jeg fører Kolonnen til venstre. De med Kompagnierne fra Irébu og Léopoldville—Kinchassa, den sidste under Ltnt. de Bèsche Jürgens, samt den Kruppske Kanon, gaar til højre. Høvdingen Onokogo følger med Dem og viser Vej. De maa have kortere Vej end jeg. Naar jeg naar Byen, afgiver jeg et Skud med den Nordenfeltske Kanon, hvorpaa De svarer med et Skud med Kruppkanon. Dette er Signalet til Angreb for begge Kolonner!««

»Jeg satte mig i Marche Kl. 5,40 med Ltnt. Jürgens Kompagni i Spidsen med nogle Indfødte som Vejvisere, derpaa en Deling af mit Kompagni, saa Kanonen, saa Resten af mit Kompagni og saa Hjælpetropperne. Jeg marcherede 110 Skridt i Minuttet og udsendte Patrouiller, hvor Terrainet fordrede det. 1 $\frac{1}{2}$ Time fra Revoltørernes Landsby løber Vejen ned i en Bæk og gennem et sumpet Krat, hvad der forsinkede Frembringelsen af Kanonen. Kl. 10 $\frac{1}{2}$ hørte jeg Skuddet fra den anden Kolonnes Kanon. Da jeg endnu ikke var nær nok ved Landsbyen, eftersom min Vej i Virkeligheden var den længste, vidste jeg ikke, hvad jeg skulde svare. Jeg paaskyndede min Marche. 10

Minutter efter hørte jeg Albinisalver, saa Skytteild og sluttede deraf, at den anden Kolonne var i Kamp. Da jeg imidlertid naaede Toppen af et Bakkedrag, saa jeg en Del af Kmdt. Michaux's Tropper i fuld Kamp med Rebellerne. Jeg befalede Ltnt. de Bèsche at gaa frem og udvikle sit Kompagni i Dalen for at tage Fjenden i Flanken, idet jeg tilføjede, at jeg vilde sætte nogle af mine Folk i Højde med ham og Resten i Reserve.«

»De Bèsche rykkede i Løb ned ad Bakkedraget. Da jeg havde faaet $\frac{2}{3}$ af mit Kompagni op til

Norsk Kaptajn, senere Kmdt.

L. J. de Bèsche Jürgens.

† paa Kassafloden ombord i »Stanley« i Nærheden af Eiolo $\frac{14}{5}$ 01.

*) Stedet for Kampen angives andetsteds som *Lutembo (Lulembafloden?)*.

mig, fulgte jeg efter ham, efter at have givet Kanonen, der endnu var nede i Krattet, og Reserven Ordre til hurtigst muligt at ile frem for at naa mig ved Landsbyen.«

»Jeg kunde altsaa ikke endnu svare med Kanonskuddet.«

»Nede i Dalen kom vi gennem et andet Krat, meget besværligt at passere, med en Bæk og et Morads paa $\frac{3}{4}$ M.s Dybde.«

»Ankommen paa den anden Side af Krattet, en drøj Marche paa 30 Minutter, ser Ltnt. de Bèsche Kmdt. Michauxs Folk trække sig tilbage efter omtrent 20—25 Minutters Kamp og Fjenden parat til at forfølge; han angriber energisk. Revoltørerne, der saaledes bléve tagne i Flanken, opgave Forfølgningen, forsøgte forgæves at gøre Front mod de Bèsche og toge ved mine Skytters Ankomst Flugten mod Nordøst og Nord med vore Folk i Hælene.«

»Jeg selv besatte med nogle Soldater Landsbyen, hvortil min Reserve og Kanonen naaede Kl. 10.«

»Da jeg havde faaet at vide, at vor anden Kolonne var flygtet, kaldte jeg Ltnt. de Bèsche, som havde tilbageerobret den Nordenfeltske Kanon, og mine øvrige Folk og tog Stilling paa en Høj ved min Tilbagetogsline for at blive der til næste Morgen. Kl. var da $1\frac{1}{2}$.«

»Jeg sendte en Billet til Kmdt. Michaux med Melding om min Stilling og om, at Nordenfelteren med Resten af dens Betjeningsmandskab var hos mig. Denne Billet naaede først Kmdt. Michaux efter hans Ankomst til Gandu.«

»Kl. $3\frac{1}{2}$ angrebe Rebellerne igen. Jeg kastede mig strax imod dem med 70 Skytter, medens de Bèsche blev staaende lidt foran Kanonerne med Resten af Kolonnen. Efter en haard Kamp paa $\frac{3}{4}$ Time, under hvilken Haussasergenten *Samuel James* udviste en meget smuk Opførsel, blev Fjenden atter kastet tilbage i Skovene nord for Byen. Da jeg trak Skytterne tilbage, skød vi 3 Kanonskud mod Skoven.«

»Kommen tilbage i min Stilling erfarer jeg, at der kun er faa Patroner tilbage. Da jeg næsten med Vished kunde vente et nyt Angreb om Natten, hvis jeg blev staaende, forandrede jeg Beslutning og gav Kolonnen Ordre til at gaa tilbage til *Lomami*. Forrest marcherede Kanonerne, saa de Folk, der manglede Patroner, førte af Ltnt. de Bèsche, sidst en Arrièregarde, i hvilken hver Mand havde 30—40 Patroner, allersidst jeg selv.«

»Marchen skete langsomt og i god Orden. Ved Bredden af *Lomami* standsede jeg Kl. 11 Aften for Natten. Melding afsendtes til Kmdt. *Gillain* om, at jeg var gaaet tilbage paa Grund af Mangel paa Ammunition. Ved Midnat fik jeg Ordre til at gaa over Floden, hvad jeg var færdig med Kl. $1\frac{1}{2}$ Morgen den 10.«

»Ltnt. *K. Svensson*.«

Tilføjelse i Dagbogen:

»Oaktadt Ct. Michaux blifvit slagen och af sitt détachement förlorat i döda commis 1. kl. *Palate* och 43 man, samt i sårade fått 2 hvita och 38 man satta ur stridbart skick samt, hvad värre var, lemnat Nordenfeltskanonen . . (vi springe en Bemærkning af udelukkende privat Natur over), hade vi dock genom ett kraftigt uppträdande, samt genom att lugnt och sansadt begagna oss af de fördelar, som fiendens ställning och terrängens beskaffenhet erbjödo, räddat åt oss segern, samt troligen också lifvet på alla från colonne I.« — — —

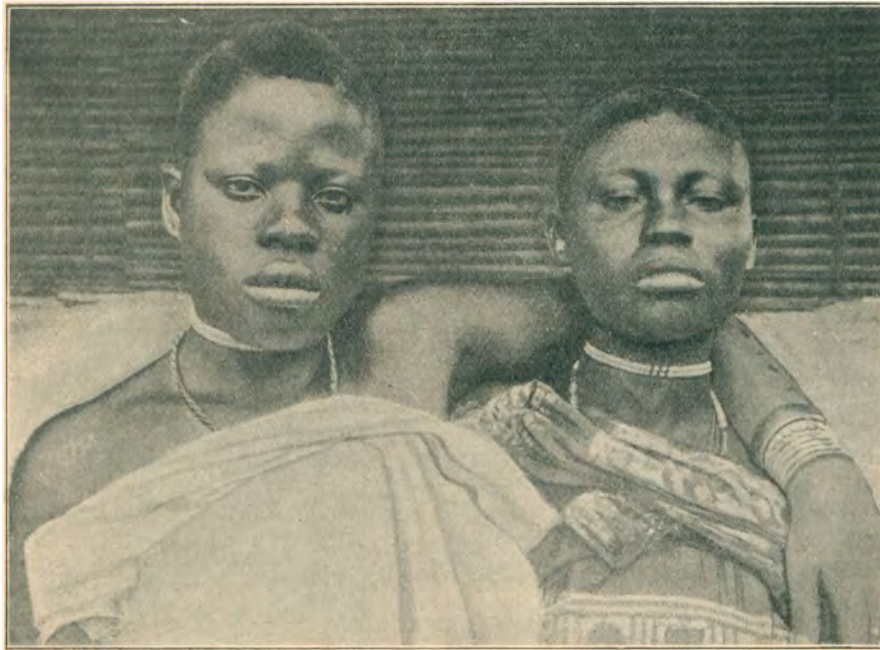
Englsk Souslieutenant
Ghyzen.

† i Lusambo $\frac{19}{10}$ 1899.

Løjtnant *C. F. Bergius* ved Kgl. Vesternorrlands Regiment gik til Congo fra Anvers $\frac{9}{1}$ 94 sammen med Soelberg og John Bengtsson. Midt i April s. A. sendtes han med »Stanley« op ad Kassai med Bestemmelsessted Lusambo, men døde ombord $\frac{90}{4}$ af Feber og begravedes i Bena-Bendi.

Sekondløjtnant *de Bèsche Jürgens*, Søn af en Præst i Gudbrandsdalen, gik ud $\frac{9}{1}$ 94 sammen med sin Landsmand Böhler og svensk Ltnt. Glimstedt. Fra Boma $\frac{10}{4}$. Er henrykt over de smukke Landskaber paa Karavanvejen, besøger undervejs en protestantisk Mission, hvor det gør et dybt Indtryk paa ham at høre Bøn og Salmesang midt inde i Afrika. Fra Léo $\frac{15}{7}$ sammen med Böhler; Dampere førte

af Koch; undervejs skød man 13 Flodheste og 8—9 Krokodiller. Til Lusambo $\frac{11}{16}$. Gjorde god Tjeneste her; bemægtigede sig ved behændig List Høvdingen Fundchi og fik megen Ros herfor; Chef for Kompagniet i Lusambo, 600 Mand, skønt endnu kun Souslieutenant. Deltager i Kampe mod Kiokoerne og kommer i Sept. 95, som paa de foregaaende Sider meddelt, paa Expedition under Svensson mod Baete-laerne; bliver derefter Lieutenant. Skriver $\frac{19}{16}$ 96 hjem: »Har været en haard tid for nordmændene her-nede: Huusher død, Stormoen død, Kielland dræbt. Men Gud er med mig og ingen mod mig, og da er alt godt. Jeg frygter ei hverken død eller sygdom; . . . jeg ser hans finger klarere her i vildnisset end hos os i civilisationen.« $\frac{21}{16}$ 96 sendes han til Katanga med Underofficer *Ghysen*, en Englænder, og 64 Soldater; flere Kampe undervejs; bl. a. dræbes hans Boy Maloanni ved hans Side $\frac{2}{16}$ 96. $\frac{15}{16}$ s. A. atter i Lusambo. Hjem $\frac{16}{16}$ 97 som Kaptajn. 2. Gang gaar Jürgens ud $\frac{9}{16}$ 98 som Kommandant II, afgaar til Lusambo sammen med Ltnt. *Reitzel-Nielsen* og kommer derfra efter eget Ønske paa Expedition i Lukenyeegn. Er i Nov. 98 i Gandu, sendes derfra efter Kabambarréaffæren til Kabambarré og Sungula

Balubakvinder.
(Fot. tilh. Kapt. Søndergaard.)

niale»: »De Bèsche har et meget sympatetisk Ydre. Han er mindre end Skandinaverne i Almindelighed. Hans Landsmænd og Soldaterne tilbode ham og sige, at han er Tapperheden og Kækheden selv.« Han var naturligvis gentagne Gange dekoreret af Congostaten.

Cand. jur. Emil Jürgens har meddelt os forskellige Uddrag af sin Broders Breve, hvoraf vi hidsætte Skildringen af Begivenhederne ved Høvdingen *Fundchis* Tilfangetagelse: **Løjtnant de Bèsche Jürgens bemægtiger sig Høvdingen Fundchi.** »Lusambo, $\frac{20}{12}$ 1894. Jeg faar ordre til at angribe landsbyen *Fundchi*, lægge chefen og hans familie i lænker og tage de geværer, perler, tøier o. s. v., som han havde stjaalet.« »Hvis jeg nu havde taget 50 soldater med mig, vilde jeg bare have opnaaet at skræmme chefen, hans bedstemor og øvrige undersaatte ind i græssteppen, og jeg havde aldrig mere faaet ham at se. Og da det var første gang, jeg skulde tage en chef, afhang der meget af,

og vender derpaa tilbage til sit gamle Distrikt med Ophold i Tschofa. $\frac{9}{16}$ 1901 gik han i Lusambo efter endt Terme ombord i »Stanley«. Ifølge Skibsførerens, Kapt. Svenssons Rapport fejlede han da tilsyneladende intet, men var meget nervøs, saa ellers ikke daarlig ud, men kun, som om han led af Søvnløshed. Den $\frac{15}{16}$ klagede han om Aftenen over heftige Hovedsmerter og gik til Ro, Kl. 9 fandt man ham døende, Kl. 11 var det forbi. Han jordes næste Dag, den 16., iført sin Uniform og indhyllet i Congostatens Flag, paa Kasai-flodens venstre Bred, 7 Timer ovenfor Eiolo. En støt og tapper ung Officer-var gaaet tabt i ham. Belgieren *Brasseur* skriver i sine Breve fra Katanga i 1897 i »La Belgique Colo-

hvorledes jeg løste min opgave. Jeg valgte da at nærme mig landsbyen ubevæbnet og overraske chefen, at han ei fik tid til modstand. Der er intet, der betager en sort mere end den hvides mod. Derfor vilde jeg ordne det saa, at hans folk stod der med aabne, forbausede øine uden at røre en finger, medens jeg tog chefen.

»Fundchi ligger 1 $\frac{1}{4}$ time fra *Lusanbo* hinsides Sankuru og paa et høit fjeld, hvorfra man ser alt, hvad der foregaar paa vor station. Jeg tager nu med mig 6 ubevæbnede soldater med en hængekøie, min livkorporal *Zongomari*, 3 $\frac{1}{2}$ alen høi og stærk som en björn (men menneskeæder som de andre), og 6 bevæbnede soldater samt 6 boyer, min revolver i bæltet. Vi gaar over elven i en pirogue med 35 pagayører. Soldaternes geværer lægges i hængekøien, for at man fra Fundchi skal tro os alle ubevæbnede. Kommen over elven lader jeg mig bære af de ubevæbnede 6 mand, medens *Zongomari* med de 6 andre, der nu har faaet deres vaaben udleverede, følger efter mig, gemt i græsset, i 1000 meters afstand.

»Kl. 4 naar jeg den store, venligsindede landsby *Benam-Koto*, der tæller 10,000 sjæle. Mens jeg taler venskabeligt med cheferne, snige *Zongomari* og hans 6 mand sig gennem græsset udenom byen. Det varer $\frac{1}{2}$ time; saa ser jeg min boy *Olenko* sætte sig ved mine fødder; det er tegnet paa, at soldaterne er i græsset. Afgaarde bærer det igen. Ogsaa den næste landsby er venligsindet. Jeg ser c. 50 geværer og 4—500 spyd der, men gaar rolig hen og hilser paa chefen, lægger mig i min køie, og afgaarde igen. Mine folk i græsset laa 60 meter bag chefen, med gevæerne færdige til skud, og ikke en morssjæl i byen anede det.

»Endelig komme vi til bestemmelsesstedet. Mine mænd bære mig hen til chefens hus. Fundchi kommer og hilser paa mig. Jeg hilser igen og siger, at jeg vil besøge ham. Han er forekommende og giver mig malafu. Saa siger jeg efter $\frac{1}{4}$ times forløb: »Jeg vil gerne se dit vakre hus, Fundchi!« Han smiler smigret. Saa siger jeg til min stærkeste soldat: »*Matilika!* Tag min pipe og tobak og følg mig!« Min boy *Maloanni* bærer mine fyrstikker. Alt er aftalt i forveien.

»Fundchi gaar først ind i hytten, saa jeg, saa *Matilika* og *Maloanni*. *Olenko* staar lige indenfor døren, i denne 3 soldater, der ligesom lege og more sig. Ude paa tunet fortælle de 2 andre soldater, omgivne af 50 indfødte, om sine felttog. Paa en gang befaler jeg: »Kommata! (Grib ham!)«, og *Matilikas* Jernnæve snører Fundchis strube som i en skruestik. Fundchi, der er bevæbnet med økse, spyd og kniv, hæver øksen, — i et klemmer jeg ham om haandleddet, saa armen dovner, haanden løsner grebet, og øksen falder. Jeg kaster mig over ham, slænger ham til jorden og binder ham. Den hele tid holder *Matilika* ham i struben, for at han ei skal skrike og kalde paa sine Mænd.

»Saa giver *Olenko* et tegn til mig, og jeg forstaar hans stumme sprog: ved at udstrække sin venstre arm, bøie den høire, lukke det venstre øie og hugge sig ned fortæller han mig, at mine 6 bevæbnede er i landsbyen. De 3 soldater i døraabningen stod der for at forhindre Fundchis folk fra at komme ham til hjælp, hvis han skulde skrike.

»Nu gaar jeg med den bundne chef ud til hans folk. Et raseriets skrig! Geværhaner og Buesnorer spændes, økser, spyd og knive løftes, og trommen kalder alle byens mænd til vaaben. Men jeg raaber: »*Imana, lekkela diojo!* (Ti stille!)« og benytter et øieblikks taushed til at sige til Fundchi: »Hvis en af dine

Kommandant de Bèsche Jürgens og Negerkorporalen *Zongomari*.

mænd skyder, er du dødsens; jeg siger 1—2—3 og skyder dig!«, og dermed farer revolveren ud af mit bælte, hanen spændes, og jeg kalder højt: »Zongomari!«

»Min korporal er der som en vind med geværet i færdigstilling, og jeg siger til de forbausede sorte: »Se, min korporal kommer fra græsset! Der ligger endnu 100 mand bag ham!« Jeg tæller allerede »1—2 . . .«; da raaber Fundchi: »Store chef i Lusambo! Dræb mig ei!« Jeg sætter revolveren i skallen paa ham og vil brænde løs. Da redder Fundchi sit liv og mit ogsaa ved at bede sine folk lægge vaabnene fra sig.«

»Derpaa tager jeg ham, hans gevær, perler, tøier, 9 koner, o. s. v. og gaar min vei med dem. Mine 6 soldater blev i græsset. Jeg turde ei lade dem komme frem. Thi hvis de indfødte havde vidst, at jeg kun havde 1 korporal og 6 soldater med mig, havde de dræbt os alle.«

»Saaledes tog jeg chefen Fundchi midt blandt hans 300 bevæbnede mænd med 6 bevæbnede og 6 ubevæbnede soldater.«

»Jeg kom hjem til Lusambo. Kmdt. *Michaux* takkede mig og sagde: »Det er det fineste karstykke, jeg endnu har set!« Jeg svarede: »Jeg kender mine mænd, og de kender mig. De følger mig trofast; thi de tror, at jeg ei kan dø.«

»Paa hjemveien vilde Zongomari endelig spise Fundchi. Jeg sagde: »En anden gang skal du faa mad, Zongomari!«

Sekondløjtnant *Böhler* ved 2. Akershusiske Infanteribrigade, kom som Souslieutenant med de Bésche *Jürgens* til Lusambo, var nogle Maaneder her og sendtes saa til Luluabourg for at tage Kommandoen over 8. Kompagni, hvis Chef just havde mistet Benet i en Kamp med de Indfødte. I Febr. 95 deltog han i en Expedition mod Oprørere ved Øvre-Sankuru, hvor han derpaa forblev for at pacificere Landet og bygge en Post. Dec. 96 som Kompagnichef tilbage til Luluabourg, hvorfra han atter maatte ud paa Expedition i vestlig Retning mod oprørske Stammer ved Luluafoden. I Jan. 97 gik han, der imidlertid var forfremmet til Licutenant og Kaptajn, hjem til Europa efter lykkelig tilendebragt Terme. Nu Kaptajn hjemme.

Norsk Souslieutenant, senere Kmdt.
E. L. A. Böhler.

Et Par Brudstykker af Meddelelser fra *Jürgens* og *Böhler* vise henholdsvis Uhyggen ved Kampen mod de pilebevæbnede Negere og de paa Grund af de Indfødtes Dristighed ofte vanskelige Forhold med Hensyn til Sikringstjenesten dernede.

Jürgens skriver et Steds:

»Fra 7.—24. marts 95 sloges vi. Da var 5—6 landsbyer brændte, en mængde mennesker dræbt, resten husvilde og uden mod. En af mine blev skudt i siden, saa indvoldene væltede ud, en anden i brystet, en i tungen; han havde just ladt geværet og aabnede munden, saa fik han en pil i tungen. Jeg foretrækker rigtignok kamp mod geværer. Pilen ser man ei, hører man ei; den kommer lydløst, man ved ei naar og hvor fra.«

Kaptajn *Böhler* fortæller:

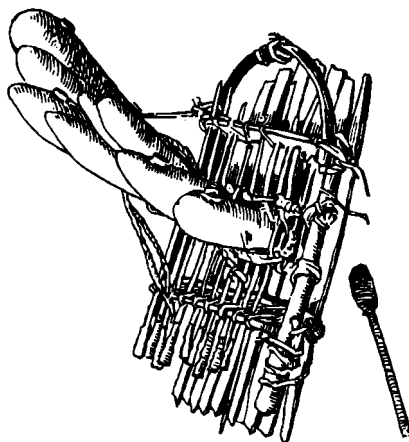
»Paa en regnfuld, stratiatiøs Dag fandt vi først Lejrplads henimod Aften i en forladt Landsby og rak saavidt at faa udsat Posterne for Mørkets Frembrud. Den forudgaaende Dag og hele denne havde vi haft stadig Føling og Skjærmydsler med Fienden, som havde arrangeret Forhugninger og Baghold, sat forgiftede Pile i Vejen etc., hvorfor Marchen gik meget langsomt. Vi fik imidlertid sat ud alle Poster uden at forstyrres synderlig, og alt syntes at forløbe roligt. Alle havde spist og nød sine Piber og gjorde sig det saa behageligt, som Omstændighederne tillod, da der blev meldt mig — som jourhavende —, at en Del Mænd med Fakler (lavet af Græs), hvis Lys i det ægyptiske Mørke skarpt aftegnede samtlige Skikkelser, saaes at bevæge sig foran Postlinjen. Jeg troede først, at det var Indfødte, som kom for at overbringe et eller andet Budskab, da pludselig Lysene slukkedes og en voldsom Salve hørtes. Resultatet viste sig strax, idet man bragte mig en Soldat, som var forfærdelig saaret i Ansigtet. Dette havde jeg aldrig før seet Magen til, hvorfor jeg undersøgte Sagen nærmere og fik da at vide, at disse Mænd havde passeret langs hele Postlinjen, idet de ved hvert Anraab af Skildvagterne havde svaret, at de kom med

Underretninger til de hvide Mænd, hvorfor de blev henvist til Modtagelsesposten. Ankomne her skjõnte de, at nu maatte de hurtigst muligt forsvinde, og fandt ingen lettere Maade hertil end pludselig at aflyre samllige Geværer og i det samme slukke Faklerne.◊

Den yngste skandinaviske Officer, der har været ansat i Kassai, var, saa vidt vides, Sekondløjtnant ved 28. Bataillon *T. H. H. Reitzel-Nielsen*, hjemmehørende i Vejle. Han forlod Anvers $\frac{9}{10}$ 98 sammen med norsk Ltnt. O. S. Giertsen, var først i 14 Dage paa Vejarbejde ved Boma under Ltnt. H. C. Hansen og sendtes derefter med 100 Haussaer under Kapt. *Lekeu* til Lusambo; paa Rejsen medfulgte Kmdt. de Bèsche Jürgens, ud i 2. Terme. $\frac{23}{12}$ 98 afgik han herfra til Luluabourg, hvorfra han strax efter sin Ankomst maatte ud til Kaffeplantagestationen *Galikoko* for at arrestere en hvid Handelsagent, beskyldt for Mord. Turen gik over Luébo og Kapunga; Befolkningen var meget uvenlig, og undervejs blev han forgiven med Palmevin og var meget syg. Paa denne Tid blev der Oprør paa alle Kanter i Kassai, eftersom Rygtet om Belgiernes Nederlag ved Kabambarré var faret gennem Landet, tilmed maatte man allevegne blotte sig for Tropper for at sende Forstærkninger Øst paa til Kassongo. Reitzel-Nielsen afgaar ogsaa med et Troppekommando til Lomami. Imidlertid var i Februar 99 den værste Fare i Fallsegnene overstaaet, men i Kassai vedvarede Uroen. R.-N. sendes nu som »Second« til *Kanda-Kanda*, hvor Englænderen *Ghysen*, der var avanceret til Officer, var Chef. Dellager derfra i en Expedition mod Kaniokaerne fra $\frac{19}{8}$ — $\frac{21}{8}$ s. A. I Juni inspicerer den af Regeringen udsendte Major *Michel* Posten. $\frac{2}{8}$ bliver R.-N. Postchef i Kanda-Kanda, men maa allerede et Par Uger efter afgive Kommandoen og beordres til Lusambo, hvorfra han atter $\frac{5}{10}$ sendes til Luluabourg. $\frac{18}{10}$ dør Ghysen i Lusambo (R.-N. roser sin engelske Kammerat meget; Brasseur skriver om Gh. fra Katanga, at han er en brav og sympatetisk ung Mand, altid i godt Humør, velbygget og ualmindelig stærk). $\frac{29}{11}$ atter til Lusambo. Her havde R.-N. $\frac{9}{12}$ 99 i Messen et Sammenstød med sin Foresatte, Kapt. Lekeu, hvilket førte til en midlertidig Suspension, hvorpaa han beordredes til Boma og ankom hertil i de første Dage af April 1900. Den $\frac{1}{4}$ fandt Oprøret paa Shinkakassa Sted. Den $\frac{29}{4}$ fik R.-N. sin Afsked af Congo-statens Tjeneste.

Dansk Sekondløjtnant;
T. H. H.
Reitzel-Nielsen.

Congolesisk Musikinstrument (Xylofon, »Marimba«).

Set fra neden.

Tangenterne, hvorpaa man slaar med en eller flere Træpinde med en Kautschukklump i Enden, ere af haardt, klangfuldt Træ og anbragte hver over sin tomme Kalebas.

(Efter »L.a Belgique Coloniale«.)

Mfini og Lukenye. Léopold II's Sø.

Paa Léopold II's Sø.
(Efter Stanley.)

MFINIFLODEN, hvis hele øvre Løb indtil, hvor Afløbet fra Léopoldsøen optages, altsaa i en Udstrækning i Luftlinie af c. 90 danske Mil, kaldes *Lukenye*, udspringer næsten nøjagtigt midt i Congostatens Territorium, nemlig paa c. 3°s sydlig Bredde og paa c. 24°s østlig Længde fra Greenwich, paa Højdeplateauct mellem Lomami og Sankuru. Landet rundt omkring Mfini

er næsten ganske fladt, omkring Lukenyes øvre Løb meget bjergrigt. Léopoldsøen og den lidt nordligere beliggende Sø Tumba samt de mange Smaasøer omkring dem betragtes af Geograferne som Levninger af den store ækvatoriale Indsø — svarende omtrent til Ækvatorialskovens Gebet —, som i sin Tid har skaffet sig Udløb for sine Vande Vest paa gennem Krystalbjergenes Katarakter og derved, idet den udtørredes, dannet Congofloden.

I Regntiden oversvømme Mfinifloden og alle de nævnte Søer med deres Tilløb i mange Kilometres Omkreds det omgivende Terrain. Derfor blive ogsaa Kommunikationerne i disse Egne ofte ret besværlige. Derimod anses Distriktet »Lac Léopold II« for et af de sundeste i hele Congostaten, formentligt paa Grund af den af Ler og Sand bestaaende Jordbund, skriver Belgieren Dr. *Rossignon* i »La Belgique Coloniale« 1897.

Strækningerne ved den nedre Flod og ved Léopoldsøens Syd- og Nordvestside bestaa af uhyre Græssletter; ellers er der allevegne tætte Skove, rige paa Kautschuklianer. Gennem dette flade Land slynger nu *Mfini* sig i store Bugtninger som gennem en umaadelig Marsk eller Eng, begrænset i det fjerne af endeløse Skove. Vandet baade i Mfini og i Léopoldsøen er mørkt, svagt kaffebrunt — naar man

**Mfini eller
den sorte
Flod.**

fra oven stirrer ned i Floden, synes den tjærefarvet —, medens Lukenyes Vand er hvidligt og gennemsigtigt. Det er altsaa fra Søen, den sorte Farve kommer. Strax blande de to Vandsøjler sig ikke med hinanden, men løbe adskillige Mile jævnsides, til omsider hele Floden bliver sort. Man træffer talrige Landsbyer, baade langs Floden og inde i det omgivende Land. Ved Bredden bestaa de hyppigt blot af nogle faa, særdeles slette Hytter med et ringe Antal Beboere. Inde i Landet ligge de i Udkanterne af eller i Lysninger i Skovene, nær en Bæk eller en Kilde, og ere store og tæt befolkede.

Mlinifloden ved Stationen Kutu (Malepie).

En Stationschef aflægger Visit hos Distriktskommisæreren, der befinder sig ombord paa en af *Délivrance*-rne.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiøtz.)

Den nederste Del af *Lukenyefloden*, ogsaa kaldet *Ikatta*, først besejlet af *Delcommune*, er omgivet af en bred Dal af indtil $\frac{1}{2}$ Mils Udstrækning. Selve Floden er dog **Lukenye-**kun smal, men temmelig dyb. Ogsaa den danner, navnlig i sit nedre Løb, en **floden.** uendelig Mængde Kurver. Der findes mange, med Græs eller Skovklatter bedækkede Øer, og Bredderne ere ofte lave og oversvømmede. En tæt, uafbrudt Skov hindrer hele Vejen paa begge Sider al Udsigt ind over Landet, Landsbyer er der tilsyneladende ingen af, og selv Dyrelivet synes udslukt, idet man ofte ikke øjner andet end enkelte Papegøjer. I Virkeligheden er Befolkningen imidlertid meget tæt; men den bygger sine Byer $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Times Gang fra Floden. Højere oppe ad Floden ligge dog de Indfødtes Hytter af og til paa selve Bredden; men stadigt knejser den prægtige, ærværdige Urskog paa begge Sider, og denne og det bjergrige Terrain gør Landet meget ufremkommeligt her.

Ved Øvre-Lukenye ligger paa den 3. sydlige Breddegrad, 70 danske Mil fra Mfinis Munding, Posten *Dekese*, hvor dansk Løjtnant *J. D. Andersen* var ansat i henved 3 Aar, og hvor nu (Nytaar 1904) dansk Ltnt. *Sørensen* er Postchef.

Det var i 1882, fra 20. Maj til 2. Juni, at *Stanley* med den lille Damper *En Avant*,

Léopold paa hvilken **Albert II's Sø.** *Christophersen*

gjorde Tjeneste baade som Kaptajn og Mester, opdagede og besejlede Mfinifloden og *Léopoldsøen*. Landet omkring denne gjorde han dog ikke Bekendtskab med. Det er de

belgiske Officerer *Jacques, Bolle, Eloy, A. le Maire* og *Borms*, hvem man ved deres Virksomhed som Distriktskommisærer i denne Egn skylder Oplysningerne om og den foreløbige Kaartlægning af samme. Navnlig foretog Kommandant *Jacques* mange Expeditioner til alle Sider af *Léopoldsøen*; alene i 1897 gik han fra *Søens Sydspids* til *Bolobo*, fra *Luko-*

En af Ibalis Gader. I Baggrunden Léopold II's Sø.

Belg. Ltnt. Vons og hans Boy.
(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiötz.)

léla til *Søens* nordvestlige Hjørne og strejfede desuden paa Kryds og tværs gennem Landet paa begge Sider af *Søens* sydlige Halvdel.

Under Kmdt. *Jacques* var det, at Nordmanden, Kmdt. *Schiötz* gjorde Tjeneste, idet han rekognoscerede op ad *Kirifloden*, det største Tilløb til *Søens* Nordside, op ad *Lokorofloden*, det største Tilløb til *Søens* Østside, og op ad *Lutabu*, en Biflod til *Lukenye*; disse tre Floder dannede nemlig de eneste fremkommelige Adgange til hele Egnen øst for *Søen*. I »*La Belgique Coloniale*« findes i 1899 den af *Schiöts* indgivne Kaartskitse over denne Del af Distriktet.

Paa sine Rejser traf den norske Officer bl. a. ogsaa her interessante Kolonier af de meget omtalte Dværgstammer, som i fuldstændig vild Tilstand findes spredte over hele Congo, inde i Skovene ved *Uellé*, *Bomokandi* og *Ituri*, og ved *Tschuapa*,

Ved Indgangen til Høvdingens Hus i Landsbyen Ibali.

(Fot. tilh. Kmdt. Schiötz.)

Lomami og Sankuru, hvor de ere sammenblandede med Bakubaer og Batetelaer. De bygge ved Léopoldsøen ikke Hytter og drive ikke Agerbrug, men leve kun af Jagt, idet de ved stor Behændighed og Hurtighed erstatte de større Racers Styrke. De leve forøvrigt i god Forstaaelse med de andre Indfødte. Ved Léopoldsøen ere de fremdeles, i Modsætning til Dværgene i Uellé, Menneskeædere.

De vigtigste Punkter ved Léopoldsøen ere Distriktets Hovedstation *Kutu* eller *Malepie*, paa højre Side af Afløbet til Mfinifloden, anlagt af den belgiske Løjtnant *Bureau*, nu en meget smuk Station med mange Stenbygninger og en helt

Kutu eller Malepie.

Landsbyinteriør fra »Lac Léopold II«s Distrikt.

(Fot. tilh. Kmdt. G. Schiötz.)

moderne Kaserne, fremdeles *Ibali* paa Søens Vestside og *Inongo* paa Søens Østside. I *Ibali* have *Schiötz*, hans Landsmand, Løjtnant *Halling* og Løjtnant *Sørensen* været Postchefer.

Iball. Inongo.

Fiskefangst spiller naturligtvis i en Egn, der har saa mange Vandløb og Indsøer, en meget fremtrædende Rolle blandt de Indfødtes Næringsveje. En vigtig Industri er desuden baade langs Mfini og Lukenye Tilberedelsen af Salt, eller rettere en Slags Potaske, til hvis Fremstilling benyttes en haard Græsart, der voxer langs Flodbredderne. Nord for Léopoldsøen træffer man et Farvetræ, af hvilket der laves »Gula«, den bekendte røde Farve, hvormed saa mange Congonegre oversmøre sig til Pynt; Farvestoffet sælges paa Markederne i tørret Tilstand i smaa Kegler paa 12—16 Tommers Længde.

Ogsaa Stammerne her benytte meget almindeligt de farlige forgiftede Pile, som de under Angrebet udslyngede under Raabet »Aya, Aya!« Pilene ere af Træ og meget lette.

Norsk Kommandant Schiøtz
og hans Boyer.

(Fot. tilh. Kmdt. Schiøtz.)

righoldig og frodig er Faunaen. Der er mange slemme **Slange- Giftslanger.** Under en Tur paa Lukenye **eventyr.** oplevede Tegner saaledes et Slangeeventyr; han skriver ^{12-13/3} 98 i sin Dagbog:

»Et lille Intermezzo havde jeg igaar.«

»Da jeg aabnede mit Værktøjsskab, blev jeg modtaget af en uhyggelig Hvislen, som hidrørte fra en Slange af anselig Størrelse, der maatte være kommen ombord Natten i Forvejen og have fundet Adgang til Skabet gennem et Hul, der er anbragt i Bunden paa dette for Maskinens Omkastnings Skyld.«

»Der fordredes en ikke ganske ufarlig, men tillige helt underholdende Operation for at faa Bæstet, der tappert forsvarede sin Stilling, drevet ud. For at lyse op i det mørke Skab maatte vi stikke brændende Riskviste ind gennem det nævnte Hul og drev derved Slangen op i Toppen af Skabet, aabnede dernæst Døren paa Klem og fik den efter flere Angreb omsider spiddet paa et af de Indfødtes Spyd, der her viste sig som et probat Vaaben. Den var imidlertid ikke overvunden endnu, huggede i Spydstagen og udfoldede en ganske respektabel Kraft. Selv, da jeg med en Smedetang fik Tag i Nakken paa den, gav den ikke tabt, men bed i Jernet og kulkastede paa en eklatant Maade den gængse Teori, at man blot behøver

Pilegift. Odden dypes i Giften, der, naar den er frisk, ligner Tjære, og i Pilens kløftede Bagende stikkes i Stedet for Fjer et Blad af et eller andet Træ. Tiden, indenfor hvilken Giften, naar den er virksom, medfører et Menneskes Død, angives meget forskellig, fra $\frac{1}{4}$ til 2—3 Timer.

Man har ved Léopoldsøen 2 Slags Pilegift. Den ene er en Blanding af Saften af en Art Nælde og af store Myrer, der knuses sammen med denne Saft; den anden er en Blanding af Saften af en bestemt Lian og af Banantræet. Begge Slags Gift fremkalde Døden under heftige Krampetrækninger (Stivkrampe), og bagefter svulmer det døde Legeme op paa en afskyelig Maade og bliver aldeles uformeligt.

De Indfødte kende dog ogsaa 2—3 Arter Modgift mod Pilegiften. Hyppigst foretage de en Udkæring af Saaret og spytte tygget Kola ned i dette, hvorved Opsvulmning af Saarets Omgivelser forhindres, idet Kolaen virker omtrent som Jod.

Er nogen Del af Congo frugtbart, er det Lac Léopold-Distriktet. Kautschuklianen, Copaltræet og Elæispalmen voxe i store Mængder vildt, Bananen, Papayatræet, Sukkerrøret, Maniocen, den søde Kartoffel, Ignamen, Mais, Jordnødder dyrkes i Massevis med stort Udbytte. Lige saa

Tre Gratier fra Ibali.
(Fot. tilh. Kmdt. Schiøtz.)

at gribe en Giftslange om Halsen for at gøre den uskadelig. Jeg vil ikke forsøge Experimentet. Slangen var 6 Fod lang, glimrende sort med gule Pletter under Bugen og forsynet med 2 respektindgydende Gifttænder. Denne Art er meget farlig og opholder sig lige saa vel i Vandet som paa det tørre. En lignende Slange, der havde søgt Leje i en Kano, bed fornylig en Soldat, der uforvarende traadte paa den. Han levede ikke 3 Minutter efter.»

Det er forholdsvis faa Nordboere, der have **Skandinavia** færdedes i disse Egne. **ver i »Lac Foruden Schiötz og Léopold».** Tegner gælder det jo blandt de tidligere Nævnte dansk Sø-kaptajn *Nørregaard*, de svenske Sø-kaptajner *M. B. Lindström* og *G. W. Nilsson* og de svenske Maskinister *A. A. A. Lindeström* og *Wetterling*; af disse ere Nils-son og *Wetterling* der endnu. Blandt de Yngre har desuden svensk Sø-kaptajn *N. E. M. Sasse* gjort Tjeneste paa Léopoldsøen, og endelig ere norsk Komman-

Norsk Kaptajn K. B. Halling med Personale i Ibali.
(Fot. till. Hr. Oberneck.)

Parti af Floden Olongolule, der falder ud i »Lac Léopold II« ved Posten Bongo.

(Fot. till. Kmdt. G. Schiötz.)

dant *K. B. Halling* og dansk Kaptajn *S. Sørensen*, begge i 2. Terme, for Tiden ansatte i Distriktet. Desuden er dansk Løjtnant *J. D. Andersen* fornylig vendt hjem efter 3 $\frac{1}{4}$ Aars Ophold sammesteds.

Norsk værnepligtigt Sekondløjtnant *Halling* gik som Lieutenant til Congo $\frac{9}{10}$ 98, kom strax til Lac Léopold, hvor han tjente sin Terme til Ende, for største Delen som Postchef i Ibali. Hjem $\frac{2}{4}$ 01. Er nu alter derude for 2. Gang siden $\frac{8}{10}$ 1901, ved Nytaar 1904 som Sektionschef i Ibali.

Dansk Sekondløjtnant *Søren Sørensen* ved 3. Bataillon, hjemmehørende i Fillerup ved Odder, gik ud $\frac{9}{10}$ 98, kom i Nov. s. A. til Bangala, hvor han laa en Maaned syg, sendtes derefter til Mtowa, derfra til Moliro, hvor han afløstes som Chef

af svensk Ltnt. *Stålhandske*. Syg tilbage til Mtowa og derfra til Léo Dec. 99. Saa atter op i Landet, men maatte gaa syg af Dyssenteri i Land i Nouvelle-Anvers, atter ned til Léo og førte et Detachement fra Tumba til Boma under Shinkarevolten. Syg hjem Apr. 1900, men atter ud samme Efteraar og denne Gang til Lac Léo-

Norsk Lieutenant
K. B. Halling.

Dansk Lieutenant
J. D. Andersen.

Dansk Souslieutenant
S. Sorensen.

pold, hvor han afløste Halling som Postchef i Ibali. Ved Nytaar 1904 Postchef i Dekese.

Sasse gik ud $\frac{1}{2}$ 99 for Staten, var paa en af »Délivrance»erne paa Léopoldsøen som Næstkommanderende, men vendte alt $\frac{1}{11}$ 99 syg hjem til Europa. Atter i Congo.

Sekondløjtnant *J. D. Andersen* ved 9. Bataillon rejste ud i Maj 99, var 14 Dage i Boma og tog saa til Kutu. Herfra sendtes han efter kun 2 Dages Forløb til Dekese, og gjorde i hele sin Terme Tjeneste her og i Bolingo. Deltog i større Expeditioner i Retning af Sankuru og Momboyo. Hjem Oktbr. 1902.

Morgenparade paa Stationen Ibali.
Kapt. Halling, Ltnt. Sorensen.
(Fot. tilh. Hr. Oberneck.)

OTTENDE AFSNIT.

SKILDRINGER

FRA

ÉQUATEUR, UBANGI OG BANGALA.

EFTER VORE CONGOFARERES BREVE OG DAGBØGER.

XXVII.

Op ad Congofloden fra Kwa til Ruki.

Bayanzierne i Landsbyen Busindi (mellem Gombe og Irébu) samlede paa Flodbredden ved Damprens Ankomst.
(Efter »Voyage au Congo«.)

fulde hverv er anbetroet, stiller sig helt forud, bevæbnet med sit noget primitive dybdemaalingsapparat, som han ustandseligt vedbliver at stikke i vandet foran bougen. Og saa synger han ud, saa snart han føler bund. Dog hænder det jo, at man tilbringer nogen tid med at komme los fra en sandbanke; det er uundgaaeligt.

Midt i Tschumbiribebyggelsen var det, at Kaptajn *Freiesleben* myrdedes den 24. Januar 1890; Stedet er angivet paa Kaartskitsen Side 404. Desuden ligger en Skandinav begravet ved Missionsstationen; det er svensk Søkaptajn *C. A. M. Broman*, død her af Feber ²¹/₁₁ 1897.

Om *Broman* kunne vi kun oplyse, at han gik ud for Staten ⁹/₁ 1897, at han bl. a. sejlede med »Princesse Clémentine« som Styrmand baade paa Kassai og Øvrefloden og, som sagt, døde i Tschumbiri efter 10 Maaneders Tjeneste.

En Milsvej nord for Tschumbiri ophører »Kanalens«, og man befinder sig nu i den nederste Ende af den vældige Bue, som *den egentlige Øvre-Congoflod* danner, idet den fra Falls svinger over Ækvator for ved Coquilhatville atter

OMTRENT 4 danske Mile nord for Kwamouth begynder paa belgisk Grund, altsaa paa venstre Congobred, den 8 Kilometer **Tschum-** lange Række eller Samling **biri**. Negerlandsbyer, som med et fælles Navn kaldes *Tschumbiri*, og ved Nordenden heraf ligger den amerikanske Baptistmission af samme Navn, ogsaa kaldet *Billington*. Hele denne Side af »Kanalens« er fuld af Sten og Klippeskær og meget vanskelig at komme ind til undtagen paa ganske faa Punkter, og Sandgrunde træffes hvert Øjeblik. Ltnt. *Giertsen* skriver herom:

»Navigeringen maa derfor foregaa med stor forsigtighed, idet man stadig lodder eller, rettere sagt, føler sig frem ved hjælp af en lang kjæp. Den neger, hvem dette ansvars-

Den
egentlige
Øvreflod.

at passere Jordens Midtline. Flodens uhyre Bredde paa sine Steder her omtaltes Side 56—57; men er den end sejlbar, saa er den ikke let sejlbar med sine utallige Øer og Sandbanker. Berettigelsen af vor Bemærkning foran om, at det er de skandinaviske Skibskaptajner, Styrmand, Maskinister og Skibshaandværkere, der i første Række have muliggjort Congolandets Kolonisation, vil derfor sikkert være indlysende, naar man overvejer, hvad det er for en Opgave, de Mænd have løst, som skulde sætte Besejlingen af dette uhyre Flodnet i Scene. En Amerikaner — Mr. *Canisius* i Kaptajn *Burrows* Bog: »The Curse of Central Africa« — yder dem fuld Anerkendelse i følgende Udtryk:

Brændepost Nr. 7 Misandunga mellem Bolobo og Yumbi.

(Fot. tillh. Kaptajn G. Jessen.)

»Denne Flodmarine er næsten udelukkende besat med Skandinaver, og det skyldes disse modige og samvittighedsfulde Arbejdere, at saa faa Ulykker have ledsaget Aabningen af de nye og ukendte Vandveje, blandt hvilke der nu mellem Léopoldville og de forskellige Poster neppe er noget sejlbart Stykke Flod, der ikke befares med Dampere. I Léopoldville og i Kinchassa findes Værkstederne, hvor de nye Skrog og Maskiner sammensættes, der ere sendte der ned fra Europa; ogsaa udføres her alle Reparationer, naar Skibene ere blevne bugserede et Tusind Mil ned fra Øvrefloden, fordi de have lidt Smaahavariet. Her er det igen Skandinaverne, der ere de mest virksomme i Tjenesten — «

Et Brev fra Maskinmester *Hildebrandt*, dateret Lomami ²⁸/₈ 91, giver et godt Indblik i Vanskelighederne ved Sejladsen paa Congo-floden i hin Tid med en lille, daarligt bygget Dampere. *Hildebrandt* skriver bl. a.:

»I have naturligvis længe ventet Brev fra mig, men jeg har været lovligt undskyldt. Jeg var jo ansat som Maskinmester paa Damperen »Ville de Liège«, en Dampere, som er fuldstændig uskikket til Flodsejlsads, fordi, hvis der kommer Hul paa den (hvilket ofte sker med Floddampere), vil den øjeblikkeligt synke. Altsaa jeg var ansat som Mester, en af de besværligste Stillinger her i Congo. Vi afsejlede fra Léo 2. Marts, og allerede 4 Dage efter sprang der et Rør i en af Kedlerne. I de følgende Dage laa jeg i en stegende Solhede og reparerede. Saa nogle Dage derefter løb vi paa en Sten og fik Hul i Skuden. Men vi vare heldigvis nær Bredden, saa vi rendte den paa Land, før den sank. Nu fik jeg Arbejde med

at tætte den foreløbigt, saa vi kunde gaa til Bolobo, hvor jeg laa i 3 Dage i Vand til op over Halsen for at sætte to store Lapper paa den. Alt gik derpaa godt i 6—7 Dage, til vi med fuld Fart rendte paa en »Snag«, en Træstamme under Vandet. Denne Gang havde det nær knebet med at komme i Land; det forreste vandtætte Rum blev fyldt med Vand, og Vandet trængte ind under den ene Kedel og slukkede Fyret. Saa maatte jeg igen ned i Vandet og tætte Hullet, der var saa stort, saa en Mand kunde krybe ind gennem det. 2 Dage efter gik vi videre, hvorpaa jeg atter i Bangala maatte ligge i Vand i flere Dage for at lappe. Vi fik nu Ordre til at gaa op i Itimbiri. Men 2 Dagsrejser oppe i Floden sprang der et Rør i den anden Kedel, og vi maatte gaa med 1 Kedel ned til Basoko. Her fik vi Ordre for Lomami, en meget slem Flod, for det første, fordi der er mange Sten, for det andet, fordi de Indfødte ere farlige med deres

giftige Pile. Baade da vi gik op og da vi gik ned, skød de paa os fra begge Sider af Floden, men vi dækkede os saa godt som muligt, og det er den første Damper, der har været oppe i Lomami uden at miste Folk. Alt gik nu godt paa Nedrejsen, til vi kom til $\frac{1}{2}$ Grads sydlig Bredde, da Skibet paany stødte paa en Sten og sank i Løbet af $1\frac{1}{2}$ Minut. Der gjaldt det om at redde sig i en Fart. Vi havde to store Kanoer paa Siden af Baaden; den første kom los i en Fart, og 2 Passagerer gik til Land med den; da jeg saa var ved at gøre den anden los, krængede Skibet over til den Side, hvor jeg stod, Kanoen fyldtes med Vand, og jeg fik mig en ordentlig Svømmetur; thi, inden jeg naaede Land, var jeg drevet 100 Favne ned med Strømmen, som paa dette Sted, en Slags Rapid, var meget stærk. Kaptajnen blev paa Broen paa Skibet, da Vandet ikke naaede saa højt op. Men jeg brugte c. 2 Timer om at arbejde mig til Land gennem Buskene og derfra tilbage til det Sted, hvor Damperen laa, hvorpaa jeg med den reddede Kano kom ud til Skibet. Det var Grundlovsdagen, vi sank, og den 12. Juni kom »Ville d'Anvers« for at hjælpe os. Da det imidlertid var umuligt at lette Skibet uden at tage Maskinen op, der laa 4 Fod under Vandet, gik Damperen den 19. igen bort, og jeg maatte nu med nogle sorte Slavers Hjælp udføre Arbejdet. Vi vare ladte tilbage med Proviant for 10 Dage og Løfte om hurtig Forsyning; men der gik over 1 Maaned, inden der kom Levnetsmidler til os, og i den Tid maatte vi leve af Ris og Bønner. Den 20. Juli fik vi saa Fødevarer til 3 Uger paa $\frac{1}{2}$ Ration, men maatte derpaa atter nøjes med Ris og Bønner. Endelig idag er der igen kommen 2 Mand op til os, og det er med deres Kano, jeg sender Brevet. — — —

Det varede jo 6 Maaneder, inden Kaptajn Andersen og Hildebrandt fik Skibet til at flyde.

Vanskelighederne ved Flodsejladsen formindskes ikke ved den paa Grund af Sygdom eller Død eller af andre Aarsager overordentlig hyppige Skiften Skibsførere. Exempel:

Fra Sept. 99 til Udgangen af 1902 havde »Princesse Clémentine« følgende 9 forskellige Chefer: Ernst Ericsson til Jan., Jurgan til Marts, Ch. Svensson til Nov. 1900, Otto til Marts, C. L. Jonsson til Juni 1901, Drasbek til Juli, Harald Larsen til Aug., Hannibal Møller til medio Dec. 1902, derefter F. H. Johansen.

Et Par Mil syd for den 2. sydlige Breddegrad ligger paa en fremspringende Pynt, lige ved Kaptajn Hanssens' gamle Stationsplads *de engelske Baptisters Missionsstation Bolobo*, anlagt af Missionær Grenfell, en af de smukkeste og mest velindrettede af alle Congostatens Missionsstationer. Til begge Sider af Pynten strække sig i en samlet Længde af 3 danske Mil Bayanziernes Hytter, og bag dem dække Skovene det Indre af Landet. Bolobo er den nævnte Missions Hovedkvarter og Hovedstation for dens 2 Dampere »Peace« (afbildet Side 405) og »Goodwill«.

Mr. George Grenfell er født i Sancreed i England, kom første Gang til Congo 1879, anlagde i 1882 Missionsposten *Arthington* ved Léo, var i 1884—85 uafsladeligt paa Forskningsrejser paa Floderne Ubangi, Ruki, Tschuapa, Lulonga, Mongalla, Aruwimi og Lomami, anlagde 1890 *Bolobo* og virker fremdeles, med Livingstone som Forbilledet, paa idelige Rejser over hele Landet. Han er gift med en intelligent Negerinde.

Omtrent under 2. Breddegrad passerer man Brændeposten Nr. 7, *Misandunga*, og et Par Mil længere Nord paa Statens Instruktions- og Øvelseslejr *Bolobo Camp* eller *Yumbi*, som den nu kaldes, der ligger paa et Bakkedrag højt over Floden, til hvilken Skrænten gaar stejlt ned. Lejren bestaar af Hytter af Ler og Straa, ordnede som Telte i en Teltlejr. Det er her som allevegne et saare ringe Antal Hvide, der styre en ret antagelig Befolkning af Negere; i Marts 98 f. Ex. var der til 1000 Soldater med deres Koner og Børn, hvortil stadigt føjedes nye Rekrutter, kun 1 belgisk Postchef, 1 dansk Løjtnant og 1 belgisk Underofficer.

Som Opholdssted siges Bolobo, baade Missionen og Statsposten, at være ret sund for de Hvide; kun kniber det med at skaffe ordentligt Drikkevand. Adgangen til gode Fødemidler er let.

Bolobo.

Missionær
Grenfell.

**Yumbi
eller
Bolobo
Camp.**

Vi kende kun 2 Skandinaver, hvis Navne vi kunne sætte i Forbindelse med denne Station, det er svensk Maskinist *K. O. Mollberg*, der døde her $\frac{5}{10}$ 1895, og dansk Løjtnant *A. Luja*.

Svensk Maskinmester
K. O. Mollberg.
† i Bolobo $\frac{5}{10}$ 1895.

Ananas og Bananer i Mængde. Der var Masser af Moskitoer efter Mørkets Frembrud, Masser af Kamæleoner og mange smaa Slinger paa 1—1 $\frac{1}{2}$ Alens Længde. Soldaterne deserterede hyppigt, men fangedes i Regelen let, da de vare nødte til om Natten at tænde Baal for at holde Léoparderne borte. 8 Dage efter sin Ankomst til Bolobo fik Luja Feber, blev nok hurtigt rask igen, men skrantede stadigt. Da Kmdt. Jensens-Tusch $\frac{5}{5}$ 98 paa sin Oprejse til Uellé besøgte ham, laa han syg; han kunde ikke taale Solen. Lægen fra Léo, der paa Gennemrejse nogen Tid efter tilsaa ham, raadede ham til at gaa hjem til Europa, og i Slutningen af samme Maaned gik han ned til Léo med »Ville de Bruxelles«, der havde den syge Ltnt. Bendixen ombord. Naede Danmark i Juli 98. Nu i Kjøbenhavn.

Dansk Souscommissaire de
district *A. Schou*.
† ombord paa »Ville de Paris« ved
Kwamouth $\frac{5}{5}$ 97.

Mandskab og Varer skulde erstatte de Indfødtes Piroguer, som ikke duede til at slæbes af Damperne, da de let kæntrade under den hurtige Fart. I »La Belgique Coloniale« for $\frac{5}{5}$ 96, findes hans Tegninger til saadanne Baade afbildede.

Af disse gik *Mollberg* ud for Staten $\frac{5}{5}$ 95, som tidligere nævnt, sammen med *A. S. Dahlberg*, *Björkberg* og *Karlbom*. Kun *Dahlberg* kom jo levende hjem. *Mollberg* døde af Solstik, rimeligvis i Tjeneste ombord paa en Damper, og begravedes i Bolobo.

Ltnt. *Luja* — se Side 364 og Side 397 — blev syg af Feber paa Karavanvejen 3 Dage fra Léo og plejedes af sin Kammerat *Jespersen*; men Ingen af dem havde Begreb om Behandlingen af Sygdommen; heldigvis kom dog en belgisk Løjtnant forbi, som sagde dem lidt Besked. I Léo laa *Luja* 10 Dage, næsten hele Tiden syg, inden han omsider sendtes videre med Sergent *Due*, fra hvem han efter 9 Dages Sejlads skiltes i Bolobo. Om sit Ophold her fortæller han: Han befandt sig ganske vel i en stor Hytte, afsides fra Negrene, med Stol, Bord og Seng. Man spiste naturligvis sammen i Messen og levede fortræffeligt: Suppe, Fisk, Høns, Ænder, Grønt, undertiden Bøffel eller Antilope,

Dansk Souslieutenant *A. Luja*.

Tæt under den 1. sydlige Breddegrad har man, ligeoverfor *Likuala-Mosaka's* Udløb i Congofloden og ligeoverfor *Sangaflodens* omfangsrige Delta, den bekendte Station *Lukoléla*, til hvilken *Axel Schous* Navn er knyttet paa en saa smuk Maade. Den ligger i en tæt befolket Egn lige i Udkanten af den store Ækvatorialskov, der her er overordentlig prægtig, kun bestaaende af høje, ligestammede Træer (se Billedet øverst Side 75).

Det var i sin Egenskab af Skibsbygger, at Ltnt. *Schou* forstod at benytte det fortræffelige Materiel, han her forefandt — af Skovens 17 Hovedtræarter egnede de 6 sig til Gavntømmer —, navnlig til Bygning af store fladbundede Baade eller Pramme, der til Transport af

Schou, der nød stor Anseelse hos Belgierne, endog hos den vanskelige Costermans, var den elskværdigste Vært, man kunde tænke sig og modtog naturligvis altid særligt enhver Skandinav med aabne Arme. Ltnt. *In de Betou* har et Par taknemlige Linier om ham i sin Dagbog:

» — Det var ganske eget: i *Lukoléla* gjorde jeg bekantskab med en dansk, Schou, som varit i Congo och *Lukoléla* i snart 9 år ensam. Han var stationschef der. Han fick med båtan julklappar från sin fästmo i Köpenhamn. Långe sutto vi på hans trefliga veranda, drucko portvin samt derefter kaffe och cacao (hans julpresenter). — «

To andre Skandinaver have haft Ansættelse i *Lukoléla*, nemlig den omtalte danske Tømmermand *S. M. D. Jensen* og Svenskeren (Finnen?) *Jurgan*, navnlig som Bestyrere af den til Stationen hørende Brændepost (nu Nr. 34). Endelig døde her 1897, 37 Aar gammel, faa Maaneder

Ltnt. Schous Bolig i Lukoléla.

Hjørne med Stueorgel i Ltnt. Schous Bolig i Lukoléla.

efter Schou, svensk Søskaptajn *Læstadius*, om hvem Moderen har givet os følgende Oplysninger:

J. E. Læstadius, fra Haparanda, afgik $\frac{9}{8}$ 97 fra Anvers sammen med 5 andre Landsmænd, nemlig Skibskaptajnerne E. Ericsson, K. A. Jonsson, Larsson, og 2 Maskinister. Hans sidste Brev hjem var dateret Léopoldville $\frac{6}{7}$ 97. Her var han vist ansat en Tid lang paa Beachen og blev saa »Second« paa »Ville de Paris«. Paa en Tur op ad Floden i Sept. s. A. blev han, der alt var lidende af Feber ved Afrejsen fra Léo, den 16. alvorlig syg, men fik den 17. Medicin hos Chefen i Bolobo Camp og var atter nogenlunde kvik, da man sejlede videre, dog kun for kort Tid; om Eftermiddagen tog Feberen atter fat med Voldsomhed, og Kl. 6 døde han. Den 18. tidligt om Morgenen naaede man Missionsstationen ved Lukoléla. Kaptajnen sendte Bud til Chefen paa Statsstationen, der strax gav Møde med Ligkiste, hvorpaa Jordfæstelsen fandt Sted.

Svensk Søskaptajn
J. E. Læstadius.

† ombord paa »Ville de Paris« ved Lukoléla $\frac{17}{8}$ 97.

Til, hvad vi hidtil have fortalt om vor fornævnte unge Landsmand, der saa tidligt kaldtes bort fra en Virksomhed i fremmed Land, i hvilken han fandt sine Foresattes største Paa-skønnelse og gjorde sit Fædreland Ære, ville vi endnu her, medens vi opholde os ved *Lukoléla*, føje nogle Uddrag af hans livlige og underholdende Breve til Hjemmet.

»Jeg har vist fortalt, at her herskede et rigtigt Anarki her i Distriktet, da jeg (i 94) kom tilbage hertil. Landsbyerne blev plyndrede og Kvinder og Mænd bundne og slæbte bort, udenat Røverne fra Irébu Nogen bekymrede sig om det. Men saasnt at Indfødte heromkring havde faaet at vide, at forjages fra Mobello. »Sisjo« var kommen igen, strømmede Klagerne ind til mig.«

»Den 5. November kom saaledes to Indfødte i en Kano og berettede, at flere Landsbyer højere oppe ad Floden vare blevne angrebne af et større Parti Irébufolk, og at disse havde begaaet flere Skændigheder.«

»Næste Morgen tog jeg 10 af mine Bangalaer og 5 Geværer med mig, og i min store Kano padlede vi op ad Floden. Vi havde næsten 8 Timers Padling; men vor Møje blev belønnet ved, at vi fandt alle Irébuerne i en af Landsbyerne, hvor de havde slæbt deres Rov sammen. Byens Indbyggere vare forsvundne, og Røverne, c. 30 i Tallet, bleve derfor i høj Grad overraskede ved at se os komme ansligende.

Missionen ved Lukoléla i 1895.
Tegnet af J. Ølsgaard efter »Voyage au Congo«.
(Sammenlign Billedet Side 174.)

Geværer, og saaledes var Kampen endt med kun nogle faa Knivstik uden Betydning.«

»Røvernes Bytte blev bragt frem: der var 4 Kvinder og 2 Mænd, som de havde bagbundet og som naturligvis øjeblikkeligt bleve satte fri og overleverede til deres henrykte Slægtninge, flere Tusinde Mitakos, en Del Tøjer, Kauris, rød Farve (til Kroppens Indsmøring), Øxer, Jordhækker, Spyd, 4 Geværer, Perler o. s. v., o. s. v. Jeg tilbageleverede de Sager, hvis Ejermænd vi kunde finde, fordelte Resten til mine Folk (en Del af Byttet hidrørte fra langt borte liggende Byer) og beholdt blot selv Vaabnene.«

»Saa var der endnu tilbage at straffe de Skyldige. En for En bleve de trukne frem og fik deres reglementerede 50 Slag Chicote, og jeg betydede dem, at hvis jeg paany traf dem i slige Kanallier, saa vilde de ikke slippe saa let. Derpaa bleve de puttede i deres Kano, og Pokker tog ved dem, saa stærkt de kunde trække paa Padlerne.«

»Jeg satte 2 Skildvagter i Landsbyen, berigede med en Del Geder og Høns, som Cheferne bragte som Tegn paa deres Taknemlighed, satte vi os i vor Baad, og, medens mine Folk i Takt med Padlerne brølede deres egen og min Ros og de Indfødte fra Strandbredden tilviftede os Farvel, glæde vi ned ad Strømmen.«

»Biso makassi! Biso makassi itumba na Mobello! Irébu ya kutina! Irébu ya gokimi! Sisjo alobi

Men neppe opdagede de, at der var en hvid Mand med, før de forsøgte at undløbe, uagtet Enkelt iblandt dem vare bevæbnede med Geværer. Men til alt Uheld for dem bestod jo Landsbyen af en eneste, meget lang, smal Gade, flankeret af Husrækkerne og uden Gennemgange, og her sprang Indbyggerne, som havde ligget skjulte i Buskene læt ved, frem og spærrede dem den eneste Vej til Frelse. I samme Nu vare vi over dem, og saa fulgte et meget livligt Haandgemæng, der dog kun varede i nogle faa Minutter. Jeg havde givet Ordre til mine Folk om ikke at skyde uden i Nødtilfælde; der var heller ikke blevet fyret et eneste Skud; Irébuerne vare alt for forvildede til at tænke paa at bruge deres

kaamatta! Sisjo makassi mingi! Bisjo makassi! o. s. v. (Vi have været tapre! Vi have været tapre i Krigen ved Mobello! Irébuerne ere flygtede! Irébuerne blev bange! Schou sagde: Grib dem! Schou er meget tapper! Vi have været tapre! o. s. v.)«

»Saaledes sang mine Folk paa Nedfarten og vare knusende vigtige, da vi gik i Land i Lukoléla.«

Ltnt. Schou fortæller ¹⁸/₈ 1895:

»Jeg var til Daab i Missionen i Søndags. 4 af Missionens unge Mennesker, Negre paa 13–14 Aar, bleve nemlig optagne i Baptisternes Samfund. Drengene selv lode til at være meget bevægede, da de af Mr. Whitehead blev førte ud i Floden og der christnede i Treenighedens Navn. Men det var dog især Mr. Whitehead, der gjorde et stærkt Indtryk paa mig.«

**Daabsfest
hos Bap-
tisterne.**

»Mr. Whitehead er et ganske mærkeligt Menneske. Søn af fattige Forældre i det nordlige England maatte han alt i sit 8. Aar bjerge Føden som Bydreng paa et Bogtrykkeri, hvor han senere blev Lærling. Til Trods for sin meget mangelfulde Opdragelse og tilsvarende Kundskaber arbejdede han sig imidlertid frem og blev i sit 27. Aar optagen paa et Missionskollegium, hvorfra han saa sendtes til Congo. Han er paa Alder med mig, med et vældigt rødt Skæg og et Par mærkelige skarpe, undertiden helt vilde Øjne.«

»Whitehead vadede ud i Floden, til Vandet stod ham til Brystet, og her foretog han den kirkelige Handling, idet han gav Novicerne en Dukkert og udtalte Formularen, hvorpaa de Døbte gik i Land. Selv blev han staaende derude nogle Skridt fra Bredden, og her, i en komplet Johannes den Døber-Attitude, med hævet Pegefinger og Øjnene halvt fæstede paa os i Land, halvt vendte mod Himlen, med Vandet drivende af sine vaade Klæder og Skægget, holdt han en Formanings- og Takketale, medens hans Stemme dirrede af Tro og Fanatisme og Øjnene lyste i vild Begejstring. Der stod han, rede til at dø for hvert et Ord, han taledes. Var hans Liv i dette Øjeblik, lig de gamle Martyrers, blevet forlangt af ham til Bevis paa hans Tro, han vilde med Takkesang paa Læben have ofret det!«

Engelsk Missionær
Whitehead.

Fru Whitehead.

»Og inde paa Land stod Missionærens lille, ydmyge Hustru og inddrak hans Ord og hans Blik. For hende var han lig en af Herrens Apostle. Jo, han var hendes Gud; hvad han sagde, hendes »John«, maatte være Sandhed! Og selv den Klynge Negre, der havde samlet sig paa Bredden, lod til at være berørt af den Begejstringens Nimbus, som omstraaledes Taleren, og paa deres spændte Miner saa jeg, at de fulgte med, — hvad jeg aldrig før har set ved nogen kirkelig Handling blandt de Sorte!«

Ltnt. Schou fortæller ²⁰/₈ 1895:

»Jeg har været paa Krigsstien igen. Der er en Gæring i Distriktet for Tiden, som finder sit Udslag i Smaaskærmydsler, heldigvis uden stor Betydning. Denne Gang var det ved Nattetid.«

»Klokken var vel 6¹/₂ igaar Aftes, da jeg hørte Fruentimmerhyl, og kort efter bringer en af mine Kapitaer en brølende ældre Dame og forklarer, at min gamle Fostbroders, Høvdingen N'Dombe's Landsby var bleven overfalden af Indfødte fra N'Pama. N'Dombe ligger kun en Times Vej nedad Floden. I Løbet af 10 Minutter stode 15 Mand med mine 6 Geværer klare ved vor store Kano, og i susende Fart gik det ned ad Congoen til vore betrængte Venner.«

**Paa
Krigssti
igen.**

»Solen var imidlertid gaaet ned og Mørket fuldstændigt (ingen Maane), inden vi naaede Maalet, hvor vi lydløst lagde til ved det bælgmørke Landingssted. Med sagte Stemme kommanderede jeg Alle i Land, paa To nær, som fik Ordre til at blive ved Kanoen. Folkene fik hviskende Befaling til ikke at skyde uden i Nødstilfælde, og i to Hold, hvert med sin Kapita og 3 Geværer, trængte vi ind i Landsbyen ad forskellige Veje.«

»Inde i N'Dombe hørtes en forfærdelig Larm. Hurtigt kravlede jeg op ad den stejle Skrænt ved

Landgangen og skimtede i kort Afstand fra mig en uformelig Klump, hvorfra lød Stønnen og Raaben. medens Klumpen i Kampens Hede tumlede fra den ene Side til den anden. Jeg var næsten naaet derhen, da pludseligt gamle N'Dombe selv med Udraabet »Moninga! (Ven!)« dukkede frem af Mørket. I venstre Haand bar han et halvt Dusin Kastespyd, i højre en svær Lanse, ved Hoften sad Kniven; han var, rent ud sagt, frygtelig! Han forklarede mig i faa Ord, at det drejede sig — naturligvis — om et gammelt Fruentimmerpalaver: en af hans unge Mænd havde haft et Stævnemøde med en Pamadame og var saa stukket af uden at betale for Hyrdetimen, og nu var hele Pamafolket her og vilde have ødelagt N'Dombe aldeles, hvis ikke hans egen »Moninga« var kommen ham til Hjælp. Og saa blev jeg trykket i Haanden og »sisjo«et af en hel Del begsorte Skikkelser.»

»Klumpen havde imidlertid opløst sig. Pamafolkene havde tabt Modet og tog til Bens for Bula-Matadis raske Krigere, der forfulgte dem et Stykke og saa sendte dem en halv Snes Geværskud med paa Vejen. Men det viste sig dog, at vi havde gjort et Bytte ud af Klumpen: Thi 4 af mine Folk slæbte hen til mig selve Høvdingen for Pamaerne, som de havde været saa heldige at nappe. Han var en Kæmpe paa over 6 Fod, og de 4 Mand, som bragte ham, svedte, saa det kunde blive til noget.»

»Hvilket mærkeligt Skuespil! Kan Du tænke Dig Din Ven ved Nattetid midt i en afrikansk

Landsby, hvor Mørket kun afbrydes ved en Straaleild fra en Copalfakkell, hvis flagreende,

usikre Lys forøger Omgivelsernes mystiske Konturer, nemlig Negerhytternes lave Straatage under de slanke Palmer, hist og her en omvendt Kano, som tjener til Siddeplads, for Enden af Landsbygaden Samlingshytten med den store Fetisch og Kamptrommen og rundt om Ilden, farende ud og ind af Lyskredsen, mørke, bevæbnede

Skikkelser, hvis bemalede Ansigter i det flakkende Lysskær tage sig dobbelt hæsle ud, medens deres blanke Lanser og Spyd kaste Lysstraaler til alle

Bobangichefen Makoko med sine »Sluproere«.

(«Le Mouvement des Missions Catholiques» 1903.)

Side: Og 'saa foran' mig paa Jorden, med Hænder og Fødder bundne med Lianer, den fangne Chef, fuldstændig nøgen, idet hans Lændeklæde under Kampen er blevet revet af ham, medens Sveden, der driver af ham, bringer hans prægtige Lemmer til at glimre som en Broncestatue. Fra Tid til anden kaster han stjaalne Blikke paa den hvide Chef, den mægtige Bula-Matadis Søn, der i et Øjeblik med sine frygtelige Ildrør har skiftet Stridens Gang og taget ham selv til Fange. Men intet Ord undslipper ham.»

»Kvindegraad nærmer sig. Det er de Saarede, ledsagede af deres grædende Koner. Den Enes Arm hænger slapt ned. Hans Arm er næsten hugget over, og Blodet vælter frem af Saaret; hvis det varer længe, vil Staklen forbløde sig. Hastigt giver jeg Kvinderne Ordre til at søge nogle Klude sammen, og det lykkes mig til Dels at standse Blødningen. En Anden har faaet et Hug i Hovedet. Men til hans Held er Huggevaabnet gledet til Siden og har kun skrællet Kød af den venstre Side af Hovedet og til Dels kløvet Øret. Jeg sender begge de Saarede i en Kano til Missionen med et Par Ord til Mr. Whitehead om at tage sig af dem.»

»Kampbulderet er imidlertid ophørt. Belæssede med Bytte vende mine Tapre tilbage og nedlægge alt for mine Fødder. Oprinet om mig bliver vildere at se paa. Ophidsede af Forfølgelsen og Nogle med lette blødende Saar, samle mine Folk sig om mig, svinge deres Vaaben og lægge Geværet til Kinden som for at illustrere Fortællingen om deres Tapperhed, springe frem og tilbage og krybe langs Jorden for at vise, hvorledes de overraskede Fjenden, og stadigt hober Krigsbyttet sig op, for en stor Del Levnetsmidler, nogle Geværer, Krudt, Spyd, Knive, Sovemaatter, skrigende Høns, Kogeredskaber, Padler, Fetischer, Krigsmasker, dannende en uhyre Bunke omkring den fangne Høvding.»

»Alle ere tilsidst komne tilbage, og nu træder N'Dombe frem, gammel, men høj og kraftig endnu. Paa Hovedet bærer han en høj Skindhue, Chefens Kendetegn; sine Vaaben har han aflagt undtagen Kniven, som han bærer i Bæltet. Idet han lader Blikket svæve rundt i Kredsen, begynder han Fortællingen om Kampen, dens Aarsag, Forløb og Udfald. Han begynder langt tilbage i Tiden, den Gang, da Stanley kom forbi Lukoléla. De vare mange og mægtige her den Gang; selv den store Stanley maatte bede dem om Tilladelse til at bygge en Station hos dem. Men i Tidens Løb opstod der Stridigheder, og den ene By fordrev den anden, og nu var kun en Fjerdedel af det oprindelige Antal Krigere tilbage, — »Itumba, itumba! (Krig, Krig!)«. N'Dombe er en stor Høvding og frygter ikke; men naar en Hund af en »Wachensi (Fremmed)« kommer til hans By og slaar hans unge Mænd ned, saa er der ikke andet at gøre end at bede den hvide »Moninga« om at straffe den Frække. »Sisjo« var ogsaa kommen, og nu laa den »Goie-goie (Slyngel(?))« der bunden, og Krigen var forbi. Hele denne Tale blev ledsaget af de livligste Gestus og vakte udelt Bifald hos de Forsamlede.«

»Klokken var imidlertid bleven over 9, og jeg beordrede mine Folk i Kanoen igen, medtagende Fangen og Krigsbyttet, som næste Dag skulde fordeles til mine Tapre. Og i den stille, mørke Tropenat gennemskar Baaden atter, dreven frem af Folkenes kraftige Arme og lignende et kæmpemæssigt Tusindben, Flodens sorte Vande, i hvilket man kun af og til skimtede Spejlbilledet af en enkelt Stjerne. Men i Modsætning til den Stilhed, hvormed vi havde listet os til Kamppladsen, brød nu Krigs- og Triumfsangen frem. Ved mine Fødder laa den fangne Pama-chef, og efterhaanden som vi stævnede frem, tændte Landsbyerne inde paa Bredden Blus og Bauner, og fra vore Venner derinde lød, dæmpet paa Grund af Afstanden, men aldeles tydeligt ud til os i Takt med Ror-karlenes Sang:

»Sisjo moninga, makonji na biso! (Vor Ven Sisjo, vor egen Høvding!)«

»Næste Dag holdt jeg Forhør over den fangne Chef og idømte ham en Bøde af 300 Mitakos samt Tabet af den Kniv, hvormed den Saaredes Arm var bleven overhugget. Han skal opholde sig i Lænker paa Stationen, til alt er betalt.»

Ltnt. Schou fortæller ^{30/7} 96.

»Jeg havde 10 Mand med mig og 6 Geværer; heldigvis blev der ikke anden Brug for de sidste end til at »skyde nogle Perlehøns og en Antilope.«

»Saa længe vi vare i Nærheden af Lukoléla, gik alt udmærket; men senere var det et almindeligt »sauve qui peut« i alle de Landsbyer, vi kom igennem. Kvinderne forsvandt, bærende Kurve med deres Ejendele, fulgte af de brølende Unger. Mændene forstak sig, bevæbnede med Spyd, Knive og Geværer, i Hytterne, og den et Øjeblik i Forvejen saa livlige Landsby laa for mit Blik øde og forladt, medens endnu glødende Træstykker viste, hvor Gryden for lidt siden havde staaet over Ilden.«

»Hele Lukoléladistriktet er en eneste umaadelig stor Skov, i hvis Aabninger Landsbyerne findes saaede. Disse bestaa, som Du ved, af en eller to parallelle Gader, der undertiden ere en halv Fjerdingsvej lange og mere, og man kan næsten overskue dem i hele deres Længde fra den ene Ende. Vor Nærværelse blev ofte ikke bemærket, før vi fra Skovens Dyb traadte ud paa Klaringen, og morsomt var det at se Forfærdelsen hos enkelte isoleret beliggende Huses Beboere ved pludseligt at befinde sig Ansigt til Ansigt med mig og vor lille Skare. Nogle Øjeblikke bleve de siddende som lamslaaede, men saa med eet fore de op; Hunde, Koner og skrigende Unger, Geder og brægende Lam, Mænd og Drengene, hulter til

Høvdingen Wangi, 3 Timer fra Irébu, der forsyner Stationen med Chikwanguée. (Pladen liden ^{14/7} 1899 af den tyske Naturforsker Schlechter under en Felttjenesteøvelse, paa hvilken han ledsagede dav. Ltnt. F. V. Olsen.

Paa Expedition i det Indre bag Lukoléla.

buller imellem hinanden styrtede de ind i Hytterne og ud ad en Bagvej til Skovs, og lidet nyttede det, at vi med vore blideste Stemmer raabte: »Koi, Koi! Gokotadi tæ! (Ven, Ven! Vær ikke bange!)«. Efterat vi have passeret Maniocplantagerne ligger pludseligt hele Landsbygaden for os, og vi skimte blot Hælene af de sidste Flygninge, idet de forsvinde bag Hytterne.»

»Vi marchere gennem denne Stilhed, den øde, lange By, i Række, Gaasegang, med Congoflaget udfoldet i vor Midte, med spændte Haner. Et Par Geværer have Indbyggerne glemt i Flugtens Hastværk; hist og her ses en vættet Potte; Felischer ere placerede midt i Gaden, maaske for at standse vor Fremtrængen, maaske for at afværge den onde Indflydelse, man tilskriver os; mystiske Ringe ere dryssede paa

Flaget sænkes ved Solnedgang i Lejren ved Irébu.

(Fot. tilh. nuv. Kmdt. F. V. Olsen.)

Jorden med Aske, og midt i disse ere stukne Pile eller Spydspidser, et Hanehoved, et Abekranie ell. lign Bag Træerne skimtes sorte Fjæs, der halvt ængstelige, halvt nysgerrige, kigge frem med vidt opspilede Øjne. Men vi fortsætte roligt vor Marche, til vi have naaet godt og vel Midten af Byen. Her slaa vi os i Ro og Mag ned, og medens jeg tænder mig en Cigaret for at give mig »Contenance«, anvende mine Folk deres blideste Overtalelseskunster for at bevæge en eller anden af Beboerne til at komme frem og indlade sig i Snak med os. Det lykkes gerne efter nogen Parlateren, og saa gaar endelig alt paa det bedste. Geværerne hensættes, dog ikke længere borte end, at de hurtigt kunne gribes; Palmevin skænkes, Smaaforæringer udvexles. Og saa — hvis vi ikke overnatte — gaar Marchen videre gennem Resten af Byen, ud i Plantagerne og ind i Urskovens skumle Dyb, indtil efter Timers Vandring Eventyret fra før genlægger sig.»

Er det nu paa en Maade et lidet lysteligt Liv for Sømanden altid at være paa Støvlerne for at klare Knuderne under Sejladsen paa den store Flod, saa er der en anden Ting, der fylder baade ham og enhver Rejsende heroppe med Interesse og Begejstring, og det er det livlige og henrivende skønne Landskab. Lad os se et Par Citater:

Norsk Ltnt. *Giertsen*:

»Ovenfor dette Punkt (Bolobo) — — — er floden opfyldt af lave, kratbevoxede øer og et utal af sandbanker. Bredderne ere ligeledes lave samt tæt bevoxede med kratkov, palmer og høie træer. Nu er

Palmeallee ved Lejren ved Irébu.

(Fot. tilh. nuv. Kmdt. F. V. Olsen.)

der ikke længere tale om at kunne se begge flodbredder paa en gang; det ser næsten stadig ud, som om man skulde befinde sig midt i en indsjø med land paa alle kanter, og navigeringen ser for den uindviede overmaade indviklet ud.

Der er et uhyre Liv paa Floden: Fugle, Abekatte, Krokodiller, Flodheste og Negere i Kanoer.

Dansk Ltnt. *Neuhausen*:

»Turen bliver smukkere og smukkere. Vi gaa mellem et Utal af nydelige, skovklædte Øer, gennem Kanaler, der undertiden ere saa smalle, at Spejlbillederne fra de to Bredder omtrent løbe over i hinanden. Floden kruses ikke af den mindste Bevægelse; den ligger saa rolig og klar, at selv den fineste Sky paa Himlen afbilder sig i den.»

Neuhausen finder dog, at Idyllen ofte forstyrres, naar pludseligt en Landsby passeres med en støjende og raabende Befolkning, der, Mænd, Kvinder og Børn, strømme

ned til Floden ved Damperens Nærmelse. Men i høj Grad underholdende er det at iagttage Travlheden blandt de sorte Passagerer, naar der lægges til Land:

»Neppe er Landgangen — et smalt Brædt eller en Pirogue — i Orden, før der begynder en større Folkevandring fra Borde af alle de Sorte. Det er ret mærkeligt at se paa. De tage nemlig alt deres rørlige Gods og deres Husdyr med paa Rejsen. Der kommer saaledes en Negerkvinde slæbende med en mægtig Byldt Køkkenredskaber og Mad paa Hovedet, med et Barn bundet paa Ryggen og med en Ged i venstre Haand; forat denne ikke skal volde Besvær, bæres den i det ene Forben. Igaar saa jeg en anden Negerinde gaa i Land med et Barn i venstre Haand og en Hund, baaren i Bagbenet, i højre.«

Endelig et Par malende Linier af *Tegners* Dagbog:

»Ved Lavvande strækker der sig paa Øvrefloden fra Skoven til Flodlejet et bredt Bælte af leret Muldjord. Her ser man fine Plantespiser myldre frem i forarsagtig Yppighed for kun at nyde en stakket Tilværelse, til Floden stiger igen, en Proces, som den utrættelige Natur regelmæssigt har gentaget i Aartusinder. Fra den tætte Skov snor sig en Bæk i talrige Bugter, og i det bløde Jordsmon ses Altryk saavel af Bøllens brede og klødsede

Dansk Congounderofficer,
Sergent S. P. Due.

Dansk Læge Dreves Nielsen.

som af Antilopens smalle og fine Klove. De let kendelige Gruber, frembragte ved Elefantens centnertunge Fodtrin, savnes heller ikke her. Det er den tørre Aarstid, og disse Dyr foretrække selvfølgelig Flodens Friskhed og de duftende, spirende Urter for Præriens brændende Sol og skarpe, udtørrede Græs.«

Inden vi naa den lige under Ækvator liggende Hovedstation Coquilhatville (Équateurville), lægger Damperen endnu ind til den store og smukke Station

Irébu.

Irébu ved Tumbasøens Afløb. *Irébu* blev anlagt i 1894. Den ligger omtrent lige udfor Ubangiflodens Munding; dens Terreplein er kun hævet 12—13 Fod over Floden, og Omegnen er Sletteland uden stærke Bølger. Belgisk Kommandant *Jeuniaux* har siden Nov. 97, med et

Messen i Irébu.

Haandskitse af Kmdt. Jønsen-Tusch.

halvt Aars Fravær, været Chef for Stationen. Det er navnlig Mandskab fra Tanganika, Manyema, Uerré-Bomu, Makraka og flere andre østlige og nordlige Egne, der uddannes i denne Lejr.

I Irébu ligger to Danske begravede, nemlig Maskinisterne *C. H. Fristrøm* og *Sønderjyden L. Keller*. I Slutningen af 90erne har den danske Læge, Dr. *Dreves Nielsen* i flere Aar haft Ansættelse paa Stationen og dansk Løjtnant, nuværende Kaptajn *F. V. Olsen* gjort Tjeneste der 1 Aar. Endelig have dansk Løjtnant *K. Jespersen* og dansk Sergent *S. P. Due* opholdt sig der nogle Maaneder i 1898.

telse paa Stationen og dansk Løjtnant, nuværende Kaptajn *F. V. Olsen* gjort Tjeneste der 1 Aar. Endelig have dansk Løjtnant *K. Jespersen* og dansk Sergent *S. P. Due* opholdt sig der nogle Maaneder i 1898.

Maskinmester *Fristrøm* (Biografi Side 193) døde i Irébu af Feber $\frac{21}{8}$ 1901.

Om *Keller* vide vi kun, at han maa være kommen ud omtrent i 91, og at han for med »Ville de Verviers« mellem Équateur og Zongo. Da Kapt. Tilly i Efteraaret med en af »Délivrance«rne kom op i Ubangi, traf han ham meget syg af Héma-

Souslieutenant,
nuv. Kmdt. F. V. Olsen.

herfra og var syg hele Tiden i Irébu. Allerede hjemme i Aarhus $\frac{29}{7}$ 98.

Baade *Jespersen* og *Olsen* træffe vi atter paa senere.

Kmdt. *Jenssen-Tusch* skildrer sit Besøg i Irébu $\frac{11}{5}$ 1898 saaledes:

»Kl. henimod 12 lagde vi til ved Irébu. Her traf jeg 2 Danske, Dr. *Nielsen* og Ltnt. *Jespersen*, Sidstnævnte fra min egen Garnison; de vare begge raske og kvikke, thi Irébu er efter Lægens Udsagn et sundt Opholdssted, hvor der er behageligt at være. Stedet er i stærk Opkomst, og alle Europæernes og Soldaternes Huse ere byggede af røde Mursten. Kmdt. *Jeuniaux* er en dannet, elskværdig og imødekom-

Souslt. Olsens Bolig i »Camp d'Irébu« i 1898.

turi og tog ham med ombord for at bringe ham til Læge. Men *Keller* døde ombord paa Damperen forinden Ankomsten til Irébu.

Dr. *Dreves P. Nielsen*, fra Birkum paa Fyen, gik 1. Gang til Congo $\frac{9}{8}$ 97 sammen med svensk Dr. Nilsson, død i Léo, og norsk Dr. *Heiberg*. Ansættelse i Équateur med Station i Irébu. Hjem $\frac{24}{7}$ 00, men atter ud $\frac{11}{8}$ 02, denne Gang med sin unge Hustru. Ægteparret er nu i Boma.

Sergent *Due* af 14. Bataillon havde allerede faaet Feber paa Oceanet efter et Besøg i Sierra Leone, var syg paa Karavanvejen, og blev atter syg i Léo, var endnu ikke rask ved Afgangen

Det hvide Personel i »Camp d'Irébu« i 1898.

I Midten Kmdt. Jeuniaux, længst t. h. Souslt. Olsen, ved Siden af ham Dr. Nielsen.

mende Mand. Fra de Hvides Huse, der ligge langs Kysten, fører der en bred Avenue gennem Kaffe- og Bananplantager til Soldaternes Barakker. Dr. Nielsen, med hvem jeg fik en lang Samtale, er meget anset her, og han roses almindeligt for den Omhu, han viser alle sine Patienter. Kl. 2 $\frac{1}{2}$ sejlede vi atter bort efter en hjertelig Afsked, viftende ivrigt til alle disse brave Mennesker.«

Da denne Bog paabegyndtes, hørte — som det ses af vort store Kaart — den smalle Strimmel Land mellem Lac Léopold-Distriktet og Congofloden, paa hvilken Stationerne Tschumbiri, Bolobo og Lukoléla ligge, til Équateurdistriktet. I 1902 er imidlertid dette Terrain lagt ind under Stanley-Pool, og Équateur begynder først lige nord for Lukoléla. Irébu er altsaa den første større Station ved selve Hovedfloden i sidstnævnte Distrikt; den næste er Coquilhatville. Inden vi imidlertid drage videre i denne Retning, vil det være hensigtsmæssigt at gøre en Afstikker op ad Ubangi.

Paa Congofloden.

(•Le Mouvement des Missions Catholiques• 1903.)

XXVIII.

Sanga. Ubangi.

(Vignet efter »Voyage au Congo«.)

LIGEØVERFOR Lukoléla falder Congos store Biflod *Sanga* ud i Hovedfloden, dannende et Delta paa **Sanga-floden.** En Snes, til Dels meget store Øer (indtil 4 Kvadratmil) med lave, papyrusbevoxede Bredder. *Sanga* udspringer under 14¹/₂°s østlig Længde og 6°s nordlig Bredde ved *Kundu* paa Grænsen mellem Fransk Congo og Kamerun og løber saa syd paa i Bugter paa begge Sider af den 16. østlige Meridian, indtil den ved *Likelemba* drejer af mod Sydøst mod Congofloden. Den flyder altsaa helt og holdent paa fransk Territorium, og vi omtale den derfor kun rent i Forbigaaende, skønt den ikke er uden Interesse for den, der læser om Congoskandinaverne; thi, foruden at den besøges af de nordiske Søfarende, der ere i Brazzaville, gaa paa Handelens Vegne de belgiske Skibe ofte højt op i Fransk Congo.

Sanga er som de fleste Congofloder fuld af Smaaøer. Men disse ere bedækkede med mørk Skov, som kaster sin Skygge ud over det smudsiggule Vand og giver hele Landskabet et skummelt Udseende, især om Morgenen, før Solen har hævet sig over Trætoppene. Paa Bredderne og paa Øerne ere baade Bøfler, Flodheste og Antiloper talrige, og Krokodiller vrimler der af paa hver Sandbanke, hver Pynt, ja, helt oppe i Skoven. I Træerne, hvor disse hænge ud over Floden, findes der umaadelige Hvepsere, og ofte sker det, naar den lille Floddamper søger ind under det tætte Løv, at den fra Skorstenen opstigende Røg og Varme bringer disse Reders smaa sorte Beboere i Raseri, saa at de i Tusindvis falde over Skib og Besætning; de Sorte springe i saa Tilfælde gerne strax i Vandet for at undgaa Hvepsenes meget smertefulde Stik. Kort, man har Billedet af Tropefloden for sig i dens mest karakteristiske Skikkelse, som *Tegner* skildrer den:

»Det er stærkt Lavvande. Flodens Niveau er sunket et Par Favne, og talrige Sandbanker vanskeliggøre Sejladsen. Vandet er leret og gult og Luften opfyldt af en ejendommelig febersvanger Duft fra det tusindaarige Løvfald i de uigennemtrængelige Skove, hvis Bund ved Højvande er fuldstændig oversvømmet. Flodbredderne ere garnerede med Lianer, der hænge ned fra Trætoppene og bære hvide Blomster, som i Frastand have stor Lighed med vore hjemlige »Sneboller«. Et Par Dages usædvanlig Varme, og Temperaturen synker pludseligt. En Tornado er over En, ledsaget af Hagl. Damperen styrer ind mellem nogle Øer, hvor neppe noget europæisk Skib nogensinde har vist sig før. — — —

Langs med Sanga og dens Bifloder ligge nu en lang Række franske og tyske Handelsstationer, de fleste tæt ved Bredden, indesluttede til alle Sider af Skovtykninger.

»Man gaar en lille Tur — det er atter *Tegner*, der har Ordet — i Urskoven ved Faktoret ad en i det tornede Buskads udhugget Vej. Krattet er saa tæt paa begge Sider af denne, at man bekvemt kan læne sig op mod det som mod et Hegn, og intet Dyr, selv ikke Elefanten, vilde kunne bane sig Vej her. Skønt Solen staar højt paa Himlen, hersker der et Halvmørke, eller snarere en dæmpet, mørkegul Belysning og en dødlignende Stilhed, saa man kunde høre et Blad falde. Der er Varme og Fugtighed, men mangler Lys. Underligt, at Planter kunne spire her. Men det er Jordens oprindelige Naturstemning, inden Menneskene betraadte den. Den svarer dog bedre til Forestillingen om et Helvede end om et Paradis.

Ved Sangas Udløb ligger paa Congos højre Bred den franske Station *Bonga*, i høj Grad berygtet for sine Myg, der næsten gøre dette ved sin Beliggenhed saa vigtige **Bonga.** Punkt ubeboeligt for Europæerne. I denne Egn dræbtes i 1887 paa en Elefantjagt Englænderen, Kaptajn *Walter Deane*, den uheldige Forsvarer af Falls under Araberkrigen; sammen med en Landsmand, Kaptajn *Bailey*, var han traadt ud af Congostatens Tjeneste og jagede for egen Regning Elefanter for Elfenbenets Skyld. Han havde skudt paa en Elefant paa kort Hold, hvorpaa denne styrtede over ham og stødte sin Tand saa voldsomt i hans Nakke, at Spidsen trængte ud gennem Næseborene og Hovedet flækkedes.

Sangaflodens Bred ved Bonga.
(Efter Thonner.)

Ubangifloden opstaar ved den belgiske **Ubangi-** Station *Yakoma* — ligeoverfor lig-
floden. ger Franskmændenes Station *Abira* — ved Foreningen af Floderne *Uellé* og *Bomu*. Den danner jo tilligemed Bomu Grænsen mellem Fransk Congo og Congo-staten.

Fra Udløbet af sin Biflod *Poko*, omtrent under $4\frac{1}{2}$ °s nordlig Bredder og nedefter, altsaa paa en Strækning af henved 80 danske Mil, er Ubangi en mægtig Strøm, sejlbar for de fleste Congodampere. Ved Mundingen er den 2—3 Mil bred og farver med sit gule, lerede Vand hele Hovedfloden paa en lang Strækning nedenfor. Landet paa begge Sider er her temmelig fladt.

Bredderne ere bedækkede med talrige Landsbyer, beboede af mange forskellige Stammer, blandt hvilke kunne nævnes *Bolongoerne*, *Baniembierne* og *Bazembierne* samt i den sydlige Del tillige en Del *Bayanzier* og *Gombéer*, der udmærke sig ved deres smukt byggede Hytter med, hvad der er ualmindeligt i Congo, helt fortræffelige Tømmerkonstruktioner. De Indfødte i denne Egn leve for en stor Del af Fiskeri og ere fortrinlige Vaabensmede; de have altid været meget vilde og drevet Slaveriet — som rent Kvæghold —

og Menneskeæderiet til det yderste. Disse Gyseligheder menes nu nok at være i Aftagende; men de Hvides Antal er jo for ringe til, at et virksomt Tilsyn endnu er muligt. I et Brev fra den franske Missionsstation *St. Louis de Liranga* ved

Ubangis Munding læses i 1903 saaledes i »Mouvement des Missions Catholiques au Congo«:

»*Bayanzien*, vor nærmeste Nabo, er en stor Elfenbens- og Slavehandler, idet han bytter den ene af disse Varer med den anden, altid foretrækkende en let Fortjeneste. Siden de europæiske Handels-

Menneske-æderiet i Ubangi-egnene.

mænds Ankomst er denne hans Trafik formindsket betydeligt, men ikke destomindre vedbliver han at være mest tilfreds med sit sædvanlige Farniente. Fiskeriet fritager ham for at plante; thi for Fisken tillusker han sig Manioc fra Folkene i det Indre. Hans fordærvede Sæder ere ulykkeligvis en stor Hindring for hans Omvendelse.«

»Æder han endnu Menneskekød? Spørger man ham derom, svarer han med en krænket Mine, at han ikke længer gør det, eller at han aldrig har gjort det. Men Sandheden er den, at det ikke er saa længe siden, at Menneskeofringerne vare i Svang hos disse Stammer — —. En Krigsexpedition eller en Jagt gav ofte Anledning til Drab af Mennesker for at stemme Fetischerne gunstige. Endnu den Dag i Dag har Ingen løftet det hemmelighedsfulde Slør, der skjuler den meget tætte Befolkning i Lagunerne omkring *Likuala-aux-Herbes* (»Græs«-Likuala, Bifloden til Sanga, løbende mellem Sanga og Ubangi). Det er navnlig der, de Indfødte paa Ubangis Bredder hente deres Slaver og Elfenben.«

Kmdt. Schiøtz's første Installation ved Ankomsten til M'Dokoegnen i Fransk Congo paa det Sted, hvor senere Posten Bimbo etableredes.

Til venstre Spise-salen«. Til højre Kmdt. Schiøtz's Græshus. Foran dette Varelageret.

»Man maa dog indrømme, at Menneskeæderiet forsvinder ved Berøringen med Civilisationen, i det mindste foregaar det ikke mere helt aabenlyst. Slavehandelen er vanskeligere at udrydde; thi, naar man ikke til Fuldkommenhed kender Negrenes Sprog og Skikke, kan den finde Sted, udenat den Hvide aner det, og næsten lige for hans Øjne. Missionæren søger at faa disse umenneskelige Sæder til at forsvinde, han anstrenger sig for at gøre Negrene bange, truer dem med »Kommandanten«; thi Frygten er Begyndelsen til at være artig. Disse Midler ere nu just ikke af absolut Virkning; men noget Resultat give de dog.«

Maskinmester *Tegner* skriver ^{27/10} 93 saaledes i sin Dagbog:

»Landede kort før Solnedgang (med »Roi des Belges«) ved en Brændepost. Samtidigt saas flere Kanoer nærme sig fra en Landsby, beliggende længere nede paa den modsatte Flodbred, som er fransk. De landede i respektfuld Afstand ovenfor og nedenfor Pladsen, hvor vi befandt os. Ved 8Tiden hørte vi en Skildvagt skyde, og det viste sig, at Brændeposten var omringet af *Bazembier*. Vi maatte nu forstærke Vagtposterne med et Par Haussaer og en forhenværende Kamerunsoldat, som netop befandt sig

blandt vore sorte Passagerer; disse Folk anses i Regelen for mere paalidelige og modigere end vore egne Negere. I Løbet af Natten faldt flere Skud, og vi hørte Bazembierne hyle i Krattet som en Flok Ulve. Da Kaptajnen lider af en ondartet Byld paa Underlivet og ikke kan færdes i Buskene, stod jeg op ved 1Tiden og gjorde en Ronde. Da var alt imidlertid roligt, og Skildvagterne paa deres Post. Disse forklarede, at der stadigt luskede Bazembier omkring Lejrpladsen. De nærme sig lydløst Bivuakilden, undertiden krybende paa Bugen, for med deres spidse og skarpslebne Knive eller Lanser at myrde eller bortføre en Sovende eller selv en Arbejdende. De ere Alle udlærte Snigmordere, og da de paa Grund af deres Hudfarve ere vanskelige at skelne fra Omgivelserne, medens de selv, ligesom største Delen af Congonegrene, have den Gave at kunne se i Mørke, ere de betydelig farligere end f. Ex. Leoparderne.»

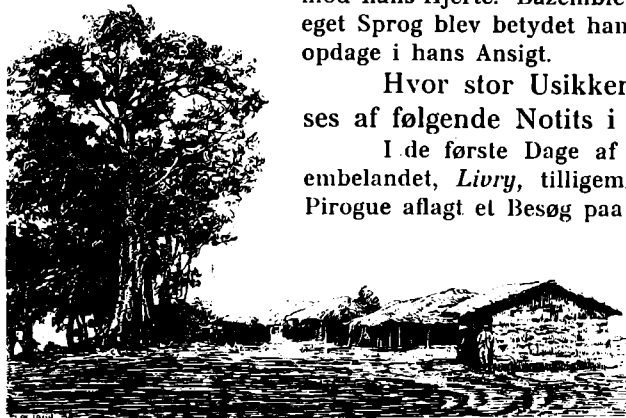
^{30/10} s. A. berettede den belgiske Agent i Zongo — ligeledes ifølge Tegnens Dagbog —, at Bazembiernes Dristighed var voxet stærkt i den senere Tid. Nogle Dage i Forvejen vare de under hans Fraværelse om Natten trængte ind i Faktoret og havde myrdet og bortført Skildvagten. Den Ulykkelige var bleven myrdet i oprejst Stilling, altsaa ikke sovende. Morderne formodedes at høre hjemme paa den franske Side af Floden og altsaa at staa under fransk Beskyttelse; som Erkendtlighed for denne Beskyttelse havde de stjaalet Geværer i den ligeoverfor liggende franske Post (*Bangi*) og dræbt og ædt 3 Senegalsoldater. »Naar Maanen sover, kommer Bazembien igen!» havde de ladet sige.

Bazembierne vise stor Dødsforagt. En Bazambi, der kort efter blev greben paa fersk Gerning i Begreb med at skære Halsen over paa en Skildvagt, blev skudt. Han blev bunden ombord paa »Ville de Verviers« til en af de Søjler, der bære Taget. To Soldater blev posterede med Geværpiberne rettede, den ene mod hans Hoved, den anden mod hans Hjerte. Bazembien var fuldstændig rolig. End ikke, da det paa hans eget Sprog blev betydet ham, at han skulde dø, var der Spor af Forandring at opdage i hans Ansigt.

Hvor stor Usikkerheden endnu den Dag idag er i disse Egne, ses af følgende Notits i »La Tribune Congolaise« af ^{30/4} 1903:

I de første Dage af Marts, havde den franske Handelsdirektør i Baniembelandet, *Livry*, tilligemed sin sorte Hustru, deres Barn og 2 Rorkarle i Pirogue aflagt et Besøg paa belgisk Side i *Imese*. Paa Tilbagevejen, paa hvilken han havde medtaget Negerhøvdingen *Dongo* fra *Mikundo* (paa belgisk Grund), synker *Livry* pludseligt med knust Hoved om i Bunden af Baaden, de sorte Rorkarle vælte Baaden og svømme i Land med Negerinden og Barnet. Disse Sidste — hvem *Livry* altsaa ikke en Gang kunde stole paa — flygtede til Baniembelandsbyen, hvor de fortælle, at *Livry* var druknet. Undersøgelser vare nu i Gang.»

Lidt syd for *Zongo* bliver Terrainet

Stationen Yakoma.

Tegnet af J. Ølsgaard efter »Voyage au Congo«.

Imese.
Zongo.
Moko-
angai.
Banzyville.
Yakoma.

om Floden bakket, derpaa bjergrigt, og ved Zongo standses Damperen af Vandfaldene, der spærre for Sejladsen lige til *Mokoangai*; derpaa er Floden alter sejlbar for smaa Dampere paa et Par Hundrede Kilometer indtil *Banzyville* og saa atter fuld af Hindringer opefter, kun passabel for Baade. De vigtigste Stationer ere, foruden *Zongo*, *Imese*, *Mokoangai*, *Banzyville* og *Yakoma*; *Zongo*,

Landsby ved Banzyville.

Tegnet af J. Ølsgaard efter »Voyage au Congo«.

Unge Sangopiger.
Tegnede af J. Olsgaard efter «Le Congo Illustré».

Mokoangai og Banzyville anlagdes i 89 af *Van Gèle*, der havde et udmærket Greb paa at komme godt ud af det med de Indfødte.

Farten i Baad fra Bangi til Mokoangai skildres saaledes i »La Traite des Blancs« :

»Under Klungen af Sango-Tamtamerne, der røres i Takt i 3 Tempoer, løbe Piroguerne tværs over Floden til den belgiske Bred, hvor et snævert Løb mellem Klipperne danner et Pas, som man dog ikke kan slippe igennem uden Omladning. Varepakkerne bringes i Land og transporteres ovenfor Faldet, og Piroguerne hejses over Klipperne ved Haandkraft, medens Folkene, staaende i Vandet, der skummer op om deres sorte, kraftige Laar, af alle Kræfter kæmpe for at holde Stand mod den rasende Strøm.

Spærring for Fiskene paa en Flod i Øvre-Congo.

(•Le Mouvement Antiesclavagiste• 1902.)

Ladningerne indtages atter, Tamtamens monotone Musik begynder paany, og Sejladsen fortsættes, til man nogle hundrede Meter længere oppe maa gentage den samme Historie. I Sandhed en besværlig Rejse gennem dette Farvand, hvor hver Dags Arbejde bestod i at passere 5—6 Katarakter paa den foran beskrevne Maade! Hvilke lange, hede Dage, paa hvilke man undertiden havde en Fornemmelse af at bevæge sig afsted i kogende Vande, medens en glødende Sol gennemstegte Hjernen under den hvide Hjelm og fik de grønne Bredder, Baadene og Rorkarlene til at danse for Ens Øjne i den overhedede Atmosfære. Af og til tier Tamtamen, Floden ligger stille som et Spejl af Kviksølv, de korte Pagayer hænge uvirksonne ud over Rælingerne, og den Hvide, der i Læ af et Tag af Tæpper ligger henslængt paa sin Bagage, maa fare op og true sine Sangoer og Banzirier til atter at tage fat. Paa hans vrede Røst kommer Tamtamen igen i Gang, og dens Trelakt følger paany Folkenes Sang, disse naivt uhøviske Strofer, der fra Generation til Generation have ledsaget Aareslagene blandt Negerstammerne paa Øvrefloden.»

Af de ældre nordiske Congofarere, der besøgte Ubangiegnene, nævne vi *Schönberg*, *Schagerström* — der gik fra Banzyville til Bangala —, *Madsen* — der førte »Stanley«

Skandinaver i Ubangi. paa Van Gèle-Expeditionen i 89 —, dansk Løjtnant *W. Øst, C. A. C. Christensen*, der var Mester hos Madsen —, *L. J. Jørgensen* og *Berntsen*. Efter dem fulgte *Tilly* — der opholdt sig ved Mokoangai i 2 Aar —, svensk Kaptajn *K. T. Kistner, Lundberg, H. C. Nielsen* og *Lindholm-Kurtzhals*. Af de Yngre kunne vi i Øjeblikket kun anføre *Lemon* og *Drasbek*. Øst og Kistner ligge begravede i Mokoangai. Om Øst er fortalt foran; om Kistner følgende:

Karl Theodor Kistner, født i Säter, gik ud i 91 og var først 2., senere 1. Styrmand under Tjulin, tilsidst selv Fører paa »Reine des Belges» for »Magasins Généraux». Ud igen for Staten $\frac{9}{11}$ 93, løste i Marts 94 *Tilly* af paa »En Avant», men døde $\frac{19}{7}$ 94 af Dysenteri i Mokoangai.

Svensk Kaptajn
K. Th. Kistner.
† i Mokoangai $\frac{19}{7}$ 94.

Om *Drasbek* tilføje vi med Hensyn til hans Ophold i Ubangiegnene, at han bl. a. i Oktober 1900 som Chef paa »Délivrance III» deltog i en Expedition op ad *Luafoden* under belg. Kmdt. *Maffei*. Expeditionen udgik fra *Imesa*. Den nævnte Flods nederste Del er et sammenfiltret og indviklet Delta, som man saare vanskeligt finder Vej i; først 8 Timer højere oppe bliver Orienteringen god, men saa er Besejlingen af det kun 80—100 Fod brede, overordentlig stærkt bugtede Løb til Gengæld i det uendelige besværliggjort ved Masser af Stager, som de Indfødte have anbragt der i Bunden for Fiskeriets Skyld. Landsbyerne ved Floden vare befæstede med stærke levende Hegn og Grave paa alle Sider og kun forsynede med en eneste lang og smal Indgang. Inde i Byerne vare Menneskehoveder plantede smukt omkring de store Træer, ligesom vi pynte vore Haver med Sten eller Konkyljer. Efter 9 Dages Sejlads opad maatte Expeditionen opgive sit Formaal, at naa *Banzylville* ad denne Vej; thi der var ikke mere Vand nok i Floden, og Skoven lukkede sig sammen over denne og forvandlede den til en mørk, uhyggelig Tunnel. Paa Nedrejsen havde ogsaa *Drasbek* det Uheld at løbe mod et Træ, der var fyldt med Hvepsereder, hvis Beboere, »Lotto» kalde de Indfødte dem her, i en Haandevending i Tusindvis styrtede sig over Skibet og tvang dettes Besætning til at springe overbord

eller søge Tilflugt under Dækket, saa at Skibet i 2 Timer var uden Styr og Kommando.

Floraen i Ubangiegnene er yppig og smuk som nogetsteds i Congo. Skovene dannes ofte af kæmpemæssige Træer, hvis mægtige, lige Stammer staa spredte, saa Solen kan naa ned imellem dem. Undertiden er der næsten ingen Lianer eller Underskov; men Skovbunden er skjult af vissent Løv og som sædvanligt stemplet af vældige Elefantspor. Enkelte Steder — skriver Tegner — har Naturens Lune freimbragt ligesom en Have med sjældne Løvtræer, pragtfuldt draperede med frodige Slyngplanter, hvis lysegrønne, friske Blade og dejlige røde og gule Blomster gøre en storartet Virkning. Hist og her ere forskellige Palmearter fordelte paa en saa smagfuld Maade, at man skulde tro, de vare plantede af Menneskehænder, og Jordbunden bedækket med blomstrende Planter.

Banzylville.
(Vignet efter »Voyage au Congo».)

Équateurdistriktet. Beskyldningerne mod Belgierne for Mishandling af de Indfødte.

Skandinavisk Officer i Irébu gør under en Jagtudflugt Holdt i en Negerlandsby.

Pladen liden i August 1899 af Souslt. Varhaeghe, † i 1904 som Kmdt. i Congo.
(Fot. tilh. nuv. Kmdt. F. V. Olsen.)

DISTRIKTET *Équateur* begyndte tidligere ved Kwamouth og bestod da, naar man kom Syd fra, først af en Strimmel Land paa 6—7 Mils Bredde langs Congoflodens venstre Bred for derpaa at strække sig et Par Grader nord og syd for Ækvator, Øst paa til den 24. Meridian. Siden 1902 er imidlertid den omtalte sydlige Landstrimmel overført til Stanley-Pool-Distriktet, og til *Équateur* hører derfor nu ved selve Hovedfloden kun dennes venstre Bred fra lidt nord for *Lukoléla* til lidt nord for *Lulongas*

Munding. Distriktet bestaar altsaa med andre Ord nu af Landet omkring *Tumba-soen* og af *Rukiflodens* og *Lulongaflodens* Opland, det er *Mongoernes* eller *Baloloernes*, *Bokotéernes* og *Gombéernes* Territorium.

Af *Équateurs* Floder er *Ruki*, rekonosceret for første Gang af *Van Gèle* i 1884, langt den største; Stanley havde forvexlet den med *Kassai*. Den udspringer omtrent samme Sted som *Lukenyefloden*, ikke langt fra Stationen *Bena-Kamba* ved *Lomami*, hedder i sit øverste Løb *Tschuapa*, i sit mellemste *Busira* og opnaar, efter i venstre Side at have optaget *Salongafloden*, paa sine nederste 30 Mil en ret betydelig Bredde. Man befinder sig her lige midt i den store Ækvatorialskovs Gebet, af hvilket vi nu ikke, for at undgaa trættende Gentagelser, skulle give yderligere almindelige Skildringer.

Sidst ere Rukis øvre Løb og dens Bifloder Salonga og Lomela blevne rekognoscerede af den nuværende Distriktskommisær, Kmdt. *De Bauw*.

Det gamle Équateur-ville. *Den gamle Ækvatorstation, Équateurville* eller *Équateur* i daglig Tale, anlagdes, som vi vide, i Juni 1883 af *Stanley*. Ltnt. *Van Gèle* var den første Chef her og Ltnt. *Coquilhat* hans Næstkommanderende. Den laa næsten lige under Ækvator (paa $2\frac{1}{2}$ Minuts nordlig Breddde, altsaa en god halv Mil nord for Linien). Den 13.

Den gamle Équateurstation.
(Efter Thonner.)

Maj 1885 kom Ltnt. *Pagels*, da Postchef i Kwamouth, med Damperen »Henry Reed« tilhørende »Livingstone Inland« Missionen, paa Besøg til Équateur, men traf her Postchefen, den unge Belgier, *Casman*, haabløst syg; *Casman* var ene Hvid paa Stationen, og da han døde Dagen efter *Pagels* Ankomst, maatte denne overtage hans Stilling, hvad han for saa vidt gjorde med Glæde, som Ækvatorstationen alt den Gang var anset som en Mønsterstation, ligesom den er af stor Vigtighed som Handelscentrum for de folkerige Egne omkring Ruki, Ikelemba og Ubangi; i Kwamouth, *Ling-Vannerus*, ogsaa have været herop, men blev jo syg og gik hjem til Europa. Det gamle Équateur overlodes imidlertid efterhaanden til Handelsselskaber — først og fremmest til det store Selskab »S. A. B.«, hvis Hovedstation, som vi vide, er Kinchassa — og Missionærer, hvorhos der sammesteds oprettedes en Øvelseslejr, og den egentlige Statsstation flyttedes i 1892 nogle faa Kilometer længere Nord paa, hvor den byggedes efter Tegning af Ltnt. *Charles Lemaire* og *Coquilhat*. Her, lige ved Rukis Munding, bor altsaa Distriktskommisæren for Distriktet Équateur. *Coquilhatville* er absolut en af Congo-statens smukkeste Stationer. Alle Husene, selv Soldaternes, ere byggede af røde Mursten, og Byen omgiven af vældige Plantager med Kaffe-, Cacao- og Orangetræer. Mærkeligt nok, blandt alle de mange Billeder, man har sendt os, findes intet herfra, maaske, fordi ingen Skandinaver i de senere Aar i længere Tid har haft Ophold paa dette Sted.

De katolske Missionærers første Bolig i Bamanian.
(«Le Mouvement des Missions Catholiques» 1899.)

Naturligvis er der varmt her lige under Jordens Midtlinie; men Varmen ytrer sig ved en temmelig ensartet Temperatur hele Aaret rundt, dog med stærke Afvigelser paa de enkelte Dage. I de 20 Maaneder fra Maj 1891 til Udgangen af 1892 var absolut Maximum af Temperatur $34,5^{\circ}$ C., absolut Minimum $17,5^{\circ}$, altsaa absolut Differens 17° . Middel-

maximum for de enkelte Maaneder var 28,8°, Middelminimum 21°, Middelfavgelsen altsaa 7,8°, men indenfor 24 Timer stiger Temperaturforskellen hyppigt til 12—14°.

Belgiske Katolikker have Missionsstation i Coquilhatville, men desuden en særlig Station, *Bamania*, et Par Mil op ad Rukifloden. Tæt ved *Bamania*, i *Eala*, har Staten anlagt en stor botanisk Have og Forsøgsstation, hvis nydelige Anlæg gøre det fortræffeligste Indtryk. Et Par Mil syd for Équateur ligger den tidligere amerikanske Baptiststation *Bolengi*, nu henhørende under »The Christian Disciples Mission«.

Bamania.
Eala.
Bolengi.

Belgiske Agenter forhandle med indfødte Høvdinge.

(•Le Mouvement des Missions Catholiques• 1903.)

Ved Rukis Biflod *Momboyo* ligger Stationerne *Balalondzi* og *Balondo* (Bolondo? Belondo?), paa hvilke svensk Ltnt. *von Friesendorff* og de danske Lntr. *Jesper-* **Balalondzi.**
sen og *Jürgensen* have været ansatte. *Balondos* Plads angives paa de Kaart, vi **Balondo.**
have faaet fat i, saare forskelligt, snart som liggende vest for *Balalondzi*, snart endog ved en lille Biflod til *Momboyo*, kaldet *Loso*.

Til Équateurdistriktet knytte sig bl. a. Navnene paa følgende Skandinaver, foruden Pagels: De danske Maskinister *P. F. E. Kruse* og *H. W. E. Kaas*, der begge ligger begravede her, dansk Søkaptajn *Axel Thorsen*, norsk nuværende **Skandinaver i Équateur og ved Rukifloden.**
Kommandant *O. A. Lund*, svensk Løjtnant *N. Rosenblad*, dansk Maskinist *Th. Nielsen*,

de danske Løjtnanter *K. Jespersen* og *J. P. Jürgensen*, dansk Maskinist *E. G. Wissenberg*, samt Svenskerne, Søkaptajn *A. E. Johansson* og Løjtnant *C. E. Greve Snollsky*.

Om *Thorsen* og *Nielsen* er berettet tidligere; om de Andre følgende Enkeltheder:

Kaas, Søn af en bekendt Frisør i Kjøbenhavn, gik ud for Staten 11/4 91 med »Aline Woermann« for »S. A. B.«, sendtes op til Bangala for at afløse *Olufsen*, men døde 9/8 s. A. i Équateurville af Feber.

Dansk Maskinist
H. W. E. Kaas.
† i Équateur 9/8 91.

Kruse, en gift Mand, fra Skelskør, gik ud for Staten samtidigt med *Kaas*, kom ogsaa til Øvrefloden og døde ogsaa i Équateurville et Par Uger efter sin Kammerat, 27/8 91.

Værnepligtig Sekondløjtnant *Olaf Andreas Lund* af det norske Trainkorps, fra Kjeø i Nordland, gik 1. Gang til Congo som Souslieutenant 9/6 1896, forfremmedes 1/7 98 til Lieutenant og vendte 15/6 99 hjem efter fuldendte 3 Aar, hvorefter han udnævntes til Kaptajn. 2. Gang ud som Kmdt. II 16/2 1900, 28/6 03 forfremmet til Kmdt. af I. Klasse og blev denne Gang 3 Maaneder ude over Termen. Gentagne Gange dekoreret.

Har hele Tiden opholdt sig i Équateurdistriktet.

Niels Rosenblad var født paa Godset Spång i Östergötland, Søn af Kgl. Sekretær i Civildepartementet, blev Student og Underløjtnant ved Uplands Regemente, men tog sin Afsked her i 93 og var derpaa i 3 Aar i Tunis i sin Svogers, A. Lidbäck's Forretning. Gik 9/1 ud fra Anvers som Souslieutenant sammen med de danske Løjtnanter *Marcussen* og *Nielsen-Thor*. Allerede paa Karavanvejen fik han stærk Feber, men var saa atter rask, til han fik et Tilbagefald ombord paa Floddampere; de første 3 Dage var Anfaldet kun let, men en Uforsigtighed den 4. Dag, 27/8 97, og 6 Timer efter var han død. Han begravedes under Kammeraternes store Deltagelse i Coquilhatville. *Marcussen* skriver om ham i et Brev, dateret Kirundu 16/10 97: »Han var os mere end en Broder, altid den hjælpende, altid den beredvillige.»

Sekondløjtnant *Knud Jespersen* ved 30. Bataillon, hjemmehørende i Rønne og senere ansat ved Bornholms Væbning, gik til Congo som Souslieutenant 9/1 98. Vi have saa mange Gange omtalt hans Rejseselskabs Skæbne, at vi her kunne fatte os i Korthed. Opholdt sig først efter

Afgangen fra Léo 2 Maaneder i Irébu sammen med Sgt. Due, men kom derpaa til Balondo (Balalondzi?), hvor han stod under svensk Ltnt. *von Friesendorff*, der efter den store Dhanisexpedition's Undergang var kommen ned til Boma, men derfra var sendt til Équateur. 24/4 01 vendte han tilbage til Danmark som Lieutenant, men gik atter ud som Kaptajn

Norsk Kommandant
O. A. Lund.

Svensk Souslieutenant
N. J. C. V. Rosenblad.
† ombord paa en Dampere ved Équateur 27/8 97.

Dansk Souslieutenant, nuv.
Kmdt. Jespersen.

10de s. A. og kom atter til Équateur. Jespersen har altid udtalt sig med særlig Anerkendelse om den Imødekommenhed og Hensynsfuldhed, der er vist ham af hans belgiske Foresatte i Équateur, hans Helbred har i det hele været godt, og han befinder sig vel i sin Stilling dernede.

Dansk Souslieutenant, nuv.
Kmdt. J. P. Jürgensen.

Svensk Souslieutenant
Grefve Snoilsky.

i Équateur. Hjem 9/01. 2. Gang tog han ud 29/1 02, var igen et Par Maaneder paa Værksted i Léo og sendtes saa til Kwango dels for at bringe en ny Kedel og to nye Maskiner til Indsættelse i den lille Stationsdamper »Baron Lambert«, der førtes af svensk Kapt. *Osterman*, dels for at overtage Mesterpladsen i denne Baad og var nu i over et Aar i denne Stilling. Da han imidlertid ikke i Længden kunde taale det anstrengende Arbejde i den lille overhede Damper, men stadigt var lidende og fik Beriberi i Benene

Sekondløjtnant *Jürgen Peter Jürgensen* ved 13. Bataillon, Søn af Toldkontrollør J. i Frederikshavn, gik til Congo 9/08 sammen med svensk Ltnt. *Stålhandske* og norsk Dr. *Berge*. Han gjorde først Tjeneste i Lejren *Zambi* (mellem Boma og Banana), men sendtes derpaa til Falls, hvortil han ankom 25/12 s. A. 9/1 99 afgik han herfra under dansk Ltnt. *Vitalis Nielsen* med 50 Soldater til Ponthierville, hvorfra det atter gik videre op ad Luálabá. Imidlertid kaldtes Kommandoet tilbage til Ponthierville og sendtes, ledsaget af 150 Arbejdere, paa en 13 Dages Marche tværs gennem Skovene til Lowaflodens Biflod Lubudu (Lubutu, Luvutu), hvor man i Maj begyndte at anlægge Posten *Oleka*. Alt i Juli blev Jürgensen dog syg af Dyssenteri og sendtes i Hængekøje over Ponthierville tilbage til Falls og derfra pr. Damper til Nouvelle-Anvers, hvor han kom sig helt, og saa til Léo. I Nov. 99 gik han saa sammen med Ltnt. *F. V. Olsen* igen opad Floden til Falls, hvor han mødte sine Landsmænd, Ltnt. *Sørensen* og *R. Petersen*, begge for Nedgaaende paa Grund af Sygdom. Nytaar 1900 til Lokandu (Riba-Riba), hvor fhv. dansk Sekondlt. *Rosendahl* var Chef, og derfra til Kabambarré, hvor han selv ansattes som Postchef. 3 Uger efter fik Jürgensen imidlertid et stærkt Tilbagefald af sin gamle Sygdom; heldigvis kom en italiensk Læge til, undersøgte ham og konstaterede hævet Milt, Malariasymptomer, Galdelidelser, Anæmi med Saar paa Benene, og han kom nu under kyndig Behandling, saa at han blev saa rask, at han, efter et Ophold for at drikke Komælk i Lokandu hos *Rosendahl*, 2. Gang kunde bringes ned til Léo. 3. Maj 1900 sendtes Jürgensen saa til Équateur, derfra til Bikoro ved Tumbasøen og derfra atter, efter en anstrengende Expedition i Egnen omkring Léopoldsøen, som »Second« til Balondo, hvilken Post han endelig selv overtog 9/08 00. Han var nu ene Europæer i et Distrikt af Størrelse omtrent som Nørrejylland, idet Afstanden til hans nærmeste hvide Nabo var 5 Dagsrejser à 7 Timers Hurligmarche borte. Paa den velindrettede, smukke Post, der ligger paa en aaben Plads midt i den store Skov, i 6—700 M.s Afstand fra denne til alle Sider, og er forsynet med rigelige Plantninger og med 300 Høns og Ænder og Gedestald o. s. v., befandt vor Landsmand sig fortræffeligt, naar undtages nogle heftige Gigtanfald. I Febr. 01 anlagde han dernæst i Udkanten af Distriktet i en dejlig Egn en lille ny Post, *Yengo*. Hjem 25/02. Ud igen 2. Gang som Kaptajn 11/03 og fulgtes paa denne Rejse med *Stæckel* og *Sjøgreen*.

Dansk Maskinmester
E. G. Wissenberg.

Wissenberg gik 1. Gang ud fra Anvers med samme Damper som Jürgensen, opholdt sig en Tid i Léo, sejlede saa paa Dampere fra denne Station og havde derefter største Delen af Termen Standkvarter

kom han paa Ansøgning i August 03 tilbage til Léo, hvor han blev helbredet og ansattes paa Muddermaskinen og derefter paa en anden Dampet. Sejler nu fra Léo.

Om *O. J. Lund* nedenfor.

Kaptajn *A. E. Johansson* gik ud $16/10$ 1900, var bl. a. »Second« paa »Hainaut« og døde $28/10$ 01 i Coquilhatville af Sovesyge.

Grefve Snoilsky, Reserveunderløjtnant i det svenske Kavaleri, gik $21/2$ 01 ud som Souslieutenant, tjente i Équateur og vendte hjem efter 2 Aars Forløb.

»Abir«s Faktori Lingunda ved Lomakofloden.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Schwensen.)

stre Bred Udløbet af Équateurdistriktets anden store Flod, *Lulonga*, der selv dannes ved Foreningen af Floderne *Lopori* og *Maringa*. Paa Landet omkring disse sidste tre Floder, der første Gang besejledes af *v. François*, *Grenfell* og *Van Gèle* i 85—86, senere af *Baert* i 90, har Handelsselskabet »Abir« (*Anglo-Belgian-India-*

Ltnt. Schwensens Værelse i Lingunda.
Huset er af Bambus.

Bumbimba.
Basan-
kussu.

Ved Ikelemba ligger Posten *Bumbimba*, hvor dansk Ltnt. *O. J. Lund* var Postchef i 1899. Den vigtigste Station i denne Del af Distriktet er *Basankussu*, anlagt i 1890 af *Baert*, ved Loporis og Maringas Sammenløb; den ligger paa en

Nord for Ruki snor sig gennem en umaade-
Ikelemba. lig Skov i endeløse Bugtninger den
Lulonga. smalle, men temmelig dybe lille Flod
Lopori.
Maringa. *Ikelemba*, der falder ud i Congofloden omtrent lige ved Rukis Munding — den besejledes først af *Grenfell* i 1883 —, og en halv Snes Mil nordligere træffer man saa i Congos venstre

Høvdinge fra Omegnen af
Basankussu.
(Fot. tilh. afd. Lt. Schwensen.)

Rubber-Company) Koncession. Dette Selskab har Ord for at være godt ledet i merkantil Henseende, men det har lidt Tab af mange Hvide og beskyldes, maaske med Urette, for ikke at være i fremtrædende Grad nøjeregnende med Hensyn til sine Agenteres Skæbne; det ser i det mindste ret ejendommeligt ud, at dets Direktion har nægtet at give Bladet »La Tribune Congolaise«, som søger at skaffe Oplysninger om alle de Europæere, der have mistet Livet i Congo, saadanne for sit Vedkommende. Det har ogsaa undertiden været vanskeligt for de Efterladte at faa Rede der paa deres afdøde Slægtningses Sager. Ligeoverfor Forfatteren af denne Bog har Selskabet stillet sig ret imødekommende.

høj Skrænt med en pragtfuld Udsigt over de tre Floder. Den første Chef i Basankussu var Ltnt. *Lothaire*; i 1893 havde *Knut Svensson* Kommandoen her i $\frac{1}{2}$ Aar. Blandt de mindre Handelsposter bemærkes *Ekutshi* ved Lopori, hvor Danskeren *H. A. Ekutshi. Tegner*, og *Lingunda* ved Maringas Biflod *Lomako*, paa hvilken dansk Ltnt. *Lingunda. Schwensen* vare ansatte; *Lingunda* ligger paa en meget høj Bakke, der aldeles umotiveret hæver sig stejlt op over de omgivende lave Flodbredder. Balolomissionen har hele 4 Stationer heromkring: *Lulonga*, ved *Lulongas Munding*, *Bonginda*, *Ikau* (Ikan, Ikanu?) og *Bongándanga*.

**Balolo-
missionens Sta-
tioner.**

Naar undtages Svensk Maskinist *G. A. Gustavson*, der hørte til de ældste Congomænd, Ltnt. *Svensson* og Ltnt. *Lund*, have ogsaa alle de andre Skandinaver, som efter de os tilgaaede

**Skandina-
ver i
Lulonga-
egnene.**

Meddelelser have gjort Tjeneste i *Lulonga-egnene*, staaet i Forbindelse med »Abir«. De ere i Rækkefølge: de svenske Maskinister *C. J. Relin*, *S. A. Johansson* og *H. Westermarck*, de danske Handelsagenter *H. A. Tegner* og *W. Petersen*, svensk Maskinist *F. W. Lundin*, dansk Handelsagent, Løjtnant *E. Schwensen*, svensk Søkaptajn *W. Wilke*, dansk Maskinist *J. Christiansen*, de svenske Maskinister *Erik Jonson*,

Boyerne paa Arbejde i Lingunda.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Schwensen.)

R. Hagman, *F. Riego* og *C. Corneliusson*, endelig svensk Ltnt. *B. L. S. A. Hagström*. Om disse Mænds Ophold i Congo følgende:

Gustavson, omtalt foran Side 191, hørte jo til de ældste, Congomænd. Vi fortalte, at han var 2 Gange ude for Staten. Han døde i Basankussu $\frac{14}{7}$ 1893 i sin anden Terme af Hematuri.

Relin, omtalt S. 190 og 380 (Portræt), ud for »Abir« $\frac{0}{11}$ 94, død i Vivi $\frac{0}{6}$ 95.

S. A. Johansson, ud for Abir $\frac{0}{6}$ 95, men syg hjem $\frac{1}{2}$ Aar efter, kom paany ud $\frac{0}{2}$ 99, denne Gang for Staten, men gik alter syg hjem $\frac{24}{0}$ 00.

Hugo Westermarck er nævnt Side 399.

Henry Tegner, Søn af tidligere Generaldirektør for de danske Statsbaner, havde først opholdt sig i 10 Aar i Argentina, inden han $\frac{0}{6}$ 96 gik ud fra Anvers, engageret af »Abir«. $\frac{0}{6}$ kom han til Coquilhatville, hvor han traf Selskabets Kanoer, der $\frac{10}{6}$ bragte ham til Basankussu, en ikke helt bekvem Tur, da han undervejs hvert Øjeblik maatte ud af Baaden for at skyde den over Sandbankerne. Paa Rejsen til *Ekutshi*, hvor han skulde forrette Tjeneste, laa han 3 Dage syg af Feber i *Bogandanga*, men under hele sin øvrige 3aarige Terme var han aldrig sengeliggende mere end faa Timer ad Gangen og aldrig en Dag fra sit Arbejde. Hjem

Leopard, skudt i Lingunda, liggende foran Verandaen til Chefens Hus. Foran den sorte Skildvagt, som nedlagde den.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Schwensen.)

i Foraaret 1899, men døde i Kjøbenhavn $\frac{20}{6}$ 1900 af Tuberkulose. Portræt, se næste Side.

W. Petersen forlod Anvers $\frac{0}{6}$ 98 med samme Damper som Ltnt. *Jürgensen* og *Stålhandske*, Dr. *Berge* og Maskinist *Wissenberg*. Han var ligeledes i »Abir«s Tjeneste, men vendte $\frac{24}{6}$ 1900 syg hjem til Europa.

Lundin kom ud for »Abir« $\frac{6}{9}$ 99; syg hjem $\frac{15}{10}$ s. A.

Sekondltnt. Einar Schwensen ved 1. Artilleriafdeling, Søn af Stationsforstander, Kapt. Schwensen, Saxkjøbing, forlod Anvers $\frac{28}{4}$ 99 — blandt hans Rejsefæller vare Kaptajnerne Ussing og Lindholm-Kurtzhals, begge paa deres 3. Udrejse —, naaede Lulonga $\frac{8}{7}$, $\frac{11}{7}$ Basankussu, $\frac{21}{7}$ Lingunda. Han fortæller, at man der havde fortræffelige Forsyninger — Stald med 33 Geder og mange Høns og Ænder — et Savværk og et Fængsel med 150 Fanger, der besørge alt det grove Arbejde i Plantagerne; det var dels Krigsfanger, dels Forbrydere, dels Gidsler for Kautschuk, og de vare, som sædvanligt, lænked^e sammen 2, 3 eller 4 med Ring om Halsen i 4—5 M. lange Kæder. Foruden Fangerne var der 35 betalte Arbejdere og til Bevogtning 7 Soldater. I Stationens Plantager dyrkedes Citron, Tobak og Sukkerrør, men især Kaffe; forøvrigt drev man navnlig Handel med Kautschuk. Schwensen døde $\frac{27}{11}$ 1900 i Basankussu under et Feberanfald.

Kapt. *Wilh. Wilcke* (se Side 310 og 335) var $\frac{9}{2}$ 99— $\frac{18}{1}$ 01 ude som Handelsagent for »Abir«.

Jørgen Christiansen ud for »Abir« $\frac{18}{1}$ 00; syg hjem $\frac{24}{11}$ s. A.

Om *Jonson*, omtalt Side 197, tilføje vi, at han i 1903 sejlede med »Abir«s Baad »Lopori«, og at han roses som en ualmindelig dygtig Maskinist.

Rich. Hagman var ude for »Abir« i 3 Aar $\frac{1}{12}$ 1900— $\frac{12}{6}$ 03.

Ferd. Riego er nævnt Side 389. Ude 2 Maaneder for »Abir« 1901.

Carl Corneliusson, ud $\frac{15}{10}$ 03.

Svensk Ltnt. *Hagström* gik ud $\frac{16}{4}$ 00. Han var i Boma, da Neuhausen, Quale og Blom kom dertil (se Billedet Side 313) og var i Équateur bl. a. ansat som Statens »Chef de police« for »Abir« med Station i Basankussu. $\frac{8}{12}$ 02 blev han Kaptajn. Hjem i Foraaret 1903; 2. Gang ud $\frac{17}{12}$ 03.

Vi hidsætte nogle Uddrag af Ltnt. *Schwensens* Breve til Hjemmet:

»*Basankussu*, $\frac{12}{7}$ 1899. — — Endelig er jeg da naaet til Basankussu.

Den 2. Juni kom Damperen »Hainaut«, med hvilken vi skulde op ad Floden, til Léo; det viste sig, at vi var 4 danske Passagerer, Løjtnanterne *J. F. Andersen* og *Crone* og Skibskaptajn *H. S. Møller*, og vi holdt sammen hele Tiden. — — Ovenpaa var vi 26 Passagerer, alt, hvad der kan være, og nedenunder hele Bagagen og 370 Negere, hvoraf 70 hørte til Skibet. — — $\frac{25}{6}$ naaede vi *Berghe Ste Marie*; samme Dag skød vi et Firben, der var over 2 Alen langt; Kød^et af dette Dyr skal være meget velsmagende, omtrent som Kaninkød. — — $\frac{30}{6}$ kom vi til *Irébu*, hvor der er en dansk Læge *Nielsen*, som er meget anset. Vi havde en meget fornøjelig Aften her. *Nielsen* er Selskabets Doktor; men vi har her fra Basankussu 6 Dage derned, og saa faar jeg andre 5 à 6 Dage fra mit Faktori, saa det er jo lidt besværligt at komme til ham. Det var egentlig Mening^en, vi skulde have blevet i *Coquilhatville*; men da vi kom dertil, var der Ordre til os, at vi skulde fortsætte og saa hurtigt som muligt se at komme til Basankussu, da man trængte haardt til os. Vi sejlede altsaa videre, og den 3. Kl. 2 stoppede vi i *Lulonga*, hvor vi »Abir«-folk gik i Land med vor Bagage. Det var med lidt blandede Følelser, vi saa Damperen sejle videre med de Andre; thi nu var vi ganske ene mellem Negrene, og kun den ene Boy kunde en Smule Fransk. — — Den 6. om Aftenen kom Piroguerne, 2 med 13 Roere i hver. — — Den 7. om Morgenen sejlede vi videre og kom den 8. om Middagen til *Backa*, efter at have tilbragt Natten i et Hus med Straatag og — 1 Væg; det var lidt luftigt, men der var dog Tag over Hovedet. — — Kl. 6 Morgen ($\frac{11}{7}$) naaede vi da endelig *Basankussu*, da havde Roerne« — (de havde været dovne de første Dage, og Schwensen havde derfor maattet lade dem tage Natten til Hjælp) — »staaet og roet 26 Timer i Træk med kun 1 Times Hvil, og hverken Negrene eller vi havde spist siden den foregaaende Dag Kl. 2; det værste var at holde mig selv vaagen for at tvinge dem til at bestille noget. — — I kan tro, jeg sov godt i Nat.»

I Lingunda ere Forsyningerne paa Stedet, som sagt, rigelige og fortræffelige, men Forsyningerne fra Europa slippe jævnlige op. Omegnens Høvdinge aflægge hver Dag Visit hos de 2 Agenter:

»*Lingunda*, $\frac{12}{6}$ 99. Vi har ikke mere Smør og Vin og kun $\frac{1}{2}$ Flaske Salt (en Skefuld Salt koster

Dansk
Agent commercial
H. A. Tegner.
† i Kjøbenhavn $\frac{18}{6}$ 1900.

Svensk Løjtnant
B. L. S. A. Hagström.

10 Centimer). For at faa Fedt have vi maattet slagte en meget stor Ged, til Boyernes store Glæde; thi, da Kød kun kan holde sig $1\frac{1}{2}$ —2 Dage, kan vi Hvide naturligvis langt fra spise Geden, medens de Sorte netop helst vil have Kød det raadent. — — Om Aftenen Kl. 7 kommer alle Honoratioere fra de nærliggende Landsbyer, c. 15 Stkr., og slaar sig til Ro paa Verandaen omkring os Hvide; de faar saa deres Flasker fyldte med Palmevin og sidder og passiarer indbyrdes; vi to Andre læser gerne, og en halv Times Tid efter stikker de af. — — Naturligvis har vi altid for Sikkerheds Skyld om Natten Gevær og Revolver ladt ved Hovedgærdet; der kunde jo desuden blive Vrøvl med Fangerne. — — Om Natten gaar vi heller aldrig ud uden med spændt Revolver. — — — Paa Vejen herved skød en Kollega forleden en stor Slange, og inden i den var der en Krokodil paa næsten 3 Alen, som den var i Færd med at fordøje. Vi har begge Skindene her. Det meste, vi skyder, er ellers Ænder og en Fugl, der hedder »Pentat«, sort med runde, hvide Prikker over hele Kroppen, stor som en almindelig And og udmærket Spise, samt mange Ørne, som Negrene fortære.»

»M'Pussu, $\frac{0}{2}$ 1900. — — — Jeg har faaet Ordre til at afgaa til dette Faktori og er anmodet om at tegne et Kaart over Floden undervejs, et meget besværligt Arbejde, da den gaar i de utroligste Bugter. Kl. 10 afgik jeg med 18 Roere, mine Boyer, Kok og øvrigt Tilbehør. Foran mig har jeg 2 Roere, Resten bagved; Huset i Baaden er c. $1\frac{1}{2}$ Gange min Længde og vandtæt, lavet af Bambus; lige bag Huset er Kuffterterne med Boyerne ovenpaa. Inde i Huset har jeg saa mine Tegnerekvisitter og paa den ene Side mit Jagtgevær, paa den anden en Kollegas Elefantbøsse, da jeg nu kommer til Elefantegnene. For ikke at spille Tiden spiser vi kun ordentligt Morgen og Aften, men tager lidt Frokost i Baaden, som vi kan bedst; Negrene spiser lidt hele Dagen. Sejladsen er umaadelig besværlig; thi nu og da er Passagen spærret af omstyrte Træer, saa Folkene maa ud og hugge Vej med Øxerne. Overalt løber Floden gennem Skov og er altsaa uden Spor af Udsigt, ikke 200 Alen gaar den i lige Linie, ligesom der aldrig paa Bredden er saa meget bart Terrain som en lille III. Classes Ventosal hjemme. Vort første Natteleje var ved *Ikaka*; det er en aaben Plads som Halvdelen af den lange Gang hjemme. Det var helt malerisk at sidde her i det klare Stjerneskaer; i det ene Hjørne jeg i min Stol, læsende ved Lyset af min Lampe, anbragt paa mit Rejsebord, rundt om Kokken og alle de andre Negre ved deres Baal, optagne af at lave Mad. Jagten havde været god undervejs. Vi havde passeret en Flagermuselejr, hvor der var i Tusindvis af en stor, væmmelig Art af disse Dyr, indtil 3 Kvarter i Vingefang; de kunne bide ganske forfærdeligt og have nogle grimme Klør. I 1 Skud skød jeg 22 og havde i alt nu 60 Flagermus og 2 Ørne, og alt det Kød gik som varmt Brød i Negrene. — — — Næste Morgen afsted Kl. 6. — — —

Congofirben.

(«Le Congo Illustré» 1893.)

»M'Pussu, $\frac{17}{2}$ 1900. Kl. $3\frac{1}{2}$ imorges, i Bælgmærke, Regn, Torden og Lynild, tog jeg og 5 Soldater, ialt 6 Rifler, deriblandt mit Magasingevær af lille Kaliber, samt de fornødne Roere afsted paa Elefantjagt. Elefanternes Vandingssted, hvor de søge hen for at drikke, ligger 1 Times Sejlad herfra. Kort efter Afgangen kunde vi nær være løbet lige paa et af disse Dyr, der just svømmede over Floden, men kom dog heldigvis udenom; om at skyde kunde der ikke være Tale, og desuden vilde det kun have været at skræmme de andre Dyr. Kl. $4\frac{1}{2}$ var vi tæt ved Maalet og gik i Land for at vente, til det blev lyst nok, og her sad vi saa sammenkrøbne til Kl. 6, halvsovende, pjaskvaade og selvfølgelig frysende som Hunde. Saa sejlede vi videre, og ikke 10 Minutter efter saa vi ved en Drejning af Floden lige for os 6 store Elefanter, samlede lige midt i Floden, der her vel var 3 Gange Vognremisens Bredde derhjemme. Lige midt ind i Flokken med fuld Fart paa Piroguen! Og løs plaffede vi paa de største Dyr, jeg og den ene Soldat siddende forude, de andre staaende op og fyrende over Hovederne paa os. Det kan nok være, der kom Fart i Elefanterne; med den store Snabel dinglende til alle Sider brasede de afsted gennem Vandet mod Land og forsvandt i Skoven. Den ene kom dog ikke saa langt; en 5—6 Alen fra Bredden

faldt den. Plask i Vandet for at vade ind og overdænge den med Kugler, til den var død. Hurtigt skar vi Snabelen af — den var foroven tykkere end jeg om Livet — og afsted efter et andet Dyr, som vi havde set var haardt saaret og haltede svært under Løbet; men den slap fra os. Vi kunde ogsaa godt nøjes med den ene, en mægtig Gut, en stor Hanelefant med et Par Tænder, der naar mig over Skulderen; den var falden paa den ene Side og laa nede i Mudderet, men dog kunde jeg ikke se over den. Vi tog et lille Løb længere ned ad Floden; men alle Elefanterne var nu flygtede. Saa vendte vi tilbage for at tage Indvoldene ud af det dræbte Dyr; de svarede naturligvis til Dyrets Størrelse: Hjertet f. Ex. kan ikke være i en almindelig stor Vandspand, der maa 2 Mand til at bære det, og til at slæbe det ene Bagben op fra Baaden udfordredes 12 Mand; Tænderne ere antagelig paa 45—50 ø Stykket.

»I spørge, om her altid er grønt. Ja, det er her. Her er ikke Spor af Forandring hele Aaret rundt, lige saa lidt som vi har fast Regntid. Den eneste Forskel er, om her er meget eller lidt Vand i Floden; for Øjeblikket har vi paa en Maade begge Dele, nemlig »meget lidt.«

Ltnt. Schwensens Pirogue i Lingunda. De 2 Negere foran styre Baaden og trampe skiftevis med et Bjældeankelbaand paa Rælingen Takten for Roerne, der alle ere bagude.

bækkenet. Den største Dybde, vi maalte, udgjorde 32 Fod. Ligesom Léopold II's Sø synes Matumbasøen at være bleven dannet ved en pludselig Sænkning af det underliggende Lag Jernsten. Bredderne vise Spor deraf. Paa sine Steder er Landet bølgeformet, men Bakkerne ere ikke høje; de ere bevoxede med herlige Skove af Rødtræer, som ere denne Egns Særkende. Hvor den ujævne Jernsten-skorpe træder frem til Overfladen, findes der ofte dybe, huleagtige Spalter derneden. Jernstenene springer her undertiden frem som et Slags Klippehylder, hvis Styrke godtgøres af den Omstændighed, at de kunne bære store Træer. Paa Søens Vestsiden finder man i nogle af Smaabugterne Bredden bedækket med Smaasten, runde Stykker Jernsten og røde, porøse Smaasten. — — — Jernstenen bidrager maaske til at give Søens Vand den mørke, blækagtige Farve, men den kan neppe være den eneste Aarsag hertil. — — Jernstenslaget er dækket af rød, overordentlig frugtbar Jord. Hvor Bredderne ikke ere opdyrkede, voxer der tæt Skov, hvis Træer alle ere omtrent lige høje, — — —

Efter Stanley have Belgierne *Ch. Lemaire*, *Fiévez* og *Sarrazyn* og Skandinaverne Ltnt. *Knut Svensson* og Kaptajnerne *Schagerström* og *Lindholm-Kurtzhals* udforsket Søen og dens Omgivelser. Af yngre nordiske Congofarere have desuden svensk

Ltnt. *F. A. W. Friherre von Friesendorff* og dansk Ltnt. *O. J. Lund* haft Ansættelse i disse Egne; den Sidste er der endnu. Svensson sendtes (se S. 429) $\frac{1}{3}$ 94 fra Équateur til *Bikoro*, hvor han skulde anlægge en Post, og forblev saa her som Chef til $\frac{13}{1}$ 95. Hans Ophold ved Tumbasøen var, ved Siden af Arbejderne paa nævnte

Tumbasøen opdagedes og besejledes for første Gang i Juni 1883 af *Stanley*, der skildrer den som **Tumba-søen.** følger:

»Matumbasøen er ligesom Léopold II's Sø en ikke videre dyb Lavning i Congo-

Yukatræ.
(Efter »Voyage au Congo«.)

Skandinaver ved Tumbasøen.

Post, en eneste Række af blodige Kampe for at tvinge Beboerne til at skaffe »Matoffi« : Kautschuk, Kampe, der, ifølge hans Dagbog, i blot 4 Maaneder kostede 527 Indfødte Livet. Iøvrigt kortlagde Svensson Egnen og foretog Optælling af Befolkningen i de forskellige Byer. I Juli 1896 rekognoscerede Schagerström, den Gang Havnekaptajn i Léo, Tumbasøen, og hans Undersøgelser fortsattes af Lindholm-Kurtzhals med »Ville de Bruges«. Disse to Sømænds Beretninger løde noget anderledes end Stanleys, idet de erklærede, at

Strandparti ved Tumbasøen udfor Missionsstationen Ikoko.
Sten bortsprængt, Buske og Krat bortryddede, Terrasser byggede og Mure rejste af Missionær Sjöblom.
(Fot. tilh. Fru E. Sjöblom.)

Søen intet Steds var over 6 Meter dyb; de fandt den fuld af Klippeøer og næsten blottet for sikre Ankerpladser og foreslog, at man kun skulde benytte de mindre Dampere der. Alligevel besejles den nu af Statens store Floddampere undtagen i den sydligste Del. Her ligger ved Søens yderste Spids Posten *Ikoko*, paa hvilken nuværende Kapt. O. J. Lund for Tiden er Chef. Ved Søens Nordside ligger de amerikanske Baptisters Station *Ikoko*, hvor den svenske Missionær *W. E. Sjöblom* virkede og døde. Om de tre sidstnævnte Skandinaver et Par Linier:

Friesendorff, Underløjtnant i »Lifregementet til Fots«, gik til Congo som Souslieutenant % 1896 og sendtes først til »Province orientale«, hvor han deltog i den store Dhanisexpedition. Efter dennes

Skandinaver i Congo.

Undergang kom han ned til Léo og derfra atter op til Équateur og skal her have gjort Tjeneste ved Tumbasøen, uden at vi dog kunne give nærmere Besked herom. $27\frac{1}{2}$ 99 vendte han hjem til Europa efter endt Terme og forfremmedes 20% s. A. til Kaptajn. Formentligt er han ikke senere gaaet til Afrika.

Svensk Souslieutenant,
senere Kmdt.
Friherre von Friesendorff.

2 Aar efter gik han ud for 2. Gang. Han havde først Station i *Bolengi*, senere i *Ikoko*. I 1901 ægtede han i Irébu *Ebonne Maria Johansson* fra Enköping, der i 6 Aar havde virket som Sygeplejerske dels paa Lazaretter dels for Private, inden hun i Juni 1900 gik som Missionær til Congo. Allerede efter sit første Ophold dernede var Sjöblom medtagen af Sygdom, mod Slutningen af sine Dage

Dansk Lieutenant,
nuv. Kaptajn O. Lund.

Sekondløjtnant ved 21. Bataillon *O. J. Lund*, Søn af Pastor Lund i Borre paa Møen, gik ud $\frac{6}{2}$ 99, var $1\frac{1}{2}$ Maaned ved Kompagniet i Boma men kom saa til Équateur, hvor han i Maj fik Kommandoen i Bumbimba med omgivende Zone. Han tog her Del i flere mindre Expeditioner, væsentligt for at beskytte Anlægget af Faktorier, og kommanderede specielt en Expedition mod *Mondjalis*stammen, mellem Ikelemba og Lulonga, der først endte med en blodig Kamp 13% 99. I Slutningen af August 1900 maatte han gaa hjem til Europa, lidende af Paluneuritis, der medførte Svækkelse af begge Benene. 2. Gang ud $27\frac{1}{2}$ 01 og atter til Equateur, men denne Gang til Tumbasøen som Postschef i *Ikoko*, hvorefter han blev Chef i Sektionen *Ikoko—Elombe—Tumba*, med hvilken han fulgte over til Distriktet Léopold II. Var ved Nytaar 1903 under Kmdt. Halling paa Expedition mod Bongindastammen. 13% 03 Lieutenant, nu Kaptajn.

Edvard Vilhelm Sjöblom, født 1862 i Vistinge i Upland, forlod sit Hjem i 13 Aars Alderen, indtraadte i 1887 som Elev i Betelseminariet i Stockholm og afgik derfra i Okt. 1891 for »The Congo Balolo Mission«, med et Ophold undervejs i London for at studere Engelsk, men ansattes fra 1892 som svensk Missionær under de amerikanske Baptister. Hans 1. Ophold dernede varede i 5 Aar, hvorefter han i 97 vendte hjem til Sverige.

var han i flere Uger lidende af lette Feberanfald, indtil et heftigt Chok den 20. Jan. 1903 efter 2 Dages Sygeleje gjorde Ende paa hans Liv. Efter hans Død vendte hans Hustru hjem til Sverige. Med stor Velvillie har hun givet os forskellige Oplysninger om Forholdene i Equateur og forsynet os med ikke faa fortræffelige Billeder fra disse Egne.

Fru Ebonne Sjöblom.

Det var af en særlig Aarsag, at vi gemte til sidst under Skildringerne fra Équateur dette Distrikts sydvestlige Hjørne, Egnene om Tumbasøen. Thi navnlig ved Omtalen af Missionær Sjöblom, der døde paa sin Post hernede, føres vi naturligt ind paa et for Tiden aktuelt Spørgsmaal: *de engelske Beskyldninger mod Congostatens og de belgiske Handelsskabs Embedsmænd og Funktionærer for Mishandling af de Indfødte.*

Den nuværende Konge af Belgien udtalte i 1855 som Hertug af Brabant i det belgiske Senat højtideligt følgende Ord:

»Jeg vil trænge gennem Barbariets Mørke. Jeg vil skaffe Centralafrika en Regering, der skal civilisere Landet. Og dette Kæmpeværk, det vil jeg forsøge alene, om det bliver nødvendigt!«

Kong Léopold har set disse sine Drømme gaa i Opfyldelse. Det centralafrikanske Rige blev til Virkelighed, og det blev ham selv, der som Soveræn besteg dette Riges Trone. Til ham maa altsaa, i alt Fald formelt, ethvert Lovord over Congostatens lykkelige Trivsel, enhver Dadel for Landets mulige Misregering uvilkaarligt stiles.

Der har lydt Lovord og velfortjente Lovord nok. Thi, Congostatens Oprettelse fra aldeles bar Bund og dens hurtige Konstruktion i tilsyneladende ret konsoliderede, moderne

Missionær W. E. Sjöblom med en dræbt Elefant ved sine Fødder.
(Fot. taget af hans Hustru kort før hans Død.)

Former er et Fænomen, der søger sin Lige i Historien; intet europæisk Folk har præsteret noget Sidestykke dertil. Og sandelig, beundringsværdig er den Energi, med hvilken denne Fyrste og den forholdsvis lille Skare belgiske Statsmænd, Finansmænd og Officerer, der udgjorde hans Hjælpere, i saa overskuelig kort Tid have opnaaet navnlig tvende vigtige Resultater: i politisk Henseende den for Alles Øjne evidente Besættelse og Haandhævelse af dette i Forhold til Moderlandet uhyre centralafrikanske Territorium, i økonomisk Henseende en saa stor Indtægtsside paa den nye Stats Budget, at man kunde komme ud over sin Forlegenhed ligeoverfor de med saa kolossale Summer engagerede Aktiehavere i Arbejdet.

Men ved Siden af Lovprisningerne har en alt andet end blid Kritik allerede tidligt været paa Benene, og den har været rettet baade mod Maaden, paa hvilken man har okkuperet Landet, og mod Maaden, paa hvilken man har udbyttet de Indfødte og, som

det paastaas, har brudt Berlinertraktatens Bestemmelser om, at Handelen i Congo skulde være fri og tilgængelig for alle Nationer uden Forskel.

Ethvert stort menneskeligt Foretagende fødes jo med Misundere og Fjender, og her fandt Misundelsen snart en frodig Jordbund i England, hvis Handelsstand forbitredes mere og mere, efterhaanden som den saa, hvorledes det lykkedes Belgierne baade at skaffe deres egen Industri Afsætning i Congo og at holde de engelske Fabrikanter borte fra et Marked, disse med Begærighed havde haft deres Blikke rettede paa, samt at drage hele Verdenshandelen med Kautschuk, der tidligere havde haft sit Hovedsæde i Liverpool, hen til den gamle flanderske Stad Anvers. Og de britiske Købmænd vare saa heldige at finde en udmærket Støtte for deres Angreb paa Congostatens og paa Belgierne i de Mishandlinger af de Indfødte, om hvilke engelske og amerikanske Missionssekskabers Udsendinge have aflagt Beretning. Ved sidstnævnte Lejlighed har nu en Skandinav i de amerikanske Baptisternes Tjeneste spillet en fremtrædende Rolle; derfor turde det særligt interessere os at se lidt nærmere paa, hvad man beretter om disse Mishandlinger.

Naturligvis bør vi her indskrænke os til at forholde os væsentligt refererende. Men det maa dog paa Forhaand være tilladt at minde om, at i Excesser af denne Art have alle europæiske Nationer, der besade eller endnu besidde Kolonier, gjort sig skyldige; hverken Spaniere, Portugisere, Hollændere, Englændere eller nu Tyskerne — man har jo lige i disse allersidste Dage set tyske Missionærer som Aarsag til Oprøret i Tysk Sydvestafrika netop nævne de tyske Kolonisters Optræden mod Hereroerne —; have i saa Henseende noget at lade hinanden høre, og det kan vel neppe antages, at Belgierne skulde være stort værre end de andre Europæere. Tværtimod kunde man maaske nok for Belgiernes Vedkommende, hvor uheldige Begivenheder eller Forhold synes konstaterede, søge nogen Undskyldning i de særlig forcerede Vilkaar, under hvilke Congostatens Gebet blev draget ind under deres Styre.

Hovedsummen af de Beskyldninger, Englænderne rette mod Den Uafhængige Congostat, ere opsamlede i Mr. *H. F. Bournes* Bog »*Civilisation in Congoland*«, der udkom i London ved Nytaar 1903. Mr. Bourne er Sekretær i det bekendte engelske Selskab »*The Aborigines Protection Society*« (»Selskabet til de Indfødtes Beskyttelse«), der har til Formaal at søge at værne de Indfødte i alle Nationers Kolonier mod de Hvides Overgreb, han har tidligere skrevet flere Bøger i lignende Øjemed som det foreliggende, bl. a. Skriftet »*The Other Side of the Emin Pasha Expedition*«.

»*Civilisation in Congoland*« er ledsaget af et Forord af Parlamentsmedlemmet, Sir *Charles W. Dilke*, der begynder meget kraftigt saaledes:

»Congostatens bærer med Urette Navnet »Fristat«. Den kaldes saaledes til Minde om dens til Europa aflagte Løfte om at forbedre den Indfødtes Stilling og støtte den fremmede Kolonist, men, skønt stiftet i den Almægtige Guds Navn og i internationalt Øjemed, har den været og er Skuepladsen for gyselig Misregering og Undertrykkelse. — — —«

Derefter kommer Mr. *Bournes* Fortale:

Det var i 1890, da Stanley og hans Ledsagere paa Emin Pascha-Expeditionen aabenbarede den Behandling, de havde underkastet de Indfødte i Congo, at »*The Aborigines Protection Society*« fik Nys om de ulykkelige Forhold i denne Del af Afrika. Men først, efterat 6 Aar vare spildte med Henvendelser til Autoriteterne i Belgien, hvorpaa der kun indløb undvigende Svar, ledsagede af tomme Forsikringer, anmodede Selskabet i Sept. 1896 den *Brittiske Regering* om at gøre Skridt til Sammenkaldelsen af en ny europæisk Konference vedrørende Centralafrika. *Marquisen af Salisbury* tog imidlertid blot denne Henvendelse til Efterretning, og man tilstillede da 3 Maaneder senere baade ham og *Congostatens Regering*

**Fox Bour-
nes Bog:**
»*Civilisa-
tion in
Congo-
land*«.

en udførligere Fremstilling af de paaankede Misbrug, hvorhos dette Dokuments Indhold bekendtgjordes i engelske og andre Blade. Sagen bragtes yderligere paa Bane i Underhuset i April 97 af Sir Dilke og paa et offentligt Møde samme Maaned i London under Forsæde af Mr. *Leonard Curtney* og med Mr. *John Morley* og Dilke som Hovedtalere. Da nu Forholdene i Congo fremdeles ikke have bedret sig, er der endelig i Marts 1902 blevet tilstillet den Britiske Regering en ny udførlig Forestilling og i Maj Maaned s. A. med Lordmayorens Tilladelse afholdt et stort offentligt Møde i Mansion House. Til disse Bestræbelser slutter sig saa Forfatterens Skrift.

Stationen Bikoro, anlagt i 1894 af afd. Kmdt. K. T. Svensson.

Belgisk Ltnt. Waters med Soldater.

(Fot. tillh. Fru E. Sjöblom.)

Af selve Bogen gengive vi forskellige Hovedpunkter:

Der er ingen Tvivl om — siger Mr. Bourne —, at Congostatens Regering i Begyndelsen havde de bedste Hensigter med Hensyn til ikke at krænke de Indfødtes eller de europæiske Handlendes Rettigheder. Men det varede ikke længe, inden den forandrede Taktik. Først erklæredes i 1887 al Jord, som ikke udtrykkeligt tilhørte Enkeltmand, for Statsejendom, og det var den aldeles overvejende Del af hele Landet, eftersom Negrenes meste Agerbrug forhen var Fællesdrift. I 1889 forbød man at jage Elefanter uden særlig Tilladelse og at samle Gummi paa Statens Arealer; det var Statsmonopol paa Elfenben og Kautschuk. En ny Form for Slaveri indførtes, idet man, under Paaskud af at ville beskytte de Sorte, tillod disse for en Tid af 7 Aar frivilligt ved skriftlig Kontrakt at binde sig til en hvid Herre. Transporttjenesten i Kataraktene ordnedes i 1889 saaledes, at Hvervningen af Bærere kun kunde ske gennem

Distriktskommissærerne; det hed sig ogsaa her, at Formaalet var at beskytte de Indfødte; men Hensigten var kun at skaffe Staten en ny Indtægt gennem de Afgifter, enhver Privatmand maatte betale for Tilladelsen til at lade Leje Portører, og den nye regelbundne Ordning blev kun endnu mere trykkende for de Indfødte. Tjenesten i »Force publique« erklærer Bourne for en Art maskeret Slaveri: En Distriktskommissær — her citeres den tyske Kaptajn *Boshart* — faar Ordre til at skaffe et Antal Folk til et bestemt Tidspunkt. Han indbyder Høvdingene til Palaver i sit Kvarter. I Almindelighed gøre de en Dyd af Nødvendigheden og give Møde; Forhandlingerne gaa da glat, hver Høvding lover at levere et vist Antal Slaver som Soldater og faar nogle Gaver til Belønning. Men udebliver en Høvding fra Mødet, stikker man Ild paa hans Landsby, skyder man maaske ogsaa nogle af hans Folk og plyndrer hans Forraadskamre eller Marker; Manden beder nu om Fred, men maa til Straf stille det dobbelte Antal Slaver. Disse Folk indskrives saa paa Statens Lister som »Libérés« : »frikøbte Slaver«, bringes i Lænker, forat de ikke skulle desertere, til nærmeste Lejr og indlemmes som Rekrutter i Hæren. Distriktskommissæren faar 2 £ for hver brugbar Mand. »Slaveriet er afskaffet, men Slavehandelen fortsættes uhindret!«

Allerede paa de ældre Opdagelsesexpeditioner fra 1885—90, skriver Bourne, anvendtes hyppigt Magt mod indfødte Chefer, der ikke vilde komme til Palaver eller nægtede at betale Skat; Tyskeren *von Wissmanns* Optræden i Kassai skildres saaledes som ikke egnet til at udbrede Civilisation. Stanley brugte paa sin Emin Pascha-Expedition de voldsomste Midler mod de Indfødte og begunstigede i høj Grad i Manyema Araberne, disse Negrenes værste Bødler; en stor Fejl var det, at man paa hans Raad ansatte *Tippu-Tip* som Statens Vali i Stanley-Falls.

I VII. Kapitel omtales bl. a. den store Dødelighed blandt Jernbancarbejderne i Nedre-Congo, og det meddeles, at disse, for en stor Del engelske Undersaatter fra de vestafrikanske Kystbyer, behandledes saa slet i Congo, at man forbød denne Hvervning i de engelske Kolonier. Belgierne engagerede f. Ex. Negrene som fredelige Landarbejdere, men tvang dem alligevel i Congo til at forrette Portørtjeneste eller gjorde dem til Soldater.

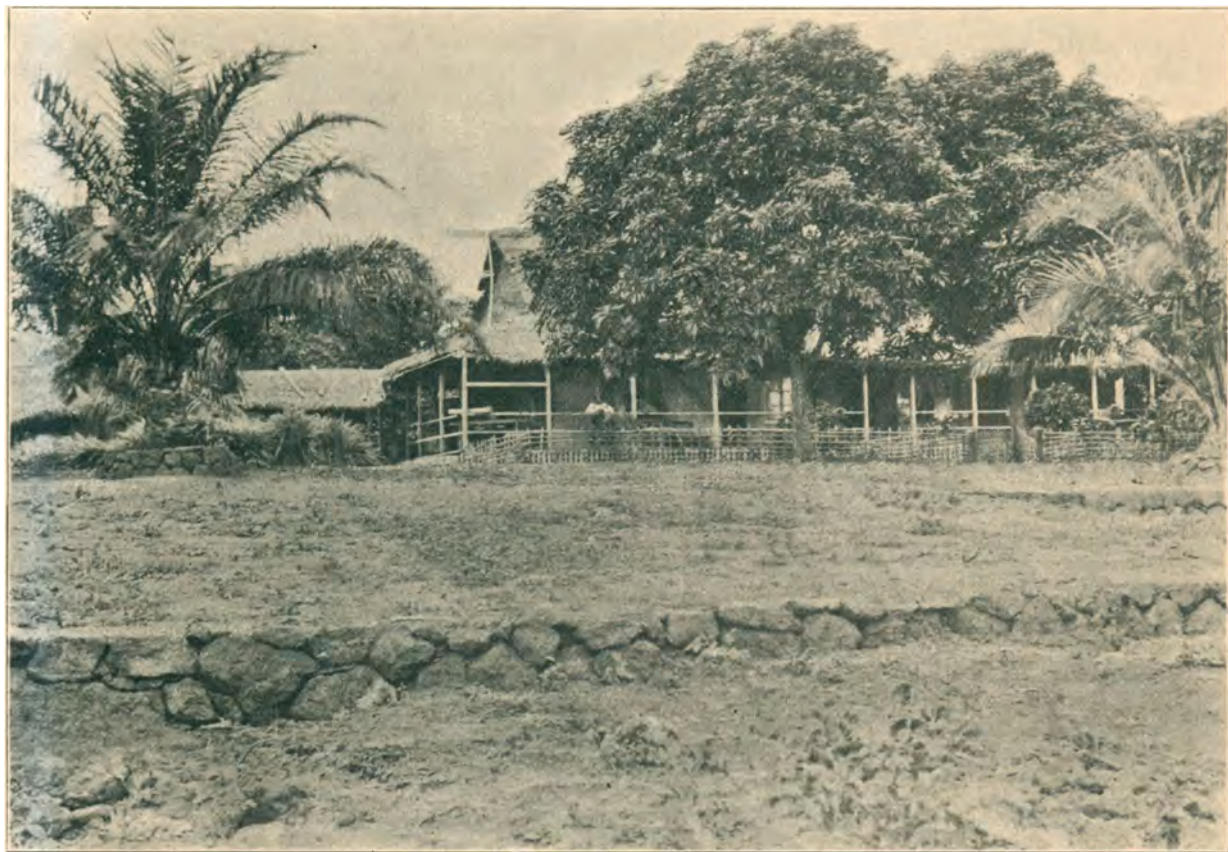
I VIII. Kapitel siger Forf. bl. a., at Van Kerckhovens Expedition just ikke bragte Indbyggerne i Uellé til at se Venner i de Hvide. »De Fremmede have altid bedraget os«, erklærede Mombutluchefen *Sangebuno*; »vi have i lige Grad værret et Bytte for Niam-Niam'erne, Dervischerne og Araberne. Eric de Hvide bedre? Sikkert ikke. Under alle Omstændigheder vilde det være pjaltet nu, da vort Land er blevet fri for Nogle af disse Fremmede, saa at lade nye komme herind. Jeg vil ikke være Slave af Nogen af dem! Jeg vil kæmpe mod de Hvide!« Saa skildres Araberkrigen, efter hvis Afslutning de Indfødte i Manyema og tilgrænsende Distrikter kun bleve tyranniserede dobbelt, nemlig af Belgierne med de underlvungne Arabere eller andre Negerstammer som Mellemmænd.

Det er dog i sin Bogs Kapitel X, der bærer Overskriften »Administrative Misbrug 1894—97«, at Forf. rykker frem med de heftigste Beskyldninger vedrørende Mishandlinger af de Indfødte. Han omtaler her først *Ordonnansen af 10/10 94*, der fastsætter Regler for Tjenestegangen, og henleder specielt Opmærksomheden paa den Embedsmændene dikterede Taushedspligt ligeoverfor Statens og Privates Anliggender, som de erholde Kundskab om gennem Tjenesten, men navnlig paa, at Staten endog paalægger dem det som en Æressag at bevare samme Taushed, efterat de have forladt Congostatens Tjeneste, idet den maaske mener herved at være fritagen for at tage Notits af mulige Afsløringer, som bagefter kunde komme for Dagen. De Pengebelønninger som Staten efter Forf.s Sigende giver Embedsmændene i Forhold til den Mængde Elfenben og Kautschuk, de skaffe til Veje enten som Udbytte af Statsdomænerne eller som Skatter, friste kun til Strenghed og Haardhed i Opfyldelsen af deres Embedshverv. Der ankes over Oprettelsen af de indfødte saakaldte »*Chefferies*« (Høvdingembeder), : over Ansættelsen af Høvdingene som en Slags Sognefogder til Assistance for de hvide Embedsmænd; disse Chefer benytte deres Stilling til at undertrykke Befolkningen. Der drages ogsaa til Felts mod et lignende, men endnu værre System, *Skildvagtsystemet*, som bestaar i, at en Negersoldat stationeres i en Landsby for at paase, at Indsamlingen af Kautschuk, Leveringen af Skatter i natura pp foregaar i befalet Udstrækning; thi disse Fyre tyranniserer ofte Indbyggerne paa det gyseligste. Det kaldes en unødvendig Grusomhed til Stadighed at belægge Andre end de allerværste Forbrydere med Lænker, og dog benyttes dette Middel af Bekvemmeligheds-hensyn i Stedet for Fængselstraffe.

**Bournes
Citater af
Glaves
Dagbog.**

Særlig uhyggelige lyde en Række Brudstykker af Englænderen *Glaves* Dagbog (se ogsaa foran Side 349). Glave paastaar, at Belgiernes Soldater og Hjælpetropper efter Araberkampene mishandlede og udsugede Beboerne i Manyema i lige saa høj Grad som Araberne før dem,

og der førtes alt da Krig paa Kraft her for at skaffe Elfenben og Kautschuk. Paa Stationerne i Falls-distriktet saa han gamle afmagrede Kvinder slæbe Vand i Lerkrukker fra 6 Morgen til 6 Aften med $1\frac{1}{2}$ Times Middag, bundne sammen i Flokke med et Reb om Halsen og $1\frac{1}{2}$ Alen Reb mellem hvert Par; det var Krigsfanger, og de tilbragte deres Fritid i Vagtskure under Opsyn af raa Soldater, der pinte og plagede dem paa enhver mulig Maade. Chicoten skildres som et forfærdeligt Vaaben; faa Slag med den bringe Blodet frem, og 25 Slag have allerede alvorlige Følger, skønt Negerens Hud er meget tyk; ved det første Slag skriger Delinkventen frygteligt, falder saa stille hen, kun stønnende eller rystende over hele

Missionshuset i Ikoko.
(Fot. tilh. Fru E. Sjöblom.)

Legemet, til Operationen er forbi, hvorpaa han vakler bort, ofte med Saar, der ville følge ham hele Livet igennem; 100 Slag ere omtrent lig Døden eller lig aandelig Nedbrudthed for Resten af Stakkelens Dage. Tilstanden i Bangala og Équateur er værre end nogensinde; alle vegne berettes der kun om Drab og Ødelæggelse; det er de Indfødtes Fortvivlelse over Plagerierne med Elfenben og Kautschuk. Den $28/3$ 95 ser Glave Distriktskommisæreren i Équateur i egen høje Person under Indskibningen af en Skare Negerbørn springe hen og slaa og sparke en Negerkvinde, som ikke hurtigt nok forstaar hans Ordre. I Lukoléla ere største Delen af Indbyggerne flygtede over paa fransk Side, fordi Ltnt. Schous Efterfølger har mishandlet dem. Under $25/3$ skriver Glave omtrent saaledes:

›Belgiernes Okkupation af Congofristatens Territorium koster umaadelige Summer, og Regeringen anstrenger sig derfor af yderste Evne for at skaffe sig Indtægter. I de Kampe med de Indfødte, som disses Mangel paa Evne eller Villie til at samle Kautschuk fører til, tages der baade Mænd, Kvinder og

Børn til Fange; de gøres til »Libérés« s: Slaver. De fleste af dem sendes til Léo, hvor Børnene overgives til Jesuitermissionen; i 2 Aar har man her begravet 300 af disse ulykkelige smaa Skabninger, Ofrene for Congostatens umenneskelige Polititjeneste. Paa Damperen »Ville de Bruxelles«, med hvilken jeg gik ned ad Congofloden, toge vi ombord 102 smaa hjemløse og forældreløse Børn i Aldrene fra 4—8 Aar, deriblandt nogle faa Smaa-piger. Mange af dem havde afskyelige Bylder, der lode til ikke at være bleven behandlet af en Læge, skønt der fandtes en Saadan i Équateurstationen. Nogle faa af dem havde en Lap Tøj i en Snor om Livet til at skjule deres Nøgenhed, Halvdelen vare fuldstændig nøgne. Pakkede sammen paa nederste Dæk i den kolde, klamme Morgenstund og rystende af Kulde, vare mange af dem sikkert mærkede til en hastig Daab og Grav i Jesuitermissionen ved Léopoldville. Da vi naaede Kinchassa, var der megen Elendighed iblandt Børnene, især Feber og Hoste; mange vare haabløst syge. Hvis Araberne havde været Mestre for denne Historie, vilde det være blevet stemplet som ugudeligt Handel med menneskeligt Kød og Blod; men under Congostatens Administration er det blot et Led i deres *filantropiske* System med at befri de Indfødte. — —

I en af Glaves sidste Nolitser, $\frac{2}{3}$ 95, 4 Dage før hans Død, læses, at den engelske Missionær Mr. *Harvey* af sin Kollega ved Tumbasøen Mr. *Clarke*, har hørt, at Statens Soldater fornyligt have været i hans Nabolag og have bekriget de Indfødte og taget Fanger; selv har Mr. *Clarke* set flere Soldater med Bundter af afhuggede Hænder, som skulde vise hvor mange Fjender hver af dem havde dræbt, og der **Afhuggede Hænder.** var baade Hænder af Mænd, Kvinder og af smaa Børn. Men Missionærerne ere saa afhængige af Staten, at de ikke tør fortælle om disse Ugeringer i Brevene til Hjemmet. — —

Kapitlet slutter med Gengivelsen af to Missionærs Vidnesbyrd, Amerikaneren Mr. *Murphys* og *Sjöbloms*.

Rev. *J. B. Murphy* af »The American Baptist Union«, der har sin Hovedstation ved Équateurville, fortalte under sit Ophold i England i Nov. 95 bl. a.: Da han tog hjem, var Negerbefolkningen meget urolig og meget fjendtlig mod Staten. Opstanden i Aruwimi paa Grund af Kautschuktrafikken var bleven dæmpet med Besvær; men strax efter var Soldateroprøret udbrudt i Luluabourg. To af de mest blomstrende Byer i Stanley-Pool paa Stanleys Tid, Kintamo og Kinchassa, vare ikke mere til, da Indbyggerne vare flygtede over til Fransk Congo. Om Grusomhederne i Anledning af Kautschukindsamlingen ved Tumba skriver han, at han i 1888, 89 og 94 har gjort Anmeldelser til Regeringen, men ikke opnaaet noget derved. En lille Dreng havde fortalt ham, at han havde set Belgiere skyde Folk, der ikke bragte Kautschuk. En Dag havde en Negerkorporal fra Posten *Solifa* uden Grund skudt en Kvinde, hvis Mand saa i sin Forbitrelse dræbte sin Hustrus Morder; Soldaterne flygtede og meldte Sagen, og Landsbyen blev brændt og mange Folk skudte. I Nov. 94 blev i en Kautschukstrid ved *Busira* 1800 Indfødte dræbte af Soldaterne. I samme Maaned deserterede nogle Soldater fra en Damper, og man meldte, at de vare flygtede til *Bombimba*; da den gamle Høvding her ikke kunde skaffe Flygtningene til Stede, blev han overfaldet, han selv saaret, og hans Hustru og 24 andre af hans Folk dræbte. Kort Tid efter mødte Soldater, der vare paa Straffeexpedition, en Kano med 7 Flygtninge; under et eller andet Paaskud lokkedes disse i Land, Soldaterne dræbte dem, afhuggede deres Hænder og tog dem med til Kommissæren; Befolkningen klagede til Missionæren i Irébu, som undersøgte Sagen og bekræftede dens Rigtighed og fandt, at en af de Lemlæstede var en lille Pige, som endnu var i Live; hun levede fremdeles, da *Murphy* forlod Egnen. Landsbyen *Ikengo* blev overfaldet om Natten og Indbyggerne, Mænd, Kvinder og Børn, ynkeligt skudt ned, fordi de en Dag ikke havde bragt *Chickwangué* til nærmeste Statspost. *Murphy* slutter saaledes: »Kautschukspørgsmaalet er Skyld i de fleste af Rædslerne i Congo. Det har bragt Befolkningen til Fortvivlelse. Hver By i Distriktet skal hver Søndag bringe en bestemt Mængde af denne Vare til Statsposterne. Kautschukken bliver samlet under voldsom Tvang: Soldaterne jage Indbyggerne ud i Skovene; ville de ikke gaa, blive de skudte og deres højre Hænder afhuggede og bragt til Kommissæren. Det er Soldaterne ligegyldigt, hvem de dræbe, og ofte myrde de værgeløse Kvinder eller uskyldige smaa Børn. Og disse Hænder af Mænd, Kvinder og Børn blive lagt i Rad foran Kommissæren, som tæller dem for at se, om Soldaterne ikke have bortskudt Ammunitionen til ingen Nytte, Kommissæren faar en Provision for hvert Pund indsamlet Kautschuk; det er derfor i hans Interesse at skaffe saa meget, han formaar.«

**Missionær
Sjöbloms
Vidnes-
byrd.**

Missionær *Sjöbloms* Beretninger i et Møde i England i »The Aborigines Protection Society« i Maj 97 ere endnu mere detaillerede end Mr. *Murphys*. I 1895 vare indenfor hans eget Omraade i Équateur 45 Landsbyer blevene helt nedbrændte, mange andre delvis. Han

var passeret igennem 28 forladte Byer. Ogsaa han fortæller, at de Indfødte flyttede bort til fredeligere Steder eller over paa fransk Grund, og han anker ligeledes over Skildvagtsystemets Rædsler; i Landsbyen *Ibera* var han Øjenvidne til, at en Skildvagt skød en Neger, fordi denne i Stedet for at samle Kautschuk havde været ude at fiske. Skildvagnerne høre i Forvejen til de mest vilde Stammer; men i denne deres nye Stilling blive de til rene Umennesker; de røve, stjæle og plyndre, tage, hvad de finde for godt, og myrde efter Forgodlbefindende. I Begyndelsen, da Sjöblom saa disse Scener, meldte han det til Distriktskommissæren; men denne blev rasende og sagde i Soldaternes Paahør, at han vilde jage ham ud af Byen,

Ny Vej ved Ikoko, anlagt af Missionær Sjöblom.

(Fot. tilh. Fru E. Sjöblom.)

hvis han oftere blandede sig i den Slags Sager. Mange Gange har Sjöblom set Skildvagner eller deres Boyer røge de afhuggede Negerhænder og samle dem i Bunker ovenpaa Kurvene med Kautschuk. Paa sine Vandringer traf han smaa Byer, som vare satte i lige saa stor Kautschukskat som de større Byer, og hvor Indbyggerne vare ude af sig selv af Fortvivlelse. Elsteds sagde en Skildvagt til ham, idet han pegede paa en Kurv: »Se, jeg har kun 2 Hænder!« Manden mente, at de 2 afhuggede Hænder vare for lidt til at veje op mod, hvad han manglede af Kautschuk. Han har set mange Lig flyde i Søen med højre Haand afhugget og andre ligge ved Vejene, han passerede; Officererne og Skildvagnerne sagde, det var Ligene af Folk, der ikke havde bragt Kautschuk. Han satte over en Flod og saa Lig hænge fra Grenene ned i Vandet; en Negerkorporal sagde til ham: »Det er ingenting; for faa Dage siden bragte jeg 160 Hænder hjem fra en Kamp, og de bleve kastede i Floden.« Ved Tumbasøen saa 4 Missionærer 2—3 Dage efter en Kamp en Moder og hendes to Børn; hun og det ældste Barn vare døde og deres højre

Hænder manglede; det mindste Barn havde ogsaa mistet Haanden, men levede endnu; Sjøblom saa selv Barnet; Soldaterne havde begyndt at hugge venstre Haand af, men havde opdaget deres Fejllagelse og taget den rigtige Haand. Hvorfor, naar der skulde straffes, ikke nøjes med at straffe de Skyldige i Stedet for at myrde saa mange Uskyldige? I Slutningen af 95 havde Kommissæren sagt til Sjøblom, at han havde forbudt Soldaterne at hugge Hænder af; men $14/12$ s. A. saa han og 2 andre Missionærer en Skildvagt passere Missionen med en Kvinde, der bar en Kurv med Hænder; Missionærerne talte selv 18 højre Hænder, og det var Hænder af Mænd, Kvinder og Børn. Naar man bebrejdede Soldaterne deres Ugerninger, svarede de: »Naar vi ikke slaa ihjel, bringe de ingen Kautschuk, og naar vi ikke komme med Kautschuk til Officererne, blive vi piskede eller sendte i Lænker til Boma!« Det var i korte Træk Hovedindholdet af Sjøbloms Meddelelser.

To lemlæstede Drengene fra Ikoko.
Fot. taget af Missionær A. Billington fra Bwemba.
(Orig. tilh. Fru E. Sjøblom.)

I Foraaret 95 havde Sjøblom indsendt Rapport til Lokalregeringen over, hvad han havde set og erfaret, og i Febr. 96 kom Dommeren *De Lancker* til Équateur for at anstille Undersøgelser i Anledning af hans og Murphys Klager. I Juni s. A. kom Generalguvernør *Wahis* til Coquilhatville og sendte Bud efter Sjøblom og en anden Missionær. Efter et langt Krydsforhør udbrød Wahis: »Ja, det kan godt være, De har set alt det, De fortæller om, men der er ingen Beviser derfor!« Hele Afhørelsen af de sorte Vidner var efter Sjøbloms Paastand en bløt og bar Komedie: man truede blandt andet Vidnerne med skarpladte Geværer. Wahis kom tilsidst til Missionsstationen, og her endte han med at sige til Sjøblom: »Hvis De vedbliver at forlange Undersøgelser paa denne Maade, ville vi rejse Klage mod Dem! Negrene siger, at De paa Deres Rejser ind i Landet har opfordret dem til ikke at samle Kautschuk! Det er en Historie paa 5 Aars Fængsel!« Senere søgte Generalguvernøren at bortforklare de begaaede Afskyligheder ved at anføre, at saadanne Lemlæstelser af de Døde vare i Brug mellem alle vilde Folkelag, men i det hele — siger Bourne — havde Sjøblom dog den Tilfredsstillelse, at Congoregeringen i Virkeligheden ikke var i Stand til at rokke ved Rigtigheden af hans Anklager.

Billederne af de stakkels Lemlæstede Side 484 og 486 har Fru Sjøblom, som man ser, laant os. Hun har, siger hun, selv set de To af dem Dag efter Dag, men ikke de to mindste Børn, der vare døde, inden hun kom til Congo. Drengen, som har mistet begge Hænder, levede endnu, da hun rejste hjem.

I Bogens sidste 4 Kapitler skildres først den lange Række af Kampe og Opstande, som udmærke Congostatens indre Liv i Aarene 1895–99 og som vi foran have omtalt, nemlig Kampene i Uellé mod Niam-Niamerne og Mahdisterne, Chaltinexpeditionen og den store Dhanisexpedition og dens Efterveer i Østcongo; Forf. betegner dem alle som Følger af et forfejlet Regeringssystem. Dernæst omtales de Følgelser af de Indfødte, som Handelsselskabernes Udnyttelse af deres Monopoler gav Anledning til. Det paastaas, at Negrene i Nedre-Congo foretrak det tidligere Slaveri for den tvungne Portørtjeneste. En fransk Rejsende, *M. Mille*, citeres, der fortæller om en tidligere belgisk Officer, som i et Handelsselskabs Tjeneste en Dag forlod Stanley-Pool for at tiltræde en større Plyndringsexpedition; han medførte 25000 Patroner, hvilke han erklærede vare lig 25000 @ Kautschuk. Forf. fortæller fremdeles bl. a. om Major *Lothaires* Grusomheder i *Mongalla* i Selskabet »S. C. A.«s Tjeneste, der afsløredes ved Handelsagenten *Morays* Angivelser, og som førte til den blodige Budjaopstand, og ligeledes *Zappo-Zap*-Stammens Tøjles-

løsheder i Kassai. Zappo-Zap'erne vare efter Batetelaernes Oprør i stor Mængde hvervede som Soldater i Luluabourg, hvorfra de uden Hvides Ledsagelse sendtes ud paa Straffeexpeditioner, under hvilke de myrdede, plyndrede og hærgede efter en større Maalestok navnlig blandt de ulykkelige, fredssommelige Bakubaer. Den amerikanske Missionær **Mr. W. M. Morrison** fra Presbyternes Station i Luébo indgav i Okt. 1899 en Klage over dem direkte til Kong Léopold, og det var unægteligt gyselige Ting, han og hans Kollega, **Mr. Sheppard**, ifølge deres Rapport havde hørt eller været Vidne til; men baade denne og andre Henvendelser til Staten vare uden Resultat. Efter en

Mr. Morrisons Vidnesbyrd.

Gruppe af Indfødte i Landsbyen Ikoko.
(Fot. tilh. Fru E. Sjøblom.)

Omtale af Forhandlingerne om Belgiens Overtagelse af Congo som Koloni og af forskellige Forhold i Congostatens Nabolande ender Forfatteren med at hævde, at der hersker saa fortvivlede Tilstande i Congo-staten, at det er nødvendigt at Berlinertraktatens Signaturmagter skride ind.

3 Maaneder efter Bournes Bog saa i England et andet Skrift Lyset, der bar Titelen »*The Curse of Central Africa (Elendigheden i Centralafrika)*« af Kaptajn *Guy Borrow*s, i samme er indflettet en Skildring »*Campaing amongst Cannibals (Felttog mellem Kannibaler)*« af *Edgard Canisius*. Bogen er forsynet med et Forord af *John Geo Leigh*, i hvilket denne bl. a. siger:

Kaptajn Burrows Bog »The Curse of Central Afrika«.

Kapt. *Burrows*, den Gang Løjtnant ved 7. engelske Fusilierrgt. traadte med *Stanleys* Anbefaling i Congostatens Tjeneste. I 1. Terme var han tilsidst Zonechef i *Makwa* og i *Rubi-Uellé*, i 2. Terme

Distriktskommissær i *Aruwimi* med Station i Basoko. Men da han for 3. Gang søgte om Engagement i Congo, vilde man ikke have ham. Hvad Congoregeringen havde imod ham, vides ikke, han var dog dekoreret med Løveordenen. Amerikaneren *Canisius* engageredes i 1896 sammen med 15 Landsmænd, af hvilke 9 faldt eller døde i Congo i 1. Terme, medens kun 2 gik ud 2. Gang, hvoraf atter den Ene døde dernede. I 1. Terme gjorde han Tjeneste i »*Province orientale*«, i 2. Terme var han bl. a. i *Monjoa* i Budjaegnene i »S. C. A.«s Tjeneste. Skønt man ogsaa tilsyneladende havde været tilfreds med denne Mand, opnaaede heller ikke han Engagement for 3. Gang.

Om Indholdet af Burrows Bog iøvrigt følgende:

I de første 4 Kapitler gives en Skildring af Burrows 2. Udrejse til Congo, Ophold i Boma og Léopold med indflettede Betragtninger, indeholdende Masser af Angreb paa Staten og Belgierne. I Kapitel V—XI fortæller *Canisius* om Kampe og Blodbad i Mongalla. I den øvrige Del af Bogen, 8 Kapitler, behandles talrige forskellige Spørgsmaal: Congostatens Tilbliven og Forhold til Kong Léopold og Belgien og til forskellige fremmede Stater, Statens Finanser, Uddelingen af Monopoler, Handelsselskabernes Stilling, Europæernes Forhold og Optræden i det hele, Menneskeæderiet, andre Skikke hos de Indfødte pp., og Forf. slutter med en Opfordring til simpelthen at tage Styret over Congostaten »ud af Hænderne paa et Folk, der er saa lidet skikket for denne Gerning som Belgierne«. Burrows Bog er forsynet med c. 150 Illustrationer, udførte for det meste efter Amatørfotografier. I Spidsen findes Forf.s Portræt, derefter Kong Léopolds, saa 2 Afbildninger af indfødte Høvdinge under Tortur, et Billede af en Flodhestepisk, og blandt Resten kunne, som særligt passende til Bogens Tendens, mærkes, Billeder af Negre fra Stanley Falls, lagte i Lænker til Straf for Menneskeæderi og desuden dømte til om Halsen at bære afskaarne Dele af deres Ofres Legemer, i hvilken Tilstand de maatte opholde sig under aaben Himmel under Bevogtning af en Skildvagt til Skræk og Advarsel for Ligesindede, endelig et Fotografi af en Eksekution med Chicoten.

Lemlæstet Kvinde fra Ikoko.
Fotograferet af Missionær Clarke fra Ikoko.
(Fot. tilh. Fru E. Sjöblom.)

Resolutionen i Underhuset af 20. Maj 1903 og de 17 Underhusmedlemmers Opraab til de europæiske Nationer.

Den engelske Note af 8. August 1903 og Congo-regeringens Svar derpaa af 17. Sept. s. A.

land. Den 20. Maj 1903 vedtog Underhuset paa Forslag af den Deputerede *Herbert Samuel* enstemmigt en Resolution, der opfordrede Regeringen til at træde i Forbindelse med de Magter, som have medundertegnet *Berlinertraktaten*, forat der kunde blive gjort Skridt til at standse Misbrugene i Congostaten, og den 13. Juli derefter udstedte 17 Underhusmedlemmer, deriblandt *Samuel* og *Sir Dilke*, et Opraab til de andre europæiske Nationer om at støtte den i England rejste Bevægelse. Resolutionen i Underhuset lod til at komme Regeringen godt til Pas; thi et Par Maaneder efter tilstillede Udenrigsministeren, *Lord Lansdowne*, de nævnte Signatormagter en Note, hvori han, forøvrigt i ret vage Udtryk, omtalte Klagerne over Mishandlinger af de Indfødte og over Handelsmonopolerne i Congo, meddelte Ordlyden af Resolutionen i Underhuset og gjorde gældende, at det var

Lille lemlestet Dreng fra Ikoko.
Fotograferet af Mission. Whitehead fra Lukoléla.
(Fot. tilh. Fru E. Sjöblom.)

paa Tide, at Magterne undersøgte, om Congostatens Indfødsret havde opfyldt sine i Berlin paatagne Forpligtelser til at beskytte de Indfødte og hæve dem aandeligt og materielt og til ikke at lægge nogelsomhelst Baand paa Handelen dernede. Den engelske Note fremkaldte imidlertid under 17. Septbr. en *Svarnote* fra Bruxelles, hvori Congostatens Udenrigsminister, *Chevalier de Cuvelier*, erklærer Anklagerne for Grusomheder og Undertrykkelse for alt for ubestemte og derfor beder om at maatte faa dem skarpere præciserede, henviser til, at

♦ Dametoilette i Landsbyen Ikoko.
(Fot. tilh. Fru E. Sjöblom.)

England selv har været og er Genstand for Angreb af selv samme Art paa Grund af dets Opræden i dets egne Kolonier, benægter, at Berlinertraktatens Artikler vedrørende Handelen ere blevne krænkede og iøvrigt afviser den Britiske Regerings Forestillinger som uberettiget Indblanding i Congostatens indre Anliggender. Ret træffende bemærker Cuvelier ogsaa, at, saalænge Congostatens finansielle Status var alt andet end god, hørte man intel fra Englænderne; men nu, da Kolonien betalte sig, var deres Interesse for den aldeles paafaldende stor.

Omtrent samtidigt udkom i Bruxelles et anonymt Skrift, betitlet »*La Vérité sur la Civilisation au Congo* (Sandheden om Civilisationen i Congo)«,

»*La Vérité
sur la
Civilisation
au Congo.*

rimeligvis udgivet paa Congostatens Foranledning og Bekostning. Det indeholder en Mængde, for Belgierne gunstige Vidnesbyrd, hentede oftest netop fra udenlandske Officerers, Missionærers og Rejsendes Udtalelser; blandt disse Congostatens ivrigste Forsvarere findes mærkværdigt nok i 1897: Guy Burrows. At Folkestemningen i Belgien heller ikke forblev upaavirket af de engelske Angreb, er naturligt. I »*Théâtre Flamand*« i Bruxelles afholdtes i September s. A., sat i Scene navnlig af tidligere Officerer, *et stort offentligt Møde* for at protestere mod Udlandets Beskyldninger. En Hovedperson her var den tidligere Viceguvernør i Congo, nu Oberstløjtnant i Belgien *Van Gèle*. Et karakteristisk Brudstykke af hans Tale var følgende:

»De Beskyldninger, man rejser mod Belgierne i England, ere ligefrem latterlige! Man har endog i Parlamentet sagt: »Belgierne ere Menneskehedens Svøbe; i Congo feder man Negerkvinderne for at spise dem!« Hvorefter han mindede om, at det paastaas, at Stanleys Ledsager paa Emin Pascha-Expeditionen, *Jameson*, under sit Ophold hos Araberne i Riba-Riba ved Luálaba for 6 Lommetørklæder købte en lille Pige, der derpaa blev slagtet og fortæret, medens han sad og aflegtede denne gyselige Scene.

Et ganske veltalende Indlæg til Gunst for sine Landsmænd har den belgiske Konsul i Neufchatel i Schweiz *Boillot-Robert* leveret i sin smukt udstyrede Bog »*Léopold II et le Congo*«, i hvilken han med stor Iver forsvarer Congostatens og bittert beskylder Englænderne for umættelig Havesyge.

Den engelske Konsul i Boma, *Mr. Casement*, havde imidlertid fra London faaet Ordre til i Øvre-Congo personligt at skaffe nærmere Oplysninger om de rejste Spørgsmaal. Efter en Rejse — paa riglignok ialt kun et Par Maaneder, i Aug. og Septbr. 1903 — til Distrikterne Stanley-Pool, Lac Léopold og Équateur fremsendte han en Rapport, som tilstilledes Congoregeringen. Indholdet af denne fremgaar bedst af det Svar, som den engelske Regering modtog fra Bruxelles og som gik ud paa følgende:

Mr. Casement siger, at Befolkningen i Stanley-Pool og Equateur paa Grund af Belgiernes Undertrykkelser er udvandret til Fransk Congo og derfor fra 1887 til 1903 er formindsket i en paafaldende Grad. Indbyggernes Aftagen her er et sørgeligt Faktum; men Congoregeringen fralægger sig Skylden: dels har nemlig Sovesygen, hvad Konsulen ogsaa selv bemærker, medført umaadelige Tab af Menneskeliv i disse Egne, dels vise engelske Missionærers Beretninger, at afskyelige Ofringer af Slaver i stort Antal ved Høvdingenes Begravelser netop blandt disse Stammer have bidraget meget til at udtynde Indbyggerantallet, og at Udvandringen til Congoflodens højre Bred for en stor Del skyldes Uenigheder mellem Stammerne indbyrdes og for Bobangiernes Vedkommende netop specielt Congoregeringens Virksomhed for Afkaffelsen af Slaveriet. Konsulen kritiserer, at man i Congo tvinger de Indfødte til at betale Skat i Form af legemligt Arbejde eller i Form af Ydelser in natura; men nøjagtigt det samme System benytte Englænderne i deres afrikanske Besiddelser. Det er paafaldende, at *Mr. Casement* har anstillet sine Undersøgelser uden nogensomhelst Forbindelse med de belgiske Autoriteter i Congo, kun ved Hjælp af engelske Missionærer; han har derved ligeoverfor de Indfødte faaet Skin af at optræde paa een Gang som disses Hævner og Congostatens Fjende, hvad der kan have øvet en betydelig Indflydelse paa de Indfødtes Forklaringer. Hvad et af *Mr. Casements* vigtigste Beviser angaar, nemlig en Negerdreng fra *Bossungina*, som angav at have mistet sin Haand ved, at en Skildvagt havde afhugget den, er det senere ved Forhør godtgjort, at Drengen paa Jagten havde faaet Haanden afrevet af et Vildsvin. I det hele kan Konsulen godt have været Bytte for mange Misforstaaelser; thi paa Grund af hans Ukendskab til Negrenes Sprog, maatte alle Forhandlingerne med de Indfødte i denne Egn foregaa gennem to Tolke, af hvilke den Ene oversatte fra Engelsk til Kibangi, den Anden fra Kibangi til Lokal-dialekten. Forresten ere disse Lemlæstelser, specielt Afhugningen af de Dødes Hænder, hvilke saa hjembringes som Trofæer efter Kampen, en gammel Skik blandt Negrene, som man ikke har Lov til at lægge Congostatens til Last. Endelig er det dog ejendommeligt, at Congo Balolo Missionærerne, der bebo de Stationer, som *Mr. Casement* saa hastigt gennemrejste, lige indtil 1903 kun have udtalt sig fordelagtigt

om Congostatens og Handelsselskabernes Agenter, om de i Congo gjorde Fremskridt og om Forskellen der mellem før og nu.

Der er hermed gjort ret udførligt Rede for, hvad der, saa vidt os bekendt, foreligger for Offentligheden vedrørende hele denne Sag. Vi skulle i nogle Linier antyde det Indtryk, som, forekommer det os, en uhildet Iagttagelse paa Afstand maa faa af samme.

I Anledning af de engelske Parlamentsmedlemmers Opraab udtalte den tidligere franske Deputerede, Gesandt og Koloniguvernør *Le Myre de Vilers* i et Interview til Paris-erbladet »*Matin*«, at han var overbevist om, at Anklagerne mod Congostaten ikke vare overdrevne. »Englænderne skulde dog helst ikke spille Angivere i saadanne Affærer; thi de vare alt for vante til saadanne selv til at have Ret til at føle Forargelse; nej, man kunde være aldeles vis paa, at Debatten i Underhuset om Congostaten kun i Virkeligheden var et Udslag af Ønsket om at føje Landstrimlen mellem Tanganika og Congoflodens øvre Løb til sine afrikanske Besiddelser som Opland for Jernbanen fra Zambese til Nilen og som en passende Forbindelse mellem Rhodesia og Ægypten.« Hr. de Vilers har vist saa nogenlunde Ret. Der er sikkert udenfor England en overvældende Majoritet for den Anskuelse, at Englændernes Iver i disse Spørgsmaal i første Række skyldes politiske og merkantile Machinationer af den ene eller den anden Art; Misundelsen stak jo sin Hestefod frem under Debatten i Underhuset, hvor Mr. Samuel bemærkede, at Congostatens Export til Belgien nu havde en Værdi af 46 $\frac{1}{2}$ Millioner Frcs. aarligt, medens hele Udførslen til England kun beløb sig til $\frac{1}{4}$ Million; man har jo ikke en Gang generet sig for i England at udgive Kaart, paa hvilke en foreslaaet Deling af Congostatens Territorium mellem England, Frankrig og Tyskland alt er indtegnet. Men heller ikke kunne de fra saa mange forskellige Sider fremførte Beretninger om skete Mishandlinger m. v. være grebne ud af Luften; Missionærerne lyve naturligvis ikke; kun synes man i vel høj Grad at ville lægge Skylden paa Congoregeringen og uden rimelig Grund at ville stemple den som meget værre end andre Koloniregeringer. Adskillige Hvide have dog i Congo maattet bøde med haarde Straffe for Drab eller slet Behandling af de Sorte.

Hvad de tvende citerede Værker angaar, da er der ingen Tvivl om, at Fox Bournes Bog, selv om Forf. ser meget engelsk paa Tingene, er skreven i god Tro og med rene Hensigter; hans Stilling som Sekretær i et Selskab som »*The Aborigines Protection Society*« maa borge derfor. Om Burrows Bog kan man imidlertid ikke sige ganske det samme; selv om de deri meddelte Enkeltheder til Dels ere sande, er det konstateret, at han i 1897 var Belgiernes svorne Ven, samt, at han, inden han udgav Bogen, vilde sælge denne til Congoregeringen; det maa derfor hilses med Tilfredshed, at han i den Sag, hvilken de belgiske Officerer *de Keyzer*, *Chaltin* og *Dubreucq*, som han har omtalt ilde i sin Bog, have anlagt imod ham ved en engelsk Domstol, er bleven idømt Betaling af Sagsomkostninger og betydelige Bøder, hvorhos hans Bog er bleven konfiskeret.

At endelig hverken Neger soldaterne og Hjælpetropperne i Kampene mod de andre Indfødte eller Negerstammerne i deres indbyrdes Fejder skaane deres saarede eller fangne Modstandere, ved man jo kun alt for godt. Negerens Mangel paa Følelse for Medskabningers, baade Menneskers og Dyrs, Lidelser er destoværre, som alt berørt Side 149, en Kendsgerning, og rundt omkring i vor Bog finder man Beretninger derom. Alligevel ville et Par Exempler netop paa dette Sted neppe være helt overflødige:

**Burrows
Dom-
fældelse.**

**Endnu en
Gang
Negerens
Grusom-
hed mod
Mennesker
og Dyr.**

I en Landby ved Kinchassa greb Indbyggerne om Natten en Negerarbejder paa fersk Gerning i Tyveri. »Sogneraadet« sammenkaldtes og Majoriteten stemte for at gøre kort Proces og skære Hovedet af Synderen; men da denne Selvtægt syntes betænkelig paa Stalens Domæne, besluttede man at udlevere Delinkventen til den straffende Retfærdighed i Kinchassa. For at sikre sig hans Person til næste Morgen svinebandt man ham og hængte ham op i et Træ med Hovedet nedad. Næste Morgen saa Maskinmester Tegner Stakkelen bunden til et Akacietræ ligeoverfor Spisesalen paa Stationen; han kunde knapt genkende ham: Hovedet var saa tykt som et stort Græskar og Øjnene truede, trods de halvt lukkede, opsvulmede Øjenlaag med at springe ud af deres Leje. Det var et frygteligt Syn.

Maskinmester *Wissenberg* fortæller, at endnu i Januar 1904 bleve 9 Mand af Besætningen paa den Damper, han sejlede med, og som førtes af Kapt. *Schrank*, arresterede og lagte i Lænker, fordi de en Nat i Forening ved Stanley-Pool havde overfaldet en Negerkvinde, filet Halsen over paa hende med et Baandjern og ædt hende. Resterne af Pigen fandt man i Græsset lige ved Léo.

Betegnende for Congonegrenes lave aandelige Standpunkt er deres, alt tidligere omtalte, Raahed mod Dyr. Hønsene plukkes levende og skoldes levende o. s. v. Tegner saa Bangalaer med en Stok slaa Benene i Stykker paa et Dusin Hunde og i den Tilstand smide dem ned i deres Kano under det dumme Paaskud, at Kødet blev mørere, naar Slagtoftet pintes ihjel. Han var Vidne til, at en Neger blot for Morskabs Skyld stod og knækkede Benene paa en Høne over Lugekarmen paa Damperen. Naar en saadan sort Mand slagter et Dyr, gaar han til Værks med den yderste Grusomhed, flækker f. Ex. Øjnene paa en Ged, inden han filer Halsen over paa den.

Og saa hertil Fortællingen om, hvorledes en Manyemasoldat (»Matamatam«, tidligere Araberslave) en Gang viste sin krænkede Æresfølelse. Daværende Kaptajn **Et afhugget Hoved.** *Sundt* skriver i »Det Norske Geografiske Selskabs Aarbog« 1897—98:

»Jeg laa i begyndelsen af 1894 som chef for den mellem Bumba og Ibenbo stadigt gaende saakaldte exportstyrke og var der 3—4 maaneder. Timbiri(Itimbiri)floden var paa den tid stærkt udsat, og maatte vi hver aften, naar dampskibet lagde til lands, udsætte stærke vagtposter, for at ikke baadens vedhuggere skulde overfaldes af de fiendtlige stammer. En aften, da vi som sædvanlig havde landet for vedforsyning, havde vi, en kaptein *Lindholm* (dansk), en tysk ingeniør og jeg, sat vort spisebord iland, for til en forandring at indtage vort maaltid i skoven; mens vi ventede paa maden, kommer en af mine matamatams (soldater) og beretter, at han havde seet sig nødt til at skyde en Gombé, som han havde paaatruftet i Krattet. Til min hertil udtalte tvivl, da man intet skud havde hørt, og han ikke kunde gjøre rede for sin patronhylse, — forsvandt han, men kom et kvarters tid efter tilbage og plantede da den dræbtes afhuggede hoved med patronhylsen paa bordet ved Siden af den tallerken suppe, som netop blev serveret, og sagde: »Engeil lokuta té!« Det betyder: »Jeg er ingen løgner!«

At saa barbariske Væsener som disse Centralafrikas sorte Beboere ikke, naar de skulle eller ville skaffe sig et Antal »Hænder«, tage Hensyn til de Myrdedes Alder eller Køn eller til, om de tilfældigt lemlæste en Medskabning, der endnu er i Live, er ret forklarligt. Det kan derfor vække den største Medlidenhed og Beklagelse, men just ikke Forbauselse, naar man i de Egne, hvor Kautschukkampene have raset, træffer paa saadanne Ulykkelige som dem, vi have afbildet paa de foregaaende Sider. Men direkte at betegne dem som de Hvides eller specielt Belgiernes Ofre, er dog vel nok at lægge et for stort Ansvar paa urette Sted.

»Chicote.«

Efter en Flodhestepisk, tilh. Hr. P. Ekstrøm.

1/2 Størrelse.

Bangala med Mongalla, Upoto og Budja.

Paa Congofloden mellem Bangala og Basoko.
(Fot. tilh. Maskinn. Graszitz-Petersen.)

FRA Coquilhatville og forbi Mundingerne af Ikelemba og Lulonga gaar Sejladsen lige i stik Nord til den 1. nordlige Breddegrad; herfra til Mundingen af Mongalla er Kursen omtrent Nordøst. Floden er paa denne Strækning gennemsnitligt omkring 2 danske Mile bred, og Antallet af store og smaa Øer i den snarere aftager end tiltager.

Ovenfor Ubangis Munding er Congostaten jo Herre over begge Congoflodens Bredder, og her er det, lige indtil Lomami-

floden, Hovedflodens højre, nordlige Bred, der tiltrækker sig den Rejsendes **Bangala-** største Opmærksomhed, fordi den er Sædet for alle Statens og de Privates vigtigste Stationer og Poster. Denne Bred er overordentlig flad og lav, og bag den strækker sig fra Ækvator til helt op mod den 3. Breddegrad Bangalastammens Hjemstavn. Her ligger omtrent under 1° 10' nordlig Bredde den engelske Baptistmissions Station **Mon-** **landet.** **sembe.** anlagt i August 1890 af Missionærerne *Weeks* og *Stapleton*. Det gjaldt om at finde en Plads i selve Bangalastammens Moderland, og man valgte det højeste Punkt, man kunde finde. Lige nedenfor Stationen ligger Negerlandsbyen *Bongindu*, omkring den Landsbyen *Mampoko* og lidt ovenfor en Samling Byer, der med et fælles Navn kaldes *Øvre-Monsembe*. Ved Højvande gaa Oversvømmelserne ofte helt op paa Missionsstationens Veranda.

Om Missionærernes Oplevelser i de første Aar blandt Bangalaerne læses i **Lidt mere** **om** **Bangala-** **negrene.** Rev. *Holman-Bentley's* Bog »Pioneering on the Congo« i et Brev fra Missionær *Stapleton* i Sommeren 1891 følgende:

»Ved at vælge *Monsembe* til vor Station paatog vi os at evangelisere de frygtede *Bangalastammer*, der længe have været en Rædsel for Floden. — — — Bapotofolket omtales som »Fiskermænd«, Boban-

gjerne som »Købmænd«, Bangalaerne som »Menneskeædere«. Siden vor Ankomst hertil have Kampe og Uroligheder hørt til Dagens Orden, og det er blevet fortalt os, at Menneskeæderiet bliver drevet i en nærliggende By. — — For nogle faa Aftener siden kom den gamle Chef *Mampoko* løbende gennem Landsbyen, hamrende paa en Gonggong, meddelende, at Stammen i Øvre-Monsembe rykkede frem for at angribe hans By næste Morgen. Omtrent Kl. 6½ begyndte Angrebet. Nogle faa Bøsser bleve aflyrede, og saa hørte vi Folkenes Skrig, da de kom i Haandgemæng og, overdøvende alt andet, Alarmtrommerne, der signalerede Begivenheden til Byerne rundt omkring. Faa Minutter efter styrtede en lang Række Krigere i al deres Pragt i Krigsmaling og Fjerpynt imellem hverandre gennem Stationspladsen for at bringe Mampokomændene Hjælp. I Begyndelsen var Kampen haard for Forsvarerne, og i Løbet af ganske kort Tid kom 4 Saarede til os og meldte, at 2 af deres Kammerater vare faldne. En Gruppe Kvinder havde samlet sig ved vor Bolig, ventende paa Efterretninger om Kampen. Den Evne de havde til at udtrykke deres Sindsbevægelse og til hurtigt at gaa over fra Sorg til Glæde, var meget mærkelig. Deres malende Gestus og dramatiske Stillinger gøre det vanskeligt at tro, at alt dette ikke er indstuderet i Forvejen.«

Bangalalandsby.

Haandskitse af Kmdt. Jønsen-Tusch.

»Mens vi behandlede Saarene, bleve vi Vidner til en karakteristisk Udfoldelse af deres Duelighed i at opføre en Tragedie. Men snart naede den Efterretning os, at Fjenden var i fuldt Tilbagetog og havde mistet 2 Mand, af hvilke han havde maattet lade 1 blive tilbage. Strax forvandlede Scenen, Tragedien blev til et Lystspil og Graaden til en Triumfsang. Nu dansede Kvinderne i vild Glæde, lige saa ivrige i at bære deres Henrykkelse til Skue som før deres Sorg. Netop i dette Øjeblik brød en Tornado løs, og Regnen styrtede ned i ubarmhertige Strømme, og vi haabede stærkt, at dermed vilde Striden være forbi. Men friske Krigere kom færende, fulde af Kamplyst; den flygtende Fjende blev forfulgt og Øvre-Monsembe plyndret. Omtrent Kl. 12 marcherede en lang Procession gennem Stationen, belæsset med Bytte; 50 Mand bar lige saa mange Geder, af hvilke de fleste vare dræbte; Andre, der havde været mindre heldige, førte Fiskenet, Stole, Bananer o. s. v. med sig.«

»Og endnu mens disse Folk marcherede forbi, viste der sig, som en Slags Indledning til, hvad der kom bag efter, 2 Mand, af hvilke den Ene bar et Menneskehoved højt i Vejret paa et Spyd, den Anden en Arm. Og derpaa forskrækkedes vi ved et endnu uhyggeligere Syn. En Skare Krigere kom tilbage, passerende os i Gaasegang; midt i Rækken bar 3 Mænd Resterne af det lemlæstede Legeme. En bar den endnu blødende Krop; han havde stukket en Arm gennem et stort Hul i Maven paa Kroppen, og hængende saaledes dinglede den væmmelige Byrde ved hans Side; to Andre bar Benene over Skuldrene. Det var et afskyeligt Syn, saa meget mere, som vi jo vidste, at disse Genstande vilde blive kogte og fortærede samme Aften. Det er unødvendigt at sige, at vi ikke ønskede at overvære Festmaallidet. — — Baade *Weeks* og jeg havde ondt ved at faa vor Aftensmad ned, og man vil ikke finde det underligt, at Hovedpersonerne i vore Drømme i de nærmest paafølgende Nætter vare Mænd, der bar lemlæstede menneskelige Legemer, og at disse Legemer undertiden vare vore egne. Vi glemte ikke saa snart det Syn.«

Stor Vandmelon paa Missionsstationen Monsembe.

(Fot. tilh. Kapt. Tilly.)

Iøvrigt ere disse Bangalaer absolut den ypperste Negerstamme langs selve Congo-floden. Ikke mindst udmærke de sig ved den Dristighed og Behændighed, med hvilken de tumle sig i deres Kanoer. Herom fortæller Kmdt. *Sundt* omtrent 1897—98:

Bangalæerne som Sømænd.

Piroguerne — Kanoerne — ere af udhulet Jertræ, ofte udmærket forarbejdede og af betydelig Bæreevne. Man har set Kanoer, der, trods en Bredde af kun c. 4 Fod, kunde indlaste 100 Soldater med Bagage foruden c. 30 Pagayører (Roere).

Med Hensyn til at behandle disse Fartøjer staa Bangalaerne højest blandt alle Stammerne. De ere meget eftertragtede som Lodser; thi deres Stedsans er saa mærkværdig at, hvor en Bangalalods en Gang har været, der vil han, selv lang Tid efter, let kunne finde Vej.

Kanoen drives frem ved Hjælp af kortskafede, bredbladede Aarer og kan, naar der er mange Roere, skyde en antagelig Fart. I Stævnen og agterude staa to udsøgte Folk, der besørge Styringen. Roerne selv staa i 2 Rækker, men ikke 2 og 2 sammen, bag Midten af Baaden, hvor den Hvide opholder sig; i Regelen have de det ene Ben paa Kanten, det andet paa Bunden af Kanoen, og bytte med passende Mellemrum Plads indbyrdes. Baadsmandskabet kommanderes af en »Kapita«, der ogsaa som Regel er Forsanger; thi heller ikke her foregaar en Rejse i Pirogue uden Sang, og altid drejer Sangen sig om, hvad den hvide Mand i Baaden har gjort, eller hvad han agter at gøre, om hans Styrke, Kløgt, Magt o. s. v. Et ret morsomt Exempel paa en saadan improviseret Opsang anfører Sundt samme Sted:

Direktøren for Faktorerne i Mongallaegnene sejlede fra *Nouvelle-Anvers* til *Bokula*, og under Vejs faldt en Bangalamand overbord. Direktøren havde Hastværk, og da han var i højeste Grad hensynsløs, raabte han blot: »Kai, kai! Bangala umai, soko bangala akufi, jambi té, bangala mingi! (Ro til, ro til! En Bangala er falden i Vandet; men dør han, gør det ingenting! Der er Bangalaer nok!)« Paa Hjemvejen laa Direktøren meget syg i Baaden, og nu sang Folkene: »Mondelle kubele mingi, soko mondelle akufi, jambi té, mondelle mingi! (Den hvide Mand er meget syg; men dør han, gør det ingenting! Der er hvide Mænd nok!)« Det var nu disse Bangalaers Hævn.

Desværre tillader Pladsen og vort Hovedformaal os ikke at dvæle nærmere ved de smukke engelske og amerikanske Missionsstationer, fra hvilke det ellers vilde være let og tillige højst interessant at tilvejebringe baade gode Illustrationer og interessante Skildringer. Derimod ville vi benytte Lejligheden til, da vi just tale om en af disse Stationer, at meddele et Par biografiske Notitser vedrørende den ansete engelske Missionær, Rev. *Holman Bentley* af »The Baptist Missionary Society« og hans Hustru:

Den
engelske
Missionær
Holman
Bentley
og hans
Hustru.

Rev. Holman Bentley og Hustru.
(Efter »Pioneering on the Congo«.)

W. Holman Bentley, født i Sudbury i Suffolk Shire 1855, gik 1. Gang ud til Congo fra Liverpool i April 1879 og opholdt sig først i *Musuku* ved Nedrefloden og i *San Salvador*. Han og hans Kollega *Crudginton* vare derpaa de første hvide Mænd, hvem det ad Congo-floden fra Vest lykkedes at aflægge et Besøg ved Stanley-Pool. Det skete i Febr. 1881. I Juni s. A. gik Bentley paany op i Landet, denne Gang sammen med *Grenfell* og *Comber* og anlagde i August Missionsstationen *Wathen* (ogsaa kaldet *Combe* eller *Lutete*) i Nærheden af Manyanga. I Juli 82 ankom han 2. Gang til Stanley Pool og deltog her i Anlægget af Stationen *Arthington*. Siden da har Bentley, med Undtagelse af Orlovsrejser hjem til England hvert 3. eller 4. Aar, uafbrudt opholdt sig i Congo og spillet en stor Rolle i sit Missionsselskabs Tjeneste, den meste Del af Tiden med Station i Wathen, og besøgt de fleste af Selskabets Stationer. I 1885 ægtede han i Europa Hollænderinden *Hendrina Margo Kloekers*, født 1855 i Shanghai, der siden da har været sin Mands tro Ledsagerske dernede. Bentley har, foruden forskellige Artikler i Missionstidender og andre Tidsskrifter, forfattet to Bøger om Congo, »*Life on the Congo*« i 1887 og den langt større og med smukke Illustrationer forsynede »*Pioneering on the Congo*« i 1890; men mest bekendt er han ved sin »*Dictionary and Grammar of the Congo Language as spoken at San Salvador*«, London 1887.

Den 14. Februar 1877 havde Stanley paa sin Rejse Øst fra gennem Central-afrika sin 31. og sidste sejrige Kamp paa Congo-floden, da Bangalastammen med sine 63 tæt bemandede Kanoer søgte at spærre ham Vejen. Næste Gang

Bangala
eller
Nouvelle-
Anvers.

hvide Mænd besøgte denne Del af Congo, var den 22. Oktober 1883, og det var atter med Stanley som Fører, nemlig paa Administratorens 1. Rejse den modsatte Vej opad Floden. Denne Gang modtoges de Fremmede med stor Velvillie, og da de lige efter Nytaar 84

Nouvelle-Anvers eller Bangala.
Tegnet af J. Ølsgaard efter «Voyage au Congo».

kom tilbage fra Falls, bad Indbyggerne dem om at anlægge en Station i deres Land. Ltnt. *Coquilhat* sendtes derop fra Léo, og i Maj Maaned s. A. lykkedes det ham efter en hel Del Vanskeligheder med de Indfødte, der igen havde

skiftet Sindelag, at paabegynde Installationen; 2 Maaneder senere havde han rejst et forholdsvist solidt Hus af Ler, omgivet af Palissader. Saaledes blev Stationen *Bangala* til, *Liboko* hedder den hos de Indfødte, eller *Nouvelle-Anvers*, som Belgierne nu helst kalde den, Hovedstationen i Distriktet Bangala.

Bangala ligger paa c. $1\frac{1}{2}$'s nordlig Bredde, lidt over 19°s østlig Længde, 375 M. over Havfladen, 20 M. over Congoflodens almindelige Vandstand, paa Bunden af en Dal, om-

givet af Skove, Sumpe og lave Sletter. I 1887 byggede man de første Huse af Mursten, og nu er det en af Statens smukkeste og stilfuldeste Stationer. Det eleganteste Udseende har her mod Sædvane det Kvarter, Militæret har lagt Beslag paa; det ligger lidt fra selve Stationen og bestaar af en mægtig, rektangulær og fuldstændig planeret Exer-

De katolske Søstres Skole i Nouvelle-Anvers.
(«Le Mouvement Antiesclavagiste» 1902.)

cerplads, begrænset af en Række lyse, røde Murstenshuse, i hvilke Soldaterne bo, og udenom dem et nydeligt Parkanlæg med store Græsplæner, Blomsterrabatter og snorlige Palmealler, hvor Officerernes rummelige Boliger ligge, samt en pyntelig Stald med Ridheste og Muldyr. Til Hjælp til Skildringen kunne tjene nogle Smaa-uddrag af Breve fra nuv. Kmdt. *Otto Crone*, der i længere Tid har gjort Tjeneste i Bangala.

»*Nouvelle-Anvers*, 25/0 98. — — Jeg blev kaldet hertil fra *Mobena* for at fungere som Stationschef. Om 1½ Maaned overtager jeg Kommandoen over 5.

Kompagni, som ligger indkvarteret 1 Km. herfra ganske nydeligt paa et højt Punkt. Det tæller f. T. 600 Mand, fordelt over hele Distriktet, og deraf ere 200 Mand her. *Nouvelle-Anvers* er en stor, prægtig Station, ialt c. 150 Tdr. Land opdyrket med c. 100.000 Kaffe- og Cacaoplanter. Alle Bygningerne ere lavede af røde og hvide Mursten, og om nogen Tid vil hver Hvid have sit eget Hus med 2 store Værelser, Veranda etc. Her er 12 Hvide. Vi have 6 Heste, indførte fra de Canariske Øer; og jeg kan ride, saa meget jeg vil, men det er desværre alt for varmt dertil. Vi have ogsaa 8 Køer og drikke derfor hver Morgen hver 1 Pot Mælk. Alle Dampene, baade for Op- og Nedgaende, slandse her, saa at vi have Dampner mindst 2 Gange om Maanedn.« — —

»Forleden blev jeg glad overrasket ved paa en Dampner at opdage Fæltter *Lindgaard*, som var for Op-gaaende; han havde søgt om at faa forandret Opholdssted (se foran Side 417) og skal nu paa Expedition i Øvre-Congo. Jeg beklager ham forsaavidt; thi Rygterne sige, at det gaar ej saa særlig glimrende deroppe: ingen Spise, anstrengende Marcher, Sygdom etc.«

Crone kommer atter til Bangala efter sin 2. Udrejse:

»*Nouvelle-Anvers*, 15/7 99. — — Jeg fandt alt her forandret betydeligt til det bedre. Stationen er nu ganske overordentlig nydelig, den flotteste ubetinget i Congo. Men Kommissæren her er ogsaa en meget

Ved Dampnerens Ankomst til *Nouvelle-Anvers*.
(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

Ved Dampnerens Ankomst til *Nouvelle-Anvers*.
(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

dygtig Mand, som er afholdt af Alle, og som forstaar at holde Distriktet i exemplarisk Orden. Vi ere nu ialt 18 Hvide. Hver af os har sit eget nydelige Hus af Mursten med 2 store Værelser, stor kølig Veranda, udmærket. Doktoren er dansk og hedder *Müller*, rar og elskværdig. — Vi have Hornkvæg og Heste, og det vilde vist mere *Bardenfleth* (Crones Svoger, Kaptajnen i Artilleriet) at kigge indenfor i Staidene; de ere exemplariske, yderst renlige, velbyggede, luftige, med Navnebrædt over hvert Dyr.»

Midsommer 1900 er han atter Stationschef og bor nu flot og bekvemt midt paa Stationen lige ved Floden:

»*Nouvelle-Anvers*, ²⁷/₁₀ 1900. — — — Her er nu ganske nydeligt. Overalt har jeg saaret Græs og lavet Grusgange; ved Floden har jeg anlagt en c. 10 Alen bred Promenade, og Flodbredden, som skraaner jævnt ned til Vandet, er en eneste Græsplæne, paa hvilken jeg har arrangeret en Masse Blomsterbede, der tage sig superbt ud fra Floden.« — —

Til Stationen *Nouvelle-Anvers* hører ogsaa en stor militær Drengeskole paa indtil 800 Elever, kommanderet af 1 Kaptajn, 1 Løjtnant, 4 hvide og en hel Del sorte Underofficerer. Fremdeles ligger der kun 10 Minutter fra Hovedstationen en katolsk Mission, bestaaende af en mandlig Afdeling, ledet af en Del mandlige Gejstlige, med en stor Drengeskole paa flere Hundrede Elever, og af en kvindelig Afdeling med en halv Snes Søstre og en Pigeskole. Kmdt. Sundt beretter, at han har

Svensk Løjtnant J. A. Börtzell.
† i Bangala ⁹/₁₀ 1894.

besøgt mange forskellige Missionsstationer i Congo, men han »har intet Steds set alvorligere Arbejde baade med Hensyn til Sjælens og til Jordens Kultur end netop hos disse Katolikker.«

Ifølge Observationer, gjorte i Begyndelsen af 90erne, var den højest da maalte Varme i *Nouvelle-Anvers* 38° C., den laveste 18° C., den absolute største Temperaturforskel altsaa 20°. Maanedernes Middelmaksimum bevægede sig mellem 31,5° i December og 33,9° i Maj. Februar var den hedeste Maaned, med Middeltemperatur 27,3°, Juli og August de mindst hede Maaneder, med Middeltemperatur 25,3—25,5°. I hele Observationsperioden, 22 Maaneder, var Middelvarmen 26° C. Om Morgenen Kl. 7 har man i Gennemsnit 22,4°, Kl. 2 Eftm. 30,3° og Kl. 9 Aften 24,4°. Det regner regelmæssigt hele Aaret rundt, og det er umuligt at paapege nogen tør Periode; dog kan der være stor Forskel fra Aar til Aar; mindst Vand falder der i Januar og Februar. Tornadoer ere meget hyppige fra Oktober til December, og der er altid megen Taage, navnlig i April Maaned. Luften er altid meget fugtig og

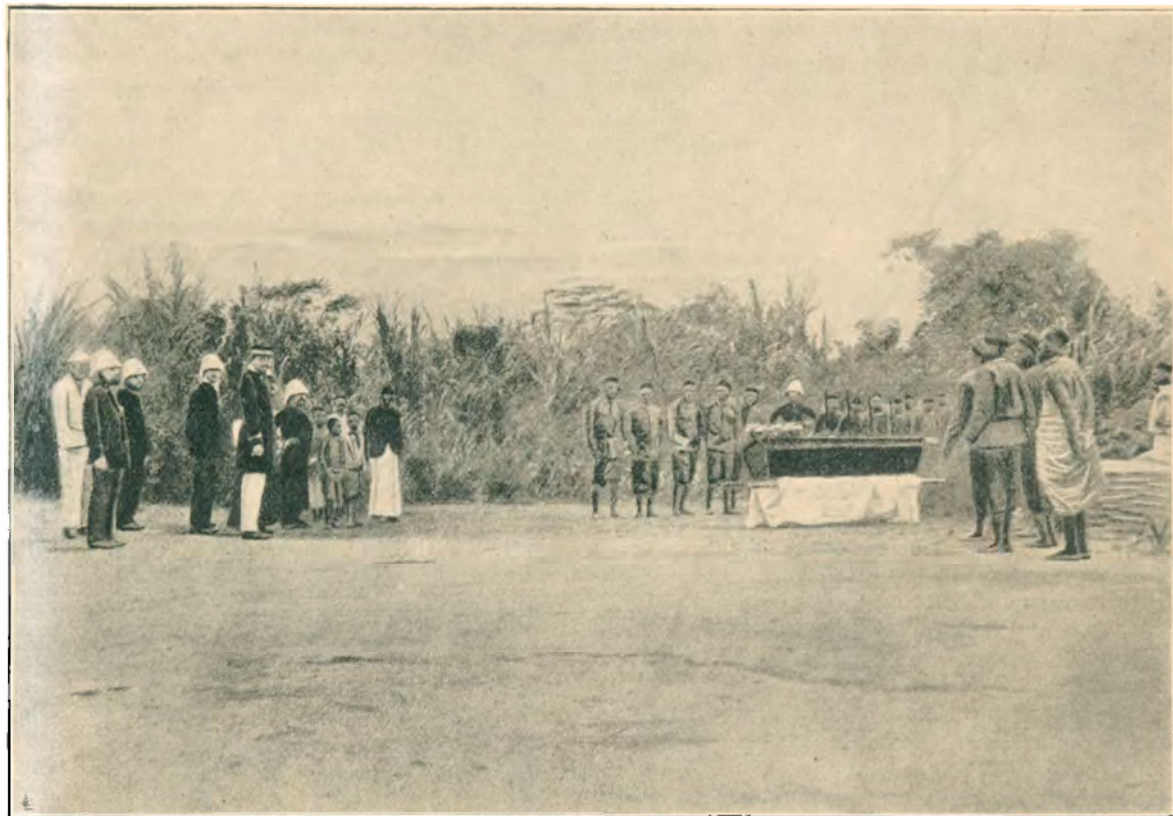
Jordbunden aldrig helt tør; blot man graver 1 Fod ned, er Jorden allevegne meget vaad. Stationen ligger usundt, og Opholdet der har i Aarenes Løb kostet mange Hvide Helbred og Liv (se f. Ex. foran Side 215 i Kmdt. Sundts Biografi); der spores dog ikke ringe Fremgang i sanitær Henseende paa Grund af de velindrettede Boliger og de gode Ernæringsforhold.

4—5 danske Mil nord for *Nouvelle Anvers* udspringer *Ngirifloden*, der løber i sydvestlig Retning gennem sumpede Skove og falder ud i Ubangi. Ved den ligger en hel Række Poster, blandt hvilke vi, foruden *Mobena*, nævne *Kutu*; de ere begge anlagte af Crone, henholdsvis i 97 og i 99.

Det følger af sig selv, at Hovedmassen af de Skandinaver, som gjorde Tjeneste i

Landet ovenfor Stanley-Pool, have besøgt Bangala-Distriktet. En Del Søkaptajner og Maskinister have haft fast Station i Nouvelle-Anvers under deres Sejlads frem og tilbage paa Øvrefloden; derimod have kun enkelte skandinaviske Officerer gjort Tjeneste, i alt Fald i længere Tid, i denne Egn. Blandt de ældre Skibsførere er det naturligvis stadig de Samme, hvis Navne ere særlig kendte heroppe, det er igen *N. E. Andersson*, *Schagerström*, *Martini* og *Hagemeister*, *Madsen*, der var stationeret her med »Stanley«, og *Duhst*, med »Ville de Gand«; blandt de ældre Mestre er det *Gustavson*, *Feddersen*, *Børglum*, *Nebelong* og *J. V. Petersen*. Blandt Officererne have foruden *Sundt*

Skandina-
ver i
Bangala.

Løjtnant Axel Börtzells Begravelse i Nouvelle-Anvers % 1894.

og *Crone* Nordmændene *W. F. J. Kielland* og *H. P. C. Blom*, Danskerne *L. C. V. Fønss* og *C. A. Baron Walléen*, gjort Tjeneste i Bangala. Desuden døde svensk Løjtnant *J. A. Börtzell* i Nouvelle-Anvers, og hans Landsmand, Løjtnant *C. F. U. Rosentvist*, som rejste derop sammen med *In de Betou*, maatte efterlades syg sammesteds, hvorpaa han gik hjem til Europa. Endelig maa vi ikke glemme den danske Læge *H. Müller*. Om disse Officerer og Doktoren lidt nærmere i kronologisk Orden:

Johan Axel Börtzell, Søn af den nuværende Hofintendant, Forstander for »Svenska Riksbankens Sedeltryckeri«, havde gennemgaaet Søkrigsskolen, var bleven Underløjtnant i Flaaden i 88 og Løjtnant i 90 og var % 93 gaaet som Løjtnant til Congo med »Eduard Bohlen«. $\frac{1}{12}$ s. A. naaede han Bangala paa Opreisen ad Floden med »Ville de Bruges« under Kapt. *Jessen*. Her kom *Lothaire* ombord med 200 Søl-

dater, og $1\frac{1}{2}$ naædes Falls. Det gjaldt om at bringe *Dhanis* Hjælp mod Araberne. Fra Falls gik det derfor strax næste Dag videre i 16 store Piroguer. $\frac{1}{4}$ 94 ankom man til Egnen øst for Kassongo, hvor Dhanis var i heftig Kamp med *Rumaliza*, og Börtzell deltog nu med Hæder i de afsluttende Begivenheder i Araberkrigen, der endte med Erobringen af *Buana Ziges Boma* og *Kabambarré*. Fra Kassongo skrev Börtzell $\frac{3}{4}$ 94 hjem, at han havde faaet Ordre til at kaartlægge forskellige Dele af Landet og til at montere en Dampbaad i Riba-Riba. Derefter fulgte Brev, dateret Nyángwe

Norsk Souslieutenant,
nuv. Kmdt. Sundt.

$\frac{10}{3}$, ifølge hvilket han skulde lede Anlægget af en ny Station der; han befandt sig glimrende. Med dette Brev fulgte 5 smaa Fotografier, som Hofintendanten venligst har overladt os og som findes spredte i Bogen. Saa erholdt Forældrene et Brevkort af $\frac{15}{8}$, og derefter ingen Efterretninger, før Meddelelsen om Sønnen Død indløb. Lint. Börtzell havde nemlig faaet Befaling til — atter med »Ville de Bruges« — at fore de to fangne Arabere *Rachid* og *Said-ben-Abedi* ned til Léo, men blev undervejs meget syg i Bumba af Hematuri; Dr. *Hinde*, som var med ombord, fik Patienten sendt videre til Bangala. Hertil ankom Börtzell $\frac{5}{6}$ 94, men døde alt næste Formiddag Kl. $8\frac{1}{2}$ og begravedes samme Dag.

Kielland var Kompagnichef i Nouvelle-Anvers i Aug. 94, da Sundt kom dertil, og fungerede senere som Distriktskommisær i Bangala i Stedet for Kmdt. *Blocteur*. Vi komme tilbage til ham længere henne.

Sundt have vi berettet udførligt om Side 215. Til norske »Morgenbladet« har han lige siden 94 sendt Breve og Beretninger om sine Oplevelser nede i Congo. Ligeledes indeholder »Det Norske Geografiske Selskabs Aarbøger« 1897-98 en Afhandling af ham, af hvilken vi alt have citeret Brudstykker. Afdøde Købmand *Scharffenberg* fortæller om Sundt

i en Afhandling i samme Tidsskrift (1895—96), at han ved sin Duelighed som Officer og sin Godhed som Menneske i Bumbaegnen havde faaet Tilnavnet: »Manden fra Himmelen, der ikke kan dræbes«.

Reserveunderløjtnant *Rosentvist* ved Kgl. Kronobergs Regemente, hjemmehørende i Alvesta, gik ud som Souslieutenant fra Anvers $\frac{1}{2}$ 96 sammen med In de Betou og Sannaes, blev syg strax paa Rejsen op ad Øvresfloden, skønt han var et tilsyneladende ualmindelig stærkt og kraftigt Menneske, og maatte bæres i Land i Nouvelle-Anvers $\frac{2}{4}$ 96. Laa saa her en Tid lang. Hjem $\frac{12}{6}$ 96.

Sekondlt. *Otto Crone* ved 4. Artilleriafdeling, Søn af Obersten, havde tilbragt 5 Aar i Nordamerika, inden han $\frac{1}{6}$ 1897 sammen med sine 3 Landsmænd *Keyper*, *Lindegaard* og *Schjølz*, som Souslieutenant drog til Centralafrika. Han beordredes til Bangala, naaede Nouvelle-Anvers i Slutningen af August og kom strax herfra, under Kommando af den elskværdige belgiske Løjtnant *Maenhout*, der i 1901 døde som Zonechef i Uerrégnen, paa Expedition til *Ngirifloden* med 150 sorte Soldater. Expeditionen foregik næsten hele Tiden pr. Kano og varede i 3 Maaneder. Paa Tilbagevejen efterlodes Crone med en belgisk Underofficer og 75 Mand for at bygge den omtalte Post *Mobena* (som vi ikke have kunnet finde paa Kaartene) og var her i 1 Aar, men maatte saa paa Grund af Mavesygdom gaa hjem til Europa i Nov. 98. 2. Gang ud med samme Grad $\frac{1}{5}$ 99, forfremmedes til Løjtnant og kom igen til Bangala og derfra atter til Ngirifloden, ved hvis Kilder han saa anlagde *Kutu*, hvor han laa i 7 Maaneder med 1 hvid Underofficer, senere med 1 hvid Intendant, og med 75 Soldater. I April 1900 hentedes han til Nouvelle-Anvers for at fungere som Chef for det 950 Mand store Bangalakompagni, hvilken Stilling han beklædte, til han efter endt 2. Terme i Apr. 1902 gik hjem til Danmark. 3. Gang er Crone gaaet ud som Kaptajn $\frac{29}{10}$ 02 og har siden været i Stanley-Falls Distriktet, først i

Svensk Souslieutenant
C. F. U. Rosentvist.

Stanleyville som Kompagnichef, dernæst siden ²³/₁₀ 03 ansat som Chef for »La Colonne mobile«, et Troppeskorps paa 300 Mand, som med vexlende Kvarterer forretter Polititjeneste og anlægger Poster rundt om i Distriktet.

Læge *Hans Müller*, Søn af tidligere Stiftsfysikus i Helsingør, gik ud ¹/₄ 98, var først ¹/₂ Aar i *Basoko*, derpaa i ³/₂ Aar Distriktslæge i *Nouvelle-Anvers*. Han indrettede der et Vaccineinstitut for Øvre-Congo. Han havde en betydelig privat Praxis og var bl. a. Læge for »S. C. A.« (Mongallaselskabet) og gjorde i denne Egenskab lange Rejser ind i det Indre mellem Congo, Ubangi og Itimbiri, besøgte ogsaa i Dec. 1901 Stanleyville. Foretog med Congostatens Understøttelse i 1902 en Studierejse i Norge, Sverige, Finland og Rusland for at undersøge Spedalskhedsspørgsmaalet og indgive Forslag til offentlige Foranstaltninger angaaende denne i Congo stærkt udbredte Sygdom. 2. Gang ud i Efteraaret 1902 og atter i Bangala.

Baron *C. A. Walléen*, Sekondlt. ved Gardehusarregimentet, gik til Congo ¹⁶/₂ 1900 som »Adjutant« (Stabssergent), forfremmedes ¹/₂ Aar efter til Souslieutenant, var en Tid lang i Mongalla, en Tid lang ved Bangalokompagniet i *Nouvelle-Anvers*. Syg hjem ⁹/₁₀ 01.

Sekondlt. *L. C. V. Fønss* ved 2. Bataillon gik ud ¹⁰/₇ 1900 sammen med sin Landsmand *Knauer*, var en Tid lang i Mongalla, en Tid lang i *Nouvelle-Anvers*. Syg hjem i Februar 1901 og atter ud. 3. Gang ud som Kaptajn i 1904.

Dansk Læge
H. Müller.

Et Par Brudstykker, som **Paa Kaut-**
vi hidsætte af nuv. Kmdl. **schukpost**
Crones Breve give en lille **i Ngiri.**
Forestilling om en Postchefs Stilling i
Bangalas »Hinter« land.

»*Kulu, Øvre-Giri, 28*/₁₀ 99. Nu har jeg allerede været 3 Uger her paa min nye Post. Den ligger eller rettere kommer til at ligge ganske nydeligt midt i Skoven med Landsbyer paa alle Sider. Palissaden er rejst, og mit Hus, som bliver flot, stort, med bred Veranda, er næsten færdigt.«

»Rejsen hertil fra *Musa* var, om jeg tør sige det, det forfærdeligste af det forfærdelige. 3 Dages Marche: 1. Dag nogenlunde. 2. Dag 12 Timer, hvoraf 6 Timer paa slibrige Træstammer, ofte mange Alen over Moradset nedenunder i Bunden af Skoven, og 6 Timer til midt paa Livet i Vand og Mudder, opfyldt af Træstammer, saa man snublede hvert Øjeblik, hvorefter vi Kl. 6 Aften ankom til Nattekvarteret. Aldrig i mit Liv har jeg været saa mørbanket før; et Under, at jeg kun fik en flygtig Feber, som var endt næste Morgen. Ikke saa heldigt gik det min Underofficer, som desværre, trods alle Anstrengelser for at frelse ham, døde af Feber 10 Dage efter Ankomsten hertil; han lagde sig med Feber om Eftermiddagen, næste Form. Kl. 11 udaandede han. Det var en stor, stærk Fyr, Underofficer i de belgiske Husarer; jeg kunde godt lide ham, det lidet, jeg kendte til ham; han havde et lille Barn og skulde giftes, naar han havde tjent de 3 Aar. Ja, saadan gaar det; det gjorde mig meget ondt. — — Jeg begravede ham saa lige ved Posten paa en smuk, fredelig Plet; som Kiste fik han sine Tæpper og sin Feltseng udenom; det var alt, hvad jeg kunde byde ham. Graven er dækket af friske Palmegrene, og jeg lavede med Guldsøm hans Navn og Dødsdato paa en Træplade.«

Dansk Lieutenant, nuv. Kmdt.
O. Crone.

Svensk Adjutant, Baron
Walléen.

»Landsbyerne her ere enorme. Alt gaar godt, og i de 20 Dage, jeg har været her, har jeg købt over 1 Ton Gummi, saa, til at begynde med, er Resultatet udmærket. — Jeg kender mine 150 Soldater, alle brave Folk, som jeg kan stole paa og som arbejde med Lyst. Endnu har jeg ikke affyret et Skud; gid det maa vare ved, og at jeg kunde bringe hele Regionen i Orden og give Indbyggerne Lyst til at arbejde uden Blodsudgydelse. Landsbyerne komme hver 2 Gange om Maaned, Chefen i Spidsen og saa c. 100 Mand, hver med en lille Kurv med Gummi. Jeg vejer saa ud for hver Enkelt og betaler med Messingstænger, Perler, Klokker, Hatte, Armringe, Kopper, Tallerkener, Klæde etc. etc., alt efter Vedkommendes Valg. — — —

»Kutu, ²⁴/₁₀ 99. — — — I denne Maaned har jeg 2 Tons Gummi, og I kunne forstaa, at det ikke er Smaating, naar I vide, at det vil sige en Nettoindtægt for Staten af 10,000 Fres., 5000 pr. Ton. Jeg venter at have hver Maaned mellem 2 og 3 Tons. Det har man ikke set før her i Distriktet, og jeg har allerede modtaget megen Ros fra mine Chefer.«

»Kutu, ²⁰/₁ 1900. — — — Nytaarsdags [Morgen fik jeg uventet Besøg paa Posten af Major Michel,

som er udsendt til Congo af den belgiske Konge for at inspicere; han har Rang med Vicegeneralguvernøren. Han var her i 3 Dage og vendte op og ned paa alt. Han havde utallige Bemærkninger at gøre; men til Slut komplimenterede han mig dog og sagde, at min Post var nydelig. Han tog et Fotografi her fra min Veranda; det var et godt Tegn, sagde hans Adjutant, en belgisk Løjtnant.« —

Crone blev senere, i Febr. 1900, en Tid lang Adjutant hos Major Michel i Nouvelle-Anvers, hvor denne udarbejdede sine Rapporter.

Befæstet Landsby ved Mongallafloden.
(Af Chapaux.)

Mongallafloden. meget frugtbare Bred talrige Bangalalandsbyer, adskilte fra selvc Floden ved de dem omgivende store Plantninger. Men ved *Mongallaflodens* Munding ophøre disse Bebyggelser, og Landet synes derefter helt op til *Umangi* ganske ubeboet. Mongallafloden udspringer omtrent ved $3\frac{1}{2}$ °s nordlige Bredde og $23\frac{1}{2}$ °s østlig Længde, løber derfra — i Almindelighed her betegnet ved Navnet *Dua* — c. 35 danske Mile næsten lige mod Vest, hvorpaa den drejer mod Sydvest for i et stærkt bugtet Løb paa c. 30 danske Mile — den er nu c. 600 M. bred — at naa Congo-floden. Dens mellemste Del og Billederne til denne bleve, som fortalt, først udforskede af Kaptajn *Schagerström* paa hans Rejse fra Banzyville til Bangala i 1892. Ikke ringe Fortjenester af Kendskabet til hele Floden har fremdeles den tyske Videnskabsmand *Franz Thonner*, som i sidste Halvaar af 1896 opholdt sig i Congo. Om hans Mongallarejse her nogle Enkeltheder:

Franz Thonners Rejse i Mongalla. I Aug. 96 gik han fra Missionsstationen *Bapoto* til *Ngali* og derfra til *Dobo* og *Ebondo*, derpaa i Kano ned ad Congo-floden til *Mongo*, saa igen herfra over *Ngali* til *Monveda*, besejlede Øvre-Dua for ad denne Vej at naa Uelléfloden, men maatte opgive denne Plan paa Grund af

Sejler man fra Nouvelle-Anvers videre op ad Congo-floden, passerer man langs den temmelig høje nordlige,

Bapotokrigere.

Tegnede af J. Olsgaard efter »Le Congo Illustré».

de Indfødtes uvenlige Optræden og sejlede saa ned ad hele Dua til *Bokapo*, gjorde en Afstikker op ad *Likema (Likame)* og naaede derpaa ad selve *Mongalla* Congo-floden. Thonner foretog denne Rejse med stor Dristighed, ene med 4—5 sorte Ledsagere, og det var da ogsaa kun med største Nød, at han ved Øvre-Dua undgik at blive myrdet og forlæret af de Indfødte i Landsbyen *Mugende*. Disse bortførte hans Bagage, og i flere Dage maatte han slakke om, inden han atter ved andre, mere velvillige Beboeres Hjælp naaede *Monveda*. Han troede alle sine Sager tabte, men blev glad overrasket ved 5 Maaneder efter sin Hjemkomst fra Congoregeringen at modtage det meste af de savnede Effekter.

Sin Rejse har Thonner skildret i en i 1898 i Dresden udkommen Bog »Im Afrikanischen Urwald«, der er forsynet med 20 Textbilleder og 87 fortrinlige Lystryk efter hans Fotografier foruden nødvendige Kaart. Med stor Elskværdighed have han og hans Forlægger tilladt os at benytte en Del af Illustrationerne.

Det er jo »S. C. A.« — »Société Anversoise du Commerce au Congo« —, der har Koncession paa Handelen paa Statens Domæner i *Mongalla* paa et Areal, der er dobbelt saa stort som Belgien. Selskabet har delt Distriktet i 5 Zoner, hver med sin Chef og hver med 3—6 Handelsstationer eller Poster. Til disse høre bl. a. *Ngali*, hvor nu dansk **Ngali**.

Den tyske Videnskabsmand og Opdagelsesrejsende Franz Thonner.

»S. C. A.«s Station Ngali.
(Efter Thonner: »Im Africanischen Urwald«.)

Løjtnant **H. C. Monveda**.
Liboko.
Hansen er an- **Dundusana**.
sat, **Monveda** **Mombongo**.
og **Liboko**. Ved Dua ligge
Statsposterne **Dundusana**
og **Mombongo**, hvor norsk
Løjtnant **H. P. C. Blom**
døde. Tæt ved *Mongallas*
Munding ligger paa Congo-
flodens højre Bred »S. C.
A.«s Hovedsta-
tion **Mobeka**,
hvor Selskabets Direktør
bor, tidligere i en Del Aar
den bekendte **Kmdt.**
Lothaire, nu **M. Bunge**.
Baade »S. C. A.«s og Sta-

tens Agenter have jo haft saare mange Bryderier med de krigerske Stammer i Bangaladistriktet. Allerede i April 89 blev Dampere »Stanley«, Kapt. *Madsen*, angreben ved Mobeka, og en Straffeexpedition paa 3—400 Soldater havde 5 Dages heftige Kampe behov for at faa Beboerne der til at falde til Føje. De senere Uroligheder i Mongalla ere i korte Træk skildrede foran Side 42—43, og man vil erindre, at Bourne, hvad enten det nu er med Rette eller Urette, beskylder Lothaire for ved sine Voldsomheder til Dels at have været Skyld i Opstandene.

Vi kunne anføre Navnene paa tre Skandinaver, der have været eller ere Agenter for

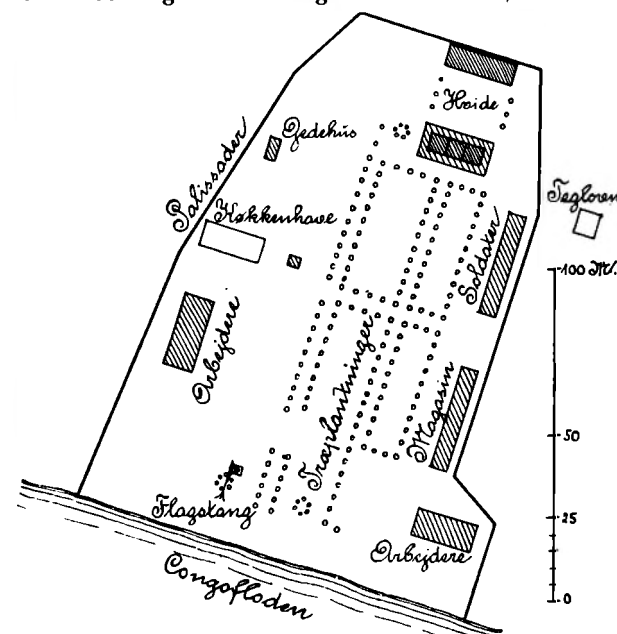
Forsamlingshus i Landsbyen Bokula ved Mongallafloden.

(Efter Thonner: »Im Africanischen Urwald«.)

Skandinaver i Mongalla. »S. C. A.«. Det er foruden Løjtnanterne *Hansen* og *Blom* Danskeren *P. Ekström*. *Hans Christian Hansen* havde gennemgaaet Sekondløjtnantskolen paa Kronborg 1892—93 og gik $\frac{2}{3}$ 96 fra Anvers til Congo sammen med *Jessen* og *Sandelin*. Efter 14 Dages Tjeneste paa Shinka afrejste han op i Landet, var tilligemed *Sandelin* meget syg af Feber i Léo, men naaede sammen med Sidstnævnte Falls i November s. A. 1 Maaned efter afmarcherede de begge mod Nordøst for at deltage i den store Dhanisexpedition, men *Sandelin* maatte vende syg om til Falls. Efter en besværlig Marche — Saar paa Benet i en Maaned — naaede *Hansen* $\frac{23}{100}$ 97 Araberstationen *Avakubi*, derefter *Kilongalunga*, saa *Irumu* $\frac{23}{100}$, saa *Tamara*. Efter Katastrofen kom han sammen med svensk Ltnt. *v. Friesendorff* og norsk Ltnt. *O. A. Lund* ned ad Aruwimi til Basoko og derfra til Bumba og Léo. *Lund* gik saa til Lac Léopold, *Friesendorff* til Équateur, hvor vi omtalte dem. *Hansen* blev i Boma,

hvor han ansattes som Chef for den militære Elevskole der. Hjem $19/1$ 99. Var $15/3$ s. A. bleven forfremmet til Lieutenant og blev nu ogsaa Officer hjemme i Danmark, hvor han forrettede Tjeneste ved 10. Regiment i Aalborg 1 Aar. 2. Gang til Congo $1/2$ 01 for »S. C. A.« med Station først i *Mobeka*, saa i *Dobo* og derefter i *Ngali*.

Sekondløjtnant i den norske Flaade *Hanno Petro Christinus Blom*, Søn af Oberstløjtnant H. Blom, gik ud som Souslieutenant $16/6$ 1900. Nedrejse ombord paa »Stanleyville«, hvor han var sammen med sine Landsmænd, Sekondløjtnanterne af Flaaden *Brandt* og *Quale*, dansk Ltnt. *Neuhausen* og svensk, dav. Underofficer *Paulin*. $9/1$ naaedes Boma, hvor man i 6—7 Uger exercerede paa Shinka. Fra *Léo* afgik man $30/8$ med »Brabant« op ad Floden til *Nouvelle-Anvers*, hvor Blom kom i Land og derpaa gjorde Tjeneste sammen med *Crone* og *Dr. Müller*, som vare meget elskværdige mod ham. $28/11$ faar han Befaling til at afgaa til en

»S. C. A.«s Handelsstation Dobo.
Efter Tegning af Ltnt. H. C. Hansen.

Anvers. $30/1$ paany med Damperen »La Lulonga«, Kapt. Schönberg, til *Mobeka* og med den lille Damper »Lothaire« op ad *Mongalla*, besøger 2. Gang *Bokula*, og naar over *Monveda* og *Liboko* $20/2$ *Dundusana*, der ligger 7 Km. ind i Landet fra Floden. Vejen derpå er storartet, gennem smuk Skov; paa Stationen er der 5 Handelsagenter. $25/2$ forflyttes Blom som Chef til Politiposten *Mombongo* ved *Dualoden*, og udfolder her megen Energi, foretager Nybygninger og arresterer bl. a. den indfødte Høvding *Magongo*, som to Gange har søgt at forgive ham. Han inspiceres af Kommandanterne *Thiébaull*, *Verdussen* og *Mardulier*, der alle udtale deres fulde Tilfredshed med hans Arbejde, men dør $2/8$ 1901 i *Mombongo* og begravnes Dagen efter i *Dundusana*. Et Par Brudstykker af hans Breve hidsattes. De vidne om hans Lyst til at udrette noget og tillige om hans Tilfredshed med Forholdene:

»Poste de police de Mombongo, $14/8$ 01. — — — Posten her liker jeg godt. Den ligger på toppen af en stor høi, ved foden af hvilken der løber en liden elv, *Kanya*, hvori man har udmærket drikkevand.

Dansk Løjtnant
H. C. Hansen.

mindre Post i *Mongallan*. Han sejler $29/11$ med »Hainaut« til *Mobeka* og derfra $1/12$ med en lille Floddamper til *Akula*. Det gaar nu i *Kano* videre op ad *Mongalla*-floden, og $4/12$ naaes *Bokula*. Men herfra hentes Blom tilbage til *Mobeka* og dirigeres nu til Militærposten *Lissala*, hvorfra han Juleaften afgaar ind i Landet med en Expedition paa 250 Mand under Distriktskommisæreren.

Man opnaar imidlertid intet Resultat og vender tilbage til *Lissala*. $5/1$ 01 sendes Blom herfra til *Bumba*, men allerede et Par Uger efter atter til *Nouvelle-*

Norsk Lieutenant H. P. C. Blom.
† i *Mombongo* $2/8$ 1901.

Vi bader også dernede om eftermiddagen ved 5tiden, da solen ikke er for sterk. Der findes ingen krokodiller i den eller nogetsomhelst skadeligt dyr. Rundt om posten strækker sig svære skove; men her er ryddet på alle kanter i en afstand af 100 m. På forsiden, hvor elven flyder, er der ryddet helt ned til denne, d. v. s. c. 700 m. Af plantager findes mais, ris, yams, søde poteter og jordnødder. Selve posten er omgivet af en sterk palissade og har to forsvarstårne. — — Forøvrigt lever vi udmærket her. Omtrent hver dag bringer de indfødte antiloper til posten. En antilope på en spædkalvs størrelse betales med 2 à 3 favne tøi (2.40—3.00 frcs.), hvilket må kaldes meget godt kjøb. Nede i elven findes fisk og ræker (Rejer), og de indfødte bringer heraf et par gange i ugen. En meget væsentlig ting mangler dog, nemlig en god kjøkkenhave. Der er en; men det er svært lidet, som vil gro i den, da jorden er meget sandholdig. — — Som I ser, lider jeg ingen nød, og hvad der er en væsentlig ting her i Congo, jeg har nok af arbejde at udføre. Tiden flyver da også som en vind af gårde. Det er jo allerede 10 måneder siden, jeg forlod Europa. — —

Ltnt. H. P. C. Bloms Grav i Dundusana.
Graven til venstre.
(Orig. tilh. den Afdødes Fader, Oberstlt. Blom.)

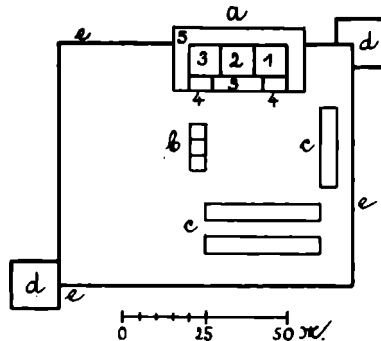
jeg tiden til at kartlægge elven herfra og op til bredden 2 timer fra Mombongo. Alt står vel til, og jeg er fornøiet med min bestilling. — — Når jeg kommer tilbage, begynder jeg konstruktionen af posten. Jeg har nemlig nu fået min fulde styrke, 100 soldater, at arbejde med. Det er forresten for galt, at man har reduceret styrken så meget. Med 200 mand kunde jeg spille mester, men med 100 kan man ikke engang foretage en marsch på 1 dag i den farlige retning uden stor risico. — —

Der er altsaa meget usikre Forhold her paa Grænsen af Budjalandet, og undertiden rømmes de mest udsatte Poster.

»Mombongo, 20/1 01 (7 Dage før Bloms Død). — — — Jeg skal nok også flytte snart, tror jeg. Forbistret også; netop nu, da jeg efter meget slid og slæb har fået arrangeret en splendid plantage og netop har gjort alle forberedelser til at ombygge posten selv (hugget tømmer, tagdækning o. s. v.), kommer der et brev dumpende ned fra månen: » — — Cessez tous les travaux indispensables parceque votre poste sera bientôt levé!« Jo, det er nydeligt! Nu skal man altså have gjort alt det arbejde for intet. — — Nu ja, det får være, som det vil; forandring fryder jo bestandig. — — I slutningen af forrige måned havde jeg en bra tur tilvands, da jeg kartlagde elven. Det er ganske morsomt at fare i de små kanoer på floderne; men det er bestandig den samme udsigt: hængende bambus og palmer på to sider, og i midten vandet. Skov, skov! Her er ikke andet end skov og sumper. Langs elven er der ikke engang jord nok til at bygge huser for de indfødte, der af den grund stabler sine elendige hytter op på høie pinder. — — —

Ltnt. Blom skildres som en beskedn og elskværdig, fin og nobel Karakter, stærk og modig. I 1899 havde han i Hjemmet under en Kuldsejling med en Baad med stor Aandsnærværelse reddet en Kammerat, der ikke kunde svømme og som han i en Baad fulgte over Tønsberg Fjord.

»Dundusana, 25/1 01. Jeg slog følge hertil med en vaccinator (Dr. Müller?), som har været hos mig i Mombongo og som nu reiser til Nouvelle-Anvers efter at have vaccineret posten. På samme tid benytter

Politiposten Mombongo ved Duafloeden.

a. Postchefens Hus, b. Køkken,
c. Soldaterhytter, d. Forsvarstårn,
e. Palissader.

1. Chefens Værelse, 2. Spisestue,
3. Kontor, 4. Magasin, 5. Veranda.
Efter Tegning af Lt. H. P. C. Blom.

Poul Ekström havde været ansat ved Assurancevæsenet i 6 Aar, inden han $\frac{2}{10}$ 1902 gik ud for »S. C. A.«. Han var ansat i Dobo, men kunde ikke taale Klimaet og kom alt $\frac{20}{1}$ 03 syg hjem til Danmark.

Ovenfor Mongallaflodens Munding er Vegetationen i Land endnu yppigere end nogensinde længere nede; Krat med tykt Løv bedækker overalt Bredderne for-
neden, medens de sammenslyngede Lianer, der hænge ned fra de høje Træer
bagved, danne en tæt grøn Væg, saa langt Øjet rækker, prydet hist og her med

**Congo-
floden
mellem**

Indgang til en Bangalalandsby ved Bogolo ved Likema (Likame)floden.
(Efter Thonner: »Im Africanischen Urwald«.)

de sædvanlige hvide eller røde Blomster. Paa begge Sider træffer man, jo længere man kommer Øst paa, flere og flere Stationer, mindre Poster, Missioner og Faktorer, blandt hvilke vi ville nævne nogle af de vigtigste eller mest bekendte.

**Mongalla
og
Itimbiri.**

Den første større Station er Uddannelseslejren *Umangi*, der ligger i Bapotoernes Land eller *Upoto* oppe paa et lille Plateau, kun en 100 M. fra Floden, og som navnlig blev udvidet og bragt i pyntelig Stand af afdøde Kmdt. *de la Kéthulle de Ryhove*; her ligger dansk Løjtnant *L. V. L. Selchau-Hansen* begravet. I Poolen ved *Umangi* ligger paa Sydbredden Faktoret *Lié*, ved hvilket dansk Løjtnant *A. F. D. Kollek* har fundet sit sidste Hvilested. Lidt længere henne i Bapotolandet har man i Bumbapoolen

**Umangi.
Lié.**

»S. A. B.«s Faktori Lié.
(Fot. tilh. Kapt. Søndergaard.)

fra Léopoldville opefter; Bumba er bygget paa en lav Strandbred midt i en Landsby paa c. $\frac{1}{2}$ dansk Miles Længde; paa Kirkegaarden her ligger Ltnt. *Kielland*.

Desuden findes spredte paa begge Flodbredder lige fra Ukaturaka til Bumba en Mængde af *Scheutmissionærernes* Poster; deres Hovedstation ligger ved Umangi og bærer det særlige Navn *Cottignies-Saint Pierre*.

Om de Skandinaver, hvis Grave findes paa den her omtalte Strækning kunne vi berette:

Skandinaver i Upoto og Budja. Maskinmester *Nestor Alexanderson* gik ud $\frac{1}{2}$ 92, var hos Lindholm-Kurtzhals paa »Ville de Gand« og senere i »A. I. A.«, men døde af Hematuri i Upoto $\frac{10}{11}$ 93.

Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset *Albert Frantz Domenik Kollek*, Søn af tidl. Slagteribestyrer K., født i Randers, havde gennemgaaet Jesuiterkollegiets Skole i Ordrup, hvor han var Nr: 1 blandt Eleverne, havde saa studeret Ingeniørvæsen i 4 Aar i Hannover, rejste i $1\frac{1}{2}$ Aar, blev Soldat og gik til Congo, hovedsageligt for at kunne hjælpe sin gamle Fader, der havde sat alle sine Spareskillinger ind paa Sønnens Opdragelse. Han forlod Anvers $\frac{7}{12}$ 97 sammen med de danske Løjtnanter *H. C. G. Eriksen*, *H. R. Petersen* og svensk Ltnt. *Lundquist*. Han skrev hjem fra Boma og Léo og befandt sig da glimrende, afgik fra Léo opefter med »Stanley«. Om hans Død berettede Eriksen senere: » $\frac{11}{12}$ kom Kollek efter Middagen ind i Kahytten til Eriksen, der laa syg, sagde at han havde Hovedpine og lagde sig. Han havde Feber, frøs og var urolig, og Eriksen maatte love at skrive hjem, hvis han skulde dø.

først de engelske Baptisters Missionsstation

Bapoto. *Bapoto* eller *Upoto*, som den hyppigst kaldes, og paa hvis Kirkegaard norsk Maskinmester *N. Alexanderson*

Lissala. hviler, derefter Militærposten

Mongo. *Lissala*, der huser svensk Løjtnant *F. B. Fahlanders* Grav; *Lissala* har spillet en vis Rolle som Udgangspunkt for talrige Expeditioner under Mongalla- og Budjaurolighederne. Fra *Mongo* fører Vejen ind over Ngali til »S. C. A.«s Handelsstationer. Atter længere Øst paa ligger dette Selskabs Hovedstation i *Budjalandet*,

Dobo. *Dobo*, netop paa det bredeste Sted af hele Congofloden; her var det, at Kaptajn Ussing jordede sin Skolekammerat, Premierløjtnant *G. A. J. Tvermoes*. Endelig nævne vi den vigtige

Bumba. Station *Bumba*, Endestationen for de store Floddampers Fart

Dansk Løjtnant A. F. D. Kolleks
Grav i Lié.

Tegnet af afd. Kmdt. H. C. G. Eriksen $\frac{7}{12}$ 1901.

Natten forløb godt, om Morgenen havde han det bedre; men om Eftermiddagen Kl. 2 tabte han Bevidstheden og udaandede stille Kl. 4³/₄. Næste Nat, Søndag 1³/₂, afsejlede Dampere Kl. 3 for at naa Lié, hvor Kollek begravdes; Lundquists Detachment skød over Graven.

Dansk Lieutenant
G. A. J. Tvermoes.

† paa Øvre-Congo ombord paa Dampere-
ren »Ville de Bruges« den 17. Marts 98,
begravet i N'Dobo.

Dansk Souslieutenant
L. V. L. Selchau-Hansen.

† ombord paa »Stanley« ved Nouvelle-
Anvers 20/11 98, begravet i Umangi.

jeg ikke forstod, og faldt saa i en Døs. Saaledes laa han stille og roligt til henad Kl. 8¹/₄, da han døde. Han led ikke det

Skandinaver i Congo.

Forhv. Underløjtnant ved det svenske Train *Frederik Birger Fahlander*, Søn af Bankdirektøren i Örmkötelsvik, gik ud 9/8 sammen med norsk Ltnt. *Halling* og Danskerne *Aage Holm*, *Bryde*, *Tandrup* og *Gamst-Petersen* (se Side 265). De følges ad op ad Floden; men i Lissala maa Fahlander sendes syg i Land 1¹/₈ og dør her af Feber 9/8, 3 Maaneder efter Afrejsen fra Europa. Ltnt. *von Horn*, 2. Regimentsadjutant ved Livgarden til Hest, skriver om ham: »Jag var kamrat med Fahlander såväl på regementet som på krigsskolan og utexaminerades derifrån samtidigt med honom. — — — Han var en hjertans snäll og godhjerlad menniske, en god kamrat och en dugtig militär.«

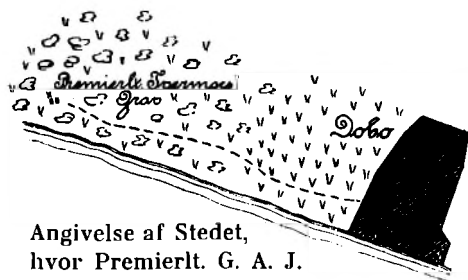
Premierløjtnant *Gustav Anker Jacob Tvermoes* ved 3. Dragonregiment, Søn af afdøde Generalløjtnant Tvermoes, hørte, som vi vide, til Rejseselskabet af 9/1 98 og gik 2¹/₂ op ad Floden med »Ville de Bruges«, Kapt. *Ussing*, der skildrer hans Død saaledes: »Han gik ombord i Léo, rask og fornøjet, og var saa at sige ikke syg indtil Dagen før sin Død. Som oftest opholdt han sig henne hos mig, enten paa Kommandobroen eller i min Kahyt; vi havde jo mange fælles Bekendtskaber hjemme: jeg gik i Klasse med hans ældre Broder i Metropolitan-skolen. Om Morgenen den 17. Marts kom han hen til mig, sagde, at han var snavs til Pas og vilde gaa til Køjs, tog Chinin, lagde sig, men var atter paa Benene Kl. 11, spiste lidt og drak 1/2 Flaske Champagne med mig og var ej mere syg end, at han skød flere Skud efter nogle Ænder og Maager. Lidt efter Middag fik han imidlertid Feber og gik igen til Køjs for ej at komme op mere. Kl. 4 var Feberen gaet op til 39°, og jeg begyndte at blive noget bange, da jeg aldrig havde set en Feber stige saa hurtigt. Jeg gav ham en Indsprøjtning af Chinin og, hvad der ellers var nødvendigt i Øjeblikket. Det var meget daarligt Vejr, og jeg var nødt til at være paa Broen selv, men satte to svenske Underofficerer til at vaage over ham. Kl. 5¹/₂ blev der kaldt paa mig; Feberen var da 40°. Han fik endnu en Indsprøjtning; men jeg kunde se, at der var intet Haab. Han vendte sig halvt om i Køjen, sagde noget, som

Norsk Maskinist
N. Alexanderson.
† i Upoto 10/11 93.

Svensk Souslieutenant
F. B. Fahlander.
† i Lissala 9/8 98.

Angivelse af Stedet,
hvor Premierlt. G. A. J.
Tvermoes ligger begravet
(400 M. vest for Dobo).

(Efter Tegning af Ltnt. H. C. Hansen.)

mindste og sagde ikke et Ord i de sidste 3 Timer. Jeg løb ind til *N'Dobo* om Aftenen for at begrave ham. Jeg valgte selv hans Gravsted, en smuk, rolig Plads i Skoven, ikke i selve Stationen; jeg syntes, han laa fredeligere mellem Palmer og Akacier. Den 18. om Morgenen begravede jeg ham der med militær Hønnør. Paa min Nedrejse fra Stanley-Falls satte jeg et Kors med hans Navn paa hans Grav, som jeg lod indhegne med Banantræer.◊

Dansk Congounderofficer.
Sergent J. C. Guldborg-Jensen.

Sekondløjtnant *Lauritz Vilhelm Ludvig Selchau-Hansen*, Søn af den tidligere Forpagter paa Saltø i Sydsjælland, gik ud $\frac{9}{10}$ 98. Han blev syg ombord paa »Stanley« ud for Irébu. Da man passerede Nouvelle-Anvers, var hans Tilstand dog ikke foruroligende; men 28^{11} indtraadte der Kuldegysninger, og 30^{11} døde han Kl. $10\frac{1}{2}$ Morgen efter at have ligget flere Timer i stille Vildelse, forgæves plejet med største Omhu af dansk Ltnt. Rosendahl. Han begravedes i Umangi $\frac{1}{12}$ Kl. $11\frac{1}{2}$ Formiddag. Kapt. *v. Irgens-Bergh* paastaar, at Selchau-Hansen ikke havde været forsigtig paa sine Jagtture og navnlig havde bevæget sig oftere i Solen med kun en lille Kasket paa Hovedet. *Crone* besøgte hans Grav i Nov. 1902; den var da holdt meget smukt vedlige.

Om *Kielland* ville vi fortælle i næste Kapitel, naar vi komme til

Skuepladsen for den Kamp, i hvilken han ofrede Livet.

Ogsaa en dansk Underofficer har besøgt denne Del af Øvrefloden:

Sergent *J. C. Guldborg-Jensen* af 20. Bataillon gik, sammen med Løjtnanterne Tvermoes og Bendixen, fra Léopoldville ombord paa »Ville de Bruges« op ad Floden. Han skulde til Umangi. Allerede paa Karavanvejen havde han været stærkt angreben af Feber, var meget syg i Léo og maatte efter kun 1 Maanedes Ophold i Umangi gaa ned til Kysten. Han kom igen ombord i »Ville de Bruges«, hvor han traf svensk Ltnt. *Hjertén*, ligeledes syg og paa Hjemrejse, i Inkissi mødte han dansk Ltnt. *R. Andersen*, der syg vendte om med ham, i Matadi traf han Kmdt. *Jenssen-Tusch* paa Oprejse og Dr. *Müller*. I Boma fik han Ordre til med første Oceandamper at forlade Congo og naaede i Juni 98 atter Europa. Nu i Aarhus.

Parti af Bumba $\frac{24}{6}$ 1898.
Efter Haandskitse af Ltnt S. Tandrup.

Bumba.
Tegnet af J. Ølsgaard, efter »Voyage au Congo«.

NIENDE AFSNIT.

SKILDRINGER

FRA

UELLE OG NILDISTRIKTET.

EFTER VORE CONGOFARERES BREVE OG DAGBØGER.

•

Itimbirifloden. De katolske Congomissioner og deres sidste Installationer. Djabbir. Bomu-Uerré.

Belgiske Congoofficerer paa tidlig Morgenridetur paa Mule.
(Fot. tilh. Kapt. Ussing.)

I TIMBIRI eller *Rubifloden* udspringer under omtrent $2\frac{1}{2}$ °s nordlige Bredde, 26°s østlig Længde i Nærheden af **Itimbiri** Aruwimifloden og løber **eller Rubifloden.** Vest paa, til den falder ud i Congo-floden ved *Itembo*, mellem *Malema* og *Yanka*. Hele Flodens Længde er omtrent 60 danske Mil; midt i sit Løb optager den i venstre Bred den lille Biflod *Likati*, der udspringer samme Sted som *Mongallafloden*. Itimbiri danner ved sit Udløb et Delta, af hvilket den østlige Gren er fuldstændig passabel for Skibene, medens den vestlige er spærret af

vældigt Græs omtrent 800 M. fra Congo-floden. Forøvrigt er det i det hele ikke altid saa overordentlig meget bevendt med Itimbiris Sejlbarhed. Kmdt. *Jenssen-Tusch* brugte saaledes i Maj 1898 hele 9 Dage om i Damper og Baad at tilbagelægge de 150 Km. fra Congo-floden op til *Itembo*. Hans Dagbog oplyser herom følgende:

»Ombord paa »*Princesse Clémentine*«, 28/5 1898: — — Omtrent Kl. 8 Form. forlode vi Congo-floden og drejede op ad *Itimbiri*, som et langt Stykke har en Bredde af 2—300 M. Vi trænge altsaa nu ind i selve de store Skoves Region. Terrainet her er ikke længer fladt; det hæver sig paa begge Bredder, og mange Steder er der høje Skrænter. Vi saa mange Kanoer med fiskende Indfødte, og det var morsomt at iagttage, hvorledes de satte deres Net ud: i hver Baad var der 3 Mand; paa et givet Tegn sprang 2 af dem paa een Gang i Vandet med Nettet og dykkede ned for at anbringe det i den rigtige Stilling, i Almindelighed meget fornuftigt ved Mundingen af Smaafloeder eller Bække.«

»Vi anløb *Yanka* og endte i *Mowenghé* paa venstre Bred. Befolkningen her har været meget fjendtligsindet mod de Hvide; endnu for 1½ Aar siden angreb den den sidstnævnte Station. **Mowenghé.** Denne, der er Statsstation, er omgivet af en Slags Palissadering af høje Stænger. En gammel engelsk Malmkanon fra 1799 med Kong Georgs Navnetræk og Indskriften »Hony soit qui mal y pense« var kørt op ved en af Bygningerne; den kunde særdeles godt bruges til Kardæsker. — — —

»Vandstanden er for Tiden meget lav, Damperen, som, fuldt lastet, stikker 3½ Fod, stødte adskillige Gange paa Sandbanker. — — Hele Ladningen blev derfor sat i Land i *Mowenghé*; det var ikke mindre end 900 Sække à 35 Kilo Stkt., d. v. s. hver Sæk har den Vægt, som en Portør almindeligt bærer.«

Næste Dag løb »Princesse Clémentine« trods lossen Ladning Kl. 4½ Efterm. udfor Landsbyen *Bokolo* paa en stor Træstamme, af hvilken en Gren trængte ind i det forreste Rum, der fyldtes med Vand. Forgæves blev der bakket og drejet og hamret paa Træstammen; den sad saa fast i Siden paa Skibet, at den fulgte med, naar man gik baglænds. Forgæves arbejdede Kaptajnen hele Natten i det nævnte Rum i Vand til midt paa Livet, alle Soldaterne sattes i Land og halede i Jerntove. Hele Dagen den 25. og næste Nat hengik med at save Trægrenen over; men det lykkedes først den 26. Kl. 11 Form. at faa Bugt med den; thi den var haard som Sten som alt Træ, der i længere

Tid har ligget i Vandet. Damperen sattes nu paa Grund, og man tog ivrigt fat paa at udbedre Skaden,

Mandungu. medens Passagererne sendtes i Baade videre til Posten *Mandungu*, hvor de modtoges med umaadelig Venlighed af Kmdt. *Perpiniaux*.

»*Mandungu*, 27/6 1898: — — Kommandanten er den elskværdigste Belgier, jeg endnu har truffet paa, i høj Grad gæstfri og imødekommende. Stationen har 10 Beboelseshuse, hvoraf 4 til Hvide, Køkken o. s. v. og en udmærket Køkkenhave med Bønner, Kartofler, Kaal, Selleri, Ærter, Salat og andre Sager. Til Middag, Kl. 7, fik vi de dejligste Vildænder og en udmærket »Boeuf« af Geder.«

»*Mandungu*, 29/6: Ogsaa denne Egn er beboet af meget krigerske Stammer, og hvert Øjeblik er der Sammenstød. Ikke længe før vor Ankomst var

Lille Post ved en Flodbred i Øvre-Congo.
Tegnet af J. Ølsgaard efter »La Belgique Coloniale«.

en Høvding bleven saaret af sine egne Folk og en Soldat, der ledsagede ham, bleven dræbt, fordi Høvdingen vilde skaffe Levnetsmidler til Stationen. — — — Idag afrejste *Engh* med 2 Pelotoner.«

»»*Princesse Clémentine*«, 31/6: Kl. 9 afrejste Resten af Kompagniet. Ltnt. *Lengrand* og jeg delte en Pirogue. Vi lavede en kold Middag af Sild, Sardinier, Kyllinger, Chokolade, Kaffe og Absinth. Baadfolkene hang brillant i, og allerede Kl. 4¼ vare vi ved det næste Kvarter. Dette var meget interessant: 200 forhenværende Soldater havde her nedsat sig med Koner og Børn. Husene vare byggede paa samme Maade som Europæernes i denne Del af Landet. Det hele saa hyggeligt og godt ud, og de gamle Soldater vare meget glade ved os. Cheferne bragte os udmærket Malafu, røg Pibe og fortalte Historier fra deres Soldatertid. Det var min første Middag paa egentlig Feltfod, og den var unægteligt fortrinlig: Hønsekødssuppe, Lobeskows, »Beefsteak á l'Américaine« af en Ged med Salat i Mayonnaise. Men om Natten var der stor Staahej. Neppe vare vi nemlig, efter Nydelsen af en Rødvinstoddy, komne Seng, før Masser af Moskitoer summiede os om Ørene; vi maatte op igen og hænge Moskitonetten op. Da dette saa var gjort, kom Rotterne og forstyrrede os. — — —

Ibembo ligger paa *Itimbiris* højre Bred, ved Grænsen for Flodens Sejlbarhed, ogsaa *Ibembo*. ved Højvande. Det er paa en Maade Grænsestationen mellem Bangala- og

Uellédistriktet. Omgivelserne ere Skove og Sumpe og Forholdene ikke sunde, navnlig, da Vandet er saa slet, at det altid maa koges, før det nydes.

Et sørgeligt Minde knytter sig for Skandinaverne til *Mowenghé*; thi her var det, at norsk Løjtnant *W. F. J. Kielland* lille Juleaften 1894 saaredes dødeligt i en Kamp med de Indfødte.

Premierløjtnant i Ingeniørkorpsset *Wilhelm Frantz Joseph Kielland*, Søn af Overingeniøren ved de norske Statsbaneanlæg Alfr. Kielland, forlod ^{9/11} 1893 Anvers og var, som anført Side 497 og 98, ansat i Bangala under Kmdt. *Blocteur*. Om Kiellands Død har Tyskeren Hr. *W. Langheld*, der ledsagede ham paa Expeditionen, venligst i Brev meddelt os følgende:

**Norsk
Løjtnant
Kiellands
Død.**

»Ltnt. *Kielland* faldt ^{29/12} 94 ved *Mowenghé* ved *Itimbirifloden*, tæt ved dennes Udløb i Congo-floden. Congostaten havde planlagt en Straffeexpedition mod Indbyggerne i denne meget fjendtligsindede Landsby, og ankom Expeditionen dertil, under Kommando af Kmdt. *Blocteur*, nævnte Eftermiddag. *Kielland* sendtes ud paa Rekognoscering med mig og 50 Bangalasoldater. Trods min Advarsel om ikke at rykke saa hurtigt frem lod han sig ikke holde tilbage; vi faldt i et Baghold og blev omringede af Negrene. Desværre holdt heller ikke alle Soldaterne Stand. I Fægningen, Mand mod Mand, fik *Kielland* en Lans i Underlivet og samtidigt en vild Kugte fra en af vore egne Soldater i Ryggen. Jeg selv bragte ham, der endnu kunde gaa, i Sikkerhed og gav ham 2 Mand til at føre ham tilbage til Damperen, da jeg med Soldaterne maatte slaa Fjenderne ordentligt tilbage, hvad der ogsaa lykkedes. Imidlertid døde *Kielland* trods al Pleje Kl. 10^{3/4} om Aftenen ombord paa »Ville de Bruges« og begravedes den følgende Dag med militære Æresbevisninger i *Bumba*. Lige til sin Død var han ved klar Bevidsthed og meddelte ogsaa den tilstedeværende danske Kaptajn *Jessen* sin sidste Villie. *Kielland* var en tapper Soldat og et udmærket Menneske, en udmærket Ven. Ære være hans Minde!«

Vi ere i Besiddelse af en anden og udførligere Fremstilling af denne Begivenhed. Kmdt. *Sundt* skriver nemlig hjem saaledes i Brev, dateret *Bumba* ^{17/6} 1895:

»Søndag den 23. Kl. 8 Morgen gik begge Damperne — »Ville de Bruges«, Kapt. *Jessen*, »Ville de Gand«, Kapt. *Lindholm* — op ad Floden. Ombord i »Ville de Bruges« befandt sig: Kmdt. *Blocteur*, Ltnterne *Titeux* og *Kielland*, Dr. *van Campenhout* og Agenten *Langheld*, en Tysker, sammen med hvem jeg havde haft Kahyt herud fra Europa, samt ca. 130 Mand. Ombord i »Ville de Gand« var kun jeg og mine Folk, omtrent 50 Mand. Kl. 4^{1/2} Eftm. naaede vi *Mowenghé*, der ligger paa høire Side af Floden, naar man kommer Syd fra.«

»Jeg havde Ordre til at overtage høire Fløi med mine Folk, og vi lagde derfor til lige i Agterenden af »Ville de Bruges«. Bredden er her meget smal, c. 10 M., og Landet stiger derpaa pludselig til en Høide af c. 10 M. Kammene af denne Skrænt, bevoxet med høit Græs, viste sig at være stærkt besat af de Indfødte, bevæbnede med Geværer og Landser. Et Par Kanoner vilde her været af en glimrende Virkning; men desværre ved Senhed i Transporten var disse endnu ikke naaet frem.«

»Det varede nu ikke mange Öieblikke, inden alle Mand var udskibede, og efter en hurtig Ordning gik Attaquen lös omtrent samtidig, under en Regler af Kugler og Spyd. Mine Matamatambaer havde, før jeg tænkte mig om, taget den fjendtlige Stilling med Bajonetten og drevet hver Sjæl ud af den. De vilde nu fortsætte. Men jeg mærkede en Standsning af Fægningen paa venstre Fløi og holdt dem derfor tilbage.«

»Grunden til denne Standsning var, at Bangalaerne, som man indtil da havde betragtet som

Norsk Lieutenant
W. F. S. Kielland.

Dødeligt saaret i Kampen ved *Mowenghé* den ^{29/12} 1894 og død ombord paa Damperen »Ville de Bruges« ved Yanka samme Aften, begravet i *Bumba* næste Dag.

uimodstaaelige Soldater, viste sig at være nogle feige Knegte. Kielland og Titeux havde nemlig faaet Ordre til at angribe med disse; men idet de kommer næsten op til Højdekammen, tager Rædselen for Mowenghéernes Kampskrig, som forresten er afskyelige, og deres med grimme Masker udstyrede Fetschører, som de har stillet foran, Bangalaerne, og ladende sin Officer og Underbefal i Stikken tager de en hurtig Flugt mod Skibet.«

»Kielland, der har været blandt de første oppe paa Kammen, blev da omringet og fik sine Banesaar, to Landsestik i Underlivet. En Underofficer og to Korporaler faldt ved Siden af ham.«

»Titeux og Langheld, der ikke var naaet saa langt frem, blev optaget af Resten af Kommissærens Folk, der netop rykkede op og drev Fjenden ud af Stillingen efter et glimrende Angreb.«

»Kielland blev øieblikkelig baaret ombord og taget under Lægebehandling.« — —

» — — Ombord i »Ville de Bruges« kunde Lægen kun sige mig, at han havde lidet eller intet Haab. Saarene var for alvorlige. Kielland var imidlertid ved fuld Bevidsthed, og jeg fik Tilladelse til at gaa ind til ham, og jeg forblev nu der, indtil han udaandede ved 11 Tiden. Han var saagodtsom hele Tiden ved Bevidsthed, men uden Smerte, sagde han. Han ventede Døden, fattet og rolig som en brav Soldat. Hans sidste Hilsen har jeg frembaaret til hans Fader. Kielland kjendte jeg ikke hjemmefra; men jeg havde i Congo lært ham at kjende som en ualmindelig dygtig Officer og som en sjelden Kamerat.«

»Den 24. — Juleaften altsaa — gik vi til Bumba for at begrave Kielland. Begravelsen foregik under megen Høitidelighed Kl. 2 Eftm. — — Kommissær Blocteur holdt, stærkt bevæget, en Tale, i hvilken han skildrede Kiellands sjeldne Egenskaber som Soldat og som Kamerat og beklagede dybt det store Tab, Staten lider ved at miste ham.«

»Kiellands Grav har jeg efter bedste Evne arrangeret her. Den er muret af vakker Mursten, lavet her i Bumba, har et Kors med Inskription og et udmærket smukt Hegn af tropiske Planter.«

Har man maaske med Rette bebrejdet Belgierne, at de have søgt at forhindre andre Nationers Undersaatter fra at opnaa merkantile Resultater i Congo, saa ere de tolerante nok paa det religiøse Omraade. Alle christne Troesbenedelser have haft fri Adgang til Landet, og baade protestantiske og katolske Missionærer have i udstrakt Grad fundet Støtte og Hjælp af Congostaten. Protestanterne mødte jo imidlertid først — kun Kardinal *Lavigeries* franske Hvide Fædre kom omtrent samtidigt med dem til Tanganika —, og det varede hele 10 Aar, inden Belgierne i 1888 toge fat paa denne Sag; men siden den Tid er der ogsaa arbejdet særdeles ihærdigt fra alle Katolikernes Side, og ikke alene have de nedsat sig i alle de Egne, hvor Protestanterne ikke have virket, men de have bygget Poster i Nabolaget af hver protestantisk Mission. Der kan ikke være to Meninger om, at med Hensyn til Christningen af de Indfødte og for Christendommens Værdigheds Skyld vilde det have været bedre om een christen Religion, enten Katolikkerne eller Protestanterne og blandt disse Sidste helst en og samme Sekt, havde faaet Lov til at arbejde i Fristaten. En Konkurrence som den, der nu er etableret mellem navnlig engelske og belgiske Missionærer kan, selv om eller rettere maaske netop fordi den ansporer til forøget Nidkærhed, let føre til kedelige Stridigheder. Har man dog ikke i Uganda, i Tysk-Øst-Afrika, set saadanne Stridigheder endog udarte til blodig Kamp mellem Katolikker og Protestanter. Negrene ere ikke saa dumme, at de ikke snart opdage Uoverensstemmelsen med de forskellige Lærer og Rivaliseringen mellem deres Forkyndere, og det bringer blot de i Forvejen til Lumskerier vel anlagte Sorte til ofte at spille under Dække med begge Parter, hvad der absolut hverken beforder Udbredelsen af Christendom eller Respekten for de Hvide overhovedet.

Om nu Katolikkerne eller Protestanterne have opnaaet de største Resultater med

**De katolske
Congomis-
sioner og
deres sidste
Installa-
tioner.**

Hensyn til Omvendelsen af de Indfødte, er det jo, navnlig paa Afstand, umuligt at danne sig nogen Mening. Begge lade de til at hævde at have haft mest Held med sig. Det er i saa Henseende særdeles interessant at læse en Række Artikler af den belgiske Pater A. *Simpelaere* af Redemptoristernes Orden, i »Le Mouvement Antiesclavagiste« for 1902, i hvilke Forfatteren under en Anmeldelse af *Bentleys* »Pioneering on the Congo«, udkommen i 1900, paastaar, at denne Bog just ikke kan berette om store Resultater for de protestantiske Missionærer. Det kan ikke nægtes, at de af Bentley anførte Tal — f. Ex. for hans egen Missions, de engelske Baptisters Vedkommende i 22 Aar tilsammen 244 døbte Negere eller 25 for hver større Missionsstation, i Gennemsnit 2 for hver udsendt Missionær — just

Katolsk Procession i Tongerlo-St. Norbert.
(«Le Mouvement des Missions Catholiques au Congo» 1903.)

ikke virke overvældende; i alt Fald ere disse Tal adskilligt lavere end Tallene paa de af Katolikerne efter Sigende i Tusindvis udførte Daabshandlinger. Men her kunde det jo tænkes, at Protestanterne stillede ganske andre Fordringer for Adgangen til Daaben end Katolikerne. Ogsaa med Hensyn til de Tusinder af Børn, som de to Troesbekendelser siges at undervise i deres Skoler eller Børnehjem, ere de af Katolikerne angivne Tal langt de overvejende. Men det er lige saa lidt her muligt uden nærmere Kendskab til Tingene og uden grundig Undersøgelse paa Stedet at fælde nogensomhelst Dom. Kun skulle vi, Sandheden tro, bemærke, at, saa underligt det kan lyde, have vi i de Breve og Meddelelser, vi have læst fra Skandinaver dernede, fundet flere Udtalelser til Gunst for de katolske end for de engelske protestantiske Missionærer; heller ikke disse Vidnesbyrd, der hidrøre

Monseigneur Roelens
af de franske Hvide Fædres
Orden.
Apostolsk Vikar for Øvre-
Congo.
(Efter «Le Mouvement
Antiesclavagiste» 1899.)

Monseigneur Van Ronslé
af Scheuts Missionærer.
Apostolsk Vikar for Belgisk
Congo.
(Efter «Oeuvre des Missions
Catholiques au Congo» 1904.)

Monseigneur Derikx
af Præmonstranserordenen.
Apostolsk Vikar for Uellé.
(Efter «Oeuvre des Missions
Catholiques au Congo» 1904.)

fra flyglige Jagttagere og oftest fra unge Mænd, der maaske ikke med særlig Alvor have tænkt over Sagen, tør man dog bygge nogen sikker Slutning paa. Men mon Pater Simpelaere har helt Uret, naar han erklærer det for overordentlig tvivlsomt, om det er til de Indfødtes sande Gavn, at man har saadan en Hast med at lære dem at læse og skrive, medens han anser det for langt vigtigere først og fremmest at lære dem praktiske Haandværk for derved at vænne dem til alvorligt Arbejde? En ganske uforbeholden Roes og Anerkendelse yder Pateren de protestantiske Missionærer og fremfor Alle *Holman-Bentley*, som han kalder »den flittige Bentley«, for deres udmærkede Tilægnelse af og Virksomhed med Hensyn til Udgivelsen af Ordbøger og Grammatikker pp. i de Indfødtes Sprog.

Den Del af Congo, hvor de belgiske Missionærer sidst have sat Fod, er netop Uellé. Her anlagdes i September 1898 af Udsendinge fra Præmonstranserabbediet *Tongerloo* ligeoverfor Ibembo, paa Itimbiris venstre Bred den første Missionsstation i det samtidigt nyoprettede *Apostolske Vikariat for Uellé*. Denne Station, der fik Navnet *Tongerloo-Saint Norbert*, er vedblivende Hovedmissionsstationen i disse Egne. I et Brev beskrives dens smukke Beliggenhed saaledes:

Jernholdige Klipper, vexlende med hvid Kalkmasse, danne sammen med stolte Palmetræer og frodige Smaabuske et malerisk Virvar, gennem hvilket en Sti slynger sig fra Floden op ad den høje Skrænt til Missionen. Øverst oppe paa Skrænten knejser et Trækors, synligt paa lang Afstand. Og kommer man derop, møder et højst tiltalende Syn En. Udenom det omtrent 1 Km. brede Plateau, paa hvilket Missionen er bygget, løber en Bæk i nydelige Bugter. Overalt ere Indfødte under Opsyn af deres Arbejdsformænd i travl Beskæftigelse med Tilberedelsen af Mursten, med Rydning af Havejord, med Plantninger o. s. v., o. s. v., overalt er der Liv og Munterhed, og mange Steder høres Sang. Plateauets Rande ere bedækkede af en Skov af saftliggrønne Banantræer, gennemskaaret af sirlige Gange med fint, hvidt Sand. Bag Bananerne strækker sig en Maniocmark, omkranset af Palmetræer. Horisonten begrænses ind mod Land til alle Sider af smilende grønne Høje.

Tongerloomunkene, der forstærkedes med Gejstlige fra Abbediet *Postel*, have lidt store Tab af Menneskeliv heroppe. De første to Vikarer (Biskopper), *Deckers* og *Van Hoof*, maatte gaa syge hjem til Europa. Den nuværende Biskop, en meget energisk og meget opofrende og menneskekærlig Mand, hedder *Derikx*.

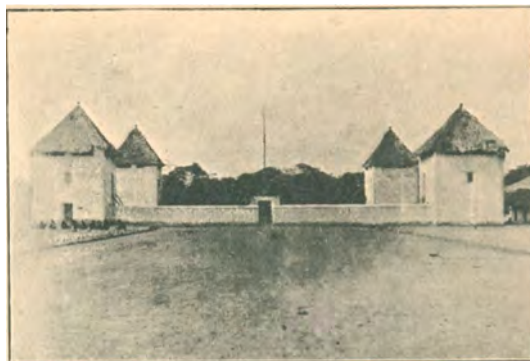
Foruden mindre Poster med Bedehuse er der i Uellé anlagt en større Missionsstation, *Postel-Saint Herman*, ved *Amadis* ved *Uelléfloden* og paatænkt, og maaske allerede nu paabegyndt en tredie Station, *Gumbali* ved *Bomokandillodens* øverste Løb.

**Postel-
Saint
Herman.**

Præmonstranser-
Kannik Van Genechten
i Tongerloo-St. Norbert.
(Efter «Oeuvre des Missions
Catholiques au Congo» 1904.)

Vi benytte Lejligheden til at bringe Portrætter af Congostatens tre Biskopper, Monseigneur *Roelens*, de Hvide Fædres Vikar i Baudouinville ved Tanganikasøen, om hvem de Skandinaver, der traf ham, udtale sig med den største Højagtelse, Monseigneur *Van Ronslé*, Scheutmissionærernes afholdte og elskværdige Ypperste i Léopoldville, og Monseigneur *Derikx*. Et fjerde Portræt ligeoverfor forestiller den nuværende Prior i Tongerlo-Saint Norbert, som ogsaa en Tid lang har forestaaet Posten ved Amadis.

Reduit i Stationen Djabbir.
(Fot. tilh. afd. Kmdt. Eriksen.)

Chefsholigen i Djabbir.
(Fot. tilh. afd. Kmdt. Eriksen.)

Urskovsareal. Uelléfloden er paa denne Strækning en 200 M. bred, rivende Strøm. Djabbir udmærker sig, som vore Afbildninger vise, ved sine smukke Ler- og Murstensbygninger. I den sydlige Del af Zonen ligger tæt ved Bimafloden Posten *Libokwa*, som i 1900 blev overfaldet og ødelagt af Ababuaerne (se foran Side 43), og ved Rubiflodens øvre Løb Posten *Buta*.

Zonen Djabbir adskilles ved en Linie langs den 25. østlige Længdegrad fra Zonen *Bomu-Uerré*, som bestaar af et Stykke Land mellem Bomu og Uellé, gennemstrømmet af den lille Flod *Uerré*, og af et Areal syd for Uellé, mellem denne og Bimafloden. Hovedstationen i Zonen er det efter Forholdene velbyggede og velbefæstede Punkt *Uerré* ved selve Floden af dette Navn, og to andre vigtige

Fra Ibembo fører en Karavanvej Nord paa gennem det østlige Hjørne af Bangaladistriktet over Likatifloden og derfra over Uelléfloden til den vigtige Statsstation *Djabbir*, Sædet for Uellédistriktets øverste Chef og Hovedcentret i Zonen af samme Navn, der strækker sig fra den 2. Breddegrad mellem Floderne *Likati* og *Bima* helt op til Bomufloden.

Djabbir, anlagt i 1890 af *Roget* under omtrent 4°s nordlig Bredde, 24°s østlig Længde, 470 M. over Havfladen, ligger lige ved Uellé, kun nogle faa Meter over Flodens højeste Vandstand, omgivet i 200 M.s Afstand af en stor Sump og bag denne af Skove; thi man befinder sig her lige indenfor den nordlige Rand af det store

Libokwa.
Buta.

I Djabbir ved Bredden af Uellé.
Afd. Kmdt. Eriksen.

**Bima,
Bomo-
kandi.**

Poster ere *Bima* og *Bomokandi*. Bima, i Hjørnet mellem Uellé og Bimafloden, spiller især en vis Rolle som Transportstation. Bomokandi, anlagt af *Ponthier*, ligger 2000 M. nedenfor Mundingen af *Bomokandifloden*, paa et skovbevokset Højdedrag; fra Landsiden nærmer man sig Posten gennem tæt Højskov, fra Flodsiden kommer man op til den ad stejle, stenede Skrænter, udhulede af den stride Strøm.

Dansk Sergent armurier
F. F. Hansen.

Dansk Kmdt. H. C. G. Eriksen.
† i Aalborg 27/12 1903.

**Befolk-
ningen
i disse
Zoner.**

Zonerne Djabbir og Uerré nord for Uelléfloden er *Sultanaternes* og *Azandéernes* Land og var før de Hvides Ankomst Skuepladsen for evindelige blodige Stridigheder, til hvilke Araberne stadigt pustede for at drage Fordel deraf. Nu holdes de gamle Modstandere nogenlunde i Ave af Belgierne, til Dels med enkelte Sultans Hjælp. Men Azandéerne ere en ualmindelig intelligent Stamme, som sikkert efterhaanden vil komme til at høre til Congostatens solideste Undersaatter. Langs Uellé lever mellem Bima og Bomokandi *Bakangostammen*. I Landet syd for Uellé bo *Ababuaerne*; det er farlige Folk at være Uvenner med, og Belgierne have haft ondt nok ved at kue dem.

Af Skandinaver, hvis Navne ere knyttede til disse Egne, nævne vi: **Skandina-
ver i
Djabbir
og Bomu-
Uerré.**

Dansk Bøssmager *F. F. Hansen*, den eneste Nordbo, som deltog i Vankerckhovens Expedition, svensk Løjtnant *P. T. Frisell*, død i Djabbir i 1894, de danske Kommandanter *F. E. A. L. Keyper*, død i Bomokandi i 1902 og *H. C. G. Eriksen*, død hjemme i 1903, dansk Løjtnant *R. H. G. Ludvig*, død i Buta i 1901, svensk Kaptajn *A. Thunberg*, død i Bomokandi i 1902 og dansk Løjtnant *J. H. Nielsen*, som nu er Postchef i Bima.

Om *F. F. Hansen* er fortalt foran Side 216. Hans Billede anbringe vi her.

Løjtnant i »Jönköpings Regemente« *Per Tore Frisell* afgik 9/10 93 fra Anvers med Damperen »Coomassie« sammen med *Dannfelt*, *Elfström* og *Svinhufvud*. 9/11 forlod han Matadi, men fik i Wembi tilligemed sine Rejsekammerater, *Elfström*, *Svinhufvud*, belgisk Ltnt. *van Maël*, de tyske Læger *Költz* og *Gulkind*, Underofficererne *Gyseles* og *Kunak* med 36 sorte Soldater Ordre til hurtigst at naa *Lukungu* for at deltage i

Azandékrigere i Djabbir.
(»Voyage au Congo«.)

en Expedition nord for Congofloden mod Høvdingen *Bongu*, der havde overfaldet Belgierne *Blanque* og *Ballus*, medens de vare i Færd med at bygge en Station i Nærheden af den svenske Missionsstation *Nganda*, havde dræbt *Blanque* og saaret *Baltus* meget haardt. Naturligvis modtog Missionærerne, hvoriblandt *Andreae* og hans Hustru og *Norén*, deres nyankomne Landsmænd med stor Forekommenhed. Inden Expeditionen havde naaet noget egentligt Resultat, sendtes dog de 3 svenske Officerer, for at fortsætte deres Rejse, tilbage til Lukungu, hvor imidlertid *Frisell* paa Grund af en Benskade maatte blive nogen Tid. Endelig $\frac{5}{2}$ gik han sammen med *Elfström*, *Svinhufvud*, *Svensson* og *Stormoen* med »Ville d'Anvers«, Kapt. *L. Koch*, opad Congofloden, passerede paa sin 28aarige Fødselsdag *Berghe Ste. Marie*, fik forfærdelig daarlig Kost ombord (for første Gang ordentligt Drikkevand i *Nouvelle-Anvers*) og naaede mager og elendig *Bumba*. $\frac{1}{3}$ herfra sammen med *Elfström* i Pirogue til Faktoret *Yambinga*, $\frac{2}{3}$ op ad *Itimbiri* til Negerposten *Yancarc*, naar $\frac{5}{8}$ »S. A. B.«s Faktori *Tschimbi*, $\frac{5}{8}$ *Ibembo*. Gaar herfra til *Djabbir*, hvor han dør af Dyssenteri $\frac{19}{5}$ 94 efter 6 Ugers Sengeleje. I »Smålandsposten« af $\frac{20}{3}$ 94 findes et Brev fra *Frisell*, hvori han skildrer Expeditionen mod *Bongu*.

Azandék kvinder i Djabbir.
(•Voyage au Congo•.)

Om Kmdt. *Keyper* skal der fortælles nedenfor.

Sekondlt. ved 3. Artilleriafdeling *Hans Christian Georg Eriksen*, Student fra Aalborg 1893, gik $\frac{6}{12}$ 97 fra Anvers sammen med sine Landsmænd Ltnterne *Haubroe*, *H. R. Petersen*, *Kollek* og *Rahbek*. I Lié begravede han $\frac{12}{1}$ *Kollek*. $\frac{10}{2}$ naaedes *Bumba*; indtil da var foruden *Kollek* en belgisk Underofficer død paa *Damperen*, 4 Passagerer bragte syge i Land. Bestemt til *Nilen* gik han derpaa op ad *Itimbiri*, naaede $\frac{5}{3}$ *Bula*, derfra $\frac{11}{8}$ *Libokwa* efter i 3 Dage at have levet af *Kiks*, *Ris*, *Sylletøj*, *Kaffe* og *The*, $\frac{5}{4}$ *Nyángara*, $\frac{18}{4}$ *Dongu*, $\frac{25}{4}$ *Faradj*, $\frac{12}{6}$ *Mont Loka*, hvor dansk Ltnt. *J. F. Andersen* var ansat som »Second«, og hvor han i 14 Dage var meget syg af *Feber* og *Dyssenteri*, plejet af norsk Dr. *Heiberg*. Paa Lægens Raad vender *Eriksen* da om for at gaa ned til en Post, hvor *Leve*-maaden var sundere for ham, møder paa *Vejen* Kmdt. *Jenssen-Tusch* for Opgaaende og naar $\frac{19}{10}$ *Mont Adra* og $\frac{23}{10}$ alter *Nyángara*, hvor han saa foreløbigt gør Tjeneste, men derpaa endeligt sendes til *Djabbir*. Her stod han Resten af sin Terme under den dygtige Kmdt. *Verstraeten*, blev i Aug. 99 Stations- og Kompagnichef, $\frac{1}{10}$ 99 Lieutenant, $\frac{1}{11}$ 00 Kaptajn. $\frac{25}{4}$ 01 var han efter $3\frac{1}{2}$ Aars Fraværelse aller i

Dansk Soustnt. R. H. G. Ludvig.

Dansk Soustnt. H. J. Nielsen.

Europa. Han tilbragte nu $\frac{1}{3}$ Aar hjemme i Danmark og gik saa 2. Gang ud som Kmdt. II $\frac{21}{11}$ 01, var først bestemt for Zonen Uerré, men kom snart atter til Djabbir og var saa i denne Terme først Stations- og derpaa Zonechef her. I November 1903 vendte han efter andre 3 Aars Afrikaophold paany hjem til Danmark, men døde pludseligt efter faa Dages Sygdom af en Nyrelidelse i sin Fødeby Aalborg $\frac{29}{11}$ 1903.

Sekondløjtnant ved 30. Bataillon *Robert Heinrich Gotthielf Ludvig*, Søn af Bestyreren af Hellerup Glasværk, var Elev i Officerskolens næstældste Klasse, da han $\frac{1}{7}$ 1900 gik til Congo som Souslieutenant. Var først et Par Maaneder i Boma og kom saa til Rubi-Uellé Distriktet, hvor han ansattes som Postchef i Buta. Han var en rask ung Mand, og udviste ved en enkelt Lejlighed en særdeles kæk Opførsel i en Kamp mod de Indfødte, omkom imidlertid $\frac{9}{4}$ 1901 i Vildelse under et Feberanfald.

Axel Thunberg, født i Carlskrona, Søn af Kommandørkaptajn af den svenske Flaade A. Thunberg, Sörby og Stjernorp, Student i 86, blev samme Aar Volontør, senere Officer ved Vendes Artilleriregiment, forflyttedes i 93 til det nyoprettede »Andra Svea Artilleriregimente«, Kaptajn 1901. Forlod Anvers $\frac{29}{6}$ 01 som Kommandant, men blev meget syg oppe i Uellé, hvorfor en »Inspecteur d'État«, der traf ham undervejs, fandt det raadeligst at sende ham tilbage til Bomokandi. Ankom hertil $\frac{16}{8}$ 1902, døde $\frac{19}{8}$, uden Bevidsthed, af Malaria og begravedes samme Dag. Hans Portræt findes foran Side 205.

Sekondløjtnant ved 30. Bataillon *Julius Henrik Nielsen*, hjemmehørende i Nykjøbing paa Falster, gik $\frac{21}{11}$ 1901 ud med Kmdt. Eriksen. I Boma besøgte de Kirkegaarden for at se Mindestenen for hans gamle Kompagnichef, Jenssen-Tusch. Fra Léo gik de op med den nye Floddamper »Brabant«. I Lié saa de til Kolleks, i Umangi til Selchau-Hansens Grav, i Dobo traf de H. C. Hansen. $\frac{20}{1}$ 02 naaedes Ibembo, $\frac{22}{2}$ Uerré, hvor Nielsen strax ansattes som Kompagnichef og Postchef; men samme Efteraar flyttedes han til Bima, hvor han har været siden. Havde endnu i Sommeren 1903 ikke været syg i Congo.

Af forskellige Breve fra disse Egne vælge vi nogle Uddrag og Brudstykker:

En stor Behagelighed i Djabbir var det, at man havde Rideheste og Muldyr. Kmdt. *Eriksen* benyttede sig flittigt af dette Befordringsmiddel og besøgte bl. a. jævnligt *Sultan Djabbir*, den mest intelligente Neger, han havde truffet paa. Denne Høvding raadede efter Sigende over 3000 Baglade- og 4000 Forladegeværer. Ofte kom han selv ridende til Stationen paa engelsk Sadel og spiste i Messen med de belgiske Officerer uden i ringeste Maade at støde an mod god europæisk Tone. Til andre Tider gik ganske vist Naturen over Optugtelsen hos ham. Ltnt. *Nielsen*, der ogsaa af og til aflagde ham Visit fra Uerré, blev f. Ex. ved en saadan Lejlighed trakteret med Palmevin og vilde vise en lille Opmærksomhed til Gengæld: han trækker sit Cigarfederal frem og byder Værten en Cigar; men den sorte Herre griber uden videre hele Foderalet, er ikke til at formaa til at udlevere det igen og giver ikke en Gang Nielsen sely en af Cigarerne.

Sultan Djabbir.

(«La Belgique Coloniale.»)

Belgierne have jo lige fra Begyndelsen holdt sig gode Venner med Djabbirfyrsten. Om Vankerckhovens Møde med Sultanen skriver *F. F. Hansen* i »Nationaltidende« under $\frac{19}{6}$ 1894:

« — Vi ankom til Djabbir den 18. Juni 1891 og fik en kongelig Modtagelse, idet alle Sultanens Soldater paraderede og afgave Salut. I Present modtog Sultanen kostbare Gaver, bestaaende af Geværer, Krudt, Perler, Uhre, Silketøj o. s. v., medens Expeditionen til Gjengæld fik 1 Ton Elfenben samt en Masse Fødevarer.»

«Den Disciplin, som hersker hos nævnte Sultan, er højst beundringsværdig. Ved Solopgang stille alle hans Soldater til Appel, og hvis nogen af dem har begaaet en Forseelse, fælder Sultanen strax Dom; og Vedkommende faar sin Straf. Mindre Forseelser straffes med Pisk, større, saasom Tyveri, derimod med Døden. Udenat man seer en Taare i Øjet eller hører et Skrig, lægger den Dødsdømte sit Hoved paa en Blok, og et Øjeblik derefter er det skilt fra Kroppen, som saa spises af den Afdødes Kammerater.»

Om *Semio* fortæller *Hansen*, at han særligt udmærkede sig ved sin elskværdige Optræden mod Hvide som mod Sorte. Hans Bordservice bestod af massivt Sølv, og Gulvene i hans Stuer vare bedækkede med kostbare Tæpper. Disse Sager havde han for Elfenben tiltusket sig af Ægypterne, da de havde Stationer ved Bomufloden. Det var *Semio*, der med 800 helt fortræffelige Krigere fulgte Vankerckhovens Expedition lige til Nilen.

Vare Djabbir og *Semio* imidlertid Congostatens gode Venner, saa gjaldt dette ikke Sultan

Enguetra (Unguetra). Der var altid Vanskeligheder med ham, og tilsidst endte det i Febr. 1900 med Krig, idet Kmdt. *Verstraeten* med 5 andre Hvide, hvoriblandt *Eriksen* og 1 Læge, samt 380 Soldater og 50 Bærere rykkede ud mod Enguetra og efter meget alvorlige Kampe fik ham til at falde til Føje. Azandéerne have nemlig for Skik at styrte mod Fjenden i en tætssluttet Flok og i vildt Løb, saa at deres Angreb virker aldeles som en Kavalerichok. De ere altsaa ikke at spøge med. Under $\frac{1}{4}$ 1900 skriver *Eriksen*:

»Krigen mod Sultan *Enguetra* er nu heldig endt. Det var en streng Tur, det ene Baghold efter det andet, og til Slut blev Kolonnen, som maatte marchere i Karré, i hele 3 Dage uafbrudt angreben. Det sidste Angreb var det værste; skønt vi skøde bravt løs, lykkedes det dem dog at komme ind i det ene Hjørne, saa vi maatte bruge Bajonetter og Revolvere, men vi slog dem alligevel. I sidste Øjeblik, da vi naaede Enguetras By, stak han Ild paa den og forsvandt. Men 3 Dage efter sendte han en Ambassadør for at bede om Fred, hvilket han ogsaa fik mod foreløbigt at udlevere alle de Bagladegeværer, han ejede. Vi havde kun 20 Dræbte og 50 Saarede, deriblandt ingen Hvide.«

Kort før sin Død skriver *Ludvig* i et Brev hjem til en Kammerat bl. a.:

»*Buta*, den $\frac{1}{4}$ 1901. — — — Jeg takker mange Gange for Dit Brev, som jeg desværre først har faaet i forgaars i en Tilstand, der trodser al Beskrivelse. Hør dets Eventyr! Jeg er Chef for den store og vigtige Karavanpost *Buta* paa Vejen til Nilen. Indfødte i Omegnen have haft den Frækhed at fange mine Kurerer, æde dem og plyndre Postsækkene. Jeg drager i Marken for at standse Uvæsenet. 45 Soldater. Efter flere Træfninger trænger jeg ind i Villagen, Tusinder af Smaahtter. Jeg omringes af 2000 Lanser, — Gud fri mig! For første Gang kæmpede jeg for Livet! Efter 3 Dages omtrent uafbrudt Skydning giver Høvdingen sig, udleverer de 2 røvede Bagladere. Men jeg, der havde besluttet at gaa efter Kampen til min Nabopost *Libokwa* for at hilse paa Chefen der, saa mig nødsaget til at drage tilbage til min egen Post, fordi mine Soldater vare i en saa ilde Forfatning. Ved Hjemkomsten erfarer jeg at Breve til mig ere afsendte til *Libokwa*. Øjeblikkeligt 2 Mand afsted for at hente dem. Jeg har aldrig set de Fyre siden. Imidlertid mærker jeg en vis Uro hos Beboerne i Nabolaget og erfarer gennem mine Spioner, at *Libokwa* er stormet og afbrændt og plyndret af de Indfødte deromkring. Til alt Held vare de Negere, som man i min Fraværelse havde sendt derhen med mine Breve, flygtede Syd paa ved Synet af den brændende Station, og efter en Maanedes Omflakken naaede saa Dit Brev mig.«

»Jeg befinder mig storartet her, har alt, hvad der kan ønskes, Tjenere, Frugter, alle Kødsorter, Masser af Fuglevildt, en Hest til at foretage min Promenade rundt Stationen paa. — — — Jeg har endnu ikke været syg. — — — Dødsarsagen i Congo er Hjemve og Frygt. Feberer er *intel*. — — —«

Men Feberer tog dog vor unge Landsmand.

Sultan Djabbir og hans nærmeste Familie foran hans Bolig.

(•La Belgique Coloniale. •)

Fra Ibembo gennem Uellé til Nilen.

«Princesse Clémentine»
ved Ibembo.
Tegnet af J. Ølsgaard efter
«Voyage au Congo».

DEN 1. Juni 1898 var, som vi saa i forrige Kapitel, Kommandant *E. T. Jenssen-Tusch* paa Vejen til *Nilen* ankommen til *Ibembo*. Damperen »Princesse Clémentine«, som skulde føre ham op ad *Itimbiri*, var løbet paa Grund ved *Bokoto*, og det sidste Stykke af Rejsen var da sket i Baad. Ombord paa Damperen havde fremdeles været et Kompagni Soldater under Kmdt. *Gehot*, der ligeledes skulde til *Nilen*, og med Kompagniet fulgte norsk Ltnt., nuv. Kmdt. *M. Engh*. Dagen efter Ankomsten til *Ibembo* tog

Gehot til *Djabbir* for at gaa paa Jagt, og paa hans Anmodning førte *Jenssen-Tusch*, der kun ledsagede Kompagniet som Passager, Tropperne videre til *Libokwa*, hvor den egentlige Chef saa vilde støde til.

Kmdt. *Jenssen-Tusch* har fra sit korte Congoophold efterladt sig en konsekvent gennemført Dagbog. Som Grundlag for vore næste Skildringer ville vi benytte hans herhenhørende Optegnelser. De indeholde ganske vist ikke Fortællinger om store eller eventyrlige Begivenheder, men de give en typisk Fremstilling af en Marche gennem disse Egne og synes saaledes ikke uden Interesse. Kun hist og her ville Optegnelserne blive afbrudte af enkelte Lokalskildringer eller biografiske Notitser. *Jenssen-Tusch* havde jo paa Vejen indtil *Bangala* tegnet forskellige Smaaskitser, som vi, skønt de ikke have kunstnerisk Værd, dog ikke have betænkt os paa at medtage i vor Bog sammen med andre Fremstillinger af lignende Art.

Paa Resten af Rejsen mangler Dagbogen næsten ganske Tegninger; thi dens Forfatter var jævnligt syg og Forholdene i det hele meget ubekvemme. Hans Fotografiapparat var desværre hurtigt blevet ødelagt af Vand. Imidlertid have vi været saa heldige senere paa anden Maade at komme i Besiddelse af en lille Række Amatørbilleder, der, som man vil se, slutte sig fortræffeligt til denne Del af Dagbogen.

»Fredag 3. Juni. Afmarcherede Kl. 8.¹⁰ til Post Nr. 1, som naedes Kl. 11.²⁰. Varmen var meget stærk, men der var ofte Skygge, da Marchen foregik ad en Skovsti. Denne var imidlertid alt andet end behagelig at gaa paa, fuld af Trærødder og Vandpytter. Natten tilbragte jeg i en ussel Lerhytte, hvor min Feltseng blev slaaet op. Der var mange Moskitøer, men heldigvis er mit Moskitonet godt. Lidt Feber om Aftenen (2. Anfald).«

**Opbrud
fra
Ibembo.
Feber-
anfald.**

»Lørdag 4. Juni. Om Morgenen Kl. 5 brød der en vældig Tornado løs; men Kl. 7.^{1/4} sagtnede Regnen noget, og Marchen tiltraadtes. Først sendes 1 Deling afsted; dernæst komme 60 Bærere, bevogtede af 1 Deling, og tilsidst den 3. Deling. Regnen gjorde den smalle Skovsti overordentlig slibrig. 2 Gange maatte jeg bæres over Vandløb; sidste Gang gled Soldaten, der bar mig, med mig, saa at jeg blev drivvaad helt op over Knæene. De jeg kom til det 3. Vandløb, vadede jeg over; heldigvis forblev jeg tør foroven, hvor min gode Regnkappe beskyttede mig.«

»Vi kom igennem 3 store Landbyer; de vare imidlertid forladte under vor Gennemmarche, og kun »Cheferne« vare blevne tilbage for at hilse paa »Mondella«. Landsbyerne vare efter Forholdene stærkt befæstede; ved de smalle Indgange var der Palissaderinger af høje Stænger og forberedt en stærk Barrikadering, medens den smalle Sti i lang Afstand fra Byen paa mange Steder var spærret af tykke Træstammer til stor Gêne for os, der maatte krybe over dem. Nattekvarteret opsloges i en Landsby, der rømedes af Beboerne. Jeg laa i en rummelig Hytte af stampet Ler, cylindrisk forneden, med kegleformet Tag af Grene og Blade, Indgangen saa lav, at jeg maatte krybe derind. Saa saare jeg kom under Tag, skiftede jeg Tøj fra inderst til yderst.«

Nattelegis.

»Kl. 4 hørte vi fra en af de andre Hytter en forfærdelig Raaben og Skrigen. Vi for derhen og saa en forvirret Hob af Soldater slaaes derinde om en brændende Træstang. I et Nu vare Ltnt. *Lengrand* og jeg inde i Hytten og sloge med knyttede Næver til højre og venstre; det hjalp. Da jeg kom udenfor igen, lod jeg strax blæse Appel. En af Folkene fik Prygl paa Stedet, og det blev betydet Kompagniet, at der vilde blive givet »Chicote« efter Noder, hvis Historien gentog sig. Aarsagen til Striden havde ene og alene været Hadet mellem to Stammer blandt Soldaterne, der vare komne op at nappes om dette Stykke Brænde.«

»Om Aftenen var det godt Vejr. Høvdingene for denne og de andre Byer kom og hilste paa mig.«

»Søndag 5. Juni. Meget anstrengende Marche i stærk Hede i henimod 6 Timer. Maatte strax lægge mig paa Grund af stærk Feber (3. Gang).«

»Mandag 6. Juni. Havde Feber hele Natten tilligemed stærk Diarrhoe. Maa bæres hele Dagen i en improviseret Baare, lavet af et Tæppe og en lang Stang. Gaar strax i Seng. Stadigt Feber.«

»Tirsdag 7. Juni. Er bedre. Marcherer til Fods, men maa hvert Øjeblik hvile mig. Bruger 8 Timer om Vejen, der er af en saadan Beskaffenhed, at man adskillige Steder maa trænge sig gennem tæt sammenslyngede Lianer. Den sidste halve Time tilbagelægger jeg i Pirogue. Vi naa **Ekwangata-**tana, hvor Kompagniet alt har været samlet et Par Timer ved min Ankomst.«

Skandinaver i Congo.

Dansk Kommandant
E. T. Jenssen-Tusch.

† i Ladó ved Nilen den 26. Okt. 1898.

**Nyt
Feber-
anfald.**

»*Onsdag 8. Juni.* Da jeg frygtede for ikke at kunne følge Kompagniet, der efter Sigende endnu **Videre i** havde 3 Dages Marche til *Buta*, til Fods til dette Punkt, tog jeg »Chefen« i Ekwangatana for **Pirogue.** og forlangte en Pirogue. Jeg tog 1 Korporal og 3 Soldater, blandt hvilke en Fører fra Ibembo, med mig. Ltnt. *Engh* førte Kompagniet videre. Under Sejlturen laa jeg mageligt henstrakt i min Stol med min Paraply over mig. Anløb 2 Poster; saa paa den sidste af disse en udmærket smuk Singalesersoldat, omgiven af 3 smukt klædte, lyse og virkelig kønne Negerpiger, eller maaske snarere Araberpiger.«

»Min »Chef« blev efterhaanden temmelig fri, bad saa om Dit og saa om Dat. Jeg gav ham af min egen Mad — Høne, Løg, kondenseret Mælk. Jeg havde endnu Feber, men Maden smagte mig særdeles godt.«

»Om Aftenen kom vi til et uhyggeligt Sted, omgivet af tæt Skov. Føreren urolig paa Grund af stadige Fugleskrig rundt om os; baade han og Soldaterne sagde, at det var Mennesker.«

»*Torsdag 9. Juni.* Befandt mig bedre. Tog afsted 5⁹/₄. Pagayørerne bestilte imidlertid næsten intet. »Chefen« begyndte ligefrem at blive uforskammet og tog ikke Spor af Hensyn til mine Opfordringer om at paaskynde Farten. Og dog havde jeg om Aftenen trakteret ham og hans Folk med al den Ris, jeg medførte. Ikke en Landsby i Nærheden; intet at faa til Købs. Maa give Soldaterne af mine henkogte Sager. Sendte omsider »Chefen« og Føreren fra Ibembo i Land for at skaffe Fødemidler. Fortsatte selv Turen udenom en lang Pynt og naaede Kl. 7¹/₂ i Bælgmørke mit Nattekvartér. Her vare de Landsatte

alt ankomne og bragte mig fra Ltnt. *Engh* 1 Høne og 6 Æg. Imidlertid begyndte det at regne.«

»Hyttten, jeg skulde sove i, havde 2 Rum. Ekwangatana vilde absolut ligge paa Gulvet i mit Rum. Jeg føjede ham, men lod, da hans Opførsel i det hele forekom mig mistænkelig, Korporalen ligge med derinde.«

»*Fredag 10. Juni.* Om Morgenen kom en høj og statelig Negerhøvding, **Høvdingen Ekwangawangas mis-tænkelige Opførsel.** som Ekwangatana kaldte *Kong Eringa*. Han bragte 2 Høns og 6 Æg, men jeg maatte give ham en Tallerken i Betaling. Det var næsten ikke muligt at faa min »Chef« afsted. En Kvinde, der kaldtes *Kong Eringas »Gemalinde«*, og flere andre Negerinder kom til, og for smaa Muslinger købte jeg Maisgrød af dem. Mellem Træerne skimtede jeg paa Afstand enkelte Sorte.«

»Endelig Kl. 7¹/₂ satte vi fra Land. Men i samme Nu fyldtes Pladsen foran Hyl-

ten med Indfødte, der gestikulerede heftigt og pegede paa Piroguen, som et Par Hundrede Meter fra Stedet pludseligt standsedes, idet »Chefen« og Pagayørerne erklærede, at de vilde springe i Land og løbe deres Vej, hvis jeg ikke gav den Første et skriftligt Løfte om en Tallerken og de Andre en Høne. Jeg fandt det klogest at give efter og gav dem endog nogle Muslinger i Tilgift, og vi satte os i Bevægelse, men med ren Sneglefart.«

»Jeg forlangte, at Ekwangatana skulde fortsætte Farten om Natten. Men det lykkedes mig kun delvis at sætte min Villie igennem. En lang Tid bleve vi liggende stille. Pludseligt hørte jeg i Halvsøvne Stemmer. Som et Lyn var jeg paa Benene, og paa det magiske Kommando »Albini« greb Soldaterne Geværerne og ladede dem. Baadfolkene vare i Land. Men der skete intet.«

»*Lørdag 11. Juni.* Kl. 4¹/₂ fik jeg Piroguen sat i Bevægelse. »Chefen« paastod, at der var mindst 1 Dags Roning endnu til *Buta*. Men uheldigvis for Slyngelen fik jeg Kl. 6 Øje paa to Baade, der vare undervejs med Last til denne Post; der var 1 Soldat i hver af dem, og disse forsikrede, at jeg mageligt kunde naa Maalet til Kl. 2 Eftm.«

»Det gik endelig fuldstændigt op for mig, at jeg paa hele Turen paa Grund af min alt for store Godmodighed havde været Genstand for Rævestreger. Rasende sprang jeg op midt i Baaden og lovede

Natteleje paa Marchen.
(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

dem Alle Prygl, hvis de nu ikke tog fat. Denne min forandrede Optræden hjalp som en Trolddom, og Buta naaedes ganske rigtigt ved den anførte Tid, endog trods en haard Kamp i en Malstrøm, **Buta.** der nær havde hvirvlet Baaden rundt.«

»Postchefen i Buta, *M. Landeghem*, modtog mig overordentlig elskværdigt. Da han hørte, at jeg i de 4 Dage paa Floden Rubi kun havde kunnet faa 1 Høne til Købs, lod han strax lave en for mig under disse Forhold udmærket Middagsmad: Hønseskotelet, Gedekølle og Æggekegale.«

»Jeg underrettede ham om Ekwangatanas Opførsel. Fyren, der allerede var arresteret paa Grund af et andet Mellemværende, blev hentet. Han nægtede

**Ekwangatanas
Lumske-
rier
opdages.**

at have mit skriftlige Løfte om Tallerkenen; men det fandtes i en Fold af hans Klæder. Det havde heller slet ikke været Kong Eringa, jeg havde set; man havde løjet for at dupere mig. Endvidere viste det sig, at jeg havde maattet betale den Høne og de Æg, Ltnt. Engh sendte mig, dobbelt; Ltnt. Engh havde betalt dem for mig. Alle disse Historier ville nok komme Hr. Ekwangatana dyrt at staa. Foreløbigt fik han en Lænke om Halsen og blev sat til at slæbe Mursten.

»12.—14. Juni. Om Søndagen

Buta.

(Fot. tilh. aftl. Kmdt. Keyper.)

kom Kompagniet ved 2Tiden; dets Marche havde været 2 Dage mere end opgivet i Ibembo. *M. Landeghem* trakterede os paa det bedste: Udmærket Suppe, Fisk, Antilope, Høns og Æg.«

**Ltnt.
Landeghems
Gæst-
frihed.**

»Stationen Buta ligger højt og kønt. Den har kun bestaaet 1 Aar.

M. Landeghem har selv anlagt den. Alle Husene ere af røde Mursten med Straatag. For Øjeblikket bygges der en 6kantet Pavillon til Modtagelseslokale for Postchefen og et stort Magasin foruden det, der alt forefindes. Der er Kaffe- og Bananplantager og en særdeles god Køkkenhave.«

»Vi forsynes brillant for Marchen til *Libokwa*, der skal vare 6 Dage.«

»Onsdag 15. Juni. Naar Afmarchen fra en Station skal gaa for sig, varer det **Videre** altid en Tid, inden man kommer i til **Fods**. Orden. Portørerne samles lidt efter lidt, idet hver indfødt Høvding kommer med sine Folk, der altid holde en vældig Sludder. Postchefen

Elfenbenskaravane i Buta.

(Fot. tilh. Kmdt. Nielsen-Thor.)

giver hver enkelt Mand hans »Charge«, hans Navn noteres, der udbetales ham et Forskud paa Lønnen, og først saa kan der afmarcheres.«

»Kl. 7½ begav jeg mig altsaa paa Vej mod *Libokwa*, fulgt af min Boy *Malanka*, der for at markere

»Mandag 20. Juni. Marche 6.^s—9.^{ss}. God Vej gennem Skoven. Fuglekvidder. Lange, forholdsvis gode Broer.«

»Modtages i *Libokwa* af Postchefen, M. Tilkens, og hans Adjutant, M. van Kerckhoven. **Libokwa.**

Det er en stor og vel vedligeholdt Station med en lang Allee af Papaitræer, hvis Frugt er en behagelig Spise. Der er store Kaffeplantager, og for første Gang saa jeg en Rismark.«

»21.—23. Juni. Da Kmdt. Gehot ikke er ankommen, sender Postchefen Bud til Stationen *M'Bima* længere Nord paa for at forhøre sig om ham.«

»Tilkens har meget at bestille, ligesom Landeghem i Buta, med Bogføring over Ltnt. Tilkens. Transporterne, der komme dels som Charger Syd fra, bestemte til Stationerne, dels som Leverancer af Elfenben og Kautschuk. Han er vistnok en dygtig Mand; men mellem ham og de Indfødte er der altid et spændt Forhold, medens Forholdet var udmærket mellem Landeghem og de Sorte i Buta.«

»Forresten tilbringes Dagene meget behageligt i *Libokwa*. Jeg har et godt Værelse med fortrinlig Seng, og lige ved mit Vindue er der et stort Træ med Masser af Reder med smukke gule Fugle. Ved Stationen findes en udmærket Køkkenhave med alle Sjags Grøntsager: Selleri, Kaal, Bønner, Ærter, Salat o, s. v. Vi blive trakterede med udmærket tillavet, ofte lækker Mad, som en ganske ung blaa Antilope, og lære et nyt Brød at kende: Mais med Banan. Om Aftenen drikke vi »Cocktail«.

»Der kommer Brev fra Gehot om, at han er syg, men vil møde os i Bomokandi. Postchefen vilde nu have, at vi skulde marchere uden Levnettsmidler og købe disse undervejs; men da der paa den Marcheplan, jeg havde faaet, udtrykkeligt stod skrevet, at der ingen Levnettsmidler kunde faas de første 3 Dage, forlangte jeg naturligvis Levnettsmidler eller Mitakos til at købe disse for. Marchen opsattes derfor til den 24., forat Folkene kunde købe Mais og Manioc i Omegnen.«

»Fredag 24. Juni. Efter en Del Vrøvl med Postchefen lykkedes det Kl. 8.²⁰ at begynde Overfarten over Floden *M'Bima*, ved hvilken *Libokwa* ligger. Den tog lang Tid, da der kun var 2 Piroguer til c. 25 Mand hver.«

Sort Post mellem Buta og Libokwa.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

Paa Vejen mellem Buta og Libokwa.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

»Vejen var meget daarlig og opfyldt af Rødder. Kort før Natteposten passerede vi en halv Neger, der næsten var bleven til Mumie. Naa Posten Kl. 9.²⁶. Her komme velvoxne Knøse os i Møde og give os Haanden; 2 Chefer bringe Mais og Manioc til 1 Deling til 1 Dag.«

»Lørdag 25. Juni. Marche 6.²⁰—9.²⁵. Meget besværlig Vej. Da vi naa Posten, der hedder *Bambet*,

Bambet. ere Engh og Lengrand syge.
Ltntrne. Vi ligge i en almindelig,
Engh og men rummelig Hytte. Der
Lengrand bringes Levnetsmidler for
syge. 1 Deling for 1 Dag.«

»Søndag 26. Juni. Da vi skulde spise om Morgenen, viste det sig at **Kokken** Kokken *John Belly* havde **faar** fortæret den Mad, vi havde **Prygl.** givet ham Ordre til at gemme, og lavet Kaffe af Muddervand. Dagen i Forvejen havde han ogsaa frataget nogle Bærere deres Manioc med Magt og slaaet En af dem. 15 Slag »Chicote«.

»Undervejs bleve vi overraskede af et vældigt Regnvejr, saa at jeg blev helt gennemblødt. Marche 6.³⁰—8.³⁵. Maatte vente længe paa Bærerne, der ikke kunde komme hurtigt frem ad den opblødte Sti.«

»Mandag 27. Juni. 6.^{1/4}—1.^{1/4} lang

og besværlig Marche. Enkelte Steder god Vej, men de fleste overordentlig slet, stærkt opblødt af Regn og førende over mange Sumpe, som jeg kun vanskeligt passerede fra Træstub til Træstub ved Hjælp af min lange Stang.«

»Vi træffe dog ogsaa atter paa flere aabne Steder de smukke Palmer, som vi i lang Tid ikke have set, omgivne af 1—4 M. højt Græs. Et Sted var der en nydelig Udsigt over en aaben bakket Strækning med Skov i Baggrunden.«

»Ved Posten, hvor vi overnattede, laa der en stor, aaben Plads og et godt Hus med høj og ualmindelig bred, overdækket Veranda. Fik her Levnetsmidler for 1/2 Kompagni til 1 Dag.«

»Fandt lige ved Posten en død Neger med Lanser i Haand og med et gabende Saar i Ryggen af et Lansestød.«

»Tirsdag 28. Juni. Marche 6.¹⁰—11.¹⁵. Vejen god, bred og mange Steder luftig ved de talrige aabne Pletter, hvor Græsset undertiden ikke var højere end i Danmark. Undervejs saa jeg 2 store smukke Fugle, hvide og sorte, der skreg Ko, Ko, Ko-ko-ko-ko. I flere Landsbyer, som vi passerede, kom Chefer og andre Indfødte os venligt i Møde. Kort, før vi naaede Posten,

Parti af Uelléflodens venstre Bred.
 (Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

Paa Uelléfloden.
 I Forgrunden en dræbt Antilope. I Baggrunden en Europæer i Kano.
 (Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

kom en Mand, udstafferet med Fjerbusk og sort Klæde, dansende hen imod mig, spillende paa et 11strænget Instrument; senere sluttede en Anden sig til ham; de sang og dansede længe, men jeg vil ikke paastaa, at det var kønt.«

»Posten *Banibi* var ualmindelig smuk med en Slags Have med smaa Høje, bevoxede med nydelige Palmer, det hele omgivet af høj Mais som alle Poster her. Der bragtes os 4 Høns og 7 Æg og Levnetsmidler til $\frac{1}{2}$ Kompagni for 1 Dag.« **Banibi.**

»Heldigvis komme vi nu til en Egn, hvor der er mange Høns og Æg at faa.«

»*Onsdag 29. Juni.* Marchen, 6.40—11.05, var meget trættende paa Grund af den stærke Varme og en høj, stejl Bakke paa Slutningen af den, men vel ogsaa paa Grund af de foregaaende Dages Anstregelser. Man maa nemlig huske, at Marcherne her tage 2—3 Gange saa meget paa Kræfterne som i Europa.«

»Vejen var for største Delen bred og god, men Broerne over Vandløbene daarlige. Jeg købte en Høne af en Indfødt, der blev saa henrykt over de 20 Muslinger, jeg gav ham for den, at han styrtede afsted og bragte mig nogle dejlige Bananer, der lædskede godt i Varmen. En Chef med sin Søn sang længe og spillede paa et Instrument, der lignede det, jeg havde set Dagen i Forvejen. I Sangen forekom ofte Ordet »Kommander«, saa at det formodentligt har været en Sang til min Pris.«

»Posten, vi kom til, hed *Bobuta*. Fik Levnetsmidler til $1\frac{1}{4}$ Kompagni for 1 Dag.« **Bobuta.**

»*Torsdag 30. Juni.* Afmarche $7\frac{1}{4}$ trods øsende Regn om Natten, der varede til Kl. 9.«

»Kom Kl. 11 til det opgivne Natt kvarter; men da Hylten var daarlig, uden Vægge, og jeg i de sidste Dage havde lidt af stærk Diarrhoe, fortsatte jeg, efter i $1\frac{1}{2}$ Time at have ventet paa Bærerne, med min Shopbox Vejen med den ene Deling, medens Engh og Lengrand ventede paa *Vautiers*, der i de sidste Dage ikke havde været

vel. Vi fulgte nu langs *Uelléfloden* og kom gennem talrige forladte Landsbyer, rimeligvis ødelagte i Araberkrigene. Her traf vi en hel Del Kvinder i Begreb med at læsse Elefantkød i Piroguer til Soldaterne; de styrtede mig venligt i Møde og vilde alle trykke min Haand. Vejen var imidlertid lang og syntes mig aldrig at ville faa Ende. Omsider naaede jeg Kl. $3\frac{1}{2}$ Overfartstedet over Uellé ligeoverfor *Bomokandi*. Efterat jeg havde skudt en Del Skud med min Revolver, kom der en Pirogue fra den modsatte Bred, som satte mig og en Del Soldater over Floden. Her modtoges jeg af Brødrene *Gehot* og af Postchefen, *M. Hinthel*, der, da han hørte, at jeg intet havde nydt siden Kl. 7 Morgen, strax lod servere Sardinier, Brød og Kaffe og lovede mig en god Aftensmad.«

»Største Delen af Soldaterne bleve paa den anden Side af Floden, rigeligt forsynede med Mais og Bananer. Kl. 6 kom de andre Hvide over, og det kan nok være, at vi toge godt til os af den veltillavede Mad.«

»1.—3. Juli. *Uellé* er en stor Flod, der paa denne Tid — Regntiden — har en meget stærk Strøm og ved *Bomokandi* er c. 600 M. bred.«

»Stationen *Bomokandi* er højt beliggende med godt vedligeholdte røde Murstensbygninger. Jeg havde et lille Hus for mig selv; det bestod af et stort Værelse med en bred Veranda. Postchefen lod til at være en Mand med Smag. Han har netop fuldenendt en ny Messebygning med Spisesal og Spise-

Uelléfloden mellem Bomokandi og Panga.

(Fot. tilh. afl. Kmdt. Keyper.)

Bomokandi.
Brødrene Gehot.
Ltnt. Hinthels Elskværdighed.

kammer og Anretningsværelse og indretter et nyt, rummeligt Køkken i en Bygning for sig. Rundt omkring Husene er der Plantninger samt naturligvis en god Køkkenhave, Kaffe- og Bananplantager og store Rismarker. Vi leve fortræffeligt, men min Diarrhoe vedvarer. Som en Kuriositet tilføjes, at vi her faa Komælk om Morgen.[«]

»Om Lørdagen forærer M. Hinthel mig elskværdigt en stor Sabel, der dog er lidt vanskelig at transportere. Om Formiddagen samles vi hos Kmdt. Gehot til Chokolade med Mariekiks til. Medens vi sidde der, komme 2 Soldater med en lille Knøs, der for flere Dage siden havde forladt sin Landsby for at følge **Enghs Boy** med Detachmentet. Ltnt. Engh, der ingen Boy havde, antog strax den lille, uforknytte **Napoleon**. Fyr, som om Aftenen paa Grund af sine stadigt korslagte Arme døbt *Napoleon*.[«]

»Om Søndagen trakterer jeg med Chokolade. Vore Kufferter, som ikke benyttes undervejs, sendes forud med Pirogue til næste Station.[«]

»Jeg er nu atter traadt tilbage i de Rejsendes Række, og det bestemmes, at jeg fortsætter Vejen op ad Uellé i Pirogue, medens Kompagniet marcherer.[«]

»**Mandag 4. Juli.** Kl. 8 afsejler jeg efter at have taget Afsked med den elskværdige M. Hinthel, der medgiver mig 2 Brød, 4 Høns og 24 Æg samt et godt uldent Tæppe. Jeg har 12 Pagayører, hvoraf den ene har et vissent, kort Ben, men dog er bekendt som en dristig og dygtig Baadfloden i Pirogue. Jeg lover dem Matabisch eller »Pamba« (Foræring, Gave), og de give sig strax til at synge en Sang med Omkvæd

»Kommander malamú! (Kommandanten er god!)[«]

»Vejret er i Begyndelsen godt, saa at jeg rigtigt kan nyde Synet af de smukke, oftest skovklædte Bredder; men snart truer det med Regn.[«]

»Kl. 5 gjordes Holdt. Jeg gik i Land. En Høvding modtog mig og førte mig ad en stærkt bugtet Sti, som det ikke var let at hitte Rede i, et godt Stykke ind i Skoven til en lille Landsby og ryddede sin Hytte til mig.[«]

»Neppe havde jeg spist til Aften, før et øsende Regnvejr brød løs og jeg skyndsomst maatte krybe ind i Hytten. Jeg tilbringer Natten i min Stol, indhyllet i min Kappe og mit uldne Tæppe, men plages stærkt af Moskitoer, saa at jeg næsten ikke er i Stand til at sove.[«]

»**Tirsdag 5. Juli.** Afsejler Kl. 6¹/₄. Mange Sten og smaa Vandfald (»Rapides«); men med en mageløs Færdighed forstaa Pagayørerne at styre Baaden og føre den gennem Hvirvlerne. Jeg passerer mange skovklædte Øer og naar Kl. 5¹/₄ en nydelig Plet, hvor en Række smaa Vandfald, som det er umuligt at passere, larmende og brusende styrtede ned mellem de skovklædte Bredder. Jeg gaar da i

Land og begiver mig til Fods til Nattekwarteret, som ligger henrivende, med Udsigt over Faldene, medens Baadene trækkes over en naturlig Sluse. Skildvagten bringer mig Høns og Æg samt Maismel, saa at jeg laver mig Vandgrød og Spejlæg. Jeg haaber nu snart at kunne faa Bugt med min Diarrhoe.[«]

»Om Natten øsende Regn og et Uvejr, jeg næsten ikke har hørt Mage til. I flere Timer er det som et eneste Tordenbrag med Lyn paa Lyn, saa at Himlen synes at staa i Flamme.[«]

»**Onsdag 6. Juli.** Afsted Kl. 6¹/₂. Det tordner endnu i det fjerne. En lille bitte Dreng, splitternøgen, med en stor krum Kniv krystet i Favnen, følger med. Det er Skildvagtens Søn, der vil sælge mig Kniven for Cigaretter, naar jeg faar mine Kufferter.[«]

»Kl. 9¹/₂ naa vi 2 andre Piroguer, der føre Charger op ad Floden, og som hele Tiden havde fulgt os; de vare sejlede en Time tidligere end vi. Der opstod nu et rasende Kapløb, idet jeg lover 2 Mitakos, hvis vi komme først. Med en forbausende Fart skyde vi afsted og blive Sejrherrer i Regattaen. Saa springer imidlertid pludseligt en stor Fisk paa 1 Alens Længde op i Baaden og gribes med Hænderne. Glædeshyl: »Samaki!« Thi Fisk er de Indfødtes Yndlingspise. Men derved opstaar en Standsning, saa at de 2 Piroguer indhente os. Atter Kapløb med fornyet Iver.[«]

»Jeg skød en Fugl med Albinikarabinen paa c. 60 M. og ramte den mærkværdigvis lige gennem Halsen. Patronhylstret blev strax stukket gennem et Hul i Øret paa en af Pagayørerne.[«]

»Kommer 5¹/₄ til Kwarteret, hvor Skildvagten strax bringer 2 Høns og 14 Æg.[«]

»**Torsdag 7. Juli.** Kl. 6.5 afsted. Kl. 8.5.—8.25 rasende Kapløb med de 2 Piroguer, som atter maa give tabt.[«]

Kmdt.
G. R. M. Gehot.

»Undervejs kom mange Steder Mænd og Kvinder stlyrtende til Bredden for at hilse og give mig Haanden eller for at danse og synge. Jeg købte 1 Hane, 2 Høner og 18 Æg. Saa en af de bekendte Dværge.«

»Kommer Kl. 4 $\frac{3}{4}$ til Kvarteret, et godt Hus. Høvdingen med sin Kone møder strax for at hilse paa mig. Hun bar 50 Messingringe paa hvert Ben og 50 Ringe af et hvidt Metal paa hver Arm foruden nogle lykke Ringe om Haandleddet og Anklen og Ringe paa Fingre og Tæer. Hun satte sig i ugenert Stilling ned foran mig og konverserede mig ivrigt, medens hun, der lod til at have Kommandoen, gav Befalinger til Manden. Jeg forstod naturligvis ikke et Muk, men sagde hele Tiden »Malamú mingi! (Det er meget godt!)« og nikkede. Damen lo og viste sine smukke, hvide Tænder.«

»Jeg saa her Ris, dyrket af de Indfødte, og 2 store Sværme flyvende Græshopper, ikke behagelige Gæster for Risen.«

»Desværre har Malanka været syg siden den 5. Jeg fryg- **Malanka** ter for, at det er Kopper.« **syg.**

»Fredag 8. Juli. Afsejler 6.s. Aller smuk Udsigt med Bakker i det fjerne. Pagayørerne kende ikke rigtig Floden her, saa at det kun gaar langsomt i den stærke Strøm; vi tage 2 Negere ombord, der kende den; saa gaar det bedre.«

Posten Amadis.

Belgisk Ltnt. Henrion og italiensk Kommiss Prandi.
(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

Bakangolandsby paa Uelléflodens venstre Bred i Nærheden af Amadis.
(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

»Passerede Kl. 12 og Kl. 1 to meget vanskelige Steder. Første Gang steg jeg ud, anden Gang blev jeg i Baaden. Begge Partier vare nydelige med Klipper, Smæøer og Rapider. Sidste Sted kneb det svært med at faa Baaden frem, og fra en Pirogue, der kom ned ad Strømmen med voldsom Fart, raabtes der, at vi skulde tage os i Vare. Ligesom vi vare passerede, kom en hel Del Kvinder til Bredden, dansede i Kreds og sang.«

»Ankom Kl. 4 til Amadis, hvor Postchefen, M. de Brabane, tog **Amadis.** imod mig.« **Ltnt. de**

»9.—11. Juli. Stationen **Brabane.** er bygget som en fransk Ferme og omgivet af Mure med Skydeskaar. Der findes 2 Tyre og 7 Køer, samt en Snes Geder og Faar, store Rismarker og Bananplanter.«

— Ligeoverfor denne Station er Uelléfloden fuld af store, smukke Øer. Paa Bredderne følger Landsby paa Landsby,

Bjerger og Høje, og Flodens mange Krumninger og den herlige Vegetation giver hele Landskabet et malerisk og smilende Udseende. —

»Lørdag Kl. 10 ankommer Detachmentet. Strax efter føler jeg mig utilpas, faar ved Middagstid

Frokost paa Posten Mont Angba i 1900.
Dr. Védy — Kmdt. Keyper.

Igen stærk Feber og maa tage stærke Brækmidler. Lnt. anfald. Engh var meget omhyggelig for mig. Om Aften faldt Feberen, og jeg sov godt om Natten.«

»Søndag Morgen staar jeg aller op. Malanka, der strax ved Ankomsten var bleven lagt i en Hytte for sig paa den anden Side af Bredden, er meget daarlig. Om Mandagen besøger jeg ham. Han har Udslet paa Arme og Krop og i Ansigtet, men er kvik og glad ved at se mig. Jeg giver ham en Svamp og Borvand. Postchefen mener, det er Exzem.«

»Tirsdag 12. Juli. Detachmentet afgaar Kl. 8, jeg afsejler Kl. 9.

Malanka Forinden besøger jeg endmaa lades, nu en Gang Malanka for tilbage. at give ham en stor Flaske Borvand og noget Tøj. Han ser idag daarligere ud og har ogsaa Udslet paa

Ryggen og lader til at være bedrøvet over, at jeg ikke kan tage ham med, stakkels Dreng!«

»1/2 Time efter sidder en Dreng i en Pirogue ved Kysten og raaber noget til Baadfolkene, der

Boyen kendte ham. De spørge, **Bassiko**, om jeg vil have ham til Boy. Jeg samtykker. Han hedder *Bassiko* og har før været hos en hvid Kaptajn, men han er temmelig lille. Mine 11 Pagayører, Folk af en smuk og kraftig Type, synge og arbejde med Iver.«

»Kommer Kl. 3 til Posten efter paa Vejen at have forsynet mig med Æg.«

»Onsdag 13. Juli. Afsejler Kl. 6. Skyder kort efter med min Karabin en Perlehøne, der sidder i et højt Træ. Baadføreren foreslaar mig at standse ved den gode Station ved

Mont Foden af det smukke, høje **Angba**. *Mont Angba*. Men da Skildvagten her siger, at jeg saa vil bruge en Dag mere til *Surango*, køber jeg kun 2 Høns og 20 Æg der og fortsætter Vejen.«

»Sejlturen ualmindelig smuk.

Mange Øer og Sten. Langs Floden

flere Bakker med kort Græs, der ligne jyske Bakker ved Aalborg. Mine Tanker dvæle ved det fjerne Hjem. Jeg har intet Brev set, siden jeg var i Léopoldville. Posten har passeret mig, men jeg venter at

Rapider paa Uelléfloden foran Mont Angba.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

faa Breve paa en af de første Stationer. — Efter forgæves at have gjort Jagt paa en Flodhest, **Mont Madjanu.** der var kravlet op i det høje Græs paa Bredden, naar jeg Kl. 6 Posten ved **Mont Madjanu.**

»*Torsdag 14. Juli.* Afsejler 6¼ og kommer Kl. 12 til en nydelig Post, hvor den sorte Skildvagt har anlagt en smuk Bananallee ned til Bredden. Skildvagten kommer med Æg og Honning. Ser paa Bredden mellem Træerne en c. 2 M. lang, gul Giftslange, der skal være meget farlig. Kl. 3½ ved Endestationen.«

»*Fredag 15. Juli.* Sejler fra 5.50 til 2.50. Naar *Surango*, en hyggelig Station, omgivet af Mure **Surango**, med Skydeskaar, og med **Ltnt. Roy**, en lang Allee. Postchefen, *M. Roy*, fortæller, at Mahdisterne den 4. Juni tidligt om Morgenen ere trængte ind i *Redjaf*, hvor der opstod en forbitret Kamp; 3 belgiske Officerer skulle være faldne og 4 saarede, men Fjenden blev kastet tilbage med stort Tab. Endvidere skal en større Høvding ved *Dongu* have gjort Oprør, hvorfor baade Detachementet, der ogsaa er kommet idag, og jeg maa skynde os videre. Vi trakteres med Elefanfsfedt og en særdeles velsmagende Kotelet af en lille blaa Antilope.«

»*Lørdag 16. Juli.* Sejler fra 8.10—2. Postchefen medgiver mig et Brød og en Perlehøne. Atter flinke, elskværdige Baadfolk. Maa stege min Perlehøne og en Omelet i Palmeolie, da jeg hverken har Smør eller Fedt. Blackboy laver nu god Mad.«

Soldaternes Messe i Surango.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

»Om Aftenen tog en Leopard en Høne ikke langt fra mig lige ved Siden af en Soldat, hvorfor jeg i en Fart fik Blackboy, Bassiko og en anden Dreng ind i mit Hus.«

»*Søndag 17. Juli.* Om Morgenen Regn. Sejlads 6½—3. Køber i Nattেকvarteret efter lang Parlamenteren en Hane for et Perlehalsbaand. Vil gemme den og flere til Redjaf.«

»*Mandag 18. Juli.* Afsejler 6. Kl. 7¼ voldsomt Væddeløb mellem Baadene. Jeg opmuntrer dertil; det forkorter Turen, og det er morsomt at se Folkene anstrenge deres Kræfter til det yderste. Denne Gang kniber det svært for min Baad; thi Strømmen er meget stærk, og med det høje Tag, der skal beskytte mig mod Vejret, kan Baaden ikke løbe

Abarambokvinder bygge et Hus paa Stationen Surango.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

under de ludende Træer ved Bredden i smult Vande, men maa holde sig længere ude. — Træffer Kl. 5½ Detachementet ved Posten.«

»Tirsdag 19. Juli. Afsted 5½. Anstrengende Roning mod den stærke Strøm. Kapper Taget for at

Surango.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

dukkede op i forpustet Tilstand. Han havde om Eftermiddagen fundet Proppen paa Gulvet og givet den til en af mine Pagayører, der var paa Hjemvejen, og havde derfor maattet løbe tilbage langs Bredden, indtil det lykkedes ham at indhente Piroguen og faa Proppen.«

Nyángara er nu, som Billederne vise, en af Uellés smukkeste Stationer. Her døde

Vandevelderne i 1894 den belgiske Løjtnant *V. P. Van- i Congo. develde*. Pladsen tillader os jo kun flygtigt hist og her blandt de belgiske Congoofficerer at nævne dem, der have spillet en særlig fremtrædende Rolle eller som særligt ere komne i Berøring med Skandinaverne. Paa Navnet *Vandevelde* eller *Van de Velde* støder man imidlertid hyppigt i Meddelelser fra Congo, og det viser sig ogsaa at hele 6 belgiske Officerer af dette Navn have gjort Tjeneste dernede, af hvilke endog 5 have ofret Livet under Stjernebanneret. Foruden Fornævnte er det

Belgisk Kmdt. Gehot udenfor sit Hus i Nyángara.

(Fot. tilh. afd. Kmdt. Keyper.)

Ltnt. *J. P. A. Van de Velde*, † 1882 i Gangila ved Palaballa, hans Broder, Souslt. *L. J. J. F. Van de Velde*, † 1888 i Léo, Koffardiofficeren *G. Van de Velde* samt endelig *V. P. Vandeveldes* Broder, Ltnt. *A. Vandevelde*. Sidstnævnte, der rejste til Congo sammen med *Jensen-Tusch*, har venligst givet os følgende Oplysninger om sig selv og 4 af sine Navnefæller:

Nyángara.

(Fot. tilh. Kmdt. Nielsen-Thor.)

Joseph Van de Velde, Souslieutenant i Artilleriet, ankom i Begyndelsen af 1882 til Léopoldville, engageret af Associationen for at lede Bygningen af Skibe paa Congofloden. Da han naaede sit Bestemelsessted, fik han strax Feber og maatte søge tilbage til Kysten. Med stort Besvær bragtes han fra Station til Station til Isangila. Utaalmodigt forlod han imidlertid for tidligt denne Etape for med en

Paa Exercerpladsen ved Nyángara.

(Fot. tilh. Kmdt. Nielsen-Thor.)

afgaaende Karavane at naa Vivi, hvor han vilde træffe sin Broder, der just var vendt tilbage fra Kwilu. Baaren i Hængekøje af 2 kraftige Kabindanegere nærmede han sig Landsbyen Gangila, lige nordøst for Palaballa, men følte sig her saa svag, at han befalede Bærerne at lægge ham paa Jorden. 2 Timer senere udaandede han ²³/₆ 1882.

Hans Broder, Ltnt. *Liévin Van de Velde* af 8. belgiske Linieregiment, der døde $\frac{7}{3}$ 1888 i Léopoldville paa Vejen til Falls, hvor han skulde være Tippu-Tips Næstkommanderende, have vi omtalt Side 35, hvor ogsaa hans Billede findes.

Guillaume Van de Velde kom i Okt. 1882 sammen med *Coquilhat* og *Avaert* til Manyanga og gjorde, saa vidt vides, Tjeneste i Léo og Nedre-Congo. Han døde i 1885 i Belgien af Følgerne af sit Ophold i Afrika.

Victor Paul
Vandevælde.

Souslieutenant i 2.
Guideregiment.
† i Nyángara $\frac{15}{10}$ 1894.

Victor Paul Vandevælde var Underofficer i 2. Guideregiment, tog Reserveofficersexamen, gik $\frac{9}{12}$ 93 til Congo og bad i Boma Guvernøren om at maatte komme til Nilen, hvor han kunde komme i Kamp. Han sendtes da fra Léo med et Forstærkningsdetachment til Vankerckhovens Expedition. Gentagne Gange angreben af Feber og udsat for mange Farer, lykkedes det ham at føre sine Folk igennem til Nilen, hvor han ansattes under Kapt. Christiaens og deltog i Fægtningerne ved Dungu. Her fik han imidlertid Hemaluri og bragtes tilbage til Nyángara, kom paa Grund af sin kraftige Konstitution over det første Anfald og skulde just atter frem til sin Post, da et Tilbagefald af denne slemme Sygdom $\frac{15}{10}$ 94 gjorde Ende paa hans Liv.

Albert Vandevælde erfor sin Broders Død i Belgien 2 Maaneder før sin Udnævnelse til Souslieutenant, modstod i 3 Aar sin brændende Lyst til at gaa til Congo og forlod endelig $\frac{9}{3}$ 1898 Anvers. Han fulgtes med Jenssen-Tusch til Irébu, hvor han skulde forrette Tjeneste som »Second«, men forsattes efter Ønske i Febr. 99 til Nouvelle-Anvers. Efter en anstrengende Expedition mod Bosweyastammen blev han meget syg, fik saaledes en halv Hundrede Furunkler i Hovedet og skrankede stadigt i sin Stilling som Postchef i Nouvelle-Anvers, indtil han omsider i

September 1899 maatte vende hjem til Europa.

Den 6. Congoofficer af dette Navn, Kmdt. *F. J. H. Van de Velde* af det belgiske Artilleri, foretog i 1889—90 Opdagelsesrejser i Kwango og Kataraktegnene og døde $\frac{29}{9}$ 91 paa Hjemvejen til Europa ombord paa Oceandamperen »Lulu Bohlen«.

»Onsdag 20. Juli. Detachmentet afmarcherer Kl. 3 Eftm. Jeg følger med til Fods. Forinden ser jeg et lille Kommando paa 1 Underofficer og 20 Mand rykke afsted for at tugte en lille Marche til Fods fra Nyángara til Dongu. Chef. Man er nu i krigerske Egne.«

»Marchen kun $1\frac{1}{4}$ Time. Jeg fik en udmærket Hytte i en Landsby. Høvdingene samlede os og viste os, hvor langt de kunde kaste en Lanse (80—100 M.).«

»Torsdag 21. Juli. Stærk Varme. Marche $6\frac{1}{2}$ — $11\frac{1}{2}$. Kan mærke, at jeg i lang Tid ikke har marcheret. Om Eftermiddagen stærk Regn i Strømme.«

»Fredag 22. Juli. Marche $6\frac{1}{4}$ — $10\frac{3}{4}$. Vi komme til Chefen *Dingis* Landsby. Hans Søn og flere Chefer tage imod os. De ere meget opmærksomme og bringe Høns og Æg, men ere tillige uhyre nysgerrige og udsperge os om alt. De vide nøjagtigt, hvor mange Soldater der er i *Dongu*, og at det er Hensigten at angribe de to Høvdinge i *Kabassidu* og *Bokoio*, der skildres som meget stærke. Alle have de Buer og Masser af gode Pile, af hvilke jeg køber nogle. Jeg lider ikke deres Ansigter, heller ikke Chefen fra Landsbyen i Forgaars; han har fulgt os paa Vejen, forsvandt i Gaar og dukkede atter op i Eftermiddags; jeg tror, han er Spion.«

»Marchen i Morgen er en Slags Krigsmarche, idet Ltnt. Engh skal »furagere« i nogle Landsbyer undervejs, hvis Høvdinge have sluttet sig til Oprørerne. Det skal knibe med Levnetsmidler i *Dongu*, hvor der alt er 300 Soldater.«

»Lørdag 23. Juli. Om Morgenen den stærkeste Regn, jeg endnu har set; det øsede ned i Spandervis, og først Kl. 12 kunde vi afmarchere.«

»Forud for Detachmentet sendtes 1 Korporal og 10 Mand, og 100 M. efter dem fulgte Ltnt. Engh

Lieutenant
Alb. Vandevælde.

og jeg; saa kom Delingerne i tætsluttet Gaasegang med lidt indbyrdes Mellemlum. Vejen var god, men Græsset til Siderne flere Meter højt, saa at man ofte gik som i Blinde og kun en Gang imellem kunde se 50—100 M. ud til Siden. Vi marcherede hurtigt og kiggede os godt om efter sorte Skikkelser; alt var dog fredeligt. Der var mange Vandløb med daarlige Broer; jeg faldt igennem en af dem og blev drivvaad til Bæltet. Kl. 2 $\frac{1}{2}$ standsede vi i en lille Landsby, hvor der kun var 3—4 Hytter; den var helt forladt, men talrige Spor af de Indfødte viste, at de først vare flygtede i sidste Øjeblik.»

»Det første, jeg gjorde, var at klæde mig helt om, og snart nød jeg med Velbehag mine blødkogte Æg og min stegte Høne, hvorpaa vi 4 Hvide alle krøb ind i den eneste ordentlige Hylte, efterat denne var rensset til Gavn for alt sit Snavs.»

»Søndag 24. Juli. Afmarche 6.5. Naa Kl. 8 en forladt Landsby, hvor Detachmentet vil blive efter at have søgt efter Levnetsmidler, medens jeg fortsætter Vejen i Retning af Dongu Kl. 8 $\frac{3}{4}$. Passerer mange Vandløb, hvoraf flere uden Broer, og bæres over. Ved Passagen af et dybt Løb

Hytter bygges for Soldaterne i Dongu i 1895.
(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

Haussasoldater i Dongu i 1895.
(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

bliver jeg drivvaad og maa strax klæde mig om. Det var meget varmt og Vejen syntes mig aldrig at ville faa Ende. Flere Steder smuk Udsigt. Gik $\frac{1}{4}$ Time i en Sværm af flyvende Græshopper. Kom endelig Kl. 3 $\frac{1}{2}$ atter til Uellé, hvor jeg, efter at have affyret nogle Skud, blev sat over Floden til Dongu. Her modtoges jeg venligt af flere Hvide og styrkede mig først godt ved et Par Kopper Kaffe.»

»Tilbragte en behagelig Aften. Min Spilledaase kom frem, og der blev sunget og fortalt Historier.»

»25. Juli—5. August. Mandagen den 25. Kl. 12 $\frac{1}{2}$ kom Detachmentet. Følgende Hvide vare nu samlede her foruden mig: Kmdt. **Lahaye**, Sousintendant **Bollens**, Ltnt. **Laplume** og **Engh**, Souslttrne. **Marillus**, **De Baecker** og **Lengrand**, Sergenterne **van den Noortegaerte**, **Vauthier** og **Roufflaer** og Armurier **Geerts**.»

»Tirsdag Morgen saa jeg paa Exercitsen. Navnlig de Baecker har en fortrinlig Peloton af **Batelelaer**. Til Angrebet paa de fjendtlige Høvdinge vil Kmdt. **Lahaye** rykke ud med 6 Pelotoner. Jeg tilbød min Tjeneste, men han mente ikke at turde tage imod den.»

»Fik idag en ny, større Dreng, **Gapa**, der gør et godt Indtryk. Om Aftenen øsende **Boyen Gapa**. Regn.»

»Om Onsdagen er Kmdt. **Lahaye** meget nervøs. Han beslutter at tage en Nordenfelts Kanon med, hvoraf der her findes 4 tilligemed 2 Mitrailleuser. Der skydes Prøveskydning med 2 Kanoner.»

»Torsdag, den 28. Juli Kl. 2 drager Kmdt. **Lahaye**

**Kampe
omkring
Dongu.**

afsted med 300 Mand, formerede i 6 Delinger, af hvilke han selv fører den ene, Laplume, Engh, de Baecker, Lengrand og van den Noortegaerte de andre. Sammen med nogle i Forvejen ankomne indfødte Chefer, der fik udleveret Forladegeværer og Patroner dertil, og med

En Kanon opstilles i Zeribaen i Dongu.

(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

sten, tegltækkede og omgivne af et Brystværn i Form af en Flèche med et Kanonplacement i Vinkelen. Foran Brystværnet findes en c. 3 M. bred og 2 M. dyb, tør Grav og indenfor Brystværnet en Palissadering af høje Stænger, der dog er meget forfalden. Foran Graven er der dels en Exerцерplads, dels Marker. Soldaternes Huse ligge paa Exerцерpladsen, altsaa udenfor Befæstningerne. Naar noget Græs og nogle Banantræer fjernes, kan hele Forterrainen be-

stryges i 2—400 M.s Afstand fra Brystværnet, og denne Afstand er tilstrækkelig mod de Indfødtes Vaaben.«

»Om Aftenen udstilles et forøget Antal Poster.«

»Søndag. Kl. 10

**Stærkt
Feber-
anfald.**

føler jeg mig utilpas og lægger mig. Faar temmelig stærk Feber. Drikker den ene Kop varme The efter den anden, men Sveden vil ikke komme. Først Kl. 7½ Aften falder Feberen. Herrerne Bollens og Marillus vare meget flinke til at hjælpe mig, og min nye Dreng, Gapa, viste sig som en udmærket Sygepasser; han gav mig The, svøbte mig omhyggeligt ind

Kmdt J. S. Lahaye.
Myrdet i Kodia 7/7 1902.

Kapt. Svinhufvuds Bolig i Kabassidu i 1895.

ialt 5—600 Hjælpetropper overførtes Tropperne til den anden Bred. Vi Tilbageblevne, der helst havde fulgt dem, gav dem mange varme Ønsker med. Om Aftenen voldsomt Regn.«

»Fredag. Den midlertidige Postchef, Souslt. Marillus, fortæller mig, at endnu en stor Chef, 4 Timer øst for Stationen, er falden fra, og at vi godt kunne blive angrebne. Jeg gik derfor rundt og besaa Omgivelserne.«

»Stationen Dongu ligger ved Dongullodens Udløb i Uellé; begge Floderne ere her 100—150 M. brede. Bygningerne ere af røde Mur-

(efterhaanden havde jeg 8 Tæpper) og sad hele Natten parat til at hjælpe mig; hver Gang jeg vaagnede, kom han strax hen til mig.«

»Mandag 1. August. Kl. 10 stod jeg atter op og var rask, kun en Smule mat.«

»Kurieren fra Boma kom, men uden Europapost. 6—7 Breve til mig ere før min Ankomst gaæde gennem Stationen. Hvornaar mon jeg faar dem?«

»Det skorter paa Levnetsmidler. Af mine 12 Høns maatte jeg idag give 5 til Messen.«

»Tirsdag komme 2 Soldater og 1 Indfødt, der hørte til Expeditionen og som eskorterede Saarede, hertil; Eskorten var bleven angreben undervejs. De fortalte, at Detachmentet havde haft en haard Kamp med Fjenden, der var meget stærk, men havde lidt store Tab, og at Kmdt. Lahaye stadigt rykkede frem, samt at Lint. Lengrand var saaret af en Pil. Det er imidlertid to daarlige Soldater af Enghs, og jeg tror, de have smurt Haser.«

»Situationen begynder at blive mindre god. Jeg har maattet afgive alle mine Høns. Soldaterne have meget faa Levnetsmidler. I Eftermid-

Indenfor Zeribaen i Kabassidu i 1895.

(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

dags, bragtes der dog 4 Høns og noget Manioc.«

»Onsdag mente Postchefen, at der kunde ventes Angreb. Jeg gav ham da det Raad at samle Soldaterne indenfor Brystværet om Natten, at indøve Besættelse af Brystværet, samt at anbringe 1 Kanon og 1 Mitrailløse i Placementet. Han havde slet ikke tænkt herpaa, men fulgte strax mit Raad. De 150 Soldater samlede, hver fik sin Plads ved Forsvaret anvist, Palissaderingen repareredes, og en Del Kvinder sattes i Arbejde med at slaa det høje Græs foran og kappe de generende Banantræer. Om Aftenen samlede Folkene bag Voldene, og Posterne skødes længere frem. Vi skiftedes til at vaage et Par Timer hver. Alt forløb dog igen roligt.«

»Torsdag Formiddag kom et

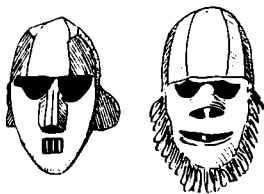
Soldater og Indfødte i Kabassidu i 1895.

(Fot. tilh. Kapt. Svinhufvud.)

Par Soldater og fortalte, at Detachmentet var paa Hjemvejen, og da vi Kl. 12 sad og spiste de sidste af mine Høns, styrtede en Dreng ind til os og raabte: »De komme, de komme!« Kort efter landede en Pirogue med Kmdt. Lahaye og de Baecker, og 1 Time efter vare Alle atter samlede.«

»Lahaye fortalte, at de vare komne overraskende over *Kabassidu*, der under en heftig Pile- og Kugleregn var taget med Storm med Tabet af 4 døde og 20 saarede Soldater.«

»Fredag Eftermiddag fik jeg at vide, at der næste Morgen kom Bærere, saa at jeg nu kunde fortsætte min Rejse. Jeg pakkede derfor mine Kufferter, fik mine 12 Høns erstattede og tilbragte derpaa en meget behagelig Aften, paa hvilken min Spilledaase for sidste Gang lod sine Toner høre i Dongu. Skæmt og Historier afløste hinanden, og Kommandanten fortalte Jagteventyr.«

Ababua-Krigsmasker.

Det var Høvdingen *Kabassidus* Landsby, som Kmdt. Lahaye, som nys berørt, havde angrebet. Men vi erindre jo ogsaa **Kabassidu.** — fra Biografien over svensk Kapt. *Svinhufvud* —, at

Congostaten syd for Dongu har en Post af samme Navn. Den ligger ved *Gaddafloden*, som er meget dyb ved Højvande, men ingen Hindring i den tørre Tid.

Kmdt. *Lahaye* blev i sin næste Terme Generalkommissær i Uellédistriktet. Usikkerheden her var, som sagt, stor i de paafølgende Aar, og den 3. Juli 1902 faldt han paa en Rejse mellem *Nyángara* og *Panga* for Morderhaand. Han var kommen bort fra eller havde tabt Afstand fra sin Eskorte og fandtes død i Landsbyen *Kodia* med 2 Kugler i Baghovedet. En anden Deltager i den i Dagbogen lige omtalte Expedition, Ltnt. *Lengrand*, døde allerede Aaret efter i Afrika.

Kmdt. Lahayes og Ltnt. Lengrands senere Skæbne.

Jenssen-Tusch fortsatte Rejsen i nordøstlig Retning langs Dongufloden til Ladó-

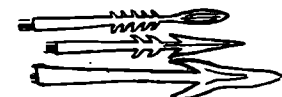

Pil fra Uellé. (1/2 Størrelse.)

Vankerck-hovenville. Følger man selve Uellé videre mod Sydøst, kommer man til den vigtige Station *Surrur* eller *Vankerckhovenville*, i Nærheden af hvilken den kække Officer, efter hvilken Stationen er opkaldt, endte sine Dage.

Om *Vankerckhoven* er der sagt og skrevet meget, snart godt, snart ondt; en dygtig Mand har han under alle Omstændigheder været. Bøssemager *F. F. Hansen* omtaler ham i et Brev med megen Sympati og giver følgende Skildring af hans Død:

»Expeditionen passerede den store Negerby *Tagamolangi* (*Tomolangi*) ved *Kibalifloden* og vedblev at trænge frem i en vild, bjergfuld Egn. Beboerne ere ikke Menneskeædere, men et vildt, krigslystent Folk. — — — Den 8. August 1892 om Aftenen sloges der Lejr paa en Græsmark. Hele Natten gik roligt hen; men ved Daggry blev Expeditionen omringet af en større Afdeling Indfødte, som i 100 M.s Afstand afskød deres forgiftede Pile. *Vankerckhoven* og alle hans Mænd kom hurtigt ud af Teltene og besvarede Fjendens Tiltale med en Kugleregn, der snart

Pile fra Uellé. (1/2 St.)

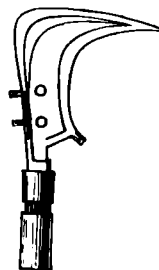
gjorde lyst i hans Rækker. Midt under Kampen indtraf det sørgelige Ulykkestilfælde, at Kaptajnens Oppasser, der ladede det ene Gevær med 8 Patroner, kom til at røre ved Aftrækkeren, idet han lukkede Mekanismen. Herved gik Skudet af. Kuglen trængte ind i *Vankerckhovens* venstre Side og kom ud paa højre Side af Brystet. Han blev strax baaren ind i sit Telt og lagt paa Sengen; men Døden var allerede indtraadt.«

»Fjenden havde imidlertid stormet Lejren, men var bleven slaaget tilbage med et betydeligt Tab af Døde og Saarede.«

»*Vankerckhovens* Begravelse fandt Sted om Eftermiddagen med den sædvanlige militære Hønnør. Et mere sørgeligt Ligfølge kan ikke tænkes. Alle græd, og i flere Dage derefter kunde man ikke formaa Soldaterne til at udrette Noget; i den Grad havde *Vankerckhoven* forstaaet at vinde Folk, baade Hvide og Sorte, for sig. Ved natlige Overfald var han altid først paa Pletten, og man saa ham ofte, kun med et Tæppe om sig, staa i Timevis og skyde. Bad man ham at skaane sig, fik man altid det Svar: »Jeg vil være der, hvor Pligten kalder mig.«

Heller ikke Vankerckhovens den Gang heldigere Afløser i Kommandoen over Expeditionen, Ltnt. *Milz*, er længere blandt de Levendes Tal. Han døde i 1902 i Belgien, lige hjemkommen fra en særlig Mission til Egnene om Kiwusøen. Ltnt. *Milz*.

Sydvest for Vankerckhovenville ligger ved Bomokandiflodens øvre Løb i *Momvuernes Land* den vigtige Statspost *Gumbali*. Momvuerne ere flittige Agerdykere, og det er, mærkeligt nok, her Mændene, der bearbejde Jorden. Der sendes store Forsyninger fra *Gumbali* til *Dongu* og videre til de nærmeste Statsposter.

Ababua-Kniv
(Øxe).

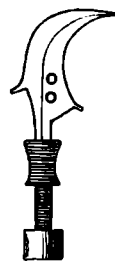
Jenssen-Tusch fortsætter saaledes:

»Lørdag 6. August. Kl. 8³/₄ var jeg færdig til Afmarche. Vejret var godt, og Lahaye og Engh fulgte mig ¹/₂ Times Tid. Den Første sagde, at han om et Par Maaneder ogsaa skulde til Redjaf, hvor man var i Færd med at samle en stor Styrke.«

»Vejen var god og bred, men meget oplødt, og 4 Gange maatte jeg ride paa Soldaterskuldre.« ⁽¹/₁₀ Størrelse.)

»Da jeg fandt mine Kufferter for tunge for det Antal Bære, jeg havde, standsede jeg efter et Par Timers Forløb og gik ind i en Landsby, der laa noget ud til Siden og hvor en venligsindet Høvding *Renzi* boede. Han modtog mig, omgivet af 8 bevæbnede Krigere, der sad paa Hug med Geværet i Skødet. For 8 Alen Tøj og 2 Jagtpatroner fik jeg 3 Mand, der ikke lode videre henrykte over at skulle følge mig.«

Høvdingen
Renzi.

Ababua-Kniv (Øxe).
⁽¹/₁₀ Størrelse.)

»Paa Vejen saa jeg senere baade Spor af Løver, Antiloper, Elefanter og Leopard.«

»Kl. 4 naaede jeg en Hytte, der dog var saa ussel, at jeg besluttede at beholde Tøjet paa og sove i min Stol med min store Kappe paa. Kl. 7 kom en Del Soldater, der skulde samme Vej og bragte mig et Telt og et Brød samt en Del store Dunke Vin, som de bad mig allevere i Faradj.«

»Søndag 7. August. Kl. 6³/₄ brød jeg op og forlod kort efter den brede Vej for ad en smal Sti, som snoede sig gennem flere Meter højt Græs, at søge ned til en Landsby. I det høje, tætte og af Duggen drivvaade Græs blev man hurtigt gennemblødt og gik helt i Blinde. 3 Gange maatte jeg bæres over Sumpen af en af Bærerne fra *Renzi*, der, ked af dette, forsvandt undervejs. En Bærer deserterer.«

»Kl. 1 kom jeg til en velbefæstet Landsby, omgivet af Grav, Brystværn og Palissadering. Jeg førtes til et stort Hus. Først 1 Time efter kom Chefen, *Artolé*, klædt i sort Uldskjorte med Congostjernen paa Brystet. Han var ikke videre venlig. Da jeg fortalte, at *Kabassidu* var bleven slaadet, rejste han sig pludseligt, synligt betagen, og gik sin Vej.«

»Jeg fik ganske vist 5 Høns og 4 Æg til mig selv, men intet til Soldaterne.«

»De Indfødte vare høje og kraftige og i Besiddelse af mange Geværer.«

»Mandag 8. August. Kl. 8 var der endnu kun kommet nogle faa Bananer og Maniocrødder til mine Folk. Jeg lod da de 22 Soldater træde an, kaldte Chefen hen og erklærede ham for arresteret, samt truede med at føre ham med mig, hvis han ikke hurtigt skaffede Proviant, og tilføjede, at jeg vilde skyde ham ved det mindste Forsøg paa Flugt. Min Revolver laa paa Bordet foran mig. Jeg kan ikke nægte, at jeg skottede lidt til *Artolé*'s Folk, der begyndte at flokkes om os med mørke Miner. Men *Kuren* hjalp. Chefens Kone styrtede til og sagde, at hun strax skulde bringe Levnetsmidler. ¹/₂ Time efter kom virkelig den ene Sorte efter den anden med Masser af Bananer, Manioc og Mais, og Kl. 10¹/₂ drog jeg afsted.«

Høvdingen
Artolé
maa tages
med en
Trumf.

Ababua-Kniv. ⁽¹/₁₀ Størrelse.)

»I Begyndelsen var det meget varmt. Jeg gik bagest for at holde Øje med Bærerne fra *Artolé*. Da jeg et Par Timer efter naaede en forladt Landsby, saa jeg, at baade Soldater og Bærere havde installeret sig i Hytterne. Baade Negersergenten og jeg raabte: »Atambuli, atambuli!

(Afsted, afsted!)«, men Ingen rørte sig. Da greb jeg mit Lanseskæft og langede nogle ordentlige Rap ud til alle Sider, og nu kan det nok være, at Benene kom i Gang.»

»Kl. 3 begyndte Regnen at styrte ned, snart var den i Forvejen slette Vej en hel lille Flod, og først Kl. 7 $\frac{1}{4}$ naaede jeg Nattekvarteret efter i de sidste 2 Timer at have vadet i Bælgmørke i Vand til Knæene og 2 Gange være falden i til Livet. Jeg gik strax i Seng i en lille, men god Hylte, hvor der blev tændt Ild og lavet The. Efter at have taget en god Dosis Chinin befandt jeg mig saare vel og nød min Suppe og min Høne med Velbehag.»

»Jeg maatte bæres 8 Gange idag.»

»Tirsdag 9. August. Vejen skrækkelig, stærk Regn. Gaar i Blinde i højt, vaadt Græs og bæres 9 Gange over dybt Vand. Atter aldeles gennemblødt. Kommer til en flad Engstrækning ved en Biflod til Dongu med høje Bakker mod Sydøst. Bæres atter 6 Gange. Ved Posten en særdeles venlig Skildvagt. Beslutter at blive 1 Dag for at tørre mit Tøj. Alle mine Kufferter ere gennemvadede. 1 Bærer forsvunden.»

»Onsdag 10. August. Skønt det regner om Morgenen, faar jeg dog mit Tøj tørret nogenlunde. Køber en udmærket hvid Hane og 2 gode Høns og har 8 Høns til Trods for, at jeg har slaget 10

Atter undervejs.
deserterer

»Jeg laver Brød til Bærerne og stopper dem formeligt med Mad, hvilket jeg forresten en Bærer har gjort hver Dag. Og dog er nu den anden Bærer fra Renzi forsvunden.»

»Torsdag 11. August. Marche 6 $\frac{1}{4}$ —9 $\frac{1}{4}$. Udmærket Vej, men maa dog bæres 4 Gange over lange Sumpe. Soldaten, paa hvis Skuldre jeg red, var 2 Gange ved at segne med mig i Mudderet.»

»Lige før jeg naaede Maalet for Marchen, stødte jeg atter paa en Biflod til Dongu. Men her ventede en Pirogue paa mig, medens Chefen for den lille Landsby paa den anden Side stod derovre for at tage imod mig. En anden Chef kom senere til, og jeg købte 5 Høns, 24 Æg, Bønner og Føde til alle mine Folk. Desuden fik jeg 5 nye Bærere, som jeg betalte med 6 Alen Tøj.»

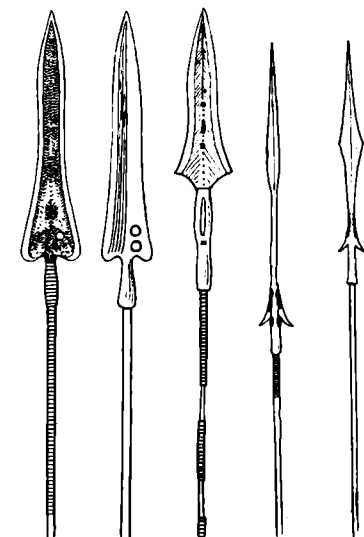
»Paa Vejen saa jeg som sædvanligt Masser af Spor af vilde Dyr, bl. a. af en vældig Løve.»

»Fredag 12. August. Ved Afmarchen Kl. 6 $\frac{3}{4}$ var en Bærer syg. Han havde spist en giftig Rod; Øjnene stode stive i Hovedet paa ham, og han kunde ikke staa paa Benene. Jeg gav ham et Brækmiddel, men han maatte efterlades. Dog sagde Alle, at han vilde komme sig om nogle Timer.»

»Vejen atter udmærket, men med mange Sumpe, og 8 Gange maa

En Flod- hest væl- ter en af Bærerne. jeg ride paa Soldaterskuldre. Det var meget varmt, og Solen brændte stærkt. Allerbedst, som jeg gik, fulgt af Gapa og 2 stærke Soldater, hørte jeg en stærk, underlig Grynten og Lyden af et stort Dyr, der for gennem Græsset, og derefter et Raab om Hjælp. Vi gjorde strax omkring og løb tilbage med spændte Haner.

Paa Stien fandt vi en Bærer i Færd med at rejse sig op fra Jorden. Han fortalte, at en Flodhest pludseligt var brudt frem fra Krattet, kavde rendt ham over Ende og bortført min Stol, mit Bord, Kantine, Jagtgevær

Lanser fra Uellé.

Skafterne paa de to prydede med Metalbeviklinger.
(c. $\frac{1}{18}$ Størrelse.)

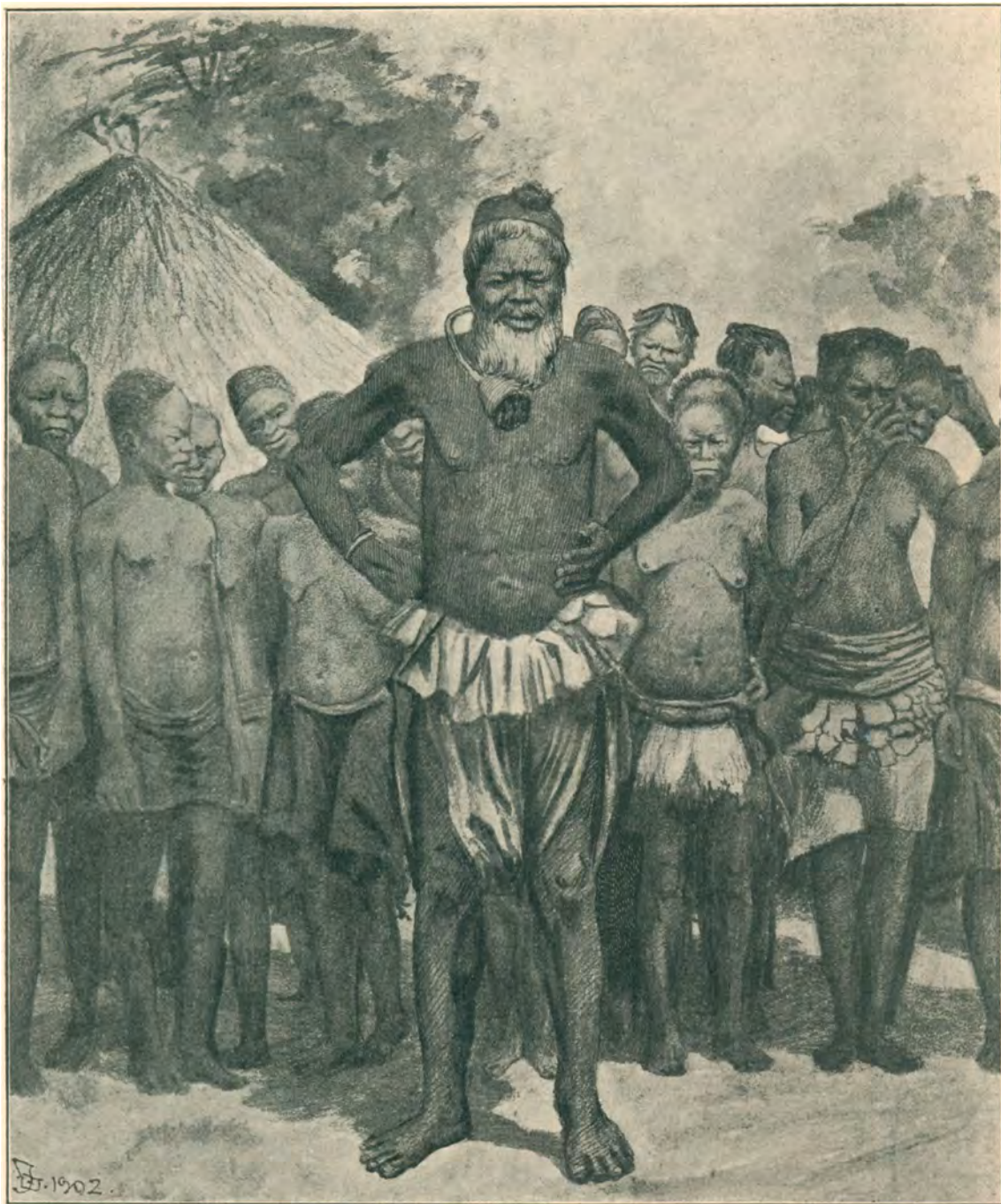
og flere Sager. Dette Sidste forekom mig noget mystisk; men Dyret havde jeg jo hørt, og Sagerne fandt vi spredte i Krattet paa den anden Side af Vejen.»

»Kl. 2 $\frac{1}{4}$ kom jeg til en lille Landsby, hvis Chef strax bragte mig en Ged, 1 Høne og Kartofler, saa at Gapa kunde lave en brillant Gedesuppe. Jeg gav Mandskabet den halve Ged og en Mængde Kartofler.»

»Om Aftenen indtraf en Armurier Frenay fra Faradj, udsendt for at finde Delene af 2 Mitrail-løser, som vare tabte, idet en hel Karavane var bleven adspiltet af Elefanter. Han kom netop, som jeg spiste til Aften, og blev meget glad ved at faa en stegt Høne og Kaffe.»

»Lørdag 13. August. Til Morgen trakterede Frenay med Risengrød med kondenseret Mælk til; det smagte udmærket.»

»Da det havde regnet stærkt igaar Aftes, ventede jeg at finde Vejen skrækkelig. Lige ved Af-

Mombuttuhøvding med Koner.
Tegnet af J. Ølsgaard efter Fotografi, tilh. Kapt. Plenciano.

Skandinaver i Congo.

gangssledet laa der ogsaa en stor Sump, som det tog $\frac{1}{2}$ Time at bære mig over, og det varede 1 Time, inden alle Sagerne vare komne over. Græsset var drivvaadt og meget højt samt slyngt sammen, saa at det mange Steder næsten var umuligt at skelne Stien. 9 Gange maatte jeg ride over Sumpe.◀

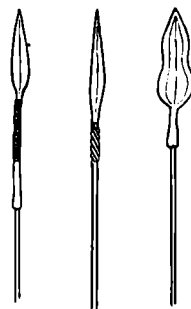
◀Henad Formiddagen blev det dog varmt og tørt og Vejen bedre; og Faradj naaedes Kl. 12 $\frac{1}{2}$.

◀14.—16. August. Faradj (Feraki) er anlagt for 8 Maaneder siden for at forkorte Faradj. Vejen til Redjaf og bestaar endnu kun af 7—8 Lerhuse, tækkede med Straa. Stationen er omgivet af højere liggende Sumpe og maa være meget usund. Imidlertid saa Personalet sundt og kraftigt ud.◀ Ltnt. J. F. Andersen.

◀Jeg er indlogeret hos den danske Løjtnant J. F. Andersen, der er overordentlig forekommende og elskværdig imod mig. Da han saa, at en af mine Kufferter var i Stykker, gav han mig strax en anden udmærket i Stedet.◀

◀Paa Posten her befinder sig, foruden min danske Vært, Postchefen, Ltnt. Buzon, der for kort Tid siden blev saaret af en Pil i Benet under et Tog mod en fjendtlig Høvding, og Løjtnanterne Lorang og Collin, samt Sergent Brossart. Det var de to sidstnævnte Officerer, der paa Marchen mistede de to Mitrailøser, som Sgt. Frenay skulde hente. Henad Aften for 8 Dage siden vare de paa Vej, og det begyndte at blive mørkt. Pludseligt styrtede 5—6 Elefanter lige løs paa dem. Collin slap om bag en Høj, men Lorang blev greben af en Elefantsnabel og kastet til Siden uden dog at komme til Skade. Af Bærerne dræbtes 2 og Resten forsvandt. Sgt. Brossart saaredes ved et Skud gennem Lungen ved Derwischernes Angreb ved Redjaf den 4. Juni.◀

En Kanon-transport overfaldet af Elefanter.

Kastespyd.
(c. $\frac{1}{18}$ Størrelse.)

◀Om Mandagen har det regnet voldsomt hele Natten og vedbliver dermed om Formiddagen, men om Tirsdagen er det godt Vejr, saa at jeg kan pakke alle mine Kufferter, der ere blevne drivvade indvendigt, ud og nogenlunde tørre Indholdet. Desværre er min Spilledaase ødelagt.◀

◀Onsdag 17. August. Om Morgenen samles der Portører til mig. Flere af dem se usle og syge ud. Kl. 8 $\frac{1}{4}$ rykker jeg afsted med 1 Korporal, 10 Soldater og 14 Bærere.◀

◀Vejen viste sig atter ussel. Jeg passerede 10 Sumpe og maatte bæres over de 8.◀

◀Kl. 11 $\frac{1}{4}$ naar jeg Landsbyen Feraki af hvis Chef jeg købte en stor Ged, 12 Æg og Bønner. Jeg tog selv Benene af Geden og gav Resten til Soldaterne og Bærerne, samt lod lave Brød af Vundemel (Sorgho). Jeg køber 2 Bærere af Chefen og rejser for første Gang mit Telt, der viser sig udmærket.◀

◀Torsdag 18. August. I Nattens Løb ere 2 Bærere løbne bort. Chefen viser sig meget billig, idet jeg kun betaler 12 Theskeer, fulde af Perler, for alt, hvad jeg har faaet, foruden Tøjet for Bærerne.◀

◀Opbrud Kl. 7. Vejen var forholdsvis god, saa at jeg kun blev baaren 4 Gange. En Reservebærer, som intet bar, er saa syg af Dysenteri, at han dør under Vejs. Korporalen fører mig 2 $\frac{1}{2}$ Time for langt, saa at jeg først Kl. 1 $\frac{1}{2}$ naar en forfalden Landsby, hvor jeg kan rejse mit Telt.◀

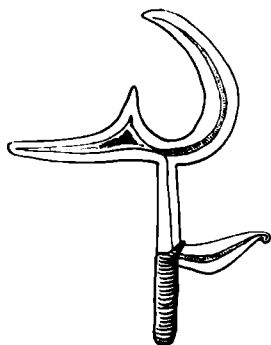
◀Jeg sender Korporalen og 3 Soldater samt Bassiko ud efter »Vivres«. 2 Timer efter kom de tilbage med en lille Dreng, Søn af Chefen i Landsbyen, der medbragte en Del Sager, som jeg betalte godt. Faderen turde ikke komme.◀

◀Fredag 19. August. Om Morgenen øsende Regn, saa at jeg først kunde bryde op Kl. 10.◀

◀En Times Tid efter hører jeg Bassikos Stemme langt bagved mig raabe gentagne Gange. Korporalen og jeg gjorde strax Omkring og løb af alle Kræfter efter Lyden. Bassiko stod paa et Klippestykke og fortalte, at 2 Bærere vare undløbne. De havde overbidt den Snor, hvormed de vare bundne sammen, havde pludseligt smidt den Kuffert, de bar i Forening, havde kastet sig over Soldaten, der bevogtede dem, og slaadet ham til Jorden. Portagen mellem Dongu og Redjaf er sandelig vanskelig paa denne Aarstid, Regntiden. Baade Vejr og Veje ere ogsaa skrækkelige. Skønt jeg behandler Bærerne særdeles godt og fører skarpt Tilsyn med, at Soldaterne ikke slaa dem, løbe de dog bort, naar de se deres Snit dertil.◀

◀Idag blev jeg baaren 6 Gange.◀

◀Lørdag 20. August. Bryder op 6 $\frac{3}{4}$ i voldsom Regn. Vejen er forfærdelig slet, forvandlet til en

Kastekniv.
($\frac{1}{10}$ Størrelse.)

Flere Bærere undløbne. En Bærer dør.

rivende Strøm, og jeg vader i Vand til Knæet. Bærerne dingle frem og tilbage, og det er en Ynk at se dem ryste af Kulde. Undertiden forsvandt Stien helt, og i en Skov løb vi vild og vare $\frac{1}{4}$ Time om atter at finde den rette Vej.«

»Kl. 10 kom jeg til en forladt Landsby, hvor jeg strax lod mit Telt rejse og Baal tænde i de forfaldne Hytter for at varme de stakkels Bærere. Jeg faar Melding om, at en Dreng er druknet i en dyb Aa, vi passerede. Først Kl. $1\frac{1}{2}$, da Regnen var ophørt og Alle opvarmede, kunde jeg atter fortsætte, men løb kort efter atter vild i det høje Græs; vi vare komne ind paa en Elefantsti og maatte et langt Stykke tilbage for at finde den rette Vej.«

»Kl. 3 kom jeg til en stor Landsby, hvor jeg traf en Sergent *Croquaert*, der saa meget daarlig ud. Han var paa Rejsen til Boma for nogle Dage siden bleven angreben af Dyssenteri og havde hverken Mælk eller Ris. Jeg gav ham begge Dele og bad ham spise med mig.«

»Imorges maatte jeg efterlade 2 Bærere, der lede af Dyssenteri og bade om at maatte blive; de bleve forsynede med Levnelssmidler. Af 2 Bærere, som jeg købte i Aftes af en Chef, der kom med 1 Høne og Sorghomel, undløb den ene idag.«

»I mit nye Kvarter bliver jeg godt forsynet. Fik en storartet fed Ged, der strax blev slagtet, 24 Æg og en Mængde Sorgho. Jeg beslutter at blive imorgen, da baade Soldater og Bærere ere afkræftede og min Seng vaad, tabt i dybt Vand.«

»Søndag 21. August. *Croquaert* spiser, som om han ikke havde faaet Mad i 8 Dage, stakkels Djævel. Han har en Hund med, en Slags Foxterrier, der har tilhørt Kmdt. *Walhausen*, som faldt ved Redjaf den 21. Maj.

»Faar idag til Morgen Risengrød og til Middag: Suppe paa Geden, stegt Lever, Høne og Gedekølle samt Æggekeg og Kaffe, et glimrende Maaltid.«

»2 Chefer komme med en Masse Sorgho, hvoraf der laves Brød til Bærerne. Den Ene, en stor Høvding, lader mig faa 5 Bærere for 6 Alen Tøj. Men jeg tror, de ere meget upaalidelige.«

»Mandag 22. August. Afmarche Kl. 8. *Croquaerts* Hund følger med mig; den jages tilbage, og 3 Gange sender han Soldater efter den; sidste Gang bider den ordentligt fra sig og forsvinder i Græsset for igen at dukke op $\frac{1}{2}$ Time efter.«

»Eggen er her fuld af Klipper af afrundede Former, og kuppeldannede Bjerge vise sig rundt omkring. I Afstand ser hele Eggen ellers ud som en stor Skov; men i Virkeligheden staa de mange smaa Træer spredte i det høje Græs; kun sjældent ser man høje Træer uden ved Vandløbene. Vi passere mange Kløfter, opfyldte med Skov og med brusende Vandløb i Bunden.«

»Befolkningen er her meget fjendtlig mod de Hvide. Vi passerede flere Steder, hvor der havde fundet Overfald Sted, og holdt Hvil ved nogle Klipper, i hvis Nærhed der nylig var bleven dræbt 2 Soldater, 3 Kvinder og 1 Dreng. Baade Korporalen og jeg gik derfor bagest, parate til at skyde. Men mærkeligt nok saa vi ikke en eneste Indfødt, skimtede kun af og til gennem Træerne Tagene af Landsbyer, der tilhørte de fjendtligsindede *Baakoer*.«

»En Times Tid inden Marchens Slutning standsede jeg i Landsbyen *Magora*, hvis Chef strax bragte mig en stor Hane. Jeg bestilte Fødemidler, som ogsaa senere kom til Stede, og marcherede saa videre til Negerposten, et udmærket Straahus, som jeg naar Kl. $1\frac{1}{4}$.«

Magora. Bassiko
faar Feber. »Bassiko havde Feber igaar og har det heller ikke godt idag.«

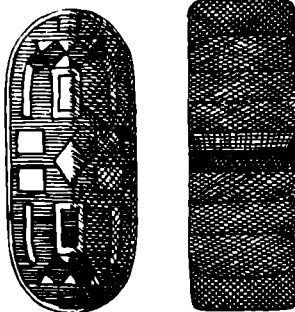
»Tirsdag 23. August. Da Korporalen paa Posten fortalte mig, at en nærliggende Flod var stærkt opsvulmet af Regnen, besluttede jeg at blive 1 Dag, hvilket var meget heldigt; thi om Aftenen naaede Kureren mig med 7 Breve, de første Efterretninger hjemmefra siden 22. April, allsaa i de sidste 123 Dage. Selvfølgelig var min Henrykkelse stor, og jeg slugte dem strax.«

De første Breve hjemmefra i 4 Maaneder. »Chefen fra *Magora* bragte mig Gedemælk, som jeg spiste til Maisgrød, og en Ged, som jeg tager med mig.«

»Det regner næsten hele Dagen.«

»Onsdag 24. August. Afmarche Kl. 8 med 17 Soldater, 17 Bærere, 1 Ged og 17 Høns samt 2 Boys og 3 Kvinder. Maatte svømme over den opsvulmede Flod og passerede desuden 2 dybe Vandløb. Det regnede den halve Dag, og Vejen var gyselig, den værste jeg endnu har set, og

Gyselig Vej.

Ababua-Skjolde.
(c. $\frac{1}{30}$ Størrelse.)

det vil sige meget. Den sidste Halvdel af den var bogstaveligt talt Morads og Sump. En Bærer beder om at maatte blive tilbage; enten flygter han eller dør. Kl. 4 naar jeg en ussel Plads, hvor Teltet rejses.«

»Desværre var Bassiko atter syg. Midt undervejs kom han hen til mig og gav mig paa en rørende Maade min Dolk, som om han vilde sige, at han ikke kunde mere. Strax fik en Soldat den lille Medicinkasse, som han bar.«

»Red 9 Gange paa Soldaterskuldre.«

»Torsdag 25. August. Bassiko var meget syg. Maatte lade ham bære lige fra Morgenstunden af 2 Soldater.«

»Afmarche 7¹/₂. Maatte 2 Gange af Tøjet. Klippefuldt, gennemskaaret **meget syg**. Terrain med mange herlige Udsigter og høje Bjerge i det fjerne. Paa lang Afstand ses *Mont Adra's* runde Kuppel, tilsyneladende omgivet af Skov. Det var meget varmt og Vejen meget besværlig, da Kløfterne vare slibrige af Regnen. Hvil paa et romantisk Sted, omgivet af Klipper og smaa Vandfald. Passerer derefter lige forbi *Mont Adra's* øverste runde Kuppel af graa Granit. Opdagede paa den anden Side af denne, at Halvdelen af Soldaterne vare kravlede op i nogle Træer for at plukke nogle gule, appelsinlignende Frugter, og først, da jeg truede dem med Prygl, fik jeg dem afsted.«

»Kom Kl. 3 til *Posten Mont Adra*, hvis Chef er den danske Løjtnant *Frederik Keyper*. Han gav strax Bassiko Chinin og anbragte ham i sin Drengs Seng.«

»26.—30. August. Adra er en lille Post tæt ved Bjerget *Mont Adra* med Huse af Ler og Straa. Jorden er frugtbar, og der dyrkes en Mængde Kartofler, Arachider, Bønner, Mais og Bananer (c. 400 Træer).«

»Ltnt. Keyper er en meget elskværdig Mand, afholdt af sine Kammerater og har Ord for at være energisk. Foruden ham findes paa *Posten* en Sergent *Witry* og midlertidigt en Sgt. *Graffaux*, som er paa Vejen til Redjaf, men er bleven syg. Besætningen er for Tiden 165 Mand, af hvilke dog kun c. 20 ere til Stede lige i Øjeblikket. Bl. a. ere nemlig en Del af dem tilligemed mine Bærere idag — Fredag — sendte ud til en nærliggende Forsyningspost for at hente Levnetsmidler.«

»Lørdag 27. August. Bassiko er vistnok meget syg. skønt Keyper ikke tror, at han fejler noget videre. Han klager sig ynkeligt over Smerter i Mave og Bryst. Han faar Chinin 2 Gange om Dagen.«

»Mellem 3 og 4 kom Ltnt. Engh med Detachmentet. Han var syg af Feber og Diarrhoe og blev baaren. Alligevel tilbragte vi 3 Nordboere en behagelig Aften, drak Mælk (*Posten* har 2 Tyre og 3 Køer) og talte om Norden og den udbrudte Krig mellem Spanien og Amerika, samt læste »Berlingske«, som jeg havde faaet med Brevene den 24.«

»Da Soldaterne kom hjem med Levnetsmidler, fortalte de, at 2 af mine Bærere vare døde af Kulde i den øsende Regn, og at 2 vare undløbne.«

»Søndag Aften tilbragte vi Skandinaver atter efter Omstændighederne i al Hyggelighed, glade ved hverandres Selskab. Vi spillede Whist og spiste en Daase syltede Ferskner, som Engh endnu havde. Min sidste Daase Syltetøj var gaaet igaar. Kom som igaar først i Seng Kl. 11.«

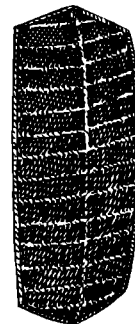
»Bassiko bliver værre, tror jeg. Men hvad kan jeg gøre? Bare der dog var en Læge her!«

»Mandag Morgen bragte Keyper mig den sørgelige Efterretning, at Bassiko var død inat. Da Drengen igaar hørte, at han skulde blive i Adra indtil han var rask, sagde han, at han havde det godt: »Bassiko malamú!« Jeg er meget bedrøvet over hans Død. Det var en god lille Dreng, som altid sagde Sandhed. Han var i Nattens Løb tyet ud til Soldaterne og laa paa Ryggen med sine smaa Hænder paa Brystet. Jeg svøbte ham ind i hans Tæppe, begravede ham og lod lægge en Masse store Grøne paa Graven, for at ikke Hyæner eller Gribbe skulde grave ham op.«

»Eng har ogsaa Feber. Overalt Sygdom, overalt Død! Hvilket Land!«

»Sergent Roufflaert er ude med Enghs Soldater efter Levnetsmidler.«

»Tirsdag ankom Løjtnanterne *Maryllus* og *Collin* med 80 Mand, 2 Mitrailløser og en Mængde Vin og »Shopboxer«, bestemt til Redjaf. Baakoerne have undervejs lumskeligt fra et Baghold i det høje Græs med deres Lanser dræbt en Soldat, der gik midt i den lange Kolonne, og taget hans Gevær og 200 Patroner samt alt hans Tøj. Desuden fortalte de Ny-

Skjold fra
Mont Adra.
Nedre-Itimbiri.
(c. 1/25 Størrelse.)

Pottemager-
arbejde fra
Bomokandi.

(c. 1/25
Størrelse.)

Ltnt. Engh
syg igen.

2 Bærere
dø af
Kulde.

Bassiko
dør.

Baakoerne
overfalde
en Trans-
port.

ankomne, at en hel Sending paa 250 Charger, der vare sendte pr. Pirogue fra Djabbir og skulde til Bomokandi, vare blevne tagne af nogle Høvdinge og 2 forhenværende Soldater, der tillige havde dræbt en Hvid, en Farmaceut, som jeg talte med i Ibembo. Ophavsmanden havde man ganske vist faact fat i og skudd, men de fleste Charger vare forsvundne.«

»Stærk Regn om Natten.«

Blandt de Skandinaver, der beordredes til Tjeneste under de forskellige Nilexpeditioner, kunne en Del, enten fordi de specielt vare ansatte paa selve Etapelinien til Nilen, eller fordi de af andre Grunde ikke naaede helt op til Nilfloden, passende finde Omtale, inden vi nu, idet vi gaa videre fra Mont Adra, forlade Uellé. Uellédistriktet. Blandt Veteranerne var det *F. F. Hansen* og Kaptajn *Svinhufvud*. Sidstnævnte vendte hjem til Europa ved Juletid 96, og der var derefter slet ingen Skandinaver i denne Del af Congostaten. Men i Løbet af Aaret 97 sendte man fra Boma hele 16, i 98 7 Skandinaver til Nilegnene; siden da ere dog kun ganske enkelte Svenske, Norske eller Danske komne derop. Af disse Congofarere fra 97 har Dagbogen, vi citere, alt omtalt de to unge danske Officerer *J. F. Andersen* og *Keyper*, der toge saa gæstfrit mod Kmdt. *Jenssen-Tusch* i Faradj og Mont Adra; paa meget ærefuld Maade tjente de deres første Terme til Ende, men gik anden Gang ud for ikke mere at komme hjem. Foruden disse Tvende kom i 97 de danske Løjtnanter *O. H. N. Schjøtz* og *A. M. H. Nielsen* og svensk Løjtnant *O. F. von Mentzer* til Uellé. Endelig bør vi her nævne dansk Ltnt. *C. S. Holm*, der i sin 2. Terme strax blev Zonechef i Makraka med Station først i Vankerckhovenville, saa i Faradj, saa i Dungu, svensk Ltnt. *Ditleff*, der vendte syg om fra Faradj, norsk Dr. *O. Berge*, en kort Tid ansat i Nyángara, senere i Bomokandi, og dansk Ltnt. *Neuhausen*, der døde i Faradj.

Om *F. F. Hansen* have vi ikke mere at tilføje.

Axel Adolf Samuel Svinhufvud, født i Westerås, Søn af Søkaptajn Axel Svinhufvud, var Underløjtnant i »Södermanlands Regiment«, da han $\frac{9}{10}$ 93 gik ud fra Anvers som Souslieutenant. Efter endt Terme vendte han hjem som Kaptajn. Alt omtalt nærmere Side 40 og 214. Til »Stockholms Dagblad« og »Södermanlands Läns Tidning« har han i sin Tid i flere Breve skildret sine Oplevelser i hine meget urolige Dage heroppe. Lad os med et Par Uddrag af hans Breve supplere, hvad vi foran berettede om de blodige Kampe med Mahdisterne:

Skønt de belgiske Kommandanter *Bonvallet* og *Delanghe* i Marts 94 havde fordrevet Mahdisterne fra *Mundu*, ved hvilken Lejlighed Bonvallet faldt — *Delanghe* døde $\frac{8}{9}$ 95 paa Hjemvejen fra Congo ombord paa Océandamperen »Coomassie« —, varede det ikke længe, inden Belgierne havde dem paa Halsen igen, idet de lavede sig en Zeriba paa Høvdingen *Renzis* Territorium ved *Akkas* Biflod *Eggaru*. Den 2. Sept. 94 flygtede paa en Expedition imod dem største Delen af de sorte Soldater og alle Forbundsfællerne ved det første Sammenstød, saa at kun 3 Hvide og 40 Mand bleve tilbage for at holde Fjenden Stangen. Fra *Dongu* udgik der da $\frac{15}{13}$ en ny Expedition paa 9 Hvide og 900 Mand under Kmdt. *Franqui*. Man havde ingen sikre Efterretninger om Mahdisternes Styrke; men det viste sig senere, at den talte 1100 Mand, bevæbnede med Remington og Forladere, og 1500 Forbundsfæller under *Renzi*. Belgierne vare delte i Kompagnier paa hvert 125 Mand, hver Mand havde 80 Patroner. Langsomt og trættende gik det fremad i 3 Kolonner, 1 ad Vejen, 1 paa hver Side i Græsset; ad selve Vejen rykkede, under *Christiaens*, forrest en Avantgarde, saa 2 Kompagnier, Matambatambaerne, saa Svinhufvuds Kompagni, der bestod af lutler Haussaer. $\frac{18}{12}$ passeredes *Dongufloden*. Overalt var der kun Græs og atter Græs, kun hist og her lidt Ungskov, intet dyrket Land, alle Byer ødelagte af Slavejægerne. Soldaterne fandt lidt Manioc, lidt søde Kartofler, ellers intet, og der var stor Knapthed paa Føde. Dag efter Dag marcherede man fra Solopgang til Kl. 2 Eftm.; Patrouiller, udsendte til alle Sider, vende stadigt tilbage uden at opdage noget til Fjenden. Endelig $\frac{20}{13}$ fangedes 2 Boyer, af hvilke den Ene, hjemmehørende i *Akka*, var løbet bort fra Mahdistchefen *Tere*;

Nogle
Enkelt-
heder fra
Kampene
med Mah-
disterne
i 94—95.

han gav vigtige Meddelelser og viste Vej. ²²/₁₂ stødte man paa Mahdisternes Forposter, en Time fra Zeribaen, ²³/₁₂ Morgen ved 7Tiden kom det til Kamp ved en skovbevoxet Sump, og efter 1½ Times Modstand veg Fjenden ud i aabent Terrain og nedsables i Mængde. Kapt. Christiaens var saaret i højre Skulder og i venstre Lillefinger; ellers ringe Tab, men stort Bytte af Faner og Geværer. Svinhufvud fik nu Ordre til med 1 Underofficer og 300 Mand at tage og ødelægge Zeribaen, hvad der lykkedes efter 3 Timers heftig Kamp. Forresten fandtes Zeribaen omtrent opbrændt, og Kvinder og Børn havde Mahdisterne bragt i Sikkerhed. Fjenden mistede af Menneskeliv 6 Høvdinge, deriblandt Tere, og 700 Mand, Belgierne 26 Døde og 50 Saarede, deraf af Svinhufvuds Kompagni alene 12 Døde og 6 Saarede. Juleaftens Morgen tiltraadtes Tilbagemarchen, og ²⁹/₁₂ naaedes atter Dongu.

Efter Mahdisternes paafølgende Nederlag bemægtigede Renzi sig en Del af deres Remingtongeværer og slæbtes derfor af dem bort i Fangenskab. Han undslap, men var fra nu af Belgiernes Ven og deltog i 96—97 med *Challin* i Expeditionen mod Mahdisterne ved Nilen (se ogsaa lige foran Side 541).

³/₂ 95, i den tørre Aarstid, afgik *Svinhufvud* igen med Francqui fra Nyángara Nord paa Expedition (10 Hvide og 900 Mand) for at tugte nogle Azandéchefer, der havde hjulpet Derwischerne. Man marcherede som sædvanligt i 3 Parallellkolonner; naar man standsede, gjorde Sidekolonnen Front udad og Hovedkolonnen udsendte Skyttekæder i Marcheretningen. Efter at have passeret mange Sumpe, stødte man ⁹/₂ paa en fjendtlig By, hvis Beboere rømte og gemte sig i det høje Græs. Græsset ryddedes, og Rekognosceringskommandoer udsendtes. Høvdingen *Bafoka* sendte Bud, at han vilde overgive sig, fik Ordre til at møde næste Dag, men kom ikke. ⁹/₂ naaedes hans By; den var forladt. Samme Aften kom der Bud igen, at *Bafoka* ikke turde møde; man gav ham Frist til den 10., der var en Søndag, men han kom ikke. ¹¹/₂ gik det atter fremad, og ved 9Tiden angreb 3000 Azandéer med største Voldsomhed (se foran Side 521). De forreste Soldater flygtede, Fjenderne trængte ind imellem Kolonnerne, i et Øjeblik var alt lutter Forvirring, og Belgierne maatte gaa tilbage. Man fik dog Soldaterne standsede, og nu adsplittedes Fjenden for Bagladegeværernes Hurtigild. Kampen havde været overordentlig heftig. Af Svinhufvuds Kompagni paa 90 Mand, der var foran i højre Kolonne, faldt alene 30 og 24 saarede; hele Tabet var 54 Faldne, 60 Saarede; blandt disse Sidste havde Enkelte indtil 12 Lansestik, hvad der vidner godt om Azandéernes Raseri. Under Haandgemænget reddede Svinhufvud selv kun Livet ved med sin Revolver at dræbe 2 Høvdinge, der trængte ind paa ham. Belgisk Souslt. *Frennet* faldt; Svinhufvud fandt bagefter hans Lig, det var udplyndret og forfærdelig mishandlet med 12 dybe Lansestik i Rygen, og Brystet var et eneste stort Saar. Han blev strax begravet. Francqui var bleven let saaret.

Ogsaa *Bafoka* blev som Renzi senere Congostatens tro Undersaat.

Vi komme derefter til de yngre Congofarere. *J. F. Andersens* Hovedvirksomhed i Congo faldt ganske vist i Fallsegnene; men hans Biografi ville vi bringe her To
Venner.

Julius Frederik Andersen, Søn af Proprietær A. F. Andersen i Maribo, Sekondløjtnant ved 1. Artilleribataillon, gennemgik Officerskolens yngste Klasse, men gik til Congo ⁹/₈ 1897, var en Maaned i Shinka og havde allerede naaet Léo, da Keyper, Crone og Nordmanden Schiötz kom dertil. ¹⁰/₁₂ sendtes han fra Ibembo til *Challins* Expedition og grundlagde sammen med belgisk Ltnt. *Santhin* Posten *Faradj* under Distriktskommisær *Lahayes* Tilsyn. Man levede i længere Tid paa den nye Post udelukkende af Jagtudbytte. I Okt. 98 — efterat allsaa de Begivenheder havde fundet Sted ved *Dongu*, som Jenssen-Tusch skildrer i sin Dagbog — sendtes Andersen til sidstnævnte Post under Kmdt. *Gérard* og deltog her i en ny større Expedition mod Høvdingen *Bokoio*. Febr. 99 kom han syg ned til Boma, men vendte om undervejs, da hans Helbred blev bedre, og gik nu til »Province orientale« til Dhanisexpeditionen. ²⁴/₁₀ 99 meldte han sig til Dhanis i *Mifucho* (*Sungula*) og afgik ²⁹/₁₀ under Kmdt. *Hecq* paa Expedition til *Kiwu*-søen; ¹⁹/₁₀ naaede Kolonnen *Uvira*, og 8. og 12. s. M. slog man Rebellerne i 2 Træfninger. Om disse Begivenheder erfare vi nærmere senerehen. Andersen opholdt sig derpaa i Zonen *Russisi-Kiwu* indtil April 1900, først som Post- senere som Zonechef, men kaldtes saa til *Kabambarré*, hvor han fik Kommandoen over hele Expeditionskorpsset ved Viceguvernør Dhanis's Bortrejse i Juni s. A. ¹⁹/₂ 1901 overraskede og tilintetgjorde han den sidste større Gruppe Revoltører i en Kamp nord for *Luamafloden* og vendte saa i Marts 1901 — efter næsten 4 Aars Fravær — hjem til Europa som Kommandant af II. Klasse, en smuk Karriere fra Souslieutenant for en saa ung Mand i godt 3 Aar. Efter 1 Aars Ferie i Hjemmet, under hvilket han en kort Tid var Elev i Officerskolens næstældste Klasse, gik Andersen derpaa 2. Gang

til Congo $\frac{2}{3}$ 1902, i sidsterhvervede Grad. Han kom atter til Fallsdistriktet, ansattes som Chef for »den mobile Kolonne« og førte denne til *Lubutu* ved *Lowafloeden*, men vendte $\frac{27}{10}$ syg tilbage til *Stanleyville*, lidende af Dysenteri, og, skønt under Behandling af de to italienske Læger *Dal Jabbeo* og *Avezza*, døde han efter 8 Dages Sygeleje her $\frac{1}{11}$ Kl. 7 $\frac{1}{2}$ Aften. En trofast Kammerat, Kmdt. *Sandelin*, var hos ham til det sidste. J. F. Andersens Død vakte megen Sorg baade mellem Fremmede og Landsmænd. Med Rette udtalte Statsinspektør *Malfeyt* om ham, at han var en dygtig og tapper Officer. Hans Begravelse fandt Sted under stor Deltagelse; *Sandelin* had en Bøn ved hans Grav, *Malfeyt* ydede ham selv en sidste Hyldest, og Substitut *Meurice* bragte ham et Farvel fra Kammeraterne.

Frederik Emil Abraham Leopold Keyper, Sekondløjtnant i Ingeniørkorpset, Søn af afdøde Oberst F. Keyper af Ingeniørkorpset, havde været i Officerskolens yngste Klasse sammen med J. F. Andersen og gik sammen med *Lindegaard* og *Crone* ud fra Anvers en Maaned efter ham, naturligvis ligeledes som Souslieutenant. Han kom strax sammen med sin Rejsefælle *Schjølz* op ad Nilen til, men sendtes ved Nytaar 98 fra *Redjaf* tilbage til *Mont Adra* i *Kalikolandet*, hvor han afløste Postchefen og hvor *Jenssen-Tusch*, som omtalt, traf ham. I *Adra* opholdt *Keyper* sig indtil Begyndelsen af 99, da han fik Kommandoen paa den nye Post *Yei*, som han anlagde, og hvor han forfremmedes til Lieutenant. Han deltog derpaa i forskellige Smaaexpeditioner i de nærmeste Egne, blev ved Udgangen af 1900 Kaptajn og vendte hjem i Midtsommeren 1901 efter fulde 4 Aars Tjeneste. Sammen med J. F. Andersen indtraadte han saa i Officerskolens næstældste Klasse, ligesom han vel nærmest for at have bedre Chancer i Afrika efter endt Premierløjtnantsexamen, men blev hurtigt ked af Skolegangen. Man trængte nemlig til Officerer i Congo, og Opfordringerne om at komme derned igen virkede alt for fristende. Saa gik han da 2. Gang ud sammen med Andersen, nu som Kommandant II, og sendtes atter til Nilegnene. Under $\frac{2}{3}$ 1902 skrev han fra *Ibembo* til *Eriksen*, at han, trods sit Løfte, ikke kunde naa at

Dansk Souslieutenant
J. F. Andersen.

† som Kommandant i Stanleyville
 $\frac{1}{11}$ 1902.

besøge ham i *Djabbir*, da han skulde følge med en Kolonne paa 1000 Mand og 12 Kanoner, »*Colonne d'Uellé*«, der for Tiden rykkede frem i *Bahr-el-Ghazal*. Den raske, unge Officer, Belgiernes og Skandinavernes Yndling oppe i *Uellé*, naaede imidlertid ikke en Gang at melde sig ved Kolonnen, men døde paa Vejen derop i *Bomokandi* $\frac{24}{7}$ 1902 af *Hematuri*.

Da J. F. Andersen i Falls erfarede Vennens Død, skrev han et meget smukt Brev om ham hjem til »Vort Land«, af hvilket vi give nogle Linier:

»Hans aabne, vakre Karakter, altid gode Humør, hans udprægede Kammeratskabsfølelse og store Hensynsfuldhed overfor Alle, samt dette, at han i Ordets rette Forstand var en kæk Soldat, der aldrig lod sig forknytte af Modgang, som herude under de største Farer og Strabadser altid havde en Spøg paa Læberne og altid vidste at finde det rette Ord for at opildne Soldaterne, alt dette gør, at *Keypers* Død er bleven følt med virkelig Sorg af hans Kammerater, og af hans Overordnede som af hans Undergivne — — —«

Mod Slutningen af Brevet hedder det:

»Kære Ven! Fremtiden skulde ikke forme sig for Dig, som Du havde haabet det. Dit Livslys skulde tidligt slukkes — — —«

Lidet anede Andersen, at han selv kun 3 Maaneder efter skulde følge Vennen i Graven.

Sekondløjtnant *Otto Harald Nikolaj Schjølz* ved 2. Artilleriafdeling, født paa *Moesgaard* ved *Randers*, Søn af afdøde Løjtnant ved den dansk-vestindiske Hærstyrke *Otto Schjølz*, fulgtes til Congo sammen med

Dansk Souslieutenant
F. E. A. L. Keyper.

† som Kommandant i Bomokandi
 $\frac{24}{7}$ 1902.

Keyper, Lindegaard og Crone. Fra Ibembo marcherede han til Djabbir og derfra langs Nordsiden af Uellé til Bima, hvorfra han ad den sædvanlige Rute naaede Makrakazonen, hvor han gjorde Tjeneste i *Faradj* og *Mont Adra*. Paa sidstnævnte Sted fik han imidlertid Dyssenteri og derpaa Anæmi og maatte i Oktober 98 vende hjem til Europa. Nu Bogholder i Kjøbenhavn.

Sekondløjtnant *Axel Marius Hans Nielsen* ved 16. Bataillon, hjemmehørende i Kjøbenhavn, gik til Congo $\frac{1}{2}$ 97 sammen med Svenskerne Ltnt. *G. M. A. Koch*, og Dommer Antell og Nordmændene, Læge *I. Heiberg* og Dommer Hegggen. Hans Ophold i Afrika var en næsten uafbrudt Række af Lidelser, og trods alle energiske Forsøg paa at overvinde Vanskelighederne maatte han efter 1 Aars Forløb tage hjem igen. $\frac{1}{2}$ 97 naaede Matadi, og Halvdelen af Karavanvejen tilbagelagdes pr. Jernbane. I Léo var Nielsen syg et Par Dage, afgik $\frac{2}{3}$ rask med Floddampere, men fik ombord paa denne en voldsom Blodopkastning og Blodgang. Den belgiske Skibskaptajn lod ham ligge uden Hjælp, men han plejedes venligt af sin Medrejsende, Jesuitpræsten *Gabriel*.

Dansk Souslieutenant
A. M. H. Nielsen.

Nielsen beklager sig som Dr. Berge over de belgiske Lægers Mistænksomhed, og over, at man paa hans ene Nedrejse fra Nyángara i hans syge Tilstand forsynede ham saa slet med Proviant, at han i 7 Dage var henvist til at leve paa sine Bæreres Naade. Paa denne Tur forlode Bærerne ham tilsidst, da de troede ham døende, hvad der gav Anledning til den Pudsigthed, at en Kommandant paa en Station, han senere ankom til, blev fornærmet over at se den Mand, han troede død, fordi han nu skulde have en Del ny Ulejlighed med ham. Ltnt. Nielsen har nu et stenografisk Bureau i Kjøbenhavn.

Løjtnant i Kgl. Skånske Dragonregements Reserve *Oscar Fredrik von Mentzer*, Søn af Hofmarchal C. F. von Mentzer, Moderen dansk, født Claussen, fra Nakskov Ladegaard, gik til Congo $\frac{1}{2}$ 1897, var en Maaned paa Shinkafortet og sendtes derpaa til Nilexpeditionen. Tog med Jernbanen til Inkissi, saa til Fods videre til Léo. Fra Bumba gik han i Pirogue til Ibembo, derfra til Fods gennem Skovene over Libokwa til *Bomokandi*, hvor han meldte sig til Hanolet og ansattes i et Detachment, som Italieneren *Bartholi* skulde føre videre til Nilen. I

Dansk Souslieutenant
O. H. N. Schiøtz.

Svensk Lieutenant
O. F. von Mentzer.

Nyángara fik von Mentzer eget Kommando og rykkede nu videre over Amadis til *Dongu*, hvor han modtog sin Udnævnelse til Kaptajn i »Force publique«, derfra over *Faradj* til *Mont Adra*. Her afløstes han paa Grund af Sygdom af Keyper og rejste nu sammen med Ltnt. Schjøtz ned til Kysten, hvorfra han ¹³/₁₀ 98 gik hjem til Europa. I Bumba havde han paa Nedreisen truffet Kmdt. Jenssen-Tusch. Efter sin Congofart var von Mentzer i 99 ansat ved Arbejderne ved Gelivare-Rigsgrænsebanen, var i 1900 i Argentina, deltog 1901 i en norsk Statsexpedition til Beeren Island ved Spitzbergen, var i 1902 atter ved Rigsgrænsebanen og har senere haft Ansættelse ved »Svenska Dagbladet«. Skrev i 1901 til »Göteborgs Aftonblad« bl. a.: »En svensk officers minnen och erfarenheter i Congo«.

Birger Ditleff, Søn af en Skibsfører i Laurvik, gik, engageret som Souslieutenant, til Afrika ⁹/₁₀ 97 sammen med *Holm* og *Lundquist*. Han bestemtes med begge sine Rejsefæller til Nilen, men naaede ikke sit Bestemmelsessted, idet han paa Grund af Sygdom maatte vende om i *Faradj*. ¹³/₁₀ 98 sejlede han med Occandampren tilbage til Belgien og døde i Anvers ¹⁷/₁₀ Aaret efter. Dødsarsagen betegnes som Hjertelammelse.

Holm, *Berge* og *Neuhausen* naaede alle Nilen. Derfor gemme vi dem til næste Kapitel.

Ved *Dirfi*, mellem *Magora* og *Adra* overskrides Skellet mellem *Uelléfloden* og *Nilen*,

Ved *Yeifloden*.

Tegnet af J. Ølsgaard efter »La Belgique Coloniale«.

der danner Grænsen mellem *Uellédistriktet* og *Enklaven Redjaf—Ladó*. Man finder sig, som vi alt have set, her i et fuldstændigt Bjergland, fra hvilket Tilløbene til de tvende Floder søge bort i vestlig og i østlig eller nordlig Retning. Mod Vest til *Uellé* løbe de tidligere nævnte Smaafloeder *Akka*, *Dongu* og *Zoro (Obi, Sir)*, mod Øst, med samme Udspringspunkt som *Dungu*, *Yeifloden*. den lille Flod *Khor Ayu*; men navnlig mærkes den ret betydelige Nilbiflod *Yei*, der fra *Adra* flyder lige Nord paa gennem Enklavens vestlige Del.

Vi følge altsaa Dagbogen videre til Maalet for den $3\frac{1}{2}$ Maaned lange Marche:

Onsdag 31. August. Endelig Kl. $10\frac{1}{2}$ vare vi færdige til

Afmarche fra Mont Adra.

Bærerne maa lænkes for ikke at desertere.

Afmarche. Men et sørgeligt Syn dannede Karavanen rigtignok. Enghs og Maryllus's Bærere vare nemlig lænkede sammen hver for sig med en Skibslænke, 25 Mand sammen med Lænken om Halsen. Det var som en Transport af Forbrydere. De ulykkelige Mennesker kunde naturligvis kun gaa meget langsomt paa den daarlige Vej, der mange Steder spærredes af Græsset, som var slaaget ned af Regnen og laa paa Kryds og Tværs af Stien, der i og for sig ellers var ganske god. Da Farten var alt for snegleagtig, gik jeg i Forvejen med nogle Soldater og de fleste af mine Bærere og naaede Kl. 1 et Klippeparti med nogle forfaldne Hytter.«

»Det var kun Halvdelen af Dagsmarchen; men da Engh først kom 2 Timer efter, vare vi naturligvis nødte til at blive. Jeg havde strax ladet den ene Ged slagte (vi medførte hver en Ged), og Gapa lavede Maden; han er bleven en flink Kok.«

»Om Eftermiddagen og Natten stærk Regn, saa at vi tidligt krøb ind i vore Telte «

»*Torsdag 1. September*. Jeg marcherer Kl. $7\frac{1}{2}$ i Forvejen for at naa *Armurier Geertz*, der efter Sigende var undervejs her, forladt af de fleste af sine Bærere. Kl. 10 gjorde jeg Holdt ved et Klippe-

parti, hvorfra der var en nydelig Udsigt over en Dal med skovklædte Højder i Baggrunden, bag hvilke flere Toppe, hvoriblandt *Mont Mugwa* ragede op. Kl. 11 kom Engh, og Marchen fortsattes.◀

◀Kl. 2 naaede jeg Nattekvarteret og lod Maden lave, saa at den var færdig, da Engh kom, Kl. 4.◀

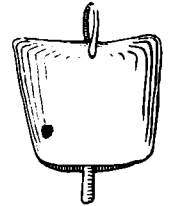
◀Vejen var god, dog med en Del Vand. Jeg maatte bæres 2 Gange.◀

◀*Fredag 2. September.* Bryder op Kl. 7 og træffer en Times Tid efter flere af Geertz's Soldater, der bevogtede nogle Charger. De fortalte, at Geertz var meget syg, og jeg skyndte mig derfor afsted, men gjorde Holdt Kl. 10½ ved en Flod. Da Engh imidlertid endnu ikke var kommen Kl. 1½, fortsatte jeg, og snart viste *Mont Mugwa* Tinde sig. Jeg gik i en Bue udenom den smukke Klippe gennem et Morads, hvor talrige Elefantspor saas. Kl. 3½ naaede jeg *Posten Mugwa*, hvor jeg traf Geertz, syg af Feber, uden The, Smør eller Salt. Han fortalte, at han var bleven forladt af alle sine Bærere, og at Soldaterne i 3 Dage havde ladet ham alene, saa at han havde maattet sove under aaben Himmel uden Tæpper.◀

**Posten
Mont
Mugwa.**

◀*Lørdag 3. September.* Kl. 8½ Morgen kom Engh og Roufflaert. Jeg havde ladet vor sidste Ged slagte og lavede Kødfarce, men er nu atter bleven forsynet her paa Posten.◀

◀Naar jeg nu sidder her og ryger min Pibe, som jeg har faaet af Keyper, udenfor Døren til mit gode Straahus, ser jeg lige for mig *Mont Mugwa* smukke Top, der i Eftermiddagssolen tager sig ud, som om den var bedækket med Sne, hvilket dog ikke er Tilfældet. *Mont Mugwa* kaldes af de Indfødte ogsaa *Gedehjerget* eller »*Libokko na Mama*«, et Navn, Kmdt. Chaltin gav Klippen, fordi de Indfødte vare flygtede derop med alle deres Geder, hvis store Flokke kunde ses langt borte.◀

Azandé-Klokke af Jern.

◀*Søndag 4. September.* Afsted Kl. 7¾ Morgen med Geertz og 25 Soldater. Jeg kan nu gudskelev gaa hurtigt uden det afskyelige Syn af de lænkede Bærere. Egnen bliver mere og mere stenet med mange tornede Planter, og jeg passerer mange smukke Fjælde med kegleformede Tinder.◀

◀Kl. 3 naar jeg Nattekvarteret, men opdager, at en Soldat har gaaet og sovet og ladet en Bærer undløbe. Desværre døde ogsaa forleden en af mine bedste Bærere. Ham og en anden Bærer havde jeg købt i Nærheden af Dongu, og de To behøvede jeg aldrig at passe paa; de sagde bestandigt, at de vilde ikke flygte. Han, der er tilbage, *Unungia*, har sagt til Gapa, at han vilde blive i Redjaf og forsvare mig.◀

**En Bærer
undløber
atter,
en anden
Bærer
dør.
Bæreren
Unungia.**

◀Blev idag baaren 2 Gange over Floder.◀

◀*Mandag 5. September.* Afmarche Kl. 6. Vejen er god og Græsset kun 1—2 M. højt, saa at der er flere gode Udsigter med smukke Klipper.◀

◀Omtrent Kl. 8 mødte jeg en Del Bærere med Kuffertler, Tegn paa, at en Hvid var i Anmarche. Nysgerrig fremskyndte jeg min Gang, og ganske rigtigt, kort efter dukker Skikkelsen af en kraftig, bredskuldret ung **Møde med Ltnt. Eriksen.**

Azandé-Skammel (Stol), dobbelt.

Mand op foran mig paa Stien. Og hvor forbauset blev jeg ikke ved i ham at finde en Dansk og oven i Købet en Mand fra min egen By, en Løjtnant Eriksen fra Aalborg. Han havde haft Dysenteri og Feber flere Gange og var nu paa Vejen til Nedre-Uellé, hvor han ventede at træffe en dansk Læge. Han var mager og noget bleg, men saa iøvrigt kraftig ud. Desværre maatte vi jo hurtigt skilles.◀

◀Det var meget varmt. En enkelt Gang raslede det mellem Træerne; det var en Elefant, der nærmede sig, men strax efter forsvandt. Omtrent Kl. 1 begyndte det at øsregne, saa at jeg helt vaad ankom til *Loka*, hvor Skildvagten hurtigt ved Synet af mig løb tilbage og afgang Melding, hvorpaa Chefen, Ltnt. *Jannaert*, kom ud og tog imod mig tilligemed de 2 Underofficerer *Fredelius* (Svensker) og *Alin*.◀

Loka.

Azandé-Bæger af Elfenben.

◀Paa Vejen idag mange Spor af Løver og Leopardter.◀

◀Loka er omgivet af Grav, Brystværn og høj Palissadering og en Del større end Adra. Ogsaa her findes mange Kartofler, store Forraad af Sorgho og mange Køer, Høns og Geder.◀

◀*Tirsdag 6. September.* Engh kom idag Kl. 11 med største Delen af sine Folk.◀

◀Idag Kl. 12 Middag 27° C. I Aften meget koldt.◀

◀*Onsdag 7. September.* Inat og til Morgen stærk Regn, der trængte gennem Taget, saa at jeg 3 Gange maatte flytte min Seng.◀

Bærerne befries atter for Lænkerne. »Afmarche Kl. 10. Zonechefen — Ltnt. Jannaert — havde heldigvis ikke villet, at Bærerne skulde marchere med den svære Lænke. Det glædede mig meget; det var et afskyeligt Syn, og vi kunde naturligvis ogsaa nu komme hurtigere afsted.«

»Vejen var udmærket, fast og jævn, men noget stenet. Passerede atter en Mængde smukke Klippepartier, der mindede om Bornholm, og naaede Kl. 1½ en stor Samling Klipper, hvor der var en meget god Hytte. Vi medføre 1 Faar, 3 Geder og 3 Kurve med Kartofler.«

Engh syg igen. »Ltnt. Engh har haft lidt Feber i 3 Dage og er daarlig idag.«
 »Torsdag 8. September. Brød op Kl. 6½. Vejen meget god, men stenet; den maa være ubehagelig for Negrenes bare Ben. Paa Grund af et Saar, mine lange Støvler havde gnavet paa min venstre Fod, kunde jeg kun have Lærredsstøvler paa og blev derfor drivvaad af Duggen. Desuden faldt jeg i Vand til Livet ved, at mine vaade Støvler gled paa et Træ, ad hvilket jeg gik over en Bæk. Den stærke Varme tørrede mig dog snart.«

»Lejre ved *Maliba makurra* Kl. 2.«

»Fredag 9. September. Marche 7—2½. Vejen bliver mere og mere stenet, og Torne er der mange af, saa at man hvert Øjeblik faar Tøj og Hænder slængede.«

»Kl. 10 naa vi et smukt Désilé, hvor Klippeblokke paa begge Sider taarne sig terrasseformigt op til en temmelig betydelig Højde. Terrasserne ere bevoxede med Træer og Buske. Et Baghold kunde ypperligt lægges her. Da Beboerne ere fjendtlige, maa der marcheres meget sluttet, og hver Time gør jeg Holdt med Téten, forat Engh kan slutte op. Den stærke Varme igaar og idag har allerede udtørret nogle Vandløb. Soldaterne ere meget medtagne af Varmen og den stenede Vej. Græsset er atter højere her, men der findes dog paa Grund af det bakkede Terrain mange smukke Udsigter med stejle Fjælde.«

»Lejre ved *Malanga na Bagarra*.«

»Lørdag 10. September. Afsted Kl. 7. Kort efter stærk Regn, men Temperaturen behagelig, og allerede henimod Kl. 10 klarer det op. Kl. 10½ Holdt ved en smuk Elv, der snor sig mellem Klipper. Vandløbene blive nu brede og dybere, da man nærmer sig Nilen. Terrainet er stærkt bakket, og hvert Øjeblik skimtes i det fjerne Bjerge, der ligge paa den anden Side af Nilen. Jeg vidste, at jeg snart skulde se den berømte Flod, og spejdede derfor ivrigt fra hver Bakketop. Endelig Kl. 11.10 naaede jeg paa en Top, og saa i samme Nu noget blinke i Solen, der atter skinnede varmt og klart. Jeg svingede

De Rejsende faa Øje paa Nilen. min Hjelm i Luften ved Synet af den Flod, ved hvis Bredder jeg maaske skal leve i lange Tider. Som en sølvhvid Stribe snoede *Nilen* sig mellem Bakkerne, men tabtes kort efter at Syne for igen at vise sig fra en anden Bakke. Nærmere og nærmere kom jeg til denne Verdens længste — c. 6500 Km. lange — Flod. Ved *Bedden* var jeg kun 500 M. fra den. Floden har

Bedden. her flere Øer, hvis Beboere ofte overfalde isolerede Soldater. Overalt smukke Kløfter og smukke Udsigter; et Sted en sand Vellugt af Blomster, af hvilke der overalt findes mange og smukke. Jog adskillige Perlehøns op, men havde uheldigvis ikke min Jagtbøsse ved Haanden.«

»Da jeg nærmede mig *Maliba na Kuturia*, hvor vi skulde kampere, saa jeg Røg og Soldaterskikkelser, og en stærk Soldat kom og bar mig over. Det var en Deling fra Redjaf, der var ude efter Levnetsmidler; den var traadt an og honorerede mig, da jeg var sat over. Føreren, en sort Sergent, en brillant Soldatertype; Soldaterne saa ualmindelig godt ud. Paa min Anmodning sendte Sergenten strax 10 Mand afsted for at hjælpe Bærerne.«

»Da vi vare samlede, gav jeg vore og de fremmede sorte Underofficerer en Ged; de bleve meget glade. Selv spiste vi Hvide vor sidste Ged — Suppe, Suppekød og Steg — og Risengrød med kondenseret Mælk, der smagte fortrinligt.«

»Søndag 11. September. Kl. 6¼ brød vi op for omsider at naa Endepunktet for de mange, mange Dages Anstrengelser. Vejen var god, men smal, vaad af Dug og opfyldt med Vandhuller, samt overskaaren af talrige Kløfter og Aaløb. Som sædvanligt gjorde jeg Holdt hver Time, indtil Engh var

Statsinspektør Hanolet.

slullet op, og altid, hvor der var Vand. Saaledes nærmede jeg mig mere og mere min fremtidige Skæbne. Allerede paa lang Afstand saa jeg Toppen af en spids Høj lige ved Redjaf, hvor 2 Skildvagter holdt Udkig, og i det fjerne høje Bjerge paa den anden Side af Nilen, der selv ikke mere var synlig. Det var *Løvebjergene*, »Libokka na Bongolco«.

En halv Times Marche fra Redjaf standsede vi ved en Flod med klippefulde Bredder for at ordne os til Indmarchen. Jeg klædte mig om i hvid Dragt, og Gapa tog ligeledes en splinterny, hvid Dragt paa, som jeg havde ladet sy til ham i Adra. Da jeg saa havde barberet mig, var jeg færdig til at vise mig i min nye Garnison, hvorhen der alt igaar var sendt skriftlig Melding om min Ankomst.

Mit Indtog gik for sig som følger: I Spidsen min Ringhed selv, fulgt af Gapa med min Karabin og af en anden Dreng, *Maruggia*, som jeg midlertidigt havde antaget; derefter kom 20 Soldater, Bærerne og de Soldater, der bevogtede dem, tilligemed Armurier Geertz og saa Resten af Soldaterne, det hele som altid i Gaasegang, og i Queuen Ltnt. Engh. Paa den Maade gik vi rundt om næsten hele Befæstningen til Hovedindgangen. Udenfor denne bleve vi modtagne af den midlertidige Postchef, Ltnt. *Bertrand*, og Dr. *Heiberg*, norsk Læge. Indenfor kom »le commissaire général, inspecteur d'état, commandant supérieur« *Hanolet* mig i Møde. Da vi vare præsenterede for ham, lod han paa sin Veranda servere Portvin og Madeira, samlede alle de Hvide og præsenterede os gensidigt, hvorpaa han drak en Velkomstskaal for os. — — —

»Efterat derpaa Dr. Heiberg, Ltnt. Bertrand og jeg havde nydt en vel tillavet »Déjeuner dinatoire« hos Kommandanten, med fortrinlig Bordeaux, Kaffe og udmærkede Cigarer, gik jeg over i den mig anviste Bolig for at klæde mig i Tjenestedragt og aflægge en officiel Visit hos Hanolet. — — — Efterhaanden kom der Flere til, og der sparede ikke paa Champagnen. Tilsidst spiste jeg alene til Middag med Kommandanten, hvorefter jeg i behagelig Stemning gik i Seng.«

»Min største Glæde var dog den, at jeg idag i Redjaf fik 12 Breve hjemmefra; de vare passerede forbi mig og havde længe ventet paa mig. Gudskelov for dem!«

Om den c. 1300 Km. — 173 danske Mile — lange Vej fra Ibembo til Redjaf havde Jenssen-Tusch brugt 101 Dage; i 49 Dage havde han marcheret til Fods, sejlet 17 Dage i Pirogue, holdt Rast i 35 Dage. Det var en gennemsnitlig Rejsehastighed af 13 Km., paa selve Rejsedagene af 20 Km.

Nildalen ved Redjaf.
Set i Fugleperspektiv oppe fra Mont Redjaf.
(Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

Ved Nilens Bredder.

Vegetation paa Bredden af Øvre-Nilen.
Efter Sievers »Afrika«, 2. Oplag.

MAN vil erindre, at Belgierne i 1892—93 havde naaet Nilen, at de dog faa Maa- neder efter vare blevne **Chaltin- expeditionen.** Uellé af Mahdisterne, og at *Baron Dhanis* derefter i 1895—96 fik Ordre til i den nordøstlige Del af Congostaten at samle en Hær, med hvilken han skulde trænge frem til *Redjaf* med det Formaal en Gang for alle grundigt at rense disse Egne for Sudans Plageaander og samtidigt at række Englænderne en hjælpsom Haand i Kampen mod denne haardnakkede Fjende. Bel-

giernes Bevægelse mod Nilen skulde foregaa som en koncentrisk Fremrykning af tvende særskilte Expeditioner, af hvilke den ene, under Kommando af Generalkommissær, Kmdt. *Chaltin*, i December 96 skulde bryde op fra *Dungu*, medens den anden, den egentlige »Hovedhær«, under *Dhanis* selv fra *Stanley-Falls* skulde marchere mod *Albertsøen* og derfra søge Nord paa. *Chaltin* løste sit Hverv meget smukt, erobrede *Redjaf* og satte derved Congostaten i Besiddelse af det vigtigste Punkt den Gang ved den gamle Nils øvre Løb. Den belgiske Skildring af denne Expeditions Bedrifter lyde i Hovedsagen saaledes:

Chaltins Kolonne bestod af 7 Peletoner veluddannede Soldater under Kommando af Løjtnanterne **Erobringen af Redjaf.** *Kops* og *Gehot*, Souslt. *Laplume* og Sergenterne *De Baecker*, *Goebel*, *Dupont* og *Cajot* og medførte en Kruppsk 7½ Cm.s Kanon og et Musikkorps paa 19 Mand. Hertil kom endnu en 8. Peloton under Sousltnt. *Saroléa*, der særligt førte Tilsyn med de 250 Portører, samt Azandé-høvdingene *Renzi* og *Bafoka* med 50 Forladegeværer og 500 Lanser. Som Læge medfulgte Dr. *Rossignon*. Samtlige Hvide vare Belgiere.

For at undersøge Vejforholdene udsendtes først 2 Rekognosceringskommandoer, det ene til *Tamara* ved *Kibalifloden*, det andet til *Lemin*. Resultatet af deres Undersøgelser var, at Expeditionen burde følge Retningen mod Nordøst gennem *Logoernes* og *Kakwaernes* Land. En Del af Styrken gik

derpaa forud til *Vankerckhovenville*, hvortil Chaltin selv ankom i Slutningen af December. Endelig Nyt-aarsdag 1897 brød den samlede Kolonne op fra sidstnævnte Punkt i følgende Marcheorden, der bibeholdtes hele Tiden: Avantgarde: 2 Delinger med en Fortrop paa 50 Mand; Gros: 4 Delinger og Kanonen; Arrièregarde: Trosset, 2 Delinger og Azandéerne. Flankerne dækkedes af Azandéer.

Man marcherede gennem en veldyrket Egn, beboet af en intelligent Befolkning, som drev Korn- og Kvægavl, men som stillede sig saare uvenligt ligeoverfor Belgierne og forlod sine Byer og gemte sig i Kratskovene, naar Soldaterne nærmede sig. Disse vare Genstand for stadige Angreb af en usynlig Fjende, som afskød sine forgiftede Pile og forsvandt. Mange af Folkene saaredes og ikke Faa dræbtes paa denne Maade, og Føden var det knapt med.

Saaledes gik det fremad gennem ubekendte Egne i 6 Uger, udenat Generalkommissæren havde modtaget nogen Kurer fra sin Etape. $1\frac{1}{2}$ sendte Kmdt. Chaltin derfor en Deling tilbage til Vankerckhovenville for at faa For-

bindelse bagud, men fortsatte selv Marchen fremad og naaede den $1\frac{1}{2}$ Kl. 1 Eftm. Nilens Bredder i Højde med den gamle ægyptiske Station *Bedden*. Her slog man Lejr for at afvente Kurerens Ankomst.

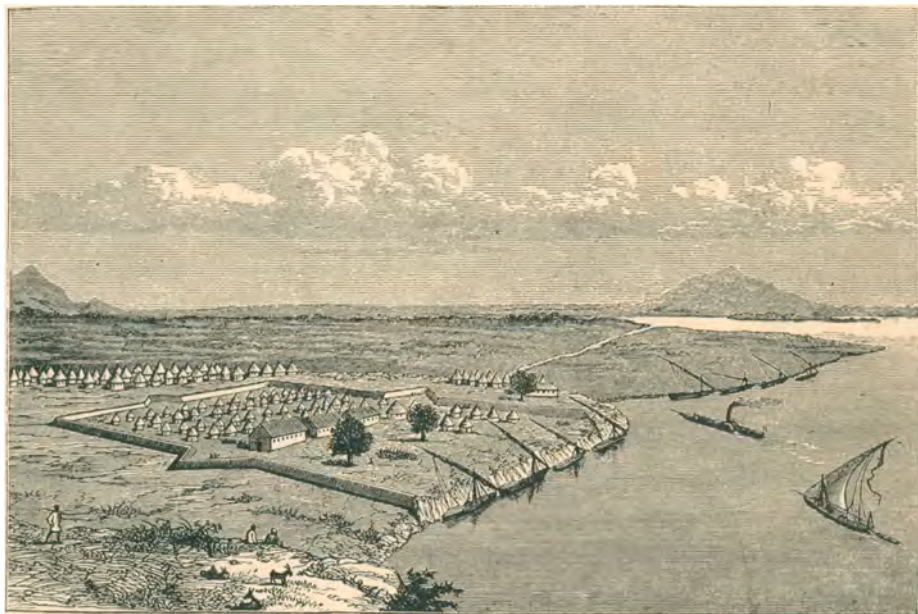
$1\frac{1}{2}$ om Eftm. indhentede den Deling, der var sendt tilbage, atter Kolonnen, forsynet med Vin og Levnetsmidler, og Glæden var stor.

Generalkommissæren samlede de Hvide udenfor sit Telt, lod en Flaskerom trække op, og man tømte et Glas paa Kongens Velgaaende og Expeditionens lykkelige Udgang. Pludseligt styrtede de udstillede Poster tilbage under Raabet

»Derwischerne, Derwischerne!«, Soldaterne ilede til deres Geværer, og i Løbet af faa Minutter var hver Mand paa sin Plads.

1500 Meter mod Nord skimtedes virkelig *Mahdisternes* Skarer, sammensluttede om deres Bannere. Men 2 Granatskud bragte Fjenden til at forsvinde, og Natten forløb uden Forstyrrelse.

$1\frac{1}{2}$ Kl. 6 Morgen tiltræder Chaltin Fremmarchen, dækket i højre Flanke af Nilen, i venstre af Azandéerne. Kl. $7\frac{1}{4}$ opdages Fjenden, der i 400 Meters Afstand fra Kolonnens Tête har besat en Stilling, støttende sin venstre Fløj til Nilen, højre til en lille Bæk, der løber i samme Retning som Floden. Ind paa Midten af Mahdisternes Stilling fører et Defilé, der er stærkt besat. 5 Delinger udvikles nu som Skytter, 3 beholdes i Reserve, Kanonen protser af i Centrum. Efter en halv Times Fægtning, i hvilken der paa belgisk Side kun afgives 6 Kanonskud, gaa Skytterne frem til 200 Meter fra Fjenden og aabne Ilden. Mahdisterne sende en Kolonne frem i Belgiernes venstre Flanke; men 2 Reservedelinger gøre Front mod den, Renzi angriber dens udvendige Flanke, og den kastes over Ende. Derpaa tages baade Defiléet og Bakkerne bagved, og Mahdisterne vige tilbage, i Begyndelsen langsomt, men efterhaanden hurtigere, tilsidst i vild Flugt, bortkastende Vaaben og Ammunition. Jorden er bedækket med døde Fjender, blandt hvilke dissers Anfører, *Mohamed Ali Badi*. Men ogsaa Belgierne havde mistet en Del

Gondokoro eller Ismailia.

(Bruuns »Afrika«.)

Folk; Souslt. *Saroléa* er dræbt af en Kugle i Brystet, og Sgt. *Cajot*, der førte Kanonen, er saaret 2 Gange. Klokken var da 8 $\frac{1}{2}$ Morgen.

Efter 1 Times Hvil fortsætter man atter Marchen og naar i eet Træk under en brændende Sol, uden undervejs at kunne finde Vand, da alle Tilløb til Nilen ere udtørrede, Kl. 2 Efterm. det 26 Km. fjerne *Redjaf*, udenfor hvilket Derwischerne atter havde taget Stilling. Man modtages med Kanonild.

Redjaf i 80erne.
I Baggrunden til venstre Mont Redjaf.
(Efter Casati.)

Mand, hans Tab af Folk til flere Hundrede, deriblandt yderligere 8 ansete Høvdinge. Belgierne mistede ialt paa denne Dag, foruden de nævnte Hvide, 13 Døde og 64 saarede Soldater. Af Redjafs Befolkning var største Parten flygtet sammen med Mahdisterne, men den skønnedes efter Hytternes Antal m. m. at have udgjort omtrent 10,000 Mænd, Kvinder og Børn.

Chaltins Expedition havde altsaa ført til et meget tilfredsstillende Resultat. At »Hovedhæren« fra Falls ikke havde samme Held med sig, vide vi jo; vi skulle høre lidt nærmere om, hvorledes det gik den, i vor Bogs sidste Afsnit.

Mahdisternes Magt i disse Egne var nu knækket.

**Fortsatte
Kampe
med Mah-
disterne.**

Men det varede dog

længe, inden Belgierne fik helt Ro for dem, og navnlig de første 3 Aar havde Congotropperne idelige Kampe at bestaa med dem. Midt i Maj 1898 havde

saaledes nogle tidligere Tilhængere af Derwischerne paa Nilens højre Bred paa Skrømt

Men, skønt det er første Gang, de sorte Soldater kæmpe mod Artilleri, gaar det dog godt. Fjenden forsvarer sig haardnakket, forsøger atter at omgaa Belgierne, bliver selv omgaaet og flygter ind i Byen, hvor der udspænder sig en virkelig Gadekamp. Kl. 7 ophører Ilden paa belgisk, men først Kl. 11 paa Fjendens Side. Byen er taget, men Citadellet er endnu i Mahdisternes Hænder. Dog Kl. 4 Morgen opdager en Patrouille, at ogsaa det sidste er rømmet, og man tager det strax i Besiddelse.

Expeditionen gør et stort Bytte: 700 Bagladegeværer, Pistoler, Revolvere, 2 riflede Bronzekanoner, som fandtes nedstyrede i Nilen, en Signalkanon, Masser af Ammunition, 11 Muldyr, 50 Æsler, 95 Stk. Kvæg. Over 200 Kreaturer vare blevne saarede eller dræbte under Kampen. Fjenden ansloges til at have talt 2000

Mont Redjaf.
(Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

indledet Underhandling med Postchefen i Redjaf, Kmdt. *Walhousen*. Den 19. roede han over Floden, ledsaget af Ltnt. *Coppejeans* og Sergenterne *Bienaimé* og *Brossart*; men da Baaden nærmede sig Bredden blev den modtagen med Skud af Arabere, der laa skjult mellem Klipperne, Brossart saaredes haardt af et Skud gennem Brystet, og de andre tre Hvide maatte springe overbord og druknede alle. Ganske kort Tid efter denne Begivenhed, Natten mellem den 3. og 4. Juni s. A. gjorde en mahdistisk Bande paa 600 Mand, 400 Geværer og 200 Lanser, et ganske vist mislykket Forsøg paa at tage Redjaf; men ogsaa ved denne Lejlighed mistede flere Hvide Livet: belgisk Ltnt. *Desneux* og italiensk Ltnt. *Bartholi* faldt, Kmdt. *Hanolet* og Ltnt. *Sillye* og *Van Pottelsberghe* samt Handelskommissen *Lauterbach*, senere død i Kéro, saaredes og norsk Ltnt. *J. L. Schjörn*, der, skønt lidende af Feber, var sprunget ud af Sengen for at deltage i Forsvaret, fik som Følge heraf bagefter et saa heftigt Tilbagefald af sin Sygdom, at han døde den følgende Dag. »Le Congo Belge« meddeler nogle Enkeltheder om denne Kamp:

Mahdisterne kom fra *Bor*, helt oppe under c. 6. Breddegrad, og havde forstaaet at marchere saa skjult gennem ubeboede Egne, at hverken Belgierne eller venligsindede Indfødte havde faaet Nys om dem. Kl. 12½ Morgen — altsaa Natten mellem 3. og 4. Juni — stode de ved Redjaf, foran hvis Volde Vagtstyrken — 2 Officerer med 104 Mand — mod Nord, Vest og Syd havde udviklet 3 fremskudte Underofficersposter, mellem hvilke der stadigt patrouilleredes. Kl. 1 faldt der pludseligt 3 Skud fra Posten nord for Stationen, faa Minutter efter styrtede Soldaterne fra Posten ind ad Nordvestporten til Zeribaen med en Skare lansebevæbnede Fjender i Hælenc, og i samme Øjeblik trængte Derwischerne fra alle Sider, trods Tjørneforhindringer i Gravene, over disse og Voldene ind i Zeribaen, hvor de, vel underrettede om alt, omringede de Hvides Boliger og Magasinerne. Himlen var tildækket og Natten derfor meget mørk. Imidlertid var det lykkedes alle Europæerne ved Lyden af de første Skud at komme i Klæderne og ud af deres Huse, med de Soldater, de i en Fart kunde faa samlede, kastede de sig over Fjenderne og drev efter et langvarigt Haandgemæng disse ud af Stationen. Kl. 3 var Faren overstaaet. Derwischerne, hvis dristige Angreb var sket under Ledelse af Høvdingen *Adhem Buchara*, efterlod indenfor Zeribaen 42 og udenfor samme et noget større Antal Døde og 6 Fanger. Belgiernes Tab opgives ikke nøje, men de havde, som ovenfor meddelt, 2 faldne Officerer og 2 Officerer, 1 Underofficer og 1 civil Agent saared. Alle Saar vare tilføjede med Lanse, hvad der vidner om Nærkampens Voldsomhed; Ltnt. *Desneuxs* Lig var gennemhoret af 33, Ltnt. *Bartholis* af 18 Stik.

Redjaf er opkaldt efter det 540 M. høje Bjerg af samme Navn, der ligger lige ved Stationen, og dette Navn skal være afledet af et arabisk Ord, »Ragaff«, der betyder Jordskælv. Alle disse Bjerge langs Nilen ere jo nemlig af vulkansk Oprindelse, og Jordskælv ere ret hyppige i Egnene her. De Indfødte fortælle et Sagn, hvorefter Bjerget Redjaf er gift med et andet Bjerg ligeoverfor paa Flodens højre Bred, og naar der er Strid mellem Ægteparret, er det, at Ægteemanden Redjafs Vrede føles gennem Jordrustelser. Som alle tidligere ægyptiske Stationer langs Nilen — se Billedet af Gondokoro Side 555 — har ogsaa Redjaf Form af en Polygon, hvis ene og største Side dannes af Flodbredden, medens de andre Sider ere befæstede med en Jordvold og en temmelig dyb, tør Grav. I 1898 stod der endnu i Zeribaen et Hus af røde Mursten, bygget

Kmdt.
Wal-
housens
Død.

Overfaldet
paa Redjaf
4. Juni
1898.

Ltnt.
Schjörns
Død.

Norsk Lieutenant Schjörn.
† i Redjaf 5/6 1898.

af Mahdisterne, der havde hentet Stenene fra Ladós Ruiner. Foruden Schjörn ligger en anden Skandinav begravet i Redjaf; det er svensk Løjtnant *G. M. A. Koch*.

Nuværende Kmdt. *Chr. Holm* skriver i et Brev:

»Landet omkring *Redjaf* er oplivet af enkelte Bjergstrækninger, og det, der giver Stationen Karakter, er selve *Bjerget Redjaf*, som kun ligger nogle Hundrede M. derfra. Det er en smuk Kegle med store Klippestykker paa Toppen, hvorfra man har en herlig Udsigt, og den tager sig udmærket ud ved Solnedgang. Jeg har set Bjerget en Aften fra selve Stationen, der laa i den dybe Slagskygge, som det kastede ned mod Floden; Solen stod bag de vilde, sønderrevne Klippeblokke deroppe, og der stod en Glans deromkring som en Glorie af Guld.«

Redjaf i 1899.
(Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

hertil Emin Paschas gamle Hovedresidens Ladó, og 16. Juli s. A. besatte Kmdt. *Henry*, som fra Fallsdistriktet med 900 Mand var sendt op til Enklaven til Forstærkning mod Mahdisterne, med 600 Mand det nævnte Punkt. Paa Billedet foran Side 23 er Ladó fremstillet som en hel By med Huse, Palmer og andre Træer. Men da Belgierne kom dertil, var alt det forsvundet, og der var kun tilbage langs Flodbredden Ruiner af flere Rækker Huse, der havde været opførte af i Solen tørrede Sten, og Rester af Volde og Grave, alt overbegroet med Tjørnekrat

Landskab i Omegnen af Redjaf.
I Baggrunden Mont Redjaf.
(Fot. tilh. Kapt. Plenciano.)

og højt Græs, over hvilket kun to enlige høje Træer ragede op; Voldlinien havde Form af en meget uregelmæssig Firkant. Landskabet rundt omkring er meget trist og ensformigt, overalt bevoxet med det samme grove, høje Græs, i hvilket hist og her nogle smaa, for-

krøblede Træer skjule sig. I Regntiden ere store Arealer forvandlede til Moradser, i hvis Dynd man synker til Knæene eller længere endnu. »Intet er mere trættende end en Marche gennem en saadan Strækning, og hvor kommer man til at se ud efter en saadan Tur!« skriver Kmdt. Holm.

REDJAF

Kmdt. *Jenssen-Tusch* opholdt sig kun ganske kort i ~~Ladó~~. Af Skandinaver traf han der, foruden Dr. *Heiberg*, dansk Souslt. *Nielsen-Thor*. Alle-rede Dagen efter sin Ankomst, altsaa den 12. Sept. 98, afgik han til Ladó, hvor han var udset til Chef, medens Kmdt. Henry skulde gaa endnu længere Nord-paa, til *Bor*, sagde man, og gjorde nu Tjeneste her i 46 Dage, til han 26. Oktober bukkede under for Feberen. Intet vil bedre end nogle spredte Uddrag af de sidste Sider af hans Dagbog kunne fortælle om Livet i Ladó i hine Dage:

Ladó i 1899. Set fra Landsiden.

(Fot. tilh. Kmdt. Chr. Holm.)

»Ladó, Mandag 12. Septbr.

1898: Efter at have dejeuneret alene med Kmdt. *Hanolet* gik Dr. *Heiberg*

og jeg ombord i en Allége (Jernbaad), og Kl. 7 $\frac{1}{2}$ Morgen roedes vi ned ad Nilen mod Ladó, hvis Beliggenhed allerede langt borte fra tydeligt betegnes ved et langstrakt, højt Bjerg (hvor-efter Posten har faaet sit Navn). Afstanden er heller ikke mere end 30 Km. i lige Linie fra Redjaf — — —

**Dagbogs-
blade fra
Ladó.**

»Sejladsen gik glimrende i det gode Vejr. En let Brise forhindrede Varmen i at blive trykkende. Floden er c. 500 M. bred ved Redjaf, men bliver noget smallere nedenfor. Der findes adskillige lave, græsbevoxede Øer. Bredderne ere flade, men paa denne, den tørre Aarstid, ligge de 1—5 M. over Vandfladen; ofte ere de sumpede. Det høje Græs skjulte de Indfødtes Boliger; men mange Hytter tittede dog frem af Græsset, og enkelte Steder hilste Beboerne paa os, gerne med Lanse i Haanden.«

Belgisk Kmdt. Henry.

»Kl. 12 fik vi Ladó i Sigte, og Kl. 1 $\frac{1}{2}$ lagde Allégen til Land. Her stod Kmdt. *Henry* og præsenterede mig for de svenske Løjtnanter *Jochnick*, *Koch* og *Lundquist*, de belgiske Løjtnanter *Derclaye* og *Friard*, Souslt. *Vanderwegen*, dansk Souslt. *Chr. Holm*, Sousintendant *Seghers*, for Underofficererne, Svenskeren *Astrand*, Belgierne *Nagels* og *Collet* og Italieneren *Craffen*, den ægyptiske Tolk *Melikian* og tysk Kommis *Lauterbach*. Naar *Engh* kommer, ere vi altsaa 4 Svenske, 2 Nordmænd og 2 Danske her. Anden Frokost stod just parat, da vi kom, og ved et Glas Rødvin bød Kmdt. Henry os velkommen. Jeg indkvarteredes foreløbigt i et uhyggeligt Rum foran et Magasin; thi det kniber svært med Boliger for de Hvide.«

»Vor »Diner« Kl. 6 bestod af Suppe, Rhinoceroskød, Hirsegrød og Arachider, brunede i Sukker. Næsehorns Kød var udmærket og smagte omtrent som kogt Oxekød. Jeg købte strax noget af de Indfødtes Tobak; den var ganske god, og jeg røg den af en Pibe, som en elskværdig Belgier havde givet mig i Redjaf.«

»Tirsdag, 13. September. — — — Da Kmdt. Henry kom hertil for c. 2 Maaneder siden, var der ikke en Menneskebolig, alt var overgroet med Græs. Nu er Pladsen indenfor Brystværet til Dels ryddet,

Graven fyldt med Tjørne, smaa Hytter opførte for Soldaterne. Europæerne bo dels i Hytter af Ler eller Straa, dels i Telle. Der er endvidere bygget 2 Magasiner, det ene med en Veranda foran, der benyttes som Messe, og et Krudthus er under Arbejde.«

»Styrken er nu her 18 Hvide, 600 Soldater, flere Hundrede Kvinder og Boyer, 4 Kanoner, 1 Mitrailløse, hvorhos vi have 4 Alléger, af hvilke de 3 kunne tage en Mitrailløse i Forstavnen. Jeg fik idag Overtilsynet med Artilleri- og Baademateriellet.«

»Levnettsmidlerne ere meget knappe. Hver Morgen og Aften faa vi 2—3 Kopper Mælk; men der er ingen Smør. Hovednæringsmidlet er Hirse, som forresten er udmærket og smager som en Blanding af Ris og Havre. Idag var der intet Kød til Soldaterne; 2 Delinger rykkede da bort for at søge efter Levnettsmidler til dem, — »aller aux vivres«, som Belgierne kalde det. — «

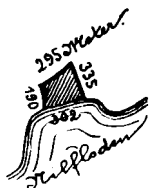
»La corvée de vivres.«
Expedition efter Levnettsmidler i Kukuegnene.

»Onsdag, 14. September: Hver Dag sendes 10—12 Jægere ud; idag bragte de en stor Hesteantilope. Der kom endvidere 12 Køer fra Redjaf, saa at vi nu have 60 Kreaturer, hvoraf dog mange Tyre og Kalve, og 16 Faar og Geder.«

»Torsdag, 15. September: Idag bragte Jægerne en enorm Struds; fra Ledet midt paa Benet til Foden (Jorden) maalte den 87 Cm.; dens Kød smagte ganske godt.«

»Vi leve bogstaveligt af Jagt og Fiskeri. Havde vi ikke Hirsene, maatte vi dog sulte. Maaltiderne ere: Kl. 7¹/₄ Morgen 2 Kopper Mælk, 1 Kop Kaffe, et lille Stykke Fisk eller Kød (hvis man har det), Hirsegrød og 3—4 smaa Stykker Brød af Hirse eller Vunde (Sorgho); Kl. 12 og 6 Aften faa vi en Tallerken tynd Suppe i Stedet for Mælken, ellers det samme som om Morgenen samt til Dessert Arachider, brunede i Sukker (naar der er

Arachider). Heldigvis er der altid nogen Hirse. Idag fik vi til vor store Glæde Fisk til Aften.«

Ladó i 1898.

»Soldaterne faa kun lidt Sorgho og ere derfor paa meget smal Kost undtagen, naar de komme hjem fra deres Ture efter »Vivres«; saa ere de svært belæssede.«

»En Giftslange dræbtes i Aften i Messen. Baade i Aften og i Forgaars fandt jeg Tusindben, der ikke ere ufarlige, i min Seng.« — — —

»Lørdag, 17. September: Igaar Aften fik jeg lidt Feber. — — — Lægen siger, at det er godt en Gang imellem at have et saadant lille Anfald; det rensrer Blodet.«

»Søndag, 18. September: Idag skete det mærkelige, at vi fik Smør om Morgenen og lidt Syltetøj om Middagen til Hirsen. — — —«

»La corvée de vivres.«
Expeditionen paa Hjemmarche til Ladó.

»Mandag, 19. September: Vi fik atter Smør til Morgen. Idag begyndte nogle Soldater af Sergt. Astrands Deling at samle Materiale for at bygge mig et midlertidigt Hus. Det laves af Træstolper og stampet Ler og tækkes med Halm. Jeg har faaet et Telt, men det er for lille, og jeg længes derfor efter, at Huset skal blive færdigt; det bliver paa et stort Værelse og foranliggende aaben Veranda.«

»Tirsdag, 20. September: I disse Dage have vi bogstaveligt ikke levet af andet end Hirse; hverken Fisk eller Kød. Bliver det saaledes ved, bliver der ikke meget Fedt tilbage paa Kroppen af mig. Marchen herop har allerede taget ganske godt paa mig, og min tidligere trivelige Skikkelse er bleven betydelig tyndere.«

»Torsdag, 22. September: — — — Koch og Jochnick have begge Feber idag.«

»Fredag, 23. September: Idag hele Dagen Regn, som trængte gennem mit Telt, saa at min Seng

blev drivvaad. Åstrand havde lidt Feber imorges, men baade han og Jochnick ere nu raske. Derimod har Koch faaet Hematuri, en farlig Sygdom, som han ogsaa var angreben af for 5 Maaneder siden.

Lørdag, 24. September: Idag Kl. 1 kom Engh med Resten af sit Detachment; 25 Mand vare komne igaar. Han fortalte, at en Kaptajn fra Redjaf havde taget 100 Køer fra en Negerstamme. Mangelen paa Føde tvinger maaske til at gøre det. Men er det Maaden at vinde Befolkningen paa og at forhindre de idelige Overfald paa enkelte Soldater? — — — Der er nu 665 Mand her.

Svensk Lt. C. J. W. af Jochnick.
† Ijemma i Sverige 2/7 1900.

»Fisk og Vildand til Middag.« — — —

»Tirsdag, 27. September: — — — I Søndags kom der 3 Soldater i Lænker fra Redjaf; de havde forleden Nat dræbt en Baokodreng og spist ham midt i Byen. De skulle dømmes her.

»I Mandags rykkede Engh, Lundquist og Collet ud for at hente Levnetsmidler. — — —

»Onsdag, 28. September: Idag kom der en stor Ordre fra Kmdt. Hanolet. En Bataillon paa 3 Kompagnier under Kmdt: Henry skal op til Grænsen medens jeg skal overtage Befalingen her i Ladó, hvis Garnison foreløbigt bestemmes til 7 Pelotoner (c. 450 Mand) og 4 Kanoner eller Mitrailleurs.

»Kurieren kom idag med 5 Breve til mig, »Berlingske« og »Aalborg Stiftstidende«. Stor Glæde!

»Torsdag, 29. Sept.—Søndag, 2. Oktober: Dagen glide nu meget ensformigt. Jeg staar op hver Morgen Kl. 6 og drikker min The samt spiser mit blødkogte Æg, hvis jeg har et. Mine Høns lægge nemlig nu 2—4 Æg hver Dag, men de fleste faar Ltnt. Koch, som stadigt har Feber. — — — Strax om Morgenen inspicerer jeg Baadene; fra 6^{3/4}—7^{1/4} leder jeg Exercitsen (det er al den Exercits, der holdes), ser saa

efter, om Kanonerne ere rengjorte og i Orden; Resten af Dagen læser jeg Reglementer, Fransk eller Engelsk. — — —

»Der er mange Skorpioner her, og maaske er jeg forleden bleven stukket i Søvne af et af disse Dyr; thi mit Knæ var helt op-hovnet. Det var Natten før mit lille Feberanfald, og maaske skyldtes dette Stikket; der kommer nemlig altid Feber efter Skorpionstik, men forøvrigt anses de ikke for saa farlige. Forleden blev saaledes en Soldat stukket i Munden, da han i Mørke vilde spise en Haandfuld Sorgho, og han blev ikke videre syg.

»Kosten er sløj i disse Dage. Smørdaaserne ere slupne op; derimod faa vi nu Honning, som de Indfødte bringe. Den smager godt til Hirsegrøden, men er neppe sund ellers; thi Alle have daarlige Maver i denne Tid. I Fredags skaffedes 1 Antilope og 2 Perlehøns.

»Mandag 3.—Torsdag 6. Oktober: — — — I Tirsdags meldte Indfødte, at der skulde være 3—400 Mahdister ligeoverfor os paa den anden Nilbred, hvorfor det besluttedes at rondere hver Nat. Jeg var ude Natten mellem Tirsdag og Onsdag 2^{1/2}—3^{3/4}; det er temmelig lyst og ikke koldt. — — — Jochnick er bleven Kaptajn.

»En stor Plage er Moskitoerne, selv om Dagen er man ikke fri for dem, og om Aftenen sværme de om En. Jeg maa lade mit Net rense hver Eftermiddag, og dog er der næsten hver Morgen trængt nogle af disse ubehagelige Dyr ind under det.

»Torsdag fik vi 3 Fisk og 6 Perlehøns; men for en Snes Mennesker er det ikke meget. — Det regner hver Dag eller Nat.

»Fredag, 7. Oktober: Stærk Regn om Natten. Ltnt. Koch stadigt syg. — — —

»Lørdag 8.—Mandag 10. Oktober: Lørdag stærk Regn lige til Kl. 4 Eftm. Søndag drog Kapt. Jochnick, Adjutant Degrez og Sgt. Åstrand afsted med 3 Delinger for at hente Levnetsmidler. — — —

Svensk Ltnt. G. M. A. Koch.
† paa Nilfloden
mell. Ladó og Redjaf 2/10 1898.

»Tirsdag, 11. Oktober. Øsende Regn i Nat. Igaar flyttede jeg ind i en lille Hytte af Straa ligeoverfor mit eget Hus, som snart maa være tørl. Huset ser saaledes ud.

»Idag kom Souslt. *Henrion* og Sgt. *Lemmens* med 65 Mand og 70 Køer. De sidste vare mest velsete; der findes dog mange Tyre og Kalve imellem. I Dagens Anledning lod jeg slagte, ikke Fedekalven, men et lille Faar.«

»Onsdag, 12. Oktober. Idag kom endelig Ltterne. *Lundquist* og *Engh* og Sgt. *Collet* tilbage fra deres Tog efter Levnetsmidler. De vare blevne standsede ikke mindre end 4 Dage af en oversvømmet Flod og havde haft ikke mindre end 6 Dages Regn. Levnetsmidler bragte de mange af; men Indbyggjerne

havde været meget fjendtlige, saa at de selv havde maattet høste for at faa Sorgho og Hirse. En fordømt Leopard var en af de sidste Nætter trængt ind i deres Bivuaak og havde taget en Dreng; skønt Skildvagten skød paa den, slap den ikke sit Bytte, men forsvandt med den Ulykkelige. Leoparderne ere meget store og drislige her og dræbe tilligemed Løverne mange Indfødte. — — «

»Torsdag, 13. Oktober. Idag blev Ltnt. *Koch* baaren ned til en Baad for at transporteres til Redjaf. Dr. *Heiberg*, der selv følger med ham, mener, at Stedforandring vil være gavnlig for ham. Vi vare alle ved Bredden for at sige Farvel til denne flinke Kammerat, som vi ville savne. Han skulde blive her under mig, og jeg er særlig ked af hans Bortrejse, men haaber, at den vil gavne hans Sundhed.«

»Lørdag, 15. Oktober. Igaar kom der en Soldat med 2 Giraffer. Vi svælge derfor i Kød. Smagen er omtrent som Oxekød. Idag fik vi saaledes til Middag: Girafsuppe, kogt Girafkød, Boeuf af Giraf, stegt Giraflever og -Nyre, Hirsegrød med Honning, ristede Arachider, Bønner, Salat og Kaffe, lavet af brændt Sorgho. Det lyder noget ensformigt, men det smagte godt. — — «

»Søndag, 16. Oktober. Igaar kom der en Chef med 3 Geder og en hel Del Sorgho og Arachider samt en Stamme af et højt, lige Træ til Flagstang. Han betaltes med et gammelt Forladegevær, Krudt og

Fænghætter, samt noget Tøj, Perler og Mitakoer. — — «

»En Soldat bringer atter 2 Giraffer. Desuden faa vi Smør idag, da der forleden kom 12 Proviantkasser. Meget stærk Regn fra 8—11½; det regnede gennem mit Tag.«

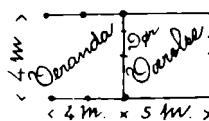
Mandag, 17. Oktober. Efter alt at dømme faar jeg meget at bestille her. Det glæder mig; thi at drive her er værre endnu end i Europa.«

»Idag kom Kmdt. *Henry* og Dr. *Heiberg* tilbage fra Redjaf. — — Desværre bragte de den sørgelige Efterretning, at Ltnt. *Koch* var død undervejs paa Farten op ad Floden af Hjertelammelse og var bleven begravet i Redjaf.«

»Jeg fik 2 Breve og Aviser.«

Hermed stopper Dagbogen; 9 Dage efter var *Jenssen-Tusch* død.

Forholdene i *Ladó*, og forresten i hele **Forholdene i Enklaven i de første Aar efter Erobringen.** Enklaven, vare altsaa i 1898, som man ser, egentligt ret fortvivlede, og meget bedre blev det ikke i de nærmeste Aar. Varmen dér er frygtelig; fra 12—3½ Middag er det næsten umuligt at opholde sig i fri

Norsk Læge I. V. Heiberg.

Norsk Lieutenant,
nuv. Kmdt. M. Engh.

Luft. Moskitoer og alt muligt Kryb vrimler der af; en Gang dræbte man paa samme Dag 5 store Slanger i Redjaf. Endnu i 1900 vare Bekvemmelighederne helt elendige for de Hvide; i Ladó havde Postchefen da nok faaet sig et Hus af Sten, men alle de andre Europæere maatte stadigt tage til Takke med usle Halm- eller Lerhytter eller Telte og vare sikkert værre stillede end noget andet Sted i Congo. Befolkningen, opreven og underkuet, som den var, af Derwischer og Tyrker, havde meget ondt ved at gøre sig fortro-

Elcfant, dræbt af den engelske Kaptajn Owen ved Mongala ved Nilen.

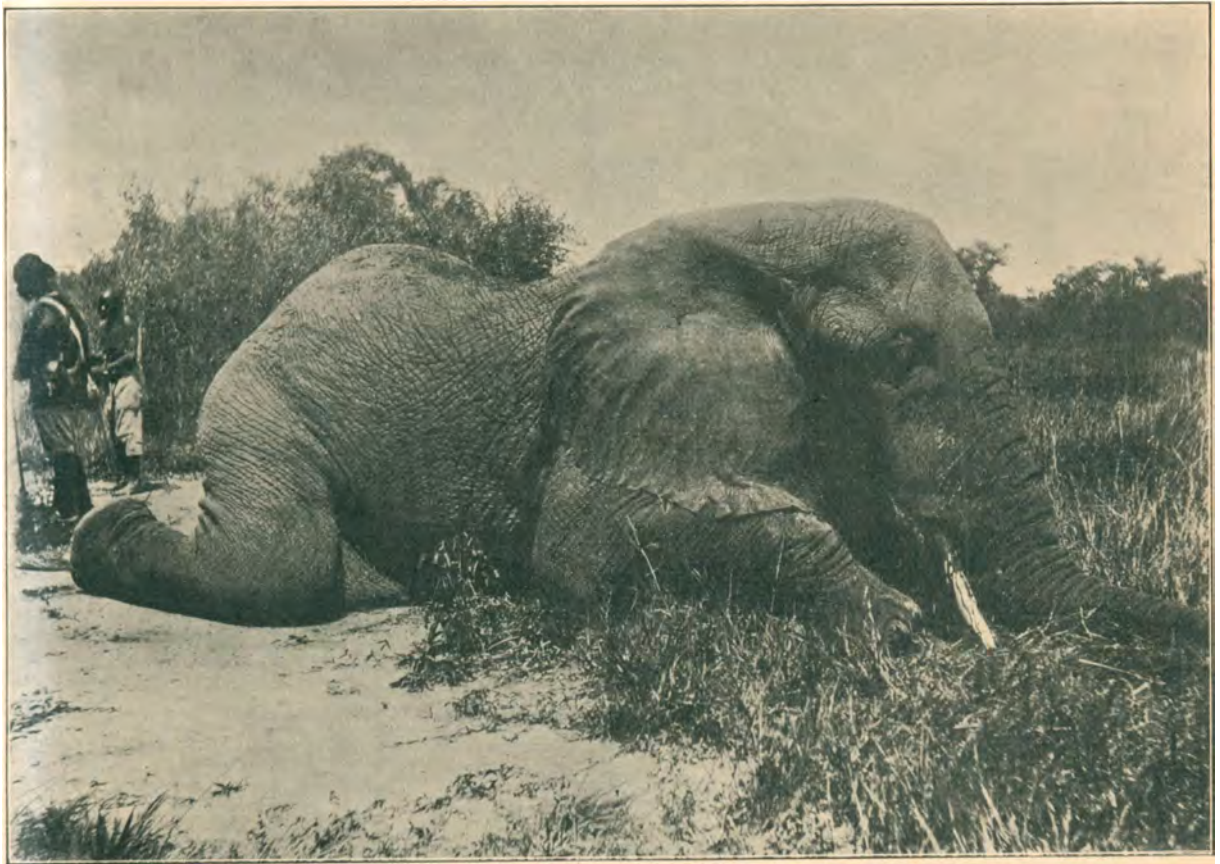
Fotograferet af Dr. E. T. Keralla.

(Fot. tilh. Kmdt. Nielsen-Thor.)

lig med de nye Erobrere; enten flygtede den over paa engelsk Territorium eller forholdt sig yderst fjendtligt, og endnu i Januar 1901 blev Ltnt. *Engh* paa en Expedition med 100 Soldater angreben af 1000 Indfødte og maatte vige tilbage for dem. Vejen fra Dongu er overordentlig besværlig; alting maa bæres, og det er særdeles vanskeligt at skaffe Bærere paa den sidste, 24 Dagsmarcher lange Strækning op til Nilen. Halvdelen af de Hvide, der vare bestemte for Enklaven, naaede aldrig derop, og af Resten holdt atter neppe Halvdelen ud. Heller ikke Congosoldaterne kunde taale Klimaet, men døde som Fluer. Tilmed vare de jo nær ved at omkomme af Sult, og det var kun derved, at Garnisonen i *Duflé*

undertvang den velhavende *Kukustamme*, altsaa ved voldsomme Midler, at man igen havde naaet at skaffe sig Forsyninger fra selve Landet.

Man ser da ogsaa af Dagbogen foran, at det var Levnetsmidler og atter Levnetsmidler, der i de Aar Dag ud og Dag ind var Hovedspørgsmaalet baade for Hvide og for Sorte oppe ved Nilen. Hver Post havde altid et Detachment ude efter Føde. En saadan Tur varede 2—3 Uger, og den var anstrengende nok, navnlig for Folkene; disse

Elefant, dræbt af den engelske Kaptajn Owen ved Mongala ved Nilen.

Fotograferet af Dr. E. T. Keralla.

(Fot. till. Kmdt. Nielsen-Thor.)

maatte selv foruden deres Vaaben bære deres Rationer for hele Udrykningen, indtil 25—40 Kilo pr. Mand, og desuden det tagne Bytte. De laa saa stille nogle Uger paa deres Station, men fik i den Tid i Regelen kun 500 Gr. Mais eller Sorgho om Dagen, en Næring, der kun var tilstrækkelig for de allerkræftigste Folk. Og hvad de Hvide angaar, saa for-dærvedes $\frac{3}{4}$ af de for dem bestemte Konserver under den lange Transport fra Europa, der ofte tog et helt Aar. Kun i den tørre Aarstid har man i Jagten et paalideligt Middel til at skaffe sig ferskt Kød. Hele Landet heroppe er da et fuldstændigt Paradis for Jægere: Løver, Næsehorn, Giraffer, Strudse findes i stor Mængde, Elefanter ligeledes, ofte i Hjerde

paa 50—100 Stkr.; Nilen og dens Tilløb vrimler af Flodheste og Krokodiller; overalt er der stor Rigdom paa Antiloper og deres Følgesvende, Leoparderne, men navnlig ved Redjaf. »Ve den Mand, som her uforsigtigt alene ved Nattens Frembrud vover sig udenfor Lejren,« skriver belgisk Kmdt. *Sillye* hjem; »han har stor Udsigt til at gøre Bekendtskab med disse elskværdige Rovdyrs Tænder.« Men i Regntiden kan man i hele Uger savne Vildt, og Gederne have til Tider været helt sjældne; i November 97 maatte de Hvide i Redjaf, skrev Ltnt. *Schjörn* i et Brev, ty til at spise nogle store Rotter. I Perioder, hvor det

kneb med Kødet, har man undertiden søgt at dræbe Fiskene i Nilen med Dynamit, udenat dog Udbyttet heraf skal have været stort; men det er vældige Fisk, denne Flod huser; Ltnt. *Paulin* taler om nogle paa 115 Kg.

Efter 9½ Timers Marche over Land Nord paa fra Ladó kommer man til den nyeste og smukkeste Station i Enklaven, *Kéro*, for hvilken nuværende Kmdt. *Nielsen-Thor* i hele 4 Aar har været Chef. Den ligger ved en Bøjning af Nilen, hvis Bred her er tæt bevoxet med Træer, ganske vist Træer med meget smaa Blade og fulde af Torne, men alligevel af betydelig Størrelse og ydende en behagelig Skygge for Solens brændende Straaler. *Kéro* er Statens nordligste Post og anlagdes 16/11 1898 af Kmdt. *Henry*. Den har nu en Snes Murstenshuse og er helt omgiven af en 2 M. høj Mur. Nord for Stationen findes Soldaternes Lejr; hver Mand har sin lille Hytte, og alle Hytterne ere ordnede i snorlige Rækker. Mod Syd ligge Postens og Soldaternes Plantager, et vældigt Areal, beplantet med Mais, Manioc og Bananer.

For saa vidt er *Kéro* et ganske behageligt Opholdssted; thi Husene ere byggede under Træerne og der er Skygge overalt. Men i Regntiden, naar Solen er gaaet ned, staar der over

Giraffer.
(Efter Wissmann-Kuhmert.)

Stationen og dens nærmeste Omgivelser som en Sky af Moskitoer, og de Hvide maa nu hurtigst muligt søge Ly bag Moskitonetten.

»En Nat i *Kéro* paa denne Tid,« skriver Kmdt. *Chr. Holm*, »er rædselsfuld, saa slem, at kun et Sted kan taale Sammenligning dermed, nemlig den gamle ægyptiske *Zeriba Dufilé*. Man er nødt til at spise til Middag, før Solen er gaaet ned, og derefter enten holde sig i stadig Bevægelse eller strax gemme sig i sit Net, og selv der er man endda sjældent i Ro; findes der mindste Rift eller Hul i Nettet, eller ere de nederste Kanter af det ikke stukne forsvarligt ned under Madratten, kan man være vis paa at tilbringe en søvnløs Nat.«

Om Moskitoplagen i *Kéro* har Dr. *Heiberg* skrevet en Artikel i »La Belgique Coloniale«, i hvilken han bl. a. søger at forklare de mange Dødsfald blandt de Hvide

deroppe i Aaret 1900 ved forbigaaende, særlig uheldige Omstændigheder — ualmindelig lang tør Periode, overordentlig anstrengende Tjeneste og daarlige Ernæringsforhold — og siger, at Tilstanden nu er betydelig forbedret. Han ender Artiklen med at foreslaa to radikale Midler til at beskytte de Hvide mod deres værste Fjender i Congo, Anophelesmyggene, et kunstigt — Anskaffelsen af meget store, faste, og smaa, transportable Net til at opholde sig i, spise, sove i —, et andet, naturligt, men vel vanskeligere at bringe til Virkelighed, nemlig Indførelsen af en vis Art amerikanske Guldsmede, som begærligt opsøge og fortære Myggene.

Belgiernes fjerde Hovedstation i Enklaven er den gamle ægyptiske Post *Dufilé*, 30 Timers Marche syd for Redjaf. Paa Vejen derhen passerer *Kiri*, *Muggi* og *Laboré*, lutter velkendte Punkter fra Emin Paschas Tid. Indtil *Kiri*

Kiri.
Muggi.
Laboré.
Dufilé.

En Leopard bortfører en Negerinde.
(Efter Casati.)

Dræbt Krokodil paa Nilbredden ved Kéro.
(Fot. tilh. Kapt. Pleniciano.)

kan man sejle, trods Sandbanke; Resten af Vejen maa tilbagelægges over Land.

»Terrainet paa begge Bredder« — skriver Emin i 1877 i »Petermanns Mitteilungen« — »er let stigende og bølgeformet; hist og her findes grovkornede Gneisklipper, der ofte nærmest ligne Kul med gullig Glans. Hvor Jordskorpen er gennemvadsket af Regnen, ligger rød, jernholdig Ler blottet. Enkelte høje Tamarinter, smukke Delarier (Bælgfrugtræer) med gule Frugter ere spredte over hele Landskabet; hist og her vugger en Kigellie (Calabastræ ell. lign.) sine i lange Snore hængende, klodsede Frugter, hvis Marv gælder for et udmærket Middell til at forbinde Saar med.«

» — — — Mellem Laboré og Dufilé flyder Nilen henrivende smukt

mellem sønderrevne Klipper med tusinde smaa Vandfald og Rapider. Paa Østbredden ligge her skovrige Bjerge, medens paa Vestsiden Høje afvekle med Parkland eller gullighvide Sandstrækninger med kaotisk henkastede Blokke af smuk, rød eller gulstribet Porphy. Højstammede Træer yde Skygge, og skovbevødede Øer pryde Floden. — — — Men Klippeblokkene blive talrigere og Floddalen snævrere og snævrere og omgives efterhaanden af høje Bjerge. — — —

Dufile, der i lang Tid kommanderedes af Kmdt. *Chr. Holm*, har en Annexpost, *Dufile II*, lidt længere inde i Landet. Fra de fire Hovedposter er der iøvrigt anlagt mindre Poster, Forsyningsposter (»Postes agricoles«), eller blot Etapeposter ind efter i Landet.

Kadjokadji. Blandt disse mærkes *Kadjokadji*, nordvest for Dufile, 6 Dagsmarcher fra *Loka*
Orikoko. (Side 551) paa Vejen til Dongu. *Kadjokadji* er bygget af Rumæneren *Pleniciano*,
Luri. og svensk Ltnt. *Åstrand* har været Postchef der fra 1900; den er Enklavens
Yei. vigtigste Kornkammer. Fra *Ladó* er anlagt *Orikoko* mod Vest — her havde
Aba. dansk Ltnt. *Neuhausen* en kort Tid Kommandoen — og *Luri* mod Syd. Etapeposterne
Mont Mugwa og *Mont Adra* nævntes foran (Side 551 og 550). Vi mærke ogsaa Forsynings-
stationerne *Yei*, der er ret anselig, og *Aba*, begge vest for *Loka*; Abas Plantager have i 3

Aar i Træk været ødelagte af Græshopper.

I Juli Maaned 1899 afgik Damperen »Vankerck-

Forbindel- hovenville« med
sen med Kommandanterne
Ægypten *Henry, Adam* og
og med Ltnt. *Nielsen-Thor*
Englæn- derne paa
derne paa og 60 Soldater fra
højre Nil- bred. *Ladó* ned ad Nilen

til *Bahr-el-Ghazal*, hvor Flo-

den viste sig spærret af

Hængeplanter. Men *Henry*

er en ung Mand, der har

Held med sig, det lykkedes

ham senere at gennemskære

Spærringen, og der er nu

Forbindelse mellem de bel-

giske Stationer ved Nilen og

Khartum, hvorfra engelske

Kanonbaade en Gang om

Congostatens Damper »Vankerckhovenville«
og den ægyptiske Kanonbaad »Kaibar« ved Kéro.
(Fot. tilh. Kmdt. Chr. Holm.)

Maaneden komme og tage Post med til Europa. Brev gaar paa denne Maade paa 20 Dage til Skandinavien, medens Posten over *Boma* tager $3\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{2}$ Maaned, Pakkerne endog 6—8 Maaneder. Man har ogsaa i Enklaven ofte Besøg af de engelske Officerer fra den modsatte

Mongala. Nilbred, baade fra de ægyptiske Besiddelser, hvis sydligste Station er *Mongala*,

Gondokoro. 2 Timer nedenfor *Ladó*, og med dem fra Engelsk-Østafrika, hvis nordligste

Station her er *Gondokoro*, 2 Timer ovenfor *Ladó*, og Belgierne gøre naturligvis, alene for

at bringe Afvexling i deres ensformige Tilværelse, med Glæde Gengæld. Baade *Lord*

Cromer og *Slatin Pascha* vare en Gang med et stort Følge i *Ladó*, og med dem fulgte

endog 4 engelske Damer. Men navnlig er det ikke faa engelske Jægere, der

berejse disse vildtrige Egne. En af dem, *Sir James Harrison*, har besøgt en stor

Del af Congostaten og har i et Brev til »Times« forsvaret Belgierne mod sine

Landsmænds Angreb. Han paastaar, at der nu hersker stor personlig Sikkerhed

i Enklaven og i hele Staten:

Englæn-
deren Sir
James
Harrisons
Udtalelser
om Congo-
staten.

»Under hele min Rejse i Congo,« skriver han, »var jeg ganske alene, strejfede om overalt, besøgte halv Hundrede Stammer, Hundreder af Landsbyer, kun bevæbnet med mit Fotografiapparat, min Paraply og undertiden en Bøsse. Og dog har jeg aldrig haft et eneste ubehageligt Eventyr, men er tværtimod bleven modtaget med langt større Elskværdighed end, da jeg rejste blandt de Indfødte i de engelske Kolonier i Afrika.«

Han er fuld af Roes over, hvad Belgierne have udrettet i Congo, specielt i Ladó, over deres Stationer, de forbedrede Veje og Forsyninger, meddeler, at hans Anskuelser deles af to andre engelske Officerer, Major *Gibbons* og Kaptajn *Bell*, og ender med at sige:

»Jeg kan ikke lade være med at erklære, at jeg beundrer det Arbejde, der er bleven udført af Mænd som (Belgieren) Generalkommissær *Witterwulghe* i Enklaven, af (italiensk) Kmdt. *Ravello* i Ladó, (Belgierne) Kmdt. *Menwaer* i Redjaf og *Wacquez* i Buta, (Danskeren) Kmdt. *Holm* i Dongu o. s. v., o. s. v., — — og vil aldrig glemme den Venlighed og

Klippeparti i Bjergene ved Dufilé.

(Fot. tilh. Kmdt. Chr. Holm.)

Tjenstvillighed, jeg har mødt overalt, fra Nilen til Boma.«

Det er ganske interessant at se disse Udtalelser fra disse Englænderes Side netop nu, da Forholdet mellem England og Staten er saa spændt, at denne føler sig tvungen til den kostbare Forholdsregel til Stadighed at holde en Styrke af 60 Hvide og 2700 Soldater oppe i Enklaven.

De prægtige Billeder af en Elefant foran Side 564 og 565 skyldes, som man ser, en anden engelsk Sportsmand, Kaptajn *Owen*.

Bivuakken Litr. A i Kukulandet, der senere blev Posten Kadjokadji.

(Fot. tilh. Kapt. Pleniciano.)

Det er Kmdt. Hanolet, der har sagt, at af Europæerne, der sendtes til Nilen, holdt kun en Fjerdedel blot deres 1. Terme ud. Intet Under, at Marcheordren Uellé-Nilen, naar man modtog den i Boma, fik de andre Lykkeligere til at trække medlidende paa Skuldrene. Dette passer ogsaa godt paa Skandinaverne. Det

Skandinaver ved Nilen.

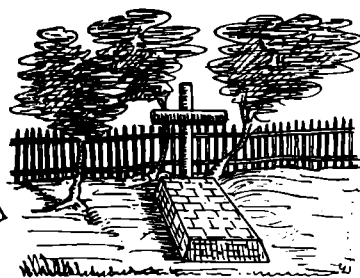
var, efter de Oplysninger, vi have faaet, ialt 22 skandinaviske Officerer, 4 Underofficerer og 2 Læger, som Congostaten i Aarene 1897—1902 dirigerede direkte ad denne Vej til Tjeneste i Enklaven. Deres Navne vare i kronologisk Orden: Svensk Løjtnant *C. J. W. af Jochnick*, dansk Ltnt. *J. F. Nielsen-Thor*, de svenske Sergenter *J. Åstrand* og *E. J. Fredelius*, norsk Ltnt. *J. L. Schjörn*, de danske Ltnt. *J. F. Andersen*, *F. E. A. L. Keyper* og *O. H. N. Schjøtz*, svensk Ltnt. *G. M. A. Koch*, norsk Læge *I. V. Heiberg*, dansk Ltnt. *A. M. H. Nielsen*, de svenske Ltnt. *O. F. von Mentzer* og *E. M. Lundquist*, norsk Ltnt. *B. Ditleff*, de danske Ltnt. *C. S. Holm* og *H. C. G. Eriksen*, svensk Sgt. *J. A. Sporre*, dansk Kaptajn *E. T. Jenssen-Tusch*, norsk Ltnt. *M. Engh*, svensk Ltnt. *W. M. Ahnström*, dansk Ltnt. *C. O. Aagaard*, norsk Ltnt. *L. L. Sparre*, norsk Læge *O. Berge*, norsk Ltnt. *N. S. D. Brandt*, dansk Ltnt. *V. Neuhausen*, svensk Sgt. *A. Paulin*, svensk Kaptajn *A. Thunberg* og svensk Ltnt. *F. J. P. Drös*. Af disse 28 døde 1, Kapt. Thunberg, paa Vejen op til Nilen, 6, Sgt. Fredelius, Ltnt. Schjörn, Koch og Lundquist, Kapt. Jenssen-Tusch og Ltnt. Ahnström, døde ved Nilen, 10 maatte vende om paa Grund af Sygdom, nemlig Ltnt. J. F. Andersen (der dog fuldførte sin Terme i en anden Del af Congo), Schjøtz, A. M. H. Nielsen, von Mentzer, Ditleff (død i Anvers), Eriksen (fuldendt Termen andetsteds i Congo), Aagaard og Sparre, Dr. Berge og Ltnt. Neuhausen (død paa Nedrejsen i Uellé). 9 tjente deres 1. Terme til Ende ved selve Nilen; det var: Ltnt. Jochnick (senere død i Sverige), Nielsen-Thor, Keyper, Holm, Engh og Brandt, Dr. Heiberg og Sgtr. Åstrand og Paulin, der begge forfremmedes til Officerer. Sgt. Sporre blev saaret og maatte af den Grund søge ned til Kysten; Drös har endnu ikke fuldført sin Terme.

Blandt Maskinisterne ere 1 Nordmand og 2 Svenskere sendte til Ladó til Anvendelse paa Damperen »Vankerckhovenville«. Den Første hed *Johannesen(?)*, de sidste *Andersson* og *Samuelsson*; *Andersson* druknede paa Floden.

Endelig skal tidligere svensk Sergent *K. E. Ericksen*, der nu er Løjtnant, i sin 2. Terme være beordret op til Tjeneste i Enklaven.

8 af Officererne naaede ikke Nilen. De og Keyper ere omtalte foran. Om Resten følgende:

Løjtnant ved Göta Lifgarde *Carl Jonas Waller af Jochnick*, Søn af Lektoren af samme Navn, havde alt været Officer i 8 Aar, havde rejst en Del i Udlandet, gjort Tjeneste ved en tysk Afdeling og var dekoreret med den preussiske Røde Ørns Orden, da han $\frac{9}{12}$ 1896 fra Anvers gik til Congo. Han sendtes til Stanley-Falls og deltog i den store Dhanisexpedition, slap efter Massakren Nord paa og beordredes senere til Tjeneste i Enklaven. $\frac{19}{4}$ 98 blev han Kaptajn i

»Force publique«. Han led gentagne Gange stærkt af Feber, bl. a. i Foraaret 99, da han maatte gaa som Rekonvalescent til Yei. Mod Slutningen af sin Terme var han Postchef i *Ladó*. Hjem $^{28/11}$ 99 sammen med Kaptajnerne Ussing og Søndergaard. Døde $^{2/1}$ 1900 hjemme i Sverige. Jochnick omtales som en meget elskværdig og vindende Personlighed.

Dansk Souslt., nuv. Kmdt.
J. F. Nielsen-Thor.

Svensk Souslt., nuv. Ltnt.
J. Åstrand.

til Nilen, hvor han $^{28/12}$ s. A. overtog Kommandoen i *Kadjokadji*. Forfremmedes her $^{20/3}$ 01 til Lieutenant, forlængede sin Terme fra 3 til 4 Aar og kom hjem 2. Gang i Forsommeren 04.

Værnepligtig Sekondløjtnant ved Norske Trainkorps *Johan Ludvig Schjörn*, Søn af Proprietær Schjörn i Skedsmo, Student fra 1889, gik ud fra Anvers som Souslt. $^{0/2}$ 97 sammen med 7 Congoofficerer, af hvilke de 6 alt havde tjent 1 Terme dernede. I Matadi besøgte han Dannfelt og Scharffenberg, Kara-

Skandinaver i Congo.

Sekondløjtnant ved 29. Bataillon *Jens Frederik Nielsen-Thor*, fra Kristrup ved Randers, gik ud som Souslt. $^{0/1}$ 97 sammen med Ltnt. Rosenblad og Marcussen og Sergenterne Fredelius og Åstrand. Sendtes $^{11/2}$ fra Boma til Falls, hvortil han ankom $^{12/4}$, men hvorfra han efter en Maanedes Deltagelse i Arbejderne paa Stationens Befæstning afgik til Romée. Herfra sendtes han sammen med Ltnt. Schjörn og Sgt. Fredelius med 100 Mand og en større Transport (bl. a. med den første Staalbaad til Nilen) til Redjaf, som Kolonnen naaede $^{22/8}$ 97. Feberanfald undervejs i Libokwa. Forrettede saa Tjeneste her som Delingsfører, til han $^{23/10}$ 98, efter $^{5/6}$ s. A. at være forfremmet til Lieutenant, afgik til *Ladó*. Deltog med Kmdt. Henry i Anlæggelsen af *Kéro*, hvor han derefter var Kompagnichef, og hvorfra han under Henry gjorde Turen til Bahr-el-Ghazal ombord paa »Vankerkhovenville« med. Hjem $^{0/6}$ 99. 2. Gang ud $^{14/3}$ 01 som Kaptajn og atter til *Kéro*, hvor han i hele denne Terme var Postchef. Kmdt. II $^{13/3}$ 03. Hjem 2. Gang i Forsommeren 04.

Svensk Sergent E. J. Fredelius.
† i *Ladó* $^{17/4}$ 1899.

Erik Joël Fredelius, Søn af Stadslægen i Vestervik, indtraadte 1893 som Officersvolontær ved »Kgl. Vendes Artilleri-Regemente« og kom Aaret efter paa Karlsbergs Krigsskole. Herfra tog han imidlertid sin Afsked og gik, dreven af Trang til at se sig om i Verden, $^{0/1}$ 1897, altsaa kun 20 Aar gammel, til Congostaten som Sergent i »Force publique«. Vi have set, at han fulgtes med Nielsen-Thor til Falls og derfra til Enklaven. Feberanfald undervejs i Libokwa. Han forrettede Tjeneste, først i *Redjaf*, saa i *Ladó*, men døde her af Feber $^{17/4}$ 1899. Han hviler sammen med belgisk Intendant *Seghers* og Kmdt. *Jenssen-Tusch* paa Begravelsespladsen 500 M. nord for *Ladó*.

Sergent ved »Kgl. Norra Skånska Infanteri-Regemente« *Johan Åstrand* (Volontær 1881, Sergent 87) gik altsaa ogsaa ud sammen med Nielsen-Thor og gjorde det første Aar Tjeneste i *Ponthierville*, *Stanleyville*, *Avakubi* og *Mawambi*, deltog med dav. Ltnt. Henry i dennes heldige Expedition mod Revoltørerne, kom saa med ham til *Redjaf* og derfra til *Ladó* og *Kéro*, blev Souslieutenant $^{15/11}$ 98 og vendte efter afsluttet Terme hjem til Sverige i Jan. 1900. 2. Gang ud $^{1/1}$ 00 og atter

vanvejen tilbagelagdes uden Uheld, og $\frac{25}{100}$ naaedes Léo, hvor han traf Schönberg samt de Bèsche Jürgens og Böhler for Hjemgaaende. Afgaar $\frac{10}{100}$ til Falls, hvorfra han efter kun 3 Dages Ophold sammen med Nielsen-Thor og Fredelius sendes til Nilen. Disse To blive begge syge i Libokwa, Schjörn paa Marchen derfra. Talrige Breve til Hjemmet fra Stationerne paa Vejen (fra Libokwa, Bomokandi, Amadis og Surrur) og fra Redjaf vidne iøvrigt om hans frejdige og uforfærdede Natur. Sidste Brev, Forældrene modtog, bar Datoen $\frac{25}{100}$ 98. Han havde da fremdeles i Nov. 97 haft et Feberanfald, men ellers i det hele været rask og næsten altid været paa Tog efter Levnetsmidler eller paa Straffexpedition. $\frac{3}{100}$ 98 blev han just rask efter et tredie, langt og meget haardnakket Feberanfald. Men saa overfaldt Mahdisterne, som vi have fortalt, $\frac{4}{100}$ om Morgenen Redjaf. Deres Angreb afvistes, og blandt Ofrene for denne Begivenhed var Schjörn. Skønt meget afkræftet, styrtede han ud af sit Telt og deltog i Kampen, men bukkede næste Dag, trods sit stærke Legeme, under for et Tilbagefald af Sygdommen, $\frac{6}{100}$ 1898. Han hviler paa de Hvides Kirkegaard ved Foden af Mont Redjaf. (Portræt Side 557.)

Gustaf Michael Adolf Koch, født paa Ejendommen Sund i Wermland, Søn af Godsejer M. Koch, blev Student 1879 og $\frac{9}{12}$ 80 Underløjtnant ved »Kgl. Wermlands Regemente«. Gennemgik saa Centralinstituttet i Stockholm, forrettede Tjeneste som Lærer paa Volontærskolen paa Carlsborg Fæstning, gennemgik Skydeskolen paa Rosersberg og rejste i flere Aar i Tyskland, Frankrig og England for at udanne sig som Massør. $\frac{9}{100}$ 97 til Congo som Lieutenant og kom til *Enklaven*, hvor han bl. a. var Postchef i *Mont Mugwa*. Kmdt. Jenssen-Tusch omtaler jo hans Død i sin Dagbog foran. Da Koch led af Dyssenteri, men var i Bedring, ansaa Dr. Heiberg hans Tilstand for saa god, at han kunde transporteres fra Ladó op til Redjaf og derfra videre til Boma. Men paa Vejen fik han Feber og døde 13. Oktober Kl. 7 $\frac{1}{4}$ Aften. Ogsaa han hviler altsaa ved Foden af Mont Redjaf. (Portræt Side 562.)

Sanitetskaptajn ved Bergenske Brigade *Inge V. Heiberg*, født 1861, Søn af afdøde Højesteretsadvokat Heiberg, Christiania, Broder til Forfatteren Gunnar Heiberg, medicinsk Kandidat fra 1893, var praktiserende Læge i Aalesund, inden han sammen med Koch $\frac{9}{100}$ 97 gik til Congo som Læge af II. Klasse. Han var meget syg paa Vejen til Nilen af Feber og Dyssenteri, mistede 40 Kg. i Vægt. Han gjorde derpaa Tjeneste som Nilexpeditionens Læge, først sammen med Dr. Rossignon, senere alene. I April 99 fulgte han Ltnt. Jochnick som Rekonvalescent til Yei, men blev selv meget syg her. Forlængede sin Terme et Par Aar og vendte hjem $\frac{24}{100}$ 1902 som Læge af I Klasse. »Dr. Heiberg er,« skriver en Dansker hjem, »en Læge, man yderst sjældent træffer Mage til i Congo, en i enhver Henseende omhyggelig og opofrende Personlighed, som af Alle, der have været i Berøring med ham, hæves til Skyerne.« (Portræt Side 563.)

Erik Martin Lundquist, Volontær ved »Dalregementet« 1887, Underløjtnant 89, Løjtnant 95, gik $\frac{9}{100}$ 97 ud i samme Grad ombord paa »Coomassie«. Blandt hans Rejsekammerater fra Europa vare Svenskerne, Søkapt. von Döbeln og Sousintendant Pihl, der da kom ud for 2. Gang, Nordmændene, Ltnt. E. Lund, Schjöltz og Souslt. Ditleff, Danskerne, Souslt. Chr. Holm og Læge *Oehlerich*. Boma naaedes $\frac{20}{100}$, og efter nogle Maaneders Ophold i Nedre-Congo afrejste han i Slutningen af Jan. 98 med Damperen »Stanley« som Fører for et Detachment, der skulde til Nilen. Ombord paa denne Dampere befandt sig ogsaa Ltnt. Eriksen og Kollek; i Lié kommanderede Lundquist $\frac{18}{100}$ Paraden ved Sidstnævntes Jordefærd. Lundquist naaede Nilen og Jenssen-Tusch omtaler ham jo paa de foran gengivne Sider af sin Dagbog. Han gjorde Tjeneste i *Redjaf*, *Ladó* og senere i *Kéro* og døde her $\frac{12}{100}$ 1899 af Feber. (Et Portræt af ham findes foran Side 205.)

Sekondløjtnant ved 1. Artilleribataillon *Christen Simonsen Holm*, fra Skanderborgeggen, gik altsaa ud sammen med Lundquist. Efter 14 Dages Kursus paa Shinka tog han $\frac{14}{100}$ fra Boma, Jernbanerejse Matadi—Inkissi, Marche derfra til Léo. Syg paa Marchen og efterladt i *N'Sona Bata* sammen med italiensk Sergent *Craffen* og laa der 15 Dage. $\frac{14}{12}$ fra Léo med »Ville d'Anvers«, men $\frac{24}{100}$ syg i Land i Irébu, plejet her af Dreves Nielsen. $\frac{9}{100}$ 98 videre med »Princesse Clémentine« sammen med belg. Ltnt. *Marillus* og *Craffen*. $\frac{19}{100}$ fra Bumba i Pirogue til Ibembo, paa samme Maade videre til Buta, Marche til Amadis, i Baad til Nyángara, Marche til Dongu. Efter 6 Dages Ophold her for at faa Portører meget anstrengende Marche videre ad ny og ukendt Vej sammen med Dilleff, der $\frac{20}{100}$ vender om i Faradj. Træffer derpaa undervejs J. F. Andersen, naar $\frac{4}{100}$ *Mont Adra*, hvor han gør Tjeneste i 7 Dage under Keyper. $\frac{14}{100}$ til *Mont Mugwa* under Ltnt. Koch, hvem han $\frac{1}{100}$ afløser i Kommandoen her over 1 hvid Underofficer og 200 Soldater; mange Kampe med de Indfødte, *Bankuerne*; disse benyttede forgiftede Pile,

der næsten altid dræbe. $\frac{28}{7}$ hæves Posten Mugwa indtil videre, og Holm kommer atter til Keyper i Adra. Anlægger en Vej til Mont Loka og sendes saa til Redjaf og derfra $\frac{9}{5}$ til *Ladó*. Da Henry gaar til Kéro, faar Holm Kommandoen over Artilleriet i *Ladó*, men sendes saa $\frac{1}{3}$ 99 med Kmdt. *Kops* og 2 Underofficerer til *Dufilé*, hvor der i Nærheden af Ægypternes gamle *Zeriba* skal anlægges en Statspost. $\frac{9}{7}$ 1900 dør *Kops*, og Holm bliver nu Chef her, indtil han $\frac{26}{6}$ 1901 rejser hjem til Europa. $\frac{10}{6}$ 99 er han forfremmet til Lieutenant, $\frac{1}{11}$ 00 til Kaptajn. Hjemkomst $\frac{10}{11}$ 01. 2. Gang gaar Holm ud $\frac{10}{7}$ 02 som Kommandant II, denne Gang med »Anversville« og designeres til Zonechef i *Makraka* med Station i *Vankerekhovenville*. $\frac{1}{6}$ naar han *Ibembo* og erfarer her, at Kmdt. *Lahaye* er bleven myrdet af en forhenværende sort Underofficer, og at *Keyper* er død. Ankommer til *Dongu* $\frac{27}{6}$. I Juli 1903 sker der en Forandring i Zoneinddelingen i *Uellé*, og Holm faar den nye Zone *Gurba—Dongu* med Hovedstation *Dongu*. Meget travl Tjeneste med idelige Inspektionsrejser. I Dec. 03 forfremmet til Kmdt. I, Jan. 04 dekoreret med Løveordenen. Marts 04 ved frivilligt Bytte Zonechef i *Uerré—Bili* med Ophold i *Bomokandi*. Har hele Tiden hidtil glædet sig ved et udmærket Helbred. (Se Sir James Harrisons Bemærkning om ham Side 569.)

Sergent *Sporre*, en ung Mand paa 20 Aar, var gaaet ud $\frac{6}{1}$ 98 — sammen med *Tvermoes*, hos hvem han opholdt sig, da han døde — og sendtes strax til *Nilen*. I en Kamp ved *Aba* gik en Geværkugle gennem Overlæben paa ham og knuste alle Tænderne i venstre Side. Paa Nedrejsen paa Grund af Saaret blev han angrebet af *Ababuaerne* og flakkede i 9 Dage om i Skovene, inden han slap videre. I flere Maaneder maatte han, da han kom under Lægebehandling, tage Føden til sig gennem Næsen. Hjem Jan. 1901 efter 3 Aars Tjeneste. 2. Gang ud $\frac{27}{6}$ s A., $\frac{3}{12}$ 02 forfremmet til Souslieutenant, senere til Lieutenant. Var atter i denne Terme ved *Nilen*, men døde i *Faradj* $\frac{10}{8}$ 1904.

Kaptajn og Kompagnichef ved 11. Bataillon *Ejgil Thorvald Jenssen-Tusch*, Søn af afdøde Oberst H. C. L. *Jenssen-Tusch*, lod sig hverve til Tjeneste i *Congostaten* som Kommandant II i Februar 1897 og afgik $\frac{9}{8}$ derefter fra *Anvers* med Damperen »*Albertville*«. Sammen med ham rejste, som tidligere oftere omtalt, norsk Ltnt. Engh. $\frac{27}{8}$ løb man ind i *Congoflodens* Munding, Dagen efter gik det med »*Héron*« til *Boma*, hvor Opholdet varede 14 Dage; $\frac{12}{4}$ gik det videre med »*Héron*« til *Matadi*, $\frac{15}{4}$ med Banen til *Dolo* og derfra med en lille Damper, ført af Kapt. *Søndergaard*, til *Léo*; Ankomst hertil $\frac{18}{4}$. $\frac{1}{6}$ med »*Prinsesse Clémentine*« op ad *Congofloden*; $\frac{1}{6}$ drejer man op ad *Itimbirifloden*. Hans Dagbog er derefter gengivet i alt væsentligt til 9 Dage før hans Død, der indtraf i *Ladó* $\frac{26}{10}$ 1898. Af et Brev fra Dr. *Heiberg* til denne Bogs Forfatter hidsættes nogle Enkeltheder om hans sidste Dage:

Svensk Sgt., senere Ltnt. J. A. Sporre.
† i *Faradj* $\frac{10}{8}$ 1904.

»Den 11. september så jeg første gang Deres bror, ved hans Ankomst til *Redjaf*. Han var da kjæk, spænlig og ved godt humør, hvilket alt øgedes ved den smukke modtagelse, som blev ham tildelt fra overkommandant *Hanolets* side. Men hans betydelige afmagring, indfaldne kinder og blege teint fortalte dog tydeligt, at heller ikke han havde gået fri for følgerne af tropeklimaet. Den 12. drog vi sammen til *Ladó*. De 6 uger, vi så tilbragte her, har netop faldt i regnsæsonens farligste tid. Jordbunden er fugtig, de provisoriske huse mangelfulde, luften pestsvanger og opfyldt af mustikker i utællelig mængde, moradser på alle kanter. Og ernæringen, om end ikke uforsvarlig, dog uhensigtsmæssig og i længden utilstrækkelig, — altsammen følge af situationen, af krigstilstanden, af årstiden og ikke af forsømmelse fra regjeringens eller den ledendes side.«

»Den 23. oktober blev vor intendant (*Seghers*), en mand i 45årsalderen, pludselig angrebet af et heftigt feberattak, som bortrev ham i løbet af et kvarters tid. Da Deres bror $\frac{1}{2}$ time senere erfarede dette, blev han strax uvel, trak sig tilbage i sit hus og havde om eftermiddagen en let feber. Han lagde

Dansk Souslieutenant,
nuv. Kmdt. Chr. Holm.

ikke skjul paa, at dødsefterretningen havde gjort et dybt indtryk på ham, og netop fordi de to omtrent var jevnaldrende. De 2 følgende dage var han fremdeles nervøst ophidset, med en moderat feber. Den 26. om morgenen var han sågodtsom feberfri indtil omtrent kl. 9 om formiddagen, da pludselig feber optrådte påny, først småt, men stigende langsomt, men sikkert, uhindret af medication. Den syge tabte flere gange bevidstheden, men det lykkedes at kalde ham tilbage til bevidstheden for et kort øieblik. Feberen steg og steg, respirationen begyndte at blive vanskelig og hjertet at arbejde uregelmæssig. Omtrent kl. 2½ eftermiddag døde Deres bror roligt og uden lidelse.◀

Ltnt. Engh, der paa hele deres Samvær fra Bruxelles til Nilen havde sluttet sig nær til Jenssen-Tusch, var netop samtidigt syg af Feber og havde ikke kunnet efterkomme hans Anmodning om at se til ham. Men ved Efterretningen om, at det var paa det yderste, sprang han ud af Sengen og ilede til sin ældre Vens Dødsleje; men denne kendte ham ikke mere. Et Brev fra Engh til samme Adresse som Heibergs indeholder følgende:

» — — Deres bror fik jeg meget kjær paa rejsen; det var en sjelden nobel og opofrende karakter, og det er egenskaber, man her i ensomheden vurderer tidobbelt af hjemme. Han gav for meget bort og var derfor temmelig ribbet af og til, men han gav af fuldt hjerte, saalænge han bare havde det mindste selv.◀

Tre Grave ved Ladó.

Intendant Seghers. Kmdt. Jenssen-Tusch. Sgt. Fredelius.
Planterne i Forgrunden ere unge Palmer, plantede omkring Gravene af Kmdt. Engh. Helt til højre Taget af Magasinet i Reduiten i Ladó. Horizonten dannet af Volden omkring Stationen; Toppene af Tagene ses lige over Volden.
(Fot. af rumænsk Kapt. Plenciano.)

Astrand) stillede sig ret foran den, de hvide til høire og tropperne til venstre. Henry traadte frem: »Han vilde takke den afdøde for alt, — for hans mod til at ile frem til civilisationens yderste forpost ved Nilen, for hans vilje til at kjæmpe for ret og retfærdighed og for hans rige hjertelag. Han vilde takke fra hans våbenbrødre i Danmark og paa hans fædrelands vegne, fordi han havde gjort det ære. Og han vilde takke for det eksempel, den ældre danske officer havde vist os unge.◀ Han talte kort, men inderligt og rigt. Honnørpelotonen lagde an, og de skarpe kugler hvislet hen over den mægtige Nil. Henry tog en spade jord, — med et hult drøn faldt den ned paa det hvide Kors — Dannebrogskorset. Og en for en traadte de hvide frem, hver havde en spade jord til tak for minderne — — — Og medens regnen faldt tættere og tættere, drog et taust tog tilbage til Ladó, kun afbrudt i sin taushed af de korte kommandoord.◀

»En værdig begravelse af en veltjent officer i Centralafrika! Og stautere honnørsoldater kan ingen virkelig officer ønske sig, — de fleste gamle, bestemte og krigsvante soldater, som har haft kuglerne

»Saa oprandt den 27. graa og regntung. Jeg var tilstede, da man lukkede kisten, hvor min ven laa i Congostatens uniform. En ganske pæn kiste, omgitt af blåt tøj og med et stort hvidt Kors ovenpaa låget. Den blev baaret ud, og paradepelotonen marcherede med et geled paa hver side af den, de hvide ordnet sig efter, kmdt. Henry i spidsen. Musikken, c. 20 mand, intonerer en langsom march, forbi vagten, hvor 70 mand stod i presenter og frem på pladsen, hvor Ladó's 800 mand venter for at følge den gamle kriger til graven: »Portez armes! Préentez armes!«, og i langsom takt drog vi forbi, pelotonerne sluttede sig til, efter som de passeredes. En fin sløvregn begyndte at falde, medens det lange tog styred op mod det store træ ved Lado's nordvestlige hjørne. Man kom til graven, og kisten sænkedes ned, medens paradepelotonen (kommanderet af Sgt.

susende omkring sig mangan gang. Ikke hvide og ikke i paradeuniform, mere med mod til at slaas, til de falde!«

Kmdt. Jussen-Tusch havde ikke opnaaet at yde den Stat, i hvis Sold han var traadt, nogen Tjeneste af Betydning. Naar hans Dagbog er bleven benyttet i saa rigeligt Maal paa de foregaaende Sider, er det — gentage vi — ogsaa kun sket, fordi den var mere sammenhængende end det meste, vi have haft til Raadighed af denne Art, og fordi hans Rejse gennem Uellé var typisk for disse Ture i hine Aar. Det er væsentligt af samme Aarsag, at vi have dvælet noget udførligt ved hans Endeligt; ogsaa Forholdene ved hans Død og Begravelse vare typiske for »Livet« ved Nilen den Gang.

Sousintendant *Fernand Seghers*, født i Ath i Belgien, Broder til Kmdt. Seghers, der i lang Tid har gjort Tjeneste i Stanleyville, havde været 1 Aar til Tjeneste ved Nilexpeditionen og var af Kmdt. Hanolet bleven fremhævet for sit Forhold ved Forsvaret af *Redjaf* under Derwischeres Angreb den 4. Juni. Senere fulgte han med Kmdt. Henry til *Ladó*, hvor han, hvis Helbred tidligere altid havde været godt herude, som angivet, den ²³/₁₀ 98 efter faa Timers Forløb bukkede under for et pludseligt og heftigt Feberanfald. Han skildres som en dygtig Mand, en elskværdig og tjenstvillig Natur, afholdt af Alle. Han var gift. Hans Enke, Fru *E. Seghers*, har velvilligt sendt os hans Billede.

Martin Engh, født paa Madagascar 1874, Søn af Missionspræst Engh, var altsaa 21 Aar yngre end sin ældre Ven, da de drog til Afrika. Værnepligtig Sekondløjtnant ved Akershuske Brigade 1893, juridisk Kandidat fra 1897, havde ogsaa han følt en ubetvingelig Trang til at se sig om i Verden. Han engageredes som Lieutenant og vedblev at gøre Tjeneste under Henry til Juni 99, var derpaa Postchef i *Ladó* til Nov. 1900, da han avancerede til Kaptajn og forlængede sin Terme til 4 Aar, foretog saa en 3 Maaneders Rekognosceringsexpedition i Enklavens vestlige Del frem til *Merridifloden* og gik ²⁰/₃ 1901 fra Nilen hjem til Europa. 2. Gang ud som Kmdt. II ²³/₁ 1902 og er i denne Terme Zonechef i *Øvre-Ihuri* med Station i *Irumu*, men har næsten hele Tiden befundet sig paa Inspektionsrejser i det store Distrikt. Har lidt en Del af Feber. (Portræt Side 563.)

Wilhelm Malmcolm Ahnström, Søn af Oberst Carl Ahnström, var Løjtnant ved »Andra Lifgrenadier-Regementet«, da han ⁹/₄ 1898, engageret i samme Grad, forlod Anvers ombord paa »*Léopoldville*«. Han var et livligt Temperament, en ivrig Sportsmand og stærk af Legeme og drog hjemmefra af Trang til Virksomhed og Lyst til Eventyr. Han designeredes for Nilen med et Kommando under Kapt. *Devenyns* og naaede ²/₇ s. A. Ibembo. Derfra gik man 7 Dage op i Landet i Pirogue, derpaa videre til Fods. »Stigen är smal, gåsmarschen gör sig sjelft. Färden är besvärlig, ty tjocka träd ligga fallna öfver stigen, som än går öfver höga berg, än genom gytjliga håll, der elefanterna förderfvat den. Strömmar passeres på rasade kafvelbroer, men framåt går det, genom den stora täta skogen, där Stanley sägar sig under 8 månader ej hafva vetat, hvar han befann sig. Skogen er ful og mossbelupen, den dyige marken täckt af vissnade löf, och allt är dystert, unket.« Efter 7 Dages Marche, under hvilken Ahnström fik Feber, naaedes Bima, derfra videre ²²/₇ i Pirogue. Nogle Negere rømte, andre døde af Kopper. Nyångara naas efter en meget anstrengende Tur, paa hvilken Ahnström en Gang nær var druknet ved Overgangen over en Flod. ²²/₈ videre derfra gennem af Krigen hærgede Egne, hvor man har svært ved at faa Levnetsmidler. Han jager Flodheste, og fremad gaar det gennem Græssletter, Græsset fingertykt og 2 M. højt, eller Sumpe. 14 Dage til Faradj. Skyder 3 Flodheste. 8 Dage til Dongu. Har Feber og er meget anstrengt. I Loka bliver Devenyns syg af Hematuri, en svensk Sergent (hvem?) sendes syg tilbage. I Regnperiodens sidste Del naar Ahnström alene *Redjaf* og gaar derfra alene i Baad til *Ladó*, hvor han er henrykt ved at træffe Jochnick og Lundquist. Medio Dec. s. A. bliver han Kompagnichef og sendes med 2 Kompagnier i Ilmarche til *Kéro*, som trues af Derwischerne. »Landskapet är här någet förändradt, dungar af lumniga träd äro spridda öfver slätten och bilda ofta stora glesa skogar.« Men der hersker vedholdende Tørke, og det ensformige Liv afbrydes kun af Jagter — Ahnström er en heldig Jæger, nedlægger, foruden et Par Elefanter, Rhinoceros og Leo-

Belgisk Sousintendant
F. Seghers.

† i *Ladó* ²³/₁₀ 1898.

parder, 2 Hanløver — og af de sædvanlige Expeditioner efter »Vivres«. »Hvad är jag?« skriver han ^{15/3} 99, »En röverhöfding! Civilisationens välsignelser ser man genom egendomliga glas.« Han faar et Anfald af Gulsot, men er ellers i godt Humør og tilfreds med sit særdeles vel disciplinerede Kompagni, arbejder paa Teglfabrikation og Husbygning og Befæstningen. Han roser meget Kmtd. Adams, der ikke gør Forskel paa Landsmænd og Fremmede, og Jochnick, der kommer paa Afskedsvisit før Hjemrejsen ^{20/6}. ^{5/7} dør Sgt. Demuth, ^{14/7} Lundquist. Overtager Kommandoen i Kéro under Henrys Fraværelse. Begynder dog at lide af Hjemve. I Begyndelsen af Dec. 99 skriver han hjem fra *Aba*, hvor han anlægger en ny Vej til *Yei* og bekæmper Høvdingen *Lugokoro*. I Febr. 02 har han paa en Expedition ved *Yei* fanget en Trop engelske Desertører. Kommer saa tilbage til Kéro og sendes paa Expedition paa engelsk Side, hvor der er storartet Jagt. Marcherne fra Kéro ere altid drøje i Tørken, idet der ikke findes Vand i 18 Timer til nogen Side. I disse Dage findes en Hvid død i sin Seng i Kéro (rimeligvis Belgieren *Paulus*). I Marts er han paa en Tur til Dufilé. ^{5/4} kommer han hjem til Kéro fra Expedition og har Feber, men faar Ordre om at komme til *Ladó*, afrejser strax og tilbagelægger Vejen, 31 Km., i 1 i Stedet for i 2 Dage, vender strax hjem, ligeledes paa 1 Dag, tilbringer Natten hos en syg Hvid, er ilde til Pas om Morgen, faar til sin store Glæde Brev hjemmefra, men dør samme Aften Kl. 11^{1/2}, et Offer for sin Tjenesteiver og kammeratlige Hjælpsomhed, 2 Aar og 1 Dag efter sin Afrejse fra Anvers. En ung Belgier, der ^{15/5} 00 fra *Kadjokadji* sender hans Forældre en Beretning om hans Død, kalder ham »en Kammerat og Ven, som jeg aldrig vil faa Mage til her i Verden.«

Reserveløjtnant i Flaaden *Carl Olsen Aagaard*, Søn af Oberstl. E. M. Aagaard, gik ud som Souslieutenant ^{0/7} 1899 og rejste til Uellé sammen med Nordmændene Dr. *Berge* og Løjtnant *Sparre*, hvem han forlod i Nyángara for at gaa videre til *Ladó*, forfremmedes til Lieutenant, men maatte allerede i April 99 vende hjem paa Grund af Sygdom og naaede atter Anvers ^{15/6} 99. Gik samme Efteraar til Siam som Løjtnant i Marinen og rejste derfra til Mexiko, hvor han farer som Styrmand.

Norsk Læge O. Berge.

Post og til Naboposten *Dongu*. I *Dongu* var han bl. a. sammen med J. F. Andersen, som en Tid lang var saa syg, at man frygtede for hans Liv, og gik derpaa ^{25/1} 99 videre, kom ^{12/3} til *Yei*, hvor han traf *Keyper* og naaede endelig ^{24/2} 99 *Ladó*. Han skriver om *Keyper*: — en grei og ligefrem person, som overalt har vundet hengivenhed og tillid paa grund af sin bramfri opførsel og sit adrætte væsen«. Allerede 2 Maaneder efter sin Ankomst til *Nilen* maatte *Heiberg* imidlertid paa Grund af Mavesygdom vende om, sendtes som Zonelæge først til *Makraka* og *Makwa* (Negerstamme ved *Makraka*), og derfra ^{12/7} i

Norsk Souslieutnt.

L. L. Sparre.

(Efter en Kullegning,
tilh. Kmtd. Nielsen-Thor.)

Reserveløjtnant i den norske Flaade *Ludvig Lampe Sparre*, Søn af afdøde *Fysikus* i Christiania, rejste fra Anvers ^{0/8} 98, gennemgik Kursus paa *Shinka* under von *Irgens-Berg*. Ogsaa han fulgtes op til Uellé med Dr. *Berge*, blev syg i *Bula*, indhentede *Berge* i Nyángara men var da aldeles ukendelig af Anstrengelser og Feber. Derfra videre til *Ladó* i April 99, forfremmedes ligeledes til Lieutenant, men maatte faa Uger efter vende hjem og kom til Europa sammen med *Aagaard*.

Olaf Berge, Søn af Provst *Berge*, Strinden pr. Trondhjem, Student 68, Lægeexamen 92 ivrig Sportsmand, nedsatte sig som Læge i Orkedalen, hvor han med faa Afbrydelser virkede til 1898, da han fik »Congoseber«, tjente Resten af sin Værnepligt som Premierløjtnant i Sanitetskorpset til Ende og derpaa ^{0/6} gik til Afrika i Selskab med svensk Prmlt. *Stålhandske* og dansk Løjtnant J. P. *Jürgensen*. I Boma bad han Guvernøren om at maatte komme til *Nilen*, modtog til Svar »Hvad i Alverden han vilde der?«, fik imidlertid sit Ønske opfyldt og fortrød det senere bittert. I *Matadi* og *Léo* modtoges han gæstfrit af sine Landsmænd, førstnævnte *Sted Scharffenberg* og *Hustru*, sidstnævnte *Sted Dommeren*, Dr. *Heggen*. I *Irébu* traf han dansk Dr. *Nielsen*. I *Nyángara* forblev *Berge* indtil videre, da *Kampe* med Høvdingen *Bokoio* (se foran Side 536) stadigt bragte mange Saarede til denne

samme Egenskab til *Bomokandi*, hvorfra han skulde foretage ugentlige Rejser til Camp d'Uerré, Amadis, Libokwa, Djabbir m. fl. Stationer. Men paa sin første Rejse til Uerré, $5\frac{6}{8}$, fik han her et voldsomt Anfald af Hematuri, kom sig kun som ved et Mirakel og besluttede nu at vende hjem til Europa. I Boma ventede han en Maaned paa Oceandamperen og naaede saa $25/11$ 99 atter Anvers. Efter Hjemkomsten til Norge har han haft et nyt, endnu værre Anfald af Hematuri, men har siden været rask. Er nu Læge paa Heimdal pr. Trondhjem.

Sekondløjtnant *Viggo Neuhausen* ved 17. Bataillon, Søn af Bogholder Neuhausen, Kjøbenhavn, var Elev i Officerskolens næstældste Klasse $\frac{1}{2}$ Aar fra Efteraaret 99, men blev ked af Læsningen og gik saa, som vi vide, $10/10$ 1900 til Congo som Souslieutenant sammen med Nordmændene Blom, *Quale* og *Brandt* og Svenskeren *Paulin*. Han førte, ledsaget af de to Sidstnævnte, 200 Soldater til Nilen, naaede *Ladó* $9/12$ s. A. og laa her, til han $1/4$ 1901 sendtes som Postchef til *Orikoko*. Vendte senere tilbage til *Ladó*, kunde ikke taale Opholdet her, skønt han var en kraftig og stærk ung Mand, der altid havde drevet ivrig Sport, sendtes derfor til *Djabbir*, men døde undervejs i *Faradj* $14/10$ 1900 af Hematuri. Hans Portræt findes Side 209 og i Gruppen Side 313.

Reserveløjtnant i den norske Flaade *Niels Stockfleth Darre Brandt*, Ltnt. Bloms og Neuhausens Rejsefælle, ligeledes ud som Souslieutenant, var syg de første 5 Maaneder, men slap dog gennem sin Terme og vendte $21/10$ 03 hjem til Europa med samme Grad. Findes afbildet i Gruppen Side 313.

Den yngste af de 5 Skandinaver, der $10/10$ 1900 rejste til Congo og af hvilke altsaa Blom, Neuhausen og, som vi senere skulle se, ogsaa *Quale* ere døde, var Officersvolontær ved »Svea Artilleri-Regemente« *Axel Johan Paulin*, Søn af Grosserer Joh. Paulin, Student fra 97 og med bestaaet Officersexamen maatte han gaa ud som Sergent. Han fortæller, at de tre Kammeraters Rejse til Nilen, navnlig *Marchen* til Fods paa den sidste Strækning fra *Dongu*, var meget anstrengende; alene mellem *Dongu* og *Faradj* passeredes 72 Moradser, af hvilke nogle vare $1\frac{1}{2}$ M. dybe (nu er der her slaaet Broer, eller man gaar ad andre Veje). I *Ladó* maatte ogsaa han og Neuhausen strax selv bygge sig en Hytte i Forening, de fik Arbejdsmandskab, men maatte selv skaffe sig Materialier; Hytten blev 4 M. i Kvadrat, lavet af Halm og Bambus, Vinden blæste tværs igennem den, og hver 5.—6. Maaned vare Stolperne opædte af Termitter. En Behagelighed for Officererne var det, at de her i Enklaven forrettede næsten udelukkende militær Tjeneste; Kautschuk var der ikke noget af, og Elfenbenshandelen overlod man til de arabiske Købmænd. Paulin laa næsten hele Tiden i *Ladó*, ansat ved Artilleriet, blot af og til udsendt paa Expeditioner. $1/1$ 01 maatte han dog afløse Neuhausen som Postchef i *Orikoko* og laa her i $\frac{1}{2}$ Aar med 100 Soldater. Ogsaa han fik Hematuri efter sin Ankomst dertil ligesom Neuhausen, og 2. Dag, han var Patient, erholdt han den nedslaaende Meddelelse, at Neuhausen var død af denne Sygdom. Lægen var 18—20 Dagsmarcher borte. Hans Efterfølger paa Posten, italiensk Løjtnant *Persico*, døde af Hematuri. Paulin forfremmedes til Souslt. $19/10$ 03 og vendte i Sommeren 1903 hjem til Sverige efter 3 Aars Tjeneste.

Svensk Sergent, nuv. Ltnt.
A. J. Paulin.

Om de tre Maskinister ere vi kun i Besiddelse af sparsomme Oplysninger, nemlig følgende:

For det første fortæller Dr. *Berge* om en Mekaniker *Johansen*, hjemmehørende i Bergen, at han i *Ladó* skulde hjælpe til med Opsætningen af Damperen »Vankerckhovenville«, men maatte gaa syg tilbage i Foraaret 99. Dette kunde passe paa følgende Tvende, men vi have ikke bestemt kunnet faa opspurgt, hvem det er:

Anton J. Johannesen gik ud for Staten $6/11$ 97 og vendte syg hjem $15/10$ 99. 2. Gang ud for »S. C. A.« $1/2$ 1900 til *Mongalla* og atter syg hjem $9/2$ 01.

J. M. Johansen, ud $9/4$ 98, syg hjem $10/2$ 99.

Svensk Maskinist *N. Andersson-Engsjö*, fra *Fosie* ved *Malmö*, gik ud $10/10$ 00), førte »Vankerck-

hovenville« og fornyede $15/1$ 03 sin Terme til 4 Aar, men druknede $27/3$ 1903, idet han paa Nilfloden faldt overbord fra Damperen og blev reven bort af den stærke Strøm.

Svensk Maskinist A. E. *Samuelsson*, gik ud $2/10$ 02 (Prmlt. Støckel traf ham i Juli 03 i Léo) og fører nu (Føraaret 04) »Vankerckhovenville«.

Svensk Maskinmester
N. Andersson-Engsjö.
Som Beslagsmed ved »Kgl.
Lifgardet til Häst«.
Omkommen paa Nilen
 $27/3$ 1903.

Endelig nævne vi de to unge svenske Løjtnanter *F. J. P. Drös* og *C. F. Grönhagen*, der kom til Nilen i de allersidste Aar. Sidstnævnte er alt ikke længere i Live.

Reserveunderløjtnant *Fritz Johan Peder Drös* ved »Skånska Dragonregementet«, Søn af Kapt. P. Drös, Ödåkra, gik ud som Souslieutenant $28/1$ 02, forlod $13/3$ Léo, men fik Feber paa Rejsen fra Bumba og naaede dødssyg *Bomokandi*, hvor Dr. Heibergs Behandling reddede ham. $28/8$ s. A. til Ladó og derfra strax til Kéro. En Tid lang paa *Liboya*, et Bjerg ved Kéro, for at bygge et Sanatorium. Derefter Chef paa de to sammenhørende Poster, *Taffari* og *Bondukia*.

Reserveunderlt. *Carl Fredrik Grönhagen* ved »Kongl. Norbottens Regimente«, Søn af Assuranceinspektør, Ltnt. Grönhagen, Stockholm, ud som Souslieutenant $18/1$ 1903. Afgik i Marts s. A. med et Detachement til Ladó, og var den Eneste blandt Detachementets Officerer, der naaede Nilen. Udmærkede sig i forskellige Fægtninger og kom til Yei i Slutningen af 1903, blev her syg $27/12$ af Hematuri og døde $5/1$ 1904. Grönhagen var en meget flink og afholdt ung Officer.

Der er en fremmed Officer, hvem vi skyldte stor Tak for en hel Del smukke Fotografier. Det er rumænsk Kaptajn *Pleniciano*, som gjorde 3 Aars Tjeneste ved Nilen. Hans Billede bringe vi i Hjemlandets smukke Uniform.

Som det fremgaar af Breve fra Skandinaver i de senere Aar, og bl. a. ogsaa af de fornævnte Engländeres Beretninger, ere Forholdene i Enklaven nu i det hele tilfredsstillende. Hovedgrunden her til maa først og fremmest søges i den kortere og bekvemere

Rumænsk Kaptajn Pleniciano.

Svensk Souslt.
F. J. P. Drös.

Forbindelse, man ad Nilen har faet med Europa, og hvorved de Hvides Forsyninger ankomme regelmæssigt og i god Tilstand. Men ogsaa Forbindelserne ind over Land, som altid paa Grund af Vanskelighederne ved Tilvejebringelsen af Bærere i den tynde Befolkning vare mangelfulde og usikre, ere betydeligt forbedrede dels ved de mere fredelige Forhold dels i det sidste Aar ved Anvendelsen af *Automobiler*. Disse moderne Køretøjer, der formodentligen ere didbragte over Ægypten, gaa ifølge de belgiske Blades Meddelelser nu i temmelig regelmæssig Fart mellem *Redjaf* og *Loka*, ligesom de ogsaa alt ere i Brug paa flere Strækninger i Uellé. Ja, endogsaa mellem Redjaf og Enklavens sydligste Spids, hvor Stationen *Mahagi* ligger, er man i

Færd med under Ledelse af italienske Ingeniører at etablere en Automobilbane. Forøvrigt har man paa de slette Veje i disse Egne ikke faa Besværligheder med de tunge Maskiner, der ofte køre fast paa bløde Steder.

Med *Mahagi* have vi nævnt den sidste af Congostatens Stationer heroppe, som vi skulle omtale. Da Emin Pascha ankom til Albertsøen, anlagde han ved en Bugt af denne Fortet *Mahagi-Sokair* og 2 Dagsmarcher længere mod Syd et andet Fort, *Mahagi-Kebir*. Det førstnævnte af disse Punkter have Belgierne nu igen besat. Den nye Station vil blive af stor Betydning, mener man. Den ligger paa en frugtbar Slette, har gode Lerhuse; gode, nye Veje føre fra den ned til Søen, til Posten *Kilo* i Øvre-Ituri-Zonen og til Redjaf. Den er fremdeles bestemt til Endepunkt for den under Arbejde værende Jernbane Stanleyville—Nilen. Det var dansk Løjtnant *Bryde*, som vi komme tilbage til nedenfor, der havde de første Arbejder med Anlæggelsen af *Mahagi*; han valgte foreløbigt en Plads 2 Dagsmarcher længere mod Nordvest, hvorefter man saa flyttede til *Mahagi-Sokair*.

Som Kapitlets Slutning som sædvanligt nogle Brudstykker af Breve fra Nilegnene, denne Gang fra Kmdt. *Keypers* Haand:

»*Kalikolandet*, 22/3 98. Kære Moder! Nu er det rigtignok længe siden, at jeg har skrevet til Dig; men som sædvanligt har jeg været paa Marche. Denne Gang gjaldt Rejsen *Redjaf*, og den varede en hel Maaned, 10 Dage frem, 10 Dage tilbage, 2 Dages Ophold i *Loka* og 8 Dage i *Redjaf*. Jeg beklagede mig nemlig til Doktoren deroppe over min Diarrhee, som jeg nu har haft uafbrudt i 6 Maaneder; han sagde saa, at jeg skulde blive der nogle Dage og nyde godt af Mælken; de havde nemlig 100 Køer, som de havde taget fra Derwischerne, den Gang de indtog *Redjaf*. Du kan tro, jeg benyttede mig deraf; jeg drak c. 7—8 Potter dejlig Sødmeik hver Dag, det gør alle de Hvide deroppe, saa min Diarrhee var hurtigt forbi, men den 2. Dag paa Hjemmarchen havde jeg den igen. Tilsidst kunde jeg nemlig ikke holde det ud mere deroppe; thi der var 60% Varme; det var umuligt at sove.»

Brudstykker af Breve fra Enklaven.

»Det var dejligt at se Vand igen, den store, brede *Nil*, der løber med en saa rivende Fart, at det er umuligt at svømme op imod Strømmen. Jeg prøvede derpaa, men kunde ikke, og det var første og sidste Gang, at jeg badede i Nilen. Der er nemlig saa fuldt af Krokodiller, at de æder de sorte Soldater i Massevis, naar de gaa i Vandet.» — — —

»Hjemvejen fra *Redjaf* gik meget godt. Det er en temmelig interessant Rejse, da Egnen er meget bjergfuld og vulkansk. Vildt er der i *Massevis*, baade Løver, som hylede om Natten omtrent lige op ad min Seng, og alt muligt. Jeg skød en Antilope, saa stor som en Hest. Du kan tro, det var noget for mine Soldater, men allerede Dagen efter lugtede Kødet; dog jeg spiste det alligevel, jeg havde nemlig ikke andet.»

»Det værste ved Rejsen fra *Redjaf* til *Loka*, foruden Varmen, var, at der nu i den tørre Tid næsten ingen Vand er paa Vejen. Alt er tørret bort; man gaar over store Søer og brede Flodlejer uden en Draabe Vand. Enkelte Steder, hvor der er lidt Skov, er der en Smule; men det er salt og mudret, saa at Suppen, Kaffen, Theen og alt smager af Mudder. Der er imidlertid ikke andet, saa man er nødt til at tage dette, og vi tage det med Begærlighed. Men spørg Christian, om han kunde lide at drikke af Vandet fra Stadsgraven derhjemme, jeg tror det ikke.»

»Fra *Loka* til *Mont Adra* er det meget bedre. Der er ikke nær saa varmt, og der er dejligt Vand hele Vejen. Men *Adra* ligger ogsaa flere Hundrede Meter højere end *Redjaf*. I *Loka* havde jeg desuden mit Muldyr staaende; jeg turde nemlig ikke tage det med op til *Redjaf*, da de saa rimeligvis vilde hugge det fra mig deroppe. Nu marcherede jeg derfor endogsaa 11 Timer en Dag.»

Efter sin Tilbagekomst til *Adra* denne Gang inspiceredes *Keyper* af Inspektør *Challin*, der syntes godt om den unge danske Officer. Vi springe et større Stykke af dette Brev over. — — —

»2 Dage efter *Challin's* Ankomst blev jeg kommanderet ud med min Peleton for at skaffe Levnetsmidler. Jeg gjorde mig altsaa klar og afgik Dagen efter med mine *Bango-Bango*-Soldater (fra Egnen om *Tanganika*). Jeg er glad ved dem; thi jeg tror, de ere bedre end mine gamle *Basokoer*, som ere sendte til *Redjaf*. Jeg marcherede altsaa afsted med mine 86 Mand. 5 Timer fra Stationen fandt jeg en Landsby med Oplag af Levnetsmidler. Den overfaldt jeg, fordrev de Indfødte og slog mig ned der. Jeg bliver her vel en Maanedes Tid og sender hver Dag Soldater ud for at hente endnu mere »*Vivres*« og

Geder og Høns til mig. Jeg spiser en Ged i 2 Dage og et Par Kyllinger foruden; men Du kan tro, det er trættende i Længden at æde Suppe og Gedekød hver Dag. Men da jeg rejste fra Adra, fik jeg kun med mig en Daase Smør, lidt Salt og $\frac{1}{2}$ Flaske Cognac, der var ikke andet at faa.

»De Indfødte have angrebet os 2 Gange. De komme i Masser, udstøde deres skingrende Krigs-krig, og saa skyder de med deres væmmelige, forgiftede Pile. Men mine Soldater ere nogle rene Djævl; de raaber »Pika!«, og saa fare de løs og skyder paa dem og spreder dem for alle Vinde.»

»Men afskyeligt er det, naar Soldaterne kommer med de Dræbtes Buer og Pilekogre, der dryppe af Blod, og spørger, om de ikke maa hugge Hovederne af de Døde og hænge dem op til Skræk og Advarsel for de Andre. Jeg har sagt Nej. Jeg lader dem nøjes med at hænge en afhugget Haand op; den ligner en sort Handske som dem, der ses foran Handskebutikkerne.« — — —

»Om Natten kan jeg høre de Indfødtes klagende Hyl, naar de finder en af deres Døde. Bagefter tror jeg nok de æder ham. Dog skal Du ikke blive bange! Jeg kan være aldeles sikker her. Mine Soldater holde meget af mig, og jeg kan ikke gaa et Skridt udenfor Lejren, udenat jeg har mindst 10 Soldater om mig, som komme og sige, de ville beskytte mig.« — — —

— — — —
»I et andet Brev sammestedsfra (10/4 98) til en Søster, fortæller Keyper om den evindelige »Gede«kost.

»— — — — Nu skal Du faa Spisesedlen. Morgen Kl. 6: Lever med Nyrer. Kogt Gedehoved i Eddike. Thevand uden Sukker. Middag Kl. 12: Gedesuppe. Gedekotelet. Gedebøfsteg. Thevand uden Sukker. Aften Kl. 7: Gedesuppe. Gedefrikadeller. Gedekølle. Thevand uden Sukker.»

»Nu maa Du naturligvis forstaa det saaledes, at jeg skifter om mellem disse Herreretter, saa at jeg den ene Dag tager Frikadellerne til Aften, den næste til Middag o. s. v. Ellers blev den for slem igen.»

»Alt dette bliver tilberedt i Gedefedt, ligesom jeg spiser Gedefedt paa de smaa Klatkager af de Indfødtes Mel, som jeg anvender i Stedet for Brød. Mit Smør er for længe siden sluppet op, og jeg faar vist ikke noget før om 2 Uger. Det er Smør, konserveret i Blikdaaser, og det smager saaledes, at jeg hjemme vilde kaste det i Hovedet paa den Første, den Bedste; her er det en Delikatess. Men Du kan nok forstaa, denne evindelige Gedeføde er slem i Længden, og jeg er bange for, at jeg tilsidst selv kommer til at ligne en Ged; jeg synes allerede, jeg kan bræge som en Ged!« — — —

Nilen ovenfor Afuddo, nord for Albert Nyanza.

(Bruuns »Afrika«.)

TIENDE AFSNIT.

SKILDRINGER

FRA

ARUWIMI, STANLEY-FALLS, TANGANIKA OG KATANGA.

EFTER VORE CONGOFARERES BREVE OG DAGBØGER.

Aruwimi—Lomami.

Basoko i 1897.
(Efter Tegning af Ltnt. M. Marcussen.)

INDEN man paa Sejladsen op ad Congofloden naar Stanley-Falls-Egnene og derved den saakaldte »Province Orientale«, passerer man paa en Strækning af 150 Km. tværs Aruwimi-igennem Aruwi-distriktet. Dette Distrikt er c. 1000 danske Kvadratmile stort og har en noget

underlig Form, idet det bestaar af to lange smalle Stykker, det ene nord for Congofloden, det andet syd for denne. Stykket nord for Congofloden strakte sig tidligere helt til *Nepokofloden* og paa begge Sider af *Aruwimifloden* (er ogsaa paa vort Kaart indtegnet saaledes); men det er fornylig formindsket betydeligt ved Afgivelse til Stanley-Falls-Distriktet og bestaar nu kun af et Stykke Land paa ca. 200 danske Kvadratmil paa Aruwimis nordlige Bred. Distriktets sydlige Del dannes af den vestlige Halvdel af *Lomamiflodens* Opland. Det synes mærkeligt, at man bevarer dette Distrikt i sin nuværende Form og med sit nuværende Navn.

Aruwimifloden, der er berømt fra *Stanleys Emin Pascha-Expedition*, er paa de nederste 200 Km. af sit Løb gennemgaaende 600 M., paa flere Strækninger, **Aruwimi- saaledes f. Ex. paa den sidste Dagsrejse fra Munden endog 1—2 Km. bred, floden.** men i Munden alter indsnævret til 700 M. Dens Dybde er højst forskellig ogsaa paa hele dens nederste Del, varierende mellem 3—15 M., og den er her naturligvis fuld af Øer. Aruwimi er næsten allevegne omgivet af store Skove med den pragtfuldeste Plantevæxt langs selve Bredderne og udmærker sig ved sine høje, stejle Bredder, der paa enkelte Steder danne fuldstændige Klinter.

Af Statsposter ved Aruwimi mærkes yderst mod Øst *Banalya*, hvor der **Banalya.** bl. a. er en katolsk Mission og midtvejs i denne Del af Distriktet *Yambuya* — **Yambuya.**

12 Km. nedenfor denne Post laa Stanleys gamle Lejrplads af samme Navn —. Lige ovenfor Yambuya findes en lang Række Fald, der bevirke, at man kun kan komme **Mogandjo**. videre op ad Floden i Pirogue. En Post af Betydning er dernæst **Mogandjo Bomané**. (ikke angivet paa vort store Kaart, men paa Kaartskitsen Side 587). I

Parti ved Aruwimifloden.
(Bruuns »Afrika«.)

værende Fører af »Stanley«, Kapt. *Madsen*. Endnu i Begyndelsen af 90erne bestod denne vigtige Station, den Gang Grænseposten i disse Egne mod Araberne og derfor omgivet af stærke Palissaderinger, for de Hvides Vedkommende kun af 5 Teglstenshuse og 1 Lerhus, alle tækkede med Græs, men forsynede med Flisegulv. Nu har den et helt andet Udseende; med Mure og Taarne i Stedet for Palissader, med nydelige Huse, Haver og Alleer, med betydelige Kaffe- og Cacaoplantager er den en af Statens eleganteste Kolonisationer. Men usundt har der altid været. Med Hensyn til de klimatiske Forhold skal bemærkes, at der ikke er nogen udpræget tør Tid, og at den hedeste Tid af Aaret her falder sammen med den Tid, da der falder mindst Regn. Morgentaagerne vare hver Dag til Kl. 7—8 og ere undertiden særdeles tætte.

Lulu- Aruwimi optager
floden. i højre Bred **Lulu-**

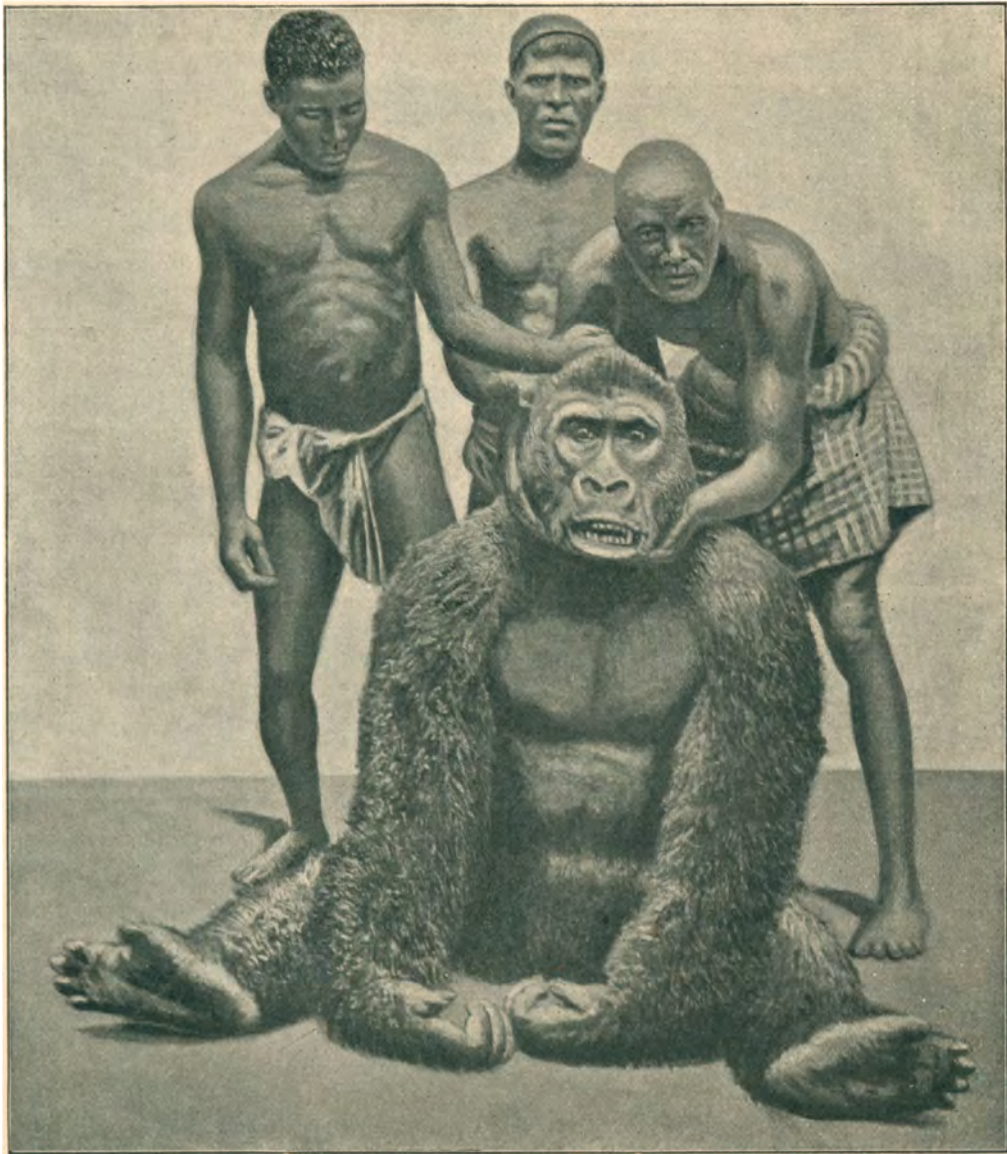
Mogandjo tilbragte norsk Løjtnant *O. S. Giertsen* den sidste Del af sin Terme som Postchef; ved sin Ankomst forefandt han Posten i en yderst faldefærdig Tilstand og hans hele Tid var optagen af Byggearbejder, Anlæg af Oplagssteder, Køkkenhave, Frugt- og Kautschukplantager; der vrirlede i Omegnen af store, blodtørstige Leopardter. Ved Aruwimis Munding ligger Plantageposten

Bomané, samt Hovedstationen i Distriktet, **Basoko** eller **Aruwimi**, anlagt 1884 af *Hanssens*, men kort efter ødelagt af de Indfødte (se Side 16), paany opbygget af *Dhanis* i 1889. I det første Anlæg deltog Ltnt. *Wester*, i dette sidste Arbejde den da-

Stationen Basoko i Begyndelsen af 90erne.
(Af *Chapaux*.)

floden. Det var under en Expedition ved denne, at Distriktskommisær, Kmdt. *de Bock* myrdedes af *Bajandéerne* den 8. December 1895. Befolkningen i Distriktet, der jo allerede voldte Stanley saa mange Vanskeligheder, har altid været slem at have med at gøre.

Kæmpegorilla.
(Af •Vor Klodes Dyr•.)

Ved Lulus nedre Løb ligger Plantageposten *Limbutu* (Kaartskitsen S. 587), hvor **Limbutu.** der navnlig dyrkes Kaffe og Cacao.

Som Floraen, saaledes er ogsaa Faunaen i Aruwimiegne rig og afvejlende.

Baade det store og lille »Congo« vildt træffes i Mængde udenfor de alt for dunkle Skove, og hvert Øjeblik krydses den Rejsendes Vej af Elefanternes »Kommunikationslinier«:

»Man gaar fremover« — skriver Ltnt. *Giertsen* — »langs en af de indfødtes stier, der er saa smal, at der netop bliver plads, naar man gaar i gaasegang, en for en, og saa vedholdende kroget og bugtet, at man altid har den største vanskelighed for at holde greic paa, i hvilken retning man egentlig avancerer, — og saa pludseligt faar man die paa en vældig bred vei, der skjærer stien fra den ene side til den anden, hvor krat og buske ere nedtrampede og unge træer ligger overende.«

Det er Elefantstien.

Jagten paa Flodheste og Antiloper giver stort Udbytte og de store Abeerter ere ikke sjældne. Overhovedet vilde en mere indgaaende Skildring af denne Del af Congostaten neppe heller her været uden Interesse. Men vi maa nøjes med at henvise til Stanleys Beretninger; den norsk-danske Udgave af hans Bog »I det mørkeste Afrika« er fortrinlig og forsynet med glimrende Illustrationer.

Blandt de mange skandinaviske Søkaptajner og Mestre, som have besøgt den øvre Flod, er der nogle Enkelte, som vore Kilder udtrykkeligt angive som **Skandinaver i Basoko.** havende haft fast Station i *Basoko*; det er luttet ældre Congomænd, nemlig de danske Kaptajner *R. C. Andersen*, som Fører af »Ville de Liége« i 90—92, og *Kalhauge*, som Fører af »A. I. A.« i 91—92, de danske Maskinister *Ny-*

Norsk Lieutenant H. Stormoen.
† i Basoko 18/11 1894.

holm, *Lissner*, *Meyer*, *Hildebrandt*, de svenske Maskinister *Eklund* og *A. Göranson*; der har naturligvis været mange Flere, men det er ikke vor Skyld, at vi ikke kunne nævne dem Alle. Nyholm døde jo i Basoko 27/1 91 som Mester paa »Ville de Liége«, *Lissner*, *Meyer*, *Hildebrandt* gjorde Tjeneste paa samme Damper, *Eklund* paa »Ville de Charleroi«, *Göranson* var i Basoko 98—99. Tre unge norske Officerer have været ansatte i Aruwimiene, nemlig Løjtnanterne *H. Stormoen*, *E. Lund* og *O. S. Giertsen*. Stormoen døde i Basoko 19/11 94, *Giertsen* gik syg hjem; *Lund* har i mange Aar gjort Tjeneste i dette Distrikt og er der endnu. Endelig knyttede Navnene paa to danske Læger sig til Basoko; det er *L. H. Oehlerich*, der døde her 6/10 97, og *H. Müller*, som laa her 1/2 Aar i 98. Næsten alle disse Mænd have vi allerede omtalt nærmere; tilbage have vi dog:

Premierløjtnant i det norske Kavaleri *Hans Stormoen*, født paa Gaarden Stormoen i Nordre Odalen, en flittig og energisk ung Mand, gik 9/11 93 fra Anvers sammen med *Kielland* og *Svensson*. 28/2 94 naaede han *Basoko*. I Maj, Juni og Begyndelsen af Juli laa han syg, men kom sig under den tyske Dr. *Kötz's* omhyggelige Pleje. I August og September var han ude paa Expedition, hvorpaa han sendtes som Postchef til *Isangi*, ved *Lomamis Munding*. Nogen Tid efter kom der Brev fra ham, dateret 1/11, at han agtede sig paa Expedition mod *Topokérne*; men 16/11 vendte han meget syg tilbage til *Basoko* ombord paa »Princesse Clémentine«, hvis Kaptajn, *Gar-*

Norsk Ltnt., nuv. Kmdt.
E. Lund.

minter, paa Vejen fra Falls nedefter havde taget ham med sig. Stormoen laa allerede i stærke Feberfantasier, Dr. Kötz forlod ham, saa at sige, ikke et Øjeblik, den 17. syntes han af og til bedre, men den 18. Morgen Kl. 5.⁵⁰ udaandede han.

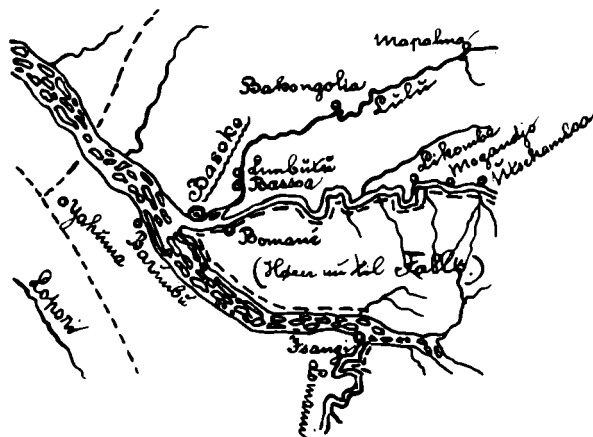

Norsk Lieutenant
O. S. Giertsen.

Værnepligtig Premierløjtnant i Bergenske Brigade, juridisk Kandidat fra 1894, Overretssagfører *Einar Lund*, fra Hammerfest, gik ud 1. Gang som Lieutenant $\frac{6}{10}$ 97 (Rejseselskabet, se foran under Lundquist), gjorde Tjeneste i Aruwimi og vendte hjem som Kaptajn $\frac{1}{11}$ 1900. Gik atter ud $\frac{14}{5}$ 01, sendtes paany til Basoko, nyder stor Tillid hos Belgierne og er nu Distriktskommisær her.

Olaf Sigurd Giertsen, født i Dharwar i Indien, hvor Faderen var i den engelske Regerings Tjeneste, siden opdraget i Norge, gennemgik Søkrigsskolen i Horten, blev Reserveløjtnant i Flaaden 1890, foer saa paa engelske Skibe paa Australien og Indien, vendte i 97 hjem til Norge og blev Premierløjtnant i Flaadens Reserve. $\frac{9}{6}$ 1898 gik han som Lieutenant til Congo, hvor han i Basoko ansattes under Englænderen *Burrows* som Distriktskommisær og sin Landsmand E. Lund, og hvor han var samtidigt med Dr. Müller og Maskinist Gøranson. Fra Basoko sendtes han som Postchef til *Yahuma*, c. 3 Dage ind i Landet paa Congoflodens venstre Bred, i Nærheden af *Loporifloden*, men kaldtes i Jan. 99 derfra for at deltage i en Expedition til nærmere Undersøgelse af Egnene mellem Congo og

Lopori. Tropperne, 3 Delinger à 50 Mand, førtes af belgisk Kmdt. *Vanwert*, engelsk Ltnt. *Meurice Bell*, en ualmindelig smuk og rask ung Officer, og Giertsen. Men allerede paa Expeditionens 3. Dag blev Bell med sin Deling midt i en Skov angreben af 300 lansebevæbnede Indfødte; Soldaterne smed Geværerne og Patronerne og flyggede; Bell, hans sorte Sergent og hans Boy forsvarede sig, saa længe de kunde, men overmandedes og dræbtes, og Negrene fortærede deres Legemer. Expeditionen blev nu til en Stralfeexpedition, Giertsen fik Befalingen, og efter 3 Maaneders Forløb vendte han tilbage til Basoko. Han ansattes derpaa som Postchef i *Mogandjo*, 3 Dage i Kano fra Basoko, men fik Hematuri og maatte $\frac{5}{1}$ 1900 gaa hjem til Europa. Er nu Lærer ved Bergens offentlige Sømandsskole og Assistent ved Kontrolkontoret for Navigationsinstrumenter sammesteds.

Egnene ved Nedre-Aruwimi.
Maalestok 3:4,000,000.

Lorens Hjalmar Oehlerich, født i Guderup paa Als, Søn af Redaktøren af »Husmandsbladet«, tog Lægeexamen i 1897, vikarierede flere Steder i sit Fædreland, men gik saa $\frac{9}{10}$ 97, sammen med Lundquist, E. Lund og C. S. Holm til Congo for her at tjene sig en Kapital til at købe sig en Praxis for hjemme. Familien fik først Meddelelse om denne hans Beslutning kort før hans Afrejse; han var i enhver Henseende sund og kraftig, da han drog ud. Hjemme modtog de imidlertid kun et eneste Brev fra ham, skrevet med Blyant ombord paa en Floddamper; han havde da alt tabt al Madlyst og var sikkert meget svag. Han maa altsaa formodes at have været syg den største Del af Rejsen. Han kom til *Basoko*, men døde her af Dysenteri $\frac{12}{2}$ 98. Han efterlod sig Hustru og 2 Børn.

I Basoko ligger ogsaa den belgiske Handelskommis *Pierret* begravet, som ved Araberkrigens Udbrud myrdedes i *Lomo* og hvis Levninger Chaltin senere lod hente.

Fremdeles læses mens dette Ark gaar i Trykken, i »La Tribune Congolaise«, at den italienske Løjtnant *Muratori* i Marts 1904 tog sig af

Dansk Læge
L. H. Oehlerich.
† i Basoko $\frac{12}{2}$ 1898.

Ltnt. Muratoris Selvmord. Dage i Basoko med Blaasyre. Han havde været paa Expedition ved Lomami, og efter en Kamp havde Indfødte og maaske ogsaa nogle af hans Soldater for- tæret de Faldnes Lig. Den engelske Missionær *Howell* havde ligget paa Lur bag en Ø i Nærheden, var ilet til efter Kampen, havde fotograferet de derpaa stedfundne Scener og havde indgivet Klage over Muratori, hvorefter Staten havde befalet en Under- søgelse af Sagen.

Ltnt. *Giertsen* har sendt os forskellige Smaaskildringer fra sit Ophold i Aruwimi- egnene. Vi hidsætte nogle af dem:

Yahuma. »*Yahuma* ligger paa en høide, omgivet af skov paa alle kanter, og har i sin umiddelbare nærhed to vældige negerlandsbyer. Befolkningen er i det hele medgørlig. Ved festlige leiligheder ere baade mænd og kvinder rødmaalede og oliede.»

»De indfødte vest for posten henimod Loporifloden ere let kendelige paa deres langagtige, æg- formede hovedskaller. Denne yndede hovedfaçon opnaas ved at omvikle de spæde børns hoveder fast med en lang, smækker line. De leve af jordbrug, jagt og fiskeri.»

»Menneskekød er i disse egne den fineste ret ved høitideligheder. Dog spise de ikke gerne deres egne stammefrænder. De have en slaaende betegnelse for venskab eller fjendskab. Jeg spørger f. Ex. en af mine høvdinger: »Hvad er det for slags folk, som bor i den landsby der? Kjender du dem?« »Nei,« siger han, »vi spiser hverandre!« eller »Ja da, dem kender jeg godt; vi spiser ikke hverandre!«

Om Straffeexpeditionen efter Ltnt. *Bells* Død fortæller *Giertsen*:

»En tid havde jeg til en afveksling den ikke ganske ublandede fornøjelse at tilbringe tre maaneder paa krigsstien mod en del fiendtlige stammer i en anden del af distriktet, mellem **Paa Straffe- expedition mellem Congo og Lopori.** *Loporielven* og *Congofloden*. De indfødte her havde nemlig netop nedslaget og spist en af statens løjtnanter samt henved 30 af hans soldater. Dette held samt bemægtigelse af 30 riller med en hel del ammunition havde gjort dem i høi grad over- modige og kamplystne: »Nu havde de faaet sig en kraftig »medicin«, og nu kunde hvemsomhelst komme an!«

»Allerede en af de første dage ventede de os i et baghold. Men det gik dem ilde. Blandt andre blev en af deres store medicinmænd paa pladsen, og vi havde den fornøjelse at lave et baal af over 100 skjolde.»

»De indfødte likte bedst at angribe tidlig om morgenen, da efter deres mening »man er stærkest, medens duggen endnu ligger paa bladene.«

»Værst var det med føden. Soldaterne greiede sig altid i skovene, men værre var det for os to hvide. Da vort lille forraad af ris og hermetik slap op, blev ogsaa vi nødte til at leve paa soldaternes vis samt af, hvad

Norsk Ltnt. *Giertsen*
i Congodragt.

vildt der undervejs kunde fælles.»

»Desuden blev det trættende i længden at traske i øsende regn og glødende solskin henad elen- dige stier, ofte i dynd og søle til midt paa livet, gennem et ukjendt og fiendtligt terræn.»

»Fiendens speidere fulgte os overalt. Vi böiede af i en ny retning eller passerede en landsby, strax hørtes inde i skogen lyden af signalgongongen. Speiderne selv var det trods alle anstrengelser omtrent umuligt at faa fat i. Neppe var mørket faldt paa og alt var stille, saa begyndte de elendige Gongonger at dundre løs. Saa spurgte jeg min ven *Hipolux*: »Hvad siger de nu?« »Aa, de siger bare, at nu er saltet tilberedt og alting rede, for imorgen vil de spise dig og hele dit følge!« — — —

Atter Leo- parderne. I *Mogandjo* kom en Negerhøvding til *Giertsen* og klagede over, at en Leopard hver Nat plagede Landsbyen med sine Overfald og nu atter havde taget en af hans Kvinder.

Giertsen raadede ham til at lave en Fælde og anbringe en Ged i den. Det syntes Høvdingen ikke om. »For naar Fælden falder, saa slaar den jo baade Geden og Leoparden ihjel!« Det havde han ikke Raad til. Nej, saa vilde han hellere vente, til Leoparden næste Gang havde dræbt en af hans Folk. Saa kunde han jo lægge Resterne af Liget i Fælden! Da det atter blev Maaneskin, laa Giertsen og hans sorte Sergent Nat efter Nat paa Lur med en Gedeunge, til de fik befriet Landsbyen for den uhyggelige og farlige Nattegæst.

Lomamifloden — af Stanley kaldet *Boloko* eller *Lubilash* (ogsaa Sankurus øvre Løb hedder jo Lubilash) — udspringer i Nærheden af Sankurus Kilder; den er altsaa en ganske betydelig Flod, med alle sine Bugtninger vel 13—1400 Km. lang. I den lange, smalle Strimmel Land, der danner den sydlige Halvdel af Aruwimidistriktet, har »Compagnie du Lomami« sine Koncessioner. Landet synes forøvrigt endnu ikke grundigt udforsket. De mest bekendte Kolonisationer ere her den gamle Araberpost *Isangi*, *Yanga-Yaisuli*, *Yanga* og *Bena-Kamba* alle paa Lomamis venstre Bred, samt *Ilambi* paa højre Bred ligeoverfor Isangi; ved sidstnævnte Punkt ophører Floden at være sejlbare. Man træffer her mange Arabere, let kendelige og iøjnefaldende ved deres hvide Skjorter, ofte klædte i Silke og Guldstads, hilsende Europæerne med en høflig Bøjning og ved at lægge venstre Haand paa Hjertet. Det er de herligste tropiske Egne, Lomami flyder igennem, opfyldte af en rig og broget Dyreverden, og alle Stationerne, men navnlig Isangi og Bena-Kamba, ere bekendte for deres dejlige Beliggenhed. En Missionær skriver:

»I Aftes kom vi til *Isangi*, der ligger aldeles uforligneligt ved Lomamis Munding. Solens Nedgang var skøn som et Eventyr; det saa ud, som om man havde strøet hen over Flodens Vande Tusinder af store rødgyldne og rosagyldne Pailletter. Og nu imorges, da vi skimtede den opgaaende Sol gennem et tyndt Taageslø, var det atter et Syn af ny Skønhed, som gjorde os stumme af Henrykkelse: Den 10—12 Km. brede Congoflod foran os og hist og her den hvide Røg fra Hytter og Fiskerpladser, der bar lige i Vejret i den skinnende Morgendis. Hvilken henrivende, ubeskrivelig Ynde er der ikke over dette Landskab!»

Og inde i Landet oppe langs Lomami saa prægtig en Urskov som nogetsteds i Afrika:

»Man kan slet ikke, naar man ikke har set det, forestille sig dette Naturens storslaaede Sceneri, der trodser enhver Malers Pensel,« skriver en Belgier hjem. »Træerne ere saa høje, at man bliver træt af at stirre op mod deres Toppe, og danne med deres Grene de mest kæmpemæssige Hvælvinger. Lianerne krybe op ad deres Stammer og danne i Forening med Grenene de vidunderligste Guirlander, og gennem det hemmelighedsfulde Halvmørke trænger af og til en glimrende Solstraale, som fremkalder de nydeligste Farver paa Mos og Grønsvær. Hvor føler man sig lille og svag midt i dette Skabelsens Tryllerværk!»

I faa Egne af Congo have Beboerne i Begyndelsen vist sig mere fjendtlige mod de Hvide end netop her, og de smaa Dampere, Staten eller Handelsselskaberne sendte herop, have haft mangan farefuld Time paa slige Ture. En af de første Skandinaver, der kom til disse Egne, var Kaptajn *Madsen*; han fortæller om en Expedition herop i 1890 omtrent følgende:

Medførende 1 hvid Officer og 150 Mand gik han med »Stanley« først til *Falls* for at købe Ris til Mandskabet hos Tippu-Tip. Undervejs havde Troppestyren yderligere i *Basoko* faaet en Forstærkning af 2 sorte Korporaler og 25 Mand. $\frac{1}{2}$ forlod han *Falls* og naaede samme Eftermiddag *Isangi*. Araberne her rystede paa Hovedet, da de hørte, Damperen skulde op ad Floden. Saa gik det opad i 13 Dage under mangehaande Navigationsvanskeligheder, daarlige Forsyninger med Levnetsmidler og hyppige Kampe med de Indfødte, der angreb Folkene, naar de gik i Land efter Brænde. Den 18. naaedes en Station (formodentligt *Bena-Kamba*), hvor man 4 Maaneder i Forvejen havde landsat en belgisk Løjt-

nant og 100 Bangala- og Dahomey-Soldater. Løjtnanten havde benyttet Mellemtiden godt og havde paa Flodbredden faaet ryddet en Plads paa 300 M.s Tværnsnit i den af meget svære Træer bestaaende Skov, men han havde været meget syg og i stor Nød under de fortvivlede ensomme Forhold. Den 22. vendte Madsen om. Postchefen havde Taarer i Øjnene ved Afskeden; det var ogsaa trist at blive ene Hvid tilbage med nedbrudt Helbred mellem lutter Fjender. Nogen Tid efter skød han sig.

Lomamifloden var i 1892 til Dels Skuepladsen for *Hodisterexpeditionens* tragiske Hændelser. Expeditionen deltes nemlig i to Dele, af hvilke den ene, under **Hodister-expeditionen ved Lomami.** *Jouret*, sejlede op ad selve Congofloden, den anden, under *Hodister* selv, op ad Lomami, ved hvilken han anlagde den fornævnte Post Yanga og, lidt syd for Lomo. Bena-Kamba, Posten *Lomo*, hvortil han maatte gaa i Kano. Fra Lomo vendte han tilbage til Bena-Kamba for at afvente Damperen »Auguste Beernaert«, med hvilken dansk Kaptajn *C. A. Jørgensen* skulde bringe Expeditionen forskellige nødvendige Forsyninger. Da Damperens Ankomst imidlertid trak ham for længe ud, forlod han Bena-Kamba for i *Riba-Riba* at ile sin Skæbne i Møde.

Kapt. Jørgensen meddeler om sin paafølgende Fart op ad Lomami følgende:

Den lille Floddamp
»Auguste Beernaert«.

I April 92 naaede »Auguste Beernaert« *Bena-Kamba*, der var brændt og plyndret. Her traf man kun et eneste levende Væsen, Hodisters Æsel; men det var saa vildt, at det var umuligt at fange det, hvorfor man skød og spiste det. 16 Kasser Patroner til Albinigeværene havde de Hvide gravet ned i Køkkenhaven i Bena-Kamba; Araberne havde ledt efter dem overalt, kunde man se, uden at finde dem. Man gravede dem op og tog dem med sig. Jørgensen gik saa langt, han kunde, op ad Lomamifloden til *Lomo* og fandt her *Pierrets* Lig uden Hoved 20 Dage efter, at han var bleven dræbt. Ventede paa Hodister 4 Dage over den bestemte Tid; men denne var da alt myrdet. Gik saa ned igen. Vandet i Floden var nu sunket, og hvor der var nok af det, var der kun Rapider. Lasten maatte losses og bringes over Land udenom Faldene, og Damperen selv firedes ved Hjælp af Trosser ned gennem Rapiderne. I Stanley-Falls troede man, at Araberne havde taget Damperen. Kmdt. *Toback* sendte derfor »Roi des Belges«, Kapt. *Ussing*, ud at lede efter »Auguste Beernaert«; de to Dampere mødtes ved Lomamis Munding. Jørgensen lossede sin Last over i »Roi des Belges« og løb atter op ad Lomami til *Yanga* for at hente 2 Hvide der og saa megen Last, som han kunde have

ombord; Resten af Varerne smed man i Floden, forat Araberne ikke skulde faa dem, hvorpaa man stak Ild paa Faktoret. Jørgensen blev graahaaret paa den Tur. Der var intel Brænde at faa og ingen Føde. Folkene levede af Græs(!) og af de smaa, flade Fisk i Sumpene. Fjendtlige Indfødte og Arabere skød paa dem overalt og væltede Træer ud i Floden for at spærre dem Vejen. Kaptajnen sov altid med Tøjet paa og Damp var der oppe Dag og Nat. Hele Damperen var barrikaderet saa højt, at kun lige en Bøssepipe kunde stikkes over. Pilenæt af fintvævet Staaltraad dækkede Siderne af Skibet; Skuden lignede et Pindsvin af Pile. 2 Dage fra Lomamiflodens Munding løb nu tilmed alle Jørgensens sorte Folk, hvervede i Upoto, bort om Natten, tagende med sig hans Kanoer, Øxer og Geværer, saa at han om Morgenen var ene med sin danske Maskinmester, *H. P. Hansen*, og deres Loangodrenge. Med disse maatte han sejle og hugge Brænde de sidste 2 Dage indtil han naaede Congofloden. Hele Turen paa Lomami havde varet 4 Maaneder.

Paa Lomamifloden var det endelig, at Damperen »Ville de Liége«, med Kapt. *R. C. Andersen* som Fører og *Hildebrandt* som Mester, forliste i Begyndelsen af 1892. Kapt. *Kalhauge* hentede med »A. I. A.« *Andersen* paa Ulykkesstedet. Af andre Skandinaver, der have besøgt denne Flod eller haft Ansættelse paa Damp-

baadene her, skulle, foruden C. A. Jørgensen og Ussing, endnu nævnes Kapt. *P. A. Petersen*, som under Araberkrigen bragte Kmdt. *Chaltin* med Tropper til Bena-Kamba, samt af de ældre Congofarere endnu Maskinmestrene *Feddersen* (paa »Stanley« under Madsen), *Nebe-long*, der i 98—99 paa »Auguste Beernaert« besejlede Floden, blandt de yngre Congomænd svensk Kaptajn *C. Olsson*, ud 1901, norsk Kaptajn *J. C. Wiese*, ud 1902, samt norsk Maskinist *E. Eriksen*, ud 99, og de svenske Maskinister *E. F. A. Nilsson*, ud 1900, *J. Engelke*, ud 1901, og *Undén*, ud 1902. Disse sidste 6 gik alle ud for »Société du Lomami«; Eriksen, Nilsson og Undén bleve syge og maatte rejse hjem; iøvrigt have vi ingen Oplysninger om dem.

I Urskovene i Øst-Congo.
(Efter Schweinfurth.)
(Bruuns »Afrika«.)

Ved Stanleyfaldene.

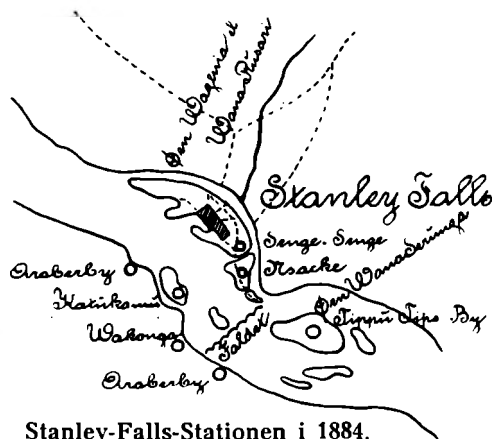

Distriktskommisærens
Hus i Stanleyville.

DET var den 28. Januar 1877, at *Stanley* paa sin berømmelige Opdagelsesrejse ned ad Congo-floden, efter 3 Ugers utrolige Anstrengelser og Farer, med Expeditionens Fartøjer over Land naaede udenom det sidste af de 7 Vandfald, der spærre Floden fra det nuværende *Ponthierville (Wabundu)* til det nuværende *Stanleyville*. Den 1. December 1884, altsaa næsten 7 Aar senere, ankom han

atter, denne Gang som Landets Administrator, til dette Sted, og anlagde nu her paa Øen *Rusani*

Stanley-Falls-Stationen. (*Wana-Rusari*) den lille Post, *Stanley-Falls-Stationen*, der senere skulde komme til at spille saa stor en Rolle i Congostans Historie, og hvis første Chef, som vi vide, blev den skotske Maskinist *Bennie*. I Juli 1884 kom endelig *Hanssens* derop og indsatte svensk Løjtnant *Wester* til Chef. »Tre Aar i Congo« indeholder interessante Skildringer fra Faldene fra hine Dage, ledsagede af nydelige Illustrationer. Man vil huske, hvorledes Araberne under *Rachid* i 1886 fordrev *Westers* Efterfølger, Englænderen *Deane*, hvorledes *Tippu-Tip* derefter kommanderede her i Belgiernes Navn, og hvorledes disse atter under *Van Gèle* i 1888 besatte Stationen, samt hvorledes denne endnu en Gang, i Dagene 13.—18. Marts 1893, ved Araberkrigens Udbrud, med Kaptajn *Tobback* som Chef,

Stanley-Falls-Stationen i 1884.
Efter »Tre År i Congo.«

maatte udholde et nyt, voldsomt, men heldigvis resultatløst Angreb af Rachid, der kun afvistes ved, at Ltnt. *Chaltin* i sidste Øjeblik kom til Hjælp fra Basoko. Siden den Tid har Stanley-Falls-Stationen, i Belgiernes ubestridte Besiddelse selv under de ret faretruende Kampe med Batetelarevolutørerne, været under stadig Udvikling. I Begyndelsen af 90erne flyttedes den over paa fast Land, paa højre Flodbred.

Stanleyville, som det nu hedder officielt — Mand og Mand imellem siger man i Regelen blot »*Falls*« —, ligger under kun $\frac{1}{2}$ °s nordlig Bredde, $25^{\circ} 11'$ østlig Længde, 428 M. over Havfladen, 15 M. over Flodens højeste Vandstand. Da **Stanleyville.**

Det lille Stanleyfald.
(Fot. tilh. Kapt. Tilly.)

Ltnt. *In de Betou* kom dertil $\frac{10}{5}$ 96, vare de Hvides Huse endnu byggede af Palmestilke og Bambusrør og hvidtede, og den bare Jord dannede Gulvet i disse Hytter. I 1897 talte Stationen endnu kun 2 Kampestenshuse, 3 Murstenshuse og 3 Lerhuse for de Hvide, men nu er den voxet til at være Congostatens største og bedst indrettede Kolonisation ved den øvre Flod. Beliggenheden er særdeles smuk, midt i yppige Skove og med de maleriske Vandfald i den klipperige Flod, og selve Stationen ligner et nydeligt Parkanlæg, opfyldt af nette, røde Murstenshuse. Men Sundhedstilstanden er ikke helt tilfredsstillende trods de nu ret komfortable Forhold og regelmæssige Forsyninger. Det regner meget og ofte stærkt hele Aaret igennem, Morgentaagerne ere hyppige og ofte tætte og Uvejrene talrige og til Tider særdeles voldsomme. Om Stanleyville skrev *In de Betou* hjem:

»Naturen her er herlig, Vejret i Almindelighed behageligt, skønt meget varmt ved Middagstid. Om Natten er her ikke saa varmt som paa andre Pladser, da Vandfaldene køle. Her er ingen Moskitoer og ingen Skorpioner i Sengene. Men der er mange flyvende Skorpioner, som nok ere mindre farlige, men slikke slemt; holder man disse Dyr fast ved Vingen med en eller anden Genstand, bøje de Halen i Vejret og stikke sig selv ihjel.«

Han omtaler desuden, at der er mange Slangar og nævner særlig en Art, der er 1 M. lang og

Pythonslange.
(Af »Vor Klodes Dyr.«)

sort med fire røde Striber langs Ryggen, en anden, der er 2 M. lang og ligeledes sort, Pythonslangerne, der leve i Sumpene, samt at der i Palmerødderne gemmer sig en lille, 8–12 Tommer lang Snog, ikke tykkere end en Blyant, den farligste af dem alle, efter hvis Bid et Menneske dør paa 10 Minutter i Slivkrampe.

Vi ville strax fortsætte med nogle Brevuddrag.

Ltnt. *Marcussen* kom til Falls midt i April 1897, lige efter Dhanisexpeditionens Undergang, altsaa paa et særlig interessant Tidspunkt. Alt var i største Ophidselse her.

for 5 Maaneder siden levende som en fredelig Mand i et fredeligt lille Land, og nu som Krigsmand midt i Afrika. 12 Poster har vi at inspicere; strax her udenfor Døren venter til enhver Tid paa Natten 1 Policemand, 1 Korporal og 1 Hornblæser, som følge mig paa Turen; saa gaar det ud i den mørke Nat fra Post til Post mellem Kaffe træer og Kaktusser. En stadig dump Brusen fra Vandfaldene og Fuglenes og Insekternes Fløjten og Hvislen fylder Øret, medens Tusinder af lysende Fluer glimre i Luften eller kravle om mellem det fugtige Græs og Planterne. Og saa havde jeg nu endda den Ærgrelse at træffe en Post paa 2 Mand snorksovende. — — —

Kmdt. *Haubroe* naaede Falls i Marts 98, sammen med *Rahbek* og *R. Petersen*, all-

Parti af Stanleyville.
(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

saa 1 Aar senere igen. Forholdene vare da roligere, skønt man endnu var i stor Forleghed med Revoltørerne:

»Stanley-Falls, $\frac{4}{3}$ 98: Ankom Kl. 3 her til Stanley-Falls. En meget festlig Modtagelse. Alle de Hvide, 14 Mand stærke, i Gala, et Æreskompagni, og hvad der imponerede os svært, et Musikkorps paa 60 Mand med udmærkede Instrumenter, Horn, Fløjter og Trommer som de trakterede glimrende. Stanley-Falls er en stor, smuk Station, men Klimaet er ikke godt. Navnlig Dyssenterien skal være slem her.«

»Stanley-Falls, $\frac{7}{3}$ 98: Have det godt her og leve fortrinligt, hvortil ogsaa hjælper, at Guvernøren (Dhanis) spiser i Messen. Udmærket Mad og Vin daglig; hver Aften Taffelmusik. Det er morsomt nok at sidde her inde i det mørke Fastland og spise til Melodier som »Daisy Bell«, »Under de lyse, grønne Lindetræer« o. s. v.«

»I Aftes rev Guvernøren sig svært: $\frac{1}{2}$ Fl. Champagne til Mands, Cognac og Cigarer til Kaffen.

Men det gode faar hurtigt Ende. Idag har vi faaet vor Ordre, og imorgen gaar Rejsen videre. *Petersen* og *Rahbek* skulle til *Nyángwe*, hvor *Haxthausen* er død. Derfra skal jeg saa videre til *Kabambarré*. — — —

Et halvt Aar efter de Foregaaende kom Premierløjtnant *Aage Holm* sammen med Sekondløjtnanterne *S. Tandrup* og *Gamst-Pedersen* til Øvrefloden. I et af hans Breve læses følgende:

»*Stanley-Falls*, 17/° 98: Kære Fader! — — — Jeg fortalte Dig i forrige Brev, at jeg strax efter min Ankomst havde været hos Kommissæren. Næste Morgen fik jeg de reglementerede 8 Slaver til at

19 18 15 3 14 13 12 8 7 1 4 5 6 2 17 9 11 16 10

Hvide i Stanleyville 1901.

1. Kmdt. Seghers. 2 (mørk Dragt). Kmdt. Sandelin. 3. Kapt. Vitalis Nielsen († i Congo). 4. Italiensk Læge Avezza. 5. og 6. Rejsbedsmændene Verschueren og Vincart. 7., 8., 9. og 10. Sousintendanterne Hubert, Vieslet, Frédéricx og Helzel. 11. Lnt. De Ceuleneer († i Congo). 12. Kommiss Albert. 13. Købmand Antrique. 14 (siddende ned). Souslt. Kræmer. 15. Armurier Kamm († i Congo). 16., 17 (liggende ned) og 18. Belg. Underofficerer (mellemste † i Congo). 19. Agronom Van Goitsenhoven (fra Romée). (Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

bære mit Kram i Land og blev installeret sammen med *Tandrup* i en *Chimbek*, hvorfra man har den dejligste Udsigt over Floden; et stort, hyggeligt, venligt Værelse med Veranda og absolut den bedste Indlogering efter det præglige Hotel i Boma.«

»Vi har nu tilbragt 4 Dage paa denne smukke Station, hvor der fra alle Sider vises En Opmærksomhed og Imødekommenhed. I Formiddags sendte Kommissæren Bud efter os og lod os vide, at *Tandrup* og jeg om nogle Dage skulde afgaa til *Ponthierville*, medens *Bryde* skal op til *Aruwimis* øvre Løb. Kommissæren er en smuk, velbygget, distingveret udseende Mand med meget rolige Bevægelser; hans Ansigt lyser af Intelligens og Venlighed. — — — »Jeg kan glæde Dem med at fortælle,« sagde han, »at, jo længere De kommer, naar De rejser videre herfra, desto bedre bliver Klimaet og desto rigere

Landets Frembringelser.« Da Stanley-Falls allerede efter Forholdene staar højt med Hensyn til Klima og Frembringelser, vil man forstaa, at denne Oplysning virkede stimulerende paa os. Hans Elskværdighed kulminerede i følgende Udtalelse, fremkaldt ved vor Beskrivelse af den jammerlige Forplejning i Bumba og paa Damperen: »Hvis De i nogen Retning føler Dem utilfredsstillet med Kosten her paa Stationen, eller hvis De skulde ønske et eller andet, saa henvend Dem blot til mig! Jeg er i det hele fuldstændigt til Deres Disposition!«

»At vi dog foreløbigt ikke have benyttet os af Kommissærens Tilladelse til at klage over Kosten, vil Du kunne forstaa, naar jeg giver Dig en Oversigt over den daglige Levemaade her i Stanley-Falls: Morgenmaaltid Kl. 6½: Ris med Sauce, en Kødret, Æg, Radiser og Brød, halvt af Rismel, halvt af Hvede, Kaffe. Æg og Radiser havde jeg ikke smagt, siden jeg kom til Congo, Brød ikke siden i Léopoldville. Middagsmenuen igaar: Suppe, Tomater, Fisk, Ged, Kylling, Kold The, Brød, Kage af Æg og Mel, Frugt, Kaffe. Frokosten er i Regelen sammensat paa lignende Maade, blot en Kødret mindre. Det eneste, der mangler, er Vin og Sukker til Kaffen; det første faas kun om Søndagen, det sidste kendes ikke.«

»Naar jeg ikke nævnedes *Gamst-Pedersen* før, er det, fordi han for Øjeblikket ligger syg. Stakkels Fyr! Han gør det vist ikke meget længere! I 3 Maaneder har han nu været afvejlende 8 Dage syg og 8 Dage rask, og denne Gang er Tilfældet alvorligere end sædvanligt, og Doktoren mener, at det er en Følge af Chininforgiftning.«

»Tandrup, den anden Jyde, er energisk, begavet og dertil et Menneske, der sidder inde med mangfoldige Interesser. — — — Jeg tror sikkert, han om 2½ Aar vil vende hjem med et godt Helbred og en fyldt Pengepung.«

Det er med en underlig Følelse, man nu bagefter læser dette Brev: af de Tre, Holm, Tandrup og Pedersen, var Sidstnævnte den Eneste, der kom levende tilbage til Europa og endog gik ud igen 2. Gang.

Endelig fra den nyeste Tid et Par Linier af et Brev fra nuv. Kmdt. *Crone*:

»*Stanleyville*, 28/12 02: Livet her er rigtignok anderledes end i Bangaladistriktet! Meget friere og

Regatta paa Congo-floden (Boma).

(Le Mouvement des Missions Catholiques au Congo. 1903.)

herfra dels mod Sydøst til Tanganika, dels mod Øst til Albert-Edward-Søen. — — — Zonechefen her er schweizisk Kommandant *Federspiel*, en ualmindelig elskværdig Mand, som jeg er meget glad ved, høflig og paa samme Tid Militær, kortsagt en Gentleman. Statsinspektør *Malfeyt* gør et ualmindelig godt Indtryk; rolig og ligefrem Mand! Jeg har været to Gange til Middag hos ham, det er som mellem Kammerater. — — —

Paa alle Stationer i Congo afholdes der paa Congostatens Mærkedage eller ved andre særlige eller improviserede Lejligheder jævnligt *Festligheder*, i hvilke de **Festlig-heder paa** Indfødte paa Stedet eller fra Omegnen deltage med stor Begejstring. Snart er

bhageligere, de Sorte meget mere intelligente, de Hvide høflige, udmærket Levemaade, store, solide og kølige Murstensbygninger med høje og rummelige Værelser. Stationen er meget stor og udlagt med store, velplejede Græsplæner med Blomsterrabatter og velholdte Gange. Det er underligt nok; men jo længere man kommer ind i Congo, desto kønnere og bedre byggede ere Stationerne og desto mere disciplinerede Soldaterne. Vi ere her 35 Hvide. Men af dem ere 15 engagerede til Jernbanen, som skal udgaa

det Kapskydninger, snart Kaproninger mellem Hvide eller Negre indbyrdes, snart Kapløb eller Brydninger mellem disse Sidste, hvortil der saa slutter sig Koncenterter af de militære Musikkorps, Negerdanse eller Kampspil, fremstillede af indfødte Krigere. I saa Henseende er, foruden Boma, Stanleyville et af de livligste Opholdssteder. Det store militære Musikkorps, som dog naturligvis har en hvid Dirigent, bidrager sit dertil; men ogsaa de Indfødte ere alt fra Arabernes Tid vant til og begærlige efter at komme med til saadanne Lystigheder. Hver Gang i ældre Tider nye hvide Chefer ankom til Stationen eller droge hjem derfra, var der stor Stads. Kapt. *Madsen* fortæller saaledes et Steds i sin Dagbog:

Msgr. Gabr. Grison.
Apostolsk Vikar for
Stanley-Falls.

»Den 7. April 1889 skulde den belgiske Kommandant i *Falls* vende hjem til Europa. I den Anledning kom de Indfødte, udrustede som til Krig, alle malede hvide, gule eller røde, med uhyre Fjerbuske paa Hovederne, i deres store Kanoer og gave en hel Række Kampscener til bedste paa Floden, hvorved flere Fartøjer paa 60—80 Mands Besætning væltede, saa at hele Styrken laa og sprællede i Vandet, til de fik Baaden paa ret Køl igen. Tilsidst udførte de et Angreb paa en Styrke, der havde besat Strandkanten i Stationen. Da Forestillingen var forbi, blev de trakterede med kogt Ris og Kød, hvorpaa der blev kastet forskellige Bytleværer i Grams til Krigerne, medens Høvdingerne selv fik store Foræringer.»

Særlig Anledning til stor Fest have Aabningerne af de forskellige Arbejder paa *Tanganikabanen* givet. Foran Side 169 er denne Bane flygtigt omtalt, og paa vort medfølgende Kaart er det første Projekt indtegnet. Dette synes dog at være blevet væsentligt forandret, og det lader nu til, at den sydgaaende Gren af Banen ikke skal lægges, som paa vort Kaart indtegnet, men at den skal føres til *Ponthierville* paa Congoflodens venstre Bred (140 Km.), at der derfra skal etableres Søfart til *Sendwé* (310 Km.), derfra atter bygges Bane til sønden for *Hindefaldene* (250 Km.), derfra laves Sejlads videre ad Floden og over *Kisalesøen* og endelig saa lægges et Stykke Bane til **Katanga-Hjertet** af det meget talrige **Katanga**. Arbejderne paa Banestykket Stanleyville-Ponthierville aabnedes ^{26/1} 1903 med stor Højtidelighed i Stanleyville; Banegaarden ligger altsaa paa modsat Bred ligeoverfor Stationen.

Jernbaneanarbejderne i Province Orientale.

Missionskirken Saint-Gabriel des Falls ved Stanleyville.
(«La Belgique Coloniale» 1901.)

Efter Araberkrigens Afslutning har hele Egnen om Stanleyville undergaaet en stor Forvandling. Et Par Mil nedenfor Stationen og opefter ere Skovene ryddede paa lange Strækninger, Befolkningen er atter kommen til Ro og slaar sig ned rundt omkring i tætte Landsbyer. Tæt ved Stanleyville have Araberne indrettet en stor Bebyggelse, i hvilken mange Huse udmærke sig ved betydelig Elegance, og hvor der med stor Iver dyrkes Ris og Manioc. Fra Jesuitternes første Missionsstation her, *St. Gabriel*, hvis Anlæg De belgiske Missioner ved Stanleyville. paabegyndtes i December 98 af Pateren *Gabriel Grison* — nu i 1904 udnævnt til Præfekt i det *nyoprettede apostoliske Vikariat »Stanley-Falls«* —, er der rejst

Bro bygget i Plantagerne ved Romée af Postchefen van Goitsenhoven.

Van Goitsenhoven staar selv til venstre paa Broen.

(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

en Mængde mindre Missionsposter rundt omkring paa begge Sider af Floden (se Signaturerne $\frac{1}{2}$ paa den øverste Kaartskitse Side 595). *St. Gabriel* selv ligger 7 Km. nedenfor Falls paa en henrivende Plet, hvor en bred Allee af Mangotræer fra **Saint-Gabriel-des Falls.** Anlægsstedet paa Flodbreden fører op til Missionens nydelige Murstenshuse. 8 Km. nedenfor *St. Gabriel* ligger en Koloni af hjempermitterede Soldater, *Miwandehé*.

Paa Vejen op ad Congofloden fra Basoko passerer man ligeoverfor Stationen **Yakussu.** *Yakussu* paa højre Bred med tilliggende Mission den prægtige lille Forsyningsstation **Roméé.** tion *Roméé*, ved et Vandløb af samme Navn. I Romée var der oprindeligt en stor Uddannelseslejr for Soldater, og mange Skandinaver — saaledes bl. A. Løjtnanterne

Marcussen, Haxthausen, norsk Ltnt. *Myhre* og svensk Sergent, nuv. Ltnt. *K. E. Erichsson* — have i sin Tid gjort Tjeneste her. Stor Fortjeneste af Romées Udvikling i de senere Aar har dens Postschef, Agronomen *F. Van Goitsenhoven**) haft. Stationen ødelagdes 11. April 1903 af en heftig Ildebrand, opstaaet samtidigt med en voldsom Orkan, men blev hurtigt opbygget igen. Der findes her en meget stor Kvægbestand og tillige, under Ledelse af den italienske Læge *Avezza*, en Vaccinestation, fra hvilken alle Posterne i dette af Kopper stærkt hjemsogte Distrikt forsynes med dette Lægemedel. Negrene, der i Begyn-

Paa Hjemvejen fra Jagten ved Romée.
(Fot. tilh. Kapt. Schönberg.)

delsen vare bange for at blive forhexede af Vaccinen, have nu faaet Øjnene op for dens Gavnlighed og ile begærligt til for at blive beskyttede mod den farlige Sot.

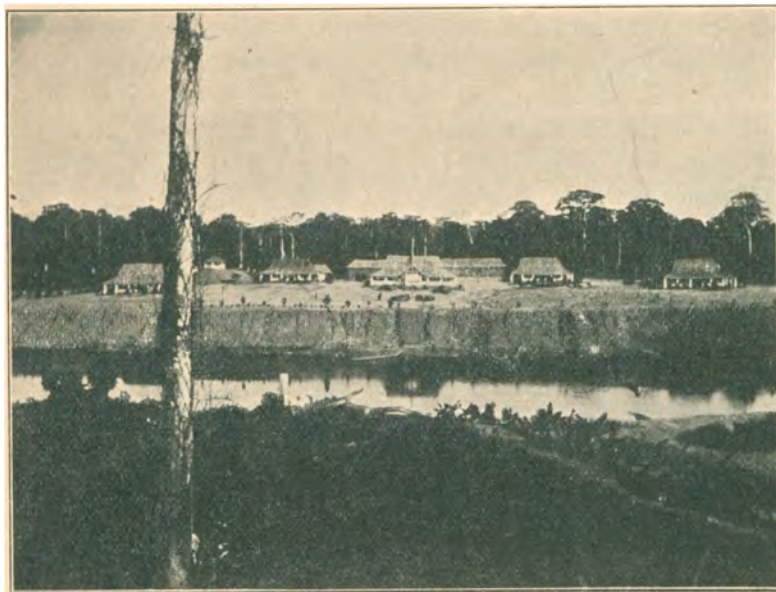
Tæt ved Romée ligger Missionsposten *Saint Léopold* ved Landsbyen *Yanonge*. Her er en af *Gongo Lutetes* Sønner ansat som Missionsassistent.

Blandt de øvrige Kolonisationer i Stanleyvilleegnene indskrænke vi os til at nævne nogle enkelte. Først have vi *Balila*, *Bengamisa* og ved *Lindifloden Gwania*. *Lindi* udspringer paa Bjergpartiet vest for *Albert-Edward-Søen*, danner en stor Bue mod Nord og Vest og falder ud i Congo; paa Midten spærres den af *Lindifaldene*. I *Bengamisa* var dansk Ltnt. *Gamst-Pedersen* ansat i Vinteren

Romée-Saint Léopold. Lindifloden med Balila, Bengamisa og Gwania.

*) Paa Billedet foran Side 89, hvor han er afbildet sammen med Dr. *Avezza*, fejlagtigt angivet som Officer.

1898—99, og herfra sendtes han i Febr. 99 Øst paa til Anlæggelsen af flere Poster højere oppe ved Floden. I Nærheden af Lindis øverste Løb ligger den lille Post *Baybuli*, hvis

Posten Bufwaboli ved Tschopofloden.
(Fot. tilh. Kapt. Schonberg.)

Baybuli. belgiske Chef myrde-
Maole. des under Urolighe-
Kapamba. derne i Begyndelsen
af 98, sydvest for denne Ara-
berbyen *Maole* og ved et af
Lindis Tilløb en anden Ara-
berkoloni, *Kapamba*. Kom-
mende omtrent sammesteds fra
og løbende næsten parallelt
med Lindi træffer man lige
syd for denne Floden *Tschopo*,
der ligeledes falder ud i Con-
golloden lige ved Stanleyville.

Ved dennes øvre Løb
Tschopo- ligger Statsposten
floden.
Bufwa- *Bufwaboli* (*Bafwa-*
boli. *boli*?). Vor vedføjede
Afbildning viser os ret beteg-
nende Typen af en af Congo-
statens smaa Flodstationer
i denne Del af Landet. Ogsaa i

Bufwabolis Omgivelser vare de Indfødte i Slutningen af Aarhundredet oftere paa Krigssti mod de Hvide.

Side 379—98 have vi ret udførligt og senere Side 497 og Side 586—87 mere i

Skandina-
ver ved
Stanley-
Falls.
Fremdeles have vi paa de nær-
most foregaaende Sider omtalt
eller citeret Forskellige blandt
vore Brødre fra de tre nordiske Riger,
som besøgte eller opholdt sig i Falls.
Begynde vi med Sømændene, var jo *N. E. Andersson* den første Dampskibsfører,
der naaede saa langt ind i Landet, Kap-
tajnerne *Schagerström*, *Martini*, *Schon-
berg*, *Madsen*, *R. C. Andersen*, *Duhst*,
Georg Jessen, *L. R. Koch*, *Kalhauge*, *P. A. Petersen*, *Ussing*, *C. A. Jørgensen*, *Ber-
thelius*, *Götze*, *Lindholm-Kurtzhals* have i
større eller mindre Grad, navnlig under
Araberkampene, deltaget dels i regelmæs-
sig Fart dels i talrige særlige Expeditioner

Parti af Kirkegaarden i Stanley-Falls.
(Fot. tilh. Kapt. Schonberg.)

Svensk Søkaptajn Berthelius
med nogle af sine Folk under Araberkrigen.

til Stanley-Falls, og med dem fulgte Maskinisterne *Hamberg, O. L. Petersen, Gustavson, Amdrup, Feddersen, J. V. Petersen, Lissner, Nebelong, Gregersen, Siercke, Hildebrandt, H. P. Hansen, Bendixen, Tegner, Eklund* m. mange Fl. Blandt de senere Skibsførere, der i stigende Tal kom til Anvendelse heroppe, indskrænke vi os til blot at anføre *N. O. W. P. Larsson, Neukirk,*

Svensk Søkaptajn
N. O. W. P. Larsson.

S. A. Levin, Natt och Dag, C. F. Halling, Otto, Søndergaard, von Döbeln og Feyling, samt Maskinisterne *J. A. Holmquist,* der benyttedes som Skibsfører, *Göranson* og *N. L. Gerdin,* Sidstnævnte død i 1901 i Ponthierville. Friherre *von Schwerin* er jo den første og indtil videre den eneste nordiske Videnskabsmand, der har berejst disse Egne. Specielt er det imidlertid et ikke ringe Antal skandinaviske Militære, hvis Tjeneste Congostaten har benyttet i »Province Orientale«. Det vil være praktisk her at give en Oversigt over dem Alle: Der er først og fremmest de svenske Løjtnanter *Wester* og *Gleerup,* hvis Navne ere uadskillelige fra Stanley-Falls-Stationens og dermed fra Congostatens ældste Historie. Der er dernæst den svenske Søofficer *Börtzell,* der med »Force publique« kæmpede mod Araberne

Svensk Souslieutenant
de Lindersköld.

Skandinaver i Congo.

ved Kassongo, og Veteranen, norsk Kmdt. *Sundt,* som i sin 2. og 3. Terme har været og er i Østprovinsen. Af Congofarerne fra 1896 kom til denne Del af Landet de svenske Løjtnanter *J. E. G. In de Betou,* død i M'Bélie s. A., *H. A. Croneborg,* falden ved Ekwanga i 97, *A. G. de Lindersköld,* syg hjem efter 1 Aars Forløb, *K. W. H. Sandelin,* nu Kmdt. i Congo, *E. H. L. Adlersträhle,* saaret ved Kabambarré i 98, Svensk-Amerikaneren, Underofficer *von Melen,* falden ved Dirfi, og Nordmanden, Ltnt. *T. S. Sannaes,* nu Kmdt. i Congo; af 97erne svensk Ltnt. *J. T. V.*

Dansk Souslt., nuv. Kmdt.
H. Gamst-Pedersen.

Hjertén, omtalt foran som død i Boma i 98, og de svenske Underofficerer *K. E. Ericksson*, *A. Wolff* og *K. A. Norin*, senere avancerede til Officerer, norsk Løjtnant *O. J. P. Myhre*, nu Kmdt., de danske Løjtnanter *J. C. E. Baron Haxthausen*, død i Nyángwe s. A., *M. Marcussen*, død sammesteds 1898, *A. E. A. Lindegaard*, omtalt specielt under Kwango, *O. Crone*, omtalt under Bangala, *J. F. C. F. Haubroe*, endnu som Kmdt. i Congostatens Tjeneste, *A. Rahbek*, falden ved Kabambarré, og *H. R. Petersen*, syg hjem og død hjemme

Svensk Kmdt. Sandelin i Stanleyville.

i 1900. Af 98erne kom til Fallsegnene svensk Løjtnant *K. G. Stålhandske*, syg hjem, de svenske Underofficerer *S. J. Lindal*, død i Stanleyville 1901, og *Stjernborg*, død 1902 i Avakubi, de danske Løjtnanter *T. M. von Irgens-Bergh*, død i Nyángwe 1899, *A. C. V. F. Holm*, død ved Stanleyville efter 5 Maaneders Fravær fra Hjemmet, *H. T. Bryde*, hjem efter 3 Aar, *S. Tandrup*, død i Kabambarré 1899, *H. Gamst-Pedersen*, nu Kmdt., *S. Sørensen*, nu Kmdt., *A. V. E. Nielsen*, død i Stanleyville 1901, *J. V. Rosendahl*, død hjemme 1903, og *F. V. Olsen*, nu Kmdt. Af 99erne nævnes kun svensk Løjtnant *C. W. A. Sjögren* som ansat i Øst-Congo, af Congofarerne fra 1900 norsk Ltnt. *E. T. Quale*, død Aaret efter i Kassongo, af dem fra 1901 svensk Ltnt. *H. K. Anzelius* og dansk Ltnt. *C. Knauer*, af dem fra 1902 de svenske Ltnt. *J. A. Lilliesköld*, *E. Barkman*, samt dansk Ltnt. *H. L. M. Hauschild*. Endelig er svensk Sousintendant *E. G. Pihl* nu i »Province Orientale«.

Af alle fornævnte Officerer have imidlertid kun meget faa været i længere Tid i selve Fallsstationen eller nærmeste Omegn, nemlig foruden *Hjertén*, hvis Biografi findes Side 311, de *Lindersköld*, *Sandelin* og *Gamst-Pedersen*. Om disse

samt om de Tre, der hvile paa Kirkegaarden i Stanleyville, skal følgende meddeles:

Axel Gustaf de Lindersköld, Student fra 77, Volontær ved »Kgl. 1. Lifgrenadier-Regement«, Underlt. ved »Kgl. Kalmar-Regement« i 79, tog sin Afsked 83 og rejste til Amerika, hvor han underviste i Sygegymnastik. % 96 gik han i Congostatens Tjeneste som Souslt., kom til Falls, men vendte allerede % 97 syg hjem. Vi formode, at han har deltaget i den store Dhanisexpedition eller i alt Fald været bestemt dertil, men have intet nærmere erfaret om hans Tjeneste i Congo.

Karl Wilhelm Hjalmar Sandelin, født i Wee, Søn af Kronofoged Sandelin, Underlt. ved »Kgl. Westgötadals-Regement«, gik ud som Souslt. % 96. Han designeredes strax i Boma for »Province Orientale«

og for Dhanisexpeditionen og afmarcherede $\frac{1}{12}$ 96 fra Stanleyville med 9. Kompagni for i *Irumu* at slutte sig til *Dhanis*. I *Avakubi* fik han imidlertid Ordre til at gaa ned ad Aruwimi til Basoko med et Detachment Haussaer og kom derfra atter til Falls $\frac{5}{2}$ 97. Han undgik saaledes at være til Stede ved Katastrofen. Fra Falls sendtes han til *Kassongo* som Adjoint og som Chef for Tropperne der: Fra Nov. 98, efter Kabambarrés Fald, befandt Dhanis sig nemlig med sin Hovedstyrke paa dette Punkt, der vedblev at være Hovedetape for Expeditionen mod Revoltørerne indtil disses Undertrykkelse. Da den derværende Postchef gik syg hjem i Jan. 98, afløste Sandelin ham og beholdt denne Stilling indtil Maj 99, hvorpaa han vendte hjem til Europa.

$\frac{1}{6}$ 99 fik Sandelin Kaptajns patent. 2. Gang gik han derpaa ud $\frac{1}{1}$ 1900 som Kmdt. II og kom atter til Dhanis, der endnu laa i *Kabambarré*, hvor Sandelin nu fik Overbefalingen, bl. a. med J. F. Andersen under sig, hvem han roser som en udmærket Officer. $\frac{31}{6}$ 1900 slog han Revoltørerne ved *M'Panda*. Dhanis vendte nu hjem til Europa og overlod Sandelin den politiske Ledelse af Expeditionen, Andersen Befalingen over selve Tropperne. Imidlertid ankom Dhanis's Afløser, Statsinspektør *Malfeyt*, faa Maaneder efter til *Kabambarré*, og Sandelin sendtes da som Chef til *Stanleyville*. Blev Kmdt. I og Ridder af Løveordenen. I 1903 gik han hjem efter endt 2. Terme, men med en alvorlig Leversygdom, for hvilken han i Frankrig maatte underkaste sig en meget farlig Operation, der dog lykkedes fuldstændigt. Nu ude for 3. Gang som Zonechef. Kmdt. Sandelin har altid været en udmærket Kammerat for de Skandinaver, han kom i Berøring med.

Modstaaende smukke Billede af Kmdt. Sandelin har denne skaffet en ret ejendommeligt Pendant til ved at lade en Høvding fra Omegnen af Stanleyville fotografere paa samme Plads, han selv nylig havde indtaget.

Sekondlt. *Henrik Gamst-Pedersen* ved 6. Bataillon, hjemmehørende i Koldingegnen, gik ud $\frac{6}{3}$ 98 sammen med Aage Holm, Bryde og Tandrup. Man erindrer Gruppebilledet af Rejseselskabet foran Side 265. Sammen med disse naaede han $\frac{19}{6}$ 98 *Falls* og blev ansat her ved 10. Kompagni. Havde været syg paa største Delen af Rejsen og blev nu atter syg, men der sørgedes fortræffeligt for ham, og han sendtes saa $\frac{19}{10}$ til den nye Post *Bengemisa* ved Lindifloden under Kmdt.

Deztrilaye. Beboerne her, der hadede Araberne, vare meget vanskelige at behandle og faa til at arbejde. I Jan. 99 gik Gamst-Pedersen med sin Chef op ad Floden til Anlæggelsen af Posten *Kondololé* ved Rapiden af samme Navn, hvortil man kom $\frac{18}{2}$. Derefter anlagdes Posterne *Gwanja*, mellem de to fornævnte, og *Bafwasende*, ovenfor *Kondololé* (disse Punkter ligge altsaa begge øst for *Gwanja*). Gamst-Pedersen byggede *Kondololé*, og det var meget besværligt med tarvelige Redskaber — bare Næver og de Indfødtes Øxer — at rydde de 30—40 M. høje Træer og de stenhaarde Termithøje, af hvilke sidste 1 krævede 50 Kvinders Arbejde i 3 Uger for at forsvinde. Ult. Sept. 99 vare 2 Huse til de Hvide, 1 Messe med Køkken, 9 Magasiner, 1 Fængsel, 11 Soldater- og 7 Arbejderboliger færdige, alle af Pisé med Undtagelse af 7 Kautschuk-

Høvding fra Omegnen af Stanleyville.

magasiner. I Begyndelsen af 1900 blev Deztrilaye Zonechef i Falls, Gamst-Pedersen »Chef de territoire« i Bengemisa. I Marts 1901 tiltraadte denne Hjemrejsen fra Falls. 17/4 02 ud 2. Gang som Kmdt. II og atter til Falls.

Vi slutte med de Døde:

Premierløjtnant ved 8. Bataillon *Aage Carl Vilhelm Frederik Holm*, Søn af fhv. Skibsfører Jacob Holm, der er Formand i »Alm. Dansk Skibsførerforening«, Dattersøn af afd. Generalløjtnant W. Kauffmann, gik altsaa ud 9/6 1898. Det var nærmest hans Hensigt, sagde han, med denne Afrikarejse at bringe lidt Afvexling ind i det ensformige Liv i den lille Garnison. 18/6 98 naaede han og hans 3 Landsmænd Stanleyville. Vel begavet og ret sprogkyndig, gjorde den unge Holm et godt Indtryk paa Belgierne, hans livlige og velskrevne Breve hjem vidne om, at han var betaget af all det nye, han oplevede, og særligt gjorde den mægtige tropiske Natur et stærkt Indtryk paa ham. Hans næstsidste Meddelelse til Hjemmet, dateret Stanleyville, var fuld af Livslyst: han var glad over den Venlighed, han mødte, over sin udmærkede Boy, over en stor Sommerfugl, han havde fanget, større end et Ark Brevpapir, over en god Handel, han havde gjort ved for en tom Madeiraf flaske at faa 2 vældige Bananklaser o. s. v., o. s. v. Hans sidste Brev, sammesteds fra, dateret 19/6 98, indeholdt kun Ytringer af Henrykkelse over Udsigten til Marchen. Om hans kort efter paafølgende Død skrev Ltnt. *Tandrup* hjem fra Ponthierville til hans Fader:

Premierlt. Aage Holms Grav i Stanleyville.

» — — — Deres Søn havde paa Turen fra Bumba til Falls en temmelig stærk Diarrhée, som vedvarede endnu, da vi kom til sidstnævnte Sted. Han henvendte sig da til den derværende Læge (maa have været Dr. *Étienne*), der gav ham nogle Raad, som han ogsaa fulgte, udenat dog derfor Diarrhéen ophørte eller aftog, — tværtimod øgedes den, og samtidigt opdagede han, at hans Afføringer ledsagedes af en rød Vædske, der lignede Blod. — — — Jeg raadede ham til atter at tale med Lægen, hvilket han ogsaa gjorde den Dag, vi skulde afrejse. — — Lægen erklærede — forøvrigt uden at anstille nogensomhelst Undersøgelse —, at Blødningerne hidrørte fra Hæmorrhoider, og — — — at han godt kunde paabegynde den 6 Dages Marche til *Ponthierville* — — — I Tillid hertil afrejste vi saa strax samme Dag; men det viste sig snart, hvor stor en Fejl det var: Deres Søns Kræfter aftog hurtigt som Følge af de hyppige, blødende Afføringer og den deraf følgende Mangel paa ordentlig Nattesøvn, saa at vi allerede den 3. Dag maatte ligge stille. — — — Efter Ankomsten hertil syntes han i nogle Dage at befinde sig bedre — — —; men efter en Uges Forløb maatte han lægge sig til Sengs.« Zonechefen, Kapt. *Rue*, søgte nu at kurere paa Ltnt. Holm. Men da denne blot blev svagere og svagere, og der slog sig Feber til, sendte han ham den 12. Oktober i en Pirogue, ledsaget af 2 paalidelige Soldater, ned ad Floden, for at han kunde komme under Lægebehandling. Undervejs døde Holm imidlertid allerede samme Dag. Efter Soldaternes Udsagn var den direkte Aarsag hertil, at han begik den Uforsigtighed midt i Solen at aftage sin Hovedbedækning. Han skulde altsaa være død af Solstik. Næste Dag begravedes vor unge Landsmand i Stanleyville under sædvanlig militær Honnør.

Sekondløjtnant ved 9. Bataillon *Axel Vitalis Emil Nielsen*, fra Herning, forlod Anvers 9/10 98 sammen med Selchau-Hansen og Rosendahl. Paa Oceandamperen, »*Léopoldville*«, fik han Galdefeber, var ved Ankomsten til Boma helt gul i Ansigtet og antoges af Nogle for en Indier, af Andre for en

I Nærheden af en ny Station i Urskoven.
Tegnet af J. Ølsgaard efter von Götzens »Durch Afrika von Ost nach West».

gammel Congofarer. ²⁵/₁₁ afgaar han fra Léo med »Roi des Belges« sammen med Ltntnrne. Stålhandske, S. Sørensen og J. P. Jürgensen, møder ²⁹/₁₁ ved Vedpost Nr. 2 nord for Tschumbiri Dampere »Brabant«, der bl. A. har en dansk Handelsmand *Petersen* ombord (W.?). I Irébu træffer han ²/₁₂ Dr. Dreves Nielsen, der næste Dag følger sine Landsmænd op ad Floden. Samme Dag gaar han syg i Land i *Coquilhatville*. ¹⁰/₁₂ fortsættes Rejsen, i Nouvelle-Anvers sætter man Sørensen meget syg i Land, selv ligger han 3 Dage syg her. ¹⁷/₁₂ erfarer han i Umangi sin Rejsesfælle, Selchau-Hansens Død, der gør et overvældende Indtryk paa ham. Arver Selchau-Hansens Hund »Bissy«. I *Bumba* træffes Dr. Müller, og baade Jürgensen og Vitalis ere meget syge her. ²⁹/₁₂ naa alle Tre raske *Stanleyville*, hvor der holdes Jul. ⁸/₁ 99 gaar Vitalis fra Falls til *Ponthierville*, ²⁸/₁ derfra til *Kirundu*, ⁵/₂ til *Lokandu*, ⁹/₂ videre herfra, men hentes tilbage til *Ponthierville* af en Kurer og sendes med en Expedition op ad *Lowafloden* og ad dennes Biflod *Luvute (Lubutu)*, hvor man anlægger den nye Post *Oleka*. Herfra ²¹/₃ Udrykning med en Deling paa 45 Mand mod Batetelarebellerne og 2 Dage efter en heldig Fægtning, i hvilken Fjenden mistede 105 Døde og 50 Fanger, den lille Trop selv 2 Døde og 1 Saaret. I *Oleka* blev Vitalis Aaret 99 ud og kom saa til *Mifucho (Sungula)* og derfra til *Kabambarré* som Chef for Kompagniet der indtil ⁵/₃ s. A. Han ansattes nu ved den saakaldte »Colonne mobile«, først under dansk Kmdt. *J. F. Andersen*, senere en kort Tid som Fører af Kolonnen, og deltog saaledes i det paafølgende Aar i en lang Række Kampe mod Revoltørerne, der endte med deres Adsplittelse. Til disse Kampe komme vi tilbage senerehen. ⁷/₈ 1901 blev Vitalis Postchef i *Buli* i *Katanga*, men sendtes allerede ¹/₇ igen derfra med en Kolonne under Inspektør *Malfejt* paa Expedition mod portugisiske Slavejægere, der vare trængte ind paa Congostatens Grund. Vitalis kommanderede 6 Hvide og 500 sorte Soldater. ²⁰/₇ 01 trængte Kolonnen over den rivende *Lovoiflod* og angreb og slog Røverne og tog deres Lejr ved *Kikondia*. Ved denne Lejlighed drukkede den lille Hund »Bissy«. Et Brev med Meddelelse om Kampen og med det glade Budskab til Forældrene, at han nu rejste hjem, var den sidste Hilsen, de fik fra ham. I *Stanleyville* gjorde han nemlig i November Ophold for at besøge sin gode Ven, Kmdt. Sandelin. Denne skulde rejse til *Nepokostoden*, og Vitalis fulgte ham ²⁵/₁₁ paa Vej til Missionen *St. Gabriel*, vendte hjem derfra til Falls i en brændende Sol Kl. 2 Eftm. og tilbagelagde Vejen for hurtigt, drak ved sin Hjemkomst to store Glas Vand, fik om Aftenen Feber og derefter Dysenteri. Efter 2 Dages Sygdom døde han ²⁷/₁₁ Kl. 1 Morgen, forgæves plejet af Dr. *Avezza* og dansk Dr. Müller. Kmdt. *Seghers* talte smukt ved hans Baare, Dr. Müller bad en Bøn over Graven.

Dansk Souslt., senere Ltnt.
Vitalis Nielsen.
† i Stanleyville ²⁷/₁₁ 1901.

Svensk Sergent
S. J. Lindal.

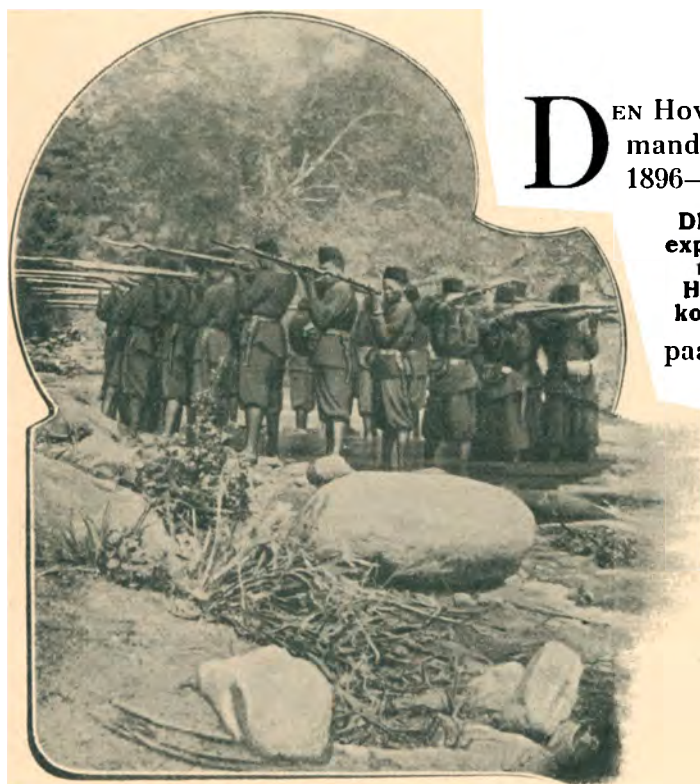
† i Stanleyville ²⁷/₈ 1901.

Om den brave svenske Sergent *Svante Jönsson Lindal*, Søn af en Husejer i Farstorp ved Kristianstad, have vi desværre kun ringe Oplysninger. Han hørte jo til det Hold, der gik ud med dansk Premierlt. Tvermoes ⁹/₁ 98. Sammen med denne, Härleman og Stjernborg skulde han til Falls; men de to Førstnævnte døde, som vi vide, undervejs paa Congofloden, Lindal selv maatte ¹⁹/₈ gaa syg i Land i *Bumba* og naaede først Falls en Maaned senere. ⁵/₁ 01 vendte Lindal, rimeligvis efter Tjeneste i nysnævnte »Colonne mobile«, hjem til Europa som »Premier Sous-officer«, gik ud igen ²⁷/₈ s. A., men døde allerede ¹⁰/₁₀ i Stanleyville, ligeledes af Dysenteri.

Kirkegaarden ved Stanleyville ligger lidt fra Stationen, nord for denne; Afbildningerne S. 602 og her ligeoverfor give lidt Begreb om den.

Den store Dhanisexpedition 1896—97.

Egnene om Øvre-Ituri.

Congosoldater modtage Angreb under Overgangen
over en Flod.

(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

DEN Hovedkolonne, som, under personlig Kommando af *Baron Dhanis*, i Vintermaanederne 1896—97 skulde fra *Stanleyville* marchere

Dhanis- imod Nordøst til Nilen samtidigt
expeditio- med, at *Challin* med sin Kolonne
nens brød op fra *Dongu*, skulde bestaa
Hoved- af 3 Afdelinger (Batailloner), hver
kolonne. paa 4—5 Kompagnier à 200—250 Mand.

Kommandanterne *Mathieu*, *Julien* og *Doorme* skulde føre henholdsvis 1., 2. og 3. Afdeling. Af Artilleri medførte hvert Kompagni 1 Maximkanon; desuden havde 20 Nordenfelts 47 Mm.s Kanoner. Men baade Hovedkolonnens Formation og dens Marche vare forbundne med forskellige meget vanskelige Omstændigheder.

For det første lykkedes det ikke Baron Dhanis at tilvejebringe det ønskede Antal Tropper. 1. Bataillon bragtes nok op til den befalede Styrke, 12—1300 Mand, men allerede 2. Bataillon naaede kun en Styrke af ca. 800 Mand, og 3. Bataillon blev aldrig

helt formeret. Dernæst var Mandskabet for en stor Del taget blandt *Manyemaarabernes* tidligere Krigere og havde kun i Hast faaet 2—3 Maaneders Uddannelse under Congostatens Fane, hvorfor de vare udisciplinerede og upaalidelige og kunde ikke maale sig med Statens mere regulære Tropper. Endelig havde man undervurderet Terrainets Vanskeligheder

og forregnet sig med Hensyn til Beboernes Sindelag i de Egne, man skulde passere, og havde derfor ikke forud forsynet sig med tilstrækkelige Levnetsmidler for den efter Congo-forhold betydelige Styrke af ca. 2300 Mand, som man fik stillet paa Benene og sat i Bevægelse; Resultatet heraf var, at Transporten af Forsyningerne allerede ikke langt fra Falls begyndte at volde store Vanskeligheder, og at man tilsidst paa Halvvejen til Redjaf stod blottet for Levnetsmidler baade til Hvide og Sorte.

Det første Kompagni af Avantgarden afgik fra Stanley-Falls i Juni 1896. Kapt. Mathieu førte det indtil videre selv; som Næstkommanderende havde han svensk Ltnt. *In de Betou*, og med Kompagniet fulgte endvidere norsk Ltnt. *Sannaes*; Underofficer *von Melen* maatte i sidste Øjeblik efterlades paa Grund af Feber, men kom dog afsted bagefter. Kompagniet talte 223 Soldater, men med Kvinder, Boys og Bærere 454 Hoveder. In de Betou meddeler i sine Breve til Hjemmet følgende om dette Kommandos Marche til *Avakubi*:

Det var Kl. 8,40 Morgen, $\frac{12}{10}$ 96, at Kompagniets lange Gaaserække forsvandt i Skovens Dunkelhed — for et Par Maaneder. Bag dem blæste Stationens Horn-blæsere til Afsked i skærende Toner den bekendte Knejpemelodi »Ta-ra-ra-bom-lara«, som alle Stationens Papegøjer alt kunde skribe efter.

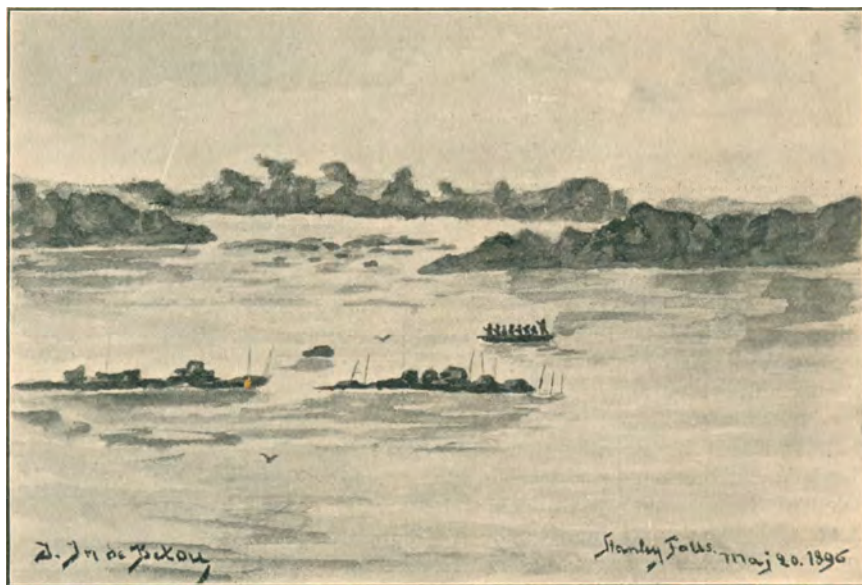
Vejen, den Sti, som *Lothaire* fulgte i 1895, var paa de første omtrent 200 Km., indtil *Kilinga*, ryddeliggjort ved Arabernes Hjælp. Til at begynde med var Marchen da ogsaa helt behagelig. Thi Skovens høje Træer gav Skygge mod Solens Glød, og Heden dæmpedes yderligere af Lianerne, der overalt dannede en grøn Hvælving over Stien. Øjnene, som ellers i Congo anstreges meget af det stærke Sollys, fik en styrkende Hvile i det stadige Halvmørke i Skoven.

Eggen er stærkt kupe-ret, med brusende Floder, Bække og Vandfald paa 30 Meters Højde. Sorte Træstammer rage op af det sydende Vand. Over Faldene hænge de blomstrende Lianer som et Gardin ned i Vandet, følgende op og ned i dette med Bølgernes Stigen og Synken. Hist og her smutte enkelte Solstraaler gennem det ellers tætte Tæppe ovenfor og brydes i Faldene.

Over *Masudi*, *Said*, *Kayamba*, *Pagna*, gennem Bjergpartiet *Mt. Bardani*, samt over *Majulo* og *Udindo* naaedes $\frac{22}{10}$ *Kilinga*. Hele Vejen hertil havde været en herlig Skovvandring. Langs den forholdsvis gode Vej havde for hver 2—10 Mils Afstand enkelte Arabere slaaet sig ned med deres Slaver, lavet smaa Rydninger i Skoven og anlagt Mais-, Ris-, Kartoffel- eller Maniocplantninger, der var tilstrækkelig store til at kunne yde Levnetsmidler til hele Kolonnen.

Kilinga selv har den herligste Beliggenhed højt oppe paa et Plateau, omgivet af store Bjergkæder, gennemskaarne af dybe Dale og Hulveje. Det ene Bjerg fortoner sig bag det andet i et stedse

De første Tropper af Expeditionen afgaa fra Stanley-Falls. Ltnt. In de Betous Beretninger.

Fra Stanley-Falls.

(Akvarel af Ltnt. In de Betou $\frac{20}{10}$ 96.)

Sol og Morgentaage ved Kilinga.
(Akvarel af Ltnt. In de Betou ²/₆ 96.)

ind i Skoven med alle deres Folk, og Plantningerne vare tomme. Jo længere man kom frem, desto værre blev det. Time efter Time, Dag efter Dag balancerede man afsted paa slibrige Træstammer, der skulde forestille Vej gennem det endeløse Kær, hvortil Skoven nu var forvandlet. Paa sine Steder var Træstammerne raadnede bort. Man maatte da arbejde sig frem i Mudderet, der gik En op til Laaret, undertiden hale sig frem paa Maven og klatre paa Lianer over 20—40 M. brede Floder. Og under alt dette pintes man af Sult. Særligt kneb det den 1. Juli for Kompagniet. I 2 Dage havde de Hvide da kun faaet en Tallerken Ris at spise; Soldaterne spiste Løvet af Træerne, Bæerne styrtede døde om af Sult, og en Kvinde blev vanvittig. Efter 9 Timers Anstrengelser fandt man endelig en tør Plet, stor nok til at rejse 2 Telte, og, tæt pakkede, klemte man sig sammen til Hvile paa den snævre Plads.

Noget bedre blev det da, efterat 3 Fjerdedele af Bæerne var deserterede, største Delen af Bagagen maatte efterlades i Skoven. Et stakkels Æsel, som man havde slæbt med, døde; dets Kød blev røget til senere Brug. In de Betou maatte da blive tilbage her for at sørge for efterhaanden at faa Bagagen med. Saa fortsatte Løjtnanten ene Marchen for at indhente Kaptajnen. Paa den 2. Marchedag standsedes man pludseligt af den 100 M. brede Flod *Kwellé*. Stærk Strøm, ingen Overgang, ingen Pirogue! Hvad skulde man gribe til? Ingen Soldat vilde ud i Vandet, og blive her kunde man ikke af Hensyn til Levnetsmidlerne. Saa puttede Betou sit Ur i Munden, spændte Revolveren om Hjelmen og sprang ud i Floden. Kvinderne græd og Mændene hylede, Vandet gik ham dog kun til Halsen, men Strømmen rev ham omkuld. Saa svømmede han og slap heldigt over under almindelig

lysere Blaa, til det sidste kun skimtes som en Taage i det fjerne. Lige midt for Stationen, paa den anden Side af en Kløft, rejser sig i svimlende Højde en Bjergtop, som mod Sydøst i Af-satser fortaber sig ned efter, medens den mod Vest er aldeles stejl; paa Toppen af den vajer Statens Flag, og der er altid en Soldat paa Post; ved Morgensolens første Straaler flyver Flaget i Vejret, ved Mørkets Frembrud sænkes det.

Men var Vejen til Kilinga skøn og bekvem, saa forholdt det sig rigtignok ganske anderledes med Marchen derfra til *Avakubi*. Det gik nu op ad vældige Bjergstrækninger. Samtlige Arabere vare her flygtede

Plantevæxt ved Kilinga.
(Akvarel af Ltnt. In de Betou ²/₆ 96.)

Jubel. Den hvide Mands Exempel gav Negrene Mod, og nu styrtede hele Skaren sig ud i Strømmen, og Alle kom over.

»En Dag bød dog paa en lille, men opfriskende Afvexling.« hedder det i et af In de Betous Breve. »Det var hos Araberen *Salómo*. Den gamle Ræv vilde ikke komme med »Chop« (Mad) til Araberen Soldaterne og ikke stille Bærere. Det første Spørgsmaal var man nødt til at løse ved at **Salómo** lade Soldaterne tage selv, hvad de behøvede, hvilket de ogsaa gjorde med største Samvittighedsfuldhed. Det andet var vanskeligere at klare. Om Morgenen, da In de Betou skulde afmarchere, var der kun mødt 20 Bærere, og man behøvede 60. Paa Forlangendet om flere, svarede Araberen kun: »Anakwiza! (Der er ingen!)«. Men ved Eftersyn i hans Gaard fandtes 20 Mand skjulte der, og paa lignende Maade forholdt det sig med hans Nyamparaer. Saa tog Løjtnanten — strenge Forholdsregler ere uundgaaelige under disse Omstændigheder — en Kurv, fyldte den med Bananer og Ris og anmodede *Salómo* selv om at transportere den de 3 Dagsmarcher til *Kapamba*, Araberen protesterede, men fik et ordentligt Munddask og maatte spasere med.

I *Kapamba* ved den her 200 M. brede Lindiflod fik de Betou for første Gang i 6 Maa- **Kapamba**. neder Mælk, nemlig en Calabas med Gedemælk, og desuden Høns, Fisk. Æg, Ris, Olie, Bønner, Bananer og Malafu; det gjorde godl.

»På aftenen« — skriver han — »satt jag på stranden och njöt i månskenet af min cigarrett. Det var den vackraste afton jag sett i Congo. Månen bredde en gläsande strimma ut öfver flodens vatten; på andra sidan stod skogen mörk och dystert. Leoparderna ljöto derinne; Miau-o-rrrh.«

»Månstrålarne silade ned genom palmernes blad, hvilka aftecknade sig som mörckta streck mot månens klara skifva, och stjernorna tindrade svagt mellan ljusa töcken. Floden brusade, syrsorna gnedo sina vingar, och djupt från flodens botten ljödo grodornas dosva pjorr-rr. Blixtrande som diamanter foro eldflugorna fram öfver vattnet. Men månen steg, och från byggnaderna längs stranden hördes ett oafbrutet sort af menniskoröster: »Oh Allah, o Bwana na mjota (Oh Allah, Stjernernes Herre)!« Likt ljusa töckenbilder skymtade araberna förbi mellan trädan i sina hvita skjorter, och här och der glödde en sakta eld, der mörkhyade menniskobarn rostade sine majsax eller bananer.«

I *Avakubi* forblev Avantgardekompaniet i længere Tid; det havde jo omtrent 3 Maaneders Forspring for den næste Bataillons Tête. Her forlod In de Betou Dhanisexpeditionen og sendtes paa en Expedition, der kostede ham hans Liv. Dette gik saaledes til:

Ltnt. In de Betou fik foreløbigt det særlige Hverv at kaartlægge Vejen mellem *Avakubi* og *Gumbali*, en Strækning paa omtrent 300 Km. Fra *Gumbali* skulde Ltnt. In de han saa gaa til *Donqu* og der indsætte Ltnt. *Millard* som Postchef. Den 1. August drog han **Betous Død**. bort, ledsaget af *Millard*, 30 Soldater og 60 Arabernegre.

Bakumuerne og de andre Stammer Syd for *Iluri* staa paa et meget lavt Trin, de have ingen Plantninger, men leve udelukkende af Jagt og af Planterødder, Insekter, Maddiker, Fisk, Menneskekød o. s. v. Men nord for samme Flod er der en helt anden Befolkning. Her findes overalt store Udhugninger i Skoven med Banan-, Manioc- og andre Plantninger. Det er kraftige Folk, der lave kunstfærdige Vaaben. Deres Tænder ere spidst filede, og om Halsen bære de i Snore Tænderne af de Mennesker, de have fortæret. De ere bevæbnede med Lanse, Spyd og smaa Buer med smaa forgiftede Pile af Bambus med Træ eller Jernspids. Landet er Højland med afvexlende Bakker og Klippepartier og bevoxet med Skov. Men Skoven bliver tyndere og tyndere, og 2 Dagsmarcher hinsides *Ngayufloden* holder den helt op. Saa begynder Græslandet.

Efter 24 Dages Marche naaede In de Betou Posten *M'Bélia*, anlagt i Marts 1896 i *Mombulluernes* Land, lige paa Grænsen af Ækvatorialskov. Han og *Millard* vare de første to hvide Mænd, der havde fulgt *Nepokoflodens* Løb og passeret Egnen mellem *Ituri* og *M'Bélia*. In de Betou havde paa Vejen gen-

Souslieutenant
J. E. G. In de Betou.
† i *M'Bélia* 11/6 1896.

tagne Gange været lidende af Diærrhée. Her tog Sygdommen Overhaand, han fik Dysenteri og døde den 11. September 1896. Ogsaa Millard døde senere af samme Sygdom.

John Edward Gowerl In de Belou, Søn af Kaptajn E. G. In de Betou, Wästerås, var Underløjtnant ved »Kgl. Norra Skånska Infanti-Regemente«, da han $\frac{9}{2}$ 96 gik ud fra Anvers (blev forresten faa Maaneder efter, $\frac{10}{4}$, Ltnt. ved sit Regiment). Energisk og kæk, med fortræffelige Kundskaber, var han aabenbart af de unge Mænd, som vilde have gjort Lykke og udmærket sig i Afrika. Skønt lidende af tropisk Diærrhée, parerede han Ordre og afmarcherede til befalet Tid fra Avakubi; fra $\frac{10}{8}$ maatte han bæres i Hænge-maatle, $\frac{13}{8}$ kunde han overhovedet ikke staa oprejst; et Par Dage senere blev det noget bedre. De sidste Sider af hans Dagbog gengive vi ordret:

Den $\frac{21}{8}$ Kl. 6,15 M. forlod han Madamba. »Vägen var på det hele synnarligen god, gående genom stora planteringar och odlingar. Efter $4\frac{1}{2}$ t. (20 km.) anlände vi till en 800 m. bred M' Bélia. skogträsk med öfver meterdjupt vatten. På andra sidan låg M' Bélia, en stor boma med ett

Avakubi.

(Akvarel af Ltnt. In de Belou $\frac{21}{8}$ 96.)

väldigt, mycket väl bygd, rundt bambuhus, M' Bélias. De öfriga husen lågo längs boman rundt omkring, ty att Sultanens låg frit på den öppna platsen i midten. Souslieut. Lékens, Postchef i M' Bélia, var oss här till mötes. M' Bélia sjelf, tjock som en lunna, vägande nog sine 150 kg. och med 2 cm. långa neglar, tog emot oss i en byggnad, omgifven af en masse infödingar och sina hustruer, af hvilka favoriten, torr, skrumpen, räckte oss handen. Det är nu den rena Mombutus racen, en kraftig, högväxt, vacker negerrace, målad med svarta streck och väpnad med stålträdslindade bågvar och stora knifvar. Alle bära fyrkantige korghattar, fasthållna vid det halflånga håret med 0,5 m. långa elfensbensnålar. Kvinnorne bära håret uppsatt ända till 0,5 m. höjd. M' Bélia har varit en stor sultan; nu är han en nolla; de kringboende cheferne ha delat hans magt. Han är blott en — stor skugga. Lékens hade preparerat frukost här. Det var 1. gang sedan 14 dar som jag åt annat än ägg, — och det smakade bra. Efter 1 times uppehåll lemnade vi M' Bélia och voro efter $1\frac{1}{2}$ t. vid den under anlägen (sedan $5\frac{1}{2}$ månad) varande stationen. Planteringarne äro redan ganska stora, och anser Lékens klimatet synnarligen godt på grund af det höga, fria läget och de friska vinderne. Hus för hvita saknas ännu, endast 1 dylikt finnas för chefen. Leoparder finnas mycket. Lejon låta ibland höra sin dofva rytande från skogsdungarne. Moskitor temmeligt talrikt. Til Nyángara låt vara 7—8 dars marsch.

»M' Bélia $\frac{25}{8}$. Uppe kl. 5,30. Härligt väder. Kända mig något bättre. På fm. ved 10 tiden hördes ljudet af tam-tam och horn. In på gården marscherade ung. 200 Mombuttus med bananer, palmolja og malafu, efter dem en man med lur och en med tam-tam, och så visade sig i bomans portöppning M' Bélias väldiga gestalt, buren i sin stol af 4 slafvar, omgifven af sine fruntimmer och sina närmaste män«

»M' Bélia $\frac{26}{8}$. Min diærrhé fortfar och jag kan därför ej än på en obestämd tid gå härifrån. Tar idag ipeca och skal hålla diet. Det är annat att vara sjuk här än hemma i moderlig vård. Man känner

sig så ensam. Och att hålla humöret uppe under en så långvarig och envis sjukdom som min är ej lätt.«

»*M'Bélie* 27/8. Min diarrhé har varit svår i dag, i natt. Jag stannar i sängen, tar Dower + Bismuth och äter endast arrowroot och mjölk.«

Under 11/10 skriver Ltnt. *Lékens* til Kapt. *Svinhufvud*: »In de Betou hviler i Skyggen af 4 Palmetræer 100 M. fra Zeribaen. Et Teglstensmonument er rejst over Graven med en Plade af Blik med Navn, Grad og Dødsdag.«

Imidlertid fortsatte Kapt. Mathieu efter en længere Hvile i Avakubi sin Fremrykning mod *Redjaf*.

De følgende Begivenheder ved Hovedkolonnens Avantgarde fremstilles i Hovedsagen efter den belgiske Ltnt. *Verhellens* Artikler i »L'Étoile Belge« i Juli og August 1897, modificeret en Del efter andre Congofareres Meddelelser.

Ltnt. *Verhellen* var bleven ansat hos Generalkommissær *Leroi*, der, som det hedder, skulde føre Expeditionens Avantgarde, men hvis Stilling i Dhanisexpeditionen det dog ikke har været os muligt klart at faa Rede paa. *Verhellen* stødte til Kmdt. *Leroi* i Falls. Der-

fra gik de med en Eskorte af kun 34 Tanganika-soldater pr. Damp op ad Aruwimi til Yambuya, derpaa videre i Pirogue til Avakubi. Her forlodes Flodvejen, og man marcherede sammen med et Kompagni Hausasoldater, der hørte til Kapt. *Juliens* Bataillon — formodentligt det Kompagni, der førtes af den svenske Ltnt. *Croneborg*, og som den 8. Sept. i en Styrke af 250 Mand havde forladt Falls —, over Land til *Kilonga-Longa* (*Mawambi*).

Avakubi og *Kilonga-Longa* ere to af Statens ældste Stationer i de Egne og de eneste, der den Gang havde Plantager af nogen Betydning. Dog disse plyn-dredes naturligvis hurtigt. Fra *Kilonga-Longa* naædes *Irumu*. Hele Vejen her-til er der Urskog og ikke en eneste Landsby. I denne Egn var det, at Stanley nær var sultet ihjel med sine Folk. Derfra gik det til *Kavalli* ved *Albertsøen*, ligedes bekendt fra Toget til *Emin Paschas* Undsætning, derfra til *Ufunia* ved *Dukifloden* og endelig til *Andemobe*, hvor General-

kommissæren indhentede Avantgardebataillon. Til *Ufunia* var der fra Falls alt tilbagelagt c. 1200 Km. Her, kun 4 Timers Marche fra *Albert Nyanza*, fik den svenske Ltnt. *Friherre von Friesendorff* Ordre til at anlægge en Post. Det var midt i December.

Avantgardebataillonens stod altsaa under Befaling af Kapt. *Mathieu*, en energisk og tapper Officer. Bataillonens 12—1300 Mand var for største Delen sammensat af *Batetelaer* og *Bakussuer* tilligemed nogle *Tanganikaer* og *Manyemaer*, et af Kompagnierne dog helt af *Bangalaer*.

Bataillonens Marcher vare overordentlig anstrengende. *Mathieu* maatte bane sig Vej i en næsten aldeles ukendt Egn, beboet af en fjendtligsindet Befolkning, der nægtede at levere ham Levnetsmidler og Bærere. Hverken med det gode eller med det onde kunde han opnaa noget af Beboerne. Naar Kolonnen nærmede sig, flygtede de flere Dagsmarcher bort fra dens Vej, kun efterladende smaa Skarer Krigere, der Dag og Nat laa paa Lur i Skov og Krat for at overfalde Kolonnens Patrouiller og Poster og som, skjulte i det høje Græs langs Stierne, endog dræbte mange Folk af selve Kolonnen ved at stikke spidse Træspyd gennem Ryggen paa dem eller saarede dem ved at anbringe Spyd paa selve den mange Steder græsbevøxede Vej, hvilke de marcherende Soldater saa løb ind i Underlivet paa sig. Tvungen til at sørge for sine Folk lod Kapt. *Mathieu* tage med Magt, hvad man nægtede at give eller sælge ham frivilligt. Allerede ved *Ufunia* maatte han bestaa en alvorlig Kamp med de Indfødte, som dog let ad-

**De videre
Begivenheder
ved Hoved-
kolonnens
Avantgarde.**

**Ltnt.
Verhellens
Beretninger.**

Landsby ved Utirifloden.
(Bruuns »Afrika«.)

splittedes. Heldigvis var Egnen derefter rig paa Levnetsmidler, og overalt kunde man faa Geder og Zebuoxer. Dertil er Landet temmelig fladt, Slette følger paa Slette, bedækket med fint Græs, der yder Kvæget fortrinligt Foder, og hist og her bringe smaa Skove Afvexling i Landskabet.

Da Mathieu efter 2 Dages Ophold i Andemobe ikke kunde skaffe sig Førere, rykkede han selv foran i vestlig Retning for at rekognoscere, ledsaget af *von Melen* og sit 1. Kompagni. Imidlertid vilde Tilfældet, at han kom til at marchere parallelt med *Kibalifloden* (*Uellés* øverste Løb), som han netop ledte efter. Da han ikke stødte paa Floden, drejede han mod Syd og endte saa uformodet med at staa ved sit Udgangspunkt, hvor han nu traf sit 2. Kompagni, Ltnt. *Andrienne*, ledsaget af Sousintendant *Inver*, 3. Kompagni, Ltnt. *Spelier* med Ltnt. *Bricourt*, og 4. Kompagni, Ltnt. *Corturiend*, der i Mellemtiden efter hinanden vare naaede frem til Andemobe.

En Boma i Savanen.

(Bruuns »Afrika«.)

Saavidt det fremgaar af et Brev, der af Ltnt. *Croneborg* den 25. Januar 1897 fra Ufunia sendtes Chefen for »Jämtlands Feltjägerregemente«, var der allerede paa dette Tidspunkt sket ikke ringe Afgang mellem Expeditionens hvide Officerer, idet det f. Ex. udtrykkeligt anføres, at foruden In de Betou endnu 2 Andre blandt Avantgardebataillonens Kompagnichefer alt vare døde af Sygdom under Vejs.

Kapt. Mathieu var imidlertid aldeles ude af sig selv over ikke at have kunnet finde Vej, og nu kom hertil Følelsen af det meget uheldige i at have alle disse udisciplinerede Soldater sam-

Mathieus Selvmord. Han fik et Feberanfald og skød sig i sin Fortvivlelse en Kugle for Panden.

2 Dage efter ankom Generalkommissær Leroi med sin Eskorte samt Dr. *Védy* med 60 Sygebærere, Ltnt. *Tagon* med 68 Tanganikasoldater og Ltnt. *Closset* med 70 Bakussuarterterister til Andemobe. Leroi overtog nu selv Kommandoen over 1. Bataillon og gav Ltnt. *Spelier* Ordre til at tage Téten fremad

Tamara. med 3. Kompagni og til at marchere med Nord i Retning af *Tamara*. *Spelier* naaede ^{13/1} 97 det opgivne Punkt, der ligger ved Kibali, hvorpaa Leroi samt Dr. *Védy* og dennes Sund-

hedstropper afmarcherede med sin Eskorte, 76 Mand under Ltnt. Verhellen, og med 1. Kompagni under von Melen og Inwer, medens 2. Kompagni under Tagon og Closset med Artilleriet fulgte efter i en Dagsmarches Afstand. Ltnt. Andrienne ventede blot endnu i Andemobe med Bangalaerne (4. Kompagni) paa Ltnt. Delecourt, der kom fra Kilo, og skulde saa tage Kommandoen i Andemobe. Cortvriend var bleven meget syg og havde faaet Tilladelse til at vende tilbage til Irumu for at afgaa til Europa.

I de sidste Dage af Januar naaede Leroi Tamara. Spelier havde da paabegyndt Bygningen af en Bro over Floden, denne fuldførtes, og der anlagdes nogle Befæstninger til Postens Forsvar. Imidlertid naaede ogsaa Bangalakompagniet hertil, Tamaras Forsvar betroedes til en Elmina-Premiersergent, og Leroi satte sig paany i Marche Nord paa med 3. Kompagni i Têten, passerede *Obifloden* og *Kiball og Obi* efterlod Ltnt. Closset, der var bleven syg af Dysenteri, samt nogle faa Folk ved Posten her. **passeres.**

Med stigende Vanskelighed arbejdede nu Leroi sig frem mellem den endnu stadigt fjendtlig Befolkning. Ovenpaa de græsrigge Sletter var atter fulgt Skove, opfyldte af Moradser, gennem hvilke Têten maatte bryde sig Vej med Øxen. Der indtraadte større og større Knaphed paa Levnetsmidler. Man var i Slutningen af den tørre Aarstid, og i Beboernes næsten tomme Lader var der kun levnet noget Mais, Sorgho, søde Kartofler, Sesam og Eleusine til de hungrige Tropper. Hver 3. eller 4. Dag sendtes de trætte Soldater langt ud til Siden for at inddrive disse utilstrækkelige Levnetsmidler, som de kun med stor Anstrengelse fik fat i. Af Mangel paa Bærere havde de Hvide maattet læsse deres Bagage paa Soldaternes Skuldre. Disses Kræfter udtømtes, Dagsmarcherne bleve kortere og kortere, Standsningerne længere og længere, al Moral og Disciplin var saa godt som borte.

Under disse Omstændigheder naaede Spelier ¹²/₂ *Barranga*, 6—8 Timers Marche sydøst for *N'Dirfi*. Det var den første venligsindede Landsby, **Avantgar-** Kolonnen traf paa, og Kompagniet standsede en hel Dag for at give **den naar** Soldaterne Lejlighed til at puste. Samme Dag gjorde ogsaa Leroi Holdt **Egnen** ved *Mangwa* for at give Soldaterne Hvile og indhentes af 2. og 4. Kom- **om Dirfi.** pagni, men satte sig ¹⁴/₂ atter i Marche, hvorpaa de andre Kompagnier fulgte efter med 1 Dags Mellemlum. For de Hvide syntes Udsigterne nu at skulle blive lysere. Men samme Aften efter endt Marche udbrod der Mytteri blandt Soldaterne.

Det var Mandskabet af de to bageste Kompagnier, der gav Signalet til Oprør. Da deres Officerer om Aftenen vare tyede til deres Telte, gennemboredes dissers Vægge pludseligt fra flere Sider af en Hagl af Geværprojektiler. Først dræbtes Ltnt. Tagon og derefter ligeledes Ltnt. Andrienne, til hvem Folkene, inden de skød ham, raabte: »Du er en god Hvid! Men vi have besluttet at dræbe alle de Hvide. Derfor maa Du dø med de Andre!« Mordet paa de 2 Kompagnichefer var et Øjeblik's Sag, strax efter brød Oprørerne op og marcherede hele Natten for at indhente Generalkommissærens Kolonne, som de ogsaa naaede ¹⁵/₂ om Morgenen.

Denne Kolonne var afgaaet fra sin Bivuak Kl. 5¹/₂ i følgende Orden: Først Generalkommissæren, saa Musikken, derefter Eskorten, derpaa Dr. Védy, Sygebærerne, Inwer med 1 Deling af 1. Kompagni, von Melen med Resten af Kompagniet som Bagtrop. Hele Stryken slyngede sig i Gaasegang som en endeløs bugtet Stribe gennem Kratskoven. Kl. 7 gjorde man Holdt for at spise Frokost.

Da nu Oprørerne nærmede sig, fik de først Øje paa von Melen og raabte til ham, at de kom med en Desertør. Uden at ane Uraad befalede den Ulykkelige dem at komme nærmere. Et Par Skridt fra ham lagde en Snes Mand paa een Gang an paa ham; inden han havde faaet et Ord over Læberne, gavede de Ild, og han styrtede til Jorden, gennemboret af flere Kugler. Ved Lyden af denne Salve lader Inwer, som troer Bagtroppen angreben af de Indfødte, blæse Alarm, opstiller sine Folk paa 4 Geledder og staar parat til at fyre, da han ser de oprørske Soldater nærme sig med Bakussukorporalen *Amondalah* i Spidsen, der raaber til hans Soldater: »Skyd ikke! Vi have dræbt vore hvide Chefer, og nu ville vi gøre det samme ved Jeres!« Inwers Folk, af hvilke de Fleste vare Bakussuer, sænke Vaabnene. Nogle Elminaer og Azandéer ville ikke slaa Følge med de Andre; men Rebellerne styrtede sig over dem, afvæbte dem og bagbinde dem. Inwer ser, at han **Sousintendant Inwer** er forraadt, flygter, men farer uheldigvis vild i en Sump, indhentes og dræbes med **myrdes.** en Kugle i Hovedet.

I samme Øjeblik, Inwer havde hørt Lyden af de Skud, der affyredes mod von Melen, havde han

Kmdt.
F. J. E. Mathieu.
† i Andemobe (Ris-Obi)
8/1. 1897.

Avantgarde-
bataljonen
gør Mytteri.

Ltntne.
Tagon, An-
drienne og
Adjutant
von Melen
myrdes.

Sousintendant Inwer
myrdes.

imidlertid i Hast sendt en Elminasoldat til Dr. Védy med Anmodning om at underrette Generalkommis­ særen om det formentlige Angreb af de Indfødte. Uden at forstaa, hvad det drejede sig om, løb Védy til Leroi, i den Tro, at det var ham, der havde sendt Bud efter ham. Generalkommis­ særen og Ltnt. Verhellen havde just nydt deres Frokost, lidt Ris, Syltetøj og Kaffe. Kmdt. Leroi sender i Hast en Kor­ poral med en Billet til Inwer. Men et Øjeblik efter kommer Korporalen styrtende tilbage, raabende: »Vita, Vita! (Kiswahili: Krig, Krig!)« I samme Sekund falder der 2 eller 3 Skud lige i Nærheden, og Kuglerne pibe om Ørene paa Leroi, Védy og Verhellen. Det er en fuldstændig Overrumpling; thi Fol­ kene have sat Geværerne sammen og ligge omkring i Krattet. Men Generalkommis­ særen mister ikke Fatningen. Med beundringsværdig Ro lader han blæse Samling. Dog, Soldaterne spredes, grebne af en uovervindelig Panik, i vild Flugt til alle Sider; Skydningen bliver fra alle Sider heftigere omkring de 3 hvide Officerer; Oprørerne komme nærmere og nærmere. Dr. Védy løber først bort, og medens Leroi trods Verhellens Advarsel flygter i vestlig Retning, kaster Sidsnævnte sig med 2 trofaste Batetelaer og sin Boy bag en lille Høj øst for Bivuakpladsen, hvorfra de rette en hurtig Ild mod Angriberne. Ltnt. Verhellens Ry som fortrinlig Skytte holder Oprørerne i en vis Afstand. »Malu-Malu (hans Tilnavn: Den, der gør alting hurtigt)«, raabe de til ham, »har en god Fetisch. Han skyder sikkert!«

Bestemt paa at sælge sit Liv dyrt, sigter Verhellen omhyggeligt paa Enhver, der kommer ham for nær, og efter kort Tids Forløb have 15—16 Stykker af de Dristigste maattet bide i Græsset; det Ltnt. Ver­ kølner de Andres Iver. Imidlertid har den lille Trop snart opbrugt sin Ammunition. Man hellen und­ benytter et gunstigt Øjeblik til at forsvinde i Krattet og tager Retning mod Øst, omhyggeligt slipper. undgaaende en Sump, som Fortroppen samme Morgen havde advaret imod, netop den samme, i hvilken stakkels Inwer fandt sin Død. Rebellerne formaa ikke at indhente dem; men Boyen faar et Skud i Ankelen, som kaster ham til Jorden. Kl. 10 møder man 2 Soldater, som man først an­ tager for Revoltører; man styrter løs paa dem med fældet Bajonet; men det er 2 andre Batetelaer, der ere forblevne tro. Disse meddele, at Generalkommis­ særen er dræbt:

Da Kmdt. Leroi forlod Bivuakpladsen i vestlig Retning, styrtede nogle Oprørere efter ham. Først søgte tre af de mest modige Slyngler efter hinanden forgæves at fange ham, men han skød dem alle ned med sin Revolver. Da rettede de paa Afstand en Hagl af Skud mod ham. Han rantes i Nakken og styrtede død til Jorden. Efterat Rebellerne havde myrdet Generalkom­ missæren, berøvede de ham hans Klæder, som Amondalah iførte sig. Liget blev overgivet til de Indfødte, som strax slæbte det bort.

De to Mand fortalle fremdeles, at Hovedmassen af Avantgardebataillonen havde gjort fælles Sag med Oprørerne, havde plyndret al de Hvides Bagage, tømt alle Kasser og Kuffertter, delt Vaaben, Klæder og de Stoffer, der vare bestemte til at gøre Indkøb for, og overladt de øvrige Sager til de Indfødte paa Egnen.

Verhellen og hans 4 Ledsagere fortsatte nu deres Vej og vare saa heldige Kl. 5 om Eftermid­ dagen at træffe Ltnt. Spelier og Bricourt, der med en lille Skare Folk havde reddet Dr. Védy og Lerois Kok. $\frac{1}{2}$ marcherede Alle samlede over *N'Dirfi* mod *Dongu*. Det var Soldaterne, som af Skræk for Revoltørerne tvang de Hvide til at vælge denne Retning, og det var kun med største Besvær, at det lykkedes at bevæge en Trop paa 30 Soldater til at nærme sig Stedet, hvor Mytteriet havde fundet Sted, for at indhente Oplysninger om Fjenden. Dog forlangte disse Folk, at ingen Hvid maatte følge dem, forat de ikke derved skulde udsætte sig for Revoltørernes Hævn, hvis de stødte paa disse. De 4 nævnte Hvide, de eneste Hvide, der vare tilbage af Avantgardebataillonen, ankom den $\frac{3}{4}$ forsultne, syge og ud­ mattede efter 14 Dages anstrengende Marcher, til *Vankerckhovenville*, hvor Stationschefen, Kapt. *Bruyr*, gav Verhellen og Bricourt Ordre til igen at marchere til *Avakubi*, medens Védy og Spelier paa Grund af Sygdom fik Lov til at sejle ned ad Uellé for at vende hjem til Europa. Efter 6 Dages fornyet Marche naaede de 2 førstnævnte Officerer Stationen *Gumbali*. Her indtraf til deres Forbauselse de Elmina- og Azandésoldater, som Rebellerne havde taget til Fange og slæbt bundne med sig, da de gik Syd paa; en af Elminaernes Koner havde skaffet sin Mand en Kniv, hvormed han og Kammeraterne fik skaaret Baan­ dene over, saa at de slap bort.

Imidlertid vare Revoltørerne, efter at have plyndret Bivuakken, marcherede Syd paa ad samme Ltnt. Vej, ad hvilken Expeditionen var kommen. Ved *Obi* traf de Ltnt. Closset, endnu lidende af Closset Dyssenteri og ude af Stand til at flygte. Closset havde ganske vist erfaret Mytteriet, men hans myrdes. Folk nægtede at bringe ham til Tamara og stak af. Belavet paa Døden kastede Løjtnanten

sine Kufferter, sine Vaaben og sin Ammunition i Floden, og satte sig paa sin Seng i sit aabne Telt med Revolveren i Haanden. Selv i denne Stilling og Tilstand indgød han sine Fjender saa megen Frygt, at de ikke vovede at nærme sig ham forfra. En 30 Stykker af dem allyrede bagfra gennem Tellvæggen en Mængde Skud, der gjorde Ende paa hans Liv. Efter denne Bedrift marcherede Banden mod *Tamara*, overtalte de 50 Bakussuer, som vare efterladte der, til at myrde deres Fører, Elminasergenten, fortsatte videre mod Syd og overfaldt og nedhuggede en Kurer, der, ledsaget af 20 Soldater, var paa Vejen til Baron Dhanis; kun 1 af Kurere Folk undslap.

I *Gumbali* blev Ltnt. Bricourt syg af Hematuri. Ltnt. Verhellen forlod ham, da han var i Bedring, og ankom med en Afdeling Soldater den $\frac{30}{100}$ til *M'Bélia*. Hans Kræfter vare næsten udtømte, men han standsede dog kun 1 Dag og indtraf endelig med 160 Mand i *Avakubi*, hvor han traf Baron Dhanis, Kmdt. *Hambursin*, som kort efter døde i Falls, og Ltnt. *Henry*. Syg af en Leverlidelse sendtes Verhellen derfra hjem til Belgien.

Vi have fulgt Verhellen paa hans lange Omvej, fordi det var en ganske smuk Bedrift, denne Marche paa c. 600 Km. i mindre end 2 Maaneder, efter alle de forudgaaende Strabadser og ad de skrækkeligste Veje, men vi skulle nu se, hvorledes den ved Avantgarden fremkaldte Situation udvikler sig til et fuldstændigt Nederlag ogsaa for *Expeditionens Hovedstyrke*.

Baron Dhanis selv var i Oktober Maaned brudt op fra Stanleyville. Forud for ham var en Del af 2. Bataillon under Kaptajn *Julien* allerede, som tidligere berørt, i Marche i samme Retning som Avantgarden og stod $\frac{13}{12}$ 96 i *Ufunia*, hvor Viceguvernøren indtraf omtrent den 1. Februar. Hovedkolonnen havde naturligvis haft med de samme Vanskeligheder at kæmpe som Avantgarden, og det i endnu højere Grad, eftersom Magasinerne i Statens Stationer paa den første Strækning af Marchen alt forlængst vare udplyndrede af de foran marcherende Tropper og Beboernes Beholdninger længere fremme vare blevne yderligere udtømte og de Indfødtes Forbitrelse derved end mere forøget. Allerede i sit Brev af 25. Januar spaar Ltnt. *Croneborg*, at Expeditionen ikke vil naa sit Maal før efter gennemgribende Foranstaltninger, der maaske turde tage 1— $\frac{1}{2}$ Aar.

Efter forskellige Kilder samle vi Fremstillingen af de følgende Begivenheder saaledes:

I *Ufunia* maa 2. Bataillon standse sin Fremmarche af Mangel paa Fødemidler og Bærere. Ogsaa de Hvides Forsyninger af Konserves, der paastaas at have været yderst knappe fra Begyndelsen af Expeditionen, slippe her helt op, og fra $\frac{1}{1}$ til $\frac{23}{1}$ maa saaledes 5 Europæere leve af 1 lille Ged og 5 Høns og for Resten af søde Kartofler; heldigvis kunde de supplere deres Køkken med lidt Smaaavildt, men større spiseligt Vildt fandtes ikke i den Egn.

I de sidste Dage af Februar begav Dhanis sig over *Ekwanga* frem til *Kilo* og modtog her først i Marts Jobsposten om Avantgardens Undergang. Hovedstyrkens Opstilling var da følgende: I *Andemobe* Ltnt. *Delecourt* med 80 Mand. I *Kilo* Dhanis selv med Kapt. *Julien* og c. 600 Mand. Paa Marche mod *Kilo* Ltnt. *von Friesendorff* med 30 Mand fra *Ufunia*. Disse c. 700 Mand vare altsaa all, hvad der i Øjeblikket stod til Raadighed.

Imidlertid nærmede Revolløerne sig i et Antal af mindst 1000 Mand Nord fra. Ltnt. *Delecourt* sendte Bud tilbage om Forstærkning, men Dhanis, der ikke vilde tro paa Efterretningen om Mytteriet, sendte ingen Hjælp. *Delecourt* blev da angreben $\frac{3}{4}$, største Delen af hans Folk nedhuggedes eller sluttede sig til Oprørerne, og han indtraf med Resten, 7 Mand, i *Kilo*. Nu var der ingen Tvivl mere om Sagerens Stilling, von *Friesendorff* fik Ordre til øjeblikkeligt at vende om og sikre *Irumu*, hvor en Del Forsyninger vare ophobede, og Dhanis tog Opstilling med sin hele Styrke ved *Ekwanga*.

Begivenhederne ved Hovedkolonnens Hovedstyrke.

Generalkommissær
G. C. A. Leroi.
Falden ved Mangwa
(Dirli) $\frac{10}{12}$ 1897.

Ltntne. Croneborgs, von Friesendorffs, H. C. Hansens og Andres Beretninger.

Lejrpladsen ved *Ekwanga* var ikke noget heldigt Sted til Modstand. Man laa ganske vist syd for *Iturifloden*, altsaa med denne foran sig, men i et Hul og paa flere Sider omgivet af næsten uigennemtrængelig Urskov. Og i alle andre Retninger var Situationen saa fortvivlet som vel muligt. For at skaffe Fødemidler maatte Halvdelen af Soldaterne hvert Øjeblik ud paa

Kmdt. L. J. T. Julien.
Falden ved Ekwanga
19/3 1897.

Plyndring i de omliggende Landsbyer. Kopperne rasede mellem de Sorte, og Mange af disse døde hver Dag af Sult og Sygdom. De Døde begravedes ikke, men kastedes simpelthen i Floden. Disciplinen gik Time for Time ned ad Bakke. Men selv nu troede Baron Dhanis ikke, at Revoltørerne vilde have Mod til at angribe ham eller de Tropper, han kommanderede. »*Fimbo mingi* (»Mange Pisk«, saaledes kaldte de Sorte ham)« var nemlig i høj Grad frygtet af de Indfødte, der bævede blot ved hans Navn. Thi, naar de forsaa sig mod ham, kendte han ingen Barmhertighed, men straffede overordentlig strengt. Men ved Siden deraf besad han en vis Yndest hos dem, siges der, fordi han ofte bar over med deres Forseelser ligeoverfor de andre Hvide, en Fremgangsmaade, der jo ikke var til særlig Baade for Disciplinen i det hele taget og ikke sjældent hos de Hvide medførte en vis Forstemthed ligeoverfor ham.

Det paaslaas fremdeles, at, da Revoltørerne nærmede sig, var der kun udstillet Poster lige i Udkanten af Lejren, men ikke længere frem i Terrainet; hver Soldat havde kun 5—10 Patroner; Resten af Ammunitionen var ikke udleveret, de 2 Mitrailløser vare endnu skilte ad af Hensyn til Transporten.

Den 17. Marts om Eftermiddagen kom de Soldater, der havde været ude at søge efter Levnetsmidler, tilbage til Lejren ved Ekwanga med Melding om, at Oprørerne vare ganske nær og allerede havde dræbt flere af Soldaterne. Kl. 12 Aften gik de fleste Officerer til Sengs i deres Telte; men Mange blandt dem lagde sig paaklædte til Hvile for at være forberedte paa alt. Ved Daggry vækkedes man af 3 hurtigt paa hinanden følgende Skud. Alle styrtede ud af Teltene. Rundt om knaldede alt Geværilden, blandet med Batelelaernes Hyl. Oprørerne maatte i Løbet af Natten have samlet sig hinsides Floden for nu i Dagningen at være vadede eller svømmede over til Lejren. De 3 Skud have været Signalet til Angrebet. Men desuden maa de sikkert have haft forræderske Forbindelser med en Del af Soldaterne i Lejren og navnlig, mene Nogle, med en Skare arabiserede Negre, *Matamatambaer*, der hørte til Baronens personlige Eskorte, til hvilke han netop fornylig havde udleveret Rifler og som nu vare forsvundne. Vist er det, at Arabernegrene i hele Distriktet overalt sluttede sig til Oprørerne, saalænge det gik fremad for disse.

Efter en kort Kamp, i hvilken Kapt. *Julien* og Ltnt. *Delecourt* faldt, maatte Dhanis give Ordre til Tilbagetog, og Ltnt. *Croneborg* fik med sit Haussakompagni det Hverv at dække de Øvrige Flugt. Croneborgs kække Udførelse af den ham stillede Opgave, der kostede ham hans Liv, var det eneste Lyspunkt i Affæren ved Ekwanga. Skønt saaret 2 Steder, i det ene Haandled og i venstre Lyske, holdt han Stand i en halv Time, til en 3. Kugle strakte ham død til Jorden. Af hans 140 Mand slap kun 60 Mand, førte af en sort Sergent, bort. Sergenten søgte at bringe Løjtnantens afsjælede Legeme med tilbage, men fik selv en Kugle i Skulderen og maatte opgive Forsøget.

Haussakompagniets Selvopofrelse skaffede de øvrige Hvide samt en Del af Soldaterne Tid til at komme afsted og vinde et lille Forspring for deres Forfølgere. Baronens Broder, Sousintendant Dhanis, maatte

bæres saaret bort, og det gik nu tilbage til *Irumu* i den gyseligste Forvirring.

Imidlertid havde Ltnt. *von Friesendorff* med sin lille Trop i Ilmarcher naaet *Irumu* den 14. Marts. Stationen dannede en ypperlig Forsvarsstilling med den brede Flod, atter *Ituri*, i Fronten, som man ikke kunde vade over. Den samlede Besætning udgjorde nu her 3 Officerer og 100 Mand, og hertil sluttede sig netop i det gunstigste Øjeblik Kmdt. *Hambursin*, kommende fra Falls med et Kompagni

Svensk Lieutenant Croneborg.
Falden ved Ekwanga 19/3 1897.

paa 250 Tanganikasoldater. I Hast indrettede man sig efter Evne til Forsvar. Men Kl. 4 Morgen $1\frac{1}{2}$ vækkedes Officererne af 2 Hvide, der meldte, at Hovedstyrken ved Ekwanga var adspaltet efter en halv Times Kamp med Revoltørerne. Kl. 9 ankom Baron Dhanis selv og befalede, at man samme Dag skulde tiltræde Tilbagetoget videre Syd paa. Alt Herredømme over Tropperne var imidlertid tabt nu, og Soldaterne og Matatambaerne, til hvem man havde udleveret Geværer, plyndrede Magasiner og Beholdninger.

Kl. 6 Aften trædes der an. Alt i alt, med Fradrag af Syge og Desertører, mønstrer hele Styrken nu en Snes Hvide og c. 300 Sorte. Saa begynder det at mørknes. Da knalder der pludseligt et Par Skud, fulgte et Øjeblik efter af en Kugleregn fra alle Sider, og Revoltører og Arabere i Forening styrte sig over Kolonnen i Front og i begge Flanker. I Løbet af faa Minutter er det hele et Virvar af Venner og Fjender, i hvilket intet kan ses uden Skuddenes Glimt i det kulsorte Mørke.

De fleste Hvide slap tilbage i Retning af *Kilonga-Longa*. Men en lille Trop paa 4 Officerer, deriblandt dansk Souslt. *Hansen* og vistnok ogsaa Souslt. *O. A. Lund*, ledsaget af en halv Snes Haussaer, maa flygte ind i Skoven i vestlig Retning. I 2 Dage og Nætter strejfe de om, inden de finde en Sti, hvert Øjeblik styrtende over Lianer og Træstammer, uden anden Føde end Flodvand og opgravede Bananrødder. Endelig fik de fat paa Stien til *Fundi Alimosi* og naa dette Punkt; men heller ikke her er der noget at spise, de maatte nøjes med Maniocblade, og under livlig Beskydning af Araberne forlode de næste Morgen denne Plads. Efter 6 Dages Forløb — nøje kunde Ingen af dem sige det bagefter — kom de omsider den $\frac{2}{3}$ til *Kilonga-Longa*. Men den haardt saarede Sousintendant *Dhanis* have de maattet efterlade undervejs, da Soldaterne ikke vare til at formaa til at bære ham videre. Han saas ikke senere.

Paa Flugten fra Irumu til *Kilonga-Longa* omkom ialt 4 Europæere. Men iøvrigt var denne Station det første Sted, hvor Levningerne af Expeditionen atter fik ordentlig Føde. Dog ogsaa her gjorde Araberne aabenlyst Oprør, plyndrede Beholdningerne og overfaldt i Forening med Revoltørerne Europæerne. Og man behøver ikke at spørge, hvorledes disse saa ud efter de foregaaende Dages Begivenheder. Hele deres Bagage havde de mistet i Lejren ved Ekwanga. Pjaltede, tilsølede af Mudder, forfrosne, forsultne havde de, ofte i øsende Regn, maattet sove paa den blotte Jord uden Tag over Hovedet, hyppigt ude af Stand til at holde Ilden vedlige i Baalene.

Det var i de første Dage af April 1897, at de ynkelige Rester af Hovedkolonnen af den store Dhanisexpedition naaede *Avakubi*, den første Station, hvor Araberne ikke gjorde Oprør og Soldaterne lode sig holde nogenlunde i Tømme. Af de c. 2300 Mand af Hovedkolonnen, der havde været under Vejs mod *Ladó*, vare kun 2—300 sorte Soldater tilbage, af de Hvide vare Halvdelen dræbte, Resten saa godt som Alle saarede eller syge.

Dansk Souslieutenant
H. C. Hansen.

Under Skildringen paa de foregaaende Sider ere alle de Skandinaver nævnte, som enten blot vare bestemte til at deltage i Expeditionen eller ogsaa naaede frem til de udsendte Kolonner. Tre af dem satte Livet til; det var, som anført de svenske Ltnt. *In de Betou* og *Croneborg* og Svensk-Amerikaneren *von Melen*. *Sandelin* blev jo syg kort efter Afmarchen fra Falls, vendte derfor om og dirigeredes andetsteds hen; Ltnt. *Sannaes* deltog i Expeditionen og i de paafølgende Kampe med Revoltørerne i *Kiwuegnene*; *von Friesendorff*, *H. C. Hansen* og *O. A. Lund* gik efter Expeditionens Adspaltelse ned ad *Aruvimi* til *Basoko* og derfra over *Bumba* til *Léo*, hvor man gav dem forskellig Anvendelse, hvad der alt er fortalt om foran i Bogen. *Sannaes* komme vi snart til igen. Vi have derfor

Skandinaverne, der deltog i den store Dhanisexpedition.

kun her tilbage at give de faa nærmere Oplysninger om Croneborg og von Melen, som vi have skaffet:

Hjalmar Adolf Croneborg, Søn af Brugspatron H. Croneborg, oprindeligt Volontær og derefter Underløjtnant ved »Kgl. Svea Artilleri-Regemente«, senere Ltnt. ved »Kgl. Jämtlands Fältjägare-Regemente«, gik ud fra Anvers 8/4 96 og sendtes efter et kort Ophold i Boma til Stanley-Falls. Underretningerne fra ham indløb meget sparsomt. Hans Regimentschef, Oberst *Nisbeth*, fik et Brev fra ham, dateret *Ufunia* 26/1 97, og 19/6 97 kom Meddelelsen om hans Død til Sverige. Officererne ved Regimentet kaldte ham en begavet Mand og en trofast Kammerat. Ved sin heltemodige Død ved Ekwanga i Spidsen for Haussakompagniet reddede han, som vi saa, Stumperne af Hovedkolonnen fra fuldstændig Ündergang.

Batetela-Trommeslagere.

(Le Mouvement des Missions Catholiques au Congo. 1902.)

Mange ere de Henvendelser, vi have gjort til højre og venstre for at erfare noget om Adjutant *Nels von Melen*. Alt, hvad vi vide, er, at han var født 1864 i Lee County i Yowa, og at han tidligere, før han kom til Congo, havde været Underofficer i den nordamerikanske Hær. Maaske kommer der, inden vort Arbejde sluttes, Svar paa et for længe siden til hans Hjemstavn afsendt Brev; vi kunne da muligvis fortælle lidt mere om den kække unge Mand i vort Tillæg I.

Egnene om Aruwimiflodens eller *Ituriflodens øvre Løb* blev først bekendte i 1889, **Øvre-Ituri**- da Stanley passerede op ad denne Flod paa sit Tog til Emin Paschas Befrielse. Egnene. Senere vare disse Egne i 1894—95 efter Arabernes Nederlag ved Kassongo Skuepladsen for Kmdt. *Lothaires Expedition* til Forsøgelse af hines Høvding *Kibonge*

Soldatertyper fra »Force publique«.

Fotograferede i Mtowa af Kmdl. Hecq.

Bangala.

Bobangi.

Bobangi.

og for den meget omtalte Affære med Englænderen *Stokes*, der over Kilonga-Longa forsynede Kibonge med Vaaben og Ammunition, indført fra Østkysten. Om Kibonges og Stokes Endeligt er fortalt foran (Side 39). Iøvrigt er Landet her først i de allersidste Aar

Soldatertyper fra »Force publique«.

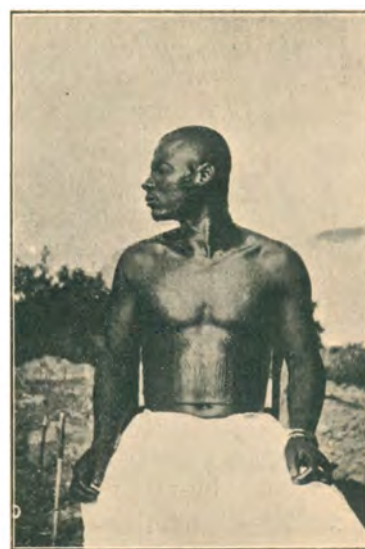
Fotograferede i Mtowa af Kmdl. Hecq.

Basankussu.

Bapoto.

Mongo-Maringa.

Soldatertyper fra »Force publique«.

Fotograferede i Mtowa af Kmdt. Heeq.

Baluba, uden Tatovering.

Abarambo, tatoveret.

Likwangula (Ibembo).

blevet nærmere udforsket. Om nogle af de vigtigste Statsstationer her skulle vi give et Par Oplysninger:

Avakubi, Hovedposten i Øvre-Ituri-Zonen, gammel Araberkoloni, ligger ved selve Ituri under c. $1\frac{1}{2}$ °s nordlig Bredde og c. 28 °s østlig Længde paa et Højdedrag, c. 700 M. over Havfladen, og er som alle Stationerne her omgivet af Skove. De svenske Underofficerer *Ericksson* og *A. Wolf* fungerede som Næstkommanderende paa denne Post. *Kilonga-Longa* eller *Mawambi*, lidt højere oppe ved Ituri, 5 Dagsrejser fra Avakubi, ligeledes anlagt af Arabere, ligger ogsaa midt i Skove. I 96—97 var norsk Ltnt. *Sannaes* Postchef der, men efter Dhanisexpeditionens Undergang blev Stationen, som lige fortalt, afbrændt af Revoltørerne. Da Belgierne besatte den igen, fik den meget dygtige og energiske *Ericksson* Posten. Han havde fra

Kilonga-Longa eller Mawambi i 1889.
(Efter Stanley.)

Begyndelsen en saare vanskelig Stilling, omgiven af Fjender paa alle Sider. Men med stor Energi og Fasthed bragte han Ro og Orden til Veje. Ogsaa dansk Premierlt. *Bryde* laa her en Tid lang i 99. Han fortæller, at han oftere besøgte Dværgstammerne i Omegnen, der boede inde i Skoven i deres smaa, usle, runde Hytter, hvor de levede af Vildt, Snegle og Insekter; efterhaanden fik de smaa sorte Skabninger dog Smag for Planteføde og kom tidt ind til Posten for at tilforhandle sig Majs, Kartofler o. l., ved hvilke Lejligheder de opførte nogle sære Runddanser. *Irumu* ligger ved *Dukifloden* to Dagsrejser fra *Mawambi*. I Febr. 1897 var norsk Ltnt. *O. A. Lund* Chef her. Da *Bryde* kommanderede Posten, bestod den som de andre Stationer af en Samling Lerhuse til de Hvide og Hytter til de Indfødte; men da han paa sin Hjemrejse i 1901 atter kom dertil, havde hans fortræffelige Efterfølger, svensk Sergent *Norin*, omdannet den til en hel lille Fæstning med Mure med Skydeskaar, Grave o. s. v., og *Norin* havde tillige forstaaet at etablere et særdeles venskabeligt Forhold mellem de Hvide og Negrene. *Kilo* ligger 7 Dagsmarcher nordøst for *Irumu*. De Indfødte deromkring ere meget vanskelige at have med at gøre, og i Begyndelsen var det Belgierne umuligt at faa Levnetsmidler; nu er Posten omgiven af store Plantager og velforsynet i alle Retninger. *Mahagi*, hvor *Bryde*, var

Norsk Soudt., nuv. Kmdt.,
T. H. Sannaes.

Norsk Kmdt. O. J. P. Myhre.

Chef i Slutningen af sin Terme, ligger atter 11 Dagsmarcher nordøst for *Kilo*. Paa Vejen passeres *Charifloden*; ellers gaar Rejsen gennem afvejlende Skov og Slette og over tre mægtige Bjergkæder. Det ældste *Mahagi* var en Landsby ved *Albertsøen*. Uden Kompas eller andre Hjælpemidler var *Bryde*, da han skulde derop for at genfinde Stedet, som han siger, saa heldig at dumpe næsten lige ned ved Maalet for sin Vandring. Paa Grund af Sumpene og Moskitoerne anlagde han imidlertid den nye Post en Dagsmarche længere mod Nordvest paa et isoleret Bjerg, der var let at forsvare. Hans Efterfølger, belgisk Ltnt. *Flamme*, flyttede dog snart atter Posten længere Øst paa, nærmere ved *Søen* (se foran Side 579). Om *Mahagi*s sandsynligvis betydningsfulde Fremtid have vi talt.

Ved *Nepokofloden* ligger Stationen *Nepoko*, anlagt i Begyndelsen af 98 af dav. norsk Ltnt. *O. J. P. Myhre*, i *Iturizonens* sydøstlige Hjørne endelig, nord for *Albert-Edward-Søen*, mellem *Semlikifloden* og *Ruwenzoribjergene*, Stationen *Karimi*, anlagt i 1896 af belgisk Ltnt. *Van der Wielen*. Endelig nævne vi de to mindre Poster, *Bomili* ved *Ituri*, tæt ved *Nepokoflodens* Udløb og *Fort Beni* ved *Semlikifloden*.

De skandinaviske Officerer og Underofficerer, der gjorde Tjeneste i Øvre-Ituri-

Svensk Souslt. K. E. Ericksson.

1896. Havde først studeret Medicin. Efter et Ophold i Boma sendtes han til Falls og derfra som Postchef til *Kilonga-Longa*. ^{25/8} 96 blev han Ltnt. Efter Dhanisexpeditionens Nederlag en Tid lang Postchef i *Karimi* og i *Fort Beni*. Deltog herfra med Kmdt. *Henry* i Kampen ved *Bula* ^{15/8} 97, hvor han saaredes haardt af en Kugle der gik gennem venstre Arm, Patrontasken, Laarmusklerne og blev siddende paa Bagsiden af venstre Laar lige under Huden; midlertidigt forbunden af Soldaterne bragtes han i Løbet af 8 Dage til engelske Missionærer, der plejede ham i 2 Maaneder, hvorpaa han atter overtog sin Kommando. Dekoreredes for Bulaaffæren med Løveordenens Ridderkors. Led gentagne Gange af Feber og Dysenteri. Hjem ^{12/2} 99 som Kaptajn. Ud 2. Gang som Kmdt. II ^{10/12} 99, senere Kmdt. I. I 1901 Adjoint hos Inspektør *Malfeyt* under Expeditioner i Katanga, navnlig mod portugisiske Slavejægere. Fik i Foraaet 1902 Ledelsen af Telegrafanlægget Kassongo-Tanganika (30 norske Mil), hvilket Amerikaneren *Mohun* havde arbejdet paa i 3 Aar, og som indtil da alt havde kostet Congo-

Svensk Souslt. K. A. Norin.

Egnene vare, foruden dem, der kun kom dertil som **Skandinaver ved Øvre-Ituri.** Deltagere i Dhanisexpeditionen, som Ltrne. O. A. Lund, von Friesendorff og Fl., altsaa i kronologisk Orden Nordmændene, de nuv. Kmdtr. *Sannaes* og *Myhre*, de fire flinke svenske Underofficerer *K. E. Ericksson*, *Wolf*, *Norin* og *Stjernborg*, der alle opnaaede Officersgrad, og dansk Premierlt. *Bryde*. Om disse og deres Tjeneste i Congo kan fortælles:

Dav. værnepligtig Sekondløjtnant i Christianssandske Brigade *Thomas Halvordus Sannaes* fra Solum ved Skien, gik ud som Souslieutenant ^{9/2}

hjem, at han havde fundet et i de Egne meget almindeligt Træ, som, efter at være tilhugget til Telegrafstang atter skyder Rødder og Grene, hvad der er af største Betydning, eftersom alt dødt Træ der hurtigt raadner eller fortæres af Myrer; det er altsaa »levende Telegrafstænger«. *Sannaes* er meget musikalsk, og det var ham en stor Sorg, at han efter sit Saar, der bevirkede en Slappelse af venstre Haands 4. og 5. Finger, maatte opgave at spille Violin. Iøvrigt vil han blive omtalt flere Gange nedenfor.

Værnepl. Sekondlt. i Akershuske Brigade *Oluf Johan Petter Myhre*, fra Ringeby Præstegæld i Gudbrandsdalen, gik ud som Souslt. ^{9/3} 97 ombord paa »Eduard Bohlen«. Sendtes

Svensk Souslt. A. Wolf.

Svensk Souslt. C. J. Stjernborg.
† i Avakubi ^{10/8} 1902.

til Romée. Af de 10 Europæere, der den Gang gjorde Tjeneste her, deriblandt Haxthausen og Marcussen, ere Myhre og en Schweizer de eneste Overlevende. Efter 3 $\frac{1}{2}$ Maanedes Ophold i Romée beordredes han med 150 Soldater til *Avakubi* og derfra til Udforskning af *Nepokostoden* og Anlæggelse af Posten *Nepoko*. Var 8 Maaneder her, men maatte saa gaa ned til Stanleyville, syg af Anæmi; denne Rejse, nedad *Nepoko* og *Aruwimi* til *Basoko* og derfra til *Falls*, varede hele 2 Maaneder og tilbagelagdes dels i Pirogue dels i Bæremaatte. Derefter Postchef i *Sendwé*. Deltog saa i Tilbageerbringen af *Kabambarré* og Kampen ved *Bwana Debwa*, hvorefter han dekoreredes med Løveordenens Guldmedaille. 2 Maaneder senere sammen med *Lindegård* med 150 Soldater til *Mtowa*. 1 Maaned senere Chef i *Sungula*, hvor han fik 800 Soldater under sig og $\frac{9}{10}$ 99 i en haardnakket Kamp afviste et Angreb af Revoltørerne. $\frac{14}{12}$ 99 hjem som Kaptajn. 2. Gang ud $\frac{14}{3}$ 01 som Kmdt. II, senere Kmdt. I. Var i denne Terme Chef i *Kassongo* og *Kabambarré* og anlagde den nye Post *Ingrî*. Var ogsaa paa en 3 Maaneders Expedition gennem *Wazimbaernes* ubekendte Land, under hvilken man endog troede ham dræbt og fortæret af de Vilde. 2. Gang hjem $\frac{14}{4}$ 04. Ogsaa Myhre træffe vi nævnt oftere nedenfor.

K. E. Ericksson gik ud som Sergent $\frac{9}{4}$ 97, var først i *Romé*, derefter paa forskellige Punkter i *Ituriegnene*. Det var ham, der fandt det første Exemplar af *Okapien*. Hjem $\frac{10}{3}$ 01 sammen med *Haubroc*, Bryde m. Fl. Ud 2. Gang $\frac{10}{10}$ 01 som Soust. sammen med *K. Jespersen* o. Fl. Nu i *Uellé* som

Postchef i *Gufuru* helt oppe ved *Bomusloden*, sorterende under den nye Zone *Bili-Uerré*, der f. T. har dansk Kmdt. Chr. Holm som Øverstbefalende.

Anders Wolf, ud som Sergent $\frac{9}{11}$ 97. Sendtes til *Ituriegnene*, men kom derfra senere til *Manyema* og *Tanganika*, hvor han bl. a. var ansat under *J. F. Andersen*, der roste ham meget. Forfremmedes hurtigt, allerede $\frac{21}{3}$ 00, til Officer og vendte hjem i Sommeren 1901. Nov. 01 ud til *Fransk Congo* i et Handelselskabs Tjeneste.

K. A. Norin. Ud sammen med *Fornævnte* og i samme Grad. Kom, som vi saa, ligeledes til *Ituri* og vendte hjem som Adjudant $\frac{19}{6}$ 01. Ud igen $\frac{20}{3}$ 01. Nu Souslieutenant.

Carl Johan Stjernborg, fra *Frinnaryds Församling* ved *Jönköping*, Volontær ved 1. *Lif-Grenadier-Regementet*, gik ud som Sergent $\frac{9}{1}$ 98. Vi have tilstrækkelig ofte nævnt Deltagerne i det

Serval eller afrikansk Tigerkat.
(Af *Vor Klodes Dyr*.)

Voriesvin.
(Af *Vor Klodes Dyr*.)

uheldige Hold, han rejste ud med, og deres Genvordigheder. Om Tvermoes skriver han i et Brev: »Han var lika så gammel som jag, en präktig karl foröfrigt. Han och jag voro mycket gode vänner; han undervisade mig i Fransken, och dett kändas ganska tungt, då vi ¹⁰/₈ begrafvede honom ved Dobo.« Som

Dansk Lieutenant H. T. Bryde.

eneste Mand af de 4 blandt Kammeraterne, der skulde til Falls, naede han denne Station ²⁷/₁₁ 98, hvor han traf Ltnt. Hjertén, i Begreb med at gaa hjem, samt Wolff, Ericksson og Norin. ²⁰/₄ 98 gaar han og de to Sidstnævnte med 3 Pelotoner Soldater til *Avakubi*, hvor han bliver »Second«, men kort efter afløses af Wolff, der skulde bringe nogle Kanoner til Nilen, men var bleven syg. Stjernborg gaar videre til Nilen med Kanonerne, men ansættes undervejs i *Nepoko* og kommer derfra til Anlæggelse af Posten *Bomili*, hvor senere Ltnt. Bryde kommer til. Disse To følges saa i Nov. 98 til *Nepoko*, hvor Stjernborg bliver. Sendes i April 99 til *Adiamu*, hvor han atter anlægger en Post. Er imidlertid forfremmet til Adjudant. Kommer saa igen til *Avakubi* og vender hjem ¹⁹/₈ 01 som Souslieutenant. 2. Gang ud ²⁸/₁ 1902 og atter til Ituri. Dør ¹⁹/₈ s. A. i *Avakubi* af Hematuri. Havde ganske vist i første Terme haft flere Feberanfald og en Gang Hematuri, men ellers i det hele nydt et fortræffeligt Helbred.

Premierløjtnant *Hjalmar Thorkil Bryde* ved 17. Bataillon, Søn af islandsk Købmand Bryde, tog sin Afsked hjemme 1893 og gik ⁶/₈ 98 som Lieutenant til Congo sammen med Fahlander, Halling, Aage Holm, Tandrup og Gamst-Pedersen samt Kapt Sundt. Var fra Nov. 98 til Jan. 99 paa Stationen *Nepoko*, derefter 3 Maaneder i *Mawambi*, derefter i April s. A. Postchef i *Irumu*. Sendtes, som foran skildret, herfra i Aug. 99 til Albert Søn for at genoprette den gamle ægyptiske Post *Mahagi*

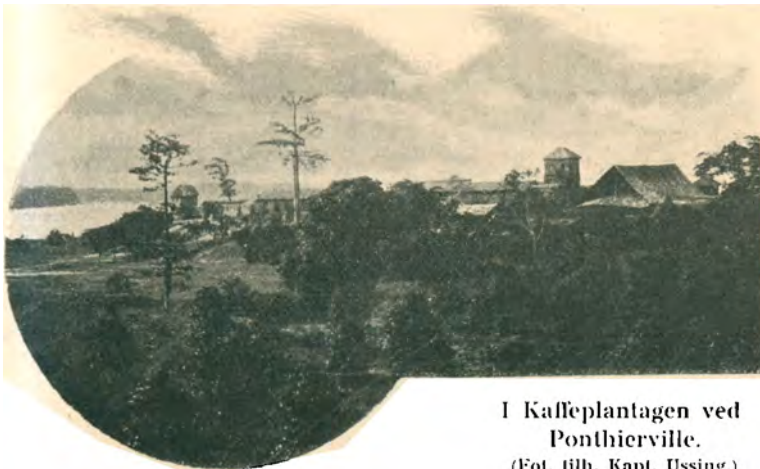
og havde en meget besværlig Marche derhen, banende sig Vej med Øxen i Haanden gennem tætte Skove og i stadig Kamp med de Indfødte; havde med sig 70 Soldater, men med Kvinder, Børn og Bærere talte Kolonnen 300 Hoveder. Var saa eneste Hvid i *Mahagi* i et helt Aar. Havde gentagne Gange den Sorg, at store Græshoppesværme, der kunde staa i Luften over Posten i flere Dage, slog ned og ødelagde Rub og Stub af Plantningerne. Ogsaa Leoparderne vare temmelig generende og trængte ofte om Natten ind i Huse og Hytter. Havde gentagne Gange Grænsestridigheder med Englænderne, men endte med at staa paa en udmærket Fod med disse. Afløstes i Okt. 1900 af belgisk Ltnt. Flamme og kom saa atter til *Avakubi*. Hjem ¹⁹/₈ 01. Bryde har udtrykkeligt bedt os bemærke, at han indenfor sin Iagttagelsessfære aldrig har set noget Exempel paa Mishandling af de Indfødte fra Belgiernes Side.

Karimi i 1896.

Tegnet af J. Ølsgaard efter »La Belgique Coloniale« 1897.

Op ad Luálaba til Nyángwe.

I Kalleplantagen ved
Ponthierville.
(Fot. tilh. Kapt. Ussing.)

MED sin fortræffelige Pen har *Stanley* naturligvis, som det var hans Sædvane, givet en, nok noget fantastisk, men saare underholdende Skildring af sin Rejse fra *Nyángwe* ned ad *Luálaba* forbi de Vandfald, der senere kom til at bære hans Navn; man forbauses her som altid over hans Evne og Energi til under de vanskeligste Forhold at faa gjort tilstrækkelige Notitser og Udkast til Skitser som

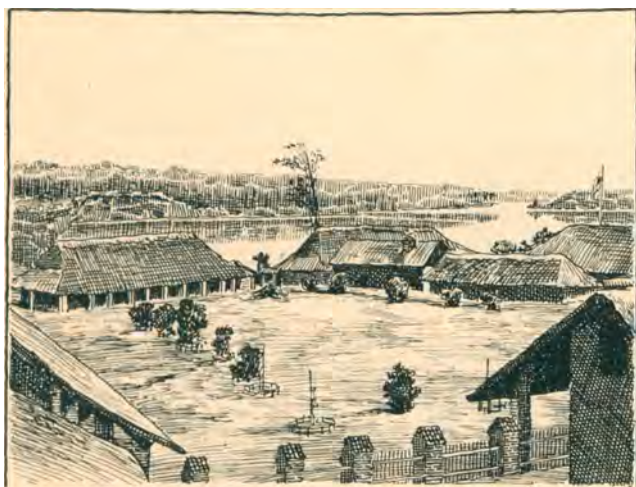
Basis for senere Beretninger. Han er selvfølgelig den første Forfatter, til hvem vi henvise dem af vore Læsere, der ønske at erfare mere ogsaa om disse Egne end, hvad de kunne finde hos os. Den næste hvide Mand, der i Baad vilde tilbagelægge den samme Strækning, *Amelot*, satte jo Livet til under Forsøget. Saa bliver Ltnt. *Gleerup* den tredje Europæer, der berejser denne Strækning af den uhyre Flod; man læse i »Tre Åar i Congo«, III. Dels 18. Kapitel med Overskriften »Tjuguåtta dagar i kanot«, i hvilket han fortæller om dette det første Afsnit af hans Rejse til *Zanzibar* under *Tippu-Tips* Beskyttelse. ²⁸/₁₂ 1885 var det, at han sagde Farvel til sin gode Kammerat, *Wester*, og ²⁵/₁ 1886 naaede han *Nyángwe*. Som Supplement til, hvad vi tidligere have fortalt om *Stanley*faldene benytte vi nogle Linier af *Gleerups* Skildringer:

»Det kræfdes en tid af tio dagar för att passera alla *Stanley*-fallen, hvilka, såsom bekant, äro sju till antalet. Det här ofvan så ofta omtalade sjunde fallet, hvilket är beläget strax ofvanför *Stanley-Falls* station, gör, jemte strömhvirflarne nedanför detsamma, floden osegelbar på en sträcka af omkring 4 km. Der ofvanför är det ungefär 40 km. farbart vatten, hvarefter man kommer till det sjette fallet, af infödingar och araber kalladt *Wanarukur*s fall (se Kaartet: *Wanie Rukula*). Mellan sjette och femte fallet är floden åter farbar på en sträcka af omkring 35 km. Femte, fjerde, tredje och andra fallet ligga så nära hvarandra, att de af araber och infödingar betraktas som ett enda och med ett gemensamt namn

kallas *Wamangas* vattenfall (se Kaartet: Bamanga). Mellan detta och första Stanleyfallet, det s. k. *Bahundufallet* (se Kaartet: Wabundu-Ponthierville), ligger en segelbar sträcka af vid pass 20 km.s längd. Af dessa vattenfall förtjenar i sjelfva verket endast det sjunde denna benämning; såsom förut är beskrifvet, störtar sig flodens ofantliga vattenmassa här utför en höjd af 12 fot. De öfriga fallen bildas dels af farliga strömhvirflar, som med höga, skummande vågor bryta sig öfver klipporna, dels af smärre fall, som ej sträcka sig öfver flodens hela bredd. Uppför dessa kunna också skickliga infödingar, som noga känna klippor och strömdrag, arbeta olastade kanoter. Hela kataraktregionen utmärker sig för en storartad och omvexlande vegetation. En mångfald af olikartade blommor, af ofta utomordentlig färgprakt och egendomliga former, bryter enformigheten hos de tätta löfväggjar, som bildas af den oftast ned i vattnet växande urskogen.»

Man se förøvrigt for Stanleyfaldenes Vedkommende vore Billeder Side 56 og 593, med Hensyn til Landskabet om Luálaba vore mange andre Gengivelser af Fotografier eller Skitser herfra.

Ved det øverste Stanleyfald ligger $\frac{1}{2}^0$ syd for Ækvator paa Luálabas venstre Bred ligeoverfor den lille *Vilu(Lilu)*- eller *Léopoldflod* det vigtige *Ponthierville* eller *Wabundu*, anlagt i 1894, opkaldt efter den i Araberkrigen faldne Kaptajn *Ponthier*. Stationen er bekendt for sine hyppige, voldsomme Regnskyl hver 3.—4.

Ponthierville.

Tegnet af J. Ølsgaard efter «La Belgique Coloniale» 1900.

Dag hele Aaret rundt, for konstante, temmelig betydelige Temperatursvingninger fra Dag til Nat og for sin stærke Dug hele Aaret rundt. I 1897 bestod den blot af 5 Murstenshuse med Tage af Palmeblade, af hvilke endda kun 3 paa Terrasser vare løftede op fra den fugtige Jord. Nu er det en smuk, velforsynet Station og Hovedpunktet i den store Zone Ponthierville, der indeslutter hele *Lowaflo-*dens Opland og strækker sig mod Vest tværs over *Lomamilodens* øvre Løb til *Lukenyes* Kilder og *Sánkuru*.

Blandt Skandinaverne have bl. A. de danske Løjtnanter *Baron Haxthausen*, *Marcussen*, *Aage Holm*, *Tandrup* og *Vitalis Nielsen* kortere eller længere Tid gjort Tjeneste paa Stationen Ponthier-

ville. Om svensk Maskinist *Gerdin*, der døde her, have vi følgende lidet at fortælle:

N. A. Gerdin, ud for Staten $\frac{1}{2}$ 1900, først hos Kapt. *K. O. Svensson* paa Sejlads mellem Bumba og Falls, derpaa paa »Baron Dhanis« hos Kapt. *Holmquist*. Død i Ponthierville $\frac{1}{3}$ 1901 af Hematuri, 34 Aar gammel.

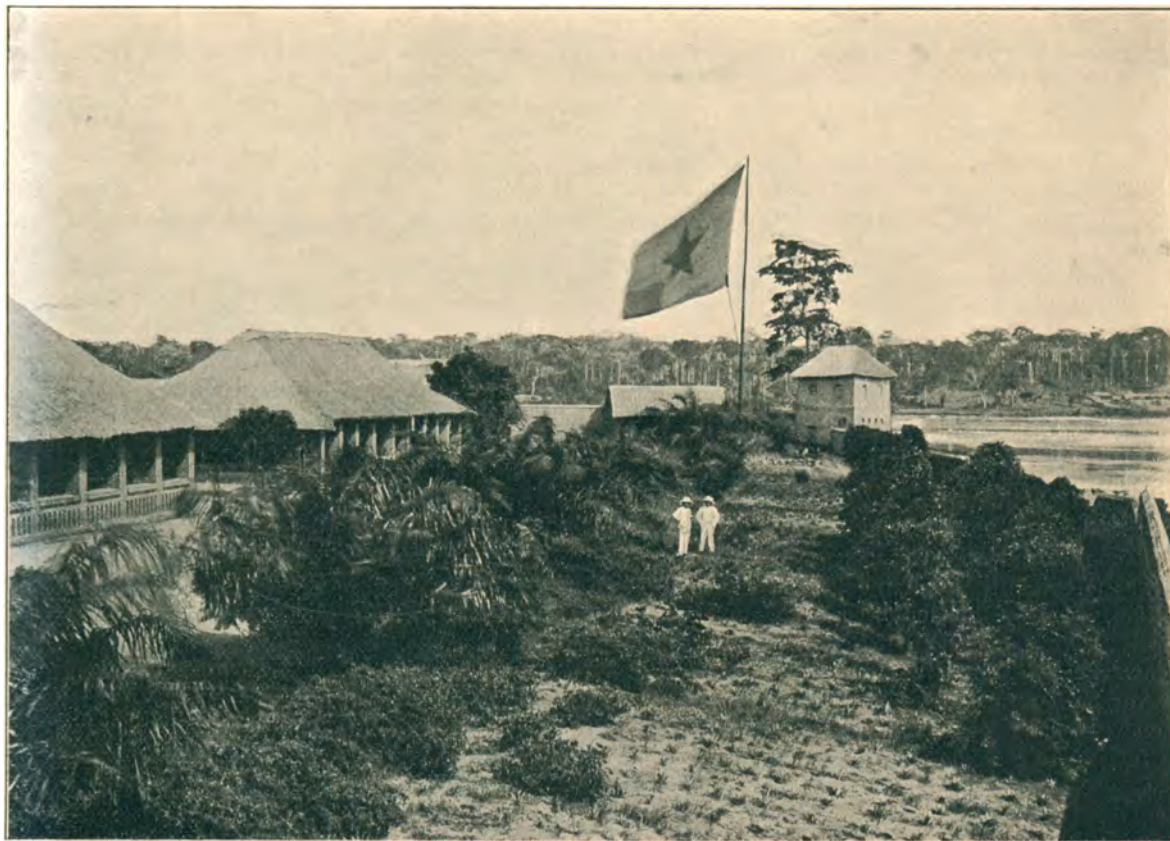
Lidt syd for Ponthierville ligger paa Luálabas højre Bred, i Nærheden af Høvdingen *Kibonges* tidligere Besiddelser, Posten *Kirundu*. Vi have intet fundet at fortælle om den. Men vi ville i Mangel deraf paa dette Sted indflette et Brev fra Ltnt. *Marcussen*, i hvilket han beretter om, hvorledes han paa en Tur i Pirogue ned ad Floden efter et Anfald af tropisk Diarrhee (eller Dyssenteri?) ankom mere død end levende til *Kirundu*, en Skildring, som vi i al dens Realisme ikke mene at burde forholde vore Læsere.

Ltnt. *Marcussen* var med 36 Mand pr. Damper i Oktober 97 gaet Nord paa fra *Sendwé*, men havde 3 Timer syd for Lowafloeden maattet forlade Damperen, der ikke kunde naa videre paa Grund af Lavvande, og ty til Baadene, hvorefter han overnattede i Araberbyen *Said Ben-Abedi*, paa Lowamundingens venstre Bred. Altsaa:

»*Kirundu*, ^{15/10} 1897: Ja, jeg er naaet til *Kirundu*. Men det knob. Den Tur vil jeg aldrig glemme. Paa den har jeg oplevet de grufuldeste Timer i mit Liv; paa den har jeg mærket Døden nærme sig Skridt for Skridt, slide i mig og kun nødtvungent give slip. Ikke altid er det Mor-skab, og ikke altid tjener man henede sine Penge i Skyggen af et Træ eller vel gemt paa sin Veranda.«

»Paa Grund af Fjendtligheder mellem Soldaterne og de Indfødte i Byen paa Lowas Nordside,

En ubehagelig Baadfart paa Luálaba.

I Kaffeplantagen ved Ponthierville.

(Fot. tilh. Kapt. Ussing.)

hvor der skulde skaffes Pagayører, var der om Morgenen ved Afrejsen fra Lowa ikke en eneste Mand at opdrive. Med 16 af Arabernes egne Folk til vore 6 store Kanoer afgik vi da ved 7^{1/2} Tiden, jeg for min Part med 6 Pagayører, fast bestemt paa at ville naa *Kirundu* (50 Km.) samme Dag.«

»Aftenen i Forvejen havde jeg i bar Skjorte og i bare Fødder forbundet og behandlet en Soldat, der i Slagsmaalet med de Indfødte havde faaet et Lansestik gennem højre Bryst, saa dybt, at Spidsen var gaaet ud gennem Ryggen. Allerede det kunde være nok til at give Feber. Og næste Dag sprang jeg i Arrigskab i Vand til Knæene for at give nogle Soldater Prygl og gik 8–10 Minutter med disse vaade Ben, før jeg fik skiftet. Undervejs nød jeg Morgen og Middag intet andet end Kaffe, Daasekød og stegte Bananer, sad hele Dagen igennem i en aaben Pirogue, snart kold, snart varm, og Følgerne, de rædsomme Følger indfandt sig.«

»Kl. 4 befandt jeg mig ilde til Pas, syntes dog at føle en vis Lindring ved at kaste op. Men Lindringen blev snart til en forfærdelig Plage; for det var ikke nok med at kaste op 1 Gang, men det gik for sig med stedse kortere Mellemlum. Saa længe der var noget at kaste op af, gik det endda an; men da Måven var tømt, kom disse krampagtige Opkastningsfornemmelser med en Voldsomhed og en Langvarighed, saa jeg var lige ved at blive borte i dem.«

»Klokken blev 5, 6, 6½, 7. Jeg stønede ikke længer, jeg udstødte lange, fortvivlede Hyl. Jeg kunde ikke mere udholde at sidde paa Stolen midt i Piroguen, men lagde et Tæppe ned i Bunden af den og kastede mig paa det med et andet over mig. Jeg frøs, som var der Is over hele min Krop, og samtidigt brændte der som Ild i alle mine Aarer. Hvor jeg led, og hvor jeg klynkede: »Ere vi snart i Kirundu?« Men det blev mørkere og mørkere, og jeg blev svagere og svagere. Hvad skulde det dog blive til?«

»Saa meldte der sig pludseligt den voldsomste Diarrhée. jeg nogensinde har haft. Situationen var baade sørgelig og grinagtig.«

»Endelig ved 8 Tiden standsede vi ved en Ø. To Soldater toge mig om Livet og gik op med mig i den lille Negerby. Selv saa jeg intet, sansede intet, men Blodet susede i mig, og Opkastning fulgte stadigt paa Opkastning.«

»Jeg lod dem lægge mig paa en Bastmaatte paa den bare Jord, tæt ved et stort Baal, og halvdød ventede jeg paa, at en Hytte blev ryddet til mig og min Seng stillet op. Saa slæbte de mig ind og klædte mig af, og der laa jeg nu igen, snart udtømmende mig paa den ene, snart paa den anden Maade. Jeg havde nemlig ladet koge The for at have noget at kaste op af.«

»Jeg frøs stadigt, og dog haglede Sveden ned af mig; jeg begreb, at det maatte være en stærk Feber, der havde grebet mig. Og saa mærkede jeg ligesom en Slags Stivnen, der begyndte fra nedenunder og lagde sig over Ben og Laar og syntes at ville brede sig op efter. Jeg tænkte, at det var Døden, som nærmede sig. — — — —«

»Men pludseligt kom jeg i Tanker om, at jeg havde en Flaske med Opiumspiller i min Medicinkasse. Jeg undersøgte mine Exkrementer, de vare tynde som Vand og røde som Blod. Det maatte være Dyssenteri. Jeg tog 2 Piller, men fik 5 Minutter efter en Opkastning; atter 2 Piller, atter en Opkastning, men ligesom lidt mere Ro.«

Saa kommer *Zachi* ind, en af mine flinke Soldater, og fortæller, at en anden Soldat er i Færd med at dø. Han var bleven syg i Aftes og skulde hele Tiden kaste op ligesom »Mugungu«. »Men Herregud, *Zachi*, hvad skal jeg gøre ved ham? Jeg dør jo selv snart!« svarer jeg. »Giv mig Flasken med »Dowa« (Medicin)!« Og han løber ud med en Flaske med — Ammoniak, det mente han nu var den rette Medicin. Men 5 Minutter efter kom han tilbage og meldte, at hans Kammerat var død.«

»Opgivende Haabet helt for mit eget Vedkommende tog jeg for 3. Gang 2 Piller. Udenfor hylede og jamrede Soldaterne og Kvinderne over den døde Mand, skreg og skændtes med de Indfødte paa Stedet. Der var en Tummel uden Lige. Midt under alt dette faldt jeg i Søvn og vaagnede først Kl. 5 om Morgenen ved en ny Opkastning, men denne Gang uden Feber, eller i alt Fald ikke med den Hestefeber fra den foregaaende Dag.«

»*Zachi* havde i Løbet af Natten faaet lavet et Tag til Baaden. Under dette anbragtes jeg i min Seng, og Kl. 8 Fm. naaede vi Kirundu, hvor fornuftig Pleje og venlig Omhu i Løbet af 8 Dage atter bragte mig paa Benene.«

»Dyssenteri kan det dog ikke have været, men en ganske alvorlig Forkølelse som Følge af min Uforsigtighed. Et Dyssenterianfald vilde have været meget langvarigere.«

Gaar man videre op ad Luálaba fra Lowamundingen, naar man efter at have passeret Bifloderne *Kasuku* og *Urindi* (*Ulindi*, *Lindi*) under c. 2½ °s sydlig Bredde **Riba-Riba** eller **Lokandu**. den gamle Araberkoloni, *Riba-Riba* eller *Lokandu*, Skuepladsen for de frygtelige Mord paa de ulykkelige Deltagere i Hodisterexpeditionen, om hvilke en Korrespondance til et belgisk Blad i sin Tid indeholdt følgende Enkeltheder, for hvis Nøjagtighed vi naturligvis ikke kunne indestaa, men som vi dog finde det rimeligt at gengive ved vor sidste Omtale af hin sørgelige Begivenhed:

I Marts 1892 mødte *Hodister* i Falls *Michiels*, der vendte tilbage fra Riba-Riba; *Michiels* havde meddelt Araberne, at han snart vilde komme igen med Tropper og havde anmeldt *Hodisters* Ankomst som Agent for Congostaten. *Hodister* sendte 4 Agenter forud: *Noblesse, Jouret, Page* og *Doré*. Med dem og 4 Soldater samt en sort Hornblæser tog *Michiels* Syd paa for at fordre Anerkendelse af Statens Herredømme i disse Egne. Ved Riba-Riba gik han i Land med *Noblesse*, medens de andre Tre sejlede videre til Kassongo. Men i Riba-Riba var Modtagelsen saa fjendtlig som vel muligt. Man nægtede at anerkende Congostatens Myndighed og at hejse Statens Flag. *Michiels* vilde ikke nøjes hermed. Da blev Europæerne angrebne. De flygtede og skjulte sig i Krattet. *Noblesse* blev overrasket i Færd med at tage en Bananklase. Han blev halshugget og *Michiels* ført til Riba-Riba. Man skar Næse, Tunge, Øren, Kønodelene af *Michiels*. Hans Ledsageres Legemer lod man de Indfødte fortære i hans Paasyn:

Broarbejder paa Bredden af Congofloden nær Stanleyville.

(Fot. lith. Kapt. Ussing.)

derpaa blev hans og *Noblesses* Hoveder satte paa Stænger foran *Nsereras* Bolig. Da saa ogsaa *Hodister* kom til Riba-Riba, blev ligeledes han og hans 3 hvide Ledsagere, Dr. *Magery* og Kommisserne *Desmedt* og *Goedseels*, lemlæstede og dræbte. Man huggede *Hodisters* Arme af og lod de Sorte æde dem for hans Øjne.

Jouret, Page og *Doré* naaede til Nyángwe. Men da de herfra vilde sejle videre til Kassongo, bleve de overfaldne af en af Banditterne i *Moharras* Sold og fik Ordre til hurtigst muligt at vende om, og kun under tusinde Farer, med Tabel af deres Bagage og største Delen af deres Ledsagere, kom de tilbage til Falls.

Ogsaa Lokandu er nu en nydelig Station, prydet med smukke Murstensbygninger deriblandt et elegant Taarn. Dens Indrettelse for Staten paabegyndtes i 1894. Den lille Tegning paa næste Side fra Ltnt. *Marcussens* Skitsebog er maaske lidt spøgende udsmykket, da *Marcussen* under et længere Ophold der havde til Opgave at anlægge Haver og pynte paa

Stationen; men i det væsentlige er den naturtro. Lokandu skal være et af de sundeste Opholdssteder i denne Kant af Landet.

Under 3°s sydlig Bredde, altsaa tæt ved Lokandu, lidt syd for *Elilaflodens* Udløb, har man den for sin henrivende Beliggenhed lovpriste lille Post *Sendwé*, hvor *Myhre* og dansk Ltnt. *H. R. Petersen*

vare Postchefer, og hvor ogsaa *Marcussen* laa i længere Tid. Sidstnævnte skriver herfra under $\frac{4}{9}$ 97:

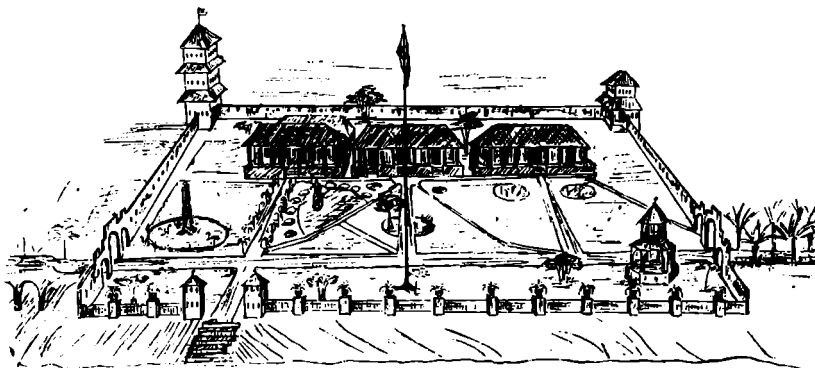
»Vi gik saa til *Sendwé*, en storartet lille By, *Sendwé*. med Masser af Mad hver Dag, Palmevin, Mælk (af Geder), Fisk (indtil paa 70 Pd.), Høns og Ænder. Vi har spist et Vildsvin, storartet Mad, en Abekat og en Flodhest; især den sidste tog Kegler; vi har 35 syge Soldater for Øjeblikkel,

der naturligvis alle have spist for meget Kød. Der er saa skønt her, at jeg kunde ønske at bo her altid; Masser af Smaabyer paa begge Sider af Floden; svær Trafik her forbi, ikke en Dag, uden at 25—30 store Piroguer passere.»

Naar man senerehen har læst om de Strabadser og den Nød, *Marcussen* havde gennemgaaet paa mange af sine Expeditioner, forstaar man hans Henrykkelse over det gode »Køkken« i *Sendwé*. Han er rask og i godt Humør paa dette Tidspunkt og fortæller i sine Breve en lille ejendommelig Neger-Kærlighedshistorie. Ved Bedømmelsen af den maa man tage Forholdene i Betragtning og navnlig betænke, at Negerens Hævn paa egen Haand var bleven langt frygteligere.

»Korporal *Bokombo* ved det Detache-
Mimunas ment, der midlertidigt var statione-
Utroskab. ret i den henrivende beliggende lille Landsby *Sendwé* ved Øvre-Congo var stor og stærk, men saa usigelig indskrænket ud, ejede heller ikke megen Forstand, men derimod 3 smukke Kvinder. Naturligvis var han lovformeligt gift med dem alle tre. Dette gaar for sig paa den Maade, at Soldaten, efter til Kvindens tidligere Ejermand at have erlagt — ikke en Købesum, da Slavehandel er forbudt, men en Slags — Afstaaelsessum, bestaaende af en større eller mindre Kvantitet Lærred, henvender sig til sin Chef, som fører Kvindens Navn op i sin Kontrolbog i Soldatens Rubrik, og dermed er Brylluppet forbi.»

»Altsaa vor Korporal havde 3 Fruer, og den skønneste af dem, *Mimuna*, havde søgt nærmere Bekendtskab med en Soldat. Onde Tunger bragte denne kedelige Historie for *Bokombos* Øren, og en Dag præsenterer han sig med sin Ægtemage og med Forførelsen hos Chefen for Detachmentet.»

Lokandu i 1897.
Af Ltnt. M. Marcussens Skitsebog.

Sendwé i 1897.
Tegnet af L. Goldmann efter Skitse af Ltnt. M. Marcussen.

»Vi sad, Chefen og jeg, paa Verandaen foran de Hvides Bygning.«

»Først kom Bokombo frem. Han forebragte med Besvær sin Anklage og stammede i sin Ophidselse.«

»Mimuna slængede med Nonchalance en hel Snes Bananer, hun havde baaret paa Hovedet, paa Jorden, kastede et haanligt Blik paa sin Ægtemand, stillede sig derefter med Ryggen mod ham op ad en af Verandaens Stolper, koketterende og smilende nok saa skalkagtigt til Skildvagterne udenfor Verandaen, som om hun var i sin fulde Ret og betragtede hele Historien som en uskyldig Spas.«

»Saa traadte hendes Elsker frem, en nydelig Soldat. Man maa have set disse brunsorte, nøgne Skikkelser for at kunne forestille sig, hvor skønne de kunne være; de prægtigste Klæder skamfere en saadan Figur.«

»Unalula sikim bile na monomiske na Bokombo?« spørger Chefen ham paa Kiswahili. (»Er det, som Bokombo anklager Dig for, overensstemmende med Sandheden?«.)

»Den Anklagede svarede intet, men tilkastede Chefen et Øjekast, som sagde alt.«

»Godt! Bokombo, hent Chikoten!«

»Micka — det var Soldatens Navn — placerede sig paa Maven, 4 Soldater toge fat paa ham i Arme og Ben, og Bokombo indtog en slagfærdig Stilling, beredt til at give sin Stedfortræder hans Betaling.«

»Begynd!«

»Og Bokombo begyndte. Aldrig har jeg set en Nyampara bruge en Chikote som han. Hvert Slag var beregnet og traf med Blyvægt den Skyldiges Afslutning, ledsaget af en lille afrikansk Ed. Og saa blev Micka med al sin Svie og Smerte sat i Lænker for i 14 Dage at gruble over Tilværelsens Omskiftelighed.«

»Mimuna stod som hidtil ved sin Stolpe. Hun saa ikke mere saa kry ud, men skelede lidt ængsteligt hen til Bokombo, som hævnede sig, til sin Elsker, som led, og til Chefen.«

»Kammatta manamuke! (Tag Kvinden!)«

»Bokombo!« bad hun.«

»Kom her!« var Svaret, og han slog sig selv som rasende ned ad Benet med Chikoten.«

»Bokombo!« klynkede hun igen.«

»Kom, kom hurtigt!« Han traadte et Par Skridt frem; hans Øjne vendte det hvide ud af Ophidselse og Arrigskab.«

»Bokombo! Makassi! (Sergentens Tilnavn) Mugungo! (Chefen) Aah!«

»Kom dog!« brøler Bokombo og driver hende en smældende Ørefigen. »Ned med Dig!« Han griber hende i Armen. Hun vrider sig for at komme løs, men kastes til Jorden af Soldaterne.«

»Bokombo venter kun paa Signalet for at slaa løs. Men paa Chefens Befaling træder en anden Korporal til og tager Pисken.«

»Saa begynder Afstrafningen. Og havde Soldaten hylet før, saa var det for intet at regne mod de Skrig, der nu hørtes. Og dog slog Korporalen næsten ikke. Det fandt i det mindste Bokombo; thi pludseligt for han frem, rev Chikoten fra sin Kammerat og piskede løs paa sin utro Hustru.«

»Og nu fik Mimuna at føle, at efter den søde Kløe kommer den sure Svie. 50 Slag fik hun, og hele 5 Timer efter hørte man hendes høje Jamren henne fra Bokombos Hytte.«

Dansk Souslt. M. Marcussen.
† i Nyángwe 20/11 1898.

Endelig naa vi under 4¹/₃ °s sydlig Bredde paa Luálabas højre Bred den gamle berømte eller rettere paa Grund af Slavehandelen i sin Tid berygtede Araberkoloni Nyángwe, siden 1893, da den erobredes af *Dhanis*, omdannet til en vigtig Statsstation, indtil da et af talrige Afrikaforskere forgæves efterstræbt Maal, første Gang naaet i 1871 af *Livingstone*, senere kun i 1876 af *Stanley*, i 1882 af *Wissmann* og *Pogge*, i 1886 af *Gleerup* og i 1892 af *Jouret*, *Page* og *Doré* samt af *Lippens* og *De Bruyne*.

Stanley fortæller om Nyángwe, at det ligger paa Randen af en høj, rødagtig Skrænt, der rejser sig c. 40 Fod over Floden, og at det, da han besøgte det, var delt i

Pirogue ved en Klint paa Øvre-Congo.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Börtzell.)

risodlingar, hvilka öfversvämmas af Congo vid högt vattenstånd. Trakten omkring staden är öppen, men i norr ser man brynet af den väldiga urskogen, »mitamba«, som längs flodens stränder sträcker sig herifrån nästan oafbrutet ända till Stanley-Pool. Efter Stanleys tid tyckes Nyángwe hafva gått något framåt. Jag uppskattade befolkningen till 10,000 själar. Stadens båda hufvuddelar äro omgifna af vidsträckt plantager, i hvilka man bland annat finner nästan alla sorters fruktträd från ostkusten — mangoträdet, dadel-

Udsigt over Floden hos Høvdingen
Msungu Lefuluha.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Börtzell.)

to Dele: i den nordlige Del dannedes Midtpunktet af *Muene-Dugumbis* Hus — han var den første Araber, som, fra 1859, nedsatte sig her —, omgivet af 300 Huse, tilhørende hans Venner, deres Familier og Slaver; i den sydlige Del knejste *Abedi-ben-Salims* store, velbyggede Bolig af Ler, omgiven af de Huse og Hytter, som tilhørte hans Tilhængere; mellem de to Araberhøvdinge herskede der stor Skinsyge.

Gleerups Bemærkninger om Araberbyen lyde saaledes:

»Staden är byggd på tvenne kullar, som höja sig på ömse sidor om en dal, betäckt med vidsträckt

Ltnt. A. Börtzell, hans Boy, Mondunga, Ltnt. Lemery's Hund, Bull, samt Høvdingen Msungu Lefuluha. Taget ved Nyángwe i Sidstn.s By.
(Fot. tilh. afd. Ltnt. Börtzell.)

palmen och kokospalmen dock undantagna. De stora hjorderna af präklig hornboskap, som sågos beta i stadens närhet, förvånade og glädde mig mycket. Att få mjölk betydde för mig helsa och krafter.»

Han tilføjer:

»Min ankomst väckte naturligtvis stor sensation bland den lägre befolkningen. Hundratals slafvar följde mig, hvart jag gick, alldeles som gatpojkar hemma i Sverige undrande följa några zigenare eller kringdragande djurförevisare. Det fans många i Nyángwe, som aldrig förr sett en hvit man. En viftning med handen eller en hotande blick var också tillräcklig

att jaga hela populacen på flykten. — — — Den gamla scheiken *Abedi-ben-Salim*, äfven kallad »Tanganika», trållade jag först sedermera i Ujiji — —.

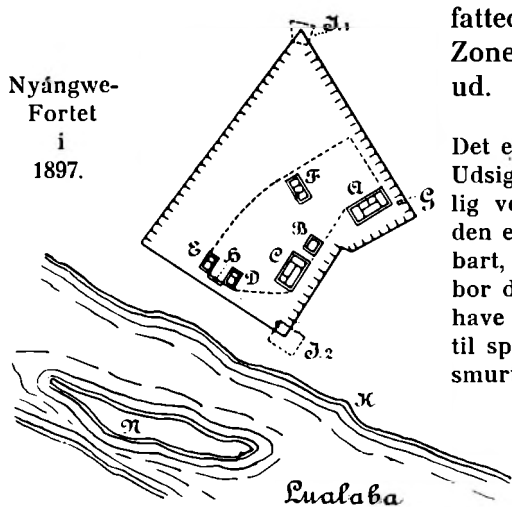
Den 4. Marts 1893 besätter *Dhanis*, kommende Vest fra, efter forudgaaende sejrige Kampe med Araberne, omtrent uden Sværds slag Nyángwe. En af hans Officerer, Ltnt. *de Wouters d'Oplinter*, skildrer da Stedet som en hel By, der ligger langs Luálaba, fordelt paa tre Høje, adskilte ved Bække; den havde, især i de gamle Kvarterer, et fuldstændig orientalsk Udseende, men bestod iøvrigt af Bygninger af højst forskellig Art: ved Siden af store Huse i en underlig blandet, men ganske mærkværdig, næsten europæisk Stil, laa de usleste, modbydeligt snavsede Straahytter. Hele Byen var tæt beplantet med

Nyángwe.
(Bruuns »Afrika«.)

Citrontræer, Guyavatræer og andre Frugtræer, til stor Henrykkelse for Belgierne, der paa Vejen fra Lusambo af Frugter ikke havde set andet end nogle faa Bananer.

I Januar 94 kom svensk Søløjtnant *Börtzell* paa Vejen til Kassongo med Forstærkning til Baron *Dhanis* gennem Nyángwe. De tre Smaabilleder ligeoverfor har han sendt hjem ligesom ogsaa det foran Side 133 (»Marked i Nyángwe«). Han er altsaa den anden Skandināv, der kom hertil. Efter ham have naturligvis alle Congofarere, der gjorde Tjeneste i Manyema og ved Tanganika, passeret denne Vej, men deres Optegnelser om Nyángwe, i alt Fald, forsaavidt som disse ere komne os i Hænde, give kun højst kort-

A: Kommandantens Hus. B: Køkken. C: Messe. D: Ltnt. Rahbeks Hus. E: Ltnt. R. Petersens Hus. F: Vaaben- og Ammunitionsmagasin. G: Skur for Skildvægten. H: Lille Vold med Flagstang. J₁ og J₂: Projekterede Terrasser for Kanoner. K: Landingssted for Kanoer. N: Ø (den, paa hvilken Jouret, Doré og Page maatte opholde sig?).
(Efter Skitse af Ltnt. A. Rahbek.)

ángwe, men som blev her, medens hans Kammerat drog til Tanganika, fortæller:

›Nyángwe, 15/4 98: Ved min Ankomst hertil blev jeg hjerteligt modtaget af den hittidige Chef, der nu gik til Europa, og af den nye Chef, Kmdt. Dupuis. Jeg fik Valget mellem at overtage en lille Post (*Sendwé*) og at blive her og valgte det sidste. Besætningen her er kun 240 Mand; deraf er dog Halvdelen ude i Anledning af Urolighederne paa Østgrænsen. Af Europæere er der, foruden Dupuis og mig, kun en belgisk Sergent, en Magasinforvalter og en Mand, der sørger for Kreaturerne. — — —

›Fortet, vi bo i, er c. 400 Alen langt og omtrent halvt saa bredt og omgivet af en Mur paa 6 Alens Højde. Paa Nordfronten staa 4 hurtigskydende Kanoner, nemlig 3 Nordenfeltske og 1 Kruppsk.◀

Andetsteds hedder det: ›De Mursten, vi benyttede her, have de anselige Dimensioner af 16×8×6 Tommer; brænde dem kunne vi ikke, da Skoven er for langt borte, vi lufttørre dem; men 4 saadanne Sten i Tykkelsen give alligevel en forsvarlig Mur.◀

Om den gamle Chefs Afrejse skriver Rahbek:

›Igaar, da den gamle Kommandant skulde rejse, havde vi Galataffel med Champagne og Musik af et Negerorkester paa en Snes Mand. Da vi havde spist, fulgte vi Komman-

fattede Skildringer af den nuværende Hovedstation i Zonen Manyema, saaledes som den senere kom til at se ud. Kmdt. *Haubroe* skriver f. Ex. blot disse faa Linier:

›Nyángwe, 7/4 1898: Igaar landede jeg her i Nyángwe. Det er en stor Station, der ligger overmaade smukt med en vid Udsigt til alle Sider. Landet her er Slette, og det er overordentlig velgørende igen at kunne se sig lidt om og ikke altid have den evindelige Skov til at spærre Horizonen. Her er meget frugtbart, Landsby ligger ved Landsby, og i den nærmeste Omkreds bor der 10,000 Arabere. Det er et svært godt Madsted her; de have mange Køer; jeg har til Morgen bælet mig i Mælk og dertil spist Brød med dejligt, friskkærnet Smør. Moder kan tro, jeg smurte paa. Og saa en Omelet paa 8 Æg og Kaffe, et ret godt Morgenmaaltid. Kommandanten er en svært gemyllig Mand; han har en nydelig, tam Leopard og to Chimpanzéer; disse ere ligefrem væmmelige at se paa, saa menneskelignende baade i Ansigt og Fagter, men uhyre morsomme — — —

Da Dhanisexpeditionens Undergang jo havde sat Skræk i alle Europæerne i ›Province Orientale◀, var man nu ivrigt i Færd med at befæste alle Stationer og Poster i denne Kant af Landet. Ltnt. *Rahbek*, der fulgtes med *Haubroe* til Ny-

Der arbejdes paa Nyángwes Fæstningsmure.
(Fot. lilh. Maskim. Graszitz-Petersen.)

danten ned til Floden. De Indfødte vare til Stede i store Mængder, og Mange blandt dem løb langt ud i Vandet for at komme til at trykke den Bortdragendes Haand. Da han sejlede, gave Kanonerne 6 Salut-skud, og de Indfødte saluterede langs Floden med deres Forladegeværer. —

I et af sine Breve fra Nyángwe til Hjemmet havde Rahbek lagt et arabisk Brev.

Af Nysgerrighed bade **Et Araber-**
vi Dr. Østrup i Kjøben- **brev.**

havn om at skaffe os det oversat, og paa hans Anmodning var Professor, Dr. C. Velten, Lektor ved Seminariet for orientalske Sprog i Berlin, saa elskværdig at tyde det. Originalen gengive vi hosstaaende. Brevet giver os virkelig et ganske morsomt Indblik i en af de hyppige Smaastridigheder mellem Araberhøvdingene, i hvilke de belgiske Embedsmænd maa optræde som Mæglere eller Dommere. Oversættelsen lyder saaledes med Dr. Veltens Stave-maade:

Habib-bin-Selims Brev til Kommandant Middagh.

»Til den belgiske Kommandant Midaki.«

»Jeg meddeler Dig, at *Mwemji Qasidi* og *Makrushu* have sendt mig et Brev, i hvilket de forhaane mig. Hvorfor det? Du er den store Herre og Sultan af *Kasongo*, spørg *Qasidi*, hvorfor han forhaaner mig. Dersom jeg har sendt ham et Brev, hvori jeg forhaaner ham, saa lad ham vise Dig det; naar han intet Brev kan fremlægge fra mig, saa har han gjort mig Uret. Du er deres Dommer, Domsmyndigheden er hos Dig alene, store Herre. *Makrushu* er ogsaa bleven domfældt af den tyske Guvernør. Naar i Landet *Kasongo* En vil skrive et Brev for at fornærme en Anden, saa maa *Makrushu* skrive det. Kort forinden skrev han et Brev for at fornærme *Maandimu Suwilumu*. Nu sendte han et Brev for at fornærme mig, denne *Makrushu*.

Store Herre af *Kasongo*, det er vel ikke smukt at fornærme Folk uden Grund. Jeg har taget hans Broder *Shapudu* til mig, han selv, *Shapudu*, var enig med mig deri. Jeg har betalt 60 Stykker Tøj. Og omtalte Kone er gaaet til *Ujiji*, hun er nu ikke hos mig. Dernæst har *Makrushu* ogsaa Lænker i sit Hus, store Herre *Midaki*, og holder frie Folk fangne i dem. Der er ogsaa en fri Mand, ved Navn *Mkarabure*, som han holder

يا كافي

الْحِظْرَةُ بَوْنُ مَكْبُو كَمَنْدَا مِدَاكَ دَاوَلَكْ بَلْجِيكَ اِمَا بَعْدُ تَكْعَرُفُ
مَوِي قَصِدْ مَكْرُوشِ وَمِنْ لِي بَرُو يَكْتَنُكَ مَعْنِ يَكْ دِي نِي
وَوِ دِي بَوْنُ مَكْبُو سَطَايَا وَكَسُوغْ مَوِي مَوِي قَصِدْ
مَعْنِ يَكْتَنُكَ كَمَّ اِمْلِي بَرُو مِمَّ يَكْتَنُكَ اَكُونِي بَرُو
يَعُ كَمَّ هَلِكْتِ يَعْ بَسِ اِمْنِيكَ بَرُو بَرُو دِي حِكْرُو
وَحِكْرُو وَوِي مَبُو بَوْنُ مَكْبُو اَيْضَا مَكْرُوشِ اِمْبِعْ حِكْرُو بَوْنُ
مَكْبُو جَعُو نَارِ اَسْرِي وَتْ وَنِ اِلِي كِنْدَا اِنْتِنِ كَسُوغْ كَلَا
مَوْنُ اِلِي كِنْدَا كَانْدَا بَرُو يَكْتَنُكَ وَتْ اَعْنِدِي بِي مَكْرُوشِ
مَنْ يَكُوْشْ اَكَانْدَا بَرُو يَكْتَنُكَ مَانْ نَدِي وَا سُوْلَمُ سَسَا
اَلِكْتِ بَرُو يَكْتَنُكَ مِمَّ يِي مَكْرُوشِ بَوْنُ مَكْبُو وَكَسُوغْ يَكْتَنُكَ
وَ تْ بَرُو اَبْنِ سَدَبَا اَيْضَا مِمَّ نَعْنَدَا نَدَعُ بَدَا لَشَبُوْا مَبُو
اَلْكَبَلِ سَبُوْا نِمَّ مَبُو مَلَّ عَوَّ سَبِنَا تَهْوِي يِي اِمْكُونْدَا وَا
حِي سَكُوغْ سَمَسَا اَيْضَا بَوْنُ مَكْبُو مَكْرُوشِ اَنْصَرُو وَا دِي يَكْتَنُكَ اِنْوَا
فِي وَا عَوْنُ يَكْ مَعُوْنُ مَوَّجِي كَدَا مَكْرُوشِ اَلْمَعُوغْ مَبُوْشِ سَبَبِ دَوْنِ
مَوَّجِي يِي مَكْرُوشِ اَسْمِ كَوَّوْعُوْنُ وَا اِمْبِي وَا حَضْرُوْشِ يَكُوغْ وَ تْ
بَرُوْشِ مَكْبُوْشِ هَلِكْتِ يِي مَبُوْشِ مَعُوْنُ يِي مَعُوْنُ جِي كَدَا مَكْرُوشِ بَرُوْشِ هَلِكْتِ
مَعُوغْ مَبُوْشِ مِمَّ مَوَّجِي وَا السَّلَامُ يَوْمِ ١٥ مِنْ شَعْبَانَ ١٢٥٠ هـ وَ حَقَّقَهُ

سليم

حبيب

Araberbrev.

(Tilh. afd. Ltnt. Rahbek.)

fangen paa Grund af en Doti Tøj. Makrushi selv siger, at han har faaet Tilladelse af Europæerne til at lægge Folk i Lænker. Og Du, store Herre, dersom Du ikke skænker mine Ord nogen Tiltro, saa spørg Mkarabure. Naar han ikke har lagt ham i Lænker, saa er jeg en Løgner.»

»Skrevet den 15. Schaaban 1315.«

»Habib-bin-Selim.«

De Hvides Kirkegaard i Nyángwe ligger noget inde i Landet nord for den gamle By. Her hvile, i Grave med murede Overbygninger med Tag, de tre danske Officerer, Premierlt. *J. C. E. Baron Haxthausen*, Løjtn. *M. Marcussen* og Premierlt. Nyángwe. *Th. M. von Irgens-Bergh*. Om deres Liv og Død kan fortælles:

Johan Christian Elmerhaus Baron Haxthausen, Søn af afdøde Generalmajor H. C. Baron Haxthausen, Rekrut ved 21. Bataillon i 81, Sekondløjtnant ved 1. Bataillon i 82, Premierløjtnant ved 18.

Bataillon $\frac{1}{10}$ 85, i 85 forsat til 15. Bataillon, i 1888—89 en kort Tid udenfor Nummer og saa ansat ved 22. Bataillon, tog sin Afsked i Febr. 94 og gik 3 Aar efter til Congo som Lieutenant. $\frac{9}{10}$ 97 forlod han Anvers med »Léopoldville« sammen med norsk Ltnt. Schjörn og schweizisk Ltnt. Dutoit (se Billedet Side 315); af Skandinaver vare fremdeles ombord Søkapitajnerne Feyling, Winters og Kylén og Maskinist J. O. Bengtsson. Haxthausens Breve fra Las Palmas og Bathurst have vi gengivet foran. $\frac{2}{3}$ naaede Rejseselskabet Boma, og Officererne fik deres Kursus paa 10 Dage paa Shinkafortet. $\frac{15}{16}$ afgik de Sidste fra Boma, bestemte til Deltagelse i den store Dhanisexpedition, forlode $\frac{19}{4}$ Léo, naaede $\frac{12}{5}$ Falls, sendtes $\frac{28}{5}$ til Romée sammen med Marcussen og gjorde Tjeneste her i 2 Maaneder; i livlige Breve til Hjemmet skildrede Haxthausen Livet her. $\frac{17}{7}$ fik han og Marcussen Befaling til med deres nyuddannede Soldater at afgaa til Falls. Her formeredes der af de 160 Likwangula- og Mobenghi-(Mowenghé?)-Soldater et Kompagni under Ltnt. Glorie, ved hvilket saa vore to Landsmænd ansattes. De sidste Efterretninger fra Haxthausen vare et Brev, skrevet i Hast i Falls $\frac{22}{7}$ inden hans Afmarche Syd paa, og et Brevkort, dateret Lokandu $\frac{9}{6}$, i hvilket han meddele, at han skal til Nyángwe. Om Turen hertil og Haxthausens sidste Dage skrev Ltnt. Marcussen, der strax atter fra Nyángwe var sendt tilbage Nord paa og selv havde været meget syg undervejs (se Side 629), $\frac{18}{11}$ 97 fra Ponthierville et Brev til General Haxthausen: Man forlod Lokandu $\frac{9}{6}$. Den første Dagsmarche var kun paa 2 Timer, men den næste paa 9 Timer, fra 6 Morgen til 3 Eftm., og meget an-

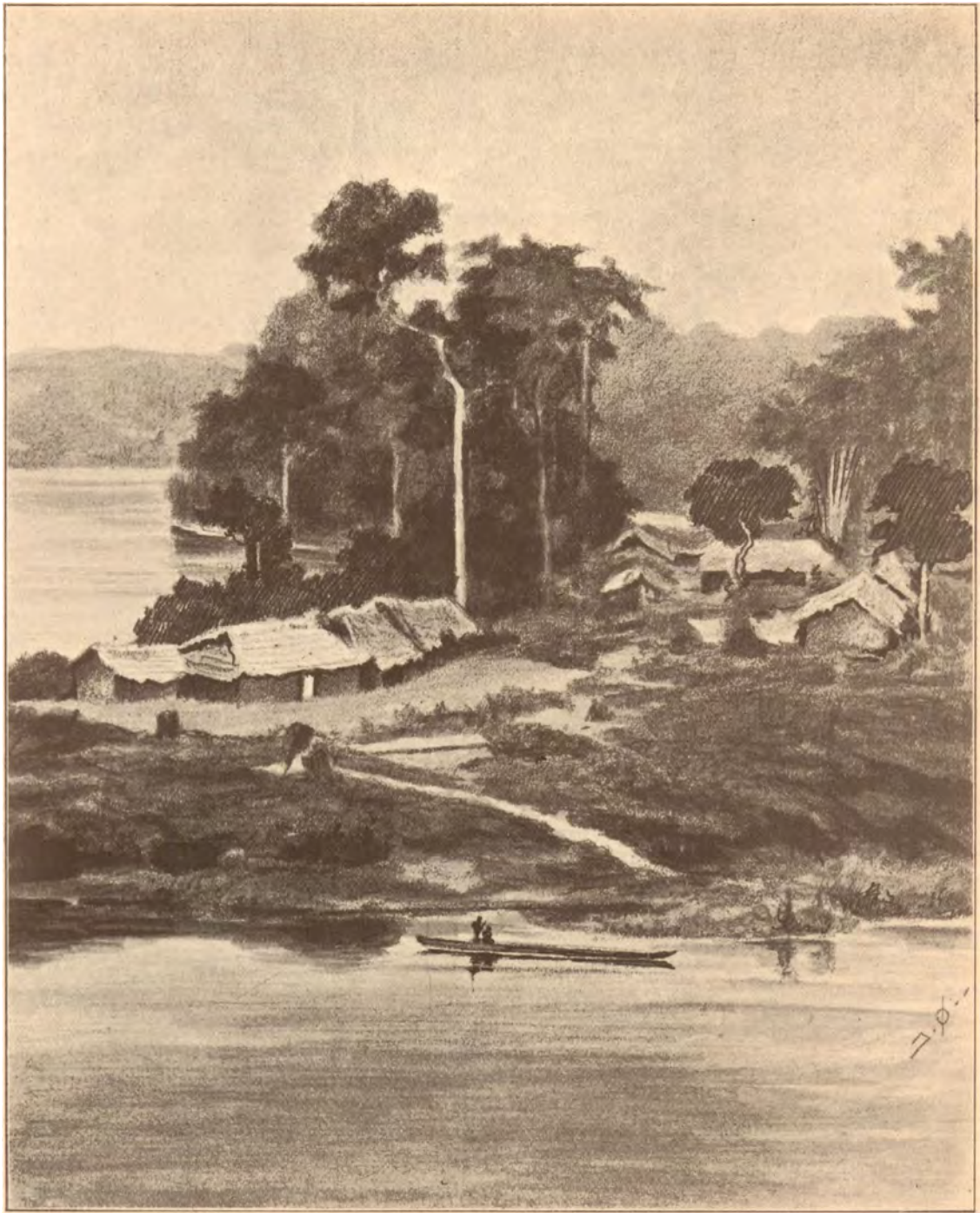

Dansk Ltnt. J. C. E. Baron Haxthausen.

† i Nyángwe $\frac{19}{6}$ 1897.

strengende i brændende Sol over vidtløftige Græssletter; Soldaterne faldt, den ene efter den anden, og ved Endeetapen maatte baade Haxthausen og Marcussen lægge sig til Sengs med temmelig stærk Feber. Næste Dag var Marcussen rask, men Haxthausen var svag; efter 4 Timers Marche slog man Telte op, men fik Regnvejrr hele Eftermiddagen og Natten med, og koldt og ubehageligt var det i Teltet; Haxthausen spiste kun lidt og fik heftige Opkastninger i Løbet af Natten. 4. Dag maatte man gøre Holdt paa Halvvejen, da han ikke havde Kræfter til at tage det hele paa een Gang; den følgende Dag lod man ham blive tilbage 2 Timer fra *Sendwé* for senere at hente ham i Pirogue. Kl. 10 Form. naaede Detachmentet sidstnævnte Post, men Kl. 4 kom Haxthausen, fordi han havde været ked af at vente, men overanstrengt af at gaa. $\frac{15}{6}$ om Morgenen sejlede han da op til Nyángwe, ledsaget af 4 Soldater, hvoriblandt en af hans Udvalgte, *Zongelé*. I Nyángwe laa han saa haabløst syg, til han døde $\frac{16}{6}$, ifølge Erklæring af Lægen, Dr. Meyers, af Hjerneanæmi, Følgen af langvarige gastriske Lidelser. Kmdt. *Dupuis* og Ltnt. *Adlersträhle* tilsaa ham under hans Sygdom.

»Haxthausen var elsket af sine Soldater« — skriver Marcussen i Brevet til Faderen —, »han var streng, men retfærdig. Da jeg fortalte mine Mobenghier, at han var død, troede de mig ikke. »Bondo død? Nej!« »Bondo« betyder nemlig »den Stærke«. Men Soldater, som kendte ham fra Romée, fortalte aller om hans Død; saa sukkede Folkene og gik stille bort, og *Zachi*, hans Yndlingskorporal, græd.«

Landsby ved Congoeloden i Stanley-Falls-Egnene.
Tegnet af J. Ølsgaard efter «La Belgique Coloniale».

Haxthausen havde arvet en Del af sin Faders udmærkede Egenskaber. Om hans Resoluthed som Befalingsmand fortæller Marcussen i et andet af sine Breve (til en Ven):

»Romée, ²⁹/₁₀ 97: Kaptajnen er bortrejst. Haxthausen har Kommandoen. Det var Lørdag igaar, og Lønningen blev uddelt; den bestaar ellers af en »Stokka«, en Jernplade af omtrent denne Form, 6 Tommer lang, 2½ Tomme bred, samt 3 Kilo Ris. Stokkaerne vare nu slupne op, og der blev stadigt uddelt 6 Kopper Ris, hvilket er den samme Løn, men naturligvis ikke udgør saa god en Handelsvare som en Stokka, for hvilken man her kan købe 100–125 Bananer. 300 Arbejdere paa den anden Side af Floden ved Kaffeplantagen nægtede da at modtage Lønningen, gik hjem og lod Arbejdschefen derovre tilbage i den rædsomste Uro. Men Haxthausen tog, til Trods for, at han havde en mindre Feber, strax med 1 Korporal og 4 Mand over paa den anden Side, udstillede Poster og gav Ordre til at arrestere saa Mange som muligt, hvis de ikke vilde modtage Lønningen Søndag Morgen. Det var jo et rent Mytteri, dog ikke værre end, at alt var i Orden næste Dag, og kun 1 Mand blev arresteret og sidder nu henne i Lænker og glæder sig til Kaptajnens Hjemkomst og et nøjere Bekendtskab med Chicoten. Revoltens værste Følge var en ca. 40os Feber for Haxthausen; jeg var min Sandten ikke helt glad ved den; for den første Nat var han i Vildelse, jeg maatte vaage til Kl. 3, og først Tirsdag Morgen var han i nogenlunde Orden.»

Sekondløjtnant Marcus Marcussen var fra Hobro, havde været i Handelslære, blev i 91 Rekrut ved 20. Bataillon, i 92 Sekondlt. ved 8. Bataillon, var derefter atter ved Handelen og gik ud ⁹/₁ 97. Hans Rejseselskab bestod, som vi vide, af Svenskerne Ltnt. Rosenblad, Sergenterne Fredelius og Åstrand, dansk Ltnt. Nielsen-Thor, desuden af svensk Søkaptajn Broman. ³¹/₁ naaedes Boma. Efter 12 Dages Ophold her og Tjeneste paa Shinka gik det videre. Side 361 er gengivet Marcussens Skildring af hans Rejse Matadi—Leo; forøvrigt kende vore Læsere hans Navn helt godt fra de talrige Citater, vi have bragt fra de velskrevne Breve og Dagbogsblade, han sendte hjem til Danmark til Slægtninge og Venner, eller som han efterlod sig. ¹⁶/₁₀ 97 naar han Léo og, ret hurtigt, ¹²/₄ Falls. Derfra sammen med Haxthausen ²⁶/₁₀

til Romée og med ham allsaa i Juli afsted over Falls til Glories Detachment. Efter at have udmærket sig paa mange farefulde og anstrengende Expeditioner ankommer han ¹⁶/₁₀ 98, netop Aarsdagen for Haxthausens Død, til Kassongo, hvor Dhanis samler Tropper mod Revoltørerne. Her opholder Marcussen sig nu i omtrent 2 Maaneder. Hans sidste Meddelelse til Hjemmet er afsendt derfra ²/₁₁ 98; han fortæller da om Revoltørernes Nærmelse fra Tanganika og om Congosoldaternes Fremrykning imod dem: »Andre 14 Dage, og vi have Nyhederne«, hedder det. Ja, Nyhederne kom i Form af Nederlaget ved Kabam-

Ved Luálabas Bredder.
(Efter »Le Tour du Monde« 1877.)

barré. Marcussen indtræder nu i den Troppestykke, som Dhanis i Begyndelsen af November førte Øst paa, men bliver syg faa Dage efter Afmarchen fra Kassongo og sendes tilbage, og ³⁰/₁₁ 98 dør han i Nyángwe, vistnok, udenat Meddelelsen om hans Forfremmelse til Lieutenant (¹⁵/₁₁) har naaet ham. Vi gengive Kmdt. Glories Brev til Generalguvernøren i denne Anledning:

Dansk Kapt. v. Irgens-Bergh.
† i Nyángwe 21/6 1899.

Thorvald Matthias von Irgens-Bergh, Søn af Ritmester T. V. C. von Irgens-Bergh, Rekrut ved 4. Bataillon 83, Sekondlt. ved 5. Rgt. 85, Premierlt. ved 7. Batl. 85, forsat til 14. Batl. 87, udenfor Nummer 92, gik til Congo 9/4 98 som Kaptajn. Egentlig mere Kunstner end Officer vakte han strax Opmærksomhed dernede ved sine Talenter. I et Brev til denne Bogs Forf., dateret Shinka 10/2 99, skriver han: »Jeg var paa Vej til Kassai, ventede paa Damper i *Léopoldville* og lavede et over 30 Fod højt Monument for Civilisationen (se Afbildningen Side 50). Saa kom Guvernøren og saa det, tog mig med til *Boma* for at forskønne Byen og lave en teknisk Skole. Men da han hverken havde Folk eller Penge dertil, maatte han nøjes med at lade mig tegne Planer. — Nu har jeg i 6 Maaneder arbejdet paa Fortet, snart som Kunstner, snart som Ingeniør, snart som Artillerist. — — I Maj 99 bestemtes Irgens-Bergh for Mahagi og afgik til Falls, men sendtes herfra strax videre til *Nyángwe*, hvor han skulde ansættes i den betroede Stilling som Zonechef i Manyema efter Kmdt. at han befandt sig vel. Men 21/6 1899 om foregaaende Aften indtraadt Feberanfald. rekte Aarsag til dette Feberanfald var en menstød, han paa Embedsstille Kmdt. *Maréchal*.

»Hr. Generalguvernør!«

»Jeg har den Ære i dybeste Sorg at underrette Dem om Souslt. *Marcussens* Død; den fandt Sted i *Nyángwe* i de sidste Dage af November. Jeg kender ikke den nøjagtige Datum, heller ikke med Sikkerhed Dødsarsagen; men Oplysninger herom ere strax forlangte i *Nyángwe*. Det lader dog til, at Ltnt. *Marcussen* er bleven Offer for et Solstik og for de Anstrengelser, han har været udsat for i den sidste Tid; thi han var meget virksom og meget pligttopfyldende. I over et Aar har jeg haft ham under min Kommando paa idelige Expeditioner og Marcher fra et Sted til et andet, og mange Gange har jeg haft Lejlighed til at prøve denne brave Officers fortræffelige og solide Egenskaber. Han var intelligent, ædelmodig og ualmindelig beleven, hvad der skaffede ham Alles Yndest, som han kom i Bering med. Hans Soldater vare ham oprigtig hengivne og nærede den største Respekt for og Tillid til ham. I Tjenesten var han fuldkommen korrekt, overskred aldrig sin Myndighed, udførte enhver Befaling punktligt og gav, hvor der var Lejlighed til det, altid Beviser paa Klogskab og Initiativ. Staten taber derfor i Ltnt. *Marcussen* den mest udmærkede Embedsmand, den danske Hær den tapreste Officer.«

I Sandhed! et smukt og hædrende Eftermæle! Vi tro ogsaa kun at yde *Marcussens* Minde simpel Retfærdighed, naar vi udtale, at neppe kan nogen Skandinavn siges — i Forhold til sin Tjenestetids Varighed — paa smukkere Maade dernede at have hævdet sit Fædrelands Ære end netop denne unge Officer.

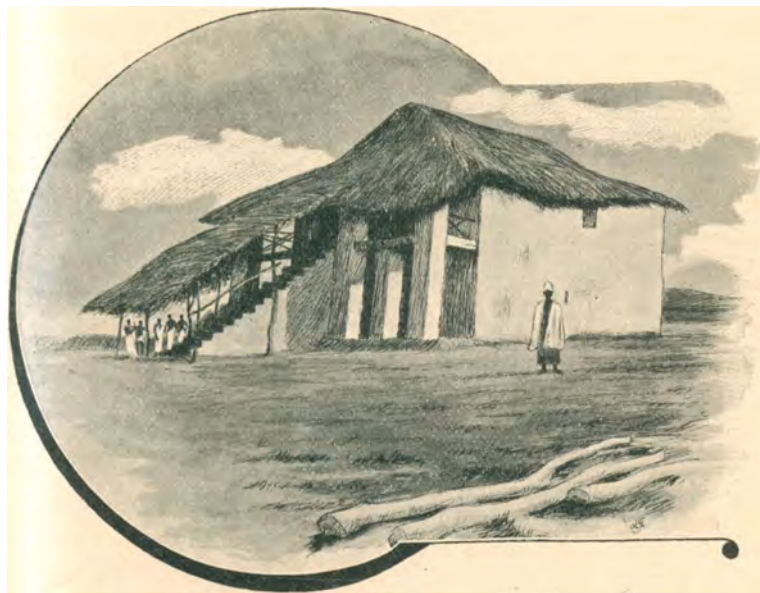
Dupuis. Hans Breve herfra tydede kun paa, Morgenen afgik han ved Døden af et først Det paastaas med Bestemthed, at den diheftig Sindsbevægelse som Følge af et Samvegne havde med den belgi-

HABIBUXBINSLIM

Araberen Habibu-ben-Selims Underskrift.

(Tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

Gennem Manyema til Tanganika.

Fra Gammel-Kassongo.

Tegnet af L. Goldmann efter «La Belgique Coloniale» 1903.

ZONEN Manyema — hvis Hovedstation, *Nyángwe*, vi omtalte i forrige Kapitel — har Form af **Zonen** et Trapez, der hviler **Manyema** paa den 6. sydlige Breddegrad, strækkende sig paa begge Sider af Luálaba, mod Vest til *Sánkuru* ved Lusambo — *Bakusuernes* og *Batetelaernes* Land —, mod Øst til henimod *Tanganikasøen* — det egentlige *Manyema*. Zonens Areal er omtrent 3 Gange saa stort som Danmark.

Bakussulandet, Skuepladsen for de heftige Kampe **Bakussulandet** i 1892-93, ligger med

sin nordlige Halvdel i Ækvatorialskovgebetet, har i Midten Sletland og er mod Syd opfyldt af Bjerge. Midt igennem det flyder *Lomami*, og ved dens Bredder ligger *Gandu*, *Gongo Lutete's* gamle By, og Posten *Tschofa*, hvor *de Bèsche-Jürgens* var ansat i længere Tid, begge vigtige Punkter paa Karavanvejen. Paa Sydgrænsen ligger mellem *Sánkuru* og *Lomami* den gamle Negerby *Kabinda* (*Lupungu*) — den havde i 1899, siger *Reitzel-Nielsen*, 30,000 Indbyggere — i den nordøstlige Del Posten *Lussuna* og Byerne *Goie Kapoka* og *Dibwé*, bekendte fra Araberkrigen.

Manyemalandet gennemstrømmes af en hel Række Bifloder til Luálaba, alle kommende fra de store Søers Randbjerge; de vigtigste af dem ere *Urindi* (Ulindi), *Elila*, *Luama* og *Lukuga*, der staar i Forbindelse med Tanganika og til visse Tider danner dennes Afløb til Luálaba. Det egentlige *Manyema* er dog Partiet mellem *Luama* og *Lukuga*.

Gandu.
Tschofa.
Kabinda.
Lussuna.

Manyema.

Kassongo i Begyndelsen af 70erne.
(Efter »Le Tour du Monde» 1877.)

sammen med Nyángwe spillede en saa stor Rolle som Centrum for Slave- og Elfenbenshandelen, hvor fremdeles Ltnt. *Gleerup* boede i Aaret 1886 som *Tippu-Tips* Gæst, laa ikke ved selve Luálaba, men noget inde i Landet. *Gleerup* skriver saaledes i sit Kapitel om de nævnte to Byer:

» — — Vid 5-tiden nåddes *Kassongo* *), hvors låge genast slog an på mig. Staden är byggd på båda slutningarna af en vacker dal, i hvors midt en liten bäck framporlar. Ljusblå berg synas fjerran i dalens förlängning. Vi passerade vidsträckta åkerfält, enstaka gårdar i stadens utkant och en lång bred gata, innan vi nådde det vid torget belägna stora hus, som tilhörde *Tippu-Tip*. Jemfördt med andra bostäder i det inre af Afrika, gjorde det ett ståtligt intryck; också kallas det af araberna för »London«. Jag anlände till torget, ridande på min åsna (som *Tippu-Tips* Søn havde sendt *Gleerup* i Møde), med associationens och Sveriges flaggor svajande för vinden. Med min elefantbössa hade redan på afstånd ljudliga skott blifvit aflossade, dels utanför byn, dels i densamma, hvilket af araberna anses för en stor hedersbetygelse.«

Man erindrer, at det var i Kassongo, at Araberne i 1892 begik Mordet paa Belgierne *Lippens* og *De Bruyne*. Til Minde om disse to Mænd er der hjemme i Provinsen Vestflandern i Byen *Blankenberghe* (ved Nordsøens Bred) rejst et Monument, hvilket vi afbilde hosstaaende.

Kassongo havde den Gang vel en halv Snes Tusinde Indbyggere. Nu bestaar *Gammel-Kassongo* kun af nogle

Monumentet i Blankenberghe for *De Bruyne* og *Lippens*.

• *Auguste De Bruyne*, Sergent i 2. Linieregiment, dræbt samtidigt med sin Foresatte *Lippens*, da han ilede denne til Undsætning.

Lippens, Lieutenant i Trainregimentet, myrdet med en Dolk i Kassongo den 1. Dec. 1892 af Araberen *Kaboidi*, Sultan *Sefu's* Udsending. •

*) Navnene ere stavede efter vor Slavemaade og fremhævede af os.

faa Hytter og et enkelt, af Europæere beboet Stenhus. *Statens Kassongo — Ny Kassongo* — er derimod beliggende ved Luá-laba, anlagt i 1895, bygget som Belgiernes øvrige Stationer af Huse af Mursten eller Ler. *Sandelin* var Postchef her i 1898; han afløstes af dansk Ltnt. *H. R. Petersen*; senere har Kmdt. *Myhre* haft Stationen 1901—02. I 1901 døde her norsk Ltnt. *E. T. Quale*. Af yngre Congofarere gøre for Tiden dansk Ltnt. *C. Knauer* og

Dansk Souslt. Chr. Knauer.
Kassongo.

Sekondløjtnant i Ingeniørregimentet 1896, gik ud som Souslt. $\frac{19}{7}$ 01. Har, saavidt skønnes, særligt deltaget i de talrige Befæstningsarbejder, som Congostaten foretager i »Province Orientale«.

Johan Adolf Lilliesköld, Søn af Herredshøvdingen i Jösse Härads Dom-sogn, Reserveunderlt. ved »Kgl. Vermlands Regimente«, gik ud som Souslt. $\frac{19}{6}$ 1902. Ansat ved lignende Tjeneste som Knauer.

De første Skildringer af Manyema stamme jo fra *Livingstone*, der opholdt sig der i 2 Aar, 1869—71, de næste fra *Cameron*, fra hans berømte Rejse gennem det ækvatoriale Afrika. Og efter dem har *Stanley* fortalt om, hvorledes hans Bærere fra Østafrika løb fra ham

Skandina-
ver i
Kassongo.

og svensk
Ltnt. *J. A.
Lilliesköld*
Tjeneste i
Kassongo.
H. R. Petersen
vil blive om-
talt nærmere
i næste Kapi-
tel. Om *Quale*
skal fortælles følgende:

Einar Thorleif Quale, Søn af norsk Distrikts-læge *Quale*, kom, efter at have været til Søs og taget Styrmandsexamen, i 96 paa Søkrigsskolen og blev i 99 Underløjtnant i Marinen, derefter Adjutant hos Chefen for Karl Johans Værn i Horten og gik saa til Congo som Souslt. $\frac{19}{6}$ 1900, som vi vide, sammen med sine Landsmænd *H. P. C. Blom* og *Brandt*, dansk Ltnt. *Neuhausen* og svensk Sergent *Paulin* (se Portrætgruppen Side 313). I Boma attacheredes han Kommandanten paa *Shinka* og sendtes saa i Juni 1901 sammen med en belgisk Ingeniørkaptajn til *Kassongo*, hvor han stilledes under *Myhres* Befaling. Nogen Tid efter fik han Dysenteri, bedredes, men fik Tilbagefald og afgik ved Døden $\frac{9}{10}$ s. A.

Om *Knauer* og *Lil-liesköld* skal oplyses:

Christian Knauer, Søn af Redaktør *H. C. Knauer*,

Norsk Sousltnt. E. T. Quale.
† i Kassongo $\frac{9}{10}$ 1901.

Svensk Underlt.
J. A. Lilliesköld.

i Ujiji, fordi de frygtede for at blive opædte af Wanyemaerne, »Menneskæderne«, om Bjergkæden, der skiller Landskabet *Uguha*, hvor *Mtowa* ligger, fra Landskaberne *Ubujve* og *Uhyeya*, om Indbyggernes mærkelige Haarfrisurer her og om det herlige Dalbækken *Uhombo (Ruhombo)* øst for Kabambarré, der udmærker sig ved sin Frugtbarhed, sine Lunde af Guineapalmer og sine skønne bølgende Tarrainformer, det yndigste Sted, han havde set, men som beboedes af de smudsigste og elendigste Skabninger, som det var muligt at tænke sig. Med levende Farver skildrer han den voxende Naturens Pragt, som møder ham for hvert Skridt, han fra Randbjergene kommer længere ind i Manyemalandet, Bjergformationernes smukke Linier og Bugtninger, de Tusinder af vellugtende Blomster, der fylde Kløfter og Dale, de tætte Guirlander af Slyngplanter, der bedække Klipperne og de vældige Moslag paa Træerne.

»Dog er det ikke et blødt, fløjlsklædt, smilende England, som Naturen har skabt her midt i Afrika,« skriver han. »Langt derfra. Den er her alt for kraftig og frugtbar. Dens Græsarter ere grove

og skarpe som Knive eller Naale; dens Siv er højt som Bambus; dens Slyngplanter og Convolvuli ere tykke og lange som Kabeltoug; dens Torne ere som Staal-kroge, og dens Træer skyde op til en Højde af hundrede Fod. Vi finde ingen Fornøjelse i at strejfe om for at finde vilde Blomster, og Vildtet forstyrre vi ikke; thi det er saa vanskeligt at bevæge sig omkring, og have vi en Gang forladt den store Vej, ere vi til over Hovedet omgivne af tykt, stærkt, stift og skærende skarpt Græs.«

Selve Manyemas Naturskønhed kalder Stanley »frygtelig og forfærdelig i sine Ytringer af Kraft«, og det er da især de tæt sammenslyngede Kratskove, han tænker paa. Da han

Indfødte fra Omegnen af Kassongo.

(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

kommer til Luamafloeden, gaar han ikke, som Livingstone og Cameron, lige Vest paa, men følger Luamadalen, hvis fattige Jordbund med dens gule Kvarts og bløde Skifer i Bunden vække hans Opmærksomhed tilligemed Granitkammene, der ofte i store Masser stikke frem mellem Træernes Løv. Wanyemaerne roser han ikke; han siger, de ere ydmyge og gavmilde mod de velbevæbnede Arabere, men vilde, morderiske og Menneskædere ligeoverfor smaa Skarer Fremmede, og enhver dræbt Mand afgiver et Maaltid for de Indfødte i Skovene; det var jo ogsaa de Mennesker, som selve Livingstone tilsidst lod skyde paa. Og endelig forstaar man den Henrykkelse, der fylder Stanley, da han fra Toppen af en lav Aas faar Øje paa Sammenløbet mellem Luama og den majestætiske *Luálaba*, og da han kunde begynde paa at løse sin Opgave, at følge den prægtige Flod til Havet.

Saa overvældet som Stanley synes *Gleerup* nu ikke at have været over, hvad han saa her. Allerede paa sin 3. Dagsmarche fra Kassongo ($1\frac{1}{2}$ 86) klager han svært over den ubekvemme Vej:

»Næsta dag bröto vi upp tidigt på morgonen, passerade en massa bäckar og djupa pölar samt färdades för öfrigt genom ett landskap, betäckt med ett på sina ställan 15–20 fot högt, snårigt gräs, som ibland dolde till och med den del of gångstigen som låg närmast framför fötterna (Se Afbildningen Side 166). Gräsbladen voro skarpa som rakknifvar og gjorde djupa skårar i skinnet. Om jag tillägger, at gångstigen var endast en fot bred och urgröpt, så kan man förstå, at dessa vägar voro nästan »oframkomliga« för ensamma fotgängare. Emellertid måste jag fram, ehuru jag mer än en gång höll på att falla, då stigen böjde sig åt sidan, hvilket man till följd af det höga gräset ej kunde se; för att ej stupa in bland de skarpa stråen fick man därför känna sig för med fötterna, hvilka med inåtvända tår trefvade fram längs stigen eller snarara »rännstenen«, ty atminstone vid regnväder kan stora stråkvägen genom Manyema ej betecknas med något lämpligare namn. Detta gräshaf, som betäcker snart sagdt hela Manyema, fördröjda, såsom naturligt är, mycket min resa — — —.»

Navnlig følte Gleerup sig skuffet i sine Forventninger med Hensyn til Landskabets af Stanley roste Skønhed; thi først og fremmest kunde han paa Grund af det omtalte høje Græs i Regelen slet ikke faa Udsigt over Marchelinien's Omgivelser.

Næsten helt ovre ved Tanganika, kun c. 30—40 Km. fra det Sted, hvor Lukuga forlader denne Sø, udspringer paa Randbjergene den oftere nævnte Flod **Luama-
Luama** eller **Lubumba**, som den **floden**. ogsaa kaldes; i en stor Bue søger den mod Nord over mod Luálaba, idet den paa Midten af sin Vej endda morer sig med at slaa et lille extra Rundslag mod Nord. Midt i denne lille midterste Krumning ligger under ca. $27\frac{3}{4}$ °s østlig Længde, ca. $4\frac{3}{4}$ °s sydlig Brede nordøst for *Bambarrébjergene* den gamle Araberpost *Kabambarré* (∴ Bambarrélandet), hvor *Livingstone* gentagne Gange boede. Af denne Grund alene finder *Stanley* det interessant at standse her, — Negerhøvdingen *Bwana N'Goy* siger til ham:

»Ja, dette er Stedet, hvor den gamle, hvide Mand boede i mange Maaneder!«

Men ellers har han intet at fortælle om Stedet; og det samme gælder Gleerup, skønt dog ogsaa Kabambarré utvivlsomt den Gang maa have haft en vis Betydning som et af Arabernes Hovedtilholdssteder. *Haubroe* synes derimod, at det er en prægtig Plet og er ked af, at han ikke kan blive der. Belgierne forjog *Rumaliza* fra Kabambarré den 25. Januar 1894, og samme Aar anlagdes Congostatens første Post her; men i 1899 efter

Hvid Mand paa Rejse i Bærekøje i 1899 mellem Luálaba og Tanganika.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

**Kabam-
barré.**

Kampene her mod Revoltørerne flyttedes Stationen en halv Mils Vej Øst paa til et, navnlig med Hensyn til Forsvar mere gunstigt Punkt. Hele Egnen her er forresten særlig ujævn og klippefuld.

De Hvides Kirkegaard ved Kabambarré ligger ganske tæt vest for Stationen paa en lille Høj. I 1900 var der et Dusin Grave, anlagte i en Række, alle forsynede med et c. 3 Alen højt Trækors med Afdødes Navn, Fødsels- og Dødsdag. Her hvile, saa vidt man har kunnet skaffe dem til Veje, Levningerne af svensk Kmdt. *K. J. Svensson* og af

Fortet i Mtowa (Albertville).
(Fot. tilh. Kmdt. Heeq.)

de danske Løjtnanter *A. Rahbek* og *S. Tandrup*. Svenssons Biografi have vi forlængst bragt; Rahbeks og Tandrups ville findes nedenfor under Skildringerne af Kampene mod Revoltørerne.

8 hvide, 4 sorte Dagsmarcher øst for Kabambarré træffer man Posten *Mifucho* eller *Sungula*, der har spillet en saa vigtig Rolle under Kampene mod Batetela-
**Mifucho-
Sungula.** rebellerne. Vort store Kaart viser, efter flere belgiske Kaart, et Sungula øst for Luáma; men denne Angivelse er urigtig, som vi senere have erfaret.

Lidt sydøst for Mifucho nærmer Vejen til Mtowa sig Luamalloden og ved den **Lambo.** gamle Negerby *Lambo*, omtalt bl. A. af Stanley, er man ude af Zonen Manyema

og betræder nu *Zonen Tanganika*, der strækker sig som en lang smal Strimmel Land fra *Zonen Pwéto* ved *Moërosøen* langs *Tanganikasøens* vestlige Bred og, omfattende begge *Tanganika*. Sider af *Kiwusøen*, helt op til *Albert Edward*. Disse Egne, selve Randbjergenes Gebet, ligge højt, og hele deres Karakter og Klima er derfor vidt forskelligt fra *Manyemas*. Et Par Brudstykker af *Haubroes* Beretninger om hans Rejse til 1898 ville give os lidt Begreb om, hvorledes der ser ud her:

»*Lambo*, 1/8 98: *Lambo* er en rigtig Type paa en gammel Negerlandsby, hvor alle Hytterne ere byggede i denne Bikubeform, man saa ofte ser afbildet hjemme. Maa her skifte Portører, da Klimaet

Bugten ved Mtowa (Albertville).

(Fot. tilh. Kmdt. Heeq.)

længere Øst paa er for koldt for dem, jeg har. De Sorte herfra og Vest fra have ogsaa en afgjort Skræk for at komme til *Tanganika*, da de som Regel blive syge af Kulde. Man kan ogsaa allerede her spore en betydelig Forandring paa Klimaet, idet det ikke er nær saa varmt om Natten, og om Morgenen er det ligefrem koldt. Trods det, at jeg har 4 gode Tæpper, er det alt, at jeg kan holde mig varm om Natten — — .«

»*Kamanga*, 2/8 98: — — — Hele Vejen fra *Lambo* hertil gaar gennem Skov. Det var en ligefrem dejlig Tur paa 6 Timer. Skyggefuldt og forholdsvis køligt var der under de høje, fritstaaende Træer, og der fandtes ikke den sædvanlige sammensiftrede Underskov. Jeg har da ogsaa idag benyttet Apostlenes Heste. Skød en hel Del Duer, af hvilke der er en Mængde overalt.«

»*Kirongozi*, 3/8 98: Er her 9 Dagsrejser fra *Kabambarré*. Har idag haft en lang og anstrengende Etape, men en baade interessant og smuk Tur. Passerede to Bjergfloder over Hængebroer, flettede som

Vejanlæg ved Mtowa.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

Hængekøjer af lange, tynde, sejge Grene (Lianer), der ofte hænge ned fra Træerne, og Bark og fastgjort til Træer. Det er jo lidt skrøbeligt og dinglede, saadant et Apparat, men over kan man da komme. Over den første Flod, 30 Alen bred, hang Broen i en Højde af mindst 20 Alen; nedefor brusede og sydede Vandet, et nydeligt Syn; Flodlejet var fuldstændigt som hugget ud i Granit, ikke Spor af Grus eller Sand, kun den haarde, glatte Sten; Bredderne, ligeledes Granit, hævede sig aldeles lodret op med deres glatte Sider, der saa ud, som om de vare polerede. Den næste Flod var mindre, men i samme Smag.

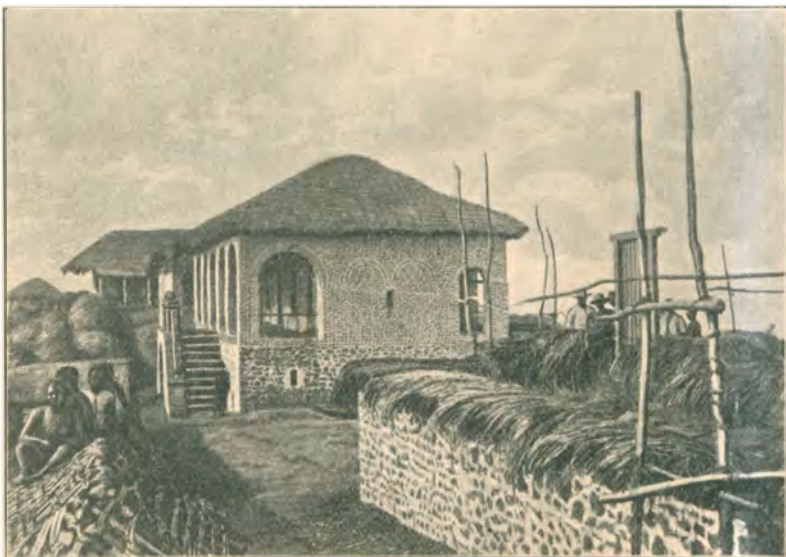
»Bibi Logunda, 98: — — Det er idag Store Bededag. Har nu kun 3 Dage til *Tanganika*. De to sidste Dagsmarcher have været meget anstrengende. Stadigt Bjergland med forbandet lange Strækninger at komme op ad, men en storartet vild

og overordentlig smuk Natur. — — Men ingen Torne uden Roser! Her er et dejligt Klima, ikke for varmt, nærmest som Sommeren i Danmark! — — —

Albertville eller Mtowa (Mtoa = Towa, Toa)*, Hovedstationen i Zonen eller, som den ofte kaldes: »Distriktet« *Tanganika* (idet Zonen administreres temmelig selvstændigt med Forbindelse med Europa over *Zanzibar*), ligger under $5\frac{3}{4}$ °s sydlig

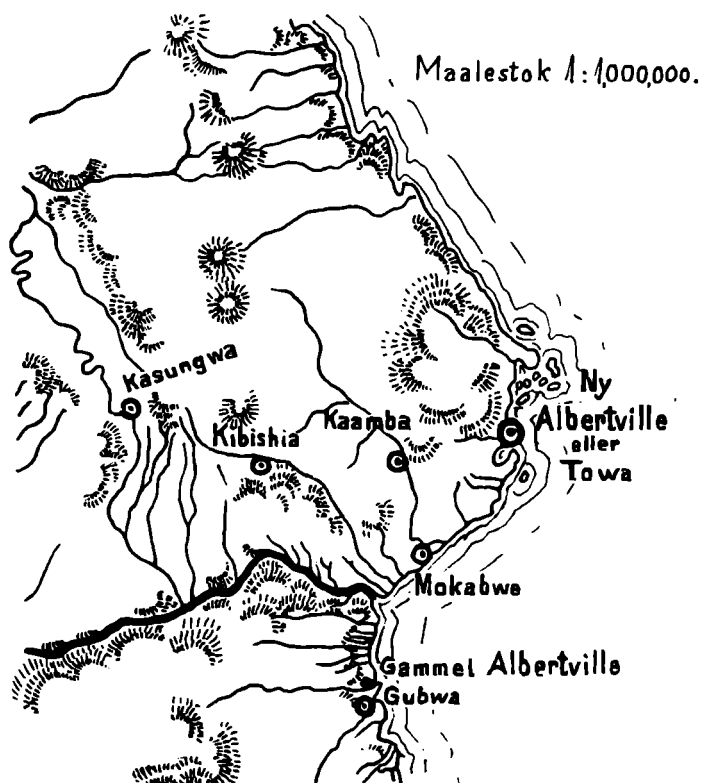
Bredde, $29\frac{2}{3}$ °s østlig Længde paa en klipperig Halvø, som skyder sig ud i *Tanganikasøen*. *Mtowa* var alt fra ældre Tid et vigtigt Overfartssted paa Karavanlinien til *Zanzibar* og kom strax til at spille en Rolle i *Congostatens Historie*. Her begravedes Kaptajn *Popelin*, Chefen for den

*) Da det i alle Breve til os bestemt hævdedes, at *Albertville* og *Mtowa* var et og det samme, og da *Wauters* Kaart vise *Albertville* — med rød Streg under — syd for *Lukuga*, have vi paa vort store Kaart anbragt begge Navnene A. og M. paa sidstnævnte Sted. Dette er urigtigt. Texten ovenfor vil give fornøden Forklaring.

Distriktskommisærrens Bolig i Mtowa.
I Forgrunden tilhøjre Hus under Bygning.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

belgiske Komités 2. Expedition, da han $\frac{24}{6}$ 1882 var død paa Marchen i Nærheden af *Lutuku*. Her fandt $\frac{9}{4}$ 92 en af Belgiernes første Kampe Sted med Araberne, idet Kmdt. *Jacques* — den senere Distriktskommisær i Lac Léopold — blev slaæet af *Rumaliza*, hvorpaa han indesluttedes en Tid lang paa Posten *Albertville*, syd for Lukugafloeden. I 1893 flyttedes sidstnævnte Post til Mtowa, der derefter officielt benævnes baade *Albertville* og *Mtowa*. Under de dygtige Chefer for Tanganikazonen, Kmdtrne. *Tielemans*, *Hecq*, *Hennebert* m. Flere, er Stationen bleven stærkt udvidet og befæstet. *Haubroe*, der først efter sin Ankomst dertil skulde være sendt videre Syd paa til *Moërosøen*, men som efter forandret Bestemmelse forblev knyttet til *Mtowa* til henimod Udgangen af 1899, havde en ikke ringe Del i disse Arbejder.

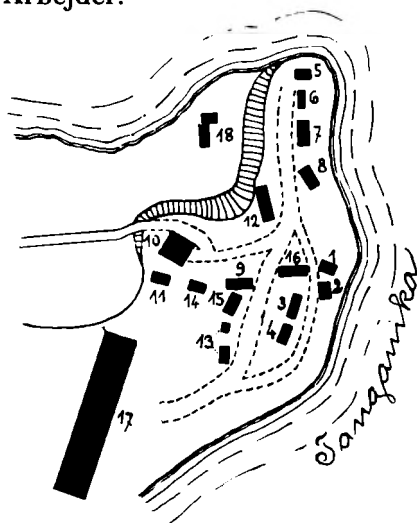

Det var $\frac{9}{5}$ 98, at *Haubroe* naæde *Mtowa*, kun 9 Dage, før *Revoltørerne* erobrede *Uvira*. Hans Fortælling om, hvad der hændte ham i den nærmest paafølgende Tid, er det nok værdt at læse:

»*Usumbura* (tysk Post ved Norden af Tanganika); $\frac{20}{6}$ 98: Det var da ikke den Gang, jeg kom til *Pwéto*. Den Dag, jeg skulde afrejse, kom der Expressbud fra *Uvira* fra Kmdt. *Debergh*, at jeg uopholdeligt skulde afgaa dertil med Patroner. Jeg vendte altsaa Næsen mod Nord og afsejlede fra *Mtowa* den 23. Aften i en stor Sejlbaad med 10,000 Patroner. Da jeg havde sejlet i 2 Dage, blev der en tidlig Morgenstund signaleret inde fra Land; jeg lagde bi, og der kom en Soldat ud i en Pirogue med et Brev til mig fra Zonechefen, Kmdt. *Tielemans*, med følgende Indhold:

»Hr. Løjtnant! Efter en haard Kamp har jeg set mig nødsaget til at beordre Troppernes Retræte til *Usumbura*. De har altsaa at forandre Deres Rejserute og komme til *Usumbura*. Jeg vil anbefale Dem at følge den tyske Side for at naa omtalte tyske Station.»

»At jeg fik dette Brev, er en af de heldigste Begivenheder,

Militærstationen *Mtowa* (*Albertville*).

Efter Skitse af Kmdt. *Haubroe*.

- 1, Zonechefen, Kapt. *Tielemans*.
- 2, Lint. *Haubroe*.
- 3, *Batchels*.
- 4, *Andreux*.
- 5, Lint. *Bouchez*.
- 6, *Dommeren*.
- 7, Postchefen.
- 8, Intendanten.
- 9, Vagt.
- 10, Messe.
- 11, Køkken.
- 12, Fængsel.
- 13–16, Værksteder.

Kmdt. *Jacques*.

der endnu er hændet mig; var det gaaet mig forbi, hvad der vilde være sket i 19 af 20 Tilfælde, var jeg sejlet til Uvira og havde sandsynligvis denne skønne Pinsemorgen hængt og dinglet i et Træ med et Reb om min Hals. Naa, jeg laa saa og rakkede paa Søen til i Aftes, da jeg ankom hertil og fik Forklaring.*

Oberstlt. E. T. J. Bartels.
† paa Inspektionsrejse i Mtowa
19/11 1901.

»Der havde staaet en haard Kamp ved Uvira, som nu er i Op-rørernes Hænder. Kmdt. *Debergh* var falden, *Tielemans* ligger her med et Saar i Hoften, 28 Mand faldt; Resten, 130 Mand, en Ltnt. *Chargeois*, ogsaa saaret, og en 1 Underofficer, ere her, saa det er en lidet lystelig Historie.*

»*Ujiji*, 1/6 98 (tysk Post): Vi afsejlede 20/6 fra Usumbura. Der er stor Sandsynlighed for, at Insurgenterne gaa mod Mtowa, saa vi maa hurtigst muligt derover. Jeg har 30 Mand i min Baad foruden Skibsmandskabet, 15 Mand, Folkene ere formeligt stablede paa hinanden; Resten, 100 Mand og de to belgiske Officerer, sejle i en større Baad, der ogsaa er overfyldt. — — — Og I maa endelig ikke tro, at *Tanganika* er en lille Vandpyt med roligt Vand, nej, her gaar en forsvarlig Søgang; de to første Dage var jeg saa søsyg, saa det var følt.*

»Nyde en storartet Gæstfrihed hos Tyskerne, baade i Usumbura og her; i Aften sætte vi Kurs tværsøver for Mtowa.*

Haubroe befandt sig — bortset fra enkelte smaa Feberanfald — udmærket i Mtowa under sine elskværdige Chefer og sammen med en ung Ltnt. *Bouchez*, men havde ogsaa meget at bestille og som alle Hvide dernede en Mangfoldighed af forskelligartede Hverv: Foruden sine militære Bestillinger, fungerede han som Dommer, Postmester og Toldopsynsmand, ledede Arbejdet paa Teglværket, byggede nye Stenhuse og reparerede de gamle og benyttedes, i sin Egenskab af forhenværende Landmand,

navnlig til Anlæggelsen af Haver og Plantager. Til disse sidste Virksomheder havde han fast 10 Mand og 103 Kvinder til sin Raadighed, men, kneb det, rekvirerede han blot et Par Hundrede Stykker til fra Landsbyerne i Nærheden.

De belgiske og tyske Officerer aflægge ofte hinanden Besøg. I de første Dage af Juli kom to Tyskere, hvoriblandt en Kaptajn *Langheld*, hvis Søster er gift med en bekendt Kjøbenhavner, til Mtowa, 21/6 99 skriver Haubroe atter hjem fra *Ujiji*, hvor han tilligemed sin Chef er Gæst hos Tyskerne og »behandles som en Prins».

I Mtowa var det, at den belgiske Oberstløjtnant *Bartels*, en meget sympatetisk Officer, døde 19/11 1901 paa sin Inspektionsrejse i Congostaten.

En Trommeslager i Albertville.
(Fot. tilh. Kmdt. Heq.)

XXXIX.

Kampene mod Revoltørerne i Egnene mellem Stanley-Falls og Tanganika i Aarene 1897—1899.

Skildvagten
i Udkanten af Lejren.
Tegnet af J. Ølsgaard efter
»Congo-Noël« 1903.

FORFÆRDELSEN i Congostaten og i Belgien over Dhanisexpeditionens Nederlag i Februar og Marts 1897 var, som sagt, navnlig stor, fordi Stationerne og Posterne i Fallsdistriktet hverken med Hensyn til Besætning eller med Hensyn til andre Sikkerhedsforanstaltninger vare belavede paa Angreb. Og nu var Revoltørernes Skare, velforsynet med 2000 Geværer og 300,000 Patroner, som den havde bemægtiget sig i Kampene og paa de erobrede Stationer, og ved Overløbere og Tilslutning af Matamatambaer voxet til mindst 2000 Mand, efter Sigende paa Marchen lige mod Falls. Af Ltnt. Marcussens Breve foran saa vi, hvorledes de 28 Hvide med deres 120 Soldater i Falls belavede sig paa at modtage den uventede Fjende.

Det viste sig imidlertid hurtigt, at Revoltørerne slet ikke tænkte paa at forfølge deres Sejr, men søgte ned langs Vestsiden af de store Søer i den Hensigt ad denne store Omvej at naa deres Hjemstavn, vest for Nyángwe. Dette var for Belgierne naturligvis det bedste, der kunde ske i Øjeblikket; thi dels vandt man Tid derved, dels kunde man haabe, at Revoltørerne paa deres lange Vej i Kamp med de Indfødte, som neppe godvilligt vilde forsyne dem med Levnetsmidler, efterhaanden vilde opbruge al deres Ammunition, ja, maaske blive indbyrdes uenige, saa at man let kunde faa Bugt med dem.

Den 30. Apr. ankom *Baron Dhanis* selv til Stanleyville og man traf nu energisk alle Forholdsregler for at kue Opstanden. Først sendtes der i Hast nogle Forstærkninger til *Avakubi*. Dernæst blev der fra Boma givet Ordre til, at alle Tropper, som paa nogen Maade kunde undværes fra de andre Distrikter, hurtigst skulde afgaa til

Foranstaltninger til Revoltørernes Bekæmpelse.

Falls. Endelig søgte man ved nye Hvervninger og Udskrivninger at erstatte de lidte Tab. *Romé* omdannedes til Rekrutlejr og Depot, og en halv Snes Hvide, deriblandt, som vi saa, Løjtnanterne *Hjertén*, *Myhre*, *Harthausen*, *Marcussen* og Sergent *Norin* (?), bleve her satte i travl Beskæftigelse med Uddannelsen af nye Folk.

Lad nogle Brevuddrag illustrere Tilstanden og Livet i *Romé* i de Dage.

Marcussen skriver:

»*Romé*, 7/3 97: Det var lige

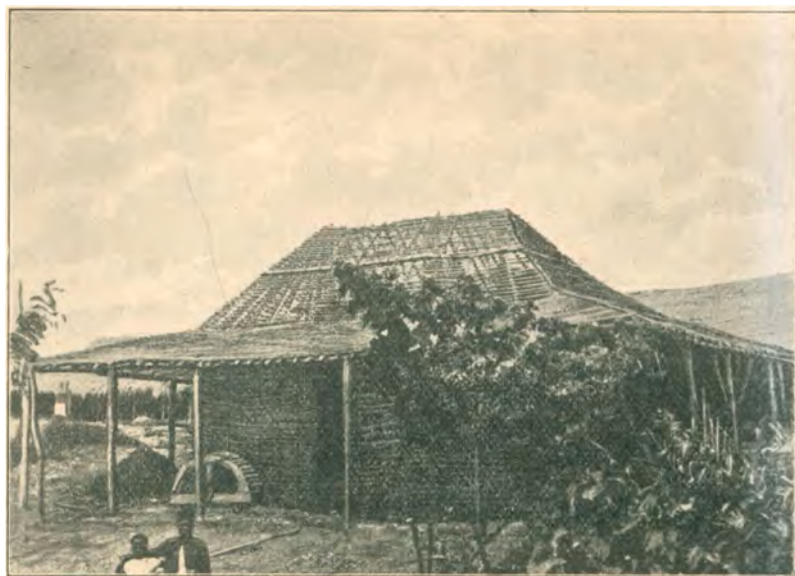
Lejrliv i paa højeste Tid at vi **Romé** bleve sendte bort fra i 1897. Stanleyville. Fødemid-

lerne begyndte nemlig at slippe op der, Kødrationen blev meget lille, og vi maatte endog spise kogte Maiskolber, en meget yndet Neger-spise og ogsaa særlig god for Neger-maver.«

»*Romé*, 30/3 97: Her (i *Romé*) er Klimaet efter min Bedømmelse noget af det bedste i Afrika. — — Byen ligger nemlig temmelig højt og ikke paa Lerbund, men paa Sandbund. Temperaturen er ikke saa vexlende, og man har ikke den raadne Moseluft, som er saa farlig. — — — En Grund til de mange slemme Sygdomme er jo ellers i Congo ofte det daarlige Drikkevand. Men 3 Minutter herfra løber en

Lerhuset færdigbygget.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

Lerhus under Bygning i »Province Orientale«, Skelettel.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

Bæk med det klareste, reneste Kildevand, man kan tænke sig, rigtignok noget andet end det, som vi bleve opvartede med ombord paa Damperen, der førte os til Falls. Der fik vi Congovand, kun filtreret gennem et Haandklæde, og tænk Dig vore Følelser, da vi en af de sidste Dage ved Flodbredden i Vandet fandt et halvt forraadnet Legeme af en Neger.«

Den 14. Juni hedder det videre i et andet Brev:

»Hele Ugen har jeg haft særdeles meget Arbejde. Jeg var »Officier de la semaine«, en meget besværlig Opgave. Tænk Dig, 4 Gange om Dagen Appel med 1000 Soldater. Og hvad mener Du om at skulle føre et saadant Korps ganske alene til Badning og endda holde Orden vedlige.«

»Tillige maa jeg behandle de Syge, hvilke idag mødte i et Antal af 80 Stkr., mod alle mulige og umulige Sygdomme. Du kan tro, man faar Nerverne hærdede henede i Afrika. Det gøs i mig, naar jeg i gamle Dage saa en ganske lille ondartet Byld eller lignende. Her ser jeg Soldater med slige Smaating over hele Kroppen, men det rører mig ikke; jeg desinficerer og brænder med Helvedesten, jeg flænger i Bylder, jeg ordinerer alle mulige Kure.«

»Saa har jeg været syg hele Ugen, først i Maven og saa den 11. (Juni) en rædsom Feber paa 40 Grader. Heldigvis ere *Haxthausen* og jeg indlogerede i samme Hytte, og vi betragte det begge som en Pligt at hjælpe hinanden. Den Syge overlader sig fuldstændigt i den Sundes Hænder og lader sig behandle som et Barn; man tager sin Medicin, man lægger sig, man lader sig pakke ind, og vil man noget, strax Assistance. Og det er den Sundes største Fornøjelse hurtigst muligt at gøre den Syge rask igen. I den Henseende var *Haxthausen* en storartet Hjælper, og han skal nok faa det gengældt, naar han selv bliver syg. — — —

Marcussen har i det hele ikke Lovord nok for sin ældre Kammerat; det saa vi alt ovenfor.

Negerne i Romée havde givet *Haxthausen* Tilnavnet »M'bondo gufu (den meget Stærke);« Marcussen kaldte de »Kelle-kelle (den, som er rask i sine Bevægelser og har sine Øjne overalt).«

Det er forøvrigt en Fornøjelse at se det varme og trofaste Kammeratskab, som her i det fremmede Land hurtigt udvikler sig mellem disse to unge danske Mænd. *Haxthausen* skriver i et Brev:

»Romée, 20/3 97: Jeg installeres sammen med Souslt. Marcussen, et prægtigt Menneske, som vil gøre os Danske Ære her, i et Rum, 5 Alen langt og 4 Alen bredt, med Jordguly, 2 Træskodder, Taget af Bambusstokke med tørre Blade over. Hundreder af Rotter, Hysten af Faarekyllinger, Raslen i Taget af Kamæleoner og Firben. Boligerne her ere frygtelige, og jeg tvivler om, at man hjemme vilde give sin Hund eller sin Hest et Logement som det, vi have. Vi spise forholdsvis godt, men føle frygteligt Mangelen af The, Sukker, Smør, Mælk og Brød. Kaffe dyrke vi selv. — — —

»Romée, 1/6. Kl. 4 1/4 maatte jeg forlade Øvelsen og lægge mig paa Grund af Feber, — den første. Behandledes ved Ltnt. Marcussens Hjælp.«

»Romée, 5/6. Mit Kompagni ordnedes endeligt. Det tæller 180 Mand, 45 Likwangulaer og 135 Mombengheer, Nabostammer fra Djabbir. Det er en Kærnetrop, høje, kraftige Folk, temmelig vilde; i høj Grad latoverede i Ansigt, paa Mave, Bryst og Ben; Øren, Næse og Overlæbe gennemhullede. Jeg er streng, men retfærdig, og jeg tror, at jeg har deres Tillid. De bruge kun alt for ofte Kniven indbyrdes, hvilket afløder kedelige Straffe. Men selv i deres højeste Raseri og i Bælgmørke skaffer jeg mig med Lethed Ro og Orden med min lille »Fimbo«, et Stykke Spanskrør, som jeg bruger under Exercitsen i stor Maalestok. Jeg haaber, at deres Vildskab maa tæmmes efterhaanden.«

»Romée, 9/6. Kl. 8 1/2 Aften, efterat de fleste Hvide vare gaede i Seng, hørtes Spektakel fra Lejren, og lidt efter kom 6 Mand bærende med en Neger, der næsten var død. Hans Hjerte og Puls slog næsten ikke, af Munden flød Blod. Lægen, som var paa Gennemrejse her, vækkedes. Han kom til, og først efter en halv Times Forløb fik vi ved Gnidninger og Slag i Hjertekulen og ved at lade Manden lugte til Ammoniak Hjertel til at slaa. En Kammerat havde i Strid gennemstukket hans Overlæbe, saa at man

Bakussukvinder fra Malela i Hvides Tjeneste.

(Fot. tilh. Kmdt. S. Sørensen.)

kunde jage sin lille Finger derigennem, og et Slag i Hovedet med en Geværkolbe havde frembragt Bevidstløsheden. Ja, der er Masser, Masser af skrækelige Ting at se og høre her. Endelig er man vant dertil. 20 Negere ere døde for mine Øjne; jeg har set de grusomste Saar og været Vidne til de grusomste Pinsler. — — —

»Om Natten have vi alle en Skildvagt foran vor Dør for det Tilfælde, at vi, under en eventuel Promenade, kunne have Beskyttelse mod de vilde Dyr: Leopard, Chakaler, Hyæner.«

»I det hele vare Nætterne rædselsfulde i Begyndelsen: et Myr af Rotter over og under Sengen og i Sengen, indenfor Maskitonettet. Men nu, efter 5 Ugers Forløb, ere vi vante dertil.«

»Romée, ²⁷/₆. Rotterne spiste en af mine Støvler.«

»Romée, ²⁹/₆. Rotterne fortærede Svedremmen paa min Casque.«

»Romée, ³⁰/₆. Rotterne begyndte paa Hornknapperne i mine Benklæder. 40° R. om Dagen; om Natten gennemsnitligt 21—22° R., men vi fryse dog med 2 Uldtæpper.«

Revoltørerne spildte imidlertid deres Tid med at flakke røvende og plyndrende om i Egnen øst for *Kilongo-Longa* og nord og vest for *Albert-Edward-Søen*, af og til med mere eller mindre Held angribende de smaa belgiske Poster i denne Del af Landet; bl. a. ogsaa *Karimi*. En Gang overfaldt de endog det engelske *Fort Katwé*, der kun var besat af 17 Mand, men som i Tide havde faaet Forstærkning af 40 Congosoldater under Ltnt. *Sannaes*, hvem det lykkedes at afvise Angriberne.

**Revoltørerne
angribe
Karimi og
Fort Katwé.**

Paa et andet af deres Strejftog heromkring faldt den franske Missionær *Achte* af »De Hvide Fædre« i deres Hænder, men slap fra det med Livet paa en ret eventyrlig Maade. De interessante Omstændigheder ved denne Begivenhed beskrives saaledes i et Brev fra *Achte*, optaget i »*La Belgique Coloniale*« i December 1897:

**Den franske
Missionær
Achtes Til-
fangetagelse.**

Achte begav sig den 22. Maj til Negerbyen *Mutégo* i Nærheden af *Usongora*, paa hvilket sidste Sted der var en belgisk Station (*Karimi*), kommanderet af Ltntne., Belgieren *Van der Wielen* og Nordmanden *Sannaes*, og traf, ledsaget af 14 christnede Negere, henad Aften en Trop paa omtrent 30 Neger-soldater, der viste ham et belgisk Flag, og fortalte, at deres hvide Officer kun var nogle faa Kilometre borte, og at han vilde være henrykt ved at se ham. Missionæren lod sig narre og førtes næste Formiddag ned paa en Slette, der var bedækket med europæiske Telte, Hytter og talrige Negre, Krigere, Kvinder og Børn.

Pateren behandles først yderst høfligt og bringes til den Højstkommanderendes Telt, der er rejst paa en lille Høj og foran hvilket Congostatens Flag vajer, hen foran en Skare paa 40—50 Negre, der sidde og ryge Pibe i skøn Forening, iførte belgiske Officersuniformer med Guldgaloner paa Ærmer og Huer. I samme Nu føler han sig greben af tyve Hænder; Klæder, Rosenkrans, Ur rives fra ham, Raabet »Dræb ham!« lyder rundt om ham og en Mængde Geværer rettes mod ham. Men de, der holde paa ham, afværge Angrebene af Frygt for selv at rammes af Skuddene, og da Missionæren raaber, at han er en »Guds Mand«, opstaar der Uenighed imellem Negrene, og det ender foreløbigt med, at man giver ham nogle enkelte Klædningsstykker, Hat og Benklæder, tilbage og anbringer ham paa en Stol ligeoverfor Anføreren, *Mulamba*, og dennes første Nyampara, *Kandolo*. En tæt sammenpakket Skare Negere omgiver Hovedpersonerne paa alle Sider, og i Munden paa hverandre raabe de Sorte: »Vi have dræbt Belgierne, der kaldte os Dyr og dræbte vore Høvdinge og Brødre som Geder!«

Achte erklærer, at han ikke er Belgier, og at han aldrig har gjort nogen sort Mand Fortræd, lytter til deres Beretninger og bliver til sidst helt gode Venner med dem. Han trakteres med fortræffelig Kaffe og føres hen til en Hytte, hvor man bringer ham Sorgho, bagt i smaa Brød, og sødt Smør (belgiske Konserves), men han erklærer intet at ville nyde, før man giver ham hans 14 christnede Negere tilbage. Herover blive Kvinderne rørte, og En iblandt dem siger: »Du skal ikke dø, Muzungu (Hvide)!« Man bringer ham 4 af hans Negere og en Ged og siger: »Spis nu!« Men han nægter at spise, før han ser alle sine Lærlinge om sig. Imidlertid har man underkastet de andre Katekumener et pinligt Forhør for at erfare, om han nogensinde har slaaet dem. Saa føres han atter til *Mulamba*, der erklærer at

ville skaane hans Liv, fordi han intet Gevær har, fordi han prædiker Guds Ord og plejer de Syge, og navnlig, fordi han aldrig har slaet nogen sort Mand. Han sendes tilbage til sin Hytte og overnatter der.

Næste Dag, den 24. Maj, hentes Achte paany til Mulamba og erklærer atter, at han intet vil spise, før han har faaet alle sine Folk tilbage. Omsider sejrer hans Standhaftighed, og samme Aften forlader han Revoltørernes Lejr med alle 14 Lærlinge, men, ganske vist, uden at have faaet hverken Muldyr, Telt, Klæder, eller Ur tilbage.

Den 7. Maj rykkede Kmdt. *Henry* ud fra Avakubi med Ltrne. *Derclaye* og *Friart*, 3 belgiske Underofficerer og 600 Mand for at benytte sig af Revoltørernes Langsomhed eller Raadvildhed. 4. Juni naaede han *Mawambi* og forenede sig 12. Juni i *Mukupi* med Ltnt. *Sannaes*. Ved *Beni* fik man Færten af Rebellerne, der flygtede i sydvestlig Retning gennem det højtliggende Vandskelparti mellem Nilen og Congo-floden, og indhentede dem endelig 12. Juli i Egnen om *Bula*, omtrent 100 Km. vest for Albert-Edward. Den 15. Juli ganske tidligt om Morgenen overraskede og adspalttede Belgierne en mindre Skare Revoltører. Men faa Timer efter, endnu Kl. 7 om Morgenen, angrebes de selv af Batetelaernes Hovedstyrke i Forening med Modstanderne fra den just tilendebagte Fægtning, i alt i et Antal af c. 1200 Mand, og det med en saadan Voldsomhed, at deres forreste Linier vaklede. De Hvide indsaar strax, at det vilde være ude med dem, hvis de ikke opbøde hele deres Energi. I Spidsen for Soldaterne, der havde været paa Benene i 30 Timer og intet havde nydt i 2 Døgn, kastede de sig over Rebellerne, og efter en fortvivlet Modstand lykkedes det at slaa disse paa Flugt og tilføje dem et Tab af 400 Døde, 600 Geværer og 12,000 Patroner. Det var den første Lysstraale efter mange Maaneders Uro og Ængstelse. I Kampen saaredes *Sannaes*, som alt skildret, af en Albinikugle, der gik gennem hans venstre Arm, rikocheterede mod hans Patronbælte og blev siddende i Hoften.

Kmdt. Henrys heldige Kamp ved Bula.

Krigere fra Dorua ved Buginionesøen styrte ud af deres Hytter.

(Fot. till. Kmdt. F. V. Olsen.)

Efter denne heldige Affære kunde Revoltørerne anslaaes at være reducerede til c. 7—800 Mand, førte af *Kandoro* — Malumba var bleven myrdet af sine egne Folk —, foruden en Skare paa c. 200 Mand under Høvdingen *Satiboko*, der ikke havde deltaget i Kampen. Men de vare splittede i flere Bander, der fortsatte deres hærgende og plyndrende

Virksomhed i Egnene om den øvre *Oso* og *Lowa* og trak sig tilsyneladende videre i sydvestlig Retning.

For at møde dem sendtes i Slutningen af August Kmdt. *Doorme* med c. 800 Sol-

I en Landsby ved *Uvira*.

(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

Kmdt. *Doormes* dater fra *Lo-*
Doormes *kandu* til *Ny-*
heldige *ángwe*, hvor
Kamp ved *Biko*. han i Løbet

af et Par Uger mistede et Par Hundrede Mand af Dysenteri, og derfra i nordøstlig Retning over *Micici* til *Senghé*. Denne hans Marche, der varede c. 1½ Maaned, skal have været i alle Retninger frygtelig, hvad Anstregelser og Savn angaar. I en Maaned marcherede *Doorme* videre fra Sted til Sted, indtil han endelig den 23. Dec. ved *Biko* (*Bokko?*) ved Øvre-*Lowa* fik fat paa Fjenden. Kl. 3 om Natten brød han da frem til Angreb i det dybeste Mørke, udenat Rebellerne anede hans Nærhed. Selv tog han dem i Fronten, medens Ltnt. *Adlersträhle* omgik Fjendens Flanke, og efter 2½ Times haardnakket

Kamp maatte *Batete-* læerne forsvinde med et Tab af 150 Døde, hvoriblandt Høvdingen *Sali-* *boko*, og mange Fanger. Men, i Stedet for at tabe

Doormes Modet, samlede den modige *Kandolo* alle de Revolterendes Bander i denne Egn og angreb den 16. Jan. 98 *Doorme*, der efter 4 Timers heftig Kamp ved *Piana Kikunda* (*Senghé*), hvor *Kandolo* men ogsaa den belgiske Ltnt. *Melaerts* faldt, da hans Patroner vare slupne op, maatte gaa tilbage Syd paa, efterladende hele sin Bagage i Modstandernes Hænder. *Doormes* Styrke var da gaaet ned til 400

Doormes
Nederlag
ved Piana
Kikunda.
Ltnt.
Melaerts
falder.

Mand. Med en Del af den gik han til *Kassuku*; Resten, under Adlerstråhle, forblev midt ude i Landet for at holde Føling med Revoltørerne.

Omtrent i Midten af Oktober s. A. bemægtigede Batetelaerne sig en Post ved *Kiwu* (*Rustugni* eller *Lubuga*?). For at tilbageerobre dette Punkt gik Ltnt. *Dubois* i Begyndelsen af November fra *Uvira* Nord paa med 100 Soldater, men overfaldtes 3 Dagsmarcher fra sit Udgangspunkt af en Bande Revoltører under Høvdingen *Tschangufu* (Tschan-gufu = Stærke Tschan). Hans Folk flygtede uden at gøre ordentlig Modstand, 31 af dem bleve dræbte, og Revoltørerne tog 36 Albinigeværer og 15,000 Patroner. I 2 Dage strejfer Dubois alene om i Kratskoven, men begiver sig saa, for at faa en Ende paa dette Liv, selv hen til Revoltørerne, der først blive bange for ham, da de se hans Dristighed, ja endog gøre Honnør for ham, men tilsidst rette Gevæerne imod ham og dræbe ham.

Ltnt.
Dubois
dræbes
af Revol-
tørerne.

Kmdt. Doorme.

De vildsomme Egne, hvor disse Begivenheder fandt Sted, ere skildrede af *Grev von Götzen*. Da han i Juli 94 gik Vest paa fra *Kiwu*-soen, havde han i Begyndelsen 3 M. højt Græs, derpaa uigennemtrængeligt Bambuskraat med Bund af blødt Græs. Kulden var bidende. Alle vilde Dyr flygtede bort fra Kolonnens Marchevæg, om Dagen paa Grund af Øxernes Klang under Træfældningerne for at komme frem, om Natten paa Grund af Baalene. Bækkenes Lejer vare dybt indskaarne. Enkelte Steder — siger von Götzen — har Landskabet en vis, storslaet Karakter; mægtige Bregnetræer paa 5 M.s Højde, slanke *Rubiacéer*, som rage op over Krattet, og Buske med vældige, læderagtige Blade vække den Rejsendes Henrykkelse, omkring Bomuldstræernes tæt grupperede Stammer have Lianerne vævet deres sejge Net. Og igennem dette Virvar fører den neppe synlige Sti snart op ad de stejleste Kupler, snart atter i lige Linie ned ad Bjerget, saa at der ingen Ende er paa de stakkels Bæreres Jamren og Stønnen. Paa de snævre Lejrpladser maa der først med stor Møje tilvejebringes et Stykke horizontal Flade til at rejse Teltene paa. Naar det regner, bliver den lerede Jord saa glat, at man ikke kan udgaa at styrte Gang efter Gang under Marchen. Man forstaar, hvad det er for Strabadser, Soldater maa døje under saadanne Forhold.

Bambusskov i Øst-Congo.
(Efter Grev von Götzen.)

Baron Haxthausens Kompagni skulde jo have sluttet sig til Kmdt. Doorme. Imidlertid fik Ltnt. *Glorie* det Hverv med dette Kompagni at sikre Congofloden mellem

Ltnt.
Glorie
Expedit-
tion.

Falls og Nyángwe. Under denne meget anstrengende Tjeneste hengik Tiden til den 13. Februar 1898, da Efterretningen om Doormes Tilbagetog indløb. Bragt op til en Styrke af 300 Soldater og 3 Hvide — Ltnt. Glorie, Souslt. Marcussen, Sgt. *Paternoster* — sendtes Kompagniet da over *Fundi Sadi* Øst paa for at forhindre Revoltørerne i at angribe

Indgang fra Landsiden til Stationen Lokandu.
(Efter «La Belgique Coloniale» 1898.)

Lokandu. Ltnt. Glorie var just den rette Mand til at føre Detachementet. Han havde bag sig 3½ Aars Tjeneste i Afrika, og da han heldigt var undsluppen fra Katastrofen ved Ekwanga, var det hans første og eneste Ønske at træffe paa sine tidligere Soldater og sige dem Tak for sidst.

Den første Del af Marchen gik op ad *Eliladalen* til *Micici* gennem lutter Skov, men hvor dog store Træer ere sjældne. *Micici* er en stor, renlig, net By, beliggende paa *Elilas* venstre Bred, som her endnu er 70 M. bred og løber med rivende Fart. Levnetsmidler er der her Overflod af. Fra *Micici* førtes Kolonnen ad en fortræffelig Vej gennem fladt Terrain, men

stadigt gennem Skov, til *Shabunda* ved *Ulindifloden*, hvortil man ankom den 28. Februar.

Om Expeditionens videre Forløb fortæller Ltnt. *Marcussen* følgende:

»*Shabunda* er en By paa 4—5000 Indbyggere. Chefen er en Araber fra *Ujiji*, kommanderer Byen og Omegnen ved Hjælp af sine Embedsmænd, der hver besidde 2—3 store Gaarde med Masser af Arbejdere, og lever et rigtigt Slaraffenliv, betjent af sine 50 Koner. Indbyggerne ernære sig ved Agerbrug, Fiskeri og Industri, og der er stor Velstand.«

»I *Shabunda* bleve vi først liggende til den 26. Marts, da Detachementet forstærkedes med 400 Mand under Kmdt. *Svensson*. Imidlertid, Revoltørerne vilde ikke komme til os, og vi kunde ikke gaa til dem af Mangel paa Fødemidler til den nu saa store Styrke. Over 2 Maaneder ventede vi her, vi vare mange Mennesker, thi hver Soldat har mindst 1 Kone og 1 »Boy«, Alle høste og Ingen saar. Vi Hvide maa hente vor Føde i *Micici*, 5 Dage herfra.«

»I Begyndelsen af Maj erfare vi, at Revoltørerne havde forladt *Senghé*, den By, fra hvilken de den 7/1 fordre Kmdt. *Doorme*, og vare dragne Øst paa for at naa deres Hjem over *Tanganika—Kabambarré*. Det besluttedes da, at Kompagniet *Glorie* skulde fortsætte mod Øst og følge Revoltørbanden Syd paa, medens Kmdt. *Svensson* skulde gaa mod Sydøst og saaledes bringe dem under en dobbelt Ild.«

Vi afbryde et Øjeblik Ltnt. *Marcussen*

Kampen ved Kabøge 22. Marts 1898. cussens Fremstilling for at kaste et lille Blik over mod *Tanganikakanten*. Her vare

Insurgenterne den 22. Marts blevne slagte i en Fægtning ved *Kabøge*, ved den nordlige Ende af Søen, af Ltnt. *Chargeois*, men havde den 18. Maj efter den blodige Kamp,

I *Shabunda* i Maj 1898.
Af Ltnt. *Marcussen*s Skitsebog.

vi lige omtalte i forrige Kapitel, og i hvilken Kmdt. *Debergh* faldt, erobret *Uvira*. *Debergh*, en meget dygtig og tapper Officer, havde faaet det ene Ben skudt i Stykker og havde derpaa dræbt sig selv for ikke at falde i Oprørernes Hænder; Detachmentet havde maattet trække sig ind paa tysk Grund. Den 6. Juni vendte *Tielemans* tilbage til *Mtowa*, hvor man nu med stor Iver tog fat paa at sætte Stationen i Forsvarsstand, eftersom alt tydede paa, at *Bate*-*telaerne* nærmede sig.

Vi lade saa Ltnt. *Marcussen* fortælle videre:

»Efter en anstrengende Marche over Bjerge med Slugter og Afgrunde og svimlende Højder ankom vi paa den 9. Dag til *Mulungu*, der ligger paa Toppen af et Bjerg, c. 4000 Fod over Havfladen, omgivet til alle Sider af skovklædte Højder. Aldrig i mit Liv har jeg været saa udaset som efter Bestigningen af denne Bjergtop. Men heldigvis lønnede det

sig Umagen at kravle derop, og nu have vi boet ovenover Skyerne i 3 Dage (Brev af 24. Maj 1898) og haabe at blive her endnu i 4 Dage. Alle Indbyggerne vare flygtede ved vor Ankomst undtagen Chefen, der bragte os Høns, Æg og Geder i Masse, hvorpaa jeg begyndte en Fastekur for at jage en begyndende Dyssenteri paa Flugt. Den er nu borte, men jeg gyser ved Tanken om Fremtiden; thi man kan ikke gøre sig noget Begreb om, hvilke Anstrengelser vi døje paa denne frygtelige Rute. Det er en daglig Marche paa 5 Timer: man tænke sig, en stegende hed Sommerdag at kravle op og ned ad Himmelbjergets stejleste Sider i 5 Timer, og det 9 Dage i Træk, saa har man maaske Begreb om en Tiendedel af vore Anstrengelser. Heldigvis ere Soldaterne nu saa godt dresserede og forsynede med Koner og Drengene, at alt gaar uden meget Vrøvl. Det er kun Portørerne, det kniber med, men Undertegnede med 6 Soldater tager den Del af Arbejdet paa Samvittigheden.»

I et senere Brev (af 22/6) fortsættes saaledes:

»Efter 20 Dages Marche gennem den klippefuldste Del af *Congostaten*, saa godt som uden Levnetsmidler, naaede Detachmentet efter uhyre Anstrengelser Byen *Tangani*, som ligger ved Udkanten af den store Skov. Fra denne By søgte vi Oplysning om de Revolterendes Marche. Uheldigvis var det et helt ukendt Land, vi vare komne ind i, og det var umuligt at faa nogen Forbindelse med de Indfødte, som vi maatte slaas med hver Dag for at undgaa deres Lanser og Pile. Da vi endelig fik fanget nogle Stykker af dem, var det umuligt at forstaa deres Sprog.»

»Saaledes gik det til, at vi i Byen *N'Gwese* den 17. Juni om Morgenen Kl. 8¹/₂, just, som vi holdt Appel, med Front mod Syd, opdagede Revoltørerne i en Afstand af 800 Meter mod Nord.»

»Vi vare ikke længe om at sætte os i Angrebsstilling, idet vort Princip var, fremfor at lade os angribe, selv at være de Angribende. Ltnt. *Glorie*, til hvem Soldaterne havde en aldeles utrolig Tillid, tog med et Kompagni paa 100 Mand højre Fløj, Sgt. *Paternostre* med 100 Mand Centrum, og jeg med 100 Mand venstre Fløj. Vore Hornblæsere blæste en Marche,

I Shabunda i Marts 1898.
Af Ltnt. M. Marcussens Skitsebog.

Kmdt.
H. A. L. Debergh.
Falden ved Uvira
28/6 1898.

og fremad gik det og atter frem, skydende og raabende, mens Kuglerne pøb om Ørene paa os og pløjede Jorden til alle Sider. 3½ Time fortsatte vi fremad, 5 Gange satte Revoltørerne — den samme Bande, som var i Kast med Kmdt. Doorme ved Senghé — sig fast, 5 Gange joges de tilbage. Det var især Angrebet paa deres anden Stilling, som kostede Blod paa begge Sider. Under det fjerde Angreb saarede Glorie i venstre Bryst; Kuglen ramte under Kravebenet, gik gennem Lungen og maatte udskæres under

venstre Skulderblad. Han førtes tilbage til vor Lejr, der laa 2½ Time tilbage, medens vi Andre endnu en Time forfulgte de Flygtende. Kl. 5½ Eftm. vendte vi tilbage, belæssede med Revoltørernes Gods, som fandtes spredt til alle Sider paa deres Vej.«

»Det var en drøj Dag. Men den drøjeste Del var alligevel at forbinde og pleje de saarede Soldater og vor saarede Chef.«

»Dog næste Dags Morgen Kl. 10 komme vore Soldater, der havde begravet de Døde, og meddele, at de havde hørt Revoltørernes Trompetsignaler, og

en halv Time efter viste disse sig paa samme Plads som den foregaaende Dag. Vor Styrke var betydelig formindsket; thi Bataillen den 17. havde kostet os 42 Døde og Saarede. foruden Chefen. »Hvis Revoltørerne angribe, saa jag dem tilbage!« Med denne Ordre forlod jeg Chefen og indtog samme Opstilling som foregaaende Dag. Men denne Gang var Fjenden klogere; han udviklede sig for at angribe vor venstre Flanke og afskære vor Tilbagetogslinie. Med 11 Mand — de øvrige Folk af mit Kompagni turde ikke strax følge — gik jeg ud i vor venstre Flanke, medens Glorie lod sig bære tilbage til Tangani, hvor han med de Saarede og Kvinderne og vor Bagage var dækket ved vor Opstilling. Da Folkene af mit Kompagni saa, at jeg naaede ud i Flanken uden Ulemper, fulgte de senere efter, og alle tre Kompagnier gik nu frem til Angreb i Højde med hinanden. Revoltørerne, som saa, at vi ikke havde tabt Modet, flygtede. Forfølgelsen varede til Kl. 2. Saa vendte vi trætte tilbage, fandt Lejrpladsen forladt og maatte marchere 3 Timer for at naa Lnt. Glorie. Om Natten reddede Revoltørerne sig østen om N'Gwese for at fortsætte deres Marche mod Syd.«

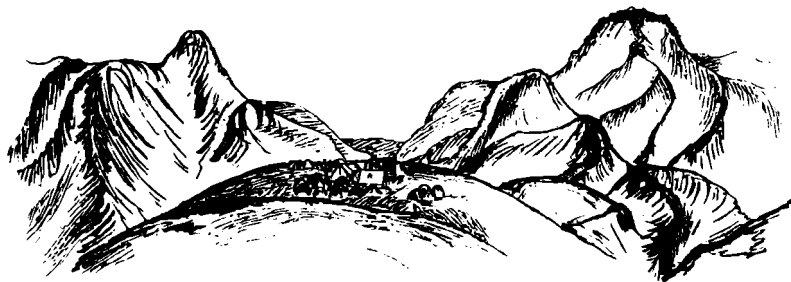
»Det var 2 anstrengende Dage, men en glimrende Sejr havde vi vundet. Mindst 90 Revoltører maatte lade deres Liv, deriblandt 3 af deres vigtigste Anførere. 44 Geværer og

2000 Patroner toge vore Soldater, og alle sine øvrige Ejendele maatte Fjenden lade tilbage mellem vore Hænder. Papiret, jeg skriver paa, er taget fra dem. Den første Dag vare de stærke: »Tag den hvide Mand!« raabte de, og vi tre Hvide vare naturligvis i Særdeleshed Maalet for deres Kugler. Men den anden Dag vare de smaa og raabte: »Vi ville ikke Krig, vi have ingen Patroner, vi have mistet vore Anførere, vi ere Eders Slaver! Skyd ikke!« Vel findes der endnu 5—600 Geværer mellem dem, men ingen Patroner, en enkelt her og der, og det vil ikke koste meget Blod for Kmdt. Svensson at tage de Geværer, og om

Udsigt over Bjergene fra Mulungu i Maj 1898.

Af Lnt. Marcussens Skitsebog.

Landsbyen Tangani.

Af Lnt. Marcussens Skitsebog.

det ikke lykkes ham at træffe Banden, saa er der Hundreder af Soldater og Masser af Hvide i Nyángwe, Kassongo og Kabambarré til at jage dem.

Lyse Forhaabninger fyldte nu de Sejrende fra *N'Gwese*, Forhaabninger, der dog skulde vise sig at være saa langt fra Virkeligheden som vel muligt.

I Midten af August Mæned vendte Detachmentet *Glorie* tilbage fra sin 6 Maaneders Expedition, idet det over *Shabunda*, *Micici* og *Piana Lukugu* ankom til *Sendwé*, ved *Luálaba*. Man vil kunne forstaa, at efter de overstaaede Strabadser og Kampe var den Kolonne paa vel 250 Negersoldater med c. 2 Maaneders Uddannelse med Tilbehør af Kvinder og Børn, som den saarede Ltnt. *Glorie* og Ltnt. *Marcussen* førte tilbage til *Congoflodens* Bredder, reduceret til

en Bande af højst tvivlsom Beskaffenhed. Og da man saa tilmed ikke kunde betale dem hele deres tilgodehavende Løn og ikke sendte dem tilbage til *Lokandu* for at hvile ud, bleve de rasende. Den 3. September rejste Ltnt. *Glorie*, der var færdig med 4 Aars Tjeneste, hjem til Belgien — han gik senere igen til Congo som Direktør for Selskabet »*Lomami*« og døde 22. Apr. 1901 i *Stanley-Falls* som Følge af et Forgiftningstilfælde —, Ltnt. *Sterckx* overtog Kommandoen over hans Folk, og Detachmentet afmarcherede til det 10 Dagsmarcher fjerne Nyángwe. Afsted gik det gennem henrivende Palmeskove og prægtige Landsbyer, og Bøller og Antiloper vrimlede der af, saa den gode Levemaade bragte

Humøret nogenlunde op paa Folkene. Den $14/9$ naaedes Nyángwe, og her forholdt Soldaterne sig roligt i 2 Dage; der var saa prægtigt i Nyángwe. Men saa blev ogsaa *Sterckx* syg, og det var først efter mange Vanskeligheder, at det lykkedes *Marcussen* som eneste Hvid paa 4. Dag at faa Detachmentet videre. Paa Vejen var de ikke til at styre, men begik, udenat det var *Marcussen* muligt at hindre det, de værste Udskejelser. I *Kassongo*, hvor *Sandelin* var Postchef, bemægtigede de sig strax alle Soldaterhytterne, saa at Chefen maatte sende sine egne Soldater bort. Indbyggerne i den nærmeste Omegn vare flygtede af Skræk for Detachmentet, hvis Ry var løbet langt forud, og man var i *Kassongo* helt bange for, at de af samme Grund ikke skulde komme med Fødemidler til Markederne. Da kom

Piana Lukugu i August 1898.
Af Ltnt. *Marcussens* Skitsebog.

Landsbyen Chumbu ved *Sendwé*.
Tegnet af Kmdt. *Glorie* i Ltnt. *Marcussens* Skitsebog i Sept. 97.

Sandelin var Postchef, bemægtigede de sig strax alle Soldaterhytterne, saa at Chefen maatte sende sine egne Soldater bort. Indbyggerne i den nærmeste Omegn vare flygtede af Skræk for Detachmentet, hvis Ry var løbet langt forud, og man var i *Kassongo* helt bange for, at de af samme Grund ikke skulde komme med Fødemidler til Markederne. Da kom

den Mand til, der ene kunde gøre en Ende paa de genstridige Soldaters Indisciplin. Marcussen skriver herom under 18. Oktober:

— — — Da vi kom til *Kassongo*, havde vi stjaalet ialt 70 Kvinder og Børn, 17 Geder og et Utal af Høns; nær ved *Nyángwe* havde vi slaet 4 Indfødte ihjel og paa Halvvejen hertil efterladt Resterne af 4 Pagayører. — — — Men saa nærmede sig Soldaternes Skræk, Guvernør *Baron Dhanis*, og 2 Dage før hans Ankomst begyndte vore tapre Soldater at ryste i Buxerne. Han var snedig, Guvernøren. Han sendte Spioner i Forvejen, som fortalte vore Dreng, at, om de ikke afleverede Patroner og Geværer, saa vilde han skyde hver eneste Soldat i hele Detachementet og havde derfor taget 250 Soldater med sig. Som Følge deraf bade de Tapreste blandt vore Venner os om at ville skille dem af med deres Patroner til at begynde med. Det gjorde vi saa, og Guvernøren tog deres Geværer, 12 af de Frækkeste bleve lagte i Bolt og Jern for at skydes, og en 30 Stykker bleve sendte til Boma for at gøre en halv Snes Aars Tugthustjeneste, 50 kom under strengt Opsyn i *Nyángwe* og andre 50 sendtes hjem som ubrugelige til al Krigstjeneste. Saa blev der kun 100 Mand tilbage; for dem blev jeg Chef med Ordre til indtil videre at blive staaende i *Kassongo*.«

Distriktskommisær,
Kmdt. Hecq.

Det var imidlertid uheldigvis ikke Oprørernes Hovedstyrke, man havde faaet Bugt med i Juni 98, men kun en Del af den. Den havde nemlig delt sig i to store Hovedbänder, af hvilke det var den ene, der under *Tschangufu*, havde erobret *Uvira*, medens den anden var bleven jaget tilbage af *Glorie*. Da nu denne Sidste fra *Gwese* nærmede sig *Uvira*, kom Bänderne i Haarene paa hinanden, og *Tschangufus* Folk trak sig Syd paa til *Baraka* ved *Tanganika*. Iøvrigt holdt Revoltørerne sig i flere Maaneder temmelig stille i disse bjergrige Egne.

Situationen var altsaa fremdeles den samme, og navnlig var man urolig i *Mtowa*, hvor Kmdt. Hecq*) havde overtaget Befalingen, og hvor man fra Slutningen af Juli dagligt med Spænding ventede paa Forstærkninger

Vest fra. Paalidelige Rekognosceringer havde ført til Visheden om, at 700 Revoltører, alle bevæbnede med Albingeværer og forsynede med 70 Patroner hver, igen begyndte at sætte sig i Bevægelse Syd paa. Imidlertid forløb dog baade August og September uden nye Begivenheder.

I Oktober Maaned stode, ifølge Meddelelser i de belgiske Blade, **Tropperne** **Fordeling** **i Manyema** **i Oktober** **1898.** *Congostatens Tropper i Manyema* fordelte saaledes:

I *Stanleyville* 500 Mand under Intendant *Malfeyt*, Zonechef. I *Ponthierville* 150 Mand under Kmdt. *Rue*, Zonechef. I *Lokandu* 120 Mand under Ltnt. *Middagh*. I *Sendwé* 30 Mand under Sgt. *Paternostre*. I *Nyángwe* 200 Mand under Kmdt. *Dupuis*. I *Kassongo* 50 Mand under Ltnt.

Kmdt. Hecq's Hund.

*) Kmdt. Hecq har, som Læseren ser, med stor Elskværdighed stillet til vor Raadighed en Mængde udmærkede Fotografier, som findes fordelte over hele Bogen. Vi anbringe her foruden Kommandantens Portræt, tillige Billedet af hans Hund, hans trofaste Ledsager under alle disse Begivenheder.

Sandelin. I *Kabambarré* 300 Mand under Kmdt. *Long*. Af disse Punkter vare Stanleyville, Lokandu og Nyángwe efter Omstændighederne vel befæstede. Desuden vare 3 Kolonner, Kolonnen *Svensson*, der under sin Expedition mod Tanganika ikke havde truffet Revoltørerne, c. 330 Mand, Kolonnen *Doorme*, i Kmdt.s Sygdomsforfald ført af Ltnt. *Adlerstråhle*, c. 300 Mand, og Kolonnen *A. Lemaire*, kommende fra *Lusambo* over *Nyángwe*, c. 250 Mand, i Færd med at koncentrere sig i *Kabambarré* for herfra at føre en afgørende Bevægelse frem over *Sungula* mod Revoltørerne og række Haanden til Tropperne fra *Mtowa*.

Baron *Dhanis* opholdt sig i *Nyángwe*, parat til at vende hjem til Europa, hans Afløser, Vicegeneralguvernør *Van Gèle*, besøgte *Kabambarré*, men maatte kort efter, angreben af Dysenteri, rejse hjem til Belgien. Generalguvernør *Wangermée* var paa Inspektion i *Stanley-Falls*.

Den 4. November stødte et fra *Mtowa* mod *Sungula* (*Mifucho*) udsendt Detachment under Kapt. *Tielemans* paa 150 Revoltører, der joges paa Flugt med et Tab af 32 Døde; selv havde Detachmentet 8 Døde og 14 Saarede. Man naaede derpaa frem til *Lambo*, 2 Dages Marche fra *Sungula*. Men herfra maatte *Tielemans* efter 3 Timers Kamp med en langt overlegen Fjende og med Tabet af 40 Mand trække sig tilbage og ankom den 28. Nov. atter til *Mtowa*. Og hermed var denne Station for mange Maaneder afskaaren fra Forbindelsen Vest paa. Men November Maaned 1898 skulde blive i endnu højere Grad skæbnesvanger for Belgierne i Congo.

Den 4. November, samme Dag, da *Tielemans* havde kastet en Afdeling Rebeller syd for *Lambo*, blev Ltnt. *Stevens*, som holdt *Mifucho* besat med 300 Mand af Kmdt. *Svenssons* Folk, hvoraf dog de 100 vare syge og laa i et stort Araberhus i Byen, i den tætte Taage tidligt paa Morgenen aldeles overraskende

angrebet af en stor Overmagt. Efter en heftig Kamp maatte *Stevens*, der selv var meget syg, med et Tab af 100 Dræbte ildsomt trække sig tilbage i vestlig Retning. I Kampen faldt Schweizeren, Kapt. *Lardy*, der opholdt sig paa Posten som Passager, bestemt for *Tanganika*, og saaredes den tredie Hvide, belgisk Sgt. *Vermöhlen* af en Kugle gennem den ene Haand og en anden gennem den ene Fod; desuden indebrændte Revoltørerne alle de Syge, og 10,000 Patroner bemægtigede de sig her.

Zonechef,
Kmdt. Dupuis.

Man havde i *Mifucho* anet Faren og sendt Bud om Forstærkning, og Kmdt. *Lemaire* var ogsaa bleven sendt afsted med sine Folk, men naaede kun den 5. November at optage Levningerne af *Stevens* Detachment, hvorpaa begge Officerer trak sig i Forening tilbage til *Kabambarré*. Paa Tilbagetoget mødte de Kmdt. *Long* og Ltnt. *Adlerstråhle*, der ligeledes vare brudte op mod Øst, men som nu ogsaa vendte om. I *Kabambarré* stod derefter vel c. 1100 Mand med 15 Hvide; Kmdt. *Long* var Højstbefalende.

Den 13. November døde i *Kabambarré* af Dysenteri den udmærkede svenske Officer, Kmdt. *Svensson*. Det havde ikke været muligt at skaffe ham Lægehjælp, da de eneste to Læger i *Manyema* opholdt sig i *Kassongo*. *Svensson* begravedes samme Eftermiddag under stor Deltagelse.

Ltnt. C. A. Glorie.
† i *Stanley-Falls* 22/4 1901.

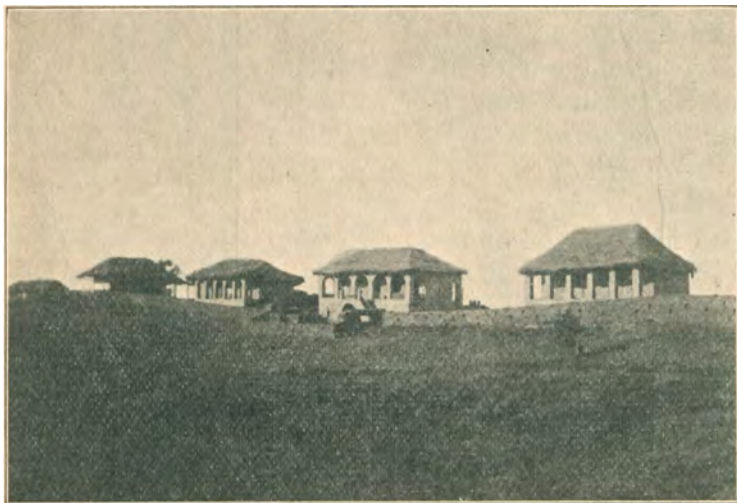
Kampen
ved
Lambo.

Mtowa
afskæres
fra For-
bindelsen
med Falle-
egnene.

Overfaldet
paa
Mifucho 4.
November
1898.

Kmdt.
Svenssons
Død.

Næste Morgen er det Kmdt. Longs Mening med hele Styrken i Kabambarré at gaa Fjenden i Møde. Kl. 7 sidde de Hvide ved deres Frokost, medens Soldaterne have sat Geværerne sammen og ere i Færd med at pakke deres Sager. **Kampen ved Kabambarré.** Da angribe Batetelaerne pludseligt Stationen fra tre Sider med største Voldsomhed, og i faa Minutter er alt Kamp og Forvirring, Ltterne. *Sterckx* og *Rahbek* og 200 Soldater falde, *Adlerstråhle* og Sgt. *Van Herck* saares, Revoltørerne erobre hele de Hvides Bagage, 2 Maximkanoner og 80,000 Albinipatroner, og med Resterne af sin Styrke maa Long skyndsomst retirere til Kassongo.

Mtawas Enceinte i 1899.
(Fot. tilh. Kmdt. Haubroe.)

Om Overfaldet meddeles følgende Enkeltheder:

Øst for Kabambarré, paa Vejen til Mifucho, havde Detachmentet *Lemaire* om Natten sikret Stationen; bag hans Opstilling førte Vejen over en Bro til Kabambarré. Han havde bag sig paa begge Sider af Vejen en venligsindet Landsby, paa hvilken man mente

at kunne stole trygt; men i disse Landsbyer viste det sig senere, at Revoltørerne havde — overnattet! Tidligt om Morgenen inddroges alle Forposter, og uden ordentlig Sikring var det saa, at man lavede sig til Afmarche mod Øst. Kl. 7 angribes *Lemaire*, men hører efter kort Tids Kamp Skydning bagved, og maa nu under dobbelt Ild gaa tilbage over Broen og med et Tab af 150 Mand slaa sig igennem Fjenderne paa den anden Side af Vandløbet. I Udkanten af Kabambarré optages Resterne af hans Folk af to Afdelinger paa vel et Par Hundrede Mand, der henholdsvis under Ltterne. *Sterckx* og *Rahbek* og under Ltnt. *Adlerstråhle* fra Stationen kækt havde kastet sig Fjenden 4—500 Alen i Møde. I 1½ Time holdt disse tre Officerer Angriberne Slangen. Men Hovedstyrken, i hvilken var indlemmet en Del af de i Affæren ved Mifucho demoraliserede Elementer, gik næsten øjeblikkeligt i vild Flugt ad Kassongo til, standsedes vel af Kmdt. Long 2 Mil vest for Kabambarré, men fortsatte saa Tilbagetoget.

Kl. 8½ var den lille Styrke, som havde oplaget Kampen, tilintetgjort. Den aller største Del laa paa Pladsen, deriblandt *Sterckx* og *Rahbek*. *Sterckx* havde faaet en Kugle i Nakken, sige Nogle, i Brystet, sige *Andre*, og var bleven ført tilbage til en af Hytterne, hvor Batetelaerne fandt ham død. *Rahbek* fik først Skulderen knust, var meget lidende og mistede meget Blod, og *Adlerstråhle* raadede ham til at søge tilbage: han mente det imidlertid rigtigere trods sit Saar at blive, til han blev afløst, men straktes strax efter til Jorden af en Kugle i Hjertet. *Adlerstråhle* og *Van Herck* slap, begge saarede, Førstnævnte med knust Skulder, saa betids tilbage, at de kunde redde Livet.

De to faldne Officerers Legemer brændte Revoltørerne. Kmdt. *Svenssons* Minde hædrede disse

Et Hjørnefort i Befæstningerne om Mtowa.
(Fot. tilh. Kmdt. Heeq.)

paa en højst barbarisk Maade, ved paa hans Grav at skære Halsen over paa 40 af hans tidligere Soldater: De skulde sove hos deres Herre!

Om Ltnterne. *Adlersträhle* og *Rahbek* følgende biografiske Oplysninger:

Ernest Hjalmar Leonard Adlersträhle, Volontær ved Kgl. Svea Lifgarde 1888, Underløjtnant der 90, Løjtnant 96, lod sig fra $\frac{9}{12}$ 96 engagere som Lieutenant i »Force publique« og kom, som vi have set, strax til Falls, hvorfra han i Maj 97 gik paa Expedition med Kmdt. *Doorme* og deltog i Kampene ved *Biko* (*Bokko?*) og *Piana Kikunda*, derefter i andre, foran skildrede Expeditioner, der for hans Vedkommende endte med, at han saaredes ved *Kabambarré* og maatte vende hjem til Europa. Dekorert for Deltagelsen i denne Kamp med Løvcordenens Guldmedaille. Nu hjemme ved sin Afdeling i Stockholm.

Alfred Rahbek, Søn af Ritmester Rahbek, Sparkjær, Rekrut ved 5. Dragonregiment 1895, Sekondløjtnant ved 2. Dragonregiment 96, gik til Congo $\frac{9}{12}$ 97 som Souslt. Hans Rejseselskab have vi oftere nævnt. Fra *Nyángwe*, hvor han gjorde Tjeneste uuder Kmdt. Dupuis, sendtes han sammen med Sergent *Van Herck* efter Nederlaget ved *Sungula* med Forstærkninger til *Kabambarré* og kom lidsnok til at ofre sit Liv for at dække Tilbagetoget derfra. Han har skrevet mange Meddelelser hjem, hvoraf vi jo have gengivet adskilligt. Det sidste Brev fra ham var skrevet med Blyant paa et Blad af hans Journal, dateret *Piana Lusangi* $\frac{10}{11}$ 98 og stilet til hans Venner, Ltnterne. *Sandelin* og *Marcussen* i Kassongo og *H. R. Petersen* i Nyángwe. Det lød saaledes:

»Kære Venner! Ja, det er i et Slags Galgenhumør, at jeg skriver disse Linier. Jeg modtog idag pr. »Indigène« den Nyhed, at 2 Hvide vare dræbte, 2 saarede tæt ved *Kabambarré* (altsaa ved *Sungula*). Endvidere skrev Kmdt. *Long* eller Ltnt. *Delhaise*, at Revoltørerne gik Syd paa — hvor aner jeg ikke. *Van Herck* har Feber, og jeg har jo ageret Læge for ham og nogle af mine Soldater. Jeg har næsten 2 Patroner pr. Soldat nu(!); jeg har taget Patroner fra alle de Soldater, jeg har set. Kommier der noget paa, vil jeg selvfølgelig se at slaa mig igennem. Mine Soldater have faaet deres Instruktion angaaende et eventuel Overfald idag. Er *Van Herck* fuldstændig rask i Morgen, tænker jeg at gaa $\frac{7}{4}$ Time (til *Mwalabo*). Derfra har jeg saa $\frac{8}{2}$ Time til *Kabambarré*. Altsaa jeg kan være der Lørdag (den 12.), dersom intet støder til. Naa, forresten *haaber* jeg paa det bedste, men er halvt om halvt belavet paa det værste.«

»Jeg beder *Petersen* hilse Kmdt. *Dupuis* og *Page*. Hilsen til Eder alle Tre, kære Venner, fra Eders hengivne Ven

Alfred Rahbek.«

Ltnt. *Rahbek* var en glad og frejdig Friluftsnatur, specielt en ivrig og flink Jæger, elskværdig og omgængelig, og havde fortræffelige Betingelser for at klare sig godt i Congo. Blandt hans Foresatte viste navnlig Kmdt. *Dupuis* ham meget Venskab, men ogsaa *Baron Dhanis* lod til at finde særlig Behag i ham. Hans Hælbred havde gennemgaaende været godt dernede. Nu led han en Død, som var en kæk Officer værdig.

Den 16. November 98 ankom *Dhanis* igen til Kassongo; thi hans designerede Efterfølger, *Van Gèle*, havde, da han gik syg hjem, overtalt sin Forgænger til at blive i Afrika. I Kassongo havde denne nu som Reserve for Tropperne ved *Kabambarré* 175 Soldater med 36 Patroner pr. Mand. Den 17. Kl. 12 Middag modtog Vicegeneralguvernøren Melding fra *Kabambarré* om, at Revoltørerne kun vare faa Timers Marche fra sidstnævnte Punkt. 2 Timer efter kom der Expresbud fra

Svensk Lieutenant Adlersträhle.

**Baron
Dhanis
overtager
atter Kom-
mandoen.**

Kabambarré; Negeren havde tilbagelagt Vejen i utrolig kort Tid; skønt afgaaet 1½ Dag efter den sidste Kurer, havde han været lige ved at indhente denne. Han bragte det Hjobsbudskab, at Kmdt. Svensson var død den 13. og Kabambarré taget af Oprørerne den 14. Allerede den 18. indtraf de første Flygtninge fra Kabambarré.

»Det var intet opmuntrende Syn,« hedder det i et Brev, »at betragte de Hvide, som intet eller saa godt som intet havde faaet at spise i 4 Dage, slæbe sig ind i *Kassongo*, snavsede og dødtrætte. Af de saarede Hvide vare de 3 lige fra *Sungala*, de 2 lige fra *Kabambarré* blevne baarne i Tæpper, hængende under en Stang; deres Saar havde ikke kunnet plejes ordentligt under Vejs, og de vare derfor i en gyselig Tilstand. Heldigvis var der nu altsaa dog Læger i *Kassongo*. Ogsaa en hel Del saarede Negere ankom hver Dag til Fods. Det var forbausende at se, hvad disse Folk kunde taale; en Mand havde faaet en Kugle gennem Maven, og med den havde han marcheret i 7 Dage, splitternøgen, og det, skønt alt, hvad han spiste af flydende, løb ud af Siden paa ham. Alle Saarede og Syge sendtes forøvrigt snarest muligt Nord paa ned ad Congofloden.

Med Levningerne af de slagne Tropper var der nu i *Kassongo* ialt vel c. 600 Mand, kommanderede af en halv Snes Hvide, blandt hvilke Kmdtrne. *Dupuis*, *Rue* og Skandinaverne *Sundt*, *Marcussen*, *Lindegaard* og *H. R. Petersen*, hvortil senere kom *Myhre* og *Tandrup*.

»Misundelsesværdig var Stillingen ikke i *Kassongo*,« skrives andetsteds: »af 600 Mand havde i Begyndelsen kun de 175 Patroner; Stationen var uden nogensomhelst Befæstning og laa paa en temmelig flad Slette; næsten alle Piroguer vare sendte bort med Syge og Saarede eller af andre Grunde. En Dag gik der Rygte om, at Vejen til Nyángwe alt var spærret af Revoltørerne, en anden Dag meldtes det, at disse i et Antal af 2500 Mand kun vare 8 Timers Marche borte. Da standsede en stor Negerhøvding

Oprørerne foran en Flod ved at fjerne alle Piroguer, og imidlertid indtraf der ny Forsyning af Ammunition og nogle Forstærkninger, den 23. November meldte Dhanis til Generalguvernør Wangermée i Stanleyville, at alt atter var i Orden, og samme Dag gav han Befaling til Fremmarche Øst paa.

Mange Forstærkninger havde Dhanis endnu ikke faaet; thi der var i Øjeblikket stor Mangel paa Soldater i Congostaten, og alt, hvad Tropper rykke man i Hast havde kunnet faa skrabet atter frem. sammen fra Aruwimi, Bangala og Équateur, var c. 250 Mand. Alligevel var det naturligvis klogt, snarest muligt igen at gribe Offensiven. Men det blev altsaa med en betydelig svagere Styrke end den, der var bleven slaaet ved Kabambarré, at Vicegeneralguvernøren den 24. Novbr. 98 i en stegende

Ltnt. Tandrup's Kvarter i Mirambo.
Efter Haandskitse af ham selv.

Hede brød op fra *Kassongo* i 3 Kolonner, en venstre under Kmdt. *Sundt*, Hovedkolonnen under Dhanis selv, en højre Kolonne under Ltnt. *Delhaise*. Allerede efter 2 Dages Marche standsede dog alle Kolonnerne bag *Lulindi*floden, og der hengik nu flere Uger med Forhandlinger med Egnens Høvdinge og med Rekognosceringer fremefter, og først ¹⁰/₁₂ blev en Avantgarde under Dr. *Meyers*, som gjorde Officerstjeneste, skudt frem over *Mirambo* ved selve *Ulindi*. Med dette Detachement fulgte Ltnt. *Tandrup*, ved venstre Kolonne stode *Myhre*, *Lindegaard* og *H. R. Petersen*. ²³/₁₂ naaede *Meyers* *Lugambo* ved *Luama*floden, hvor begge Sidekolonnerne sluttede sig til Avantgarden og hvor Kmdt. *Sundt* overtog Kommandoen over denne samlede Styrke, medens Dhanis selv med c. 400 Mand besatte et sydligere Overgangssted over samme Flod ved *Piana Lusangi*. Kmdt. *Sundt* skulde

nu udføre en omgaaende Bevægelse mod Kabambarré Nord fra, medens Generalguvernøren langsomt gik lige paa dette Punkt.

Tandrup fortæller følgende Enkeltheder om den første Del af Marchen:

» — — ²⁷/₁₂ ankom Ltnt. *Delhaise* og Adjudant *Bernard* med 186 Mand og Kmdt. *Sundt* med Ltnt. *Myhre*, *Lindegaard* og *Petersen* med c. 350 Mand og en Del Arabere, saa at den samlede Styrke her nu udgjorde c. 850 Soldater og c. 450 Mand Hjælpetropper. I *Piana Lusangi* er Guvernøren selv med 400 Mand og 2 Hvide, hvoriblandt min gamle Chef fra Ponthierville, Kapt. *Rue*. Og nu kom der endelig Ordre til, at vi skulde angribe *Kabambarré* den 31. December.«

»Den 28. afmarcherede vi da fra *Lugambo* mod Nordøst. Det var en Marche paa 7½ Time ud i et Køre, den sidste halvanden Time i øsende Regn, saa at vi Alle vare dyngvaade, da vi ankom, Doktoren og jeg foran. Vi fik lavet et lille Baal i en Negerhytte, og der tørrede vi Tøjet, saa godt vi kunde; Bagagen — altsaa ogsaa vort Skiftetøj — var som sædvanligt bagest, d. v. s. meget langt borte, eftersom en Styrke paa 1300 Mand foruden Kvinder og Børn, der alle marchere En og En, er en temmelig lang Historie.«

»Den følgende Dag foretog vi Overgangen over *Luama* i *Pirouguer*, samlede sammen rundtomkringfra, og fortsatte derpaa til *Kibali*, 2 Timers Marche længere fremme.«

Den 30. gik det videre. *Sundt* fik Melding om, at Oprørerne om Formiddagen havde forladt *Kabambarré*, og Marchen paaskyndedes. Vi ty nu til Ltnt. *Lindegaards* Optegnelser:

» — — Saaledes gik Tiden indtil c. Kl. 10 Aften, da vi pludseligt saa et helt Flammehav foran os. Det var Stationen *Kabambarré*, som Oprørerne havde stukket Ild paa, inden de forlod den. Der blev nu holdt en kort Rast for at faa den lange Kolonne samlet. Den var naturligvis bleven en Del splittet efter 12 Timers Marche i Enmandskæde. Jeg havde nogle haardkogte Æg med, som jeg spiste, og saa lagde jeg mig paa en Maatte ved Siden af Ilden og faldt strax i Søvn, men vækkedes et Øjeblik efter ved Meddelelsen om, at vi skulde fremad.«

»Klokken var den Gang. 11¼, og nu begyndte der en Marche, som jeg aldrig skal glemme. Vi fulgte den samme Sti, som Oprørerne havde passeret om Middagen. Græsset var trampet ned paa begge Sider. Et Sted laa der en Mand, saa mager som et Skelet; han havde ikke længere kunnet bære sin Byrde, og saa havde Oprørerne strakt ham til Jorden med et Kolbeslag. Et andet Sted laa nogle smaa Børn med Maven opsprættet, saa alle Indvoldene vare væltede ud paa Jorden. Saa var der Kvinder, man havde skaaret Brysterne af og derefter dræbt paa den raaeste Maade. Et Sted, paa en Grøftkant, sad en Mand oprejst; hans Hoved var skaaret af, ligeledes Hænder og Fødder, Maven var flænget op og Indvoldene hængte ud; omkring ham laa 7 andre Lig af Mænd, Kvinder eller Børn, ogsaa mishandlede paa forskellig Maade. Det uhyggeligste af alt var dog en ung Kvinde, splitternøgen, liggende paa Ryggen; hun var ganske vist kuperet, men Brystet var stukket fuldt af Træpinde og Pile, en Tarm var trukken omtrent 5 Alen ud af Maven paa hende og laa henad Jorden, og — hun aandede endnu, da vi marcherede forbi. Paa mange Steder var Stien slibrig af de Dræbtes Blod, idet de havde slæbt sig et langt Stykke, inden de vare bukkede under. I alt passerede vi 43 Lig af begge Køn og alle Aldre, der syntes os at raabe om Hævn, som de laa der, kuperede og mishandlede paa alle optænkelige Maader, og at opflamme os til ikke at vise de Niddinger nogen Skaansel, der havde myrdet dem.«

»Kl. 5 Morgen gjordes Holdt. Vi befandt os nu i Oprørernes umiddelbare Nærhed. De havde slaaet Lejr i en Landsby, *Bwana Debwa*, der laa i en Dal med Bjerge rundt omkring. Mærket forhindrede os imidlertid i at angribe dem strax. Neppe vare vi standsede, før Folkene, overvældede af Træthed, slumrede ind, den Ene efter den Anden, staaende eller liggende. Jeg lagde mig ned paa det ene Knæ for dog at hvile lidt, inden Kampen skulde begynde. Det var med

**Dhanis
gaar mod
Kabam-
barré.**

Dansk Sousltnt. S. Tandrup.
† i *Kabambarré* 9/6 1899.

**Kampen
ved
Bwana
Debwa.**

en underlig Følelse, man skimtede denne uendelige Række af sovende sorte Skikkelser, medens Dødsstilhed herskede rundtom som et Havblik før Stormen, kun afbrudt af Hyænerne og Schakalernes Skrig. Under disse Betragtninger faldt jeg selv i Søvn, vækkedes atter ved en Soldats Bevægelse i Søvn, og sov atter ind.»

»Endelig ved 7Tiden var det nogenlunde lyst; kun Taage hindrede Udsigten til fjernere Genstande. Pludseligt begyndte de Foranværende at rykke frem, og vi Andre fulgte efter. Vort Detachment var i Centrum. Vi besteg et lavt Bjerg, hvor jeg fik Ordre til at bane mig Vej ind igennem Krattet til venstre, vinkelret paa den Sti, paa hvilken vi hidtil havde marcheret, og saa udvikle mine Folk, 93 Mand, i Skyttekæde. Ltnt. Myhre udviklede en lignende Styrke til højre, Kmdt. Sundt og Ltnt. Petersen

dannede Reserve med c. 150 Mand, medens Resten af vor Kolonne anbragtes i Flankerne. Da jeg var kommen paa Plads, skimtede jeg gennem Taagen Fjenden i en Landsby ved Foden af Bjerget. Mine Folk begyndte at skyde, og Ilden besvaredes strax af Oprørerne. Da Folkene hørte Fjendens Kugler slaa ned imellem dem, vendte de sig imidlertid for at komme bort samme Vej, de vare komne. Jeg holdt mit Gevær fremad for at spærre dem Vejen. Men de trængte saa stærkt paa, at En af dem maa have rørt ved min Aftrækker. I hvert Fald røg Geværet af lige i Næsen paa Kujonerne, som, i den Tro, at det var mig, der havde skudt for at standse dem, nu atter vendte sig fremad for at beskyde Oprørerne. De lagde sig dog hurtigt ned for at søge Dækning mod Fjendens Projektiler, og mine Opfordringer til dem om at gaa frem gjorde aldeles ingen Virkning, før en af mine sorte Underofficerer raadede mig til at bruge Pisken. Og nu begyndte jeg at prygle løs ved den

De danske Ltnt. Lindegaard og Haubroe i Mtowa.
(Fot. tilh. Kmdt. Haubroe.)

ene Ende af Skyttekæden, hvorved jeg dog fik dem en Snes Alen frem ad Gangen, inden de kastede sig ned igen. Græsset var imidlertid c. 3 Meter højt paa sine Steder, saa at jeg af og til gik forbi en Mand uden at se ham. Jeg blev dog snart mindet om en saadan Forglemmelse; for Vedkommende fortsatte ganske roligt sin Skydning, selv om vi Andre laa foran ham. Kun meget Faa blandt Soldaterne sigtede; de Fleste satte Kolben under Armen og skød i Luften eller blot i Græsset.»

»Efter c. 1½ Times Kamp havde vi trængt os frem til en Afstand af et halv Hundrede Meter fra Landsbyen. I Husene laa Oprørerne og skøde ud paa os. Her var ingen Græs, og det var ikke muligt at faa Folkene frem. Vi mistede mange Mand uden at gøre Fjenden synderlig Skade. Allerede begyndte det at se sort ud for os, da vi pludseligt hørte Skrig bag os, som om alle Helvedes Aander vare slupne løs. Det var Sundt og Petersen, der kom os til Hjælp med Haussaerne, og nu gik det ind i Husene foran os, hvor Oprørerne bleve slaaede ned uden Hensyn til Alder eller Køn. Dermed var dog Landsbyen ikke vor. De sidste Huse vare større og vanskeligere at tage, og vi stormede dem flere Gange forgæves. Jeg fik da Ordre af Kmdt. Sundt til at løbe ud til nogle af mine Folk, der laa ud til Siden af os i Græsset, for at faa dem med ind mod Husene. Den første Mand, jeg traf paa, vilde jeg give et Slag af Pisken; han rejste sig op paa Knæ, men ramtes i det samme af en Kugle midt i Panden og sank

død tilbage. Jeg sprang over ham til den Næste; men idet han rejste sig, fik han en Kugle i Brystet og dræbtes ligeledes. Jeg maatte da skynde mig over det farlige Bælte, hvor Oprørerne havde opdaget den hvide Mand, men to Gange havdè ramt Soldaterne i mit Sted. Endelig fik jeg saa Folkene samlede, og vi toge de sidste Huse i Landsbyen, hvor vi nu vare Herrer.«

Imidlertid vare de to andre Detachementer avancerede sammen med os. Men medens Kolonnen til højre uden synderlig Anstrengelse var naaet frem i samme Højde som Centrum, havde Kolonnen til venstre stødt paa en saadan Modstand, at den ikke formaaede at følge os. Der kom derfor et Tidspunkt efter Kampen om Bwana Debwa, da Fjenden ikke alene beskød os i venstre Flanke, men endogsaa halvvejs i Ryggen. Ltnt. Petersen og jeg sendtes da tilbage til Byens Indgang for der at tage Front mod venstre Flanke til Understøttelse af vor venstre Fløj. Og da nu de indfødte Hjælpetropper, som vi ikke havde set, saa længe den alvorlige Kamp stod paa, endelig viste sig, trak Oprørerne sig langsomt tilbage, idet de vedligeholdte en ganske velrettet Ild. Hermed var dog Kampen endt og Oprørerne paa Flugt paa alle Kanter.«

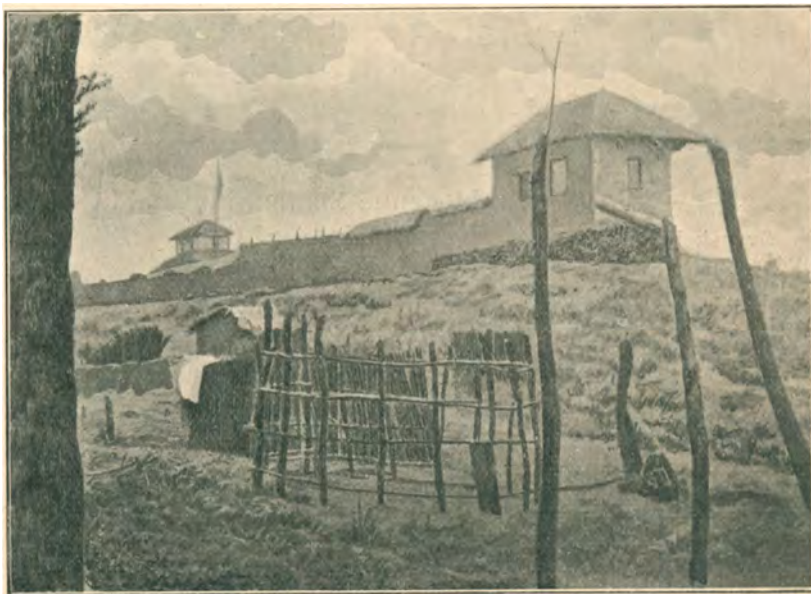
Et stort Bytte faldt i vore Hænder, da vi vare komne saa uventede over Fjenden. Tre Telte fandtes rejste, deriblandt Kmdt. Svenssons. Endvidere toge vi næsten alle de Ting tilbage, som Oprørerne havde erobret 1½ Maaned tidligere. Der var Flugtstole, Bøger, Klæder, Medikamenter, ja, endog 3 Guldure, 1 Højdemaa-lingsapparat, Dekorationer, Distinktioner, Rejsetæpper o. s. v., o. s. v. Byttet var saaledes rigt, men Sejren dyrekøbt, idet 120 Mand, eller over en Syvendedel af vore Folk, laa paa Valpladsen.«

Som en Mærkelighed ved Kampen ved Bwana Debwa maa det betegnes, at af de 8 hvide Officerer, der deltog i samme, vare de 5 Skandinaver og kun 3 Belgiere. Af hvide Underofficerer deltog overhovedet kun 1, en Belgier.

Denne Sejr hævede naturligvis atter Soldaternes Mod, og deres Tillid til Staten vendte tilbage. Forfølge Fjenden kunde man imidlertid ikke paa Grund af Troppernes Udmattelse. Opholde sig i den erobrede By kunde man heller ikke, da de mange Lig inden kort Tid vilde forpeste Luften nede i Dalen. Man trak sig derfor tilbage til den bagved Bwana Debwa liggende Bjergryg.

Vi indlogerede os — skriver *Lindegaard* — i de 3 erobrede Telte, saa at hver Kolonne fik sit. I vort vare vi altsaa 4 Hvide. Vore Senge bestode af nogle Maatter og ialt 2 Tæpper. Naar hertil kommer, at det hen paa Aftenen begyndte at regne og blæse, at vi intet havde at spise og saa godt som intet havde nydt i 1½ Døgn, at vi vare dødtrette og hvert Øjeblik maatte styrte ud af Teltet for at høre, hvorfor Soldaterne skøde, vil man kunne forstaa, at Nytaarsnat 1898—99 ikke var nogen behagelig Nat for os.«

Nytaarsdag 1899 gik hele Baron Dhanis's Styrke tilbage til *Kabambarré* for indtil videre at blive der. Man slog Lejr i den afbrændte Station.

Fortet Mifucho (Sungula).
(Fot. tilh. Kmdt. Heeq.)

Congo-tropperne gaa igen tilbage til Kabambarré.

»Tilbage marchen var drøj nok,« fortæller en Landsmand, »da alle de Lig, Revoltørerne havde efterladt, nu vare gaaede i Forraadnelse og udbredte en frygtelig Stank. Og Kabambarré selv, den kun 1½ Maaned gamle Valplads, hvor Oprørerne havde huseret siden dens Indtagelse og havde opfyldt Terraintet med Lig, der laa ubegravede rundt omkring, var hverken nogen behagelig eller nogen sund Lejrplads. Landet var opspist og Folkenes Sundhedstilstand led meget af Mangel paa Fødemidler. Og Officererne vare ikke bedre stillede; de første Dage havde de ikke andet at leve af end nogle Sardinier, der bleve kogte sammen med Maniocmel til en Slags Grød. Intet Under derfor, at den Ene efter den Anden iblandt dem blev syg. Kmdt. Sundt maatte saaledes rejse til Kassongo, ledsaget af en Læge, da han var meget svækket af en haardnakket Dysenteri.

Svensk Ltnt.
K. G. Stålhandske.

Paa Rygter om, at Revoltørerne atter vare i Anmarche — hvad der heller ikke syntes urimeligt efter den sejge Modstand og Holdning, de havde vist ved Bwana Debwa — blev Detachementet *Delhaise* den 23. Jan. 99 som Avantgarde igen skudt frem til sidstnævnte Punkt. Samtidigt lagdes Ltrne. Lindegaard og Petersen med Kmdt. Sundts Detachement en ½ Times Marche øst for Kabambarré, til hvilket Punkt denne Station nu skulde flyttes, og de fik Ordre til at paa-begynde Anlægget af den nye Station.

Paa denne Tid var der af Skandinaver yderligere til denne Egn kommen den norske Kaptajn *de Bèsche Jürgens*, sendt hid fra *Lusambo* med 60 Soldater, og Svenskerne Ltnt. *Stålhandske* og Sgt. *Wolf*.

Imidlertid meldte der sig den 16. Februar en Kurer fra *Mtowa*, hvor man indtil nu intetsomhelst havde anet hverken om Kabambarrés Fald eller om de paa-følgende Begivenheder — saa fortræffeligt havde Revoltørerne i Forbindelse med *Mtowa* de Indfødte forstaaet at afskære al Forbindelse mellem Tanganika og Congo — og hvor Zonechefen i sin Uvidenhed om Tingenes Gang var opbragt over i 6 Maaneder hverken at have modtaget Post eller Forsyninger. Samtidigt fortaltes det af de Indfødte, at Revoltørerne nu manglede Ammunition i den Grad, at de solgte en Kvinde for 2 Patroner, og at de vare gaaede Nord paa, hvor de huserede i *Msansa* og *Uvira* igen. Ltnterne *Myhre* og *Lindegaard* fik da Ordre til med 150 Frivillige at trænge frem til *Mtowa*, medens *de Besche Jürgens* med 500 Mand gik frem til *Sungula*. Den 24. Februar brød de Alle op Øst paa. Det var en højst besværlig Tur; thi overalt var Landet ødelagt og aldeles folketomt, Stierne tilgroede og Broerne afbrudte eller forfaldne. *Sungula* fandtes lige forladt af Revoltørerne. Et Antal af 1200 smaa Græshytter tydede paa, at der havde været et Par Tusinde Stykker i Byen. Benene af alle de Folk, der vare faldne den 4. November, laa samlede i en stor Dynge ved Siden af Vejen. Den 3. Marts naaede Detachementet *Myhre* *Mtowa*.

Kmdt. Hennebert.

Kampen ved Mifucho 20. Juli 1899.

Kort efter kom Baron *Dhanis* selv til *Sungula*, hvor han 1 Km. foran Lejren paa et gunstigt beliggende Bakkedrag lod paa-begynde Anlægget af et lille Fort, *Mifucho*. Kmdt. *Jürgens* maatte skifte Opholdssted paa Grund af Sygdom, og Belgieren Kmdt. *Hennebert* overtog Kommandoen over Tropperne her. Den 20. Juli blev *Mifucho* imidlertid aldeles uventet angrebet af Revoltørerne, der ganske vist efter en

Fangen Batetelahøvding.
Efter Fotografi, tilhørende Congoregeringen.

Skandinaver i Congo.

heftig Kamp, som varede fra tidlig Morgen til Kl. 5 $\frac{1}{2}$ Eftm., bleve drevne tilbage, men dog havde faaet Lejlighed til at vise, at de endnu ikke havde tabt Modet og endnu ikke opbrugt deres Ammunition. Efterretningen om denne Begivenhed naaede, mærkeligt nok, Bruxelles allerede $\frac{31}{8}$, og det over Engelsk-Østafrika, ved Benyttelsen af Telegraflinien *Kituta* (Sydenden af Tanganika, se Side 677) — *Karonga* (Nordenden af Nyassasøen).

Udsigterne til at faa Bugt med Batetelaerne syntes dog alligevel nu endelig gunstigere. Man samlede derfor i Lejren

ved Mifucho, under Kommando af Kmdt. *Hecq*, alle de paalidelige Tropper, som Staten var Stand til at stille paa Benene. Den 27. Sept. satte denne Styrke sig i Bevægelse. Den talte 880 Mand, førte af 14 Europæere, foruden 200 Portører og foruden Kvinder og Børn. Efter Manuskriptet til et Foredrag over Expeditionens Oplevelser, som Kmdt. *Hecq* har haft den Godhed at overlade os, og efter Opgivelser fra dansk Ltnt. *J. F. Andersen*, som pr. Ilbud var afhentet fra Falls til Deltagelse i Expeditionen, skal følgende berettes om denne:

»Expeditionens 4 Kompagnier førtes af henholdsvis Kmdt. *Hennebert* med svensk Ltnt. *Sjögreen*, Kapt. *Verhellen* med 2 Underofficerer, italiensk Ltnt. *Conterio* med *Andersen* og svensk Sgt. *Wolf*, samt italiensk Ltnt. *Monteggi* med 2 Underofficerer; desuden havde *Hecq* en personlig Eskorte, ført af 1 Underofficer.«

»Vejene fra Mifucho til Tanganika ere meget slette, Egnen meget bjergrig og gennemsaaet af Moradser; Landsbyer findes der ingen af, altsaa Levnetsmidler heller ikke. Den 6. Oktober naaedes Tanganika, ved den forladede Landsby *Simyangulu*, lidt syd for *Baraka*. Den 7. holdtes Rast, den 8. fortsattes Marchen. Da Kolonnen havde passeret den lille Flod *Tambalo*, angrebes den i Flankerne af Rebellerne, der dog efter en heftig Kamp kastedes tilbage. De Indfødte meldte nu, at Revollørerne havde lejret sig, delt i 3 Bander, paa 3 forskellige Punkter med omtrent 5 Kilometer indbyrdes Afstand, og at det var den første Bande, Kolonnen havde været i Kast med. Atter gaar det fremad, denne Gang i Fægtningsformation, atter angribe Batetelaerne, og atter jages de paa Flugt. Endelig tages den sidste fjendtlige Lejr med Storm. Den 10. Oktober fortsætter *Hecq* Fremrykningen i Hælene paa Flygtningene. Ved *Kaboge* — sammesteds, hvor Ltnt. *Chargeois* havde slaet en Afdeling Rebeller $\frac{22}{8}$ 98 — havde *Tschangufu* samlet alt, hvad der var tilbage af Revoltørerne. Den 11. om Aftenen sloge Belgierne

**Kiwi-
expeditionen
under
Kmdt.
Hecq.**

**Kampen
ved
Kaboge
den 12.
Oktober
1899.**

Hvil under en Expedition fra Mtowa.
Ltnt. Kmdt. Kapt. Ltnt.
Bouchez. Hecq. Tielemans. Haubroe.
(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

Svensk Souslieutenant
C. W. A. Sjögreen.

Lejr paa Bredden af Søen. Den 12. Oktober Kl. 6 Morgen rettede Tschangufu og hans to Underhøvdinge, *Piana Musungu* og *Kalikula*, et sidste haardnakket og fortvivlet Angreb paa Forfølgerne. Men efter 4 Timers Kamp vare deres Kræfter udtømte og deres Ammunition saa godt som opbrugt. For alle Vinde adspittedes de op i Bjergene. Alle tre Anførere og 87 Mand dræbtes. Paa belgisk Side var Tabet meget ringe.

I de fornævnte Kampe under Kmdt. Hecq deltog, som vi saa, af Skandinaver kun dansk Ltnt. *J. F. Andersen* og Svenskerne, Souslt. *Sjögreen* og Sgt. *Wolf*. *Haubroe*

Russisifaldet.

Fotograferet af tysk Kmdt. von Stockhausen.
(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

havde maattet vende om til Mtowa paa Grund af Sygdom, inden man naede Mifucho og sendtes saa til *Pwéto*; *Stålhandske* var kommen som Postchef til *Moliro* ved Tanganikas Sydspids; *Vitalis Nielsen* kommanderede i *Mifucho*. *H. R. Petersen* var Chef i *Kassongo*, hvorfra han nogle Maaneder senere vendte syg hjem til sit Fædreland for at dø der af Følgerne af sit Congoophold, og *Tandrup* var bukket under for et heftigt Anfald af Hematuri i *Kabambarré* den 8. August 99. Stedet vil da her være passende til et Par Mindeord om disse to flinke unge Mænd.

Søren Tandrup, hvis Fader er Skolelærer i Lyngaa ved Hadsten, kom 16 Aar gammel paa Jonstrup Seminarium, var derefter Lærer i Aarhus, blev 1894 Rekrut ved 20. Bataillon, 1896 Sekondløjtnant ved 9. Bataillon, var derefter Lærer i Skjelskør og gik % 1898 med »Bruxellesville« fra Anvers til Congo som Souslieutenant sammen med Bryde, K. B. Halling, Aage Holm, Gamst-Pedersen og Fahlander samt

Skandina-
verne i
Manyema
i Efter-
aaret
1899.

den gamle Congomand Sundt. Major *Michel*, Kongens Inspicerende, var med ombord. Et Brev fra Tandrup, hvori denne skildrer Rejseselskabets Besøg paa Madeira, ligesom ogsaa flere Smaastykker af andre af hans Breve og nogle Skitser ere benyttede foran. Til Banana kom han $\frac{27}{10}$, 2. Pintsedag gik det videre til Boma, hvor han traf G. Jessen, Sousintendant Pihl, H. C. Hansen og Sergent Due, der var for Hjemgaaende. $\frac{9}{10}$ gik de nye Skandinaver samt Pihl, der vare bestemte for Fallsdistriktet, med »Héron« til Matadi. I Léo traf de C. A. Jørgensen, Søkaptajnerne Hoppenrath, Søndergaard og Nørregaard, Ltnt. Schjøtz for Hjemgaaende, samt Kapt. v. Irgens-Bergh, hvem Tandrup gik til Haande med Udførelsen af hans Statue. Opholdet i Léo blev nemlig ret langvarigt, da Dampskibstrafikken paa Øvre-floden for en Del var stillet i Bero i Anledning af Festlighederne ved Congojernbanens Aabning, hvilke saa Rejseselskabet til Gengæld kom til at overvære. $\frac{28}{10}$ havde vor Landsmand forresten her sit første Feberanfald. Først $\frac{1}{10}$, altsaa efter 6—7 Ugers Standsning, gik det med den nye Damper »Brabant« op ad Floden til *Bumba*, hvorfra man endelig efter en ny Standsning paa $2\frac{1}{2}$ Uge med »Ville de Bruxelles« sejlede til Falls, hvor Ankomsten fandt Sted $\frac{13}{10}$. Rejsen fra Boma til Falls havde varet — over 3 Maaneder. $\frac{20}{10}$ bleve Tandrup og Holm satte over paa Congo-flodens venstre Bred, hvorfra de saa næste Dag tiltraadte den 7 Dages Marche til *Ponthierville*, hvor begge de to Officerer indtil videre skulde gøre Tjeneste. Om Holms Tilbagerejse herfra $\frac{12}{10}$ og paafølgende Død er berettet. $\frac{4}{11}$ sendtes Tandrup — ombord paa »Baron Dhanis« med den prægtige *Holmquist* som Fører — til *Bena-Kamba* for i Nærheden af dette Punkt at anlægge en ny Post, men fik i Lokandu paa Grund af Kabambarréaffæren Kontraordre og kom saa pr. Pirogue $\frac{27}{11}$ til *Nyángwe*. I Sendwé havde han paa Vejen hilst paa Myhre, i Nyángwe træffer han H. R. Petersen og i *Kassongo*, hvortil han kommer $\frac{2}{12}$, Ltnt. Sædelin og Sgt. Lindal. Efter Kampen ved Bwana

Hvide passere et Vadested over Russisfloden.

(Fot. tilh. Kmdt. Heeq.)

Debwa, for Deltagelsen i hvilken han erholdt Løveordenens Sølvmedaille, blev Tandrup liggende i Kabambarré med sine Soldater sammen med Ltnt. Stålhandske og Sgt. Wolf i 7 Maaneder, men blev her syg af Hematuri $\frac{9}{10}$ 99 og udaandede $\frac{9}{10}$ Kl. $11\frac{1}{4}$ Aften, forgæves plejet af Kapt. *Verhellen*, Ltrne. *Hollebeke Sjøgreen* og Flere. Tandrup blev syg i et Græshus, som han af Beskedenhed nøjedes med, skønt Underofficererne havde Teglstenshuse; *Verhellen* og *Sjøgreen* transporterede ham hen i et Stenhus, hvor han saa døde. Ltnt. Tandrup's sidste Brev hjem er dateret Kabambarré, Paaskedag, $\frac{2}{4}$, 1899. Om den unge Officer skrev *Baron Dhanis*: »Han var en fortræffelig og lovende Officer, og Expeditionen lider i ham et alvorligt Tab!« Oberstlt. *Faurschou*, hans Chef paa Sekondløjtnantskolen paa Kronborg, skrev senere til Faderen: »Jeg havde lært at kende og skatte ham som det frejdige og elskværdige Menneske og som den dygtige Soldat, i hvem der kun boede lutter smukke og ædle Følelser. Han var en af mine kæreste og flinkeste Elever, som jeg aldrig vil glemme.«

Holger Rikard Petersen, Søn af Kantor Petersen i Grenaa, først Postassistent, saa Rekrut ved Ingeniørregimentet 95, Sekondløjtnant sammesteds 96, var jo gaaet ud $\frac{9}{12}$ 97 sammen med Haubroe, Kollek og Rahbek. Hans Meddelelser til Hjemmet ere temmelig kortfattede og indeholde forholdsvis faa faktiske Oplysninger. Han kom rimeligvis strax efter sin Ankomst til Falls til *Nyángwe*, hvor han saa gjorde Tjeneste til Sept. 98, da han sendtes til *Kassongo*, hvor han senere skulde afløse Sædelin som Postchef. Allerede en Maaned efter hentedes han dog tilbage til *Nyángwe* for at afløse Rahbek, da denne afgik til Kabambarré. $\frac{9}{12}$ fulgte han saa med *Dhanis* Øst paa, deltog i Kampen ved Bwana Debwa,

hædredes derfor med Sølvmedaille, og kom saa $\frac{22}{10}$ 99 fra Kabambarré som Postchef til *Kassongo*. $\frac{22}{10}$ 1900 maatte han imidlertid gaa syg hjem til Europa, laa i 6 Uger paa Hospital i Anvers, kom i Paasken tilbage til sine Forældre i Grenaa og døde her af et heftigt Feberanfald $\frac{20}{11}$ 1900.

Fhv. dansk Ltnt.
J. V. Rosendahl.
† i Kjøbenhavn $\frac{10}{12}$ 1901.

Holger Petersen besad et ualmindelig tiltalende Ydre, et smukt Ansigt, en høj og elegant Skikkelse. Af Karakter var han noget tilbageholdende, men ærlig og sandhedskærlig, rolig og uforfærdet. Som Kammerat var han trofast og paalidelig. Fra alle Sider omtales han med Sympati.

Fremdeles bringe vi her en Biografi af den flere Gange omtalte svenske Ltnt. *Sjögreen*.

Carl Wilhelm Anders Sjögreen, hjemmehørende i Östergötland, Student fra Stockholm 94, samme Aar Volontær ved »Lifregementet til Fot«, 98 Underløjtnant ved Regimentet, gik $\frac{9}{8}$ 99 til Congo som Souslieutenant og sendtes strax videre til *Manyema*, hvorfra han dog i Juni 1900 maatte gaa syg ned til Léo. Af-døde Kmdt. *J. F. Andersen* skriver, at han gjorde fortræffelig Tjeneste paa Hecqs Expedition til Kiwuegnene. Han laa derefter i *Yumbi* i 3 Maaneder, kom saa atter til »Province Orientale« og var med paa Malfeyts Expedition i *Katanga*. En Tid lang Postchef i Sendwé. Hjem $\frac{8}{7}$ 02. 2. Gang ud $\frac{11}{6}$ 03 for »Comité Spécial du Katanga« og rejste paa denne Tur sammen med Premierlt. Støckel gennem Kassai til Katanga.

Endelig har forhenværende dansk Løjtnant *Rosendahl* i 3 Aar været ansat i *Manyema*. De faa Oplysninger, vi have kunnet faa om ham, ere:

Jørgen Valdemar Rosendahl, fra Kjøbenhavn, Søn af Expedient J. C. Rosendahl, Menig ved 1. Artilleriafdeling 93, Sekondløjtnant ved samme Afdeling 94, men afskediget fra sin Stilling i Hæren 98, fik $\frac{9}{10}$ strax efter Engagement som Souslieutenant og fulgtes til Congo med Selchau-Hansen og Vitalis Nielsen. Han gik med Selchau-Hansen op ad Floden ombord paa »Stanley« og var hos ham, da han døde. Senere traf Ltnt. Jürgensen ham som Postchef i Riba-Riba. Efter 3 Aars tilfredsstillende Tjeneste vendte han $\frac{11}{10}$ 1901 hjem til Danmark, men døde kort efter i Kjøbenhavn, $\frac{10}{12}$ samme Aar.

Ltnt. Tandrups Kvarter i Kabambarré.
Efter Haandtegning af ham selv.

Manyema og Tanganika-Egnene samt Russisi-Kiwu-Egnene efter 1899.

En Tropp af Ltnt. Vitalis
Nielsens Soldater.

I Begyndelsen af December 1899 besatte Congostatens Tropper under Kmdt. *Hecq* atter de tidligere Stationer *Uvira*, *Russisi (Luwenga)* og *Kiwu (Mutiliwe)*, som siden 1898 havde været i **Fortsatte Kampe med Batetela-Rebellerne.** Revoltørernes Hænder.

Alligevel stode i Begyndelsen af 1900 endnu to Grupper Rebeller ubetvungne tilbage, nemlig en Gruppe paa 4—500 Mand nord for

Luama mellem *Kabambarré* og *Mifucho*, altsaa i en temmelig faretruende Nærhed af disse Punkter, og en Gruppe paa 6—700 Mand lige vest for *Russisi*.

Der var da forløbet over 3 Aar siden Mytteriet ved *Dirfi*, og endnu havde man ikke faaet Bugt med Opstanden. Man fatter derfor, at Taalmodigheden i Belgien, selv i congovenlige Kredse, var paa sit yderste, ikke mindst, fordi det ikke var muligt at lokke Meddelelser om Situationen ud af Congoregeringen. Men Sagen var jo den, at Forholdene i Virkeligheden stadigt var saare prekære i »Province Orientale«; Regeringen haabede og haabede paa at kunne publicere Rebellerne endelige totale Underkastelse, men hver god Efterretning efterfulgtes altid strax af nye mindre hehagelige Oplysninger.

Ganske vist havde Baron *Dhanis*, som endnu fremdeles opholdt sig i *Manyema*, i kort Tid udført et stort Arbejde. Landet syd for *Luama*floden var blevet fuldstændigt pacificeret, de af Rebellerne nedbrændte Landsbyer genopbyggede og hele Egnen saa forvandlet, at *J. F. Andersen*, som han skriver, knapt kunde genkende den ved sin senere Tilbagekomst fra *Russisi*. *Kabambarré* og *Mifucho* vare blevne omdannede til to efter

De to Brødre.
Klippeparti ved Sydenden af Tanganika.
(Efter »Le Tour du Monde» 1877.)

ledsages af et »Elite«kompagni paa 20 Hvide og 250 Soldater. Men i Nyángwe blev Ghislain syg og vendte om til Europa, og Dhanis maatte paany beholde Overkommandoen imod Revoltørerne. Denne Efterretning naaede Kabambarré i de sidste Dage af Januar, og samtidigt med den kom der Bud om, at Mifucho var i øjensynlig Fare for at blive taget af Rebellerne. I største Hast sendtes da Ltnt. *Vitalis Nielsen*, den daværende Chef for Kabambarrékompagniet, med dette til Mifucho; det lykkedes ham at komme Posten til Hjælp i Tide, og han ansattes derpaa som Chef i Mifucho. Hans Skildring af Ilmarchen fra Kabambarré til Mifucho i et Brev af $10/8$ 1900 er højst interessant. Den lyder saaledes:

» — — Samme Dag (som man fik at vide, at *Ghislain* var i Fare bleven syg) fik vi Melding igen. om, at Rebellerne vilde tage *Mifucho*. *Baron Dhanis* blev rasende; thi *Mifucho*, der ligger paa Toppen af et Bjerg (se Billedet Side 669) er næsten uindtageligt, naar man da passer godt paa, og er et meget vigtigt Punkt, fordi det behersker Vejene til de Revolterende og til Tanganikasøen. Elitekompagniet var endnu ikke kommet til Kabambarré, og vi vare derfor kun faa Hvide til Stede, nemlig *Dhanis*, hans Sekretær, *Raquet*, endvidere *Sortez* og saa jeg, den eneste Hvide ved Kabambarrékompagniet. Guvernøren kaldte mig

Congoforhold meget modstandskraftige Forter. Men Usikkerheden var dog til Stede, og man svævede i evig Ængstelse for ved en ny Overrumpning at miste de retablerede Stationer.

Ved Nytaar 1900 Den desig- skulde Kmdt. neredes *Ghislain* have Viceguver- afløst *Dhanis* nør i Province som Vicegu- Orientale., Ghislain, vernør, og vender om hans An- paa Vejen. komst var *Dhanis* beholder alt anmeldt atter Over- i Manyema; komman- han skulde doen.

Rumbibjerget paa Vestsiden af Tanganika.
(Efter Skitse af Kapt. *Stairs* i »Le Congo Illustré» 1893.)

ind til sig og gav mig Ordre til at gaa til Mifucho, og I kan tro, at der blev Travlheden med at efterse Geværer, uddele Patroner o. s. v. Jeg var dog ikke rigtig glad; thi *Jürgensen*, min gamle Ven, kom med det famøse Kompagni, og I ved jo, at Jürgen og jeg skiltes ad i *Lubuto*, og at han gik syg af Dysenterier ned ad Congo-floden og, som jeg tænkte, til Europa.

Den 29. Januar forlod jeg nu imidlertid *Kabambarré*; ledsaget af min gamle Sergent *Akwongo* og hans gamle Peloton, der havde været med mig ved *Lubuto*, samt af 2 Pelotoner af *Kabambarré*-kompagniet, ialt 112 Mand. Vi sov den første Nat meget godt i en lille Landsby og fortsatte Vejen

den 30. Kl. 4 Morgen. Denne Aften naaede jeg Landsbyen *Lunanga*, holdt Bajonettægning med Soldaterne, hvad disse betragte som en Leg, ikke som Tjeneste. Naar Du nemlig siger til en af disse Neger-soldater, der er lige ved at falde om af Træthed, at nu vil Du holde Bajonetexercits, saa lever han op, griner over hele sit svedige Ansigt og svarer »Mosari mingi, Bwana! (Det er meget godt, Herre!)»

Natten forløb roligt, Soldaterne opførte sig exemplarisk, — ikke en eneste Palaver med Byens Indbyggere. Jeg lagde med Glæde Mærke til, at Sergenterne udbredte deres Maatter paa Jorden foran min *Chimbek*. Jeg lod dem lægge sig hos mine 3 Boyer i *Chimbeken*; der var ingen Fare endnu. Om Morgenen Kl. 4 igen fremad, og det hurtigt; jeg marcherer altid hurtigt; jeg kender jo Hr. Sol, naar han er over mit Hoved og udstraler sin brændende Aande over alt og Alle. Paa Grund af indløbne Efterretninger gav jeg mig endog i Lag med næste Etape og naaede Kl. 4 Eftm. en Landsby; de to Dagsmarcher vare da tilbagelagte. Kl. 6 modtog jeg Brev fra Postchefen i *Mifucho*, der sagde mig, at Rebellerne vist ikke vilde angribe den Dag og heller ikke næste. Jeg gned mig i Hænderne ved Tanken om en rigtig rolig Nat og om en let Marche næste Dag. Kl. 7 ankom min sidste Soldat, og da jeg holdt Appel, var alt til Stede. Jeg spiste en Bid Brød, eftersaa mine Skildvagter, ladede min Mauserpistol og strakte mig mageligt paa mit Leje med en Cigar i Munden, — men ak og ve! hvor længe var Adam i Paradis?»

Luvuafloden ovenfor *Gwena* (i Nærheden af *Moërosøen*).
(Efter Tegning af afd. Ltnt. *Stairs* i »Le Congo Illustré» 1893.)

Landsbyen *Kituta* (nær ved engelsk Post *Abercorn*) ved *Tanganikas* Sydspids.

(Efter »Le Tour du Monde» 1877.)

Min Skildvagt meldte en Kurer. Jeg rejste mig langsomt op, sagde nogle meget »blide« Ord i forskellige Tungemaal til Overbringeren og aabnede Brevet. Det var en Bøn fra *Mifucho* om at komme samme

Dag eller næste Dag, da man var sikker paa, at Revoltørerne vare paa Vej. Jeg blev ude af mig selv af Forbitrelse og jog Fyren ud af Hytten. Saa sundede jeg mig lidt, kaldte atter Kurieren til mig, forhørte mig lidt om Forholdene i Mifucho. Jeg sendte Bud efter mine Befalingsmænd, forklarede dem

Situationen og spurgte dem, om de troede, Mandskabet kunde tage den sidste Etape samme Nat. Jeg forstod godt deres Utilbøjelighed til at marchere: for at naa Mifucho havde vi 2 Timers Vej gennem Urskov, 1½ Times Marche gennem et næsten ufremkommeligt Morads, i hvilket Vandet naaede os til midt paa Livet, derefter ½ Times Marche op til Toppen af Bjerget, paa hvilket Mifucho ligger; naar hertil føjes, at Natten var sort som Beg, Skoven fuld af Rovdyr, Moradset opfyldt af Kryb, Rebellerne maa ske alt paa den anden Side af Moradset, var der jo ogsaa lidt, der talte til Undskyldning for de brave, men mere end trætte Fyre.◀

»Jeg var ogsaa lige ved

Paa Chefens Veranda i Uvira 1/7 1903.

Fra venstre: Belg. Kmdt. Tombeur, dansk Kapt. F. V. Olsen, belg. Dr. Van Goitsenhoven, svensk Intendant Pihl, tysk Ltnt., Freiherr von Nordeck zu Rabenau.
(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

Kapt. F. V. Olsen i Uvira med
2 Nordenfeltkanoner.

nem Skoven; men naar vi naaede Moradset, maatte Ingen have Ild, Ingen tale, alt skulde være stille; Kvinderne og Børnene (120 i Tallet) og Portørerne skulde følge langsomt efter, ligeledes tause og stille. Jeg sendte saa 1 Sergent og 12 Mand forud, fulgte selv efter med Hovedstyrken og lod en Sektion dække Kvinderne og Bagagen.◀

at opgive Evret, da min gamle, raske Sergent Akwongo udrød, at, gik jeg, vilde han ogsaa gaa og de fleste Soldater i hans Peloton med ham: »Vi ere jo Mænd og ikke »Goje-goje (Pjalle)«. Kvinder, Børn og Portører kunne jo komme bagefter. Og jeg vil ikke have, at Nogen skal sige, at »Musungu jango (min Herre)» er bleven bange. Alle Dine Soldater ere »nguffu«, og naar vore Ben imorgen ere »akufo (døde)«, kende vi Dig jo Alle og ved, at Du vil fritage os for Arbejde i 3 Dage!◀ ¼ Time efter var alt pakket og Mandskabet opstillet foran min Hytte.◀

»Jeg sagde nu til Soldaterne, at jeg virkelig kunde se, at de vare »karibu na Musungu na Bulaje (lignende de Hvide fra Europa)«, at de vare rigtige Soldater, ikke Børn, ikke Kvinder, ikke »Goje-goje«; at vi maatte være forsigtige, ikke skyde for ingen Ting, tage Halm fra Tagene i Byen og tænde Ild i det for at oplyse Vejen gen-

»Den Nat glemmer jeg aldrig. Man hørte ikke en Lyd fra Soldaterne, saa nu og da en brændende Pind eller Halmvisk. Kun af og til lød en Hvisken gennem hele Skaren: »Der ligger en Gren (eller et Træ), som er farligt (for Dine Fødder) fremme foran!« Eller »Hvor er Stien?« Eller »Hvor er den Hvide? — Fremme foran!« Eller »Hvorfor staa Alle stille? — Stien er i allerhøjeste Grad daarlig!« o. s. v., o. s. v. Vi have klaret Skoven. Alle sidde eller ligge ned paa den fugtige Sti; jeg giver nemlig $\frac{1}{4}$

Times Hvil før det vaade, kolde Bad i Moradset. Sergenten foran signalerer ved at vifte med en glødende Pind, at han er naaet til Broen midt i Moradset.«

»Fy, hvor det dog er koldt, det mudrede Vand! Det fylder mine Støveler, det gennembløder mine Benklæder; jeg skrider ud, snart til højre, snart til venstre, synker ned i et Hul, er vaad til Armhulerne; jeg sutler paa min vaade Cigar og arbejder mig langsomt fremad. Komme vi da aldrig til Enden af den væmmelige Sump. Det rasler snart paa den ene, snart paa den anden Side i de mere end mandshøje Siv. Det er det afskyelige Kryb og den blodtørstige Leopard; men vi agte ikke derpaa, Riflen, Revolveren, Mauserpistolen med de 10 Patroner er jo ved Haanden og Fingeren paa Aftrækkeren, saa Dyrene frygter man i alt Fald ikke.«

»Vi naa den skrøbelige Bro, krybe paa alle Fire over den. Tankerne flyve viden om en saadan Nat. Hver Nerve er spændt, Ens Aande varm, næsten brændende, Haanden knyttet fast om den bedste Ven, Øje, Øre aabne paa vid Gab. En Gang imellem kommer der et Kvarters Slappelse; man er overanstrengt; man maa have noget at styrke sig paa og tager en Slurk kold, stærk Kaffe; man føler en Lettelse, en Vederkvægelse og gaar aller fremad. Tankerne ile mod Hjemmet, man fyldes med Erindringer derfra og fra Ens tidligere Liv, man bliver blød om Hjertet; lidt efter lidt lukker Øjet sig paa Klem, man sover halvt, — saa farer man pludseligt sammen, er lysvaagen, Haanden griber fast om Geværet og Øjet spejder atter klart frem. Der var dog intet i Vejen; Du havde blot stødt Dit Ben mod en Træstub.«

»Endelig naaede vi den modsatte Bred af Moradset. Alle $\frac{1}{4}$ Times Hvil, saa op ad det stejle Bjerg, og omsider efter en lille Hilsen, efter at man er bleven kvæget med 3 Chininpiller, en Snaps Cognak og en tør Dragt, reder Boyen Din Seng, og Du strækker Dine trætte Lemmer paa det længselsfuldt begærede Leje.«

»Til Kl. 10 sov jeg næste Morgen og holdt saa Hovedrengøring og var inderlig tilfreds med Resultatet, med ikke at have faaet Feber, med at føle Kræfterne vende tilbage og med det smukke 2-Etages Hus, hvori Guvernøren havde boet og som jeg nu havde taget i Besiddelse.«

»Den mindre duelige Postchef blev kaldt tilbage til Kabambarré, og jeg, der kun skulde have forblevet i Mifucho nogle Dage for at hjælpe mod Revoltørerne, fik nu foreløbigt Kommandoen her.«

Efterat Kmdt. *Hecq* havde installeret Posterne i Uvira, ved Russisifloden og endelig ved Kiwu, vendte han tilbage til Europa, Kmdt. *Hennebert* gik som Zonechef til *Mtowa*, og Kapt. *Verhellen* overtog som Zonechef Ledelsen af Sagerne i Russisi-Kiwu-Egnene, indtil han i Julen 99 afløstes

Belg. Ltnt. Bewatines paa Telegrafstationen i Kalembe-Lembe.

(Telegraflinien Kabambarré - Kalembe-Lembe - Baraka anlagt af dansk Kmdt. Haubroe.)
(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

Kalembe-Lembe.
(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

af Ltnt. *Conterio*, ved hvis Død Nytaarsdag 1900 Kapt. *J. F. Andersen*, der netop nylig havde ligget farligt syg af Dyssenteri, fik Kommandoen her. Men i April næsteftter kaldtes baade Andersen, nu forfremmet til Kaptajn, *Sjögreen* og *Wolff*, nu forfremmet til Souslieutenant, til Kabambarré til Baron Dhanis for at deltage i en Expedition mod Revoltørernes anden Gruppe, som stadigt huserede i *Kahoho* og *Panda*. Dhanis tog selv Kommandoen med Kmdt. *Sandelin* som Næstkommanderende, Andersen med *Wolf* førte Avantgarden, og 1. Juni overraskede man efter en meget

**Kampen
ved
Kahoho
1. Juni
1900.**

Indgang til Reduten i Uvira.
(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

anstrengende Nattemarche Rebellerne i deres Lejr og forjog dem, men uden dog at tilføje dem noget afgørende Nederlag.

I samme Maaned forlod Baron Dhanis omsider for Alvor Manyema og slap uden Hindring efter fornyede 4 $\frac{1}{2}$ Aars Ophold i Congo hjem til Europa. Han afløstes af den blandt alle Congofarerne ansete og afholdte Statsinspektør *Malfeyt*, der oprindeligt havde været Intendant, men efterhaanden mere og mere havde forrettet Officerstjeneste og havde gjort fortrinlig Fyldest paa denne Maade. *Malfeyt* ankom i September 1900 til Kabambarré, medførende flere Hvide og

**Baron
Dhanis
gaar hjem
til Europa
og afløses
af Malfeyt.**

friske Tropper. *J. F. Andersen* fik da med Løjtnanterne *Vitalis Nielsen* og *Wolf* som Næstkommanderende den direkte Befaling over den til Stadighed til Udrykning parate Del af Tropperne i Manyema, hvilken man gav Navnet »*Colonne mobile*«.

Rebellerne oppe i Russisiegne vare imidlertid blevne overraskede og i nogle Kampe sydøst for Kiwusøen, og 500 Mand af dem, der ved denne Lejlighed var blevne drevne ind paa tysk Gebet, overgave sig til de tyske Myndig-

13 14 7 11 5 2 1 6 8 3 9 4 10 12

»*Colonne mobile*«.
adsplittede
Rebellerne ved Russis adspalttes.

Hvide i Uvira i Maj 1903.

1. Statsinspektør Costermanns. 2. Dr. van Goitsenhoven (siddende). 3. Intendant Mennicken. 4. Dansk Kapt. F. V. Olsen.
 5. Ltnt. Blanchart. 6. Souslt. De Boucher. 7. Svensk Søkapitajn Ofsberg. 8. Underint. Fønard. 9. Sekretær De Caster.
 10. Bøssemager Riga. 11. Sgt. Jacquemain. 12. Sgt. Pasque. 13. Kommiss Grasset. 14. Skibstømrer Langewart.
- (Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

heder, som atter udleverede dem og 400 Geværer til Belgierne. De tiloversblevne Rester af samtlige Bander havde da paany forenet sig til en Gruppe og nærmede sig i Januar Maaned for anden Gang Nord fra Luamafloden. *J. F. Andersen* sendtes ud efter dem, og denne Gang lykkedes det at faa grundigt Ram paa dem. Ved Landsbyen *Kisala* kom han den 10. Februar Kl. 5 Morgen uventet over dem, og efter en vild og ret uhyggelig Nattekamp, fortæller han, bemægtigede man

J. F. Andersen slaar Rebellerne ved Kisala 10. Febr. 1901.

Dansk Kapt.,
nuv. Kmdt. O. Crone.

sig Revoltørernes Lejr, næsten hele deres Geværforraad og, hvad der navnlig gjorde Udslaget, næsten alle deres Kvinder. Næste Dag sendte den sidste Bande Batetela-oprørere i Fallsegnene Parlamentærer til Andersen og overgave sig efter kort Forhandling paa Naade og Unaade, og hermed kunde endelig hele Batetela-opstanden betragtes som kuert, næsten nøjagtigt 4 Aar efter Revolten ved Dirfi.

Man maa dog ikke tro, at der med denne de egentlige Oprøreres Underkastelse med det samme var bragt Orden til Veje i den i saa lange Tider af Krig og Ulykker hærgede »Province Orientale«. Befolkningen, i Forvejen stridbar og urolig, havde faaet alt for megen Smag for den lovløse Tilstand til, at den saa snart skulde falde til Ro. Først og fremmest fik man strax efter de nys nævnte Kampe i Manyema Brug for »Colonne mobile« til en ret alvorlig Expedition Syd paa mod Røverbander, der havde samlet sig i Katangaegnene og som snart sagdes at bestaa af forsprængte Oprørere fra Opstanden i Luluabourg, altsaa Batetelaer, der vare drevne Syd paa, snart ogsaa af Batetelaer fra Manyema, snart atter af portugisiske Slavejægere. Man fik, som vi faa at se i sidste Kapitel, ret snart Bugt med disse Urostiftere, men man er dog endnu stadigt nødt til for alle Tilfældes Skyld, maaske ogsaa af Hensyn til de senere Aars jævnlige Smaastridigheder paa Grænsen med Tyskere og Englændere, at holde en »Colonne mobile« paa Benene, hvilken med vexlende Kvarterer forretter Polititjeneste i hele Distriktet og anlægger Nybygninger rundt omkring i dette. Flere Skandinaver have forrettet Tjeneste ved denne Styrke i de senere Aar. Disse vare først og fremmest atter J. F. Andersen (se Side 548), dernæst F. V. Olsen, O. Crone og Premierlt. H. L. M. Hauschild. Om de tre sidstnævnte Officerer følgende:

Skandinaver ved »Colonne mobile« i de senere Aar.

Frederik Vilhelm Olsen, hjemmehørende i Kallundborg, Rekrut ved Feltartilleriet 1896, Sekondløjtnant ved 2. Artilleriafdeling 97, gik efter 1 Aars Officerstjeneste herhjemme til Congo $\frac{9}{11}$ 98 og kom strax til Irébu, hvor han laa 1 Aar, tilsidst som Chef for det ene af Lejrens 2 Kompagnier. Samtidigt med ham var Dr. Dreves Nielsen ansat her. Olsen deltog fra Irébu i en Expedition under Kmdt. *Dubreucq* mod oprørske Stammer ved Tumbasøens Sydspids, hvorfra Marchen saa i 5 Uger gik igennem Urskoven til Lukoléla. I Nov. 99 sendtes Olsen til Falls, hvorfra det gik videre til Kabambarré og herfra i Nov. 99 med et saakaldet »Elite«kompagni under Ltnt. Delwart til Tanganika paa Expedition mod *Kitvu*. I disse Egne forrettede vor Landsmand nu Tjeneste sin Terme til Ende, dels som Kompagnichef, dels som Postchef i *Nyalukemba* og *Uvira*, forfremmedes $\frac{1}{3}$ 1901 til Lieutenant og vendte hjem $\frac{11}{12}$ 01, opholdt sig 1 Aar hjemme og gik saa 2. Gang ud som Kaptajn $\frac{9}{10}$ 02. Atter denne Gang bestemtes han for Russisen men maatte, da han naaede Falls, ifølge *Malfeyts* Ordre i Stedet for den nylig afdøde J. F. Andersen føre »Colonne mobile« fra *Luvutuflo-*den videre Øst paa til *Nyalukemba*. $\frac{19}{10}$ 03 fik han Kommandoen

Dansk Ltnt.
H. L. M. Hauschild.

øver Russisikompagniet og forflyttedes derfra til Uvira, men gik ²⁷/₁₁ 03 syg hjem. Olsens belgiske Foresatte synes at sætte megen Pris paa ham. 3. Gang gik han ud ⁹/₁₀ 1904 og er igen i Russisi-Kiwu.

Kmdt. *Otto Crone* har siden ²⁷/₁₀ 03 ført Kommandoen over »Colonne mobile«.

Holger Louis Marcus Hauschild, Søn af fhv. Handølgartner Hauschild, Kjøbenhavn, vilde først være Søofficer, men opgav dette, blev 1896 Rekrut ved 1. Bataillon, 97 Sekondløjtnant ved 26. Bataillon, 98 Premierløjtnant. ²⁷/₈ 1902 til Congo som Lieutnant. Er under Crone ansat ved »Colonne mobile«.

Nogle Uddrag af Breve fra Olsen og Crone give ret interessante Enkeltheder med Hensyn til Forholdene i Russisi-Kiwu og Manyema-Egnene.

Kmdt. *Olsen* fortæller om sit første Ophold i Russisilandet:

»I Februar 1900 marcherede »Elite«-kompagniet under Ltnt. *Delwart* til *Mtowa*, gik herfra pr. Sejlsbaad til *Uvira* og marcherede saa til *Lubirizi*. I *Mtowa* havde Kmdt. *Hennebert* givet *Delwart* Ordre til med 450 Mand fra *Lubirizi* at gaa op langs Russisis højre Bred mod *Kiwu* for at installere en ny Post her; men Kolonnen maatte vende om paa

Grund af de Indfødtes voldsomme Modstand. Imidlertid afløste Kmdt. *Eloy J. F. Andersen* i Kommandoen over Tropperne her oppe. Han førte strax en Kolonne op langs Russisis venstre Bred og anlagde syd-

øst for *Kiwu* Posterne **Niakakunda og Shan-gugu, medens jeg**

blev Chef for »Elite«-kompagniet og fik Kommandoen i Lejren ved *Lubirizi*. Senere gik *Eloy* atter paa Expedition mod *Kiwu*

langs højre Russisibred og naaede efter heftige Kampe endelig ²⁰/₇ Søens Sydvestbred, og i Nærheden af denne fik jeg nu det Hverv med 350

Mand at anlægge Stationen **Nyalukemba.**

Stillingen her var ret besværlig, da man baade skulde pacificere de omboende Stammer og være paa sin Post mod Re-

vollørerne. En Dag slap disse over Russisibred ved *Lubirizi* og truede *Shangugu*, hvor Ltnt. *Verhaeghe* kun havde 40 Soldater. Der kom Ilbud herom til *Nyalukemba*, og samme Nat gik jeg over Floden med 100 Mand, naaede Kl. 4 Morgen *Shangugu* og forfulgte nu i Forening med *Verhaeghe* Revoltørbanden, der i et Antal af 500 Mand overgav sig til Tyskerne (se Side 681). Senere blev jeg Kompagnichef og Postchef i *Uvira*, hvor jeg saa laa til min første Hjemrejse.

»*Uvira*, Hovedstationen i den i 1901 nyoprettede Zone *Russisi-Kiwu*, ligger ved Tanganikas Nordvestbred, c. 200 M. fra selve Søen, c. 400 M. fra Randbjergkæden. Stationen har endnu kun faa Huse af Mursten, da al Arbejdskraft her som paa de øvrige Poster ved Grænsen foreløbigt medgaar til Udførelsen af Befæstninger. Terrainet mellem Søen og Bjergene er en fuldstændig jævn Slette med højt Græs og en Buket Smaatrær hist og her. I klart Vejr ser man fra *Uvira* tydeligt den ligeoverfor paa Søens Østside liggende tyske Post *Usumbura* og bag denne Tanganikas østlige Randbjerger. Kaster man Blikket mod Nord, ser man et godt Stykke ud over den ligeledes af mægtigt Græs med enkelte Trær hist og her, deriblandt undertiden en uhyre Kaktus, dækkede Russisidal, der paa sin sydligste Del er meget bred, men hurtigt Nord paa bliver snævrere,

Uddrag af Breve fra Russisi-Kiwu og Manyema i de senere Aar.

I Fortet Nyalukemba ved Kiwusøen.

(Fot. tilh. Kmdt. F. V. Olsen.)

saa at det ved *Pontpierre*, 4 Timers Marche nord for *Luvungi*, ser ud, som om Russisifloden var sprængt ud mellem Klipperne. Hinsides Russisidalen ligger, udenfor Synsvidde, *Kiwusøen* højt, helt indelukket af Bjerge, der strække sig ud paa alle de Halvøer, hvorpaa Søen er saa rig. Og **Kiwusøen med Omegn.** saa Omegnen om denne er bedækket med Græs og atter Græs og spredte, forkroblede Træer.

Men Jordbunden er meget frugtbar og Landet rigt paa Korn, Bælgfrugter, Hornkvæg, Faar og Geder. Gør man endelig i *Uvira* Front mod Syd, tror man at se ud over selve det store, vældige Ocean, og især i stormfuldt Vejr er *Tanganika* imponerende.

Om sin Marche med »*Colonne mobile*« i 1903 beretter Olsen:

»Jeg ankom altsaa til *Stanleyville* ganske kort Tid efter Kmdt. *Andersens* Død. Inspektør *Malfeyt* befalede mig da at føre »*Colonne mobile*« til *Kiwu* ad Vejen *Ponthierville—Kirundu—Lubutu* (Kautschukpost ved *Luvute*floden) — *Walikale (Zenga)*. *Andersen* havde inden sin Afmarche fra *Ponthierville* sendt Ltnt. *Hauschild* i Forvejen til *Walikale* med Halvdelen af Kolonnen, medens Ltnt *Vanhoucke* var forbleven med Resten i *Lubutu*. I *Walikale* traf jeg den samlede Kolonne,

Walikale eller Zenga. men maatte paa Grund af Postchefens Død her standse paa denne Post i omtrent en Maaned. Ogsaa *Walikale* er en Kautschukpost under *Ponthierville*, den ligger ved *Lowaf*lodens øvre Løb, indeklemt af Skov, er trist og usund. 4/3 03 ankom jeg til Posten *Bobandana* (ny Post i Stedet for det nedlagte *Kustugni*) paa *Kiwusøens* nordlige Bred. Det var den første

Troppestyrke, der ad denne Vej var ført op til Grænsen. Fra *Bobandana* fortsatte jeg saa efter 2 Dages Hvil til *Nyalukemba*, hvor jeg 12/3 meldte mig til Inspektør *Costermanns*, og hvor jeg ansattes som Kompagnichef. Den mobile Kolonne førtes tilbage til *Ponthierville* af Ltnt. *Hauschild*, der havde vist sig aldeles utrættelig paa de foregaaende Marcher og som havde været mig en uvurderlig Støtte paa hele Expeditionen. »Jeg blev derpaa, som i forrige Terme, Postchef i *Uvira*, men maatte i Dec. 1903 efter et andet Hematurianfald — det første havde jeg faaet mellem *Walikale* og *Kiwu* — gaa til Europa.«

Baade Kmdt. *Eloy* og Ltnterne. *Delwart*, *Verhaeghe* og *Vanhoucke* ere alle senere døde i Congo.

I *Uvira* traf Kmdt. Olsen (se Billedet Side 678) den

Skandinaver i Uvira. under Skildringen af *Kwango* omtalte svenske Sousintendant *E. G. Pihl*, om hvem vi efter nye Meddelelser her tilføje et Par Linier:

Erik Gustaf Pihl, Søn af Forstanderen ved »Svenska Trädgårdsföreningens-Elevskola«, gik 3. Gang ud 19/3 1901 som Sousintendant og bestemtes for »Province Orientale«, hvor man dirigerede ham til *Russis-Kiwu-Zonen*. Her var han først Postchef i *Kalembe-Lembe* og dernæst »Chef d'administration« i *Uvira*, hvor han forblev hele Termen.

Vi have fremdeles til Omtale paa dette Sted gemt svensk Souslieutenant *H. K. Anzelius*, der var opgivet os som ansat i *Tanganika* eller *Kiwu*. Hans Broder har dog fornylig givet os nogle Oplysninger, hvorefter vi mene at kunne notere følgende om ham:

Hjalmar Knut Anzelius, født i Stockholm, Søn af afdøde Købmand *P. A. Anzelius*, tog Søkapitajnsexamen i Stockholm 1892, for saa indtil 93 i fremmede Farvande, gik derpaa til Anvers og tog belgisk Søkapitajnsexamen. Derefter i »Red-Star«-Liniens Tjeneste, tog Søkapitajnsexaminer i Liverpool og Philadelphia og blev amerikansk Borger. Gjorde i den spansk-amerikanske Krig Tjeneste som Underløjtnant paa den nordamerikanske Flaade. Derefter atter i »Red-Star«. 1901 til Congo som Souslieutenant, bestemt for *Tanganika-Kiwu*, men i Falls dirigeret til *Øvre-Ituri*, hvor han bl. a. har været ansat i *Fort Beni* og *Irumu*.

Breve fra *Crone*:

Svensk Sousint.
E. G. Pihl.

Svensk Souslt. H. K. Anzelius.

»Colonne mobile de la Province Orientale. Territoire de Walega. Poste de Micici, ^{27/8} 1903: — —
 — Jeg maa indrømme, at jeg aldrig i Congo, heller ikke hjemme forresten, har befundet mig bedre. — — — Jeg skrev sidst fra Lokandu; nu er jeg altsaa hos mig selv, d. v. s. i mit nye Territorium, mellem 2°s og 2½°s sydlig Bredde og 26°s og 28½°s østlig Længde, et Areal, dobbelt saa stort som Danmark. — — — Landet er meget smukt. Saa snart man forlader Congo-floden for at drage mod Øst, finder man 4 Timers Marche inde i Landet et bølgeformet Højland, skovklædt overalt, og det bliver ved helt over mod Kiwusøen; det kaldes »La Grande Forêt.« — —

Fra Skuepladsen for Glo-rieexpeditionen.

Jeg ankom her til Micici den 11. om Morgenen Kl. 9. Posten ligger ved Elilafloden, meget smukt paa flere Høje; man maa sejle over Floden i Kano for at komme hertil fra Vest. Ved Bredden samledes de Hvide, Officerer og Underofficerer med den danske Hauschild i Spidsen for at tage imod mig. Selve Posten er endnu langt fra i Orden, man har endnu ikke beskæftiget sig med at bygge den op! Men nu ere vi begyndt med fuld Kraft. — — Alle Huse bygges af Sten, udhuggede i Klipperne i Floden, store Plantationer anlægges, alle Sainfærdselsveje bringes i Orden og gøres let farbare. — — En Løjtnant bliver her med en Deling, 50 Mand, og vi Andre drage først Nord paa 5 Dagsmarcher herfra til Shabunda, hvor mit Hovedkvarter bliver. Der efterlades Prmt. Hauschild med 1 Underofficer og 2 Delinger, og saa gaar jeg videre Øst paa, anlægges en Post halvvejs mod Kiwu, i de kolossale Bjerge rimeligvis, og derfra gælder det om at finde Vej til Kiwu. Ingen har før passeret den Vej. — — Jeg har haft knusende med Arbejde her siden min Ankomst! — — Jeg har stadigt her i mit »Kontor«, et Tag med Maatter ved Siderne (jeg sover i mit Telt og er forresten rigtig godt installeret efter Forholdene), 2 hvide Underofficerer som Skrivere. — — — Jeg sidder op til Ørene i Kaart, Croquiser etc. Men jeg tror paa et godt Resultat; thi Indbyggerne her ere meget villige og yderst fredelige og findes i stor Mængde. — — = Hvad angaar Soldaterne, saa ere de udmærkede, propre til yderste Grad; naar man ser dem om Morgenen i deres nette blaa og velpudsede Uniformer, røde Fezer til Exercits, maa man være tilfreds. — — Jeg tror, I vilde forbauses ved at se den Præcision og Disciplin, der hersker mellem dem. — — —

Atter Micici.

Atter Shabunda.

Et Brev fra Cronc af ^{19/4} 1904, dateret Mulungu, ogsaa et Punkt, der er kendt fra Marcussens Dagbog, vidner om, at han fremdeles befinder sig vel og har erholdt Distriktskommisærens Paaskønnelse for sine Rekognosceringer og Arbejder. Højlandsklimaet og den store Skov bevirke, at Varmen i Mulungu ikke er trykkende, og Levemaaden er brillant.

Atter Mulungu.

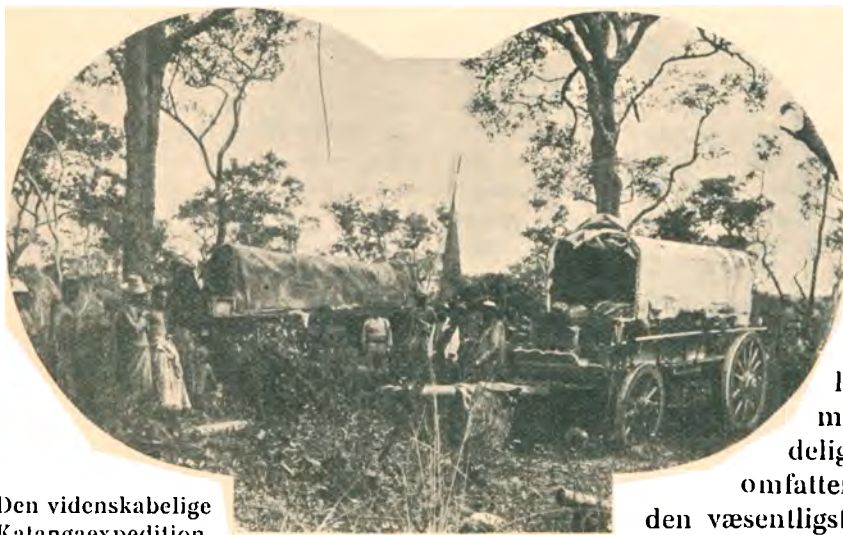
Der er Travlhed i Manyema, Kiwu og i Øvre-Ituri i de senere Aar. Af al Kraft arbejdes der paa Jernbanen, paa Telegrafforbindelserne og — som vi bl. a. saa af Kmdt. Olsens Breve — med ikke mindst Iver paa Befæstningen dels af alle Grænsestationerne mod Engelsk- og Tysk-Østafrika, dels af de vigtigste Punkter inde i Provinsen. Kassongo har saaledes nu 2 Batterier med moderne Panserkupler, ved Mosen ved Luamafloden øst for Kabambarré, paa Vejen til Baraka, er anlagt Spærrefortet Niembo og mellem dette og Kabambarré 3 smaa Forter. Planerne til Arbejderne siges at være udkastede af Ingeniørmajoren, tidl. Vicegeneralguvernør Wangermée og Inspektør Costermans i Forening.

Befæstningen af Posterne i »Province orientale«.

Fra Omegnen af Kabambarré.
 (Efter »Le Congo Illustré«.)

Mere om Tanganika-Egnene. Urua. Katanga.

Den videnskabelige
Katangaexpedition
træffer i Vandskellet mellem Congo og Zambéze por-
tugisiske Købmænd fra Afrikas Østkyst.
(Fot. lilh. Kmdt. Ch. Lemaire.)

I dette vor Bogs sidste Kapitel skulle vi om- sider beskæftige os med Congostatens syd- østlige Hjørne, idet vi endnu en Gang dvæle ved *Tanganikasøen*, nemlig ved dens Bredder syd for Mtowa, og dernæst fortælle lidt om *Urualandet*, Loma- miflodens Kildegebet, og en- delig om *Katangalandet*, der omfatter største Delen eller dog den væsentligste Del af Mitumbabjergenes Gebet.

Navnet *Tanganika* — skriver Kmdt. *Hecq* i 1899 i »*La Belgique Coloniale*« — er af Kiswahili-Oprindelse, dannet nemlig

Tanganika- dels af Ordet »Tanga«, som betyder »Udstrækning«, dels af »anika«, som be-
søen. tyder »solbeskinnet«. Det kan maaske altsaa i Oversættelse hedde »Straalende Flade«. En af de Sortes Legender om Søens Tilblivelse gengiver *Hecq* saaledes:

Der, hvor Søen nu ligger, laa i gamle Dage et stort Bjerg, og oppe paa dette Bjerg levede et Ægtepar lykkeligt og tilfreds. Men en Dag kom en Rejsende og bankede paa Hyttens Dør og bad om Gæstfrihed. Manden og Konen toge venligt mod den Fremmede og behandlede ham saaledes, som enhver god sort Mand maa behandle sine Brødre. Uheldigvis opdagede de imidlertid snart, at deres Gæst var rig og havde hele Kasser fulde af kostbare Stoffe, som de aldrig havde set før. Den onde Aand fyldte deres Hjerter med Misundelse, og især Konen kunde ikke længere lukke et Øje om Natten af Begærighed efter de sjældne Sager; hun besnakkede sin Gemal, og de besluttede at dræbe den Rejsende, naar han sov. Som sagt saa gjort. De slog den Fremmede ihjel og sænkede Liget i et Vandhul for at skjule Forbrydelsen. Men Konens Rovlyst var ikke mættet hermed, hun huskede paa, at om Halsen havde den Rejsende baaret nogle kostbare Amuletter. Hendes Mand lader sig atter overtale; han gaar hen og springer ned i Vandhullet. Men i samme Øjeblik, da han berører Amuletterne, begynder Vandet omkring ham at stige. Det stiger og stiger, og Ægteparret drukner, og Hytten forsvinder, og hele Bjergtet forsvinder. Og der kommer mere og mere Vand, og tilsidst ligger den store Tanganika der, begrænset

rundtom af de Bjerge, som alt tidligere til alle Sider havde raget op over det Bjerg, hvor den sorte Mand og hans Kone havde boet.

Tanganikas, Nyassas, Kiwus og Moëros Form tyder øjensynligt paa, at de alle ere opstaaede ved, at Jordoverfladen her under en vulkansk Katastrofe har slaaet denne vældige Revne fra Nord til Syd. Oprindeligt har saa hele dette inderste Højdeplateau været en eneste stor Vandflade; men Vandmassen er efterhaanden formindsket, og de nævnte Søer ere Resterne af den. Og Vandet svinder stadigt og hurtigt. For ikke mange Tider siden saa hver enkelt af alle disse Søer ud som et stort Trug, omgivet af Klippevægge. Nogle af

Luapulas Udløb af Moërosøen ved Stationen Pwéto.

(Fot. tilh. Kmdt. Ch. Lemaire.)

Billederne Side 676—77 vise os Partier af Tanganikas Kyster for 40 Aar siden, Billederne Side 60, 646, 647 og 648 give os nyere Vuer derfra. Nu er der — med Undtagelse af ved enkelte Næsser og Forbjerge — fladt Land eller flad Strandbred rundt omkring alle Søerne. Karema, »Association Internationale Africaine«s første Nybygning i Afrika, laa i 1879 paa selve Tanganikas Bred (se Billedet Side 9); nu ligger det 1000 M. fra Søen. For 15 Aar siden var den Klippe, paa hvilken Mtowa eller Albertville er bygget, en Ø; senere laa ved denne Klippes Fod i nogle Aar Tanganikas bedste Havn; nu er der her mellem Klippen og Vandet en bred Strimmel gult Sand. Hermed skal nu dog ikke være fremsat nogen

Formodning om, at der kunde være Tale om, at Tanganika eller dens Søstersøer skulde, indenfor overskuelige Tider, helt forsvinde fra Jordoverfladen.

Løvrigt skriver svensk Søkaptajn *Ivar Berggren* til os om selve den store Sø:

»Tanganika är ett paradys för en navigatör. De farliga ställena äro ej många, och man kan tryggt säga, at $\frac{1}{2}$ nautisk mil från land är man utom fara. Djupet är öfverallt stort — ett stycke från land uppgående till 400 m. og störra djup, i mitten obekant — utan i nordänden hvarest det är ganska grundt 6 à 8 m. $\frac{1}{2}$ fot från land. Olägenheterna äro, att få goda hamnar och ankarplatser finnes, samt den höga sjögången under torra tiden, Maj—October, då sydlig hård vind dagligen blåser.»

Congostaten holder paa

Skibe paa *Tanganikasøen*
de store Skonnerten
Søer.

»Storms«, oprindeligt forsynet med arabisk Daurigning, senere ændret til amerikansk Slettrigning. Den har Station i *Uvira*.

»Comité spécial du Katanga« har paa Søen en Damper, »Alexandre Delcommune«, bygget i Coquerills Værksteder i Anvers, bragt til Tanganika over Chinde og samlet af Englændere i *Kasakalawe* ved Tanganikas Sydende. Desuden har det sidstnævnte Selskab paa *Moërosøen* en lille Damper, »Émile Wangermée«. Engelskmændene have to Dampere paa Tanganika, nemlig »Good News« for »African Lakes Co.« — man beskyldte i sin Tid, dog sikkert uden Grund, Selskabet for ved dette Skib at levere Batetelaoprørerne Ammunition og Geværer — og »Cecil Rhodes« for Selskabet »Tanganika Concessions«. Og:aa havde Englænderne en Dampbaad, »Scotia«, paa Moëro. Endelig have Tyskerne et fortræffeligt Dampskib, »Hedwig von Wissmann«, paa Tanganika.

Officersbesætningen paa Belgiernes Skibe er naturligvis Skandinaver. Vi skulle nævne Alle, der have tjent ombord paa dem. Først var der svensk Maskinist *J. Näslund*, som, efter alt i 98 at være gaaet til Congo og et halvt Aar derpaa at være vendt syg hjem, i 1900 gik til Østlandet sammen med sin Landsmand og Kollega *A. G. Andersson*; saa var der svensk Søkaptajn *I. P. Berggren*, som gik til Østafrika 1901 sammen med sin Landsmand, Maskinisten *C. R. Anderson*, endelig Søkaptajn *T. R. F. Østberg*, ud 1901, Efteraaret. Hertil komme endnu to danske Søkaptajner, *C. H. Friis* og *V. R. Schow*. Følgende Oplysninger kunne vi give om disse Mænd:

Skandinaviske Søkaptajner og Maskinister paa Tanganika og Moëro.

Svensk Maskinmester *J. Näslund*.

Jonas Näslund, fra Westernorrland, forlod sit Hjemland i 1890 og sejlede indtil 1898 som Mester paa norske og engelske Dampere. $\frac{1}{2}$ 98 gik han, som sagt, ud for Congostaten, men vendte, syg af Feber, hjem $\frac{2}{3}$ s. A. Gik saa over *Chinde* ud for »Compagnie du Katanga» $\frac{28}{100}$ 00 og traadte, da dette Selskab ophørte at virke, $\frac{30}{100}$ 1901 over i »Comité Spécial du Katanga»s Tjeneste. Var først Mester paa »Alexandre Delcommune» under *A. G. Andersson*, men kom i Nov. 1901 til Moërosøen som Kaptajn og Mester paa »Émile Wangerméc». $\frac{10}{100}$ 1903 mødte Prmlt Støckel ham for Hjemgaaende i Lusambo. Näslund er for 3. Gang gaaet ud i Marts 04 og har atter samme Skib paa Moëro. Han skrev hjem, at hans Skibsmandskab var henrykt ved at gense ham.

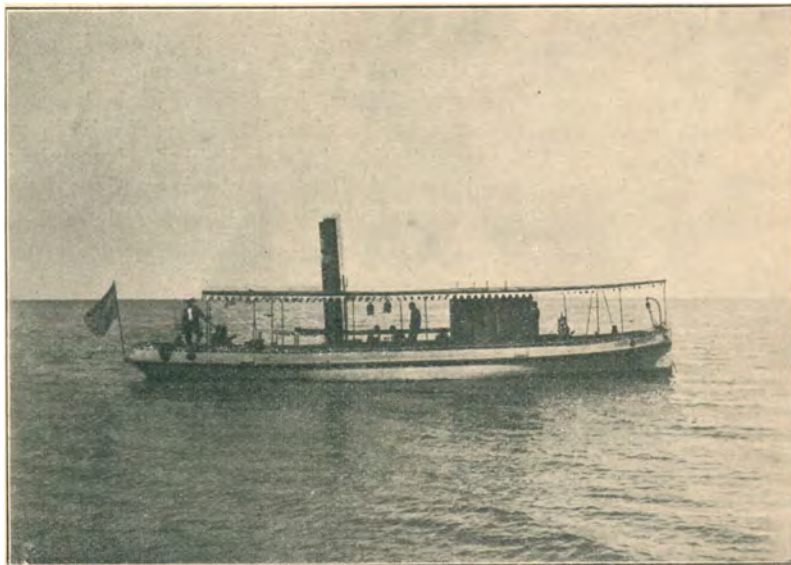
En interessant lille Episode i et af Näslunds Breve er Fortællingen om, hvorledes en Negerkvinde fra Moëroegnen kom til ham i Begyndelsen af 1903 og meddelte ham, at hendes Mand holdt 6 unge Kvinder fangne, som han agtede at sælge som Slavinder. Näslund begav sig til Stedet med nogle Soldater og fandt ganske rigtig i en Hytte 6 unge Negerinder, som Slyngelen havde slaalet i en Naboby og nu holdt lænkede for ved gunstig Lejlighed at gøre dem i Penge. De bleve naturligvis frigivne og Røveren arresteret.

Aron Gustaf Andersson, fra Moheda, ikke examineret Maskinist, men havde sejlet i 17 Aar som Donkeymand og Maskinist, da han sammen med Fornævnte gik til Tanganika. Tog efter 3 Aars Tjeneste hjem i Juli 1903 og ligeledes tværs gennem Fastlandet. Støckel mødte ham paa Kassai. Først Mester paa »Alexandre Delcommune» under Schow, saa Fører af Skibet med Näslund som Mester, saa fra Nytaar 1902 Mester paa det under Berggren. Denne skriver om ham: »Han var just en sådan man som behøfs i Congo før att kunna uträtta något af verklig nytta, hvilket Comitéens magthavvande ej ville eller kunde inse, och därför gingo de också förlustiga den bästa agenten de ägde.»

Svensk Søkaptajn
I. P. Berggren.

Ivar P. Berggren, født i Norrköping, Søn af Hofprædikant, Pastor P. A. Berggren. Da han var 5 Aar gammel, fik Faderen Embede i Mjellby i Blekinge, og det var blandt den kække Fiskerbefolkning her, at Drengen fik Lyst til Søn. Fra 14 Aars Alderen sejlede han i 5 Aar med svenske og norske Skibe paa Sydafrika og Sydamerika, 1898—1900 tog han Styrmands- og Kaptejnsexamen. Sejlede derpaa som Styrmand, men var ledig i Vinteren 1900—1901. Faderen var nu Præst i Lund, og Berggren gik da op til von Schwerin, som henviste ham til Congostatens Hververagent, *Hedgren*, i Anvers. $\frac{1}{4}$ 1901 gik han saa sammen med C. R. Andersen og en tysk Maskinist *Frehse* fra Anvers ombord paa »Philippeville». Ordenen ombord paa denne Damper skildrer han som rædselsfuld; i Vliessingen tog man f. Ex. nogle Tønder Krudt ombord, disse stilledes paa Dækket uden at surres og kastedes af Søn fra den ene til den anden Side, udenat Nogen brød sig om dem. $\frac{28}{100}$ til Banana og Boma, $\frac{25}{100}$ med »Hirondelle» til Matadi. Under 14 Dages Ophold her boede han paa »Hôtel Africa» og havde det godt; besøgte de svenske Missionærer i Londe. $\frac{10}{100}$ naaede han *Léo*, hvor han først boede hos Kapt. *Rommel*, derefter ombord paa »Brabant»; forøvrigt syg af Feber hele Tiden her. $\frac{28}{100}$ indtraf han i *Falls*, hvorfra Kassongo

Damperen »Émile Wangerméc» paa Moërosøen.
(Fot. tilh. svensk Maskinm. og Søkaptajn Näslund.)

naaedes $\frac{1}{7}$ i Pirogue; paa denne Tur døde en medrejsende Belgier af Solstik og begravedes i Lokandu. Fra Kassongo drog Berggren efter 3 Dages Sygeleje $\frac{1}{6}$ videre til Fods og indhentede efter 9 Dages drøj Marche Anderson og Frehse i *Buli*; paa dette usunde Opholdssted skiftedes de Alle med at være syge, til de endelig $\frac{1}{6}$ fra Secteurchefen, *Léonard*, der havde været borte paa Kautschukexpedition, fik Ordre til Opbrud. Daarligt forsynede med Proviant og Klæder droge de videre; men Bærerne rømte 5 Gange fra dem undervejs, sidste Gang midt i en stor Skov, hvor der imidlertid til alt Held kom Hjælp fra en 3 Dagsmarcher bortfjernet Missionsstation af »Hvide Fædre«. Efter en Ventetid hos Missionærene paa 5 Uger efter Bærere fra *Pwéto* indtraf Rejseselskabet nu omsider her, henrykt over at se Moërosøens Vande. Berggren sendtes saa til *Mtowa*, hvor han gjorde Tjeneste fra $\frac{12}{12}$ 1901, først som Fører af »Camille Delcommune«, senere som Postchef, indtil han $\frac{16}{7}$ 1903 maatte gaa hjem paa Grund af gentagne Anfald af Hematuri. Hjem over *Pwéto*, *Ankolo*, *Kabinda*, *Lusambo*; fra *Boma* $\frac{17}{10}$ 03 med »Stanleyville«.

C. R. Anderson havde som Næslund været ude en Gang før, nemlig for Staten fra $\frac{1}{2}$ 98, og havde tjent sine 3 Aar til Ende. Ogsaa han gik ud for Katangakomiteén og rejste gennem Afrika sammen med Berggren, men var ved Ankomsten til *Pwéto* meget syg, skrantede hele Tiden og maatte gaa hjem igen $\frac{1}{4}$ 02.

Østberg, fra Cimbrishamn, havde sidst faret hjemme som Styrmand, inden han $\frac{21}{10}$ 01 gik ud for Congostaten i Rejseselskab med Kmdterne. Sundt og Halling, Søkaptajnerne *Johansen* og *Oljeqvist* og Maskinisterne *Nordberg*, *Thorslund* og *Forsman*. Udset til Fører for »Storms« gik han op ad Congofloden, men blev syg af Solstik i Falls, og naaede først *Tanganika* i Juli 02. Det var ham der ændrede Fartøjets Rigning. Er formentlig gaaet syg? hjem i 1903. En dygtig Sømand og en meget sympatetisk Mand. Det maa formodes, at Kapt. *Østberg* er identisk med den Kapt. »*Øffsberg*«, som findes paa Gruppébilledet foran Side 681; det er vel Belgiernes Udtale af Navnet, der har medført Fejltagelsen.

Christian Hansen Friis, fra Marstal, var fra $\frac{1}{4}$ 1899 til $\frac{25}{6}$ 1902 ude for Staten, navnlig som Fører for Skonnerten »Storms«, hvilken han opriggede fra først af.

Schow, Søn af afdøde *Birkedommer* paa *Frederiksberg*, havde, inden han kom i belgisk Tjeneste, været ansat i engelsk Tjeneste paa *Nyassasøen*. Han var under »Compagnie du Katanga« Fører af »*Alexandre Delcommune*«, men gik ikke over til Katangakomiteén. Ifølge Kapt. *Schows* egne Opgivelser var Aarsagen til hans Hjemrejse den Behandling, han fik af Katangaselskabets lokale Direktør, *Levêque*. Kapt. *Schow* opholder sig nu i Mexico.

Landet langs *Tanganikas* belgiske Bred syd for *Lukuqaf*floden er, som det vil erindres, særligt Skuepladsen for de af Kardinal *Lavigerie* i *Alger* udsendte »Hvide Fædre«s Missionsvirksomhed, der forøvrigt strækker sig helt Vest paa i *Urua*. Side 172 have vi nævnt Navnene paa deres Stationer, af hvilke de vigtigste ere *Baudouinville*, hvor Biskop *Roelens* (se Portrættet Side 516) bor, *Mpala* og *Mrumbi-Saint-Louis* ved *Rumbihjerget*. Befolkningen heromkring er fredelig og under stærk Indflydelse af Missionærene, og navnlig *Baudouinville* ligger meget smukt paa Skraaninger af *Kirungup*plateauet ned mod den lille *Kizyef*flod, ved hvilken *Byens* Husrækker med deres runde eller firkantede Tage, omgivne af Haver, frembyde det mest smilende og blomstrende Skue. I »*Le Mouvement Géographique*« af 30. Oktober 1904 giver Msgr. *Roelens* forskellige Oplysninger om

Højovn fra Omegnen om *Moirol*.
(»La Belgique Coloniale« 1899.)

De Hvide
Fædres
Missions-
stationer
ved Tan-
ganika og
i Urua.

Saint-
Louis,
Baudouin-
ville og
Mpala.

nogle af Stationerne og om de algériske Missionærens Virksomhed i Tanganika-Urua; vi gengive lidt deraf:

Op over de Indfødtes Hytter rager i *Baudouinville*s sydlige Del de hvide Søstres Boma, i den nordlige Del Præsternes Boma. Ligeoverfor denne sidste knejser den nye Kirke, et sandt Mesterværk for disse Egne, bygget i gotisk Stil, 52 M. lang, 22 M. bred, 15 M. høj. Man var 5 Aar om at bygge den (se Billederne foran Side 173). Baudouinville's Missionærer alene have Forbindelse med over 500 Negerlandsbyer i Distriktet.

Mrumbi-Saint-Louis er nærmest en Landbrugsstation. Den ligger paa en Slette, 4 Km. fra Baudouinville, 400 M. lavere, lige ved Tanganikas Bredder. Tillige med sine Omgivelser ligner den en eneste stor Have, i hvilken Bananer, Ris og Manioc afveksle med Mais, Kartoffler, Jordnødder, ja, selv med europæiske Kornsorter.

Ialt have »De Hvide Fædre« i Øvre-Congo i Aaret 1903—04 virket med 36 mandlige og 8 kvindelige Missionærer; deres Omraade talte 3 Kirker, 36 Kapeller, 14 Børnehjem, 32 Skoler, 8 Hospitaler; de have i nævnte Tidsrum forberedt over 19,000 Indfødte til Optagelse i den katolske Kirke og plejet over 82,800 Syge.

I den sydlige Ende af Tanganikazonen anlagde Staten to Poster, *Moliro* og *Pwéto*. *Moliro* ligger **Moliro** og ved Tanganikas Bredder og er paa en Maade **Pwéto**.

en Slags Havnestation med Forbindelse over Søen til Engelsk-Øst-Afrika. *Pwéto* er, saavidt os bekendt, anlagt i 1896; Aaret efter havde Posten kun et eneste Murstenshus; senere er den flyttet hen paa en mere gunstig Plads og er nu efter Forholdene net og komfortabelt indrettet. Der holdes en Del Kreaturer i *Pwéto*, og de trives godt.

4 skandinaviske Officerer have gjort Tjeneste i denne Del af Tanganikalandet, det er Danskerne *Lindegaard*, *Haubroe* og *Sørensen* og Svenskeren *Stålhandske*.

Alle ere de omtalte tidligere. Med Hensyn til *Lindegaards* og *Sørensens* Ophold her skal blot gentages, at Førstnævnte laa i *Mtowa* fra Febr. 1899 til $\frac{1}{3}$ Skandinaviske Officerer ved den sydlige Del af Tanganika.

1900, og at Sidstnævnte en Tid lang i Sommeren 99 var Postchef i *Moliro*, men maatte forlade denne Post paa Grund af Sygdom (han er nu for 3. Gang i Congo og er i *Basoko*). Om *Haubroe* og *Stålhandske* have vi endnu ikke givet nærmere Oplysninger; disse lyde saaledes:

Johan Frederik Conrad Faith Haubroe, Søn af Ritmester H. G. Faith, Adoptivson af Proprietær S. Haubroe, uddannet til Landvæsenet, Rekrut ved 9. Bataillon 1892, Sekondløjtnant ved 27. Bataillon 1893, gik ud som Souslieutenant

Dansk Sousltnt. J. F. C. F. Haubroe som Postchef i Pwéto.

(Fot. tilh. Kmdt. Ch. Lemaire.)

Chefsboligen i Pwéto. (Fot. tilh. Kmdt. Haubroe.)

$\frac{6}{12}$ 1897 ombord paa »Eduard Bohlen« sammen med Eriksen, Rahbek, Kollek og H. R. Petersen. Alle hans Rejsekammerater til Congo ere altsaa døde. Tilligemed Rahbek og Petersen sendtes han til Falls, hvortil han naaede $\frac{4}{6}$ 98, og hvorfra han dirigeredes til Tanganika og kom til *Mtowa* $\frac{9}{5}$ s. A. Gjorde her Tjeneste ved Tanganikakompagniet, først under belgisk Kapt. Tielemans, senere, fra Begyndelsen af 99, som Kompagnichef. Herfra deltog han i flere mindre Expeditioner mod Revoltørerne, senest i den første Del af Kiwuexpeditionen under Kmdt. Hecq, men maatte vende om i Oktober paa Grund af Dys-senteri og gik tilbage til *Mtowa*. Efter at være bleven helbredet udnævntes han til Postchef i *Pwéto* og kom dertil i Jan. 1900. Forfremmedes $\frac{1}{3}$ s. A. til Lieutenant og afløstes i Okt. s. A. for at vende hjem til Europa. $\frac{12}{12}$ 1900 Kaptajn. Ankom $\frac{5}{1}$ 1901 til Buli, hvor han traf »Colonne mobile« under *Malfeyt* selv under Marche Syd paa. Sluttede sig til denne og fik dens 3. Kompagni at føre, men naaede kun til Kamolondo, hvor et nyt Dyssenterianfald tvang ham til strax at gaa til Europa. 2. Gang ud $\frac{9}{8}$ 1901 og denne Gang ansat som Chef for Territoriet *Lindi* ved Falls. $\frac{11}{11}$ 01 Kommandant II. Forlod Lindi i Nov. 1902 for med Titel af Direktør at overlage Ledelsen af Telegrafanlægget mellem Kassongo og Tanganika, men paadrog sig i denne Virksomhed en Broksskade, saa at han atter i Okt. 1903 maatte rejse til Europa; afløst i sidstnævnte Arbejde af Sannaes. Gaar i en nær Fremtid ud for 3. Gang.

Tropperne af »Colonne mobile« holde Gudstjeneste i Buli.

I Midten Kapt. Vitalis Niensens Hus af Jord og Træ. Til højre derfor Alteret, lavet af Trækasser, betrukne med Lærred, derover et Telttag. Lige foran Alteret de 11 Hvide og 400 sorte Soldater; Skikkelsen i mørk Dragt er Vitalis Nielsen.

(Fot. tilh. afd. Kapt. Vitalis Nielsen.)

Knut Gustaf Stålhandske, født i Södermanland, Officersvolontær ved »Kgl. Gotlands Infanteri-Regemente« 1890, Student 91, Underlt. ved samme Regiment 93, Ltnt. ved Svea Trainbataillon 94, gik ud som Lieutenant $\frac{6}{9}$ 98. Gjorde først et Par Maaneders Tjeneste i Lejren ved *Zambi* og sendtes saa til Falls, hvortil han kom $\frac{28}{12}$ og hvorfra han strax, som vi saa foran, afgik til Dhanisexpeditionen ved Kabambarré. I Maj 99 sendtes han til Tanganika, men blev undervejs syg af Dys-senteri; alligevel beordrede Kmdt. Hecq ham som Postchef og eneste Hvid til *Moliro*, hvor han afløste Ltnt. S. Sørensen, der havde maattet gaa syg tilbage til *Mtowa*. Ltnt. Stålhandske fortæller om sit videre Afrikaophold som følger: Efter 6 Maaneders Sygdom reddedes han fra Døden af tysk Løjtnant *A. Fonch* i Bismarcks-burg i Katanga og sendtes gennem engelsk Territorium i Okt. og Nov. 99 over Abercorn-Fife til Karonga ved Nyassasøen, hvorfra han befordredes til Kysten med Dampren »Hermann von Wissmann«. I Blantyre laa han atter syg i 14 Dage, men fortsatte saa Rejsen over Shire og Zambeze til Chinde, som han naaede $\frac{22}{12}$ 99. Derfra til Beira i Portugisisk Østafrika og derfra over Ægypten hjem til Europa, gennemgik en Kur i Dresden og vendte endelig i Maj 1900 tilbage til Sverige. Derefter atter ved Svea Trainbataillon. Vi beklage at maatte meddele, at Ltnt. Stålhandske hører til dem, der slet ikke have været tilfreds med sin Congofærd. Han paastaar, at man ikke overholdt den med ham oprettede Kon-

trakt, og navnlig, at enkelte belgiske Officerer behandlede ham brutalt. At der ikke altid tages eller er blevet taget tilstrækkeligt Hensyn til Menneskeliv dernede, det har man jo desværre mange Exempler paa.

Med Kmdt. *Hecqs* Kiwuexpedition og *J. F. Andersens* Kamp ved *Kisala* nord for Luamafloden kunde, skrev vi ovenfor, den egentlige Batetelaopstand betragtes som endt. Men allerede i Løbet af alle Aarene 1894—1900 havde forsprængte Rester af Batetelaer og andre oprørske Soldater fra Luluabourg og andre Steder i Kassai, dertil andre omstrejfende Røverbander baade fra Congostaten selv og fra de portugisiske Besiddelser, til Stadighed foruroliget de sydlige Dele af Kassaidistriktet og i det hele Congostatens Sydgrænser. I Foraaret 1901 drev de i større Skarer over mod *Lovoifloden*, som tæt ved den østlige Ende af *Kisalesøen* falder ud i *Kamolondofloden*, og havde her forenet sig med utilfredse Høvdinge fra denne Egn. Daværende Statsinspektør *Malfeyt* fik imidlertid ret hurtigt Bugt med dem. Han samlede »Colonne mobile« og andre Troppeafdelinger i *Buli*, ilede derpaa ned langs *Luálaba* og adsplittede hele den sammenløbne Hær af Urostiftere efter tre kort paa hinanden følgende Kampe, om hvilke Congoregeringens Beretning lyder saaledes:

»En Kolonne under Kommando af Statsinspektør *Malfeyt* bemægtigede sig ^{20/}1901 et Tilflugtssted for revolterende Batetelaer ved *Kikondia* ved *Kisalesøen*. Disse havde rejst en Boma, hvis Bygninger alene bedækkede et Areal paa 200 Hektarer. Kolonnens Ankomst fremkaldte en sand Panik. Revoltørerne gav sig ikke en Gang Tid til at stikke Ild paa Hytterne, men forsvandt, efterladende Levnetsmidler, Smaakvæg, Arbejdsredskaber og 200 Forladegeværer.»

»Fjenden forskansede sig ved *Muwumbi*, 15 Mil sydvest for *Kikondia*, og blev slaat ^{1/8} 1901. Kampen begyndte henimod Kl. 9 Morgen. Mod Fjendens forreste Linie rettes en meget heftig Ild, og han lider en Del Tab. Han ser sig nødsaget til at gaa tilbage, fører et Angreb mod vor venstre Flanke, men kastes med store Tab. Kolonnens højre Fløj, som synes truet, faar Forstærkning, og fra dette Øjeblik viger Fjenden over hele Linien. Et Kompagni gaar i Spidsen til Forfølgning, og en Time efter støder man paa Fjendens Lejr, der allerede staar i Flamme. Fjenden mister nogle Fanger og Døde. Af Kolonnen deltog 260 Mand i Kampen; dens Tab var 6 Døde og 7 Saarede.»

»Den 27. August fandt en ny Kamp Sted ved *Kakikanda* (*Muledi* — *Kimpuki*), nordvest for *Kikondia*. Efter 7 Dages meget anstrengende Marche nærmer Kolonnen sig denne Landsby, i hvilken alle Revoltørerne nu havde forenet sig. Terrainet foran Kolonnen

Kmdt. Sannaes og Dr. Regonde i Kakikanda 1901.
(Fot. tilh. Kmdt. Sannaes.)

nen er let bølgeformet, temmelig aabent og gunstigt for Udviklingen; til venstre ligger en Høj, der behersker hele Terrainet. Paa Højderyggen 400 M. fremefter modtages Tèlekompagniets Skytter af Fjendens Ild; de besvare denne med en Salve og ile kækt fremad.»

**Kampene
i 1901
mod
Røverban-
derne i
det syd-
lige Urua.**

Kmdt., nuv. General-
kommissær *Malfeyt*.

»Colonne
mobile«
føres til
Buli.

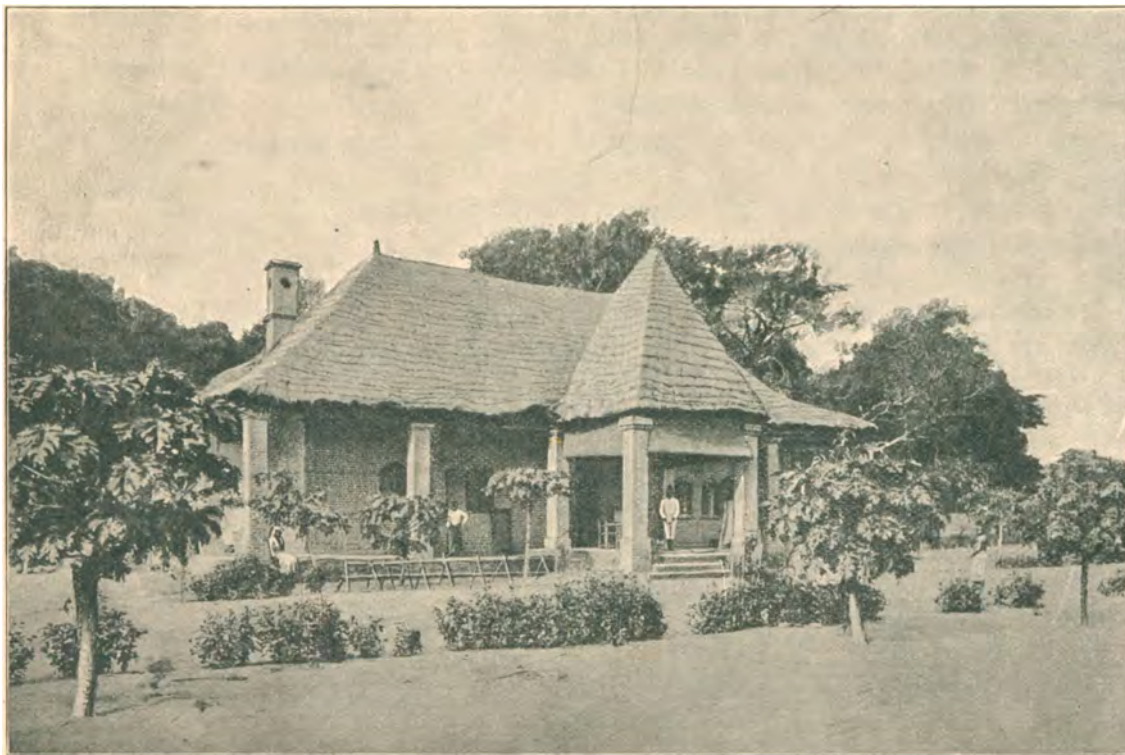
**Kampen
ved
Kikondia
den 20.
Juli 1901.**

**Kampen
ved
Muwumbi
den 4.
August
1901.**

**Kampen
ved Kaki-
kanda
den 27.
August
1901.**

»Kompagniets venstre Fløj vendte imidlertid Flanken mod den omtalte lille Høj, fra hvilken Fjenden var i Stand til med Fordel at tage os i Flanken. Et andet Kompagni besætter derfor Højen, bag hvilken Fjenden alt laa parat til Angreb. Der opstaar en heftig Skydefægtning her, der breder sig over hele Linien, og Fjenden kastes trods hans Modstand. Han trækker sig tilbage skraat til venstre, Kolonnen svinger efter ham, passerer en sidste Bølge og har foran sig en stærk Boma, i hvilken Fjenden sandsynligvis tænkte at kunne fortsætte Kampen. Der er ikke Tid til at komme ind i Bomaen gennem de snævre Indgange, men man nødes til at springe over Brystværnene og Bambuspalissaderne paa dem. Man er lige i Hælene paa Fjenden, Soldaterne trænge ind i Bomaen samtidigt med Revoltørerne, og Bomaen er taget.«

»Hele Kolonnens Styrke var nu omtrent engageret, da en særskilt Gruppe Rebeller pludseligt

Postchefens Bolig i Stationen Lukafu.

(Fot. tilh. Kmdt. Hecq.)

kaster sig over vor Arrièregarde; men ogsaa dette Angreb afvises. I en Time forfølger man derpaa Fjenden. Men det er umuligt at forlange mere af Tropperne, som, udmattede af Anstrengelser og i 5 Dage uden Fødemidler, i høj Grad trængte til at komme til Kræfter igen.«

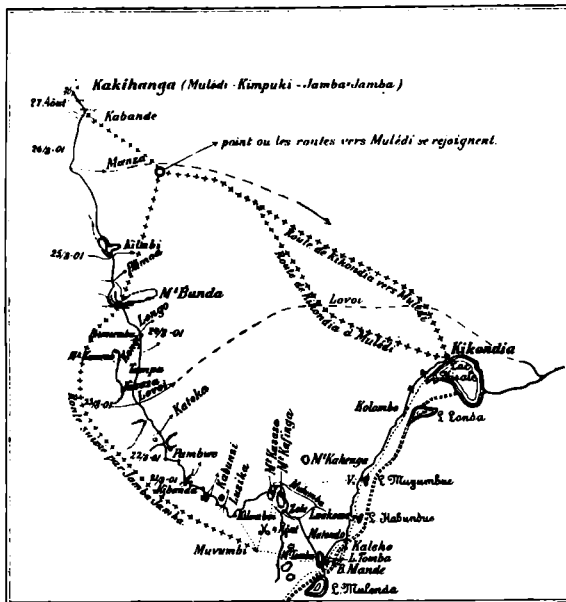
»Hele Kolonnens Tab var 2 Døde og 5 Saarede.«

»Kolonnechefen roser Troppernes Forhold og erklærer, at Disciplinen ikke et Øjeblik har ladet noget tilbage at ønske; Folkene have tappert udholdt Anstrengelserne og Savnene undervejs og have vist sig beundringsværdige i Ilden.«

»Kolonnens Effektivstyrke ved Afmarchen fra Buli var 570 Mand, efter Kampene 491. Af de 79 Døde vare 7 faldne, 10 døde af deres Saar, 2 henrettede efter Krigsretsdøm, 60 omkomne af Sygdom.«

»Bomaen Muledi-Kimpuki var lige saa stor som den ved Kikondia.«

I Malfeyts Expedition deltog altsaa af Skandinaver Kmdt. *Sannaes* Kaptajn

Fra Kampene ved Kisale-søen i 1901.

Kaartskitsen til venstre forestiller Belgiernes og Revoltørernes Marchelinier pp. Maalestok c. 1:2,000,000.

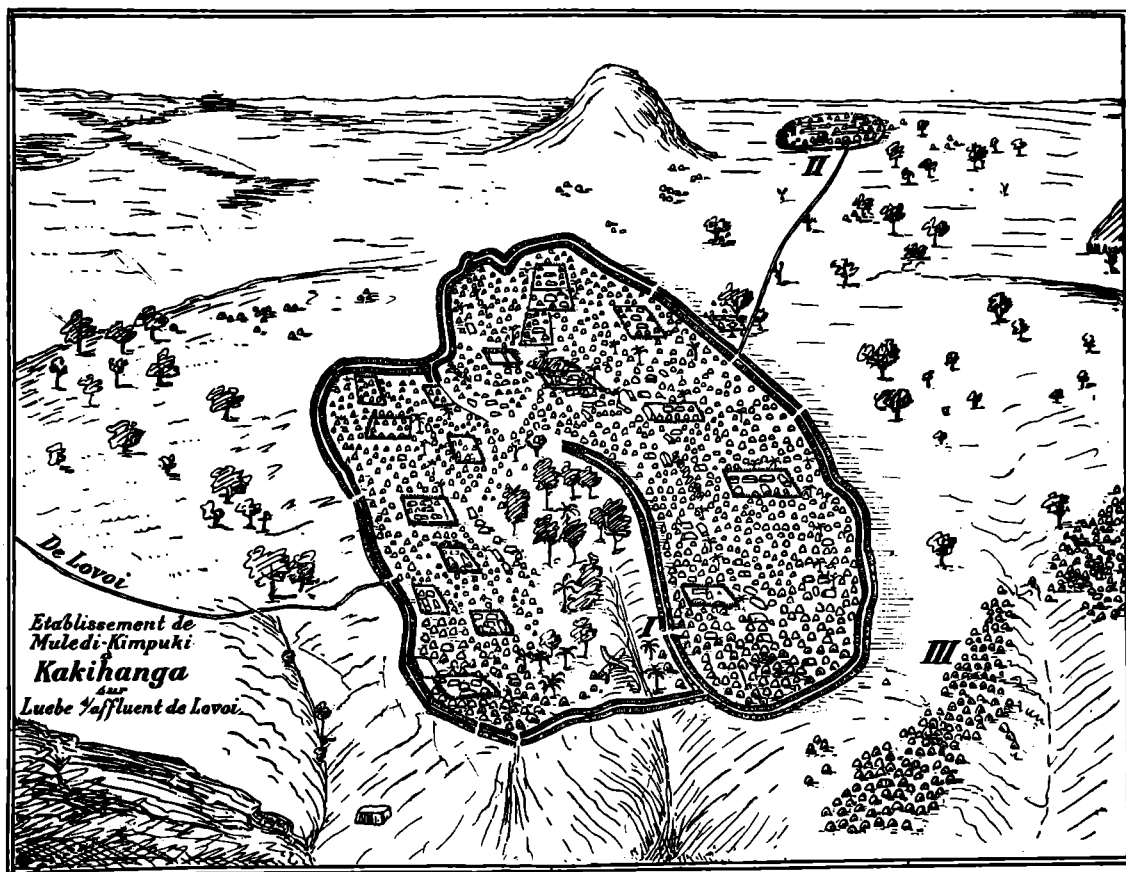
Skitsen forneden forestiller Revoltørernes Lejr ved Kakhanga (Kakikanda), set i Fugleperspektiv. Det er en flygtig Penne-tegning, udført efter en Blyantskitse af En af Deltagerne i Kampen.

I. Høvdingen Muledis Boma, 3500 M. i Omkreds.

II. Exsergent Kimpukis Boma.

III. Høvdingen Yamba-Yambas Folk, fordrevne fra Kikondia.

Begge Skitser ere os velvilligst overladte af Congoregeringen.

Vitalis Nielsen og formentligt Souslt. *Wolf(?)*; Kapt. *Haubroe* havde jo maattet forlade Expeditionen paa Grund af Sygdom.

Den sydlige Del af Tanganikazonen, Urua og Katanga danne nu et Afsnit af Congostaten for sig, idet de ere forpagtede af »*Comité Spécial du Katanga*«, der **Katanga-**arbejder i Kompagni med et engelsk Handelsselskab »*Katanga Concessions* **komitéen.** *Limited*«. Disse Selskaber betale to Trediedele af deres Overskud til Congostaten, men

Torvet paa en Søndag i Stationen Lukafu.
(Fot. tilh. Kapt. Ch. Lemaire.)

have iøvrigt næsten uindskrænket Raadighed over hele dette store Territorium. De have delt det i 4 saakaldte »*Secteurs*« (se omstaaende Kaartskitse). Deres Formaal er dels naturligvis at skaffe *Kautschuk* og *Elfenben*, dels at udbytte de rige *Metallejer* i Egnen mellem *Bunkaïa* og *Kazembe* (ved *Nzilofloden*); der findes her Masser af Kobber, men ogsaa baade Platin, Guld, Sølv og Tin, saa at sikkert store Rigdomme ville blive bragte for Dagens Lys.

En Betingelse for Selskabernes Virksomhed overhovedet er imidlertid, at Kommunikationerne bringes i nogenlunde brugelig Stand, og belgiske Blade meddele **Kommuni-** ogsaa, at man gør store Anstrengelser i denne Retning. De gamle Karavan- **kationerne** veje, sige de, udbedres og indrettes saa vidt muligt tillige til Cykling, og ret gode **i Katanga-** **egnene.**

Køreveje ere alt anlagte paa flere Strækninger, saaledes mellem *Pwéto* og *Kiambi* og mellem *Buli* og *Pania Mutombo*. Disse Paastande maa dog indtil videre kun betragtes som velmente Overdrivelser. Imidlertid ere Forundersøgelserne begyndte med Hensyn til Bygningen af en *Katangajernbane* fra Mineegnene til *Kamolondo*.

Af Komitéens omtrent 30 Stationer og Poster ville vi beskrive enkelte. Den gamle Statspost *Moliro*, hvor Kmdt. *Ch. Lemaire* paabegyndte sine Observationer paa sin Katangaexpedition, synes nu delvis erstattet af en ny Post, *Vua*, ved Kysten lidt længere Nord paa. Vi komme saa atter til *Pwéto*; nogle Brudstykker af *Pwéto*. Kmdt. *Haubroes* Breve herfra af $17/1$, $2/2$ og $14/2$ 1900 skulle citeres:

— — — Har nu overtaget Posten her paa den engelske Grænse og er saa tilfreds med Stillingen,

Katangakomitéens Territorium.

I: Secteur du Tanganika. II: Secteur

du Lomami. III: Secteur du Moëro.

IV: Secteur du Haut-Luapula.

— — — Har nu overtaget Posten her paa den engelske Grænse og er saa tilfreds med Stillingen, som tænkes kan. Min Formand, Lint. *Chargeois*, afrejste igaar. Stationens Beliggenhed er henrivende. Mod Syd *Moërosøen* lig et Hav, hvoraf man kun ser Horizonten; mod Vest skovklædte Bjerger, gennemskaarne af en Dal, gennem hvilken *Luátaba* bugter sig, opfyldt af underlig formede Klipper og grønne Smaaøer; mod Syd Højland, hist og her en mægtig Bjergtop; og endelig mod Øst skovklædte Plæner, samt i det fjerne et Stykke af Søens Østkyst.

— — — Jeg har et udmærket Hus, et helt lille Slot, bygget af Mursten, det er *Chargeois*, der har konstrueret det; han har været her $1\frac{1}{2}$ Aar og havde lige faaet det færdigt til sin Afrejse. (Se Side 691). Hvad det daglige Livs Fornødenheder angaar, er jeg falden ned i et godt Madsted her. — — — Har mange engelske Naboer: 5 Timers Sejlads herfra en skotsk Missionær *Crawford* og Hustru; hun er en overordentlig elskværdig Dame. Længere Syd paa endnu nogle gifte Missionærer. Ligeoverfor, ved Søens nordøstlige Hjørne et Faktori af *African Lakes Corporation*, bestyret af en *Mr. Scott*. Endelig nogle Timer herfra en engelsk Millionær, *Mr. Watherley*, der skyder Løver og Elefanter og andre vilde Dyr. *Mokalamika* (den store Jæger) er hans Navn

blandt de Indfødte; han er overordentlig flink og forekommende.

— — — Jeg har glemt at fortælle, at jeg har haft en engelsk Opdagelsesrejsende, en Major *Gibbons*, i Besøg. Han har som Chef for en stor engelsk Expedition tilbragt 3 Aar med at undersøge og kaartlægge *Zambese* og dens Bifloder; nu har han sendt alle sine Ledsagere hjem, medens han selv for sin Fornøjelses Skyld spaserer til Khartum. I Slutningen af denne Maaned kommer Expeditionen *Ch. Lemaire* hertil for at blive her 2 Maaneder, inden den tager hjem.

Pwéto er jo nu Endepunktet for Katangakomitéens Hovedforbindelse med Europa; der er altsaa et ret stort Kreaturhold. Nordvest for *Pwéto* ligger ved *Luvuafloden*

Kiambi. *Kiambi*, en lille Post med et meget ordentligt Hus for dens to hvide Agenter
Lukonzolwa. og en Messe,, begge af soltørrede Mursten, men en Lerhytte, fuld af Rotter for Passagererne. Sydvest for *Pwéto* have vi ved *Moërosøen* den nye Post *Lukonzolwa*, meget sund og behagelig, med forholdsvis gode og smukke Murstensbygninger;

det er Hovedkvarteret for »Comité Special«; ogsaa her holdes mange Kreaturer. Fra Kiambi kommer man ad en herlig Vej — skrev *Brasseur* — i Skyggen af talrige Palmer, der staa langs Bredderne af Luapula, ved denne Flods Udløb i Kamolondo til **Ankolo.** **Bull.** *Ankolo*, en meget lille, slet valgt Post, usund og fuld af Moskitoer; naar undtages et klinet Lerhus til Secteurchefen, er det de usleste Græshytter, der tjene til Spisesal og til Bolig for alle de Hvide, for Passagerer er der slet intet Tilflugtssted. *Buli* er nu en vigtig Transportstation ved Enden af Kørevejen til Lusambo. Begge de sidstnævnte Poster er gamle Statsposter ligesom *Tschofa* og *Kabinda*, hvilke vi omtalte Side 641. *Kisenga* er en ny Post ved Lomami; her var svensk Underofficer *Haglund* »Second« i Sommeren 1903. Om *Kaiumba* og *Kikondia* **Katumba** skriver Prmlt. *Stöckel* hjem i 1903: **og** **Kikondia.**

»Høvdingen *Kaiumba* har 15—20,000 Mand under sig, alene i selve Landsbyen var der i 1893 2438 Hytter, og mange andre af hans Byer vare paa 6—800 Hytter. *Kikondia*, paa den anden Side af Kisalesøen, er omtrent en lige saa stor Høvding; det er ham, der i 1891 myrdede Kapt. *Håkansson*, skønt denne ikke kom som Officer, men i fredeligt Ærinde, og dette Mord har Staten endnu ikke kunnet faa hævnnet. Desuden gaar der her i *Kaiumba* 6 Mænd og Kvinder, som *Kikondia* har lemlæstet paa det frygteligste, skaaret Næse, Øren, Læber m. m. af, samt hugget højre Haand af; da der er en lille Dreng og en lille Pige imellem dem, kan det dog i det mindste ikke for disse Tos Vedkommende være Utroskab eller Samleje med en af hans Koner, der er Grunden. Nej, *Kikondia* er et Uhyre; i hans Landsby findes der flere Lemlæstede, men disse have blot været saa heldige at finde et Tilflugtssted hos den forrige Postchef i *Kaiumba*, Ltnt. *Dubois*. Det lykkedes en Gang *Dubois* at fange *Kikondia*; men han fik Ordre til at løslade ham, da det var umuligt der paa Egnen at faa Bærere eller Kautschuk, saa længe Høvdingen holdtes fangen. Posten *Kaiumba* selv ligger som en Ø midt i et vældigt Morads, som det i østlig, nordøstlig eller nordlig Retning tager 2—3 Dage at gennemvandre. Bredden af den Landstrimmel mellem Lufirafloden og Kisalesøen, paa hvilken *Kaiumba* er bygget, er ofte kun 15—20 M., sjældent naar den 50 M. Her er paa Grund af Moradserne saa mange Moskitoer, at vi maa spise under Net og dog plages frygteligt af disse Dyr.«

I *Lofoi* etablerede Ch. Lemaire en meteorologisk Station; om denne fremdeles er i Virksomhed, vide vi ikke; iøvrigt er ogsaa denne Post forsynet med store Kvæghjorder og omgivet af vidtstrakte Kornmarker. *Lukafu* er nu Hovedstationen i »Secteur Luapula«. I *Msiris* gamle Residens, *Bunkaia* (*Mukurru*), i Nærheden af hvilken Kaptajn *Bodson* fandt Døden i Kamp med den blodtørstige Tyran og samtidigt med denne, anlagde *Stairs* et lille Fort; senere har Staten i alt Fald ikke til Stadighed haft Agenter her. Syd derfor ligger Komitéens nye Post *Kambove*, hvor Lederne **Kambove.** **Katanga.** af Bjergværksdriften bo. Syd for dette Punkt ligger Byen *Katanga*, efter hvilken

Slangetæmmer i Katanga.
(Fot. tilh. Kmdt. Haubroe.)

hele Landet har faaet Navn. Endelig nævne vi til Slutningen, udelukkende paa Grund **Kafunga.** af deres Beliggenhed, *Kafunga*, den sydligste By i hele Congostaten, og *Kawende*, **Kawende.** som ligger ved Luapulas Udløb af Bangwélosøen i den nordlige Ende af den smalle Strimmel Land, der her danner Afslutningen paa Belgiernes Besiddelser.

Ved *Bunkaïa* traf allerede Le Marinel i Foraaret 1891 den skotske Præst *Arnot*, **Skotske** den af alle Missionærene, som, næst efter Livingstone, er trængt længst ind i **Missio-** Hjertet af Afrika. Allerede i 1881 drog Arnot fra Natal op gennem Østafrika **nærer i** til *Zambéze*, opholdt sig hos *Barotsstammen* i 2 Aar, drog saa Vest paa tværs **Katanga.**

Løve, nedlagt lige ved Pwéto af Mr. Watherley.
(Fot. lilh. Kmdt. Haubroe.)

gennem Landet til Benguela og derfra i Juni 85 igen Øst paa til *Katanga* eller *Garen-ganze*, som han kaldte det, og hvor hans Mission virker fra Februar 1886 med Hovedstation ved *Mukurru* (*Bunkaïa*).

Det egent- *Den indfødte Befolkning* i det egentlige Katanga er kun lidet talrig og staar paa et **lige Katan-** meget lavt Standpunkt. Særligt gælder dette f. Ex. *Bena-Mitumbaerne*, der bo **gas Be-** i de mærkelige vidtstrakte underjordiske Grotter og Huler i *Mitumbabjergene*, **folkning.** hvilke flere belgiske Rejsende, bl. a. ogsaa Ch. Lemaire have undersøgt og omtale

med stor Interesse. Befolkningen har faa Redskaber, og Levnetsmidler formaar den kun i ringe Grad at skaffe de Fremmede, og disse maa derfor, navnlig i Bjergværksegnene, med stort Besvær hidbringe deres Fornødenheder langvejsfra fra tættere befolkede Egne.

Er imidlertid Befolkningen tynd og fattig, saa ere Dyre- og Planteverdenen saa rige og overvældende som nogetsteds i Afrika. Alle de Rejsende, *Cameron, Böhm og Reichards, Capello og Ivens, Paul Le Marinel, Bia, Brasseur*, udtale sig med største Beundring herom. Om den sidste Skandinav, som foruden Deltagerne i

Færgested over Luálaba.
(Fot. tilh. Kmdt. Haubroe.)

Malfeytexpeditionen, har besøgt Katangakomiteéns Territorium, Prmlt. *Stöckel*, gælder det samme. I sin Omtale af Planteriget berører han særligt Bjergfloraen, der nærmer sig vor hjemlige; han iagttog mange *Lilier, Aakander* — endog blaa —, *Begonier, Syrener, Roser* — alle med bløde og højelige Haar i Stedet for Torne — og *Mos*, der ellers ikke findes i Congo:

»Fugleverdenen« — skriver *Stöckel* fra *Kaiumba* — »er rig paa mærkelige Former. Navnlig skulde man tro, at Alverdens besynderligste Fugleformer havde sat hinanden Stævne i *Kisalesøen*. Her findes bl. a. en stor graa Fugl med et meget underligt Næb som to Skovle med ombøjede Kanter og Overnæbet forsynet med en meget kraftig Hage. Endvidere den *flyvende Tudse* med dens mærkelige Vinger; det ser ud,

som om Dyret slæbte to Laser efter sig ved hver Vinge. Her findes den saakaldte *bevæbnede Gaas*; den er sort, højbenet, over dobbelt saa stor som den største Gaas hjemme og har forrest i hver Vinge en kraftig, sylformet Benudvæxt. — — — Her er Tusinder af *Perlehøns* og *Agerhøns*, begge betydelig større end deres Frænder i Danmark, og saa *Vagteler*, men de ere smaa. I Floden findes der en *And*, sort og hvid, men større end Gæssene hjemme. Skade, at *Hønsene* og *Æggene* ere næsten diminutive som i hele Congo. *Tamme Ænder* og *Papegøjer* er her ikke.

Støckel fortæller endvidere om de mange *Elefanter*, *Flodheste*, *Antiloper*, om *Leopardernes* utrolige Dristighed, der langt overgaar *Løvernes*, og dog have disses Talrighed og Glubskhed paa enkelte Steder, som vi have bemærket en Gang før, ligefrem tvunget Belgierne til at fortrække, idet Rovdyrene formeligt holdt Posterne belejrede Dag og Nat og overfaldt og dræbte de sorte Arbejdere. Støckel skriver bl. a. fremdeles:

19/11 1903 tog en Leopard, midt i *Lukonzolwa* og midt imellem to Skildvagter, en stor Hund, medens de Hvide sadte til Bords en Snes Meter derfra. — — — For nogen Tid siden passerede to Løver lige forbi Postchefen, Schweizeren *Müller*, og tog hans Hund. En anden Løve tog ved højlys Dag en Arbejder fra Ltnt. *Bure*, en avanceret belgisk Bøsemager, der er »Chef de poste« her, og hvem det en anden Gang lykkedes at dræbe en Leopard, der laa paa Lur efter en Kvinde. — — —

Zebraen forekommer jo i uhyre Flokke paa Katangas Græssletter; den fanges let, og man anstrenger sig for at tæmme og afrette den til Arbejdsbrug.

Det vrimler af *Hyæner*, dobbelt saa store som dem i den zoologiske Have i Kjøbenhavn, af *Schakaler*, *Vildkatte* og *Desmerkatte* og naturligvis af *Krokodiller*. Og det følger af sig selv, at vor Landsmand hverken er henrykt over *Myggene* — der dog heldigvis næsten forsvinde i Bjergene — eller over de mange, afskyeligt stikkende *Fluer*.

En Mærkelighed ved Katanga er *Slangetæmmerne* eller *Slangebesværgerne*, som man hyppigt træffer paa og som ellers ikke findes i Central-Afrika. Kmdt. **Slange-tæmmerne i Katanga.** Lemaire beskriver i »La Belgique Coloniale« 1900 et Par Stykker, som han saa i *Lukafu* i de sidste Dage af December 1899. Forøvrigt bestod deres hele Kunst i at tage Dyrene — hvem de havde berøvet Gifftænderne — op af en Krukke og lade dem krybe op og ned paa sig.

Landskabets vilde og ejendommelige Natur i Katangas Bjerge og de Anstrengelser, **Bjergvandringer.** den volder de Rejsende, faar man et lille Begreb om ved et Par andre Brudstykker af Støckels Dagbog. Et Sted skriver vor Landsmand:

»Min Fører tog fejl af Vejen, men netop derved kom jeg igennem en aldeles enestaaende smuk Egn, gennemfuret af dybe, stejle, skovklædte Kløfter. En Dag stod vi saaledes foran en saadan næsten lodret Kløft. Sti fandtes ikke. Jorden var for største Delen skyllet bort af Regnen; men Trærnes sammenfittede Rødder dannede som en Slangs Beklædning af Klippevæggen. Da jeg selv, efter stort Besvær, lykkelig og vel var kommen ned paa Bunden af Kløften, kastede jeg et Blik tilbage mod mine Bærere for at se, hvorledes de med deres Byrder klarede sig ned ad den stejle Skrænt.«

»Aldrig har jeg set saa malerisk et Syn, som denne næsten lodrette Klippevæg, behængt med levende Væsner, der klamrede sig fast med Hænderne til Trærødderne, medens de med Fødderne famlede efter det næste Støttested, eller langede Byrderne ned fra Haand til Haand, nogle nøgne, andre i spraglede Tøjer, det hele i en prægtig, stærk Belysning og med mange Skygger, frembragte ved Solens Brydning gennem Trætoppene.«

Et andet Sted, 24/4 1903, hedder det:

»Afstod før Dagen brød frem, da Bærerne sagde, at vi ellers ikke kunde naa *Kasakalawe*. Efter 5¼ Times Marche sagde de, at nu vare vi Halvvejen. Efter endnu ¼ Times Marche viste de mig *Kasakalawe* nede ved Tanganikasøen. Det syntes at være lige klods paa (1000 M. i Luftlinie); men vi skulde ned ad Bjerget *Moënda*, og det tog — 2 Timer 35 Minutter for mig, 5 Timer 5 Minutter for Bærerne! Jeg kan forstaa, at for den, der skal kravle op ad Bjerget, var det Sted, de viste mig, virkelig Halvvejen. Mine Marchestøvler, der i den store *Moërosump* med sit tornede Krat fik flere alvorlige Flænger, ere

Over en Bjergkløft i Katangaegnene.
Tegnet af J. Nørretranders efter Skildring af Prmlt. Stöckel.

Skandinaver i Congo.

idag blevne revne helt i Laser af Trærødder og skarpe Stene under Nedstigningen ad Moënda, saa jeg maa binde dem sammen med Lianer.«

Desværre er det ikke lykkedes Stöckel at hjembringe Fotografier fra disse Ture.

Før 1900 var Kaptajn *C. R. Håkansson* den eneste Skandinav, der havde betraadt Katangakomiteéns nuværende Gebet. Men foruden de omtalte Søkaptajner og Maskinister — blandt hvilke *Friis* en Tid lang var Medlem af en Grænsereguleringskommission — og foruden de Officerer, der fungerede som Chefer i Moliro og Pwéto eller deltog i Kampene ved Kisalesøen, har altsaa Premierløjtnant *Stöckel* været dernede i 1903 og 1904, engageret som »Explorateur« for »Comité Spécial du Katanga«. Med ham fulgte den ogsaa tidligere nævnte Ltnt. *Sjögreen*; og de traf i *Kisenga* svensk Korporal *Haglund*. Det er de sidste tre Nordboere, om hvis Congo-færd vi endnu have noget at berette. Denne har ganske vist til Dels først fundet Sted efter Udløbet af den Periode — de 25 Aar 1878—1902 —, som vi havde foresat os at skildre. Men de Oplysninger, der forelaa, inden vor Bogs sidste Sider forlode Pressen, have vi jo hidtil saa vidt muligt draget Nytte af. Derfor tage vi ogsaa dette med.

Lidt over 12 Aar vare forløbne siden *Stöckels* første Udrejse til Afrika, da han denne Gang, ^{11/6} 1903, i Anvers gik ombord i »Philippeville«. Han kom ^{8/6} til *Banana*, som han forefandt temmelig uforandret fra 1894. Under Sejladsen op til Boma forekom det ham, at mange tidligere blomstrende Faktorier nu vare forsvundne eller ikke vedligeholdte i deres tidligere gode Tilstand. *Boma-Plateau* syntes ham lidet forandret; i det hele bemærkede han af Nybygninger i Boma kun det nye Hospital for Sorte hinsides Krokodillfloden, der tog sig godt ud paa Afstand, et nyt, men tarveligt Hus til Kommandanten for »Force publique«, Mayombebanen og nogle saakaldte Hôteller nede ved Floden; Kirkegaarden — her i Hovedstaden i Congo — var i høj Grad forsømt, og et stort Parkanlæg, som *Stöckel* selv i sin Tid under Generalguvernør Wahis havde anlagt i Dalen mellem »Force publique«s Kvarterer og Hovedvejen op til Boma-Plateau, og for hvilket han den Gang havde høstet meget Bifald, var helt forfaldet. ^{9/7} kom han til *Matadi*, hvor Hôtellerne ikke vare forberedte paa at bespise Gæster, skønt Ankomsten var anmeldt pr. Telegraf Dagen forud; der var kommet en hel Del Huse til i Byen, men de laa, paa Grund af Statens høje Pris for Grundene, tæt sammenklinede uden Gaardsplads eller Udenomsbekvemmeligheder. ^{6/7} naaedes *Léo*, der er oplyst ved Elektricitet, d. v. s. med Glødelamper paa høje Pæle. ^{18/7} gik det saa pr. Dampers op i det Indre. Paa Kassai passeredes en Mængde nedlagte Faktorier — Følgen af Statens Konkurrence med Handelsselskaberne —, og Stationerne undervejs saa gennemgaaende fattige ud. Derimod gjorde *Lusambo* et fortræffeligt og solidt Indtryk, og man led ikke Nød der i nogen Henseende. ^{18/6} fortsattes Rejsen derfra, ^{28/6} naaedes *Kabinda*, der har Huse af klinet Ler og en Messe af soltørrede Mursten. ^{1/6} kom Ltnt. *Stöckel* til *Kisenga*, ^{9/6} til *Ankolo*. I *Lukonzolwa* meldte han sig til »Comité Spécial«s Repræsentant, Kmdt. *Tonneau*, og han gjorde nu i Løbet af ^{1/2} Aar 2 længere Expeditioner som Opdagelsesrejsende, men vendte ^{10/4} 1904 hjem, da Selskabet efter hans Opsættelse ikke overholdt hans Kontrakt. Under sit Ophold var han flere Gange alvorligt syg, en Gang som Følge af en Forgiftning af Drikkevandet, for hvilken han nær var bukket under. Hjemrejsen gik over Engelsk-Østafrika, og han roser i høj Grad de engelske Kolonistationers gode og sunde Beliggenhed og de Hvides smukke og bekvemme Boliger der. Efter en Del Anstrengelser naaede han *Chinde* og er dermed den første danske Mand, der er gaaet tværs gennem Afrika. Forøvrigt kan man formentligt imødesee en Offentliggørelse af Premierløjtnantens Oplevelser paa denne højst interessante Tur. Med en vis Spænding maa man ogsaa afvente Resultatet af hans Forhandlinger med Katangaselskabet, der foreløbigt lader til ikke at ville yde ham passende pekuniær Erstatning for hans Tjeneste.

Ltnt. *Sjögreen* blev sendt til *Tenke* for at bygge et Fort ved den engelske Grænse.

Svensk Korporal *Carl Gustaf Haglund*, Søn af en Gaardejer i Värnamo ved Jönköping, fik Afskéd som Underofficer ved »Kgl. Lifgardet til Häst« ^{14/6} 1902 for at gaa til Congo, og forlod Europa ^{21/7} s. A. i Tjeneste under »Comité Spécial«. Først ansat i *Kabinda* (Lupungu), saa, som anført, i *Kisenga*, derefter i *Kassongo-Niembo*.

Hermed ere vore Notitser ogsaa om denne sidste Del af Congostaten udtømte. Et Emne bragte de paany paa Bane, hvortil vi endnu et lille Øjeblik maa vende tilbage, og det er de afskyelige *Lemlæstelser* af levende saavel som af døde Mennesker, som de Indfødte i »Province Orientale« ligesom i andre Dele af Centralafrika ofte gøre sig skyldige i, hvadenten det nu sker til Straf eller Hævn eller blot for at hjembringe Trofæer fra Kampen. Beboerne af denne Del af Landet ere desuden naturligtvis blevne yderligere demoraliserede ved i et halvt Aarhundrede at have været Genstand for eller Vidne til Arabernes Grusomheder, og det er i Sandhed rædselsfulde Exempler paa dyrisk Raahed, som anførtes baade i Beretningen om Batetelaernes Tilbagetog fra Kabambarré og nu fornylig om Skurken Kikondias Mishandlinger af Undersaatter og Fanger. Det er dog imidlertid klart, at man her staar ligeoverfor de samme sørgelige Misbrug, som altid have gaaet i Svang hos mange Menneskeracer med lavt Kulturtrin; Paralleller kende vi jo godt, ikke blot fra Indianernes Kampe i Nord- og Sydamerika, fra Malayerne, fra Cochinchina og i nyeste Tid fra Boxeropstanden o. s. v., men ogsaa fra andre europæiske Magters afrikanske Kolonier. Det er derfor en stor Uretfærdighed at føje Anklagen for direkte eller indirekte Delagtighed i disse Skændigheder til alle de Beskyldninger, som man for Tiden fra visse Sider retter mod Congostaten og dens Embedsmænd. Man har ikke Lov til her mere end andetsteds at se bort fra de vanskelige Forhold, hvorunder der maa arbejdes i store Landstrækninger, som nu en Gang ere blevne en europæisk Magts Ejendom. Hvorledes skulde dog paa hvert Sted nogle faa Hvide mellem Hundreder eller Tusinder af Negre bære sig ad for at forhindre de omtalte Gyseligheder, og hvorfor skal der dog i denne Sag lægges et større Ansvar paa Congoregeringen end paa de engelske, tyske eller portugisiske Kolonistyreiser? Man kan være sikker paa, at disse Ting efterhaanden helt ville forsvinde, naar først den sorte Befolkning gennem flere Slægtleds Opdragelse har tilegnet sig en mere menneskekærlig Tænkemaade.

Hvid Mands Hvil i en Landsby mellem Tschofa og Lusambo.

(Fot. tilh. Schweizeren Hr. Hall.)

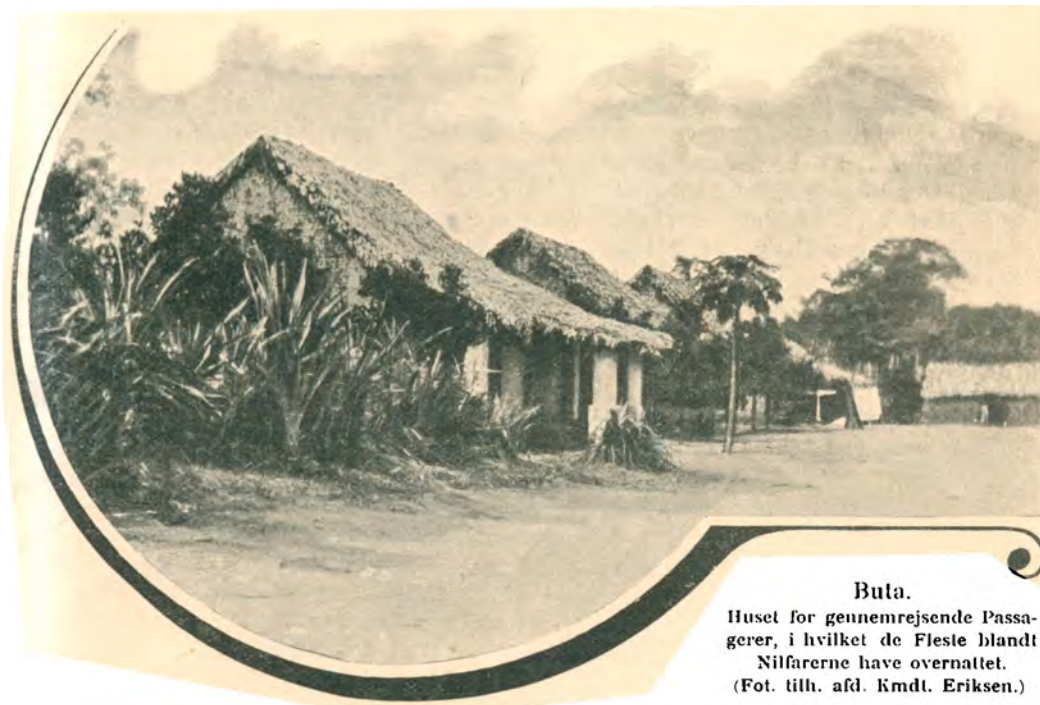
TILLÆG.

Dansk Ltnt. L. V. L. Selchau-Hansens Grav i Umangi.

Tillæg I.

Kronologisk Fortegnelse over 921 skandinaviske Congofarere 1878—1904.

Buta.

Huset for gennemrejsende Passagerer, i hvilket de Fleste blandt Nilfarerne have overnattet.
(Fot. tilh. afd. Kmdt. Eriksen.)

FORTEG-
NELSEN
er ud-
arbejdet paa
Grundlag af
Privatmedde-
lelser, af
Konsul *Ø. G.
Schjöltz's* Li-
ster og af
Passager-
lister i belgi-
ske Blade og
Tidsskrifter.
De tilføjede
biografiske
Oplysninger
skulle for
største Delen
kun supplere
de tilsvarende
Meddelelser
i selve Bogen.

Samtlige Congofarere have — saavidt muligt — faaet Rækkefølge (Løbenumre) efter deres 1. Udrejse. *S.* betyder *Svensk, N. Norsk, D. Dansk.* — Første Bynavn og Datum i Parenteserne betegner, naar ikke andet bemærkes, Fødested og Fødselsdag. — Naar ikke andet angives, antages Paagældende at have været eller være i Statens Tjeneste.

Hvor der er Uoverensstemmelse mellem Angivelser foran i Bogen og her, turde disse sidste betragtes som de rigtige.

1878. Jan.: 1. D. Baptistmissionær *Strøm.* — **Juni: 2. D.(?)** Baptistmiss. *Johusen.* — **Slutn. af Aaret: 3. D.** Metodistmiss. *Carl (Chr.?) Petersen.* †.

1879. Jan.: 4. D. Strymand *A. Christophersen.* (Odense $\frac{2}{3}$ 59. Søn af Guldsmed *R. A. C.* Strymandsexamen 77, derefter 2 Aar paa Vestkysten af Amerika, men ledig p. Gr. af Krigen mellem Peru og Chile og derfor i Anvers hvervet til Stanleyexpeditionen.) **5. D.** Sømand *M. Mortensen.* (Odense $\frac{13}{2}$ 59. Faderen *Skomager.*) †.

1880. 6. N. Fru *Johusen.* (Hustru til 2.) — **Nov.: 7. S.** Søkaplajn *Anton Emanuel Andersson.* (Släps Socken, Hallands Län, $\frac{5}{11}$ 45. Førte i 1881 en Tid lang Dampbaaden »Royal« mellem Manyanga og Isangila.) †.

1881. Juli: 8. D. Baptistmiss. *Peter Frederiksen.* (Vandløse ved Ringsted.) **9. S.** Miss. *Carl Johan Engvall.*

1882. Febr.: 10. S. Miss. *Nils Westlind*. (Fryksände Socken i Vermeland $\frac{9}{10}$ 54.) †. **11. S. Miss.** *Karl John Pettersson*. ($\frac{22}{100}$ 55.)

1883. Begynd. af Aaret, maaske alt ult. 82: 12. S. Søkapt. *G. Levin*. 13. S. Maskinist *Carl Dahlgren*. †. — **4. Apr.:** 14. S. Ltnt. *Emil Sebastian von Krusenstjerna*. ($\frac{80}{100}$ 53. Underlt. ved Fortifikationen 73, Ltnt. 79, Kapt. 90, Major 01.) 15. S. Underlt. *Esten Sundvallson*. (Elfdalens Socken, Kopparbergers Län, $\frac{28}{100}$ 57. Søn af Handlende C. P. S. Volontær ved »Dal. Reg.« 77, Underlt. ved Fortif. 80, 83 til Gottlands Nationalbevåring, 90 Ltnt. ved »Gottl. Inf. Reg.«, 01 Kapt.). — **2. Maj:** 16. S. Underlt. *Georg Wilhelm Pagels*. ($\frac{19}{100}$ 55. Vol. ved »Södermanlands Reg.« 74, Underlt. 76, 87 Ltnt. i Arméen.) †. 17. S. Underlt. *Peter August Möller*. ($\frac{11}{100}$ 58 paa Faderens Ejendom Håberg i Vestergötland. Underlt. i »Vestgötadals Inf. Reg.« 80, Kapt. i Rgt.s Res. 99.) 18. S. Mask. *J. Ludvig Wall*. (Göteborg 1860.) 19. S. Handelsmand(?) *T. Westmark*. — **Maj:** 20. S. Søkapt. *Thure Johan Gustaf Een*. (Herrestads Præstegd., Linköpings Stift, $\frac{9}{100}$ 37, Søn af Lektor i Teologi, Pastor C. J. E. Ud fra Liverpool sammen med tysk Kapt. Boshart ombord paa Damper »Biafra«.) †. — **19. Septbr.:** 21. S. Ltnt. *Emil August Liljevall*. ($\frac{7}{100}$ 54. Søn af Grosserer S. A. L. Underlt. ved »Kronobergs Reg.« 74, Ltnt. 81. Havde 2 Aar gjort Tjeneste ved Generalstabens topografiske Afdeling og 2 Aar ved Generalstabens øvrige Afdelinger.) †. — **1. Oktbr.:** 22. S. Søkapt. *Johan Thure Gustaf Stenfelt*. (Såter $\frac{7}{100}$ 58, Søn af Kapt. ved »Dal-Reg.« J. G. S. Sejlede som ganske ung med svenske og engelske Sejlfartøjer. Søktajnsex. 80). 23. S. Søkapt. *Claes Emil Schmielte*. (Stockholm $\frac{21}{100}$ 54. Styrmandsex. 73. Søktajnsex. 79.) †. 24. S. Mask. *Carl Johan Ekblom*. (Veckholm Socken i Upland 1842. 7 Aar paa Barnängens Fabr. inden Congofarten.) 25. N. Sømand *Karl Olsen*. ($\frac{14}{100}$ 52.) †. 26. S. Sømand *N. Rasmussen*. ($\frac{2}{100}$ 37. Mask. $\frac{1}{100}$ 84. Syg hjem $\frac{19}{100}$ 85.) — **1. Nov.:** 27. S. Ltnt. *Matts Julius Juhlin-Dannfelt*. ($\frac{25}{100}$ 59 paa Ejendommen Vall ved Gefle. Søn af dav. Godsejer, senere Generalkonsul i London C. M. J.-D. Student 76, Volontær s. A., Underlt. ved »K. Svea Artill.-Regte.« 81, overg. s. A. til »K. Södra Skånska Inf.-Rgt. Ltnt 89) †. 28. S. Underlt. *Sten Edvard Gleeerup*. ($\frac{18}{100}$ 60. Faderen, Søn af Grundlæggeren af det Gleeerupske Boghandlerfirma, slog sig, efter et Ophold i Amerika, ned i Lund som Fotograf. Vol. ved »Södra Skånska Inf. Reg.« 77, Underlt. 79, Ltnt. i Arméen 86 og Ordonnansoff. hos Kronpr., 87 til Reg., 96 Kapt.) 29. S. Underlt. *Arvid Mauritz Wester*. ($\frac{10}{100}$ 56. Indtraadt i Tjenesten 74, Underlt. 78, Kapt. og Kompagnichef ved Kongl. Lifreg. t. F. 98.) 30. S. Underlt. *Carl Gustaf Ling-Vannerus*. ($\frac{20}{100}$ 58. Student fra Stockholm 75. Underlt. ved »Vermlands Fälltjägarékår 78, Kapt. ved »Vaxholms Grenadier-Reg.« 98.) 31. S. Landmand *F. (E. W.?) Schröder*.

1884. 26. Jan.: 32. S. Søkapt. *S. Newstedt*. (Syg hjem $\frac{28}{100}$ 84.) 33. Ud med Fornævnte(?). N. Søkapt. *Nikolai Horn*. — **1. Febr.:** 34. S. Ingeniør *Christer Grefve Posse*. ($\frac{14}{100}$ 58, Søn af Major L. Grefve P.) †. 35. S. Student *Magnus Barfoth*. (Student fra Lund, kun 22 Aar gl.) †. — **1. Marts:** 36. S. Ltnt. *Carl Reinhold Håkansson*. ($\frac{16}{100}$ 54. Vol. ved »Uplands Reg.« 73, Underlt. 74, Ltnt 81.) †. 37. S. Ltnt. i Flaaden *Nils Elias Andersson*. (Hedder nu *N. E. Anckers*) (Stockh. 58, Søn af Botanikeren, Prof. N. J. A. Underlt. 78, Ltnt. 83. Nu Kmdrkapt. i Fl.) 38. S. Ingeniør *Cornelius Alexander N. (C.?) Sjöcrona*. (57. Søn af Oberst C. A. S.) — **1. Apr.:** 39. S. Mask. *N. (H.?) Humborg*. — **1. Maj:** 40. S. Landmand *Pettersson*. †. — **28. Maj:** 41. S. Landmand *Carl Hessling*. — **15. Juli:** 42. S. Ltnt. *Paul Peter Per Hintze*. ($\frac{10}{100}$ 55. Søn af Godsejer J. P. H. til Wanstatorp. Student 74, Vol. ved »Skånska Drag. Reg.«, Underlt. her 75, til »Jönköpings Inf. Reg.« 76, Ltnt. 84. I 78—79 tjenstg. ved 66. Franske Inf. Reg. i Tours, derpaa til 80 ved 139. Fr. Inf. Reg. i Clermont-Ferrand; deltog i 81 i 2. Preuss. Garde Rgts. Øvelser.) †. 43. D. Maskiningeniør *Peter Henrik Herløw*. (Slagelse $\frac{5}{100}$ 56. Søn af Snedkerm. J. C. H. Havde fra 80 været ansat paa større Maskinfabrikker i Bruxelles) — **1. Nov.:** 44. D. Mask. *A. M. W. Admirallie (Admiraille?)*. (Afsked $\frac{1}{100}$ 85.)

1885. 1. Jan.: 45. S. Handelsdirektør *Friedrich Wilhelm (C. E.?) Ulf*. (Hedemora $\frac{11}{100}$ 57. Student fra Upsala. Allerede 76 til Anvers, hvor han gennemgik den højere Handelsskole.) †. — **5. Aug.:** 46. S. Søkapt. *Ollo Ferdinand Kollén*. (Uddevalla $\frac{22}{100}$ 58, Søn af Skibsrheder O. J. Johansson. Til Søs 73, Søktajnsex. 84. Sejlet som Styrmand og Skibsfører til 85. Nu Fører af S/S. »Trio« af Göteborg.) — **Nov.:** 47. S. Dr. phil. *Hans Hugold Friherre von Schwerin*. (Skarhult i Skåne $\frac{17}{100}$ 53, Søn af Rigsdagsmanden. Student fra Lund 71.)

1886. 1. Apr.?: 48. S. Gartner (Landmd.?) *A. L. Malmström*. ($\frac{9}{100}$ 87 Afsked efter Anmodn.) — **15. Apr.:** 49. S. Søkapt. *Carl Gustaf Schagerström*. (Venersborg $\frac{28}{100}$ 63.) †. — **10. Aug.:** 50. S. Søkapt. *Nils Henning Grefve Cronstedt*. ($\frac{7}{100}$ 59, Søn af Kmdr. A. R. Grefve C.) †. — **25. Aug.:** 51. S. Mask. *S. H. Lindeman*. ($\frac{21}{100}$ 52.) — **Aug.:** 52. S. Miss. *Karl Frederik Andrae*. ($\frac{11}{100}$ 54.) †. 53. S. Miss. *Carl Johan Nilsson*. ($\frac{29}{100}$ 58.) †. 54. S. Miss. *Lars Fredrik Hammarstedt*. ($\frac{9}{100}$ 61.) †. — **1. Okt.:** 55. N. Søkapt. *J. A. Christian J. Martini*.

(²⁶/₇ 48.) †. **56. D. Søkapt. Christian Victor Rask Schönberg.** (Aarhus ²⁰/₅ 55, Søn af Inspektøren ved Sindsygeanstalten. Afg. fra Navigationsskolen i Aarhus. Reservelt. 81–83, derefter i »D. F. D. S.«) — **15. Okt.:** **57. D. Søkapt. Hans Andreas Boye.** (Marstal ¹⁵/₁₁ 48. Faderen Skibsfører.) — **15. Nov.:** **58. S. Mask. A. V. Olsson.** (²⁶/₅ 62. Syg hjem ⁹/₅ 87.)

1887. 15. Jan.: **59. D. Søkapt. Joachim Friederich Wilhelm Hagemester.** (Kbhvn. ¹⁷/₆ 58. Fra sit 15. til 22. Aar i Langfart med engelske og amerikanske Skibe. Navigationsskole i Kbhvn. Tjeneste som Reservelt. i Flaaden 84–86.) **60. D. Søkapt. Anton Christian Holger Schoulund.** (Kbhvn. ¹⁰/₄ 54. Faderen, Ltnt. og Toldassistent, død i Helsingør 58. Tjeneste som Reservelt. i Fl. 81–83.) **61. S. Mask. A. W. Söderhäll.** — **15. Apr.:** **62. D. Sekondlt. Axel Sophus Valdemar Schou.** (Kbhvn. ²⁴/₁₃ 62. Søn af afd. Manufakturhldr. E. F. A. S. Udd. til Skibskonstruktør paa »De Forenede Oplagspladser«. Sekondlt. ved Ing. Reg. 85.) †. — **Samme Maaned:** **63. S. Miss. Joseph Vilhelm Håkansson.** (²⁵/₆ 62.) **64. S. Miss. Henning Skarp.** (²⁶/₁₁ 56.) †. — **1. Maj:** **65. S. Mask. C. J. Relin.** (Stockholm ²⁰/₈ 57.) †. **66. D. Mask. Hans Hansen.** (⁹/₆ 57. Lært i Slagelse. Aftjent Værnepligt som Fæstningsartillerist, derefter Maskinassistent i Flaaden, derpaa Mester i Langfart.) †. **67. D. Mask. Oluf Ludvig Petersen.** (Kbhvn. ⁷/₂ 54. Faderen Mask. Udd. hos Dahlstrøm & Lohmann. Sejlet med en russisk og danske Dampere. Nu 1. Mester paa større Dampere i Hjemmet.) **68. D. Mask. Viggo Johannes Constantin Thomsen.** (Kbhvn. ²²/₁₂ 53. Faderen Sagfører J. V. T.) — **Samme Maaned:** **69. N. Fru Mathilde Magdalena Frederiksen, f. Reuter.** (¹¹/₁ 65. Datter af Arkitekt R. ²⁵/₅ 87 Bryllup med Miss. P. Frederiksen og saa til Congo.) — **15. Juli:** **70. D. Søkapt. Hans Jørgen Bertrand Mahneke.** (Svendborg ¹²/₈ 59. Faderen nu Skomager i Rudkjøbing. Reservelt. i Fl. 87.) — **1. Okt.:** **71. S. Mask. G. A. Gustavson.** (Göteborg ¹⁵/₆ 62.) †. **72. S. Skibstømmer Hugo David Steenström.** (Arboga, ²⁰/₆ 61. Søn af Skibsbygm. ved Skebäcks Værft C. J. S.) **73. D. Skibstr. William Poulsen.** (Helsingør ²⁰/₅ 60. Søn af Skibstr. H. P. Nu hos Burmeister & Wain.) — **15. Okt.:** **74. D. Søkapt. Peter Thorvald Andersen.** (Nykjøbing p. S. ¹⁰/₄ 64. Faderen Styrmand. Kbhvn.s Navigationsskole 85. Reservelt. i Fl. 87, men ikke gjort Tj. Nu Husejer i Kbhvn.) **75. D. Skibst. Jørgensen.** **76. S. Skibst. Lindström.** **77. S. Mask. Lindquist.** — **1 1887, uvist naar:** **78. D. Metodistmiss. Wilhelm Peter Rudolf Rasmussen.** (²⁴/₁ 64. Faderen Mølleforpagter.) †.

1888. 15. Marts: **79. N. Mask. C. J. Sivertsen.** (⁴/₆ 55. Syg hjem ¹⁷/₄ 89.) — **15. Apr.:** **80. S. Mask. Oberg.** (Hjem ²⁰/₆ 90.) — **Apr.:** **81. S. Miss. Karl Teodor Andersson.** (Jernboås Socken, Vestmanland, ⁵/₆ 64.) **82. S. Miss. Magnus Rangström.** (¹²/₆ 60. Gift i Boma.) †. **83. S. Miss. Wilhelmina Svensson.** (¹⁷/₁ 61.) †. **84. S. Miss. Anna Andersson.** (Magneskog Socken, Vermland, ¹⁹/₁₁ 63.) †. **85. S. Miss. Elisabeth Karlsson.** †. — **15. Maj:** **86. D. Søkapt. Frederik Wilhelm Ernst.** (Kbhvn. ⁹/₆ 50. Søn af Toldkontr., Cand. phil. E. Reservelt. i Fl. 79–82 Fører af Postskibet i Sydgrønland.) †. — **3. Okt.:** **87. D. Baptistmiss. Johannes Emanuel Broholm.** (Kongens Lyngby ²¹/₇ 58.) †. — **25. Okt.:** **88. D. Sekondlt. Hans Morlensen Schack.** (⁴/₆ 61. Rekrut ved 1. Ball. 83., Sekondlt. ved s. Balt. 84. Nu ved »Russ.-Østasiat. Komp.« i St Petersburg.) **89. D. Sekondlt. Wilhelm Øst.** (Kbhvn. ⁹/₇ 65. Søn af Grosserer M. H. E. Øst. Rekr. ved 21. Ball. 84, Sklt. ved s. Balt. 85.) †. **90. D. Søkapt. Hans Sigfred Lauritz Madsen.** (Nyrup ved Nykjøbing p. S. ⁹/₄ 59. Søn af Skibsrheder og Søkapt. M. Petersen. Reservelt. i Fl. 85. Nu Underfyrmester.) **91. D. Mask. Arthur Feddersen.** (Viborg ²⁹/₆ 62. Søn af dav. Adjukt, nu Professor, Fiskerikonulent F. Faret med »D. F. D. S.« indtil 88.) †. **92. D. Mask. Einar Amdrup.** (Thisted ¹/₆ 66. Udd. hos Burmeister & Wain.)

1889. 1. Febr.: **93. D. Sekondlt. Theodor Nyholm.** (¹⁷/₅ 61. Mask., Sklt. ved 1. Ball. 87. Derefter i 88 Mask. paa Damper »Victoria«.) †. **94. D. Søkapt. Vigo Wright.** (Helsingør ⁹/₂ 56. Søn af Major, Skibsklarerer W. Har foruden dansk Styrmandsex. engelsk Skibsførerex.) **95. D. Mask. Carl Anthon Christian Christensen.** (Ringsted ²/₄ 67. Faderen Glarmester.) **96. D. Mask. Carl Henrik Fristrøm.** (Kbhvn. ²¹/₆ 66. Faderen Mask.) †. — **21. Febr.:** **97. D. Søkapt. Rasmus Christian Andersen.** (Vejle ¹³/₄ 44. Faderen Brænderiassistent. Deltog i Krigen 64 som Helbefaren. Reservelt. 69–70. Sejlede før Congofarten i danske Sejlskibe [Melchior].) †. **98. D. Mask. Søren August Børglum.** (Hjørring ¹/₆ 68. Faderen Købmd. i N. Bindslev.) **Marts:** **99. S. Miss. Johan Erik Wilhelm Sjöholm.** (²²/₁₁ 65) **100. S. Miss. Johan Erik Wilhelm Walldén.** (Barkeryds Socken, Jönköping Län, ⁹/₇ 63. Søn af Landbruger Anders Jonasson.) **101. S. Miss. Augusta Charlotta Waxgren.** (⁶/₂ 53. Lærerinde.) **102. S. Fru Selma Westlind.** (Gift med 10.) — **4. Apr.:** **103. D. Søkapt. Christian Hammershøj Kondrup.** (Skive ²⁸/₁₂ 45. Faderen Farver. Navigationsskolen i Kbhvn. 63–64. Sejlskibsfører fra 78. Nu i Kbhvn.) **104. D. Søkapt. Siegfred Heinrich Lauritz Duhst.** (Kbhvn. ²⁴/₁₃ 59. Faderen, Fuldm. hos C. C. Lohse & Delbanco, død ung. Fra 73 til Søs, mest under engelsk Flag, 81 Styrmandsex. hjemme. Saa i Langfart. Læsning af Stanleys Bøger gav ham Lyst til

Congo.) 105. D. Søkapt. *Seier Malling Vallentin*. (Spentrup pr. Randers $\frac{2}{11}$ 36. Faderen Provst. Til Søs 53, Navigationsexamen 57 i Flensborg. Sejlede i flere Aar paa China.) 106. D. Søkapt. *Anders H. Wass*. (Dragør $\frac{2}{10}$ 43.) †. 107. N. *Johannes Scharffenberg*. (Moss $\frac{25}{100}$ 63. Søn af Krigskommiss. C. H. S. Udd. som Mekaniker.) †. 108. D. Mask. *Julius Viggo Petersen*. (Sorø $\frac{2}{11}$ 64. Faderen Nattevægt ved Akademiet. Lært hos Burmeister & Wain.) 109. D. Mask. *Rasmus Johannes Egedius Henriksen*. (Odense $\frac{19}{100}$ 55. Faderen Dyr læge. En Tid lang Værkf. ved Dampsporvognen. Nu Gas- og Vandmester i Kbhvn.) 110. D. Mask. *Aage Otto Lissner*. (Kbhvn. $\frac{1}{10}$ 65. Faderen Økonom paa Christiansborg Slot.) 111. D. Mask. *Christian Ulrich Kilerich Olufsen*. (Hedehusene $\frac{20}{100}$ 61. Søn af afd. Stationsf. paa Frederiksberg Station.) †. 112. D. Mask. *Peter Andersen Stoffregen*. (Mørke pr. Randers $\frac{19}{12}$ 66.) — 15. Juli: 113. D. Mask. *John Herman Nebelong*. (Kbhvn. $\frac{20}{100}$ 68. Søn af Prof., Organist N. Udd. hos Burmeister & Wain.) †. 114. D. Mask. *Emanuel Thomas Wightmann Stolt*. (Nakskov $\frac{22}{12}$ 47. Faderen Mask. Udd. hos Burmeister & Wain. I 16 Aar før Congofarten Mester for Statsbanerne paa Korsør-Kiel.) †. — 10. Aug.: 115. D. Søkapt. *Georg Jessen*. (Kbhvn. $\frac{29}{111}$ 61. Faderen død; var Manufakturhldr. Før Congofarten sejlet som Styrmand i »Thingvallaselskabet« og afljente sin Værnepligt som Reservelt. i Fl.) 116. D. Søkapt. *Peter Christian Rickard Glud*. (Maribo $\frac{1}{2}$ 57. Faderen Smed. Sil Søs 71. Fanø Navigationsskole.) 15. Sept. fra Liverpool: 117. D. Søkapt. *Johannes Hermann Frederik Ferdinand Freiesleben*. (Oldesloe $\frac{1}{10}$ 61. Faderen Toldforv. i Randers. Paa Fanøskibe i Langfart. Styrmand 70. Saa atter til Koffardis. Reservelt. i Fl. 87—88.) †. 118. D. Søkapt. *Ludvig Rasmus Koch*. (Rønnowsholm pr. Hjørring $\frac{24}{12}$ 65. Faderen Forpagter. Navigationsex. i Svendborg 85. Reservelt. 88.) 119. D. Mask. *Fritz August Bruun*. (Kbhvn. $\frac{3}{10}$ 63. Arbejdet hos Burmeister & Wain.) †. 120. D. Mask. *Johan Frederik Siercke*. (Kbhvn. $\frac{19}{100}$ 42. Faderen Mester i »D. F. D. S.« Lært hos Burmeister & Wain. Lokomotivf. ved Statsb. i Jylland.) †. — 28. Okt.: 121. S. Søkapt. *Axel M. Tjulin*. ($\frac{20}{100}$ 55.)

1890. — 27. jan.: 122. D. Mask. *Carl Peter Nicolaj Thorup*. (Vesterhæsing 15/4 66. Søn af Pastor C. E. T. Udd. i Bredstedt pr. Husum 85—87. Senere i Tyskland og paa en Ostindiefarer. Led af Sukkersyge.) †. 123. D. Mask. *Julius Georg Edvard Meyer*. (Maribo $\frac{19}{12}$ 66. Søn af Amtsforv., Cancelliraad J. F. O. E. M. Udd. hos Tuxen & Hammerich og paa »Vulcan« i Maribo. Afljente Værnepligt i Marinen.) †. — 25. Marts: 124. D. Mask. *Olaf Charles Graschitz Petersen*. (Messinge $\frac{24}{7}$ 68.) 125. D. Mask. *Adam Bertel Thomsen*. (Kbhvn. $\frac{1}{7}$ 67. Søn af Bogtr. C. T. Thomsen. Nu elektrisk Fabrik i Buffalo.) 126. D. Skibstr. *Vilhelm C. Petersen*. (Christianshavn $\frac{20}{100}$ 65.) 127. D. Mask. *Lars Jørgen Jørgensen*. (Vester Aaby pr. Faaborg $\frac{19}{100}$ 68, Faderen Søkapt. Jakob J., † 85.) — 16. Apr.: 128. S. Miss. *Jöns Larsson*. (Glimåkra Socken i Skåne $\frac{21}{100}$ 65, Søn af Landbruger Lars Nilsson.) †. 129. S. Miss. *Nils Tufvesson*. ($\frac{17}{100}$ 53.) 130. S. Fru *Lydia Augusta Tufvesson, f. Gustafsson*. (Datter af Styrmand W. A. G., Åbo. Gift med 129.) 131. S. Fru *Emma Sjöholm, f. Niklasson*. (Gift i Boma med 100.) 132. S. Fru *Johanna Charlotta Walldén, f. Söderholm*. (Gift i Boma med 101.) 133. S. Fru *Karolina Andersson, f. Andersson*. (Gift med 82.) 134. S. Miss. *Anna Sofia Karlsson*. †. — 7. Juni: 135. D. Søkapt. *Hans Peter Andersen*. (Bustrup Mølle ved Lem $\frac{21}{100}$ 64. Søn af Møllejejer G. A. Viborg Latinskole. Navigationsex. paa Fanø 83. Paa Ostindien, Sydamerika og Afrika med engelske Skibe. 87 Prætiminær- og Maskinistex. 88 Reservelt. i Fl., Tjeneste til Nytaar 90.) — 10. Maj: 136. D. Mask. *Christian Emil Berntsen*. (Kbhvn. $\frac{24}{100}$ 47. Faderen Skrædder.) — 15. Juni: 137. D. Mask. *Adolf Nicolai Rolund*. ($\frac{2}{7}$ 65.) 138. D. Mask. *Jens Yde*. ($\frac{14}{100}$ 61.) †. 139. D. Mask. *Hans Christian Jensen (Bogelund)*. (Gyrstinge pr. Sorø $\frac{19}{12}$ 68. Faderen Skovfoged under Sorø Akademi.) 140. D. Skibstr. *Ludvig Lauritz Esbensen*. (Fra Amager. Havde før Congofarten sejlet med »D. F. D. S.« »Kasan«.) †. 141. D. Mask. *Aage F. Wogensen*. (Woyens $\frac{13}{100}$ 68. Askov Højskole. Tysk Marinesoldat.) — 18. Juli: 142. D. Mask. *Lauritz Oluf Olsen*. (Kbhvn. $\frac{20}{100}$ 69. Faderen Tobaksfabrikant.) — 18. Aug.: 143. S. Underlt. *Friherre Rudolf Albert Augustin Cederström*. (Helsingborg $\frac{3}{100}$ 66. Søn af Generallt., Frih. B. C. Volontør 85, Student 86, Elev ved Krigssk. 87. Kammerpage hos Kongen. Underlt. 89.) †. 144. N. Søkapt. *W. G. A. Andersen*. ($\frac{11}{100}$ 48.) 145. S. Ingeniør(?) *N. P. Preutz*. ($\frac{20}{100}$ 57.) — 5. Okt.: 146. S. Søkapt. *T. Robert Samuel Stenfelt*. (Bräckentorp, Småland, $\frac{5}{100}$ 66, Søn af Kapt. ved Kronobergs Rgt. J. A. S. Sejlede i yngre Dage i Amerika. Søkaptajnsex. 88. Nu i Farten Stockholm—Kbhvn.) 147. S. Søkapt. *J. Adolph F. Pettersen*. ($\frac{7}{100}$ 65.) — 5. Nov.: 148. D. Mask. *Frederik Ferdinand Hansen*. (Brudager pr. Svendborg $\frac{21}{100}$ 60. Faderen Smed. Havde arbejdet paa Hærens Bøssmagerværksteder.) — 28. Nov.: 149. D. Søkapt. *Sophus Viggo Kalhauge*. (Kbhvn. $\frac{20}{100}$ 62. Søn af Organist, Prof. K. Først Kontorist, saa til Søs 78. Ex. fra Bogø 82. Reservelt. i Fl. 85.) — 3. Dec.: 150. D. Mask. *Aage Christian Hildebrandt*. ($\frac{9}{100}$ 70. Melchior's Skole. Udd. hos Eickhoff, Vesterbro og paa Orlogsværftet.) — 1 1890, men uvist naar: 151. D. Mask. *Olsen(?)*. (Fra Kbhvn.(?). Ltnt. i Fodf.(?). Kom

ifølge Rolunds Beretning til Léo for at sætte Maskinen i »Ville de Charleroi«. Men er det ikke en Forvexling med 142?) 152. D. Miss. *Christian Ambrosius Borella*. (Saxkjøbing $\frac{4}{8}$ 26.) †. 153. D. Miss. *Fritz C. Gleichmann*. (Kbhvn. 54.) †. 154. N. Fru *Gleichmann*. (Fornævntes Hustru.)

1891. 31. Jan.: 155. D. Søkkapt. *Johannes Bahneberg Ussing*. ($\frac{20}{12}$ 62. Til Søs 78. Reservelt. 90. Nu ude for 5. Gang.) 156. D. Mask. *Peter Christian Bendixen*. (Kbhvn. $\frac{28}{8}$ 52. Faderen Sgt. ved 1. Batl. P. C. Grøndal. Udd. paa Orlogsværftet. Nu ansat paa Holmen.) — 18. Marts: 157. D. Mask. *Albert Eduard Rasmussen*. (Strib $\frac{1}{2}$ 70. Faderen senere Lokomotivfører. Nu ved Statsbanerne i Aarhus.) 158. D. Mask. *Jørgen Mandrup Poulsen Wiggers*. (Pedersborg $\frac{19}{8}$ 69. Faderen Købmand. Udd. hos H. C. Lunge i Sorø.) — 3. Apr.(?): 159. D. Mask. *P. F. E. Kruse*. (Skjelskør $\frac{7}{8}$ 56. Gift.) †. — 11. Apr.: 160. D. Mask. *Holger William Evold Kaas*. (Kbhvn. $\frac{21}{12}$ 68. Udd. hos Koefod & Hauberg.) †. 161. S. Miss., Læge *Karl Simon Walfridsson*. (Hakarps i Jönköping Län $\frac{12}{7}$ 66. Student fra Jönköping Udd. til Læge paa »Sv. Missionsförbundet«s Bekostning i London. Død $\frac{7}{8}$ 93 i Mukimvika.) †. 162. S. Fru *Ruth Sofia Walfridsson, f. Dorph*. (Stockh. $\frac{30}{12}$ 65. Datter af Kapt. ved Vermlands Reg. H. W. D. Gift med 161.) 163. S. Miss. *Karl Eduard Laman*. (Norrbärkes Socken, St. Kopparsbergs Län, $\frac{18}{8}$ 67.) 164. S. Miss. *Johan August Norén*. (Köping $\frac{5}{4}$ 63. Søn af Arkitekt A. F. Andersson.) 165. S. *Anna Augusta Nyvall*, nu Fru *Baur*. (Gift først med Miss. Rangström, †, saa med Miss. Sv. Baur, ogsaa †. Ud 3. Gang $\frac{10}{8}$ 1900.) 166. S. *Kristina Matilda Hall*, senere gift med Miss. *Jöns Larsson*. (Kiwik, Södr. Melby Socken ved Christianstad, $\frac{7}{8}$ 66. Datter af Søkkapt. P. H. — 167. S. *Selma Karlsson*, senere gift med Miss. *Laman*. — 17. Maj: 168. D. Premierlt. *Johan Ferdinand Vilhelm Valdemar Støckel*. (Rønne $\frac{29}{8}$ 67. Søn af Fotograf K. G. C. S. Student fra Rønne 85, Cand. phil. 86. Rekrut i Feltart. 86, Sekondlt. 87. Nu Prmlt. i Artill.) — 18. Juni: 169. D. Søkkapt. *Einar P. M. Clausen*. (Maegaard ved Svendborg $\frac{17}{8}$ 65. Odense Latinskole. Til Søs 79. Navigationsex. i Svendborg Reservelt. i Fl.) †. 170. D. Søkkapt. *Jens Tønnes Valdemar Larsen*. (Jægersborg $\frac{81}{8}$ 70. Faderen Vejerassistent. Kbhvn.s Navigationssk. Reservelt. i Fl. 95.) 171. D. Søkkapt. *Henri Ulrich Bøcher*. (Kbhvn. $\frac{9}{8}$ 57. Først Kontorist, saa 17 Aar gl. til Amerika, hvor han dels sejlede, dels var Landmand. Navigationsex. i Kbhvn. 83. Saa Styrmand i »D. F. D. S.«) 172. D. Mask. *Anton Nørup Blinkenberg*. (Varde $\frac{27}{8}$ 70. Faderen Urmager. Udd. i Varde, senere 4 Aar paa Orlogsværftet.) — 14. Juli: 173. D. Søkkapt. *Peter Andreas Petersen*. (Oxbøl paa Als $\frac{5}{4}$ 59. 73 til Søs, sejlede indtil 83, stadigt i Varmen. Tjeneste som Reservelt. i Fl. 84—86, derpaa ved Statsbanerne til 91.) 174. D. Søkkapt. *William Christian Reinhold von Jessen*. (Horsens $\frac{17}{8}$ 65. Søn af Ritm., Kmjr. F. R. von J. Til Koffardis 83. 2. Del af Styrmandsex. paa Fanø. Lange Rejser 88—91.) †. — 19. Aug.: 175. D. Mask. *Emil Esajas Tegner*. (Kbhvn. $\frac{12}{4}$ 49. Søn af Litograf T. (Kittendorf.) Mange Aar i Langfart, navnlig fra Marseille paa Indien.) †. 176. D. Mask. *Viggo Christian Bülow*. (Kbhvn. $\frac{28}{2}$ 71. Faderen Kurvemager, Premierlt. C. W. B. Udd. paa Orlogsværftet.) 177. D. Mask. *Hans Peter Hansen*. (Sønderborg $\frac{17}{12}$ 60. Faderen Dampskibsfører.) — 6. Okt.: 178. D. Søkkapt. *Christian Andreas Jørgensen*. (Kbhvn. $\frac{25}{2}$ 59. Faderen Politibetjent. Navigationsex. Bogø og Kbhvn. 83—84. Derefter Styrmand i Thingvallaselskabet.) 179. D. Søkkapt. *Johan Peter Koch*. ($\frac{21}{10}$ 61. Søn af Pastor V. C. H. K., senere Gerløv pr. Frederikssund. Styrmd. i »D. F. D. S.«) †. 180. D. Mask. *Albert Carl Emil Høyer*. (Kbhvn. $\frac{9}{10}$ 64. Faderen Overskibsminør, Krigsassessor H. Udd. paa Orlogsværftet; gennemg. Skibsbygningsskolen; sejlet som Maskinassistent i Fl. i 6 Aar.) 181. D. Skibstømrer *Magnus Peter Nielsen*. ($\frac{9}{8}$ 55. Faderen Sømand. Havde arbejdet paa Holmen.) 182. D. Mask. *Amund Gunder Gundersen*. (Aarhus $\frac{20}{1}$ 52. Faderen Modelsnedker H. G. Lokomotivfører ved forskellige Baner.) †. 183. D. Arbejdsformand A. *Christensen*. ($\frac{1}{2}$ 58.) 184. D. Arbejdsf. A. H. *Grenaae*. ($\frac{9}{8}$ 57.) †. 185. D. Arbejdsf. H. P. *Hansen*. ($\frac{22}{8}$ 63.) 186. D. Arbejdsf. N. *Jensen*. ($\frac{22}{8}$ 68.) 187. D. Arbejdsf. T. R. *Kusmann*. ($\frac{17}{10}$ 64.) 188. D. Arbejdsf. A. C. *Nielsen*. ($\frac{9}{7}$ 62.) 189. D. Arbejdsf. J. *Nielsen*. ($\frac{12}{1}$ 57.) 190. D. Arbejdsf. W. A. J. *Petersen*. ($\frac{28}{1}$ 62.) 191. D. Arbejdsf. R. *Rasmussen*. ($\frac{9}{7}$ 56.) 192. D. Arbejdsf. D. *Stoltze*. ($\frac{19}{8}$ 57.) † hjemme. 193. D. Arbejdsf. C. W. *Torp*. ($\frac{4}{7}$ 68.) †. — 6. Nov.: 194. D. Søkkapt. A. *Tilly*. ($\frac{28}{8}$ 64. Faderen Malerm. $\frac{14}{2}$ Aar gl. til Søs. Navigationsex. Bogø.) 195. D. Søkkapt. *Niels Peter Christian Jensen*. ($\frac{29}{12}$ 51. Søn af Økonom O. J. Styrmd. i »D. F. D. S.«) 196. D. Mask. *Louis Nikolai Bønnelycke*. ($\frac{9}{7}$ 52. Søn af Bøssemager E. B. Til Søs 76.) 197. D. Mask. *Johan Arndt Christian Henriksen*. ($\frac{27}{10}$ 65. Realsk. i Maribo. Arbejdet hos Nielsen & Winther og F. Mogensen, begge i Kbhvn. Ex. 91.) 198. D. Mask. *Axel William Constantin Lundberg*. (Kbhvn. $\frac{19}{12}$ 60. Søn af Underoff. i Marinen V. E. L. Udd. i Holbæk.) — 6. Dec.: 199. D. Søkkapt. S. *Aagaard*. ($\frac{1}{8}$ 63. Ex. fra Bogø Navigationssk.) 200. D. Søkkapt. *Julius Peter Ipsen*. (Rønne $\frac{25}{10}$ 64. Faderen Høker. Navigationsex. i Rønne 88.) 201. D. Søkkapt. P. L. *Larsen*. (Aarhus(?) $\frac{11}{11}$ 57. Navigationssk. her. Sejlet med Holstein-Rathlous »Echo« i Middelhavet.) 202. N. Mask. P.

Huusher. (¹²/₁₀ 62. Ud for »Mag. Généraux«. Syg hjem ¹⁰/₁₀ 92.) 203. S. Mask. *Johan Staberg.* (¹⁰/₁₀ 47. Havde været 1. Mester paa Nexødamperen »Erna«. Gift med Postmester, Kapt. Engells Datter.) †. 204. D. Mask. *Niels Gregersen.* (¹⁸/₁₀ 67. Faderen Landmand. Udd. hos Marstrand & Helweg.) 205. D. Murer *C. T. Andersen.* (²⁹/₁₀ 57. Kaldte sig Arkitekt.) — I 1891, uvist naar: 206. S. Søkapt. *K. T. Kistner.* (⁶/₁₀ 61. Søn af Apoteker T. K. Sejlet med svenske og engelske Skibe. Ex. i Stockh.) †. 207. S. Miss. *E. V. Sjöblom.* †. 208. S. Handelsmand *Emil Forsell.* (Fra Sundsvall. I Banana—Boma Jan.—Febr. 92.) 209. D. Mask. *L. Asmussen.* (Kapt. L. R. Koch traf ham i Ø.-Congo i 91—92.)

1892. 6. Jan.: 210. S. Søkapt. *L. J. Elg.* (¹⁰/₁₂ 66.) †. 211. D. Søkapt. *Alexander Neergaard.* (¹⁰/₁₀ 59.) 212. D. Mask. *Christoph Petersen Schmidt.* (¹⁴/₁₀ 60) †. — 6. Feb.: 213. N. Søkapt. *A. C. Fredriksen.* (²¹/₁₀ 60. Syg hjem ¹⁰/₁₀ s. A.) 214. S. Mask. *N. Alexanderson.* (Crille Socken ¹⁰/₁₀ 57. Faderen Bødker K. A. A.) †. 215. D. Mask. *R. Sørensen.* (³/₁₁ 60. Faderen Sergent i Ingeniørerne i Krigen 64.) †. — 11. Febr. (?): 216. D. Søkapt. *C. Wilhelm H. Gøtze.* (²⁸/₁₀ 67. Søn af en Skovfoged.) — 6. Marts: 217. D. Søkapt. *Niels Christian Christensen.* (⁸/₁₀ 52. Faderen Smedemester.) 218. S. Mask. *A. P. Pehrsson.* (²²/₁₀ 40.) 219. S. Mask. *Casper Thomas B. Fredrikson.* (⁶/₁₀ 56. Ud for »S. A. B.«. Syg hjem ²²/₁₂ s. A. 2. Gang ud i 94, atter hjem 95.) 220. D. Mask. *Peter Marius Jacobsen.* (Tendrup under Stamhuset Rosenholm, ⁹/₁₀ 71. Faderen senere Kusk i Fredb. Sporvognsselskab S. P. J. Udd. hos Borch & Henrichsen i Kbhvn. Ex. paa Orlogsværftet. Sejlet under »D. F. D. S.«) †. 221. D. Mask. *Hans Christian Nielsen.* (Havnlov ved Præstø ¹⁶/₁₀ 68. Faderen Bager. Udd. hos S. C. Hauberg.) 222. D. Mask. *Ernst Viggo Valdemar Lüneborg.* (Kbhvn. ²²/₁₀ 66. I Maskinlære 80. Ex. 89.) †. — 6. Apr.: 223. S. Søkapt. *Axel Werner Hoppenrath.* (¹⁷/₁₀ 65.) 224. D. Søkapt. *Bertel Christian Jørgensen.* (²⁰/₁₀ 65. Søn af den afd. Ingeniørhoff, Generalm. C. T. Jørgensen.) 225. D. Søkapt. *Wilhelm Andersen.* (⁸/₁₀ 55. Faderen Avlsbruger N. A. Til Søs 69. Navigationssk i Kolding og Odense, Ex. i Kbhvn.) †. 226. D. Søkapt. *Edmund J. J. Holm.* (¹/₁₀ 54.) 227. S. Mask. *C. Oskar A. Eklund.* (Stockholm ¹⁷/₁₁ 58. Ud for »S. A. B.«, 2. Gang ud f. Staten ⁰/₁ 94—²⁷/₁₀ 97, 3. Gang ligeledes ⁰/₁ 98—³/₁₀ 01, 4. Gang ud 02.) 228. D. Mask. *Anders Peter Mortensen Andersen.* (Ejby ved Middelfart ¹¹/₁₁ 63. Faderen Landpostbud. Ex. 86. Sejlet til 92.) — 6. Maj: 229. D. Søkapt. *Hans Lindholm-Kurtzhals,* (Kirkehelsinge ⁰⁰/₁ 65. Faderen Skolelærer. Til Søs 82. Ex. fra Bogø 88, Reservelt. i Fl. 90.) — 6. Jull: 230. S. Søkapt. *Carl Axel Niels Berthelius.* (Christianstad ¹⁴/₁ 65, Søn af Handlende C. A. D. B.) †, 231. S. Søkapt. *E. G. Hagberg.* (⁰/₁₂ 60. Syg hjem ²¹/₁₀ 93.) † hjemme. — 11. Sept. (0/0 ?): 232. S. Søkapt. *A. W. (C. O. W. ?) Wilcke.* (¹/₁₂ 65. 2. Gang ude ⁰/₁₀ 93—¹¹/₁₀ 95, 3. G. ⁰/₁ 96—²⁴/₁₀ 98, 4. G. ⁰/₂ 99—¹⁹/₁₀ 01 [²⁴/₁₀ 02 ?]). 233. S. Mask. *Johan Axel Forsell.* (⁷/₁₀ 54. 1. Gang ude til ⁹/₁₁ 94, 2. G. ude ⁰/₁ 95—²⁴/₁₀ 96 og saa i Statens Tjeneste.) †. 234. N. Mask. *O. Karstensen.* (²⁹/₁₀ 52.) 235. N. Mask. *L. A. Hansen.* (¹¹/₁₀ 55.) 236. N. Mask. *E. Nielsen.* (¹/₁₂ 53. Ud for Jernbaneselskabet, hjem med »Le Souverain« ¹⁰/₁ 93.) 237. N. Mask. *H. Fuglum.* (¹⁸/₁ 54. Fra Bergen.) †. 238. N. Mask. *S. Einersen.* (²⁰/₁₂ 64. Fra Bergen. Hjem ⁴/₁₀ 93.) 239. N. Mask. *B. M. Nilzen.* (³⁰/₁₀ 58. Fra Bergen.) — 6. Okt.: 240. S. Mask. *H. Johansson.* (²¹/₁₂ 63.) †. 241. S. Mask. *G. A. Peltersson.* (⁴/₁ 64.) †. 242. S. Tømrer *Frans Eda Ek.* (Wrigstad Forsamling ved Jönköping ²³/₁ 58.) — Efteraaret 92: 243. D. Miss. *Christian Nielsen.* (²⁴/₁₀ 63.) †. 244. N. Fru *Sina Nielsen, f. Finwall.* (Fornævntes Hustru.) †. Dec.: 245. S. Miss. *Carl Niklas Börrison.* (Skåne ¹⁴/₁₀ 62. Ud 2. Gang 02.) 246. S. Miss. *Sven August Flodén.* (Vestergötland ⁰/₁ 61. Ud 2. Gang 97.) 247. S. Miss. *Anders Teodor Strandman.* (Vestergötland ⁰/₁₀ 56.) †. 248. S. Miss. *Per Olof Wirén.* (Gestrikland ¹⁰/₁₂ 68. 2. Gang ud 98.) — 249. S. Miss. Fru *Lovisa Skarp, f. Gustafsson.* (Hjem, da Manden døde.) 250. S. Miss. *Anna Sofia Karlsson.* (Norrköping ⁸/₁ 55.) †. — Formentligt i Begyndelsen af 92, men uvist naar: 251. D. Mask. *L. Keller.* (Fra Sønderjylland.) †. 252. S. Mask. *Åström.* (En Mand af dette Navn skal have været gentagne Gange ude allerede fra 92.)

1893. 6. Marts: 253. D. Mask. *Hans Jensen.* (Kbhvn. ¹⁰/₁₀ 71. Faderen Kellner i Tivoli. »S. A. B.«. Syg hjem ¹⁰/₁₀ s. A.) — 6. Apr.: 254. S. Mask. *A. G. Andersson.* (²⁴/₁ 70.) 255. S. Mask. *J. E. Johansson.* (⁰/₁ 69.) †. 256. D. Mask. *Ingvar Marius Erichsen.* (Aarhus ²⁰/₁₀ 56. Faderen Stabstrompeter v. 3. Drag. Reg. Udd. hos Caroc & Leth, ved Statsbanerne og hos Chr. Christensens Enke i Aarhus.) †. — 6. Maj: 257. S. Mask. *Victor L. Nyberg.* (Vestervik ³/₁₀ 65. Ude ⁰/₁₀ 93—¹²/₁ 96 og ⁰/₁₂ 96—¹⁵/₁₀ 98.) 258. N. Tømrer *A. Anderson.* (²⁹/₁ 70. Ud for Staten. Syg hjem ²⁴/₁₀ 94.) 259. N. Søkapt. *H. M. Andreassen.* (¹⁷/₁₂ 54. »S. A. B.«. Syg hjem ¹¹/₁₀ s. A.) 260. N. Mask. *J. Berg.* (²²/₁₀ 68. »S. A. B.«. Syg hjem ¹⁵/₁₁ s. A.) 261. N. Mask. *B. Brodahl.* (²/₁₀ 72.) 262. N. Søkapt. *O. Johannesen (Olsen?).* (²⁵/₁ 58. »S. A. B.«. Syg hjem ¹⁰/₁ 94.) 263. N. Mask. *P. Wille.* (¹/₁ 66. »S. A. B.«. Syg hjem ⁰⁰/₁₀ 94.) — 6. Jull: 264. S. Tømrer *C. J. Johanson.* (¹¹/₁ 52. Syg hjem ²⁷/₁ s. A.) 265. N. Mask. *J. S. Syvertsen.* (²⁸/₁₀ 58.) †. — Ud med »Luálaba« 6. Jull: 266. N. Fru *Anna Scharffenberg, f. Siewers.* (Datter af Infanterikapt. R. S., Molde. Ægtede ⁴/₁₀ 93. Mask. S. [107].

Hjem paa Besøg Aug. 95, tilb. til Congo $\frac{9}{10}$ 96. Hjem alene Febr. 99. Nu i Norge.) 267. N. Mask. H. S. Christoffersen. ($\frac{17}{10}$ 70.) 268. N. Tømrer G. Ström. ($\frac{20}{10}$ 62. »S. A. B.« Syg hjem $\frac{18}{10}$ 95.) — 6. Aug.: 269. S. Miss. J. G. Palmer. (Småland $\frac{22}{4}$ 63.) †. 270. S. Fru Carolina Andree, f. Gustafsson. ($\frac{28}{10}$ 58. Gift 93 med 52 i Stockholm.) †. 271. S. Miss. Augusta Ståhl, senere Fru Pettersson. ($\frac{22}{10}$ 65. Gift med 11.) 272. S. Miss. Matilda Johanssen, senere Fru Flodén. ($\frac{60}{11}$ 65. Gift med 246.) †. — 6. Sept.: 273. S. Ltnt. i Fl. J. A. Börtzell. (Stockh. $\frac{22}{10}$ 68. Kadet 82, Underlt. 88, Ltnt. 90.) †. 274. S. Søkapt. E. Alneberg. ($\frac{9}{1}$ 71.) 275. S. Søkapt. J. C. Mineur. ($\frac{20}{11}$ 59. Ude for 3. Gang.) — Ud med »Coomassie« 6. Okt.: 276. S. Ltnt. Fritz Gerhard Elfström. ($\frac{20}{12}$ 58. Vol. ved »Kgl. Dal-Reg.« 77, Underlt. 79, Ltnt. 86, Kapt. i »Force publ.« $\frac{1}{10}$ 96.) †. 277. S. Ltnt. P. T. Frisell. ($\frac{9}{1}$ 66. Underlt. 88, Ltnt. 94.) †. 278. S. Underlt. Axel Adolf Samuel Svinhufvud. (Vesterås $\frac{18}{10}$ 67. Søn af Søkapt. Axel S. Underlt. ved »K. Södermanlands Reg.« 91, Ltnt. 96.) 279. S. Mask. O. A. A. Kuylenstjerna. ($\frac{21}{10}$ 67. Fra Göteborg.) 280. S. Skibstr. Jacobsson. — 6. Nov.: 281. S. Ltnt. Knut Jacob Theodor Svansson. (Eskilstuna $\frac{23}{10}$ 63. Søn af Grosserer J. S. Student 82, Vol. ved »K. Dal-Reg.« 83, Underlt. 85, Landmaaling u. Generalst. 92, Ltnt. 95.) †. 282. N. Premierlt. W. F. J. Kielland. (Trondhjem $\frac{22}{10}$ 67. Sklt. 88, Prmlt. ved Christianssandske Brig. 89, do. ved Akershusske Brig. 91. Afgangsex. fra den mil. Højsk. 91, Prmlt. i Ing. 92.) †. 283. N. Premierlt. H. Stormoen. (Stormoen i V. Ödalen $\frac{10}{12}$ 70. Broder til Skuespilleren. Kavaleriofficer.) †. 284. S. Søkapt. Jens Christian Frederik Östberg. ($\frac{28}{10}$ 67. Faderen Farvefabr. J. F. Ö. Ud for Staten.) †. 285. D. Søkapt. P. G. Buch. ($\frac{23}{1}$ 55. »S. A. B.« Hjem $\frac{18}{10}$ 94.) 286. S. Mask. Ivar Anton Holmquist. (Malmö $\frac{80}{4}$ 71. Faderen Vagtmester ved Kockums mek. Værksted J. H., død 97; Moderen ogsaa død. Ex. i Malmö og Stockh. 93. $\frac{10}{10}$ 04 ud som Sektionschef for Selskabet »Chemin de fer du Congo Supérieur« [Luålabai].) 287. S. Mask. E. Jonson. ($\frac{5}{10}$ 59 [$\frac{11}{10}$ 58?]). Ud for Staten til $\frac{21}{12}$ 96 og $\frac{9}{10}$ 97— $\frac{23}{10}$ 00. 3. og 4. Gang ud for »Abir« $\frac{1}{10}$ 00 og $\frac{13}{1}$ 03. Død i Équateurdist. i Sept.(?) 1904; havde forkølet sig paa en Jagttur.) †. 288. S. Mask. O. Lindholm. ($\frac{22}{10}$ 55.) †. — 6. Dec.: 289. S. Læge W. Ludvig Moberg. ($\frac{14}{10}$ 66. Student 84.) 290. S. Mask. A. S. Pettersson. ($\frac{1}{10}$ 69.)

1894. 6. Jan.: 291. S. Ltnt. C. F. Bergius. ($\frac{18}{10}$ 60.) †. 292. N. Ltnt. Karl Otto Soelberg. (Christiania $\frac{7}{10}$ 66. Student og Kadet 86, Sklt. 90, Prmlt. 91.) †. 293. N. Læge Peter Munch-Søegård. (Christiania $\frac{25}{7}$ 66. Søn af Fuldmægtig M.-S. Lægeex. 91.) — 6. Febr.: 294. S. Reserveunderlt. i Fl. Johan Bernhard Bengtsson. (Trelleborg $\frac{10}{10}$ 68. Faderen nu Fører af Damperen »Drottning Sofia«. Ex. 88 og 89. Reserveunderlt. 92.) †. 295. N. Værnepl. Sekondlt. Gullbrand Övergaard Schiötz. (Hamar $\frac{11}{1}$ 71. Søn af afd. Bankchef J. S. K. S. Student 89. Sklt. i Bergenske Brig. 91.) 296. N. værnepl. Sekondlt. Julius Albert von Steiner-Huusher. ($\frac{25}{11}$ 71.) †. 297. S. Søkapt. V. L. Neukir(c)k. ($\frac{80}{10}$ 60.) 298. S. Handelskontorist E. G. Pihl. (Rosendal ved Stockholm $\frac{81}{10}$ 69.) 299. S. Mask. A. Larsson. ($\frac{14}{12}$ 53.) †. — 6. Marts: 300. S. Underlt. Per Custaf Glimstedt. ($\frac{18}{10}$ 71. Søn af Justitsraad P. O. G. Vol. 88, Underlt. 93, Ltnt. 98. 301. N. værnepl. Sekondlt. Martinus Böhler (Schiötz's Liste siger fejlagtigt: E. L. A.). ($\frac{24}{10}$ 69. Sklt. 90. Nu værnepl. Premierlt. ved 2. Akershusske Brig.) 302. N. værnepl. Sekondlt. Ludvig Johan de Bèsche Jürgens. (Lunde Præstegjæld i Dalerne $\frac{24}{10}$ 70. Søn af Sognepræst i Gudbrandsdalen M. C. J. Student fra Christiania 89, Seklt. 91.) †. 303. S. Mask. A. V. Carlsson. ($\frac{15}{10}$ 63. I Okt. 94 paa »A. I. A.« Død i Bumbélé ved Bangala $\frac{21}{10}$ 95 af Feber.) †. 304. S. Mask. A. F. Mattson. ($\frac{20}{12}$ 56.) — 6. Apr.: 305. N. Mask. A. Siewers. (Molde $\frac{34}{1}$ 73. Broder til Fru Scharffenberg [266].) 306. D. Miss. Crilles Hans Jensen. (Taarnby p. Amager $\frac{3}{10}$ 68.) 307. D. Fru Louise Jensen, f. Rasmussen. (Lønninge p. Sjæll. $\frac{2}{1}$ 68. Senere til Viskinde pr. Svebølle.) †. — 6. Maj: 308. N. værnepl. Premierlt. Hans Fredrik Sundt. (Moss $\frac{2}{1}$ 59. Søn af Skibsrheder M. A. S. Kadet 76, Sklt. 80, Prmlt. 87, Kapt. 95.) — 6. Juni: 309. D. Mask. N. P. M. Petersen. ($\frac{12}{10}$ 62. Syg hjem $\frac{80}{10}$ 95.) 310. D. Tømrer S. M. D. Jensen. ($\frac{6}{1}$ 70.) — 6. Juli: 311. S. Søkapt. N. Olof W. P. Larsson. (Malmö $\frac{24}{10}$ 61, Søn af Søkapt. O. L. L. Ex. 83 og 84.) 312. S. Søkapt. S. A. Levin. $\frac{21}{10}$ 63. Forliste 99 med den nye »Ville de Liège« paa Kwa.) 313. S. Søkapt. E. G. R. Rudebeck. ($\frac{10}{1}$ 60.) 314. S. Mask. A. C. Pettersson. ($\frac{11}{11}$ 69. Fra Malmö. Hjem $\frac{28}{1}$ 95.) 315. S. Mask. Carl Platen. ($\frac{6}{10}$ 70. Fra Helsingborg. Syg hjem $\frac{14}{10}$ 95.) 316. S. Mask. J. E. Rothlind. ($\frac{19}{12}$ 76. Fra Göteborg(?). Altsaa da kun 17 Aar.) 317. S. Mask. J. E. Wennerstrand. ($\frac{10}{10}$ 71.) †. — 6. Aug.: 318. S. Søkapt. V. H. M. Hägerström. ($\frac{19}{10}$ 65. Drukne $\frac{14}{1}$ 96 ved Malela paa Nedrefloden.) †. — 6. Sept.: 319. S. Mask. A. de Wahl. ($\frac{6}{12}$ 70.) 320. S. Miss. Sven Baur. (Skåne $\frac{9}{4}$ 70. Syg hjem. Død hjemme $\frac{14}{12}$ 99.) †. 321. S. Miss. Olof Nordblad. ($\frac{9}{10}$ 70. Nu i Amerika.) 322. S. Miss. August Larsson, kaldet Werlin. (Wäse Socken, Vermland.) †. 323. S. Miss. Karl Josef Axelsson. (Sundbyberg 94. Bogtrykker.) †. 324. S. Fru Louise Nordblad, f. Jonsson. (Gift med 321.) 325. S. Miss. Annette Åkesson. (Kivik i Skåne $\frac{27}{10}$ 69. Nu ude i 2. Terme.) — 6. Okt.: 326. S. Søkapt. Åke

G. Natt och Dag. (Göteborg $\frac{9}{8}$ 60.) 327. S. Mask. C. A. Ericson. ($\frac{4}{8}$ 63. \rightarrow S. A. B. \leftarrow Syg hjem $\frac{15}{8}$ 95.) 328. S. Mask. E. W. Olsson. ($\frac{6}{8}$ 74. \rightarrow S. A. B. \leftarrow Syg hjem $\frac{15}{11}$ 95.) 329. S. Mask. K. T. Westerberg. ($\frac{21}{4}$ 70. Fra Malmö.) †. — Dec.: 330. S. Handelschef *Wilhelm Mauritz Edling.* (Söderhamn $\frac{14}{12}$ 52. Søn af Handlende A. A. E. Student fra Gefle.) †. 331. S. Handelsmedhj. *Årfström.* (Strax hjem igen.) 332. S. Handelsmedhj. *Axel Åhman.* (Senere Assistent hos 353.)

1895. 6. Jan. (?): 333. S. Mask. *Larsson.* (\rightarrow Etoile de service $\frac{1}{1}$ 98.) — 6. Febr.: 334. N. Søkapt. C. A. M. Carlsen. ($\frac{16}{8}$ 69. Syg hjem $\frac{21}{10}$ 97.) 335. N. Søkapt. E. Jensen. (Asker $\frac{12}{10}$ 70.) †. — 6. Apr.: 336. S. Mask. C. A. Edström. ($\frac{6}{8}$ 57. \rightarrow S. A. B. \leftarrow Syg hjem $\frac{25}{12}$ 97.) 337. D. Mask. C. J. C. Jørgensen. ($\frac{20}{8}$ 68. Fra Kjbhvn. Syg hjem $\frac{24}{12}$ 95.) — 6. Maj: 338. S. Mask. *Anselm Gottfried Dahlberg.* ($\frac{20}{4}$ 70.) 339. S. Mask. *Johan A. Björkberg.* ($\frac{10}{4}$ 66. \rightarrow S. A. B. \leftarrow) †. 340. S. Mask. C. A. Håkansson. ($\frac{10}{4}$ 64. Fra Karlshamn.) 341. S. Mask. C. Karlbom. ($\frac{30}{12}$ 62. \rightarrow S. A. B. \leftarrow) †. 342. S. Mask. K. O. Mollberg. ($\frac{20}{1}$ 67.) †. — 6. Juni: 343. S. Mask. *Johannes Ehn.* ($\frac{6}{1}$ 70. Søn af Landbruger Joh. Ehn. Hjem $\frac{22}{8}$ 98. Ude 2. Gang $\frac{9}{1}$ 99— $\frac{15}{8}$ 01. 3. Gang ud $\frac{19}{8}$ 03.) 344. S. Mask. N. Gustafson. ($\frac{19}{11}$ 69.) 345. S. Mask. S. A. Johansson. (Stockh. $\frac{10}{8}$ 70.) 346. D. Kobbersmed *Anton F. C. Petersen.* ($\frac{20}{8}$ 58.) †. — 6. Juli: 347. S. Miss. *Augusta Andersson.* (Långared $\frac{4}{2}$ 70. Ud 2. Gang 1900.) 348. S. Miss. *Maria Nyberg.* (Wånga i Östergötland $\frac{9}{8}$ 69.) †. 349. S. Miss. *Agda Wännlund.* (Jönköping $\frac{21}{8}$ 68.) — 6. Sept.: 350. S. Mask. K. P. A. Yhrström. ($\frac{4}{8}$ 69. Syg hjem $\frac{19}{11}$ 96.) — 6. Okt.: 351. S. Mask. A. Carlsson. ($\frac{1}{2}$ 64. Syg hjem $\frac{14}{8}$ 96.) 352. S. Mask. J. A. Renström. ($\frac{1}{1}$ 72.) — 1. Nov.: 353. S. Handelschef *Carl August Ehrenfried Silfverhjelm.* (Fogedbro i Stockholms Län $\frac{20}{1}$ 72. Søn af Godsejer G. E. S.) — 6. Dec.: 354. S. Mask. A. R. Lemon. ($\frac{16}{1}$ 66. Fra Stockholm.) 355. S. Mask. A. W. Olsen. ($\frac{21}{8}$ 67. \rightarrow S. A. B. \leftarrow Syg hjem $\frac{18}{8}$ 96.) 356. S. Skibstr. A. H. Jonsson. ($\frac{12}{1}$ 72. \rightarrow S. A. B. \leftarrow $\frac{1}{1}$ 96 over til Staten. $\frac{12}{8}$ 96 syg hjem.)

1896. 6. Jan.: 357. S. Søkapt. W. H. Pettersson. ($\frac{19}{11}$ 62.) 358. D. Søkapt. A. Thorsen. (Nakskov $\frac{10}{4}$ 68. Søn af Købmd. J. F. T.) 359. S. Mask. A. Dahlgren. ($\frac{14}{2}$ 70.) 360. S. Mask. H. J. Nilsson. ($\frac{20}{2}$ 56. Død i Katalla $\frac{4}{8}$ 96 af Feber.) †. 361. S. Mask. F. J. Riego. (Stockholm $\frac{10}{8}$ 56.) 362. N. Mask. J. Johnson. ($\frac{20}{8}$ 56. Syg hjem $\frac{24}{8}$ 97.) — 6. Febr.: 363. S. Underlt. J. E. G. In de Betou. ($\frac{12}{11}$ 69. Vol. 89, Underlt. 92, Ltnt. 96.) †. 364. S. Reserveunderlt. *Carl Fredrik Uno Rosentvist.* ($\frac{2}{12}$ 70. Fra Alvesta.) 365. N. værnepl. Sekondlt. T. H. Sannaes. (Solum $\frac{25}{8}$ 67. Søn af Handelslærer S. Realartium 88, Kadet 89, Sklt. 90.) 366. S. Mask. *Carl R. Alenius.* ($\frac{12}{8}$ 74. \rightarrow S. A. B. \leftarrow Syg hjem $\frac{18}{8}$ 96.) 367. S. (Amerikaner) Underofficer *Nels von Melen.* (Falden ved Mangwa $\frac{15}{2}$ 97.) †. 368. S. Søkapt. J. Rehnberg. ($\frac{6}{8}$ 63. Syg hjem $\frac{12}{8}$ 96) — 6. Apr.: 369. S. Ltnt. H. A. Croneborg. ($\frac{11}{8}$ 67. Vol. 85, Underlt. 88, Ltnt. 95.) †. 370. S. Mask. *Hugo Westermarck.* (Stockholm $\frac{25}{8}$ 71.) 371. S. Miss. *Ivar Johansson.* ($\frac{2}{8}$ 66.) †. 372. S. Miss. *Josef Pettersson Lindén.* (Nerike $\frac{25}{8}$ 68.) †. — 6. Maj: 373. S. Underlt. *Fredrik Axel Waldemar Friherre von Friesendorff.* ($\frac{20}{4}$ 70. Underlt. 92, Ltnt. 97.) 374. S. Mask. J. A. Bengtsson. ($\frac{5}{8}$ 75. Syg hjem $\frac{20}{8}$ 97.) 375. D. Skibstr. R. V. Rasmussen. ($\frac{18}{11}$ 71. Syg hjem $\frac{10}{2}$ 97.) — 6. Juni: 376. S. Underlt. A. G. de Lindersköld. ($\frac{18}{8}$ 57.) 377. D. Handelsmedhj. *Henry Alfred Tegner.* (Sophienborg ved Nyborg $\frac{20}{8}$ 64.) †. 378. S. Mask. J. A. Johansson. ($\frac{1}{8}$ 71. 1 Okt. 98 Mask. paa \rightarrow Brabant(?). Hjem $\frac{17}{8}$ 99.) — 6. Juli: 379. S. Søkapt. *Jacob Frithiof Koch.* (Stockh. $\frac{9}{8}$ 76. Søn af Værkmester J. A. K. ved Aktiebolaget P. A. Norstedt & Sønner. Lærling paa \rightarrow Abraham Rydberg \leftarrow . Ex. i Stockh. 96.) †. 380. S. Søkapt. *Carl Fredrik Halling.* (Ormö Bruk, Södra Sandjö $\frac{1}{8}$ 74 i Kronobergs Län. Søn af fhv. Disponent, Ingeniør C. F. R. ved Kockums Jernværk.) 381. S. Mask. *Johan Gustaf Albert Andersson.* (Stockh. $\frac{12}{11}$ 65.) †. 382. S. Mask. *Ernst Edvard Holm.* (Stora Tuna Församling, Kopparbergs Län, $\frac{22}{1}$ 75.) 383. S. Mask. K. G. Pettersson. ($\frac{4}{4}$ 72. Fra Malmö.) — 6. Aug.: 384. D. Fru R. Jessen, f. Holm. (Kbhvn. $\frac{30}{12}$ 68.) †. 385. S. Reserveunderlt. K. W. H. Sandelin. (Wee, Wåse Församl., Vermland, $\frac{4}{2}$ 71. Underlt. 92.) 386. D. Sekondltselev *Hans Christian Hansen.* ($\frac{6}{1}$ 73. Søn af tidl. Overportør H., nu Gaardejer i Mjesing pr. Skanderborg. Rekrut ved 14. Batl. 92, afg. fra Skitkskolen 93, Sklt. ved 10. Rgt. 99.) 387. S. Miss. *August Jansson.* (Upland $\frac{11}{11}$ 71. 2. Gang ud 1900. Praktisk Arbejder.) 388. S. Miss. *August Walfrid Lagerin.* (Vestergötland $\frac{10}{8}$ 73. Syg hjem Febr. 99. Død hjemme af Lungesvindsol $\frac{12}{2}$ 01.) †. 389. S. Miss. *Carl W. Lembke.* (Storvik $\frac{22}{8}$ 72. 2. Gang ud 1902.) 390. S. Miss. *Anna Nilsson.* (Ripa, Skåne, $\frac{2}{1}$ 72. Syg hjem Febr. 99. Død hjemme $\frac{2}{8}$ 1900.) †. 391. S. Miss. *Albertina Ruthström.* (Småland $\frac{24}{4}$ 69.) †. — 6. Sept.: 392. N. værnepl. Sekondlt. O. A. Lund. (Kjeø i Nordland $\frac{21}{8}$ 74. Søn af Handelsmd. L. paa Kjeø. Realstudent 93, Kadet s. A., Sklt. 94.) 393. D. Mask. H. Svendsen. (Tune Landboskole $\frac{19}{11}$ 74. Søn af Skolens Forstander A. S. Ex. 95.) 394. S. (Finsk) Skibstr. *Johan Viktor Löfstedt.* (Fra Helsingø ved Helsingfors. Ansat i Léo. Hjem $\frac{24}{8}$ 97.) 395. D. Smed A. Mortensen. ($\frac{25}{8}$ 70. Syg hjem $\frac{25}{12}$ 97.) — 6. Nov.: 396. N. Søkapt. C. F. Otto. ($\frac{11}{4}$ 60. Christianssand.)

397. S. Mask. *J. A. Lagström*. (²⁸/₈ 66; syg hjem ¹⁰/₁ 99. 2. Gang ud ¹⁶/₈ 00, hjem ²⁸/₈ 01.) 398. D. Mask. *Johan Frederik Algreen Prüz*. (Trunderup Skole pr. Faaborg ²¹/₈ 73, Søn af Skolelærer J. F. P. Syg hjem ²⁸/₄ 99 og syg hjemme 1 Aar. Derefter Ex. i Mittweida som Maskiningeniør og elektrisk Ing. Saa hos Siemens & Halske i Kbhvn. Nu i Amerika.) — 6. Dec.: 399. S. Ltnt. *C. J. W. af Jochnick*. (¹⁸/₈ 67. Vol. 85, Underlt. 88, Ltnt. 91.) †. 400. S. Ltnt. *E. H. L. Adlersträhle*. (¹⁹/₈ 70. Vol. 88, Underlt. 90, Ltnt. 96.) 401. S. Søkapt. *Mauritz B. Lindström*. (¹⁵/₈ 66.) 402. S. Søkapt. *J. E. L. Selander*. (²⁰/₁₀ 66. Hjem ¹⁸/₁₂ 99. Førte bl. a. »Roi des Belges«.) 403. D. Søkapt. *Carl William Søndergaard*. (Odense, ⁴/₁₀ 73. Har nu »Grands Lacs«-Jernbaneselskabets nye store Damper »Kintamo«.) 404. D. Søkapt. *Minus Hytler Nørregaard*. (Kjerteminde ¹⁸/₈ 61. Langfart fra Hamburg og London; saa Styrmandsex. i Svendborg 88. 8 Aars Fart som Styrmand, deraf 92—93 ¹/₂ Aar paa Fiskerikontroldamperen »Falken«.) 1 96 (95?) uvist naar: 405. S. (*Finsk*) Mask. *A. L. (A. I.?) Engström*. (Ud 2. Gang ⁸/₈ 97 [ikke som S. 391 anført ¹/₇ 98].)

1897. 406. S. Reserveunderlt. *Nils J. C. V. Rosenblad*. (¹⁵/₇ 67.) †. 407. D. Sekondlt. *M. Marcussen*. (²⁰/₁₀ 71. Søn af Væver C. M. [død 95]; Moderen død 80. Hobro Realskole.) †. 408. D. Sekondlt. *J. F. Nielsen-Thor*. (¹⁸/₈ 71. Faderen Kreaturhandler. Rekrut ved 20. Batl. 91, Sklt. 92.) 409. S. Sergent *E. J. Fredelius*. (²⁴/₂ 76.) †. 410. S. Sergent *J. Åstrand*. (⁸/₈ 64.) 411. S. Søkapt. *C. A. M. Broman*. (⁸/₈ 59.) †. 412. D. Mask. *Th. Nielsen*. (²⁰/₁₁ 74.) — 6. Febr.: 413. D. Premierlt. *J. C. E. Baron Haxthausen*. (Kbhvn. ²¹/₈ 62.) †. 414. N. Sekondlt. *J. L. Schjörn*. (²⁴/₈ 71. Søn af Propr. J. L. S. Student 89.) †. 415. S. Søkapt. *J. A. Kylen*. (¹⁵/₁₂ 58. Hjem ²⁰/₇ 97.) 416. S. Søkapt. *Thorsten R. Daniel Larson*. (⁸/₁₀ 61. Søn af afd. Inspektør for Sømærkerne i Vennern Sø A. F. L. Ex. i Göteborg 82. Sejlet som Styrmand med »Sv. Lloyds-Bolaget«s Skibe fra Göteborg. Hjem Apr. 1904. Gaar atter ud.) 417. S. Søkapt. *A. V. S. Winters*. (¹¹/₈ 69. Hjem ²⁵/₁₂ s. A.) 418. N. Søkapt. *Søren Emil Feyling*. (Egersund ¹⁸/₈ 68. Søn af Fabrikant C. A. F. Til Søs 85. Efter Ex. i Langfart fra England til 95, derpaa i Dampskibsfart hjemme.) 419. S. Mask. *J. O. Bengtsson*. (¹⁰/₇ 64. Léo. Hjem ²¹/₁ 00.) 420. S. Mask. *Axel Werner Lindquist*. (²⁰/₁₀ 64. Léo. Syg hjem ²⁰/₁₁ s. A.) — 6. Marts: 421. N. værnepl. Premierlt. *O. J. P. Myhre*. (Kjønåas, Ringebo, ¹/₈ 65. Latinsk Student og Kadet 90, Sklt. 91, Prmlt. 97. Faderen Lærer.) 422. S. Søkapt. *J. Ernst Ericsson*. (²⁰/₈ 70.) 423. S. Søkapt. *Johan Emanuel Læstadius*. (Hernösand ²⁰/₈ 60. Søn af Handelsagent K. J. L.) †. 424. D. (*S.?* *N.?*) Søkapt. *J. B. T. Müller*. (?). 425. S. Mask. *K. A. Jonsson*. (⁸/₁ 68.) — 6. Apr.: 426. S. Ltnt. *Johan Torsten Valdemar Hjertén*. (Skara ²²/₁₀ 68. Søn af Adjunkt J. H. ved »Högra almänna läroverket«. Student 87. Underlt. 89. Ltnt. 95.) †. 427. N. værnepl. Sekondlt. *John Magnus Madsen Linn*. (Christiania ²⁸/₂ 70. Søn af Malermester M. Madsen. Realstudent 89, Kadet 90, Sklt. 91.) †. 428. S. Sergent *K. E. Ericksson*. (⁸/₈ 66.) 429. S. Søkapt. *Nils Josva Wahlquist*. (Jönköping ⁷/₈ 71. Til Søs 88, Ex. 95, Vestervik. Sejlet fra Sverige.) 430. S. Mask. *Axel Göransson*. (Bro Socken, Ingalsröd ¹⁰/₁₀ 62, Søn af Gustaf G.) 431. S. Mask. *C. Hj. Holmberg*. (¹⁴/₇ 66. Fra Stockh. Hjem ¹⁰/₁ 99.) 432. S. Mask. *A. A. A. Lindeström*. (²¹/₄ 58.) 433. S. Mask. *O. A. Ljungquist*. (²⁰/₇ 69. Syg hjem ²⁵/₁₂ s. A.) 434. S. Mask. *J. Olsson*. (¹/₁₀ 57. Fra Stockh. Syg hjem ¹⁸/₁ 98.) 435. S. Skibstr. *Blomquist*. (Hjem ¹⁸/₁ 98.) — 6. Maj: 436. D. Sekondlt. *J. F. Andersen*. (²²/₈ 75. Sklt. 94. Officerskolens yngste Klasse 95—97.) †. 437. S. Søkapt. *G. B. Berggren*. (¹⁶/₈ 66. Syg hjem ²⁰/₁₀ s. A.) 438. S. Søkapt. *J. M. Lithman*. (Fra Göteborg. Syg hjem ²²/₈ 98. Nu paa en af Aug. Carlsson & Co.s Baade fra Göteborg.) 439. S. Mask. *A. P. Lindström*. (¹⁵/₈ 75 ved Stockh.) 440. S. Mask. *G. W. Melin*. (⁸/₈ 71. Hjem ²²/₈ 98.) 441. S. Mask. *K. J. F. J. Östergren*. (²⁸/₄ 74. Syg hjem ²⁰/₁₀ 97.) — 6. Juni: 442. S. Docent *Anders Herman Antell*. (Ljungby ved Kalmar ⁸/₈ 55. Søn af Landbruger A. Jönsson.) 443. N. Jur. Cand. *H. Heggen*. 444. D. Sekondlt. *O. Crone*. (Kbhvn. ¹⁹/₈ 70. Sklt. 90.) 445. D. Sekondlt. *F. E. A. L. Keyper*. (Kbhvn. ⁷/₁ 75. Sklt. 94.) 446. D. Sekondlt. *Arthur Edvard Alexander Lindegaard*. (Gislev ⁴/₁₁ 72. Jernbanelev. Rekrut ved 25. Batl. 93, Sklt. ved 16. Batl. 94.) 447. D. Sekondlt. *O. H. N. Schjötz*. (¹⁵/₈ 75.) 448. N. Søkapt. *W. C. Bergh*. (²⁰/₈ 68.) †. 449. D. Søkapt. *A. Andersen*. (¹⁹/₄ 69.) 450. N. Skibstr. *C. J. Jensen*. (¹⁵/₈ 73.) †. — 6. Juli: 451. S. Læge *A. Nilsson*. (Ystad ¹⁶/₈ 51. Student fra Lund 71. Ex. 83.) †. 452. N. Læge *I. V. Heiberg*. (Christiania ¹¹/₁₀ 61.) 453. S. Reserveunderlt. *G. M. A. Koch*. (⁸/₁₂ 61.) †. 454. D. Sekondlt. *A. M. H. Nielsen*. (Kbhvn. ¹⁰/₈ 74.) 455. S. Skibstr. *Andreas Johan Golfred Andersson*. (Vestervik ⁸/₁₁ 65.) †. 456. S. Tømrer *J. Wid*. (⁴/₈ 65. Syg hjem ²⁷/₁₁ 99.) — 6. Aug.: 457. D. Læge *Peter Dreves Nielsen*. (Ølstykke ⁸/₈ 69. Søn af Gaardejer N. Christensen. 1900—1902 ansat paa Kommunehosp i Kbhvn. Marts 04 syg hjem [Brystsyege], død paa Hellerup Sanat. ¹⁰/₈ s. A.) †. 458. S. Miss. *August Berthold*. (Småland ²¹/₈ 69. 2. Gang ud 02.) 459. S. Miss. *Adolf Brin(c)k*. (²¹/₁₀ 68.) †. 460. S. Miss. *Per Markus*. (Dalarne ²/₁ 71. 2. Gang ud 01.) 461. S. Miss. *Elin Axelsson*, senere Fru *Börrison*. (Nerike ²⁴/₄ 68. Gift med 245. 2. Gang ud 02.) 462. S. Miss. *Anna Eriksson*. (Österåker ¹⁰/₁₀ 68. Syg hjem Nov. 99. Død hjemme ²⁰/₁₁ 99

af Feber.) †. **463.** S. Miss. *Kristina Nilsson.* (Vermland ¹⁴/₁₀ 66. 2. Gang ud 02.) **464.** S. Miss. *Maria Nilsson.* (Dalsland ²⁰/₈ 70.) †. — **6. Sept.:** **465.** S. Reserveunderlt. *O. F. von Mentzer.* (¹/₁₁ 64. Vol. 83, Underlt. 87, Ltnt. 95.) **466.** S. Søkapt. *E. H. Mattson.* (¹⁹/₄ 61. Syg hjem ¹⁰/₈ 99.) — **6. Okt.:** **467.** S. Ltnt. *E. M. Lundquist.* (¹/₈ 66.) †. **468.** N. værnepl. Premierlt. *E. Lund.* (Hammerfest ¹⁰/₇ 70. Student 88, Sklt. 89, Prmlt. 96. Søn af Overretssagfører L.) **469.** N. værnepl. Sekondlt. *B. Ditleff.* (Laurvik ⁸/₁₀ 75. Søn af Skibsf. Ditleff Zachariasen. Student 95, Sklt. 96.) †. **470.** D. Sekondlt. *C. S. Holm.* (⁰/₈ 76. Rekrut ved 1. Art. Batl. 95. Sklt. 96.) **471.** D. Læge *L. H. Oehlerich.* (¹¹/₁₂ 69.) †. **472.** S. Søkapt. *Gunnar Georg Erik von Döbeln.* (Vermland ²⁴/₁ 63. Kaptajnsex. i Westervik 92) **473.** S. Mask. *O. P. G. Dubourgh.* (¹⁰/₁ 65. Hjem ¹⁴/₇ 98.) — **6. Nov.:** **474.** S. Sergent *A. Wolf.* (¹⁷/₁₂ 74.) **475.** S. Sergent *K. A. Norin.* (²³/₈ 76.) **476.** N. Søkapt. *O. A. Drivdal.* (⁸⁰/₈ 70. Ude for »S. A. B.« Hjem ²²/₀ 98.) **477.** N. Mask. *A. J. Johannesen.* (¹/₈ 60. Fra Bergen?) **478.** D. Sekondlt. *J. F. C. F. Haubroe.* (Velle pr. Randers ²²/₁₁ 72.) **479.** D. Sekondlt. *A. F. D. Kollek.* (Kbhvn. ⁰/₈ 71.) †. **480.** D. Sekondlt. *H. R. Petersen.* (Grenaa ¹⁷/₄ 75.) †. **481.** D. Sekondlt. *A. Rahbek.* (¹⁴/₇ 74.) †. **482.** D. Sekondlt. *H. C. G. Eriksen.* (Aalborg ¹⁷/₈ 74. Faderen Restauratør.) †. **483.** N. Søkapt. *L. J. Bjernebo.* (²¹/₀ 67.) **484.** N. Mask. *A. Sollum.* (⁷/₁₀ 63. Syg hjem ²⁰/₄ 98.) — **I 1897(?), uvist naar:** **485.** D. Søkapt. *L. A. V. Larsen.* **486.** N. (D.?) Mask. *Valdemar Han(s)sen.* (Gaar ¹⁰/₇ 00 3. Gang ud, denne Gang for »Soc. d'Isangi«.)

1898. 6. Jan.: **487.** D. Premierlt. *G. A. J. Tvermoes.* (Kbhvn. ⁰/₁₁ 72. Rekrut ved Livgarden 91, Sklt. ved 4. Dragonrgt. 93, Prmlt. 94.) †. **488.** D. Sekondlt. *Martin Rudolph Andersen.* (Kbhvn. ⁸⁰/₈ 73. Plejesøn af Værkfører A., Aarhus. Kontorist. Rekrut ved 3. Art. Afd. 93, Sklt. ved 4. Art. Afd. 94. Hjem ¹²/₆ s. A. Nu Købmand i Randers.) **489.** D. Sekondlt. *Olaf Christian Vincents Bendixen.* (¹⁹/₀ 71. Huslærer. Sklt. 95.) †. **490.** D. Sekondlt. *R. Jespersen.* (¹/₁ 73. Pharmaceut. Rekrut ved Livgarden 96, Sklt. 97.) **491.** D. Sekondlt. *Asger Luja.* (²⁰/₄ 74. Faderen Proprietær. Rekrut ved Livgarden 96, Sklt. 97.) **492.** S. Sergent *L. P. Hårleman.* (⁰/₈ 74.) †. **493.** S. Sergent *C. L. C. Haage.* (Flisby Forsamling ved Jönköping ²⁰/₁₀ 60. Søn af C. F. Andersson.) †. **494.** S. Sergent *C. J. Stjernborg.* (¹/₁ 72. Søn af Arrendator A. J. Pettersson.) †. **495.** S. Sergent *S. J. Lindahl.* (¹/₈ 75. Søn af Husejer J. N. L.) †. **496.** S. Sergent *Johan Anton Sporre.* (Nyköping ²⁷/₂ 77. Søn af F. O. Carlsson.) †. **497.** D. Sergent *S. P. Due.* (Randers ²⁰/₁₂ 73. Rekrut ved 14. Batl. 92, Sgt. v. s. B. 97.) **498.** D. Sergent *J. C. Guldborg-Jensen.* (Randers ¹⁰/₂ 76. Rekrut ved 14. Batl. 95, Sgt. v. s. B. 97.) **499.** S. Søkapt. *Johan Ragnar Dahlstein.* (¹⁰/₈ 75.) †. **500.** S. Søkapt. *C. A. Fal(c)k.* (²¹/₇ 69.) — **6. Febr.:** **501.** S. Mask. *Ch. R. Anderson.* (²⁰/₈ 61.) **502.** S. Mask. *J. Näsund.* (Farestad ²²/₁ 70. Søn af Landbruger A. N. Sejlet fra England.) **503.** D. Mask. *Jürgensen.* (Formentl. den Jürgensen, der døde ¹⁰/₄ 98 i Léo og som ligger begravet paa den gl. Kirkegd. [Grav Nr. 36].) †. — **6. Marts:** **504.** D. Kaptajn i Fodfolket *E. T. Jenssen-Tusch.* (Altona ²²/₄ 53. Rekr. ved 8. Batl. 71, Sklt. ved 2. B. 73, Prmlt. ved 13. B. 75, Kapt. ved 11. Batl. 84. Generalstabsex. Tjeneste 1 Aar ved Feltartilleriet.) †. **505.** N. værnepl. Sekondlt. *M. Engh.* (²⁴/₈ 74.) **506.** S. Mask. *C. P. Bergström.* (²¹/₁ 60. Hjem ⁴/₈ 01. 2. Gang ud ¹⁰/₁₀ 01. Ud 3. Gang ²¹/₄ 04 for »Grand Lacs«, syg hjem, død paa »Flandre« ved Lukoléla.) **507.** S. (Finl.) *M. Mattson.* Syg hjem ²²/₀ 98. Atter ud.) †. — **6. Apr.:** **508.** S. Ltnt. *W. M. Ahnström.* (Linsköping ⁷/₀ 68. Vol. 89, Underlt. 93, Ltnt. 96.) †. **509.** D. Læge *H. Müller.* (Helsingør ¹⁸/₇ 67.) **510.** S. Søkapt. *A. L. Hellman.* (²⁷/₈ 65. Fik Solstik; hjem ⁰/₈ 1900.) **511.** N. Mask. *J. M. Johansen.* (²²/₇ 70. Fra Bergen? Syg hjem ¹⁰/₈ 99.) — **6. Maj:** **512.** D. Premierlt. *H. T. Bryde.* (Kbhvn. ⁸⁰/₁₁ 64. Rekrut ved 1. Batl. 85, Sklt. ved 6. Rgt. 87, Prmlt. der s. A. 89 til 17. Batl. Afsked 93. Rejste derefter i Transvaal, Siam og China og deltog i 94—95 som Kaptajn paa chinesisisk Side i Krigen mod Japan.) **513.** D. Premierlt. *A. C. V. F. Holm.* (Kbhvn. ²⁴/₈ 75. Rekrut ved 21. Batl. 93, Sklt. ved 9. Rgt. 95, Prmlt. 96.) †. **514.** S. Underlt. *F. B. Fahlander.* (Själévads Forsamling, Vesternorrland, ²⁰/₈ 75. Vol. ved Lifrgtet. t. H. 94, Underlt. 97, Afsked 98.) †. **515.** N. værnepl. Sekondlt. *Konstans Bomholt Halling.* (²⁰/₁ 73. Sklt. 93, værnepl. Prmlt. 1901.) **516.** D. Sekondlt. *S. Tandrup.* (Lyngaa Skole ²¹/₈ 72.) †. **517.** D. Sekondlt. *H. Gamst-Pedersen.* (¹⁸/₇ 73. Søn af Gaardejer Pedersen Egsgaard, Ringgive pr. Vejle. Rekrut ved 12. Batl. 94, Sklt. 95.) **518.** N. Premierlt. i Flaadens Reserve *O. S. Giertsen.* (¹⁵/₈ 70.) **519.** D. Sekondlt. *Tage Halvor Henrik Reitzel-Nielsen.* (⁰/₁ 77. Rekrut ved 27. Batl. 96, Sklt. ved 28. Balt. 97) — **6. Juni:** **520.** S. Kobbersmed *K. Hj. F. Sjøstedt.* (¹⁴/₈ 74. »S. A. B.« Syg hjem ¹¹/₈ 99.) — **6. Juli:** **521.** D. Reservelt. i Fl. *C. O. Aagaard.* (Kbhvn. ¹⁰/₈ 63. I Koffardifart til 96, Reservelt. 97, derpaa atter sejlet til 98.) **522.** S. Søkapt. *P. A. Lindahl.* (⁰/₈ 59.) †. **523.** N. Ingeniør(?) *G. Hutchinson.* (¹¹/₀ 71. Ud for »Grand Lacs« ²¹/₄ 04.) **524.** S. Mask. *K. A. Löfgren.* (²⁰/₈ 69. Syg hjem ¹⁰/₁ 99.) **525.** S. Mask. *K. A. Pettersson.* (⁰/₁₂ 69. Fra Malmö? Syg hjem ¹⁰/₁₂ 98.) **526.** S. Skibstr. *C. A. Anderson.* (¹⁰/₁₂ 71.) †. — **6. Aug.:** **527.** N. Reservelt. i Fl. *L. L. Sparre.* (²²/₈ 76. Sklt.

97, værnepl. Prmlt. 1902.) 528. D. Sekondlt. S. Sørensen. (Odder ⁸⁰/₁₀₀ 73. Rekrut ved 26. Batl. 96, Sklt. 97.) 529. S. Mask. J. G. Nyman. (¹⁹/₁₁ 64. Syg hjem ¹⁸/₇ 99.) 530. D. Mask. William Peter Christensen. (²⁸/₁₀₀ 67.) 531. S. Fru Helena Kristina Wirén, f. Egnell. (Gestrikland ²⁸/₁₀₀ 72. Gift med 248.) 532. S. Miss. Augusta Bjurholm, senere Fru Flodén. (Muskö, Södermanland ²⁴/₁₂ 63. Gift med 246.) 533. S. Miss. Hilda Hindorff. (Södermanland ¹⁸/₁₂ 71.) 534. S. Miss. Ida Wilhelmina Svensson. (²⁸/₁₀₀ 62.) †. 535. S. (Tysk?) Miss. Matilda Kohm. (Hjem Febr. 99) 536. S. Miss. Ida Malmquist. (Formentl. i Aug. ell. Sept. ud for »Alm. Alliance Mission«. Formentl. hjem ⁹/₁₀₀ 1901 efter 3 Aar.) — 6. Sept.: 537. S. Ltnt. K. G. Stålhandske. (Ludgu Socken, Södermanland, ⁹/₁₀₀ 72. Søn af Landbruger A. D. S.) 538. D. Sekondlt. J. P. Jürgensen. (Roskilde ²¹/₁₀₀ 72. Præliminærex. 88, Toldkontorist 92, Rekrut ved 9. Batl. 92, Sklt. 93.) 539. N. Læge O. Berge. (²⁰/₇ 68.) 540. S. Søkapt. G. Isachson. (²/₁₀₀ 61. Syg hjem ¹⁰/₁₂ 99.) 541. N. Søkapt. Edvin J. J. O. Giertsen. (¹⁵/₁₀₀ 73.) †. 542. N. Søkapt. Ole Sigvard Kristiansen Gonnæs. (¹⁴/₁₁ 72. Søn af Gaardbruger og Savmester K. O. G. Styrmandsex. i Christiania, Skipperex. 95.) 543. N. Søkapt. F. A. Hansen. (²⁴/₁₀₀ 71.) †. 544. S. Ingeniør(?) K. A. Heymer. (¹⁸/₁₄ 71. Syg hjem ¹⁰/₁ 99.) 545. S. Mask. W. Hellman. (²²/₁₀₀ 62. Syg hjem ¹⁰/₃ 99.) 546. N. Mask. Frederik Johan Sjöström. (²⁰/₁₀₀ 66.) †. 547. D. Mask. Emil Gerhard Wissenberg. (Kbhvn. ⁸¹/₁₃ 71. Søn af Overbanemest. W., Ex. paa Orlogsværftet. Hjem ¹⁸/₁₃ 04.) 548. D. Handelskommis Wilhelm Petersen. (Kbhvn. ¹⁸/₁₃ 74.) — 6. Okt.: 549. D. Sekondlt. A. V. E. Nielsen. (Herning ²⁴/₁ 75. Søn af Malermester A. C. Nielsen. Rekrut ved 6. Batl. 95, Sklt. 96.) †. 550. D. Sekondlt. L. V. L. Selchau-Hansen. (²/₁₀₀ 78. Rekrut ved 24. Batl. 96, Sklt. 97.) †. 551. D. fhv. Sekondlt. J. V. Rosendahl. (¹⁹/₁₀₀ 72.) †. 552. N. Søkapt. H. Larsen. (¹¹/₁₀₀ 69.) 553. S. Mask. A. Karlsson. (⁹/₁₀₀ 66.) †. — 6. Nov.: 554. S. Søkapt. K. L. Zibell. (¹/₂ 73. Syg hjem ¹⁸/₁₀₀ 99.) 555. D. Søkapt. J. J. Jensen. (⁸/₁₀₀ 69. Fra Kbhvn. Syg hjem ¹⁷/₁₀₀ 99.) 556. D. Mask. J. M. Jensen. (⁹/₁ 72. Syg hjem ¹⁰/₁ 99.) 557. S. Tømr. Bernt Alfred Andersson. (Melby ³/₁ 72.) †. — 6. Dec.: 558. D. Sekondlt. F. V. Olsen. (Kallundborg ²⁴/₁₀₀ 77.) 559. D. Søkapt. Hannibal C. Sophus Møller. (Kbhvn. ¹⁰/₁₁ 64. Søn af Grosserer M., Hj. af Amaliegade og Toldbodvej.) 560. S. Mask. Carl August Johansson. (Stockholm ²⁰/₄ 56.) †. 561. S. Mask. Sigfred Alexander Wetterling. (Stockholm ¹⁰/₁₀₀ 65. Søn af Jernhandler A. M. W. Ex. i Stockh. 89 og 92. Ingeniør. paa Tekn. Skole i St. 95. Derefter sejlet som Inspektør for Ingeniørfirmaet Calvert & Co. i Göteborg.) — 1 1898(?); men uvlet naar: 562. D. Søkapt. V. R. Schow. (Breve ubesvarede.) 563. S. (Amerikansk) Miss. Anna Macdonald, f. Claesson. (Ud for Simpsons Miss.) 564. S. Miss. Alma Doering. (2. Gang ud 01, hjem ¹²/₁₀₀ 04.)

1899. 6. Jan.: 565. S. Mask. Frank A. Hedwall. (²¹/₁₀₀ 71. Fra Stockholm. Juli 1903 i »Hainaut«. Hjem efter 3 Aar ³/₁ 1902. Ud igen Foraaret 1904. Mester i den nye »Ville d'Anvers«.) 566. S. Montør K. A. Svensson. (¹¹/₄ 67. Syg hjem s. A.) 567. S. Handelskommis A. K. Almén. (⁸/₁₀₀ 67. »S. A. B.« Syg hjem ¹⁷/₁₀₀ s. A.) — 6. Febr.: 568. D. Sekondlt. Otto Johannes Lund. (Tulstrup ⁴/₁₀₀ 78. Kontorist. Rekrut ved 17. Batl. 97, Sklt. ved 21. Batl. 98.) 569. S. Søkapt. N. E. M. Sasse. (¹⁰/₄ 77.) 570. S. Mask. C. A. Arrhenius. (¹⁹/₁ 71. Hjem efter 3 Aar ²⁴/₁ 1902. Ud igen s. A. 1904 1. Mester i »Hainaut«.) 571. S. Maskindrejer J. A. Gustafsson. (⁶/₁₀₀ 74. Syg hjem ²⁰/₁₀₀ 1900. Ud igen 1903.) 572. S. Kobbbersmed Karl Johan Strand. (⁸/₁₁ 61. Fra Stockholm.) †. — 6. Marts: 573. S. Underlt. C. W. A. Sjögreen. (Sjenninge i Östergötland ²⁰/₃ 77. Søn af Direktør C. J. S.) 574. S. Søkapt. C. F. Appelquist. (⁵/₁₀₀ 73. Førte bl. a. »Florida« paa Bumba—Falls. Hjem efter 3 Aar ¹⁹/₁₀₀ 1902.) 575. S. Mask. C. J. E. Lund. (²/₁₀₀ 74. Syg hjem ¹⁸/₁₂ 99.) 576. S. Mask. Fredrik W. Lundin. (¹⁰/₁₀₀ 70. Fra Stockholm.) 577. S. Mask. Carl G. A. Ström. (²⁷/₁₀₀ 64. Fra Stockholm. Syg hjem ²⁸/₁₀₀ 1900. Atter ud for »Équatoriale Congolaise« ¹⁰/₁₁ s. A., men igen syg hjem ¹¹/₁₀ 1901.) — 6. April: 578. S. Søkapt. Adolf Frederik Magnusson. (Carlskrona ¹/₇ 67.) †. 579. S. Søkapt. V. G. Stenbuch. (⁸/₁₀₀ 67. Syg hjem ¹⁸/₇ s. A.) — 27. Apr.: 580. D. Sekondlt. E. Schwensen. (Nørre Alslev p. Falster ³/₁₁ 73. Student 92. Gik paa Galster & Holbølls Kursus i Kbhvn. Sklt. 94.) †. 581. N. Skibstr. P. Pettersson. (²²/₁₀₀ 60. Syg hjem ²⁵/₁₀₀ 1900.) 582. D. Skibstr. D. Davidsen. (⁶/₁₀₀ 63. Syg hjem ²⁴/₁₀₀ 1900.) — 1. Maj: 583. S. (Finsk) Mask. Vilhelm Andersson. (Lovisa ¹⁸/₁₀₀ 66. Søn af Ltnt. i den russiske Armee Peder A. Ex. i Sydamerika 89. Syg hjem ¹/₂ 1900, men ud igen ¹/₁₂ s. A., til Boma, bl. a. paa »Prince Baudouin«. »É. de S.« ⁹/₁₀₀ 03. Ude for 3. Gang.) — 18. Maj: 584. S. Søkapt. V. H. G. G. Oxenstjerna. (Hjem ²¹/₁₀₀ 1900. Skal senere have været ude for »Sud-Kamerun«.) 585. S. Søkapt. W. T. Johnson. (Førte bl. a. i Jan. 1901. »Ville de Gand«. Hjem efter 3 Aar ²⁵/₁₀₀ 1902.) 586. S. Søkapt. Karl Wilhelm Janson. Åmol ²⁰/₁ 62. Søn af Bryggeriejer G. T. J. Til Søs 78. Ex. i Göteborg 83.) 587. S. Mask. Nils Fredrik Lindh. (Christianstad ²²/₁₀₀ 76.) †. 588. N. Mask. G. R. Berger. (²³/₁₀₀ 77. »S. A. B.« Syg hjem ²⁰/₄ 1901.) 589. S. Miss. Ernst Storm. (Örebro ¹⁸/₁₀₀ 79.) — 8. Juni: 590. D. Sekondlt. Johannes Daniel Andersen. (²¹/₄ 72.) 591. Ud som Underofficer D. Sekondlt. Poul Vermehren. (Kbhvn. ²⁰/₁₁ 67. Søn af Professor, Kunstmaler V. Student fra Borgerdydk.

paa Christianshavn 85. I Tømrerlære for at blive Arkitekt. Rekrut ved 1. Art. Batl. 94, Sklt. 96.) 592. S. Søkt. E. Jacobsson. (¹⁰/₇ 77. Syg hjem ²¹/₂ 1900, lidende af Elefantsyge. Død i Belgien(?).) †(?). 593. S. (Finsk) Søkt. Carl Andreas Otto Jurgan. (Født i Orel. Hjem ¹⁰/₄ 1900. 2. Gang ude i 3 Aar ¹⁰/₁₀ 1900 — ²⁷/₁₀ 1903.) 594. D. Mask. M. Nielsen. (Hjem ¹²/₁₂ 1900?) — 29. Juni: 595. S. Søkt. J. O. K. E. Carlberg. (¹⁴/₁ 73.) †. 596. N. Søkt. C. C. A. Tønnesen. (¹³/₈ 76. »S. A. B.« Syg hjem ⁷/₂ 1900.) 597. N. Mask. Erik Eriksen. (¹⁷/₁ 70. Fra Arendal. Ud for »Lomami«. Syg hjem ⁷/₁ 1901. 2. Gang ud ⁹/₄ 1903, hjem ⁶/₁₂ s. A.) 598. S. Skibstr. Johan Alfred Erikson. (Göteborg ²²/₁₂ 63. Søn af Formand ved Vejanlæggen Axel E.) — 20. Juli: 599. N. Søkt. J. A. Jensen. (²²/₈ 68. »S. A. B.« ²⁰/₁ 1900 over til »Sud-Kamerun«. Hjem ¹/₂ 1903?) 600. S. Mask. Ludvig Engström. (Linköping ¹⁴/₈ 65. Hjem efter 3 Aar ²⁴/₇ 02. 2. Gang ud ⁴/₁₂ 1902. Juli 1903 i »Délivrance II.«) 601. S. Mask. H. Stenbeck. (²⁰/₁₁ 67. ²⁰/₁ 1900 over til »Sud-Kamerun«. Atter ude for »S.-K.«) 602. S. Kobbersmed S. Hj. Larsson. (²³/₈ 69. Hjem efter 3 Aar ²⁴/₇ 1902. 2. Gang ud ⁴/₁₂ s. A. Syg hjem 1904.) — Ud med »Anversville« 10. Aug.: 603. N. Søkt. L. Halvorsen. (²¹/₃ 75.) 604. N. Søkt. M. T. Weile. (Marstal(?) ⁶/₁₁ 71. Syg hjem ¹⁸/₁₁ s. A.) 605. S. Søkt. Anders Christian Drasbek. (Thisted ¹⁹/₈ 74. Søn af Skipper P. C. D.) 606. D. Søkt. F. C. Christensen. (⁷/₁ 74. Fra Kbhvn. Syg hjem af Elefantsyge. Død i Belgien(?) ²²/₂ 1900.) †(?). 607. D. Søkt. Jens P. Jensen. (³¹/₇ 75. Reservelt. i Fl. Fra Frederikshavn.) 608. S. Mask. O. A. Olausson. (Göteborg ¹/₄ 65. Hjem efter 3 Aar ²⁸/₇ 1902. Ud igen ²⁸/₁₀ s. A. »Ville de Bruges«. Hjem 1904. Nu igen ude for »Abir.«) 609. S. Mask. Wilhelm Hansen Stål. (²⁰/₈ 75. Søn af Brugsarb. H. Mortensen.) 610. S. Miss. Fredrik Emil Ekström. (Lerbäck ¹/₄ 74.) 611. S. Miss. Carl Johan Lindström. (Upsala ³/₁₀ 72.) 612. S. Miss. Jacob E. Lundahl. (Småland ²⁰/₈ 75.) Søn af Prædikanten Samuel Johansson.) 613. S. Miss. J. P. Svensson. (³⁰/₈ 65. Praktisk Arbejder.) 614. S. Miss. Hulda Andersson. (Gustafsberg ⁷/₄ 75.) 615. S. Miss. Anna Jonsson. (Gestrikland ¹⁸/₃ 74.) — 31. Maj: 616. S. Søkt. K. O. Svensson. (Kalmar ²⁷/₁₀ 73. Søn af S. L. Johansson. Til Søs 89. Ex. i Kalmar 96 og i Visby 97. Sejlet mellem Malmö og Kbhvn.) 617. N. Søkt. H. F. Borck. (¹⁹/₈ 73. Opdraget i Sverige, naturaliseret Belgier. Hjem ²⁴/₅ 1900.) †(?). 618. D. Søkt. J. A. Hansen. (²/₈ 63. Hjem ¹⁸/₁₂ 99.) 619. S. Tømrer Jonas E. Jonsson. (Ved Stockholm ¹⁰/₁₁ 56. Syg hjem ¹¹/₁₂ 1901.) — Med »Admiraal« 16. Sept.: 620. D. Søkt. C. H. Friis. (²²/₂ 74.) — 21. Sept.: 621. D. Søkt. Carl Francis Blom. (Kbhvn. ⁹/₁₁ 73.) †. 622. D. Søkt. R. Larsen. (²³/₁₂ 70. Ved Telegrafarbejderne. Hjem 1902 efter 3 Aar.) 623. D. Søkt. Christian Hansen Rasmussen. (¹¹/₁ 67.) †. — 12. Okt.: 624. S. Søkt. Gustaf Wilhelm Nilsson. (Göteborg ⁹/₁₀ 75. Søn af Vognmager Carl N. Til Søs 91. Navigationsex. i Göteborg. Sejlet paa svenske Dampe.) 625. D. Søkt. Albert Nicolai Christensen. (Odense ¹⁰/₈ 72. Søn af Tobaksspind. J. P. C. Reservelt. i Fl. Faret for »D. F. D. S.« og »Thingvalla.«) 626. S. Mask. J. L. Gölthe. (¹²/₈ 59. Hjem ¹⁵/₈ 1900.) — 1. Nov.: 627. S. Søkt. Sune F. M. Tollstam. (¹⁷/₈ 62. Fra Carlskrona. Tidl. Underoff. i den sv. Flaade. Førte bl. a. »Stanley« og »Ville de Bruges«. Hjem ²⁵/₈ 1902. Forliste 1903 med en stor Damper paa Rejse Anvers—New York og druknede.) †. 628. D. Søkt. Ole Adolf Emil Schuermann. (Slagelse ²⁹/₃ 64. Søn af afd. Spindemester, Fattiggaardsbestyrer F. W. J. Styrmanssex. i England.) — 16. Nov.: 629. S. Søkt. Hugo Gustaf Adolf Cederberg. (Stockholm ¹³/₈ 73.) †. 630. S. Søkt. Erik Axel Fredrik Ericson. (Ankarsrumms Bruk ved Vestervik ¹¹/₈ 78. Søn af Ingeniør E. paa Åkers Styckebruk, Södermanland. Til Søs 92. Ex. i Stockh. 98 og 99.) 631. N. Søkt. J. C. Halvorsen. (⁷/₈ 67. Under Ussing paa en »Remorqueur«. Hjem ¹⁷/₈ 1900.) — 1. Dec.: 632. S. Søkt. C. L. Jonsson. (¹⁴/₈ 62. Syg hjem ¹⁸/₇ 1901.) 633. S. Søkt. E. L. Meyer. (²³/₁₂ 63. »S. A. B.« Syg hjem ²⁴/₈ 1900.) 634. N. Søkt. Carl Holm Michelsen. (Christiania ¹²/₈ 69.) †. 635. S. Mask. P. E. Forsell. (⁶/₁₂ 71. »S. A. B.« Hjem ²⁸/₇ 1900.) — 16. Dec.: 636. S. Mask. G. A. Andersson. (⁹/₁₀ 75. Syg hjem ²⁴/₈ 1900.) 637. D. Skibstr. Petersen. (Hjem ²⁰/₁₁ 1902.)

1900. 16. Jan.: 638. S. Kedelsmed E. H. Andersson. (³⁰/₁₂ 75. Hjem ²/₄ s. A.) 639. S. Kedelsmed Carl Johan Berg-Anderson. (¹²/₁ 72. Søn af Jernstøber J. P. Berg. I Léo. Hjem ¹⁷/₁₂ 1902. 2. Gang ud ¹⁰/₈ 1903, atter til Léo. Har været meget syg af Hematuri.) 640. D. Mask. J. Christiansen. (Sæby ³⁹/₈ 73.) — 1. Febr.: 641. S. Søkt. R. W. Westerberg. (²⁴/₄ 70. »S. A. B.« Førte i 3 Aar »Camille Delcommune« paa Kassai, derefter hjem.) — 16. Febr.: 642. Ud som Underofficer D. Sekondlt. Carl Alfons Baron Wallén. (⁶/₄ 63. Rekrut ved Gardehusarrgt. 86, Sklt. 88.) 643. S. Mask. Carl August Pira. (¹³/₁₁ 66. Fra Stockh. Fætter til Lemon. »S. A. B.« i Busira. Hjem ²²/₄ 1903. Ud igen ¹⁷/₁₁ 1904.) 644. S. Mask. N. A. Gerdin. (¹²/₁₁ 66.) †. — 1. Marts: 645. S. Mask. S. W. Uskelander. (⁷/₈ 03. »E. de S.« Ud 2. Gang for »Abir« Okt. 1904.) 646. N. Mask. Julius Hansen. (Fra Christiania. Hjem efter 3 Aar ⁴/₈ 1903. Ud igen Sommeren 1903, men syg hjem Nytaar 1904.) 647. D. Mask. Charles Peter Christophersen. (Helsingør ⁴/₁ 77.) †. — 16. Marts: 648. S. Mask. C. F. Karlberg. (¹⁴/₄ 62. Fra Motala. Hjem ²⁰/₈ 1901.) 649. S. Mask. E. L. Quist.

(⁰/₂ 72. Fra Göteborg.) †. **650.** S. Mask. *W. Svensson.* (²⁴/₁ 74.) †. — **1. Apr.:** **651.** S. Mask. *G. Åström.* (¹⁸/₀ 75. Fra Stockholm. Syg hjem ²⁸/₀ s. A.) **652.** S. Mask. *Ahlgren.* (Ud igen ²/₁₀ 1902[?]. Hjem ¹⁷/₁₂ 02[?].) **653.** D. Mask. *H. Christiansen.* (⁸⁰/₁ 74. Bl. a. i »Remorqueur I«. Hjem efter 3 Aar ²¹/₀ 1903.) **654.** D. Mask. *Hermann C. Jensen.* (⁰/₀ 74. »Baron Lambermont«. Hjem ⁷/₁ 03. Død i Kbhvn. i Foraaret 03.) †. — **16. Apr.:** **655.** S. Ltnt. *B. L. S. A. Hagström.* **656.** S. Mask. *A. C. J. Carlsson.* (⁷/₁ 79. Hjem ⁰/₀ s. A.) **657.** S. Mask. *Nilsson.* (? Ud som Mask. II.) **658.** N. Mask. *M. Jensen.* (²¹/₀ 69. Skal være druknet ved at kæntré med en Pirogue ved »La Scierie« ved Nytaar 1903.) †. — **1. Maj:** **659.** S. Mask. *E. F. A. Nilsson.* (¹³/₁₁ 78. Ud for »Lomami«. Syg hjem ¹⁹/₀ 1901[?].) **660.** N. Mask. *K. Petersen.* (²¹/₀ 70. »S. A. B.«) †. — **16. Maj:** **661.** S. Mask. *N. Andersson-Engsjö.* (⁰/₁ 74.) †. **662.** S. Mask. *Carl J. Corneliusson.* (Sefne Socken, Dalarne, ¹/₀ 76. Ud for Staten. Hjem efter 3 Aar Apr. 1903. Ud ¹⁵/₁₀ s. A. for »Abir«.) **663.** D. Tømrer *P. H. Sonne.* (²⁴/₀ 76. Hjem ⁷/₁ 1903. Ud igen Efteraaret 1903, til Nilen.) — **1. Juni:** **664.** S. Søkapt. *H. U. Anderberg.* (²/₇ 74. Syg hjem ⁰/₀ 1901. 2. Gang ud for »La Lulonga« ¹⁰/₀ 1902; hjem kort efter.) **665.** S. Søkapt. *A. Ringblom.* (²²/₄ 67. »Barge II.« Syg hjem Efteraaret 1901.) **666.** S. Søkapt. *O. Sandsten.* (²⁴/₀ 70. Lods i Boma. Hjem ²⁴/₁ 1902.) **667.** S. Søkapt. *Olto H. Tholander.* (²⁰/₀ 73. Til Équateur. Førte bl. a. »Délivrance« II og IV og »Le Kempnaer«. Hjem efter 3 Aar Juni 1903. Ud igen Foraaret 1904. Meget dygtig Mand.) **668.** S. Mask. *G. A. Johansson.* (¹¹/₄ 75. Under Hannibal Møller paa »Baron Dhanis«. Syg hjem.) — **16. Juni:** **669.** N. Sekondlt. i Fl. *H. P. C. Blom.* (Gudevold, Frederikstad, ¹¹/₀ 78. Søkadet 96, Sklt. 99.) †. **670.** N. værnepl. Sekondlt. i Fl. *N. S. D. Brandt.* (²⁴/₀ 78.) **671.** N. værnepl. Sekondlt. i Fl. *E. T. Quale.* (²⁵/₁₂ 76.) †. **672.** D. Sekondlt. *V. Neuhausen.* (Kbhvn. ¹¹/₁ 77. Postassistent i ¹/₂ Aar, saa paa Galster & Holbølls Kursus. Rekrut ved 21. Batt. 96, Sklt. 97.) †. **673.** S. Sergent *A. J. A. Paulin.* (²⁹/₀ 77. Nu i Buenos Aires.) **674.** S. Søkapt. *R. T. G. Tornerhjelm.* (¹²/₀ 73. Havde »Roi des Belges« i Dec. 1900, »Ville de Bruges« i Marts 1902, ogsaa en »Délivrance«. Udmærket Sømand. Hjem ¹⁰/₁₀ 1902, formentl. af Familiehensyn.) **675.** S. Mask. *N. P. Åkeson.* (⁰/₁ 75. »S. A. B.« Syg hjem ⁰/₀ 1901.) **676.** S. Mask. *J. F. A. Enegren.* (⁷/₄ 75. »S. A. B.« Ud 2. Gang for Staten ¹⁷/₁₂ 1903.) **677.** S. (Amerikaner) *J. Lincoln.* (²³/₁₂ 71. Først i Boma. Senere i Kwango. Hjem 1903. Ud igen, men syg hjem 1904.) — Via Chinde **23. Juni:** **678.** S. Mask. *A. G. Andersson.* (Moheda ³/₀ 61. Søn af Kurvemager Adamson.) — **1. Juli:** **679.** D. Sekondlt. *R. H. G. Ludvig.* (¹²/₀ 77. Sklt. 97.) †. — **16. Juli:** **680.** D. Sekondlt. *Louis Christian Vilhelm Fønss.* (Aarhus ¹²/₁ 76. Rekrut ved 21. Batt. 96, Sklt. ved 2. Batt. 97. Forlod Officerskolens næstældste Klasse for at gaa til Congo. Alle Breve ubesvarede.) — **1. Aug.:** **681.** S. Søkapt. *Carl Erik Rutger Palme.* (Kalmar ⁰/₁₀ 66. Søn af Lagmand C. A. P. Ex. 88 og 90.) †. **682.** N. Søkapt. *H. Thorsen.* (¹/₄ 72. Havde Maj 1901 »Ville de Bruges«, Marts 1902 »Stanley«, Febr. 1903 »Ville de Bruxelles«. Hjem ¹²/₇ 1903.) — **16. Aug.:** **683.** S. Søkapt. *Marlin Hj. Bengtsson.* (¹¹/₀ 68. Syg hjem ²²/₀ 1902. 2. Gang ud ⁵/₁ 1903. Juli 1903 paa »Ville de Hasselt«. Syg hjem.) **684.** S. Mask. *K. Axel Feldt.* (⁰/₀ 55. Meget dygtig Mand. Syg hjem Aug. 1902.) **685.** S. Skibstr. *F. W. Rosendahl.* (Hjem Juli 1903. Ud igen Nytaar 1904) **686.** S. Miss. *C. W. Grahn.* (Småland ²⁰/₁ 78.) **687.** S. Miss. *Johan A. Johnell.* (Vestergötland ²⁰/₀ 75.) **688.** S. Miss. *Erika Johansson.* (Dalarne ²⁰/₇ 69.) †. **689.** S. Miss. *Josefina Nilsson.* (Fra Upland.) **690.** S. Miss. *Hanna Sandquist.* — **1. Sept.:** **691.** N. Mask. *A. V. Jespersen.* (²⁴/₀ 73. »Ville de Paris«. Syg hjem ²²/₀ 1903.) — **16. Sept.:** **692.** S. Søkapt. *A. Jacobson.* (⁰/₀ 70. »Délivrance V« i Équateur. Hjem efter 3 Aar. Ud igen Nytaar 1904.) **693.** S. Søkapt. *A. E. Johansson.* (¹⁰/₀ 75.) †. **694.** N. Søkapt. *H. L. E. Erichsen.* (⁵/₁₀ 75. Juli 1903 paa »Flandre«. Hjem efter 3 Aar.) — **1. Okt.:** **695.** S. Kedelsmed *W. Brännström.* (²⁸/₀ 75. Hjem efter 3 Aar. Ud igen 1904.) — **16. Okt.:** **696.** S. (Finsk) Skibstr. *Karl Edvard Grundström.* (Fra Goje Brötorp, Nylands Län, Finland. Hjem efter 3 Aar ¹⁰/₁₀ 1903. Skal have været ude før.) — **1. Nov.:** **697.** S. Søkapt. *T. U. H. Meurling.* (²⁸/₄ 75. Havde Jan. 1903 »Archiduchesse Stéphanie«, Juli 1903 »Le Kempnaer«. Hjem efter 3 Aar Nov. 1903. Ud igen.) — **16. Nov.:** **698.** S. Søkapt. *Johan Wilhelm Stahre.* (Stockholm ⁰/₀ 66. Søn af Sømand Aug. S. Til Søs 86. Navigationsex. i Christiania 91. Sejlet paa norske Skibe. Hjem efter 3 ¹/₂ Aar. Meget dygtig.) — **1. Dec.:** **699.** S. Mask. *R. Hagman.* (Stockholm ¹⁸/₁₀ 75. Hjem efter 3 Aar og ud igen. Fører en Damper. — **16. Dec.:** **700.** S. Mask. *J. D. Hagberg.* (²⁰/₀ 66. »S. A. B.« Syg hjem ¹²/₁₂ 1901.) **701.** S. Handelskommis *G. Sannders.* (²⁰/₀ 68. »S. A. C.«) — **1 1900, men uvist naar:** **702.** S. Mask. *Carl Fredrik Sandberg.* (Philipstad ²/₁₂ 66. Først 2 Aar ude for »Est-Kwango« (»Centr. Afr. Comp.«), bl. a. paa Damper »Argusville«. Saa over i »Kassai«, men hjem ¹/₂ Aar senere. 2. Gang ud ¹⁵/₁₀ 1903 for »Lomami«.) **703.** D. Handelskommis *Christensen.* (?) — **1 1900, uvist naar** (eller maaske endnu tidligere): **704.** N. Søkapt. *Jørgensen.* (Ud for »Süd-Kamerun«. (»S. A. B.«?) Hjem i Foraaret 1901 efter at være kommen paa Kant med Selskabet.) **705.** S. Mask. *Lagerman.* (2. Gang ud for »Lomami« ⁰/₄ 03.)

1901. 1. Jan.: 706. N. Mask. P. Hansen. (²⁰/₀ 70. Ude igen. Lac Léopold.) — **16. Jan.:** 707. S. Sergeant K. A. W. Sontag. (¹⁴/₀ 78.) †. 708. S. Mask. C. O. Käll. (²⁸/₁ 71.) — **1. Febr.:** 709. S. Mask. C. Julius A. A. Lütze. (¹⁷/₁₀ 74. Faderen ejer »Tivoli« i Stockholm. Paa »Héron« hos Kapt. Ericsson. Syg hjem ¹⁹/₀ 1902) — **21. Febr.:** 710. S. Reserveunderlt. i Kavaleriet Carl Emil Grefve Snoilsky. (¹⁸/₁₁ 80. Syg hjem ¹⁷/₂ 1903.) — **14. Marts:** 711. S. Søkapt. Carl Erik Quiding. (Göteborg ²⁰/₀ 73. Søn af Major L. B. Q. Til Søs 89. Ex. 93 og 98. Sejlet fra Göteborg. Hjem efter 3 Aar.) 712. S. Søkapt. Claes Hugo Tycho Borup Tisell. (¹⁹/₁₂ 71. Søn af Søkapt., Brændevinskontrollør G. E. T. Til Søs 89. Ex. 94 og 97 i Göteborg. Sejlet med Dampere herfra. Hjem fra Congo efter 3 Aar. Falden overbord fra et Sejlskib i den engelske Kanal i 1904 og druknet.) †. — **4. April:** 713. S. Søkapt. J. F. Berggren. (¹⁹/₂ 80.) 714. S. Søkapt. Lorentz W. Rommel. (¹⁰/₈ 70. Reservelt. i Fl.) — **16. Maj:** 715. S. Søkapt., Souslt. H. K. Anzelius. (Stockholm ²/₄ 71.) — **6. Juni:** 716. S. Mask. J. Engelke. (²⁴/₈ 77. »Lomami«.) 717. S. Miss. Ebonne Maria Johansson, senere Fru Sjöblom. (Enköping ⁴/₁₁ 69.) — **18. Jull:** 718. D. Ltnt. C. Knauer. (Horsens ¹²/₀ 76. Rekrut ved Ing. Rgt. 95. Sklt. 96.) 719. S. Søkapt. Jean Oluf Nils Henrik Lovén. (¹⁴/₄ 77. Forlænget sin Terme med ¹/₂ Aar.) 720. S. Søkapt. C. Olsson. (²⁰/₄ 76. »Lomami«.) 721. S. Mask. K. A. Bokelund. (¹/₀ 76. Ud for »C. C. C.« til Wamba i Kwango, hvor han førte Selskabets lille Dampbaad. Hjem efter 3¹/₄ Aar.) 722. S. Mask. E. B. Eriksson. (⁰/₀ 77. Bl. a. i »Remorqueur II«. Hjem efter 3 Aar.) — **8. Aug.:** 723. S. Mask. A. J. Jonsson. (¹/₀ 70. Hjem ¹⁷/₁₂ 1902?) — **Formentligt i Aug.:** 724. S. Miss. August Albert Holm. (Nerike ⁰/₁ 70.) 725. S. Miss. K. E. Karlman. (Småland ¹⁹/₃ 76.) 726. S. Miss. K. Oscar N. Söderström. (Wermdö ²/₁₂ 75.) 727. S. Miss. P. A. Westlind. 728. S. Fru Matilda Markus, f. Östberg. (Dalarne ²⁰/₁ 73. Gift med 460.) 729. S. Miss. Lina Davidsson. (Upland ¹⁰/₂ 76.) 730. S. Miss. Inga Karolina Johansson. (Småland ¹¹/₁ 73.) 731. S. Miss. Hulda Jonsson. (Småland ⁴/₁₂ 73.) — **29. Aug.:** 732. S. Kapt. i Artilleriet A. Thunberg. (Carlskrona ²¹/₁ 66.) †. 733. S. Mask. C. A. Andersson. (¹⁸/₇ 69.) 734. S. Mask. L. G. Eriksson. (Jönköping ¹⁴/₄ 72. Bl. a. i »Roi des Belges« og »Remorqueur II«. Hjem efter 3 Aar.) 735. S. Mask. D. A. Sundelin. (Jönköping ¹⁰/₂ 74. Bl. a. i »Délivrance V« i Équateur, senere i Lac Léopold«. Syg hjem af Dyssenteri Febr. 04.) — **19. Sept.:** 736. N. Søkapt. T. Christiansen. (⁰/₁₁ 76. »S. A. B.« Hjem efter 3 Aar.) 737. S. Mask. Kay O. L. Hansson. (Fra Malmö? »Baron Dhanis«.) 738. S. Mask. K. O. Carlsson. (¹⁰/₄ 79. Hjem ⁰/₄ 1902.) — **10. Okt.:** 739. S. Mask. Gustaf Jansson. (Ved Göteborg ⁰/₄ 79. Søn af Tømrer Johan Johansson. Sidst i »Le Kempenaer«. Forlænget Termen ¹/₂ Aar.) — **31. Okt.:** 740. S. Søkapt. A. T. Forsman. (²⁰/₂ 73. Førte »Délivrance I« som Postbaad paa Falls, senere »Barge II«. Forlænget Termen ¹/₂ Aar.) 741. S. Søkapt. K. A. Oljequist. (²⁸/₁₀ 75. Fra Hudikswall. Faderen Sejlmager. Bl. a. i »Ville d'Anvers«. Syg hjem ³¹/₃ 1903.) 742. S. Søkapt. T. R. Östberg. (²⁰/₁₁ 72.) 743. N. Søkapt. Frederik Hjalmar Johansen. (²/₁₀ 77. Søn af Møller J. F. J. Til Søs 92. Ex. i Sandefjord 1900. En af Congos dygtigste Søkaptajner.) 744. S. Mask. C. G. Nordberg. (⁰/₁₀ 70. Fra Gefle. Bl. a. i »Barge II«. Syg hjem Sommeren 1903.) 745. S. Mask. C. J. K. Thorslund. (²¹/₀ 67. Fra Stockh. Var paa »Baron Lambermont«, da den sank ved Kingunchi. Hjem efter 3¹/₄ Aar.) — **21. Nov.:** 746. D. Sekondlt. J. H. Nielsen. (²⁰/₁ 74. Faderen Urmager. Ved Handelen. Rekrut ved 23. Batl. 96. Sklt. 97.) 747. S. Søkapt. Knut Erik Friherre Åkerhjelm. (Landskrona ¹¹/₀ 73. Ex. i Malmö.) 748. S. Søkapt. G. E. Olsson. (¹¹/₂ 76. »Délivrance VI« og »Roi des Belges«. Hjem efter 3 Aar.) 749. N. Søkapt. Harald Andreas Mjelde. (¹⁰/₁₂ 69. Søn af Toldofficiant A. C. M. Til Søs 87. Ex. 96 og 97. Hjem efter 3 Aar.) 750. S. (Finsk) Mask. A. V. Huotari. (Fra Uleåborgegnen. Bl. a. paa »Schagerström«. Hjem ⁷/₁₁ 1904. Nu i Katanga.) 751. S. Mask. C. J. E. Palmgren. (¹⁷/₁ 70. Hjem ⁴/₁₁ 1902.)

1902. 2. Jan.: 752. S. Søkapt. E. A. Kjellgren. (⁴/₁ 74. Hjem ⁰/₀ s. A.) 753. S. Søkapt. A. E. Ramsin. (²/₁₁ 79. Brændeposten Suata. »Délivrance V« efter A. Jacobson. Hjem efter 3 Aar ¹⁰/₁₂ 1904.) 754. S. Søkapt. C. W. Sjöström. (²¹/₁₁ 75. Bl. a. »Ville de Bruxelles«. Hjem ¹⁰/₁₂ 04.) 755. S. Søkapt. August Wilhelm Östermann. (Fra Stockh. »Sec.« i »Hainaut«. »Baron Lambermont« i 18 Maaneder med Wisenberg som Mask. Det sidste Aar i Suata. Hjem ¹⁰/₁₂ 04.) 756. D. Søkapt. H. T. Baggsgaard. (¹/₀ 72. Bl. a. »Schagerström«. Ofte syg. Hjem efter 3 Aar.) 757. D. (Amerikaner) Mask. C. H. Eggers. (I »Le Kempenaer« og senere i »Remorqueur I«.) 758. D. Mask. L. J. J. Waetzold. (²⁰/₀ 76. Var paa »Barge II«, der forliste i Kintamofaldet. Syg hjem efter Nytaar 04.) — **23. Jan.:** 759. S. Reserveunderlt. F. J. P. Drös. (Ockelbo Socken, Gefleborgs Län, ¹⁰/₈ 76. Underlt. 99.) 760. N. værnepl. Premierlt. Christopher Anker Berg Lundh. (Christiania ²/₁ 72. Student 91, Sklt. i 1. Akershusske Brig. 93, Prmlt. 02. Først i Boma og paa Shinka. Saa til Popocabaka og Chute Fr. Joseph. »Chef de poste« ovenfor Faldene. Ofte meget syg.) 761. N. Søkapt. K. J. Schrank. (Fra Frederiksstad. »Remorqueur II« og »Barge II«, senere »Brabant«. Dygtig. Hjem ¹⁶/₁₂ 04.) 762. D. Søkapt. J. Partsch. (Tidl. Styrmand i »D. F. D. S.« »Délivrance IV«.

Afløste Österman paa »Baron Lambermont«, men forliste med denne i Kingunchifaldet. G. Jessen gik op og tog Damperen op.) — **13. Febr.:** **763. D.** Søskapt. *Georg Herman Bendtsen*. (Gudbjerg Præstegaard paa Fyen $\frac{1}{2}$ 71, Søn af Sognepræst A. J. B. Til Søs 87. Ex. fra Svendborg 91. Sejlet fra Hamburg. Staar meget højt anskreven i Congo.) **764. D.** Søskapt. *J. P. Nielsen*. ($\frac{1}{6}$ 63. Fra Kbhvn. I »Délivrance VI« mellem Bumba og Falls. Fik i Léo Præmie for velholdt Baad.) **765. S.** Kobbetsmed *K. J. Hullström*. ($\frac{22}{10}$ 80. Syg hjem Efteraaret 03, ud igen 04.) **766. S.** Metalstøber *J. W. Andersson*. ($\frac{1}{9}$ 71. I Léo.) **767. S.** Metalstøber *C. A. Söderström*. ($\frac{2}{3}$ 73. I Léo. Gaet hjem.) **768. S.** Metalstøber *Tillander*. — **6. Marts:** **769. N.** Søskapt. *J. C. Wiese*. ($\frac{10}{10}$ 77. »Lomami«) — **27. Marts:** **770. D.** Premierlt. *H. L. M. Hauschild*. ($\frac{21}{12}$ 74.) **771. S.** Søskapt. *Johan Elof Cederlöf*. ($\frac{1}{2}$ 75. Søn af Landbruger C. J. C. Til Søs 91. Ex. i Kalmar 99 og 1900. Syg hjem Sept. 03.) **772. S.** Søskapt. *Carl Gustaf Collvin*. (Karlstad $\frac{18}{6}$ 72. Søn af Købmd. A. B. C. Ex. 92 og 1901.) †. **773. N.** Mask. *W. A. Knudsen*. ($\frac{20}{12}$ 74.) **774. D.** Grovsmed *Holger F. J. Petersen*. ($\frac{21}{6}$ 81. Meget dygtig. I Léo, men syg til Boma Okt. 04 og blev der.) — **17. April:** **775. S.** Søskapt. *Henning Sebastian Hülphers*. (Stynäs Socken, Angermanselv, $\frac{28}{1}$ 76. Søn af Kæmner V. S. H. Til Søs 91. Ex. i Hernösand 96 og 98. Léo. Senere »Barge I«.) **776. N.** Søskapt. *H. S. A. Stensnäs*. ($\frac{1}{13}$ 72. I »Black River« (Lisha). Indviklet i en Retssag om indsmuglet Absinth; frikendt i Boma.) **777. D.** Søskapt. *A. Wedel*. (Kbhvn. $\frac{20}{6}$ 78. Til Søs med »Georg Stage«. Ex. i Kbhvn. 1900. Nu op til Itimbiri.) **778. S.** Mask. *E. O. M. Åström*. ($\frac{1}{6}$ 67. I Boma.) **779. S.** Mask. *Andersson*. (?) — **8. Maj:** **780. S.** Søskapt. *N. A. Bengtzén*. ($\frac{12}{2}$ 75. Først »Ville de Paris«, fik senere »Délivrance I«.) **781. S.** Søskapt. *A. S. Blomgren*. ($\frac{3}{8}$ 79. Først ansat i »Brabant«, fik saa »Florida« at føre i Fart paa Irébu—Ubangi.) **782. S.** Søskapt. *H. Hammarquist*. ($\frac{3}{6}$ 79.) **783. S.** Søskapt. *Emil Julius Holmström*. (Carlskroua $\frac{1}{6}$ 67. Søn af Kystoldbetjent J. P. H. Ex. 94. Reserveunderlt. i Fl. Først syg i Léo 1 Maaned. Saa i »Archid. Stéph.« hos Jensen, saa i 5 Mdr. paa Hospitalet i Léo. Fra $\frac{1}{4}$ 03 i »Ville de Bruges« hos Stahre.) **784. S.** Søskapt. *E. J. Karlsson*. ($\frac{1}{2}$ 78. Hjem $\frac{27}{1}$ 03.) **785. S.** Mask. *Hans Samuel Willner*. ($\frac{10}{1}$ 74.) †. — **29. Maj:** **786. S.** Grovsmed *K. J. Karlsson*. ($\frac{20}{6}$ 76. Boma.) — **19. Juni:** **787. S.** Reserveunderlt. *J. A. Lilliesköld*. (Karlstad $\frac{20}{6}$. Vol. 98, Sklt. 03.) **788. S.** Søskapt. *Christian Edvard Barck*. ($\frac{1}{4}$ 64. Søn af Toldopsynsmand J. E. B.) †. **789. S.** Søskapt. *G. W. E. Nilsson*. ($\frac{1}{2}$ 77. Syg hjem Nytaar 04.) — **10. Juli:** **790. S.** Søskapt. *U. Westerhult*. ($\frac{1}{2}$ 73. Var i Mateba hos Åkerhjelm ved dennes Død.) **791. S.** Søskapt. *Nils Herman Göthe Malmberg*. ($\frac{18}{6}$ 78. Fra Karlshamn. I »Barge II« og i La Scierie. Førte »Roi des Belges«, da Jessen gik med den til Kingunchi for at tage »Baron Lambermont« op.) **792. S.** Korporal *C. G. J. Haglund*. ($\frac{1}{2}$ 78.) **793. S.** Skibstr. *John Janson*. ($\frac{18}{1}$ 74. Fra Öland. Brændepost ved Léo. Syg hjem $\frac{21}{6}$ 03.) — **21. Aug.:** **794. N.** Mask. *Jonas Barth Abel Bing*. ($\frac{20}{12}$ 70. Fra Christiania. Paa Kaffefabrikken i Kinchassa.) **795. D.** Mask. *Emil Louis Christian Hay*. (Odense $\frac{23}{6}$ 74. Hjem $\frac{18}{1}$ 04. 2. Gang ud $\frac{3}{6}$ s. A.) — **11. Sept.:** **796. D.** Fru *Ingeborg Dorthea Dreves Nielsen, f. Svanholm*. (Wiffertsholm pr. Bælum $\frac{1}{6}$ 76, Datter af afd. Propr. S. Mistede paa Hjemrejsen fra Congo paa Teneriffa sin lille 4 Uger gamle Søn, f. i Banana.) **797. S.** (Finsk) Mask. *Johan Jacob Jäntli*. (Fra Uleåborg. »Ville de Hasselt«. »Flandre«) — **2. Okt.:** **798. S.** Mask. *Alfred Elis Samuelsson*. (Fra Lycke i Bohus Län. Juli 03 i Léo. Vist op paa Øvreffoden.) **799. D.** Handelskommis *P. Ekström*. (Kronborg $\frac{10}{6}$ 80. Søn af Pakhusmester, Ltnt. J. C. E.) — **23. Okt.:** **800. D.** Premierlt. *Valdemar Paul Hans Ingvardt Willemoës*. (Møgeltønder $\frac{18}{1}$ 70. Søn af Redaktøren af »Nordjyll. Folkeblad«. Rekr. ved 11. Batl., Sklt. ved 10. Batl. 93, Prmlt. s. A. Nu ved Dilolosøen. Forfr. til Kapt.) **801. S.** Søskapt. *Mårten Johan Björklund*. (Fra Nora. »Ville d'Anvers«. »Baron Dhanis«.) **802. S.** Søskapt. *Thorsten Karl Lejdström* (Leydström). †. **803. S.** Mask. *Ernst Julius Andersson*. (Fra Malmö. »Remorqueur II«. Hjem $\frac{23}{6}$ 03.) **804. S.** Mask. *Johan Victor Larsson*. (Fra Stockholm. Hjem $\frac{19}{2}$ 03.) **805. S.** Mask. *Gustaf Fritz Ivan Pierron*. (Stockholm $\frac{22}{6}$ 77. Søn af Maskinm. i »D. F. D. S.« C. G. P. Ex. i Göteborg 01. Sejlet med S/S. »Upland«. Paa Værkstedet i Léo $\frac{1}{3}$ Aar. Saa i »Remorqueur I«) — **13. Nov.:** **806. S.** Søskapt. *Gustaf Adolf Dahlberg*. (Fra Neder Kalise. Juli 03 paa »Hirondelle«.) **807. S.** Søskapt. *John Theodor Hemlin*. (Sköfde, Vestergölland, $\frac{10}{6}$ 77. Søn af Bogtrykker C. G. H. Til Søs 92. Ex. i Stockholm 99 og i Hernösand 01. I 1903 Lods paa Mateba.) — **4. Dec.:** **808. D.** Søskapt. *Hother With*. (Kbhvn. Søn af Professor W. Hjem $\frac{3}{4}$ 03.) **809. S.** Mask. *Johan Oscar Robert Holmgren*. (Oscarshamn $\frac{19}{1}$ 70. Søn af Jordbruger C. O. O. H. Ex. i Malmö 01.) **810. N.** Mask. *Peter Martin Pelterssen*. (Fra Haugesund. Hjem $\frac{24}{7}$ 04.) **811. S.** Mask. *Undén*. (Karlstad 78. »Lomami«. Syg hjem $\frac{22}{4}$ 03.) — **1 1902, men uvist naar:** **812. S.** Miss. *Johan Emil Olsson*. **813. S.** Miss. *Anders Walder*. **814. N.** Fru *Sofie Berthold*. (Nöterö $\frac{10}{6}$ 75. Gift med 458.) **815. S.** Fru *Anna Lembke*. (Torsåker $\frac{10}{10}$ 72.) **816. N.** Søskapt. *Christian Fredrik Frimann Nergaard*. ($\frac{20}{1}$ 77. Søn af Foged A. N. i Namsås.)

1903. 15. Jan.: 817. S. Underlt. *K. F. Grönhagen*. (Stockholm ²⁰/₁₂ 77.) †. — **5. Febr.:** 818. S. Mask. *Hugo Simon Hasselström*. (Fra Helsingborg. »Héron«.) 819. S. (Finsk) Mask. *Erik Albert Lindström*. (Fra Åbo.) — **26. Febr.:** 820. S. (Finsk) Mask. *Petter Julius Löfstrand*. (Fra Åbo. I Léo.) 821. S. (Finsk) Mask. *Sigfrid Sundvik*. (Fra Helsingfors. »Ville de Paris«, der forliste paa Kwango Juni 04.) — **19. Marts:** 822. D. Sekondlt. *Lauritz Albert Larsen*. (Kbhvn. ¹⁹/₁₀ 76. Søn af afd. Handlende P. L. Paa Vexellererkontor. Rekr. ved 21. Batl. 96, Sklt. ved 13. B. 97, hjemsendt 99. Derefter atter Vexellerer. Ved Nytaar 05 paa Posten Kasinde ved Ft. Beni, Ø. Ituri.) 823. D. Mask. *John Richard Sonne*. (Fra Rønne. Hjem ¹⁰/₁₀ s. A.) 824. S. Kobbersmed *Berg*. — **9. Apr.:** 825. D. Søkapt. *Jens Georg Mouritzen*. (Thisted ¹⁹/₂ 79. Søn af Postkonduktør M. Til Søs med »Georg Stage« 93. Ex. 97 paa Fanø. Sejlet med engelske, amerikanske og tyske Skibe. Til Tysk-Østafrika som Kartograf Juni 01, hjem Juli 02. »Ville de Paris«.) — **30. Apr.:** 826. N. Søkapt. *Atle Reider Wettre*. (Har Juli 03 »Stanley«, der nu er lavet om til Pram. Senere i »Brabant«. Syg hjem af Anæmi ¹⁵/₆ 04.) 827. S. Mask. *Andreas Walfrid Friström*. (Fra Forssa. »Délivrance IV«.) 828. S. Mask. *Johan Fredrik Johnsson*. (Fra Malmö. Syg ned fra Léo, død i Boma ¹⁵/₆ 03.) †. 829. S. Mask. *Johan Emil Persson*. (Fra Lundby. »Remorqueur I«. »Roi des Belges«, Kapt. Malmberg. Gik med denne op ad Kassai med en Opmaalingsexpedition til Dilolosøen, med hvilken Prmlt. Willemoës bl. A. fulgte. Derefter op for at tage »Baron Lambermont« op. Død i Black River (Lisha) i Kanalen ¹⁸/₁₂ 04. Ualmindelig flinkt Menneske.) †. — **21. Maj:** 830. S. Underlt. *Johan Hjalmar Strömer*. (Fra Helsingborg. Ud som Souslt. Hjem ¹²/₆ 04.) 831. D. Søkapt. *Rasmus Jensen-Andsager*. (Fra Namdrup ved Kolding. I »Princesse Clémentine« 04.) 832. S. (Finsk) Mask. *Frans Gideon Ernstsson*. (Fra Åbo. »Remorqueur II«. Fik Hjernebetændelse og døde ⁴/₆ 04 i Léo.) †. 833. S. Mask. *Karl Johan Gröndahl*. (Fra Åbo. »Ville de Paris«. Faldt overbord i Poolen ²⁰/₁₀ 03 og druknede.) †. 834. S. (Finsk) Mask. *Gustaf Oscar Koskiner*. (Fra Åbo. »Ville de Paris«.) 835. S. (Finsk) Mask. *Karl Ivar Nordin*. (Fra Åbo. »Archid. Stéph.«) 836. S. Mask. *Axel Fritjof Norman*. (Fra Åmol. »Remorqueur II«. »Délivr. I«.) 837. S. Smed *Anderson*. (Ud for Jernb. »Grands Lacs«.) — **11. Juni:** 838. S. Sergent *Kristian Peter Persson*. (Fra Bjuf.) 839. S. Skibstr. *Nils Samuel Hjelmerus*. (Fra Jönköping.) — **2. Juli:** 840. D. Søkapt. *Hans Petersen*. (Fra Kbhvn. »Barge II«. »Délivr. VI« i Équateur. Rask Sømand.) — **23. Juli:** 841. S. Søkapt. *Bror Hans Törnsten*. (Fra Göteborg. »Archid. Stéph.« Afløser Baggessaard paa »Schagerström« i Lusambo Nytaar 05.) 842. N. Søkapt. *Jes Anton Clausen*. (Fra Arendal. La Scierie.) 843. S. (Finsk) Mask. *Johan Victor Makinen*. (Paa »Délivr. II« under Hannibal Møller paa Bumba-Falls.) 844. S. Skibstr. *Charles Johnsson*. (Fra Skefteå. Léo.) 845. S. Stenhugger *August Thorstenon Hedlund*. (Fra Göteborg. Léo. Hjem ⁹/₂ 04. Ud igen ²/₆ 04; endnu syg.) 846. S. Stenhugger *Per Rosenquist*. (Fra Göteborg. Léo.) — **3. Sept.:** 847. D. Sekondlt. *Paul Leonard Lohman-Hansen*. (⁹/₁₁ 79. Søn af Enkefru H., Korsg. 4, Nyborg. Rekr. ved 7. Batl. 01, Sklt. ved 28. Batl. 02. Ud som Souslt. Død i Kutu ²⁰/₁ 04.) †. 848. S. Søkapt. *Johan Axel Wirde*. (Fra Algutsboda. »Délivr. II«.) 849. S. (Finsk) Skibstr. *Edvard Fågelklo*. (Fra Råplot. Léo.) — **24. Sept.:** 850. S. Sergent *Oscar Rudolf Tjäder Björklund*. (Fra Stockh.) 851. S. Sergent *Adolf Martin Eriksson*. (Fra Stockh.) 852. S. Sergent *Frans Gustaf Karlsson*. (Fra Stockh.) 853. S. Søkapt. *Carl Wilhelm Soen Kihlen*. (Fra Halmstad. »Archid. Stéph.«) — **15. Okt.:** 854. S. Søkapt. *Georg Elmer Göransson*. (Fra Fjälbacka.) 855. S. (Finsk) Søkapt. *William Karsten*. (Fra Åbo. Hjem ¹/₆ 04.) 856. N. Sergent *Alfred Gunelius Andresen*. (Fra Christiania.) 857. N. Sergent *Hans Jahnsen*. (Fra Christiania. Hjem ⁹/₁ 05.) 858. N. Sergent *Jørgen Valler*. (Fra Christiania.) — **5. Nov.:** 859. N. Kok *Noreng Christiansen-Noreng*. (Fra Christianssand. Gaaet hjem.) — **26. Nov.:** 860. S. Søkapt. *Ebb Gotthold Bjerke Thomaus*. (Fra Ulricehamn. Hjem ¹²/₆ 04. Død hjemme af Sovesyge.) †. 861. D. Skibstr. *Jens Jørgen Hansen*. (Fra Kbhvn. Léo.)

1904. 7. Jan.: 862. N. Dommer *Iver Carl Lund*. (Christiania ¹²/₁₀ 73. Nu »Substitut Suppléant« i Nouvelle-Anvers.) 863. S. Mask. *Kjellman*. (Mudderværket i Léo.) — **18. Febr.:** 864. S. (Finsk) Mask. *Finholm Oscar Johan Eriksson*. (Fra Åbo.) — **31. Marts:** 865. S. Arbejdsformand ved Jernbanearbejderne »Grand Lacs« *Andersson*. 866. S. Do. *Hägg*. 867. S. Do. *Johansson*. 868. S. Do. *Larsson*. 869. S. Do. *Karlman*. 870. S. Do. *Persson*. 871. S. Do. *Stenberg*. 872. S. Mask. *Gustafsson*. 873. S. Mask. *Leander*. — **21. Apr.:** 874. N. Løge *Johan Cammermeyer*. (Fra Christiania.) 875. D. Søkapt. *Peter Christian Mogensen*. (Fra Svaneke. Paa »Grands Lacs«-Jernbaneselsk.s nye store Damper »Kintamok«, Kapt. Søndergaard.) 876. S. Stenhugger *Gustaf Palm*. (Fra Askum, Bohus Län. Léo.) 877. S. Stenh. *Hjalmar Fredrik Telander*. (Fra Hoby. Léo.) 878. S. Arbejdsf. v. Jernb. »Grands Lacs« *Bäckström*. 879. S. Do. *Lilja*. 880. S. Do. *Sjögren*. — **12. Maj:** 881. D. Premierlt. *Jens Marius Jensen*. (Sjorsløv pr. Kjellerup ⁹/₂ 74. Søn af Banearbejder J., Thisted. Rekr. ved Ing. Rgt. 93, Sklt. 95, Prmlt. 99. Ud som Ltnt.) 882. D. Premierlt. *Niels Jørgen Henrik*

Nielsen Høyer. (Odder ¹²/₁ 76. Plejesøn af Skovrider H., Rathlousdal. Rekr. ved 5. Batl. 95, Sklt. ved 28. B. 96, Prmlt. ved 10. B. 99, til 14. B. 01. Ud som Ltnt.) **883.** N. Premierlt. af Feltart. *Jakob Nicolai Wilse.* (Christiania ¹⁰/₁ 78. Prmlt. ⁴/₁ 00.) **884.** S. Søkapt. *Per Gustaf Hendrik Hallenberg.* (Stockh. »Hainaut«.) **885.** S. Mask. *Adolf Teodor Andersson.* (Fra Göteborg. »Remorqueur Ibis«, Kapt. Hülphers. Døde i Léo ¹/₁₁ s. A. af Hjernebetændelse.) †. **886.** S. Mask. *Max Julius Carlsson.* (Fra Solberga. Léo.) **887.** S. Mask. *Johan Magnus Thore.* (Fra Umeå. »Ville de Charleroi« i Basoko.) **888.** S. Mask. *Axel Konrad Wennergren.* (Fra Trolhättan. »Remorqueur II«. Særlig flink Mester.) **889.** S. Mask. *Carl Axel Severin Wessel.* (Fra Westerlanda. Boma, Mester paa »Wall«.) **890.** S. Arbejdsf. ved Jernbanearbejderne »Grands Lacs« *Ceder.* **891.** S. Do. *Frisell.* **892.** S. Do. *Karlsson.* — **2. Juni:** **893.** S. Søkapt. *Peter Wilhelm Peterson.* (Fra Gasy.) **894.** S. Mask. *Otto Herman Carlsten.* (Fra Göteborg. Særlig flink Mester.) **895.** S. Arbejdsf. f. Jernbanen(?) *Rosén.* — **23. Juni:** **896.** N. Søkapt. *Adam Christiansen.* (Fra Arendal.) — **14. Juli:** **897.** N. Søkapt. *Sigurd Johannes Lynner.* (Fra Frederikshald. »Barge II«.) — **4. Aug.:** **898.** S. Søkapt. *Carl Oluf Ossin Husander.* (Fra Visby.) **899.** N. Søkapt. *Peter Borgensen.* (Fra Tanstad.) **900.** D. Søkapt. *Jens Gustav Gluud.* (Fra Kbhvn. »Barge I«.) **901.** S. (Finsk) Mask. *Carl Broström.* (Fra Helsingfors. »Remorqueur I«.) **902.** S. Kobbersmed *Larson.* (Ud for Jernb. »Grands Lacs«.) — **25. Aug.:** **903.** S. (Finsk) Mask. *Axel Harald Grönlund.* (Fra St. Karino.) — **15. Sept.:** **904.** N. Søkapt. *Kuston Maagers Karlsen.* (Fra Frederikshald.) **905.** S. (Finsk) Mask. *Axel Alexander Lindholm.* (Fra Poytis. Hjem ¹⁰/₁₂ s. A.) **906.** S. Mask. *Johan Edvard Lindström.* (Fra Stockholm. »Remorqueur I«.) **907.** S. (Finsk) Mask. *Per August Nordin.* (Fra Åbo. Broder til 835. »Remorqueur II«.) **908.** S. (Finsk) Mask. *Erland Johan Seger.* (Fra Helsingfors. »Brabant«.) — **27. Okt.:** **909.** S. Søkapt. *Gustaf Arnd Oscar Franc.* (Fra Stockholm.) **910.** S. Søkapt. *August Wilhelm Olin.* (Fra Malmö.) **911.** S. Søkapt. *Emil Wilhelm Österberg.* (Fra Linköping.) — **27. Nov.:** **912.** N. Kaptajn i Fodfolket *Gustav Fredrik Knudsen.* (³¹/₁ 74. Af Kristianssandske Brigade. Anciennetet fra ¹⁰/₁₃ 99. Irébu.) **913.** D. Sekondlt. *Aage Camillo Ørsted-Matzen.* (Kbhvn. ²²/₁₁ 81. Søn af Proviantforvalter M.) **914.** S. Søkapt. *Carl Jansson.* (Fra Gefle.) **915.** S. Søkapt. *Fredrik Molander.* (Fra Göteborg.) **916.** S. Mask. *Karl Oscar Böhlin.* (Fra Hernösand.) — **8. Dec.:** **917.** S. Søkapt. *Karl Gustaf Rydberg.* (Fra Halmstad.) — **29. Dec.:** **918.** S. Søkapt. *Jakob Herman Jakobsen.* (Fra Helsingborg.) **919.** N. Søkapt. *Ole Jakob Blehr.* (Fra Bergen.) **920.** S. Smed *Axel Fritiof Dahlström.* (Fra Göteborg.) **921.** S. Smed *Anders Gottfrid Lindahl.* (Fra Stockholm.)

Foran Side 714 indskydes efter 208 *Ahnström:* **508 a.** D. Premierlt. *T. M. von Irgens-Bergh.* (³/₁ 64.) †. *Herved bliver Antallet af Congofarerne i Fortegnelsen 922* (se Overskriften Side 705).

Iøvrigt henvises med Hensyn til Tilføjelser eller Ændringer i de nu i det hele givne Personaloptynsninger til *Rettelserne* bagest.

De smaa rosende Bemærkninger, tilføjede hist og her ved enkelte Personer, ere Gengivelser af Udtalelser fra Vedkommendes Kammerater.

Dekorationerne have vi ikke kunnet overkomme at medtage.

Blandt ovenanførte **922** Congofarere ere altsaa **548** Svenske, **119** Norske og **255** Danske.

Den ¹/₁ 1904 var der blandt **2483** Hvide i Congostaten ialt **152** Skandinaver, nemlig **108** Svenske, **13** Normænd og **31** Danske. Af de Øvrige vare **1442** Belgiere, **71** Tyskere, **40** Amerikanere, **133** Englændere, **1** Argentiner, **4** Australiere, **8** Østrigere, **1** Brasilianer, **1** congolesisk Borger, **6** Spaniere, **48** Franskmand, **3** Grækere, **119** Hollændere, **230** Italienerne, **19** Luxemburgere, **98** Portugisere, **1** Rumæner, **19** Russere, **85** Schweizere og **2** Tyrkere.

Den samlede *Dødelighed* er ogsaa for de **922** Congofare stedse den samme, som Side 242 angivet, nemlig *over en Fjerdedel*. Men at *Dødeligheden* i det hele er i *Aftagende*, fremgaar af, at af det **1.** Hundrede Skandinaver, der droge ud, ere hidtil **42 %** døde, af det **2.** **30 %**, af det **3.** **39 %**, af det **4.** **30 %**, af det **5.** **33 %**, af det **6.** **23 %**, af det **7.** **19 %**, af det **8.** og **9.** endnu kun **6—7 %**.

Portrætter, komne os i Hænde efter Bogtextens Afslutning.

Norsk Sekondlt.
C. A. B. Lundh.

Svensk Kaptajn
C. G. Ling-Vannerus.
Kompagnichef ved »K. Vaxholms Hgls. ».

Dansk Sekondlt.
P. L. Lohman-Hansen.
† i Kutu (Malepie) 28/1 1901.

Dansk Søkapt.
N. C. Christensen.

Svensk Mask. J. E. Persson.
† i Black River (Lisha) 18/12 1904.

Svensk Skibstørrer
Lindström.

Svensk Søkapt.
T. R. D. Larson.

Svensk Souslt. A. Paulin.

Svensk Mask.
A. Göransson.

Tillæg II.**Exempel paa en
Marcheinstruktion
for de Rejsende
paa Karavanvejene
i Nedre-Congo.**

(Overladt os af Kmdt. Nielsen-Thor.)

Vi have anset det for unødvendigt at oversætte Instruktionen. Den giver omhyggelige Raad for Vandrerens Forhold paa Rejsen, angiver Broer og Overgangssteder osv., anviser passende Hvilesteder og meddeler, hvor man kan faa Drikkevand og hvor Levnetsmidler at købe.

INSTRUCTIONS

pour les agents de l'État se rendant de Tumba à Léopoldville.

Les recommandations que j'adressais, par mon ordre de janvier 1892, au personnel de l'État se rendant dans le Haut-Congo par la route des caravanes Matadi-Lukungu-Léopoldville, ont encore leur complète application sur le nouveau chemin des caravanes Tumba-Léopoldville. Je les reproduis à la suite du nouvel itinéraire ci-dessous renseigné; les agents se rendant pour la première fois au Stanley-Pool auront à s'y conformer strictement. Si je constatais qu'ils se sont écartés de ces prescriptions, je prendrais à leur égard des mesures très-rigoureuses.

Le Commissaire de district des Cataractes veillera ou fera veiller à ce que jamais un agent nouvellement arrivé ne quitte Tumba pour suivre la route des caravanes, sans être accompagné d'un autre Européen. Dans le cas où l'un d'eux deviendrait malade au point de devoir s'arrêter en route, le valide resterait auprès de lui pour le soigner. Si celui-ci devait se rendre au poste le plus voisin pour demander de l'aide, il assurerait un service de surveillance lui donnant la certitude que le malade sera convenablement soigné. Quand un agent aura ainsi quitté un malade, il devra justifier de la nécessité où il s'est trouvé de prendre cette mesure. En règle générale, l'aide devra être réclamée au poste le plus voisin, par écrit. C'est le moyen le plus sûr de l'obtenir rapidement.

Les agents de l'État recevant à Tumba ou à Léopoldville les vivres et les allocations qui leur sont nécessaires pour faire le voyage, il leur est interdit de demander à prendre leur repas à la table des chefs de poste, qui ne sont pourvus, par le Gouvernement, d'aucun ravitaillement destiné aux passagers. Ceux-ci ont à payer tous les vivres qui, sur leur demande pourraient leur être fournis par les chefs de poste, et notamment, par les soldats-gardiens des cases établies aux lieux d'étape. Si les vivres, que ces gardiens se procurent facilement à prix modéré, ne leur sont pas soigneusement et largement payés, ils s'abstiendront, naturellement, de réunir des provisions. Aucune obligation ne leur est imposée à cet égard.

Les passagers ne pourront jamais faire des achats aux indigènes en les payant avec des bons; chaque fois qu'un bon ainsi établi sera présenté pour paiement à un commissaire de district, celui-ci me fera parvenir cette pièce et son auteur sera puni.

Voir itinéraire ci-contre.

ITINÉRAIRE

o Station de l'Etat. — O Case pour passagers de l'Etat. † Mission.

| ITINÉRAIRE | DISTANCE
A
PARCOURIR | DISTANCE
DE
L'ÉTAPE | OBSERVATIONS
GÉNÉRALES | REMARQUES
SUR
LES MARCHÉS DE LA RÉGION PARCOURUE |
|--------------------|----------------------------|---------------------------|--|---|
| O TUMBA | h. | | <i>Poste.</i> | <p>L'unité de monnaie est le mitako, appelé „Kimpenzi“ par les indigènes, plié ainsi „C“ ayant une longueur de 6 centimètres. Le double mitako, de forme „O“, s'appelle „Pata“. Ce dernier sert généralement seul aux transactions.</p> <p>Pour obtenir certains vivres frais, on doit se munir de perles „Ingalatas“ de grandes et petites manilles (anneaux ou bracelets) et étoffes.</p> <p style="text-align: center;">VALEURS :</p> <p>Une grande manille = 5 œufs.
 Une petite manille = 4 œufs.
 30 perles = 1 œuf. Une brasses d'étoffe = 1 petite poule Deux brasses d'étoffe valent une grosse poule.</p> <p>Toutefois, il est à remarquer que l'on ne trouvera pas facilement de vivres avant Tadila.</p> |
Pont	0.28			
Pont	0.18			
Lumneno	0.10		Village.	
Mawette	0.17		Village.	
Pont	0.19	h.		
o Campement	0.10	1.42	<i>Case.</i>
Eau potable à 15 minutes en saison sèche.	
Marais	0.30			
Ravin boisé	0.20			
Marais	0.25			
N'Kela	1.25		Village, bifurcation. vers Lufo.	
N'Sala	0.10		Rivière, pont.	
Lukungu	0.22	h.	Rivière, pont.	
O Luvituku	0.08	3.20	<i>Poste.</i>	
Kinku	0.55		Ancien camp., campement éventuel	
Marais	0.10		Pont.	
Lukungu	0.05		Rivière, pont.	
Ruisseau	0.55			
N'Kula	0.45		Rivière, pont.	
Ruisseau	0.20	h.	Pont.	
o Campement	0.30	3.40	<i>Case.</i>	
N'Gongo	0.05		Rivière, eau potable.	
Rivière à sec	0.01			
Hangar	0.05			
Crevasse	0.30			
N'Kelo	0.15		Rivière, pont.	
Senghesi	0.10		Eau potable, pont.	
Zinga	0.10		Rivière à sec.	
Senghesi	0.50		Eau potable, pont.	
Matadi	0.10		Rivière, pont.	
Senghesi	0.05		Eau potable, pas de pont.	
Kikwanga	0.10		Rivière, pont.	
M'Pwala	0.60	h.	Eau potable, pont.	
o Tadila	0.10	3.41	<i>Case.</i>
Campement, eau potable à la M'Pwala. Village à 20 min. à gauche de la route vers Léopoldville.	

| ITINÉRAIRE | DISTANCE
A
PARCOURIR | DISTANCE
DE
L'ÉTAPE | OBSERVATIONS
GÉNÉRALES | REMARQUES
SUR
LES MARCHÉS DE LA RÉGION PARCOURUE |
|--------------------|----------------------------|---------------------------|--|---|
| N'Sona Vunda | h.
0.05 | | Marché de 10 heures à 2 heures. A 5 minutes sur la droite, route vers Kisantu.
Etapes: la Konkola, 3.50. Village de Kifuka, 2.20. Mission de Kisantu, 1.25. De là à Konzo Kimbubu, situé sur le chemin des caravanes, 3.15. | La chikwangue, appelée „Bintoka“, se paie 5 patas; 5 litres de malafou, 25 patas; 2 grandes ou 4 petites bananes, 1 pata. La chikwangue non cuite „fundu“, excellente pour les noirs, 2 à 3 patas, suivant la grandeur. Une pièce d'étoffe s'échange contre 400 à 500 patas. Ces prix sont identiques sur toute la route jusqu'au campement de Kimpudi. |
| Lumbi | 0.40 | | Village. | |
| Mungwa | 0.05 | | Ruisseau, pont. | |
| Bombosi | 0.10 | | Eau potable, pont. | |
| Kenghe-Koma | 1.25 | h. | Petit marché, vivres indigènes | |
| o M'Pasa | 0.40 | 3.05 | Case. | |
| | | | Campement. Eau potable à la Ludiwa. | |
| Ludiwa | 0.15 | | Rivière, pont. | |
| N'Sona Kinkewa | 1.10 | | Marché. | On trouve sur ce marché des vivres pour blancs. |
| Luzadi | 0.35 | | Eau potable, pont. | |
| N'Kenge | 0.10 | | Rivière, pont. | |
| Malanga | 0.05 | | Rivière, pont. | |
| N'Kombo | 0.15 | | Rivière, pont. | |
| N'Kombo | 0.02 | | Rivière, pont. | |
| N'Konso | 0.10 | | Rivière, pont. | |
| N'Bewa | 0.15 | h. | Rivière, eau potable, pont. | |
| o Kobongo | 0.10 | 3.07 | Case. | |
| | | | Campement. Eau potable à la N'Bewa. | |
| Mitu | 0.05 | | Ruisseau, pont. | |
| Busi | 0.20 | | Rivière, pont. | |
| Kenge Zimba | 0.15 | | Grand marché. | Se tient à partir de 9 h. jusque 1 hre. 1 pata pour 2 ananas. |
| Kuti | 0.25 | | Ruisseau, passage à gué. | On trouve dans ce village des vivres pour blancs. |
| Palanga | 0.45 | | Passage à gué. Rives marécageuses, pont. | |
| Kilenda | 0.30 | | Village, Chef Mafuta. | |
| N'Safusi | 0.15 | | Rivière, gué. | |
| Kimpudi | 0.30 | h. | Village. | |
| o Campement | 0.01 | 3.06 | Case. | A 45 m. N'Sona Tumba, vivres indigènes. |
| | | | Eau potable à 5 m. sur la droite de la route. | |
| Inkisi | 0.10 | | Rivière, passage en balcinère. Camp. évent. | On trouve sur ce marché des vivres pour blancs. Marché très important, mais vivres chers. Articles d'échange: Pagnes Lu-vituku ou indigo drille que l'on débite à la brasse = 150 à 175 mitakos de 7 centm. Une brasse indigo = 125 à 150 mitakos de 7 centm. Une poule = 1 brasse; une grosse poule, jusque 250 mitakos. Une chikwangue = 12 mitakos. Un œuf = 2 grelots ou 6 clous dorés. |
| Vuila | 0.50 | h. | Village. | |
| O Konzo de Kimbubu | 0.15 | 1.15 | Eau de source à 5 min. | |
| Kinzambi | 0.30 | | Village. | |
| Wougou | 0.05 | | Ruisseau. Eau potable, pont. | |
| Toko | 0.15 | | Ruisseau. Eau potable, pont. | |
| Boussou | 0.25 | | Ruisseau. Eau potable, pont. | |
| Lukussu | 0.60 | | Rivière, pont. | |
| Madimba | 0.05 | | Grand village. | |
| Banza Bata | 0.30 | h. | Village. | |
| o N'Sona Bata | 0.15 | 3.10 | Case. Eau de source à 7'. | |

| ITINÉRAIRE | DISTANCE
A
PARCOURIR | DISTANCE
DE
L'ÉTAPE | OBSERVATIONS
GÉNÉRALES | REMARQUES |
|-----------------------|----------------------------|---------------------------|--|--|
| | | | | SUR
LES MARCHÉS DE LA RÉGION PARCOURUE |
| | h. | | | |
| Mankala | 0.30 | | Ruisseau, pont. | Chèvres et porcs hors de prix. |
| Vinia | 0.50 | | Ruisseau, marais, pont. | Au village à Madimba, on |
| Kenge Kiboya | 0.15 | | Marché peu important. | trouve des vivres pour blancs |
| N'Seke | 0.25 | | Ruisseau, marais, pont. | aux mêmes prix qu'à Konzo |
| Dembo | 0.20 | | Ancienne mission. Campement éventuel. | de Kimbubu. |
| Gongu | 0.45 | h. | Ruisseau, eau potable, pont. | |
| O Tampa | 0.30 | 3.35 | Case. | Une poule = 50 à 60 mitakos |
| | | | Campement. Eau de source dans le bois. | de 14 ^{cm} . Une chikwangue = |
| Sona Tampa | 0.10 | | Marché assez important. | 6 à 8 mitakos de 14 ^{cm} . Un œuf |
| Kandu Kimpika | 1.20 | | Marché. | = 3 mitakos de 14 ^{cm} . Une |
| Manfunfu | 1.30 | h. | Eau potable, pont. | chèvre vaut 600 à 1000 mitakos. |
| o Kimbongo | 0.35 | 3.35 | Case. | Le marché de Kandu Kim- |
| | | | Ancien village. Eau à 5 minutes. | pika acquiert une grande im- |
| Konzo Kimbongo | 0.25 | | Marché peu important. | portance; on y vend souvent |
| Zanga | 0.50 | | Etang, mauvaise eau. | des vivres très-recherchés des |
| Mankelele | 0.60 | h. | Ruisseau, eau potable, pont. | blancs: antilope et porc sau- |
| o Mayala | 1.10 | 3.25 | Case (village). | vage. |
| Lukaya | 0.40 | | Rivière, passage à gué. | On trouve dans ce village, |
| Kandu Kimuenza | 0.40 | | Marché peu important. | des vivres pour blancs. |
| | | h. | Mission au peu en dehors de la route. | |
| o Funa | 0.60 | 2.20 | Case. | Sur ce marché, les vivres sont |
| | | | Ruisseau, eau potable, pont. | difficiles à acheter. Le mitako |
| Binzu | 1 10 | | Ruisseau, pont. | y est de 16 ^{cm} Une chikwangue |
| Binzu | 0.10 | | Ruisseau, pont. | vaut 6 mitak ^s . Une poule vaut |
| Bayu-Bayuba | 0 10 | h. | Village, camp. éventuel. | 40 mitakos. Un œuf vaut 3 |
| O Léopoldville | 0 60 | 2.30 | | mitakos. |

„L'agent venant d'Europe, désigné pour se rendre dans le Haut-Congo doit, avant de se mettre en marche, étudier avec soin les instructions écrites et verbales qu'il recevra à Boma, pour l'exécution de sa marche. S'il est négligent et parl sans renseignements suffisants, il sera très exposé à avoir sur le chemin des caravanes toutes espèces de déboires, à faire étape en des points mal choisis, à manquer de vivres frais, à devenir malade faute d'une alimentation appropriée au climat

„Avant de se mettre en marche, il étudiera soigneusement l'itinéraire ci-dessus, qui lui donnera des indications concernant les lieux d'étape, les marchés où lui et ses porteurs auront à se pourvoir de vivres, les dates auxquelles ces marchés ont lieu.

„Si l'agent peut, à l'aide des vivres de ses cantines, se passer parfois de ces marchés, il n'en est pas de même des porteurs, et il faut donc, autant que possible, régler la marche de façon à passer aux marchés aux jours où ceux-ci se tiennent.

„L'itinéraire les lui renseigne ainsi que les jours de la semaine où ils ont lieu. La semaine fiote se compose de quatre jours: Nkandu, Nkonzo, Nkenge, Nsona. Le jour de Nkandu, il y a marché à tous les endroits marqués Nkandu sur l'itinéraire. Le jour de Nkonzo, il y a de même marché aux points portant cette indication. Le voyageur a donc à s'informer du jour de la semaine fiote auquel on est arrivé, pour faire coïncider le plus souvent possible les dates de ses étapes avec celles des marchés. Il y a aussi des marchés journaliers; ils sont indiqués sur l'itinéraire par le mot Nlalu.

„Si les porteurs ont l'occasion de se procurer les vivres dont ils ont besoin; si, de plus, l'agent les traite avec bienveillance, ils seront tout disposés à lui rendre, à l'arrivée à l'étape, tous les services qu'il voudra leur demander pour s'installer proprement: chercher du bois, de l'eau, faire des achats, etc. Il est donc de la plus grande importance que l'agent règle sa marche comme il est dit ci-dessus.

„Pendant la saison chaude, les étapes ne peuvent être de plus de trois à quatre heures de marche. Le départ a lieu à 6 heures au plus tard. En marchant plus longtemps, ce qui probablement paraîtra facile, un européen nouvellement arrivé court grand risque d'avoir la fièvre au bout de peu de jours.

„En faisant des étapes courtes, bien réglées, de façon à pouvoir se procurer des vivres frais, en observant les prescriptions de l'hygiène que tout le monde connaît, l'agent arrivera bien portant à Léopoldville. S'il y a autant de maladies, souvent fort graves, pendant ce trajet, on ne peut les attribuer qu'à l'insouciance coupable de ceux qui se mettent en route sans être préparés à résister aux effets d'un climat qu'ils ne connaissent pas.“

LE GOUVERNEUR GÉNÉRAL,
WAHIS.

Tillæg III.

Den Uafhængige Congostats Budget for 1904.

(Efter »Bulletin Officiel« Nr. 1 & 2 1904.)

Ordinære Indtægter.		Ordinære Udgifter.	
		(Her anføres kun Hovedposterne.)	
Indregistreringsskat.....	3,000 Frcs.	<i>Den øverste Centralledelse i Europa</i>	97,360 Frcs.
Salg og Bortleje af Jord pp.	20,000 —	<i>Indredepartementet:</i>	
Told { Udførselstold	4,550,000 —	Administrationen i Europa, deri	
Indførselstold	1,800,000 —	indbefattet Kolonialkursussene *)	215,000 —
Direkte Skatter.....	600,000 —	Administration i Afrika	3,290,310 —
Bompenge	1,000 —	Force publique	8,023,765 —
Skat paa Træfældning	140,000 —	Skibsvæsenet	2,023,376 —
Postvæsenet	155,000 —	Sundhedstjeneste	526,120 —
Havneindtægter.....	60,000 —	Offentlige Arbejder	1,145,885 —
Retsgebyrer og Bøder	25,000 —	Særlige Hverv og Undervisning ..	123,425 —
Konsulatafgifter	6,000 —	Ikke bogførte Transportudgifter ..	1,600,000 —
Transporttjenesten.....	3,100,000 —	<i>Finansdepartementet:</i>	
Skat paa Bærertjenesten.....	60,000 —	Administration i Europa.....	102,000 —
Privatdomænerne og Naturalieskat		do. i Afrika	523,065 —
paa de Indfødte	16,440,000 —	Landbruget	1,553,932 —
Skat paa Værdipapirer	2,635,000 —	Driften af Domainerne	6,521,790 —
Handelsselskabernes Patentafgifter	105,000 —	Renter af Laan	2,156,228 —
Andre Indtægter.....	125,000 —	<i>Udenrigs- og Retsdepartementet:</i>	
	<u>29,825,000 Frcs.</u>	Administration i Europa.....	178,600 —
		Postvæsenet	66,700 —
		Navigation.....	188,000 —
		Retsvæsenet	910,000 —
		Understøtt. til Missionærene pp..	250,000 —
		Uforudsete Udgifter pp	140,000 —
			<u>29,635,556 Frcs.</u>
		Extraordinære Udgifter	2,864,994 Frcs.
		(Skulle tilvejebringes ved Laan.)	

*) De i Belgien nu oprettede Kursus til Uddannelse af Statens Agenter.

Tillæg IV.

Distrikt- og Zonechefer ved Slutningen af Aaret 1904.

(Velvilligt meddelt os af Congoregeringen.)

Commandant de la Force Publique: *Warnant* (Belg.), Commandant. Zone du Mayumbe: *Deleval* (Belg.), Agent d'administration de 1re classe. District de Matadi: *De Rache* (Belg.), Commissaire Général. District des Cataractes: *Delhaye* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe. District du Stanley Pool: *Mahieu* (Belg.), Inspecteur d'État. Zone du Stanley Pool: *Molledo* (Ital.), Chef de zone de 1re classe. District du Lac Léopold II: *Borms* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe. District de l'Équateur: *Stevens* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe. District des Bangala: *Gérard* (Belg.), Commissaire Général. District de l'Ubangi: *Bertrand* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe. District de l'Uellé: *Wacquez* (Belg.), Adjoint supérieur de 1re classe. Zone du Rubi: *Pourbaix* (Belg.), Chef de zone de 2e classe. Zone de l'Uerré-Bili: *Holm* (Dansk), Chef de zone de 1re classe. Zone du Bomokandi: *Serexhe* (Belg.), Chef de zone de 2e classe. Zone de la Gurba-Dungu: *Sannaes* (Norsk), Chef de zone de 1re classe. Enclave de Ladó: *Bianchi* (Ital.), Chef de zone de 2e classe. District de l'Aruwimi: *Pimpurniaux* (Belg.), Commissaire Général. Province Orientale: *De Meulemeester* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe. Zone des Stanley Falls: *Federspiel* (Østr.), Chef de zone de 1re classe. Zone du Haut Ituri: *Engb* (Norsk), Chef de zone de 1re classe. Zone de Ponthierville: *Cordella* (Ital.), Capitaine-Commandant de 1re classe. Zone du Manyema: *Verdick* (Belg.), Chef de zone de 1re classe. Ruzizi-Kivu: *Tombeur* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe. District du Luálabá: *Chenot* (Belg.), Commissaire de district de 1re classe.

3 1 2 4
I Shinkakassa 24/5 1903.

1. Fru Dreves Nielsen. 2. Dr. Dreves Nielsen. 3. Belg. Ltnt. L'Hode. 4. Belg. Ltnt. Bernard. 5. Dansk Prmlt. Willemoës.
6. Ital. Ltnt. Brisoni. 7. Dansk Søkapt. Bendtsen. 8. Belg. Kapt. Moulard. 9. Dansk Ltnt. Vermehren.

Tillæg V.

FOLKEVISEN OM CONGO*) lyder saaledes:

Y' en a qui font la mauvais' tête
 A leurs parents;
 Qui font des dett', qui font la bête,
 Inutil'ment.
 Qui, un beau soir, de leur maitresse
 Ont plein le dos,
 Ils fich' le camp, pleins de tristesse
 Pour le Congo!

L'fameux Congo c'est en Afrique,
 Ousque l' plus fort
 Est forcé d' déposer sa chique
 Et d' fair' le mort,
 Ousque l' plus dur et l' plus farouche
 Est vit' sur l' dos,
 Car on y crèv' comme des mouches
 Dans le Congo!

Dans le Congo, c'est là qu'on marche!
 Faut pas flancher.
 Quand on vous crie: En avant marche!
 Il faut marcher.
 On a beau fair des chicanes
 Et tout l' bib'lot,
 Faut prendr' la route des caravanes
 Pour l' haut Congo!

Dans l' haut Congo, c'est là qu'on crève
 De soif et d' faim;
 C'est là qu'il faut peiner sans trêve,
 Jusqu'à la fin.
 Le soir on songe à sa famille,
 Peu rigolo!
 On pleure encor quand on roupille
 Dans le Congo!

Dans le Congo, la Dyssent'rie
 Fait des razzias;
 La fièv' bilieus', l'hématurie
 Emboit' le pas.
 Puis c' sont les sagaies et les lances
 Des Indigos.
 Qui flanqu' le restant sur la panse,
 Dans le Congo!

On est méchant, farouche et lâche
 Quand on r'vient de là.
 Mais l' plus souvent d' chez ces sauvages
 On n' revient pas.
 On n'a pas même un coin d' cimetièrre
 Pour ses pauv' z'os,
 Un' croix d' bois qui tombe en poussière,
 Voilà l' Congo!

*) I denne Redaktion er Visen taget fra *Edmond Picards: »En Congolie«*.

Dansk Mask. E. G. Wissenberg.

Dansk Mask. C. P. Christophersen.

Dansk Mask. H. Christiansen.

† 2/10 1903. (Se S. 395.)

Tillæg VI.

De vigtigste trykte Kilder, anvendte til »Skandinaver i Congo«.

- A. J. Wauters: L'État Indépendant du Congo.* Bruxelles 1899.
- Albert Chapaux: Le Congo historique, diplomatique, physique, économique, humanitaire & colonial.* Bruxelles 1894.
- Guide de la section de l'État Indépendant du Congo à l'exposition de Bruxelles-Tervueren.* Ouvrage publié sous la direction de M. le commandant *Liebrechts*, président du comité exécutif, par les soins du lieutenant *Th. Masui*, secrétaire général. Bruxelles 1897.
- Gennem det mørke Fastland* eller: Nilens Kilder, rundt Æquatorial-Afrikas store Indsøer, nedad Livingstone-Floden til Atlanterhavet. Af *Henry M. Stanley*. Oversat af *Ths. Krag* og *B. Geelmuyden*. Kristiania 1878.
- Congofloden og Grundlæggelsen af Den Frie Congostat.* En Beretning om Arbejde, Forskning og Opdagelse. Af *Henry M. Stanley*. Oversat af *Otto Irmingier*, Capitain i Flaaden. Kjøbenhavn 1885.
- Afrika.* Zweite Auflage, nach der von Professor *Dr. Wilhelm Sievers* verfassten ersten Auflage umgearbeitet und erneuert von Professor *Dr. Friedrich Hahn*. Leipzig und Wien 1901. (Af: Allgemeine Länderkunde, herausgegeben von *Dr. W. Sievers*.)
- Dr. A. Petermanns Mitteilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt.* Gotha (1855) 1877 pp.
- I det mørkeste Afrika* eller: Opsøgelsen og Befrielsen af samt Tilbagetoget med *Emin Pascha*, Guvernør i Ækvatoria. Af *Henry M. Stanley*. Autoriseret Udgave for Norge og Danmark. Oversat af Direktør *Ch. Delgobe*. Christiania (1889).
- Geografisk Tidsskrift.* Udg. af Bestyrelsen for »det kgl. danske geografiske Selskab«. Kjøbenhavn 1878 pp.
- Ymer.* Tidsskrift, utgifven af »Svenska sällskapet för Antropologi och Geografi.« Stockholm 1881 pp.
- Le Mouvement Géographique.* Journal populaire des sciences géographiques. Par *A. J. Wauters*. Bruxelles 1884 pp.
- Le Congo Illustré.* Voyages et travaux des Belges dans l'Etat Indépendant du Congo. Publié sous la direction de *A. J. Wauters*. Bruxelles 1892-95.
- La Belgique Coloniale.* *René Vautier*, rédacteur en chef. Bruxelles 1895 pp.
- Le Congo Belge.* Bruxelles 1896 pp.
- Le Congo.* Moniteur colonial. Bruxelles 1904 pp.
- Tre År i Congo.* Skildringer af *P. Möller*, *G. Pagels* og *E. Glycerup*. Stockholm 1887-88.
- The River Congo* from its mouth to Bolobo. With a general description of the natural history and anthropology of its western basin. By *H. H. Johnston*. London 1884.
- Kongo.* Berichte an das Staats-Sekretariat in Washington von *W. P. Tisdell*, übersetzt von *A. Helms*. Leipzig 1886.
- Rev. W. Holman Bentley:* The Pioneering on the Congo. London 1900.
- In den Wildnissen Afrikas und Asiens.* Jagderlebnisse von *Dr. von Wissmann*. Illustriert von *Kuhnert*. Berlin 1901.
- Ch. Lemaire: Voyage au Congo.* Bruxelles 1897.
- Edmond Picard: En Congolie.* Bruxelles 1896.
- Zehn Jahre Afrikanischen Lebens.* Von *August Boshart*, Capitaine-Commandant 1. cl. de la force publique de l'État Indépendant du Congo. Leipzig 1898.
- Michel Mathey: La traite des blancs.* Roman des mœurs coloniales. Paris 1901.
- Congrès National d'Hygiène et de Climatologie Médicale de la Belgique et du Congo* du 9 au 14 août 1897, au Palais des Académies. Seconde Partie. Congo. Bruxelles 1898.
- Tropenhygiène mit specieller Berücksichtigung der Deutschen Kolonien.* Ärztliche Rathschläge für Kolonialbeamte, Offiziere, Missionare, Expeditionsführer, Pflanzer und Faktoristen. Zwanzig Vorträge gehalten am Seminar für Orientalische Sprachen Winter-Semester 1900/1901. Von Prof., *Dr. Friedrich Plehn*, Kaiserl. Regierungsarzt z. D. Jena 1902.
- Im Afrikanischen Urwald.* Meine Reise nach dem Kongo und der Mongalla im Jahre 1896. Von *Franz Thonner*. Berlin 1898.
- La Tribune Congolaise* et la Gazette West-Africaine. Hebromadaire. Directeur: *Jean Pauwels*. Bruxelles 1903 pp.
- Civilisation in Congoland.* A story of international wrong-doing. By *H. R. Fox Bourne*. With a prefatory note by the Right Hon. *Sir Charles W. Dilke*, Bart., M. P. London 1903.
- The Curse of Central Afrika.* By Captain *Guy Burrows*, late District-Commissioner of the Aruwimi District of the Congo Free State pp., with which is incorporated a *Campaign amongst Cannibals* by *Edgard Canisius*, formerly of the Congo State Service pp. London 1903.
- Fédération pour la Défence des Intérêts Belges à l'Etranger: La Vérité sur le Congo.* Bruxelles 1903 pp.

Efterskrift.

JEG slutter nu efter 6 Aars Arbejde min Bog om Skandinaverne i Congo. Som den foreligger, er den omtrent bleven, som jeg havde tænkt mig den fra først af, kun af større Omfang. Men dette forklares bedst derved, at jeg til at begynde med kun vidste Besked om ialt 500 Congofarere, at jeg i 1903 var naaet til 812, og at jeg ender med at have idetmindste Navnene paa 922 nordiske Mænd og Kvinder, der gik til Congo.

Har jeg imidlertid saa nogenlunde naaet mit Maal, skyldes det ene og alene den overordentlige Forekommenhed, jeg mødte næsten allevegne, hvor jeg bad om Hjælp, og for hvilken jeg her frembærer min hjerteligste og oprigtigste Tak.

Ganske særlig Erkendtlighed skylder jeg i Belgien først og fremmest Hr. Generalsekretær *Liebrechts*, som strax i 1899 forsynede mig med fortræffelige trykte Kilder og med Anvisning paa Billedstof og nu mod Slutningen gennem Hr. Divisionschef *de Badrihaye* ogsaa med Personaloplysninger, dernæst D'Hrr. Kommandanter *Ch. Lemaire* og *Hecq* og Hr. Købmand *Oberneck*, der laante mig talrige Fotografier, endelig Hr. *Chevalier de Wyëls*, som stillede den katolske Missions Clichéer til min Raadighed. I Sverige staar jeg i størst Gæld til Hr. Havnekaptajn *Stenfelt* i Malmö, dernæst til Hr. Kaptajn *Svinhufvud*, Hr. Dr. *Ekman* og Fru *Ebonne Sjöblom*. Blandt de norske Herrer, jeg tyede til, har jeg udelukkende Hr. Konsul *Schiötz* at takke for, at det overhovedet blev mig muligt at fylde de allerfleste Huller i mine i Forvejen ved vidtløftig og besværlig Korrespondance sammenskrabede biografiske Notitser; Konsulen indgav nemlig i 1902 til sine Foresatte en omhyggeligt udarbejdet Fortegnelse over samtlige Svenske og Nordmænd, der siden 1882 havde staaet i Statens eller private Selskabers Tjeneste i Congo, og var saa elskværdig netop med Henblik paa min Bog samtidigt at medtage de Danske; gennem Udenrigsministeriet lykkedes det mig at faa en Afskrift af Fortegnelsen. Men ogsaa de to norske Herrer Læger *Berge* og *Munch-Søegård* have ved deres Oplysninger ydet mig megen Støtte. Herhjemme takker jeg Hr. Kommandør *O. Irminger* for Benyttelsen af hans private Congo-bibliotek, D'Hrr. Søkaptajner *Hagemeister* og *Madsen* og Maskinmester *Bønnelycke* for mange Personalialia, D'Hrr. Søkaptajner *Jessen*, *Schønberg* og *Ussing* og Maskinmester *Graschitz-Petersen* samt D'Hrr. Kommandanter, afdøde *Keyper* samt *Chr. Holm* og *F. V. Olsen* for det rige Billedstof, de skaffede mig; men fremfor alt har Hr. Premierløjtnant *Støckel* med sin utrættelige Energi baaret en væsentlig Del af Byrden ved Indsamlingen af Biografierne.

Blandt Nationerne fik jeg naturligvis lettest Forbindelse med mine Landsmænd,

blandt de forskellige Erhverv med Officererne; i min Omtale af Personer har jeg iøvrigt bestræbt mig for at faa Alle med og for ikke at være partisk til nogen Side.

Et Spørgsmaal, der nok kunde siges at ligge min Bogs Øjner nær, er jeg med velberaad Hu i Hovedsagen gaaet udenom. Det er de forskellige Klager over, at Fremmede, specielt Skandinaver ere blevne tilsidesatte eller behandlede uretfærdigt af Belgierne. Jeg har fundet det rigtigt hist og her at gengive Brudstykker af Breve og Dagbøger, hvori der berettes om saadanne Forhold. Men jeg har faaet det bestemte Indtryk, at, fremsatte i al Almindelighed, ere Klagerne ugrundede. Dog kunde man sikkert forlange noget mere Paalidelighed og noget mindre Egen nytte af flere af de Mænd, baade Skandinaver og Ikke-Skandinaver, som i Europa have at gøre med Hvervningen af Statens og Handelshusenes Agenter. Folk i visse Livsstillinger — f. Ex. Skibsførere og Maskinister — vare dog ofte selv altfor beskedne i deres Lønfordringer. Udtrykkeligt maa det fremhæves, at manges Nordbos Ukendskab til det franske Sprog har medført kedelige Misforstaaelser.

Beskyldninger mod Mishandling af de Sorte have, saa vidt vides, ikke været rettede mod nogen Skandinaver. Ganske i Almindelighed tror jeg ogsaa, at de for Belgiernes Vedkommende mangle Fodfæste.

I begge de to sidstnævnte Spørgsmaal kan under alle Omstændigheder en Mand, der ikke selv har været i Congo, ikke optræde som Anklager og Dommer. Men vist er det, at det udmærkede Materiale, hvorfra Congostatens Agenter rekruteredes de første Aar, hurtigt forringedes, saa at man undertiden nødtes til at betro ansvarsfulde Stillinger til Mænd, der overhovedet aldrig skulde have haft Lov til at sætte deres Ben i Congo. De sidste Aar have efter Sigende atter vist Fremgang paa dette Omraade; men det er dog paafaldende, at bl. A. de belgiske Linieofficerer i saa ringe Tal have støttet deres Konges storslaaede Forehavende. Dødeligheden blandt de Hvide i Congo er jo dog aftaget i de senere Aar; Folk ere blevne mere forsigtige, Administrationen langt mere omhyggelig, Forsyningen med Levnelse- og Lægemedler meget lettere. Og selv om det farlige Klima stedse maa mane den Enkelte til moden Overvejelse, inden han drager did, saa vilde det dog være Synd og Skam, hvis Belgierne lod sig vriste ud af Hænderne den stolte Gave, de fik af Kong Léopold II og af den Henry M. Stanley, hvis Levninger nu siden Maj 1904 gemmes under Westminster Abbediets Hvælvinger.

Noget Pragtværk i kunstnerisk Henseende er min Bog ikke. Saa vidt have mine Midler ikke tilladt mig at strække mig. Men jeg tror at kunne hævde, at den i alt væsentligt er paalidelig. Derfor vil jeg være tilfreds, naar man vil sige at mit Arbejde har bygget et nogenlunde værdigt Minde om de svenske, norske og danske Mænd og Kvinder, Døde eller endnu Levende, som hver i sin Virksomhed ved deres Dygtighed, Energi, Nøjsomhed og Opofrelse kaldtes til at spille en Rolle i Den Uafhængige Congostats Historie i de forløbne 25 Aar.

Aarhus, i Januar 1905.

H. Jensen-Tusch.

Indhold.

	Side	I.
Forord		
Første Afsnit: Congostatens Historie	»	1.
Andet do. Congostatens naturlige Forhold	»	51.
Tredie do. Congostatens indfødte Befolkning	»	99.
Fjerde do. De Hvide i Congostaten	»	152.
Femte do. Ned til Congo	»	258.
Sjette do. Skildringer fra Nedre-Congo	»	285.
Syvende do. Skildringer fra Stanley-Pool, Kwango, Kassai og Léopold
II's Sø	»	371.
Ottende do. Skildringer fra Équateur, Ubangi og Bangala	»	443.
Niende do. Skildringer fra Uellé og Nildistriktet	»	509.
Tiende do. Skildringer fra Aruwimi, Stanley-Falls, Tanganika og Katanga	»	581.
Tillæg 1. Kronologisk Fortegnelse over 921 skandinaviske Congofarere 1878—1904. Hertil
Portrætter, komne os i Hænde efter Bogtextens Afslutning	»	703.
Do. 2. Exempel paa en Marcheinstruktion for de Rejsende paa Karavanvejene i Nedre-
Congo	»	723.
Do. 3. Den Uafhængige Congostats Budget for 1904	»	727.
Do. 4. Distrikts- og Zonechefer ved Slutningen af Aaret 1904	»	728.
Do. 5. Folkevisen om Congo	»	729.
Do. 6. De vigtigste trykte Kilder, anvendte til »Skandinaver i Congo«	»	730.
Efterskrift	»	I*.
Indhold	»	III*.
Fortegnelse over Hulsidesillustrationerne	»	IX*.
Do. — Kaartskitser i Teksten	»	X*.
Alfabetisk Fortegnelse over alle i Bogen forekommende Personnavne	»	XI*.
Rettelser	»	XXIII*.

Første Afsnit: Congostatens Historie.

Kapitel I: Congostatens Forhistorie. Portugiserne befare Afrikas Kyst. Congoflodens Opdagelse. Congoflodens Navne. Kongeriget Congo. Portugiserne forjages fra Congoflodens Bredder. Øvre-Congos Opdagelse. Englænderne komme til Congo. Tyske Opdagelsesrejsende i Congo. Cameron; den 1. Tværrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. Kong Léopold II og »Det Internationale Afrikanske Selskab«. Stjernebanneret. Associationen begynder sin Virksomhed. Savorgnan de Brazza. Gisninger med Hensyn til Congoflodens og Nilens Løb. Stanley drager fra Øst til Vest gennem Afrika; den 2. Tværrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. Selskabet til Øvre-Congos Udforskning. Stanley i Associationens Tjeneste. De første Danske i Congo. Vivi anlægges. Léopoldville anlægges. De første Svenske og Norske i Congo. Matadi anlægges. De første Missionærer i Kataraktegnene. Stanleys Rejser op ad Congofloden som Administrator. Stanleyville anlægges. Kwilufoden som Genvej til Congofloden. Luluabourg anlægges. Wissmann; den 3. Tværrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. Det Internationale Congoselskab. Stanley forlader Associationens Tjeneste. Bismarck blander sig i det afrikanske Spørgsmaal. Konferencen i Berlin. Berlinertraktaten. Den Uafhængige Congostat oprettes. Kong Léopold bestiger Tronen i Congostaten.

Kapitel II: Den Uafhængige Congostat 1885—1901. Capello og Ivens; den 4. Tværrrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. Gleeurup; den 5. Tværrrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. Danske Sømand og Maskinister gaa i større Tal til Congo. Congos første Generalguvernør. Slavejagten i ægyptisk Sudan. Kampene mod Slavehandlerne. Ladó anlægges. Emin Pascha. Dr. Junkers Rejser. Mahdien. Emin, Junker og Casati i Wadelai. Stanleys Tog for at befri Emin Pascha. Ækvatorialprovinserne rømmes. De første Ubangistationer, samt Basoko, Djabbir og Lusambo anlægges. De første danske Land-officerer i Congo. Norsk Maskinmester i Congo. Expeditionerne udstrækkes til Statens Grænser. Sydøstgrænsen. Katangaexpeditionerne. Stationen Lofoi anlægges. Østgrænsen. Kirimi anlægges. Sydgrænsen. Popocabaka anlægges. Nordøstgrænsen. Vankerckhovens Expedition til Nilen. Araberne forjages fra Uellé. Stationen Nyángara anlægges. Stationen Dongu anlægges. Kampen ved Mont Goddo. Vankerckhovens Død. Resterne af Emin Pachas Soldater. Posterne Korobé og N'Dirfi anlægges. Nordgrænsen. Belgierne gaa over Bomufloden. Stridigheder med Frankrig. Belgierne maa opgive Landet nord for Bomu. Congostatens 2. Generalguvernør. Atter Slavehandelen. Maskataraberne og Zanzibar. Tippu-Tip og hans Mænd. Andre Araberhøvdinger. Løjtnant Wester og Araberne. Araberne overfalder Stanley-Falls. Tippu-Tip i Congostatens Tjeneste. Araberkrigen udbræder. Gongo-Lutete forlader Arabernes Sag. Hodisterexpeditionens Undergang. Emin Paschas Mord. De Bruynes Heltemod. Kampene ved Goie-Kapoka, Nyángwe og Kassongo. Rachid angriber paany Stanley-Falls. Rachids og Kibonges Nederlag. Rumalizas Nederlag. Araberkrigens Afslutning. Affæren Stokes. Gongo-Lutete henrettes. Opstanden i Luluabourg. De første norske Officerer i Congo. Belgierne besætte Nilbredderne, men forjages atter af Mahdisterne. Kampe i Uellé med Mahdisterne. Enklaven Redjaf. Den store Expedition mod Nilen under Baron Dhanis. Challin besætter atter Nilbredderne. Dhanisexpeditionens Undergang. Bajan-déerne myrde Kmdt. de Bock. Overfald paa Stationen Irébu. Budjaernes Opstand. Ababuaernes Opstand. Banderne ved Kisalessøen. Oprøret i Shinkakassa. Congoudstillingerne i Anvers og Bruxelles. Dampskibstrafikken i Congo stiger. Den første Jernbane i Congo. Nye Jernbaner. Kmdt. Charles Lemaire; den 23. Tværrrejse gennem det ækvatoriale Centralafrika. Missionærerne i Congo. Congostatens Forhold til Belgien. Personalunionen mellem Belgien og Congostaten. Finansielle Understøttelser til Congostaten. Kongen testamenterer Congostaten til Belgien. Forslagene om Annexion og »virkelig Union« i de belgiske Kamre. Den endelige Ordning af Congostatens Forhold til Belgien udskydes atter. Lokalregeringen i de senere Aar.

Andet Afsnit: Congostatens naturlige Forhold.

Kapitel III: Geografi. Congostatens Bjerge. Krystalbjergene. Mitumbabjergene. Ruwenzori. Landets tre naturlige Hovedafsnit. Congoelodens Tilbliven. De 11 Snævring. Congoelodens Bassin. Congoelodens Løb og dens Hovedafsnit. Congoens Bifloder. Bangwelo. Moëro. Tanganikasøen. Kiwusøen. Nilbækkenet. Albertsøen. Albert-Edwardsøen.

Kapitel IV: Meteorologiske Forhold. Temperaturen i Almindelighed. Den konstante Varme hele Aaret rundt. Temperaturforandringerne paa de enkelte Dage. Regnen i Congo. Aarstider. Regntiden. Regnmængden. De vaadeste Maaneder. Den tørre Aarstid. Steppebrandene. De tørreste Maaneder. Luftens Fugtighedsgrad. Barometerstanden. Vindforholdene. Skydækket. Lyn og Torden. Hagel. Taage og Dug. Jordskælv.

Kapitel V: Planteverdenen. Steppen. Savanen. Urskovene i Congo. Mayombeskovene. Ækvatorialskovene. Galeriskovene. Sumpene. De dyrkede Planter i Congo: Bananen. Papaya. Safu og Mango. Appelsiner og Citroner. Cocur-de-beuf. Ananas. Kaffe og Cacao. Manioc. Ignamen og Kartofflerne. Jordnødderne. Kornsorter.

Kapitel VI: Dyreverdenen. Flodhesten. Elefanten. Næsehornet. Zebraen. Bøflen. Vilde Oxer. Vildsvin. Antiloper. Giraffen. Okapien. Løven. Leoparden. Schakaler. Hyæner. Vilde Hunde. Ræve. Mindre Pattedyr. Aberne. Fuglene i Congo. Firbenene. Krokodillerne. Slangerne. En Giftslange under Stolen. Skildpadder. Fiskene. Krebsdyr. Insekterne og andre Leddyr. Tsetsefluen. Sandloppen. Myggene. Myrer og Termitter. Husdyrene i Congo.

Tredie Afsnit: Congostatens indfødte Befolkning.

Kapitel VII: Folkemængde. Stammer. Sprog. Befolkningens Størrelse og Tæthed. Stammerne. De Indfødte i Nedre-Congo. De Indfødte ved Stanley-Pool, Kwango, Léopoldsøen og Kassai. De Indfødte

i Ækvatoriallandet. De Indfødte i Ubangi-Uellé. De Indfødte i Statens østlige Egne. Dværgfolkene i Congo. Raceblandinger. Nuba og Bantu. Bantusprogene i Almindelighed. Fiot. Kibangi-Irébu. Mongo. Bangala. Kiswahili.

Kapitel VIII: Familie- og Samfundsforhold. Familien. Ægteskabet. Flerkoneriet. Kvindens Stilling i Ægteskabet. Kvinden som Aarsag til Stridigheder mellem Negerstammerne. Congonegerindens Udseende. Børnene. Glæden over en Søns Fødsel. Arveforholdene. Slaverne. Dødsfald og Begravelser. Politisk Ordning. Landsbyen. Høvdingen. Palaver. Straffedomme. Nyere Negerriger. Muata-Yamvo. Msiris Rige. Sultanerne i Uellé. Sultan Djabbír. Sultanerne Semio og Rafoi. Kong Munza. Gongo-Lutete.

Kapitel IX: Religion. Boliger. Haandværk. Bevæbning og Befæstningsvæsen. Agerbrug. Handel og andre Erhverv. Congonegernes Religion. Fetischer. Fetischmanden. Giftprøve med Dyr i Uellé. N'Kimbaerne. Troen paa et højeste Væsen. N'Zambi. Djakomba. Ibanza. Mulungu. Zanli. Sjølevandring. De Indfødtes Boliger. Hytternes Form. Husgeraad. De Indfødtes Haandværk og Industri. Pottemagerarbejde. Udskæring i Træ eller Elfenben. Vævning. Kurvemagerarbejde. Læderarbejde. Smedning af Metaller. Vaabenfabrikation. De Indfødtes Bevæbning. Forgiftede Pile. Negrenes Befæstningskunst. Bomaen. Temben. Agerbrug og Kvægavl i Congo. Handelsforhold. Negerens Regnekunst. Betalingsmidler og Møntenheder. Mitakoen. Dotien. Perler. Kaurier. Tidsregningen. Markederne. Jagt og Fiskeri. Sømandskab. Negeren i Transportvæsenets Tjeneste.

Kapitel X: Levemaade. Klæder og Pynt. Adspredelser. Forskellige Karaktertræk. Negrenes Leve- maade. Negrenes Graadighed. Menneskeæderiet. Negrenes Drikke. Malafu. Hvorledes Negeren skaffer sig Ild. Paaklædning og Pynt. Tatoveringen. Anden Pynt. Dans og Lege. Musik. De Indfødtes Signalsystemer. Forskellige Karaktertræk hos Congonegrene. Er Negeren doven? Negerens »Naragtighed«. Negerens Høflighedsformer. Negrenes Gæstfrihed. Negrenes Renlighed. Fostbroderskab. Kaptajn Storms Ven M'Pala. Negrenes Grusomhed. Negrenes Handelsfiffighed. Negerens Begærlighed efter Gaver. Matabischen.

Fjerde Afsnit: De Hvide i Congostaten.

Kapitel XI: Landets Administration. Kongen. Det øverste Raad i Bruxelles. Statssekretæren. »Bulletin officiel«. Ministeriet. Generalsekretærerne. Generalsekretær Liebrechts. Lokalregeringen i Congo. Guvernørerne og Statsinspektørerne. Congostatens Størrelse. Landets Inddeling i Distrikter. Zonerne. »La Force publique«. Mandskabet. Rekrullejrene. Officerer og Underofficerer. Bevæbningen. Fortet Shinkakassa. Søforbindelserne mellem Europa og Congo. Dampskibsruterne mellem Belgien og Congo. Kommunikationerne i Congostaten. Congostatens Flaade. Flotillen paa Nedre-Congo. Flotillen paa Øvre-Congo. Karavanvejene. Jernbanen i Congo. Linien Matadi—Léopoldville. Mayombebanen. Uellébanen. Tanganikabanen. Postvæsenet. Telegrafvæsenet. Telefoner. Retsplejen i Congo. Forbud mod Salg af Spiritus. Kommission til de Indfødtes Beskyttelse. Gejsllighed og Undervisning. De katolske Missionærer. De apostoliske Vikariater. De protestantiske Missionærer. Congostatens økonomiske Forhold. Landets Produkter. Kautschuk. Elfenben. Palmeolie. Statsdomænerne. Indførselen til Congo. Congostatens Omsætningsforhold i det hele.

Kapitel XII: De hvide Nationaliteter i Congo. Belgierne som Kolonister. Skandinavernes Betydning for dem og for Congostaten. Hvervning af Skandinaver. Forskellige »gamle« skandinaviske Congo- farere. Den hvide Befolknings Tilvæxt i Aarenes Løb. De forskellige hvide Nationaliteter. Skandinavernes Antal i Congo. Det samlede Antal Skandinaver, der fra 1878 til 1992 er gaaet til Congo. Aarsagerne til Belgiernes Ønske om at erhverve Kolonier. Den belgiske Hær i Stjernebannerets Tjeneste. Skandinavernes Rolle i Congo. Skandinaviske Sømænd, Maskinister og Skibshaandværkere. »Ville d'Anvers«. Officerer og Underofficerer i Congostatens Tjeneste. Belgiske Officerer, omkomne i Congo eller som Følge af Opholdet dernede. Afdøde Congofarere blandt svenske, norske og danske Officerer af Hær og Flaade. Skandinaver, hvervede som Underofficerer i Congo. Gamle Congofarere af forskellige andre Livsstillinger. Skandinaviske Missionærer i Congo. De første Skandinaver under »Livingstone Inland Missionen«. »Svenska Missionsförbundet« og »Livingstone Inland Missionen« slutte sig sammen om Arbejdet i Congo. »Svenska Missionsförbundet« faar sit eget Distrikt i Nedre-Congo. »Svenska Missionsförbundet«s Missionærer. Afdøde svenske, norske og danske Congomissionærer. Skandinaviske Missionærer under den »Amerikanske Baptistmission«. De dansk—norske Baptisternes Missionsstationer. Danske Metodistmissionærer, udsendte fra Amerika. Svensk kvindelig Missionær, udsendt fra den internationale Alliancemission i Amerika.

Kapitel XIII: Dødeligheden blandt Europæerne i Congostaten. Stanleys dristige Udtalelser om Congostatens Klima. Protester mod Stanleys Udtalelser. Andre Udtalelser om Congoklimaet. Stanleys Dødelighedstabel. Belgiske officielle Opgivelser om Dødeligheden i Congo. Dødeligheden i Congo, sammenlignet med Dødeligheden herhjemme. Den samlede aarlige Dødelighed i Congo og paa Hjemrejsen derfra indtil 1896. Den hele samlede Dødelighed i Congo og paa Hjemrejsen derfra indtil 1896. Dødeligheds- og Sygelighedsstatistik for de skandinaviske Congofarere i Aarene 1878—1902.

Kapitel XIV: Sygdomme og Dødsårsager. Sundhedsregler. Solens Straalevarme i Troperne. Solstik og Hedeslag. De værste Congosygdomme. Malariaens Udbredelse. Mennaskeracerne i Forhold til Malariaen. De to Køn i Forhold til Malariaen. Dr. Laveran. Forskellige Malariaformer. Malariasvampene. Den tropiske Malaria. Dr. Ronald Ross. Dr. Grassi. Anophelesmyggen eller Malariamyggen. Hvorpaa man kan kende Anophelesmyggen. Midler mod Malariaen. Chininen. Chininprofylaxen. Den tropiske Malariaes Forløb og Behandling. Chininens Anvendelse under selve Feberen. Øvrige Behandling af den Syge. Komplikationer. Rekonvalescens og Tilbagefald. Hematurifeberen. Dr. Plehn om Hematurien. Hematuriens Forløb og Behandling. Andre Læger om Hematurien. Valget af Næringsmidler i Congo. Diarrhée og Dysenteri. Diarrhéernes og Dysenteriens Udbredelse og Behandling. Leversygdomme. Anæmi. Indvoldsorme. Hudsygdomme. Røde Hunde. »Solsygdommen«. Andre Hudlidelser. Guineaormen. Filaria loa. Elephantiasis. Beri-Beri. Sovesyge. Djiggen. Kopper. Syfilitiske Sygdomme og Tuberkulose. De vilde Dyr. Slangerne. Dr. Calmettes Slangeserum. Skorpioner og Tusindben. De forgiftede Pile. Almindelige Sundhedsforholdsregler. Daglig Levevis i Congo. Klæderne. Boligerne. Jordens Opdyrkning. Lægehjælpen i Congo.

Femte Afsnit: Ned til Congo.

Kapitel XV: Afrejsen fra Anvers. Rejsesamtaler. Livet ombord. Udrustningsspørgsmaal. Madeira. Afrejse fra Anvers. Ned ad Schelden. Nordsøen. Den Engelske Kanal. Den Spanske Sø. Betragtninger og Samtaler. Kommandant Liebrechts. Udrustningsspørgsmaal. Købmand Oberneck. Optrækkerier i Belgien. Livet ombord. Stationerne paa Vejen til Congo. Madeira.

Kapitel XVI: De Canariske Øer. Afrikas Fastland. Congomundingen. Canarierne. Santa Cruz de Tenerife. Las Palmas. Bathurst. Sierra Leone. En modig Dansker. Monrowia. Accra. Lagos. Kamerun. Fernando Po. Saõ Thomé. Vaade Grave. Linien passerer. Ankomsten til Congo.

Sjette Afsnit: Skildringer fra Nedre-Congo.

Kapitel XVII: Congoflodens Munding. Banana. Op ad Floden til Boma. Congoflodens Munding. Banana. Havnekaptajn Wright. I Land i Congo. Skandinaver i Banana. Op ad Congofloden paa »Héron«. Bulambemba. Kussungu. Ponta da Lenha. Mateba. Licia. Krokodillerne paa den nedre Flod. Monoliten ved Boma og Fetish Rock.

Kapitel XVIII: Boma. Boma Sanatorium. Bomas Udvikling. Sundhedsforhold. Ceremoniel. Militære Forhold. Hôteller og Indkvartering i Boma. Negerbefolkningen i Boma. Generalguvernør Wahis og Vicegeneralguvernør Wangermée. Mr. Underwood. Skandinaver i Boma.

Kapitel XIX: Bomas Omegn Mayombe. Kwilu-Niadi. Shinkakassa. Damperen »Matadi«s Undergang ved Chinkengue. Mayombe. Paa Straffexpedition i det sydlige Mayombe. Kampene i Mayombe i 1892. Zanzibaritsoldaten Bangara. Haussasergenten Norley. Sierra-Leone-Soldaten Koka. Kwilu-Niadi. Løjtnant Hintze i Grantville. Trafikken paa Nedre-Floden.

Kapitel XX: Matadi og Omegn. Katarakterne Nord. »Svenska Missionsförbundet«s Stationer. Op ad Floden fra Boma til Matadi. Matadi. Ægteparret Scharffenbergs Gæstfrihed. Skandinaver i Matadi. Kinkanda. Londe. Underhill. Vivi. Isangila. Bulu. Manyanga-Nord. Mukimungu. Kibunzi. Diadia. Nganda. Kinkenge. Kingoyi.

Kapitel XXI: Fra Matadi til Léopoldville. Karavanvejene. Jernbanen. De dansk-norske Missionærs Stationer. »Landevejen« fra Matadi til Léo. Bærerne. Mpozo. Palaballa. Congo da Lemba. Bembisi. Lufu. Banza Manteka. Vunda. Sekelolo. Kwilu. Muembe. Gumi. Lukungu. Pioka. Manyanga-Syd. Lutete. Inkissi. Zwengi. Fumu Bé. Selembao. Skandinaver, omkomne paa den nordlige Karavanvej Matadi—Léo. Den sydlige Karavanvej Matadi—Léo og Jernbanen. Skandinaver til Tjeneste under Jernbaneanlæggene. Karavanvejen og Automobilvejen til Kwango. De katolske Missionærer i Inkissi-, Luila- og Lukaya-Egnene. Kisantu. Lemfu. Dembo. Kimuenza. De protestantiske Missionærer i Inkissi- og

Luila Egnene. De dansk-norske Baptisters Stationer Kinjila og Kifwa. Skandinaver, omkomne paa den sydlige Karavanvej Matadi—Léo. Sporene af Portugisernes Herredømme i Nedre Congo. Aviados.

Syvende Afsnit: Skildringer fra Stanley-Pool, Kwango, Kassai og Léopold II's Sø.

Kapitel XXII: Stanley-Pool. Léopoldville med nærmeste Omgivelser. Brazzaville. Stanley-Pool's Øen Bamu. Léopoldville. Befolkningen i Léo. Klimatiske og hygieiniske Forhold i Léo. Léopoldvilles nærmeste Omegn. Galiema. Kinchassa. Kimpoko. Skandinaver i Øvre-Congo. Skandinaver ved Flodsejlad og Skibsbyggeri i Øvre-Congo. Kirkegaardene i Léopoldville. Kirkegården i Kinchassa. Brazzaville.

Kapitel XXIII: Fra Léopoldville til Kwafloeden. Livet paa Floddamperne. »Boy«erne. Afrejse fra Léo. »Kanalen«. Brændeposterne. La Scierie. Lisha. Black River. Msuata. Kwamouth. Berghe-Sainte-Marie. Livet ombord paa Floddamperne. »Boy«erne. Streng Justits; en Boyhistorie.

Kapitel XXIV: Kwango. Kwafloeden. Kwangofloeden og Distriktet Øst-Kwango. Mutshié. Kin-gunchi. Fayala. Muene-Kwaka. Muene-Kundi. Popocabaka. Muene-Dinga. Muene-Putu-Kasongo. Tumba-Mani. Skandinaver i Kwango. Flodhestejagter.

Kapitel XXV: Luálabá-Kassai. Kwafloeden. Kassai-floden. Wissmanns Pool. Eiolo. Ækvatorialskovene. Mont Pogge. Lubué. Pangu. Bena-Bendi. Bena-Makima. Me-Munene. Luluafloeden. Luébo. Luluabourg. Klimatiske Forhold i Luluabourg. Luluabourg-Saint Joseph. Hemptinne-Saint Benoit. De Indfødte i Kassai. Et Overfald paa en Kassaidamper. Sankurufloeden. Mukikama. Bena-Dibele. Lusambo. Pania-Mutombo. Saint-Trudon. Mérode-Salvator. Tielen—Saint Jacques. Kanda-Kanda. Skandinaver i Kassai. Løjtnant K. J. T. Svenssons Rapport over Kampen mod Baletelaerne den 9. Oktbr. 1895. Løjtnant de Bèsche Jürgens bemægtiger sig Høvdingen Fundchi.

Kapitel XXVI: Mfini og Lukenye. Léopold II's Sø. Mfini eller den Sorte Flod. Lukenyefloeden. Dekese. Léopold II's Sø. Kutu eller Malepie. Ibali. Inongo. Pilegift. Slangeeventyr. Skandinaver i »Lac Léopold«.

Ottende Afsnit: Skildringer fra Équateur, Ubangi og Bangala.

Kapitel XXVII: Op ad Congofloeden fra Kwa til Ruki. Tschumbiri. Den egentlige Øvre-Flod. Bolobo. Yumbi eller Bolobo Camp. Lukoléla. Røverne fra Irébu forjages fra Mobello. Daabsfest hos Baptisterne. Paa Krigssti igen. Paa Expedition i det Indre bag Lukoléla. Irébu.

Kapitel XXVIII: Sanga. Ubangi. Sangafloeden. Bonga. Ubangifloeden. Menneskeæderiet i Ubangi-egnene. Imese. Zongo. Mokoangi. Banzyville. Yakoma. Skandinaver i Ubangi.

Kapitel XXIX: Équateurdistriktet. Beskyldningerne mod Belgierne for Mishandling af de Indfødte. Rukifloeden. Det gamle Équateurville. Coquilhatville. Bamania. Eala. Bolengi. Balalondzi. Balondo. Skandinaver i Équateur og ved Rukifloeden. Ikelemba. Lulonga. Lopori. Maringa. Bumbimba. Basankussu. Ekutschu. Lingunda. Balolomissionens Stationer. Skandinaver i Lulongaegnene. Tumbasøen. Skandinaver ved Tumbasøen. Bikoro. Iboko. Ikoko. Beskyldningerne mod Belgierne for Mishandling af de Indfødte i Congostaten. Fox Bourne's Bog: »Civilisation in Congoland«. Bourne's Citater af Glaves Dagbog. Afhuggede Hænder. Mr. Murphys Vidnesbyrd. Missionær Sjöbloms Vidnesbyrd. Mr. Morrisons Vidnesbyrd. Kaptajn Burrows' Bog: »The Curse of Central Afrika«. Resolutionen i Underhuset af 20. Maj 1903 og de 17 Underhusmedlemmers Opraab til de europæiske Nationer. Den engelske Note af 8. Aug. 1903 og Congoregeringens Svar derpaa af 17. Sept. s. A. »La Vérité sur la Civilisation au Congo«. Protestmødet i Théâtre Flamand. Boillot-Roberts' Bog. Den engelske Konsul Casements' Rejse til Øvre-Congo, hans Rapport og Congostatens Svar i samme Anledning. Burrows' Domfældelse. Endnu en Gang Negrenes Grusomhed mod Mennesker og Dyr. Et afhugget Hoved.

Kapitel XXX: Bangala med Mongalla, Upoto og Budja. Bangalalandet. Monsembe. Lidt mere om Bangalanegrene. Bangalaerne som Sømænd. Den engelske Missionær Holman Bentley og hans Hustru. Bangala eller Nouvelle-Anvers. De katolske Missionærer i Nouvelle-Anvers. Klimatiske og hygieiniske Forhold i Nouvelle-Anvers. Ngirifloeden. Posterne Mobena og Kutu. Skandinaver i Bangala. Paa Kautschukpost i Ngiri. Mongallafloden. Franz Thonnens Rejse i Mongalla. Monveda. Liboko. Dundusana. Mombongo. Mobeka. Skandinaver i Mongalla. Congofloeden mellem Mongalla og Itimbiri. Umangi. Lié. Bapoto. Lissala. Mongo. Dobo. Bumba. Cottignies—Saint Pierre. Skandinaver i Upoto og Budja.

Niende Afsnit: Skildringer fra Uellé og Nildistriktet.

Kapitel XXXI: Itimbirifloeden. De katolske Congomissioner og deres sidste Installationer. Djabbir. Bomu—Uerré. Itimbiri eller Rubifloeden. Mowenghé. Mandungu. Ibembo. Norsk Løjtnant Kiellands

Død. De katolske Congomissioner og deres sidste Installationer. Tongerloo—Saint Norbert. Postel Saint-Herman. Zonen og Stationen Djabbir. Libokwa. Buta. Zonen og Stationen Uerré. Bima Bomo-kandi. Befolkningen i disse Zoner. Skandinaver i Djabbir og Bomu—Uerré. Sultanerne Djabbir, Semio og Enguetra.

Kapitel XXXII: Fra Ibembo gennem Uellé til Nilen. Kommandant E. T. Jenssen-Tusch paa Rejse i Uellé. Opbrud fra Ibembo. Feberanfald. Nyt Feberanfald. Ekwangatana. Videre i Pirogue. Høvdingen Ekwangatanas mistænkelige Opførsel. Buta. Ekwangatanas Lumskerier opdages. Løjtnant Landeghems Gæstfrihed. Videre til Fods. Boyen Malanka og Soldaten Blackboy. Badulé. Tigenani. Libokwa. Løjtnant Tilkens. Bambet. Løjtnanterne Engh og Lengrand syge. Kokken faar Prygl. Banibi. Bomo-kandi. Brødrene Gehot. Løjtnant Hinhels Elskværdighed. Enghs Boy Napoleon. Op ad Uelléfloden i Pirogue. Kaproning paa Uelléfloden. Malanka syg. Amadis. Løjtnant de Brabane. Igen Feberanfald. Malanka maa lades tilbage. Boyen Bassiko. Mont Angba. Mont Madjanu. Surango. Løjtnant Roy. Nyángara. Kommandant Brugère og flere belgiske Officerer. Kommandant Gehot efterlades syg. Vandervelderne i Congo. Marche til Fods fra Nyángara til Dongu. Gennem en Græshoppesværme Dongu. Kommandant Lahaye og andre belgiske Officerer. Boyen Gapa. Kampe omkring Dongu. Stærkt Feberanfald. Kabassidu. Kommandant Lahayes og Løjtnant Lengrands senere Skæbne. Vankerckhovenville. En Beretning om Vankerckhovens Død. Løjtnant Milz. Gumbali. Høvdingen Renzi. En Bærer deserterer. Høvdingen Artolé maa tages med en Trumf. Atter deserterer en Bærer. En Flodhest vælter en af Bærerne. Faradj. Løjtnant J. F. Andersen. En Kanontransport overfaldet af Elefanter. Flere Bærere undløbne. En Bærer dør. En Dreng drukner. Magora. Bassiko faar Feber. De første Breve hjemmefra i 4 Maaneder. Gyselig Vej. Bassiko meget syg. Mont Adra. Løjtnant Fr. Keyper. Løjtnant Engh syg igen. To Bærere dø af Kulde. Bassiko dør. Baokoerne overfalde en Transport. Skandinaver i den østlige Del af Uellé. Nogle Enkeltheder fra Kampene med Mahdisterne i 94—95. To Venner. Paa Nildistriktets Grund. Yeifloden. Afmarche fra Mont Adra. Bærerne maa lækkes for ikke at desertere. Posten Mont Mugwa. En Bærer undløber atter, en anden Bærer dør. Bæreren Unungia. Møde med Ltnt. Eriksen. Loka. Bærerne befries atter for Lænkerne. Engh syg igen. De Rejsende faa Øje paa Nilen. Bedden. Møde med Soldater fra Redjaf. Indtog i Redjaf. Elskværdig Modtagelse hos Kmdt. Hanolet.

Kapitel XXXIII: Ved Nilens Bredder. Chaltinexpeditionen. Erobringen af Redjaf. Fortsatte Kampe med Mahdisterne. Kmdt. Walhousens Død. Overfaldet paa Redjaf 4. Juni 1898. Ltnt. Schjörns Død. Stationen Redjaf. Ladó. Dagbogsblade fra Ladó. Forholdene i Enklaven i de første Aar efter Erobringen. Kéro. Moskitoplagen i Kéro. Kiri. Muggi. Laboré. Dufilé. Kadjokadji. Orikoko. Luri. Yei. Aba. Mongala. Gondokoro. Englænderen Sir James Harrisons Udtalelser om Congostaten. Skandinaver ved Nilen. Automobile i Enklaven. Mahagi. Brudstykker af Breve fra Enklaven.

Tiende Afsnit: Skildringer fra Aruwimi, Stanley-Falls, Tanganika og Katanga.

Kapitel XXXIV: Aruwimi—Lomami. Aruvimidistriktet. Aruwimifloden. Banalya. Yambuya. Mogandjo. Bomané. Basoko. Lulufloden. Limbutu. Skandinaver i Basoko. Ltnt. Muratoris Selvmord. Yahuma. Paa Straffeexpedition mellem Congo og Lopori. Atter Leoparderne. Lomami. Isangi. Yanga-Yaisuli. Yanga. Bena-Kamba. Ilambi. Hodisterexpeditionen ved Lomami. Lomo. Skandinaver paa Lomami.

Kapitel XXXV: Ved Stanleyfaldene. Stanley-Falls-Stationen. Stanleyville. Uddrag af Breve fra Stanley-Falls. Stanleyville i Skræk for Batetelaerne i April 1897. Festligheder paa Stationerne i Congo-staten. Jernbanearbejderne i »Province Orientale«. Katangabanen. De belgiske Missioner ved Stanleyville. Saint-Gabriel-des-Falls Yakussu. Romée. Romée-Saint Léopold. Lindifloden med Balila, Bengamisa og Gwania. Baybuli. Maole. Kapamba. Tschopofloden. Bufwabili. Skandinaver ved Stanley-Falls.

Kapitel XXXVI: Den store Dhanisexpedition 1896—97. Egnene om Øvre-Ituri. Dhanisexpeditionens Hovedkolonne. De første Tropper af Expeditionen afgaa fra Stanley-Falls. Ltnt. In de Betous Beretninger. Kilinga. Araberen Salómo. Kapamba. Ltnt. In de Betous Død. M'Belía. De videre Begivenheder ved Hovedkolonnens Avantgarde. Ltnt. Verhellens Beretninger. Kilonga-Longa. Irumu. Kavalli. Ufunia. Andemobe. Kapt. Mathieus Selvmord. Tamara. Kibali og Obi passerer. Avantgarden naar Egnen om Dirfi. Avantgardebataillonen gør Mytteri. Ltnt. Tagon, Andrienne og Adjudant von Melen myrdes. Sousintendant Inwer myrdes. Ltnt. Verhellen undslipper. Generalkommissær Lerois Død. Ltnt. Closset myrdes. Begivenhederne ved Hovedkolonnens Hovedstyrke. Ltnt. Croneborgs, von Friesendorffs, H. C. Hansens og Andres Beretninger. Kampen ved Ekwanga. Kmdt. Julien og Ltnt. rne.

Delecourt og Croneborg falde. Flugten. Skandinaverne der deltog i den store Dhanisexpedition. Øvre-Ituri-Egnene. Soldatertyper fra »Force publique«. Endnu en Gang Avakubi, Kilonga-Longa, Irumu, Kilo og Mahagi. Nepoko. Karimi. Bomili. Fort Beni. Skandinaver ved Øvre-Ituri.

Kapitel XXXVII: Op ad Luálaba til Nyángwe. Ponthierville eller Wabundu. Kirundu. En ubehagelig Baadfart paa Luálaba. Riba-Riba eller Lokandu. Sendwé. Mimunas Utroskab. Nyángwe. Et Araberbrev. Skandinaver i Nyángwe.

Kapitel XXXVIII: Gennem Manyema til Tanganika. Zonen Manyema. Bakussulandet. Gandu. Tschofa. Kabinda. Lussuna. Manyema. Kassongo. Skandinaver i Kassongo. Luámafloden. Kabambarré. Mifucho—Sungula. Lambo. Zonen Tanganika. Albertville eller Mtowa.

Kapitel XXXIX: Kampene mod Revoltørerne i Egnene mellem Stanley-Falls og Tanganika i Aarene 1897—99. Foranstaltninger til Revoltørernes Bekæmpelse. Lejrliv i Romée i 1897. Revoltørerne angribe Karimi og Fort Katwé. Den franske Missionær Achtes Tilfangetagelse. Kmdt. Henrys heldige Kamp ved Bula. Kmdt. Doormes heldige Kamp ved Biko. Doormes Nederlag ved Piana Kikunda. Ltnt. Melaerts falder. Ltnt. Dubois dræbes af Revoltørerne. Ltnt. Glories Expedition. Kampen ved Kaboge 22. Marts 1898. Kmdt. Deberghs Død. Troppernes Fordeling i Manyema i Okt. 1898. Kampen ved Lambo. Mtowa afskæres fra Forbindelsen med Fallsegnene. Overfaldet paa Mifucho 4. Nov. 1898. Kmdt. Svenssons Død. Kampen ved Kabambarré. Ltnt. Sterckx og Rahbeks Død. Ltnt. Adlersträhle. Baron Dhanis' designerede Efterfølger Van Gèle gaar syg hjem til Europa. Baron Dhanis overtager atter Kommandoen. Congostatens Tropper rykke atter frem. Dhanis gaar mod Kabambarré. Kampen ved Bwana Debwa. Congotropperne gaa igen tilbage til Kabambarré. Man paabegynder Flytningen af Stationen Kabambarré. Efterretninger fra Mtowa. Ltnt. Myhre og Lindegaard naa Mtowa. Kampen ved Mifucho 20. Juli 1899. Kiwuexpeditionen under Kmdt. Hecq. Kampen ved Kaboge den 12. Okt. 1899. Skandinaverne i Manyema i Efteraaret 1899.

Kapitel XL: Manyema og Tanganika-Egnene samt Russisi-Kiwu-Egnene efter 1899. Fortsatte Kampe med Batetela-Rebellerne. Den designerede Viceguvernør i »Province Orientale«, Ghislain, vender om paa Vejen. Dhanis beholder atter Overkommandoen. Mifucho i Fare igen. Kampen ved Kahoho 1. Juni 1900. Baron Dhanis gaar hjem til Europa og afløses af Malfeyt. »Colonne mobile«. Rebellerne ved Russisi adsplittes. J. F. Andersen slaar Rebellerne ved Kisala 10. Febr. 1901. Batetelaopstandens Afslutning. Skandinaver ved »Colonne mobile« i de senere Aar. Uddrag af Breve fra Russisi—Kiwu og Manyema i de senere Aar. Uvira. Russisidalen. Kiwusøen mod Omegn. Walikale eller Zenga. Skandinaver i Uvira. Fra Skuepladsen for Glorieexpeditionen. Atter Micici. Atter Shabunda. Atter Mulungu. Befæstningen af Posterne i »Province Orientale«.

Kapitel XLI: Mere om Tanganika-Egnene. Urua. Katanga. Tanganikasøen. Skibe paa de store Søer. Skandinaviske Søkaptajner og Maskinister paa Tanganika og Moëro. De Hvide Fædres Missionsstationer ved Tanganika og i Uvira. Saint-Louis, Baudouinville og Mpala. Moliro og Pwéto. Skandinaviske Officerer ved den sydlige Del af Tanganika. Kampene i 1901 mod Røverbanderne i det sydlige Urua. »Colonne mobile« føres til Buli. Kampene ved Kikondia den 20. Juli, ved Muwumbi den 4. August og ved Kakikanda den 27. August 1901. Katangakomiteén. Kommunikationerne i Katangaegnene. Komitéens Stationer. Vua. Pwéto. Kiambi. Lukonzolwa. Ankolo. Buli. Kaiumba. Kikondia. Lofoi. Lukafu. Bunkaia. Kambove. Katanga. Kafunga. Kawende. Skotske Missionærer i Katanga. Det egentlige Katangas Befolkning Grotteboerne. Dyre- og Planteverdenen i Katanga. Slangetæmmerne i Katanga. Bjergvandring. Skandinaver i Katangakomiteéns Territorium. Lemlæstelserne af Medmennesker i Brug blandt Negrene i »Province Orientale«.

Helsidesillustrationer.

1. Bangalakriger. Tegnet af J. Ølsgaard efter »La Belgique Coloniale«	Side 12— 13.
2. Elefanterne gaa paa Nattekommers. Tegnet af J. Ølsgaard efter Herbert Ward	— 86— 87.
3. Fetischmandens Dans. Tegnet af J. Ølsgaard efter Herbert Ward	— 122—123.
4. Parti af Jernbanen i Katarakterne. Tegnet af J. Ølsgaard efter »Voyage au Congo« .	— 198—199.
5. Paa Grænsen af Mayombe og Fransk-Congo. Tegnet af J. Ølsgaard efter »La Belgique Coloniale«	— 318—319.

X*

6. Hytte ved Karavanvejen ved Mpozofloden. Tegnet af J. Ølsgaard efter »Le Congo Illustré«.....	Side 350—351.
7. Balubaer. Tegnede af J. Ølsgaard efter »Le Congo Illustré«.....	— 426—427.
8. Unge Sangopiger. Tegnede af J. Ølsgaard efter »Le Congo Illustré«.....	— 462—463.
9. Bapotopiger. Tegnede af J. Ølsgaard efter »Le Congo Illustré«.....	— 500—501.
10. Mombuttuhøvding med Koner. Tegnet af J. Ølsgaard efter Fotografi, tilh. Kapt. Pleniciano.....	— 542—543.
11. I Nærheden af en ny Station i Urskoven. Tegnet af J. Ølsgaard efter Grev von Götzen.....	— 606—607.
12. Landsby ved Congofloden i Stanley-Falls-Egnene. Tegnet af J. Ølsgaard efter »La Belgique Coloniale«.....	— 638—639.
13. Fangen Batetelahøvding. Efter Fotografi, tilh. Congostaten.....	— 670—671.
14. Kaartskitse: Kakikanda.....	— 694—695.
15. Over en Bjergkløft i Katangaegnene. Tegnet af J. Nørretranders efter Skildringer af Premierlt. Stöckel.....	— 700—701.

Kaartskitser i Texten.

Den hvide Plet paa Afrikas Kaart i 1877.....	Side 10.
Den sejlbare Del af Congoflodnettet. 18,000 Km. = 2400 danske Mil.....	— 184.
De skandinaviske Missionsstationer i Nedre-Congo.....	— 227.
Rejserute Anvers—Madeira.....	— 263.
Rejserute Madeira—Banana.....	— 275.
Banana.....	— 288.
Banana—Boma.....	— 296.
Boma i 1898.....	— 299.
Mayombe.....	— 318.
Boma—Matadi.....	— 329.
Matadi i 1898.....	— 332.
De sydlige Karavanveje Matadi—Léopoldville og Jernbanen... ..	— 347.
Stanley-Pool.....	— 372.
Léopoldville i 1896.....	— 373.
»Kanalen« fra M'Suata til Tschumbiri.....	— 404.
»S. C. A.«s Handelsstation Dobo.....	— 503.
Politiposten Mombongo ved Duafoden.....	— 504.
Angivelse af Stedet, hvor Prmlt. G. A. J. Tvermoes ligger begravet.....	— 507.
Stanley-Falls-Stationen i 1884.....	— 592.
Stanleyville med Omegn.....	— 593.
Stanleyville i Forsvarsstand i April 1898.....	— 595.
Albertville eller Towa.....	— 649.
Militærstationen Mtowa (Albertville).....	— 649.

Alfabetisk Fortegnelse over alle i Bogen forekommende Personnavne.

De bag Navnene anbragte Romertal og almindelige Tal betegne de Sider, hvor Vedkommende er nævnt, de fede Tal Rækkefølgen i den kronologiske Oversigt (Tillæg I).

Sterne ved et Tal betyder, at der paa denne Side findes et Billede, der fremstiller Vedkommende eller staar i særlig Forbindelse med ham.

- Angaard**, Ltnt., 570, 576, **521**.
— Søkapt, 382, 385, 426, **199**.
Abedi-ben-Salim, Høvding, 634-35.
Achte, Missionær, 654-55.
Adam, Ingeniør, 169.
— Kmdt., 183, 568, 570*, 576.
Adhem Buchara, 557.
Adlerstråhle, Ltnt. pp., Kapt., 216*, 595, 603, 638, 656-57, 663-65*, **400**.
Admirallie, Mask, 187, **44**.
Affonso V, Konge i Portugal, 3.
Agad & Co., Handelshus, 21.
Ahlgren, Mask., **652**.
Ahnström, Ltnt., 160, 205*, 570, 575, **508**.
Akangai, Sultan, 121.
Akwongo, Sgt., 675*, 677-78.
Albert, Kommiss, 597*.
Alenius, Mask., 389, 391, **366**.
Alexanderson, do., 385, 387, 506-7*, **214**.
Alin, Sgt., 551.
Allart, Læge, 297*-98, 353.
Almén, Handelsmedhj., **567**.
Alneberg, Søkpt., **387**, 429, **274**.
Amdrup, Mask., 191, 380, 603, **92**.
Amelot, Lt., 16, 19, 212, 352, 627.
Amondalah, Korporal, 615-16.
Anciaux, Ltnt., 320*.
Anderberg, Søkapt., **664**.
Andersen, A., do., 391, 392, **449**.
— A. P. M., Mask., 306*, 310, 311*, 386, **228**.
— C. T., Murer, **205**.
— H. P., Søkapt., 356, 380-81, **135**.
— J. D., Lt., 438, 441-42*, **590**.
— J. F., Ltnt. pp., Kmdt., 41, 209*, 472, 519, 543, 546-48*, 570, 572, 576, 605, 607, 626, 671-72, 674-75, 680-84, 693, **436**.
— M. R., do., 364, 508, **488**.
— P. T., Søkapt., 189-90*, 191, 291, 307, 313*, **74**.
Andersen, R. C., Søkapt., 164, 192*, 194, 380, 382, 447, 586, 590, 602, **97**.
— W., do., 306*, 356, 385-86, 397, **225**.
— W. G. A., Mask., 307, 308, **144**.
Anderson, A., Tømrer, **258**.
— C. A., do., 392, 397, **526**.
— C. R., Mask., 688-90, **501**.
— Smed, **837**.
Andersson, A., Kv. Miss., 220-221*, 226, 341, **84**.
— A., do., 340*, 342*, **347**.
— A. E., Søkpt., 14, 93, 184 85*, 186, 255, 294, **7**.
— A. G., Mask., 688-89, **678**.
— A. G., do., 336, 356-57, **254**.
— A. J. G., Tømr., 391-92, 397, **455**.
— A. T., Mask., **885**.
— B. A., Tømr., 392-93, 397, **557**.
— C. A., Mask., 397, **733**.
— E. H., Kedelsmed, **638**.
— E. J., Mask., **803**.
— G. A., do., **636**.
— H., Kv. Miss., **614**.
— J. G. A., Mask., 389-90*, 397, **381**.
— J. W., Kobbetsmed, **766**.
— Fru, 336, **133**.
— K. T., Miss., 220, 226, 336, **81**.
— N. E., Søkapt., 187*, 352, 379, 380*, 497, 602, **37**.
— V., Mask., 311-12, **583**.
— do., **779**.
— Arbejdsfmd., **865**.
Andersson-Engsjö, Mask., 570, 577-78*, **661**.
Andrae, Fru, 223*, 336, 344, 519, **270**.
— Miss., 220, 222*, 336, 341, 343-44, 519, **52**.
Andreasen, Søkpt., 387-88, **259**.
Andresen, Sgt., **856**.
Andreux, Agent, 649*.
Andrienne, Ltnt., 183, 614-15.
Antell, Dommer, 311, 549, **442**.
Antrique, Købmd., 597*.
Anzelius, Ltnt., 604, 684*, **715**.
Appelquist, Søkapt., **574**.
Arnot, Miss., 698.
Arrhenius, Mask., 311-12, 393, 395, **570**.
Artolé, Høvding, 541.
Asmussen, Mask, **209**.
Augustin, Ltnt., 39.
Avaert, Kapt., 536.
Avezza, Læge, 548, 597*, 601, 607.
Axelsson, E., se Fru Börrison.
— Miss., 223*, 337, **323**.
Badard, Kommiss, 42.
Badrihayé, de, I*.
Badulé, Høvding, 526.
Baecker, de, Ltnt., 538-39, 554.
Baert, Kmdt., 194, 470.
Bafoka, Høvding, 547, 554.
Baggesgaard, Søkapt, 720, **756**.
Baker, Sir, 20-22, 61, 107.
Balck, Kaptajn, 202.
Ballay, Dr., Opdagelsesr., 9.
Baltus, Agent, 519.
Bancaert, Miss., 365.
Bangara, Soldat, 323.
Bangaso, Høvding, 115.
Banks, Miss., 220.
Barbier, Agent, 353.
Barck, Søkapt., 393, 396, 403, 404*, **788**.
Barfoth, Student, 216-17, 340, 351-52, **35**.
Barker, Stanleys Leds., 10.
Barkman, Ltnt., 604.
Bartels, Oberstlt., 167, 650*.
Bartholi, Ltnt., 549, 557.
Barttelot, Major, 23.
Bassiko, Boy, 532-34, 543-45.
Batchels, Agent, 649*.
Battell, Opdagelsesr., 6.
Baumann, Dr., do., 19*.
Baur, Fru, 339*, **165**.
— Miss., 224*, **320**.
Bauw, de, Kmdt., 466.
Bayley, Kapt., 460.
Bedingfield, Søkapt., 6.
Beeckman, Dommer, 277.
— Frue, 279.
Beernaert, Minister, 48.
Behaim, Matematiker, 4.
Behm, Dr., Geograf, 10*.
Belgarde, Opdagelsesr., 6.
Bell, Kapt., 569.
— Ltnt., 587-88.
Bellefonds, se Linant.
Bendixen, Ltnt., 208*, 364, 396, 397*, 399, 448, 508, **489**.
— Mask., 382*-83, 603, **156**.
Bendtsen, Skpt, 312, 728*, **763**.
Bengtsson, J. A., Mask, **374**.
— Ltnt., 204*, 214, 356-57, 431, **294**.
— J. O., Mask., 391, 638, **419**.
— M. H., Søkapt., **683**.
Bengtzen, Søkapt., 279, **780**.
Bennie, Mask., 15, 16, 592.
Bentley, se Holman Bentley.
Berg, Mask, **260**.
— Kobbetsmed, **824**.
Berg-Anderson, Kedelsm., **639**.
Berge, Læge, 245, 250-51, 263, 376, 469, 471, 546, 549-50, 570, 576*-77, I*, **539**.
Berger, Mask., **588**.
Berggren, G. B., Søkapt, **437**.
— J. P., do. 688-89*, 690, **713**.
Bergh, do., 391-92, 397, **448**.
Bergius, Ltnt., 204*, 214, 423, 429, 431, **291**.
Bergström, Mask., **506**.
Bernard, Adjd., Ltnt, 667, 728*.
Berntsen, Mask., 164, 380-81*, 464, **136**.
Berthelius, Søkapt., 190, 385, 386-87*, 388, 397*, 429, 602, 603*, **230**.
Berthold, Miss., **458**.
— Fru, **814**.
Bertrand Ltnt. pp., Kmdt., 553, 728.
Betty, Kok, 528.
Bewatines, Ltnt., 679*.

- Bia, Kapt., 25, 26*, 130, 182, 195, 232, 699.
- Bianchi, Zonechef, 728.
- Bienaimé, Sgt., 557.
- Billington, Miss., 484.
- Binet, Sgt., 27*.
- Bing, Mask., 794.
- Bismarck, Fyrst, 17.
- Bjurholm, A., Kv. Miss., 532.
- Björkberg, Mask., 367-68, 389, 448, 339.
- Björklund, Søkapt., 801.
— Sgt., 850.
- Björnebo, Søkapt., 391-92, 483.
- Blackboy, Soldat, 526, 533.
- Blanche, Agent, 519.
- Blehr, Søkapt., 919.
- Blanchart, Ltnt, 681*.
- Blinkenberg, Mask., 308-9, 172.
- Blocteur, Kmdt, 27*, 215, 498, 513.
- Blom, Søkapt., 393-94*, 402, 621.
— Ltnt., 206*, 313*, 315, 401, 472, 497, 501-3*, 504, 577, 643, 669.
- Blomgren, Søkapt., 279, 781.
- Blomquist, Tømr., 391-92, 435.
- Bloyet, Opdagelsesr., 9.
- Bock, de, Kmdt., 42, 585.
- Bodson, Kapt., 26, 697.
- Bohndorff, Agent, 353.
- Boillot-Robert, Konsul, 488.
- Bokari-Kanu, Sgt., 157*, 325.
- Bokelund, Mask., 721.
- Bokoio, Høvding, 547, 576.
- Bokombo, Korporal, 632-33.
- Bolle, Kmdt., 438.
- Bollen, Ltnt., 39.
- Bollens, Sousint., 537-38.
- Bongu, Høvding, 519.
- Bonny, Stanleys Leds., 23.
- Bonvallet, Kapt., 40, 183, 546.
- Borck, Søkapt., 617.
- Borella, Miss., 225*, 227, 339, 152.
- Borgensen, Søkapt., 899.
- Borms, Kmdt., 438, 728.
- Boshart, Kapt., 64, 330, 338, 352, 480.
- Boucher, de, Ltnt., 681*.
- Bouchez, Ltnt., 649*-50, 671*.
- Bouillot, Kmdt., 302*, 304.
- Bourquignon, Læge, 232, 410.
- Bourne, Fox, 478-80, 484, 486, 489.
- Boye, Søkapt., 20, 44, 188-89*, 191-93, 199, 291-92, 304*, 307, 310, 313*, 335, 381-82, 57.
- Brabane, de, Ltnt, 531.
- Bracq, Miss., 428*.
- Brandt, Ltnt., 313*, 315, 503, 570, 577, 643, 670.
- Brasseur, do., 26*, 66, 182, 432, 435, 697, 699.
- Brazza, de, 9*, 15, 16, 398.
- Briart, Læge, 213.
- Bricourt, Ltnt., 614, 616-17.
- Brielman, Miss., 365*.
- Brin(c)k, Miss., 224*, 337, 459.
- Brisac, Ltnt., 320*.
- Brisoni, Ltnt., 728*.
- Brodahl, Mask., 387, 261.
- Broholm, A., Menighedsforst., 226.
— J. E., Miss., 225*-26, 227, 366*-67, 87.
- Broman, Søkapt., 391, 445, 639, 411.
- Brossart, Sgt., 543, 557.
- Broström, Mask., 901.
- Brugère, Kmdt., 584.
- Brun, D., Kapt., 23.
— F. A., Mask., 192, 195*, 380, 119.
- Bruyner, de, Sgt., Ltnt., 36*, 183, 633, 642*.
- Bruy, Kapt., 616.
- Bryde, Prmlt., Kapt., 265*, 507, 579, 597, 604-6, 623-26*, 672, 512.
- Brånström, Mask., 695.
- Buch, Søkapt., 387-88, 285.
- Buchner, Dr., Opdagelsesr., 7.
- Bullinger, Ltnt., 265*.
- Bulteau, Læge, 27*.
- Bunge, Direktør, 501.
- Bunkele, Høvdingesøn, 416.
- Bure, Ltnt., 700.
- Bureau, do., 439.
- Burlet, Ministeriet, 48.
- Burrows, Kpt., 446, 485-89, 587.
- Burton, Opdagelsesr., 6, 60.
- Buttner, Dr., do., 20.
- Bülow, Mask., 308-10*, 335, 361, 383, 176.
- Buzon, Ltnt., 543.
- Bwana N'Goy, Høvding, 645.
- Bwana Nzige, do., 33*, 38, 498.
- Bäckström, Arbejdsfmd., 878.
- Böcher, Søkapt., 382-83, 171.
- Böhler, Ltnt, Kapt., 40, 214, 215*, 429, 431, 434*, 572, 301.
- Böhlin, Mask., 916.
- Böhm, Dr., Opdagelsesr., 9, 699.
- Bønnelycke, Mask., 308, 310*, 335, 384-85, 1*, 196.
- Børglum, do., 128, 192*-94, 293*, 380, 497, 98.
- Börrison, Miss., 245.
— Fru, 461.
- Börtzell, Ltnt., 204*, 213, 305*, 496*-98, 603, 634*-35, 273.
- Cabra, Kmdt., 45, 279.
- Cadenhead, Opdagelsesr., 9.
- Caisley, Metalsøger, 46, 60.
- Cajot, Sgt., 554, 556.
- Calmette, Læge, 256.
- Cam(Cão,Cano)Diogo, 3-5, 218.
- Cambier, Ltnt. pp, Major, 8, 24*, 47, 88, 182, 211, 335.
— Miss., 175, 428*.
- Cameron, Opdagelsesr., 7*, 8, 10, 11, 32, 643-44, 699.
- Cammermeyer, Læge, 874.
- Canisius, Ltnt., 446, 485-86.
- Capello, Ltnt., Opdagelsesr., 7, 19, 699.
- Carlberg, Søkapt., 393, 398, 595.
— se ogsaa Karlberg.
- Carlier, Søkapt., 384-86, 426.
- Carlsen, do., 389, 334.
— se ogsaa Karlsen.
- Carlsson, A., Mask., 351.
— A. C. J., do., 656.
— A. V., do., 388-99, 303.
— K. O., do., 738.
— M. J., do., 886.
— se ogsaa Karlsson.
- Carlsten, O. H., do., 894..
- Carter, Opdagelsesr., 9.
- Carton, Major, 365.
- Casati, Kapt., 16, 22*, 24.
- Casement, Konsul, 488.
- Casman, Postchef, 210, 466.
- Cassart, Sgt., Ltnt., 39, 183, 213.
- Cassieman, Ltnt., 39.
- Caster, de, Sekretær, 681*.
- Cavazzi, Munk, 6.
- Cedar, Arbejdsfmd., 890.
- Cederberg, Søkapt., 393-94*, 398, 629.
- Cederlöf, do., 393, 395, 771.
- Cederström, Baron de, Ltnt. 203*, 211, 213, 397, 416, 143.
- Ceulemans, Ltnt., 42.
- Ceulener, de, Ltnt., 597*.
- Chaltin, Ltnt., Kapt., Kmdt., Statsinspektør, 37, 41, 182, 183*, 383, 489, 547, 551, 554, 555-56, 558, 579, 587, 591, 593, 595, 608.
- Chanzy, Tolck, 33*.
- Chapaux, Forf., 19, 149.
- Chargeois, Ltnt., 650, 658, 671, 696.
- Chenot, Distr.-Komm., 728.
- Chimfuca, Høvding, 116.
- Christensen, A., Arbejdsfmd., 198*, 183.
— A. N., Søkapt., 292*, 625.
— Grosserer, 385.
— C. A. C., Mask., 192*, 380, 381, 464, 95.
— C. F., Søkapt., 606.
— N. C., do., 356, 385-86, 722*, 217.
— W. P., Mask., 392, 530.
- Christiaens, Kapt., 40, 183, 586, 546-47.
- Christiansen, A., Søkapt., 896.
— H., Mask., 729*, 653.
— J., do., 471-72, 640.
— T., Søkapt., 736.
- Christiansen-Noreng, Kok, 859.
- Christoffersen, Mask., 387, 267.
- Christoffersen, A., Styrmand, I. 13*, 20, 184-85, 379, 438, 4.
— C. P., Mask., 393, 395*, 647.
- Clarke, Miss., 220, 482, 486.
- Clausen, E.P.M., Søkapt., 164*, 207*, 308, 309*, 310, 312, 429, 169.
— J. A., do., 842.
- Collet, Ltnt., 183, 614-16.
- Collet, do., 39, 559, 562-63.
- Collin, do., 543, 545.
- Collvin, Søkapt., 393, 395, 397, 398*, 403, 772.
- Comber, Miss., 5, 15, 493.
- Compiègne, Marquis af, 8.
- Conterio, Ltnt., 671, 680.
- Coppejeans, do., 183, 557.
- Coquilhat, Ltnt. pp., Vicegeneralguv., 16, 25*, 34, 138, 149, 159, 182, 193, 278-79, 313, 382, 466, 494, 536.
- Cordella, Kmdt., 728.
- Corneliusson, Mask., 471-72, 662.
- Cornet, Læge, 232.
- Corte, de, Sgt., 39.
- Cortvriend, Ltnt., 614-15.
- Costermans, Ltnt. pp., Vicegeneralguv., 139, 180, 197, 400, 449, 681*, 684-85.
- Craffen, Sgt., 559, 572.
- Craven, Miss., 219.
— Fru, 219.
- Crawford, Miss., 696.
- Crespel, Kapt., 8*, 47, 182.
- Cromer, Lord, 568.
- Crone, Ltnt. pp., Kmdt., 296*, 472, 495, 497-99*, 500, 503, 508, 547-49, 598, 682*-85, 444.
- Croneborg, Ltnt., 204*, 603, 613, 614, 617-18*, 619-20, 369.
- Cronstedt, Grefve, Søkapt., 188*, 190, 194, 307, 312, 50.
- Croquaert, Sgt., 544.
- Cruikshanks, Miss., 352.
- Curtney, Mr. Leonard, 479.
- Cust, Dr., Sprogforsker, 110.
- Cuvelier, Chevalier de, 487.
- Dahlberg, A. G., Mask., 368, 389, 448, 338.
— G. A., Søkapt., 312, 806.
- Dahlgren, A., Mask., 389, 359.
— C., Mask., 14, 186, 339, 13.
— Geograf, I.
- Dahlstein, Søkapt., 364, 392, 397, 499.
- Dahlström, Smed, 920.
- Dal Jabbeo, Læge, 548.
- Danckelmann, von, Dr., 66, 68.
- Danville, Geograf, 6.
- Pra, da, Ltnt., Kmdt., 549.
- Dardenne, Maler, 46.
- Davidson, Tømr., 582.
- Davidsson, Lina, Kv. Miss, 729.
- Deane, Ltnt., Kapt., 34*, 147, 460, 592.
- Debergh, Kmdt., 183, 649-50, 659*.
- Dechesne, Kmdt., 45.
- Deckers, Biskop, 516.
- Degrez, Adjudant, 562.
- Dekeyzer, Kmdt., 183, 489.

- Delange, Ltnt., 315*.
 Delanghe, Kapt., 40, 183, 546.
 Delava, Ltnt., 39.
 Delcommune, A., 24*, 25, 188, 213, 376, 437.
 Delecourt, Ltnt., 615, 617-18.
 Deleval, Kmdt., 728.
 Delhaise, Ltnt., 665-67, 670.
 Delhaye, Distr.-Komm., 728.
 Delhez, Kmdt., 45.
 Delisle, Geograf, 6.
 Delporte, Kapt., 24, 47, 182.
 Delvoi, Ingeniør, 418-19.
 Delwaert, Ltnt., 183, 682-84.
 Demuth, Sgt., 570*, 576.
 Derclaye, Ltnt., 559, 655.
 Derickx, Biskop, 173, 516*-17.
 Descamps, Kapt., 35, 183.
 Descouvières, Opdagelsesr., 6.
 Desmedt, 36, 631.
 Desneux, Ltnt., 557.
 Destrain, Ltnt., 353.
 — Sgt., 353.
 Dettertag, Ltnt., 534.
 Deuster, Kmdt., 315*.
 Devenyns, Kapt., 575.
 Deztrilave, Kmdt., 605-6.
 Dhanis, Baron, Ltnt. pp., Vice-generalguv., 24, 26, 35-38*, 39, 41, 84, 91, 182, 191, 211, 414, 430, 498, 547, 554, 584, 595-96, 605, 608, 617-19, 633, 635, 639, 651, 662-63, 665-67, 669-70, 673, 675-76, 680.
 — Sousint., 618-19.
 Diderich, Ingeniør, 213.
 Dilke, Sir, 478-79, 486.
 Dillon, Læge, 7.
 Dingi, Høvdning, 536.
 Ditleff, Ltnt., 206*, 546, 550, 570, 572, 469.
 Djabbir, Sultan, 27, 121, 520*, 521*.
 Doering, Alna, 564.
 Dombe, se N'Dombe.
 Domenqoz, Miss., 6.
 Donckier, de Donceel, Ltnt., 29.
 Dongo, Høvdning, 462.
 Doorme, Ltnt. pp., Kmdt., 38, 40, 183, 188, 608, 656-57*, 658, 660, 663, 665.
 Doré, Agent, 631, 633, 636*.
 Doruma, se N'Doruma.
 Drasbek, Søkt., 393*-95, 416, 447, 464, 605.
 Drivdal, do., 391-92, 476.
 Dryepont, Læge, 232.
 Drøs, Ltnt., 570, 578*, 759.
 Duaru, Sultan, 121.
 Dubois, Ltnt., 34*, 182, 657, 697.
 Dubourgh, Mask., 473.
 Dubreucq, Ltnt. pp., Kmdt., 489, 682.
 Due, Sgt., 283, 364, 448, 456*, 457, 468, 673, 497.
 Dugniolle, Ltnt., 27*.
 Duhst, Søkt., 192-93*, 194, 356, 380, 497, 602, 104.
 Dupont, Sgt., 554.
 Dupuis, Kmdt., 124, 638, 640, 662-63*, 665-66.
 Dusart, Ltnt., 414, 416.
 Dutoit, do., 315*, 638.
 Dutrieux, Læge, 8.
 Duveyrier, Opdagelsesr., 8.
 Döbeln, von, Søkt., 292*, 391, 572, 603, 472.
 Edling, Handelschef, 165, 292, 316-17*, 330.
 Edmonds, Postchef, 217, 353.
 Edström, Mask., 389, 336.
 Edwards, Postchef, 218, 352.
 Een, Søkt., 14, 186, 283*, 293, 395, 20.
 Eggers, Mask., 575.
 Ehn, do., 311, 389, 343.
 Einersen, do., 310, 238.
 Ek, Tømr., 386-87*, 242.
 Ekblom, Mask., 14, 164, 186, 188, 304*, 307, 24.
 Eklund, do., 196-97, 385-86, 586, 603, 227.
 Ekman, Dr., 219*.
 Ekström, Miss., 339*, 610.
 Ekström, Kommis, 502, 505, 799.
 Ekwangatana, Høvd., 524, 525.
 Elfström, Ltnt., Kapt., 204*, 213, 282, 429, 518-19, 276.
 Elg, Søkt., 292, 313, 210.
 Elliot, Kapt., 15, 202, 326.
 Eloy, Kmdt., 438, 683-84.
 Elton, Konsul, 31.
 Elubu, Høvdning, 115*.
 Emin Pascha, 16, 20, 21*, 22-24, 29, 36, 39, 86, 255, 558, 567, 579, 613, 620.
 Enegren, Mask., 676.
 Engelke, do., 591, 716.
 Engh, Ltnt. pp., Kmdt., Zonechef, 277, 315*, 334, 512, 522, 524-26, 528-30, 532, 534, 536-39, 541, 545, 550-53, 559, 562-63*, 564, 570, 573-75, 505.
 Engström, A. L., (I.?), Mask., 389, 391, 405.
 — L., do., 600.
 Enquetra (Enquetra, Unguetra), Sultan, 121, 521.
 Engvall, Miss., 14, 219-20, 9.
 Erichsen, H. L. E., Søkt., 694.
 — I. M., Mask., 336*, 256.
 Ericksson, Sgt., Ltnt., 570, 601, 604, 622, 624*-26, 428.
 Ericson, C. A., Mask., 327.
 — E. A. F., Søkt., 311-12, 630.
 Ericsson, J. E., do., 391-92, 447, 449, 422.
 Eriksen, E., Mask., 591, 597.
 — H. C. G., Ltnt. pp., Kmdt., 334, 506*-7, 518*-21, 548, 551, 570, 572, 692, 482.
 Erikson, J. A., Tømr., 311-12, 598.
 Eriksson, A., Kv. Miss., 224*, 462.
 — A. M., Sgt., 851.
 — E. B., Mask., 722.
 — F. O. J., do., 864.
 — I. G., Mask., 734.
 Eringa, Høvdning, 524-25.
 Ernst, Søkt., 191, 207*, 380, 86.
 Ernstsson, Mask., 832.
 Esbensen, Tømr., 305*, 307, 308, 140.
 Étienne, Læge, 606.
 Fahlander, Ltnt., 205*, 265*, 506-7*, 626, 672, 514.
 Falck, Søkt., 364, 392-93, 500.
 Falkenstein, Dr., Opdagelsesr., 5, 7, 236.
 Faurschou, Oberstlt., 673.
 Faynard, Sousint., 681*.
 Feddersen, Mask., 191*-93, 213, 336*, 354, 380, 497, 591, 603, 91.
 Federspiel, Kmdt., Zonechef, 728.
 Feldt, Mask., 684.
 Feyling, Søkt., 391-92*, 394, 603, 638, 418.
 Fiévez, Kapt., 42, 429, 474.
 Firket, Læge, 232.
 Fischer, Agent, 321.
 Fivé, Statsinsp., 36*.
 Flamme, Ltnt., 623, 626.
 Flodén, Fru, 224*, 336, 343, 272.
 — Miss., 343, 246.
 Flygare, Kapt., 198.
 Foa, Edouard, Dr., Opdagelsesr., 96.
 Fonch, A., Ltnt., 692.
 Forsell, F., Kommis, 208.
 — J. A., Mask., 282, 385-86, 233.
 — P. E., do., 635.
 Forsman, Søkt., 690, 740.
 Foulon, Ltnt., 417.
 Franc, Søkt., 909.
 François, von, Ltnt., 16, 470.
 Franqui, Kapt., 40*, 130, 183, 232, 546-47.
 Franken, Ltnt., 39.
 Fredelius, Sgt., 551, 570-71*, 572, 574*, 595, 639, 409.
 Frederiksen, Fru, 220*, 367, 69.
 — Miss., 219-20, 226, 367, 8.
 Fredriksen, Søkt., 213.
 Fredrikson, Mask., 219.
 Frédéricix, Sousint., 597*.
 Frehse, Mask., 689-90.
 Freiesleben, Søkt., 191-92, 194, 207*, 380, 404, 445, 117.
 Frenay, Armurier, 542-48.
 Frennet, Ltnt., 547.
 Frère, Sir Bartle, 8.
 Friard(t), Ltnt., 559, 655.
 Friesendorff, Frih. von, Ltnt. pp., Kmdt., 467-68, 474-76*, 502, 613, 617-19, 624, 373.
 Friis, Søkt., 688, 690, 701, 620.
 Frisell, Ltnt., 204*, 213, 282, 429, 518-19, 277.
 — Arbejdsfmd., 891.
 Friström, A. W., Mask., 827.
 Friström, C. H., do., 166-67, 192*-93, 304*, 354, 380, 456-57, 96.
 Fuchs, Retspræsident, nu Vicegeneralguv., 48*, 49.
 Fuglum, Mask., 357, 237.
 Fundchi, Høvdning, 432-34.
 Fågelklo, Tømr., 849.
 Fønss, Ltnt. pp., Kmdt., 497, 499, 680.
 Gabriel, Miss., 549.
 Galyema, se N'Galiema.
 Gambiele, Høvd., 379.
 Gamitto, Opdagelsesr., 6.
 Gamst-Pedersen, Ltnt. pp., Kmdt., 265*, 507, 597-98, 601, 603*-6, 626, 672, 517.
 Gapa, Boy, 537-38, 542, 551-53.
 Garminter, Søkt., 587.
 Geeraerts, Sgt., 321.
 Geerts, Armurier, 537, 550-51, 553.
 Gehot, Kmdt., 522, 527, 529, 530*, 534*, 554.
 — Ltnt., 529.
 Gérard, Kmdt., Generalkommis., 547, 728.
 Gerdin, Mask., 393, 396, 603, 628, 644.
 Gessi Pascha, 21*, 22.
 Ghislain, Kmdt., 676.
 Ghysen, Sgt., Ltnt., 431*, 432, 435.
 Glysels, Kommis, 42.
 Gibbons, Major, 569, 696.
 Giertsen, Søkt., 311-13, 541.
 — Prmlt., 304, 334, 360, 435, 445, 455, 584, 586-87*, 588*, 589, 518.
 Gillain, Kmdt., 429-31.
 Gilson, Kapt., 44.
 Glave, Opdagelsesr., 349, 480-81.
 Glerup, Ltnt., Kapt., 14, 19*, 33, 201-2, 210*-12, 326, 379, 603, 627, 633, 634, 642, 645, 28.
 Gleichmann, Miss., 225*-26, 396, 153.
 — Fru, 226, 154.
 Glimstedt, Ltnt. pp., 214-15*, 351, 431, 300.
 Glorie, Ltnt., Kmdt., 183, 638, 639, 657-63*.
 Glud, J. G., Søkt., 900.
 — P. C. R., do., 190, 192, 194, 195*, 282, 291, 305*, 307, 116.
 Gobila, Høvdning, 403.
 Goebel, Sgt., 554.
 Goedseels, Kommis, 36, 631.

XIV*

- Gomnäs, Søkapt., 392*, 542.
 Gongo-Lutete, Høvd., 33, 35, 36, 39, 41, 121, 428, 600, 641.
 Gordon Pascha, 10, 21, 22, 363.
 Gorin, Ltnt., 26.
 Graça, Opdagelsesr., 6, 7, 121.
 Grascitz-Petersen, Mask., 213, 380-81*, 382, 421-22, 427-29, I*, 124.
 Graffaux, Sgt., 545.
 Graham, General, 22.
 Grahn, Miss., 339*, 686.
 Grant, Kapt., Opdagelsesr., 8.
 Grasset, Kommiss., 681*.
 Grassi, Læge, 246.
 Gregersen, Mask., 357, 382, 385*, 603, 204.
 Greindl, Baron, 8, 12.
 Grenaae, Arbejdsfmd., 198*, 336, 184.
 Grenfell, Miss., 19, 26, 47, 175, 447*, 470, 493.
 Grison, Gabriel, Miss., 599*, 600.
 Grundström, Skibstr., 696.
 Gröndahl, Mask., 833.
 Grönhagen, Ltnt., 578, 817.
 Grönlund, Mask., 903.
 Guinness, Dr., Missionsleder, 219.
 — Fru, 219.
 Guldborg-Jensen, Sgt., 311, 384, 396-97, 508, 498.
 Gundersen, Mask., 198*-99, 335-36, 384, 182.
 Gustafson, N., do., 389, 344.
 Gustafsson, J. A., do., 571.
 — do., 872.
 Gustavson, do., 189-91, 380, 384, 471, 497, 603, 71.
 Gustin, Ltnt., 29, 182.
 Gutkind, Læge, 518.
 Guyot, Miss., 403.
 Güssfeldt, Dr., Opdagelsesr., 7.
 Gyseles, Sgt., 518.
 Göransson, A., Mask., 391, 392, 586-87, 603, 722*, 430.
 — G. E., Søkapt., 854.
 Göthe, Mask., 626.
 Götze, Søkapt., 385-86, 602, 216.
 Götzen, Graf von, Opdagelsesr., 26, 30, 32, 61, 64, 71, 215, 657.
 Haage, Sgt., 364, 404*, 493.
 Habib-ben-Selim, Høvd., 637, 638, 640.
 Hagberg, Søkapt., 231.
 — Mask., 700.
 Hagemester, Søkapt., 189*, 291, 304*, 307, 380, 385-86, 416, 428, 497, 59.
 Haglund, Korporal, 697, 701, 792.
 Hagman, Mask., 471-72, 699.
 Hagström, Ltnt. pp., Kmdt., 313*, 471-72*, 655.
 Hahn, Professor, 66.
 Hall, Kv. Miss., se Fru Baur.
 Hallenberg, Søkapt., 884.
 Halling, Søkapt., 282, 389-90*, 603, 380.
 — Ltnt. pp., Kmdt., 265*, 439, 441-42*, 476, 507, 626, 672, 690, 515.
 Halvorsen, J. C., Søkapt., 631.
 — L., do, 393-94, 603.
 Hamberg, Mask., 187, 380, 603, 39.
 Hambursin, Ltnt. pp., Kmdt., 38, 183, 617-18.
 Hamed-ben-Ali, Høvd., 33.
 Hammarquist, Søkapt., 279, 312, 782.
 Hammarstedt, Miss., 220-21*, 226, 341, 54.
 Haneuse, Ltnt., 182.
 Hanolet, Kapt. pp., Insp., 29, 182, 192, 213, 549, 552*, 53, 557-59, 562, 569, 573, 575.
 Hansen, F. A., Søkapt., 282-543.
 — Bøssemager, 216, 518*, 520, 540, 546, 149.
 — H., Mask., 189*-90, 380, 382, 66.
 — H. C., Ltnt., 311, 315*, 318, 320*, 435, 501-3*, 507*, 520, 619*, 673, 386.
 — H. P., Mask., 382-83*, 387, 590, 603, 177.
 — Arbejdsfmd., 198*, 185.
 — J., Mask., 646.
 — J. A., Søkapt., 618.
 — J. J., Tømr., 861.
 — L. A., Mask., 386-87, 235.
 — P., do., 706.
 Hans(s)en, V., do., 486.
 Hanssens, Kapt., 16*, 182, 210, 212, 339, 447, 584, 592.
 Hansson, Mask., 737.
 Hasselström, Mask., 818.
 Harrison, Sir James, 568, 573.
 Harvey, Miss., 482.
 Haubroe, Ltnt. pp., Kmdt., 417, 519, 596, 604, 625, 636, 645, 647, 649*-50, 668*, 671*, 672-73, 691*, 695-96, 478.
 Hauschild, Prmlt., 604, 682*, 685, 770.
 Haxthausen, Baron, Prmlt., 189, 196, 207*, 272, 276, 303, 601, 604, 626, 628, 638*-39, 652-53, 657, 413.
 Hay, Mask., 795.
 Hecq, Kmdt., 41, 183, 547, 649, 662*, 671*-72, 675, 679, 686, 692-93, I*.
 Hedgren, Hververagent, 689.
 Hedlund, Stenhugger, 845.
 Hedwall, Mask., 565.
 Heggen, Dommer, 171*, 395, 336, 549, 576, 443.
 Heiberg, Læge, 282, 457, 519, 549, 553, 559, 563*, 566, 570, 572-73, 578, 452.
 Hellman, Søkapt., 392-93, 510.
 — Mask., 545.
 Hemlin, Søkapt., 312, 807.
 Hennebert, Kmdt., 183, 649, 670*-71, 679, 683.
 Henrichsen, Mask., 352, 382, 384-85*, 197.
 Henriksen, Mask., 192-93, 304*, 307, 109.
 Henrion, Ltnt., 531*, 563.
 Henrique Navegador, 3*.
 Henry, Ltnt. pp., Kmdt., 39, 558-59, 562-63, 566, 568, 571, 573-76, 617, 624, 655.
 Herløw, Mask., II, 20, 213, 216, 218*, 345*, 350, 352, 43.
 Hert, de, Agent, 368.
 Hessling, Landmd., 216-17*, 218, 350, 41.
 Hetzel, Sousint., 597*.
 Heusch, de, Ltnt., 38, 183, 416.
 Hewett, Sir, Admiral, 7, 22.
 Heymer, Ingeniør, 544.
 Heyse, Ltnt., 39.
 Hicks Pascha, 22.
 Hildebrandt, Mask., 380, 382, 446-47, 586, 590, 603, 150.
 Hinde, Kapt., Dr., 26, 39*, 498.
 Hindorff, Kv. Miss., 533.
 Hinthel, Ltnt., 529 30.
 Hintze, Ltnt., 94, 202-3*, 212, 213, 218, 255, 326*-27, 42.
 Hipolux, Boy, 588.
 Hjelmerus, Tømr., 839.
 Hjertén, Ltnt., 205*, 311, 313, 508, 604, 626, 652, 426.
 Hodister, Handelschef, 24, 35*, 36, 282, 309, 383, 590, 631.
 Hogstraeten, Ltnt., 84.
 Hollebeke, do., 673.
 Holm, Miss., 724.
 — Prmlt., 208*, 265*, 417, 507, 597-98, 604-6, 626, 628, 672, 673, 513.
 — Ltnt. pp., Kmdt., 303, 546, 550, 558-59, 566, 568-70, 572, 573, 587, 625, 470.
 — Mask., 389-90*, I*, 382.
 — Søkapt., 292, 306*, 310, 386, 226.
 — Translator, 160.
 — Rigmor, se Fru Jessen.
 Holman-Bentley, Miss., 111, 175, 230, 295, 491, 493*, 515, 516.
 — Fru, f. Kloekers, 493*.
 Holmberg, Mask., 431.
 Holmgreen, do., 393, 396, 809.
 Holmquist, do., 196-97, 387*-88, 429, 603, 628, 673, 286.
 Holmström, Søkapt., 279, 783.
 Homeyer, von, Major, 7.
 Hongrie, Ltnt., 277.
 Hoppenrath, Søkapt., 196*-97, 306*, 885-86, 890, 399, 429, 673, 223.
 Horn, do., 187, 33.
 — von, Rgtsadjutant, 507.
 Hovgaard, A. P., Kapt., 191.
 Howard, Agent, 313*.
 Howell, Miss., 588.
 Hubert, Sousint., 597*.
 Hultström, Kobbersmed, 765.
 Huotari, Mask., 750.
 Husander, Søkapt., 898.
 Hutchinsson, Ing., 392, 523.
 Hutner, Agent, 570.
 Huusher, Mask., 202.
 — se Steiner.
 Hülphers, Søkapt., 721, 775.
 Håkansson, Mask., 340.
 — Lt. pp., Kapt., 25, 203*, 212, 213, 218, 291, 354, 697, 701, 36.
 — Miss., 220, 341, 63.
 Hårleman, Sgt., 364, 396, 404, 607, 492.
 Hägerström, Søkapt., 318.
 Hägg, Arbejdsfmd., 866.
 Høyer, Mask., 382 84, 180.
 — Prmlt., 882.
 In de Betou, Ltnt., 80, 94, 165, 197, 204*, 248, 314, 355, 368, 361, 449, 498, 593, 603, 609*, 610*, 611*, 612*-13, 619, 363.
 Inwer, Sousint., 614-16.
 Ipsen, Søkapt., 382, 385, 200.
 Ipuru, Indfødt, 149, 151.
 Irgens-Bergh, von, Prmlt., Kpt., 45, 50, 208*, 266*, 334, 337, 508, 576, 604, 638, 640*, 673, 508 a (se Side 721).
 Irminger, Kommandør, 229, I*.
 Isachsson, Søkapt., 540.
 Ismail Pascha, 20.
 Ivens, Ltnt., 7, 19, 699.
 Jacobson, Mask., 197*-98, 220.
 Jacobson, A., Søkapt., 692.
 Jacobsson, E., do., 592.
 — Tømr., 387-88, 280.
 — se ogsna Jakobsson.
 Jacquemain, Sgt., 681*.
 Jacques, Kapt., Kmdt., Generalkomm., 35, 183, 214, 438, 649*.
 — Tolk, 321-22.
 Jahnsen, Sgt., 857.
 Jakobsson, J. H., Søkapt., 918.
 James, Samuel, Sgt., 431.
 Jameson, StanleysLeds., 23, 488.
 Jannaert, Ltnt., 551-52.
 Janson, Tømr., 793.
 — K. W., Søkapt., 393, 403, 586.
 Janssen, Generalguv., 19, 20*, 25, 48, 212.
 — E., Ltnt., 210, 403.
 — do., 43.
 Jansson, Miss., 387.
 — C., Søkapt., 914.
 — Mask., 393, 396, 739.
 Jensen, Miss., 227-28*, 306.
 — C. J., Tømr., 282, 450.
 — E., Søkapt., 389*, 398, 719, 335.
 — H., Mask., 387-88, 253.

- Jensen(Bøgelund)H.C., Mask., 307, 309*, 139.
 — H. C., do., 654.
 — J. A., Søkt., 599.
 — J. J., do., 555.
 — J. M., Mask., 556.
 — J. M., Prmlt., 881.
 — J. P., Søkt., 292, 607.
 — Fru L., 225*, 227-28*, 307.
 — M., Mask., 658.
 — N., Arbejdsfmd., 198*, 186.
 — N. P. C., Søkt., 308, 310*, 384, 195.
 — S.M.D., Tømr., 388, 449, 310.
 Jensen-Andsgaer, Søkt., 403, 831.
 Jessen-Tusch, Kapt., Kmdt., 183, 208*, 267*, 277, 291, 298*, 304, 306*, 312*-13, 315*, 334*, 358, 360*, 376*, 378*, 402*, 408, 448, 456*, 467, 492*, 508, 511, 519-20, 522-23*, 536, 540, 541, 547-48, 550, 553, 559-60*, 563*, 570-74*, 575, 504.
 Jephson, se Mounteney-J.
 Jespersen, Mask., 691.
 — Ltnt. pp., Kmdt., 364, 448, 456-57, 467 68*, 625, 490.
 Jessen, Søkt., 20*, 191-92, 194-95*, 307, 313, 374, 380, 383-84, 391, 394, 410, 427, 602, 673; 719, 115.
 — Fru, R., 195, 313, III, 384.
 — von, Søkt., 308-9*, 312, 382, 174.
 Jeuniaux, Kmdt., 456-57*.
 João (Johan) II, Konge af Portugal, 3, 4, 6.
 Jochnick, af, Ltnt., 205*, 559, 561-62*, 571-72, 575-76, 595, 399.
 Johannesen, Mask., 391-92, 570, 477.
 — Søkt., 262.
 Johansen, do., 393, 395, 447, 690, 743.
 — Mask., 577, 511.
 Johanson, Tømr., 264.
 Johansson, A. E., Søkt., 393, 396, 468, 470, 693.
 — C. A., Mask., 392-93, 560.
 — E., Kv. Miss., 224*, 343, 688.
 — E. M., se Fru Sjöblom.
 — G. A., Mask., 668.
 — H., do., 367, 240.
 — I. K., Kv. Miss., 730.
 — Miss., 224*, 341-42, 371.
 — J. A., Mask., 389, 378.
 — J. E., do., 165, 310-11*, 313, 336, 255.
 — M., se Fru Flodén.
 — S. A., Mask., 471, 345.
 — Arbejdsfmd., 867.
 Johnell, Miss., 687.
 Johnsen, Miss., 219-20, 2.
 — Fru, 219-20, 6.
 Johnson, C., Tømr., 844.
 Johnson, J., Mask., 362.
 — W. T., Søkt., 585.
 — se ogsaa Jonson.
 Johnsonson, J. F., Mask., 828.
 — se ogsaa Jonsson.
 Johnston, Sir, Opdagelsesr., 88, 230, 299.
 Joli, Opdagelsesr., 6.
 Jonson, E., Mask., 196-97, 387, 471-72, 287.
 Jonsson, A., Kv. Miss., 615.
 — A. H., Tømr., 356.
 — A. J., Mask., 723.
 — C. L., Søkt., 447, 632.
 — H., Kv. Miss., 731.
 — J. E., Tømr., 619.
 — K. A., Msk., 391-92, 449, 425.
 Jouret, Agent, 590, 631, 633, 636.
 Juhlin-Dannfelt, Ltnt., Kapt., 14, 93, 95, 97, 138-39, 145, 148, 167, 201-2, 204*, 211-12, 218, 231, 234, 252, 275, 282, 335*, 340, 348, 352, 369, 376, 379, 397, 414, 416-17, 518, 571, 27.
 Julien, Kmdt., 183, 608, 613, 617-18*.
 Jungers, Kommiss., 161.
 Junker, Dr., Opdagelsesr., 8, 22*, 95, 124.
 Jurgan, Søkt., 402-3, 447, 449, 593.
 Jürgens, Cand. jur., 432.
 — de Bèsche, Ltnt. pp., Kmdt., 39, 40, 206*, 214, 423, 429-30*, 431-33*, 434-35, 572, 641, 670, 302.
 Jürgens, Ltnt. pp., Kmdt., 467-69*, 471, 576, 607, 674, 677, 538.
 — Mask., 393, 396-97, 503.
 Jäntti, Mask., 797.
 Jørgensen, B. C., Søkt., 164*, 292*, 306*, 310, 386, 224.
 — C. A., do., 196*, 308-9, 382-85, 388, 390-91, 590-91, 602, 673, 178.
 — C. J. C., Mask., 337.
 — L. J., do., 380-82, 464, 127.
 — Søkt., 704.
 — Tømr., 189, 75.
 Kaas, Mask., 382, 385, 467, 468*, 160.
 Kababila, Høvding, 253.
 Kabassidu, do., 540-41.
 Kaboidi, Araber, 642.
 Kaiumba, Høvding, 697.
 Kaiser, Opdagelsesr., 9.
 Kalhauge, Søkt., 308, 356, 380, 382*, 586, 590, 602, 149.
 Kalikula, Høvd., 672.
 Kamanga, se Rachid.
 Kamm, Underofficer, 597*.
 Kandolo, Høvding, 654-56.
 Karlberg, C. F., Mask., 648.
 — se ogsaa Carlberg.
 Karlbom, Kobbersmed, 367, 368, 389, 448, 341.
 Karlman, Miss., 725.
 — Arbejdsfmd., 869.
 Karlson, K. M., Søkt., 904.
 — se ogsaa Carlsen.
 Karlson, A., Mask., 392-93, 397, 553.
 Karlsson, A. S., Kv. Miss., 222*, 344, 134.
 — A. S., do., 223*, 343, 250.
 — E., do., 220-21*, 226, 337, 85.
 — Søkt., 279, 784.
 — Sergeant, 852.
 — Smed, 786.
 — S., se Fru Laman.
 — Arbejdsfmd., 892.
 — se ogsaa Carlsson.
 Karsten, Søkt., 855.
 Karstensens, Mask., 386-87, 234.
 Keller, do., 386-87, 456-57, 251.
 Keralla, Læge, 564-65.
 Kassels, Aspirant, 42.
 Keyper, Ltnt. pp., Kmdt., 209*, 498, 518-19, 532*, 545-48*, 549-51, 570, 572-73, 576, 579, 580, 445.
 Khetulle, se Ryhove.
 Kibonge el. Hamed-ben-Ali, Høvd., 33, 36-39, 620-21, 628.
 Kielland, Ltnt., 40, 206*, 214-15, 429, 432, 497-98, 506, 508, 513*, 14, 586, 282.
 Kihlen, Søkt., 853.
 Kikondia, Høvd., 697, 702.
 Kistner, Søkt., 309, 382, 385, 429, 464*, 206.
 Kjellgren, do., 752.
 Kjellman, Mask., 863.
 Kloeckers, H. M., se Fru Holman-Bentley.
 Knauer, Ltnt., 499, 604, 643*, 718.
 Knudsen, Kaptajn, 912.
 — Mask., 773.
 Koch, Ltnt., 205*, 549, 558-59, 561-62*, 563, 570, 572, 453.
 — J. P., Søkt., 356-57, 384, 385, 179.
 — L. R., do., 66*, 192, 195*, 282, 354-55, 380, 384-85, 387-88, 426, 428, 432, 519, 602, 118.
 — Dr., Læge, 245-46.
 Kock, Søkt., 281-82*, 389, 379.
 Kohn, M., Kv. Miss., 535.
 Koka, John, Soldat, 325.
 Kollek, Ltnt., 208*, 388, 505-7, 519-20, 572, 673, 692, 479.
 Kollén, Søkt., 187-88*, 307, 46.
 Kondrup, do., 164*, 192-93*, 291, 307, 407, 103.
 Kops, Kmdt., 183, 554, 573.
 Koskiner, Mask., 834.
 Kruse, do., 382-83, 385, 467-68, 159.
 Krusenstjerna, von, Ltnt., Kapt., 14-15*, 201-2*, 210, 213, 291, 326, 14.
 Kræmer, Ltnt., 597*.
 Kuhnert, Dyrremaler, 83.
 Kunak, Underofficer, 518.
 Kund, Ltnt., 20.
 Kussmann, Arbejdsfmd., 198*, 187.
 Kuylenstjerna, Mask., 387, 279.
 Kylen, Søkt., 638, 415.
 Käll, Mask., 708.
 Kötzt, Læge, 40, 518, 586-87.
 Lacerda, Dr., Opdagelsesr., 6.
 Lækens, Ltnt., 534.
 Lagerin, Miss., 224*, 388.
 Lagerman, Mask., 705.
 Lagström, Mask., 397.
 Lahaye, Kmdt., 537-38*, 539, 541, 547, 573.
 Laman, Miss., 163.
 — Fru, f. Karlsson, 167.
 Lancker, de, Dommer, 484.
 Landeghem, Ltnt., 525-27.
 Lange, do., 26.
 Langerock, Sgt., 39.
 Langewart, Tømr., 681*.
 Langheld, Kapt., 650.
 — Agent, 513-14.
 Lansdowne, Lord, engelsk Minister, 486.
 Laplume, Kapt., Kmdt., 98, 537-38, 554.
 Lardy, Kapt., 663.
 Larsen, H., Søkt., 392-93, 447, 552.
 — J. T. V., do., 308-9, 170.
 — Ltnt., 822.
 — L. A. V., Søkt., 391-92, 485.
 — P. L., do., 382, 385, 201.
 — R., do., 622.
 Larson, T. R. D., do., 292, 391, 722*, 416.
 — Kobbersmed, 902.
 Larsson, A., Mask., 357, 299.
 — Miss., 224*, 339*, 341-42, 128.
 — J. V., Maskinmontør, 804.
 — K. M., Fru, f. Hall, 166.
 — N. O. W. P., Søkt., 292, 388, 449, 603*, 311.
 — S. H., Kobbersmed, 602.
 — Mask., 333.
 — Arbejdsfmd., 868.
 Lauterbach, Kommiss., 557, 559, 570.
 Laveran, Læge, 245.
 Lavigerie, Kardinal, 172, 514, 690.
 Leander, Mask., 873.
 Ledeganck, Viceguvernør, 25*.
 Legat, Ltnt., 25, 26, 194, 427.
 Lehrmann, Kmdt., 26.
 Leigh, John Geo, 485.
 Lejdström, Søkt., 393, 395, 397, 802.
 Lékens, Ltnt., 612-13.
 Lekeu, Kmdt., 435.
 Lemaire, A., Ltnt. pp., Kmdt., 663-64.
 Lemaire, Ch., Ltnt. pp., Kmdt.,

- 26, 45-46*, 182, 253, 466, 474, 697-98, 700, 1*.
 — F., (Trykfejl) Kmdt., 438.
 Le Marinel, se Marinel.
 Lembke, Miss., 389.
 — Fru, 815.
 Lemmens, Sergent, 563.
 Lemon, Søkkapt., 389, 399, 464, 354.
 Lengrand, Ltnt., 512, 523, 526, 528-29, 537-40.
 Lenz, Dr., Opdagelsesr., 19, 20.
 Léonard, Kmdt., 690.
 Léopold I, Konge af Belgien, 47, 182.
 Léopold II, Konge af Belgien, Congostatens Suveræn, 8, 12, 13, 17*, 18, 45, 47, 48, 50, 182, 202, 264, 373, 477, 485, 486, II*.
 Leroi, Kmdt., 37*, 183, 613-17*.
 Leslie, Læge, 352-53.
 Levêque, Ingeniør, 88, 690.
 Levin, G., Søkkapt., 14, 186, 12.
 — S. A., do., 388, 397, 603, 312.
 Levysohn, Adolph C., Grosse-
 rer, 198*-99.
 Libois, Ltnt., 305*.
 Liebrechts, Generalsekretær,
 156, 182, 212, 264*, 1*.
 Lilja, Arbejdsfmd., 879.
 Liljevall, Ltnt., 14, 201, 203*,
 210-11, 356*-57, 21.
 Lilliesköld, Ltnt., 604, 643*,
 787.
 Limeleyn, Dommer, 411.
 Linat de Bellefonds, Ltnt., 10.
 Lincoln, Tømrer, 365, 677.
 Lindahl, Smed, 921.
 — Søkkapt., 311, 313, 522.
 Lindal, Sgt., 364, 396, 604, 607*,
 673, 495.
 Lindegaard, Ltnt., 90, 95, 138,
 142, 414-17*, 496, 498, 548,
 549, 604, 625, 666-68*, 669-70,
 691, 446.
 Lindeman, H., 114, 117, 147, 152.
 — Mask., 188, 51.
 Lindén, Miss., 223*, 341-42, 372.
 Lindersköld, de, Ltnt., 603*-4,
 376.
 Lindström, Mask., 391-92, 441,
 432.
 Lindh, do., 393, 395*, 397, 587.
 Lindholm, A. A., do., 905.
 — O., do., 387-88, 288.
 Lindholm-Kurtzhals, Søkkapt.,
 196*-97, 291, 385-89, 392, 464,
 472, 474-75, 490, 506, 513,
 602, 229.
 Lindner, Botaniker, 7.
 Lindquist, A. W., Mask., 420.
 — do., 189, 77.
 Lindström, A. P., Mask., 391-92,
 439.
 — Miss., 611.
 Lindström, E. A., Mask., 819.
 — J. E., do., 906.
 Lindström, Søkkapt., 389-91,
 399, 441, 401.
 — Tømrer, 189, 722*, 76.
 Ling-Vannerus, Ltnt., Kapt.,
 14, 201-2, 210-12*, 379, 403-4,
 466, 722*, 30.
 Linn, Ltnt., 206*, 367-68*, 427.
 Liotard, Guvernør, 29.
 Lippens, Kapt., 36*, 183, 633,
 642*.
 Lipton Pascha, 22.
 Lissner, Mask., 192-93, 304*,
 380, 382, 586, 603, 110.
 Lithman, Søkkapt., 438.
 Livingstone, Dr., 6*, 7, 10, 11, 30,
 32, 81, 147, 633, 642-45.
 Livry, Direktør, 462.
 Ljungquist, Mask., 391-92, 433.
 Lohman-Hansen, Ltnt., 722*,
 847.
 Long, Kmdt., 35, 663-65.
 Lonsdale, Kapt., 202.
 Lopez, Duarte, 6.
 Lorang, Ltnt., 543.
 Lothaire, Kapt., Direktør, 38,
 39, 194, 197, 471, 484, 497,
 501, 502, 609, 620.
 Lovén, Søkkapt., 393, 395, 719.
 Ludvig, Ltnt., 95, 209*, 518 19*,
 520-21, 679.
 Lugard, Kapt., 26.
 Lugokoro, Høvding, 576.
 Luja, Ltnt., 159, 291, 301, 304,
 364, 397, 448*, 491.
 — Ltnt. pp., Kmdt., 45, 94.
 Lund, C. J. E., Mask., 575.
 — E., Ltnt. pp., Kmdt., 572,
 586*-87, 468.
 — Dommer, 862.
 — O. A., Ltnt. pp., Kmdt., 467,
 468*, 502, 619, 623-24, 392.
 — O. J., Ltnt., Kapt., 470-71,
 474-76, 568.
 Lundahl, Miss., 612.
 Lundberg, Mask., 382, 384-85,
 464, 198.
 Lunds, Ltnt., 722*, 760.
 Lundin, Mask., 471-72, 576.
 Lundquist, Ltnt., 205*, 507, 550,
 559, 562-63, 570, 572, 575-76,
 587, 467.
 Lupunga, Høvd., 35, 36.
 Lux, Ltnt., 7.
 Lüneburg, Mask., 385-86*, 398,
 222.
 Lynnér, Søkkapt., 897.
 Lütze, Mask., 709.
 Læstadius, Søkkapt., 391, 449*,
 423.
 Löfgren, Mask., 524.
 Löfstedt, Tømr., 394.
 Löfstrand, Mask., 820.
 Maandimu Suwilumu, Høvd.,
 637.
 Mabenza, do., 321.
 Mabogi, Boy, 117.
 Mac Call, Miss., 15, 219.
 Macdonald, Fru A., f. Claes-
 son, 563.
 Madsen, Søkkapt., 20, 24, 84,
 191*-92, 194, 213, 380, 413-14,
 416, 428-29, 463-64, 497, 502,
 584, 589, 591, 599, 602, 1*, 90.
 Maenhout, Ltnt., 498.
 Maës, Dr., Opdagelsesr., 8.
 Maffei, Ltnt. pp., Kmdt., 46,
 242*, 464.
 Magnusson, Søkkapt., 393, 397,
 578.
 Magongo, Høvding, 503.
 Magery, Dr., 36, 631.
 Magyar, Opdagelsesr., 7.
 Mahdien, 16, 22.
 Mahieu, Kmdt., Statsinsp., 277,
 315*, 728.
 Mahncke, Søkkapt., 189-90*,
 191, 291-92, 307, 313*, 410, 70.
 Maka, Boy, 407.
 Makassi, Sergent, 633.
 Makinen, Mask., 843.
 Makoko, Høvding, 452*.
 Makolela, Fetischmand, 124.
 Makrushi, Høvd., 637-38.
 Malanka, Boy, 525-26, 531-32.
 Malfeyt, Kmdt., Statsinsp., 43,
 183, 548, 598, 605, 607, 624,
 662, 674, 680, 682, 684, 692,
 693*-94.
 Malmberg, Søkkapt., 720, 791.
 Malmquist, Kv. Miss., 227, 536.
 Malnström, Plantør, 188, 48.
 Maloanni, Boy, 432.
 Maloney, Sømand, 353.
 Maupoko, Høvding, 492.
 Maoko, Boy, 409.
 Marcussen, Ltnt., 94, 208*, 361,
 362, 364, 383*, 407, 468, 571,
 594-95*, 601, 604, 625, 628-29,
 631-32*, 633*, 638-40, 651-53,
 658*, 659*, 660*, 661*-62, 665,
 666, 685, 407.
 Marinel, Le, G., Kmdt., 182.
 — P., do., 24, 25, 182, 194,
 422, 427, 698-99.
 Markus, Fru M., f. Östberg, 728.
 — Miss., 460.
 Maraulier, Kmdt., 503.
 Maréchal, do., 640.
 Marillus, Ltnt., 537-38, 545,
 550, 572.
 Marjebbi, se Tippu-Tip.
 Martellus, Geograf, 4.
 Martini, Søkt., 20*, 188-89, 191,
 199, 380-82, 422, 497, 602, 55.
 Maruggia, Boy, 553.
 Masiliah, Boy, 409*.
 Mathieu, Kmdt., 183, 608-9,
 613-15*.
 Matilika, Soldat, 433.
 Matora, se Sefu.
 Matson, A. F., Mask., 388, 304.
 — Søkkapt., 466.
 — M., Mask.(?), 393, 396, 398,
 507.
 Mavinga, Høvding, 320.
 M'Bélia, do., 612.
 M'Bili, Sultan, 121.
 M'Bio, do., 121.
 Mechow, von, Major, 7.
 Medlycott, Kmdt., 7.
 Mehemed Ali, Khediv, 20.
 Melaerts, Ltnt., 656.
 Melanchton, Boy, 410-12.
 Melen, von, Adjudant, 603, 609,
 614-15, 619-20, 367.
 Melikian, Tolk, 559.
 Melin, Mask., 440.
 Melony, se Maloney.
 Mennicken, Intendant, 681*.
 Mense, Læge, 375.
 Mentzer, von, Ltnt., Kapt., 546,
 549*-50, 570, 465.
 Menwac, Kmdt., 569.
 Meulemanns, Agent, 321-22.
 Meulemester, de, Distrikts-
 kommiss., 728.
 Maurice, Ltnt., 548.
 Meurling, Søkkapt., 697.
 Meyer, do., 633.
 — Mask., 380-81*, 382, 586, 123.
 — Smed, 16.
 Meyers, Læge, 638, 666.
 Miani, Miss., Bishop, 7, 147.
 Michaux, Kmdt., 420-31.
 Michel, Major, 157, 435, 600, 673.
 — Ingeniør, 295.
 — Sousint., 46.
 Michelsen, Søkkapt., 393-94,
 397, 634.
 Michiels, Ltnt., 36, 183, 631.
 Micka, Soldat, 633.
 Middagh, Kmdt., 637, 662.
 Millard, Ltnt., 611-12.
 Mille, fransk Rejsende, 484.
 Milz, Ltnt., 27, 28*-29, 40, 182,
 541.
 Mimuna, Negerkvinde, 632-33.
 Mineur, Søkkapt., 387, 275.
 Mirambo, Høvding, 9.
 Mirza, Boy, 410-12.
 Mjelde, Søkkapt., 393, 395, 749.
 Mkangwa-Mberna, se Tippu-
 Tip.
 Mkarabure, Høvding, 637-38.
 Moanna N'lése, do., 322.
 Moberg, Læge, 360*-61, 410, 289.
 Mogensen, Søkkapt., 875.
 Mohamed Achmed, se Mahdien.
 Mohamed Ali Badi, Høvd., 555.
 Mohamed-ben-Rhelfan, se Ru-
 maliza.
 Mohun, Konsul, 26, 624.
 Molander, Søkkapt., 915.
 Mollberg, Mask., 368, 389, 448*,
 342.
 Moltedo, Zonechef, 728.
 Mondungu, Boy, 634.
 Monteggli, Ltnt., 671.
 Monteiro, Opdagelsesr., 6.
 Moray, Handelschef, 484.
 Moreau, de, Ltnt., 570.

- Morgan, Søkt., 429.
 Morley, John, 479.
 Morrison, Miss., 485.
 Mortensen, Smed, 361, 395.
 — Sømand, I, 13*, 20, 47, 184, 185, 339, 5.
 Moulard, Kapt., 728*.
 Mounteney-Jephson, Stanleys Leds., 23.
 Mouritzen, Søkt., 825.
 M'Pala, Høvding, 149.
 Msiri, do., 26, 26, 116, 121, 697.
 Msungu Lefuluha, do., 634*.
 Mtesa, do., 10.
 Muata Yamvo, do., 6, 8, 121.
 Muene Dugumba, do., 634.
 Muene Putu Kassongo, do., 103.
 Mulamba, do., 654-66.
 Munch Söegård, Læge, 194, 215, 384, 360-61*, 368, 410-12, I*, 293.
 Munie-Moharra, Høvd., 33, 36, 37, 631.
 Munza, Sultan, 121.
 Muratori, Ltnt., 587.
 Murphy, Miss., 482, 484.
 — Ltnt., 7.
 Murray, Søkt., 189.
 Mwemji Qasidi, Høvd., 637.
 Myhre, Ltnt. pp., Kmndt., 417, 601, 604, 623*-25, 632, 643, 652, 666-68, 670, 421.
 Müller, Læge, 253, 266*, 296*, 496-97, 499*, 503-04, 508, 586, 587, 607, 509.
 — Søkt., 391, 424.
 — Postchef, 700.
 — Ltnt., 16.
 — Dr., Musæumsdirekt., 385.
 Møller, Søkt., 392-93*, 406, 447, 472, 720, 559.
 — Ltnt., Kapt., 14, 15*, 86, 201, 202, 210*, 217-18, 326, 335, 345, 348, 351-52, 17.
 Nachtigal, Dr., Opdagelsesr., 8.
 Nagels, Agent, 559.
 Napoleon, Boy, 530.
 Nat och Dag, Søkt., 388-89, 603, 326.
 N'Dombe, Høvding, 461-53.
 N'Doruma, Sultan, 121.
 Nebeløng, Mask., 192, 194, 380, 497, 591, 603, 113.
 Neergaard, Søkt., 385-86, 211.
 Nelson, Stanleys Leds., 23.
 Nergaard, Søkt., 399, 816.
 Neuhausen, Ltnt., 160, 209*, 313*, 316, 455, 472, 503, 546, 560, 568, 570, 577, 643, 672.
 Neukir(ck), Søkt., 388, 603, 297.
 Newcomb, Postchef, 252.
 Newstedt, Søkt., 187, 32.
 N'Galyema, Høvding, 378.
 Nielsen, A. C., Arbejdsfmd., 198*, 188.
 Nielsen, A. M. H., Ltnt., 282, 546, 549*, 570, 454.
 — A. V. E., Ltnt., Kapt., 209*, 469, 597*, 604, 606-7*, 628, 672, 674-75*, 76, 681, 692*, 695, 549.
 — Miss., 225*-26, 367, 243.
 — Drevs, Læge, 393, 456*-57*, 458, 472, 572, 576, 607, 682, 728*, 457.
 — Fru Drevs, 728*, 796.
 — E., Mask., 361, 236.
 — H. C., Mask., 385-86*, 464, 221.
 — J., Arbejdsfmd., 198*, 189.
 — J. H., Ltnt., 518-19*, 520, 746.
 — J. P., Søkt., 764.
 — M., Mask., 594.
 — M. P., Tømr., 308-9, 181.
 — Fru S., 225*-26, 367, 244.
 — Th., Mask., 391, 467-68, 412.
 Nielsen-Thor, Ltnt., Kapt., Kmndt., 290, 468, 559, 566, 568, 570-71*, 572, 595, 639, 408.
 Nilis, Ltnt., 29.
 Nilsen, Søkt., 310, 239.
 Nilsson, A., Kv. Miss., 224*, 348*, 390.
 — Læge, 282, 396*, 457, 451.
 — Miss., 220-21*, 341-43, 53.
 — E. F. A., Mask., 591, 659.
 — G. W., Søkt., 393-94, 441, 624.
 — G. W. E., do., 789.
 — H. J., Mask., 389, 360.
 — J., Kv. Miss., 689.
 — K., do., 342*, 463.
 — M., do., 224*, 281-82, 464.
 — Mask., 657.
 Nipperday, Læge, 326.
 Nisco, Baron, Dommer, 279.
 Noblesse, Handelschef, 36, 631.
 Nordberg, C. G., Mask., 690, 744.
 Nordblad, Fru L., f. Jonsson, 324.
 — Miss., 321.
 Nordeck zu Rabenau, Freiherr von, Ltnt., 678*.
 Norderling, Ltnt., 202.
 Nordin, K. J., Mask., 835.
 — P. A., do., 907.
 Norén, Miss., 222*, 344, 519, 164.
 Norin, Sgt., Ltnt., 604, 623-24*, 625-26, 652, 475.
 Norley, Sergent, 323-24.
 Norman, Mask., 836.
 N'Sassa, se Sassa.
 Neerera, Høvd., 36, 631.
 Nyberg, Kv. Miss., 223*, 343, 348.
 — Mask., 310-11, 387, 257.
 Nyholm, do., Ltnt., 192*, 207*, 213, 304*, 307, 380, 586, 93.
 Nyman, Mask., 529.
 Nyvall, A., se Fru Baur.
 Nälund, Mask., 688*-90, 502.
 Nørregaard, Søkt., 389, 391*, 441, 673, 404.
 Oberg, Mask., 191, 307, 80.
 Oberneck, Købmd., 266*, I*.
 Oehlerich, Læge, 572, 586-87*, 471.
 Oertzen, von, Søkt., 401.
 Olausson, Mask., 608.
 Olenko, Boy, 433.
 Olin, Søkt., 910.
 Oljequist, Søkt., 690, 741.
 Olsen, Ltnt. pp., Kmndt., 254*, 406*, 453*, 456-57*, 465*, 469, 604, 678*, 681*-85, I*, 558.
 — Karl, Søkt., 14, 186-87*, 307, 352, 379, 397, 25.
 — L. O., Mask., 196*, 380, 383, 385, 416, 418, 142.
 — do., 151.
 Olson, A. W., do., 355.
 Olsson, A. V., do., 188-89, 58.
 — C., Søkt., 591, 720.
 — E. W., Mask., 328.
 — G. E., Søkt., 748.
 — J., Mask., 434.
 — Miss., 812.
 Olufsen, Mask., 282, 380, 383, 384, 468, 111.
 Onokogo, Høvding, 430.
 Osman Digma, do., 22.
 Otto, Søkt., 389-90, 428, 447, 603, 396.
 Owen, Søkt., 6.
 — Kapt., 564*-65*, 569.
 Oxentjerna, Søkt., 584.
 Page, Agent, 631, 633, 636*, 665.
 Pagels, Ltnt., 14, 15, 187, 201-3*, 210, 212, 288, 379, 403*-4, 466, 16.
 Pakassa, Boy, 325*.
 Palate, Kommis, 431.
 Palm, Stenhugger, 876.
 Palme, Søkt., 282, 393-94*, 681.
 Palmer, Miss., 223*, 336, 269.
 Palmgren, Mask., 751.
 Pania-Matumbo (-Mutombo), Høvd., 35, 36.
 Paoli, Boy, 325*.
 Parke, Stanleys Leds., 23.
 Parminter, Major, 212.
 Partsch, Søkt., 762.
 Pasque, Sergent, 681*.
 Paternostre, do., 558-59, 662.
 Paulin, Sgt., Ltnt., 315, 503, 566, 570, 577*, 643, 722*, 673.
 Paulus, Agent, 570*, 576.
 Pechuel-Loesche, Dr., 7, 15, 69, 70.
 Pehrsson, Mask., 310, 218.
 Pelzer, Kapt., 39.
 Persico, Ltnt., 577.
 Persson, Mask., 722*, 829.
 — Sergent, 838.
 — Arbejdsfmd., 870.
 Petermann, Dr., Geograf, 11, 12.
 Petersen, Kobbersmed, 357, 346.
 — Miss., 47, 219-20, 228, 351*, 3.
 — H., Søkt., 840.
 — Smed, 774.
 — Ltnt., 209*, 469, 506, 519, 596-97, 604, 632, 636*, 643, 665-70, 672-74, 692, 480.
 — J. V., Mask., 20*, 192, 193*, 194, 380, 428, 497, 603, 108.
 — K., do., 393, 396, 423, 428, 660.
 — N. P. M., do., 309.
 — do., se Gracschitz-Petersen.
 — O. L., do., 167, 189*-90, 307, 380, 384, 603, 67.
 — Søkt., 382-83*, 385, 591, 602, 173.
 — V. C., Tømr., 278, 380, 382, 126.
 — Handelsmedhj., 471, 607, 548.
 — Arbejdsfmd., 198*, 190.
 — Tømr., 637.
 Peterson, Søkt., 893.
 Pétilion, Kapt., 161.
 Petterssen, P. M., Mask., 810.
 Pettersson, Fru A., 220*, 336, 342*, 271.
 — A. C., Mask., 388, 314.
 — A. S., do., 387-88, 290.
 — G. A., do., 385, 387, 428, 241.
 — J. A. F., Søkt., 307-9*, 335, 147.
 — K. A., do., 525.
 — K. G., do., 389-90*, 383.
 — Miss., 14, 219-20*, 342, 344, 11.
 — Tømr., 581.
 — W. H., Søkt., 389, 357.
 — Landmand, 216-17, 352, 40.
 Philip II, Konge af Spanien, 182.
 Piana Musungu, Høvd., 672.
 Picard, Forfatter, 49, 50, 259.
 Piedboeuf, Ltnt., 215.
 Pierret, Kommis, 36, 587, 590.
 Pierron, Søkt., 805.
 Pigafetta, Geograf, 6.
 Pihl, Intendant, 416-17, 572, 604, 673, 678*, 684*, 298.
 Pimpurniaux, Kmndt., General-kommiss., 512, 728.
 Pira, Mask., 643.
 Platen, do., 388, 315.
 Plehn, Dr., Læge, 243, 247-51, 256.
 Plenciano, Kapt., 568, 578*.
 Pocock, E., Stanleys Leds., 10.
 — F., do., 10, 12.
 Pogge, Dr., Opdagelsesr., 7, 424, 633.
 Ponthier, Kapt., Kmndt., 27*, 35, 37, 38*, 182, 413, 518, 628.
 Popelin, Kapt., 9, 182, 648.
 Posse, Grefve, Ingeniør, 216*-18, 307-8*, 812, 348, 350, 353, 34.
 Potago, Dr., Opdagelsesr., 8.
 Poulsen, Tømr., 189, 191*, 304*, 307, 382-83, 73.

- Pourbaix, Zonechef, 728.
 Prandi, Kommis, 531*.
 Preutz, Ingeniør, 307-8, 145.
 Prütz, Mask, 398.
 Quale, Ltnt., 206*, 319*, 315, 472, 503, 577, 604, 643*, 671.
 Quatrefages, Geograf, 8.
 Questiaux, Metalsøger, 46.
 Quiding, Søkapt., 393-95, 711.
 Quist, Mask., 312-13, 649.
 Rabe, Agent, 43.
 Rache, de, Generalkommiss., 728.
 Rachid-ben-Mohammed-ben-Said-Marjabbi el. Kamanga, 27, 33*, 38, 307, 498, 592-93.
 Rafar (Rafoi), 29, 121.
 Rahbek, Ltnt., 124, 208*, 216, 334, 368, 519, 596-97, 604, 636, 637, 646, 664-65, 673, 692, 481.
 Ramaeckers, Kapt., 9*, 182.
 Ramsin, Søkapt., 753.
 Rangström, Miss., 220, 222*, 82.
 — Fru A., se Fru Baur.
 Raquet, Sekretær, 676.
 Ravello, Kmdt., 569.
 Rasmussen, A. E., Mask., 305*, 308-9*, 382-83, 157.
 — Søkapt., 393-94*, 398, 623.
 — Fru, f. Chapman, 227.
 — N., Sømand, Mask., 186-87, 26.
 — Arbejdsfmd., 198*, 191.
 — Tømr., 375.
 — Miss., 225, 227, 340, 78.
 Regonde, Læge, 693*.
 Rehnberg, Søkapt., 389, 368.
 Reichard, Opdagelsesr., 9, 66, 70, 699.
 Reitzel-Nielsen, Ltnt., 90, 429, 432, 435*, 641, 519.
 Relin, Mask., 189-90, 380*, 471, 65.
 Renström, do., 389, 352.
 Renzi, Høvding, 541, 546-47, 554-55.
 Riego, Mask., 389, 471-72, 361.
 Riga, Underofficer, 681*.
 Ringblom, Søkapt., 665.
 Roelens, Biskop, 172, 516*, 517, 690.
 Roels, Agent, 570*.
 Roget, Kapt., 24, 182, 517.
 Rohlf, Dr., Opdagelsesr., 8.
 Rolund, Mask., 305*, 372, 380-82, 137.
 Rom, Kapt., 38, 183, 381, 421.
 Rommel, Søkapt., 402-3, 689, 714.
 Rosén, Arbejdsfmd., 895.
 Rosenblad, Ltnt., 204*, 467-68*, 571, 639, 406*.
 Rosendahl, Ltnt., 469, 508, 604, 606, 674*, 551.
 — Tømr., 685.
 Rosenquist, Stenhugger, 846.
 Rosentvist, Ltnt., 497-98*, 364.
 Ross, Læge, 246.
 — Miss., 211.
 Rossignon, Læge, 436, 554, 572.
 Rothlind, Mask., 388, 316.
 Roufflaert, Sgt., 537, 545, 551.
 Rousseaux, Agent, 322, 324.
 Roy, Ltnt., 533.
 Rudebeck, Søkapt., 388, 313.
 Rue, Kmdt., 606, 662, 666-67.
 Rumaliza el. Mohammed-ben-Rhelfan, Høvd., 33*, 35, 38, 498, 645, 649.
 Ruthström, A., Kv. Miss., 223*, 344, 391.
 Rydberg, Søkapt., 917.
 Ryhove, de la Khétulle de, Kmdt., 29, 45, 91, 182, 505.
 Said-ben-Abedi, 36, 38, 498.
 Salem-ben-Muhamed, 23, 33.
 Saliboko, Høvd., 655-56.
 Salómo, Høvd., 611.
 Samuel, Herbert, 486, 489.
 Samuelsson, Mask., 570, 578, 798.
 Sandberg, Mask., 416-17, 702.
 Sandelin, Ltnt. pp., Kmdt., 215, 216*, 311, 502, 548, 597*, 603, 604*, 607, 619, 643, 661, 663, 665, 673, 680, 385.
 Sandquist, Kv. Miss., 339*, 690.
 Sandrart, Ltnt., 39.
 Sandsten, Søkapt., 666.
 Sanford, General, 8.
 Sangebuno, Høvding, 480.
 Sannaes, Ltnt. pp., Kmdt., Zonechef, 43, 215*, 498, 603, 609, 619, 622-23*, 624, 654-55, 692-93*, 694, 728, 365.
 Sannders, Kommiss, 701.
 Santhin, Ltnt., 547.
 Saroléa, do., 556.
 Sarrazyn, Kapt., Kmdt., 429, 474.
 Sassa, Høvding, 27, 121.
 Sasse, Søkapt., 441-42, 569.
 Schack, Ltnt., 24*, 191, 213, 348, 352, 88.
 Schagerström, Søkapt., 188*, 191, 194-95, 336, 380-81, 429, 463, 474-75, 497, 500, 602, 49.
 Scharffenberg, Fru A., 194, 334*-35, 388, 266.
 — Mask., Købmd., 24, 192, 194, 282, 332*, 334*-36, 380, 498, 571, 576, 107.
 Scheerlink, Ltnt., 36.
 Scheurmann, Søkapt., 393-94*, 628.
 Schiötz, Ltnt. pp., Kmdt., Konsul, 40, 144*, 181, 214*, 242*, 265*, 393, 399, 438-40*, 441, 461*, 547-48, I*, 295.
 Schjörn, Lt., 138, 206*, 567*, 58, 566, 570-72, 638, 414.
 Schjötz, do., 498, 546, 548-49*, 550, 570, 673, 447.
 Schlechtinger, Dr., Naturforsker, 254*, 453*.
 Schleinitz, Freiherr. von, 7.
 Schmidt, Mask., 197*-98, 385, 386, 212.
 Schmiedte, Søkapt., 14, 186*, 187, 283, 23.
 Schnitzer, Dr., se Emin Pascha.
 Schou, Tømr., Ltnt., 74, 87, 89, 93, 102, 145, 189-90, 207*, 213, 275-76, 349, 380, 397, 409*, 429, 448*-54, 481, 62.
 Schoulund, Søkpt., 189, 307, 60.
 Schow, do., 688-90, 562.
 Schrank, do., 490, 761.
 Schröder, Landmand, 14, 202, 216-17, 31.
 Schweinfurth, Dr., Opdagelsesr., 7*, 10, 22, 106.
 Schwensen, Ltnt., Handelsmedhj., 133, 169, 209*, 471-72, 580.
 Schwerin, Friherre von, Professor, Generalkonsul, I-III, 5, 218, 218*, 603, 689, 47.
 Schönberg, Søkapt., IV, 20*, 188*-90, 199, 307, 380*, 410, 463, 503, 572, 602, I*, 56.
 Scott, Handelschef, 696.
 Sefu-ben-Hamed, 32*, 33, 36-38*, 642.
 Seger, Mask., 908.
 Sephers, Kmdt., 511*, 575, 597*, 607.
 — Sousint., 559, 571, 573-74*, 575*.
 Selander, Søkapt., 389, 402.
 Selchau-Hansen, Ltnt., 208*, 505, 507*-8, 520, 606, 674, 550.
 Seligo, Geograf, 4.
 Semio, Høvd., 22, 27, 29, 121, 520.
 Serexhe, Zonechef, 728.
 Shanu, Fotogr., Kbmnd., 157*, 305*.
 Shapudu, Indfødt, 637.
 Sheppard, Miss., 485.
 Siercke, Mask., 192, 195, 282, 380, 603, 120.
 Sievers, Professor, 66 (se ogsaa 730).
 Siewers, Mask., 388*, 398, 305.
 — A., se Fru Scharffenberg.
 Silfverhjelms, Handelschef, 165, 292-93, 316-17*, 353.
 Sillye, Ltnt. pp., Kmdt., 557, 566.
 Simpelaere, Miss., 515-16.
 Simpson, Dr., Missionsleder, 173, 227.
 Sims, Læge, 175, 226, 242*, 381, 398*.
 Singio, Sultan, 121.
 Sivertsen, Mask., 191, 79.
 Sjöblom, Fru E. M., f. Johanson, 476*, 484, I*, 717.
 — Miss., 226, 228*, 475-77*, 482-83*, 84, 207.
 Sjöcrona, Ingeniør, 216-17, 351, 360, 429, 38.
 Sjögreen, Ltnt., 469, 604, 671*-74, 680, 701, 573.
 Sjögren, Arbejdsfmd., 880.
 Sjöholm, Fru E., 337*, 344*, 131.
 — Miss., 226, 337*, 344*, 99.
 Sjöstedt, Kobbersmed, 520.
 Sjöström, Søkapt., 754.
 — Mask., 392-93, 397, 546.
 Skarp, Miss., 220, 223*, 342-43, 64.
 — Fru L., f. Gustafsson, 348, 249.
 Slatin Pascha, 22, 568.
 Small, Læge, 165.
 Snoileky, Grefve, Ltnt., 468-69*, 470, 710.
 Soelberg, Prmlt., 40*, 206*, 214, 396-97, 431, 292.
 Sollum, Mask., 484.
 Sonne, do., 823.
 — Tømr., 663.
 Sontag, Sergeant, 312-13.
 Sotecz, 676.
 Souza, Ruy de, Opdagelsesr., 4.
 Soyaux, Botaniker, 7.
 Sparre, Ltnt., 570, 576*, 527.
 Spake, Opdagelsesr., 6*, 60, 92.
 Spelier, Ltnt., 614-16.
 Spencer-Burns, 353.
 Sporre, Sgt., Ltnt., 364, 570, 573*, 496.
 Staber, Mask., 308, 310*, 312, 203.
 Stahre, Søkapt., 393-94, 719, 698.
 Stairs, Kapt., 23, 25, 26*, 697.
 Stanley, Sir H., I-III, 6, 9, 10*, 17, 20, 22, 23, 31, 50, 61, 69, 72, 73, 75, 78, 109, 135, 163, 166, 168, 185, 188, 192, 199, 212, 216, 219, 229, 33, 298, 338-39, 378-79, 386, 403, 438, 453, 465-66, 474, 478, 480, 485, 493-94, 583-85, 589, 592, 613, 627, 633-34, 643-46, II*.
 Stapleton, Miss., 491.
 Steenström, Tømr., 189-90*, 191, 304*, 307, 380, 382, 72.
 Steiner-Huusher, von, Ltnt., 40, 206*, 214, 357*, 396, 432, 296.
 Stenberg, Arbejdsfmd., 871.
 Stenbeck, Mask., 601.
 Stenbuch, Søkapt., 579.
 Stenfelt, J. T. G., Søkapt., 14, 186*-88, 210, 263, 280, 307-8, 335, I*, 22.
 — T. R. S., do., 307-8*, 335, 146.
 Stensnäs, Søkapt., 403, 776.
 Sterckx, Ltnt., 183, 661, 664.
 Stevens, Ltnt. pp., Kmdt., Distriktskommiss., 663, 728.
 Stjernborg, Sgt., Ltnt., 396, 604, 607, 624*-26, 494.

- Stoffregen, Mask., 192, 194, 356, 380, **112**.
- Stokes, Miss., Købmd., 38, 39, 621.
- Stoltze, Arbejdsfmd., 198*, **192**.
- Storm, Miss., 337*, 339*, **589**.
- Stormoen, Ltnt., 35, 40, 140, 159, 167, 169, 206*, 214, 305, 429, 432, 519, 586*-87, **283**.
- Storms, Kapt., nu Obstlt., 9, 35, 148, **182**.
- Stott, Mask., 192, 380, **114**.
- Strand, Kedelsmed, 393, 396-97, **572**.
- Strandman, Miss., 224*, 337, **247**.
- Strauch, Oberst, nu Gnrl., 12*, 18, 198.
- Streit(s) Ltnt., 302*, 304, 359.
- Ström, Mask., **577**.
- Tomr., 387-88, **268**.
- Strøm, Miss., 219-20, **1**.
- Strömer, Ltnt., **830**.
- Stuhlmann, Dr., Opdagelsesr., 26.
- Stål, A., se Fru Pettersson.
- Mask., 393, 395, **609**.
- Stålhandske, Ltnt., 442, 469, 471, 576, 604, 607, 670*, 672-73, 691-92, **537**.
- Stackel, Prmlt., II, 116-19, 122, 159, 213-14*, 307*, 8, 314, 321*-25, 383, 397-98, 404, 410, 469, 578, 674, 689, 697, 699-701, **I*, 168**.
- Sundelin, Mask., **735**.
- Sundt, Ltnt. pp., Kmdt., 42, 143, 172, 214-15*, 265*, 354, 417, 490, 492, 496-98*, 513, 603, 626, 666-68, 670, 673, 690, **308**.
- Sundvik, Mask., **821**.
- Sundvallson, Ltnt., 14, 201-2*, 210, 379, **15**.
- Svendson, Mask., 389-90*, 399, **393**.
- Svensson, I. W., Kv. Miss., 223, 344, **534**.
- Miss., **613**.
- K. A., Montør, **566**.
- Ltnt. pp., Kmdt., 39, 205*, 214, 429*, 32, 471, 474-75, 519, 586, 646, 658, 660, 663-64, 666, 669, **281**.
- K. O., Søkapt., 393-94, 432, 447, 628, **616**.
- W., Kv. Miss., 220-21*, 337, **83**.
- W., Mask., 393, 396, 416-17, **650**.
- Svinhufvud, Ltnt., Kapt., 40*, 213-14, 348*, 387, 518-19, 540, 546-47, 613, **I*, 278**.
- Syvtesen, Mask., 357, **265**.
- Söderhäll, Mask., 189*-90, 304*, 307, 313*, **61**.
- Söderström, Metalstøber, **767**.
- Miss., 340*, **726**.
- Søndergaard, Søkapt., 163, 389-91*, 393, 416, 428, 571, 573, 603, 673, 720, **403**.
- Sørensen, Mask., 310-11*, 313, **215**.
- Ltnt. pp., Kmdt., 438-39, 441, 442*, 469, 604, 607, 691-92, **528**.
- Tagon, Ltnt., 183, 614-15.
- Tambura, Høvding, 121.
- Tandrup, Ltnt., 160, 208*, 265*, 267, 303-4, 333, 507, 597-98, 604-6, 626, 628, 646, 666-67*, 672-74, 715, **516**.
- Tappenbeck, Ltnt., 20.
- Taylor, Biskop, 173.
- Tegner, Mask., 299, 382-84*, 386, 389, 396, 398, 405-6, 408, 10, 425-26, 428, 440-41, 456, 459-62, 464, 490, 603, **175**.
- Handelsmedhj., 471-72*, **377**.
- Telander, Stenhugger, **877**.
- Telford, Miss., 219.
- Tere, Høvding, 546-47.
- Thiébauld, Kmdt., 503.
- Thierry, Direktør, 383.
- Tholander, Søkapt., **667**.
- Thomaeus, Mask., **860**.
- Thomsen, A. B., Mask., 307, 333, **125**.
- V. C. J., do., 189-90*, 191, 307, **68**.
- Thonner, Dr., Naturforsker, 66, 500-1*.
- Thore, Mask., **887**.
- Thorsen, A., Søkapt., 389, 394, 467-68, **358**.
- H., do., **682**.
- Thorslund, Mask., 690, **745**.
- Thorup, Mask., 282*, **122**.
- Thunberg, Kapt., 205*, 518, 520, 570, **732**.
- Thys, Oberstlt., nu Oberst, 169, 183, 358*, 421.
- Tigenani, Høvding, 526.
- Tilkens, Ltnt., 43, 527.
- Tillander, Metalstøber, **768**.
- Tielemans, Kmdt., 649-50, 659, 663, 671*, 692.
- Tilly, Søkapt., 382, 384-85*, 387, 457, 464, **194**.
- Tippu-Tip el. Hamed-ben-Hamed-ben-Juma-Marjebbi, 11, 15, 16, 19, 23, 27, 31, 32*, 33*-35, 188, 211-12, 480, 536, 589, 592, 627, 642.
- Tisdal, Konsul, 230, 352.
- Tissel, Søkapt., 393, 395, **712**.
- Titeux, Ltnt., 513-14.
- Tjulin, Søkapt., 192, 195*, 307, 383, 464, **121**.
- Toback, Kapt., 37, 590, 592.
- Tollstam, Søkapt., **627**.
- Tombeur, Kmdt., Distriktskommis., 678*, 728.
- Tonneau, do., 701.
- Tornerhjem, Søkapt., **674**.
- Torp, Arbejdsfind., 198*, 336, **193**.
- Troch, Kommis., 165.
- Trodoux, Agent, Postchef, 116, 322.
- Troup, Stanleys Leds., 23.
- Tschangufu, Høvd., 657, 662, 671-72.
- Tschenga, Boété, Høvd., 320.
- Tschenga Moeba, do., 320.
- Tschenga Tifi, do., 319.
- Tschenga Tchengua, do., 319, 320.
- Tubbs, Søkapt., 267*, 334.
- Tuckey, do., 6.
- Tufvesson, Fru S. A., f. 282, **130**.
- Miss., 221*, 281-82, **129**.
- Tvermoes, Prmlt., 208*, 264, 364, 396-97, 506-7*, 508, 573, 607, 626, **487**.
- Politiasistent, IV.
- Tønnesen, Søkapt., **596**.
- Törnsten, Søkapt., **841**.
- Ulff, Direktør, 98, 216, 218*, 294, 307-8, **45**.
- Uncles, Agent, 426.
- Undén, Mask., 591, **811**.
- Underwood, Konsul, 306.
- Unungia, Bærer, 551.
- Unskelander, Mask., **645**.
- Ussing, Søkapt., 196*-97, 382-83*, 384, 386-87, 389, 393, 396, 404, 410, 472, 506-7, 571, 590-91, 602, **I*, 155**.
- Valcke, Ltnt., 218, 352.
- Vallentin, Søkapt., 192-93, 307, **105**.
- Valler, Sergent, **858**.
- Vanbookhoven, Mask., 307.
- Van Bredael, Kmdt., 183.
- Van Campenhout, Læge, 513.
- Vandenkerckhove, Agent, 303*, 410.
- Fru, 303*, 410.
- Van den Noortegaerte, Sgt, 537-38.
- Vandenplas, Intendant, 322.
- Van der Maesen, Ingeniør, 387.
- Vandermolen, Miss., 428*.
- Van der Smissen, General, 306.
- Vanderwegen, Ltnt., 559.
- Van der Wielen, Ltnt., 26, 623, 654.
- Van de Velde, A., Ltnt., 535-36*.
- F. J. H., Kmdt., 536.
- G., 535-36.
- J. P. A., Ltnt., 182, 339, 535.
- L. J. J. F., Ltnt., 15, 34*, 182, 535-36.
- V. G. M., Ltnt., 305*.
- V. P., do., 534-36*.
- Vandevelde, 277.
- Van Doorne, Kmdt., 42.
- Van Eetvelde, Konseilspræsident, 18*, 49, 155.
- Van Eyken, 43.
- Van Gèle, Kapt. pp., Viceguvernør, 15, 16, 24, 29, 34, 49*, 86, 142, 182, 188, 191-92, 194, 353, 381, 463-66, 470, 488, 592, 663, 665.
- Van Genechten, Miss., 516*.
- Van Goitzenhoven, Agent, 89*, 597*, 600*-1.
- Van Goitsenhoven, Læge, 678*, 681*.
- Van Henxthoven, Miss., 174.
- Van Herck, Sergent, 664-65.
- Van Hoof, Biskop, 516.
- Vanhoucke, Ltnt., 684.
- Vankerckhoven, Kapt., 26, 28*, 43, 121, 182, 188, 195, 264, 480, 520, 536, 540-41.
- Van Kerckhoven, Adjutant, 527.
- Van Mael, Ltnt., 518.
- Van Meerbeke, Kmdt., 44.
- Van Montfort, Ltnt., 27*.
- Van Pottelsberghe, do., 557.
- Van Ronslé, Biskop, 172, 174, 404, 516*, 517.
- Vanwert, Kmdt., 587.
- Vauthier, 537.
- Ingeniør, 335.
- Vautiers, Ltnt., 529.
- Védy, Læge, 532*, 534, 614-16.
- Velten, Dr., Professor, 637.
- Vennerstrand, se Wennerstrand.
- Verdick, Zonechef, 728.
- Verdussen, Kmdt., 43, 503.
- Verhaeghe, do., 465, 683-84.
- Verhellen, Ltnt., Kapt., 613, 615-17, 671, 673, 679.
- Vernehren, Adjutant, Ltnt., 44, 315, 728*, **591**.
- Vermöhlen, Sergent, 663.
- Verschueren, Dommer, 597*.
- Versepuy, 26.
- Verstraeten, Kmdt., 519, 521.
- Vidal, Søkapt., 6.
- Vilers, Le Myre de, 489.
- Vieslet, Sousint., 597*.
- Vincart, Dommer, 597*.
- Volont, Ltnt., 305*.
- Voorloud, Læge, 307.
- Vos, de, Miss., 365*.
- Voss, Ingeniør, 46.
- Wacquez, Kmdt., 569, 728.
- Waetzold, Mask., **758**.
- Wahis, Generalguvernør, 29*, 42, 48, 49, 166, 183, 190, 197, 298-99*, 301, 305-6, 308, 388, 484, 701.
- Wahl, de, Mask., 361, **319**.
- Wahlquist, Søkapt., 391-92, 394, **429**.
- Walder, Miss., **813**.
- Waleffe, Statsprokurør, 320*.
- Walfridsson, Miss., 222*, **161**.

- Walfridsson, Fru R. S., 341*, 162.
Walhousen, Kmdt., 188, 544, 567.
Wall, Mask., 14, 162, 186*, 192, 202, 210, 307*, 311, 429, 18.
Walldén, Fru J. C., 340*, 344*, 132.
— Miss., 226, 340*, 344*, 100.
Wallén, Baron, Adjutant, Ltnt., 497, 499*, 642.
Walton, Oberst, 274.
Wangermée, Vicegeneralguvernør, 49, 306, 663, 666, 685.
Wangi, Høvding, 254, 453.
Ward, Stanleys Leds., 23, 192.
Warlomont, 97.
Warnant, Kmdt., 728.
Wass, Søkapt., 192-93, 282, 312, 356, 106.
Waters, Ltnt., 479.
Watherley, Rejsende, 696, 698*.
Wauters, Geograf, 56, 72, 75, 161, 176, 178, 257, 648.
Wautier, do., 8, 182.
Waxgren, Kv. Miss., 222*, 226, 344, 101.
Wedel, Søkapt., 393, 395, 777.
Weeks, Miss., 491-92.
Weile, Søkapt., 604.
Wennergren, Mask., 888.
Wennerstrand, do, 164, 371, 385, 388, 317.
Werlin, Miss., 222*, 337, 322.
Wessel, Mask., 889.
Wester, Ltnt., nu Kapt., 14, 16*, 18*, 19, 31, 33, 202, 211-12*, 584, 592, 603, 627, 29.
Westerberg, Mask., 281, 329.
— Søkapt., 641.
Westerhult, do, 292, 790.
Westermark, Mask., 397, 399, 370.
Westlind, N., Miss., 14, 219-20, 223*, 281, 336, 341, 343-44, 10.
— P. A., Miss., 727.
— Fru S., 226, 102.
Westmark, Agent, 14, 216, 352, 19.
Wetterling, Mask., 392-93, 441, 561.
Wettre, Søkapt., 826.
Weynants, Kapt., 43.
Weyns, Kmdt., 45.
Whitehead, Fru, 451*.
— Miss., 451-52, 486.
Wid, Tømr., 456.
Wiese, Søkapt., 591, 769.
Wiggers, Mask., 382-83, 158.
Wikander, Major, 202.
Wilcke, Søkapt., 310, 335, 471-72, 232.
Wille, Mask., 387-88, 263.
Willemoës, Prmlt., Kapt., 296*, 315, 720, 728*, 800.
William, Boy, 407.
Willner, Mask., 312*-13, 785.
Wise, Prmlt., 883.
Windt, de, Dr., 46, 60.
Winters, Søkapt., 638, 417.
Winton, Sir Francis de, 17, 19, 164, 326.
Wirde, Søkapt., 848.
Wirén, Fru E., 531.
— Miss, 248.
Wissenberg, Mask., 392-93, 416-17, 468-69, 471, 490, 729*, 547.
Wissmann, von, Ltnt., 16*, 19, 66, 70, 71, 83, 164, 186-87, 255-57, 266, 425, 480, 633.
Wissmann, Søkapt., 164, 371, 388.
With, do., 808.
Witry, Sergeant, 545.
Witterwulge, Kmdt., 569.
Woermann, Handelshus, 185.
Wogensen, Mask., 305*, 307-8, 312, 141.
Wolf, Dr., Opdagelsesr., 16, 20.
— Sgt., Ltnt., 604, 622, 624*-26, 670-73, 680-81, 696, 474.
Wolff, Korrespondent, 353.
— Reichlin, 353.
Wolseley, Lord, 22.
Wouters d'Oplinter, de, Ltnt., 38, 183, 635.
Wright, Søkapt., 164*, 192*-93, 287*, 289*, 291, 307, 381, 410, 94.
Wyéls, Chevalier de, Præsident for de kat. Missioner i Congo, 366, 1*.
Wännlund, Kv. Miss., 349.
Yde, Mask., 293*, 304*-5*, 307-8, 384, 138.
Yhrström, Mask., 350.
Zachi, Soldat, 630, 638.
Zibell, Søkapt., 554.
Zobé, Høvding, 116.
Zongelé, Soldat, 638.
Zongomari, Korporal, 433*-34.
Åhman, Handelsmedhj., 292-93, 332.
Åkerhjelm, Friherre, Søkapt., 294*-95, 719, 747.
Åkeson, Mask., 675.
Åkesson, Kv. Miss., 325.
Åstrand, Sgt., Ltnt., 559, 561-62, 568, 570-71*, 574, 595, 639, 410.
Åström, E. O. M., Mask., 196, 778.
— G., do., 651.
— do., 252.
Årfström, Handelsmedh., 292, 331.
Ørsted-Matzen, Ltnt., 913.
Øst, do., 24, 191, 207*, 213, 348, 352, 354, 381, 464, 89.
Östberg, J. C. F., Søkapt., 367* 68, 284.
— T. R. F., do., 681*, 688, 690, 742.
Österberg, do., 911.
Östergren, Mask., 441.
Österman, Søkapt., 469, 755.
Østrup, Dr., 637.

Rettelser.

- Side
- I, Linie 3 fr. o. 8. August, rigtigere: 9. August (se S. 12).
 — 5 fr. n. Universitet, læs: Universitetet.
 2, — 4 fr. o. Petermannsche, læs: Petermanns.
 3, — 7 fr. n. Capitaõ, læs: capitão.
 7, — 12 fr. o. i April Maaned — udgaar.
 10, — 21 — matte, læs: maatte.
 —, — 14 fr. n. Bogamoyo, læs: Bagamoyo.
 —, — 7 — Løjtnant de Bellefonds, læs: Løjtnant E. Linant de Bellefonds, Søn af Linant Pascha (M. A. Linant de Bellefonds).
 12, — 11 fr. o. Manassa, læs: Maesassa.
 19, -- 10 fr. n. Tippu-Tip fulgte ikke — som hos Wau- ters angivet — med Gleeurp; men denne rejste alene.
 20, — 14 og 15 fr. o. Rækkefølgen af Navnene paa Sø- kaptajnerne er ikke kronologisk rigtig. Martini var, som senere i Bogen oplyst, Nordmand.
 —, — 3 fr. n. Karthum, læs: Khartum.
 22, — 4 fr. o. Bahr-el-Gazal, læs: Bahr-el-Ghazal.
 —, — 20 fr. n. Bar-el-Gebel, læs: Bahr-el-Gebel.
 23, — 8 og 9 fr. o. »Gennem det mørkeste Fastland«, læs: »I det mørkeste Afrika«.
 24, — 22 og 23 fr. o. Van Gèle havde Damperen »A. I. A.« ikke »Stanley«, med sigsamt Kaptajnerne Schonberg og Martini; den Gang førtes »Stanley« af Schagerström.
 25, — 7 fr. n. Løjtnant, læs: Kaptajn Håkansson.
 32, — 19 — Bogamoyo, læs: Bagamoyo.
 36, — 8 fr. o. Magory, læs: Magery.
 42, — 11 fr. n. Løjtnant, læs: Kaptajn Sundt.
 57, — 15 — Klitter, læs: Kliner.
 148, under Kaartskitsen: 240, læs: 2400 danske Mil.
 163, Linie 4 fr. o. 320 danske Mile, læs: 2400.
 164, — 11 — adjoint, læs: adjoints.
 169, — 3 fr. n. Adan, læs: Adam.
 175, — 5 — Udgifterne, læs: Indtægterne.
 186, — 22 fr. o. den Ældste blandt, læs: den Ældste der- nede blandt.
 188, — 7 — N. A. Boye, læs: H. A. Boye.
 196, — 22 — Franz Josephs, læs: Franz Joseph.
 198, under det store Billede: Torp † 92, læs: 91.
 203, under nederste Billede: Håkansson † 92, læs: 91.
 214, Linie 7 fr. o. E. L. A. Böhler, læs: M. Böhler.
 220, — 26 — Clark, læs: Clarke.
 —, — 5 fr. n. K. J., læs: C. J. Nilsson.
 306, under det store Billede: A. C. M. Andersen, læs: A. P. M. Andersen.
 311, Linie 18 fr. o. Tilføj efter Arrhenius: E. A. Quist.
 316, — 4 — Silfverström, læs: Silfverhjelms.
 —, — 6 — do. — do.
 317, — 10 fr. n. do. — do.
 325, — 3 — Lundi, læs: Sundi.
- Side
- 396, Linie 11 — J. C. Johansson, læs: J. E. Johansson.
 352, — 13 fr. o. Schak, læs: Schack.
 —, — 2 og 3 fr. n. Dec. 91, læs: Juni 92.
 356, — 12 fr. n. H. F. Andersen, læs: H. P. Andersen.
 364, — 18 — Lindahl, læs: Lindal.
 384, — 28 fr. o. L. O. Petersen, læs: O. L. Petersen.
 —, — 10 fr. n. Hildebrand, læs: Hildebrandt.
 385, — 24 fr. o. Søn af en Urtekræmmer, læs: Søn af Urtekræmmer . . .
 386, — 18 fr. n. C. B. Jørgensen, læs: B. C. Jørgensen.
 387, — 10 fr. o. Frederik Ek, læs: Frants Eda Ek.
 388, — 12 — N. O. W. Larsson, læs: N. O. W. P. Larsson.
 —, — 16 — Larsen, læs: Larsson.
 391, — 10 fr. n. Lindström, læs: Lindeström.
 392, — 21 — kom til Øvrelandet, læs: kom 1898 til Øvrelandet . . .
 396, — 2 — Lindahl, læs: Lindal.
 397, — 21 — Karlsson, læs: Karlson.
 429, — 21 fr. o. E. L. A. Böhler, læs: M. Böhler.
 438, — 14 — A. le Maire, læs: F. Lemaire.
 457, under Høvdingen Wangis Billede: Schlechter, læs: Schlechtinger.
 478, Linie 20 fr. o. Komma efter Tankestregen udgaar.
 —, — 16 fr. n. Læs: Overgreb; han . . .
 480, — 14 — Læs: Pengebelønninger, som . . .
 482, — 17 fr. o. Læs: . . . skulde vise, hvor mange . . .
 485, — 6 fr. n. Læs: . . Centralafrika), af . . .
 —, — 5 — Borrowes, læs, Burrows.
 —, — 5-4 — Læs: Skildring, »Campaign amongst Can- nibals (Felttog mellem Kannibaler)«, af . . .
 —, — 2 — Læs: Fusilierrgt., traadte . . .
 486, — 24 — Komma efter »mærkes« udgaar.
 488, -- 6 — Læs: Sprog, maatte . . .
 498, — 4 fr. o. Bwana Zige, læs: Bwana Nzigé.
 506, — 7 fr. n. Efter H. R. Petersen sættes Punktum; derefter udgaar: og svensk Løjtnant Lundquist.
 507, — 3 fr. o. Lundquists, læs: et . . .
 512, — 21 — Perpinaux, læs: Pimpurniaux.
 519, — 12 fr. n. ¹³/₁ Kollek, læs: ¹³/₁ Kollek . . .
 —, under nederste Portræt: H. J., læs: J. H. Nielsen.
 522, Vignetten, Vi have faaet den Oplysning, at Damperen er »Ville de Bruges«, ikke »Princesse Clémentine«.
 557, Linie 10 fr. o. Poltelsberghe, læs: Pottelsberghe.
 559, — 5 — Ladó, læs: Redjaf.
 576, — 4 — Adams, læs: Adam.
 —, — 23 — ¹/₇ 1899, læs: ¹/₇ 1898.
 —, — 2 fr. n. Heiberg, læs: Berge.
 603, — 19 fr. o. Göransson, læs: Göransson.
 604, — 18 fr. n. E. Barkman, udgaar. Er af General- konsul von Schwerin fejlagtigt opgivet som gaaet i Congostatens Tjeneste; men Congostaten kender ham ikke.

- Side
626, Linie 5 fr. o. $\frac{27}{11}$ 98, læs: $\frac{27}{8}$ 98.
655, — 3 fr. n. Kandoro, læs: Kandolo.
657, — 7 — udgaa, læs: undgaa.
658, — 3 fr. o. Paternoster, læs: Paternostre.
675, Vignetten forestiller 6 sorte Premiersgenter, Akwongo til venstre.
681, under Billedet: Offsberg, læs: Östberg.
689, Linie 9 fr. n. C. R. Andersen, læs: C. R. Anderson.
706, Overskriften til Tillæg I: 921, læs: 922.
—, Linie 23 fr. n. Efter 33 Horn sættes †.
707, — 12 fr. o. ad 65 *Relin*: Stockholm, læs: Waxholm. Død i Vivi.
—, — 7 fr. n. Efter 98 *Berglum* sættes †.
708, — 23 — Efter 129 *Tufvesson* sættes †.
—, — — ad 135 *H. P. Andersen*: Præliminær, læs: Præliminær.
—, — 12 — Efter 141 *Wogensen* sættes †.
710, — 18 fr. o. *Lüneborg*, læs: *Lüneburg*.
—, — 22 — ad 226 *Holm*: (Født i Kbhvn. Faderen Lods. Ved Ankomsten til Boma strax ansat som Lods paa Nedrefloden. Dec. 92 til Øvrefloden, som Fører af »S. A. B.«s til Staten overgaaede lille Damper »Général Sanford«. Senere paa »Ville d'Anvers«, »Stanley« og »Ville d'Ostende«. Bragte Okt. 93 med sidstn. Baad en Expedition under Kmdt. Bureau til Mfini og Ikata; deltog i Kaartlægningen af Floden og i Anlægget af Stationen Malepie (Kutu). Med Hensyn til hans Øjensygdом forholder det sig saaledes, at han en Gang paa Kassai, da han var i Land for at skaffe Brændsel, fik Øjnene fulde af Fluor; men den deraf følgende Lidelse var overstaaet efter nogle Dages Forløb. I Slutningen af sin Terme paa Beachen i Léo i Stedet for Schagerström; afløst her af Jessen. Efter Hjemkomsten Dampskibsfører i 7 Aar.)
—, — 28 — ad 232 *Wülcke*: (C. O. W. ?) udgaar. Født i Björstorp.
- Side
711, Linie 21 fr. o. ad 287 *Jonson*: Født i Arboga $\frac{11}{8}$ 58.
—, — 15 fr. n. Efter 305 *Siewers* sættes †.
—, — 21 — 300 *Glimstedt*: *Custaf*, læs: *Gustaf*.
712, — 12 — 343 *Ehn* er nu Maskininspektør.
—, — 20 — 355 *A. W. Olsen*, læs: Olson.
—, — 17 fr. n. Koch, læs: Kock.
713, — 12 — Efter 445 *Keyper* sættes †.
—, — 13 — ad 443 *Heggen*: læs: *Halvard Nikolai Heggen*. (Aamot Præstegjeld, Hedemarkens Amt, $\frac{23}{4}$ 67. Søn af Flödningsinspektør H. N. H. Embedsexamen 89, derefter Fuldmægtig hos Sorenskriveren i Banle, Bratsberg Amt. 92 Overretssagfører i Kragerö. 94 ansat i Justitsdepartementet. Efter Congoferden atter i Justitsdep. og 1903 Medlem af den internationale Domstol i Ægypten.)
714, — 21 fr. o. 490 *R. Jespersen*, læs: *K. Jespersen*.
—, — 25 — 495 *Lindahl*, læs: *Lindal*.
—, — 19 fr. n. Efter 506 *Bergström* sættes †.
—, — 17 — Efter 508 *Ahnström* indskydes: 508a. D. Premierlt. *T. M. von Irgens-Bergh*. ($\frac{6}{8}$ 64.) †. [Derved bliver Antallet af Congoferere, hvorom Bogen bringer Meddelelser 922 (se Overskriften Side 705).]
715, — — 553 *Karlsson*, læs: *Karlson*.
717, — 24 fr. o. *J. F. A. Enegren*, læs: *Josef Fritz August Enegren*. (Fra Karlskrona. »Ville de Charleroi«. 3 Aar. 2. Gang ud $\frac{17}{12}$ 03).
—, — 26 fr. n. ad 680 *Fønss*: Søn af fhv. Stationsinspektør F. i Aarhus.
718, — 9 fr. o. 713 *J. F. Berggren*, læs: *J. P. Berggren*.
—, — 28 — 738 *Carlsson* gik først ud $\frac{10}{10}$ s. A.
—, — 17 fr. n. Efter 747 *Akerhjelm* sættes †.
—, — 10 — 755 *Östermann*, læs: *Österman*.
719, — 6 fr. o. 766 *Andersson* gik først ud $\frac{6}{8}$ s. A. — ad 782 *Hammarquist*: † $\frac{24}{8}$ 04.
720, — 25 fr. n. 844 *Johnsson*, læs: *Johnson*.
728, Ifølge Miss. Sheldon er Federspiel Schweizer, ikke Østriger.
III*, Linie 15 fr. n., XXIII*, læs: XXI*.

Til det som løst Bilag følgende Kaart bemærkes:

Paa Nedrefloden: Malela ligger paa Flodens nordlige Bred, lidt vest for Ponta da Lenha.

I Province Orientale—Katanga: Fra Kirundu, lige syd for Ponthierville, fører en Vej lige mod Øst til Tupalo—Zenga—Tanganika (Landsby)—Bobandana; paa den ligger ved Luvute(Lubutu)floden Posten *Lubutu*. — Haute-Lowa = Zenga—*Walikale*. — Ved Kiwusøens nordvestl. Hjørne ligger Posten *Bobandana*. — *Buginionesøen* (se Billedet S. 655) ligger i Terrainet mellem Albert-Edward og Kiwu; nærmere kunne vi ikke opgive. — Ved Vanløbet mellem Kiwu og Tanganika mangler Navnet: *Russisi*. — Den tyske Post *Usumbura* ligger ligeoverfor Uvira. — *Panda* ligger lige øst for Kahoho (vest for Ukaramba). — *Niemo* ligger ved Lubumbafloeden paa en Vej, der fra Kabambarré fører lige til Kalembe lembe. — *Kiambi* ligger ved Luvua (Luapula) lidt sydøst for Kitanto. — *Kitoaolea* (Kitoaoioi?) ligger under c. $\frac{7}{8}$ $\frac{9}{8}$ sydl. Bredde ved Floden *Lukussi*, der udspringer omtrent paa den 8. sydl. Breddegrad ca. 30 Km. øst for Kalombasøen og løber lige mod Nord, hvor den falder i Luapula ca. 50 Km. sydøst for Ankolo. — *Lukonzolwa* ligger ved Moerosøens nordvestlige Bred ca. 30 Km. sydvest for Pwéto. — Paa Floden, der flyder forbi Lofoi til Kamolondo ved Kaiumba, mangler Navnet: *Lufira*. — Posten *Lukafu* ligger tæt øst for Lufirafloden midt mellem Lofoi og Moisha.

Disse Rettelser kunne jo, om man ønsker det, tegnes til paa Kaartet.

DEN UAFHÆNGIGE CONGOSTAT.

Hovedsageligt efter
A.-J. WAUTERS.

Maalestok: 1:5,000,000.
Kilometer.

SIGNATURER.

- Vandfald, Stryg, Malstrømme („Rapides“).
- Jernbaner.
- Projekterede Jernbaner.
- Karavanveje eller Stier.
- LÉOPOLDVILLE. Distrikthovedstation.

DISTRIKTER.

1. Banana.	7. Ubangi.	11. Aruwimi.
2. Boma.	8. Stanley-Falls.	12. Équateur (Ækvatordistriktet).
3. Matadi.	(Province Orientale).	13. Bangala.
4. Katarakterne.	9. Luilaba-Kassai.	14. Uellé.
5. Stanley-Pool.	10. Léopold IIs Sø.	15. Enklaven Redjaf (Ladé).
6. Ost-Kwango.		

ZONER.

To af Distrikterne ere dette saaledes:
Uellé i Zonerne: Rubi-Uellé, Uerré-Bomu, Makua og Makraka,
Stanley-Falls i Zonerne: Stanley-Falls, Øvre-Ihuri, Ponthierville,
Manyema, Tanganika og Katanga.

- Congostatens Grænser.
 - Distriktsgrænser.
 - Zonegrænser.
 - Omrentlig Grænse for den saakaldte „store Ækvatorialskeer“.
- Tallene angive Højde over Havet i Meter.

Oversættelse af H. Jensen-Petersen, "FRANDE" i CONGO (Det Nordiske Forlag, 1902, 03).

Avet E. Samuelsen, 1910, 1911, 1912, 1913.